

సముల

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ సంపుటము

1, 2 మండలములు

అంధ్రానువాదకర్త

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి

సంకలనకర్త - పరిష్కర్త - పూరణకర్త

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

ప్రచురణ :

పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్, ఐ. ఏ. యస్.

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

తిరుపతి

1981

సమూల

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ సంపుటము

1, 2 మండలములు

అంధ్రానువాదకర్త

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి

సంకలనకర్త - పరిష్కర్త - పూరణకర్త

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

ప్రచురణ :

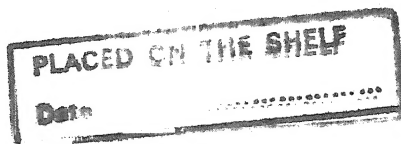
పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్, ఐ. ఏ. యస్.

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

తిరుపతి

1981

SAMULA
SRIMADANDHRA RUGVEDA SAMHITA
I VOLUME
1, 2 Mandalas

Telugu Translation

by
Kavyateertha
NEMANI VENKATA NARASIMHA SASTRY

Compiled, Edited
and completed
by
Brahmarshi
Dr. VADLAMUDI GOPALA KRISHNAIAH
Kala-prapurna

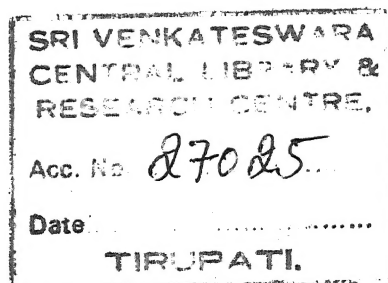
T. T. D. Religious Publication Series No. 108

FIRST EDITION

Copies : 2,000

Price : Rs. 100

Published by :
P. V. R. K. PRASAD, I. A. S.
Executive Officer,
Tirumala Tirupati Devasthanams
TIRUPATI
Andhra Pradesh

Printed at :
Swatantra Press
Bakaram
Hyderabad-500 048.

IX
A

విషయ సూచిక

తొలిపలుకు: శ్రీ పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్. I.A.S.

పరిచయము: శ్రీ పి. వి. నరసింహారావు

ఆముఖం: శ్రీ పి. వి. చౌదరి

ఋగ్వేద సంహిత - అర్యప్రతిభ: కావ్యతీర్థ శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహ శాస్త్రి

పీఠిక: డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

అంకితము

సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ఋగ్వేద - సంహితా

ప్రథమం మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః - ప్రథమోఽధ్యాయః

ద్వితీయోఽధ్యాయః

తృతీయోఽధ్యాయః

చతుర్థోఽధ్యాయః

పంచమోఽధ్యాయః

షష్ఠోఽధ్యాయః

సప్తమోఽధ్యాయః

అష్టమోఽధ్యాయః

ద్వితీయోఽష్టకః - ప్రథమోఽధ్యాయః

ద్వితీయోఽధ్యాయః

తృతీయోఽధ్యాయః

చతుర్థోఽధ్యాయః

పంచమోఽధ్యాయః

ద్వితీయం మండలమ్

షష్ఠోఽధ్యాయః

సప్త మోఽధ్యాయః	748
అష్ట మోఽధ్యాయః	808
ఋగ్వేదసూక్త మస్త్రాణామృషి - దేవతా - సూచీ	835
శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత	6
ప్రథమ మండలము	6
ప్రథమాష్టకము - ప్రథమాధ్యాయము	6
ద్వితీయాధ్యాయము	44
తృతీయాధ్యాయము	86
చతుర్థాధ్యాయము	127
పంచమాధ్యాయము	169
షష్ఠాధ్యాయము	216
సప్తమాధ్యాయము	262
అష్టమాధ్యాయము	318
ద్వితీయాష్టకము - ప్రథమాధ్యాయము	360
ద్వితీయాధ్యాయము	421
తృతీయాధ్యాయము	494
చతుర్థాధ్యాయము	556
పంచమాధ్యాయము	615
ద్వితీయ మండలము	657
షష్ఠాధ్యాయము	685
సప్తమాధ్యాయము	752
అష్టమాధ్యాయము	810
శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత	
సూక్త - మంత్ర - ఋషి - దేవతా - పద్య - గద్య - సూచిక	915

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల ధర్మకర్తల మండలి

1. శ్రీ బి. నాగిరెడ్డి
అధ్యక్షులు
మద్రాసు.
2. శ్రీ పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్. ఐ. ఎ. యన్.,
కార్యనిర్వహణాధికారి
తిరుపతి.
3. శ్రీ పి. ఎన్. రాజగోపాలరాజు. ఐ. ఎ. యన్.,
దేవాదాయ ధర్మాదాయశాఖ కమీషనర్
హైదరాబాదు.
4. శ్రీ ఎన్. సూర్యప్రకాశరావు. బి. ఎ. ఎమ్. ఎల్. ఎ.,
ఏలూరు.
5. శ్రీ కె. వీరారెడ్డి.
మూడుచింతలపల్లి, రంగారెడ్డి జిల్లా.
6. శ్రీ ఆర్. పి. గోయంకా.
కలకత్తా.
7. శ్రీ ఆర్. సాంబశివరావు.
గుంటూరు.
8. శ్రీ బి. సత్యనారాయణ. ఎక్స్-ఎమ్. ఎల్. ఎ.,
చిలకలూరిపేట, గుంటూరు జిల్లా.
9. ప్రొఫెసర్. ఇ. ఎన్. జోషి.
హనుమకొండ.
10. శ్రీ వై. వి. రామిరెడ్డి. బి. ఎ. బి. ఎల్.,
రెడ్ హిల్స్, హైదరాబాద్.
11. శ్రీ సైదయ్య. ఎమ్. ఎల్. ఎ.,
హైదరాబాదు.
12. శ్రీమతి కె. ప్రభావతమ్మ. ఎమ్. ఎల్. ఎ.,
రాజంపేట.
13. శ్రీ హెచ్. ఆర్. బసవరాజ్. ఎక్స్-ఎమ్. పి.,
బెంగళూరు.

విజయీభవ !

కమలాకుచచూచుకకుంకుమతో

నియతారుణితాతులనీలతనో !

కమలాయతలోచన ! లోకపతే !

విజయీభవ ! వేంకటశైలపతే !

విశ్వాని దేవ సవితర్పురితాని పరా సువ ।

యాన్ భద్రం తస్మ ఆ సువ ॥

సమాల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంపాత
ద్వితీయ సంపుటము - 747 పుట
వరిగణ మంతలము-82వ నూ-రీవ ఋగ్వేద

దురితాలను నెపుడును మా, దరిని జేరనీయకుమా !
పరమభద్రపుంజము మా, పరముగాఁగ నీయుమా : ॥

సమాల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంపాత
ద్వితీయ సంపుటము - 748 పుట
పుట నోటులోనున్న ఋగ్వేదము

తొలిపలకు

శ్రీ పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్, ఐ. ఎ. ఎస్.

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

వేదములు పరమేశ్వర నిశ్చయసితరూపములు. నిత్యములై అపౌరుషేయములైన వాటిద్వారానే ఈ జగత్సృష్టి జరుగుచున్నది. అవి సకల లోకధర్మ సర్వస్వభూతములు. "కేవలము మానవులకేగాక దేవతలకుగూడ వేదములు సనాతనమైన జ్ఞాననేత్రములు. నాలుగు వర్ణములు, ముల్లోకములు, నాలుగు ఆశ్రమములు, జరిగిన, జరుగుచున్న, జరుగనున్న సకలలోక వ్యవహారములు వేదమాత ఒడిలోనే ప్రసిద్ధిచెందుచున్న"వను మను శాసనము భారతీయులమగు మనకు పరమప్రమాణము.

లోకములోని ప్రతిజీవియు తనకు 'అభీష్టము సిద్ధించవలెనని, అనిష్టము కలుగరాదని' సహజముగ భావించుచుండును. దీనికై ప్రత్యక్షముగనో, ఊహతోనో ఎన్నింటినో లొకికోపాయములను అన్వేషించుచుండును. వాటితో తన అభీష్టసిద్ధికోరికను ప్రవర్తించుచుండును. కాని శాశ్వతముగ ఇష్టప్రాప్తి కలుగవలెనన్నను, అనిష్టము పరిహరింప బడవలయునన్నను ఈ లొకికోపాయములు పయోగించవు. అలొకికమైన ఉపాయము తప్పక కావలెను. ఈ అలొకికోపాయమును తెలియజేయునదియే వేదమని మన సంస్కృతి బోధించుచున్నది.

ఈ వేదములు 1. ఋగ్వేదము, 2. యజుర్వేదము, 3. సామవేదము, 4. అథర్వవేదము అను ఛేదముతో నాలుగు విధములు. అందు యజుర్వేదము శుక్ల-కృష్ణ భేదముతో రెండు విధములు. ప్రపంచ పుస్తక భండారమునందే మొట్టమొదటి పుస్తకముగా ప్రాచ్యపాశ్చాత్య పండితులచే ప్రశంసింపబడిన ఋగ్వేదము ఈ పరంపరలో అద్వితీయమై ప్రథమస్థాన మలంకరించుచున్నది.

అర్థము ననుసరించి పాదవ్యవస్థ కలదానిని 'ఋక్' అందురు. ఈ ఋక్కుల చేరికయే 'ఋక్సంహిత' అనబడుచున్నది. వేదవ్యాసుడు గాసట బీసటగానున్న వేదమంత్రముల నన్నింటిని వేటికి వాటిని విడదీసి విడివిడిగ కూర్చినాడు. ఈ ఋక్సంహితలోని ఋక్కులే ఇతర వేదములలో చాలవఱకు కనబడుచున్నవి. కనుక ఋక్సంహితకు మిగిలిన వాటికంటె ఎంతయో ప్రాధాన్యమున్నది.

అర్థజ్ఞానములేక కేవలము వేదమును పారాయణము చేయుటవలన తగినంత ప్రయోజనము సిద్ధించదని వేదములే ఉద్ఘోషించుచున్నవి. సామాన్యులకు అర్థజ్ఞానము కలుగుట దుర్లభము. అధ్యయనాధ్యాపన పద్ధతిలో అర్థజ్ఞానమును సంపాదించుట ఏకొద్దిమందికోగాని కుదరదు. మాతృభాష అయిన తెలుగులో అనువాదము దొరికినచో నిజముగ ఆంధ్రులమైన మనమందఱము వేదార్థమును కనీసమొక దృక్కోణములోనైన గ్రహింపజాలుదుము. బహుశ్రమ సాధ్యమైన ఇట్టి మహాకార్యమును ఏసంస్థ ప్రోత్సాహమును లేకయే నిస్వార్థముగ రాత్రింబవళ్ళు కృషిచేసి సాధించినవారు బ్రహ్మశ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రిగారు. ఆయన నిజమైన మహర్షియనుటలో అతిశయోక్తిలేదు.

శ్రీ శాస్త్రిగారు కావ్యతీర్థ బిరుద విభాసురులు. వీరు బరంపురము కళాశాలలో తెలుగు పండితులగ పనిచేసి వైదిక వాఙ్మయముపైన నిశిత పరిశోధన జరిపినవారు. వైదిక వాఙ్మయమును అందఱకును అందుబాటులోనికి తీసికొనిరావలయునను సద్దుద్దేశ్యముతో ఋక్సంహితను చాలావఱకు పద్యములలోను అక్కడక్కడ గద్యమునందును అనువదించినారు. ఈ గ్రంథరచనచేసి సుమారు 50 సంవత్సరములు గడిచినవి. ఇది తెలుగును చూచు భాగ్యమునకు నోచుకొనలేదు. తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు దీనిని ఏవిధముగానైనను ప్రకాశింపజేయవలయునని సంకల్పించినారు. ఆంధ్రదేశమునందు వైదిక వాఙ్మయమున బాగుగా కృషిచేసిన వారికి ఈ కార్యభారము నప్పగించిన బాగుండునని అభిప్రాయపడిరి. హైదరాబాదులోని ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక బాండాగారము పరిశోధనాలయముల డైరెక్టర్ గా పనిచేసి విశ్రాంతి తీసికొనుచున్న బ్రహ్మర్షి, కళా-ప్రపూర్ణులు, వాఙ్మయమహాధ్యక్షులు

శ్రీ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారి కప్పగించవలయునని భావించి యీ కార్యభారము వారిపై నిడుట జరిగినది. వారి సంపాదకత్వమున కార్యక్రమము ప్రారంభమైనది.

మధ్యమధ్య ఎన్నివిఘ్నము లెదురైనను ఎట్టకేలకు తిరుమలేశుడైన శ్రీనివాస భగవానుని దివ్యానుగ్రహమువలన ఇప్పటికి దీనికొక స్వరూపమేర్పడినది. మొదటిభాగమును ఇప్పటికైనను ఈ రూపముతో ఆంధ్రదేశమున కందించు భాగ్యము తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కలిగినందుకు నేనెంతో సంతోషపడుచున్నాను.

ఇంతటి విజ్ఞాన భాండాగారమును తెలుగులో మనకందించి అజరామరకీర్తి నార్జించిన బ్రహ్మశ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రిగారికి తెలుగుజాతి ఎంతగానో ఋణపడియున్నది. వారికి శ్రీనివాసుడు ఆత్మశాంతి కలిగించగలదని నా ధృఢవిశ్వాసము.

ఈ సంపాదన కార్యక్రమమును తమకున్న యావచ్చక్తిసామర్థ్యములను వినియోగించి శ్రీ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారు సమర్థతతో కొనసాగించుచున్నారు. మూల ఋగ్వేదము తెలుగులిపిలో ఇంతవరకును ప్రకటితము కాలేదు. అందువల్ల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేదసంహితను సమూలముగా ప్రకటించినచో మూలఋగ్వేదపఠన పరిశీలన పరిశోధనలపై ఆసక్తికలవారికి అత్యంత ప్రయోజనకారిగా నుండగలదని భావించి దీనిని సమూలముగా ప్రకటించుట జరుగుచున్నది. డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు వివిధ ఋగ్వేద ముద్రితప్రతులను వ్రాతప్రతులను పరిశోధించి పాఠాంతరములిచ్చిరి. పెక్కు ‘ఖిల’మంత్రములను ‘ఖిల’ సూక్తములను తమ ఆంధ్రీకరణతోపాటు తొలిసారిగా మూలఋగ్వేదసంహితలో కలిపిరి. ఈ రూపముగా నీ ఋగ్వేదము సర్వమంత్ర సంకలితమై సమగ్రతను సంతరించుచున్నది. శ్రీ నేమానివారు ఆంధ్రీకరింపక అసంపూర్తిగా వదలివేసిన భాగములను శ్రీ వడ్లమూడివారు పూర్తి చేసినారు. వీరు నిస్సార్థముగాచేసిన ఈ నిర్విరామ కృషిని అటు పండితలోకము, ఇటు సామాన్య ప్రజానీకము గుర్తించి అభినందించగలదని నా నమ్మకము. ఇంతటి కార్యక్రమమును నిర్వహించినందుకు వారిని అభినందించుచున్నాను.

ఇది ప్రథమ, ద్వితీయమండలములతోకూడిన మొదటిభాగము మాత్రమే. ముందుముందు ఇటువంటివి ఇంకను మూడుభాగములు ప్రచురించబడును.

ఈ పుస్తకము వెలుగు చూచుటలో అప్పడప్పడు వచ్చిన ఇబ్బందులను తప్పించి టి. టి. డి. ప్రజాసంబంధ శాఖాధికారి శ్రీ రావుల సూర్యనారాయణమూర్తి త్వరితగతిని ముద్రణాది కార్యక్రమాలు జరిపించిరి. ఆయనకు నా అభినందనలు.

భారతప్రభుత్వ విదేశాంగశాఖా మంత్రిగా ఒక్క విదేశవ్యవహారాలలోనే కాక దేశ వ్యవహారాలలో నైతము అవిశ్రాంతముగా తలమునకలుగా వివిధ కార్యక్రమాలలో నిమగ్నులై యుండియు తమ అమూల్యమైన కాలమును కొంత వినియోగించి యీ గ్రంథమునకు “పరిచయము” వ్రాసిన బహు భాషాసాహితీకోవిదులును విమర్శకులును రచయితలునయిన గౌరవనీయులు శ్రీ పి. వి. నరసింహారావుగారికి మా వందనములు.

ఈ గ్రంథమునకు దయతో “అముఖము” వ్రాసిన ఆంధ్రప్రదేశ్ దేవాదాయ ధర్మాదాయ శాఖామాత్యులు గౌరవనీయులు శ్రీ పి. వి. చౌదరిగారికి మా వందనములు.

శ్రీ నేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులను ప్రచురణ నిమిత్తమై మా కందించిన రాజమండ్రి గౌతమీ గ్రంథాలయమువారికి మా కృతజ్ఞతలు.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు ఆంధ్రలోకమునకు అందించుచున్న వైదిక ప్రసూనమిది. ఆంధ్రులందఱును దీని సౌరభాలను ఆహ్లాదించి ఆనందించగలరని ఆశించుచున్నాను.

పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్,

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

తిరుపతి.

ప రి చ య ము

శ్రీ పి. వి. నరసింహారావు

విదేశాంగశాఖా మంత్రి, భారత ప్రభుత్వము

వేదములు మన ప్రాచీన భారతీయ మహర్షులు ద్రష్టలుగా అవతరింపజేసిన అపౌరుషేయ మహాసంపదలు. “అనంత వై వేదాః” అని వేదమే పేర్కొన్నట్లు వాస్తవమునకు వేదము లనంతములు. అనంతములైన యీ వేదములలో మనకు లభ్యమైనవి కొన్ని మాత్రమే. మొదట వేదమొక్కటిగానే అవతరించగా దానిని చతుర్వేదములగు ఋగ్వేద - యజుర్వేద - సామవేద - అథర్వ వేదములుగా వేదవ్యాస మహర్షి విభజించి ప్రచారక ప్రవక్త అయినట్లు ప్రసిద్ధి కలదు. వేదమును నాలుగు వేదములుగా విభజించి ప్రచార మొనరించిన తొలి మహర్షి పైలమహర్షి యని కొందరు భావింపగా కపిల మహర్షి యని మరికొందరు తలంచినారు. ఏకైకమైన వేదము చతుర్వేదములుగా విభజితమైనప్పటికిని చతుర్వేదములు నైతము మహత్తరాలైన బృహత్తర గ్రంథాలుగా నుండి అధ్యయన అధ్యాపన లకు క్లిష్టముగా నున్నందువల్ల మన మహర్షులే ప్రాచీన కాలములో ఋగ్వేదమును 21 శాఖలుగను, యజుర్వేదమును 101 శాఖలుగను, సామవేదమును సహస్రశాఖాత్మకముగను, అథర్వవేదమును నవసంఖ్యా పరిమిత శాఖలుగను విభజించివివిధ శిష్య బృందములకు ఒక్కొక్కశాఖ వంతున బోధించి విభిన్నశాఖలను పరివ్యాప్తి చెందించి ప్రచార మొనరించిరి. 21 శాఖలుగా విభజితమైన ఋగ్వేద శాఖలలో ఐతరేయ శాఖ - శాకల శాఖ - పౌర్ణియ శాఖ అన్న త్రివిధ నామాలతో నిర్దిష్టమైన ఒకే ఒక సంహితాగ్రంథము మనకు లభ్యమై విస్తృత ప్రచారము నొందినది. అత్యంత ప్రాచీన కాలమునుంచి ఒక్క ఋగ్వేదమే కాక మిగిలిన వేదశాఖలు కొన్ని మాత్రమే గురుశిష్య పరంపరగా అధ్యయన అధ్యాపనలతో గూడ సురక్షితముగా నిలిచియున్నవి. వేదాలు కేవలము గురుశిష్య పరంపరలో అధ్యయన అధ్యాపనల రూపములో మాత్రమే కాక ఆదినుండియు, వేదముల లేఖనమునకు సంబంధించిన ‘లిపి’ యేర్పడియున్న దనియు, పుస్తకరూపములో వ్రాసియుంచుటద్వారాకూడ మన మహర్షులు వేదములను రక్షించినారనియు డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారు తమ పీఠికలో వివరించినారు. దీనివల్ల ప్రాచీన భారతీయ ఆర్షవాఙ్మయ వ్యవస్థ యెంత స్థిరముగా వెలుగొందినదో మనమూహించ వచ్చును.

ప్రస్తుతము భారతదేశములో విస్తృత ప్రచారములో నుండి మన కుపలభ్యమానమైన ఋగ్వేద ఐతరేయశాఖ కాత్యాయనముని సంపాదితమైనది. అధ్యయన రూపముగానే కాక గ్రంథరూపమునగూడ ఋగ్వేదములోని సూక్తములకు, అధ్యాయములకు - అష్టకములకు - మండలములకు ఒకానొక క్రమవ్యవస్థ నేర్పరచిన వ్యక్తులలో కాత్యాయన మహర్షి ఒకరు. అనంతమైన వేదమునకు అద్యంతములు పేర్కొనుట సాధ్యము కాకున్నను అధ్యయన అధ్యాపనలకు ఏదో ఒక క్రమ వ్యవస్థ అవశ్యకము. అందువల్ల సకారణముగానే ప్రాచీనులొక క్రమ మేర్పరచిరి. సృష్టివ్యవస్థకు మూలము అగ్నికాబట్టి అగ్నిసూక్త మాదిగా ఋగ్వేద శాకల శాఖను ప్రాచీనులు రూపొందించినారు. ఈ ఋగ్వేద శాకల శాఖ కాత్యాయనముని సంకలిత సంహితకు పూర్వమే సాంఖ్యాయన మహర్షి ఒక సంహితను, బాష్కల మహర్షి మరొక సంహితను, శౌనక మహర్షి వేరొక సంహితను రూపొందించినట్లు కొన్ని వివరాలతో డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు పీఠికలో వివరించినారు. ఈ విషయము లన్నింటిని పరిశీలించగా

చరిత్రకారు లూహించిన కాలమునందే కాక అత్యంత ప్రాచీన వేదకాలములోనే భారతీయుల లేఖనాస్వరూపమైన 'లిపి' చాల సువ్యవస్థితమై యున్నదని చెప్పక తప్పదు. లిపి - లేఖన వ్యవస్థయే లేనిచో ఋగ్వేదమందలి ఒకే ఒకాఖకు ఇన్ని సంహితలు యేర్పడియుండెడివి కావు. కాగా వేదకాలమున లిపి ఉన్నదని నిస్సందేహము చెప్పవచ్చును.

యాస్కాచార్యుని నిరుక్తము వేదపదార్థములకు స్వచ్ఛమైన దర్పణము వంటిది. భాష్యకర్త లందరిఁ సాయనాచార్యులు, స్కందాచార్యులు సుప్రసిద్ధులు. ఆంధ్రుడై పుట్టి పెరిగి క్రీస్తుశకము 15 వ శతాబ్దములో నుఁ సాయనాచార్యులు రచించిన వేదభాష్యము ఒక్క ఆంధ్రదేశమునందే కాక ఆనేతుహిమాచల పర్యంతము పూర్వః నుంచి నేటివరకును విస్తృతప్రచారము నొంది పరమప్రామాణికమై శిరోధార్యముగా భావింపబడుచున్నది. ఆధుని యుగములో నార్జునసంస్కృతీ ప్రచారమునకు వేదవాఙ్మయ ప్రచారమునకు శ్రీ దయానంద సరస్వతి చేసిన సే అమూల్యమైనది. శ్రీ దయానంద సరస్వతి విరచించిన వివిధ వేద భాష్య విమర్శనాది గ్రంథములు భారతదేశ మంతటను వివిధదేశ భాషలలో ననూదితములై బహుళప్రచారము నొందినవి.

ఆధునిక యుగములో లోకమాన్య శ్రీ బాలగంగాధర తిలక్ - డాక్టర్ రాయల్ - శ్రీ దీరేంద్రనాథ మహోపాధ్యాయ - శ్రీ పి. సి. సేన్ గుప్త - శ్రీ సి. ఆర్. దత్తు - వి. వి. కేక్కర్ - రాహుల్ సాంకృత్యాయ మొదలైన భారతీయులు శ్రీ జాకాబ్, డాక్టర్ ఫర్నెల్, డాక్టర్ వింటర్నిట్జ్, ప్రొఫెసర్ మాక్సుముల్లర్ హెచ్. జి. వెల్స్ - ప్రభృతి పాశ్చాత్య పండిత పరిశోధకులు వివిధ దృక్కోణాలలో పరిశోధనలు చేసి విమర్శ పూర్వకమైన పెక్కు రచనలు చేసినారు. వేదాలను సేకరించి భద్రపరచి పండితులతో సుపరిష్కృతము కావిం ప్రచురించి విస్తృతముగా పండితప్రజల కందించుటకు కృషిచేసిన విదేశీయులలో మాక్సుముల్లర్ ప్రథముడు. వేద విజ్ఞానముమీద, వేద సంస్కృతిమీద, వేదములమీద, మాక్సుముల్లర్ కున్న గౌరవ మపారమైనది.

ప్రాచీనకాలమున చతుర్వేదములకు నెందరెందరో పండితులు భాష్యములు రచించిరి. కాని యవి యన్నిఁ వివిధ భారతీయ దేశ భాషలలోనికి అనూదితములై, ప్రకటితములై సులభముగా ప్రజల కందుబాటులోనికి రావలసి యవసర మెంతయును కలదు. విశ్వశాంతి సౌభాగ్యాలకు పెట్టని కోటలుగా వెలుగొందు బహుముఖమైన వేద విజ్ఞాన రహస్యములు ప్రజల కందుబాటులో లేకుండ పోయినందువల్లనే మన అమూల్యమైన ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృత దెబ్బతిన్నది. సాహితీ సంస్కృతులు జాతికి జీవనాడుల వంటివి. సాహితీ సంస్కృతులు ప్రజలకు దూరమైన జాతి నిర్వీర్యమైపోవును. అందువల్ల వేదములను వివిధ దేశభాషలలోని కనువదించి ప్రజల కందించుట చ అవసరమని ఈ శతాబ్దములోనే అనేకులు గుర్తించిరి. తత్ఫలితముగా అనేకులు ఆంగ్ల భాషలో విజ్ఞానప్రదములై విమర్శాగ్రంథములు వ్రాయగా శ్రీ దయానంద సరస్వతి హిందీలో పెక్కు గ్రంథములు విరచించిరి.

ఇట్టి యావశ్యకతను 50 సంవత్సరాలకు పూర్వమే గుర్తించి కావ్యతీర్థ శ్రీ నేమాని వేంకట నరసిం శాస్త్రిగారు ఋగ్వేదమును చాలవరకు సాయన భాష్యానుసారముగా లలిత పద సంకలితమైన పద్య గద్యాత్మకము నాంధ్రీకరించిరి. శ్రీ నేమానివారు 1882 ప్రాంతములో జన్మించి 1932 లో హఠాత్తుగా కీర్తిశేషులయిరి. శ్రీ శా గారు సంస్కృతాంధ్ర, ఆంగ్ల, హిందీ, ఒరియా భాషలలో మంచి కవి. పండితులు. విమర్శకులు. పరిశోధకులు. వారు దాదాపు ఆరు సంవత్సరములపాటు రాత్రింబవళ్ళు కృషిచేసి బహుగ్రంథ పరిశీలనతో "శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత" అన్నపేరుతో ఋగ్వేద శాకల శాఖను చాలవరకు ఆంధ్రీకరించిరి. మధ్యమధ్య వివిధ సూక్తములలో

కొన్నికొన్ని ఋక్కులు, కొన్నికొన్ని సూక్తములు ప్రమాద వశమునను - కొన్ని ఋక్కులు, సూక్తములు దుర్గాహ్యములుగా నున్నందువల్లను ఆంధ్రీకరించక విడిచిపెట్టిరి. వారు కీర్తిశేషులైన తరువాత వారి యాంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత వ్రాతప్రతులు రాజమండ్రిలోని గౌతమీ గ్రంథాలయములో భద్రపరుచబడగా వాటిని స్వీకరించి తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు మూల వేదముతోసహా యీ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష బిరుదాంచితులు, నాకు చిరపరిచితులు నగు మిత్రులు డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ” గారిచేత సంకలనము చేయించి పరిష్కరింపించి బుద్ధభాగ పూరణములు చేయించి ప్రకటించుట ముదావహమైన విషయము.

డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు సుప్రసిద్ధ పండిత పరిశోధకులు. గత ముప్పది సంవత్సరములుగ వివిధ శాస్త్రములలోను బహుముఖమైన వేద విజ్ఞానములోను నవిశ్రాంతముగా పరిశోధన లొనరించుచున్న మేధావి. పైగా అత్యంత హృదయంగమమైన లలిత కవిత రచించుచుగల మనీషి. కావ్యతీర్థ బిరుదాంచితులైన శ్రీ నరసింహశాస్త్రి గారి ఆంధ్ర ఋగ్వేదమును పరిష్కరించి శేషభాగ పూరణము చేసి మూల ఋగ్వేదముతో సంకలనము చేయు బాధ్యతను వారు వివిధ దృక్కోణములలో చక్కగా నిర్వహించి యీ బృహత్తరమైన సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను నాలుగు సంపుటలలో రూపొందించినారు.

మూల ఋగ్వేదము సంపూర్ణముగా తెలుగులిపిలో ప్రచురణమగుట యిదేప్రథమము. మూల ఋగ్వేద మును రూపొందించుటలో డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు వివిధ ముద్రితప్రతులను వ్రాతప్రతులను తులనాత్మకముగా పరిశీలించి పాఠాంతరములను ఆయా సందర్భములలో ఫుట్ నోట్ లలో నిచ్చిరి. వేదము పదములమీదనేకాక సుప్ర తిష్ఠితమైన స్వరవ్యవస్థపై ననైతము నాధారపడియున్నది. స్వరము మారినచో నర్థముమారునని తత్ఫలితముకూడ భిన్నమగునని ప్రాచీన మహర్షులు చెప్పిరి. ఒక్క ఋగ్వేద శాకలశాఖకే బాష్కల సంహిత-సాంఖ్యాయన సంహిత శౌనక సంహిత-కాత్యాయనముని సంహిత అని నాలుగుభిన్నసంహిత లేర్పడినప్పుడు శబ్దముల విపరిణామములలోనే కాక స్వరముల విపరిణామములలోనుగూడ, మహర్షులలోనే అభిప్రాయభేదము లున్నవనుట స్పష్టము. ఈ వేద స్వరశబ్దవ్యవస్థల విషయమై మనమహర్షుల అడుగుజాడలలో ఆచరణపూర్వకముగా బహుముఖమైన పరిశోధనలు జరుపవలసియున్నది. ఈ పరిశోధనలలో నార్షవిజ్ఞానపు నిగ్గులు తేలుచుటకు డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారిచ్చిన వివిధ పాఠాంతరము లెంతైనను సుపయోక్తములు కాగలవు.

వేదాలంకారాల విషయమై డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు పీఠికలో వ్రాసిన విషయములు మౌలికములు. మనకున్న అలంకారశాస్త్రములు తెలుగువ్యాకరణ దీపమువలె చాల చిన్నవి. డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు చెప్పిన విధముగా వేదాలంకారాలవిషయమై అంతరాంతరాలలోనికి వెళ్ళి పరిశోధనలు చేయవలసియున్నది.

ఆధునికయుగములో ఖగోళశాస్త్రము కొత్తమలుపు తిరిగి ఆధునికవిజ్ఞానబలముతో గ్రహాంతరయానము నకు మార్గమును సుగమము చేసినది. ఇదియెంతయు ప్రశంసనీయము. గర్వకారణము. మన వేదర్షులు తమ తపస్సుతో ఓషధీమంత్రయోగాది విద్యలతో ఒక్క భూమ్యాకర్షణశక్తికి మాత్రమేకాదు, ఏగ్రహాకర్షణశక్తులకు నైతము లోబడక వాటి ఆకర్షణశక్తిని నైతము అరికట్టి కేవలమానసికశక్తితో గ్రహాంతరయానము నిత్యతృప్త్య ముగా నొనరించుకున్నట్లు చరిత్రయు వేదవిజ్ఞానములును చాటుచున్నవి. ఇటువంటి బహుముఖమైన వేదవిజ్ఞాన

ములో అసాధారణమైన మౌలికమైన పరిశోధనలు చేసి మహత్తరభారతీయ వేదవిజ్ఞానమును ప్రపంచము ముందుంచు వలసిన అవసరమెంతయు గలదు. ఈ దృష్ట్యా మూలవేద మంత్రశబ్ద, నిశ్శబ్ద శక్తులమీద బహుముఖముగా ఆచరణపూర్వకముగా పరిశోధనలు చేయుట కీ మూలముగ్గేద మెంతయు నుపయుక్తము కాగలదు.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు హిందూధర్మప్రచారమునకు బహుముఖాలుగా కృషి చేయుచున్నారు. అనేక గ్రంథములను ప్రచురించి చౌకధరలకు ప్రజల కందించుచున్నారు. వేదముల ప్రచారమునకు కూడ అనేక విధముల కృషి చేయుచున్నారు. వేదపండితులకు గౌరవవేతనములిచ్చి పోషించుట, వేదవిద్యార్థులకు ఉపకార వేతనము లిచ్చి వేదాభ్యాసమును ప్రోత్సహించుటయేకాక, ఆధునికతా ప్రభావమున క్రమక్రమముగా క్షీణించుచున్న వేదాధ్యయనవ్యవస్థను దృష్టిలోపెట్టుకొని వివిధవేదములను సస్వరముగా ప్రామాణికమైన పండితులచేత చదివించి టేప్ రికార్డ్లకూడ చేయించి ముందుతరాలవారికోసమై పరిశోధనల నిమిత్తమై భద్రపరచుచున్నారు. చివరికి వేదముల సన్నింటిని నాంధ్రీకరింపజేసి సమూలముగా ప్రచురించి యేవిధమైన లాభాపేక్షయేకాదు తాము పెట్టిన పెట్టుబడి నైనను తిరిగి రాబట్టవలయునను దృష్టికూడలేకుండ చాలతక్కువవెలకు ప్రజలకందునట్లు చేయవలయునను సంకల్పముతో నీకృషికి సమకట్టినారు. ఇందుకు ప్రతిఫలముగానే యీ సమూల శ్రీమదాంధ్రముగ్గేదసంహితను నాలుగు బృహత్తర సంపుటలలో ప్రకటించుచున్నారు. ప్రథమ, ద్వితీయ మండలములతోనున్న ప్రథమ సంపుటమును తొలుత ప్రకటించుచున్నారు. తృతీయ, చతుర్థ, పంచమ, షష్ఠమండలములతోనున్న ద్వితీయ సంపుటము, సప్తమ, అష్టమ మండలములతోనున్న తృతీయసంపుటమును, నవమ, దశమమండలములతోనున్న చతుర్థసంపుటమునుకూడ నచిరకాలములోనే వెలువరింతురని ఆశించుచున్నాను.

ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ముగ్గేద సంహితను ప్రచురించుచున్నట్లే సమూల శ్రీమదాంధ్ర శుక్ల - కృష్ణ యజుర్వేద సంహితలను, సమూల శ్రీమదాంధ్ర సామవేద కౌఠుమ-జైమిని-రాణాయనీయశాఖ సంహితలను కూడ ప్రామాణిక గ్రంథములుగా ప్రకటించవలసిన అవసరమెంతయు గలదు. ఏవో చిన్నచిన్న భాగములు తప్ప అధర్వవేద మంతవరకును మూలగ్రంథమే ముద్రితము కాలేదు. అయిదారు సంవత్సరముల క్రిందట ఒరిస్సా రాష్ట్రములో ఒక అధర్వవేద లిఖితప్రతి లభ్యమైనట్లు పత్రికలలో వార్త వచ్చినది. ఈ లిఖితప్రతి ఒరిస్సాప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములో భద్రపరపబడియున్నది. దీని నాంధ్రీకరింపజేసి అముద్రితముగనున్న మూలగ్రంథముతోపాటు ముద్రించి ప్రకటింపవలసిన అవసరమెంతేని కలదు. తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు ఈ కర్తవ్య నిర్వహణలో కృతార్థులయి విజయవంతులు కాగలరని హృదయపూర్వకముగా నాశించుచున్నాను.

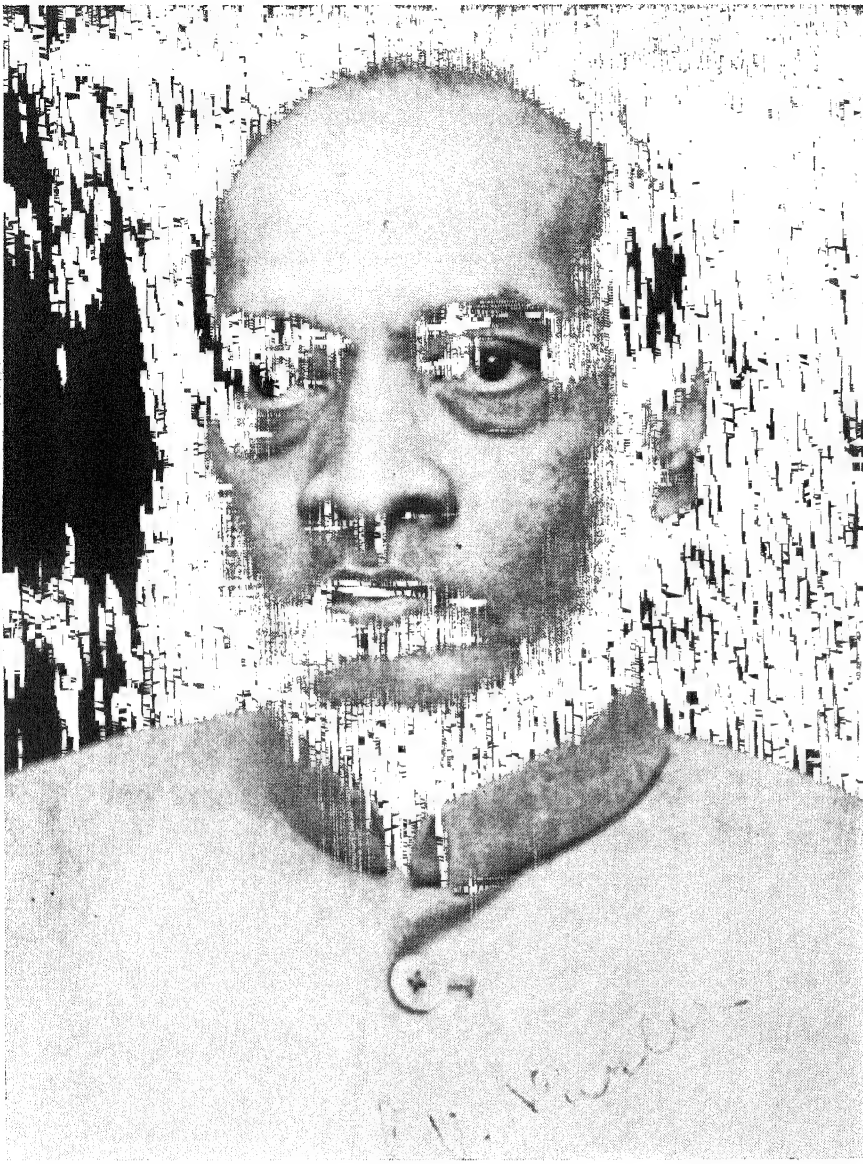
పి. వి. నరసింహారావు

విదేశాంగశాఖా మంత్రి

భారత ప్రభుత్వము

9. మోతీలాల్ నెహ్రూ మార్గ్

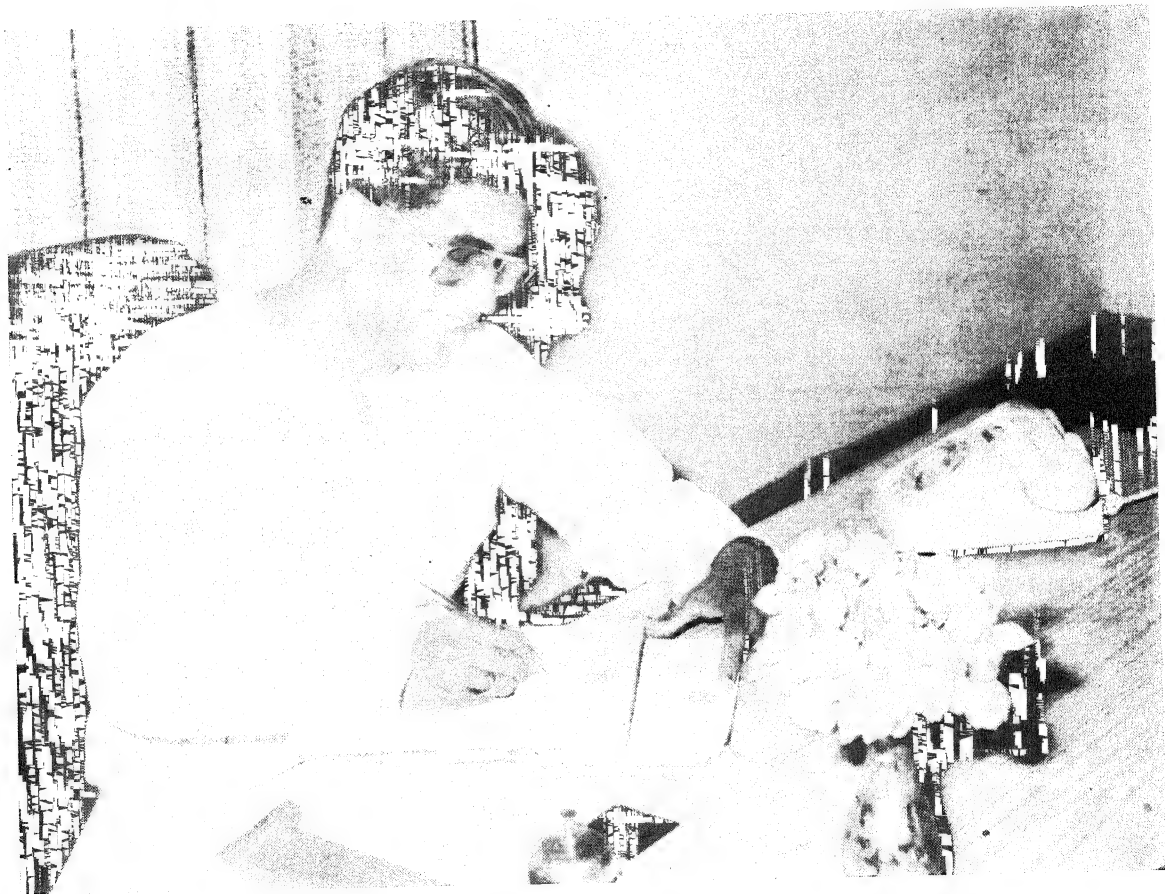
కొత్త డిల్లీ

శ్రీ పి. వి. నరసింహారావు

విదేశాంగశాఖా మంత్రి

భారత ప్రభుత్వము

శ్రీ పి. వి. చౌదరి
దేవాదాయ-ధర్మాదాయశాఖా మంత్రి
ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము

ఆ ము ఖం

శ్రీ పి.వి. చౌదరి

దేవాదాయ-ధర్మాదాయ శాఖా మంత్రి

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము

వేదములు అపౌరుషేయములు. మన ప్రాచీన భారత సంపదలలో తలమానికమువంటి ఆమూల్య సంపదలుగా మన మహర్షులకు భగవద్దత్తాలై అవి అవతరించాయి. వేదం ఋగ్వేదం, యజుర్వేదం, సామవేదం, అథర్వవేదం అని నాలుగు వేదాలుగా విభజితాలై న సంగతి అందరికీ తెలిసినదే. యజుర్వేదం కుక్షయజుర్వేదమునీ, కృష్ణయజుర్వేదమునీ రెండువిధాలుగా విభజితమైన సంగతికూడా సుప్రసిద్ధమైనదే. అత్యంత ప్రాచీనకాలంలో గురు శిష్య పరంపరగా గ్రహణ ధారణ శక్తులు క్రమంగా క్షీణదశను పట్టగా వేదాలను కాపాడడంకోసం వాటిని విభిన్న శాఖలుగా కొంతకొంత గ్రంథభాగాలను యేర్పరచి విభజించడం జరిగింది. ఈ శాఖలన్నీ అత్యంత ప్రాచీనకాలం నుంచీ అనువంశికంగా ఋషిపరంపరగా గురుశిష్య పరంపరగా శ్రద్ధాభక్తులతో అభ్యయనం చెయ్యబడ్డాయి. వేదాభ్యయనంపట్ల కొంత అనాదరదృష్టి అత్యంత ప్రాచీనకాలంలోనే యేర్పడినందువల్ల పెక్కు ఋగ్వేదశాఖలు నాశనమైత్రావ శిష్టాలై పోయాయి. ఋగ్వేదంలోవున్న 21 శాఖలకుగాను ప్రస్తుతం యెనిమిది అష్టకాలతో పది మండలాలతోవున్న ఋగ్వేద శాకల శాఖ ఒక్కటే మనకు లభించింది.

వేదాలు మంత్రాత్మకాలు. ప్రళయకాలం తరువాత మహర్షులు ద్రష్టలుగా యీ వేదాలు గుర్తించబడినాయి. ఆ తరువాత గురుశిష్యపరంపరగా యివి సంరక్షింపబడుతూ ఈనాటికి గ్రంథరూపంలో కొంతవరకై నా ఉపలభ్యమాన మయ్యాయి. ఈ అనంత విశ్వంలో బహుముఖ విజ్ఞానాత్మకమైన దర్శనీయ శ్రవణీయ మహత్తర సాహిత్యంగా విజ్ఞాన ప్రతిబింబకంగా వేదం విరాజిల్లుతున్నది. సృష్టి స్థితిలయకారకుడైన పరమేశ్వరుడు కొరడాపట్టి అత్యంత క్రమశిక్షణతో సృష్టివ్యవస్థను నడుపుతున్నట్లు ప్రతినీత్యం సూర్యోదయ అస్తమయాదులు గ్రహక్షత్రాదుల చలన ఉదయ అస్తమయాలు జరుగుతూనే వున్నాయి. ఈ ఖగోళ వ్యవస్థతోని క్రమశిక్షణ అత్యంత ఆశ్చర్యకరమైన విషయం. శబ్దతరంగాలు నిశబ్ద తరంగాలు కాంతితరంగాలు మూలకంగా అనేక శక్తులు వివిధ వ్యవస్థలలో ఉత్పన్నమవుతూ వుంటాయి. ఈ శక్తులను విశ్వస్వరూపంగా బహుముఖాలుగా ఆవిష్కరించి చూపగలిగింది ఒక్క వేదం మాత్రమే. నిరంతర మంత్రోచ్ఛారణచేస్తూ ఆ మంత్రాక్షరాధిదేవతా స్వరూప వ్యాసంతో తాము తరించడమే కాక లోకశాంతికి లోకకళ్యాణానికి దోహదం చేయగలకై ఒక్క వేదతత్త్వజ్ఞునికే ఉంటుంది. ఇటువంటి వేద

విజ్ఞానాన్ని అవగతం చేసుకోవాలంటే అవగాహన చేసుకోవాలంటే వేద సాంప్రదాయం ప్రకారం వేదాధ్యయనం సూక్ష్మ ఋషిలో గ్రహింపవలసి వుంటుంది. అనేక మెలకువలతో కూడిన యీ వేదాధ్యయనం సంప్రదాయాలను సంరక్షించడం కోసం తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు లక్షలు ఖర్చుపెట్టి సార్థకమైన ప్రయత్నాలన్నీ చేస్తున్నారు. ఎక్కడెక్కడో వున్న వేదపండితులకు వారు యే యే ప్రాంతాలలో వున్నప్పటికీ వేదాధ్యయనం కోసం వేదాధ్యాపనంకోసం వేదప్రచారంకోసం పండితులకు ఉపకార వేతనాలు యివ్వడం ద్వారా లక్షలాది రూపాయలు వెచ్చించి వేదసంరక్షణతో పాటు వేదప్రచారం కూడా చేస్తున్నారు. వేదాలకు అత్యంత ప్రాచీనకాలంలోనే యాస్క ప్రభువులు వ్యాఖ్యా భాష్యాలను విరచించారు. వివిధ ప్రాంతాలలో వివిధ మేధావంతులు విరచించిన విభిన్న భాష్యాలలో ఆంధ్రుడైన సాయనాచార్యులు రచించిన ఋగ్వేద భాష్యం భారతదేశమంతటా విస్తృతమైన ప్రచారం పొందింది. ఋగ్వేదాన్ని పరిష్కరించి అనేకమంది దేవనాగరి లిపిలో ప్రకటించారు. అయితే తెలుగు లిపితో మూలఋగ్వేదం ఇంతవరకూ ప్రచురితం కాలేదు. ఇప్పుడు తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు హిందూధర్మ పరిరక్షణకోసం ప్రచారంకోసం అనేక విధాలైన పథకాలను ప్రవేశపెట్టి కృషిచేస్తున్నారు. వేదవిజ్ఞాన పరిరక్షణ ప్రచారాలకు మించి వేరొక హిందూధర్మ పరిరక్షణ ప్రచారాలున్నాయని మనం భావించలేము. ఈ పరిరక్షణ ప్రచార దృష్టితోనే మూలవేదాలను వాటి తెలుగు అనువాదాలను ప్రకటించాలని నిశ్చయించడం నిజంగా తెలుగువారి సాహిత్య చరిత్రలో సువర్ణాధ్యాయమనే చెప్పాలి. ఇందుకు ప్రాతిపదికగా మూల ఋగ్వేదంతోపాటు ఆంధ్రానువాద పద్యగద్యకృతి ముందుగా ప్రచురిస్తున్నందుకు మనం యెంతైనా గర్వపడాలి.

50 సంవత్సరాలకు పూర్వం బరంపురంలోని కళ్ళికోట కాలేజీలో సీనియర్ తెలుగు పండితులుగా పనిచేసిన కావ్యశీర్ష శ్రీ నేమాని వెంకట సరసింహశాస్త్రిగారు దాదాపు 6 సంవత్సరాలు పైగా (1926 - 1932) అహలహరం కృషిచేసి ఋగ్వేదం పదిమండలాలలోనూ దాదాపు చాలా భాగం పద్యగద్యాత్మకంగా తెలుగులో అనువదించి అది సంపూర్ణం కాకుండానే 1932లో కీర్తిశేఖలయ్యారు. ఈ ఋగ్వేద సంహితను ఆంధ్రీకరించడానికి శ్రీ నేమానివారు అనేక భాష్యగంధాలను ఆధునిక పరిశోధక విమర్శకులు వ్రాసిన వేదవిమర్శ గ్రంథాలను పరిశీలించారు. శ్రీ సరసింహశాస్త్రిగారు ఆంధ్ర సంస్కృత అంగభాషలలో చక్కని పాండిత్యం కలవారు. వారెన్నెన్ని పరిశోధనా గ్రంథాలు పరిశీలించారో తమ అనువాద సందర్భంగా వివిధ సందర్భాలలో పేర్కొన్న ఘట్టనోటులను చూస్తే మనకు తేలికగా అవగాహన కాగలదు.

శ్రీ సరసింహశాస్త్రిగారు శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేదంలో స్వామీ దయానందసరస్వతి వేదభాష్య విషయాలనుకూడా పేర్కొన్న సందర్భాలు చూడగానే 40 సంవత్సరాలకు పూర్వం మా “సూతిమడుగు” గ్రామ వాస్తవ్యులు శ్రీ యెల్లమరాజు నారాయణభట్టగారు తెలుగులో అనువదించగా అనంతపురంజిల్లా పరిగి గ్రామస్తులయిన శ్రీ కొండూరు వెంకట సుబ్బయ్యగారు ప్రకటింపగా (1940 ప్రచురణ) నేను చిన్నతనంలోనే యెంతో శ్రద్ధగా, ఆసక్తితో చదివిన స్వామీ దయానందసరస్వతిగారి ఋగ్వేదాది భాష్యభూమికా గ్రంథం నాకన్నులలో మిలమిలలాడింది. ఆంధ్రానువాదం చెయ్యడంలో కేవలం సాయనాచార్యుల భాష్యాలను మాత్రమే కాక కొన్ని సందర్భాలలో శ్రీ దయానందసరస్వతి రచించిన భాష్యాన్నికూడా అనుసరించి శ్రీ నేమానివారి యనువాదాన్ని విరచించారు.

శ్రీ నేమానివారి కవిత సరళమైనది. భారాళమైనది. మృదుమధురమైనది. రామాయణ భారత భాగవతాది గ్రంథాలను ఆంధ్రీకరించిన విధంగా వేదాన్ని అనువదించడానికి వీలులేదు. రామాయణాది గ్రంథాలలో కథోపకథల వ్యవస్థలతో వివిధ సన్నివేశాలతో అనేక వర్ణనలు చేయడానికి వీలున్నది. కాని వేదం ఒక అనుస్యూతమైన కథాగమనం కల గ్రంథంకాదు. ఏ విధమైన కథాపరిపుష్టిలేని కేవల సాంకేతికమైన వేదాన్ని కవితారూపంలో ఆంధ్రీకరించాలంటే అంత సులభసాధ్యమైన పనికాదు. దశమండల విస్తృతమైన యిటా వంటి ఋగ్వేదాన్ని ఆంధ్రీకరించడం అసామాన్యమైన విషయం.

శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి ఆంధ్రానువాద గ్రంథాన్ని మూల ఋగ్వేదంతోసహా ముద్రించాలని లుప్త భాగాలను పూరిచేయించి అసంపూర్ణంగావున్న పదప మండలంలోని చివరి అధ్యాయాలను పూరణ చేయించి ముద్రించాలని తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు నిర్ణయించి ఆ బావ్యతను బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయమహాధ్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య గారికి అప్పగించడం ముదావహమైన విషయం. డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు వారి జ్యేష్ఠకుమార్తె కుమారి జయశ్రీ సంపూర్ణ సహకారంతో ఈ సమూల శ్రీ మదాంద్ర ఋగ్వేద సంహితను అక్షరభాగ పూరణతోపాటు దాదాపు రెండు సంవత్సరాల కాలంలో నాలుగు సంపుటలుగా అహరహం శ్రమించి రూపొందించారు. ఈ నాలుగు సంపుటలను డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారి నివాసగృహానికి 18-10-80 తేదీన వెళ్ళి నేను కొన్ని గంటలపాటు పరిశీలించి వారి బహుముఖ పరిశ్రమకు చాలా ముగ్ధుడనయ్యాను. డాక్టర్ గోపాల కృష్ణయ్యగారు సుప్రసిద్ధ కవి పండిత పరిశోధకులు. 1971 లో ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తువారు కళా-ప్రపూర్ణ బిరుదమునిచ్చి సంతాపించిన సందర్భంగా అధికారపూర్వకంగా వెలువరించిన ప్రఖ్యాత ప్రసంగంలో 'పెక్కొన్నట్లు "అనేకములగు సారస్వత పరిశోధన ప్రపక్తులలో ఎంత వారినయిన నెమర్కొనుట, ఔనని వారిచేతనే యొప్పించి మెప్పులందుట వీరి సారస్వత జీవితమున చాల మట్టములందు చూపట్టును.

సంస్కృతాంధ్రములలో ఛందోలంకార వ్యాకరణ లక్షణములందును, కావ్యనాటకాది బహుముఖ సాహితీ ప్రక్రియలందును, నాట్యసంగీతాది కళలయందును, జ్యోతిషాయుర్వేదాది శాస్త్రములందును, సాంఖ్యయోగాది దర్శనములందును, కామతంత్రమంత్ర శాస్త్రములందును, భాషావాఙ్మయ చరితములందును, శ్రుతులందును, స్మృతులయందును, సరసకవితా నిర్మితియందును, చిత్రకవితా రచనమునందును వీరి బుద్ధి తుల్యమగు సుత్సాహముతో ప్రవేశింపగలదు. ప్రవేశించి ంనోడింపగలదు. వీటి యన్నిటినిం గూర్చి వీరు ప్రకటించిన పరిశోధన వ్యాసము అనేకములు గలవు. వీక్షితుకలియని భిన్నభిన్న సారస్వత శాఖలన బరిశోధించుటలో ఇట్టి యాసక్తి, యింత ఏకాగ్రత, ఇట్టి యాత్మవిశ్వాసము, ఇంత సాహసమును ఏకవ్యక్తి నిష్ఠములయి గానంబడుట కష్టము. తొలుత గుర్రపులతోనే వివాద వినోదము నుపక్రమించిన వీరు క్రమముగా అనుభవశాలులును, సుప్రసిద్ధ పరిశోధకులునయిన వజ్రులవారు, గిడుగువారు, నిడుదవోలువారు మున్నగు ప్రముఖులతో విమర్శసమరములు సాగించి వారి నొప్పించి తుదకు ఆ సంగ్రామ రంగములను క్రీడారంగములుగా పరిగణింపజేసిన పటుత్వముగల వారి వడ్లమూడి వారు. బహుగ్రంథవిరచన, విమర్శ కళోపాసనా మహితులయి సరస్వతీ ప్రియపుత్రులయి విరాజిల్లి" కవిగాను పండిత పరిశోధకుడుగాను విభిన్న శాఖలలోనే కాక వేదవాఙ్మయంలోనూ వేదవిజ్ఞానంలోనూ పరిశోధనలుచేసి కళా-ప్రపూర్ణ

అనే ఆనరరీ డాక్టరేటుతో సంభావింపబడిన ఏకైక వేద కళా-ప్రపూర్ణులు డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు. ఇటువంటి డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారికి తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు ఋగ్వేద సంకలన-పరిష్కరణ - పూరణ బాధ్యతల నప్పగించడం యెంతైనా అభినందనీయం. ఆ బాధ్యతలను డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు ప్రశంసనీయంగా నిర్వహించి శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి కవితా ఝరితో మహత్తరమైన తమ కవితామృతాన్ని కలిపి నాలుగు బృహత్ సంపుటాలలో సమూల శ్రీ షడాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను రూపొందించడం సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలలో ఒక సువర్ణాధ్యాయంగా బహుధా ప్రశంసనీయమై నిలుస్తుందనడంలో సందేహం యేమాత్రమూలేదు.

ప్రథమ, ద్వితీయ మండలాలతో ఆవిష్కృత మవుతున్న ఈ ఋగ్వేద ప్రథమ సంపుటాన్ని కవి పండితులు తదితరులు అధ్యయనంచేసి తమ విద్యావిజ్ఞానాలను అభివృద్ధి పరచుకుంటారని మిగిలిన 3, 4, 5, 6 మండలాలతో వున్న రెండవ సంపుటం - 7, 8 మండలాలతో వున్న మూడవ సంపుటం - 9, 10 మండలాలతో వున్న నాలుగవ సంపుటం కూడా అచిరకాలంలోనే వెలువడతాయని ఆశిస్తున్నాను.

పి. వి. చౌదరి

దేవాదాయ-ధర్మాదాయ శాఖా మంత్రి

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం

దర్శి ఉగాడి

హైదరాబాద్

5-4-1981

ఋగ్వేద సంహిత - ఆర్య ప్రతిభ

కావ్య తీర్థ

శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహ శాస్త్రి

(చిరంపురము)

1. ఆర్యులెవరు ?

వేదవాఙ్మయమునందుగల ఆర్యశబ్దమునకుఁ బండితు లనేకవిధములగు నర్థములను గల్పించినారు. యాస్కా-చార్యుని నిరుక్తమున “ఆర్య ఈశ్వరపుత్రః” (ని.పూ.ష. 8-28) ఆర్యుఁ డీశ్వర పుత్రుఁడని వివరణము కలదు. అనఁగా ఆర్యులు సర్వ సద్గుణాలంకారశోభితులని స్ఫుట మగుచున్నది. చాయనాచార్యుఁడు “ఆర్యం అరణ్యేయం సర్వైర్గతవ్యం” ఆర్యుఁడనఁగా సర్వ జనులచేఁ బొందఁదగిన వాఁడని యర్థము వెల్లడి చేసెను. మరియు “ఆర్యాన్ = విదుషో అనుష్ఠాత్యాన్ ఋ. I- 51-8 ఆర్యం = ఉత్తమం వర్ణం త్రైవర్ణికం. ఋ. III-34-9. ఆర్యాయ = యజ్ఞాది కర్మ కృతే యజ్ఞహూనాయ ఋ. I-25-2” మొదలగు ఆర్యశబ్ద నిర్వచనములు చాయనాచార్య కృతమగు ఋగ్వేద భాష్యమునఁ గలవు. ఇట్టి నిర్వచనములనుబట్టి చూడ ఆర్యులనఁగా విద్వాంసులనియు వైదికమార్గ పరులనియు, ద్వివర్ణశ్రేణులనియు యజ్ఞాది కర్మల ననుష్ఠించుటజేసి యుక్త్యుష్టులనియు భాష్యార్థమున స్పష్టమగుచున్నది. కాని యార్యులు వేరొండు దేశమునండి వచ్చి భరతవర్షమున నుండు ననార్యుల నోడించి సప్రసింధు దేశము నాక్రమించుకొనినజాతివారని యెచ్చటను గానఁబడదు. ఆర్యుల కన్యదేశవాసిత్వ మాపాదించుటకుఁ దగిన యాధారము లేచటను గానరావు. (ఈ విషయము ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితా విశేషార్థములలోఁ గనఁదగినను.)

2. ఆర్యుల ధౌన్యత్వము

ఆర్యులు మహాన్నత పదవి ననుభవించిరి. వారి చరిత్రము చరిత్రాంశముగఁ గడు ముఖ్యము. ఆర్యులకు సంఘ నిర్మాణములు వారి గృహకృత్యములు, వారి గాథలు, వారి గుణగణాదులు, వారి వేదాంతవాదనలు, వారి భాషాజ్ఞానము, వాటి ప్రతిభ, వారి యుద్ధనైపుణ్యము మొదలగునవి మహాచరిత్రమును సూచించుచున్నవి. ఆర్యుల యాన్నత్యము భరతవర్షమందే కాక ఖండాంతరములయందును వ్యాపించినది. కాని యిప్పుడు అవస్థాంతరముల నొందినది. ఆర్యులలో నపుడు జాతిభేదమంతగా నంకురింపలేదు. తమ మాతృభూమియగు భరతఖండముయొక్క యఖండైశ్వర్యము ఆర్యులే యనుభవించగల్గిరి. ఆర్యుల సంఘనిర్మాణములు, వారి గుణగణంబులు కడుంగడు జ్ఞాపింపఁబడినవి. ఆర్యులే కొన్ని కారణములవలన అనార్యులయిరి.

కాని అనార్యులనువాడే వేరొకజాతి గలవారు కారు. అనార్యు లార్యులకంటె మిక్కిలి సామర్థ్యము గలిగియుండుటకుఁ గొన్ని ప్రబల కారణములు కలవు. ఆర్యులకు వాంఛలు తక్కువ. కాబట్టి వారికి యంత్రసాధనము లెక్కువగా లేవు. ఆర్యులు భిన్న వృత్తులవలంబించుటవలనఁ గ్రమముగా వారిలో వర్తవిభాగ మేర్పడియుండెను. వారి రాజకీయ తంత్రములు వర్తనాతీతములు. బలవంతులు సైన్యములను జేరఁదీయుచుండిరి. ఆర్యుల కిరీటములను గణనంతనే శత్రువులు భయకంపితు లగుచుండిరి. అక్కాల మునఁగల బ్రహ్మవాదీనులు అప్పటి సంఘములను సంస్కరించుచుండిరి. ఆర్యుల సామర్థ్యమును జూపునట్టి యజ్ఞముతో నార్యుల ఓవిభవంతయు సంబంధించి యున్నది.

3. విజ్ఞానము

విజ్ఞానము శిల్పవిజ్ఞానమనియు, బదార్థ విజ్ఞానమనియు, రెండు విధములు. శిల్పవిజ్ఞానమునఁ జిత్రవిద్య, స్థపతివిద్య ప్రధాన ములైనవి. పదార్థవిజ్ఞాన మధ్యమున ముఖ్యముగాఁ జికిత్సవిద్య, రాసాయనికవిద్య, ఉద్బిద్బిద్బి అనునవి భూతత్వ విద్యలవలనఁ జేసికొనఁదగినవి. ఏతద్బిన్నములగు జ్యోతిషశాస్త్రము, గణితశాస్త్రము, సమరవిద్య, సంగీతవిద్య, తాడిత తత్వము, బాష్పి రుతత్వము మొదలగు విద్యలన్నియు విజ్ఞానకాండమున సంతర్భూతము లగుచున్నవి. సమరవిద్య (ధనుర్వేదము) పదార్థవిజ్ఞాన మున కేతాంశమగు చికిత్సావిద్య (ఆయుర్వేదము) రాగ రాగిని సమన్వితమగు సంగీతవిద్య (గాండర్వవేదము) అనునవి యుప వేదములనియు, (వేదమున కంగస్వరూపములుగ) జెప్పబడినవి. కాబట్టి తొలుత నీ శాస్త్రాంశముల సమాలోచింపవలయును.

4. యుద్ధవిద్య-దేవయానము-వ్యోమయానము

పౌరాణికార్యులు ప్రతిదినము యజ్ఞము జేయుచుండిరి. ఆ యజ్ఞమునకు రాక్షసులు వచ్చి దానిని ధ్వంసము గావించు ఁడిరి. అట్టి రాక్షసులను దూరముగఁ బారఁద్రోలుట కార్యులు ధనుస్సులద్వారా బాణములఁ బ్రయోగించుచుండిరి. కావున యుద్ధవిద్య నత్యసింపవలసి వచ్చెను. యజ్ఞక్షేత్రములందు వైదిక మంత్రములను బఠించునపుడు సామవేదతాన మావశ్యక మయ్యెను. కావున ఆర్యులు గాంధర్వవిద్యఁ దెలిసికొనవలసివచ్చెను. నానాజాతీయ పశుపక్షుల మాంసముల ద్వారా బౌషధాదు తప్పన్నము లయ్యెను. శరీర స్థానవిద్య (Anatomy) వలన నార్యులు చికిత్సాశాస్త్ర పారదర్శులయిరి. పూర్వోక్తమగు ధనుర్వేదము కేవలము తత్కాలీనమగు యుద్ధము నిమిత్తమే వినియోగింపఁ బడలేదు. సాంఘిక, మత రాజకీయ యుద్ధసందర్భముల ఁందును నార్యులు మహాయుద్ధములొనర్చి తమ ధనుర్వేద పాండిత్యమును బ్రకటించినట్లు వేదములయందు స్పష్టముగాఁ గన్పట్టు న్నున్నది.

ఉపనిషదుక్తమందు విమానములున్నట్లు ప్రమాణములు కలవు. ప్రశ్నోపనిషత్తునందు విమానశబ్దముయొక్క వ్యుత్పత్త్యర్థ ఁట్లున్నది. 'వి' అనఁగాఁ బడిచలె 'మానము' పరిమాణము కలది అని. అది ప్రస్తుతముండు ఐరోప్లేన్ వంటిది అని హాహంపవచ్చును. వ్యోమయానమనఁగా 'వ్యోమ్ని = ఆకాశమందు, యానము = శబ్దము చేయునది అని కాని గతిగలది' యని ని వ్యుత్పత్త్యర్థకరణమువలన స్పష్టపడుచున్నది. ఉపనిషదుక్తమందును విమానములు వాడుకచేయుచున్నట్లు నిశ్చయింప వచ్చును. ప్రశ్నోపనిషత్తునందే పిప్పలాదుఁడనెడఁ బుష్ప తన ఛాత్రులచేత విమాన వ్యోమయానములఁగూర్చి ప్రశ్నింపఁబడఁగా కడఁపట్టెఁడ వాని వివరణములను నలుగురు ఛాత్రులకు వివరించినట్లు కలదు. మరియు నిట్టి యానములున్నట్లు ఋగ్వేద సంహిత లందలి కొన్ని ఋక్కులు సూచించుచున్నవి. ఆ విశేషములు మదీయాంధ్ర ఋగ్వేదమున వర్ణితములయ్యెను.

5. చికిత్సా శాస్త్రము

శరీరస్థానవిద్యమాత్రమే చికిత్సాశాస్త్రము దంతర్భూతముకాక యింకఁబెక్కువిద్య లంతర్భూతములగుచున్నవి. ఆర్యుల ఆయుర్వేద శాస్త్రము ప్రపంచకమునందతిప్రాచీనతమ మైనది. ఈ చికిత్సా శాస్త్రమే విశేషముగ సుశ్రుతసంహితాగ్రంథ రూపమున బయలుదేరినది. ఆయుర్వేదమున కుపాంగరూపముగ, బ్రహ్మ లక్షణైకములను రచించి శల్యతంత్రము, కాలాకృతంత్రము, భూతవిద్యా తంత్రము, కౌమారభృత్య తంత్రము, కాయచికిత్సాతంత్రము, అగదతంత్రము మొదలగు నామముల విభజించి నాడు. దేవదేవుఁడు రుద్రుఁడు యజ్ఞసంఘాత దేవతయొక్క శిరచ్ఛేదనముఁ జేయఁగా అశ్వికుమారద్వయము వచ్చి శల్యతంత్ర సాహాయ్యమున ఆ యజ్ఞదేవతకు మరల శిరస్సును సమకూర్చెను. ఋ I. 116-15 “సద్యో జంఘానూయసీం విశ్వలాయై ధనే హితే సర్తవే ప్రత్యథ త్రం”. అను మంత్రప్రమాణమువలన “భేలుని భార్యయగు “విస్సం” యను స్త్రీయొక్క పాదము యుద్ధమందు శత్రువులచే గొట్టఁబడఁగా అశ్వికుమారులు వచ్చి ఆమెకు నయోమయ జంఘను దగిల్పిరి.” అని విస్పష్ట మగుచున్నది. కక్షిపంతుని పుత్రికయు బ్రహ్మవాదనియునగు “ఘోష” యను యువతి కుష్ఠరోగాక్రాంతయయి వృద్ధవయస్సు పర్యంతము అవివాహితగా నుండెను. కాని శాస్త్రప్రసిద్ధులగు చికిత్సకులవలన ఆమె రోగవిముక్తియై పతిని బడసెను. మరియు ఋ. I. 50-11 హృద్రోగం మమ సూర్య హరిమాణం చ నాశయ. “(భాష్యము- హృద్రోగం హృదయగతం ఆంతరం రోగం, హరిమాణం శరీర గతం కాంతి హరణ శిలరోగమ్)” మొదలగు ప్రమాణములనుబట్టి హృద్రోగము-అనఁగా హరిమాణ రోగము శ్చైతరోగము మొదలగునవి ఋగ్వేదమున నెక్కువగ నభివర్ణింపఁబడెను.

ఈ చికిత్సావిద్య భారతవర్ష నిజసంపత్తి. కాలక్రమమున నిది విదేశీయుల హస్తగత మయ్యెను. క్రీస్తు తర్వాత సప్తమ శతాబ్దమున నీ చికిత్సా శాస్త్ర మరబ్బులు సంగ్రహించిరి. ఇక్కుల శేషభాగమందే చరకసుశ్రుతములు అరబ్బి భాషలోనికిఁ దర్జుమా చేయఁబడినవి. అరబ్బుల దేశములలోఁ బ్రసిద్ధిఁ గాంచిన “అల్ రాజిర” (Alrazi) అను నతఁడు 632 క్రీస్తు సంవత్సరమున మరణించెను. అతఁడు తన గ్రంథమున నాయుర్వేద మతి ప్రాచీనమని నుడివెను. అప్పటికి బహుశతాబ్దముల క్రిందఁబఁ బాశ్చాత్యులు ఈ చికిత్సా శాస్త్ర మూలమును సంగ్రహించిరి. ఈ సిద్ధాంతము పాశ్చాత్యుల యితిహాసమందు చర్చితమయ్యెను. (History of Ancient Sanskrit literature. page. 427)

6. జ్యోతిష శాస్త్రము

ఆర్యుల సౌరసంవత్సరమాసము, చంద్రకళయొక్క హాసవృద్ధులు, రాశిచక్రము, గ్రహణ గణన మొదలగు జ్యోతిష తత్వములయందభివ్రసేదిని బడసియుండి రనుటకుఁ బ్రబల నిదర్శనములు కలవు. కాని యార్యభట్ట సిద్ధాంతము ననుసరించి గ్రీకులు జ్యోతిషశాస్త్రమును రచించిరి. దానివలననే రోమక సిద్ధాంతముగూడ జనించెను. గ్రీకులబ్ధముగ “హోర” నుండి పరాహమిహరుఁడు హోరా శాస్త్రమును రచించెను. ప్రాచీన హిందువులు జ్యోతిష విద్యను గ్రీకులవలన నేర్చుకొనిరని విదేశీయుల యభిప్రాయము. కాని యిట్లునుటకుఁ గారణములు కానరావు. సమగ్రార్యజగత్తునందు ఋగ్వేద మతిప్రాచీన గ్రంథమని పాశ్చాత్య పండితులునయిత మొప్పుకొనిరి. ఇందుకు మాకుముల్లరు తన “Origin and Growth of India” అను గ్రంథమందుఁ గొన్ని విషయము లుదాహరించిరి.

ఋగ్వేదమందును భగవదాచార్య కల్పమందిట్లు కలదు. 'ఓ భగవానుడా! మా ప్రజలు సకలాకర్షణాఽ నియమద్వారా పరస్పరము నాకర్షించుచున్నారు. ఆకర్షణ నియమమువలననే భూమ్యాకాశము లున్నవి - "యదా తే మారుతీర్విశస్త్రభ్యమింద్ర నియేమిరే, ఆదిత్రే విశ్వాభువనాని యేమిరే" ఋ. 8మం - 12 - 29 అను మంత్రము - పై సంశయమునకు బ్రమాణము. సూర్యాది లోకములకు అన్యలోకములకు ఆకర్షణాకర్ష్య స్థిరసంబంధము కలదు. "యదా సూర్యముమ్ దివి సుక్రంజ్యోతి రధారయః, ఆదిత్రే విశ్వా భువనాని యేమిరే" ఋ. 8మం. 12 - 30 అను మంత్రము ప్రమాణమై యున్నది. ఋగ్వేదము నందే వేదాక స్థలమున గ్రహదులతో గలిసిన సూర్యునివలె బరస్పరానంతర క్తి పరస్పర మాకర్షించుచుండును - అను సర్థమిచ్చు ఋక్కు "ఆకృష్టేన రజసా వర్తమానో నివేళయన్ అమృతం మర్త్యంచ హిరణ్యయేన సవితా రధేనా దేవోయాతి భువనాని పశ్యన్" అని అబ్బ మొదలగు ప్రమాణములు కలవు. కావున వేదప్రసిద్ధమగు నీ జ్యోతిషవిద్యను ఆర్యులవలన అరబ్బులు నేర్చుకొనిరి గాని. ఆరబ్బులవలన ఆర్యులభ్యసించి యుండలేదనుట నిశ్చయము. సంస్కృత భాషాచరిత్రమును లెస్సగఁ బరికించినయెడల నార్య శ్చేత్ర మందును ప్రసిద్ధిని బడసిన నీ జ్యోతిష విద్యను ఆర్యభట్టసిద్ధాంతమును బ్రహ్మగుప్తసిద్ధాంతమును అరబ్బులు తమ భాషలోనికిఁ బరివర్తనము గావించుకొనిరని పిదప సరబ్బులవలన నీ జ్యోతిషము సభ్యసించి పాశ్చాత్యులు జ్యోతిషశాస్త్ర పండితులయినయొక దేలును. ఇప్పుడు మనవారు పాశ్చాత్యులవలన జ్యోతిషమును బతింపఁ దొడంగుచుండిరి. పైని వ్రాసిన యంశమునుగూర్చి మాక్కుముల్లదుగారు తమ గ్రంథమునందు స్పష్టముగా నుదాహరించినారు. ఇట్టి విశేషములను దెలిసికొనుట కార్యపండితు లెట్టి గ్రంథమును వ్రాసియుండ లేదు. మనకిట్టి జాతియేతిహాస చరిత్రములు లేకపోవుటచే ఖండాంతర పండితులకు విపరీతాభిప్రాయములు కలుగుటకుఁ గారణ మయ్యెను.

7. భాగోళిక తత్వము

కదంబ పుష్పములు లేక సమూహమును జుట్టుకొనినట్లు పృథ్విని నదములు, నదులు, గ్రామములు, సముద్రములు పర్వతములు మొదలగునవి చుట్టుకొనియున్నవి. "పృథ్వి కపిత్థమువలె గోళాకారమువలె నున్నది" అని క్రి॥౪॥ 700 కాలమున రచింపఁబడిన, సూర్య సిద్ధాంతమునందుఁ గలదు. మరియు 'రహినాల్లా' అను బొచ్చుగీసు పండితుఁడు క్రి॥౪॥ 15 శతాబ్దము నందు భూప్రదక్షణముఁ జేసి భూమి గోళాకారముగ నున్నదని నిశ్చయించినాఁడు. పురాణ కారకులు భూమి సర్పముపై నున్నదని లిఖించిరి. కాని యది యజ్ఞతాజనిత భ్రమ కాని వేదాకటి కానేరదు. వేదము సూతనాభిధాంతశాస్త్రము. శాస్త్రత మైనది. సత్యమైనది. నిరవయవ భావముతోనున్నది. కాని పురాణ గ్రంథ సముదాయము వేదోక్త తత్వమును సగుణోదాహరణ సంయోగముచే సంగ్రహితమైనది. ఈ యుభయవిధ గ్రంథసముదాయము విరుద్ధసత్యములు కలవి. ఆ విరుద్ధ సత్యములలో వేదసత్యము బలవంతమైనది. యుక్తియుక్తమైనది. సప్రమాణ మైనది. వేదజ్ఞానము యొక్క సూక్ష్మాధ్యాత్మిక మర్మమునకుఁ బురాణ కారకులు స్థూలోపమాన సంయోగమున వ్యాఖ్యలు వ్రాసినారు. సామాన్య పాఠకులు పౌరాణికులు కావ్యాలంకారముల ప్రకృత్యాత్మములగు బోధపరచుకొన లేకుండు భ్రమపడుచున్నారు. 'ప్రృథివి యనంతని మంత్రముపైఁగలదు. అనంతనాగునిపై విష్ణుమూర్తి కయనించెను.' ఈవాక్యముల నిజార్థములను సూక్ష్మదృష్టితో విమర్శించిన యెడలఁ బృథివ్యధిష్ఠాన తత్వము దెలిసికొన సాధ్యమగును. "నాగ" మనగా నాకాశముని యర్థమెరుంగవలయును. ఆకాశము విష్ణువు శయనస్థానము లేదా విష్ణువు అధిష్ఠాన మని తెలిసికొనవలయును" ఇట్టి యర్థములను వెల్లడిఁ జేయకయే పురాణ కర్తలు అనంత నాగము విష్ణువు శయనస్థానమని యభిప్రాయ పడిరి. ఆ పురాణ కర్తలే ఆకాశమును విష్ణుపదము (వియద్విష్ణు పదం) అని పలికిరి. విష్ణుపదమున కర్థము సర్వజ్ఞేష్యనకారియగు తత్వమని గ్రహింపవలయును. విష్ణువున కేది యధిష్ఠాన శ్చేత్రమో అనగా నే యనంత నాగమో (న అగః, నాగః, న గచ్ఛతి

ఇతి నాగః, (స్థాపర వృక్ష పర్వతాదులు) (నాస్తి యగో యస్మాదితి నాగః) నాగ శబ్దపుష్పతల్పము ద్వారా ఆకాశమును గ్రహింప వలయును. వృక్షపర్వతాదులు వృద్ధి కయ్యాది సమన్వితములు. వాటికి క్షయము కలదు. నాగమనగా గతి. అట్టి గతిలేనిది ఏకమాత్రము ననంతమును సర్వాధారమునగు ఆకాశమని యెరుంగవలయును. దానినే పృథివ్యాధిష్ఠాన క్షేత్రమని వర్ణించవలసి యుండగాఁ బౌరాణిక కవి గణము రూపకచృలమున నట్లు వర్ణించిరి.

8. ధర్మమే సభ్యతకు మూలము

ధర్మమే సభ్యతకు మూలము. ఈ ధర్మజ్ఞాన కేంద్రమందు ఆర్యసభ్యత విశేషరూపమున ననుప్రాణిత మగుచు తలచి జగత్తునం దితిహాసములు బయలుదేరినవి. ఇవియే విశేష లాభములను గలుగఁజేసినవి. ఆర్యఋషుల ధర్మతత్వ సమాలోచన మును బరిక్షింపఁగా వారి ప్రాచీన జ్ఞానవిజ్ఞానములు, వారి ధర్మజ్ఞానవృత్తులు వెల్లడి యగుచున్నవి. సూర్యుడు, చంద్రుడు, ఇంద్రుడు మొదలగు దేవతల ప్రీతినిమిత్తము యజ్ఞము చేయుట ఆ యజ్ఞముయొక్క ప్రయోజనము యజ్ఞోపకరణముల సమాలోచనము మొదలగు వానిని విశేష సూక్ష్మదృష్టితోఁ బరిశోధించినచో హిందూధర్మమున సాకారోపాసనను కలదా లేదాయను సందేహము జనింపక మానదు. ఋగ్వేద సూక్త వర్ణితలగు దేవతల స్తోత్రములను బరిశీలించినపక్షమున నింద్రాది దేవతలు మూర్తులు కలిగియున్నట్లును, సాకారులగు నా దేవతలను ఋషులు పూజించునట్లును గన్పట్టుచున్నది. ఆర్యఋషులకుఁ బ్రత్యక్ష మగు నింద్రాదులను సంబోధించి వారు మాట్లాడినట్లు పెక్కు స్థలములఁ గలదు. కావున నింద్రాదుల సూరిపూజ నప్పటివారు సేయుచుండిరనియే మనము నిశ్చయింపవలయును. అటులు కాకుండిన సాకారధర్మోపాసనా పద్ధతియొక్క అక్షత మాహాత్మ్యము నష్టమగును. మంత్ర తంత్ర సమన్విత పూజానుష్ఠాన మనునది అపరిమాణజ్ఞాన ప్రవాహమును, అతులనీయ విజ్ఞానఖనియు నగు చున్నది. ఆధర్మవేదమందు, శతపథబ్రాహ్మణమునందు నిట్లు కలదు. “యజ్ఞ మొనర్చుటకాని, సూర్యచంద్రాదుల యువా సనముగాని ఇంద్రరూపియగు నొక మానవుని పూజించుటగాని లోకహితార్థమే యగుచున్నది. యజ్ఞ మొనర్చినచో నగ్ని ప్రజ్వలింపఁజేయఁబడును. అగ్నిశిఖలవలన భూమియు జనించును. ఆ భూమియు (అగ్నిబాష్పము) ఊర్ధ్వభాగమునకుఁ బోయి వాయుసహితమగును. ఈ వాయువు ఆకాశమునఁగల వృష్టిజలకణసమూహమును నిర్దోషముగఁజేయును. అగ్నిలో ఘృతము మొదలగు హోమ ద్రవ్యములు, కస్తూరితోనగు సుగంధ ద్రవ్యపులు హోమము చేయఁబడఁగా నవి దగ్ధములై సూర్యాకర్షణశక్తి వలన భూమియు బాష్పాకారమున ఆకాశస్థిత వాయువుతో సంక్రమించి దానిని సుగంధయుక్తముగాఁ జేయును. పదార్థము యొక్క జలీయాంశ నామము బాష్పము. ఏది కష్టభాగమో యది పృథివియొక్క యంశము. ఈరెండు పరస్పరము సంయుక్త ములై భూమాకారమునఁ బరిణమించును. ఏ యాకాశమునం దీ భూమియు పేమరూపమునఁ బరిణమించునో యాయాకాశ ములై భూమాకారమునఁ బరిణమించును. “ద్రవ్యాణాం తు క్రియాధానాం సంస్కారః క్రతు ధర్మస్సాన్యత్” అ11-పా. 8-9 సూ 8. “అగ్నే శ్చైద భూమో జాయతే” శత. కాం. 59. 9. మొదలగునవి పై వివరించిన విషయములకుఁ బ్రామాణములు. ఏది పదార్థ రూపమున నుండునో యది బాష్పరూపమున నూర్ధ్వ భాగమునకుఁ బోయి భూపృష్ఠమున పర్వరూపమునఁ బడుచున్నది. ఇట్టిదే వస్తువుయొక్క యవినశ్వరతత్వ మనఁబడును. వస్తువినశ్వరతత్వమనెడు నీ సిద్ధాంతము నాస్మ్యు లెరుంగక పోలేదు. యజ్ఞముల యందుఁ బ్రజ్వలితాగ్ని సంయోగమువలన వృక్షే నిష్పృథాగ ముత్తప్తము కాఁగా జలకణసమూహ మూర్ధ్వ భాగమునకుఁ పోయి వృద్ధిని గలుగఁజేయును. వృద్ధివలన నోషధులు జనించును. ఓషధులవలన అన్నము సంభవించును. అన్న పరిపాకమున చాతువు పుట్టును. చాతువువలన శరీరము కలుగును. శరీరమువలనఁ గర్మక్షమత యుద్భవిల్లును. లేదా కర్మ ముద్భవించును. ఇదియే యజ్ఞ ప్రయోజనము. వేదము యొక్క మాహాత్మ్య రక్షయే వేదోచ్ఛారణ ఫలము. ప్రణవ మంత్రము ద్వారా భగవంతుని స్తుతి కూడ సంభవించును. యజ్ఞతలమున వేది నిర్మింపఁబడును. యజ్ఞవేది యున్నతముగ నుండును. కావున నవృత్తునుండి భూమియు శీఘ్రముగఁ బైకిఁ బోవఁగల్గును. కుశలచే యజ్ఞవేది పరిష్కృత మగును. ఇట్టి యజ్ఞకరణమువలన లోకమునకుఁ బ్రయోజనము కలదు. ఆర్య వంశీయులారా ! ఆర్యుల శ్రేష్ఠ దేవతలతో నొకఁడగు నింద్రుని బూజించుట, యజ్ఞరూప పూజ ననుష్ఠించుట మొదలగునవి ఆర్యుల భావమును, ఆర్యుల విజ్ఞాన కాండములొనఁగలవాని నెట్లు స్ఫుటికరించుచున్నవో గుర్తింపుఁడు. ఆర్యుల భాషము లెట్టి స్థూలోపమా నన్నిబద్ధములైనవో యెట్టి దేవోపాసనా ప్రకార నన్నివేళగ్రథితములైనవో గమనింపుఁడు.

9. భాగోళిక తత్వలేఖము

గ్రీకు పండితులు భరత వర్ణమునకు రాకపూర్వము ఆర్యభట్టు సూర్యునకు నాల్గుదిక్కులఁబ్రాధివి ప్రదక్షిణము చేయుచున్నది యని తత్వము “చలా పృథ్వి స్థిరా భూతి” అను సందర్భమునఁ బ్రకటించెను. దాని ననుసరించియే పాశ్చాత్య పండితు లీ సిద్ధాంతమును బ్రకటించఁగల్గిరి. భాస్కరాచార్యుఁడు (క్రిశ్శ॥ 1118) పృథివి మధ్యాకర్షణతత్వమును సప్తసింధు దేశమునకు బోధించి పృథ్వీ కీర్తిధ్వజమును గదలెను. పాశ్చాత్యు లీ తత్వమును గనిపెట్టకపూర్వము చిరకాలము క్రిందలనే ఆర్యభట్టుఁ దీనత్యక్తి గ్రంథస్థముగా నొనర్చెను. తత్పూర్వమునందే పృథ్వి సూర్యమండలమందు (భూగోళో వ్యోమ్ని తిష్ఠతి) గలదను తత్వము సూర్య సిద్ధాంతమందు వ్రాసియుండెను.

10. గణిత శాస్త్రము

ఆర్యులకు గణిత శాస్త్రజ్ఞాన మగాథ సాగరమువలె నుండెను. “ఏకా చ మే త్రిస్రశ్చ మే పంచ చ మే - (యజు. అధ్యాయము 18) వలగు మంత్రములయందు దీక్షరునిచే నంకబీజరేఖా గణితము ప్రకాశిత మయ్యెను. ఏకార్థ వాచిక సంఖ్య ఏకముతోఁగొనినచో రెండగును. ఆ యొకటి రెండుతోఁగొనినయెడల మూడగును. ఆ రెండు రెండుతోఁగొనిన పక్షమున నాలుగగును. పరస్పర సంయోగాది క్రియలచే ననేకాంకముల మూలమున గణితవిద్య సిద్ధించుచున్నదని తలంపవచ్చును. పై మంత్రము బహు చ కారము లుండుటచే ననేకగణిత విద్యలున్నట్లు తోచుచున్నది. కనుకనే జ్యోతిషము వేదాంగమని చెప్పబడెను. యంక సంఖ్య నిశ్చిత సంఖ్యాత పదార్థములయందుఁ బ్రవర్తించుచున్నది. అజ్ఞాత పదార్థజ్ఞానముకొనుటకు బీజగణితమువయోగింపబడుచున్నది. ఆ క ఇత్యాది సంకేతములచేత నిట్టి మంత్రములవలన బీజగణితమేర్పడుచున్నది. ఆ-గ్నీ-అ-యా-హి. సామ-వే-ధ-1; ఖ-1-ఏక క్రియా ద్వ్యర్థకరీ బహువేతి న్యాయమున స్వసంకేతాంకములచే బీజగణితము కూడ సాధింపఁబడును. “ఇయం వేదిః అంతః పృథివ్యా అయం యజ్ఞో భువనస్య నాభిః” “సోమో వృష్టో అశ్వస్య రేతో... యజు-28-మం.92 మొదలగు మంత్రములయందు రేఖాగణితము ప్రకాశింపఁజేయఁబడుచున్నది. వేదులయొక్క యాకృతుల వలన రేఖాగణితోపదేశము సంభవించుచున్నది. కావున నంకబీజరేఖాగణితములు మూఁడుగు వేదములయందు వర్ణితములయ్యెను.

11. విమానాది విద్య

“అనారంభజే తదవీరయే ధామ నాస్థానే..... నాపం మా తస్థివాంసన్” ఋగ్వేదము- ఓ మనుష్యులారా! ర్షోక్తములగు ప్రయత్నములచేఁ జేయఁబడిన సిద్ధయానములవలన ఆరంభణరహితము, స్థాతుమశక్యము, హస్తాంబనాభ్యమానమునగు సముద్రమందుఁగాని అంతరిక్షమందుఁగాని కార్యసిద్ధికొనుట వెడలవలయును. “అశ్వినా దధతుః” తోనగు మంత్రమున భోగమెట్లు కలుగునో యట్లు సమస్త మనుష్యులు ప్రవర్తింపవలయును అని భావము కలదు. సమ్యక్ ప్రయత్నములగు జలాశ్వములచేత శుక్లవర్ణముగల బాహ్వాభ్యాశ్వమును శీఘ్రగమనముకొనుటకు శిల్పవిద్యావిధుల నెరుగు మనుష్యుల సాహాయ్యమున యానములు సాధింతురు. అవి మాటిమాటికి సుఖరహములగును. “నరగాన్వాభ్యో నాజీ వేగవాన్ (పోర్వః) యానం గ్గే శీఘ్ర వేగేన గమయితాం ఆస్థిపౌ ద్వౌ పౌ ద్వ పతంగా వశ్యే నామ్ని” నిఘంటు అ 1. ఖండ - 14. అగ్నియనెడు వాజీ వేగమునది యను మొదలగునది స్ఫురించుచున్నది. “పయః పతయో” మొదలగు మంత్రమున నీ యర్థము స్ఫురించుచున్నది. మధుర గల రథమునందు ప్రజ్వలతులములగు చక్రసమూహములు కళా యంత్రయుక్తములై శీఘ్రగమనార్థము మూఁడింటిని జేయవలయును. అట్లే శిల్పులచేతను మూఁడు స్తంభములు సిద్ధము చేయించవలయును. సకల కళాస్థానార్థులగు శిల్ప విద్వాంసులందరు ముగ్గుణ విశిష్టమగు సుఖముయొక్క కామనా సిద్ధిని జేసికొనుచుండిరి.....అనఁగా మూఁడు రాత్రులచేతను మూఁడు దినము చేతను గడుదూరమైన మార్గమును సముతము పొందించుచున్నారు. “తిర్మో అశ్వినా” మొదలగు ఋగ్వేదమంత్రమునకు దయావందనస్వలి యిట్లర్థము లిధించెను. భూమి సముద్రాంతరిక్షములయందు గమనార్థ మేయానము వర్ణింపఁ బడినచో యిది సిద్ధము

చేయవలయును. అనగా నట్టిది అయస్తామరజిత ధాతుత్రయముచే జేయఁదగినది. ఆత్మయు, మనస్సునునెట్లు శీఘ్రముగ పెదలి వచ్చుచుండునో యట్లే కళాపేరితములగు నగ్ని వాయువుల మూలమున నా యానము శీఘ్రముగఁ బోవును. మరల వచ్చును. మరియు క ఋగ్వేద మంత్రమునకు దయానంద సరస్వతియే యిట్టర్థమును వ్రాసిరి. ఋ. అష్ట-1 అధ్యాయ-3. మంత్ర-8— “అరితం వాం” మొదలగు మంత్రమున కర్థమిది. స్తంభసాధన యుక్తము, అతివిస్తీర్ణము, అగ్నైశ్వ యుక్తము, మహాసముద్రమును దాటుటకు వేగవంతమునగునట్టి యానముని తెలిసికొనవలయును. “వియేభాజాతే” ఋ. అష్ట 1. అధ్యాయ. 6. మంత్రము 4 “అనోనావావతీనాం” “కృష్ణం నియానం హరయస్సుపరా” “ద్వాదశప్రథయశ్చక్రమేక” మిత్యాది మంత్రములు జలయాన నిర్మాణాదులను సూచించుచున్నవి. “కృష్ణం నియాన” మను మంత్రమునకు దయానందసరస్వతి భాష్యమున నిట్లుకలదు— ఓ మనుజులారా! శోభనపతన శీలములగు (హరులు) అగ్నైశ్వర్యములు జలపాత్రాచ్ఛాదితములై అధస్తాత్ జ్వాలారూపములై యిందనములచేఁ బ్రజ్వాలితములై కళాకౌశల భ్రమణ యుక్తములుగాఁ జేయఁబడినయెడల, పృథివీమయము నిశ్చిత ద్యోత మానాత్మకమగు నాకాశమునుగూర్చి యెగురుచున్నవి. ఆ యానములయందుఁబ్రభులు (ప్రథయః) సర్వకళాయుక్తులగు నరులను ధరించుటకు ద్వాదశ సంఖ్యగ నుండవలయును. వాని మధ్యమున సర్వకళా భ్రమణార్థము చక్రముల నమర్చవలయును. మధ్యమాయవ ధారణార్థము మూడు యంత్రముల రచింపవలయును. వాటితోఁగూడ మూడు వందల శంకువుల నమర్చవలయును. యంత్ర కళల రచించి యుంచవలయును. ఆ కళలు చలనార్థములు ఆచలనార్థములునై యుండవలయును. సప్తి సంఖ్యాకములగు కళాయంత్రములు స్థాపింపవలయును— ఇట్టియర్థము గల మంత్రములు వేదములందుఁ జాలఁగలవు. అట్టి మంత్రవిచారము నిచ్చటఁ జేసి యున్నచో గ్రంథము విస్తారమగునను భీతిచే వికమింపవలసినవచ్చెను.

12. తాడితతత్వము (సమ్మోహన విద్య)

తాడితతత్వ విద్య ఆర్యుల యోగ్యత్యమును జాటుచున్నది. ఋగ్వేదమునఁ దాడితవిద్యా ప్రభావము బీజరూపమున నభివర్ణింపఁ బడెను. ఋ. అష్ట.1 - అధ్యాయ - 8. మంత్ర. 21. “యవం పేదవే పురుషార మస్మినా” మొదలగు మంత్రమునకు భాష్యముఁ జేయుచు నిందుఁదాడితతత్వము లేదా తారవిద్యా బీజము కలదని నిర్ణయించిరి - “ఓ మనుజులారా! అశ్వలయొక్క గుణములతోఁ గూడికొనినది, బహువిద్యాంసుల స్వీకర్తవ్యము బహుగుణసంయుతము, అగ్ని గుణ విద్యున్మయము, శుద్ధధాతు నిర్మితము ప్రాప్తవిద్యుత్ప్రకాశము, రాజసేనా కార్యములయందు దుస్తరమైనది మాటిమాటికి సర్వక్రియలయందు యోజనీయమునగు “తార”యను యంత్రమును మీరు సాధింపుడు. ఆ యంత్రము పరమోత్తమ వ్యవహారసిద్ధికొరకుపయోగించును. అది స్పర్శ మానులగు శత్రువుల, బరాధినించుటకు స్వకీయపీరులు జయమునందుటకుఁ బరమోత్తమమైనది. మనుష్యుల కార్యాకార్యముల నహించుటకుఁ దగినది. సూర్యునివలె దూర వ్యవహారములనుగూడఁ బ్రకాశింపఁ జేయుటకతి సమర్థమైనది. పృథివీ విద్యుదాఘాత్యులను సాధించి ఆ తారాఖ్య యంత్రమును సాధింపుడు. ఇట్టి వేదోక్త తాడితతత్వము జ్ఞాజ్ఞల్యమానమైయున్నట్లు ఆర్యు లెరుంగుదురు.

13. ప్రకాశ్య ప్రకాశ విషయము

“నత్యే సోత్రం చితా భూమిః, సూర్యేణోత్రం చితా ద్యౌః”, (కాండ.14-అను 1.మంత్ర-1) ఇత్యాద్యధర్వణ వేదమంత్ర మందు “కస్యి దేకాకి చరతి” (యజు-అ.23. మం 9, 10) అను మంత్రమందును బ్రకాశ్య ప్రకాశక విషయము కలవని దయానంద సరస్వతి లిఖించెను. చంద్రపృథివ్యాది లోకములకు సూర్యుడు ప్రకాశకుడై యుండెను. ఈ భూమి నిత్యస్వరూప మగుబ్రహ్మ స్తంభితమై ఆకాశ మధ్యమున వాయువుచేతను, సూర్యునిచేతను, ధారితమై యుండెను. అట్లే దివము సూర్యునిచేత ధారితమైయుండెను. కాల సూర్యులచే ద్వాదశ మాసములు, త్రసరేణువులు బలవంతములగుచున్నవి. ద్యోతమానాత్మకమగు సూర్య ప్రకాశమును జంద్రుడాశ్రయించి యుండెను. అనగాఁ బ్రకాశించుచున్నాడని భావము. చంద్రులొకాదులకు స్వయం ప్రకాశములేదు. చంద్రుని లోకములన్నియు సూర్యప్రకాశముచేఁ బ్రకాశితము లగుచున్నవి. చంద్రులొకముతోఁ గూడఁ గిరణములు కలిసిన పిమ్మట బయలుదేరి భూమిని జొంది బలహీనములగుచున్నవి. అంతరిక్ష దేశమందుఁ బృథివీ సూర్యప్రకాశమున తెంత ఆవరణమును గల్పించునో అంత ప్రదేశమునం దధికశీతలత్వముండును. అచ్చట సూర్యకిరణ పతనము లేకుండుటచే శీతలత్వము విస్తారముగ నుండును. చంద్రుని ప్రకాశముచేతను, సోమద్యోషదులచేతనుఁ బృథివీ పుష్టిని గాంచుచున్నది మొదలగు విశేషములు వేదములందుఁ గలవు.

14. బాష్పీయ తత్వము

తాడిత తత్వ సంపర్కముచలన బాష్పీయతత్వ మేర్పడుచున్నది. తాడిత తత్వములేనిది బాష్పీయతత్వము శూన్యమగును. బాష్పీయతత్వముయొక్క జ్ఞానము లేనిది బాష్పీయ శకటము అర్థవయాసము మొదలగునవి సంభవింపవు. అర్థవయాసములు లోనగుప్రసంగములు పూర్వ మార్థులకుండెడివను వ్రాత లిప్పటి వారి కాశ్చర్యమును కలిగింపకమానవు. ప్రాచ్య దేశములందుఁ దయారగుచున్న విద్యుచ్ఛక్తిములు అర్థవయాసములు మొదలగునవి పాశ్చాత్య విజ్ఞానమువలన సిద్ధములగుచున్నవని మన నిశ్చయము.

కాని మన పూర్వ గ్రంథములను వినిలములై యున్న యా విద్వజ్ఞానమును మనము గుర్రెరింగినచో మనము నట్టి నిశ్చయమును మార్చు కొనవలసియుండును.

15. అశ్వశబ్ద విచారము

అశ్వ శబ్దము యొక్క మూలవ్యుత్పత్తివలన జనించు అర్థమును తెలిసికొనవలసియున్నది. ప్రాణివాచి కాశ్వ శబ్దముతో విజ్ఞాన శబ్దము జేర్పవలయును. అపుడశ్వ తత్వము విజ్ఞాన రూపమున నిర్ణయించుట కవశమున్నది. ఋగ్వేదము సమస్తార్య కాతివారి కతి ప్రాచీన గ్రంథము. అక్షరణమున ఆర్య భాషాశబ్దములు సమిష్టి రూపమున ప్రాచీనతమములును, నిఘంటుప్రాయము లును నగుచున్నవి. ఆధునికులు ప్రాచీన శబ్దములయొక్క యర్థములను సరిగ్ గుర్తింపనేరకపోవుటచే ఋగ్వేద శబ్దము లన్నియు యోగికములని వచించుచున్నారు. ఆచార్యుడగు మాకుముల్లరు “ఋగ్వేదోక్తములగు నామవాచకము లన్నియు సంజ్ఞాసూచకములు కాని విశేష్యశబ్ద విశిష్టములు కానేరవు. ఇతర పద్యగ్రంథములగల శబ్దములిట్లు యోగికములై సౌందర్య పుష్టిని గలుగఁ జేయఁజాలవు. మరియు నీ ఋగ్వేదమునగల ప్రతిశబ్దము నాధ్యాత్మికతా పరిపూర్ణము. అశ్వశబ్దము అస్ = భక్షణే అను వాత్యుపలన జనించుచున్నది. ఇది యాన చాలనాది వ్యవహార సందర్భముల జలాగ్ని వాయువుల సందర్భముననత్యవహృత సుయ్యేను.

మహామతి చర్మాసింహుడు వైదికాశ్వ శబ్దమునకుఁ దాడితము, ఆకర్షణము, తాపము అను నర్థముల వ్యవహరించెను. ఇట్టి శబ్దము గర్వర్థమునందును అజశబ్దము జన్మరహితార్థమందును ఇంద్రపదము శాసనకారి వ్యక్తార్థమునందును నుపయోగించెను. కాని యాధునికులు కిరణము, భాగలము, ఇంద్రనామక వ్యక్తి అని క్రమముగా నర్థమును గల్పించిరి. ఈ విధముననే ఋగ్వేద పదములకు మూలార్థములను స్వీకరింపక పౌరాణికులు స్థూలాధ్యానుసారముగ భాష్యములను వ్రాసిరి.

ఋగుక్రమగు నశ్వశబ్దమునకు భారవాహియగు బళ్లవర్థమున నుపయోగించలేదు. అశ్వవిద్య, తాడితాకారమున సర్వ వ్యాపకతా విజ్ఞానార్థ సూచకముగ ఋగ్వేదమునగలదు. “అశ్వం నత్యావారవసుమ్ విదధాఽగ్నిం నమోఽభిః” ఋ. మండ. 1. సూ. 27-1; శతపథ బ్రాహ్మణమునందు “వృషో అగ్నిః అశ్వో” ఇత్యాది సందర్భమునను పూర్వోక్తాశ్వశబ్దార్థము కలదు. మరియునొక్కఁడుగాఁ బూర్వోక్తాశ్వరథ నిర్వాణవ్యాపారము ఋగ్వేదమున వ్యక్తమగుచున్నది. “తిర్నో అశ్వినా యజతా దివేదివే పరి త్రిధాతు వృధీనీమకాయతమ్ తిస్రో నానత్యా రథ్యా పరావత. ఆత్మేవ వాతః స్వసరాణి గచ్ఛతమ్” ఋ. అష్ట. 1. అధ్యాయ 3. సూ. 34. ఋ. 8. “అరిత్రం వాం దివస్సృధు తీర్థే సింధూనాం రథః. ధియా యయుజ్ర ఇన్దవః॥ ఋ. అష్ట. 1. అధ్యాయ 3. సూ. 46. ఋ. 8. భూమియందు, జలమందు, ఆకాశమందుఁజరించునిమిత్రము పూర్వోక్తమగుయాన మావశ్యకము. ఆ పరిత్రిధాతు వనఁగా లోహము తామ్రము, కాంస్యము ఈ మూడు విధములగు ధాతువుల ద్వారా యది సిద్ధమగును. అయ్యది “ఆత్మేవ వాతఃశ్వః” అది మనసువలె దుగ్ధిగామియై భూగోళము మధ్యను జరించును. మూడు విధములగు యానముల మధ్యలను మూడువిధములగు జలాశయములుండును. ఆ జలాశయములందు జలము సంపూర్ణముగ నుండును. అట్లుండిన యెడల ఆ యానములు మనస్సువలె మిక్కిలి ద్రుతగాములైయుండును. అగ్ని వాయుజలసంయోగమువలన రథము శీఘ్రగామి యగును. “తిస్రః క్షవః త్రిరహతి” మొదలగు మంత్రముండును నిశ్చే వర్ణింపఁబడెను. మరియు “మనోవాతో యస్మరుతో రథేష్యా వృతవ్రాతానః పృషతీరయు ర్ధ్వమ్” ఋ. అష్ట. 1. అధ్యాయ 3. సూ. 35. ఋకు. 4. అను మంత్రమును బూర్వోక్తసిద్ధాంతమునే వెల్లడిచేయుచున్నది. ఈ విషయమును ఛర్మాసింహుడు తన గ్రంథమునందు ఋగ్వేదమంత్రముల కనువాదముచేయుసందర్భమున నిట్లు వ్రాసిరి-వైజ్ఞానికులు కార్యమాచరించుట కేతావమా శ్యకమో ఆతాపమునే యావశ్యక మనెదరు. ఆతాపము (Heat) తాడితము (Electricity) ఆకర్షణము (Magnetism) ఈ త్రిగుణాన్నితమగు శక్తి గుణము ప్రధానముగ గలది. మహావ్యక్తి వర్ణము, విచారకర్తలు, శాసనకర్తలు, విజ్ఞానలోకము కార్యకారి యంత్రవిజ్ఞాన వేషలునగు పండితులు పూర్వోక్తమగు శక్తిని నుపేక్షించిరి. అట్లుపేక్షింపఁగూడదు. యజుర్వేదమునందు “సోమ మదః అగ్నిష్మత్తా, బర్హిదః సోమవాః హవిర్బుజః ఆజ్యపాః సుకాలినః యమరాజాశ్చేతి” అనుస్థలమున “అగ్నిష్మత్తా” అనఁగా యంత్రకారులని యర్థమును గ్రహింపవలయును. ప్రెజెంట్స్ అష్టవిధ పితరులలో నొకవిధమగు వారు యంత్రజ్ఞాన విశిష్టసంపన్న వ్యక్తులని తెలిసికొనవలసియుండును. కాబట్టి ఆర్యుల కనుపమాన యంత్రజ్ఞానమున్నదనియే సర్వవిధముల నిశ్చయింపవలసియుండును. లోకోప కారకమగు యంత్రజ్ఞానముగ* (దీని నాద్యు లుపయోగించియుండురు.)

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకట నరసింహ శాస్త్రి

బరంపురం

* 15A సంఖ్యగల వ్రాతప్రతిలో శ్రీ నేమాని వారు స్వహస్తముతో లిఖించిన యీ “ఋగ్వేదసంహిత-ఆర్యప్రతిభ”లోని చివరి వాక్యమగు “లోకోపకారకమగు యంత్రజ్ఞానముగ” ననుసంతకరకేయున్నది. తరువాతి భాగము శిథిలమైనది. వ.గో.కృ.

కావ్యతీర్థ
శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా - ప్రపూర్ణ”

పీఠిక

బ్రహ్మర్షి వాఙ్మయమహాధ్యక్ష డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కా-ప్రహర్ష”

‘అనంతా వైవేదాః’ అన్న వాక్యం ప్రకారం వేదం అనంతమైంది. పౌరుషేయమైన దానికి దేనికైనా అంతమనేది వుండి తీరుతుంది. అపౌరుషేయ సామాన్య దేవతా వ్యవస్థలో ఆధ్యంతాలకు కొన్ని సందర్భాలలో పరిమితి వున్నా అనంతమైన దానికి పౌరుషేయత్వాన్ని ఉద్ఘాటించడం యే పరిస్థితులలోనూ ప్రామాణికం కానేరదు. అనంతతత్వం యెప్పుడున్నదో అపౌరుషేయత్వం అప్పుడే వుంటుంది. మొట్టమొదట వేదం ఏకైకంగానే అవతరించగా దానిని వ్యాసమహర్షి ఋక్, యజుస్, సామ, అధర్వ వేదాలుగా నాలుగు విభాలుగా విభజించినట్లు అనుస్మృతమైన పురాణవాక్కు వున్నది. అత్యంత ప్రాచీనకాలంలో ఋగ్వేదం 21 శాఖలుగానూ, యజుర్వేదం 101 శాఖలుగానూ, సామవేదం 1000 శాఖలుగానూ, అధర్వవేదం 9 శాఖలుగానూ విస్తృతవ్యాప్తి నొందినట్లు అవి ఋషి పరంపరగా అధ్యయనం చేయబడినట్లు ఆర్షవాఙ్మయ సంప్రదాయవేత్తలు భావించడం జరిగింది. 21 శాఖలలో విస్తృతమైన ఋగ్వేదశాఖలలో ‘ఐతరేయ శాఖ’ అని పిలువబడే ఏకైకశాఖమాత్రమే ప్రస్తుతం ఉపలభ్యమానమయినది. ఈ ‘ఐతరేయశాఖ’కు ‘శాకల శాఖ’ అని ‘పౌర్ణియ శాఖ’ అని నామాంతరాలున్నాయి. 101 శాఖలతో విస్తృతమైన యజుర్వేదంలో తైత్తిరీయ-మైత్రాయణీయ-కాణ్వ-మాధ్యందిన శాఖలు నాలుగు మాత్రమే ఉపలభ్యమానమయ్యాయి. యజుర్వేదం శుక్లయజుర్వేదం కృష్ణయజుర్వేదమని రెండువేదాలుగా ఆర్షవిజ్ఞానం దృష్ట్యా విభజితంకాగా అసలు కృష్ణయజుర్వేదం వేదం కానేకాదనీ కృష్ణయజుర్వేదం పేరుతో సంహితా భాగం లేనేలేదనీ ఒక అంధవిశ్వాసం కొందరిలో పాతుకుపోయింది. మూల యజుర్వేద సంహితాభాగాన్నే ఆర్ష భగోళ విజ్ఞానం దృష్ట్యా రెండుగా విభజించి శుక్లయజుర్వేద-కృష్ణయజుర్వేద నామాలతో పేర్కొనడం జరిగింది. సహస్ర శాఖాత్మకమైన సామవేద శాఖలలో కౌఠుమ-జైమిని-రాణాయనీయ శాఖలు మూడు లభించాయని అనేకమంది భావించారు. కౌఠుమ శాఖకు-ఛందోగశాఖ అనీ, జైమిని శాఖకు-తలవకారశాఖ అనీ, నామాంతరాలున్నట్లు కూడా భావించడం జరిగింది. ఉపలభ్య మానమైన ఈ సామవేదశాఖలను పరిశోధిస్తే కౌఠుమ-జైమినిశాఖలు రెండూ రాణాయనీయ శాఖలో అంతర్భాగాలేనని సాధికారి కంగా లేటెల్లమైనది. ఈ విషయంగురించి నా పరిశోధనా రచన “వాఙ్మయ మహాధ్యక్షుని సామవేద విశ్వరూప ప్రదర్శన” గ్రంథంలో సప్రామాణికంగా చర్చించడం జరిగింది- సామవేద ‘వాంకార శాఖ’ ఒకటి అయిదు సంవత్సరాల క్రిందట నాకు శ్రీకాకుళంలో ఒకరు బహుశాకరించగా దానిని ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నమెంటు ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్టు లైబ్రరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ లో భద్రపరచడం జరిగింది. కాగా సామవేద సహస్ర శాఖలలోనూ రాణాయనీయ-వాంకార శాఖలు రెండుమాత్రమే ఉపలభ్యమానమయ్యాయని మనం భావించవలసివున్నది. 9 శాఖలతో విస్తృతమైన అధర్వవేద శాఖలలో శౌనక-పిప్పలాద శాఖలు రెండు మాత్రమే లభించాయి. శౌనకశాఖను అధ్యయనం చేసినవారు వ్రేళ్లమీద లేక్కపెట్టు దగినవారు మాత్రమే భారతదేశంలో వుండగా పిప్పలాదశాఖ అధ్యయనం చేసినవారు ఒక్కరుకూడా లేరు. ఈ పిప్పలాద శాఖ తాళపత్ర గ్రంథాల రూపంలో లభించడం నున అదృష్టమనే చెప్పాలి.

వేదాలు కేవల అధ్యయన అధ్యాపన పరంపరలతో మాత్రమే పరిరక్షింపబడ్డాయనీ చాలామంది భావిస్తారు కాని అది వాస్తవం కాదు. లిపి అన్నది వేద అవతరణతోనే యేర్పడి వున్నట్లు ఉపనిషద్వేద ప్రమాణాలతో చెప్పవచ్చును.

“చతుష్కర్మ యువతిః సుపేశా ఘృతప్రతికా వయునాని పస్తే ।
తస్మాం సుపర్వా వృషణా నిషేదతుర్యత్ర దేవా దధిరే భాగధేయమ్ ॥”

(ఋగ్వే. 10 మం-114సూ-3ఋక్కు)
నామాభ్యాతోపసర్గనిపాతలతోపాటు దీప్యమాన వర్ణావయవాలగురించి పేర్కొనబడినట్లున్న ఈ ఋక్కువల్ల వేదావతరణతో లిపికూడా రూపొంది పున్నదని మనం ప్రామాణికంగా భావించవలసివున్నది. కాగా వేదావతరణ ప్రారంభకాలంనుంచి కూడా వేదం కేవలం అధ్యయన అధ్యాపన రూపాలతో మాత్రమేకాక లిపిగ్రంథస్వరూపంతో సైతం తాళపత్రాదిరూపాలలో ప్రచారం పొంది భద్రపరచబడిందనికూడా మనం భావించవలసివున్నది.

వేద కాలం

మాక్సుముల్లర్ చంద్రగుప్తుని జన్మకాలం ఆధారభూతం చేసుకుని గౌతమ బుద్ధునికి పూర్వమే అంటే క్రీ.పూ. 500 సంవత్సరాలకు పూర్వమే వేదాలున్నాయని ఊహించి పేర్కొన్నాడు. వేదాలలోని వివిధ ఘట్టాలు 200 (రెండువందల) సంవత్సరాల తేదాతో ప్రారంభమై ఉంటాయని ఊహించి వేదకాలం - అంటే ఋగ్వేద ప్రారంభకాలం క్రీ.పూ. 2000-3000 సంవత్సరాల వరకూ ఉంటుందని నిర్ణయించాడు.

మాక్సుముల్లర్ వెల్లడించిన అభిప్రాయానికి విరుద్ధంగా డాక్టర్. వింటర్నిట్టగారు రెండువందల సంవత్సరాల తేదాకు మారుగా పెయ్యి సంవత్సరాలు మొదలు మూడువేల సంవత్సరాలవరకు - మధ్యలో 1500-2000 సంవత్సరాల నుంచుకొని అంతర్ కాలాలుగా ఊహించడానికి చాలా ఆధారాలున్నాయని పేర్కొన్నాడు.

పి. సి. సేన్ గుప్త **Chronology of Vedas** అనే తన పరిశోధనా గ్రంథంలో ఋగ్వేదంలోని ఋక్కులు ఆధారంగా గణితశాస్త్రానుగుణంగా నిర్ణయించడానికి ప్రయత్నం చేశాడు.

“అథర్వణా యశ్వినా దధీచే లశ్యం శిరః ప్రత్యైరయతమ్ ।

స వాం ఘధు ప్ర వోచద్యతాయన్ త్వాష్ట్రం యద్ దస్రావపి కక్ష్యం వామ్ ॥”

(ఋగ్వే : 1 మం-117సూ-22ఋక్కు)

ఈ ఋక్కుకు “అథర్వణుని పుత్రుడైన దధీచి శిరస్సును తొలగించి అశ్వశిరస్సును అశ్వినీదేవత లతికించడంవల్ల దధీచి అను తొలుత మాట ఇచ్చిన విధంగా మహర్షి త్వష్టనుంచి తాను తెలుసుకున్న వసంత విద్యను అశ్వినీదేవతలకు ఉపదేశించాడు” అని అర్థమని శ్రీ సేన్ గుప్త భావించి వేదాలలో పేర్కొనబడిన వసంతకాల మాసముల నామములైన మధు, మాధవి శబ్దముల ననుసరించి వేదకాలాన్ని ఊహించడానికి ప్రయత్నం చేశాడు. మేషరాశిలో సూర్యుని అక్షాంశ సగటుగతి క్రీ.శ. 1984వ సంవత్సరం నాటికి 3,084 సంవత్సరాలపుతాయని క్రీ. శ. 1931వ సంవత్సరం నాటికి ఈ సూర్యమండలం అక్షాంశ లంబరేఖ సగటుగతి ననుసరించి 30°, 41', 50" + 40°, 50', 44" = 81°, 31', 38" అని లెక్కకట్టి సూర్య సంబంధ గమన పరివర్తనాన్ని గుర్తిస్తే 5,925 సంవత్సరాలు గతించి ఉంటాయని దీనిప్రకారం వేదకాలం క్రీ. పూ. 3,995 సంవత్సరాలనికూడా సేన్ గుప్త పేర్కొన్నాడు.

“ఉభా దేవా దివి స్ప్రుశేంద్రవాయూ హవామహే : అస్య సోమస్య పీతయే ॥”

(ఋగ్వే : 1 మం - 23 సూ-2 ఋక్కు)

“అహన్నహం పర్వతే శిశ్రియాణం త్వష్టోస్మై వజ్రం స్వర్కం తతక్ష ।

వాశ్రా ఇవ ధేనవః స్వన్దమానా అజ్ఞః సముద్రమవ జగ్మురాపః ॥”

(ఋగ్వే : 1 మం - 32 సూ-2 ఋక్కు)

ఈ ఋక్కుల ననుసరించి దేవేంద్రుడు వేసాకాలంలో పృథ్వీసంహారడైన మఘానుడుగా మారాడన్న భావాన్ని గ్రహించి ఈ మార్పు వేదకాలంలో సూర్యగమనానుసారంగా ఉదయించే మఘానక్షత్రంతో జరుగుతుంది కాబట్టి సూర్యగమనానుసారంగా మఘానక్షత్ర అక్షాంశరేఖను గణిస్తే 6,100 సంవత్సరాల అంతరమేర్పడుతుందికాబట్టి ఈ ఋక్కులు విరచించబడిన కాలం క్రీ. పూ. 4,170 సంవత్సరాలని శ్రీ సేన్ గుప్త అభిప్రాయపడ్డారు.

సూర్యుని గమనాన్ని అనుసరించి లుబ్ధక నక్షత్ర DOGSTAR గమనాన్నిబట్టి వామదేవుడు ఋషిగా ఉన్న ఈ క్రింది ఋక్కు క్రీ. పూ. 2,760 సంవత్సరాల నాటిదని శ్రీ సేన్ గుప్త అభిప్రాయం వెల్లడించారు.

“అగ్నిం చూతం ప్రతి యదబ్రవీతనాశ్చః కర్తౌర్వరథ ఉతేహ కర్తవ్యః।

ధేనుః కర్తవ్యయువశా కర్తవ్యద్వారాని భారతసు మః కృత్యేమసి॥

(ఋగ్వేద: 1 మం - 161 సూ-8 ఋక్కు)

భారతగాథ ఆధారంగా ఇంద్రుడు రాక్షసులతో యుద్ధంచేసి భాద్రపదమాస శుక్లపక్ష ద్వాదశి శ్రవణా నక్షత్రంలో విజయం సంపాదించాడు కాబట్టి దీనికి పూర్వకాలమైన క్రీ. పూ. 4,900 సంవత్సరాలు వేదకాలం కావచ్చునని శ్రీ సేన్ గుప్త గారు అభిప్రాయ పడ్డారు. అంతేకాదు.

“త్యం గోత్రమగ్నిరోభ్యోఽవృణోరహో తాత్రయే శతదురేషు గాతువిత్।

సనేన విద్విమదాయావహో వస్వా జావప్రిం వావసానస్య సర్తయన్॥”

(ఋగ్వేద: 1 మం - 51 సూ-8 ఋక్కు)

“ఋభుర్వరాయ సంశితాతు సాలిం సమర్కణిద్వాజో అస్మాగ్ం అవిష్టు।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహంతా మదితిః సింధుః వృథివీ ఉతద్యౌః॥”

(ఋగ్వేద: 1 మం - 111 సూ-5 ఋక్కు)

“యువంరేభం పరిషూతేరువ్యథో హిమేన ఘర్మం పరితప్తమత్రయే।

యజుం సయోరవసం పివ్యథుర్గవి ప్రదీర్ఘేన వందనస్తాయహా॥”

(ఋగ్వేద: 1 మం - 119 సూ-6 ఋక్కు)

అన్న ఋగ్వేదంలోని ఋక్కుల సాధారణేసుకొని సూర్యగ్రహణాన్నిగురించి సూర్యా తపానికి ఓర్పుకొనలేక కరిగిపోతున్న హిమాలయాల చాటున అత్రిమహర్షి దాక్కున్న విషయాన్ని పేర్కొంటూ ఇటువంటి హిమాలయాతపవరిస్థితి తూర్పున సూర్యుడు మేషరాశిలో ఉదయించే కాలంలోనే జరుగుతుందని భావించి ఈ సమయం క్రీ. పూ. 4,000 సంవత్సరాలు ఋగ్వేద కాలమని నిర్ణయించాడు.

శ్రీ వి. వి. కేటార్ ఋగ్వేదకాలం గురించి ప్రస్తావిస్తూ ‘తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణం’లో ఉన్న 3-4-1-5 సూక్తాలను బట్టి ‘తిష్య’ (పుష్యమి) నక్షత్రానికి ఎదురుగా ఉండి దానిని మరుగుపరుస్తున్న గురుగ్రహ వ్యవస్థను వర్ణించడాన్నిబట్టి క్రీ. పూ. 4,650 సంవత్సరాలు అయివుంటుందని పేర్కొన్నాడు.

భగోశ శాస్త్రాలను దృష్టిలోపెట్టుకొని బాలగంగాధరతిలక్ - జాకోబ్ సంతి పరిశోధకులు వేదకాలం క్రీ. పూ. 4500 సంవత్సరాలకు పూర్వమేనని అభిప్రాయపడ్డారు.

మరికొంతమంది చరిత్ర పరిశోధకులు మహాభారతాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని వేదకాల నిర్ణయాన్ని చేయాలని ప్రయత్నించారు. భారత యుద్ధకాలంలో ఉత్తర గర్భంలో వున్న పరీక్షిత్తుకు మగధదేశమహావాజైన సందుని పట్టాభిషేక కాలానికి మధ్య 1500

సంవత్సరాలకాలం గడిచిపోయిందని కాశ్మీర్ రాజుల చరిత్రగ్రంథమైన 'రాజతరంగిణి' పేర్కొంటున్నది. నందుని పట్టాభిషేక క్రీ.పూ. 425 సంవత్సరంలో జరిగిందని చరిత్రకారులు నిర్ణయించారు. కాబట్టి పరీక్షితు జననం $1500 + 425 = 1925$ క్రీస్తు పూర్వపు సంవత్సరాలవుతాయి. భారతకాలం ఇప్పటికి $1925 + 1960 = 3905$ సంవత్సరాలనివుతాయి. కాగా భారత కాలాని పూర్వం రాముని కాలం 500 సంవత్సరాలని-సూత్రకాలం రామునికాలంకంటే 500 సంవత్సరాలకు పూర్వమని-బ్రాహ్మణాలకాలం సూత్రకాలంకంటే వెయ్యి సంవత్సరాలు పూర్వమని-బ్రాహ్మణాలకాలంకంటే వెయ్యి సంవత్సరాలకు పూర్వం వేదాలావిర్భవించాయ ఊహించి $3905 + 3000 = 6905$ అని కొందరభిప్రాయపడ్డారు.

భారత యుద్ధానంతరం కలియుగం ప్రారంభమైనదని కలియుగం ప్రారంభమై 5080 సంవత్సరాలు ఇప్పటికిగడిచాయ $5080 + 3000 = 8080$ సంవత్సరాలకు పూర్వం వేదాలవతరించాయని మరికొందరభిప్రాయపడ్డారు. కాని పైన ఉటంకించబడి సూత్ర బ్రాహ్మణాల కాల వ్యవధిని సప్రామాణికంగా పొడిగించే అవకాశం ఉన్నదని మరికొందరు ఋగ్వేదకాలం క్రీ. పూ. 10,000 సంవత్సరాలనుండి 25,000 సంవత్సరాలవరకు వెనుకకు తీసుకొని పోవచ్చునని కొందరు పరిశోధకులు భావించారు.

ధీరేంద్రనాథ మహాపాఠశాలగానూ వేదకాలంగురించి ఖగోళశాస్త్రరీత్యా క్రీ.పూ. 30,000 సంవత్సరాలని నిర్ణయించా ఋగ్వేదం పదవ మండలంలోని 88వ సూక్తంలోవున్న పృథ్వికపి ఋక్కుసుబద్ధి వసంతఋతు సంబంధమైన విషువ సంక్రాంతి మృగశిరా నక్షత్రంలో ఉన్నట్లు పల్లించబడిందని కాగా వసంత విషువత్ కాలమంటే మృగశిరా నక్షత్రంలో రాత్రివగః సమానంగా ఉండేరోజు క్రీ.పూ. 30,000 సంవత్సరాలకు ముందు ఏర్పడిందని తెక్కలుకట్టి శ్రీ ధీరేంద్రనాథ మహాపాఠశాలగానూ వసంత విషువత్సంక్రాంతిని దృష్టిలో పెట్టుకుని నిర్ణయించారు.

క్రీ.పూ. 2000 సంవత్సరాలనాడు ఆర్యులు భారతదేశానికి వలస వచ్చారని కొందరు చారిత్రక పరిశోధకులు భావించి దృష్ట్యా వేదకాల నిర్ణయాన్ని చేయ సమకట్టారు. "ఇటువంటి ఊహలమీద ఆధారపడి వేదకాల నిర్ణయం చేసేటట్లయితే ఎవరి ఇక్క వచ్చినట్లు వారు క్రీ.పూ. '0' నుండి '500' సంవత్సరాలవరకు కూడా తీసుకొనివెళ్ళవచ్చు" నని కాగా ఈ చరిత్ర పరిశోధక ఊహలు అప్రామాణికాలని డాక్టర్. వింటర్నిట్లు చాలా తేలికగా త్రోసివేచ్చారు.

మరికొందరు పరిశోధకులు ఖగోళదర్శనలు ఆధారంగా వేదకాలాన్ని నిర్ణయించాలని ప్రయత్నం చేశారు. ఋగ్వేదంలో కొన్ని ఋక్కులలో దక్షిణ భారతదేశాన్ని వంజాయి, కాశ్మీరు, గాంధార దేశాలనుంచి వేరుచేస్తూ దక్షిణ మహాసముద్రాన్ని అరేబియ సముద్రంతో బంగాళాఖాతం కలుపుతున్న సముద్రపు పాయ ఒకటి ఉన్నట్లు తెలుస్తున్నదని ఈసముద్రపుపాయ కొన్ని సంవత్సరాలుగా గంగామైదానాలలో పరి వ్యాప్తి చెంది ఉన్నదని ఖగోళ శాస్త్రజ్ఞుడైన శ్రీ వాడియా పేర్కొన్నారు.

ఇప్పటికి 50,000 సంవత్సరాలనుంచీ 25,000 సంవత్సరాలవరకూవున్న భారతదేశ పటాన్ని H.G.WELLS రూపొందించారు. ఈపటంలో పైన ఉటంకించబడిన సముద్రపుపాయ స్పష్టంగా చిత్రీకరించబడింది. కాగా ఋగ్వేదపు ఋక్కులు కనీసంక్రీ. పూ. 25,000 సంవత్సరాలనాటివని చెప్పవచ్చునని అభిప్రాయపడ్డారు. గంగాప్రాంతంలోవున్న ఈ సముద్రపుపాయ క్రమంగా ఇంకీ ఎక్కువగా గంగామైదానంగా మారిపోయిందని ఇదే ఆర్యుల సంస్కృతీ నాగరికతలకు అలవాటమని మరికొందరు పరిశోధకులు భావించా

కొందరు భూగర్భ శాస్త్రవేత్తలు ఇప్పటికి 2,00,000 సంవత్సరాలకు పూర్వం హిమయుగకాలమని- ఈ హిమయుగకాలా. 50,000 సంవత్సరాలకు పూర్వమే అంటే 2,50,000 సంవత్సరాలకు పూర్వమే ఋగ్వేదం అవతరించిందని అభిప్రాయపడ్డారు.

అయితే పాశ్చాత్య భూగర్భశాస్త్రవేత్తలు మాత్రం మానవ జనన అభివృద్ధి క్రమ పరిణామ పరిశీలనతో హిమయుగా పూర్వం మానవులుండడం అసంభవమని కాగా మానవజాతి హిమయుగంలో అవతరించి ఉంటుందని కొందరు పేర్కొన్నారు. అ: గాన ఋగ్వేదంలో ఈ క్రింది ఋక్కులలో హిమయుగవర్జన ఉన్నట్లు వారు భావించారు.

ఏమిట్టే అన్య ఏర్వన్య పూరవః పురో యదింద్ర కారదీరవాతిరః సాసహానో అవతిరః॥

కాన స్రమింద్ర మర్తమయజ్ఞం శవసస్వతే॥

మహిమముష్టాః పృథివీమిమా అపో ముందసాన ఇమా అమా॥

(ఋగ్వేదం 1 మం.-181 నూ.-4 ఋక్కు)

“అధ్వర్యవోఽప ఇతా సముద్రమహం సహతం హవిషాయజప్వమ్ ।

స వో వదదూర్మిమద్యా సుహూతం తస్మై సోమం మధుమంతం సుసోత ॥

(ఋగ్వే : 10మం-80సూ-8ఋక్కు)

“యో అనిధో దీవయదప్స్వం వ్రత్యం విప్రాస ఈతే అధ్వరేషు ।

అపాం సపాన్మధుమతీరహో దా యాభిరింద్రో వావృధే వీర్యాయ” ॥

(ఋగ్వే : 10 మం-80సూ-4ఋక్కు)

“భీభత్సూనాం సయుజం హంసమాహురపాం దివ్యానాం సఖ్యే చరంతం ।

అనుషుభమను చర్హార్యమాణమింద్రం నిచిక్కుః కవయో మసీషా” ॥

(ఋగ్వే : 10మం-124సూ-9ఋక్కు)

వాతస్యాశ్వో వాయోః సఖాఽథో దేవేషితో మునిః ।

ఉభౌ సముద్రావాక్షేతి యశ్చ పూర్వ ఉతాచరః ।

(ఋగ్వే .10మం-189సూ-5ఋక్కు)

ప్రళయంనుంచీ మంచనుంచీ వివిధ ప్రాణికోటిని సంరక్షించడానికై తండ్రియైన ‘జీమా’ ఒక కందకాన్ని త్రవ్వినట్లుగా పర్షియన్ మతగ్రంథమైన “జెండు అవెస్తా” గ్రంథంలో పేర్కొనడం జరిగింది. జెండు అవెస్తా గ్రంథంకంటే ఋగ్వేదం చాలా ప్రాచీనకాలపు గ్రంథమని అందరూ నిర్ణయించగా ఆమోదించారు.

గ్రీకు చరిత్రానుసారంగా పర్షియన్ రాజైన ZERVES క్రీ.పూ. 480వ సంవత్సరంలో ఉన్నాడని ఈ ZERVES గ్రీకు మీద దండయాత్ర చేశాడని ఈ దాడికి పూర్వమే 6000 సంవత్సరాల క్రిందట పర్షియన్ మతగ్రంథమైన ‘జెండు అవెస్తా’ గ్రంథ కర్త అయిన జోరాస్టర్ జీవించాడని తెలుస్తున్నది. ఈ సిద్ధాంతం ప్రకారం ఇప్పటికి $6000 + 480 + 1980 = 8,460$ సంవత్సరాలకు పూర్వం జోరాస్టర్ జీవించినట్లు దృఢంగా చెప్పవచ్చును. దీనికి అతి ప్రాచీనకాలమైన హిమయంగంలో ‘జీమా’ నివసించి ఉండవచ్చును. ఆకాలం 10,000 లేదా 30,000 లేదా 80,000 సంవత్సరాలయి ఉండవచ్చునని విభిన్నమయిన అభిప్రాయాలు తొంగి చూచాయి. ఋగ్వేదంలో వర్ణింపబడిన హిమయంగ వర్ణన ఈ సంవత్సరాలకంటే చాలా ప్రాచీనమైనదని కొందరభిప్రాయపడ్డారు. దీని కనుగుణంగా పాశ్చాత్య భూగర్భ శాస్త్రవేత్తలు రెండు హిమయంగాలు గడిచినట్లు గుర్తించిన విషయాన్ని కొందరు ఎత్తి చూపుతున్నారు. అమెరికా భూగర్భ శాస్త్రవేత్తల సిద్ధాంతం ప్రకారం ఇప్పటికి నాలుగు హిమయంగాలు గడిచినట్లు వూహించబడుతున్నది. ఏదీ యేమైనా ప్రథమ హిమయంగ కాలమైన 80,000 సంవత్సరాలకు అతి ప్రాచీనకాలంలోనే వేదాలున్నాయని కొందరు భావిస్తున్నారు.

హిమయంగాల మధ్య ఉంగ్గండులోని ‘ససెక్సు’ లో (PILT-DOWN) శిలాయంగంలోని మానవుడు సంపదించిన ప్రదేశాలలో లభించిన పుర్రెల ఎముకలనుబట్టి ప్రాచీన మానవుని జీవితకాలం 50,000 సంవత్సరాలని కొందరు భావించారు. యూరప్ ఖండంలోని ప్రాచీన మానవుని కాలం 2,00,000 సంవత్సరాలకు పూర్వపుదేసని కొందరు వైజ్ఞానికులు భావించారు. ఆనాటి మానవుడు గుహా నివాసం చేస్తూ వేటాడడం వివిధ ఆదనరాలలో అగ్నిని వినియోగించడం కూడా బాగా తెలిసిన వాడేనని ఈ వైజ్ఞానికులంటి ప్రాయపడ్డారు. “శిలాయంగపు మానవుడిని త్రోసిపుచ్చిన మొట్టమొదటి మానవుడు హిమయంగంలోనే ఉన్నాడని అప్పటినుంచి క్రమంగా మొక్కలు పెంకుకోడానికి వ్యవసాయాది కార్యక్రమాలు నిర్వహించడానికి సరియైన వనరులు యేర్పడి ఉన్నాయని హెచ్. జి. వెల్స్ (H. G. WELLS) అభిప్రాయపడ్డారు.

కృతయుగంలో మానవులు దేశద్రిమ్మరులుగా ఉన్నారని ‘ఐతరేయ బ్రాహ్మణం’ పేర్కొంటున్నట్లు కొందరు విమర్శకులు భావించారు. ఆ కాలంలో సుమేరువు (మేరుపర్వతం) ప్రాంతంలో అంటే ఉత్తర ద్రువ ప్రాంతంలో అతిగా మంచుకప్పి ఉండడం చేత ఆ ప్రాంతాన్ని ఆర్యులు విడిచిపెట్టి ప్రాచీన ఆర్యావర్తంలోని గంగాతీర ప్రాంతాలలో సారవంతమైన మైదానాలలో తమ స్థిర

నివాసం ఏర్పరచుకొన్నట్లు కొందరు పరిశోధకులు పేర్కొన్నారు. మేరుపర్వత ప్రాంతంలోని ఆర్యులు రెండుతెగలుగా విడిపో ఒక తెగవారు యూరప్ ప్రాంతానికి వెళ్ళగా రెండవతెగవారు సింధులోయవై పు వచ్చినట్లు కనపడుతున్నదని ఈ రెండుపర్గాలవా తరలిన కాలం క్రీ.పూ. 25,000 సంవత్సరాలకు అతిప్రాచీన కాలపుదేనని కొందరు విమర్శకులు భావించారు.

ఈ వాదాలన్నీ ఈ విధంగా వుండగా కె.ఎస్. రామస్వామిశాస్త్రివంటివారు వేదకాలం క్రీ. పూ. 6,000 సంవత్సరాల మొదలు 10,000 సంవత్సరాలవరకూ అయివుండవచ్చునని తమ అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించారు.

శ్రీసేన్ గుప్త శ్రీ కేటార్ గార్లు ఖగోళశాస్త్రరీత్యా పేర్కొన్న వేదకాల నిర్ణయాలు పరమప్రామాణికాలుగా భావించడానికి వీ లేదు. రాశిచక్రంలో సూర్యునిగతి ఏకైక ఆవృత్తికి సంబంధించిందికాదు. అందువల్ల సూర్యసంబంధగమన పరివర్తనాన్నిబట్టి వే కాల నిర్ణయించేయడం ప్రామాణికం కానేరదు. మేషరాశిలో సూర్యుని అక్షాంశ సగటుగతిగురించి లెక్కలు కట్టడానికి సూర్యు ఒక్కసారి మాత్రమే అక్షాంశగతిని పొందుతాడని కాదుగదా! ఈ సూర్య సంబంధగమన పరివర్తనం యెన్నెన్నిసార్లు జరిగిందో చెప్పలేం కదా! దేవేంద్రుడు వేసాకాలంలో వృత్రసంహర్షణన మఘానుడుగా మారాడనేభావం గ్రహించినా ఈ మఘానుడుగా మార మనేది ఏకైక పర్యాయానికి బద్ధంకాకుండా చక్రనేమిక్రమంలో అనే పర్యాయాలు జరుగుతూనే వుంటుంది కాబట్టి శ్రీ సేన్ గు అంచనాప్రకారం క్రీ. పూ. 4170 సంవత్సరాలని పేర్కొనడం ప్రామాణికం కానేరదు. భారతగాథ ఆధారంగా ఇంద్రుడు భాద్రప శుక్ల ద్వాదశి శ్రవణా నక్షత్రంలో రాక్షసులతో యుద్ధంచేసి విజయం సంపాదించి వుండవచ్చుగాని ఇది వేదకాల నిర్ణయానికి తోడ డదు. ఇంద్రు డొకడేకాదు గదా! ఒక్క ఇంద్రుడు మాత్రమే రాక్షసులతో యుద్ధం చేయలేదుకదా! అదేవిధంగా శ్రవణా నక్షత్ర యుక్తమైన భాద్రపద శుక్ల ద్వాదశి ఒకే పర్యాయం రావాలని కూడా లేదు. ఈ అసంత కాలగమనంలో చక్రనేమిక్రమంలో ఎన్ని పర్యాయాలైనా రావచ్చును. అందువల్ల యిది కూడా వేదకాల నిర్ణయానికి తోడ్పడుతుందనుకొనడం పొరపాటు.

తిష్య (పుష్యమి) నక్షత్రానికి ఎదురుగావుండి దానిని మరుగుపరుస్తున్న గురుగ్రహ వ్యవస్థనుబట్టి వేదకాలాన్ని నిర్ణయించ డానికి వీలులేదు. గురుగ్రహం సృష్టిప్రారంభమైన తరువాత పుష్యమీనక్షత్రానికి ఎదురుగా వుండడమనేది ఒక్కసారే జరగలేదు. ఎన్నవసారి పుష్యమీనక్షత్రానికి ఎదురుగా గురుగ్రహంవుందో వేదర్షి వర్ణించివుంటే అది వేదకాల నిర్ణయానికి తోడ్పడి వుండేది. ఆ విధంగా వేదర్షి వర్ణించలేదుకాబట్టి ఈ అసంతకాలగమనంలో గురుగ్రహం ఎన్నిసార్లయినా పుష్యమికి ఎదురుగా చక్రనేమి క్రమంలో తన చలనాన్నిబట్టి నిలువవచ్చునుకాబట్టి యిది వేదకాల ప్రాచీనతా నిర్ణయానికి తోడ్పడదు. వసంతఋతు సంబంధమైన విషువత్ సంక్రాంతి మృగశిరా నక్షత్రంలో వున్నట్లు ఋగ్వేదం 10 వ మండలంలోని 81 వ సూక్తంలోవున్న వృషాకపి ఋక్కునుబట్టి క్రీ. పూ. 80,000 సంవత్సరాలకు పూర్వం వేదాలవతరించాయని ధీరేంద్రనాథ మహాపాథ్యాయ పేర్కొన్న విషయం కూడా ప్రామా ణికం కాదు. వసంత విషువత్తు చక్రనేమి క్రమంలో 72 సంవత్సరాలకు ఒక డిగ్రీవంతున వెనుకపడుతూ (ఏడాదికి $50 \frac{1}{4}$ వికలలు) 25,920 సంవత్సరాలకు తిరిగి యథాస్థానాన్ని జేరుకొనే వుంటుంది. అందువల్ల మృగశిరా నక్షత్రంలో విషువత్ సంక్రాంతి క్రీ. పూ. 80,000 సంవత్సరాలనాడే వుందని మనం భావించనవసరంలేదు. ఈ మృగశిరా విషువత్ సంక్రాంతి క్రీ. పూ. 55,920 సంవత్సరాల నాటిదీ కావచ్చు, 81, 840 సంవత్సరాల నాటిదీకావచ్చు, 1,07,760 సంవత్సరాల నాటిదీకావచ్చు. అంతకు పూర్వపు కాలపుది ఎప్పటిదైనా కావచ్చు. ఖగోళశాస్త్రాలనుబట్టి ఈ అవకతవకలతోకూడిన నిర్ణయాలు చేయడంచేతనే భూగర్భశాస్త్రవేత్తల వేదకాల నిర్ణయానికి వీరి నిర్ణయానికి 2,50,000 సంవత్సరాల తేడాతో కూడిన అగాధం యేర్పడింది.

ఈ క్రింది ఋక్కులలో శతహేమంతాలు శతశరత్తుల ప్రసక్తి వుండడంవల్ల ఆయా ఋతువులు విభిన్నదశలలో చెల్ల మానంతో వుండడంవల్ల అవి తొలి ఋతువులుగా భావింపబడి వర్ణింపబడ్డాయని కొందరు విమర్శకులు భావించారు. ఇది సరికాదు.

“అర్వద్విరగ్నే అర్వతో నృభిర్నృన్ పీరై ర్విరాన్ వనుయామా త్యోతాః|

ఈశానానః పితృవి తస్య రాయో విసూరయః శతహిమా నో అశ్యః||

(ఋగ్వే: 1 మం.-13 సూ.-2 ఋక్కు)

శతమిన్ను శరదో ఆని దేవా యత్రా నశ్చక్రా జరసం తనూనామ్.

పుత్రానో యత్ర పితరో భవన్తి మానో మధ్యా రీషితాయుర్గన్తోః॥

(ఋగ్వే: 1 మం.-89 సూ.-9 ఋక్కు)

ఈ ఋక్కులలో సామాన్య దృష్టితో శత హేమంతాలు శతశరత్తులు అనేపదాలు నూరు నూరు సంవత్సరాలకు సాంకేతికాలుగా పేర్కొనబడ్డాయేకాని వేరుకాదు. వసంత విషువత్ చలనంవల్ల చైత్రమాసం చక్రనేమిక్రమంలో క్రమానుగతంగా ఒకదానివెంట ఒకటిగా అన్ని ఋతువులలోనూ వస్తుంది. అది కూడా ఋతు ప్రారంభం మాత్రమే అవ్వాలని ఎక్కడాలేదు. తొలి చంద్ర అంత్య దశలు కాని వాటి పూర్వాపరదశలు కాని ఏదైనా చైత్ర శుద్ధ పాడ్యమి కావచ్చును. అయినప్పుడు చైత్రమాసంలో హేమంత ఋతుపూ శరదృతుపూ రావడంలో ఆశ్చర్యంలేదు. అయితే ఈ ఋక్కులలో శత హేమంతాలు శతశరత్తులను పేర్కొనడం కేవల శత సంవత్సర నిర్దేశకాలుగానే కాని ఉగాది నిర్దేశకాలుగా మాత్రంకాదు. శత హేమంతములు శతశరత్తులు అనడంలో ఆశీర్వచన దృష్టి వుండన్నా అది ఉగాది నిర్దేశకత్వాన్ని ప్రస్తావించదు. ఒకవేళ ఆశీర్వచనంలో ఋతు నిర్దేశంచేసినా అది ఆశీర్వచన ఋతుకాల నిర్దేశకం అవుతుందేకాని ఉగాది నిర్దేశకం కాదు. ఎవరు ఆశీర్వదించినా ఆశీర్వదిస్తున్నకాలంనుంచీ నూరు సంవత్సరాలు జీవించాలనే ఆశీర్వదిస్తారు కాని ఉగాదినుంచి నూరు సంవత్సరాలు జీవించవలసిందని ఆశీర్వదించరు గదా! అందువల్ల ఈ శత హేమంత శత శరత్తుల ప్రస్తావన చైత్రశుద్ధపాడ్యమి నిర్దేశకం కానేరదు. ఈ దృష్ట్యా చైత్రమాసంలో హేమంత ఋతువునూ శరదృతువునూ దృష్టిలోపెట్టుకుని వసంత విషువత్ చలనస్థితిని గుర్తించి వేదకాల నిర్ణయంచేయడం సాహసమే అవుతుంది. ఈ ఋతు వ్యవస్థ కూడా ఒక ఆవృత్తితో నిలిచిపోయేది కాదుగదా! కాగా శాస్త్రీయమైన పద్ధతిలో వేదాలకు కాలనిర్ణయం చెయ్యగలమనే దృష్టి శాస్త్రీయ మైనదిగా నిలవడం కష్టం. అందువల్ల సృష్టి వ్యవస్థను దృష్టిలో పెట్టుకుని సృష్టి ప్రారంభదశలో వేదాలను ఆర్షదృక్కుతో ద్రష్టలుగా అతిప్రాచీన కాలంలో వేదర్షులు గుర్తించారని చెప్పవలసి వుంటుంది.

తొలి ఋషి యెవరు ?

అనంతమైన వేదానికి వాస్తవానికి ఆద్యంతాలనేవి వుండవు. వేదం అనంతమైనపుడు యిది అది యిది అంతం అని చెప్పే అవకాశం వుండదు. అయితే ఉపలభ్యమానమైన వేదభాగంలో అష్టక-ఆఞ్ఞాయ-మండల-అనువాక- సూక్తాది భేదాలతో ఆద్యంతాలను సంప్రదాయసిద్ధంగా కేవలం గ్రంథ అభ్యయన వ్యవస్థను దృష్టిలో పెట్టుకుని మన ప్రాచీనులేగర్హించారు. ఈ దృష్ట్యా ఋగ్వేదంలో తొలి సూక్తానికి “మధుచ్ఛందా చైశ్వా మిత్రః” అని “విశ్వామిత్రుని కుమారుడు మధుచ్ఛందుడు” తొలి ఋషిగా అగ్నిసూక్తద్రష్టగా సంప్రదాయ సిద్ధంగా పేర్కొనడం ఆరుగుతున్నది. వాస్తవానికి వేదర్షులలో విశ్వామిత్రుడు తొలి ఋషి కానేకాదు. అయినప్పుడు విశ్వామిత్రుని పుత్రుడైన మధుచ్ఛందుడు తొలి ఋషి అనుకొనడం మిరపాపే కాగలదు. నిజానికి విశ్వామిత్రనామకులైన ఋషులు అనేకమంది వేదకాలంలోనూ-బ్రాహ్మణాలకు పూర్వకాలంలోనూ-పురాణాల కాలంలోనూ విభిన్నలుగా వున్నారు. రోతుగా పరిశీలిస్తే సప్తఋషులలో పేర్కొనబడిన విశ్వామిత్రునికి మిగిలిన విశ్వామిత్రులకూ సంబంధమున్నట్లు కనపడదు. గాధిపుత్రుడైన విశ్వామిత్రుడొకడు-ప్రగాధపుత్రుడైన విశ్వామిత్రుడు మరొకడు-మధుగి పుత్రుడైన విశ్వామిత్రుడు వేరొకడు-విభిన్నులైన ముగ్గురు విశ్వామిత్రులు వేదర్షులుగా కనిపిస్తున్నారు. గాంధుని గురువుగా వుండి మాధవిని భార్యగా స్వీకరించిన ఇశ్వాకు కాలంలోని విశ్వామిత్రుడొకడు-గాంధునికి తండ్రియైన విశ్వామిత్రుడు వేరొకడు వున్నారు. త్రిశంకు, హరిశ్చంద్రుల కాలంలోని విశ్వామిత్రుడొకడు-మేనక ద్వారా శకుంతలనుకన్న విశ్వామిత్రుడు మరొకడు-ఆంబరీషుని కాలంలో వున్న విశ్వామిత్రుడొకడు-తన తపస్సుకు భంగం కలిగించ దానికి వచ్చిన దేవవేళ్య రంభను శిలయై పడివుండవలసిందని శపించిన విశ్వామిత్రుడొకడు వున్నారు. దశరథుని కాలంలో వుండి రామలక్ష్మణులకు అశ్రుశస్త్రాది వేదవిద్యలను నేర్పిన విశ్వామిత్రుడు వేరొకడు-బల, ఆతిబల వంటి వేదవిద్యలు తెలియక ఆహారం ఉపలభ్యంకాని దశలో కుక్కమాంసం సైతం భక్షించిన విశ్వామిత్రుడు కూడా వేరొకడున్నాడు. రాక్షసులను సమర్థిస్తూ అవసరమైతే రాక్షసులను సృష్టిస్తూ దేవ యజ్ఞయాగాది కర్మలకు విరోధిగా నిలిచిన విశ్వామిత్రుడుకూడా వున్నాడు. వందమంది పుత్రులు కలిగి శునశ్శేపుణ్ణి కాపాడిన విశ్వామిత్రుడు వేద విశ్వామిత్రుడు కాదు. త్రిశంకు-హరిశ్చంద్రుల కాలంలోనివాడుకాని ఆంబరీషుని

కాలంలోనివాడుకాని అయివుంటాడు. శ్రీశంకు-హరిశ్చంద్రులు-అంబరీషుడు వేదకాలంలోని వారుకారు. అందువలన వేద పున్న విశ్వామిత్రునికి మధుచ్ఛందుడనే పుత్రుడున్నట్లు కనపడదు. విశ్వామిత్ర మధుచ్ఛందాది పుత్రులకు తదితర పు కునశ్శేపునికి సంబంధించిన కథ వేద విశ్వామిత్రునికి సంబంధించింది కానేరదు. వేదవిజ్ఞానాన్ని లోతుగా పరిశీలిస్తే నా గాని పటహింసతోకాని కూడిన యజ్ఞాలు వేదకాలంలో వున్నట్లు కనపడదు. మానూలుగా “మధుచ్ఛందా వై శ్వామిత్రః కొన్ని సూక్తాలకు విశ్వామిత్ర పుత్రుడైన మధుచ్ఛందసుడు ఋషిగా సంప్రదాయసిద్ధంగా పేర్కొనడం జరుగుతున్నది. మధుచ్ఛంద శబ్దం సకారాంత పదంగా ఉపయోగించబడినా అనంతరకాలంలో ఆకారాంత పులింగ పదంగానూ-మధుచ్ఛంద ఆకారాంత పులింగపదంగా కూడా ప్రయోగితమయ్యాయి. తెలుగులో సకారాంతపదం ప్రాతిపదిక అయినా మధుచ్ఛందసుడు చ్ఛందుడు రెండురూపాలూ అవుతాయి. ఆకారంత పులింగ పదాలయిన మధుచ్ఛందస-మధుచ్ఛంద శబ్దాలమీద కూడా యీ రూపొందుతాయి. సాంతపద ప్రాతిపదికగా మధుచ్ఛందస్సు రూపంగా కూడా లేకపోలేదు. అయితే శ్రీ నేమాని వేంకట నరసిం గారు మాత్రం మధుచ్ఛంద ఋషి నామాన్ని పేర్కొనడంలో ‘మధుచ్ఛందసుడు’ రూపమేకాక “మధుచ్ఛందుడు” రూప: “మధుచ్ఛందసుడు, మధుచ్ఛందుసుడు మధుచ్ఛందుసుడు”రూపాలు కూడా ప్రయోగించారు. అందువల్ల ఈ మధుచ్ఛంద శబ్దం సంస్కృతమూల ప్రతులలో వివిధ రూపాంతరాలలో వున్నట్లు కనిపిస్తున్నది. వాస్తవానికి కొన్ని వ్రాచిన ఋగ్వేద వ్రాతప్ర “మధుచ్ఛందా-వై-శ్వామిత్రః” అన్నచాతం కనిపిస్తున్నది. మరికొన్ని ప్రతులలో ‘శ్వామిత్రాః’ అనికూడా కనిపిస్తున్నది. అప్పు నూ క్తద్రష్టలు “మధుడు-చందుడు-శ్వామిత్రుడనే ఋషులుగా పేర్కొన్నట్లు కాగలదు. వ్రాతలో పొరపాటుగా భావించినా శ్వా పుత్రులు మధుచ్ఛందులని కూడా భావించడానికి అవకాశం వున్నది. ‘వై’ అనేది అనేక సందర్భాలలో ‘చ’-‘తు’ అన్న అ ప్రయుక్తం కాకపోలేదు. అదేవిధంగా మధుచ్ఛందా-వై-అని ‘వై’ని ప్రయోగించగా దానిని ‘శ్వామిత్ర’ శబ్దంతో కలిపి వై శా శబ్దంగా భావింపబడినట్లు కనిపిస్తున్నది. పక్షాంతరంలో మధు-చంద-వైశ్వ (విశ్వఋషి కుమారుడు)-మిత్రఋషులు నలుగురూ ఆయాసూక్తద్రష్టలు కావచ్చును. విశ్వామిత్రుని కుమారుడైన మధుచ్ఛందుడు ఋగ్వేద తొలి సూక్తమైన అగ్నిసూక్తానికి అనడానికి వీలులేదు కాబట్టి ఈ అగ్నిసూక్త ఋషి విషయమై యితగా చర్చించవలసి వచ్చినది.

వేదద్రష్టలైన ఋషులలో అంగిరసుమహర్షి అతని వంశీకులు ఆదిద్రష్టల పరంపరలలోనివారుగా కనిపిస్తున్నారు, అర్షవి దృష్ట్యా సృష్టిప్రభవ గణాంక సంవత్సరాలను పరిశీలిస్తే స్వాయుంభువ మన్వంతరంలో 1,44,000 సంవత్సరం మొదలు 1,7 సంవత్సరాలవరకూ వున్న మధ్యకాలంలో అంగిరసాది మహర్షులు వేదద్రష్టలై ఆవిష్కరించి అపౌరషేయాలైన ఆ దేవవే పౌరుషేయాలని భ్రమ కల్పించేట్లుగా మానవుల చెవుల్లోపేసి నోళ్ళల్లో నానేటట్లుచేసి మనకు జ్ఞానభిక్ష పెట్టినట్లు కనిపిస్తున్నది. వేదాలు దైవదత్తాలుగా అంగిరసాది వేదర్షి మండల దృష్టాలుగా ఇప్పటికి 196,93,49,060 సంవత్సరాలకు 197,10,77,080 సా రాలకు మధ్యకాలంలో యీ కల్పంలో భూలోకంలో ఆవిష్కృతమయినట్లు కనిపిస్తున్నది. అంగిరసుడు అతని కుమారులైన త్కిర్తి, బృహణ్యోతి, బృహద్రబ్హమృ, బృహన్మనసుడు, బృహస్పతి, సంవర్తనుడు, ఉతభ్యుడు, బృహన్మంతుడు, బృహద్యా మొదలైనవారు భానుమతి, రాక, సినీవాలి, గుహువు, అర్విష్మతి, మహిష్మతి, యోగసిద్ధి అనే పేర్లుగల ఎనిమిదిమంది పుత్ర వేదద్రష్టలుగా ఋషి-ఋషికలుగా వెలుగొందారు. అంగిరసుని పౌత్రులు, ప్రపౌత్రులకూడా అనేకమంది వేదద్రష్టలైన మ లున్నారు.

వేదాలు పౌరుషేయాలా? అపౌరుషేయాలా?

సర్వవిద్యలకు మూలం సరస్వతి అని చిరకాలంగా భావించడం పూజించడం జరుగుతున్నది. మరొకవంక చతుర్వే బ్రహ్మచతుర్ముఖాలనుంచి వెలువడ్డాయని అత్యంత ప్రాచీనకాలంనుంచీ విశ్వసిస్తున్నాము. వైయాకరణులను దృష్టిలో పెట్టుక నృత్తావసానంలో నటరాజు డక్కానినాదంనుంచి భాషాక్షరాలన్నీ తద్రూపంగా శబ్దజాల వాఙ్మయాదులు అవతరించాయని సాంప్రద సిద్ధమైన బలీయమైన అభిప్రాయమొకటున్నది. వీరందరినీ కాదని విద్యులకధివాడుగా విఘ్నేశ్వరుడుండనేవున్నాడు. మిగ విద్యుల భాషల సంగతి ఎట్లావున్నా వేదాలుమాత్రం బ్రహ్మచతుర్ముఖాలనుంచి వెలువడ్డాయని చిరంతనంగా సంప్రదాయ సిద్ధ విశ్వాసం ఒకటున్నది. వాస్తవం పరిశీలిస్తే బ్రహ్మకు వేదాలను ప్రసాదించినవాడు శ్రీమహావిష్ణువుగా కనిపిస్తున్నాడు. అంతేకా

వేదవిజ్ఞానానికి వేదసంపదకు యెప్పుడు విపత్తు వచ్చినా వాటిని రక్షించి తిరిగి బ్రహ్మకు ప్రసాదించి సృష్టి జ్ఞానభిక్షను పెట్టినవాడు కూడా శ్రీమహావిష్ణువుగానే కనిపిస్తున్నాడు. మహావిష్ణువు ద్వైతాదు అద్వైతాదు ద్వైతాదైతుడుకూడా. కాగా కాలమూల కారకుడై కాలాతీతుడై కాలాంతకుడై నవాడుకూడా మహావిష్ణువేనని వేదం మోషిస్తున్నది. విష్ణువతారరూపుడైన శ్రీకృష్ణుడు యశోదకు తన నోట్లో విశ్వాన్నంతటినీ చూపించి నేను విశ్వాతీతుడను ద్వైతాదు అని నిరూపించాడు. కౌరవసభలోనూ అర్జునునికి గీతోపదేశ సందర్భంలోనూ తన విశ్వరూప ప్రదర్శనచేసి తన అద్వైతతత్వాన్ని ఒకటికి రెండుసార్లు నిరూపించాడు. ఈ రెండింటికీ భిన్నంగా మహావిష్ణువు వామనావతారరూపంలో కేవలం మూడు పాదాలతో మాత్రమే మొత్తం సృష్టిరూపమైన విశ్వాన్నంతటినీ ఆక్రమించి ఈ విశ్వమంతా నా పాదాలు మాత్రమేననీ అద్వైతతత్వాన్ని త్రిపాద్విభూతి భిన్నమైన మిగిలిన తన స్వస్వరూప దేహభాగం విశ్వాతీతమైనదనీ కాగా తాను ద్వైతాదుననీ-ఈ ఒక్క వామనావతారరూపంలోనే తన ద్వైతాద్వైత తత్వాన్ని నిరూపించాడు.

“తత్తదీతదిదస్య పౌంస్యం గృణీమసీనస్య త్రాతురవృకస్య మీక్షుషః।

యః పార్థివాని త్రిభిరీద విగామభిరురు క్రమిష్టో గు గాయాయ జీవసే॥”

(ఋగ్వే: 1 మం-155 సూ-4 ఋక్)

“ద్వే ఇదస్య క్రమణే స్వర్త్యశోఽభిఖ్యాయ మర్త్యో భురణ్యతి।

తృతీయమస్య నకిరా దధర్షతి వయశ్చ స పతయన్తః పతత్రిణః॥”

(ఋగ్వే: 1 మం-155 సూ-5 ఋక్)

“చతుర్వి సాకం నవతిం చ నామభిశ్చక్రం స పృత్రం వ్యతీగ్ం రపీవిపత్॥

బృహచ్చరీరో విమిమాస ఋక్వభిర్భువా కుమారః ప్రత్యేత్యాహవమ్॥”

(ఋగ్వే: 1 మం-155 సూ-6 ఋక్)

ఈ ఋక్కులలో ద్వైతాద్వైతాదు కాలాతీతుడైన విష్ణుస్వరూపంగురించి చక్కగా వర్ణించడం జరిగింది. వామనావతారం గురించి మూడడుగుల పరివ్యాప్తిగురించి విశ్వవ్యాప్తిత్వంగురించి ఋగ్వేదంలో అనేక సందర్భాలలో వర్ణించడం కీర్తించడం జరిగింది. కాని కాలాతీతుడైన మహావిష్ణువును కాలాధినేతగా ‘చతుర్వి సాకం నవతిం చ’ యిత్యాది ఋక్కులలో ఒక్కదానిలో మాత్రమే వర్ణించడం జరిగింది. ఈ ఋక్కులలో పేర్కొన్న తొంభై నాలుగు కాల విభాగాల గురించి సాయనాచార్యులు “సంవత్సర ఏకః। అయనే ద్వే। పంచరత్నః। ద్వాదశ మాసాః। చతుర్వింశత్యర్థమాసాః। త్రింశ దహోరాత్రాః। అష్టౌ యామాః। ఏకస్మిన్ దినే పర్యావర్తమానాని మేషాదీని ద్వాదశ లగ్నానీతి మిలిత్వా చతుర్ధిక నవతి సంఖ్యాకా నవీ విపత్॥”. అని 1-సంవత్సరం, 2-అయనాలు, 5-ఋతువులు, 12-మాసాలు, 24-పక్షాలు, 30-అహోరాత్రాలు, 8-యామాలు, 12-రాళ్లుగా పేర్కొనడం జరిగింది. వాస్తవానికి ఆర్ష ఖగోళ విజ్ఞానం దృష్ట్యా కల్పాలు-3, మనువులు-14, చతుర్ముగాలు-4, సంవత్సరం-1, అయనాలు-2, నాభులు-3, ఋతువులు-6, మాసాలు-12, పక్షాలు-2, తిథులు-30, ఆదిత్యసోమది వారాలు-7, రాత్రింబవళ్ళు-2, యామాలు-8 మొత్తం తొంభై నాలుగు అనంత కాలావయాలగా పరిగణనకు రావలసివున్నది. కల్పాలను మన్వంతరాలనూ చతుర్ముగాలనూ, వారాలు-పక్షాలు-రాత్రింబవళ్ళు-అయనాలువంటి వాటిని విడిచిపెట్టి 30 అహోరాత్రాలనూ చతుస్సంధ్యలను కలిపి 94 సంఖ్యకు సరిపెట్టవచ్చునుగాని యిది సంవత్సరకాల బద్ధమై తదతీత చతుర్ముగ మన్వంతర కల్పకాల వివర్ణితమైన వ్యవస్థకు మాత్రమే పరిమితమైనదిగా రూపొందుతుంది. అందువల్ల కల్పమన్వంతరాదులను వారాలతో రవాణిదిన ప్రగహదులను కాలబద్ధాలుగా పరిగ్రహించడంలో ఎంతో సార్థకత వున్నది. సాయనాచార్యులు 6 ఋతువులకు మారు పంచఋతువులను మాత్రమే పేర్కొనడం సరికాదు. వేదాలలో అనేక సందర్భాలలో షడ్మతువుల ప్రశంస చేయబడింది. షడ్మతు ప్రసక్తితోపాటు పంచఋతు ప్రసక్తి కూడా ఈ క్రింది ఋక్కులలో చేయబడింది.

“పంచపాదం పితరం ద్వాదశాకృతిం దివ ఆహుః పరే అర్థే పురీషీణమ్।

అధే మే అన్య ఉపరే విచక్షణం సప్తచక్రే షళర ఆహురర్పితమ్॥”

(ఋగ్వే: 1 మం-164 సూ-12 ఋక్)

షడ్వృత్తు వ్యవస్థ సామాన్యమైనది. పంచముతు వ్యవస్థ లు ప్రమాస యుక్తమైన సంవత్సరములోని ఋతువ్యవస్థకు సంబంధించింది. అధిక మాసయుక్త సంవత్సరంలో పూర్వాపర ఋతువులలో యేదో ఒకదానికిగాని అటునగం యిటునగంగాగాని అధికమాసం ఋతువ్యవస్థకు రోబడివుంటుంది. అదేవిధంగా ఒక మాసం లు ప్రమయినప్పుడు మిగిలినమాసం నామమాత్రంగా ఋతువ్యవస్థకు చిహ్నమై పూర్వాపర ఋతువులలో యేదో ఒకదానికిగాని చెరిగినగంగాగాని బద్ధమై కలిసిపోవడం జరుగుతుంది. అప్పుడు లు ప్రమాస యుక్తమైన సంవత్సరానికి అయిదు ఋతువులు మాత్రమే పరిగణనకు వస్తాయి. విశేషవ్యవస్థలో వచ్చే యీ అయిదు ఋతువులను సంవత్సర భాగాలుగా సామాన్య ఋతువులుగా పరిగ్రహించడానికి వీలులేదు. అందువల్ల సాయనాచార్యుల పంచముతు పరిగణన ప్రామాణికం కానేరదు. పంచముతు వ్యవస్థ లు ప్రమాస సంవత్సరానికి సంబంధించిందని గుర్తించక కొందరు విమర్శకులు యిది ద్రువభండ ఋతువ్యవస్థావర్తనమని భ్రమపడడం జరిగింది. 'షడుద్యమౌ ఋషయో దేవజాః' అంటూ దైవీయాలైన ఋతువులు ఆరు అని షడ్వృత్తు సాంప్రదాయాన్ని ఉద్ఘాటించిన ఋగ్వేద వ్యవస్థను సరిగా గుర్తించక కొన్ని బ్రాహ్మణ గ్రంథాలలో సైతం సామాన్యంగా పంచముతు వ్యవస్థ వున్నట్లు పొరపాటున పేర్కొనడం జరిగింది. లు ప్రమాస యుక్త సంవత్సరగతమైన ఋతువ్యవస్థను గుర్తించక పోవడంవల్లనే ఈ పొరపాటు జరిగినట్లు కనిపిస్తున్నది. ఋతువులకు ఆరింటికి ద్రినాభి వ్యవస్థ మూలకందం. అందువల్ల కాల చక్రంలో ఉష్ణ-జల-శీత-నాభి వ్యవస్థకు ఏ పరిస్థితులలోనూ విస్మరించడానికిగాని విసర్జించడానికిగాని వీలులేదు. "త్రినాభి చక్ర మజరమనర్వం" "త్రిణి నభ్యానీక ఉతచ్చికేత" అంటూ దీర్ఘతముడు పేర్కొన్నట్లు నాభివ్యవస్థకూ కాలచక్రానికి అవినాభావమైన సంబంధమున్నది. నాభి వ్యవస్థ ఒక్క ప్రాణికోటికేకాదు దేవకోటికేకాదు కాణానికీకూడా ప్రాణప్రదమైనది. బ్రహ్మ విష్ణు నాభికమలం నుంచే కదా సంజనితుడయ్యాడు. కాగా నాభి వ్యవస్థను విస్మరించడం కాలవ్యవస్థను కాదనడమే కాగలదు. త్రిపాద్విభూతుడై కాలాధిపతీగా కాలాంతకుడుగా-కాలాతీతుడుగా వెలుగొందే శ్రీమహావిష్ణువు ఋగ్వేద ఋషి పేర్కొన్నట్లు మొత్తం విశ్వసృష్టికే మూల భూతుడూ ఆధారభూతుడుకూడా. అటువంటి విష్ణుమాయావిలాసంలో ఒకలీలగా బ్రహ్మ విష్ణువువద్దనుంచి వేద విజ్ఞానాన్ని పరిగ్రహించి సృష్టివ్యవస్థను కొనసాగించాడు. లౌకిక వ్యవస్థలో చతుర్వేదాలూ బ్రహ్మచతుర్మూఖాలనుంచి వెలువడ్డాయని మనం భావించినా అలౌకిక వ్యవస్థలో నాటికి మూలకారకుడు మూలాధారభూతుడు శ్రీమహావిష్ణువేనని ఆమోదించక తప్పదు. కాగా వేదాలు పౌరుషేయాలుగాకాక ఆపౌరుషేయాలుగానే సుప్రతిష్ఠిత వ్యవస్థతో వెలుగొందుతాయి. ఆపౌరుషేయాలైన వివిధ వేద ఋతుకులను అంగిరసాది సహస్రాధికులైన వేద గురువులు తమ దివ్యజ్ఞానంతో దర్శించి లోకానికి వేదాలను ప్రసాదించారేకాని వారు వేదస్రష్టలూకారు కర్తలూ కారు. వేదద్రష్టలు మాత్రమే.

వేదద్రష్టలైన ఋషులను పేర్కొనడంలో అనేకమంది రాజర్షులున్నట్లు ఆనువంశికంగా ప్రాచీనకాలంనుంచీ పొరపాటున పేర్కొనడం జరిగింది. ఇటువంటివారిలో ఋషిశాశ్వ-అంబరీష-సహదేవ-భయమాన-సురాధులవంటివారు రాజర్షులని వారు వేదర్షులని పేర్కొనడం జరిగింది. విశ్వామిత్రుడుకూడా రాజర్షిగా సుప్రసిద్ధుడొకడున్నాడు. రాజర్షులందరూ యజ్ఞయాగాది కర్తృలు నిర్వర్తించినవారే అని వేదర్షులూకారు. రాజర్షి స్థాయినుంచి బ్రహ్మర్షిస్థాయి కందుకున్నవారే వేదర్షులు కాగలరు. పరశురాముడు వేదర్షి అవునో కాదో వులేము కాని 'ఇదం బ్రాహ్మ్యం ఇదం షాత్రం' అని బ్రహ్మర్షిస్థాయినుంచి రాజర్షిస్థాయికి మాత్రమేకాదు రాజస్థాయికి సైతం దిగజారి పోవడం జరిగింది. అనేకమంది క్షత్రియులను సంహరించినందుకు పాపపరిహారంగా "పూర్వదుర్గతి నాశినీ" సిద్ధిని పరశురాముడు పొందివుండవచ్చునుగాని అతనిలో చివరిక్షణంవరకూ రాజసగుణం చాలలేదని కళ్యాణానంతరం సీతాసముపేతుడై చస్తున్న రామచంద్రుని మీదికి దాడికి వెడలడంవల్లనే రుజువవుతుంది. ఒక విశ్వామిత్రుడు "ఇదం షాత్రం ఇదం బ్రాహ్మ్యం" అనక యినా రాజవ్యవస్థనుంచి రాజర్షి వ్యవస్థకూ, రాజర్షిస్థాయినుంచి మహోన్నతమైన బ్రహ్మర్షిస్థాయికి చేరుకున్నాడు. కాదన్నవారిచేతనే ననిపించుకున్నాడు. పరశురాముడు బ్రహ్మర్షిస్థాయినుంచి రాజస్థాయికి భ్రష్టమైన పతన వ్యవస్థకు తార్కాణంకాగా విశ్వామిత్రుడు జవ్యవ్యవస్థనుంచి బ్రహ్మర్షివ్యవస్థకు అభ్యుదయం చెందడం పవిత్రపుణ్యాభ్యుదయ ఉన్నత వ్యవస్థకు చిహ్నం. వేదర్షియై జమదగ్ని మారుడైన శార్గవుడొకడున్నాడుగాని రామునికాలంలో ఉన్న జమదగ్ని కుమారుడై పరశురాముడనబడిన భార్గవుడూ యితహు కర్తరు కాదు. శ్రీరామచంద్రుని కాలంలోని భార్గవుడు వేదర్షి కాడు. పరశురాముడు విష్ణ్వంశావతారమన్నది వేరేవిషయం. వేదర్షులైన బ్రహ్మర్షులే ఋగ్వేదలుగా పరిగణనకు వస్తారుగాని రాజర్షులు బ్రహ్మర్షులుగానూ పరిగణనకురారు. వేదర్షులుగానూ పరిగణనకు రు. అయితే దేవతలపేర్లు మానవులు పెట్టుకున్నట్లు వేదర్షుల పేర్లు బ్రహ్మర్షుల పేర్లు మామూలు రాజులుకూడా భక్తి గౌరవాభిమాన

భావాలతో తమసంతానానికి పెట్టడంజరిగింది. అంతమాత్రంచేత రాజుల నామాలూ రాజ్యాలనామాలూ చూచి వారు వేదర్థులని మనం భ్రమపడకూడదు. వృషాగిర మహారాజ పుత్రులుగా భావింపబడుతున్న ఋజ్రాశ్వ-అంబరీష-సహదేవ-భయమాన-సురాదులు రాజ్యర్థులని కాక వేదర్థులనే మనం గుర్తించవలసివున్నది. ఒక వేళ రాజ్యస్థాయినుంచి బ్రహ్మర్షిస్థాయి నందుకున్న విశ్వామిత్రుడిని వేదర్థిగా మనం గుర్తించవలసివస్తే బ్రహ్మర్షియైన విశ్వామిత్రుడినే పరిగణిస్తాముకాని బ్రహ్మర్షిస్థానాన్ని పొందనటువంటి కేవలరాజైన విశ్వామిత్రుడిని కాని రాజ్యమైన విశ్వామిత్రుడినికాని యేపరిస్థితులలోనూ పరిగ్రహించలేము. రాజ్యర్థులను వేదర్థులుగా గుర్తించడం జరిగితే మనకు సూక్తాలూ ఋక్కులూ లభ్యంకాకపోవచ్చునుగాని సహస్రాధికంగావున్న సూర్య చంద్రవంశ రాజ్యర్థులందరూ వేదర్థులై కూర్చుంటారు. ఇది యే దృష్టితో చూచినా ఆమోదయోగ్యంకాదు.

వేదద్రష్టల కాలానంతరం గురుశిష్య పరంపరలోనూ వంశానుగత పరంపరలలోనూ ఋగధిదేవతల విషయమై అనేక అభిప్రాయ భేదాలు తొంగిచూచాయి. కాత్యాయనముని విరచితమైన ఋగధిదేవతాది విషయాలను భారతదేశంలోని పండితమండలి పతన పాఠనాదులలోనేకాక లేఖన పరిశీలనలో సైతం అనుసరించడం జరుగుతున్నది. కాత్యాయనమునికి భిన్నంగా ఇతర ఋషులు అనేకులు ఋగధిదేవతలుగా భావించిన దేవతలున్నట్లు కొవ్వీతకి బ్రాహ్మణం-ఐతరేయ బ్రాహ్మణం-కౌషీతక్యాకరణ్యకం-ఐతరేయఆరణ్యకం-ఆశ్వలాయన సూత్రం-బృహదేవతాగ్రంథం-ఉద్గీత గ్రంథం-సాయనభాష్యం-స్కందభాష్యం వంటి గ్రంథాలతో ప్రాచీన ఋషుల మతంగా పేర్కొనడం జరిగింది. కాత్యాయనముని నిర్దిష్ట దేవతలకు భిన్నంగా సాంఖ్యాయన - శౌనకాదుల సంహితాపాఠాలలో అనేక దేవతలను పేర్కొనడం జరిగింది. ఈ సందర్భంగా ఆయా ఋక్కులలో ఉపయోగించబడిన వివిధ విభిన్న దేవతావాచకాలకు పరస్పర విరుద్ధాలైన అర్థాలను కూడా పేర్కొనడం జరిగింది. ఆప్రీత్యుక్తం పేరుతో కొందరు ఇచ్చాది రూపాలతోవున్న అగ్నిని మాత్రమే గ్రహింపగా మరికొందరు సమిద్ధోగ్ని, తనూసపాత్ర, నరాశంస, ఇళ, బర్హి, దేవీర్వార, ఉషాసానక్త, దైవ్యహోతారప్రచేత సులు, సరస్వతి ఇళా భారతులు, త్వష్ట, వసస్పతి, స్వాహాకృతులు, ఇంద్రుడు వంటి విభిన్న దేవతలను గ్రహించడం జరిగింది. విశ్వేదేవతల విషయమై కొన్నిసందర్భాలలో కేవలం స్వాహాకృతాగ్నులు పరిగ్రహింపబడగా కొన్నిసందర్భాలలో ఇంద్ర, వాయు, బృహస్పతి, మిత్రాగ్ని, భగాదిత్యమరుద్గణాలు, పూష, ఆప, వంటి దేవతలుసైతం పరిగ్రహించడం జరిగింది. మరికొన్ని సందర్భాలలో ఋతుదేవతలు-దేవతలు-భగ-మిత్ర-అదితి-దక్ష - మరుదర్యమ-వరుణ-సోమాశ్వి-సరస్వతులు-వాత-పృథివి - దివి-ఆగ్ని-అశ్వినులు ఇంద్రుడు-పూష-తార్క్ష్య-బృహస్పతి-ఆదిత్యబ్రహ్మణ్యపుత్రులతోపాటు కొన్నిసందర్భాలలో విష్ణువు, వసస్పత్యాది ఓషధులుసైతం పరిగ్రహించడం జరిగింది. ఒక వర్గరూపంలోగాని ఒక గణరూపంలోగాని ఆప్రీ దేవతలకు విశ్వేదేవతలకు ఖచ్చితమైన పరిగణన లేకుండా పోయింది.

దీనికితోడు దేవతల నామాల అత్యంత ప్రాచీన కాలంలోనే ఋషులు, ఋషిపల్కులు, తమ సంతానానికి పెట్టుకొనడంవల్ల ఋషి యెవరో దేవత యెవరో గుర్తించడం కష్టసాధ్యంగా తయారయింది. కొన్ని సందర్భాలలో దేవతనామం ఋషినామం అభిన్నంగా ఉండడంవల్ల ఋగధిదేవత వేరు - దేవతా నామవాఙ్మయై న ఋషివేరు అన్నసంగతి గుర్తించక అనేక విధాలైన తికమకలకు లోచుకావడం జరిగింది. సంభాషణాపూర్వకమైన ఋక్కులతోవున్న సూక్తాలన్న అభిప్రాయం యేర్పడిన సూక్తాల ఋష్యధిదేవతల విషయమై చాలా తికమక లేర్పడ్డాయి. ఋగ్వేదం ప్రథమ మండలం 165 వ సూక్తానికి మరుత్తులు, ఇంద్రుడు దేవతలుగా మాత్రమే కాక మరుత్తులు, అగస్త్యుడు, ఇంద్రుడు ఋషులుగా సైతం పేర్కొనడం జరిగింది. ఇక్కడ ఋషిదేవతల నామాలతో సాజాత్యం వున్నందు వల్ల వేదద్రష్టలైన ఋషులకు సూక్తగత ఋగధిదేవతలకు సంభాషణ జరిగినట్లు పెక్కుమంది భాష్యకర్తలు భావించడం జరిగింది. అందువల్ల ఈ దృష్టితోనే ఋక్కులకు భాష్యాలు కూడా విరచించడం జరిగింది. కాగా మరుదింద్రుల మధ్య జరిగిన ఆర్షవిజ్ఞాన పరమైన సంభాషణా విషయాలు కేవల లౌకికులై దేవ నామకులైన మానవ ఋషికి దేవతకు మధ్య జరిగిన సంభాషణగా భాష్యం వ్రాయబడి ఋక్కుల గౌరవాన్ని తెలియకుండానే కించపరచడం జరిగింది. ఇదేవిధంగా ప్రథమ మండలంలోని 126 వ సూక్తానికి కక్షీ వంతుడు, భావయవ్య, రోమశలు ఋషులుగాను - భావయవ్య, రోమశలు దేవతలుగాను పేర్కొనబడి రోమశ, భావయవ్యల సంభాషణలతో కూడిన సూక్తంగా పేర్కొనబడింది. రోమశ భావయవ్యలు పేరుకు దేవతలుగా పేర్కొనిబడినా కేవల మానవమాత్రులైన

రాచి సంభాషణలు చిత్రనే ఋక్కులు ఆవతరించినట్లు భావించబడి వేద ఆపౌరుషేయ వ్యవస్థకు భిన్నంగా భాష్యాలు వ్రాయబడ్డాయి. వివరమానవ నామాల సాక్షాత్కారవల్ల అర్చవిజ్ఞానాన్ని చృష్టిలో పెట్టుకొనుకపోవడంవల్ల భ్రమ ప్రమాదాలకు లోనై ప్రాచీన లీపోరపాట్లు వేసినట్లు కనిపిస్తున్నది. వాస్తవానికి బ్రహ్మణస్పతి, బృహస్పతులు వేరు. అయినప్పటికీ భాష్యకర్తలు కొందరూ తరువాతి కాలంలోని ఏమర్కతులు కొందరూ బ్రహ్మణస్పతి, బృహస్పతులరువురూ ఒక్కరేయని పొరపాటున భావించడం జరిగింది. బ్రహ్మణస్పతి, బృహస్పతులు ఋషిపుత్రులుకూడా లేకపోలేదు. కేవలం మానవ నామాలలోనేకాక దేవతలలోనైతం వీరికి విభిన్నత్వం ఉన్నది. బృహస్పతి దేవగురువు. బ్రహ్మణస్పతి శ్రీమహావిష్ణువు. వేదర్షులలో తొలివాడైన అంగిరసుని పుత్రులలో ఉత్తమ ప్రభృతులకు రోదరుడైన బృహస్పతి దేవతల గురువైన బృహస్పతి ఒక్కరేని కొందరు పేర్కొన్నారుగాని అది వాస్తవం కాదు. బ్రహ్మణస్పతి రోమేంద్రులతో కలిసిన సందర్భాలుండగా, బృహస్పతి సోమేంద్ర దక్షిణలతో కలిసిన సందర్భాలు ఉన్నాయి. అంగిరస పుత్రుడు బృహస్పతి మరొకడు కలదని కూడా ఒక అభిప్రాయం వుంది. అంగిరసుని పుత్రుడైన బృహస్పతి వేదర్షిగా ప్రసిద్ధుడై అతని పుత్ర పౌత్రులుకూడా వేదర్షులుగా వెలుగొందడం జరిగింది. అనేక ఋక్కులకు బృహస్పతి అధిదేవతగా పేర్కొనడం జరిగింది. వేదర్షియైన బృహస్పతి వేదదేవతలలో ఒకడని పేర్కొనడం వేదప్రామాణికతనే నిరాకరించడం కాగలదు. అందువల్ల అనేక ఋక్కుల కధిదేవతయైన బృహస్పతి దేవగురువేకాని అంగిరసుమార్చి పుత్రుడు వాడు. బృహస్పతి బుద్ధికధిపతేకాని బ్రహ్మజ్ఞానానికి బ్రహ్మ లకూ అధిపతికాడు. బ్రహ్మణస్పతి అనదగిన బ్రహ్మధిపతి ఆ బ్రహ్మలకు మూలభూతుడైన శ్రీమహావిష్ణువేకాని అన్యుడుకాడు. ఈ వ్యప్త్యా బ్రహ్మణస్పతి-బృహస్పతులు విభిన్నులని భావించి మహావిష్ణువే బ్రహ్మణస్పతిగా ఆయా ఋక్కులకు తిరిగి విశేష భాష్యాలు వ్రాయవలసి వున్నది.

ఋషి పరంపరలో గురుశిష్య పరంపరలో ఆధ్యయన అధ్యాపనలలో వచ్చిన తేడాలవల్ల అసలు అర్చవిజ్ఞానమే క్రమంగా కను మరుగవుతూ వచ్చింది. వివిధ సూక్తాలకు ఋక్కులకు ద్రష్టలైన ఋషుల విషయంలో అభిప్రాయ భేదాలు వచ్చినందువల్ల యిబ్బంది యేమీ పెద్దగా వుండదు గాని ఋగధిదేవతల విషయమై ఋషి పరంపరలో అభిప్రాయభేదాలు రావడంవల్ల కేవలం ఋగర్థాల విషయంలోనే కాక, ఋజ్మంత్ర లక్ష్యసిద్ధి ప్రయోగోపసంహార పరిజ్ఞాన విషయంలోనే కాక, ఆమంత్రప్రయోగ బలాబలాల విషయంలో కూడా అవరణలలో నిరూపించుకోలేని అభిప్రాయభేదాలు అనేకం తొంగిచూచాయి. కాగా వేదవిజ్ఞానం అర్చవిజ్ఞానం నామమాత్రావ శిష్టమవుతూ వచ్చింది. ఈ పరిస్థితులలో వేదవిజ్ఞాన పరిశీలన కొరవడినందువల్ల అర్చవిజ్ఞాన అభాసపూర్వకంగా మొదటి అర్యజాతిని కరువాత ద్రావిడజాతిని భ్రమప్రమాదాలకు లోనై పరికల్పించేసి ఆయాజాతుల సంస్కృతీ సంప్రదాయాల పేరుతో కథలు, గాథలూ అనేకం ప్రచారం చేయడం జరిగింది.

**అపౌరుషేయత్వాన్ని అపహాస్యంపాలుచేసి
ఏకైకమైన భారతజాతిని ఛిన్నాభిన్నం చేసిన
ఆర్యజాతి పరికల్పన ! - అపభాష్యాల అవతరణ !**

వాస్తవానికి వేదవాఙ్మయంలో ఆర్యజాతిగురించి యొక్కడా ప్రస్తావించబడలేదు. వేదాలలో మానవులలో ఆర్యులనే ప్రత్యేక తెగ ఉన్నట్లు యొక్కడా పేర్కొనడం జరుగలేదు వేదవాఙ్మయంలో ఆర్యశబ్దం యొక్కడా వాడబడినా భగవంతుడు-అదిత్యుడు-సూర్యుడు-వంశీ అర్ధాలలోనే ప్రయుక్తమైంది. మానవపరమైన ఆర్యజాతి ప్రసక్తి వేదంలో లేదన్న సంగతి గుర్తించని పండితులు కొన్ని అప్రామాణికాలైన గ్రంథవిషయాలు ఆధారంగా భ్రమప్రమాదాలకులోనై ఆర్యశబ్దానికి మానవులలో ఒక తెగవారనే అర్థంచెప్పడం జరిగింది. వాస్తవానికి వేదంలో ఆర్య-ద్రావిడాది జాతుల ప్రసక్తిలేకుండా భారత వర్షీయులైన భారతప్రజల ప్రశస్తి విస్తృతంగా చేయబడింది. ఈ సందర్భంగా భరత-భారత-భారతీవంటి శబ్దాలు భరతి-భరతే వంటి రూపాలు అనేక సందర్భాలలో ప్రయుక్తమయ్యాయి. ఈ శబ్దాలన్నింటికీ పరస్పర సంబంధం వున్నదని ప్రాచీన ఆధునిక శబ్ద శాస్త్రవేత్తలనేకమంది భావించారు. మరుత్తు భారతీ (1 మం-142-9); భారతీకే సరస్వతి (188-8); హోత్రా భారతీ (2 మం-1-11); భారతీ విశ్వతూర్తి (3-8); భారతాఽగ్నే (7-1-5); భరన్తాయ (14-1); ఏతం భరత (14-2); న్యా వృణ్ భరతా (14-7); భరతశ్రుతయేన్తాయ (14-8); భరతే ధనా (26-3); బర్హిర్భరతస్య (36-2); ఏతం భరత (37-1); భారతీభారతీభిః (3-4-8); భారతా రేవదగ్నిం (23-23); త్యా భారతాః (33-11);

అతారిపుర్పరతా (31-12); భారతం జనమ్ (53-12); భరతస్య పుత్రా (53-24); భారతీ దక్షిణాభిః (62-3); అగ్నిర్భారతః (4 25-4); భరతేభ్యః (5-11-1); భరచ్చక్రమేతశః (31-11); భరతే అప్రతీతః (32-9); భరత చారుశక్రమ్ (43-9); భరతాయ వాజం (54-14); భరతో వాజిభిః (6-16-14); భరతో వృతహా (16-19); భరతా వసువిత్తమమ్ (16-41); భారతీ భారతీభిః (7-2-8); భరతా శృణోత (41-1); భరత వాజయన్త (8-100-3); భరతే శూరో (9-94-3); భరత సమప్నోజిత్ (106-3); భరత నిష్క్రౌశమ్ (10-40-6); భరతే వేషో (46-8); భరత శ్లోకమద్రయః (76-4); భరత భాగమృత్వియం (100-2); భరతే ధనా (147-4); భరతా జాతవేదనమ్ (176-2); ఇత్యాది ప్రయోగాలలో భరత-భారతాది శబ్దాలు అనేక సందర్భాలలో ప్రయుక్తాలయ్యాయి. తృతీయమండలం 53వ సూక్తం 12 వ ఋక్కులో 'భారతం జనమ్' అని భారతీయుల విషయం భారత ప్రజలుగా విస్తృతంగా ప్రయుక్తమైనది.

మామూలుగా శకుంతలాదువ్యంతుల కుమారుడైన భరతునివల్ల భారతవర్షం - భారతదేశం అని పేర్లు వచ్చినట్లు విమర్శకులు భావిస్తూవుంటారు. ప్రాచీన భారతీయ సాహిత్యాన్ని పరిశీలిస్తే భరతశబ్దంచేత ప్రసిద్ధులైన వ్యక్తులు అనేకమంది వున్నారు. నాట్యశాస్త్ర కర్త భరతుడొకడు - దశరథునికి పుత్రుడై రామలక్ష్మణులకు సోదరుడైన భరతుడొకడు - సత్యాశంయువుల పుత్రుడైన భరతుడొకడు - శకుంతలా దువ్యంతుల పుత్రుడైన భరతుడొకడు-జయంతి ఋషభనాథుల పుత్రుడైన భరతుడొకడు-భరద్వాజుని సోదరుడైన భరతుడొకడు - భరద్వాజుణ్ణి పెంచి పెద్దచేసిన భరతుడొకడు - వేరొక భరద్వాజునితో యజ్ఞంచేయించిన భరతుడొకడు - అంగిరసమహర్షి పుత్రుడైన భరతుడొకడు-యింకా సత్యాశంయువుల కొడుకైన భరతుని కుమారుడైన భారతుడు మరొకడు - సూర్య వంశపురాజైన యుగసంధికి పుత్రుడైన భరతుడు వేరొకడు ఈ విధంగా భరత నామకులనేకమంది వున్నారు. తొలుత మన మహర్షులు కేవల భగోళపరిశోధనలలోనే ఆసక్తిని చూపిస్తూ జీవితం గడుపుతున్నవారికి భరతనామం పెట్టినట్లు కనిపిస్తున్నది. భరత వర్షానికి ఆపేరు ఎప్పుడువచ్చిందో చెప్పలేము కాని హిందూపురాణాల ప్రకారంగాని జైనపురాణాల ప్రకారంగాని పరిశీలిస్తే ఋషభ నాథుని కుమారుడైన భరతునిపేరుమీద భరతవర్షం అనేపేరు వచ్చినట్లు స్పష్టపడుతున్నది. క్రమంగా భరతవర్షమే భారత వర్షంగాను కొంత దేశపరిమితితో భరతదేశంగాను భారతదేశంగాను వ్యవహృతమైనట్లు స్పష్టపడుతున్నది. భరతుని తండ్రియైన ఋషభ నాథుని కాలంలోనూ అంతకు పూర్వమూ భరతవర్షం "అజనాభం" అనే పేరుతో వ్యవహృతమైనట్లు ద్వ్యోతకమవుతున్నది. ప్రాచీన కాలంలో ఆర్యావర్త శబ్దానికి "భగవంతునిచేత ఆవృతమైనది"-అని అర్థం చెప్పబడి విశ్వనిర్దేశకంగా సృష్టినిర్దేశకంగా ఆర్యావర్త శబ్దం ప్రయోగింపబడుతూ వచ్చింది. కాని ఋషభనాథుని తరువాత అతని జ్యేష్ఠకుమారుడైన భరతుడు మొత్తం "అజనాభ" దేశాన్ని అంచే భరతవర్షాన్ని పరిపాలించగా భరతుని సోదరులైన కుశావర్తుడు-ఇలావర్తుడు-ఆర్యావర్తుడు మొదలైనవారు భరతవర్షంలోని వివిధ రాష్ట్రాలను పరిపాలించగా వారివారి పేర్లమీద కుశావర్తం-ఆర్యావర్తం-ఇలావర్తంవంటి రాష్ట్ర నామాలు యేర్పడడం జరిగింది. ఋషభనాథుని కుమారుడైన ఆర్యావర్తుని తరువాతే భగవద్వాచకమైన 'ఆర్య' శబ్దమూ, విశ్వసృష్టివాచకమైన 'ఆర్యావర్త'పదమూ మానవపరంగాను భరతవర్షాంతర్గతమైన రాష్ట్రపరంగాను వ్యవహృతమైనట్లు స్పష్టపడుతున్నది. ఈ ఋషభనాథుని కుమారుడైన ఆర్యావర్తుని పేరుమీదనే అనంతర కాలంలో భ్రమప్రమాదాలకులోనై ఆర్యజాతి పరికల్పింపబడినట్లు ఆ ఆర్యావర్తుడు పరిపాలించిన రాష్ట్రమే ఆర్యావర్తమైన ప్రత్యేకదేశంగా అనేక విధాలైన ఊహలతో పేర్కొనబడినట్లు కనిపిస్తున్నది. మొట్టమొదట ఆర్యశబ్దానికి యాస్కుడు "ఈశ్వరుని పుత్రు"డని మాత్రమే అర్థంచెప్పాడు. ఈ అర్థం కూడా ఋషభనాథుణ్ణి దృష్టిలో పెట్టుకుని మొదట రూఢమైనట్లు కనిపిస్తున్నది. ఋషభనాథుడు హరిహరనాథులకు చిహ్నం. అజనాభాన్ని పరిపాలిస్తున్న "నాభి" పుత్రసంతతి కోరి తపస్సు చేయగా మహావిష్ణువే నాభికి పుత్రుడై పుడతాడు. అతిడికి ఋషభనాథుడనే పేరు పెట్టడం జరిగింది. ఋషభనాథుడనే పేరు మహేశ్వరునికి చిహ్నం. మహావిష్ణువు రూపాంతర జన్మ ఋషభనాథుడు. అందువల్ల ఋషభనాథుడు జన్మనుబట్టి నామాన్నిబట్టి విష్ణు మహేశ్వరులకు చిహ్నంగా భగవంతుడుగా భావింపబడ్డాడు. అటు విష్ణువుగాను ఇటు ఈశ్వరుడుగాను యెన్నబడ్డాడు. ఋషభనాథుని కుమారుడు ఆర్యుడుకాబట్టి ఋషభనాథుడు ఈశ్వరుడుకాబట్టి ఆర్యుడంటే ఈశ్వరుని పుత్రుడని యాస్కు ప్రభృతులు అర్థం వ్రాశారు. ఈశ్వరుడూ ఈశ్వరుని పుత్రుడూ పవిత్రులూ-పూజనీయులూ-గౌరవనీయులూకాబట్టి ఆర్యశబ్దానికి క్రమంగా పవిత్రుడు-పూజనీయుడు-గౌరవనీయుడు మొదలుగాగల అర్థాంతరా లేర్పడ్డాయి. అలాగే సంస్కృతానికి భిన్నంగా అవతరించిన బ్రాహ్మణారణ్యకాల కాలానికే ఆర్యజాతి సంస్కృతుల భ్రమ ప్రబలి ప్రాచుర్యం పొందినందువల్ల బ్రాహ్మణారణ్యకాలాలలోనే ఆర్య శబ్దానికి మానవ వాచకార్థాలు.

యేర్పడినందువల్ల స్మృతులు మొదలైన అనంతర లౌకిక వాఙ్మయంలో ఆ మానవార్థాలు రూఢమై జాతివాచకాలుగా తిష్టవేసుకున్నాయి. తత్ఫలితంగా వేద వాఙ్మయంలో యెక్కడా లేని, మానవులలో వాస్తవానికి యెక్కడా లేనటువంటి ఆర్యజాతి ఒకటున్నట్లు భ్రమప్రమాదాలతో పరికల్పించడం జరిగింది. ఈ దృష్ట్యా ఋషభనాథుని కుమారుడైన ఆర్యుడు పరిపాలించిన నాటి భరతవర్షంలో అంతర్భాగమై ఒక రాష్ట్రమైన ఆర్యావర్తంలోని ప్రజలు ఆర్యులుగాను వారున్నరాష్ట్రం ఆర్యావర్తంగాను భావించడం జరిగింది. ఈ ఆర్యజాతి పరికల్పనా ప్రభావంతో వేదర్థాలు ఆర్యులనీ వేదాధ్యయన పరులు ఆర్యులనీ కేవలం అపోహతోచూడిన అభిప్రాయాన్ని బహుముఖాలుగా కల్పించడం జరిగింది. ఈ రూపంగా చివరికి వేదాలపౌరుషేయాని విశ్వసించి ఆరాధించేవారుకూడా ఆర్యాభిమానంతో వేదాలలో ఆర్యుల వర్ణన వున్నదని ఆర్యవిద్యా విజ్ఞాన సంస్కృతి సంపదల అభివర్ణన బహుముఖంగా వున్నదని భావించి తదనుగుణమైన వేదార్థాలను ప్రవచించి ప్రచారంచేసి వివిధ భాష్యాల అవతరణకు కారకులై చివరికి వేదాలు మానవ విరచితాలనే అభిప్రాయాన్ని పాదుకొల్పేట్లు చేయడం జరిగింది. ఈ ఆర్యాభిమానులైన వీరందరికీ కేవలం ఆర్యులను పూజిస్తున్నాం - గౌరవిస్తున్నాం - ఆర్య సంస్కృతి వైభవాన్ని ప్రశంసిస్తున్నాం - ఆరాధిస్తున్నాం - ప్రచారం చేస్తున్నామనే అభిప్రాయమే తప్ప ఈ రూపంగా అలౌకికమై అఖండ విజ్ఞాన భనియైన వేదవాఙ్మయాన్ని కేవల లౌకిక వాఙ్మయస్థాయికి దిగజారుతున్నామనే అభిప్రాయమే కలగలేదు. అందువల్ల వేదాలపౌరుషేయాని భగవద్దత్తాలని వేదర్థాలు వేదద్రవ్యలేకాని వేదసృష్టలూ రచయితలూ కారని ఒకవంక ఉద్ఘోషిస్తూనే మరొకవంక ఆర్యజాతికి ఆర్య సంస్కృతులకూ వేదాలు ప్రతిబింబకాలని వాటిని సర్వవిధాలా మానవార్యులపరంచేసి ఆ వేదాలనే అప్రమాణికాలుగా మానవ విరచితాలుగా తాము అనుకోకుండానే అప్రయత్నంగానే ధ్రువపరచడం జరిగింది.

వేదవాఙ్మయంలో ఆర్యుల పాలనగురించి సామ్రాజ్యవైభవంగురించి ధ్రువఖండ యాత్ర - విదేశ ప్రయాణాదులగురించి వర్ణితమైనట్లు పేర్కొనడం జరిగింది. అంతేకాదు. ఆర్యుల కాలంలోనే ప్రజాస్వామ్యం కూడా వున్నదని అవివాహిత కన్యలు తండ్రి యింట్లోనే ఉండి ఆస్తిహక్కు ననుభవించేవారని విధవలు రాజసభకు వెళ్లి ఆస్తిహక్కు సంపాదించేవారని పుత్రులతోపాటు దత్తపుత్రులు కూడా వుండేవారని వేదంలో అభివర్ణించబడినట్లు ఈ ఆర్యాభిమానులు భావించడం జరిగింది. ఆర్యసంబంధంగా వంధిమాగధులు - కంసాలివారు - మంగలివారు - తలపాగాలు - వింజామూలు - ధనస్సులు - బాణాలు - కవచాలు - యుద్ధాలు - యుద్ధ గుణ్ణాలుమాత్రమే కాక ఆర్యుల వివిధ పురాలు - పట్టణాలు - మేడలు - స్వర్ణమయపురాలు - ఇనుపఇళ్ళు - మట్టియిళ్ళు - బహుద్వార గృహాలు - బంగారు నాణాలు - వివిధ లోహాలు - రోళ్లు - రోకళ్లు - బట్టలనేత - పడుగు - కండె మొదలైనవి దొంగతనం - వ్యభిచారం వంటి విషయాలు అంటు రోగాలు - కుష్ఠరోగం వంటివి వివిధ బౌద్ధధర్మాలతోపాటు ఉదకరూపౌషధాలు - శవాలను దహనం చేయడం - పాతిపెట్టడం - ప్రేత శరీరాలు - శ్మశానం - మొదలైనవాటి వర్ణనలు వేదవాఙ్మయంలో ప్రతిబింబించి వున్నాయని ఈ వేదాభిమానుల మనుకునే ఆర్యాభిమానులు భావించారు. ఆర్యుల వివిధ వ్యవసాయ వర్ణనలతోపాటు విత్తనాలు చల్లడం - భూమి కొలకర్రల విషయం - గోసంపదల వర్ణన - పశుపోషణ విషయం - గోవులకాపరి వర్ణనలుకూడా వేదంలో వున్నట్లు భావించడం జరిగింది. వివిధయజ్ఞాలు వైదికధర్మ పరాలని భావించినా ప్రాణి హింసామయంగా యజ్ఞాలు చేయడంకూడా వేదప్రోక్తమైన ధర్మంగా పేర్కొనడం జరిగింది. ఈ రూపంగా ఆర్యజాతి అభివర్ణన సంస్కృతివైభవ సంకీర్తన వేదవాఙ్మయంలో అనేక సందర్భాలలో వివిధ ఋక్కులలో ప్రతిబింబితమైనదని పేర్కొంటూ చివరికి వేదాల అపౌరుషేయాన్ని బౌద్ధత్వాన్ని తమకు తెలియకుండానే ఆత్మహత్యా సదృశంగా దెబ్బతీయడం జరిగింది. వాస్తవానికి మనమహర్షుల విజ్ఞానందృష్ట్యా వేదవాఙ్మయంలో హింసాపూరితాలైన యజ్ఞాలకు అసలు స్థానమే లేదు. బ్రాహ్మణ గ్రంథాలలో ప్రాణిహింసతో కూడిన వివిధ యజ్ఞాల విశేషాల ప్రసక్తి వున్నదంటే వేదవిజ్ఞానమనబడే ఆర్షవిజ్ఞానం కనుమరుగైపోయిన తరువాత - అపార్థాలకులోనై ఆర్షవిజ్ఞానస్థానాన్ని అక్రమించిన ఆర్యవిజ్ఞానం పరివ్యాప్తి చెందిన తరువాతనే అవి అవతరించాయని చెప్పక తప్పదు. బ్రాహ్మణ గ్రంథాలలో ఆర్యజాతి ప్రసక్తి ఉన్నదంటే ప్రస్తుతం 'కనోజు' దేశమని పిలవబడే 'పాంచాల' దేశం, 'విదేహ' దేశాలు (బీహారు) కాశీదేశం (బెనారస్ చుట్టు ప్రదేశాలు) వంటివి ఆర్యుల పరిపాలనలో వున్నట్లు బ్రాహ్మణాలలో అభివర్ణితమై వున్నదంటే ఇవి బ్రాహ్మణాల అర్వాచీనతకు అప్రమాణికతకూ ప్రబల సాక్ష్యాలుగా నిలుస్తాయేగాని ఆర్యజాతి ఉనికిని ఏ పరిస్థితులలోనూ ప్రస్తావించలేవు. వాస్తవానికి వేదకాలంలో ఏకైక భారతజాతి మాత్రమే వున్నది కాని మానవులలో ఆర్యజాతి అని ప్రత్యేకంగా ఒకజాతి లేనేలేదు. ఇదేవిధంగా ద్రావిడజాతి అనేదికూడా ప్రాచీనకాలంలో ఉన్నట్లు కనపడదు. ద్రావిడ భాషకు తొట్టతొలి వ్యాకరణకర్త అగస్త్యమహర్షి అని అంటారు. అగస్త్యమహర్షి ఆర్యుడూకాదు అనార్యుడూకాదు ద్రావిడుడూకాదు.

నూటికి నూరుపాళ్ళూ భారతీయుడైన మహర్షి. ఉత్తర భారతంనుంచి వింధ్యను దాటి దక్షిణభారతావనికి అగస్త్యుడువచ్చి స్థిరపడ్డాడన్న విషయాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుంటే ప్రాచీనకాలంలో ఆర్య ద్రావిడ జాతిభేదాలు కాని దేశభేదాలు కాని లేవని ధ్రువపడుతుంది. ఋషభనాథుని కుమారుడైన ఆర్యరాజు పేరుమీద ఆర్యజాతి పరికల్పితమైనట్లే ప్రాచీనకాలంలో ద్రవిడుడనేరాజు కారణంగా అతని పేరుమీద ద్రావిడజాతి పరికల్పితమైనట్లు కనిపిస్తున్నది. కేవల భ్రమప్రమాదాలకులోనై పరికల్పితాలైన ఆర్యద్రావిడ జాతులు కారణంగా ఏకైకమైన భరతఖండం ఉత్తరదక్షిణాపథాల పేరుతో ఆర్య ద్రావిడ దేశాల పేరుతో పరస్పర విరుద్ధజాతులుగా రెండుగా విడిపోయింది. ఆర్షవిజ్ఞానందృష్ట్యా వేదభగోళ విజ్ఞానం దృష్ట్యా సృష్టి ప్రతిబింబకమై సార్థకమైన విశేషార్థంతో ఋగ్వేదంలోని పురుష సూక్తం అవతరించింది. ఈ వాస్తవిక విజ్ఞానాత్మకమైన విశేషార్థాన్ని విడిచిపెట్టి కేవలం తర్కానికిసైతం నిలువలేని విపరీతార్థాలనుచెప్పి ఆతి ప్రాచీనకాలంలోనే వివిధాలైన విభిన్నవర్ణాలను కల్పించడంద్వారా ఏకైకమైన భారతజాతిని భిన్నాభిన్నం చేయడం జరిగింది. పురుషసూక్తమంత్రాలకు చెప్పిన విపరీతార్థాలవల్ల వాటిని అనుసరించడంవల్ల భారతజాతి యెంతగా భిన్నాభిన్నమైందో చెప్పాలంటే చిరకాలంగా నిలిచివున్న ఆర్షవిజ్ఞాన విరుద్ధమై వేదభగోళ విజ్ఞానవిరుద్ధమైన నేటి వర్ణవ్యవస్థలే తార్కాణం. వేదవిజ్ఞాన విరుద్ధమైన యీ పరికల్పిత వర్ణవ్యవస్థలను చూచే విశిష్టాద్వైత మతప్రపక్తమైన శ్రీరామానుజాచార్యులవారు ప్రస్తుతం దేశంలోవున్న వర్ణవ్యవస్థన్నీ ఆశాశ్రీయాలనీ ఆర్షేయాలకావని మానవజాతిలో సీచోచ్చకులాది భేదాలేవీ లేవని యెలుగెత్తి చాటారు. నిజానికి పురుషసూక్త వర్ణితుడైన పురుషుడు సహస్రశిరస్సులు సహస్రనేత్రాలు సహస్రపాదాలు కలవాడుకాదు. ఇక్కడ సహస్రశబ్దంచేత అనేక సంఖ్యను పరిగ్రహించాలే తప్ప దీనికి వెయ్యి అనే అర్థం చెప్పకోకూడదు. సూర్యుణ్ణి సహస్రకిరణుడంటాము. సహస్రకిరణుడంటే వెయ్యికిరణాలుకలవాడు అని అర్థంకాదు. ఇక్కడ సహస్రశబ్దంచేత 'అసంఖ్యాకమైన' అనేఅర్థం పరిగృహీతమవుతుందేగాని వెయ్యిసంఖ్యకు పరిమితమనికాదు. అదేవిధంగా సహస్ర శిర్షలోని సహస్రశబ్దం కేవలం సహస్రసంఖ్యకే పరిమితమైనది కానేరదు. ఇక్కడ సహస్రశబ్దం కేవలం సహస్రసంఖ్యకే పరిమితమైనదై తే ద్వీసహస్రనేత్రాలు ద్వీసహస్రపాదాలూ ఆ దేవపురుషునకున్నాయని పేర్కొనబడి వుండేది. వాస్తవానికి ఈ సహస్రశిరనేత్ర పాదాలకు ఒక క్రమమనేదిలేదు. ఇక్కడే ఆర్షభగోళ విజ్ఞానరహస్యం యిమిడివున్నది. రావణాసురునికి దశశిరస్సులు ఇరవై బాహువులు ఉన్నట్లుగా ఈ దేవపురుషునికి శిరస్సులు బాహువులు వరుసనేవుండవు. అనంత విశ్వరూపంగా ఈ శిరస్సులు నేత్రాలు పాదాలూ అన్ని దిక్కులలోను పరివ్యాప్తిచెందివుంటాయి. ఆర్షభగోళ విజ్ఞానదృష్టితో "బ్రాహ్మణోఽన్య ముఖమాసీత్" ఇత్యాది మంత్రానికి సరైన అర్థం చెప్పాలంటే ఈ విధంగా చెప్పవలసివుంటుంది. "బ్రహ్మజ్ఞానియైనవాడే బ్రాహ్మణుడు. ఈ బ్రహ్మజ్ఞానియైన బ్రాహ్మణుడు విశ్వరూప పురుషుని ముఖమనదగిన నక్షత్రాల ప్రభావంతో సంజనితుడవుతాడు. బ్రహ్మజ్ఞానియైన ఆ బ్రాహ్మణుడే ఆ విశ్వరూప ప్రజాపతికి ముఖం వంటివాడు అవుతాడు. ఇక ష్టత్రియుల విషయం. వాస్తవానికి సరియైన పరిపాలకుడెవడైనా "నావిష్టుః పృథివీపతిః"గా వర్ణింపదగిన వాడే. లోకకంటకులైన హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులు రావణాసురుడు కంసుడు మొదలైనవారంతా ప్రజాపరిపాలకులే. కాని ఈ దుష్టపరిపాలకులందరూ విష్ణ్వంశాసంభూతులు మాత్రంకారు. ఎవరి రాజ్యంలో దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ జరుగుతూ ప్రజలందరూ యేవిధమైన కష్టనష్టాలు లేకుండా సుఖసంతోషాలతో ఓలలాడుతూ వుంటారో యే రాజ్యంలో ధర్మం నాలుగుపాదాలూ నడుస్తూ వుంటుందో ఆ ప్రజాపరిపాలకుడే నిజమైన ష్టత్రియుడు-అటువంటి విష్ణ్వంశగల ష్టత్రియుడు-రాజు-పరిపాలకుడు విశ్వరూప ప్రజాపతియొక్క బాహువులనదగిన నక్షత్రప్రభావంతో సంజనితుడవుతాడు. దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణలతో న్యాయధర్మబద్ధమైన పరిపాలనచేస్తూ విష్ణ్వంశగల ఆ ప్రజాపరిపాలకుడే విశ్వరూపప్రజాపతికి బాహువులవంటివాడవుతాడు. న్యాయధర్మబద్ధమైన పదార్థవాణిజ్యాది వ్యవహారాలతో ప్రజలందరికీ ఉపయోగకరమై క్షేమంకరమైన వస్త్రాదులను సుమకూర్చే వైశ్యుడు విశ్వరూపప్రజాపతికి ఊరువులనదగిన నక్షత్రప్రభావంతో సంజనితుడవుతాడు. అటువంటి సద్ధర్మవ్యాపారం సాగించి లోకక్షేమంకరుడై అలరారే వైశ్యుడు విశ్వరూపప్రజాపతికి తొడలవంటివాడే అవుతాడు. పరిశుద్ధమైన ప్రక్రియలతో పరిశ్రమతో మొత్తం ప్రజాజీవన వ్యవస్థకు కృషికి స్థానంగా మానవాభ్యుదయ పురోగమనాలకు మూలభూతుడైన శూద్రుడు విశ్వరూప ప్రజాపతికి పాదాలనదగిన నక్షత్రప్రభావంతో సంజనితుడవుతాడు. ప్రజాక్షేమంకరమైన బహుముఖకృషీకారకుడుగా సంజనితుడైన శూద్రుడు ఆ విశ్వరూపప్రజాపతికి పాదములవంటివాడవుతాడు. ఇందుకు భిన్నమైన విపరీతార్థాన్ని చెప్పడంవల్ల భారత జాతి పతనానికి భిన్నాభిన్నత్వానికి దారితీసిన ప్రస్తుతవర్ణవ్యవస్థను ఖండించి శ్రీరామానుజాచార్యులవారు ఆర్షేయమైన వేదవిజ్ఞానాన్ని ప్రతిబింబించారు.

వేదాలలో అష్టవికృతుల వైశిష్ట్యం

పదక్రమవిశేషణ్ణో వర్తక్రమవిచక్షణః। స్వరమాత్రావిశేషణ్ణో గచ్ఛేదాచార్యసంపదమ్॥

సంహితాపాఠతః పుణ్యం ద్విగుణం పదపాఠతః। త్రిగుణం క్రమపాఠేన జటాపాఠేన షడ్ గుణమ్॥

అని వరాహ పురాణం అష్టవికృతులగురించి పేర్కొంటున్నది దేవస్వరూపమైన వేదం మొట్టమొదట ఏకైకమేనడం నిర్వివాదాంశమైన విషయం. వేద సర్వస్వ పఠనం దానిని చతుర్వేదాలుగా విభజించడం రూపంగానే కాక అతి ప్రాచీనకాలంలోనే విభిన్న శాఖలుగా సైతం విడదీసి విభిన్న కుటుంబాల వారికి వాటిని నేర్పడం ద్వారాకూడా అనేక వంశాలవారు ఆయా వంశానుక్రమంగా వేదవాఙ్మయాన్ని కొంతవరకు రక్షించడం జరిగింది. అనంతమైన వేదవాఙ్మయంలో షున కుపలభ్యమానమైన వేదభాగాలు అత్యల్పాలనే చెప్పవచ్చును.

ఆసలు వేదమంతా మొట్టమొదట ఏకైకమై ఋగ్వేదం, యజుర్వేదం, సామవేదం, అధర్వవేదాల పేరుతో దానిని విభజించడం జరిగినా ఈ నాలుగు వేదాలలోనూ పున్న మంత్రాలన్నీ విభందాలైనా సఛందాలైనా అన్నీ మంత్రాలనేకాక ఋక్కుల పేరుతోనూ పిలవదగినవే. శుక్ల, కృష్ణ యజుర్వేదాలలోని వాటిని మంత్రాలని మాత్రమే ప్రత్యేకించి కొందరంటారగాని అవికూడా ఋక్కుబ్రహ్మకాలే. ఋగ్వేదంలోని మంత్రాలన్నీ ఋక్కులేనన్న సంగతి విస్పష్టం. వివిధ సామవేద శాఖలలోపున్న మంత్రాలు కూడా ఋక్కులుగానే వ్యవహరించబడతాయని సామవేదజ్ఞులందరికీ విస్పష్టంగా తెలిసిన విషయమే. అదే విధంగా అధర్వవేదంలోని మంత్రాలను సహితం ఋక్కులుగానే పేర్కొనడం జరుగుతుంది. కాని కొందరు తెలియని పరిశోధకులు పేర్కొన్నట్లు ఋగ్వేదంలోని మంత్రాలను 'ఋక్కు' లనీ, యజుర్వేదంలోని, మంత్రాలను 'యజుస్సు' లనీ, సామవేదంలోని మంత్రాలను 'సామా' లని మాత్రమే పేర్కొన్నట్లు చెప్పడం వాస్తవంకాదు. అష్టవికృతులగురించి వాటిలోపున్న ఉపభేదాల గురించి సోదాహరణంగా ఈ కింద ఉటంకిస్తున్నాను.

సంహితాలక్షణమ్ — పఠః సన్నికర్షః సంహితా (అష్టాధ్యాయ్యాం 1/4/109 పాణినిః)

(వర్ణనామతిశయితః సంనిధిః సంహితా సంజ్ఞః స్యాత్)

1. సంహితామస్త్రః

ఓషధయఃసంవదన్తే సోమేనసహరాజ్ఞాః। యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం రాజన్సారయామసి॥

(ఋ-10మం-97సూ-22 ఋ)

పదచ్ఛేదపూర్వకో మంత్రపాఠః.

ఓషధయః సం వదన్తే సోమేన సహ రాజ్ఞాః। యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణస్ తం రాజన్ పారయామసి॥

పదసంహితాలక్షణమ్

పదవిచ్ఛేదోఽసంహితః॥ (ప్రాతిశాఖ్యసూత్రే కాత్యాయనః)

2. పదపాఠః

ఓషధయః సం వదన్తే సోమేన సహ రాజ్ఞాః। యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణః తం రాజన్ పారయామసి॥

క్రమలక్షణమ్।

క్రమేణ పదద్వయస్య పాఠః। క్రమపాఠో 'యోగరూఢాసంహితా' ఇత్యుచ్యతే 'క్రమఃస్మృతిప్రయోజనః'

(ప్రా-సూ-4/18 కాత్యాయనః)

3. క్రమపాఠః

ఓషధయః సం సం వదంతే వదంతే సోమేన సోమేన సహ సహ రాజ్ఞాః రాజ్ఞేతి రాజ్ఞాః॥

యస్మై కృణోతి కృణోతి బ్రాహ్మణః బ్రాహ్మణస్తం తం రాజన్ రాజన్ పారయామసి పారయామసితి పారయామసి॥

4. పశ్చానన్ధిః — పశ్చానంధి-లక్షణమ్

అనుక్రమశ్చోత్త్ర-మశ్చ వ్యుత్క్రమోఽభిక్రమస్తథా। సంక్రమశ్చేతి పశ్చాతే జటాయాం కథితాః క్రమాః॥

క్రమః = 1 + 2, 2 + 3. ఉత్క్రమః = 2 + 2, 3 + 3. వ్యుత్క్రమః = 2 + 1; 3 + 2.

అభిక్రమః = 1 + 1; 2 + 2. సంక్రమః = 1 + 2; 2 + 3.

క్రమః	ఉత్క్రమః	వ్యుత్క్రమః	అభిక్రమః	సంక్రమః
1-2	2-2	2-1	1-1	1-2
ఓషధయః సం।	సం సం।	సమోషధయః।	ఓషధయ ఓషధయః।	ఓషధయః సం।
సం వదన్తే।	వదన్తే వదన్తే।	వదన్తే సం।	సం సం।	సం వదన్తే।
వదన్తే సోమేన।	సోమేన సోమేన।	సోమేన వదన్తే।	వదన్తే వదన్తే।	వదన్తే సోమేన।
సోమేన సహ।	సహ సహ।	సహ సోమేన।	సోమేన సోమేన।	సోమేన సహ।
సహ రాజ్ఞా।	రాజ్ఞా రాజ్ఞా।	రాజ్ఞా సహ।	సహ సహ।	సహ రాజ్ఞా।
రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా।				

‘తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి’ (ఋ- మ- 3/62/10) ఇత్యస్య పశ్చానన్ధిః।

తత్సవితుః। సవితుస్సవితుః। సవితుస్తత్। తత్తత్। తత్సవితుః।

సవితుర్వరేణ్యం। వరేణ్యం వరేణ్యం। వరేణ్యం సవితుః। సవితుస్సవితుః। సవితుర్వరేణ్యం।

వరేణ్యం భర్గః। భర్గోభర్గః। భర్గో వరేణ్యం। వరేణ్యం వరేణ్యం। వరేణ్యం భర్గః।

భర్గో దేవస్య। దేవస్య దేవస్య। దేవస్య భర్గః। భర్గో భర్గః। భర్గో దేవస్య।

దేవస్య ధీమహి। ధీమహి ధీమహి। ధీమహి దేవస్య। దేవస్య దేవస్య। దేవస్య ధీమహి। ధీమహితి ధీమహి। (ఏవమగ్రేఽపి)

వికృతి-లక్షణాని

తైశిరీయే సమాహూయే వ్యాడినైవ మహర్షిణా। జటాద్యా వికృతీరష్టౌ లక్ష్యన్తే నాతివిస్తరమ్॥

జటా మాలా శిఖా రేఖా ధ్వజో దండో రథో ఘనః। అష్టౌ వికృతయః ప్రోక్తాః క్రమపూర్వా మహర్షిభిః॥

అష్టౌ వికృతయః క్రమపూర్వా భవన్తి। తాసు జటా-దండ-సంజ్ఞ కే ద్వౌ వికృతీ ముఖ్యే। యత ఏతాభ్యామేవాన్యా వికృతయః సంభవన్తి।

తత్ర జటాం శిఖాఽనుసరతి। తథా చ దండం మాలా-రేఖా-ధ్వజ-రథా-అనుసరన్తి। ఘనస్తు జటాదండావనుసరతి।

1. జటా — ప్రథమం జటా-లక్షణమ్

అనులోమవిలోమాభ్యాం త్రివారం హి పఠేత్ క్రమమ్। విలోమే పదవత్సంధిః అనులోమే యథాక్రమమ్॥

ద్వితీయం జటా-లక్షణమ్

క్రమే యథోక్తే పదజాతమేవ ద్వీరభ్యసేదుత్తరమేవ పూర్వమ్। అభ్యస్య పూర్వం చ తథోత్తరే పదే ఽవసానమేవ హి జటాబిధీయతే॥

జటా = అనులోమః 1—2 + విలోమః 2 — 1 + అనులోమః

1—2॥ (క్రమః 1—2 + వ్యుత్క్రమః 2—1 + సంక్రమః 1—2)

జటాపాఠః

ఓషధయన్ సం, సమోషధయ, ఓషధయన్ సమ్॥ సం వదన్తే, వదన్తే సం, సం వదన్తే॥

వదన్తే సోమేన, సోమేన వదన్తే, వదన్తే సోమేన॥ సోమేన సహ, సహ సోమేన, సోమేన సహ॥

సహ రాజ్ఞా, రాజ్ఞా సహ, సహ రాజ్ఞా॥ రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా॥

యస్మై కృణోతి, కృణోతి యస్మై, యస్మై కృణోతి ॥ కృణోతి బ్రాహ్మణో, బ్రాహ్మణః కృణోతి, కృణోతి బ్రాహ్మణః॥
 బ్రాహ్మణస్తం, తం బ్రాహ్మణో, బ్రాహ్మణస్తం ॥ తం రాజన్, రాజంస్తం, తం రాజన్ ॥
 రాజన్పరయామసి, పరయామసి రాజన్, రాజన్పరయామసి ॥ పరయామసీతి, పరయామసి ॥

2. మాలా

మాలాయా ద్వై భేదౌ పుష్పమాలా-క్రమమాలా చేతి ।

క్రమ-మాలా-లక్షణమ్

బ్రూయాత్క్రమవిపర్యాసావర్ధరస్యాదితోఽస్తతః । అస్తం చాదిం నయే దేవం క్రమమాలేతి గీయతే ॥

1. క్రమ-మాలా

ఓషధయః సం । రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా ॥ సం వదనే । రాజ్ఞా సహ ॥ వదనే సోమేన । సహ సోమేన ॥
 సోమేన సహ । సోమేన వదనే ॥ సహ రాజ్ఞా । వదనే సం ॥ రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా । సమోషధయః ॥
 యస్మై కృణోతి, పరయామసీతి పరయామసి ॥ కృణోతి బ్రాహ్మణః । పరయామసి రాజన్ ॥
 బ్రాహ్మణస్తం । రాజంస్తం ॥ తం రాజన్ । తం బ్రాహ్మణః ॥ రాజన్పరయామసి । బ్రాహ్మణః కృణోతి ॥
 పరయామసీతి పరయామసి ॥ కృణోతి యస్మై ॥

క్రమ-మాలా

ఓషధయః సం ।	1	2	రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా ।
సం వదనే ।	3	4	రాజ్ఞా సహ ।
వదనే సోమేన ।	5	6	సహ సోమేన ।
సోమేన సహ ।	7	8	సోమేన వదనే ।
సహ రాజ్ఞా ।	9	10	వదనే సం ।
రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా ।	11	12	సమోషధయః ।
యస్మై కృణోతి ।	13	14	పరయామసీతి పరయామసి ।
కృణోతి బ్రాహ్మణః ।	15	16	పరయామసి రాజన్ ।
బ్రాహ్మణస్తం ।	17	18	రాజంస్తం ।
తం రాజన్ ।	19	20	తం బ్రాహ్మణః ।
రాజన్ పరయామసి ।	21	22	బ్రాహ్మణః కృణోతి ।
పరయామసీతి పరయామసి ।	23	24	కృణోతి యస్మై ।

క్రమ-మాలా

ఆదితోఽస్తతః (అస్తం చాదిం నయేత్)	(ఆదితోఽస్తతః)	(అస్తం చాదిం నయేత్)
1. 1 ఓషధయః సం రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా 6	2. 7 యస్మై కృణోతి	పరయామసీతి పరయామసి 12
2 సం వదనే రాజ్ఞా సహ 5	8 కృణోతి బ్రాహ్మణః	పరయామసి రాజన్ 11
3 వదనే సోమేన సహ సోమేన 4	9 బ్రాహ్మణస్ తం	రాజస్తం 10
4 సోమేన సహ సోమేన వదనే 3	10 తం రాజన్	తం బ్రాహ్మణః 9
5 సహ రాజ్ఞా వదనే సం 2	11 రాజన్ పరయామసి	బ్రాహ్మణః కృణోతి 8
6 రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా సమోషధయః 1	12 పరయామసీతి పరయామసి	కృణోతి యస్మై 7

2. పుష్పమాలా — పుష్పమాలా - లక్షణమ్

మాలా మాలేవ పుష్పాణం వదానాం గ్రన్థినీ హి సా । ఆవర్తనే త్రయస్తస్యాం క్రమవ్యుత్క్రమసంక్రమాః॥

జటావదేవ పుష్పమాలా భవతి । తత్ర ప్రతిపాదం విరామ ఇతికారశ్చేతి విశేషః । కేచిచ్చ పుష్పమాలాయామితికారం పదసన్ని
స్థానేఽపి వదన్తి । యథా - “సమోషధయ” ఇతి ‘సమ్ ఓషధయః’ । “బ్రాహ్మణస్తం” ఇతి “బ్రాహ్మణః తమ్” ।

“రాజస్తం” ఇతి “రాజన్ తమ్” । ఇత్యాదిః ।

(క్రమః) విరామః	(వ్యుత్క్రమః) విరామః	(సంక్రమః) విరామః
1 ఓషధయః సం	సమోషధయః	ఓషధయః సం ।
2 సం వదనే	వదనే సం	సం వదనే
3 వదనే సోమేన	సోమేన వదనే	వదనే సోమేన
4 సోమేన సహ	సహ సోమేన	సోమేన సహ
5 సహ రాజ్ఞా	రాజ్ఞా సహ	సహ రాజ్ఞా
6 రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా		
7 యస్మై కృణోతి	కృణోతి యస్మై	యస్మై కృణోతి
8 కృణోతి బ్రాహ్మణః	బ్రాహ్మణః కృణోతి	కృణోతి బ్రాహ్మణః
9 బ్రాహ్మణస్తం	తం బ్రాహ్మణః	బ్రాహ్మణస్తం
10 తం రాజన్	రాజన్స్తం	తం రాజన్
11 రాజన్పారయామసి	పారయామసి రాజన్	రాజన్పారయామసి
12 పారయామసితి పారయామసి ।		

3. శిఖా — శిఖా - లక్షణమ్

పదో త్రరాం జటామేవ శిఖామార్యాః ప్రచక్షతే । ఓషధయః సం, సమోషధయ, ఓషధయః సం, - వదనే ।

సం వదనే, వదనే సం, సం వదనే, - సోమేన । వదనే సోమేన, సోమేన వదనే, వదనే సోమేన, - సహ ।

సోమేన సహ, సహ సోమేన, సోమేన సహ, - రాజ్ఞా । సహ రాజ్ఞా, రాజ్ఞా సహ, సహ రాజ్ఞా, రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా ।

యస్మై కృణోతి, కృణోతి యస్మై, యస్మై కృణోతి, - బ్రాహ్మణః । కృణోతి బ్రాహ్మణో, బ్రాహ్మణః కృణోతి, కృణోతి
బ్రాహ్మణన్ తమ్ ।

బ్రాహ్మణస్తం, తం బ్రాహ్మణో, బ్రాహ్మణస్తం, - రాజన్ । తం రాజన్, రాజన్స్తం, తం రాజన్, - పారయామసి ।

రాజన్పారయామసి, పారయామసి రాజన్, రాజన్ పారయామసి । పారయామసితి పారయామసి ।

4. రేఖా — రేఖా - లక్షణమ్

క్రమాద్ ద్విత్రిచతుష్పంచషడ్క్రమముదాహరేత్ । పృథక్పృథక్వివర్తన్య లేఖామాహుః పునః క్రమాత్ ॥

పూర్వార్థస్య -

2 (పదద్వయం) = ఓషధయః సం । సమోషధయః । ఓషధయః సం ॥

3 (పదత్రయం) = సం వదనే సోమేన । సోమేన వదంతే సం । సం వదనే ॥

4 (పదచతుష్కం) = వదనే సోమేన, సహ రాజ్ఞా । రాజ్ఞా సహ సోమేన వదనే । వదనే సోమేన ॥ సోమేన సహ । సహరాజ్ఞా ।
రాజ్ఞేతిరాజ్ఞా ॥

ఉత్తరార్ధస్య :-

- 2 = యస్మై కృణోతి, కృణోతి యస్మై, యస్మై కృణోతి॥
 3 = కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం, తం బ్రాహ్మణః కృణోతి, కృణోతి బ్రాహ్మణః॥
 4 = బ్రాహ్మణస్తం రాజన్ పారయామసి, పారయామసి రాజంస్తం బ్రాహ్మణః, బ్రాహ్మణస్తం॥
 తం రాజన్, రాజన్ పారయామసి, పారయామసీతి పారయామసి॥

[యద్వా సర్వస్య మస్తస్య]

- 2 (పదద్వయం) = ఓషధయః సం, సమోషధయః, ఓషధయః సమ్॥
 3 (పదత్రయం) = సం వదన్తే సోమేన, సోమేన వదన్తే సం, సం వదన్తే॥
 4 (పదచతుష్కం) = వదన్తే సోమేన సహ రాజ్ఞా, రాజ్ఞా సహ సోమేన వదన్తే, వదన్తే సోమేన॥
 5 (పదపంచకం) = సోమేన సహ రాజ్ఞా యస్మై కృణోతి, కృణోతి యస్మై రాజ్ఞా సహ సోమేన, సోమేన సహ॥
 6 (పదషట్కం) = సహ రాజ్ఞా యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం, తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై రాజ్ఞా సహ, సహ రాజ్ఞా॥
 7 (పదసప్తకం) = రాజ్ఞా యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం రాజన్ పారయామసి, పారయామసి రాజంస్తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై రాజ్ఞా, రాజ్ఞా యస్మై, యస్మై కృణోతి, కృణోతి బ్రాహ్మణః, బ్రాహ్మణస్తం॥
 తం రాజన్, రాజన్ పారయామసి, పారయామసీతి పారయామసి॥

5. ధ్వజః — ధ్వజ-లక్షణమ్

బ్రూయాదాదేః క్రమం సమ్యగన్తాదుత్తరయ్యేద్యది, వర్గే చ ఋచి వా యత్ర పఠనం స ధ్వజః స్మృతః॥

(ఆదేః క్రమః)	(అన్తాదుత్తరణం)	(ఆదేః క్రమః)	(అన్తాదుత్తరణం)
1 ఓషధయః సం	2 పారయామసీతి పారయామసి	13 యస్మై కృణోతి	14 రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా
3 సం వదన్తే	4 రాజన్ పారయామసి	15 కృణోతి బ్రాహ్మణః	16 సహ రాజ్ఞా
5 వదన్తే సోమేన	6 తం రాజన్	17 బ్రాహ్మణస్తం	18 సోమేన సహ
7 సోమేన సహ	8 బ్రాహ్మణస్తం	19 తం రాజన్	20 వదన్తే సోమేన
9 సహ రాజ్ఞా	10 కృణోతి బ్రాహ్మణః	21 రాజన్ పారయామసి	22 సం వదన్తే
11 రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా	12 యస్మై కృణోతి	23 పారయామసీతి పారయామసి	24 ఓషధయః సం

అత్ర విశేషః

1. అత్ర ధ్వజస్య పఠనక్రమోఽన్యైః పదర్పితః ।
2. యథా మస్తస్యైకస్యైవం ధ్వజో భవతి. తథైవ పంచ-షట్-సప్త మస్త్రసంఖ్యకస్య వర్గస్యాప్యేవమేవ ధ్వజో భవతి ।
 తత్ర వర్గాదిస్థితస్య పదద్వయస్య వర్గాస్తస్థేన పదేన ద్వీరుత్తేనేతికార సహితేన చ సంబంధోజ్ఞాతవ్యః ।
 యథా 'అగ్నిమీశే.....ఆ గమదితి ఆ గమత్' ఇతి ప్రథమస్య వర్గస్య ఋగ్వేదస్య ధ్వజో బోధవ్యః ।

6. దండః — దండ-లక్షణమ్

క్రమముక్త్యా విపర్యస్య పునశ్చ క్రమముత్తరమ్ ।

అర్థరూపేవముక్తోఽయం క్రమదండోఽభిధీయతే ॥

పూర్వార్ధస్య

- 2 ఓషధయః సం॥ సమోషధయః । 3 ఓషధయః సం । సం వదన్తే ॥ వదన్తే సమోషధయః ।
 4 ఓషధయః సం । సం వదన్తే । వదన్తే సోమేన ॥ సోమేన వదన్తే సమోషధయః ।

- 5 ఓషధయః సం । సం వదన్తే । వదన్తే సోమేన । సోమేన సహ ॥ సహ సోమేన వదన్తే సమోషధయః ।
- 6 ఓషధయః సం । సం వదన్తే । వదన్తే సోమేన । సోమేన సహ । సహ రాజ్ఞా ॥ రాజ్ఞా సహ సోమేన వదన్తే సమోషధయః ।
- ఓషధయః సం । సం వదన్తే । వదన్తే సోమేన । సోమేన సహ । సహ రాజ్ఞా ॥ రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా ।
- ఉత్తరార్ధస్య -

- 2 యస్మై కృణోతి ॥ కృణోతి యస్మై । 3 యస్మై కృణోతి । కృణోతి బ్రాహ్మణః ॥ బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై ।
- 4 యస్మై కృణోతి । కృణోతి బ్రాహ్మణః । బ్రాహ్మణస్తం ॥ తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై ।
- 5 యస్మై కృణోతి । కృణోతి బ్రాహ్మణః । బ్రాహ్మణస్తం । తం రాజన్ ॥ రాజన్స్తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై ।
- 6 యస్మై కృణోతి । కృణోతి బ్రాహ్మణః । బ్రాహ్మణస్తం । తం రాజన్ । రాజన్ పారయామసి ॥
- పారయామసి రాజన్స్తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై । యస్మై కృణోతి । కృణోతి బ్రాహ్మణః । బ్రాహ్మణస్తం । తం రాజన్ । రాజన్ పారయామసి ॥ పారయామసీతి పారయామసి ।

7. రథః — రథ-లక్షణమ్

పాదశోఽర్ధరచ్చశో వాపి సహోక్త్యా దండవద్రథః ।

రథత్రివిధః । ద్విచక్రత్రిచక్రశ్చతుశ్చక్రశ్చేతి । తత్ర ద్విచక్రో రథోఽర్ధరచ్చశో భవతి । త్రిచక్రస్తు రథః ప్రతిపాదే సమాన పద సంఖ్యాయుతస్య గాయత్రీచన్దస్కస్యైవ మన్తస్య భవతి । చతుశ్చక్రో రథస్తు పాదశ ఏవ భవతి ।

1. ద్విచక్రో రథః (అర్ధరచ్చశః)

(పూర్వార్ధః)	(ఉత్తరార్ధః)
1. 1 ఓషధయః సం ।
సమోషధయః ।	యస్మై కృణోతి । (ప్రథమ ఏకపాత్రక్రమః)
కృణోతి యస్మై । (వ్యుత్క్రమః)
2. 1 ఓషధయః సం ।
2 సం వదన్తే ।
వదన్తే సమోషధయః ।	యస్మై కృణోతి । (ద్వితీయో ద్విపాత్రక్రమః)
కృణోతి బ్రాహ్మణః । (ద్వితీయో ద్విపాత్రక్రమః)
బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై । (వ్యుత్క్రమః)
3. 1 ఓషధయః సం ।
2 సఁ వదన్తే ।
3 వదన్తే సోమేన ।
సోమేన వదన్తే సమోషధయః ।	యస్మై కృణోతి । (తృతీయత్రిపాత్రక్రమః)
కృణోతి బ్రాహ్మణః ।
బ్రాహ్మణస్తం ।
తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై । (వ్యుత్క్రమః)
4. 1 ఓషధయః సం ।
2 సం వదన్తే ।
3 వదన్తే సోమేన ।
4 సోమేన సహ ।
సహ సోమేన వదన్తే సమోషధయః ।	యస్మై కృణోతి । (చతుర్థశ్చతుష్పాత్రక్రమః)
కృణోతి బ్రాహ్మణః ।
బ్రాహ్మణస్తం ।
తం రాజన్ ।
రాజన్స్తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై । (వ్యుత్క్రమః)

పూర్వార్థం

ఉత్తరార్థం

5. 1 ఓషధయః సం। యస్మై కృణోతి (పశ్చాదుః పశ్చాపాత్ క్రమః)
 2 సం ఓషధయః। కృణోతి బ్రాహ్మణః।
 3 వదంతే సోమేన। బ్రాహ్మణస్తం।
 4 సోమేన సహ తం రాజన్।
 5 సహ రాజ్ఞా రాజన్ పారయామసి।
 రాజ్ఞోతి రాజ్ఞా పారయామసీతి పారయామసి। (సమాప్తిః)

2 ద్వితీయో రథః

అగ్నిమితే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవమృత్విజమ్ హోతారం రత్నధాతమమ్॥ ఋ - 1-1-1

ఆయం దేవాయ జన్మనే స్తోమో విప్రేభిరాసయా అకారి రత్నధాతమః॥ ఋ - 1-20-1

మస్త్యద్వయస్య సహోక్త్యాఽపి ద్వితీయో రథో భవతి సహోక్తి పాఠభేదేన సద్విధా విభజ్యతే॥ తతః ప్రథమః :-

(ఋ - 1-1-1)

(ఋ - 1-20-1)

1. అగ్నిమితే। ఆయం దేవాయ॥
ఈశేఽగ్నిం। దేవాయాం॥
2. అగ్నిమితే ఈశే పురోహితం॥ ఆయం దేవాయ దేవాయ జన్మనే॥
పురోహితమితేఽగ్నిం జన్మనే దేవాయాం॥
3. అగ్నిమితే ఈశే పురోహితం పురోహితం యజ్ఞస్య॥
ఆయం దేవాయ దేవాయ జన్మనే జన్మనే స్తోమః॥
యజ్ఞస్య పురోహితమితేఽగ్నిం స్తోమో జన్మనే దేవాయాం॥
4. అగ్నిమితే ఈశే పురోహితం పురోహితం యజ్ఞస్య॥
'పురోహితమితి పురోహితం' యజ్ఞస్య దేవం॥
ఆయం దేవాయ దేవాయ జన్మనే జన్మనే స్తోమః స్తోమో విప్రేభిః॥
దేవం యజ్ఞస్య పురోహితమితేఽగ్నిం విప్రేభిః స్తోమో జన్మనే దేవాయాం॥
5. అగ్నిమితే ఈశే పురోహితం పురోహితం యజ్ఞస్య॥
పురోహితమితి పురోహితం యజ్ఞస్య దేవం దేవమృత్విజం॥
ఆయం దేవాయ దేవాయ జన్మనే జన్మనే స్తోమః స్తోమో విప్రేభిః విప్రేభిరాసయా॥
ఋత్విజం దేవం యజ్ఞస్య పురోహితమితేఽగ్నిం॥
ఆసయా విప్రేభిః స్తోమో జన్మనే దేవాయాం॥
6. అగ్నిమితే ఈశే పురోహితం పురోహితం యజ్ఞస్య॥
'పురోహితమితి పురోహితం' యజ్ఞస్య దేవం దేవమృత్విజం॥
ఆయం దేవాయ దేవాయ జన్మనే జన్మనే స్తోమః॥
స్తోమో విప్రేభిః విప్రేభిరాసయా॥
ఋత్విజమిక్యృత్విజం ఆసయేత్తాసయా॥

7. హోతారం రత్నధాతమం । అకారి రత్నధాతమః ॥ రత్నధాతమం హోతారం । రత్నధాతమోఽకారి ॥
హోతారం రత్నధాతమం । అకారి రత్నధాతమః ॥
రత్నధాతమమితి రత్నధాతమం । రత్నధాతమ ఇతి రత్నధాతమః ।

3. ద్విచక్రారథః

పూర్వోక్తయోర్ధ్వయోర్మస్త్రయోః సహోక్త్యా ద్విచక్ర రథో భవతి । తస్య ద్వితీయః ప్రకారో యథా-
(ఋ - 1-1-1) (ఋ - 1-20-1)

1. (1) అగ్నిమీశే । అయం దేవాయ ॥
ఈశేఽగ్నిం । దేవాయాయం ॥
2. (1) అగ్నిమీశే । అయం దేవాయ ॥
(2) ఈశే పురోహితం । దేవాయ జన్మనే ॥
పురోహిత మీశేఽగ్నిం । జన్మనే దేవాయాయం ॥
3. (1) అగ్నిమీశే । అయం దేవాయ ॥
(2) ఈశే పురోహితం । దేవాయ జన్మనే ॥
(3) పురోహితం యజ్ఞస్య । జన్మనే స్తోమః ॥
యజ్ఞస్య పురోహితమీశేఽగ్నిం ॥ స్తోమో జన్మనే దేవాయాయం ॥
4. (1) అగ్నిమీశే । అయం దేవాయ ॥
(2) ఈశే పురోహితం । దేవాయ జన్మనే ॥
(3) పురోహితం యజ్ఞస్య । జన్మనే స్తోమః ॥
'పురోహితమితి పురోహితం' ।
(4) యజ్ఞస్య దేవం । స్తోమో విప్రేభిః ॥
దేవం యజ్ఞస్య పురోహితమీశేఽగ్నిం ॥
విప్రేభిః స్తోమో జన్మనే దేవాయాయం ॥
5. (1) అగ్నిమీశే । అయం దేవాయ ॥ పురోహితమి పురోహితం
(2) ఈశే పురోహితం । దేవాయ జన్మనే ॥ (4) యజ్ఞస్య దేవం । స్తోమో విప్రేభిః ॥
(3) పురోహితం యజ్ఞస్య । జన్మనే స్తోమః ॥ (5) దేవమృత్విజం । విప్రేభిరాసయా ॥
ఋత్విజం దేవం యజ్ఞస్య పురోహితమీశేఽగ్నిం ।
ఆసయా విప్రేభిః స్తోమో జన్మనే దేవాయాయం ॥
6. (1) అగ్నిమీశే । అయం దేవాయ ॥ (2) ఈశే పురోహితం । దేవాయ జన్మనే ॥
(3) పురోహితం యజ్ఞస్య । జన్మనే స్తోమః ॥
'పురోహితమితి పురోహితం' ।
(4) యజ్ఞస్య దేవం । స్తోమో విప్రేభిః ॥ (5) దేవమృత్విజం । విప్రేభిరాసయా ॥
(6) ఋత్విజమిత్యృత్విజం । ఆసయేత్యాసయా ॥

7. (1) హోతారం రత్నధాతమం, ఆకారి రత్నధాతమః॥ రత్నధాతమం హోతారం, రత్నధాతమోఽకారి॥
 హోతారం రత్నధాతమం, ఆకారి రత్నధాతమః॥
 రత్నధాతమమితి రత్నధాతమం, రత్నధాతమ ఇతి రత్నధాతమః॥

4. త్రిచక్రో రథః

విష్టోః కర్మాణి పశ్యత యతో వ్రతాని పస్పశే, ఇన్ద్రస్య యుజ్యః సఖా॥ (ఋ-1-22-19)

ఇత్యస్య త్రిపదగాయత్రీధన్వస్య మన్తస్య ప్రతిపాదం సమానపదసంఖ్యాత్వా త్రిచక్రో రథో భవతి, యథా...

(ప్రథమః పాదః)	(ద్వితీయః పాదః)	(తృతీయః పాదః)
1. (1) విష్టోః కర్మాణి, కర్మాణి విష్టోః,	యతో వ్రతాని, వ్రతాని యతః,	ఇంద్రస్య యుజ్యః, (ప్రథమః క్రమః) యుజ్య ఇంద్రస్య, (వ్యుత్క్రమః)
2. (1) విష్టోః కర్మాణి, (2) కర్మాణి పశ్యత, పశ్యత కర్మాణి విష్టోః, (ప్రథమః పాదః) విష్టోః కర్మాణి, (ద్వితీయః పాదః) యతో వ్రతాని, (తృతీయః పాదః) ఇంద్రస్య యుజ్యః,	యతో వ్రతాని, వ్రతాని పస్పశే, పస్పశే వ్రతాని యతః, కర్మాణి పశ్యత, వ్రతాని పస్పశే, యుజ్యః సఖా,	ఇంద్రస్య యుజ్యః, (ద్వితీయః క్రమః) యుజ్యః సఖా, (ద్వితీయః క్రమః) సఖా యుజ్య ఇంద్రస్య, (వ్యుత్క్రమః) పశ్యతేతి పశ్యత, (సమాప్తిః) పస్పశ ఇతి పస్పశే, (సమాప్తిః) సఖేతి సఖా, (సమాప్తిః)

5. చతుశ్చక్రో రథః

చతుశ్చక్రో రథశ్చతుష్పాన్మన్తస్య పాదశో భవతి, యథా...

(ప్రథమ పాదః)	(ద్వితీయః పాదః)	(తృతీయః పాదః)	(చతుర్థః పాదః)
1. (1) ఓషధయః సం, సమోషధయః,	సోమేన సహ, సహ సోమేన,	యస్మై కృణోతి, కృణోతి యస్మై,	తం రాజన్, (ప్రథమః క్రమః) రాజంస్తం, (వ్యుత్క్రమః)
2. (1) ఓషధయః సం, (2) సం వదనే,	సోమేన సహ, సహ రాజ్ఞా,	యస్మై కృణోతి, కృణోతి బ్రాహ్మణః,	తం రాజన్, (ద్వితీయః క్రమః) రాజన్పారయామసి, (ద్వితీయః క్రమః)

వదంతే సమోషధయః, రాజ్ఞా సహ సోమేన, బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై, పారయామసి రాజంస్తం, (వ్యుత్క్రమః)

(ప్రథమః పాదః) ఓషధయః సం, సం వదనే, వదంత ఇతి వదనే, (సమాప్తిః)

(ద్వితీయః పాదః) సోమేన సహ, సహ రాజ్ఞా, రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా, ,,

(తృతీయః పాదః) యస్మై కృణోతి, కృణోతి బ్రాహ్మణః, బ్రాహ్మణ ఇతి బ్రాహ్మణః, (సమాప్తిః)

(చతుర్థః పాదః) తం రాజన్, రాజన్పారయామసి, పారయామసీతి పారయామసి, ,,

8. ఘనః

ఘనశ్చతుర్విధః, ఘనో ఘనవల్లభశ్చ, తౌ చ ప్రత్యేకం ద్విధా భవతః,

1. ప్రథమం-ఘన-లక్షణమ్

అన్తాత్కమం పరేత్పూర్వమాది పర్యంతమానయేత్,

అదిక్రమం నయేదన్తం ఘనమాహుర్మనీషిణః॥

(1) పూర్వార్థస్య (అనాదాదిపర్యంతమ్)

1. రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా సహ రాజ్ఞా సోమేన సహ వద నే సోమేన సం వద నే ఓషధయః సం -

(ఆదితోఽనప్రర్యంతమ్)

సం వద నే వద నే సోమేన సోమేన సహ సహ రాజ్ఞా రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా

(2) ఉత్తరార్థస్య (అనాదాదిపర్యంతమ్)

2. పారయామసీతి పారయామసి రాజన్ పారయామసి

తం రాజన్ బ్రాహ్మణస్తం కృణోతి బ్రాహ్మణః యస్మై కృణోతి - (ఆదితోఽనప్రర్యంతమ్)

కృణోతి బ్రాహ్మణః బ్రాహ్మణస్తం తం రాజన్ రాజన్ పారయామసి పారయామసీతి పారయామసి

2. ద్వితీయం-ఘన-లక్షణమ్

శిఖామక్త్యా విపర్యస్య తత్పదాని పునః పఠేత్ అయం ఘన ఇతి ప్రోక్త (ఇక్ష్వావౌ వికృతీః పఠేత్)॥

శిఖాపాఠః

తస్య విపర్యాయః

తత్పదానాం పునఃపాఠః

ఓషధయః సం	సమోషధయ	ఓషధయః సం వద నే	వద నే సమోషధయ	ఓషధయః సం వద నే॥
సం వద నే	వద నే సం	సం వద నే సోమేన	సోమేన వద నే సం	సం వద నే సోమేన॥
వద నే సోమేన	సోమేన వద నే	వద నే సోమేన సహ	సహ సోమేన వద నే	వద నే సోమేన సహ॥
సోమేన సహ	సహ సోమేన	సోమేన సహ రాజ్ఞా	రాజ్ఞా సహ సోమేన	సోమేన సహ రాజ్ఞా॥
సహ రాజ్ఞా	రాజ్ఞా సహ	సహ రాజ్ఞా॥	రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా॥	

2. యస్మై కృణోతి కృణోతి యస్మై యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణః ॥

కృణోతి బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణః కృణోతి కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం తం బ్రాహ్మణః కృణోతి కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం ॥

బ్రాహ్మణస్తం తం బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణస్తం రాజన్ రాజన్ బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణస్తం రాజన్ ॥

తం రాజన్ రాజన్ పారయామసి పారయామసి రాజన్ పారయామసి తం రాజన్ పారయామసి ॥

రాజన్ పారయామసి పారయామసి రాజన్ రాజన్ పారయామసి ॥ పారయామసీతి పారయామసి ॥

ఘనపాఠః

ద్వితీయ ఘనలక్షణస్యాన్యదుదాహరణమ్ ।

(1 శిఖాపాఠః; 2 తస్యవిపర్యయః, 3 తత్పదానాం చ పునః పాఠో ఘనః)

గాయన్తి త్యా గాయత్రిణోఽర్చన్త్యర్క మర్కిణః । బ్రహ్మణస్త్యా శతక్రత ఉద్వంశమివ యేమిరే ॥ (ఋ-1-10-1)

1. ప్రథమోఽర్థః

1. గాయన్తి త్యా, త్యా గాయన్తి, గాయన్తి త్యా, గాయత్రిణో, గాయత్రిణస్త్యా గాయన్తి, గాయన్తి త్యా గాయత్రిణః ॥

2. త్యా గాయత్రిణో, గాయత్రిణస్త్యా, త్యా గాయత్రిణో, అర్చన్త్య, అర్చన్తి గాయత్రిణస్త్యా, త్యా గాయత్రిణోఽర్చన్తి ॥

3. గాయత్రిణోఽర్చన్త్య, - అర్చన్తి గాయత్రిణో, గాయత్రిణోఽర్చన్త్యర్కమ-అర్కమర్చన్తి గాయత్రిణో,

గాయత్రిణోఽర్చన్త్యర్కమ్ ॥

4. అర్చంత్యర్కమ-అర్కమర్చంత్య-అర్చంత్యర్కమ-అర్కిణో; అర్కిణోఅర్చమర్చంత్యం-అర్చంత్యర్కమర్కిణః ||
 5. అర్కమర్కిణో, అర్కిణోఅర్కమ-అర్కమర్కిణః|| అర్కిణ ఇత్యర్కిణః||

2. ద్వితీయోఽర్ధః

1. బ్రహ్మజస్త్యా, త్యా బ్రహ్మణో, బ్రహ్మజస్త్యా, శతక్రతో;
 శతక్రతో త్యా బ్రహ్మణో, బ్రహ్మజస్త్యా శతక్రతో||
2. త్యా శతక్రతో, శతక్రతో త్యా, త్యా శతక్రతో,
 ఉదుచ్చతక్రతో త్యా, త్యా శతక్రతో ఉత్||
3. శతక్రతో ఉదుచ్చతక్రతో, శతక్రతో ఉద్వంశమివ;
 వంశమివోచ్చతక్రతో, శతక్రతో ఉద్వంశమివ|| శతక్రతో ఇతి శతఽక్రతో||
4. ఉద్వంశమివ, వంశమివోచ్చతక్రతో, యేమిరే;
 యేమిరే వంశమివో ఉద్వంశమివ యేమిరే||
5. వంశమివ యేమిరే, యేమిరే వంశమివ, వంశమివ యేమిరే||
 వంశమివేతి వంశమ్ ౭ ఇవ, యేమిర ఇతి యేమిరే||

పంచసన్నియుక్తో ఘనపాఠః (ఘనవల్లభః)

పదద్వయస్య క్రమోత్క్రమవ్యుత్క్రమాభిక్రమసంక్రమైః పంచసన్నిపాతో భవతి।
 అనుచోమవిరోమానురోమైర్జటాపాతో జాయతే।
 జటాయా సహోత్తరపదపాతేన శిఖాపాతో భవతి।
 క్రమముక్త్యా, విపర్యస్య, పునశ్చ క్రమపారే కృతే ధ్వజో భవతి। జటా దండాభ్యాం ఘనపాఠః సిద్ధ్యతి।
 సర్వమేవైతత్పంచసంధియుతే ఘనపారే ఘనవల్లభే సమచ్ఛయేన సంగచ్ఛతే।
 పంచసంధియుతేన అనాదాదిపర్యంతమాదేరన్తర్యంతం చ పాతేన ద్వితీయో ఘనవల్లభః సిద్ధ్యతి।
 పరా మే యన్తి ధీతయో గావో న గవ్యాతీరను। ఇచ్చనీరురుచక్షనమ్॥ (ఋ-1-25-16)

- (1) పరా మేమే మేమే పరా పరా పరా మే॥
 పరా మే, మే పరా, పరా మే, యంతి; యంతి మే పరా, పరా మే యంతి॥
- (2) మే యంతి, యంతి యంతి, యంతి మే, మే మే మే యంతి॥
 మే యంతి, యంతి మే, మే యంతి, ధీతయో; ధీతయో యంతి మే, మే యంతి ధీతయః॥
- (3) యంతి ధీతయః, ధీతయో ధీతయః, ధీతయో యంతి, యంతి యంతి, యంతి ధీతయః॥
 యంతి ధీతయో, ధీతయో యంతి, యంతి ధీతయో, గావో; గావో ధీతయో యంతి, యంతి ధీతయో గావః॥
4. ధీతయో గావః, గావో గావః, గావో ధీతయః, ధీతయో ధీతయః, ధీతయో గావః;
 ధీతయో గావో, గావో ధీతయో, ధీతయో గావో, న; న గావో ధీతయో, ధీతయో గావో న॥
5. గావో న, న న, న గావః, గావో గావః, గావో న॥
 గావో న, న గావో, గావో న, గవ్యాతీ; గవ్యాతీర్న గావో, గావో న గవ్యాతీః।
6. న గవ్యాతీః, గవ్యాతీర్గవ్యాతీః, గవ్యాతీర్న, న న, న గవ్యాతీః।
 న గవ్యాతీ, గవ్యాతీర్న, న గవ్యాతీరన్తర్యంతం; అను గవ్యాతీర్న, న గవ్యాతీరను॥
7. గవ్యాతీరను, అన్యను, అను గవ్యాతీః, గవ్యాతీర్గవ్యాతీః।
 గవ్యాతీరను గవ్యాతీరన్తర్యంతం గవ్యాతీర్గవ్యాతీరను॥ అన్విత్యను॥

8. ఇచ్చంతిరుచక్షసం! ఉరుచక్షసమురుచక్షసం! ఉరుచక్షసమిచ్చంతిః!

ఇచ్చంతిరిచ్చంతిః! ఇచ్చంతిరుచక్షసం॥

ఇచ్చంతిరుచక్షసమురుచక్షసమిచ్చంతిరిచ్చంతిరుచక్షసమ్॥ ఉరుచక్షసమిత్తురుచక్షసం॥

పఞ్చసంధియుక్తో జటాపాఠః

పఞ్చసంధిపాఠః

జటాపాఠః

1. పరా మే! మే మే! మే సరా! పరా పరా! పరా మే॥

పరా మే, మే పరా, పరా మే॥

2. మే యంతి! యంతి యంతి! యంతి మే! మే మే! మే యంతి॥

మే యంతి, యంతి మే, మే యంతి॥

3. యంతి ధీతయః! ధీతయో ధీతయః! ధీతయో యంతి!

యంతి ధీతయో, ధీతయో యంతి, యంతి ధీతయః॥

యంతి యంతి! యంతి ధీతయః॥

4. ధీతయో గావో! గావో గావః! గావో ధీతయః!

ధీతయో గావో, గావో ధీతయో, ధీతయో గావః॥

ధీతయో ధీతయః! ధీతయో గావః॥

5. గావో న! న న! న గావః! గావో గావః! గావో న॥

గావో న, న గావో, గావో న॥

6. న గవ్యాతీః! గవ్యాతీర్గవ్యాతీః! గవ్యాతీర్న! న న!

న గవ్యాతీర్గవ్యాతీర్న! న గవ్యాతీః॥

న గవ్యాతీః॥

7. గవ్యాతీరను! అన్వను! అను గవ్యాతీః! గవ్యాతీర్గవ్యాతీః! గవ్యాతీరను॥

గవ్యాతీరను గవ్యాతీర్గవ్యాతీరను॥ అన్విత్తను॥

8. ఇచ్చంతిరుచక్షసం! ఉరుచక్షసమురుచక్షసం! ఉరుచక్షస మిచ్చంతిః! ఇచ్చంతిరిచ్చంతిః! ఇచ్చంతిరుచక్షసం॥

ఇచ్చంతి రురుచక్షస మురుచక్షస మిచ్చంతి రిచ్చంతి రురుచక్షసం! ఉరుచక్షస మిత్తురుచక్షసం॥

(ఏకమేవ పఞ్చసంధియుక్తః సర్వా ఆపి వికృతయః పఞ్చనే వేదవిధిః॥)

ఇవి ఋగ్వేద పఠనంలోని అష్టవికృతుల విశేషాలు. ఋగ్వేదాష్ట వికృతులకు కొంత భిన్నంగా - యజుర్వేదాష్ట వికృతులలో వైడికంగా-శాస్త్రీయంగా-సాంప్రదాయ సిద్ధంగా అత్యంత ప్రాచీన కాలంలోనే నాకొన్న విశేషాలు మరికొన్ని వున్నాయి. ఈ గ్రంథం ఋగ్వేదం కాబట్టి యిక్కడ పదాదిఘనాంతంగా ఋగ్వేద అష్టవికృతులగురించి మాత్రమే తెలియజేయబడింది. వాస్తవానికి “ఘన”మంటే మేఘమని అర్థం. మేఘంలో “జ్యోతిస్సలిలమరు” దాది శక్తులున్నట్లే నిజమైన ఘనాపాతీ నైతం తత్తవృత్తిమతుడై విరాజిల్లి వేద విజ్ఞాననిధిగా కృషి చెయ్యగలడు. మేఘంవలెనే ఋక్కులను కామరూపాలుగా మలచగలడు. బహుఫలితాల నీయగలడు.

మహర్షుల అడుగుజాడల్లో విశ్వరూపమనదగిన వేదవిజ్ఞానాన్ని అవగాహన చేసుకోవాలంటే అరుభూతికి తెచ్చుకోవాలంటే సూక్తస్వరూప స్వభావాలను సూక్తాధిదేవతల స్వరూప స్వభావాలను సూక్తాధిదేవతల పరంగా వివిధ ఋక్కులలో వున్న మంత్రాల స్వరూపస్వభావాలను బహుముఖంగా అవగాహన చేసుకొనవలసివున్నది. వాక్కుధ్ధితోపాటు వాక్సిద్ధిని - బహుముఖ మంత్రసిద్ధిని వాటి శక్తుల ప్రయోగ ఉపసంహార పద్ధతులను ఆచరణ పూర్వకంగా ప్రయోగించి చూడమేకాక ఇతరులకు బోధించి వారిచేతకూడా ఆచరింపజేసే శక్తిని పొందేవిధంగా వేదవిజ్ఞానంలో స్వతంత్రంగా మౌలికమైన పరిశోధనలు చేయవలసివున్నది.

మంత్రసిద్ధి ప్రయోగ ఉపసంహార పూర్వకమై బహుముఖమైన అఖండ విజ్ఞానానికి స్థానభూతమైన యీ వేదమంత్ర సాహిత్య విషయమే కకావికలైన స్థితిలో అస్తవ్యస్తమైనప్పుడు వేదమంత్రాలతో పడుగుపేకలుగా అవినాభావ సంబంధం కలిగివున్న వేద భాషాచ్చందోలంకారాలు విషయమై పరిశోధనాజ్ఞానం స్వస్వరూప జ్ఞానం విస్మృతమవడంలో ఆశ్చర్యమేమీకేదు.

వేద భాషాచ్యందోలంకార విషయాలు

మంత్రసిద్ధి ప్రయోగాది విషయాలలోనే శ్రద్ధ వహించక ఆయువుపట్టులను విడిచిపెట్టిన ప్రాచీనులు వేదభాష స్వరూపస్వభావాల విషయంలోను లింగవచన వ్యవస్థావిషయాలలోను ఆత్మనేపద పరస్మైపదస్వరూపస్వభావాల విషయంలోను వాటి నిర్ణీతవ్యవస్థలగురించి పరిశోధించి ఆయువుపట్టులను పట్టుకొనాలనే దృష్టి విలుప్రంకావడంలో విడ్డూరమేమీలేదు. అసలు వేదభాషకు దేవభాష అనీ ఆమరభాష-అమృత భాష-ఇత్యాది నామాలు సార్థకంగా యేవిధంగా ఏర్పడ్డాయో తెలుసుకోవాలంటే ఆ భాషాస్వరూపస్వభావాలగురించి బహుముఖమై ఆచరణ పూర్వకమైన పరిశోధనలు చెయ్యవలసి వున్నది. వివిధ శబ్దాలకు పుం స్త్రీ నపుంసక లింగాల వ్యవస్థను యేర్పరచి నిర్ణయించడంలోను కొన్ని శబ్దాలకు పుం స్త్రీ ఉభయలింగాలను, మరికొన్ని శబ్దాలకు పుం నపుంసక ఉభయలింగాలను, వేరొక కొన్ని శబ్దాలకు స్త్రీ నపుంసక ఉభయలింగాలను, మరికొ కొన్ని శబ్దాలకు పుంస్త్రీ నపుంసక త్రిలింగవ్యవస్థను నిర్ణయించడంలోనూపున్న సార్థకమైన ఆంతర్యమేమిటో గ్రహించవలసి వున్నది. కొన్ని శబ్దాలకు ఏక ద్వి బహువచనాలను మూడింటినీ, కొన్ని శబ్దాలకు ఏకద్వివచనాలను రెండింటినీ, మరికొన్నింటికి ఏకబహువచనాలను రెండింటినీ, మరికొన్ని సందర్భాలలో ద్విబహువచనాలను, విశిష్టంగా కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో నిత్యైకవచనాలను, నిత్యద్వివచనాలను, నిత్య బహువచనాలను నిర్ణయించడంలోపున్న వైజ్ఞానికమైన ఆంతర్యాలను గ్రహించడమేకాక అవ్యయశబ్దస్వరూప స్వభావాల తద్విన్న శబ్ద వ్యయాత్మకత్వాన్ని తిరుగులేనివిధంగా సార్థకంగా పరిశీలించవలసివున్నది. కృతద్విత ప్రత్యయాల సహజ త్యాన్నేకాక స్త్రీ ప్రత్యయ విభిన్నస్వరూప స్వభావాలగురించికూడా పరిశోధించవలసివున్నది. వేదభాషలో ఆత్మనేపద పరస్మైపద ప్రత్యయాల సార్థకమైన స్వరూప స్వభావాలేమిటో : లౌకిక సంస్కృతభాషలో కొన్ని సందర్భాలలో ఈ ఆత్మనేపదప్రత్యయాలు కేవల పరస్మైపదాలుగాను పరస్మైపదప్రత్యయాలు కేవల ఆత్మనేపదాలుగాను ఏవిధంగా ఎందువల్ల మార్పుచెంది వైదికవ్యవస్థావిరుద్ధంగా స్థిరీ భూత మవడం జరిగిందో : ఆంతరాంతరాలలోకివెళ్ళి పరిశీలించవలసివున్నది. ఈవిధంగా లింగవచనస్త్రీ కృతద్వితప్రత్యయ ఆత్మనేపద పరస్మైపద క్రియల విషయంలో వాటివ్యవస్థకు మూలభూతమైవున్న ఆర్షసిద్ధాంతాలను పరిశోధించిగ్రహించినపుడు అనంతఆమేయ లౌకికాలౌకిక శక్తులకు ఆలవాలమైన మంత్రశబ్ద నిశ్శబ్దశక్తుల విషయాలు చాలావరకూ అవగతమవుతాయి. అసలు మంత్రసిద్ధి ప్రయోగాదలకు సంబంధించిన వైజ్ఞానికసాంప్రదాయాలనే మన ప్రాచీన భారతీయులు నిలబెట్టుకోలేనప్పుడు బహుముఖభాషావిజ్ఞానాలు విస్మృతాలవడంలో విడ్డూరం లేదు.

వేదముక్కుల పతన గానాలకు మంత్రసిద్ధిప్రయోగోపసంహారాలకు ఛందవ్యవస్థకు ఉన్న అవినాభావ సంబంధాలగురించి సరైన ఆచరణపూర్వకమైన పరిశోధన ప్రాచీనకాలంలోనే జరిగినట్లు కనిపించదు. ఋగ్వేద, యజుర్వేద, సామ, అధర్వవేదాలలో కనిపించే ఏకైకస్వరూపంకల ఋక్కులకు వివిధవేదాలలో విభిన్న ఛందస్సులను పేర్కొన్న సందర్భాలనేకం వున్నాయి. ప్రాచీన కాలంలో క్రొవ్వుకి-యాస్క-తాండి-సైతవ - కాశ్యప-రాతమాండవ్య-ఆప స్రంభ-సాంఖ్యాయనప్రభృతులు ఛందస్సుల విషయమై అనేక విధాలయిన మతాంతరాభిప్రాయాలను వెల్లడించారు. సాంఖ్యాయనుమహర్షి శ్రౌతసూత్ర గ్రంథంలో ముప్పుయి ఛందస్సులనుమాత్రమే పేర్కొనగా ఆ తరువాతివారు వివిధఛందోలక్షర సంఖ్యలతో ముప్పుయి యేనిమిది విభిన్నఛందస్సులను పేర్కొనడంజరిగింది. ప్రాచీన మంత్రశాస్త్రాల దృష్ట్యా బీజాక్షరాలనిపించుకున్న అక్షరాలన్నిటికీ ప్రత్యేకంగా ఒక్కొక్క అక్షరానికి ఒక్కొక్క ఛందస్సువంతున పేర్కొనడంకూడా జరిగింది. రకరకాలుగా వున్న ఈ బీజాక్షర ఛందస్సులలోసైతం ప్రాచీనకాలంలోనే అభిప్రాయభేదాలు రాక పోలేదు. కొన్ని బ్రాహ్మణగ్రంథాలలో అక్షరన్యూన ఆధిక్యతలవల్ల ఛందోహాని జరుగదనికూడా పేర్కొనడం జరిగింది. శుక్లయజుర్వేదంలో కొంతమంది దేవతలకు బహుదేవతలకు కొన్నికొన్ని అక్షరాలను ప్రత్యేకంగా నిర్దేశించడం జరిగింది. ఈ అక్షర దేవతా సంఖ్యా నిర్దేశక మంత్రాలు చాలా పరిమితంగా వున్నందువల్ల కోట్లాదిగావున్న సమస్తదేవతలగురించి విభిన్న సంఖ్యాక్షర నిర్దేశితాలుగా పేర్కొన్న వేదమంత్రాలు అనేకం అసలు మనకు ఉపాభ్యమానాలే కాలేదని చెప్పవలసివుంటుంది. ఈ పరిస్థితుల్లో పింగళనాగాది ప్రాచీనఛందశాస్త్రవేత్తలు గాయత్రీ మొదలైన ఛందోవిశేషాలగురించి ప్రామాణికమైన విషయాలు ఉటంకించారని చెప్పడానికి వీలు లేదు. ఛందో మంత్రాలలో ఛందస్సుల నామాలన్నీ గానమూలకాలుగాకూడా ఏర్పడ్డాయన్న ఆర్షదృక్పథంతో పరిశోధించవలసివున్నది. ఒకే కీర్తనను అనేక రాగాలలో విభిన్న రాగాలలో పాడినట్లు సామవేదశాఖలలోని ఋక్కులను వివిధరాగాలలో గానం చెయ్యవచ్చును.

అదేవిధంగా ఋగ్వేదాధ్యక్షులను వివిధరాగాలలో ఒకేపద్యాన్ని పాడినట్లుగా పాడవచ్చును. పద్యం ప్రాధాన్యత కీర్తనపాదానికి ఎటువంటి తేడావుంటుందో ఋగ్వేదాధ్యక్షులలోని ఋక్కులు గానంచేయడానికి, సామవేదంలోని ఋక్కులు గానంచేయడానికి అటువంటి తేడావుంటుంది. అందువల్ల ఒక చందస్సులో వుందనుకున్న మంత్రం మరొక చందస్సులోకి మారవచ్చునన్నమాట. ఉదాహరణకు “తత్సవితుర్వరేణియమ్, భర్గోదేవస్య ధీమహి, ధియో యో నః ప్రచోదయాత్” అనే ఋక్కు మామూలుగా గాయత్రీచందంలోవున్నప్పటికీ దాన్ని జగతీచందంలోకి కూడా మార్చుకొని పఠించవచ్చును. అప్పుడు పాదానికి ఎనిమిది అక్షరాల వంతున త్రిపాద గాయత్రీగావున్న మంత్రం పాదానికి పన్నెండు అక్షరాలవంతున జగతీచందంలో ద్విపాదిగా రూపొందుతుంది. ఈ విషయాన్ని ఈక్రింది ఋక్కులో స్పష్టంగా వక్కాణించడం జరిగింది.

“జగతా సిన్ధుం దివ్యస్తభాయద్ రథంతరే సూర్యం పర్య పశ్యత్.
గాయత్రస్య సమిధ స్త్రీస్ర ఆహు స్తతోమహ్నా ప్రరిచే మహిత్యా॥”

(ఋగ్వే: 1 మం-164 సూ-25 ఋక్కు)

ఇదేవిధంగా ఈ క్రింది మంత్రంలో సామవేదంలోని మంత్రములను గాయత్రితో గానం చేయగా వాటిని ఋగాధివేద ఋక్కులుగా త్రిష్టుప్ చందస్సులోనూ, ద్విపదా చతుష్పదలుగానూ మాత్రమేకాక సప్తవిధ చందస్సులలో సైతం గానం చెయ్యవచ్చునని పేర్కొనడం జరిగింది.

“గాయత్రేణ ప్రతి మిమీతే అర్కమర్కేణ సామ తైత్తిష్ఠభేన వాకమ్.
వాకేన వాకం ద్విపదా చతుష్పదాక్షరేణ మిమతే సప్తవాణీ॥”

(ఋగ్వే: 1 మం-164 సూ-24 ఋక్కు)

వాస్తవానికి సంగీతం సామవేద జన్యమని అంటారు కాని మూలం వేదమే. సంగీత స్వరాలన్నీ ఉదాత్త, అనుదాత్త, స్వరితాంసుంచి సంజనితాలైనవే. స. రి. గ. మ. ప. ద, ని స్వరాలకు అన్నింటికీ మూలభూతంగా వివిధ చందస్సులున్నాయని పాచీన ఆర్ష సంగీత శాస్త్రాలు పేర్కొనగా ప్రతి చందస్సుకూ సంగీత స్వరశ్రుతులున్నాయని ఆర్ష చందశాస్త్రాలు పేర్కొన్నాయి. వేదానికి సంగీతానికి చందస్సుకూ వున్న సంబంధ బాంధవ్యాల గురించి “వాఙ్మయమహాధ్యక్షుని సామవేద విశ్వరూప ప్రదర్శన” అనే నా పరిశోధనా గ్రంథంలో కూలంకషంగా చర్చించడం జరిగింది. పైన ఉదాహరించిన “గాయత్రేణప్రతి” ఇత్యాది మంత్రంలో ద్విపద చతుష్పద పదాలు ప్రయోగించడం జరిగింది. ద్విపద, త్రిపద, చతుష్పద, షట్పద ఇత్యాది చందస్సులను అందఱు దేశి చందస్సులను కొనడం జరుగుతున్నది కాని అవన్నీ వేదప్రోక్తలే. ద్విపదలు, త్రిపదలు, చతుష్పదలు, షట్పదలు ఉన్నట్లు శుక్లయజుర్వేదంలో విస్తృతంగా పేర్కొనడం జరిగింది. చందో నామాలతోపాటు ద్విపదాదులను పేర్కొన్న ఆ మంత్రాలివి.

గాయత్రీ త్రిష్టుప్ జగత్యనుష్టుప్ జక్త్యసహా.
బృహత్యుష్టిహ కకుహ్నచీభిః శమ్యన్తుత్యా॥
ద్విపదాయాశ్చతుష్పదా త్రిపదాయాశ్చ షట్పదాః॥
విభన్తాయాశ్చ సప్తనాః సూచీభిః శమ్యన్తుత్యా॥

(శు. యజు-23 ప అధ్య-33-34 మం)

“ద్విపదాయాశ్చతుష్పదాః” ఇత్యాది మంత్రంలో “విభన్తాయాశ్చ సప్తనాః” అని విస్తృతంగా విభందాలను సభందాలను ప్రామాణికంగా ఉద్ఘాటించడం జరిగింది. ఆధునిక యుగంలో చందోబద్ధాలు కానటువంటి పంచనకవితలుగాను గద్యగేయ కవితలుగాను ప్రేమర్పగాను ప్రచారంచేయబడుతున్నవన్నీ వినూతన ప్రక్రియలు కానేకావు. (చూడు-వాఙ్మయ మహాధ్యక్షుని పరిశోధనా వాఙ్మయం, మార్గ-దేశి. 128 పుట మొదలు 178 పుట వరకు)-ఇవన్నీ ఋగ్వేద యజుర్వేద సామ అథర్వవేదాలలో ప్రయోగపూర్వకంగా

పరిగర్భితాల్ల ఉన్నవే. వాస్తవానికి ఏకాక్షరోత్తరాధికంగావున్న ఉక్తాత్మకైది లోకికే చందస్సుల పాదాక్షర నియమాలకు వేదాలలో ఉన్న మంత్రాలలోని చందస్సులకు పాదాలకు అక్షరనియమాలకు అసలు సంబంధమేలేదు. లభిస్తున్న వేదవాఙ్మయాన్ని పరిశీలిస్తే ఒకే చందస్సు పేరుతో విభిన్న పాదాక్షరాలు కలిగిన మంత్రాలు అసలు సాజాత్యమే లేకుండా సహస్రాధికంగా కనిపిస్తున్నాయి. దీనికితోడు సంగీత సప్తస్వరాలకు సంబంధించిన చందస్సులు భిన్నంగానూ వివిధ చందస్సులలోనుంచి ఉద్భవించిన సంగీత సప్త స్వరాలు భిన్నంగానూ కనిపిస్తున్నాయి. ఉదాత్తానుదాత్తాది స్వరాలకు సంగీతస్వరాలకు వివిధ చందస్సులకు ఉన్న పరస్పర సంబంధాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని-చందోనామ స్వరూప స్వభావాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని అంతరాంతరాలలోకి వెళ్ళి బహుముఖమైన పరిశోధన చేసినప్పుడే వైదిక చందో రీతుల వైశిష్ట్యం అవిష్కృతమవుతుంది. ఘనాపాతీలైన వేదపండితులు వేదపఠనంలో గొప్పవారని మనం అనుకొనడమేగాని వారి వేదపాఠిత్వం కేవలం సంహితాపఠనానికి కొంతవరకూ ఉదాత్తాది స్వరవ్యవస్థకు మాత్రమే పరిమిత ప్రామాణికతల్ని కలది-వాస్తవానికి వేదచ్ఛందస్సులకు విధించిన సంగీత శ్రుతివ్యవస్థ వారి పఠనంలో మచ్చుకై నా కానరాదు. కాగా ఘనాపాతీల వేదపఠనం ప్రామాణికం కానేకాదు. ఇంక వేదాలకొరాల విషయానికి వద్దాము.

ఋగ్వేదం తొలి వాఙ్మయమూ తొలిగ్రంథమూ అయినందువల్ల ఉపమ - ఉపమాగర్భితమైన రూపకాలంకారమూ-రూపకాతి శయోక్త్యాద్యలంకారాలు బహుళంగాను విరళంగాను ఉపయక్తాలయ్యాయని పరిశోధకులు భావించారు. ఋగ్వేదంలో ప్రయక్తాలయిన ఉపమాద్యలంకారాలుగా పరిశోధకులు గుర్తించినవి ఈ క్రిందివిధంగా వున్నాయి. ఈ అలంకారోదాహరణల సందర్భంగా ఉదాహరిస్తున్న ఋగనువాదాలన్నీ శ్రీ నేమానివారి ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితలోనివే.

“ఆ పూష శ్చోత్ర బర్హిషమాఘృజే ధరుణం దివః ।

ఆజా నష్టం యథా పశుమ్॥

(ఋగ్వే: 1 మం-28 సూ-18 ఋక్కు)

గద్యము॥ పశుపాలకులనేక కర్మలచే పశువులను బోషించి దుగ్గాదులచే మనుష్యాదులను సుఖపెట్టుచుండునటుల నా సూర్యలోకము విచిత్రలోకములతో, గూడికొనియున్నది. ఆకాశమును అచ్చటగల పదార్థములను స్వకిరణములచే నాకర్షణ రూపమున, బోషించి సర్వప్రాణుల సుఖపెట్టుచున్నవి.”

“వి మృశికాయ తే మనో రథీరశ్వం న సందితమ్ ।

గీర్విర్వరుణ సీమహి॥”

(ఋగ్వే: 1 మం - 25 సూ - 8 ఋక్కు)

సీ॥ హయముల రథిచాల నాదరించెడునట్లు కరుణించు మమ్ముత వరుణదేవ !-

పరా హి మే విమన్యవః పతన్తివన్య ఇన్ద్రయే । వయోన వస తీరువః॥

(ఋగ్వే: 1 మం-25 సూ - 4 ఋక్కు)

సీ॥ “పక్షుల గూతుల పజ్జబారెడు భంగి వదలకుండుము నిన్ను వరుణదేవ”-

“పరా మే యంతి ధీతయో గావో న గవ్యాత్తిరను॥

ఇచ్ఛంతిరు రుచక్షసమ్”॥

(ఋగ్వే: 1 మం - 25 సూ - 18 ఋక్కు)

ప॥ “మనుజులకెల్ల నన్నము సమానముగా, గొని యిచ్చువాని నే

ననయము పొందుచుండెదను నావులు మందల పట్టు చేరు మా, ద్విని”-

“సం ను వోచావస్తా పునర్యతో మే మధ్యాభృతమ్,
హోతేవ క్షధసే ప్రియమ్”॥

(ఋగ్వే : 1మం - 25నూ - 17 ఋక్కు)

సీ॥ “ఋక్కును నాహోతరీతిగా, బ్రియమా హవిస్సు నాస్వాదింప స్వీకరించి”॥

“అస్మా ఇదు ప్ర భరా తూతుజానో పృతాయ వజ్రమీశానః కియేదాః।
గోర్న పర్య వి రదా తిరశ్చేష్యన్మర్ణాన్సంస్థాపాం చరధ్యై॥

(ఋగ్వే : 1మం-61నూ - 12 ఋక్కు)

గీ॥ “మాంస ఖండంబు లమ్మెడు మనుజులెట్లు, పశువులం జంపివైతురో పాపమనక
యటుల వృత్రుని వధించి యధికశక్తి”॥

“అధి పేశాంసి వపతే నృశూరివా పోర్థతే వక్ష ఉప్రసేవ బర్హమామ్।
జ్యోతిర్విశ్వస్మై భువనాయ కృణ్వతి గావో న వ్రజం వ్యుఽషా ఆవర్తమః॥

(ఋగ్వే : 1మం - 92నూ - 4ఋక్కు)

ఉ॥ నాపితకేశ పాశమును నాశము జేసిడురీతి లోక సం
స్తాపితమైన వీరకటిని జయ్యనఁగొట్టుచు సర్వగోగణం
బోపి పయఃప్రదేశమును నొప్పగఁ జూపెడునట్లు రూపముం
జూపుచు గోవు గోష్ఠమున శోభిలుమాట్టి నుషస్సు వెల్లడిన్॥

ఈ 92వ సూక్తంలో అనేకఋక్కులలో ఉపమాలంకారా లున్నట్లు విమర్శకులు భావించారు.

“సూర్యో దేవీసుషసం రోచమాం మర్యో న యోషా మభ్యేతి వశ్యాత్”

(ఋగ్వే : 1మం-115నూ-2ఋక్కు)

ఉ॥ భాసుర రూపముం గలుగు భార్యను యౌవనవంతుడట్లు పే
రాన నుషోఽంగనం దగిలి యంచిత సూర్యుడు వచ్చుచుండుటన్॥

“కన్యేవ తన్వాః శాశదానాగ్ం ఏషి దేవి దేవ మియక్షమాణమ్।
సంస్మయమానా యువతిః పురస్తాదావిర్వజాంసి కృణు పే విభాతీ”

(ఋగ్వే : 1మం - 123నూ - 10ఋక్కు)

సీ॥ “కన్యకారత్నంబుకరణి వస్త్రములేక శోభిల్లుచున్నావు శోభతోడ”॥

“అభ్రాతేవ పుంస ఏతి ప్రతీచీ గర్తారుగివ సనయే ధనానామ్।
జాయేవ పత్య ఉశతీ సువాసా ఉషా హస్రసే ని రిణితే అప్యః”

(ఋగ్వే : 1మం - 124నూ - 7ఋక్కు)

సీ॥ అతివ పస్త్రాదుల సందంగఁగోరుచు జనకుని యొద్దకు జనెడు మాట్టి
విధవ భర్తృధనంబు వేడుటకై రాజసభకు దప్పక తాను జనెడు మాట్టి”॥

ఇత్యాది అనేక ఉపమాలంకారములతోపాటు

“ద్వాసుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం పృషం పరి షస్వజాతే।
తయోరన్యః పిప్పలం స్యాద్వత్త్యనశ్చన్నయో అభి చాకశీతి॥”

(ఋగ్వే : 1మం - 164నూ - 20ఋక్కు)

క॥ కలవొక తరువునఁ బలురె, క్కలవి పులుపు లొక్కరూపు కలవు చెలిమితోఁ
గలియుచు రెండొకఁడింపొ, ఫలముదినుం దినకయొండు భాసిలు నెలమిన్॥

వంటి రూపకాతిశయోక్త్యలంకారాలుకూడా వున్నాయని అనేకమంది పరిశోధకులు భావించారు.

“యథా వాతో యథావనం యథాసముద్ర ఏజతి;

ఏవా త్వం దశమాన్య సహవేహి జరాయువా॥

(ఋగ్వే : 5మం - 78సూ - 8ఋక్కు)

గీ॥ ప్రసవవేదనఁ బడుచున్న పడతి యోని, నెట్లు వివృతమొనర్చునో యటు వనస్సు

తి మయపేటిక! వివృతమై తివిరినప్త, బద్ధివిముక్తిని జేయుము పరమకృపను॥”

ఇత్యాది ఏహ్యమైన నీచోపమాలంకారాలున్నట్లుకూడా మరికొందరు భావించారు. ఆశ్వినీదేవతాదులను దొంగలతో పోల్చినందుకే
బోపమ అని కొందరు భావించినపుడు ఈ ఏహ్యమైన నీచోపమగురించి యేమని విచారించాలి? భరత, వామన, మమ్మట, దండి,
బిద్యానాథ, జయదేవ, అప్పయదీక్షితాదులు క్రమంగా శబ్దాలంకారాలను అర్థాలంకారాలను పెంచారని చాలామంది విమర్శకులు
భావించారు గాని వాస్తవానికి అలంకారాలు వేలు లక్షలాకావు కోట్లకొలది వున్నాయి. వీటిలో పెక్కింటిని వేదం ప్రతిబింబించింది.
ఈ అలంకారాలు అనేకం గుర్తింపబడకపోవడం వల్ల అవి అనామకాలుగా వుండవచ్చును గాని ఈ అలంకారాలకొక పరిమితసంఖ్య
లేదు. పాత్రకొలది నీరన్నట్లుగా వేదాలంకార సముద్రం నుంచి ఎవరిశక్తికొద్ది వారు గ్రహించారు. అవి మూడు మొదలు మూడు
వందలవరకైనా లేవు. ఎన్నో శాస్త్రగ్రంథాలను ఆర్షగ్రంథాలను పరిశీలించినదండి పేరుకు తన కావ్యదర్శినిలో 35 అలంకారాలను
చూపించినా “నవర్యంతో వికల్పానామ్ చూపకోపమయోరతః, దిక్పాత్రం దర్శితం ధీరైరనుక్త మనుమీయతాం” అని అలంకారాల
అసంఖ్యాకత్వాన్ని వక్కాణించాడు. అలంకారాలెన్నెన్నివున్నా ప్రాచీనులు అన్నింటికీ ఉపమాలంకారమే మూలమనగా రాజశేఖ
రూడు “ఉపమా కవి వంశస్య మాత్రై వేతి మతిర్మమ” అని ఉపమ కవి వంశానికే మాత్రంగా ఉద్ఘాటించాడు. ఉపమను ఊరికావల
వుంచున్నట్లు అతిశయోక్తి ఒక్కటే అలంకారాలన్నిటికీ మూలమని భామహ-హేమచంద్ర మమ్మటాదులు పేర్కొన్నారు. ఉపమ
అతిశయోక్త్యలంకారాలలో ఏది తొలిఅలంకారమంటే దేనికదే తొలిదని చెప్పవలసివుంటుంది. ఇది రెండు గ్రామాలకు మధ్యవుండే
మారం వంటిది. ఆవూరుకు ఈవూరు ఎంతదూరమో ఈవూరుకు ఆవూరు అంతేదూరం అన్నటువంటిది అన్నమాట. ఇక్కడ
ఆద్యంతాలున్నవనుకొంటే వున్నాయి. లేవనుకొంటే లేవు. చ్చందశాస్త్రంలో ప్రస్తారం గురువులతో ప్రారంభమైతే లఘువులతో
ముగియగా లఘువులతో ప్రారంభమైతే గురువులతో ముగుస్తుంది. ఇదేవిధంగా అలంకారప్రస్తారంలో ఉపమ తొలిదైతే అతిశయోక్తి
నివరిదై అతిశయోక్తి తొలిదైతే ఉపమ తుదిదవుతుంది. లఘువులేనిదే గురువులేదని తెలిసికూడా గురువుకే గురుత్వమిచ్చినట్లుగానే
అతిశయోక్తిలేనిదే ఏ అలంకారమూలేదని తెలిసికూడా ఉపమయే అలంకారాలమాత అన్నారు. లఘువులేనిదే గురువులేకపోయినా
గురువులో లఘువు అంతరూపమే. ఇదేవిధంగా అతిశయోక్తిలేకపోతే ఉపమలేకపోయినా ఉపమలో అతిశయోక్తి అంతర్గతమైవున్న
వనే చెప్పాలి. గురులఘువులుగాని గురువులుగాని లఘువులుగానిలేకుండా వృత్తాలూ తదితర పద్యాలూ లేనివిధంగానే ఉపమాతిశయోక్తులు
గాని ఉపమాగాని అతిశయోక్తి గానిలేకుండా ఏ అలంకారమూ రూపొందదనే స్పష్టపడుతుంది. ఈరహస్యాన్ని గుర్తించనందువల్ల ప్రాచీన
కాలంలోనే అలంకారోత్పత్తి వ్యవస్థ వర్గవిభజనతో స్పష్టమైన రాజమార్గంలో పడనందువల్ల కకావికలై పోయింది. ఆర్షదృష్టిలో ఈ వర్గవ్యవస్థ
ఒక అగాధమైనది. వేదాలంకారాలలో అసలు ఉపమాలంకారమే చిత్రాదిభేదాలతో ద్వాదశవిధాలు. ఈద్వాదశవిధాలుకూడా పూర్ణలు ప్రల
పేరుతో రెండువిధాలుగా వున్నాయి. ఈ పూర్ణలు ప్రలలోకూడా సామాన్యదృష్టిలో 360భేదాలు, విశేషదృష్టిలో 1440భేదాలువున్నాయి.
ఈ అంతర్యాన్ని గ్రహించినప్పుడే అలంకారాలు ‘సౌందర్యమలంకారః’ వంటి అలంకారాలనిగాని ‘అలంక్రియతే అనేనేత్యలంకారః’ వంటి
అలంకారాలనిగాని కాక నిత్యసత్యశ్రీ విశ్వవిరాడ్వలితాలలితా అలంకారం లంకానిదని “నజ్జ” సమాసంగా ఆర్షవిజ్ఞానదృష్టితో
వేదవిజ్ఞాన అంతర్యాన్ని అవగాహనచేసుకొనడం జరుగుతుంది. సృష్టిస్వభావద్యోతకమయిన ఈ అలంకారవ్యవస్థగురించి ఆర్షదృష్టితో
పరిశీలించవలసినది అనంతంగా వున్నది. వాస్తవానికి దివ్యవక్షువుతో చూచినప్పుడు లక్ష్మి సరస్వతి పార్వతివంటి దేవళిఖామణులు

పరిపూర్ణచంద్రాననలుగా ఉపమ చంద్రునకు సంబంధించినదిగా గోచరం కాగలదు. వాస్తవానికి ఉపమాశబ్దంలోని 'ఉప'ను ఉపసర్గగాను 'మ'శబ్దాన్ని చంద్రార్థకశబ్దంగాను గుర్తించినపుడు సమస్తాలంకారలోకాన్ని ఆర్షదృష్టితో ఏవిధంగా పర్యావలోకనం చెయ్యాలో మనకు కొంతైనా అర్థమవుతుంది. ఈ పరిస్థితిలో వేదాలంకారాలగురించి సాధికారికంగా మాట్లాడాలమకొనడం పొరపాటే కాగలదు.

నిజానికి వేదభాషా మంత్రసాహిత్య చందోలంకారాల వ్యవస్థగురించిన పరిజ్ఞానం కేవలం భారతదేశంలోనేకాదు అతి ప్రాచీన వేదర్థుల సంతతి అనిపించుకున్న ఆంధ్రులలో కూడా కొన్నిసహస్రాబ్దాలకు పూర్వమే విలుప్తమయిపోయినట్లు స్పష్టపడుతున్నది.

ఆంధ్రుల ప్రాచీనత - వేదవాఙ్మయం

ఈ అనంత సృష్టిలో సృష్టి ప్రారంభదశలోనే వేదావిష్కరణలోనే ఆర్షకుటుంబీకులుగా దివ్యజ్యోతులుగా తెలుగువారు వెలుగొందారని చెప్పవచ్చును. జైన పురాణాల ప్రకారం జైనమత తీర్థంకరులలో మొట్టమొదటి తీర్థంకరుడైన ఋషభనాథుడికి అత్యంతపూర్వకాలంనుంచి తెలుగువారున్నట్లు తెలుస్తున్నది. ఋషభనాథుని పెద్దకొడుకు పేరు భరతుడు. రెండవకొడుకు పేరు బాహుబలి. ఋషభనాథుని మరణానంతరం భరతుడు రాజ్యాధినేతకాగా బాహుబలి వింధ్యకు దక్షిణంలోవున్న ఆంధ్రదేశాన్ని పరిపాలించాడని జైనపురాణాలు చెబుతాయి. జైనపురాణాల ప్రకారం దాదాపు దక్షిణదేశమంతా ఆంధ్రదేశంగా పూర్వం పరిగణించేవారని కూడా స్పష్టపడుతున్నది.

మామూలుగా పరిశోధకులందరూ తెలుగువారి ప్రాచీనతనుగురించి వక్కాణించాలంటే ఆంధ్రుల ప్రసక్తివున్న "తస్యహ విశ్వామిత్రస్యైకశతం పుత్రా ఆసుః పంచాశత్ ఏకజ్ఞాయాం సో మధుచ్చందసః పంచాశత్ కసీయాంసః, తద్వైజ్ఞాయాం సోన తే కులమ్ మేనిరే, తాన్ ఆనువ్యాజహారన్ తాన్ వః ప్రజా భక్షిస్తేతి త ఏతేఽంద్రాః పుండ్రాః శబరాః పుళిందా మూతిబా ఇత్యుదంత్యా బహవో భవంతి, వై శ్వామిత్రా దస్యునామ్ భూయిష్ఠాః" అన్న ఐతరేయబ్రాహ్మణంలోని వాక్యాలను ఉదాహరించి తన ఆజ్ఞప్రకారం శునశ్శేపుణ్ణి అన్నగా ఆమోదించని తన యాభైమంది పుత్రులనూ ఆంధ్రులలో చండాలులుగా జీవించవలసిందని శపించినట్లు అందువల్ల అప్పటికే ఆంధ్రజాతి సుప్రతిష్ఠితమై వున్నట్లు పేర్కొంటూవుంటారు. శపించబడిన విశ్వామిత్రపుత్రులు ఆంధ్రులలో మేచ్చులుగానో చండాలులుగానో జీవించాలని కుక్కమాంసం తినేవారితో కలిసి జీవించవలసిందని శపించినట్లుకూడా పాఠాంతరాలున్నాయి. ఏమైనా విశ్వామిత్రుడు తన పుత్రులను ఆంధ్రులలో నీచులైన చండాలులుగానో మేచ్చులుగానో జీవించవలసిందని శపించాడేగాని ఆంధ్రులుగా జీవించవలసిందని కాదు. అంటే దీనివల్ల విశ్వామిత్రునికాలంనాటికే ఆంధ్రులలో వర్ణవిభేదాలు పాతుకునిపోయి నీచఉచ్చాది వ్యవస్థలు పూర్తిగా ఏర్పడివున్నాయని మనకు అర్థం అవుతున్నది. కాగా విశ్వామిత్రునికాలం నాటికే ఆంధ్రజాతి సుప్రసిద్ధమై బహుముఖంగా వున్నదని చెప్పవలసివుంటుంది. విశ్వామిత్రులనేకమంది వున్నట్లు గతంలోనే పేర్కొనడం జరిగింది. గాధిమహర్షులు, రాజులూ యెందరో వున్నారు. వేదర్షియైన శునశ్శేపుడూ తద్విన్నులైన శునశ్శేపులుకొందరూ కనిపిస్తున్నారు. వందమంది కొడుకులనుకన్న విశ్వామిత్రుడు త్రిశంకు హరిశ్చంద్రుల కాలంలోనివాడు గాని, అంబరీషునికాలంలోనివాడుగాని అయివుండాలి. వారు ఎప్పటివారో చెప్పడం అంత సులభమైన పనికాదు. ఏమైనా అనేకవేల సంవత్సరాలకు పూర్వమే ఆంధ్రజాతి సాహితీ సంస్కృతులతో మూడు పూవులూ ఆరు కాయలుగా విరాజిల్లించని చెప్పవచ్చు. గతంలో జైనపురాణాల ప్రకారం ఋషభనాథుని కుమారుడైన బాహుబలి ఆంధ్రదేశాన్ని పరిపాలించినట్లు గ్రహించాం.

వేదవాఙ్మయాన్ని తరచిచూస్తే ఆంధ్రులకు మూలపురుషుడు బ్రహ్మమానసపుత్రుడైన అంగిరసమహర్షిగా కనిపిస్తున్నాడు. అంగిరసునికబ్బహత్కిర్తి-బృహజ్ఞోతి-బృహద్రోహ-బృహస్పతి-సంపర్తనుడు-ఉతధ్యుడు-బృహస్పతుడు-బృహద్భానుడు. మొదలైనవారు కుమారులు, భానుమతి-రాక-సినీవాలి-గుహ-అర్చిష్మతి-మహిష్మతి-మహాశుతి-యోగసిద్ధి మొదలైనవారు పుత్రికలు కలిగారు. ఉతధ్యుని కుమారుడు దీర్ఘతముడు. దీర్ఘతము లనేకమంది వున్నారు. పుట్టందుడవడంవల్ల అతడికి దీర్ఘతముడనే పేరు వచ్చినట్లు పురాణకథలున్నాయి. సూర్యాది మహాగ్నిగోళాలనుసైతం నేత్రాలతో చూస్తూ ఖగోళవేధ చేసి పరిశోధనలు చేసినందువల్ల అతడంధుడయ్యాడనికూడా పురాణకథ లేకపోలేదు. అతిదీర్ఘమైన దేహం వున్నవాడుకాబట్టి దీర్ఘతమునికి మొదట అపేరువచ్చినా

చిచ్చువుండవచ్చును. ఈ దీర్ఘతముని కుమారులే అంగ-వంగ-కళింగ-ఆంధ్రులుగా పెర్కొనబడినట్లు కనిపిస్తున్నది. అందువల్ల దీర్ఘముడూ అతని తండ్రి తాతలూ ఆంధ్రులనే చెప్పవలసివుంటుంది. దీర్ఘతముని కుమారులలో ఉశికకుమారుడైన కక్షివంతుడు, గౌతముడు, పురుచ్చేపుడు వేదర్థులుగా సుప్రసిద్ధులు. దీర్ఘతముని సోదరుడైన బృహస్పతి యొక్క కుమారుడు భరద్వాజుడు వారివారి ప్రత్యేక ప్రతాపాలు శతాధికంగా వున్నారు.

ఆంధ్ర శబ్దానికి అంధ = చీకటిని, రః = నాశనంచేసేవాడని, అంధ = నీటిమీద, రః = గమనం కలవాడు అని, అంధ = అన్నం, రః = హస్తంగా కలవాడు అంటే “అన్నదాత” అని ప్రధానమయిన మూడర్థాలున్నాయి. “అంగిర” శబ్దానికి ‘అగ్ని-కీజస్సు’ అని అర్థాలు. అంగిరుని మనుమలైన తెలుగువారికి “చీకటిపోగొట్టేవారు-తేజస్వరూపులు” అనే అర్థంలో ఆంధ్రశబ్దం రూపొందడం సహజమే. వేదవిజ్ఞాని అందుకూ అయిన దీర్ఘతముణ్ణి తమతల్లి ఆజ్ఞప్రకారం అతని కొడుకులు బంధించి తట్టిలో మార్చివెట్టి నదిలో విడిచిపెట్టగా, దీర్ఘతముడు తన తపశ్శక్తితో నదిలో మునిగిపోకుండా నీటిమీద తేలుతూ ప్రయాణించేసిన సంగతి దృష్టిలో పెట్టుకుంటే ‘ఆంధ్ర’ శబ్దానికి ‘నీటిమీద గమనం కలవాడు’ అని అర్థం చెప్పడంలోని ఔచిత్యాన్నికూడా మనం గ్రహించవచ్చును. తెలుగువారు అతి ప్రాచీనకాలంనుంచీ వరి సేద్యంచేసి దాన్యాన్ని పండించి ఇతరులకు ఆహారపదార్థాలు సరఫరాచేయడంలో అగ్రగణ్యులుకాబట్టి ‘అన్నహస్తం’ కలవాడు ‘అన్నదాత’ అని అర్థంలో ఆంధ్రశబ్దం రూపొందడం కూడా సార్థకమైనదయ్యింది. వేదసాహిత్య ఆవిష్కరణలోనే ఆంధ్రులు ప్రముఖమైన పాత్ర వహించారు. కాబట్టి అత్యంత ప్రాచీనులైన తెలుగువారిలో వేదముషి గోత్రకర్తలు ప్రవరకర్తలు వున్నారనడంలో అయదార్థమేమీలేదు. గోత్రకర్తలైన ఋషులు ప్రవరకర్తలైన ఋషులు ఎందరైనారంటే సమాధానంచెప్పడం చాలా కష్టం. మొట్టమొదట సప్తర్షులు వేదద్రవ్యలయిన మహర్షులు గోత్రకర్తలుగా ప్రవరకర్తలుగా నిలిచారనుకున్నా వారి వారి పుత్రపౌత్రప్రప్రతాదులనేకమందిని గోత్రకర్తలుగా ప్రవరకర్తలుగా ఎవరికి తోచినట్లు వారు పరిగణించడంవల్ల వేలా లక్షలూ కోట్లాదిగా ఊహించనంతమంది జనాభానుమించినంతమంది గోత్రకర్తలైన ఋషులున్నట్లు ప్రాచీనకాలంలో భావించారు. “గోత్రాణాంతు సహస్రాణి ప్రయుతాన్యర్బుదానిచ” అని బోధాయనుడు గోత్రసంఖ్యను పూరికే పెర్కొనలేదు. ప్రాచీనకాలంలో గోత్రప్రవరులు ఒకడేనని కొందరు భావించగా గోత్రంకంటే ప్రవర భిన్నమైనదని ఒకే గోత్రంలో ఋషులైన వ్యక్తులు ప్రవరకర్తలుగా నిలిచారని కొందరు భావించారు. ఒకే గోత్రంలో అనేక ప్రవరలుండగా ఒకే ప్రవరకు అనేక గోత్రాలూ వున్నాయి. అందువల్లనే గోత్రంచేత ప్రవర-ప్రవరచేత గోత్రమూ రెండూ పరిగ్రహింపబడి సమానార్థకాలుగాకూడా భావింపబడ్డాయి. అదియుషి గోత్రకర్తలలో కళ్యవ - ఆత్రేయ - అంగిరస - కౌశిక - వశిష్ట-భృగు-ఆగస్త్య-మహర్షులు ముఖ్యులుగా కనిపిస్తున్నారు. ప్రస్తుతం ఏడవ మన్వంతరమైన వైవస్వత మన్వంతరం జరుగుతున్నదికాబట్టి ప్రతిమన్వంతరానికి విభిన్నులైన సప్త ఋషులుంటారు కాబట్టి ఏడు మన్వంతరాలకూ సంబంధించి $7 \times 7 = 49$ మంది ఋషులు తొలి గోత్రకర్తలుగా అవతరించారని ఊహిస్తున్నాము. ఉపలభ్యమానమైన వేదవాక్యయాన్ని బట్టిచూస్తే వేదద్రవ్యలైన ఋషులు సహస్ర సంఖ్యకై నా పరిమితం కాలేదు. అయిప్పడు “గోత్రాణాంతు సహస్రాణిప్రయుతాన్యర్బుదానిచ” అని బోధాయను డన్నాడంటే అది అతిశయోక్తి అన్నేనా అనాలి. “అనంతావై వేదాః” అన్న వేదవాక్యాన్ని దృష్టిలోపెట్టుకుని చెప్పబడిందనైనా అనాలి. అత్యంత ప్రాచీనకాలంలో ఆయా ఋషిగోత్రజులైనవారు తత్తదృషి పరంపరగా లభ్యమానమయిన వేదాధ్యయన అధ్యాపనత్వాలను నెరవేరుస్తూ వుండేవారు. క్రమంగా ఋషి గోత్రజులైన బ్రాహ్మణులలోనే వేద అధ్యయన అధ్యాపనత్వాలు తగ్గిపోవడంవల్ల మిగిలిన కొద్దిమందిలోనే కొందరు ఒక వేదాన్ని కొందరు రెండు వేదాలను మరికొందరు మూడు వేదాలను వేరొక కొందరు నాలుగు వేదాలను సైతం అధ్యయనంచేసి అధ్యాపనం చేస్తూ వుండడంవల్ల తెలుగు వారిలో వేదులవారు - ద్వివేదులవారు - త్రివేదులవారు-చతుర్వేదులవారు అంటూ ఆయా గృహసామలేర్పడ్డాయి. వేదులవారు పాఠాధికంగా సామవేదులవారు. కొందరు వేదులవారిలోక వ్యవహారంలో తమయింటిపేరు ద్వివేదులగా వ్యవహరిస్తారు. కాని దస్తావేజులపంటి అధికార పత్రాలలోమాత్రం వేదులవారనే వ్యవహారిస్తేనే అవి చెల్లుతాయనీ ద్వివేదులవారుగా వ్యవహరిస్తే వాటికి చెల్లుబాటులేదనీ అభిజ్ఞులంటారు. వేదులవారు కొలుత రెండువేదాలలో పండితులుకాబట్టి వారికి ద్వివేదుల వారని గృహసామం వచ్చివుంటుంది. అసలు ‘వేది’ శబ్దం వుండగా “వేదుల” అని బహువచనరూపం గృహసామంగా యేర్పడడం చూస్తేనే కొలుత వేదులవారు అనేక వేదాలలో పండితులై వుంటారని ఊహించవచ్చు. పూర్వం వేదులవారు భిన్న వేదాలలోకాకపోయినా సామవేద

విభిన్న భావాలలోనై నా పండితులై వుండేవారని చెప్పకతప్పదు. విడికితోడు ఋగ్వేదం-యజుర్వేదం-సామవేదం-అథర్వవేదం గృహనామాలుగా వున్నవారు వుండనేవున్నారు. యజుర్వేద, అథర్వవేద గృహనామాలు ప్రస్తుతం మృగ్యాలు కావచ్చును. వేదాలవారు అటువై దిక్కులలోను ఇటు వైష్ణవులలోనూ వున్నారు. వివిధ వేదశాఖా అధ్యయన అధ్యాపనలవల్ల బ్రాహ్మణులలో వివిధ శాఖాభేదాలు కూడా పూర్వమే అవతరించాయి. వీటన్నింటివల్ల ప్రాచీనకాలంలో తెలుగువారిలో వేదాధ్యయన అధ్యాపనలు యెంత విస్తృతంగా జరిగాయో ఊహించవచ్చును. ప్రాచీనకాలంలో వేదాధ్యయనం చేసిన వారంతా ఘనాపాతీలుగానే వుండేవారని వేదాధ్యయనం మొదలుపెట్టిన వారు కేవల సంహితాభ్యాసంతోనో పదాంతంగానో క్రమాంతంగానో జటాంతంగానో అధ్యయనంచేసి ఆపివేయకుండా ఘనాంతం వరకూ అధ్యయనంచేసి వేదపండితులనిపించుకునేవారని తెలుస్తుంది. ఉత్తర భారతీయులలో క్రమాంతంగానో జటాంతంగానో మాత్రమే అధ్యయనంచేసి ఆపివేసేవారు ప్రాచీనకాలంలో అత్యధికంగా వుండేవారు. ఘనాంతంగా అధ్యయనం చేసినవారు సకృత్తుగానే ఉండేవారు. కాగా ద్వీపాతీలు-త్రిపాతీలు ఉత్తర భారతంలో ప్రాచీనకాలంలోనే అవతరించారు. సంహితతోపాటు పదక్రమాలు అధ్యయనం చేసినవారు ద్వీపాతీ కాగా-పదక్రమ జటాంతాధ్యయనం చేసినవారు త్రిపాతీగా ఎన్నడం జరిగింది. ప్రాచీన ఆంధ్రులలోని వేదపండితులలో క్రమాంత జటాంత స్వాధ్యాయన పరులన్నా అటువంటి వారిని వేదపండితులుగా గుర్తించి చెదపటే వేసేవారు కాదు కేవలం ఘనాపాతీలైన వారికే వేదపండితుడనే గౌరవం దక్కేది. అందువల్లనే తెలుగు వారిలో వేదాల, ద్వీవేదుల, త్రివేదుల, చతుర్వేదుల వంటి గృహనామాలూ ఋగ్వేదం, యజుర్వేదం, సామవేదం వంటి గృహనామాలూ ఏర్పడ్డాయేగాని ద్వీపాతీ, త్రిపాతీ వంటి గృహనామా లేరన్నదే.

తెలుగు వారైన వేదములు వేదద్రష్టలై అనేక వేద భాగాలను ఆవిష్కరించిన తరువాత వేలాది సంవత్సరాలుగా తరువాతి తెలుగువారు వంశపరంపరగానో గురుపరంపరగానో చాలావరకూ వేదవాఙ్మయాన్ని కంఠస్థంచేస్తూ గ్రంథస్థంచేస్తూ నిలుపుకుంటూ వచ్చారు. వేదాలన్నిటిలో కృష్ణయజుర్వేదానికి క్రీ.శ. 1189 ప్రాంతంలో జ్ఞానయజ్ఞం అనే పేరుతో "అనుముల భట్ట భాస్కర మిత్ర" దనబడే ఆంధ్రుడు మొట్టమొదటి భాష్యం రచించాడు. ఈ మిత్రుడు తైత్తిరీయ సంహితాబ్రాహ్మణాలు రెండింటికీకూడా సంపూర్ణమైన భాష్యాలు రచించాడు. తరువాత సాయనాచార్యులు వేదవాఙ్మయానికి తలమానికంగా తెలుగు వెలుగుగా కీర్తిపొంది 72 సంవత్సరాలు జీవించి క్రీ.శ. 1815-1880 మధ్యకాలంలో నాలుగు వేదాలకూ భాష్యరూపాలైన అనేక వ్యాఖ్యాగ్రంథాలు రచించాడు. సాయనాచార్యులు రచించిన వేద వాఙ్మయ భాష్యాగ్రంథాలు ఇవి. (1) తైత్తిరీయ సంహితాభాష్యం (2) ఋగ్వేద సంహితాభాష్యం (3) సామవేద సంహితాభాష్యం (4) అథర్వవేద సంహితాభాష్యం. (5) శుక్లయజుర్వేద సంహితా భాష్యం. (6) శుక్ల యజుర్వేద బ్రాహ్మణ భాష్యం. (7) తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణ భాష్యం. (8) తైత్తిరీయారణ్యక భాష్యం. (9) ఋగ్వేద బ్రాహ్మణ భాష్యం. (10) ఐతరేయ బ్రాహ్మణ భాష్యం (11) ఐతరేయ ఆరణ్యక భాష్యం. (12) సామవేద బ్రాహ్మణ భాష్యం. (13) పంచవింశ మహాబ్రాహ్మణ భాష్యం. (14) వడ్డింశ బ్రాహ్మణ భాష్యం. ఇత్యాదిగా వేదవాఙ్మయానికి తదనుసంధానవాఙ్మయానికి సంబంధించిన భాష్యాలున్నాయి. ఈ వైదిక వాఙ్మయ గ్రంథాలేకాక వివిధ శాస్త్రగ్రంథాలను సైతం సాయనాచార్యుడు విరచించాడు. క్రీ.శ. 1847 నుండి 1855 వరకూ కంపరాయలవద్ద మంత్రిగా వుండి కంపరాయలు దివంగతుడవగా అతని పుత్రుడైన సంగమునిపేర రాజ్యపాలనచేస్తూ క్రీ.శ. 1864 నాటికి విద్యాబుద్ధులతో సంగముని షెడవవాణ్ణి చేసి అతనిరాజ్యభారం అతనికిప్పచెప్పి క్రీ.శ. 1864 నుండి 1879 వరకూ బుక్కరాయలువద్ద మంత్రిగా వుండి అతడు దివంగతుడు కాగా రాజ్యానికి వచ్చిన అతని కుమారుడైన ద్వితీయ హరిహరరాయలవద్ద మంత్రిగా వుండి క్రీ.శ. 1887లో సాయనాచార్యులు తనువుచాలించినట్లు చరిత్ర చెపుతున్నది. దక్షిణ భారత దేశానికి గుండెకాయవంటి రాజ్యస్థానమనిపించుకున్న విజయనగర - విద్యానగర రాజ్యంలో హరిహర - బుక్కరాయాదుల పాలనాకాలంలో సాయనాచార్యులు అసాధారణమైన పాండితీప్రజ్ఞా పాటవాలతో విరచించిన వేదభాష్యాలు యావద్భారతదేశంలోనూ అపూర్వంగా విశేషమైన ప్రచారాన్ని పొందడమేకాక విశిష్టమైన స్థానాన్నికూడా పొందగలిగాయి.

అపూర్వ ఆమెయ విజ్ఞాననిధి అయిన వేదవాఙ్మయాన్ని వేదభాష్యాదివాఙ్మయాలనూ తెలుగులో వెలువరించాలనే ప్రయత్నాలు-పరిశోధనా రచనలు చెయ్యాలనే ప్రయత్నాలు గత 60, 70 సంవత్సరాలుగా అనేక విధాలుగా జరిగాయి. తత్ఫలితంగా శ్రీ అచ్యుతుని వెంకటాచలవతి గారి "వేదభూమి" అనే పరిశోధనారచన వెలువడింది. శ్రీ కల్వూరి చంద్రమౌళి గారి "వేదామృతము" -

హరి సోదరులు విరచించిన “భారతీ నిరుక్తి” మొదలైనవి విమర్శగ్రంథాలుగా వెలువడ్డాయి. స్వామీ దయానంద సరస్వతి “ఋగ్వేదాది భాష్యభూమిక” అనే పరిశోధనాగ్రంథాన్ని విరచించగా ఎల్లమరాజు నారాయణ భట్టుగారు (అనంతపురంజిల్లా నూతిమడుగు వాస్తవ్యులు) చక్కని తెలుగుతో అనువదించగా క్రీ.శ. 1940లో 850 పుటల గ్రంథంగా అవతరించింది. తరువాత స్వామీ దయానందసరస్వతి శుక్లయజుర్వేద సంహితకు వ్రాసిన చికావ్యాఖ్యాదులు సమూలంగా స్వర సహితంగా శ్రీ అన్నే కేశవార్య శాస్త్రిగారు 1958-1962 మధ్యకాలంలో పూర్తిగా తెలుగులో అనువాదంచేసి ప్రకటించారు. 1958 లోనే శ్రీశగిరిశ సరేకుడనే (G.N Sreesa) హైదరాబాదు నివాసియైన తెలుగువ్యక్తి ఆధర్వవేదాన్ని కొన్నికొన్ని తెలుగు పంథయ వాక్యాలతో వ్యాఖ్యాపూర్వకమైన విశేషాలతో తెలుగు లిపిలో ప్రకటించాలని ప్రయత్నించారు గాని అది సంపూర్ణంగా వెలువడలేదు. శ్రీ గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రిగారు గుంటూరు జిల్లా రేపల్లెతాలూకాలోని విజయశ్రమం పక్షన వేదాలను తెలుగులో అనువదించి ప్రకటించాలని దృఢదీక్షతో కృషిచేశారు. తత్ఫలితంగా బంకుపల్లి మల్లయశాస్త్రి గారితో వనసరూపంలో తెలుగులో అనువదించి ప్రథమ ద్వితీయాష్టకాలు మాత్రం ప్రకటించడం జరిగింది. కాని శ్రీ మల్లయ్య శాస్త్రిగారి తెలుగు అనువాదం కనీసం సాయనాచార్య కృత ఋగ్వేద భాష్యానికైనా న్యాయం చేకూర్చేదిగా లేదని విమర్శలు రావడంతో ఆ ప్రచురణ అనివార్యంగా ఆగిపోయింది. శ్రీ మల్లయశాస్త్రిగారు యజుర్వేద సామవేద ఆధర్వ వేదాలకు సైతం తెలుగు అనువాదం చేశారని కొందరు అనుచరులు చెప్పడమేతప్ప అవి గ్రంథరూపంలో ఉపలభ్యమైనవిగా కనబడవు. అసలు సామమాత్రంగా సామవేద కౌఠుమ-తి మిని శాఖలు లభించాయేతప్ప సరియైన సామవేద శాఖ ఒక్కటి కూడా ఇంతవరకూ ప్రచురితంకాలేదు. బహుముఖగానరూపిణియైన సామవేద వాణీస్వరూప స్వభావాలను దృష్టిలో పెట్టుకున్నప్పుడు సామవేదానికి తెలుగులో సరైన అనువాదం చెయ్యడం అంతసులభసాధ్యమయిన పనికాదు. సుసాధ్యమయిన పని కూడా కాదు. వాస్తవానికి మహాత్తరమైన మన వేదఋషుల విజ్ఞానాన్ని వేదమంత్ర స్వభావాలను దృష్టిలో పెట్టుకున్నప్పుడు వేద మంత్రాలకు వివిధదేశ భాషలలో అనువాదం చెయ్యడమేకాదు చివరికి సంస్కృతంలోనే నా అర్థం వ్రాయడమనేది అసాధ్యమైన విషయం. వివిధ మంత్రశబ్ద నిశబ్ద శక్తుల సిద్ధి ప్రయోగ ఉపసంహారాలేవో వాటి విశేష వివరణలేవో మంత్ర భాష్యంలో వివరించ వలసింది పోయి మంత్ర అర్థం పేరుతో అక్కరలేని విషయాల జోలికి వెళ్లి అవసరమైన అతిముఖ్య విషయాలను విడిచిపెట్టి ఎందుకూ కొరగాకుండా వేదగౌరవాన్నే దెబ్బతీయగల అప్రామాణికాలై అసంబద్ధమైన భాష్యాలను ప్రాచీనులు రచించారు. నిజానికి మంత్ర భాష్యమంటే ఆ మంత్రాన్నే విధంగా సిద్ధిపొందాలి? వివిధరూపాలలో వుండే ఆ సిద్ధి ఫలితాలేమిటి? ఆ సిద్ధులవల్ల మానవుడు సంపాదించే శుభాశుభ ఫలితాలేమిటి? వాటి ప్రయోగోపసంహారాలకై అనుసరించవలసిన పద్ధతులేమిటి? సరస్వలోక క్షేమంకోసం వేద విజ్ఞానాన్ని యే విధంగా ఉపయోగించాలి? మొదలైన విషయాలను వివరించినప్పుడు ఆర్షవిజ్ఞానానికి వేదవిజ్ఞానానికి న్యాయం జరుగుతుంది. దేశ భాషలలో అనువాదం చెయ్యడమంటే తమ బుద్ధికి తోచినవిధంగా శబ్దాలకు అర్థాలు వ్రాయగలరు గాని ఆయా శబ్దశక్తుల ప్రభావాన్ని గాని శబ్దశక్తినిగాని దేశభాషలలోకి తెలెరుగదా ఒక శబ్దాన్ని ధ్వనిసహితంగాగాని ధ్వనిరహితంగా నిశబ్దంగాగాని అవిచ్ఛిన్నంగా ఉచ్చరించడంవల్ల వచ్చే ఫలితాలు ఆయా అర్థాలు ఉచ్చరించడంవల్ల వస్తాయనుకొనడం ముఖ్యమంత్ర అక్షరశబ్ద నిశబ్దశక్తుల ప్రభావంతెలియక పోవడమే అవుతుంది. ఈ దృష్ట్యా ఋగ్వేదాదులకు ప్రామాణికాలనదగిన భాష్యాలేవీ ప్రాచీనకాలంలోనే అవతరించలేదు. వేద ఋషుల విజ్ఞానానికి విదూరంగా అవతరించినప్పటికీ ఆర్షయైన అలౌకిక మంత్ర బహుముఖ శక్తులను సాధించడంలో అన్వేషించడంలో ఆసక్తి కనపరచని లోకం గతానుగతికంగా వేదాలకిచ్చిన గౌరవాన్నే ప్రామాణిక అప్రామాణికత్వాలతో సంబంధం లేకుండా పురాణ గాథా సమస్యయే దృష్టితో తుష్టితో పుష్టితో సాయనాచార్య భాష్యాలను శిరోహార్యలుగా భావించింది. దానితో బహుముఖమైన వేద విజ్ఞానం పరిశోధనాదృష్టికే దూరమైపోయింది. రామాయణ మహాభారత భాగవతాది సంస్కృత గ్రంథాలను ప్రాచీనకవులు తెలుగు లోకి అనువదించిన పద్ధతిలోనే సాయనాచార్య ప్రభృతుల భాష్యాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత అనే పేరుతో తెలుగులో పద్య గద్యాత్మకంగా ఆంధ్రీకరించాలని డిక్షబూని చాలావరకూ కృతకృత్యులయినవారు శ్రీ సేమాని వేంకట సరసింహ శాస్త్రిగారు.

శ్రీ నేమాని వారి వంశాదిక విషయాలు

శ్రీ నేమానివారు వైదిక బ్రాహ్మణులు. వేగినాటివారు. భారద్వాజ గోత్రులు. వేగినాటి బ్రాహ్మణులంటే కృష్ణాగోదావరీనదీ తీరప్రాంతవాసులనే అర్థం. రాజరాజనరేంద్రుడు పరిపాలించిన కృష్ణాగోదావరీనదీ తీరదేశాన్ని పూర్వం వేగినదేశం అనేవారు. ఆ వేగినదేశ వాసులు వేగినాటివారు. నేమానివారి తాతముత్తాతలు కృష్ణాగోదావరీనాసులై శ్రీకాకుళం జిల్లా “నివగాం” గ్రామానికి తరలివెళ్ళడం జరిగింది. శ్రీ మదాంద్ర ఋగ్వేదసంహితలోని అధ్యాయాంత్యాలలోనూ అష్టకాంత్యాలలోనూ వ్రాసిన గద్యప్రకారం శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రిగారి వంశాదిక విషయాలు ఈవిధంగా తెలుస్తున్నాయి. శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి తాతగారిపేరు వేంకటేశ్వరశాస్త్రి శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారు సీతమ్మ సంగమేశ్వరశాస్త్రి దంపతుల కుమారుడు. శ్రీమదాంద్ర ఋగ్వేదసంహిత గద్యప్రకారం శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి వంశవృక్షం ఈ క్రిందివిధంగా ఉన్నది.

1

భారద్వాజ గోత్రం

నేమాని వంశం

వేంకటేశ్వరశాస్త్రి

సంగమేశ్వరశాస్త్రి

భార్య

సీతమ్మ

వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(శ్రీమదాంద్ర ఋగ్వేద సంహితాకర్త)

శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి పెదతల్లిగారి మనుమలైన శ్రీ గుమ్మలూరు సత్యనారాయణగారు తెలియజేసిన విషయాల ప్రకారంగాను, శ్రీ గుమ్మలూరు సత్యనారాయణ షష్టిపూరి ప్రత్యేకసంచికలో శ్రీ పిడపర్తి రామకృష్ణారావుగారు రచించగా ప్రకటితమైన “బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలి-శ్రీ గుమ్మలూరు” అన్న వ్యాసవిషయాలనుబట్టి ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితాకర్త శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి పితామహ-మాతామహుల వంశాలు ఈ క్రిందివిధంగా తెలుస్తున్నాయి.

2

భారద్వాజ గోత్రం

నేమాని వంశం

వేంకటేశ్వరశాస్త్రి

సంగమేశ్వరశాస్త్రి (భార్య సీతమ్మ)

వేంకటనరసింహశాస్త్రి

భార్య

చిల్లెమ్మ అనబడే మహాలక్ష్మి

(శ్రీ. ఆం. ఋ. సం. కర్త)

(నిస్సంతు)

బలరామశాస్త్రి

సంగమేశ్వరరావు

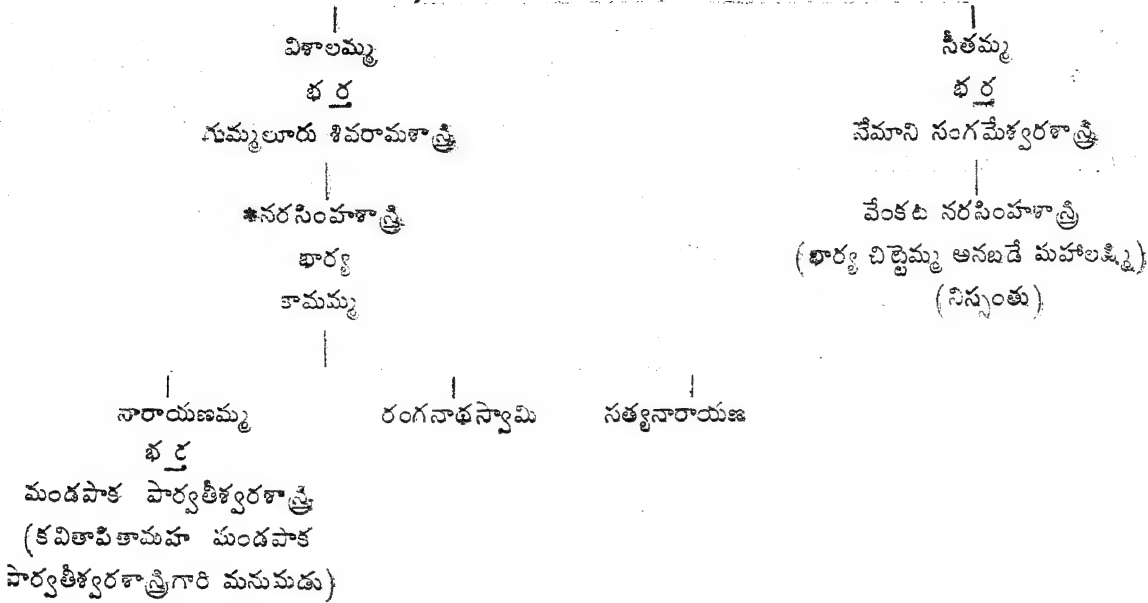
కుమార్తె-1

కుమార్తె-2

కుమార్తె-3

కుమార్తె-4

3
సంగం అగ్రహారంలో
ఉపద్రష్టవారి వంశం

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితాకర్త అయిన శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి గారికి సంతానంలేదు. శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి తమ్ముడైన బలరామశాస్త్రి గంజాం జిల్లాలో రైల్వేస్టేషన్ మాష్టరుగా ఉద్యోగం చేశారు. నరసింహశాస్త్రిగారి తమ్ముని కుమారుడూ, బలరామశాస్త్రిగారి కుమారుడూ అయిన శ్రీ సంగమేశ్వరరావు రైల్వేస్టేషన్ మాష్టరుగా ఉద్యోగం చేశారు. శ్రీ సంగమేశ్వరరావుగారికిసంతానంలేదు. శ్రీ నేమానివారి మాతామహులైన ఉపద్రష్టవారు సంగం అగ్రహారం నివాసులు. శ్రీ నేమాని వారు ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితలో అవతారికయేదీ ప్రత్యేకంగా వ్రాయలేదు. అందువల్ల నేమానివారి పూర్వవంశీకుల కవితాపాండితీ పతిభాదులగురించిగాని గురువుల గురించిగానివిద్యాభ్యాసాదివిశేషాలగురించిగాని ఏమీ తెలియడంలేదు. శ్రీ నేమానివారి స్వగ్రామం శ్రీకాకుళం జిల్లా బొబ్బిలితాలూకా † 'నివగం' గ్రామం. వారు పుట్టినతేదీ తెలియరాలేదు. ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితాకర్త అయిన వేంకట నరసింహ శాస్త్రిగారు కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయం నుంచి సంస్కృతంలో "కావ్యతీర్థ" పట్టం పొందారు. 23-3-1909 తేదీన బరంపురంలోని కళిక్రోట కాలేజీలో సీనియర్ తెలుగుపండితులుగా ఉద్యోగంలో జేరి 29-6-1932 వరకూ ఉద్యోగంలోవుండి తన విధి నిర్వహణలోనే

* నేమానివారి పెదతల్లి కుమారుడైన శ్రీ నరసింహశాస్త్రి సుప్రసిద్ధ పండిత పరిశోధకులైన శ్రీమాన్ పరవస్తు రంగాచార్యులు గారి శిష్యులు. తర్కవేదాంత పండితులు. ఈ గుమ్మలూరు నరసింహశాస్త్రి గారు సంగం నుంచి పల్లాకిమిడికి తరలివచ్చి పల్లాకిమిడి హైస్కూలులో 1920-1935 వరకూ సంస్కృత పండితులుగా పనిచేశారు. గుమ్మలూరు నరసింహశాస్త్రిగారి భార్య కామమ్మ. బొంతావారి ఆడపడుచు. కామమ్మ నరసింహశాస్త్రి దంపతుల కుమార్తె అయిన నారాయణమ్మను శతాధిక గ్రంథకర్త, కవితా పితామహ శ్రీ మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి (1837 - 1897) మనుమడైన పార్వతీశ్వరశాస్త్రి B.A., Lt. గారికిచ్చి నివాహం చేశారు. ఈ పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు 1940లో కీర్తిశేఖరయ్యారు. కామమ్మ నరసింహశాస్త్రిల పెద్దకొడుకు పేరు రంగనాథస్వామి. తన గురువైన రంగాచార్యులగారిమీద ఉన్న భక్తికొద్దీ తమ ప్రథమ పుత్రుడికి యీ పేరు పెట్టుకొనడం జరిగింది. రెండవకుమారుడు సత్యనారాయణ. ఈ సత్యనారాయణగారు రాష్ట్ర కేంద్ర ప్రభుత్వాలలో వ్యవసాయశాఖకు సంబంధించి అనేక వుద్యోగాలు చేశారు. వ్యవసాయశాస్త్ర పరిశోధకుడుగా రచయితగా కవిగా కీర్తి గడించారు.

† ఇప్పుడు పాలకొండ తాలూకా.

కాలేజీలో విద్యార్థులకు పాఠం చెప్పతూనే హతాత్తుగా మెదడులో నాలు తెగిపోవడంతోపాటు పక్షవాతపు మూర్ఛవచ్చి స్పృహలేని స్థితిలో హాస్పటల్లో ఒక రోజువుండి 30-6-1932 గురువారంనాడు కీర్తిశేషులయ్యారు. ఆప్పటికి వారి వయస్సు సుమారు 50 సంవత్సరాలుండవచ్చును. కళ్ళికోట కాలేజీ రికార్డులలో మాత్రం ఎన్.వి.ఎన్.శాస్త్రి గారని వ్యవహరించేవారు. శ్రీనరసింహశాస్త్రి గారిని ఆరోజుల్లో బరంపురంలో పెద్దలందరూ సాధారణంగా నేమానివారు అని అనేవారు. కాని నేమానివారికి 'అవడలు' (పెరుగులో పూరబెట్టిన గారెలు)చాలా ప్రీతిపాత్రమైనందువల్ల 'పెరుగుగారె మాష్టారు'అనికూడా పిన్నలు పెద్దలూ అంటూవుండేవారు.మామూలుగా నేమానివారు భోజనప్రియులుకారు. అత్యధికంగా ఉపాహారప్రియులు. చిరుతిళ్ళు ఎక్కువగా తినేవారు. కారాకీర్తి అత్యధికంగా వేసుకుంటూ వుండేవారు. మామూలుగా పిల్లలు తమలపాకులు వేసుకుంటుంటే "తమలపాకులు వేసుకుంటే చదువు సరిగారాదు. నాలుక బండబారిపోతుంది. తమలపాకులు వేసుకొనవద్దు"అని సంప్రదాయ వైద్యజ్ఞానంకల పెద్దలు పూర్వకాలంలో నివారించడం సుప్రసిద్ధమైన విషయం.నేమానివారికి చిన్నతనంనుంచి కారాకీర్తివేసుకొనే అలవాటు వున్నందువల్ల సహజంగానే నాలుక మొద్దుబారిపోయింది.అందువల్ల వారి ఉచ్చారణలో మాటలు స్వచ్ఛతకు భిన్నంగా మొద్దుగా వచ్చేవి. అయినా శ్రీనేమానివారు సంస్కృతం, తెలుగు, ఇంగ్లీషు, ఒరియా, హిందీభాషల్లో మంచి పండితులు. విమర్శకులు. కవి. ఒరిస్సా రాష్ట్ర సరిహద్దుప్రాంతాలలో పుట్టి పెరిగినందువల్ల శ్రీనేమాని వారికి మాతృభాష అయిన తెలుగుతోపాటు సహజంగానే ఒరియాకూడా వచ్చింది. కాళీలో వుండి కావ్యశీర్ష పరీక్షకు చదివినందువల్ల హిందీలోకూడా పాండిత్యం సహజంగానే అభింది. ఇంగ్లీషులో డిగ్రీలేవీ సంపాదించకపోయినా స్వయంకృషితో ఆంగ్లంలోకూడా పాండిత్యం సంపాదించారు.

శ్రీ నేమానివారు 23-3-1909న కళ్ళికోట కాలేజీలో రు. 30-2-40 జీతం స్కేలుమీద తెలుగుపండితులుగాచేరారు. 1858లో జిల్లా హైస్కూలుగా చేయబడిన యీ పాఠశాలలో మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం మెట్రిక్యులేషన్ ఎక్జామినేషనుకు తరగతులుకూడా ప్రారంభించబడ్డాయి. 1878లో ఎఫ్.ఎ. క్లాసులు ప్రారంభించబడటంతో దీనిని ఇంటర్మీడియట్ కాలేజీగా అభివృద్ధిచేసి 'నేటివ్ కాలేజీ' అనే పేరుతో మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయానికి అనుబంధం చేయడం జరిగింది.ప్రభుత్వ ఆధ్వర్యంలో నడుస్తున్న ఈ హైస్కూలును సెకండ్ గ్రేడ్ కాలేజీగాచేసి 17-4-1887న జిల్లా కలెక్టర్ ఆధ్వర్యతను యేర్పడిన ఒక కమిటీకి అప్పగించడం జరిగింది. క్రమంగా కాలేజీ హైస్కూళ్ళ నిర్వహణకూ ఉద్యోగులకు జీతావధానికి చాలా యిబ్బందులు యేర్పడగా ఆప్పటి కళ్ళికోట*జమీందారయిన రాజా హరిహర మర్దరాజుదేవ్ కూ కాలేజీకి నేటివ్ కాలేజీ అనే పేరు తీసివేసి కళ్ళికోట కాలేజీ అనే పేరుపెడితే ఉపాధ్యాయుల జీతాలకై ప్రతినెల రు. 200/- విరాళంగా ఇవ్వగలనని కాలేజీ పరీక్షా ఫలితాలు సంతృప్తికరంగావుంటే శాశ్వతనిధిని, ఆదాయాన్ని యేర్పాటు చేయగలనని చెప్పడం, ఆతర్వాత పెద్ద ప్రజా బహిరంగ సభలో నేటివ్ కాలేజీని కళ్ళికోట కాలేజీగా పేరుమార్చాలని తీర్మానం చేయడం, తరువాత ప్రభుత్వ అనుమతితో కళాశాల పేరు మార్చడం- కళ్ళికోట రాజావారు తనమాటప్రకారం విరాళం ఇవ్వడం కూడా జరిగింది.మామూలుగా నెలకు రు. 200/- ఇవ్వడమేకాక 15-2-1894న ఆరోజుల్లో సంవత్సరానికి రు. 5000/- నికరాదాయం వచ్చే భూమి వ్రాసి యివ్వడమే కాక 13-7-1896న రు. 3000/- విరాళంతోపాటు లక్షరూపాయల శాశ్వతనిధినికూడా విరాళంగాయిచ్చి కళ్ళికోట రాజా

* కళ్ళికోట— కళ్ళి అంటే ఒరియాలో 'విస్తరి' అని అర్థం. కళ్ళికోట జమీందారీలో వారి పూర్వులు విస్తర్లలో విపరీతంగా అన్నదానం చేసినందువల్ల విస్తర్లకోట అనే అర్థంలో "కళ్ళికోట" అనే పేరు సార్థకంగా వచ్చివుండవచ్చును. బరంపురం పట్టణానికి సుమారు 40 కి.మీ. దూరంలో కళ్ళికోట మహారాజాగారేర్పరచిన 'రంభ' అనే పూరు వున్నది. జలపాత ఉష్ణ గుండాలతో సహజ సుందర మనోహరమైన ప్రకృతి శోభతో ఈ "రంభ" విరాజిల్లుతూ వుంటుంది. నేను బరంపురం వెళ్ళి నప్పుడు- "రంభ అనే పేరు యెందుకు పెట్టారనుకుంటున్నాను" అని కళ్ళికోట కుమారరాణి శ్రీమతి సుజ్ఞానకుమారిగారిని (డబుల్ ఎమ్. ఎ., ఒరిస్సా శాసనసభ మాజీ శాసన సభ్యురాలు) అడిగితే "ఊర్వశి, మేనక, రంభలు ఉన్నారు గదా! వారిలో 'రంభ' పేరు పెట్టివుంటారని మేము అనుకుంటాము" అని అమె అన్నారు. అప్పుడు "రంభ అంటే అరటివెట్టు అనీ అరటి ఆకు అనీ అర్థాలున్నాయి. కళ్ళి అంటే విస్తరి అని అర్థం కదా! విస్తరికంటే సుందరమైనది, నవనవలాడేది, మృదువైనది అరటి ఆకు కదా! అందువల్ల 'రంభ' అని పేరుపెట్టి వుంటారు" అని నేనంటే శ్రీమతి సుజ్ఞానకుమారి చకితురాలై "చాలా బాగుంది. ఈ అర్థం వున్నదని యితవరకూ మాకు ఏ కష్టపండితులూ చెప్పలేదు." అని అన్నారు.

గారు కాలేజీని మరింతగా అభివృద్ధిచేశారు. అంతేకాదు భూరి విరాళంతో కళికోట మహారాజా ఎడ్యుకేషన్ ట్రస్ట్ అనేపేరుతో ఒక ట్రస్టును యేర్పాటుచేసి అనేక పాఠశాలలు, ఉన్నతపాఠశాలలు నెలకొల్పారు. భూరి విరాళం యిచ్చిన ఈ రాజాగారిని యావజ్జీవితం (1898 నుంచి 1909 వరకు) కాలేజీకమిటికి గౌరవాధ్యక్షులుగా యెన్నుకొనడం జరిగింది. శ్రీ హరిహరమర్దరాజదేవ్ తెలుగువారైన వెంమలు. కళాశాల కమిటీ అధ్యక్షులుగా ఆరోజుల్లో జిల్లా కలెక్టర్ గా యెవరువుంటే వారేవుండేవారు. ఈ పద్ధతి 25-4-1920 వరకూ నడిచింది. తరువాత శ్రీ హరిహర మర్దరాజదేవ్ కుమారుడైన శ్రీరామచంద్ర మర్దరాజదేవ్ కమిటీ అధ్యక్షులయ్యారు. ఈ కాలేజీ ప్రభుత్వ ఆధీనంనుంచి పౌరసంఘ ఆధీనంలోకి వచ్చినప్పటినుంచి ఉపాధ్యక్షులుగా ఎన్నికైనవారిలో అధికసంఖ్యాకులు తెలుగువారే. కళాశాల పాలకవర్గంలో కార్యవర్గసభ్యులుగాకూడా అనేకమంది తెలుగువారు ఉండేవారు. 9-1-1906నుంచి 27-7-1914 వరకూ W.V.L. వెంకట్రామయ్య B.A., B.L. గారు కాలేజీ కమిటికి ఉపాధ్యక్షులుగా వున్నారు. మన మాజీ భారత రాష్ట్రపతి శ్రీవరాహ గిరి వెంకటగిరిగారి తండ్రి శ్రీ జోగయ్య పంతులుగారు 25 సంవత్సరాలు కాలేజీ కమిటీ కార్యవర్గసభ్యులుగాను, 13 సంవత్సరాలు (1914-1927)*కమిటీ ఉపాధ్యక్షులుగాను పనిచేశారు. జోగయ్యపంతులుగారు కళికోటకాలేజీవిద్యార్థి. ఈ కాలేజీలోనే కొంతకాలం ఉపాధ్యాయులుగా కూడా పనిచేశారు. అప్పుడు కార్యవర్గసభ్యులైన శ్రీ జోగయ్యపంతులు ఉపాధ్యక్షులైన శ్రీ వెంకట్రామయ్యగార్ల సహాయంతో శ్రీ నేమానివారు కళికోట కాలేజీలో తెలుగుపండితపదవి నలంకరించారు. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంనుంచి ఆంధ్రా యూనివర్సిటీకి, ఆంధ్రయూనివర్సిటీనుంచి ఉత్కళ యూనివర్సిటీకి అనుబంధిత్యాలు మారినా మద్రాసు-ఆంధ్ర-ఒరిస్సా రాష్ట్రాల అంతరాగంగా వున్నా 1944 వరకూ కళికోట కాలేజీ సెకండ్ గ్రేడ్ కాలేజీగానే వుండిపోయింది. ప్రజలకోరికమీద అప్పటి ఒరిస్సా గవర్నరు ఉత్తర్వుతో 1944 లోనే కళికోట కాలేజీ-ఉత్కళ యూనివర్సిటీకి అనుబంధితంగా డిగ్రీకాలేజీగా రూపొందింది. అంటే కళికోట కాలేజీలో శ్రీనేమానివారు తెలుగుపండితులుగాను, సీనియర్ తెలుగుపండితులుగాను పనిచేసిన 23-3-1909, 30-7-1982 సంవత్సరాల మధ్యకాలంలో ఎఫ్. ఎ. మొదటి, రెండవ సంవత్సరాలుమాత్రమే వున్నాయన్నమాట. శ్రీనేమానివారు తెలుగు పండితులుగా పనిచేసిన 23 సంవత్సరాలలోను ఎఫ్. ఎ. క్లాసుల్లో వారి శిష్యులైన అనేకమంది వ్యక్తులు న్యాయవాదులుగా, మేజిస్ట్రేటులుగా, జిల్లాజడ్జీలుగా, ఉపాధ్యాయులుగా వివిధ రాష్ట్ర కేంద్రప్రభుత్వాలలో విభిన్న ఉద్యోగులుగా పనిచేసి రిటైరయిపోయి 80సంవత్సరాలు చాటిన వయోవృద్ధులు కూడా అనేకమంది వున్నారు. ఆ రోజులలో కేవలం ఎఫ్. ఎ. మాత్రమే వున్నందువల్ల ఉపాధ్యాయులకు పూర్తికాలం పని సరిపెట్టడంకోసం హైస్కూలులో ఉన్నత తరగతులకు పాఠాలు చెప్పే బాధ్యత కూడా అప్పగించేవారు. ఆ విధంగా

* శ్రీ జోగయ్య పంతులుగారు స్థానిక రాజకీయాలు కారణంగా 1927 నవంబరు 8వ తేదీన కాలేజీ కమిటీ ఉపాధ్యక్షపదవినుంచి విరమించుకోగా శ్రీ రామకృష్ణ రాథోగారు ఉపాధ్యక్షులుగా ఎన్నికయ్యారు. శ్రీజోగయ్య పంతులుగారు ఉపాధ్యక్ష పదవినుంచి విరమించిన సందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని కళికోటకాలేజీ కమిటీ సభ్యులతోను కాలేజీ ఉద్యోగులతోను సహా కలిపి ఒక గ్రూపు ఫౌండో తీయడం జరిగింది. అప్పుడు కళికోట కాలేజీలో ప్రధాన ఆంధ్రోపాధ్యాయులుగా వున్న శ్రీ నేమాని వెంకట నరసింహశాస్త్రి గారుకూడా యీగ్రూపుఫౌండోలో వున్నారు. 1927కు పూర్వంనుంచి నేటివరకూ కళికోట మహారాజా ఎడ్యుకేషన్ ట్రస్ట్ ఆఫీసులో సమాప్తంగా పనిచేస్తూ శ్రీ నేమాని వారిని బాగాయిరిగివున్న శ్రీ జగన్నాథపాత్రోగారు ఈ గ్రూపుఫౌండోలో వున్న శ్రీ నేమానివారిని హుపించారు. 1927లో తీసిన ఈ గ్రూపుఫౌండోను కళికోట కాలేజీ హైస్కూలు శతాబ్దిపుత్సవాల సందర్భంగా 1958లో ప్రకటించిన రావసీరుతో ముద్రించడం జరిగింది. శ్రీ నేమాని వారిని బాగా యెరుగున్న పెద్దలనేకమంది ఆ ఫౌండో నేమాని వారిదేనని ద్రువరించారు. అంతేకాదు. శ్రీ నేమానివారు బరంపురంలో 23 సంవత్సరాలపాటు అద్దెనుండి యజమాని - కళికోట కాలేజీలో B.A.లో శ్రీ నేమానివారి శిష్యుడూ అయిన శ్రీ పులుగుర్ల కృష్ణమూర్తిగారు వారి సతీమణి శ్రీమతి కామేశ్వరమ్మగారు మాత్రమే ఈ శ్రీ నేమానివారి పెదతల్లిగారి మనుమడైన శ్రీ గుమ్మలూరి సత్యనారాయణగారుకూడా యీ ఫౌండోను గుర్తించి ద్రువపరచడం జరిగింది. గ్రూపు ఫౌండోనుంచి ఎన్-లాక్స్ మెంట్ తో శ్రీ నేమానివారి ఫౌండో సరిగా రానందువల్ల ఆ ఫౌండోను చూచి ప్రముఖ చిత్రరేఖ శ్రీ శీలాచిరాజు వేసిన రేఖాచిత్రాన్ని ఈ గ్రంథంలోనే ప్రత్యేకంగా ముద్రించడం జరిగింది.

శ్రీ నేమాని వారికి 4 వ ఫారం, 5 వ ఫారం, 6 వ ఫారం లేదా మెట్రిక్ లేదా ఎన్. ఎస్. ఎల్. సి. క్లాసుల్లో శిష్యులైనవారుకూ అనేకమంది వున్నారు. అప్పటి నేమాని వారి శిష్యులంతా యిప్పుడు వచ్చిపూర్తి చేసుకున్నవారు, యెనభై యవపడి, తొంభై యవ దాదిన వారే!

బరంపురంలో శ్రీ నేమానివారికి స్వగృహమంటూ యేదీలేదు. గుండుమక్కవారి వీధిలోవున్న శ్రీ పులుగుర్ర కృష్ణమూ గారి యింట్లో ఒక భాగంలో శ్రీ నేమానివారు కీర్తిశేషులయ్యే వరకూ అద్దెకు వున్నారు. శ్రీ కృష్ణమూర్తిగారు నేమానివారికి ఎఫ్. వరకూ శిష్యులు కూడా. కృష్ణమూర్తిగారి యిల్లు దక్షిణాభిముఖంగా రెండు ముఖద్వారాలతో రెండు భాగాలుగా వుంటుంది. పశ్చిమ భాగంలో శ్రీ నేమానివారు అద్దెకున్నారు. వచ్చే కేవలం నలభైరూపాయల జీతంతో అద్దె యింట్లోనే వుంటూ శ్రీ నేమానివారి కుటుంబ పోషణ చెయ్యడం కష్టంగానే వుండేది. పెగా పాశ్చాత్యదేశాలలోని విద్యాలయాలలోవలె కల్లికోట కాలేజీలో కూడా పేసె సెలవులలో ఉపాధ్యాయులకు జీతాలిచ్చేవారుకాదు. 1922 లో ఆర్థికమైన ఒడిదుడుకులకు తట్టుకోలేక శ్రీ నేమానివారు యిబ్బందిపడారు రూపాయల అప్పుకై కాలేజీ కమిటీవారికి అప్లికేషన్ పెట్టగా 25-4-1922 న ఆ అప్పు మంజూరుచేయడం జరిగింది శ్రీ నేమానివారు, శ్రీ పసుమర్ర కృష్ణమూర్తిగారు అనే మరొక తెలుగు పండితునితో కలిసి వేసవి సెలవుల్లో కూడా తమకు జీతాలు ఈయవలసిందిగా కోరుతూ 27-3-1927న కల్లికోటకాలేజీ కమిటీవారికి అప్లికేషను పెట్టగా కమిటీవారు ఆ అభ్యర్థనను త్రోసిపుచ్చారు. ఎవరో ఒక ఉపాధ్యాయుడు అతిబరువుగావున్న కాంపౌజిషన్ పుస్తకాలకట్టను మోసుకువస్తుంటే ఒక కొంటె కింఁగి విద్యారి “మాష్టారూ! గాడిద బరువు మోస్తున్నారా?” అని అంటే “ఒక్క గాడిదబరువుకాదు. డెబ్బై గాడిదల బరువురా!” అని ఘటికుడైన ఆ ఉపాధ్యాయుడు సమాధానం చెప్పాడన్న జోకు సుప్రసిద్ధమైనదే. ఆ రోజుల్లో శ్రీ నేమానివారికి కూడా కట్టలుకొద్దీవున్న కాంపౌజిషన్ పుస్తకాలు దిద్దడం తన విధికి మించినశ్రమగా తలకుమించినశ్రమగా వుండేది. “మాకు మామూలుగా వున్న పాఠాలు చెప్పే కార్యక్రమానికితోడు ఈ కాంపౌజిషన్ పుస్తకాలు దిద్దేపని చాలా అధికంగావుంది. మామూలు పనివేళలకంటే కూడా ఎక్కువ కాలం కాంపౌజిషన్లు దిద్దడానికి వినియోగించవలసివస్తున్నది. కాబట్టి మాకు అధికంగా ప్రత్యేక జీతం (స్పెషల్ ఎలవెన్స్) ఇవ్వవలసిందని కోరుతూ శ్రీ ఎమ్. వి. శాస్త్రి అనే మరొక ఆధ్యాపకునితో కలిసి శ్రీ నేమానివారు 17-9-1926 న కాలేజీ కమిటీ వారికి అప్లికేషన్ పెట్టగా వారి అభ్యర్థనలో న్యాయంవున్నదని భావించి కొద్దిగా అలవెన్సును మంజూరు చేయడం జరిగింది. శ్రీ నేమాని వారు యిటువంటి ఆర్థిక దుస్థితిలోకూడా తన పరిశోధనల నిమిత్తం ఆంధ్ర ఋగ్వేద రచనా నిమిత్తమై కాశీ, బొంబాయిలనుంచి అనేక పుస్తకాలు కొని తెప్పించుకొనేవారు. శ్రీ నేమానివారి భార్య అయిన శ్రీమతి మహాలక్ష్మిగారు ఆంధ్ర ఋగ్వేద రచనకోసం కాలం వృధా చెయ్యవద్దని అసలే ఆర్థికమైన యిబ్బందులలోవుండగా ఈ పుస్తకాలన్నీ కొని తెప్పించడం దండుగమారి పని అని ఈ రచనా వ్యాసంగం మానివేసి శుభ్రంగా ప్రైవేటులు చెప్పకుంటే కుటుంబపోషణ సుఖంగా జరగడానికి మరికొంత ఆదాయం వస్తుందని రోజూ పోరు పెట్టేవారని శ్రీ నేమానివారి పెదతల్లిగారైన శ్రీమతి విశాలమ్మగారికి మనుమలైన శ్రీ గుమ్మలూరి సత్య నారాయణగారివల్ల తెలిసింది. శ్రీ నేమానివారు కాలేజీలో ఎఫ్. ఎ. తరగతిలో 28-6-1932 వ తేదీ బుధవారంనాడు పాఠం చెపుతూ ఉండగా హఠాత్తుగా మెదడులో నరాలు తెగిపోయి పక్షవాతపుమాయ మూర్ఛవచ్చి పడిపోయి స్పృహకోల్పోగా బరంపురం పెద్ద హాస్పటల్లో చేర్చగా ఆ మర్నాటివరకూ అపస్మారకమైన అచేతన స్థితిలోనేవుండి 30-6-1932 గురువారంనాడు కీర్తిశేషులయ్యారు. శ్రీ నేమానివారు కీర్తిశేషులయిన వార్త అప్పటి ఏకైక తెలుగు దినపత్రిక ఆంధ్రపత్రిక 6-7-1932 తేదీపత్రికలో బరంపురం లేఖ అన్న శీర్షికతో ఈ క్రింది విధంగా ప్రకటించబడింది.

బరంపురం లేఖ

—“సుప్రసిద్ధ సంస్కృత విద్వాంసులును బరంపురంలోని కల్లికోట కళాశాలలో ప్రధాన ఆంధ్ర ఉపాధ్యాయులును అనేక గ్రంథముల రచించిన వారునగు బ్రహ్మశ్రీ కావ్యతీర్థ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రిగారు అకాలముగ ఆకస్మికముగ గత బుధ వారమునాడు కాలేజీలో నుండగా పక్షవాతపు మాయమూర్ఛవచ్చి వెంటనే స్పృహపోయి పెద్ద ఆసుపత్రిలో వేయబడి ఆ అచేతన స్థితిలోనే సుమారొకరోజంతయునుండి మరణించిరి. వీరి శవోత్సవం గురువారము అనేకమందిచే సగౌరవముగా జరిగెను.

మరునాడు శుక్రవారం 4 గంటలకు కాలేజీలో ప్రిన్సిపాలు ఉపాధ్యాయులందరును చేరి కీ. శే. కావ్యతీర్థుని పాండిత్యమును గుణగణములను కొనియాడి కీర్తించి ఒక సానుభూతి తీర్మానమును చేసి, దుఃఖముతోనున్న యతని భార్య కంపిరి.

కావ్యతీర్థుని రచనలో ఋగ్వేద ఆంధ్రీకరణము శాశ్వతముగానుండి, కీర్తి సంపాదింప దగినది.” *

6-7-1982 ఆంధ్రపత్రిక దినపత్రికలో ప్రకటించిన యీ వార్తవల్ల 30-6-1982 న నేమానివారు కీర్తి శేషులవ్వగా ఆ మర్నాడు అంటే 1-7-1982 న శుక్రవారంనాడు సాయంత్రం 4 గం. లకు కల్లకోట కాలేజీ ప్రిన్సిపాలు అధ్యక్షతన విద్యార్థులు ఉపాధ్యాయులు సమావేశమై శ్రీ నేమానివారి ఆకాల మరణానికి సంతాప తీర్మానంచేసి వారి భార్య శ్రీమతిమహాలక్ష్మిగారికి పంపినట్లు స్పష్టపడింది. తరువాత 14-7-1982న కల్లకోట కాలేజీ కమిటీ వారు కేవలం శ్రీ నేమానివారి మరణాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని కండోలెన్సు మీటింగు యేర్పాటుచేసి అప్పటికమిటీ ఉపాధ్యక్షులైన రామకృష్ణరాథోగారి అధ్యక్షతన సమావేశమై శ్రీ నేమానివారి మృతికి సంతాప తీర్మానం చేసినట్లు బరంపురంలోని అనంత భవన్లోవున్న కల్లకోట మహారాజా ఎడ్యుకేషన్ ట్రస్ట్ ఆఫీసులోని కల్లకోట కళాశాల రికార్డులో ఈ క్రింది విధంగా రికార్డు చేయబడింది.

Resolution No. 14.

Proceedings of the Khallikota College Managing Committee, Berhampur,
Dated 14-7-82.

“The Committee records its sense of sorrow on the sudden demise of the Senior Telugu Pandit Mr. N. V. N. Sastry and its appreciation of his long and Conscientious service to the College.”

(Sd) R. K. RATHO
(Ramakrishna Ratho)
Vice President
14-7-1982.

శ్రీ నేమానివారి మరణానంతరం వారి భార్య చిట్టమ్మ అనబడే శ్రీమతి మహాలక్ష్మిగారికి నేమానివారి ప్రావిడెంటు ఫండు క్రింద మొత్తం రు. 807-9 అణాలు నాలుగు దఫాలుగా యివ్వడం జరిగింది.

* నేను శ్రీ నేమానివారి జీవిత విశేషాలు సేకరిస్తూ ఆంధ్ర పత్రిక అధినేత, సంపాదకులు అయిన శ్రీశివలెంక రాధాకృష్ణ గారిని కలిసి ఆంధ్ర ఋగ్వేద విషయం చెప్పి “శ్రీ నేమానివారు 1982 జూన్ లో కీర్తిశేషులయ్యారు. ఈ సందర్భంగా అప్పటి ఆంధ్రపత్రిక దినపత్రికలో ఏమైనా వార్త ప్రకటించబడిందేమో వెతికించ వలసింది”గా కోరడం జరిగింది. “ఆ వార్త లభిస్తే శ్రీనేమానివారు ఏరోజున చనిపోయారో తెలుస్తుంది. ఒకవేళ లభిస్తే చనిపోయే నాటికి వారి వయస్సు కాని పుట్టిన తేదీకాని లభించ వచ్చుకూడా” అని శ్రీ రాధాకృష్ణగారికి నేను చెప్పాను. శ్రీ రాధాకృష్ణగారు విజయవాడ, మద్రాసు, హైదరాబాద్ లో వున్న ఆంధ్ర పత్రికలు వెతికించి లభ్యంకాకపోగా-1982 వ సంవత్సరం దినపత్రికలు న్యూఢిల్లీలో మైక్రోఫిల్ముకోసం పంపబడ్డాయని గ్రహించి 1982 జూన్, జూలై దినపత్రికలో శ్రీ నేమాని వారి మరణవార్త ప్రకటితమైనదేమో అన్వేషించవలసిందిగా కోరి ఆ బాధ్యతను శ్రీ భావరాజు కామేశ్వగారికి అప్పగించారు. శ్రీ కామేశ్వగారు అక్కడి దినపత్రికలు వెతికి 6-7-1982 ఆంధ్రపత్రిక దినపత్రికలో ప్రకటితమైన శ్రీ నేమానివారి మరణవార్తతోవున్న బరంపురం లేఖను శ్రీ రాధాకృష్ణగారికి పంపడం జరిగింది. శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితగురించి శ్రీ మహీధర జగన్మోహనరావుగారు 1972 లో రాజమండ్రిలో ప్రకటించిన కరపత్రంలోని విషయాలను బరంపురం లేఖతోసహా మరికొన్ని విషయాలను కలిపి “ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితాకర్త నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి” అనే శీర్షికతో ఒక చిన్న వ్యాసాన్ని ఆంధ్రపత్రిక (దినపత్రిక) 16-5-1981 శనివారంనాటి విజయవాడ ఎడిషన్ లోను, 20-5-1981 బుధవారంనాటి హైదరాబాదు ఎడిషన్ లోను ప్రకటించడం జరిగింది. చాలా శ్రమ తీసుకుని శ్రీ నేమానివారి మరణవార్తను వెతికించి సేకరించిన ఆంధ్రపత్రిక అధినేతలు సంపాదకులు అయిన శ్రీ రాధాకృష్ణగారికి నా కృతజ్ఞతలు.

నేమానివారి రచనలు-ఆంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత

శ్రీ నేమానివారు సంస్కృత-ఆంధ్ర-ఆంగ్ల-హిందీ-ఒరియా భాషల్లో మంచి డొక్క శుద్ధిగల పాండిత్యం కలవారని మొదటే తెలియ జేశాను. 'సావిత్రి' అనే సంభాషణా పూర్వకమైన తెలుగుగ్రంథాన్ని నేమానివారు రచించగా అది ముద్రితమైనది. 'వనమాలి' అనే ఒరియా నవలను కూడా నేమాని వారు తెలుగులోకి అనువదించి ప్రకటించారు. ఈ రెండు పుస్తకాలూ తాము చూచామని నేమాని వారి పెదతల్లి మనుమలైన శ్రీ గుమ్మలూరు సత్యనారాయణగారు నాకు తెలియజేశారు. 'వనమాలి' తొలిపలుకులో "నవలా రచనా ప్రక్రియ" విదేశీయం కాదని స్వదేశీయమేనని నేమానివారు తమ అభిప్రాయాన్ని తెలియజేసినట్లుకూడా గుమ్మలూరు వారు చెప్పారు. సంస్కృతంలో అవతరించిన 'కాదంబరీ' నవలతో సరితూగగల రచన ప్రపంచ సాహిత్యంలోనే యితవరకూ మరొకటి అవతరించ లేదు. అందువల్ల నవలారచనా ప్రక్రియ భారతీయమే దేశీయమేనన్న నేమానివారి అభిప్రాయం నిర్ద్వందంగా సమర్థనీయం. ప్రసిద్ధ సాహిత్య పత్రిక 'భారతి' 1924 ఏప్రిల్ సంచికలో 'ధర్మతత్వము' అనే శీర్షికతో విమర్శనాత్మకంగానూ పరిశోధనాత్మకంగానూ శ్రీ నేమానివారు రచించిన వ్యాసం ప్రకటించబడింది.

నేమానివారు దాదాపు అయిదు సంవత్సరాలు అహోరాత్రాలు శ్రమించి తమకు శాశ్వత కీర్తిని ప్రతిష్ఠాపించగల పద్య గద్యాత్మకమైన ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను మధ్య మధ్యలో కొన్నికొన్ని ఋక్కులను సూక్తాలను అనువదించకుండా విడిచిపెట్టి - దశమమండలంలో 138 వ సూక్తంవరకు (అష్టమాష్టకం-సప్తమాధ్యాయం - 1^వ 138 వ సూక్తం) అనువాదంచేసి - మిగిలిన సప్తమాధ్యాయ భాగం-అష్టమాధ్యాయము అనువదించకుండానే హఠాత్తుగా కీర్తి శేషులయ్యారు. ఈ ఋగ్వేదాండ్రానువాదాన్ని నేమానివారు 1926 లో ప్రారంభించినట్లు కనిపిస్తున్నది. నేమానివారు తెల్లవారుజాముననే లేచి రచనచేసేవారు - రాత్రిబాగా ప్రొద్దుపోయేదాకా కూడా వ్రాసేవారు - తాము అద్దెకున్న యింట్లో సాధారణంగా ముఖద్వారం ప్రక్కగావున్న కిటికీదగ్గర తూర్పుగా తిరిగి కూర్చుని ఆంధ్ర ఋగ్వేద రచన చేసేవారు.

1927 జూన్ నెలలో ముఖలింగంలో కళింగ వర్ధంతి జరిగింది. ఈవర్ధంతిలో పాల్గొనడానికి అప్పటికి విరచితమైవున్న ఆంధ్ర ఋగ్వేద భాగంతోసహా ముఖలింగం వచ్చి నేమానివారు ఒక బంధువుల యింట్లోవుండగా అదే సభలలో పాల్గొనడానికి వచ్చిన కవిసమ్రాట్ శ్రీవిశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు నేమానివారిని దర్శించి ద్వితీయాష్టకంలోని కొన్ని పద్యాలను తీసుకొనివాటిని తమ 'జయంతి' పత్రికలో (సంపుటము-1. సంచిక-2.) ప్రకటించారని తెలియవచ్చింది. ఈ కళింగవర్ధంతిలో పాల్గొన్న శ్రీపండిరి మల్లికార్జునరావుగారు కూడా నేమాని వారిని దర్శించి ఆంధ్ర ఋగ్వేదంలోని మొట్టమొదటి అయిదు పద్యాలు తీసుకుని ఆ రోజుల్లో వారి సంపాదకత్వం క్రింద రాజమండ్రి నుంచి వెలువడుతున్న "సుఖాషి" మాసపత్రికలో (1927 నవంబరు) 'ఋగ్వేద సంహిత' అన్న శీర్షికతో ప్రకటించారు. ఇంతకు మించి నేమాని వారు సజీవులై వుండగా ఆంధ్ర ఋగ్వేదంలోని పద్యాలేవీ ప్రచురితం కాలేదు. 1932 జూన్ 30 వ తేదీన నేమానివారు హఠాత్తుగా కీర్తి శేషులయిన తరువాత ఈ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతి సంపుటాలను తన కీయవలసిందని నేమానివారి పెదతల్లి మనుమలైన శ్రీ గుమ్మలూరు సత్యనారాయణగారు నేమానివారి భార్య మహాలక్ష్మిగారిని అడుగగా ఆమె అందుకు నిరాకరించారట. ఈ విషయాన్ని శ్రీ సత్య నారాయణగారే నాకు స్వయంగా చెప్పారు. నేమానివారి మరణానంతరం సత్యనారాయణగారి బావగారైన శ్రీ మండపాక పార్వతీశ్వర శాస్త్రి, B. A. L. T., గారి కృషివల్ల ఈ ఆంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత వ్రాతప్రతులు రాజమండ్రిలోని గౌతమీ గ్రంథాలయానికి శ్రీమతి మహాలక్ష్మిగారు బహూకరించడం జరిగింది. 1970 లో గౌతమీ గ్రంథాలయానికి గౌరవకార్యదర్శిగా నియమితులయిన శ్రీ మహీధర జగన్మోహనరావుగారు నేమానివారి బృహద్రచన యీ శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత ప్రథమ మండలంలోని 1 వ సూక్తం మొదలు 9 వ సూక్తంలోని 5 వ పద్యంవరకు వున్న పద్యాలను ఋక్సంఖ్యలు లేకుండా 8 పేజీలుగా ఒక కరపత్రమూ, ప్రథమాష్టకం అష్టమాధ్యాయంలో వున్న 118 వ సూక్తం మొదలు 115 వ సూక్తంలోని 4 వ ఋగనువాదమైన సీసపద్యంలోని సీసం నాలుగు పాదాల వరకు మాత్రమే 8 పేజీలతో మరొక కరపత్రమూ 1972 లో అచ్చువేయించి రెండవ కరపత్ర ప్రారంభంలో ఈ గ్రంథ ప్రచురణకై ఆర్థిక సహాయం చేయవలసిందని విజ్ఞప్తి చేస్తూ యీ బృహద్రచనగురించి నాలుగు మాటలు వ్రాశారు. శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు వ్రాసిన మాటలను యథాతథంగా యిక్కడ ఉదాహరిస్తున్నాను.

— “కీ. శే. నే. నరసింహశాస్త్రిగారు బరంపురంలోని కళ్ళికోటరాజు కళాశాల సంస్కృతాధ్యాపకులుగానుండి యీ గ్రంథము 1929లో పూర్తిగావించిరి. వారి అకాల మరణానంతరము యీ వ్రాతప్రతి శ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారి కృషి వలన రాజమండ్రి, శ్రీ గౌతమీ గ్రంథాలయమున భద్రపరచబడినది. ఇదియొక అపూర్వ గ్రంథరాజము. ఇది అచ్చుకాకుండుట ఆంధ్రుల దౌర్భాగ్యము. దీనిలో 10,066* పద్యములు, 150 పుటలు పీఠిక, 150 పుటలు పదానుక్రమణిక, 150 పుటలు విషయ వివరణము గలవు. రాయల్ సైజున 1500 పుటలగును. 40 ఏండ్లుగా యీ అమూల్య వ్రాతప్రతి సురక్షితముగ నుండుట మన అదృష్టమే. దీనిని అచ్చువేయించుటకై భారత ప్రభుత్వము, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము, సాహిత్య అకాడమీ, పదాన్యులు సహాయమునర్ప గోరుచున్నాము. ఇట్లు మహిధర జగన్మోహనరావు, గౌరవ కార్యదర్శి, గౌతమీ గ్రంథాలయము, రాజమండ్రి”

శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు ప్రకటించిన కరపత్రంలోని పై విషయాలలో కళ్ళికోట కాలేజీలో తెలుగు పండితులుగా పనిచేసిన నేమానివారిగురించి సంస్కృతాధ్యాపకులుగా వ్రాయడంతోపాటు మరికొన్ని పొరపాట్లున్నాయి ఈపొరపాట్లగురించి వివరించేముందు అనుట ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంపాత వ్రాతప్రతి సంపుటలగురించి తెలుసుకొనడం అవసరం-

వ్రాతప్రతుల సంపుటలు

ఆంధ్ర ఋగ్వేదరచనానందర్పంగా అజ్ఞాత వ్యక్తులు నలుగురూ శ్రీ పి. వి. రమణమూర్తి అనే కవి పండితులొకరూ (ఒకచోట పి. రమణమూర్తి అని మాత్రమే వున్నది.) కొన్నికొన్ని భాగాలకు లేఖకులుగా పనిచేశారు. ఆంధ్ర ఋగ్వేదసంపాత అత్యధిక భాగం నేమానివారి స్వహస్తంతో వ్రాయబడిందే. ఈ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంపాత మొత్తం 16 వ్రాతప్రతులలో వున్నది. ఈ 16 వ్రాత ప్రతులలోను 12 సంపుటలు అంటే 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14 సంపుటలు 12" X 8" సైజులోను మిగిలిన 7, 8, 15a, 15b సంపుటలు గల నాలుగు సంపుటలు 8" X 8" సైజులోను వున్నాయి. ఈ వివిధ సంపుటలలో ఒక్కొక్క సంపుటలోనూ వున్న పేజీల సంఖ్య, అష్టకాలు, మండలాలు, అధ్యాయాలు, అధ్యాయాల రచనముగిసిన ప్రదేశాలు, తేదీల వివరాలూ సంపుటల సంఖ్యలతోసహా యీ క్రింద పట్టికలో యివ్వడం జరుగుతున్నది—

సంపుటం - మొత్తం సంఖ్య	అష్టకం	మండలం	అధ్యాయం	అధ్యాయం - ముగిసిన పేజీ	అధ్యాయం - ముగిసిన తేదీ	స్థలం
1 368	1	1	1	97	-	-
„ „	1	1	2	145	-	-
„ „	1	1	3	187	-	-
„ „	1	1	4	227	-	-
„ „	1	1	5	271	-	-
„ „	1	1	6	313	-	-
„ „	1	1	7	365	-	-
„ „	1	1	8	41	-	-
2 368	2	1	1	53	25-10-1930@	-
„ „	2	1	2	105	-	-
„ „	2	1	3	155	24-10-1930@	-
„ „	2	1	4	205	-	-

* 1981-5-16, 20 తేదీలలో ఆంధ్రపత్రిక దినపత్రికలో ప్రకటితమైన “ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంపాతకర్త నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి” అన్న వ్యాసంలో — “దీనిలో 10,666 పద్యాలున్నట్లు” అని ప్రకటించారు. శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు ప్రకటించిన కరపత్రంలో 10,066 అనే వుండగా పొరపాటున 666గా పడినట్లు ఆంధ్రపత్రిక సంపాదకులు శ్రీ శివలెంక రాధాకృష్ణగారు నాతో చెప్పారు.

@ ఇది నేమానివారు తమ రచనాభాగాన్ని పునః పరిశీలించి సవరణలు చేసి మెరుగులు దిద్దడం పూర్తిచేసిన తేదీ.

సంపుటం-మొత్తం - సంఖ్య	అప్టకం - పేజీలు - సంఖ్య	మండలం - సంఖ్య	అధ్యాయం - సంఖ్య	అధ్యాయం - ముగిసిన పేజీ - సంఖ్య	అధ్యాయం - ముగిసిన తేదీ	ముగిసిన స్థలం
2	368	2	2	5	255	-
"	"	2	2	6	309	-
"	"	2	2	7	357	-
3	178	2	3	8	43	-
"	"	3	3	1	95	21-11-1927
"	"	3	3	2	139	18- 7-1927
4	274	3	3	3	13	6- 8-1927
"	"	3	4	4	57	16-10-1930@
"	"	3	4	5	101	20- 8-1927
"	"	3	4	6	147	4- 8-1927@
"	"	3	4	7	191	15- 9-1927
"	"	3	5	8	237	27- 9-1927
"	"	4	5	1	23	12-10-1930@
5	272	4	5	2	79	8-10-1927
"	"	4	5	3	133	4-11-1927
"	"	4	6	4	191	8-12-1927
"	"	4	6	5	247	19- 1-1928
6	*78	4	6	6	16	5- 2-1928
"	"	4	6	7	56	19- 2-1928
"	"	4	6	8	78	17- 3-1928
7	*164□	5	7	1	42	14- 6-1928
"	"	5	7	2	84	-
"	"	5	7	3	128	28- 3-1928
"	"	5	7	4	163	15- 4-1928
8	*147∞	5	7	5	202	18- 4-1928
	(164-311)					24- 5-1928

@ ఇది నేమానివారు తమ రచనాభాగాన్ని పునః పరిశీలించి సవరణలు చేసి మెరుగులు దిద్దడం పూర్తి చేసిన తేదీ.

∞ చూ. 58 వ పేజీలోని 15b పుచ్ నోటు.

* 6, 7, 8, 10, 12, 15a సంపుటాలలో పేజీల క్రమసంఖ్య కాగితాలకు ఒక ప్రక్కనే వెయ్యడం జరిగింది. మిగిలిన 1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 13, 14, 15b సంపుటాలలో పేజీల క్రమసంఖ్యను కాగితాలకు రెండు వైపులా వెయ్యడం జరిగింది.

□ ఈ 7 వ సంపుటంలో 150 వ పేజీ తరువాత 151 వెయ్యకుండా ఒక పేజీ పొరపాటున విడిచిపెట్టి తరువాతి పేజీలో 151 సంఖ్య వెయ్యడం జరిగింది. అందువల్ల యీ సంపుటంలో నేమానివారు వేసిన సంఖ్య ప్రకారం పేజీల సంఖ్య 163 తో ముగియగా ఒక పేజీని అధికంగా కలిపి 164 పేజీలున్నట్లు పేర్కొనడం జరిగింది.

∞ ఈ 8 వ సంపుటంలో 290 వ పేజీ తరువాత 291 వెయ్యకుండా ఒక పేజీ పొరపాటున విడిచిపెట్టి తరువాతి పేజీలో 291 సంఖ్య వెయ్యడం జరిగింది. అందువల్ల 164 వ పేజీతో ప్రారంభమై 310 వ పేజీతో ముగియగా 311 వ పేజీతో ముగిసినట్లు భావించడం జరిగింది. నేమానివారి సంఖ్యల ప్రకారం యీ సంపుటంలో 146 పేజీలున్నట్లు కాగా ఒక పేజీ అధికంగా కలిపి 147 పేజీలున్నట్లుగా పేర్కొనబడింది.

సంపుటం-మొత్తం - సంఖ్య - పేజీలు -	అష్టకం - మండలం - అధ్యాయం -	అధ్యాయం -	అధ్యాయం -	ముగిసిన పేజీ -	ముగిసిన తేదీ -	స్థలం
8 147 (164-311)	5 7 6	241	-	-	-	-
" "	5 8 7	281	30- 5-1928	-	-	చీకటికోట
9 328	6 8 1	61	18-10-1928	-	-	బరంపురం
" "	6 8 2	115	19-10-1928	-	-	"
" "	6 8 3	175	23-10-1928	-	-	"
" "	6 8 4	253	29-10-1928	-	-	"
" "	6 8 5	303	2-11-1928	-	-	"
10 *128	6 8 6	13	7-11-1928	-	-	"
" "	6 9 7	38	11-11-1928	-	-	"
" "	6 9 8	64	17-11-1928	-	-	"
" "	7 9 1	91	27-11-1928	-	-	"
" "	7 9 2	120	21-12-1928	-	-	"
11 254	7 9 3	27	12- 1-1929	-	-	"
" "	7 9 4	89	29- 1-1929	-	-	బహ్మపురము
" "	7 10 5	161	14- 2-1929	-	-	"
" "	7 10 6	229	4- 3-1929	-	-	బరంపురం
12 *67	7 10 7	23	22- 4-1929	-	-	"
13 272	8 10 1	77	6- 6-1929	-	-	సాలూరు
" "	8 10 2	145	2- 7-1929	-	-	బరంపురం
" "	8 10 3	209	13- 7-1929	-	-	"
14 364	8 10 4	11	29- 7-1929	-	-	"
" "	8 10 5	67	9- 8-1929	-	-	"
" "	8 10 6	127	18- 8-1929	-	-	"
15b 60	3 4 5	59	1- 8-1927 ^ψ	-	-	"
" 132	—	—	10- 8-1930	-	-	"
15a 90	ముప్పిదేవతల పట్టికలు	—	11- 8-1930	-	-	"
	ముగ్గుద సంహిత - ఆర్కులప్రతిభ	—	—	-	-	"

* 6, 7, 8, 10, 12, 15a సంపుటాలలో పేజీలక్రమసంఖ్య కాగితాలకు ఒకప్రక్కనే వెయ్యడం జరిగింది. మిగిలిన 1,2,3, 4,5,9,11,13,14,15b సంపుటాలలో పేజీల క్రమసంఖ్యను కాగితాలకు రెండువైపులా వెయ్యడం జరిగింది.

^ψ 3వ అష్టకంలోని (4వ మండలం) 5వ అధ్యాయం 15b సంపుటంలో మొదట చిత్తుగా వ్రాయబడి (5వ సూక్తం మొదలు 17వ సూక్తంలో 14వ ఋక్కు వరకు) తిరిగి నాలుగవ సంపుటంలో శుద్ధంగా వ్రాయబడింది. 15b సంపుటంలోని ఈ 5వ అధ్యాయప్రారంభంలో 21-8-1927 3P.M. అని ఈ ఎక్స్‌ప్రెస్ ముగింపు పేజీలో 59) 1-8-1927 10P.M. అని నేమానివారే స్వయంగా వ్రాశారు. 21-8-1927 అని గ్రంథం ప్రారంభంలో వేసిన నేమానివారు గ్రంథం చివరి పేజీలో 1-8-1927 అని పొరపాటుగా వేసివుంటారు. ఇదే సంపుటంలో 9వ పేజీలో 24-8-1927, 15, 21 పేజీలలో 26-8-1927, 29వ పేజీలో 27-8-1927- 9 $\frac{1}{2}$ P.M. అని, 37వ పేజీలో 28-8-1927, 43వ పేజీలో 29-8-1927, 49వ పేజీలో 30-8-1927 అని తేదీలను నేమానివారు స్వయంగానే వ్రాశారు. 1వ పేజీ మొదలు 49 పేజీ వరకు 21, 24, 26, 27, 28, 29, 30 తేదీలను క్రమంగా వేసిన నేమానివారు 59వ పేజీలో

15b సంపుటంలోవున్న తొట్టతొలి రెండు కాగితాలూ ఋషిదేవతల పట్టికలూ తప్ప మిగిలిన సంపుటాలన్నింటిలోను సాధారణంగా కాగితానికి ఒక ప్రక్కనే వ్రాయడం జరిగింది. కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో పుట్నోట్లులు ఎడమప్రక్కపేజీలో వ్రాయడం జరిగింది. మరికొన్నిచోట్ల అక్కడక్కడా కుడి ప్రక్కపేజీలో వ్రాసినవి చిత్తుగా తప్పులతో పున్నప్పుడు వాటిని కొట్టివేసి ఎడమప్రక్కనున్న పేజీలో శుద్ధంగా వ్రాయడం కూడా జరిగింది. మొత్తం 16 సంపుటాలలోను ప్రతి సంపుటంలోనూ పున్న ఖాళీగా విడిచిన పేజీలతో సహా మొత్తం పేజీల సంఖ్యలూ-వేయబడిన పేజీల సంఖ్యలూ ఈ క్రింద చూపబడుతున్నాయి. వ్రాయబడిన పేజీలలో ప్రతి కాగితానికి ఒకవైపునే వ్రాయడం జరిగింది. కాబట్టి వ్రాయబడిన పేజీలు సగానికి తగ్గించుకుని పరిగణించుకోవాల్సి వుంటుంది. ఇంతకుముందు పేర్కొన్నట్లు పుట్నోట్లు సకృత్తుగా సాపుగా వ్రాయబడిన పద్యాలు ఉన్న యెడమప్రక్క పేజీలు ఇందులో పరిగణనకు రాలేదు.

సంపుటం - మొత్తం - వ్రాయబడిన-వ్రాసినపేజీల సంఖ్య - పేజీలు - పేజీలు - మొత్తం నుంచి-వరకు సంఖ్య				సంపుటం - మొత్తం - వ్రాయబడిన-వ్రాసినపేజీల సంఖ్య - పేజీలు - పేజీలు - మొత్తం నుంచి-వరకు- సంఖ్య			
1	368	3- 41*	353	11	254	5-253	249
		51-365		12	134	1- 67	67
2	368	3-365	363	13	272	5-271	267
3	178	7-175	169	14	364	5-183	179
4	274	5-271	267	15a	90	1- 45	45
5	272	5-271	267	15b-1 Δ	60	1- 60	@32
6	156	1- 78	78	15b-2 Δ	52	:: 2- 9	8
7	328	1-163	163			43- 50	8
8	294	164-310	147	15b-3 Δ	40	1- 2	2
9	328	9-327	319			11- 30	20
10	256	4- 64	61			39- 40	2
		68-128	61	15b-4 Δ	40	1- 28::	28

మొత్తం 16 సంపుటాలలోను 4,128 పేజీలుండగా 3,156 పేజీలు వ్రాయబడివున్నాయి. ఇంతేకాదు. వివిధ సంపుటాలలో శుద్ధంగా వ్రాయబడిన పద్యగద్యాలతోఉన్న యెడమప్రక్క పుటలు 96 ఉన్నాయి. అనేకసంపుటాలలో వివిధ సందర్భాలలో వ్రాయబడిన పుట్నోట్లతో కూడిన 138 యెడమప్రక్క పేజీలున్నాయి. ఆయాసంపుటాలలో పద్యగద్యాలు, పుట్నోట్లు వ్రాయబడినయెడమ ప్రక్క పేజీల వివరాలను తరువాతి పేజీలో యిస్తున్నాను.

వేసిన 1-8-1927వ తేదీని పొరపాటునవేసివుంటారనేది నిస్సందేహమైన విషయం. మూడవ అష్టకంలోని 4 వ అధ్యాయం 20-8-1927న పూర్తియింది. అందువల్ల 21-8-1927న పంచమాధ్యాయం రచన ప్రారంభించడం వాస్తవికమే అయివుంటుంది. పంచమాధ్యాయం 17వసూక్తంలోని 14వముక్కు అనువాదం 1-9-1927న ముగిసినట్లు వ్రాయడానికి మారుగా పొరపాటున 1-8-1927 అని వేసివుంటారు. 4వ సంపుటం తృతీయాష్టకంలోని షష్ఠాధ్యాయ రచన 15-9-1927న పూర్తియింది. అందువల్ల 4వ సంపుటంలో శుద్ధంగా వ్రాయబడిన 5వ అధ్యాయం 4-9-1927న వ్రాయడం పూర్తికాగా పొరపాటున నేమానివారు 4-8-1927 అని వేసివుంటారు.

* 3-41 అంటే 3వ పేజీనుంచి 41వపేజీవరకూ అని గ్రహించాలి. ఈ పట్టికలో మిగిలిన అన్నిచోట్లా యీ విధంగానే గ్రహించాలి.

Δ ఈ 1,2,3,4 లు 15b సంపుటంలోని ఎక్సర్ సైజు పుస్తకాలు.

@ ఈపుస్తకంలో మొదటి రెండు కాగితాలూ వెనుకాముందూ రెండువైపులా వ్రాయబడివున్నాయి. అందువల్ల 30 పేజీలకు మారుగా 32 పేజీలను గ్రహించడం జరిగింది.

:: 2వపేజీలో రెండు అంకితం పద్యాలు చిత్తుగా వ్రాయబడి కొట్టివేయబడివున్నాయి.

:: చివరిరెండు పేజీలలో 5 విభిన్న ఋక్కులకు అనువాదపద్యాలున్నాయి.

సంపుటం సంఖ్య	పద్యగద్యాలున్న యెడమప్రక్క పేజీలు	పద్యగద్యాల మొత్తం సంఖ్య	పుట్టనోట్లున్న యెడమప్రక్క పేజీలు	పుట్టనోట్ల మొత్తం సంఖ్య
1	6	7	43	42
2	*4	4	21	24
3	*8	9	5	6
4	@17	14	10	11
5	*12	7	10	10
6	* 4	3	1	1
7	Δ15	20	20	18
8	14	14	8	7
9	7	8	11	8
10	4	4	6	5
11	1	1	3	3
12	2	2	—	—
13	08	7	20	14
14	6	6	12	11
	108	106	170	160

* ఈ సంపుటంలో ఒక పేజీలోనే ఋగనువాదమూ పుట్టనోట్లూ రెండూ ఉన్నందువల్ల యీ పేజీని ఒక్క పద్యగద్యాల పేజీగానే కలిపి లెక్కించి పుట్టనోట్ల పేజీగా పరిగణించలేదు.

@ ఈ సంపుటంలో ఒక పేజీలో ఒక సీసపాదమూ, రెండు వేరువేరు పేజీలలో ఒక్కొక్క ఉత్పలమాలపాదమూ వ్రాయబడినాయి. ఒక్కొక్కపాదంవంతున ఉన్నవి పూర్తిపద్యాలు కావుగాబట్టి వీటిని కుడిప్రక్క పేజీలోనే పద్యగద్య గణనలోకి తీసివేడం జరిగింది. అయితే వ్రాయబడిన పేజీల విషయంలో ఈ యెడమప్రక్క పేజీలు సైతం యిక్కడ పరిగృహీతాలయ్యాయి.

ఈ సంపుటంలో మూడు వేరువేరు పేజీలలో ఒక్కొక్క ఉత్పలమాల పద్యపాదమూ, మరొక పేజీలో చంపకమాల పద్యపాదమూ, యింకొక పేజీలో ఒక గీత పద్యపాదమూ, వేరొక పేజీలో మూడు కంద పద్యపాదాలూ వ్రాయబడి ఉన్నాయి. ఈ యెడమప్రక్క పేజీలు యిక్కడ వ్రాయబడిన పేజీలుగా పరిగణితంకాగా అసంపూర్ణపద్యాలు కుడిప్రక్క పుటల్లోనే క్రమసంఖ్యలో పరిగణితయ్యాయి.

= ఈ సంపుటంలో ఒక యెడమప్రక్క పేజీలో ఉత్పలమాల పద్యపాదం ఒక్కటి వ్రాయబడింది. ఈ పేజీని యెడమప్రక్క వ్రాయబడిన పేజీగా గ్రహించినా పద్యం మాత్రం పూర్తిగా లేదుకాబట్టి యెడమవైపు పేజీలోని పద్యంగా గ్రహించలేదు. చూడుగా కుడిప్రక్క పేజీలోని క్రమసంఖ్యలోనే యీ పద్యం కలిసివున్నది.

Δ ఈ సంపుటంలో రెండు యెడమవైపు పేజీలలో ఋగనువాదాలు పుట్టనోట్లు రెండూ ఉన్నందువల్ల యీ రెండు పేజీలను పద్యగద్యాల పేజీలలోనే కలిపి పరిగణించడంవల్ల పుట్టనోట్ల పేజీలలో వీటిని పరిగ్రహించలేదు.

○ ఈ సంపుటంలో ఒక యెడమప్రక్క పేజీలో గీత పద్యపాదాలు రెండు వ్రాయబడ్డాయి. ఈ పేజీని యెడమవైపు వ్రాయబడిన పేజీగా పరిగణించి పద్యపాదాలు యెడమప్రక్క వ్రాయబడిన పూర్తిపద్యంగా గ్రహింపబడలేదు.

≠ యెడమప్రక్క పేజీలో వ్రాయబడినవని చూపించిన యీ 106 పద్యగద్యాలూ మామూలుగా గ్రంథంలో పద్యగద్య క్రమంలో అంతర్భూతమై పున్నవే-సాధారణంగా గ్రంథమంతా ఒకవైపునే కుడిప్రక్క పేజీలలో వ్రాయబడినందువల్ల మొత్తం సిన పుటల పరిగణనకై యెడమప్రక్క పుటలలో యెన్ని పుటలలో పద్యగద్యాలూ పుట్టనోట్లూ వ్రాయడం జరిగిందో తెలుపడానికై పట్టికలు యివ్వడం జరిగింది.

పద్యగద్యాలు, పుట్టనోట్లు వ్రాయబడిన యెడమప్రక్క పేజీలు వివిధ సంపుటలలో మొత్తం అన్నీ $108+170=278$ ఉన్నాయి. కాగా 16 సంపుటలలోనూ వ్రాయబడిన కుడియెడమ ప్రక్కపేజీలన్నీ కలిపి, $154+278=3,432$ పేజీలన్నమాట. 15b సంఖ్యగల సంపుటలలో నాల్గవ ఎక్సర్ సైజు పుస్తకంలోవున్న సూక్త ఋషిదేవతల పట్టిక తరువాతి కాగితంముందుప్రక్కపేజీలోనూ, దానివెనుకవైపునవున్న యెడమప్రక్క పేజీలోనూ అయిదు విభిన్న ఋగనువాద పద్యాలున్నాయి. ఈ రెండుపేజీలు 8,156పేజీల సంఖ్యలోనే కలిపివేయడం జరిగింది. మొదటి ఎక్సర్ సైజు పుస్తకంలోని తొలి రెండు కాగితాల యెడమ ప్రక్కపేజీలు రెండూ కూడా యీ 8,156 పేజీల సంఖ్యలోనే కలపడం జరిగింది.

లేఖకులు - దస్తూరీలు

ఆంధ్ర ఋగ్వేదసంపాత వ్రాతప్రతి సంపుటలు మూడింటరెండువంతులు గ్రంథం శ్రీనేమానివారి స్వకీయమైన దస్తూరీలోనే వున్నది. నేమానివారి దస్తూరీ అనేక విధాలుగా వున్నది. నెమ్మదిగా పెద్ద పెద్ద అక్షరాలతో వ్రాసినప్పుడు ఒక విధంగానూ, చిన్న చిన్న అక్షరాలతో వ్రాసినప్పుడు మరొకవిధంగానూ, గబగబా వ్రాసినప్పుడు గాలుసుకట్టుతో వేరొక విధంగానూ వున్నది. (శ్రీనేమానివారి ఇంగ్లీషు - తెలుగు దస్తూరీలు 62-63 పేజీలలో చూడవచ్చును.)

వ్రాతపతి సంపుటలలోవున్న వివిధ దస్తూరీలనుబట్టి కొన్నికొన్ని పుటలకు నల్లరు అక్షాతవ్యక్తులూ కొన్ని పుటలకు శ్రీ పి. రమణమూర్తి లేఖకులుగా పనిచేసినట్లు స్పష్టపడుతున్నది. వివిధసంపుటలలోవున్న ఆయా భిన్నవ్యక్తుల దస్తూరీల వివరాలివి.

1వ. అక్షాతవ్యక్తి దస్తూరీ:— ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంపాతరచనలో తొలిదశలో ఒక అక్షాతవ్యక్తి లేఖకులుగా పనిచేశారు. 1వ సంపుటం 51వ పేజీ మొదలు 365వ పేజీ వరకూ 3వ పేజీనుంచి 41వ పేజీవరకూ (ఆంధ్ర ఋగ్వేద గ్రంథరచనా ప్రారంభం 51వ పేజీలోనే జరిగింది. 365వ పేజీ తరువాతి గ్రంథభాగం సంపుటంలో మొదట విడిచిన పేజీలలో 3వ పేజీ మొదలు 41వ పేజీవరకు వ్రాయబడింది.) 2వ సంపుటంలో 3వ పేజీ మొదలు 43వ పేజీ వరకు, 45వ పేజీ మొదలు 47వ పేజీ వరకు, 61, 63 పేజీలు, 67 మొదలు 73 వరకు, 89 మొదలు 137 వరకు, 143 మొదలు 219 వరకు, 223 మొదలు 241 వరకు, 245 మొదలు 255 వరకు, 259 మొదలు 275 వరకు, 279 మొదలు 365 వరకు-3వ సంపుటంలో 5వ పేజీ మొదలు 43 వరకు, 75 మొదలు 85 వరకు, 91 మొదలు 105వరకు ఈ అక్షాత వ్యక్తి దస్తూరీ వున్నది. 1,2,3 సంపుటలకు మాత్రమే ఈ అక్షాతవ్యక్తి లేఖకులుగా పనిచేయడం జరిగింది. మిగిలిన సంపుటలలో ఈ లేఖకుని దస్తూరీలేదు. (ఈ తొలి అక్షాతవ్యక్తి దస్తూరీని 64 వ పేజీలో చూడవచ్చును.)

పా.వెం.ర.మూర్తి దస్తూరీ —: శ్రీరమణమూర్తిగారి పేరు ఒకచోట (రెండవ సంపుటం 59వ పుట) ఇంగ్లీషులో *P. Ramana Murthai అనీ, మరొకచోట (నాల్గవసంపుటం 45వ పుట)*పా. ర. మూ. అనీ, వేరొకచోట (నాల్గవసంపుటం 171వ పుట) *పా. వెం. ర. మూ. అనీ తెలుగులో రమణమూర్తిగారి దస్తూరీలోనే ఉన్నది. రమణమూర్తిగారి దస్తూరీ తొలిసంపుటంలో లేదు. 2వ సంపుటం-43 మొదలు 45వరకు, 47మొదలు 61వరకు, 65మొదలు 67వరకు, 75 మొదలు 79వరకు, 139 మొదలు 141 వరకు, 219 మొదలు 223 వరకు, 241మొదలు 245వరకు, 257మొదలు 259వరకు, 275మొదలు 279వరకు-3వ సంపుటంలో 45 మొదలు 75వరకు, 85మొదలు 91వరకు, 167మొదలు 175వరకు-4వ సంపుటంలో 5మొదలు 21 వరకు, 25 మొదలు 271 వరకు-5వసంపుటంలో 249మొదలు 272 వరకు రమణమూర్తిగారు లేఖకులుగా పనిచేశారు. వ్రాత ప్రతి 9వ సంపుటంలో 8వ మండలంలో 13వ సూక్తంలోని 20, 21 ఋగనువాదాలు (20పుట) 24, 25, 26 ఋగనువాదాలు (23పుట) రమణమూర్తిగారి దస్తూరీతో ఉన్నాయి. 2, 3సంపుటలలో ఒక్కొక్క పేజీలో కొంతభాగం అక్షాతవ్యక్తి వ్రాయగా కొంతభాగం రమణమూర్తిగారు వ్రాసిన సందర్భాలు వున్నాయి. 2వ సంపుటంలోని 43, 45, 47 పేజీలు ఇటువంటివే. ఈవిధంగా ఉభయుల దస్తూరీలువున్న పేజీలను రెండు చోట్లా చూపించడం జరిగింది. (శ్రీ రమణమూర్తిగారి దస్తూరీలను 65, 66, 67 పేజీలలో చూడవచ్చును.)

* P. అంటే వచ్చే యింటిపేర్లు శతాధికంగా వున్నాయి. కాని “పా”తో ప్రారంభమయ్యేవి పాకనాటి, పాటిబండ్ల, పాటూరి, పాతకోట, పాతూరి, పామర్తి, పారనంది, పాలవేకరి, పాల్గురికి, పావులూరి మొదలయిన యింటిపేర్లు కొన్ని వున్నాయి.

210 e.g. Ramayana Grihya Sūtra (II. 17-9) we learn that Sita the furrow goddess, is the wife of Indra. Is it then an untenable conjecture that Ramayana hero of the Ramayana is in his original conception, like Arjuna, the hero of the Mahabharata, only a new edition of Indra battling the deities of drought? The myth of Indra has thus been mixed up with the Epic which describes the historic conquests of Southern India!

But though the Ramayana is full of Andhra values as a narrative of events still, like the Mahabharata, it throws side lights on the state of ancient Andhra in India and the struggle of the people there for freedom. ఆ సమయమునందు కృష్ణా నదీ తీరమునందు రామాయణము వ్రాయఁబడినది. దక్షిణ భారతమునందు రామాయణము వ్రాయఁబడినది.

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితాకర్త కావ్యతీర్థ శ్రీ నేమాని వెంకటనరసింహశాస్త్రిగారి
ఇంగ్లీషు-తెలుగు దస్తూరీలు - శ్రీ నేమానివారి తెలుగు సంతకం కూడా చిట్టచివర
చూడవచ్చును. వ్రాతపతి-4వ సంపుటం - 210వ పేజీ.

- ఈ గానము సమయము ~~అనుసరించుచు~~ 22/89
- (11) గీ॥ పం నంబు నులు ~~గీ॥ పం నంబు నులు~~ పం నంబు నులు కల్లు
 విలకల (డవంతు, పరియల సొం ~~విలకల~~ పం నంబు కల్లు!
 పం నంబు జొవ నులు కల్లు, బరమ పం నంబు
 జోయల బుట్టి కి వని నెక్క చ ప్పూ మంబు (190)
 గీ॥ నంబు సంపత్తి యంబు సం నంబు జొవ నంబు
 జోయల బుట్టి కి వని నెక్క చ ప్పూ మంబు
 బరమ పం నంబు కల్లు, బరమ పం నంబు కల్లు
 సుప్ర స స్మ న గంబు పి నానా ~~సుప్ర స స్మ~~ (191)
 (12) క॥ ప్రతి కల సంబంధ ర్థ
 ప్రతి కల సంబంధ ర్థ వ గీ ల భ క్త వ ర్థ ల కం
 న చ ర్థ వ ర్థ సంబంధ ర్థ వ ర్థ
 వ ర్థ వ ర్థ వ ర్థ వ ర్థ వ ర్థ వ ర్థ వ ర్థ (192)

శ్రీమ. పంచమ స్తోత్ర వర్ణన క్త ర్థ పం ప్రత్యేక గం
 క్త ర్థ పం ప్రత్యేక, పంచమ - గర్భ కం క్త, ముక్తా య మం న భగ
 వంతుల క, పంచమ స్తోత్ర వర్ణన క్త ర్థ పం ప్రత్యేక గం
 క్త ర్థ పం ప్రత్యేక, పంచమ స్తోత్ర వర్ణన క్త ర్థ పం ప్రత్యేక గం
 క్త ర్థ పం ప్రత్యేక, పంచమ స్తోత్ర వర్ణన క్త ర్థ పం ప్రత్యేక గం
 క్త ర్థ పం ప్రత్యేక, పంచమ స్తోత్ర వర్ణన క్త ర్థ పం ప్రత్యేక గం

విశ్వక్సేణ గానము 24-11-27
 బరమ పం

శ్రీ నేమానివారి తెలుగు దస్తూరి—వ్రాతప్రతి- 5వ సంపుటం-23వ పేజీ. నేమానివారు
 మామూలుగా సంతకం పెట్టేటప్పుడు “వెంకట”-వేంకట” అని వె, వేలతో కూడిన
 బిందురూపాలనూ, అధ్యాయాంతగద్యాలలోను అష్టకాంతగద్యాలలోను మాత్రం “వేజ్జుట” అని
 దీర్ఘ “వే” కారయ క్తమై కవర్గాంత్యాక్షర క వర్ణ సంయు క్తమైన రూపాన్ని మాత్రమే-
 అంటే “జ్జు” వర్ణాన్ని మాత్రమే వాడారు.

౧॥ ఎవఁడు మిమ్ము గుఱించి యిష్ట సునరవుక
 యనువుల యిష్ట కే నరకు వఁడొ
 ఎవడు నెఱిమర సంబుధ్ వగించుచు మోక్ష
 సద్ధ ముజేయక వె యగు వఁడొ
 ఎవఁడు మోక్ష వ ముల నింపఁరఁ జేయుక గూర్ఖ
 యనన్ సుతు లానర్చి యలరు వఁడొ
 ఎవఁడు మిమ్ముల వఁడొ హి సులక్ష్మ లజాల
 సెంపిచుట సెల్ల లజేయు వఁడొ

౧॥ యట్టి మూర్ఖుని మాన సభ్యంతరములు
 వ్యధి యొకటి గూడి కొని యుండు నటులుంక
 యజ్ఞ ము లక్ష జేయు వండు నిరంతరంబు
 యాతఁడు వరుడగు లోక విఖ్యాతు ఁడగును.

(9)

౧॥ బేచర బ్రహ్మ వరులార! యేచి మార
 లగు చియ సభా హావన మధిగ మించి
 చిన్యజమాన సుతు లల్ల లచరములుగఁ
 బొగడుటకు రండు వే వేగఁ బూర మతిని॥

౧॥ యజమానుండు దశేంద్రియంబులకు నొక సన్నంబు యజ్ఞమున
 దశ మానాపరభక్త సంతతికి నొక సన్నంబు యజ్ఞమున
 సుజనునొక పుత్రులగు సున్న దివిజున ఒక యజ్ఞమున
 విజయి ప్రియలం చు నల్పల మాన విద్యంబు మాకియర॥ (10)

ప్ర. అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ--ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితా రచన తొలిదశలో లేఖకులుగా పనిచేసిన
 మొట్టమొదటి అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ యిది. వ్రాతప్రతి- 2వ సంపుటం- 9వ పేజీ.

చ॥ యుగమును బెట్టి కట్టుటకు నున్నది ౧౦ పుస్తకములుగాలు ౧౦
సోగనగుయాన మల దిగొ-చూడుడు మారలువర వాడులం
దగునటులేయు చుకొగడు సధ కృపరాగయణాశ్రమంకవిం
మగటి మిగొట్టియార దముమానక సక్కిరంగు శ్చ దేవతుక్
సాతాందరము 15

P. Ramana
murthai

చ॥ కడు ననలంబహీనమగు శ్చ తాకమానే గువారిత
పుడును బవెల్లు కత్తువు లెబుల్లు గనెల్లు సమస్తం 16
పడరణ బోవ సంబుల సయంబువు శ్చ సమారలశ్చ
పుడునె సకండు కృష్ణ శ్చ బూబుగలబ్బు బందెనె 16

16)

చ॥ పక్క గుమానుకర్మలకు ప్రతినియించుచు నల్లకేళలం
బుక్కనికామిచంబులసే సంగుడుదత్తులు! యాగకర్మలం
దక్కకొన్నె ననేమదేయూహ ప్పిన్దసానిగవచ్చు లంబులన్
నిక్కిలియజ్ఞయ న్మయెడ మొకుమాం సులమేయసంగమ 17

16)

చ॥ బలమునుగల్గి యుగ నిపర్వవ బున్దము ప్రాణాకాంతికి
బలరమునై న తమము సుబాగునర్మంబుగ లాత్మచ్ఛం
గలుగుర సంబులక ము యకంబసేకల
చెలగుర సంబుల్రావి హావేయముమువ్వ వసాదనా ధులన్ 18

క॥ స్తుతి వాక్యములెల్ల సుత
స్తోతి యానెడుకొనుచు ప్రతిమాకర్మల
అవ సుఖము నయ గూరిని
సవవము దిచేయూక కక్రం 2 లనిన్
కం వష్టక మానుచు లనిన్ 19

19

శ్రీ పి. రమణమూర్తిగారి దస్తూరీ-వ్రాతప్రతి-2వ సంపుటం - 59వ పేజీ.
by P. Ramana Murthai అనే దానిలో by అనేది కుట్టులోకి వెళ్ళిపోవడంవల్ల పోతోలో పడలేదు.
“కడు ననలంబహీనమగు ఖస్థలి” ఇత్యాది పాతాంతర పద్యం శ్రీ రమణమూర్తి విరచితమే.
పాతాంతరము అన్నది వ్రాతలో పాతాందరము గా కనిపిస్తున్నది.
“యుగమును బెట్టి కట్టుటకు” ఇత్యాది పద్యము 1వ-అక్షాతవ్యక్తి దస్తూరీలో ఉన్నది.

చరమము నామఁడు! యర్జు! మాంసవచనాన మసౌకశ్చతాయ శుంభన్తే
 బరగుబంధనార్హుఁడవు భక్తి నిశేకునుబుండు నీకు నొ
 మరసవు నేచనాంబు నుమా యుక్తి ని న్మనుకీంచనవలన్
 భరువును, నా నరక నామ నల్లుడు నుత్తమ విష్ణు మాయుఁడు (195)

(14) తే॥ నిన్ను, చలువకాళ్ళములు నీళ్ళవలె పయలుచునుండు మంమహా
 న్నిన్నసేళిబ్రవరములుకాం. తరభంబును జేయునట్లుగా
 సన్నుతకర్మలంగలును సజ్జనులందఱుకావు మధ్యసం
 జెప్పుడునట్లునామృతమునంతయుఁ బ్రాప్తినిచ్చుఁ జేయుచు (106)

(95) గోతరీ నమోద సమయే సుప్రసత్నం జన్మయేన
 ప్రాప్త్యుం గాంగ నకుమేమయ ప్రబల వచ్చె
 కలంకం నమోద సమయే సుప్రసత్నం జన్మయేన
 యాంక సమయే సుప్రసత్నం జన్మయేన
 గోతరీ నమోద సమయే సుప్రసత్నం జన్మయేన
 సంగీత సమయే సుప్రసత్నం జన్మయేన
 దోష్ట్రీ గలంకం నమోద సమయే సుప్రసత్నం జన్మయేన
 యాంక సమయే సుప్రసత్నం జన్మయేన

(107)

(108)

శ్రీ రమణమూర్తిగారి దస్తూరీ-వ్రాతప్రతి- 4వ సంపుటం- 45వ పేజీ.

“తరుణుడ! యగ్ని!” ఇత్యాది పాఠాంతర పద్యం శ్రీ రమణమూర్తి విరచితం.

(5) గుం అతిభక్తి వంతకా నాకాశవాసిని
~~అతిభక్తి~~ కం సత్యముగా శంకురేఖంకు
నతి విశ్రాంతం ప్రసన్ను వేదితంబుండు
తెలుగునకు చుట్టడియందుకు
నతి పూతకా గుంకొన్నం పరశేషంబు
నతి భిత్తుముగి గావలంబు
విపులాంతరిక్ష సద్భవైష్ట్య లంబున
వసువుగానా శ్రాద్ధి వరలుండు
గుం మానకాంత రిక్ష పంశ్రీస్థ లంబుల
సవనంబులు చుట్టడియందుకు

(X)

కరణబులములకు చుట్టడియందుకు లాభంబును పురస్కారమును (79)
సంభవించుచుండు చుట్టడియందుకు సంగతమును సంగతమును (80)

శాంతింతురము. (శా. కె. శ. మా.)
గోళాకాశమునకుండు సయంతు రిక్షాకాశమునకు సయంతు
పంతుండు వసువుగా శంకురేఖంకు నతిభి

పసువులు స్థలములకు
పసువులు స్థలములకు

వెలుగువేది, యజ్ఞపూర్ణ శుభాకంశ
గుంబులమునంబును చుట్టడియందుకు
శుభలమునంబును చుట్టడియందుకు
సత్వమునంబును చుట్టడియందుకు
వర్ణమునంబును చుట్టడియందుకు

(79)
80

(80)
80

శ్రీ రమణమూర్తిగారి దస్తూరీ-వ్రాతప్రతి- 4వ సంపుటం-171వ పేజీ.
“అకసమున హంస” ఇత్యాది పాఠాంతర పద్యం శ్రీ రమణమూర్తి విరచితం

2వ. అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ:— 7వ. సంపుటంలో 141 వ పేజీలుమొదలు 145వ పేజీ వరకు యెవరో మరొక వ్యక్తి లేఖకులుగా పనిచెయ్యటం జరిగింది.

7వ. సంపుటం 144

దీనిని, ఇచ్చివేసినది నగు విషయమునకును నీ దీని
గల విషయమునకును పద శబ్దములవలననున్నది
గలది యింతగాను వ్రాయవలసి మనకు విచిత్రము
నీ దీని విషయములకు సంబంధించినది నమలందు
యిచ్చివేసినది నగుగాన, విషయము ఇచ్చివేసినది,
గుల్బములను విచ్చివేసినది నగుగాన, విచ్చివేసినది
మదనం దిస్తే ఆపకెత్తవనునది ఇచ్చివేసినది నుం
రకవముగా నుండునది నది జేర్చగా విషయము
గుల్బము పద శబ్దములవలననున్నది నుండునది
కను

3) విషయము ఇచ్చివేసినది నమలందు ప్రస్తుతం, విచ్చి
దినదినములందు విషయములవలన ఇచ్చివేసినది నగుగా
విచ్చివేసినది నగుగా ఇచ్చివేసినది నుండునది
యిచ్చివేసినది నుండునది. జేర్చగా విషయమునకు
ముపరశబ్దములవలననున్నది నుండునది
4) విషయము ప్రస్తుతం ఇచ్చివేసినది నుండునది,

3వ. అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ :— 8వ. సంపుటం అంతా చీకటిపట్టణంలోను చీకటికోటలోను వ్రాయబడింది. ఈ సంపుటంలో శ్రీ నేమానివారి దస్తూరీతోపాటు వేరే యిద్దరు వ్యక్తుల దస్తూరీలుకూడా వున్నాయి. ఈ మూడవ అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ వ్రాత ప్రతి 8వ సంపుటంలో 167వ పేజీ మొదలు 280 వరకూవున్న కొన్ని పేజీలలో అక్కడక్కడా వున్నది.

- (2) ముత్యజీమీపుట్టు వృషభము వల గేక శ్చమునయు 2
 ఎవడుబిడ్డది సము రహములకు సలముగతవృద్ధి కలిగిం
 ముగ్ధుల వదు దేవతల భుసద్భుల రములకు గోళ్ళు రుహా
 ప రదు ము రదు విధముల నుభు రమి స పి రతగ్గన ము
 యు సుమమును ఇప్పుడు రక. గాకు ము రదు విధముల వత్త
 మ య సుగతి యు తమగు బ్రాహ్మి సము గాసం ను గాక 3
- (3) వీరి యుతరు రపము రవేత్తాన స వ గాన లు రండు వరు ర
 పము బలమును ప్రసరించును. వరుణు వాన్య సు రెమున
 తగదు రపవలు ర్వింయు పిత్తమ రతల సమ మము
 న పయ సుగుగ్రాకి రంచును అంచు నేపి పృథ్వీ లుగయు
 రు వత్తి నల నుదురు 4

3వ. అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ—వ్రాతప్రతి- 7వ సంపుటం- 243వ పేజీ.

4వ. అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ :— 8వ. సంపుటంలో 295, 296, 297 పేజీలలో దాదాపు రెండుపేజీల విషయం ఈ నాల్గవ అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీలో వున్నది. ఇది ఆడవారి దస్తూరీవలె కనిపిస్తున్నది. బహుశా యిది నేమానివారి భార్య శ్రీమతి మహాలక్ష్మిగారి దస్తూరీ అయివుండవచ్చును.

దు స గీం ప హే స ను .

100

(14) గురు ధర్మయోగము యుక్తగుండును, త్రితల విబలము ను సంగ
రక్షిం బను. ఎన్నిక్రమపులను బరిపా వించెను. వృష్ణ
వధిం చురుక్కులుండ్రు ని రక్షించెను.

10.

(15) ఆగు ధ పంసులు, డొప్పే మంతులు, గుప్త్రవర్ణు కాగల
మరుత్తులు కాళీ భా ర్యమై మున్నకమునండు పో రత్తి
య శి రస్సి యెము సుప్ర కానిం ప హే మహా విరి.

(16) ధృ, మరు ధర్మయోగా, మరుం మంతుల బరి ప్రాప్తవరి
యగు, రథము మధ్య సల మున వ గీంచి రూరు మును
డి వచ్చుతి. పన్యో లకి క మున ముగ్ధు డు డెవన మూ
రామువ వ గూతము లన్నియు పంపించెను.

(17) డేవతలారం! మాయ డె టునారన, సర్వరమణ
ము పంథయుతము నగు శైవ శక్తి మునెత్తునగు,
వచ్చెడరు గంక.

104

4వ. అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ—వ్రాతప్రతి- 8వ సంపుటం- 296వ పేజీ.

బహుశా యిది శ్రీ నేమానివారి భార్య శ్రీమతి మహాలక్ష్మిగారి దస్తూరీ అయివుండవచ్చును.

1, 2, 3, 4 సంపుటాలలో అక్కడక్కడా నేమానివారు స్వహస్తంతో వ్రాసిన పద్యాలూ వున్నాయి. నేమానివారే స్వహస్తంతో చేసిన సవరణలు అనేకం వున్నాయి. 5వ సంపుటంలో మొదటిపేజీనుంచి 249 పేజీవరకు నేమానివారి దస్తూరివుండగా ఆ తరువాత 2^వ 2వ పేజీవరకు రమణమూర్తిగారి దస్తూరి వున్నది. 7వ సంపుటంలో 141 మొదలు 145వ పేజీవరకూ వున్న మరొక అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరి 8వ సంపుటంలో వున్న యిద్దరు అజ్ఞాతవ్యక్తుల దస్తూరిలు తప్ప మిగిలిన గ్రంథభాగం అంతా అంటే 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15a, 15b సంపుటాల గ్రంథమంతా నేమానివారి స్వహస్తవిలిఖితమే ! వివిధ సంపుటాలలోనూ వున్న వుట్ నోటులన్నీ కేవలం శ్రీనేమానివారి దస్తూరిలోనే వున్నాయి.

ఈ సంపుటభాగాల లేఖకులు పి. రమణమూర్తి అన్నా, పా. ర. మూ అన్నా, పా. వెం. ర. మూ. అన్నా ఒకే ఒకవ్యక్తి గాని భిన్నవ్యక్తులు కానేకారు. 2, 3, 4, 5 సంపుటాలలో పి. రమణమూర్తి పేరుతోను, పా. ర. మూ. పేరుతోను, పా. వెం. ర. మూ. పేరుతోనూ నిర్దిష్టమైన దస్తూరి అంతా రమణమూర్తిగారిదే. అయితే ఈ రమణమూర్తిగారు తననుతాను వెంకటరమణమూర్తిగా సైతం ఉటంకించారు. ఇంటిపేరు విషయంలో “పా” అంటే “పారనంది” వారని కొందరనగా “పామర్తి” వారని కొందరన్నారు. పారనంది వెంకటరమణమూర్తిగారు బరంపురంలోని కళ్ళికోట కాలేజీకి అనుబంధితమై వున్న హైస్కూలులో 28-1-1981వ తేదీనుంచి శ్రీ పసుమర్తి కృష్ణమూర్తిగారి స్థానంలో తెలుగుపండితులుగా నియమితులై పనిచేశారు. జనవరి 28వ తేదీనుంచి పారనందివారు పనిచేసినా వారి ఉద్యోగం యిచ్చిన ఆర్డరుమాత్రం 28-1-8931వ తేదీనుంచి అమలులోకివచ్చేట్లుగా 6-7-1981వ తేదీన యివ్వడం జరిగింది. తరువాత వీరు కళ్ళికోట కళాశాలలో తెలుగుపండితులయ్యారు. ఈ పారనంది వెంకటరమణమూర్తిగారు పండితులు కవికూడా. “మేఘ సందేశము, కమలకుమారి, సుకర్ణస్పర్శ” మొదలైన గ్రంథాలు విరచించారు. మేఘసందేశము కాశీదాసు మేఘసందేశానికి చక్కని పద్యాత్మకమైన అనువాదం. వీరిది శ్రీకాకుళం జిల్లా మందసా, రాణిగాం. వీరు 10-7-1890లో జన్మించి యిటీవలనే నాలుగు సంవత్సరాల క్రిందట 1977లో కీర్తిశేషులయ్యారు. తెలుగుపండితులుగా పారనందివారి నియామకం నేమానివారు జీవించివుండగానే జరిగింది. పారనందివారు 1981లో తెలుగుపండితులుగా నియమితులయ్యారంటే పూర్తిగా 40యేళ్ళు నిండిన తరువాతనే వారి కీర్తిద్యోగం లభించిందన్నమాట. ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తువారు వివిధకవుల కవితలతో 1980లో ప్రకటించిన ‘నవకవిత’ సంపుటంలో పారనందివారి మేఘసందేశంలోని పద్యాలు కొన్ని ప్రకటించి కవి పరిచయంగా వారు భాషాప్రవీణ పరిక్షలో ఉత్తీర్ణులయినట్లు వ్రాశారు. పారనందివారు “ఉభయభాషాప్రవీణ” కాక “భాషాప్రవీణ” పరిక్షలో మాత్రమే ఉత్తీర్ణులయ్యారంటే 1988 తరువాతనే వారు భాషాప్రవీణ పట్టం సంపాదించారనుకోవాలి. ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తువారు తాము నిర్వహిస్తున్న ఉభయభాషాప్రవీణ పరిక్షను 1988లో రద్దుచేసి దానిస్థానంలో విద్యాప్రవీణ-భాషాప్రవీణ పరిక్షలను ప్రవేశపెట్టారు. పారనందివారు భాషాప్రవీణ పరిక్షలో ఉత్తీర్ణులయ్యేవరకూ బహుశా యోగ్యతాపత్రంలేని (అన్ క్వాలిఫైడ్) తెలుగుపండితులుగా పనిచేసి వుంటారని భావించవలసివుంటుంది. ఈ పారనందివారే నేమానివారికి లేఖకులుగా పనిచేశారని అనుకుందామా అంటే 1928లో 5వ సంపుటం పూర్తిచేసేవరకూ లేఖకులుగా పనిచేసిన వీరు హఠాత్తుగా యెందువల్ల మౌనివేశారో 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15a, 15b సంపుటాలు వ్రాయడంలో వీరి దస్తూరి (9వ సంపుటంలో 5వ పద్యాలు మినహా) లేకుండా యీ సంపుటాలన్నీ (7వ సంపుటంలో 141 నుంచి 145వ పేజీవరకు తప్ప) నేమానివారే యెందువల్ల వ్రాసి పూర్తిచేశారో తెలియదు. కళ్ళికోట కళాశాలలో పనిచేసిన రమణమూర్తిగారూ నేమానివారికి లేఖకులుగా పనిచేసిన రమణమూర్తిగారూ ఒక్కరే అవునో కాదో ధ్రువపరచుకోవాలంటే ఆంధ్రముగ్ధుడ సంహితలోని రమాణమూర్తిగారి దస్తూరిని కళ్ళికోట కాలేజీలో పనిచేసిన రమణమూర్తిగారి దస్తూరితో సరిపోల్చి చూడవలసివున్నది. ఈ దస్తూరిలు పోల్చి చూచే అవకాశం నాకు లభించలేదు. కాలేజీ తెలుగుపండితులైన రమణమూర్తిగారి దస్తూరి ఆంధ్రముగ్ధుడ లేఖకులైన రమణమూర్తిగారి దస్తూరి ఒకటిగా నేవుంటే యీ పారనందివారే నేమానివారి లేఖకులని విశ్వసించవచ్చు. ఒకవేళ నేమానివారివద్ద లేఖకులుగా పనిచేసినవారు పారనందివారు కాక పామర్తి వెంకటరమణమూర్తిగారని అనుకున్నా-9వ సంపుటంలో 5వ పద్యాలు యీ రమణమూర్తిగారి వ్రాతలో వున్నా-పారనా మరి 5వ సంపుటం తరువాత యెందువల్ల లేఖకులుగా పనిచేయలేదో తెలియదు. బహుశా నేమానివారికి యీ లేఖకులకు అభిప్రాయభేదాలు వచ్చి వుండవచ్చు. లేదా రమణమూర్తిగారు బరంపురం విడిచి యేదైనా గ్రామాంతరమైనా వెళ్ళిపోయివుండవచ్చు. ఇదేవిధంగా మొట్టమొదట లేఖకులుగా పనిచేసిన అజ్ఞాతవ్యక్తి 3వ సంపుటం తరువాత లేఖకులుగా యెందువల్ల పనిచేయలేదో తెలియదు. ఈ వివిధ లేఖకుల దస్తూరి అన్నీ శ్రీనేమానివారి దస్తూరితో సహా జ్ఞాతుల చేయించి యీ పీఠికలో వివిధపుటల్లో ముద్రించడం జరిగింది.

ఇంక శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితారచనగురించి కరపత్రంలో ప్రకటించిన విషయాలు సమగ్రమైన పరిశీలనచేసి వ్రాసినవికావన్న విషయానికి వద్దాము. కల్లికోట కాలేజీలో ఉద్యోగరీత్యా శ్రీ నేమానివారు ప్రధానాంధ్రపండితులుగాని ప్రధాన సంస్కృతపండితులుకారు. వారు కాలేజీలో సీనియర్ తెలుగుపండిట్ పదవి నిర్వహించారు. నేమానివారు 1926లో ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితా రచనకు శ్రీకారంచుట్టినా దాన్ని 1929 ఆగస్టునాటికి మూడువంతులు పైగా వ్రాసినా మిగిలిన గ్రంథం 1982 జూన్ వరకు పూర్తి కానేలేదు. ఈ ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత వ్రాతప్రతి సంపుటాలు శ్రీనేమానివారి అకాలమరణానంతరం శ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారి కృషివల్ల గౌతమీ గ్రంథాలయంలో భద్రపరచబడ్డాయని శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు వ్రాసిన విషయం యదార్థం కాదు. అవి శ్రీ మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి కృషివల్ల గౌతమీ గ్రంథాలయంలో భద్రపరచబడ్డాయి. నేమానివారు హఠాత్తుగా కీర్తిశేషులయింది 1982 జూన్ 30వ తేదీన గదా! ఆరోజుల్లో పంచాగ్నులవారు మద్రాసు క్విన్ మేరీ మహిళా కళాశాలలో తెలుగుపండితులుగా పనిచేసేవారు. పంచాగ్నులవారు యశోధరుని జయమంగళవ్యాఖ్యతోవున్న వాఙ్మయన కామసూత్రాలకు తేటతెల్లమయిన తెలుగు వివరణ వ్రాసి 1980లో ద్వితీయముద్రణంగా ప్రకటించినందువల్ల అనేకమంది పెద్దలు “మహిళాకళాశాలలో తెలుగుపండితులుగా ఉద్యోగం చేస్తూ కామశాస్త్రభాష్యలు వ్రాసి ముద్రిస్తున్నా”రని పంచాగ్నుల వారిని విమర్శించడం జరిగింది. అందువల్ల ఆ కళాశాల వుద్యోగం నుంచి తప్పుకోవాలనే ప్రయత్నంలోవుండి కృతార్థులై పంచాగ్నులవారు-బరంపురం కళికోటకాలేజీలో హఠాత్తుగా కీర్తిశేషులైన నేమానివారి స్థానంలో నాలుగు నెలల తరువాత 11-11-1982వ తేదీన సీనియర్ తెలుగుపండితులుగా నియమితులై మద్రాసు క్విన్ మేరీ మహిళాకళాశాలలో ఉద్యోగంనుంచి విరమించి కళికోట కాలేజీలో చేరడం జరిగింది. శ్రీ నేమానివారు కల్లికోట కళాశాలలో ఉద్యోగంలో వుండగానే 8-7-1981తేదీన తెలుగుపండితులుగా నియమితులైన శ్రీ పారనంది వెంకటరమణమూర్తిగారితోపాటు శ్రీ విశ్వనాథ వరాహనరసింహశాస్త్రిగారిని కూడా అదే తేదీనుంచి తెలుగుపండితులుగా నియమించడం జరిగింది. నేమానివారు కీర్తిశేషులయ్యేనాటికి పారనందివారు విశ్వనాథవారు యిద్దరూ తెలుగుపండితులుగా వుద్యోగంలోవున్న వ్యక్తులే. అయినా నేమానివారి స్థానంలో సీనియర్ తెలుగుపండితులుగా వీరిద్దరిలో యే ఒక్కరిని నియమించకుండా కళికోట కాలేజీకమిచేవారు లబ్ధప్రతిష్ఠలు అనుభవజ్ఞులు అన్న దృష్టితో శ్రీ పంచాగ్నులవారినే నియమించడం జరిగింది. నేమానివారి మరణానంతరం వారి భార్య శ్రీమతి మహాలక్ష్మి తనకు సంతానం లేనందువల్ల, బరంపురంలో స్వగృహంకూడా లేనందువల్ల, ఆమె సొలూరులోవున్న తోబుట్టువులయింటికి వెళ్ళిపోవడంజరిగింది. ఎక్కడో మద్రాసులోవుండి నేమానివారు కీర్తిశేషులయిన నాలుగునెలలతరువాత బరంపురంవచ్చిన పంచాగ్నుల వారికృషివల్ల-నేమానివారి భార్య శ్రీమతి మహాలక్ష్మితో ముఖపరిచయమైనారేని పంచాగ్నుల వారికృషివల్ల-ఈ వ్రాతప్రతులు గౌతమీ గ్రంథాలయంలో భద్రపరచబడినాయనడం వాస్తవం కాదు. శ్రీమండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి గారికి అప్పటి ఆంధ్రప్రతికాధిపతులైన శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారితో అత్యంత సన్నిహితమైన పరిచయం వున్నది. శ్రీ పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారికి ఒక లేఖవ్రాసి శ్రీనేమానివారి “ధర్మతత్వము” అనే వ్యాసం పంపగా దానిని శ్రీనాగేశ్వరరావుగారు 1924 ఏప్రిల్ భారతిలో ప్రకటించారు. కేవలం బంధుత్వం మాత్రమేకాక గౌరవాభిమాన పూర్వకమైన సాన్నిహిత్యంకూడా వున్న శ్రీ పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి కృషివల్లనే ఈ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత లిఖితప్రతులు గౌతమీగ్రంథాలయంలో భద్రపరచబడివుంటాయనడంలో సందేహంలేదు. నేమానివారి అకాల మరణానంతరం వారి భార్య శ్రీమతి మహాలక్ష్మిగారు ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత వ్రాతప్రతులను రాజమండ్రిలోని గౌతమీగ్రంథాలయానికి కిచ్చి నేమానివారి వద్దనున్న వివిధముదిత గ్రంథాల నన్నింటినీ బరంపురంలోని గ్రంథాలయానికి బహూకరించారు.

—“డిసెంబర్ 10, 086 పద్యములు, 150 పుటల పీఠిక, 150 పుటల పదానుక్రమణిక, 150 పుటల విషయ వివరణము గలవు”- అని శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు కరపత్రంలో ప్రకటించిన విషయంకూడా వాస్తవ విరుద్ధం. నేమానివారు ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితకు ప్రత్యేకంగా పీఠిక అనేపేరుతో యేమీ వ్రాయలేదు. “ఋగ్వేద సంహిత-ఆర్యులప్రతిభ” అన్న శీర్షికతో ఒకేవైపున 45 పుటలలో శ్రీ అమృతుని వెంకటాచలపతిరావుగారు రచించి ప్రకటించిన “వేదభూమి” వంటి గ్రంథాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని విషయ వివరణతో విరచించడం జరిగింది. ఇది కాకితానికి ఒకప్రక్కనే వ్రాయబడినందువల్ల భాళిపేజీలనుకూడా లెక్కపెడితే మొత్తం 100-బై పేజీల సంపుటం. ఈ ఆర్యుల ప్రతిభగురించివున్న గ్రంథాన్ని 15a సంపుటంగాను, సూక్తముషిదేవతల పట్టికగల సంపుటాన్ని 15b సంపుటంగాను పరిగణించడం జరిగింది. ఈ 15b సంఖ్యగల సంపుటం 60 పేజీల ఎక్సర్ సైజ్ బుక్కు ఒకటి-అట్టమీద 40 పేజీలని ఉన్నా

52పేజీలతో ఎక్స్‌సైజు బుక్కు మరొకటి-ఒక్కొక్కటి 40 పేజీలలో వున్న ఎక్స్‌సైజు బుక్కులు రెండుకలిపి మొత్తం 192 పుటలతో బైండు చేయబడి వున్నది. ఈ 15b సంపుటంలోని మొదటి 80 పేజీల ఎక్స్‌సైజు పుస్తకంలో ఋగ్వేద ఆంధ్రానువాదం తృతీయాష్టకంలోని పంచమాధ్యాయం (5 వ సూక్తం) మొదలు 17వ సూక్తంలోని 14వ ఋక్కువరకు, చిత్తుగా వ్రాయబడి వున్నది. ఈ పంచమాధ్యాయమంతా 4వ సంపుటంలో 59వ పేజీనుంచి 101 వపేజీ వరకు, అనుస్యూత గ్రంథంగా శుద్ధంగా వ్రాయబడి వున్నది. 52-40-40 పేజీల వంతునవున్న మిగిలిన మూడు ఎక్స్‌సైజు పుస్తకాలలోను సూక్తసంఖ్యలు ఋషిదేవతల పట్టికలూ వున్నాయి. ఈ ఎక్స్‌సైజు పుస్తకాలలో పేజీల సంఖ్యలు సరిగా క్రమబద్ధంగా వేయబడలేదు. మొదటి 52 పేజీల ఎక్స్‌సైజు పుస్తకంలోని రెండవ పేజీలో అంకితం పద్యాలు చిత్తుగా వ్రాయబడి కొట్టివేయబడి వున్నాయి. శుద్ధంగా వ్రాయబడిన అంకితం పద్యాలున్న కాగితం శిథిలమైపోయి ఉంటుంది. మూడవదైన 40 పేజీల ఎక్స్‌సైజు పుస్తకంలో చివరినుంచి 12పేజీలు ఖాళీగా విడిచి పెట్టబడి అంతకు ముందున్న రెండు పేజీలలో ప్రత్యేకంగా భిన్నభిన్నస్థలాలలోవున్న అయిదు ఋక్కులను అయిదు పద్యాలలో అనువదించి వ్రాయడం జరిగింది. ఈ సంపుటంలో కొన్ని పుటలలో నేమానివారే వేసినట్లుగా కనిపిస్తున్న పుటల సంఖ్యలు చూస్తే మరీకొన్ని పేజీలుకాని- మరి రెండు ఎక్స్‌సైజు పుస్తకాలుకాని పోయివుండవచ్చునని అనిపిస్తున్నది. 60 పేజీలున్న ఎక్స్‌సైజు పుస్తకంలోని 59వ పేజీలో 17 వ సూక్తంలోని 14వ ఋగనువాదాన్ని ముగించి “see other book” అని ఇంగ్లీషులోను, “సశేషము” అని తెలుగులోను, శ్రీ నేమానివారే వ్రాయడం జరిగింది. అందువల్ల తృతీయాష్టకం పంచమాధ్యాయం 17 వ సూక్తం లోని 15వ ఋగనువాద పద్యం మొదలు మరికొంత అనువాద గ్రంథాన్ని వేరే రెండు ఎక్స్‌సైజు పుస్తకాలలో వ్రాసి వీటిని సాపు ప్రతిగా తృతీయాష్టకం మూడవ అధ్యాయం (3 వ మండలం) 54వ సూక్తంలోని 13వ ఋక్కు మొదలు చతుర్థాష్టకం (5వ మండలం) ప్రథమాధ్యాయం 28 వ సూక్తంలోని 6వ ఋక్కు వరకూ, అనుస్యూతంగా సక్రమంగా 4వ సంపుటంలో వ్రాసినందు వల్ల మిగిలిన రెండు ఎక్స్‌సైజు పుస్తకాలను (జహుశా మరి చిత్తుగా వ్రాసివుండడంవల్ల) నేమానివారే తీసివేసి వుండవచ్చును. 15b సంపుటంలో వున్న సూక్త ఋషి దేవతల పట్టికలను చూచి యిది మొత్తం 180 పేజీలతో వున్న సంపుటం అవడంవల్ల 150 పుటలు పదానుక్రమణిక వున్నట్లు జగన్మోహనరావుగారు అపోహపడి వ్రాసివుంటారు. వాస్తవానికి నేమానివారు 7, 8 మండలాలు తప్ప మిగిలిన మండలాలన్నీ ఆతృధికంగా పద్యాత్మకంగానే అనువాదం చేశారు. అక్కడక్కడా సకృత్తుగా మాత్రమే గద్యరచన నుపయోగించారు. వ్రాతప్రతి 7, 8 సంపుటాలలో పంచమాష్టకం పూర్తిగా ఆంధ్రీకరించబడివున్నది. ఈ 7, 8 సంపుటాలలో వివిధ ఋక్కులు 1229 గద్యాలుగా అనువాదం చేయబడగా పద్యాలుగా కేవలం 28 మాత్రమే రచించబడ్డాయి. 15a, 15b సంఖ్యగల చిన్నసైజున్న సంపుటాలవలె అదే సైజులో గద్యమయంగావున్న 7, 8 సంపుటాలనుచూచి సరిగా పరిశీలించకుండా - 163 పేజీలతో వున్న 7 వ సంపుటాన్ని “1:0 పుటలు పీఠిక” గల గ్రంథంగాను, 184నుంచి 311 పేజీలుగా వున్న 8వ సంపుటాన్ని చూచి “150 పుటలు విషయ వివరణము” గల సంపుటంగాను, జగన్మోహనరావుగారు భ్రమపడి వ్రాసివుంటారు. (6వ సంపుటంలో 184వ పేజీకి యెడమ ప్రక్కన ఉన్న పేజీలో దేవత-ఋషి-చందస్సుల వినియోగ విషయకమైన శ్లోకాన్ని దాని తెలుగు వివరణను శ్రీనేమానివారు వ్రాశారు.)

పద్యగద్యాల సంఖ్య

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితా సంపుటాలలోవున్న పద్యగద్య సంఖ్యలను నేమానివారు కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో క్రమంగా వేయడంలో పొరపాటుగా వేశారు. కొన్ని సందర్భాలలో పొరపాటున క్రమసంఖ్య తక్కువ వెయ్యడం కొన్ని సందర్భాలలో యెక్కువ వెయ్యడం జరిగింది. ఆంధ్ర ఋగ్వేదంలో వున్న పద్యగద్యాల సంఖ్య నేమానివారు యిచ్చిన లెక్కల ప్రకారం రెండంకితం పద్యాలతో కలిపి 10,657. కాని పొరపాటున యెక్కువ తక్కువలుగా వేసిన సంఖ్యలన్నింటినీ పరిశీలించి సరిచేసి చూస్తే ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితలో వున్న మొత్తం పద్యగద్యాల సంఖ్య 15b సంపుటంలో చివరిపేజీలోవున్న 4వ మండలం-40వ సూక్తంలోని 5వ ఋగనువాద పద్యంతోను, (మిగిలిన 31 ఋగనువాద పద్యాలూ 1వ మండలంలోని సూక్త ఋగనువాద పద్యాలలో కలిపడం జరిగింది.) యజుర్వేదంలోని (40వ అధ్యాయం, 3 మంత్రం) మంత్రానువాద పద్యంతోను, రెండంకితం పద్యాలతోనునహా కలిపి 10,614కు తరిగింది. నేమానివారు వివిధ సంపుటాలలో పద్యాల క్రమసంఖ్యను కప్పదాట్లుగా పొరపాటుగా వేశారు. 6వ సంపుటంలో 47వ పేజీలో చిట్టచివరి పద్యానికి 141 సంఖ్య వేసి దాని తరువాతి పద్యానికి 48వ పేజీలో 142సంఖ్య వెయ్యడానికిమారుగా 158 పొరపాటున వేశారు. 7వ సంపుటంలో 154వ పేజీ చివరి పద్యానికి 109 సంఖ్యవేసి దాని తరువాతి పద్యానికి 155వ పేజీలో 110 వెయ్యడానికి

మారుగా 120 వేళారు. 9వ సంపుటం చివరిపుట 25లో పద్యం 78 సంఖ్యతో ముగియగా 10వ సంపుటం ప్రారంభంలో 4వ పేజీలో 159 సంఖ్యతో పద్యక్రమం ప్రారంభమైనది. 10వ సంపుటం చివరిపేజీ అయిన 118లో 50 సంఖ్యతో పద్యం ముగియగా 11వ సంపుటం 5వ పుటలో పద్యక్రమసంఖ్య 107తో ప్రారంభమైనది. 11వ సంపుటంలో చివరిపేజీ అయిన 253లో చివరి పద్యం 76 సంఖ్యతో ముగియగా 12వ సంపుటం 1వ పేజీలో 120తో పద్యక్రమసంఖ్య మొదలైనది. అందువల్ల నేమానివారి పద్యగద్య సంఖ్యల మొత్తంలో కొంత అధిక్యత యేర్పడింది. అయితే నేమానివారు వేసినసంఖ్యనే అనేకసందర్భాలలో తిరిగి వెయ్యడమూ, కొన్ని సందర్భాలలో 2,3 పద్యాలకు అసలు క్రమసంఖ్యలు వెయ్యకుండా విడిచిపెట్టి కప్పడాటుగా ఆ తరువాతి పద్యాన్ని (క్రమసంఖ్యతో) కలపడంకూడా జరిగింది. ఈ హెచ్చుతగ్గుల నన్నింటినీ సరిచేసి చూడడంవల్ల నేమానివారి సంఖ్యకూ అసలు సంఖ్యకూ 44 మాత్రమే తేడా వచ్చింది. అందువల్ల మొత్తం ఆంధ్ర ఋగ్వేదంలో 10,066 పద్యాలు వున్నాయని శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు వ్రాయడం మధ్యం కాదు. నేమానివారు మండలాలవారీగా సూక్తాల క్రమసంఖ్య నిస్తూ అధ్యాయాల వారీగా పద్యగద్యాల క్రమసంఖ్య నివ్వడం జరిగింది. అధ్యాయాలు అష్టకాలకు సంబంధించినవేగాని మండలాలకు సంబంధించినవి కావు. సూక్త క్రమసంఖ్య మండలాలకు సంబంధించిందేకాని అష్టకాలకూ అధ్యాయాలకూ సంబంధించిందికాదు. అసలు మూలవేదంలోనే ఈ సూక్తమండల అష్టకాల విషయంలో ఈ వ్యత్యస్తత ప్రాచీన కాలంలోనే యేర్పడింది. నేమానివారుకూడా మండలాలలోని సూక్త క్రమసంఖ్యకే ప్రాధాన్యం వుచ్చినందువల్ల ముద్రణలో ఆంధ్రానువాద పద్యగద్యాల క్రమసంఖ్యనుకూడా మండలాల వారీగానే సంస్కృత ఋక్కుల క్రమసంఖ్యల కనుగుణంగా-సవరించి ముద్రించడం జరిగింది. నేమానివారు ఎనిమిది అష్టకాలలోను తాము అనువాదం చేసిన వివిధ అధ్యాయాల కోసం పద్యగద్యాలకు హెచ్చుతగ్గులతో కూడిన పొరపాట్లతో వ్రాతప్రతుల్లో ఈ క్రింది విధంగా క్రమసంఖ్యలు వెయ్యడం జరిగింది.

అష్టకం-అధ్యాయం- పద్య/గద్యాల సంఖ్య-			అష్టకం-అధ్యాయం- పద్య/గద్యాల సంఖ్య-			అష్టకం-అధ్యాయం- పద్య/గద్యాల సంఖ్య-		
సంఖ్య -	సంఖ్య -	సంఖ్య	సంఖ్య -	సంఖ్య -	సంఖ్య	సంఖ్య -	సంఖ్య -	సంఖ్య
1	1	156	3	7	153	6	4	238
"	2	143	"	8	162	"	5	161
"	3	131	4	1	192	"	6	205
"	4	111	"	2	198	"	7	195
"	5	123	"	3	192	"	8	184
"	6	134	"	4	195	7	1	183
"	7	162	"	5	200	"	2	198
"	8	114	"	6	167	"	3	180
2	1	145	"	7	190	"	4	190
"	2	150	"	8	146	"	5	213
"	3	159	"	1	143	"	6	194
"	4	154	"	2	148	"	7	228
"	5	157	"	3	163	"	8	212
"	6	167	"	4	150	8	1	217
"	7	149	"	5	147	"	2	177
"	8	143	"	6	146	"	3	183
3	1	163	"	7	168	"	4	200
"	2	143	"	8	173	"	5	181
"	3	151	6	1	171	"	6	195
"	4	144	"	2	152	"	7	167 ^Δ
"	5	151	"	3	184	8	63	10,655
"	6	164						

నేమానివారు అధ్యాయాలవారీగా వేసిన పద్యగద్యాల సంఖ్యలలోని పొరపాట్ల నన్నింటినీ సవరించి సరిచేసి రూపొందించిన పద్యగద్యాల సంఖ్య వివిధ అష్టకాధ్యాయాల వారీగా తరువాతి పుటలో యివ్వడం జరుగుతున్నది.

Δ అష్టమాష్టకంలో 7 వ. అధ్యాయం (10 వ మండలం) 136 వ సూక్తంలోని 7 వ ఋగనువాదంపరమమాత్రమే శ్రీనేమానివారు తమ ఆంధ్రానువాదాన్ని విరచించారు.

అష్టకం - అధ్యాయం - పద్య/గద్యాలసంఖ్య

1	1	156
"	2	143
"	3	131
"	4	111
"	5	126
"	6	137
"	7	162
"	8	115
2	1	147
"	2	152
"	3	160
"	4	154
"	5	168
"	6	172
"	7	152
"	8	143
3	1	164
"	2	143
"	3	151
"	4	145
"	5	152
"	6	164
"	7	153@
"	8	163
4	1	191
"	2	199
"	3	194
"	4	197
"	5	200
"	6	167
"	7	188
"	8	150

అష్టకం - అధ్యాయం - పద్య/గద్యాలసంఖ్య

5	1	144
"	2	157
"	3	168
"	4	146
"	5	149
"	6	144
"	7	166
"	8	183
6	1	173
"	2	156
"	3	190
"	4	241
"	5	162
"	6	124
"	7	195
"	8	184
7	1	186
"	2	199
"	3	127
"	4	194
"	5	216
"	6	197
"	7	186
"	8	214
8	1	217
"	2	183
"	3	189
"	4	206
"	5	187
"	6	203
"	7	174
8Δ	63::	10,610

శ్రీ రమణమూర్తిగారు రచించిన మూడు పద్యాలను (వ్రాతప్రతి. 2వ సంపుటం-59 వ పుట. ప్రథమ మండలం - 139 వ సూక్తం 4 వ ఋగనువాదం. ముద్రణ ప్రతి. ప్రథమ సంపుటం-429 వ పేజీ 16 వ పద్య వ్రాతప్రతి-4 వ సంపుటం-45 వ సంపుటం 4 వ మండలం-2 వ సూక్తం-13 వ ఋగనువాదం-ముద్రణ ప్రతి-ద్వితీయ సంపుటం-254 పేజీ-43 వ పద్యమూ, వ్రాతప్రతి. 4 వ సంపుటం-171 వ పుట-4వ మండలం-40 వ సూక్తం-5 వ ఋగనువాదం-ముద్రణ ప్రతి-ద్వితీయ సంపుటం-409 పేజీ 486వ పద్యమూ) తీసివేస్తే నేమానివారు విరచించిన పద్యగద్యాల నికరసంఖ్య అంకితం పద్యాలతో కలిపి 10,610. దీన్ని యజుర్వేద మంత్రపద్యంతో సహా కలిపితే 10,611 పద్యగద్యాలు కాగలవు.

@ 3 వ అష్టకం (4 వ మండలం) 40 వ సూక్తంలోని 5 వ ఋగనువాదపద్యానికి పాఠాంతరంగా నేమానివారు మరొక పద్యాన్ని 15b సంపుటంలోని 4వ ఎక్సర్ సైజుకుక్తులోవున్న ఋషిదేవతల పట్టిక చివరిపేజీకి వెనుకప్రక్క పేజీలో వ్రాశారు. దీన్ని కూడా యీ అధ్యాయం పద్య సంఖ్యలో కలపడం జరిగింది.

Δ ఇది ఆంధ్ర ఋగ్వేదంలోవున్న మొత్తం అష్టకాల సంఖ్య. అష్టమాష్టకం సంపూర్ణంగా లేదు.

:: ఇది ఆంధ్రఋగ్వేదంలోని మొత్తం అధ్యాయాలసంఖ్య. 8 వ అష్టకంలోని 7 వ అధ్యాయం అసమగ్రం. 8వ అధ్యాయం మొత్తం లేదు.

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత :

అనువాద పరిశ్రమ

నేమానివారు ఋగ్వేదాన్ని ఆంధ్రీకరించడానికి-రచన ప్రారంభించడానికి పూర్వం దాదాపు పది సంవత్సరాలపాటు అనేక గ్రంథాలు చదవడం రూపంగా బహుముఖమైన పరిశ్రమ చేసినట్లు అర్థమవుతున్నది. ఋగ్వేద ఆంధ్రీకరణరచన ప్రారంభించింది 1926లో. అంతకుపూర్వం దాదాపు పది సంవత్సరాలపాటు కాశీనుంచి బొంబాయినుంచి ఋగ్వేదానికి సంబంధించిన అనేక గ్రంథాలను కొని తెప్పించుకున్నారు. 1922 ఏప్రిల్ నెలలో కళికోట కాలేజీ కమిటీవారి నుంచి నూరు రూపాయలు అప్పతీసుకున్నది బహుశా తమకు అవసరమైన పుస్తకాలు కొనడానికే కావచ్చును. ఆంధ్రఋగ్వేదం ప్రథమమండలం 163వ సూక్త ప్రారంభంలో నేమానివారు వ్రాసిన “యజ్ఞాశ్వమనగ నీటిలో సంచరించు సూర్యుడని కొందరు భాష్యకారుల యభిప్రాయము” (వ్రాతప్రతి-2వ సంపుటం-124వ పుట-ముద్రణప్రతి-ప్రథమ సంపుటం-519 పేజీ-) అన్న పుట్ నోటులో “కొందరు భాష్యకారుల అభిప్రాయము” అని వ్రాయడంచూస్తే సాయన-స్కంద-దయానంద సరస్వతుల భాష్యాలతోపాటు మరెన్ని భాష్యాలు వారు చదివారో ననిపిస్తుంది. తమ కవనరమైన పుస్తకాలను కొన్నింటిని బరంపురంలోని గ్రంథాలయం నుంచి కూడా తీసుకున్నారు. ఈ సందర్భంగా నేమానివారిని గ్రంథాలను పఠింపించారో ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితలో వారు వ్రాసిన 160 పుట్ నోట్లనుబట్టి గ్రహించవచ్చును. ఆరోజుల్లో శ్రీ చివూరి సాంబశివ దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు అనే న్యాయవాది ఒకరు బరంపురంలో వుండేవారు. ఆయన సంస్కృతంలో గొప్ప పండితులు. అనేక విమర్శనా గ్రంథాలు పరిశోధనాగ్రంథాలు తెప్పించి చదువుతూవుండేవారు. దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు 1979లో పుట్టి 1921లో కీర్తిశేషులయ్యారు. దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు నేమానివారికి అనేక సంస్కృత ఆంగ్లగ్రంథాలు యిచ్చారట. 1932లో నేమానివారు కీర్తిశేషులయిన తరువాత దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారి కుమారులైన శ్రీ వెంకటసూర్యనారాయణమూర్తిగారు (ప్రస్తుతం వీరి వయస్సు 80 సంవత్సరాలు) నేమానివారుంటున్న యింటికి వెళ్ళి “మానాన్నగారిచ్చిన పుస్తకాలు తిరిగి చూకి చిచ్చి వేయవలసింది” దని నేమానివారి భార్య శ్రీమతి చుహులక్ష్మిగారి నడుగగా “మావద్దవున్న ముద్రణగ్రంథాలన్నీ బరంపురం గ్రంథాలయాని కిచ్చివేశాము. మీనాన్నగారిచ్చిన పుస్తకాలుకూడా మా పుస్తకాలతోపాటు గ్రంథాలయాని కివ్వడం జరిగింది” అని ఆమె సమాధానం చెప్పినట్లు శ్రీ సూర్యనారాయణమూర్తిగారు తెలియజేశారు. బరంపురానికి సమీపంలోనే వున్న ‘చీకటి పట్టణం’లో చీకటి రాజాగారి శ్రీ రాజారామోహన్ రాజేంద్రదేవ్ అనే జమీందారుండే వారు. ఆయన ఒరియా, సంస్కృతం, ఇంగ్లీషు మొదలైన భాషల్లో గట్టిపండితులు. స్వయంగా గదయిత. కవి కూడా. చాలా నిరాదరణగావుండేవారు. కవి పండిత కళాపోషకుడు. ఏవిధమైన ప్రచారాల్లాటాలూ లేకుండా కవి పండితుల కనేకమందికి ఆయన అనేక విధాల సహాయం చేశారు. శ్రీ రాజేంద్రదేవ్ గారి చీకటికోటలో పెద్ద గ్రంథాలయం వుండేదట. శ్రీ రాజేంద్రదేవ్ గారు నేమానివారిని గౌరవాదరాలతో సంభావించి ఆంధ్రఋగ్వేదరచనను పూర్తిగా ప్రోత్సహించారు. అందువల్ల నేమానివారికి చీకటికోట రాజాగారి గ్రంథాలయంకూడా బాగా ఉపయోగపడిందనే చెప్పాలి. నేమానివారు చీకటిపట్టణంలో కొన్నిరోజులూ చీకటికోటలోనే కొన్ని రోజులూవుండి తమ ఆంధ్రఋగ్వేద రచనకు అవసరమైన గ్రంథాలను పరిశోధించి తమ అనువాదాన్ని కొనసాగించారు.

నేమానివారు ఆంధ్రఋగ్వేదరచనలో తొలి అధ్యాయం మొదలు ఎనిమిదవ అష్టకంలోని 7వ అధ్యాయంలో తమ రచనముగిసే వరకు ఒకదాని తరువాత ఒకటిగా క్రమంగా అధ్యాయాలను రచించలేదు. కొన్ని కొన్ని అధ్యాయాలను భాగాలను అనువదించడం కష్టమనుకున్నప్పుడు తాత్కాలికంగా వాటిని విడివిడి తేలికగావున్న భాగాలను మొదట పూర్తిచేసి ఆ తరువాత కష్టంగావున్న భాగాల విషయంలో అనేక గ్రంథాలను పరిశీలించి ఒక అవగాహనకువచ్చి లోగడవిడిచిన భాగాలు పూర్తిచేసుకుంటూ వచ్చారు. ప్రథమాష్టకంలో 8 అధ్యాయాలుండగా ప్రథమ ద్వితీయాధ్యాయాలను మొదట అనువాదంచేసి, తరువాత 3, 4, 5, 6 అధ్యాయాలను అనువదించకుండా, 7వ అధ్యాయానువాదాన్ని పూర్తిచేసి, ఆ తరువాత మిగిలిన అధ్యాయాల రచనచేసినట్లు స్పష్టపడుతున్నది. మొట్టమొదట అనువాదం చెయ్యడంలో వేదంలోవున్న అధ్యాయాలను తెలుగులో అధ్యాయాలుగా కాక అశ్వాసాలుగా పేర్కొనాలని నేమానివారు భావించి ఆవిధంగా అధ్యాయంతాలలో అశ్వాసం ముగిసినట్లుగా గద్యలు వ్రాశారు. అగద్య యిది.

— “ఇయ్యది శ్రీ భగవద్వాచారాధక నేమాని వేజ్కుట సరసింహశాస్త్రి విరచితకృతులలో ఋగ్వేదంబున ప్రథమాష్టకములో ప్రథమాశ్వాసము ముగిసెను.” —

ఇదేవిధంగా ద్వితీయ, సప్తమాధ్యాయంతాలలో కూడా “ద్వితీయాశ్వాసము ముగిసెను - సప్తమాశ్వాసము సంపూర్ణము” అని అశ్వాసశబ్దంతోనే ఇదేవిధమైన గద్యలున్నాయి. (వ్రాతప్రతి-ప్రథమసంపుటం-97, 145, 865 పుటలు)-ఆ తరువాత ప్రస్తుతం యీ

గ్రంథంలో అధ్యాయంతాలలో ముద్రితమైవున్నట్లుగా “శ్రీ భారద్వాజగోత్ర” ఇత్యాదిగా గద్యలు వ్రాయడం జరిగింది. ప్రథమ, ద్వితీయ, సప్తమాధ్యాయాలను ప్రథమ, ద్వితీయ, సప్తమాశ్వాసాలుగా గద్యలు వ్రాసి ఆ తరువాత ప్రథమాష్టకంలో అన్ని అధ్యాయాలను అధ్యాయాలుగానే పేర్కొంటూ మొట్టమొదట వ్రాసిన గద్యనే వ్రాయడం జరిగింది. అంటే ప్రథమాష్టకంలోని 1,2,7 అధ్యాయాలను అశ్వాసాలుగా పేర్కొంటూ మొదట గద్యలు వ్రాసినా-ఆ తరువాత అధ్యాయాలను అధ్యాయాలుగానే పేర్కొంటూ గోత్ర పితామహాదుల నామాలులేని గద్యలనే వ్రాయడం జరిగింది. ప్రథమాష్టకంలోని ఎనిమిది అధ్యాయాల గద్యలూ యావిధంగానేవున్నా అశ్వాసాలుగా పేర్కొంటూ 1, 2, 7 అధ్యాయాల తుదినే గద్యలు వ్రాయడం జరిగింది. ఆ తరువాత అశ్వాసాల స్థానంలో అధ్యాయాలు చోటుచేసుకున్నా మొత్తం గద్యలస్వరూపమే మారిపోయింది. మొట్టమొదట వ్రాసిన గద్యల్లో నేమానివారు 1, 2, 7 అధ్యాయాలను మాత్రమే అశ్వాసాలుగా పేర్కొనడమూ మిగిలిన అధ్యాయాలను అధ్యాయాలుగానే పేర్కొనడమూ చూస్తే అశ్వాస శబ్ద ప్రయోగ మున్న 1, 2, 7 అధ్యాయాలను మొట్టమొదట ఆంధ్రీకరించినట్లు స్పష్టపడుతున్నది.

తృతీయాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయాన్ని మొదట రచించకుండా ద్వితీయాధ్యాయంనుంచి అష్టకాంతంవరకూ క్రమంగా రచన పూర్తిచేసి-ఆ తరువాత చతుర్థాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయం వ్రాసిన పిదప తాము మొదట విడిచిపెట్టిన తృతీయాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయాన్ని నేమానివారు విరచించారు.

చతుర్థాష్టకంలో ద్వితీయాధ్యాయం మొదలు షష్ఠాధ్యాయాంతంవరకూ మొదట రచన పూర్తిచేసి - సప్తమ అష్టమాధ్యాయాలను రచించకుండా-పంచమాష్టకంలోని ఎనిమిది అధ్యాయాల రచననూ పూర్తిచేసి-ఆ తరువాత చతుర్థాష్టకంలో సప్తమ అష్టమాధ్యాయాల రచనకు పూనుకొని సప్తమాధ్యాయాన్ని పూర్తిచేసి అష్టమాధ్యాయంలో (6వ మండలం) 59వ సూక్తం తుదివరకూ రచించి చివరి రెండు సూక్తాలను ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టారు. (చూడు. వ్రాతప్రతి. 6వ సంపుటం. 78 పుట 7వ సంపుటం-1 పుట) ఈ చివరి రెండు సూక్తాలూ విడిచి పెట్టబడి వ్రాతప్రతి 7వ సంపుటంలో 6వ మండలంలోని 62వ సూక్తంతో పంచమాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయం ప్రారంభించబడింది.

చతుర్థాష్టకంలో 7వ అధ్యాయాన్ని 8వ అధ్యాయాన్ని రచించడం కష్టసాధ్యంగా నేమానివారికి కనిపించింది. అదేవిధంగా పంచమాష్టకంలోని 4,5,6,7 అధ్యాయాలను అనువదించడంకూడా కొన్ని గ్రంథాలను పరిశీలించి చెయ్యవలసిన అవసరం యేర్పడింది. అందువల్ల చీకటిగాజాగారి కోటలోవున్న గ్రంథాలయంలోని అనసరమైన పుస్తకాలను పరిశీలిస్తూ అయిదవ అష్టకంలోని 4వ అధ్యాయాన్ని “చీకటి” పట్టణంలో విరచించి 5, 6, 7, 8 అధ్యాయాలను చీకటికోటలో విరచించారు. 4వ అష్టకంలోని 7వ అధ్యాయాన్ని అనంపూర్ణంగా విరచించిన 8వ అధ్యాయాన్ని చీకటి పట్టణంలోవుండి విరచించారు. చీకటిలోను చీకటికోటలోను అనేక పుస్తకాలను పరిశీలించి ఈ భాగాలు పూర్తిచెయ్యడానికి నేమానివారికి వేసవిసెలవులు చాలా ఉపయోగపడి సద్వినియోగమయ్యాయి. అష్టమాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయాన్ని వేసవిసెలవుల్లో సాలూరులోని బంధువుల యింటికి వెళ్ళినప్పుడు రచించారు. చీకటిలోను చీకటికోటలోను సాలూరులోను విరచించిన అధ్యాయాలు మినహా (4వ అష్టకం 7, 8 అధ్యాయాలు-5వ అష్టకం 4, 5, 6, 7, 8 అధ్యాయాలు-8వ అష్టకం ప్రథమాధ్యాయంతప్ప) మిగిలిన ఆంధ్రఋగ్వేద గ్రంథమంతా బరంపురంలోనే నేమానివారు వ్రాయడం జరిగింది. వివిధ అష్టకాలలోని ముందువెనుకలుగా వ్రాయబడిన అధ్యాయాలేవేవో రచన జరిగినస్థలాలూ తేదీలూ యిచ్చిన పట్టికను 56-57 పేజీలలో చూచి తెలుసుకొనవచ్చును.

అనువదించకుండా నేమానివారు

విడిచిన ఋక్కులు - సూక్తాలు

శ్రీ నేమానివారు ఋగ్వేదాన్ని ఆంధ్రీకరించడంలో కొన్ని సూక్తాలలో కొన్ని కొన్ని ఋక్కులను ఆంధ్రీకరించకుండా పొడవైన విడిచిపెట్టడం జరిగింది. వివిధ మండలాలలోవున్న కొన్ని సూక్తాలకు సూక్తాలనే ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టడంకూడా జరిగింది. వాలఖిల్యసూక్తాల అనువాద సందర్భంలో ఖిలసూక్తాలుకాక - అసలు ఖిలసూక్తాల ప్రస్తావన చెయ్యకుండానే - వాలఖిల్యసూక్తాలు పదకొండుతోనూ కలిపి ఋగ్వేదంలో మొత్తం 1028 సూక్తాలున్నాయని పేర్కొన్న శ్రీ నేమానివారు దశమమండలం చివరిభాగంలో 55 సూక్తాలను ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టడమేకాక-ఆరవ మండలంలో-రెండు సూక్తాలను (60-61 సూక్తాలు), యెనిమిదవ మండలంలో నాల్గుసూక్తాలను (91-92-93-94-సూక్తాలు), తొమ్మిదవ మండలంలో రెండు సూక్తాలను (84-85 సూక్తాలు), దశమ మండలంలో (సప్తమాధ్యాయంలో) రెండు సూక్తాలను (25-26 సూక్తాలు) అసలు అనువదించకుండా పూర్తిగా విడిచి

పెట్టారు. నేమానివారు అసలు వనువదించకుండా సంపూర్ణంగా విడిచిన సూక్తాలసంఖ్య 65- అంతేకాదు. ఇంకా వివిధ మండలాలలో 3భిన్నసూక్తాలలో అనేక ఋక్కులను కూడా ఆంధ్రీకరించకుండా శ్రీ నేమానివారు విడిచిపెట్టారు. ఖిలసూక్తాలనబడినవాటి జోలికి గాని ఖిలమంత్రాలనబడినవాటి జోలికిగాని శ్రీనేమానివారు రసలు వెళ్లనేలేదు. ఖిలమంత్రాలలో చేర్చడానికి అవకాశంవుండీకూడా చేర్చుకుండా నేమానివారు ఆంధ్రీకరించిన “అసూర్యా నామ తే లోకాః” (యజుర్వేదం-40వ అధ్యాయ-3వ మం) ఇత్యాదిఋక్కును “గాథమైన మమ గ్రమ్మిన” ఇత్యాది గీతపద్యంగా అనువదించి 15వ సంపుటంలో ప్రత్యేకించి విడిగావ్రాశారేతప్ప దానిని ఖిలమంత్రంగా యే హక్తుంలో చేర్చాలో అసలు వ్రాయనేలేదు.

నేమానివారు ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టిన వివిధసూక్తాలలోని ఋక్కులను-సూక్తాలను-వాటిని నేనాంధ్రీకరిస్తూ రచించిన ఋగ్వేదపద్యగద్యాల సంఖ్యలను వివరాలతో యీక్రింద పేర్కొనడం జరుగుతున్నది.

వ్రాతప్రతి	పేజీ	మండలం	సూక్తం	విడిచిన	పూరణ
సంపుటం	సంఖ్య	సంఖ్య	సంఖ్య	ఋక్కులసంఖ్య	-పద్య/గద్యాలు
1	241	1	65	5	1::
1	261	1	75	5	1::
1	295	1	89	9	1
1	351	1	108	11,13	2
1	37	1	120	11	1
2	9	1	123	7	1
2	79	1	144	2	1
2	97	1	154	5	1
4	51	4	3	16	1
4	53	4	4	3	1
4	75	4	9	8	1
4	177	4	42	10	1
4	187	4	48	5	1
4	201	4	54	6	1
4	207	4	57	2	1
5	237	6	16	4	1
6	41	6	45	3	1
6	60	6	48	22	1
*7	—	6	60	1-15@	15
*7	—	6	61	1-14	15
7	124	7	38	1-8	9
7	129	7	40	6	1
7	137	7	44	5	1
8	186	7	70	5	1

∴ ఇక్కడ నేమానివారు సీసపద్య పాదాలు నాలుగు వ్రాసి గీతపద్యం రచించలేదు. అందువల్ల గీత పద్యాన్ని నేను విరచించి పూరించడం జరిగింది.

* ఋగ్వేదంలో 6వ మండలంలో వున్న 60,61 సూక్తాలను శ్రీ నేమానివారు ఆంధ్రీకరించలేదు. వ్రాతప్రతి 7వ సంపుటంలో 62వ సూక్తంతో ప్రారంభమైన తొలి పేజీనుంచి 1,2,3 మొదలైన పేజీల క్రమసంఖ్యలను శ్రీనేమానివారే స్వయంగావేశారు. అంతకు ముందు కొన్నికాగితాలుకూడా వ్రాయకుండా విడిచిపెట్టబడి వున్నాయి. 60,61 సూక్తాలను నేమానివారాంధ్రీకరించివుంటే ఈ అనువాద భాగం వ్రాతప్రతి 6వ సంపుటం చివరగాని, 7వ సంపుటం మొదటగాని వ్రాసేవారు. ఈ అనువాదభాగం వ్రాతప్రతుల్లోలేదు.

@ 1-15 అంటే ఒకటవ ఋక్కు మొదలు 15 వ ఋక్కువరకూ అని గ్రహించాలి. ఈ పట్టికలో మధ్యలో-అని డాష్ పెట్టిన యితర సందర్భాలలో సైతం యీ విధంగానే ఆయా ఋక్కు మొదలు ఆయా ఋక్కులవరకూ అని గ్రహించాలి.

వ్రాతప్రతి	పేజీ	మండలం	సూక్తం	విడిచిన	పూరణ
సంపుటం	సంఖ్య	సంఖ్య	సంఖ్య	ఋత్సంఖ్య	పద్య/గద్యాలు
9	75	8	23	3	1
9	75	8	23	4,5,6	1Δ
9	185	8	46	33	1
9	277	8	72	18	1
9	327	8	91	1-7	17
10	2	8	92	1-33	32
10	2	8	93	1-34	33
10	3	8	94	1-12	12
10	85	9	63	10	1
10	128	9	84	1-5	10
11□	—	9	85	1-12	24
11	—	9	86	1-21	42
11	9	9	86	32	1
11	253	10	24	5-6	2
12	1	10	25	1-11	22
12	1	10	26	1-9	18
12	1	10	27	1-7	14
12	21	10	32	2-3	3
12	67	10	45	7-12	6
14	183	10	*136 (138)	7	1@

Δ 8వ మండలం 28వ సూక్తంలోని 4,5,6 ఋక్కులను శ్రీనేమానివారు ఆంధ్రీకరిస్తూ వ్రాసిన అత్యంతదీప్తిచే నెత్తాదిగాగల సీసపద్యంలో సీసపాదాలను చూడుపాదాలనుమాత్రమే విరచించి నాల్గవ సీసపాదాన్ని విరచించలేదు. (చూడు వ్రాతప్రతి-9 వ సంపుటం-76వ పేజీ) కాబట్టి యీపాదం నేను విరచించి పూర్తిచెయ్యడం జరిగింది.

□ ఈ 11వ సంపుటంలో వ్రాత 5వ పేజీలో నవమమండలంలోని 86వ సూక్తగతమైన 22వ ఋగనువాదంతో ప్రారంభమైనది.

* ఈ సమూల శ్రీ మదాండ్రఋగ్వేదసంహితలో వివిధ ఋగ్వేద మూలప్రతులలో వున్న ఖిలమంత్రాలను ఖిలసూక్తాలను ఆయా సందర్భాలలో కలిపి ఋక్కుల క్రమసంఖ్యను సూక్తాల క్రమసంఖ్యను తదనుగుణంగా మార్చడం జరిగింది. అందువల్ల మూల ఋగ్వేదంలోనే కాక ఆంధ్రఋగ్వేదంలోకూడా సూక్తాల సంఖ్య తగువిధంగా యీ సకలన ముద్రణ ప్రతిలో మార్చడం జరిగింది. శ్రీ నేమానివారి ఋగ్వేద ఆంధ్రానువాదం దశమ మండలంలో 136వ సూక్తానువాదంతో ముగిసింది. మూల ఋగ్వేదంలో 10వ మండలంలో 128వ సూక్తం తరువాత వరుసనే రెండు ఖిలసూక్తాలను వాటి ఆంధ్రీకరణను ఆంధ్రఋగ్వేదంలో చేర్చడం జరిగింది. కాగా 129, 130 సంఖ్యలతో ఖిల సూక్తాలు ఆంధ్రీకరణతో చోటుచేసుకోగా నేమానివారు ఆంధ్రీకరించిన 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, సంఖ్యలుగల మూలసూక్తాలు 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138 సంఖ్యలుగల సూక్తాలుగా మార్పుచెందాయి. అందు వల్ల నేమానివారు 6 ఋక్కులను సంపూర్ణంగాను 7వ ఋక్కును అసంపూర్ణంగాను అనువదించిన అనువాద గ్రంథంలో చివరి సూక్తంగా ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతిలో (14వ సంపుటం, 183 పేజీ) వున్న 136వ సూక్తం 138వ సూక్తంగా మార్పు చెందింది. ఈ కారణం చేతనే యీ పై పట్టికలో 136వ సూక్తసంఖ్య దగ్గర బ్రాకెట్లలో 138వ సంఖ్యకూడా యివ్వడం జరిగింది.

@ దశమమండలంలో 136వ సూక్తంలోని (ఖిల సూక్తాలతో కలిపితే 138వ సూక్తం) 7వ ఋగనువాదంగా శ్రీనేమానివారు రెండు గీత పద్యాలు విరచించినట్లు కనిపిస్తున్నది. వీటిల్లో రెండవగీతమైన “క్రింద స్రవించు విధమున” ఇత్యాది గీత పద్యం మూడు పాదాలలోని అసమగ్రంగా ఉన్నది. బహుశా నాల్గవ పాదం వ్రాయడం నేమానివారు మరచిపోయివుండవచ్చును. అందువల్ల ఈ గీతం నాల్గవ పాదాన్ని నేను విరచించి పూరించడం జరిగింది. (చూ-వ్రాతప్రతి-14వ సంపుటం, 183వ పేజీ) ఈ అసమగ్ర పద్యంతోనే శ్రీ నేమానివారికవిత దశమమండలంలో ముగిసింది. ఈ పాదంతో మొదలుపెట్టి దశమమండలంలో మిగిలిన సూక్తాలన్నింటినీ 137 వ సూక్తం మొదలు-పూర్వపు ఖిలసూక్తాలతో కలిపితే 139 వ సూక్తం మొదలు-చిట్టచివరి ఖిలసూక్తాలతో కలిపి 198 వ సూక్తం వరకూ నే నాంధ్రీకరించి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను పూరించడం జరిగింది.

శ్రీ నేమానివారు దశమ మండలంలో ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిన వివిధసూక్తాలలోని

ఋక్కులు - సూక్త సంఖ్యలు - నేను పూరిస్తూ విరచించిన పద్యగద్యాలు

మండలం - సూక్తం - ఋక్కు - పూరణ పద్య/				మండలం - సూక్తం - ఋక్కు - పూరణ పద్య/			
సంఖ్య - సంఖ్య - సంఖ్య - గద్యాలు				సంఖ్య - సంఖ్య - సంఖ్య - గద్యాలు			
10	139	1-7	7	10	169	1-5	6
10	140	1-6	12	10	170	1-5	6
10	141	1-6	10	10	172	1-4	7
10	142	1-6	10	10	173	1-4	5
10	143	1-6	6	10	174	1-4	4
10	144	1-8	13	10	175	1-4	5
10	146	1-6	8	10	176	1-4	4
10	147	1-6	6	10	177	1-4	4
10	148	1-6	6	10	178	1-6	8
10	149	1-6	7	10	179	1-5	5
10	150	1-5	7	10	180	1-4	4
10	151	1-5	9	10	181	1-4	5
10	152	1-5	7	10	182	1-3	6
10	153	1-5	5	10	183	1-3	4
10	154	1-5	6	10	184	1-3	3
10	156	1-5	5	10	185	1-3	6
10	157	1-5	5	10	186	1-3	3
10	158	1-5	5	10	187	1-3	5
10	159	1-5	8	10	188	1-3	5
10	160	1-5	5	10	189	1-3	4
10	161	1-5	5	10	190	1-3	3
10	162	1-5	6	10	191	1-3	3
10	163	1-6	6	10	192	1-5	5
10	164	1-5	7	10	193	1-3	3
10	165	1-5	10	10	194	1-3	3
10	166	1-6	7	10	195	1-3	3
10	167	1-6	6	10	196	1-4	5
10	168	1-5	7				

శ్రీ నేమానివారు ఋగ్వేద ఆంధ్రీకరణకై బహుముఖమైన పరిశ్రమచేసి కేవలం తాను మొదట ఆంధ్రీకరించిన దానితోనే తృప్తి పడక అనేకసార్లు దానిని సింహావలోకనం చేసుకుంటూ వచ్చారు. కేవలం తనకు సరంతృప్తికరమైన ఋక్కుల భావనాబలం యేర్పడి తేనేతప్ప వాటి ఆంధ్రీకరణ తృప్తిగా చేసేవారుకాదు. సరియైన పరిశీలన-పరిశోధనా చేసేవరకూ అనువాదానికి సమకర్తృవారేకాదు. తమకు కొరుకుడుపడని వాటిని-అధ్యాయాలకు అధ్యాయాలనే-తగు పరిశ్రమచేసేవరకూ వాటికి సంబంధించిన పుస్తకాలు లభించే వరకూ అనువదించకుండా నిలిపి తరువాతి భాగాల అనువాదానికి ఉపక్రమించేవారు. ఇందుకు శ్రీ నేమానివారు 'చీకటి'లోను 'చీకటి కోట'లోనూ అనువదించిన భాగాలు ప్రత్యక్షప్రమాణాలు. 1930-1931 సంవత్సరాలలో శ్రీ నేమానివారి ఆరోగ్యం అంతగా బాగుండక గతంలోవలె అపారహం కృషిచేసి అనువదించడం మానివేశారు. 1930 నుంచి నేమానివారు కీర్తిశేషులయ్యేవరకూ తరచుగా అనారోగ్యానికి

గురవారా వచ్చారని కళ్ళికోటరాజా ఎడ్మండ్ కేషన్ ట్రస్ట్ ఆఫీసులో గుమస్తాగా పనిచేస్తున్న శ్రీ జగన్నాథ పాత్రోగారూ శ్రీనేమాని వారు నివసించిన యింటియజమాని శ్రీ పులుగుర్తి కృష్ణమూర్తి దంపతులూ తెలియజేశారు. 1930లో నేమానివారు ఆంధ్రముగ్గేద రచన ఆపివేసిగా అసలు బొత్తిగా పనిచెయ్యలేదనిగాని ఆంధ్రముగ్గేదరచనా విషయమే పట్టించుకొనలేదనిగాని చెప్పడానికి బిలులేదు. లోతుగా పరిశీలించిచూస్తే 1930లో శ్రీ నేమానివారికి మరికొన్ని ప్రామాణికమైన ముగ్గేదప్రతులు తదితరగ్రంథాలూ లభించినట్టూ వారు వాటి నన్నిటిని పరిశీలించినట్టూ అర్థమవుతున్నది. తాము ఆంధ్రీకరించిన ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ మండలాలను 1930 చివరి భాగంలో పునఃపరిశీలనచేసి తమ రచనకు తామే మరికొన్ని మెరుగులు దిద్దారు. ఈ మెరుగులు దిద్దడంలో అనేకవిధాలుగా పాఠాలను మార్చి వ్రాశారు. ఈవిధంగా మెరుగులు దిద్దడంలో నేమానివారు ప్రథమ, ద్వితీయ మండలాలలో చివరి పాఠంగా నిలిపిన పాఠాలను అసలు రచనలోనే యథాతథంగా వుంచి ముద్రించి-సవరించిన పాఠాలకు మూలకందాలైన తొలిపాఠా లన్నింటిని ఈ ముద్రిత ప్రథమ సంపుటలో తొలిపాఠాలుగానే ఫుట్ నోటుల్లో చూపించడం జరిగింది. ఈ తొలిపాఠాలను చూస్తేనే తమ రచనకు మెరుగులు దిద్దడానికి నేమానివారు యెంత శ్రమపడ్డారో మనం ఊహించుకొనవచ్చును. ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ మండలాలను పునఃపరిశీలించి మెరు గులు దిద్దడం 12-10-1930వ తేదీవరకూ పూర్తిచేసి వారే అతేదీవేసి రివైజ్డ్ (Revised) అని ఇంగ్లీషులో వ్రాశారు. ఇదేవిధంగా వ్రాత ప్రతి 6వ సంపుటలో కూడా (6వ మండలంలో) శ్రీ నేమానివారు అనేక సవరణలు చేశారు. 1930లో తొలి యెనిమిది చూసాలూ ముగ్గేదంలో వివిధసూత్రాల ముషిదేవతలకు సంబంధించి సరియైన ముషిదేవతల పట్టికను రూపొందించాలని అభిప్రాయపడి అనేక ప్రామాణిక గ్రంథాలను పరిశీలించి ముషిదేవతల పట్టికలు ప్రామాణికంగా రూపొందించారు. ఈకృషి 1930 ఆగస్టువరకూ జరిగిందని తెలపడానికి 15b సంపుటలోని సూక్తముషిదేవతల పట్టికలతోకూడిన చివరిరెండు ఎక్స్ ప్లైజు పుస్తకాలమీద శ్రీనేమానివారే వేసిన 10-8-30, 11-8-30 తేదీలు ప్రత్యక్ష ప్రమాణంగా వున్నాయి. ఈ ముషిదేవతల సూచికలో వున్న వివిధ ముషిదేవతల నామాలన్నీ చాలావరకు ప్రామాణిక ముగ్గేదప్రతులలోని ముషిదేవతల నామాలతో సరిపోతున్నాయి. ఆంధ్ర ముగ్గేద సంహితారచనలో వివిధ మండలాలలో వ్రాయబడిఉన్న ముషిదేవతల నామాలను కొన్ని కొన్ని సందర్భాలలో ప్రామాణిక గ్రంథస్థ ముషిదేవతలతో తుల నాత్మకంగా సరిపోల్చిచూస్తే తేడాలు వస్తున్నాయి. అనేకసందర్భాలలో శ్రీ నేమానివారే స్వయంగా రూపొందించిన ముషిదేవతల సూచికలోవున్న ఆయాసూక్త ముషిదేవతలు ఆంధ్రముగ్గేద సంహితాసూక్త ముషిదేవతలతోనే భేదిస్తున్నాయి. ఈవిధంగా ప్రామాణిక గ్రంథాలలోని ముగ్గేద సూక్త ముషిదేవతలకూ ఆంధ్ర ముగ్గేద సంహితలోని సూక్త ముషిదేవతలకూ నేమానివారిచ్చిన సూక్త ముషిదేవతల పట్టికలోని ముషిదేవతలకూ వున్న విభిన్నత్వాన్ని ఆయా సూక్త సందర్భాలలో ఫుట్ నోటుల్లో వివరించడం జరిగింది. అనేక సందర్భాలలో ఆంధ్రముగ్గేద సంహితలో వ్రాయబడిన ముషిదేవతలు పొరపాటుగా వుండడం - ముషిదేవతల పట్టికలో యిచ్చినవే చాలావరకు ప్రామాణికమైనవిగా వుండడంకూస్తే ఆంధ్ర ముగ్గేద రచనా సందర్భంలో నేమానివారు అనుసరించిన మూల ముగ్గేద ప్రతి ప్రామాణికమైనది కాదని స్పష్టపడుతున్నది. శ్రీనేమానివారి ఆరోగ్యం సరిగాలేనందువల్లనే తమకై తాము రూపొందించిన ప్రామాణికమైన సూక్త ముషిదేవతల పట్టికతో ఆంధ్ర ముగ్గేద సంహితలోని సూక్త ముషిదేవతలను తామే సరిపోల్చిచూచి సంహితా భాగంలోని సూక్త ముషిదేవతలను తాము రూపొందించిన సూక్త ముషిదేవతల పట్టిక కనుగుణంగా సవరించలేకపోయారు.

అంతేకాదు. శ్రీనేమానివారు 1930 లో ఆంధ్ర ముగ్గేద సంహితలోని తొలిభాగాలను కొన్నింటిని పునఃపరిశీలించి మెరుగులు దిద్దినా, తాము రచించిన మొత్తం గ్రంథాన్ని అనారోగ్య కారణాలవల్లనే అసలు మూల ముగ్గేదంతో సరిపోల్చి తులనాత్మకంగా పరిశీలన చెయ్యలేక పోయారు. తత్ఫలితంగా తాము యేయే సూక్తాలలో యెక్కడెక్కడ యేయే ముక్కులను అనువదించకుండా విడిచి వుచ్చారో! యేయే ముగనువాదాలకు భ్రమ ప్రమాదాలకుతోనై ముక్కుంబ్బలను పొరపాటుగా వేశారో! చివరికి యేయే సూక్త సంఖ్యలను పొరపాటుగా వేశారోకూడా పునఃపరిశీలనచేసి ఆయా దోషాలను గుర్తించి తగువిధంగా మూల ముగ్గేదానుగుణంగా సవరించకుండా విడిచి తుది మెరుగులు దిద్దలేకపోయారు. శ్రీనేమానివారే యే సూక్తాలలో యేయే ముగనువాదాల సందర్భంలో ముక్కుంబ్బలను హెచ్చు తగ్గులకుతోనై పొరపాటుగా వేశారో మూలంతో సరిపోల్చిచూచి పొరపాట్లను గుర్తించి ఆయా ముగనువాదాల సందర్భంలోనే నేను వాటిని ఫుట్ నోట్లలో తెలియజేశాను. పొరపాటున అనువదించకుండా విడిచిన ముక్కుంబ్బల విషయం ఫుట్ నోటుల్లో తెలియజెయ్యడమే కాక ఆయా ముక్కులకు నేను అనువాదాలను విరచించి పూరించడంకూడా జరిగింది.

శ్రీ నేమానివారి కవిత మృదుమధురమైనది. ధారాళమైనది. భారతరామాయణాది గ్రంథాల ఆంధ్రీకరణవలె మౌలికమైన స్వతంత్రభావవ్యవస్థకు స్థానం లేకపోయినా అనుసూయకతా సంబంధం కాకపోయినా దశసహస్రాధికమైన పద్యగద్యాలతోకూడిన ఈ మహత్తరగ్రంథాన్ని ఆంధ్రీకరణగా రూపొందించడంలో శ్రీనేమానివారు తమకున్నవేదవిజ్ఞానపరిధిలో ఋషికల్పాలుగా తపోదీక్షతో కృషిచేసి అజరామరు లయ్యారు. ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితారచనలో శ్రీనేమానివారు రచించినమొత్తం పద్యగద్యాలు 10,614. వీటిల్లో 1,988 గద్యాలరూపంలోనూ - 8,626 పద్యాల రూపంలోనూ వున్నాయి. అనేకమందిపెద్దలు ఆరోజుల్లో ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితను మొత్తం సరళమైన తెలుగువచనంలోనే రచించవలసిందిగా నేమానివారికి సలహా యిస్తూవుండేవారట. కాని పద్యాత్మకంగానే ఆంధ్రీకరించాలని నేమానివారి పాత్ర పాత్రపడి మిత్రుల సలహాలను కాదనలేక అక్కడక్కడా గద్యాలుకూడా రచిస్తూ వచ్చారు. అంతేకాదు. 8వ మండలంలోని 82వ సూక్తంమొదలు 8వ మండలంలోని 11వ సూక్తాంత్యంవరకూ నూటికి తొంభై తొమ్మిదిపాళ్ళు వివిధఋక్కులను వచనాలుగానే విరచించారు. ఈ భాగమంతా పంచమాష్టకమే. ఈ పంచమాష్టకానువాదంలో వివిధ ఋగను వాదాలుగా 1,229 గద్యాబంధగా కేవలం 23 మాత్రమే పద్యాలున్నాయి. 1931-1932 సంవత్సరాలలోకూడా ఋగ్వేదాన్ని వచనంలోనే అనువదించవలసిందని అందరూ సలహా చెప్పేవారట. చివరికి పారసంది వెంకటరమణమూర్తిగారితోపాటు 6-7-1931వ తేదీన కళిక్రొటకాలేజీలో తెలుగుపండితులుగా నియమితులయిన శ్రీవిశ్వనాథ వరాహనరసింహశాస్త్రిగారుకూడా మిగిలినఋగ్వేదభాగాన్ని సరళవచనంలోనే ఆంధ్రీకరించవలసిందిగా నేమానివారిని ఒత్తిడిపెట్టారట. దీనినిబట్టి నేమానివారు కీర్తిశేషులయ్యేవరకూ ఋగ్వేద దశమమండల శేషభాగాన్ని ఆంధ్రీకరించలేదనే చెప్పవలసివుంటుంది.

శ్రీనేమానివారు కేవలదశమమండలంలో 137వ సూక్తంమొదలు తుదివరకూవున్న గ్రంథభాగమేకాక మామూలుగా వివిధమండలాలలో తా మనువదించిన సూక్తాలలోనే వున్న మధ్యమధ్యఋక్కులను భ్రమప్రమాదాలకులోనై పొరపాటున అనువదించలేదు. శీల సూక్తాలూ ఋక్కులూ చేరనటువంటి మూల ఋగ్వేదంలోని 137వ సూక్తంమొదలు 191వ సూక్తాంత్యంవరకూ వున్న 250 ఋక్కులను విడచిపెట్టడంతోపాటు వివిధమండలాలలోని విభిన్నసూక్తాలలోవున్న 230 ఋక్కులనుకూడా ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టారు. అంటే మూలఋగ్వేదంలోని 480 ఋక్కులను నేమానివారు ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టారన్నమాట. మామూలుగా ప్రచురితమైన మూల ఋగ్వేదానికి తిన్నగా వివిధ సూక్తాలలోని శీలమంత్రాలు అనేకఋక్కులతోవున్న శీలసూక్తాలలోని మంత్రాలుమొత్తం 915అధికంగా వున్నాయి. ఈ మంత్రాలను అసలు నేమానివారు పట్టించుకోలేలేదు. మొత్తం శీలమంత్రాలనుకూడా కలిపితే నేమానివారు ఆంధ్రీకరించని ఋక్కులసంఖ్య 795కు పెరిగింది. నేమానివారు ఆంధ్రీకరించకుండావిడిచిన 480 ఋక్కులనూ నేను 804 పద్యగద్యాలతో ఆంధ్రీకరించి పూరించడం జరిగింది. అత్యధికంగావున్న 315 శీలమంత్రాలనుకూడా మూలఋగ్వేదంలోకలిపి ఈ శీలమంత్రాలను 538 పద్యాలతో నేనాంధ్రీకరించడం జరిగింది. ఇంతేకాక వివిధఋక్కులకు నేమానివారుచేసిన ఆంధ్రీకరణకు తిన్నగా ప్రత్యేకించి 101 అధ్యాయ పద్యాలుగా నేనాంధ్రీకరించడం జరిగింది. అంటే ఈ ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో నేను విరచించిచేర్చిన ఋగనువాద పద్యగద్యాలు రెండు అంకితంపద్యాలతోకలిపి మొత్తం 1,245 అన్నమాట. నేమానివారు అసమ్మగంగా రచించిన 4 ఋగనువాదాలనుకూడా నేను పూరించడం జరిగింది. ఆంధ్రఋగ్వేదంలో కలవకుండా 15b సంపుటించివర శ్రీనేమానివారు విరచించిన యజుర్వేదఅంధానువాద పద్యానికితోడు నేను విరచించిన విశిష్టమంత్రానువాద గీతికలనుకూడా కలిపితే నేను విరచించినపద్యగద్యాలు 1250 కాగలవు. మొత్తం ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో శ్రీనేమానివారు విరచించిన వివిధపద్యగద్యాలూ అంకితంపద్యాలతోను యజుర్వేదమంత్రానువాద పద్యంతోను కలిపి 10,614. నేమానివారిసవ్యాలూ నేను విరచించినపద్యాలూకలిపి చిట్టచివర ఋగ్వేదపుత్రుతిపద్యంగా నేను స్వతంత్రంగా రచించిన పద్యాన్నికూడా కలిపితే ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలోని పద్యగద్యాల మొత్తంసంఖ్య 11,885 కాగలదు.

అనువాదపద్ధతి

శ్రీనేమానివారు ఋగ్వేద ఆంధ్రీకరణలోచేసిన పరిశ్రమ అసాధారణమైనదని చెప్పకతప్పదు. వేదాన్ని ఆంధ్రీకరించడంలో శ్రీనేమానివారు నూటికి తొంభై తొమ్మిదిపాళ్ళు సాయుధవార్యవిరచితమైన భాష్యాన్నే ఆదారంగా తీసుకున్నారు. శ్రీనేమానివారు కేవలం సాయనభాష్యాన్నేకాక స్కందభాష్యాన్ని దయానందసరస్వతిభాష్యాన్నికూడా పరిశీలించారు సకృత్తుగా కొన్నిసందర్భాలలో దయానంద

సరస్వతిభాష్యాన్ని అనుసరించి స్కందభాష్యాన్ని అనుసరించినాడా అంధీకరించారు. సాయనభాష్యానుగుణంగా అంధీకరణచేసినా దయానందసరస్వతిభాష్యాన్ని సైతం సకృత్తుగా అంధీకరించి పేర్కొన్న సందర్భాలుకూడా లేకపోలేదు. కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో అర్థాంతరపద్ధాతనుకూడా విభిన్న భాష్యాను దృష్టిలో పెట్టుకుని నేమానివారు విరచించడంజరిగింది. శ్రీనేమానివారు సాయనభాష్యాను సారంగాచేసిన అనువాదరచన గ్రంథమంతటా యొక్కడవడిలే అక్కడ దృశ్యమాన మవుతూనేవుంటుంది. ఇందుకు ప్రత్యేకించి ఉదాహరణలు యీయనవసరంలేదు. దాదాపు గ్రంథమంతా ఉదాహరణనేనివెప్పవచ్చును. అయితే కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో నేమానివారు సాయన భాష్యానికి భిన్నంగా విరుద్ధంగా అంధీకరించిన సందర్భాలుకూడా లేకపోలేదు. యందుకు ఉదాహరణగా ప్రథమమండలంలోని 84వ సూక్తంలోవున్న 1వ ఋగనువాదం, (17వ పుట, 19వ పద్యం) 85వ సూక్తంలోవున్న 5వ ఋగనువాదం (180వ పుట, 37వ పద్యం) మొదలైనవాటిని పరిగ్రహించవచ్చు. శ్రీనేమానివారు బహుగ్రంథ పరిశోధనాపాటవంతోపాటు తత్వచింతనలోకూడా విశేషమైన ఆసక్తి కలవారు. కేవలం ఆసక్తివుండడం మాత్రమేకాదు. తన్నుతాను పరిబ్రహ్మ సేవకుడుగా సైతం వర్ణించుకునే స్థితిలో తత్వచింతనస్థాయికి చేరుకున్నారు. ఈతత్వోత్తిష్ఠిపతిబింబకంగా ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత ప్రథమాష్టకంలోని 8వ అధ్యాయం ముగిసినపుడు మొదట యీక్రిందివిధంగా గద్యం వ్రాశారు.

—“ఇయ్యది పరబ్రహ్మ సేవక నేమాని వేజ్జుటనకసింహశాస్త్రి ప్రణీతంబగు గ్రంథములో ఋగ్వేదంబున ప్రథమాష్టకమున నెనిమిదవయధ్యాయము ముగిసెను. పరబ్రహ్మార్పణమస్తు.”—

మొదట ఈవిధంగాగద్యవ్రాసిన నేమానివారు దీనిని కొట్టివేసి తరువాత వివిధఅధ్యాయాంత్యాలలో వ్రాసిన గద్యవలెనే తిరిగి గద్యను మార్చివ్రాశారు. ప్రథమాష్టకంలోని ఆష్టమాధ్యాయగద్యంలో తత్వదృష్టితో పరబ్రహ్మ సేవకులై “పరబ్రహ్మార్పణమస్తు” అని వ్రాసిన శ్రీనేమానివారు మరొకగద్యంలో భగవత్పాదారాధకులుగామారి “బ్రహ్మార్పణమస్తు” అనిముగించారు. ఇంత తత్వచింతనపున్నా ఋగ్వేదం అనువదించడంలో తత్వదృష్టితో వేదాంతపరంగా అనువాదం చెయ్యడానికి అవకాశాలున్నచోటకూడా నేమానివారు రాదృష్టిని ఉపయోగించక పోవడానికికారణం దురవగాహంగా వున్నది. సాధారణంగా నేమానివారి ఋగ్వేద ఋగనువాదా లన్నీ ఋకులు స్తోత్రరూపాలేనన్న దృక్పథంతో విరచించబడ్డాయి. వివిధ ఋగ్వేదఅధ్యాయాలను అంధీకరించడంలో సులభంగావున్న అధ్యాయాలను మొదటఅనువదించి క్లిష్టంగావున్న భాగాలను మరికొన్నిగ్రంథాల పరిశీలన చేసిన తరువాతనే నేమానివారు అనువదించారనిగతంలోనే సాఫికారికంగా నిరూపించడం జరిగింది. ఋగ్వేదం ఎనిమిదవమండలంలో 11వాలఖిల్యసూక్తాలు కనిపిస్తున్నాయి. సాయనుడు చూచిన ఋగ్వేదంలో వాలఖిల్యసూక్తాలు యెనిమిదిమాత్రమే వున్నట్లు సాయనాచార్యులు రచించిన ఐతరేయబ్రాహ్మణ టీకలో పేర్కొనడం జరిగింది. కనీసం ఈయెనిమిదివాలఖిల్యసూక్తాలకై నా సాయనాచార్యులు భాష్యంవ్రాయలేదనే అభిప్రాయం పండితమండలిలో వున్నది. కాని నేమానివారుమాత్రం వాలఖిల్య సూక్తాలను పదకొండింటినీ అవిభాష్యరసాతంగావున్నందువల్ల చాలా శ్రమపడి అంధీకరించినట్లు ఆష్టమమండలంలోని 49వ సూక్తం ప్రారంభంలో అంటే వాలఖిల్యసూక్తాలలోని తొలిసూక్తానికి ప్రారంభంలో ఉపోద్ఘాతంగా ఈక్రిందివాక్యాలు వ్రాశారు.

—“49వసూక్తమునుండి 59వసూక్తమువరకుగల 11సూక్తములు వాలఖిల్యప్రోక్తములు. సాయనాచార్యుఁ డీవాలఖిల్యసూక్తములకు వ్యాఖ్యానముఁ జేయలేదు. అందుకుఁ గారణమును చెబువలెదు. వీనిని భాషాంతరీకరించుట మిక్కిలి శ్రమసాధ్యము. ఐతరేయబ్రాహ్మణముల టీకలో సాయణుడిట్లు వ్రాసెను. “ఎనిమిదిమాత్రము వాలఖిల్యుడు చెప్పిన సూక్తములు.” కాని మాక్సిముల్లరు ప్రకటించిన గ్రంథమును దిలకించిన 11సూక్తములుగలవు. ఆలోచింపగా సాయణుఁ డేగ్రంథలిపిని దిలకించినాఁడోగాని యందు 8 సూక్తములుమాత్రమే గలవు. ఋగ్వేదసంహితాసూక్తములు సాయణునికాలమందు 1028సూక్తములని నిర్దేశింపవచ్చును. ఋగ్వేదసూక్తములను గణనసేయగా 1028సూక్తము లగును. వీనిని విడిచిపెట్టినయెడల 1017సూక్తము లగును.” (వ్రాతప్రతి-9వసంపుటం-197వపుట)

ఐతరేయబ్రాహ్మణటీకలో 8వాలఖిల్య సూక్తాలున్నాయని పేర్కొన్న సాయనాచార్యులు వాలఖిల్యసూక్తాలకు కనీసం ఆ 8సూక్తాలకై నా భాష్యంవ్రాయకుండావుంటాడనటం విశ్వసించదగినదిగా కనపడదు. సాయనభాష్యవ్రాతప్రతులలో వాలఖిల్యసూక్తాలకు సాయనుడు

ప్రాసినభాష్యాన్ని వాచిఖిల్యులపట్ల గౌరవభావంతోనివారు* తొలగించివుండవచ్చును. కాని సాయనాచార్యులు వాలఖిల్యసూక్తానికి భాష్యం అసలు వ్రాయనేలేదనడం వాస్తవంగా కనపడదు. వాలఖిల్యసూక్తాలు ఎనిమిది మాత్రమేనా? పదకొండా? అన్నది వేరేవిషయం. కాని కాశీలోని ప్రభుత్వ సంస్కృతపాఠశాలలో భద్రపరచబడిన ఒకతాళపత్రగ్రంథంలో పదకొండు వాలఖిల్యసూక్తాలకు కేవలభావార్థంతో కూడినభాష్యం లభించింది. మామూలుగా సాయనాచార్యులు విరచించినభాష్యపద్ధతికి శైలికి ఈవాలఖిల్యసూక్తాల భాష్యశైలులకూ భిన్నత్వం వుండడంవల్ల యిది సాయనాచార్యకృతంకాదేమోనని కాశీపండితులే యెవరో ప్రాసివుంటారని కొందరు భావించారు. ఈభాష్య సముపేతంగా పదకొండువాచిఖిల్యసూక్తాలను పూనాలోని చైదికసంశోధనామండలివారు ప్రకటించిన సాయనభాష్యసహితమైన ఋగ్వేద సంహితలో ముద్రించారు. ఈవాలఖిల్యసూక్తాల భాష్యాన్ని అనుసరించే నేమానివారు తమ ఆంధ్రఋగ్వేదంలో వాలఖిల్యసూక్తాలు పద కొండింటిని ఆంధ్రీకరించారు. బహుశా నేమానివారుచూచిన మరొకఋగ్వేదప్రతిలోకూడా 1980కిపూర్వమే ఈభాష్యం ప్రచురితమై వుండవచ్చును. అందువల్లనే నేమానివారు ఈభాష్యాన్ని నునసరించి 11వాలఖిల్యసూక్తాలనుకూడా ఆంధ్రీకరించేఅవకాశంలభించింది. మొత్తం మీద శ్రీ నేమానివారు ఋగ్వేదంలోని కొన్నికొన్ని అధ్యాయాలను అనువదించడంలో చాలాశ్రమపడినవిధంగానే ఈవాలఖిల్యసూక్తాల ఆంధ్రీకరణంకూడా వారికి చాలా శ్రమసాధ్యమయినట్లు “మిక్కిలి శ్రమసాధ్యము” అనివారుప్రాసినదానినిబట్టి మనం గ్రహించవచ్చును. ఈసందర్భంలో ఒకముఖ్యమైన విషయాన్ని మనం గుర్తించకతప్పదు. నేమానివారు ఋగ్వేదాన్ని ఆంధ్రీకరించడానికి ఎంతపరిశ్రమ చేశారో ఎంతగా కష్టపడ్డారోగాని వారి ఆంధ్రీకరణమాత్రం అలవోకగా అతిఅతిపదజాలంతో సర్వజనసంబోధకంగా కదలిపాకంగా దారాళంగా నడచిందని మనం చెప్పక తప్పదు. ఇంత జనరంజకంగా సకలజనసంబోధకంగా సామాన్యగ్రాంధికభాషలో పద్యగద్యాత్మకంగా ఈమహాత్మర ఆంధ్రఋగ్వేదాన్ని నేమానివారు విరచించి తెలుగువారికి అందించడం, దాన్ని ఆంధ్రదేశంలో నివసిస్తున్న ఆంధ్రులకుమాత్రమే అంకితమిచ్చినా ఆంధ్రజాతిమొత్తం గర్వపడదగినవిషయం.

తన ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితను మహాత్కృష్టకృతిగా నేమానివారు భావించారు. వాస్తవానికి వేదం ప్రపంచవాఙ్మయాలన్నింటికి తలమానికంపడినది అనంతలో ఆతిశయోక్తి యేమీలేదు. మహాభారతం ఐదవవేదంగా భావించబడిందంటే చతుర్వేదాలతర్వాత దానికి ఐదవస్థానం లభించిందన్నమాట సంస్కృతమూలవేదంతో సంస్కృతమూలమహాభారతాన్ని అసలు సరిపోల్చడానికే పీలులేదు. సంస్కృత మహాభారతంకంటే మూలవేదం ఆపూర్వమై అసాధారణమైన మహాత్కృష్టగ్రంథమనడం తిరుగులేని విషయం. అయితే నేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేదసంహితను తెలుగులో కవిత్రయం రచించిన ఆంధ్రమహాభారతంతో సరిపోల్చి కవిత్రయమహాభారతంకంటే నేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేదం గొప్పదనిచెప్పడం దుస్సాహసమే కాగలదు. నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱాపెగడల, మహాభారతంతో సరిపోల్చడానికి పీలు లేదని అన్నంతమాత్రంచేత, ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత ఆంధ్రమహాభారతంకంటే తక్కువస్థాయిగల గ్రంథం అన్నంతమాత్రంచేత, దైవీయమై ఆపౌరుషేయమైన సంస్కృతమూలవేద గౌరవానికి కలిగి పిప్రతిపత్తి యేమీవుండదు. తిక్కన మహాకవి విరాటపర్వాడిగా మహాకవిత్వద్వీపాధిపతి మహాభారతాన్ని ఒకేఒకకృతిగాకాక పద్యగద్యాలతో కూడిన అనేకకృతులుగా విరచించినట్లు తనకైతాను అవతారికలో “కాపుర భారతామృతము” ఇత్యాది పద్యంలో స్పష్టపరిచాడు.

* పెళ్ళిపేటలమీదవున్న పార్వతీవరమేశ్వరులను చూచిన బ్రహ్మకు రేతఃపతనంకాగా ఆరేతస్సునుంచి వాలఖిల్యులు పుట్టినట్లు బ్రహ్మవై వర్తపురాణం చెపుతున్నది.

స్వర్గంలో రంభాదిఅపస్సరిలను చూచినపుడు బ్రహ్మకు రేతఃపతనంఅవడం, ఆరేతస్సును బ్రహ్మ కాలితోకప్పిపుచ్చడం, ఆరేతస్సు ఇసుకరేణువుల్లో కలవడం, ఆయిసుకరేణువులతో కలసిన రేతస్సునుంచి వాలఖిల్యులుపుట్టడం జరిగిందని బ్రహ్మాండ పురాణంలోని ఒకకథవల్ల తెలుస్తున్నది. ఇటువంటి కథలను దృష్టిలోపెట్టుకుని వాలఖిల్యులను కొందరు పరిగణనకు తీసుకున్నట్లు కనపడదు. కాని ఇండుకుభిన్నంగా వాలఖిల్యులు అంగుష్ఠపమాణదేహాలైనా కశ్యపప్రజాపతిశిష్యులని కేవలంశీర్షాసనంతోనే తపస్సుచేసి శాసానుగ్రహాశక్తి సంపాదించి ఇంద్రుణ్ణి సైతం భయపెట్టినమహద్భువనీ మహాభారతంలోని ఒకకథ పేర్కొనగా వాలఖిల్యులు బ్రహ్మమానసపుత్రుడైన క్రతుమహర్షికి అతనిభార్యయైన క్రియ లేక సన్నతీయందు పుట్టి నిత్యబ్రహ్మచారులై ఊర్ధ్వరేతస్కులై సూర్యభాన్ని అధిరోపించి సంచరిస్తుంటారని బ్రహ్మాండపురాణంలోనే వున్న మరొకకథవల్ల తెలుస్తున్నది.

ఉ॥ కావున భారతామృతము కర్తృపుటంబుల నారగ్రోలి యాం
ధ్రావలి మోదముం బొరయునట్లుగ సాత్యవతేయసంస్కృతి
శ్రీవిభవాస్పదంబును చిత్తముతోడ మహాకవిత్వ దీ
క్షావిధి నొంది పద్యముల గద్యములన్ రచించెదం గృతుల్ ॥

(ఆంధ్రమహాభారతం; విరాటపర్వం. 1. ఆ.30ప)

నిజానికి ఆంధ్రమహాభారతంలో ఒక్కొక్కఁడు ఒక్కొక్కకృతిగా పేర్కొనడానికితగిన కావ్యార్హతగలపుట్టాలు అనేకం ఉన్నాయి. ప్రత్యేక కావ్యార్హతతో యిటువంటికృతు లనదగినపుట్టాలు ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో మచ్చుకు ఒక్కటై నా లేకపోయినా శ్రీనేమానివారుకూడా తిక్కనను ఆదర్శంగాపెట్టుకుని ఆంధ్రఋగ్వేదాన్ని అవతారికలో పద్యరూపంలో అనేకకృతుల గ్రంథంగా అభివర్ణించి వ్రాయలేదుగాని తమఆధ్యాత్మికగద్యలలోమాత్రం “నేమాని వేజ్జుటనరసింహశాస్త్రివిరచిత కృతులలో శ్రీమదాంధ్రఋగ్వేదసంహిత యందు” అని ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితను “కృతులలో” అనడంద్వారా అనేకకృతులుగా పేర్కొన్నారు. 62 ఆధ్యాయాలు పైగాఉన్న ఆంధ్ర ఋగ్వేదసంహితలోని ప్రతిఆధ్యాయమూ ఒకకృతి అని ఆమోదించడానికి మనకు యెటువంటి అభ్యంతరమూ ఉండదుకాని తిక్కన భారత కృతులతోకాని, సన్నయ భారతరచనతోగాని, యెఱ్ఱాపెగడ భారతభాగరచనతోగాని, తులతూగగల్గ గ్రంథమనిమాత్రం యేపరిస్థితుల లోనూమనం ఆమోదించలేము. 10,614 పద్యగద్యాలతోపున్న శ్రీనేమానివారి ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితను అనేకకృతులుగా బృహత్తరమైన కృతిగా భావించడానికిమాత్రం మనం వెనుకాడ నవసరంలేదు.

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితలో వ్యాకరణచ్చందో విశేషాలు

శ్రీనేమానివారికి తెలుగులో ద్విగ్రీలంటూ లేకపోయినా మందిపాండిత్యం వున్నది. అయితే 20వ శతాబ్దం ప్రారంభంలో భాషా విషయకంగా జరిగిన అనేకవాదోపవాదాల పభావం నేమానివారిమీద కొంతవున్నట్లు కనిపిస్తున్నది. నేమానివారు ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో ఓణ యుగపు ప్రబంధకవులు ప్రయోగించినవిధంగా వ్యాకరణవిరుద్ధప్రయోగాలు అనేకం చేశారు. ప్రథమేతరవిభక్తిశ్రుతర్థకమవర్ణాలలో వున్న ‘ఉ’కారాలకూ ‘ఇ’కారులకూ భిన్నమైనటువంటి పెక్కుద్రుతప్రకృతికపదాలకు, తద్ధర్మాధ్ధకోకారాలకు, ద్రుతప్రకృతికాలైన ‘ఉ’కారే తరస్వరాలకు, ఆశీరాద్యర్థకాలైన ద్రుతపూర్వక “అ”కారంవంటివాటికికూడా బుద్ధిపూర్వకంగా నేమానివారు అనేకసందర్భాలలో సంధి చేశారు. ఆధునికభాషావాదానికి ఉపబలంగా శ్రీనేమానివారు సాధురేఫ శకటరేఫలకున్న భిన్నత్వాన్ని ప్రత్యేకతను పరిగణించలేదు. శకటరేఫస్థానంలో స్వేచ్ఛగా సాధురేఫ నుప్రయోగించారు. అయితే అసలు శకటరేఫను ఉపయోగించలేదనడానికి వీలులేదు. కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో శకటరేఫమైనతం నేమానివారు వ్రాయకపోలేదు. అయితే యతిప్రాసల్లో మైత్రినిపాటించి, సాధురేఫ శకటరేఫయుక్త ఏకైక పదాలకుప్రాసించినకాలంలో విభిన్నార్థాలున్నా రేఫ శకటరేఫల ఆభిన్నత్వంవల్ల ఆభిన్నక్షరశబ్దాలకు బహుర్థాలు ఉభయార్థాలు చెప్పడం జరుగుతుంది కాబట్టి శకటరేఫప్రత్యేకవ్యవస్థవల్ల ప్రయోజనం లేకుండాపోయింది. అందువల్ల కొన్ని సందర్భాలలో నేమానివారు శకటరేఫను వాడినందువల్ల అప్రయోగాలకు ప్రత్యేకప్రతిపత్తిఅంటూ యేమీలేదు. కాగా శ్రీనేమానివారు శకటరేఫస్థానంలో సాధారణంగా సాధురేఫను వాడడం దోషమేమీకాదు.

తెలుగుభాషలో అరసున్నతో అవసరంవున్నదా? లేదా? అనేవిషయంగురించి గతంలో అనేకవాదప్రతివాదాలు జరిగాయి. చివరికి వ్యావహారికభాషలో అరసున్నకు స్థానం లేకుండాపోయింది. అరసున్నవిషయమై జరిగినవివాదాలలో శ్రీమారేపల్లిరామచంద్రశాస్త్రిగారు (కవిగారు)ఒకప్రత్యేకమైన మార్గా న్నునుసరించారు. మారేపల్లివా రనుసరించినపద్ధతిలో ద్రుతప్రకృతికాలమీద పరుషాలకు సరళాలు చెయ్య కుండావుండడం ఆయాప్రదేశాలలో పరుషాలను పరుషాలుగానేవుంచి అవసరమనుకుంటే ద్రుతస్థానంలో అరసున్న పెట్టడం స్థిరాలకు పూర్వంకోకూడా ద్రుతానికి లోపంచేసినప్పుడు లోపించినద్రుతవిహ్నంగా అరసున్నవుంచడంవంటి పద్ధతులను రామచంద్రశాస్త్రిగారు రనుసరించారు.అయితే రామచంద్రశాస్త్రిగారి ఈ పద్ధతిని తెలుగువారు ఆదరించలేదు. ఈపద్ధతికి వివిధమైనప్రోత్సాహమూ లభించలేదుకూడా.

దీనిని ఎవరూ అనుసరించకుండా “గతానుగతికో లోకః” అన్నట్లు పాతపద్ధతినే అనుసరించారు. శ్రీనేమానివారు తమ ఆంధ్రభుగ్గోద సహితలో కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో అరసున్నను వాడారు. అయితే రామచంద్రశాస్త్రిగారివలె ద్రుతప్రకృతికాలమీది పరుషాలకు సరళాలు చెయ్యకుండా వుండలేదు. కాని కొన్ని సందర్భాలలో మాత్రం స్థిరాలకు పూర్వంకో లోపించిన ద్రుతస్థానంలో అరసున్న పెట్టారు. అయితే ఈవిధంగా ఒకనియమంగా సూత్రబద్ధంగా ప్రతిచోటా పెట్టలేదు. మామూలుగా ప్రాచీనప్రయోగాలలో సిద్ధసరళాలకూ స్థిరాలలో వర్గ యుక్తులకూ పూర్వంకోవున్న ద్రుతానికి హాషికంగా పూర్వానుస్వారంగావడం కనిపిస్తుంది. వ్యాకరణకర్తలుకూడా వర్గయుక్తసరళాలకు పూర్వంకోవున్న ద్రుతానికి పూర్వబిందువునుకూడా విధించారు. కాని వర్గయుక్తులకు బిన్నమైన స్థిరాక్షరాలకు పూర్వంకోవున్న ద్రుతానికి పూర్వబిందువును వ్యాకరణకర్తలెవరూ విధించలేదు. ప్రాచీనకవులెవరూ అటువంటి ప్రయోగాలు చెయ్యనూలేదు. అయితే నేమానివారు మాత్రం కొన్నిచోట్ల యతిప్రాసస్థానాలలోనైనా కాదు మామూలుచోట్ల అంతస్థలకూ ఊష్మాక్షరాలకూ పూర్వంకోవున్న ద్రుతాన్ని సంశ్లేష రూపంగా వ్రాయడానికి వీలువ్వాలి. మామూలుగా దానికి పూర్వబిందురూపం వ్రాశారు. ఈవిధంగా పూర్వబిందువు వ్రాసింది కొన్ని సందర్భాలలో మాత్రమేగాని అన్ని సందర్భాలలోనూకాదు. స్థిరాలపరమైనప్పుడు నేమానివారు ద్రుతసంశ్లేషరూపాలూ వాడారు - అరసున్న లేకుండా ద్రుత లోపంచేసినరూపాలూ వాడారు - కొన్నిచోట్ల ద్రుతలోపంచేసి అరసున్న పెట్టినరూపాలూ వాడారు. అయితే అటువంటి అర్థబిందు పూర్వ బిందువ్యవస్థలను నిక్కచ్చిగా నియమపూర్వకంగా సూత్రబద్ధంగామాత్రం గ్రంథంలో ఏకైకంగా వాడలేదు. వీనియమనిబంధనలకూ సూత్రానికి సిద్ధాంతానికి బద్ధంకాకుండావున్న అటువంటి వ్రాతలను యథాతథంగానే వుంటే వాతకులకు చిరాకు కలిగించినవాళ్ళ మవు తామనేదృష్టితో మామూలు సాంప్రదాయబద్ధంగా వ్యాకరణసూత్రాల కనుగుణంగా సవరించడం జరిగింది. అందువల్ల సంఘలలో అర సున్నలపేరుతోను వర్గయుగితరస్థిరాలకు పూర్వంకోవున్న ద్రుతానికి పూర్వబిందువును చేసేపేరుతోను పాఠకులు తికమకపడకుండా చెయ్యడం జరిగింది.

‘కలుగు’ ధాతువు సాధారణంగా నిర్బిందుకంగా కవిపండితలోకం భావిస్తుంది. కాని ప్రాచీనకాలంలో షరతురామపంతుల రామ మూర్తికవి తన “మనోహరశతకం” లోను, “భుకచరిత్ర” లోను - షరతురామపంతుల గురులింగమూర్తికవి తన “సీతారామాంజనేయ సంవాదం”లోనూ ‘కలుగు’ను సబిందుకంగా పూర్వబిందుయుక్తంగా ప్రయోగించడం జరిగింది.

ఉ॥ ఆ
 లీల ననేకజీవులు గలింగి జగంబులు నిండియుండి...
 మనోహరశతకము. 7 ప.

ఉ॥ నీ
 పాలఁ గలుంగు మోక్షము
 మనోహరశతకము. 31 ప.

ఉ॥ పీనులకంటి జన్మిదము వ్రేలెడు బొజ్జ గలుంగు గుఱ్ఱవాఁ
 డే నొనరించు కావ్యమున కెప్పు డవిఘ్నము సేయుఁ గావుతన్॥
 భుకచరిత్ర. 1 ఆ. 15 ప.

సుగంధివృత్తము॥ రామ రామ రామ రామ రామ రామ యంచుఁ ద
 న్నామ కీర్తనంబుఁ జేసినన్ గలుంగు మోక్షమున్॥
 సీతారామాంజనేయ సంవాదం. 1 ఆ. 15 ప.

• లయగ్రాహి॥ సంగమును భంగముఁ గలుంగ కొకభంగిని వెలుంగునను నేనని కనుంగొనుము వత్సా॥
 సీతారామాంజనేయ సంవాదం. 2 ఆ. 183 ప.

ఇదేవిధంగా శ్రీనేమానివారుకూడా ‘కలుగు’ ధాతువును పూర్వబిందుయుక్తంగా “కలుంగ” అని జగణంగా తరువాతి పుటలో ఉదాహరిస్తున్న “యువకుఁడ!” ఇత్యాది పద్యంలో ప్రయోగించారు.

చ॥ యువకడ : నీడరాక కడు సూక్ష్మత మంగళమిచ్చుచుండు నీ
సవములు సేయు వారలకుఁ జాల ననుగ్రహ మిత్తువీవు గా
రవమున వారికిన్ ధనము రత్నములన్ సుఖకా ర్యహస్సులన్
దివిరి కలుంగఁజేసి కడుఁదేజముతోఁ జను వారియింద్లకున్ :॥

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత-చతుర్థమండలం -

4వ సూక్తం-6వ ఋగనువాదం

ద్వితీయసంపుటం-265 పేజీ-74వ పద్యం.

అందువల్ల నేమానివారి మతంలో 'కలుగు' సబిందుకమనిభావించి ఆంధ్ర ఋగ్వేదసంహితలో సాధారణంగా సబిందుకంగానే వుంచడం జరిగింది. నేమానివారు అన్నిచోట్లా నిర్దుష్టంగా సబిందుకంగా వ్రాయలేదుకాబట్టి దీనిని కొన్నికొన్నిచోట్ల మామూలుగా నిర్బిందుకంగానైతే ఉపయోగించడం జరిగింది. ఇదేవిధంగా 'చూచు' ధాతువు నిర్బిందుకమని ప్రాచీనకాలంనుంచీ భావించబడుతున్నది. శ్రీకాకుళం- గంజాంజిల్లాల గిరిజనప్రాంతాలలోని ప్రజలు సాధారణంగా మాట్లాడే గ్రాంథికభాషాచ్చాయలున్న తెలుగులో- మనం మామూలుగా వాడుతున్నట్లుగా 'చూచాడు-చూచినాడు' అనికాకుండా "చూచినాడు" అని పూర్ణబిందుయ్య క్రంగా ఉచ్చరిస్తారు. 'చూపించు-చూపెట్టు-చూపిచ్చు' అని మనం ఉపయోగించేవాటికిమారుగా శ్రీకాకుళం గంజాంజిల్లాలో కేవలం పామరులుమాత్రమేకాకుండా శిష్టులుకూడా "చూపెట్టు" అని పూర్ణబిందురూపాన్నే వ్యవహరిస్తూ వుంటారు. అందువల్ల 'చూచు' ధాతువు ఒకప్పుడు సబిందుకంగానే వుండేదేమోనని అనిపిస్తున్నది. మామూలుగా గ్రాంథికభాషలోకూడా 'చూచు'మీద యేర్పడిన "చూడు"లో వ్యాకరణకాణ్యాలతో అర్థబిందువును సాధించుకుంటాముగాని సహజంగా 'చూచు' ధాతువులో అరసున్న వుండబట్టి ఇక్కడ అరసున్న కుస్థానం లభించిందేమో నని అనిపిస్తున్నది. కేవలం పామరులు గిరిజనుల వ్యవహారంలోనేకాక శిష్టులలోకూడా యిది సబిందుకంగా నిలిచివుండడంవల్ల కాబోలు శ్రీనేమానివారు 'చూచు' ధాతువును సబిందుకంగానే వివిధరూపాలలోకూడా వ్రాశారు. తప్పనిసరిగా ఈ బిందువ్యవస్థను నిరూపించే నిర్ధారణచేసే యతిప్రాస ప్రయోగాలకు స్థానమే తెను కాబట్టి అవి లేకపోయినా నేమానివారు బుద్ధిపూర్వకంగా స్వయంగా సబిందుకంగా వ్రాసినందువల్ల 'చూచు' ధాతువు సబిందుకంగా వుంచడంజరిగింది. సాధారణంగా "చూచు" నిర్బిందుకంగానే ప్రసిద్ధికాబట్టి ఈ గ్రంథంలో రెండువిధాలా అటు సబిందుకంగానూ ఇటు నిర్బిందుకంగానూకూడా ఉపయోగించడంజరిగింది. వచ్చెడి, తెచ్చెడి, వచ్చెడు, తెచ్చెడు, ఇత్తాడి కృదంత రూపాలలోని ఎడి, ఎడులు నిర్బిందుకాతే అయినా కొన్నిచోట్ల సకృత్తుగా నేమానివారు సబిందుకాలుగానైతే వ్రాశారు.

శ్రీనేమానివారు సంస్కృతంలో ఉద్దండపండితులేఅయినా కొన్నికొన్నిసందర్భాలలో సంస్కృతవ్యాకరణ విరుద్ధమైన విశేష ప్రయోగాలుకూడా సకృత్తుగా చేశారు. వీటిల్లో కేవలం వృద్ధసంధి చేయవలసిన చోటకూడా కావాలని బుద్ధిపూర్వకంగా- వృద్ధసంధి రూపాన్ని ప్రయోగిస్తే వచ్చే యిబ్బండియేమీ లేకపోయినా గుణసంధినే చేశారు. ఇటువంటి విశిష్టప్రయోగాలగురించి ఆయా సందర్భాలలో వుచోట్ల చూపంలో సూచించడం జరిగింది. సంస్కృతశబ్దప్రయోగాలవిషయంలో 'త'వర్గ ద్విత్వీయ చతుర్థాక్షరాల విశిష్టతకు నేమానివారు పెద్దగా ప్రాధాన్యం యివ్వలేదు. కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో 'శ-సల' ప్రత్యేకతను 'ట-ఠ' ప్రత్యేకతను నేమానివారు పట్టించుకున్నట్లు కనపడదు. కేవలం మహాప్రాణం వాడవలసినచోట అల్పప్రాణాలు వ్రాసిన సందర్భాలు అనేకంవున్నాయి. వీటినిన్నిటిని యాదృచ్ఛికాలుగా భావించి విడిచిపెట్టవలసి వుంటుందికాబట్టి వీటికి ప్రత్యేకించి ఉదాహరణ లియ్యవలసిన అవసరం లేదనుకుంటాను.

శ్రీనేమానివారు ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితారచనలో అంతర్దృష్టిగల చందశాస్త్రవేత్తగా కొన్నివిశేషప్రయోగాలు చేశారు. మామూలుగా నల,నగ,సల,భ,ర,త,లు ఇంద్రగణాలని చందశాస్త్రాన్ని ముక్తకంతంతో పేర్కొన్నాయి. తేటగీతిలోకాని ఆటవెండిలోకాని సీసపద్యం మొదలైన ఇంద్రగణాలు వాడవలసినపద్యాలు వేటిలోనైనాగాని ఇంద్రగణాలు ప్రయుక్తకావాలంటే కేవలం నల,నగ,సల,భ,ర,త,లుమాత్రమే పరిగ్రహణీయవుతాయి. కాని నేమానివారు ఇంద్రగణాలలో నల,నగ,సల,భ,ర,తలతోపాటు "సలలం-నహం-నవం-భలం-జలం-య-జ" గణాలు మొదలైన నవాటిని ఇంద్రగణాలలోచేర్చి తేటగీతి-ఆటవెండి-సీసపద్యపద్యాలలో స్వేచ్ఛగానిరూపంగా ఉపయోగించారు. అత్యధికంగా ఈగణాలను ఇంద్రగణాలలో చేర్చడంలో నేమానివారిదృష్టిలో మాత్రాసంఖ్యావ్యవస్థ పరిగృహితమైవున్నట్లు కనిపిస్తున్నది. మామూలుగా ఇంద్రగణాలను పేర్కొనబడిన నల,నగ,సల,భ,ర,త,గణాలలో నం,భ, గణాలు చతుర్మాత్రగణాలు కాగా నగ,సల,

ర,త, గణాలుపంచమాత్రాగణాలు. చతుర్మాత్రాగణాలైన జ,స,గణాలురెండూ నల,భ,గణాలతోపాటు ఇంద్రగణాలుగా యెందుకు ప్రయుక్తం కాకూడదు? అదేవిధంగా పంచమాత్రాగణాలైన నగ,సల,భ,ర,త,గణాలతోపాటు నలలం-భలం-నహం-నవం-(నలంమీద గురువు)-జలం-య-వంటి పంచమాత్రాగణాలూ ఇంద్రగణాలుగా యెందుకు ప్రయోగితంకాకూడదు? ఇటువంటి ప్రశ్నలకు-గణోత్పత్తిస్వరూప స్వభావాదిఆర్షవిజ్ఞానవిషయాలతోలికి మనం వెళ్ళకుండావుంటే -కేవలం మాత్రాగణన వ్యవస్థమీద ఆధారపడి మనం సమాచానం చెప్పవలసివుంటుందికాబట్టి నల,భ,గణాలతోపాటు ఇతరచతుర్మాత్రాగణాలూ, నగ,సల,ర,త,లతోపాటు తదితరపంచమాత్రాగణాలూ ఇంద్రగణాలుగా ప్రయోగించడానికి సమర్థాలే. అటువంటిప్రయోగాలు సమర్థనీయాలే అని మనం తర్కదృష్టితో సమాచానం చెప్పవలసివస్తుంది. ఈతర్కదృష్టితోనే నేమానివారు తమఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో మూమూలు ఇంద్రగణాలతోపాటు జగణ, సగణాలకూ, నలల, భల, నహ, నవ, జల, య,గణాలకుసైతం స్థానంకల్పించి ప్రయోగించారు. అంతేకాదు. నగణంమీదగురువును, సగణంమీదలఘువును, సగణంమీదలఘువును, చేర్చి ఈమూడింటిని ఇంద్రగణాలలో చేర్చారుకదా! ఒక్కనగణంమీదనే గురువునూ లఘువునూ యెందుకు చేర్చాలి? సగణంమీద ఒక్కలఘువునుమాత్రమే యెందుకుచేర్చాలి? సగణ నగణాలమీద లఘువునుచేర్చినట్లే రగణ-తగణ-యగణాలమీదకూడా లఘువును యెందుకుచేర్చకూడదు? వాస్తవానికి వ,య,ర,స,త,జ,భ,న,గణాలు కేవలం మూడుగురువుల ప్రస్తారంనుంచి ఆవిర్భవించిన ఏకైకపర్గానికెందన గణాలుకదా! వీటిల్లో భ,ర,త,గణాలకుతుదిని గురువో,లఘువోచేర్చకుండాను న,గణానికి గురులఘువుల్లో ఒకదానినిచేర్చి సగణంమీద కేవలం లఘువునుమాత్రమేచేర్చి ఇంద్రగణాలుగా పరిగణించాలని యొక్కడవున్నది? నగజ, స,గణాలమీద లఘువునుచేర్చి ఇంద్రగణాలుగా స్వీకరించినట్లు మ,య,ర,త,జ,భ,గణాలమీదకూడా లఘువునుచేర్చి ఇంద్రగణాలుగా యెందుకు పరిగ్రహించకూడదు? నగణంమీద గురువునుచేర్చి ఇంద్రగణంగా స్వీకరించినట్లు మ,య,ర,స,త,జ,భ,సప్తగణాలమీదకూడా గురువునుచేర్చి ఇంద్రగణాలుగా యెందుకు పరిగ్రహించకూడదు? మూమూలుగా 'మ'గణంలోనే ఆరుమాత్రలు ఉన్నాయి. అదేవిధంగా ఆరుమాత్రలున్న సహ-నవ-రల-తల-యల-గణాలనుసైతం ఇంద్రగణాలలో యెందుకు చేర్చుకోకూడదు? ఇత్యాదిగాగల వివిధ తార్కిక దృక్పథాలతో శ్రీనేమానివారు ఇంద్రగణాలసంఖ్యను పెంచి నిఘాటంగా వివిధచతుర్మాత్రాత్మకగణాలను పంచమాత్రాత్మకగణాలను షష్టాత్రాత్మకగణాలను ఇంద్రగణాలలోచేర్చి ప్రయోగించినట్లు స్పష్టపడుతున్నది. మాత్రాపరిమితితోకూడిన వ్యవస్థను దృష్టిలోపెట్టుకున్నప్పుడు ఇంద్రగణాలలో మరికొన్నిగణాలను చేరుస్తూ నేమానివారు వేసినముందడుగు సమర్థనీయమే కాగలదు. శ్రీనేమానివారు ఇటువంటి విశిష్టగణ ప్రయోగాలుచేసిన ఆయాసందర్భాలలో వాటివిషయమై సాధారణంగా పుటనోట్టరూపంలో సూచించడంజరిగింది. ఇటువంటి ప్రయోగాలను శ్రీనేమానివారు కొంతమాలికమైన దృక్పథంతో ఆలోచించిచేసినట్లు కనిపిస్తున్నది.

శ్రీనేమానివారు ఛందశ్శాస్త్రంలో మూమూలుకవులకంటే యెక్కువగానే కృషిచేశారు. 1911లో శ్రీతాపీ ధర్మారావుగారు కల్లికోటకాలేజీలో ఉపాధ్యాయులుగా ఉన్నప్పుడు శ్రీతాపీ వారు శ్రీనేమానివారుకావాలిని ఇంగ్లీషులోఉన్న "బ్లాంక్ వెర్స్" పత్ర తెలుగులోకూడా పద్యకథలు వ్రాయాలనేదృష్టితో ప్రస్తారవ్యవస్థలో కొంత కృషిచేశారు. అయితే అందుకుతగిన సంగీతశాస్త్రపరిజ్ఞానం లేనందువల్ల వారు తలపెట్టినలక్ష్యం నెరవేరకపోయినా "చిత్రగీతమాలిక" అని తేటగీతి ఆటవెలదులను అవసరాన్నిబట్టి మార్చి పద్యకథలు వ్రాశారు. ఆపద్యకథ లేమైనాయో తెలియదు. శ్రీనేమానివారు శ్రీతాపీవారు కలిసిచేసిన యీనూతనప్రయోగవిషయంగురించి తెలియజేస్తూ శ్రీతాపీ ధర్మారావుగారు 1981లో డాక్టర్ గిడుగు వెంకటసీతాపతిగారి "తెలుగులో ఛందోరీతులు" అన్నగ్రంథంమీద "శుభవార్త" అన్న శీర్షికతో వ్రాసిన తమఅభిప్రాయంలో యీక్రిందివిధంగా పేర్కొన్నారు.

-"బి. ఎ. పాసయి కల్లికోటకాలేజీలో ఉపాధ్యాయుడుగా ఉన్నప్పుడు "50 ఏండ్లక్రితం" ఇంగ్లీషులోఉన్న Blank Verse లాంటిది తెలుగులోఉంటే పద్యకథలువ్రాసి విద్యార్థులకు పరీక్షలో ఇవ్వవచ్చుగదా అని నేనూ, కీ. శే. నేమాని నరసింహశాస్త్రిగారూ ఈప్రస్తారాలలో వేలుపెట్టాము. రెండునెలలు అదేపనిగా గడిచాము. ప్రయోజనము లేకపోయింది. బహుశా మాకు సంగీతపరిచయము తక్కువపడంచేతనే అనుకుంటాను. అప్పుడు తెలిసింది. ఈ 'కీకారణ్య' భయంకరరూపము. వేలుచూపితే మనిషినే మింగివేసే మొసలిలాగ కనిపించింది. దీనితో వేగలేమని ఆప్రయత్నం విరమించుకున్నాము. (చిత్రగీతమాలిక అని ఆటవెలది తేటగీతులు అవసరప్రకారంమార్చి రోకటిపాట లాగుండకుండాచేసి పద్యకథలు వ్రాసుకున్నాము.) - (తెలుగులో ఛందోరీతులు. xxxvi-xxxviiపుటలు.)

అందుకే నేమానివారు ఇంద్రగిణాల మాత్రావ్యవస్థలను దృష్టిలోపెట్టుకుని వాటిసంఖ్యను మరింతగా విస్తృతంచేసి ఆంధ్రముగ్వేద సంహితలో ఆవరణోప్రయోగించిమరీ చూపించారు.

ప్రాచీన చందశ్శాస్త్రకర్తలు గీతపద్యం తేటగీతి-ఆటవెందులుగా రెండువిధాలని స్పష్టంగా వక్కాణించారు. మనం మామూలుగా తేటగీతినిమాత్రమే 'గీ||' అని గీతపద్యంగా నిర్దేశిస్తూ ఆటవెందిని 'ఆ||వె||' అని నిర్దేశిస్తూవుంటాము. ప్రాచీనలాక్షణికుల అభిప్రాయంప్రకారం ఆటవెందినికూడా గీతపద్యంగా 'గీ||' అని నిర్దేశించవచ్చును. ఈదృష్ట్యా శ్రీనేమానివారు అసలు ఆటవెంది అనేపేరునే వాడకుండా తేటగీతిని ఆటవెందిని రెండింటినీకూడా సర్వసర్వత్రా గీతపద్యాలుగా 'గీ||' అనిమాత్రమే నిర్దేశించారు. ఇదిదోషం కానేరదు. అందువల్ల గీతపద్యాలుగా నిర్దేశించిన ఆటవెందులను ఆటవెందులుగా చూపకుండా శ్రీనేమానివారువానినట్లు 'గీ||' అని గీతపద్యాలుగానే ముద్రణలో నిర్దేశించడం జరిగింది.

గురులఘువ్యవస్థలోను, సంధిలోను, ఋ, ఌ, లకు ఆత్మంతప్రాచీనకాలంనుంచీ ఒకప్రత్యేకస్థానం వున్నది. ఌకారం ఆదిగావున్న పదాలమ్మగ్యాలుకాబట్టి 'ఋ'కారాదిపదాలలోని 'ఋ'వ్యవస్థలోని విశేషంగురించి మాత్రమే యిక్కడ ఉటంకించడం జరుగుతున్నది. సంధిలో ఋ-ఌలు, ర-లల తుల్యాలని తెలుగువ్యాకరణకర్తలు ప్రాచీనకాలంనుంచి ఎలుగెత్తి చాటారు. వాటిల్లో హల్వం వున్నందువల్లా ఆవి స్థిరాక్షరాలవంటివి అయినందువల్లా వాటికి పూర్వంలోవున్న ద్రుతానికి లోపసంశ్లేషలు విభాషగా వస్తాయి. అంతేకాదు. అతడు+ఋషి వంటి వాటిల్లో హ్రస్వ 'ఉ'కారానికి పరమైన "ఋ"కారం 'ర'కారతుల్యంకాబట్టి సంధికూడా జరగకుండా నిరోధిత మవుతుంది. మామూలుగా 'ఋ'కారం అచ్చుకాబట్టి అదిహల్లులతో ప్రాణంవలె కలిసిపోతుంది. షడ్ + ఋతువులు అన్నప్పుడు సంధిలో 'ట'కారం 'డ'కారంగా మారి 'డ'కారంతో ప్రాణమైన 'ఋ'కారం కలిసిపోయి 'షడృతువులు' అయి 'ఋ'కారం అచ్చేకాబట్టి 'ష'కారం లఘువుగానే పరిగణిత మవుతుంది. ఇదేవిధంగా సత్ + ఋతువులు అన్నప్పుడు సంధిలో 'త'కారం 'ద'కారంగానే మారి 'ఋ'కారప్రాణంతోకలిసి 'సదృతువులు' అని అయినా 'స'కారం లఘువుమాత్రమే అవుతుందిగాని గురువుకాదు. నిజానికి షడృతు-సదృతు శబ్దాలలో దృ-దృలు కేవలం అజ్ఞిశిష్టాలేకాని ఆవి సంయుక్తాక్షరాలుకావు. అందువల్ల పూర్వాక్షరాలు లఘువు అవడం సహజం. కాని శ్రీనేమానివారు ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితలోని ఈ క్రిందిపద్యాలలో షడృతు-సదృతు శబ్దాలను ప్రయోగిస్తూ దృ-దృలకు పూర్వంలోవున్న 'ష'కార 'స'కారాలను గురువులుగా ప్రయోగించారు.

చ|| తలకొని సేద్యగాఢు తన ధర్మముఁ దప్పక వట్టుఁజల్లఁగా
వలసినభూమి దున్ని కడు వర్మిలునట్టులు కాంతియుక్తుఁడై
మెలఁగెడు పూష యిష్టులకు మేలగు సోమలతా ప్రపంచముం
గలిఁగెడు షడ్ఋతుత్రములఁ గల్పనఁ జేయుచునుండఁ జూఁడుఁడీ||

ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత-ప్రథమమండలం

29వ సూక్తం-15వ ఋక్కు-

ప్రథమ సంపుటం-59వ పేజీ-95వ పద్యం

ఉ|| ఎవ్వరు ఘోటకద్వయము నొంతయు హృష్టముగా నొనర్చిరో!
యెవ్వరు శక్రదేవునకు నేచిన యశ్వము లందఁజేసిరో!
యవ్విధ సద్ఋతుప్రవరు లంతట మిత్రులఁబోలి యెంతయున్
దవ్వన మాకు సర్వధనదాన మొసంగుత! సంతసంబునన్ ||

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత-4వ మండలం

38 వసూక్తం - 10వఋక్కు-

ద్వితీయ సంపుటం - 388పేజీ - 418వ పద్యం

మామూలుగా వ్యావహారికభాషలో 'ఋ, ౧' లను 'రు, లు'లుగా వ్యవహరించడం సామాన్యప్రజలలోనేకాక కవిపండితులలోకూడా చాలా కాలంనుంచీ వున్నది. ఈ విషయంగురించి నా పరిశోధనారచన భ్వని-లిపి పరిమాణం లేక ప్రాచీనవాఙ్మయంలో వ్యావహారిక భాష అనే గ్రంథంలో వివరంగా చర్చించివున్నాను. 'ఋ-౧' లను 'రు-లు'లుగా ఉచ్చరించినంతమాత్రంచేత అవి ఇతరవ్యంజనాలతో కలిసి నపుడు వాటిని "అకూరుడు-ఉగ్రుడు" ఇత్యాదిగాగల పదాలలోని సంయుక్తాక్షరాలవలె 'ప్రకృతి-వికృతి' ఇత్యాదిగాగల 'ఋ' కార స్వరయుక్తాక్షరాలను ప్రకృతి-వికృతిఇత్యాదిగా రేఫసంయుక్తాక్షరయుక్తాలుగా ఊది ఉచ్చరించడమనేది యే దశలోనూ యేస్థాయిలోనూ లేదు. అందువల్ల 'ఋ-౧'లు 'రు-లు'లుగా ఉచ్చరించబడినా వ్రాయబడినా గణవ్యవస్థలో గురులఘుపరిగణనలో వాటికి సంయుక్తాక్షర ప్రతిపత్తి అటు గ్రాంథికంలోగాని ఇటు వ్యావహారికంలోగాని ఉపలభ్యమానం కాలేదు. భట్టోజీ దీక్షితులు "సిద్ధాంతకౌముది"లో 'ఋ' కారంలో రెండురేఫలున్నట్లు చెప్పాడు. "సిద్ధాంత కౌముది"లో 'ఋ' తిసవర్ణే ఋ వా' అనేవార్తిక సందర్భంలో "ఆద్యస్య (ఋకారస్య) మధ్యే ద్వౌ రేఫౌ తయోరేకమాత్రా అభితోజ్ఞతేరపరా" అని భట్టోజీ దీక్షితులు వ్రాశాడు. ఈ సందర్భములో 'ఋ' కారంలోఉన్న అజ్ఞాగవిశిష్టత యేమిటో, దాని ఉచ్చారణ ఇతర స్వరాలకంటె భిన్నంగా యేవిధంగాఉన్నదో భట్టోజీ దీక్షితులు వివరింపలేదు. భట్టోజీ దీక్షితునికాలంలో 'ఋ'కారాన్ని ద్విత్యరేఫ ముచ్చరించినట్లుగా ఒత్తి(నొక్కి) ఉచ్చరించేవారు. ఆ కారణంచేతనే అందులో (ఋకారంలో) రేఫభాగమున్నదని చెప్తూడానికీమారుగా రెండు రేఫలున్నట్లు భట్టోజీదీక్షితులు చెప్పాడు. అయితే 'ఋ'కారంలో ఈ ద్విత్యరేఫాచ్చారణ ఏనాడుభ్రష్టమై ఏకరేఫాచ్చారణ ప్రవేశించిందో చెప్పలేము. లేదా ద్విత్యరేఫలు కలదిగా ఉచ్చరించడం భట్టోజీదీక్షితులు నివసించిన ప్రాంతీయంగా ఉన్న విశేషఉచ్చారణ అయినాఅయివుండాలి. 'ఋ-౧'లు 'రు-ల'ల తుల్యాలని 'ఋ'కారంలో రేఫఉచ్చారణవున్నదని గతంలోనే తెలుసుకున్నాము. అంతమాత్రంచేత హల్లుతోకూడినప్పుడు 'ఋ'కారాన్ని సంయుక్తాక్షరంగా వ్రాయడానికి, ఉచ్చరించడానికి అవకాశంవున్నా అసలైన సంయుక్తాక్షరంవలె ఊది ఉచ్చరించే పరిస్థితి ఏ దశలోనూ ఏస్థాయిలోనూ లేదనికూడా గ్రహించాము. అయితే పైపద్యాలలో నేమానివారు 'షడృతు, సదృభు'అన్న శబ్దాలలోని 'ష-స'లను గురువులుగా యేవిధంగా ప్రయోగించారని మనకుసందేహం రావడం సహజం. ఈ డృ-దృలను సంయుక్తాక్షరాలుగానే భావించి పూర్వాక్షరాలకు గురుప్రతిపత్తి నిచ్చి నేమానివారు ప్రయోగించారని కూడా మనకు తోచడం సహజం. కాని యిది యదార్థంకాదు. 'ఋ' కారంలో రేఫవ్యవస్థకు స్థానం వున్నందువల్ల షడృతు-సదృభు వంటి పదాలను షడ్ఋతు-సదృఋభు ఇత్యాదిగా వ్యంజనాక్షరసహితాలుగా వ్రాయడానికి అవకాశం నిరాటంకంగా వున్నది. వ్యంజనాక్షరయుక్తమైన హ్రస్వప్రాణి మామూలుగా శాస్త్రీయంగానే గురువై పోతుంది. ఈ విధంగా 'ఋ'కారాది పదాలకు పూర్వంలోవున్న పదాంత్య వ్యంజనాక్షరాన్ని దేన్నైనా వ్యంజనంగానే వ్రాసేఅధికారం ఒక్క 'ఋ' కార పరకత్వంలోనే ఉన్నది. (మామూలుగా ఋ-౧ వర్ణాలకు సవర్ణత్వం అత్యంత ప్రాచీనకాలంనుంచీ వున్నదికాబట్టి ఈ 'ఋ'వ్యవస్థ ౧ కారానికీకూడా వర్తిస్తుంది.) త్వగింద్రియం-దిగంతరం-దిగంబరం-దురభిప్రాయం-నిరాడంబరం-సదభిప్రాయం-సమావరణ ఇత్యాదిగాగల పదాలలో పూర్వపదాంత్య వ్యంజనంతో పరపదాది స్వరాన్ని నిర్వ్వందంగా ఖచ్చితంగా మేళనంచేసి వ్రాయాలేతప్ప 'త్వగ్ ఇంద్రియం-దిగంతరం-దిగ్ అంబరం-దుర్ అభిప్రాయం-నిర్ అడంబరం-సద్ అభిప్రాయం-సమ్ ఆవరణ' ఇత్యాదిగా కేవల వ్యంజనాక్షర యుక్తాలుగా వ్రాయడానికి యే పరిస్థితులలోనూ వీలు లేదు. ఇందుకుకారణం పరపదాది స్వరాలలో హల్లుంగాని హలంశగాని లేకపోడవమే. పరపదాది స్వరాలుగా ఇ-ఈ-(ఎ)-ఏ-ఊ-ఊ-(ఓ)-ఓ-ఉన్నా తెలుగు వ్యావహారికభాషా సిద్ధాంతంప్రకారం వ్యస్తాచ్చారణలో అవి 'య'కార 'వ'కారాది పదాలుగా మారినా పూర్వ పదాంత్యవ్యంజనాలకు పరమైనప్పుడు వాటి ఆదిహల్లు మరిగిపోయి మొదటి అవ్ త్వమే నిలిచి పూర్వపదాంత్యవ్యంజనంతో మామూలుగా యదావిధిగా మేళనం చెందుతుంది. అంటే త్వగింద్రియం-తదేకదృష్టి-హృదున్మాదం-సదోకస్సు ఇత్యాది పదాలలోని ఇంద్రియం-ఏకదృష్టి-ఉన్మాదం-ఓకస్సు ఇత్యాది అజ్ఞాదిపదాలను 'యింద్రియం, యేకదృష్టి, వున్మాదం, వోకస్సు ఇత్యాది హలాదిపదాలుగా వ్యస్తంగా ఉచ్చరించడానికి వ్రాయడానికికూడా అవకాశంవున్నా పూర్వపదాంత్య వ్యంజనాలతో మేళనం చెందినపుడు త్వగింద్రియం-త్వగ్ ఇంద్రియం-తద్యేకదృష్టి-తద్ యేకదృష్టి-హృదున్మాదం-హృద్ వున్మాదం-సద్యో కస్సు-సద్ వోకస్సు ఇత్యాది పదాలుగా అటు ఉచ్చరించడానికికాని అటు వ్రాయడానికికాని అవకాశం ఏమాత్రమూ లేదు. ఆవిధంగా ఉచ్చరించే వ్యవస్థకాని వ్రాసేవ్యవస్థకాని ఏకాలంలోనూ కూడాలేదనే చెప్పాలి. కాగా ఈ సందర్భంలో పదాది 'య'కార 'వ'కార హల్ వ్యవస్థకుగాని సంయుక్తాక్షర వ్యవస్థాసిద్ధాంతానికిగాని అవకాశం లేదనికూడా చెప్పాలి. అయితే షడృతు-సదృభు ఇత్యాది శబ్దాలను 'ఉ'కార రేఫయుక్తాలుగా షడ్రుతు-సద్రుభు ఇత్యాదిగా ఉచ్చరించడానికి వ్రాయడానికికూడా ప్రాచీనకాలంనుంచి అవకాశం యేర్పడివుంది. మీదుమిక్కిలి షడృతు-సదృభువంటి శబ్దాలను "షడ్ఋతు

ప్రభావానికి లోతైన ప్రాచీనకవులు కొందరు సహజంగా వక్రస్వరూపదాలుగావున్నవాటిని 'య' వర్ణాదిపదాలుగా భావించి ఆ 'య' వర్ణంతో మైత్రిగల అక్షరాలతో యతిని పాటించి ప్రయోగించారు.

గీ॥ యజ్ఞనామాత్య ననుజన్ముః డహిపభూష, జాంఘ్రి...॥ శృం. శా-1ఆ

క॥ కివతో, కావాప్తిం బడసెంగాదె: యంబన నాచేన్॥ శివ. త. సా. 425 ప.

క॥ నిబ్బరపుఁ గవిత లబ్బుట, యెబ్బరమా: యెఱుకగన్న యెఱుగడికన్నా॥
కన్నశతకం. 1ప.

ఆ॥ మే॥ యండమాపు లుదకమైనట్లు తాచీవు...॥
పరశురామశతకం. 94ప.

గీ॥ యవతయేనియు వెన్నుని యౌవనాధ్య...॥ కాళిం. ప. 2ఆ. 115ప.

ఈ ప్రాచీనకవులవలెనే శ్రీనేమానివారు కూడా వ్యావహారికప్రభావానికిలోనై 'ఎవ్వడు' అని అజాదిగావున్నశబ్దాన్ని 'యవ్వడు' అని అత్వవిశిష్ట 'య' వర్ణాదిపదంగా యీక్రిందిపద్యం తొలిపాదంలో ప్రారంభంలోనే యతిస్థానంలో వాడి 'యవ్వడు'లోని 'య'వర్ణానికి తరువాతి 'అందు'లోని 'అ'కార అచ్చుకు యతిని సరిపెట్టుకున్నారు.

గీ॥ యవ్వడంతరిక్షమందు వైద్యుతరూపమున నిషణ్ణుడగునొ: ఘను డతండు:

హోత యగుచుఁ బ్రీతిజాతుడై గుణగణ, పూజితుండుకాడె: పూర్ణగతిని॥

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత-10వ మండలం

48వ సూక్తం, 1వ ఋగనువాదం

వ్రాతప్రతి-13వ సంపుటం-5వ పుట

ఈసందర్భంలో చెప్పవలసిన విశేషం ఒకటున్నది. ఈపద్యం తొలిపాదంలో 'యవ్వడు'లోని 'య'వర్ణానికి తరువాతి 'అందు'లోని హస్య 'అ'కారానికి యతిమైత్రి పాటించినట్లు స్పష్టంగా కనబడుతున్నా నేమానివారు తాముపద్యం వ్రాయడంలో "ఎవ్వడంతరిక్షమందు" అని హస్య 'ఎ'కారాడిగానే వ్రాశారు. 'ఎవ్వడు' శబ్దం ఉచ్చారణలో 'యవ్వడు'గా శ్రవణగోచరమవడంవల్ల అత్యానికియతి సరిపెట్టుకున్నారే గాని తీరా వ్రాయవలసివచ్చేసరికి యతిసంగతి మరచిపోయి సలక్షణంగా వ్యాకరణరీత్యా 'ఎవ్వడు' అని అజాదిగానే వ్రాసినట్లు స్పష్ట పడుతున్నది. నిజానికి యీమొదటిపాదంలోవున్న వాక్యంలోని 'అందు'ప్రత్యయాన్ని తొలగించి "ఎవ్వడంతరిక్ష మెనసి వైద్యుత రూపమున" అని 'ఎనసి'అసమాపకక్రియను వినియోగించి సలక్షణంగా శాబ్దికయతి ప్రయోగాలతో వ్రాయవచ్చును. కాని శ్రీనేమాని వారు యిటువంటి సవరణ యేదీచెయ్యలేదు. ఈ యతివిశేషాలగురించి నాపరిశోధనారచన 'ధ్వని-లిపి-పరిణామం లేక ప్రాచీన వాఙ్మయంలో వ్యావహారికభాష' అన్న గ్రంథంలో మరింత తోటగా వివరంగా చర్చిడం జరిగింది.

ఉ. ఉ-ఒ-ఓలు ఆదిలోవున్న పదాలు వ్యావహారికభాషలో 'వ'కారాదిపదాలుగా అతిప్రాచీనకాలంనుంచీ ఉచ్చరింపబడుతూ వున్నందువల్ల ప్రాచీనకవు లనేకమంది ఉ-ఉ-ఒ-ఓలతోపాటు వాటి మైత్ర్యక్షరాలతోసహా శాబ్దికాలైన సహజ వు-ఘ-వో-వోలకు యతిమైత్రిని పాటించి ప్రయోగించడం జరిగింది. ఈ యతిమైత్రివ్యవస్థ గురించి నేను ధ్వని-లిపి-పరిణామం లేక ప్రాచీనవాఙ్మయంలో వ్యావహారికభాష అన్న నా పరిశోధనాగ్రంథంలో సోదాహరణంగా సప్రామాణికంగా వ్రాయడం జరిగింది.

చ॥ అనయము భక్తు లీధ్యకులు లంచును వేదము లాద్విజ్ఞోత్తముల్

విన నుతియింపఁ గుక్కఁ జనివించిన హావినహాళికల్లి దే

పునకు ననుంగువాడనని పుత్సుకతన్ నుతియింతు భక్తహృ

ద్యనజ విహారలోఁ బసవా ! బసవా ! వృషాధిపా !॥ వృషాధిపశతకం 98 ప.

“వొక్కని డించి పోవుటయును భీతిల్లి”

నవనాథ చరిత్ర. 92 పుట.

“పుండంగఁ దగిన తావులను విశ్వాస్య...”

నవనాథచరిత్ర. 177పుట.

ద్విపద॥ “వోజమై జరయుఁ జావునుఁ దెవుల్లేని”

“పుడిపి కోలూని పోవుచునుండి.....”

ద్విపదభారతం - 21-41 పుటలు.

ఈయతులు వ్యావహారిక భాషాప్రభావంతో ప్రయుక్తా లయ్యాయని చారిత్రకంగా తెలియజెప్పడానికి ఉత్సుకత-ఒక్కని-ఉండంగ-ఓజమై-ఉడిపి పదాలను పుత్సుకత-వొక్కని-పుండంగ-వోజమై-పుడిపి అని ‘వ’కారహలాదిపదాలుగా నూపించడం జరిగిందికాని ఈపదాలను వ్యాకరణసిద్ధాంతప్రకారం “య”డాగమయుక్తాలుగా “యుత్సుకత-యొక్కని-యుండంగ-యోజమై-యుడిపి” అనిగాని లేక కేవల అజాది పదాలుగాగాని వ్రాసి దేవునకు-పోవుట-తావు-చావు-పోవుచు శబ్దాలలోని శాబ్దికమైన సహజ ‘వు’కారానికి యతి సరిపెట్టుకొనడం జరిగింది. ఇదేవిధంగా ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో శ్రీనేమానివారుకూడా వాయుపుశబ్దంలోని ‘వు’కారానికి ఉచితశబ్దంలోని ‘ఉ’కారంతో లేదా యడాగమంతోకూడిన ‘యు’కారంతో యతిమైత్రిని పాటించారు. ఇక్కడ ‘ఉచిత’శబ్దాన్ని ‘పుచిత’శబ్దంగా ‘వ’కారహలాదిపదంగా భావించి యతి మైత్రిని పాటించారనుకున్నా వచ్చేయిబ్బంది యేమీలేదు. వ్రాతలోమాత్రం యడాగమంతోకూడిన రూపాన్నే నేమానివారు వ్రాశారుకాని ‘వ’డాగమంతోకూడిన రూపాన్ని వ్రాయలేదు. ఏమైనా అలాక్షణికమని భావించిన వు-ఉ(యు)ల మైత్రిని కొందరు ప్రాచీనకవులవలెనే నేమానివారుకూడా పాటించారు.

గీ॥ ఏకచక్రరథంబు సమిద్ధసప్త, సంఖ్యగల యశ్వరాజముల్ చక్కనైన

సప్తసంఖ్యాఖ్యతో నొప్పు చారువాయు, పును ధరించుచున్నవి యుచితరీతి ॥

ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత-ప్రథమమండలం

సూక్తం-184-ఋక్కు-2

ప్రథమసంపుటం-593వ పుట-82వ పద్యం

ఇదేవిధంగా శాబ్దికమైన ‘వు’వర్ణానికి సంధిలోవున్న ఉ-ఊ-ఓ-ఓలకుకూడా ప్రాచీనకవులు కొందరు సామాన్యయతిమైత్రిని పాటించడం జరిగింది.

చ॥ విను మగధేశ్వరుండెపుడు విప్రజనావళియందు భక్తియున్

వినయముఁ గల్గి యెద్దియును వేడినచో వృథసేయకిచ్చుఁ గా

పునఁ దగ నర్జునుండును జవనోద్భవుఁ డేనును బ్రాహ్మణాకృతిం

జని రణ భిక్ష వేడిన వశంపదుడై యతఁ డిచ్చుఁ గోరికల్॥

భాగ.దశమ ఉ. 715 ప

తేగీ॥ గగనమందుండి యొకఁ డార్తుడగుచు వచ్చి, నందనందను పాదారవిందములకు
వందనము చేసి ఆనకదుందుబిని మ, హాగ్రుడై పట్టితెచ్చె సాల్వండు గడఁగి ॥

భాగ.దశమ.ఉ. 900 ప

క॥ ని
ల్వండుని కూర్చుండఁజేయ రుత్సవయుతులై ...”

బసవపురాణం. 1 ఆ 152 ప

మ॥ అనినన్ గర్తభవత్కై నీవనుట తథ్యం బీవు శాస్త్రార్థ చిం
తను గర్మంబొనరింతుగాని విను మంతస్సారహీనుండ వె
ట్లసినన్ భూసుతకాంత మంగలికి నెయ్యంబార నిన్ గాంచెఁ గా
వునఁ జుండాలుడవొదు సందియము లేదూహింప నిప్పట్టునన్ ॥

ధర్మఖండం. 3 ఆ. 82 ప

చ॥ పలుకులఁ దన్నుఁ దాఁ బొగడఁ బాతక మందు రటుండెఁ దారకా
వలి సికతా వ్రజంబు హిమవారి కణంబులు లెక్క పెట్టఁగా
నలవడుఁగాని యేను వసుధామరకోటికి దానమిచ్చుగో
వుల గణుతింప ధాతయును నోపఁడు మాధవ ! యేమిసెప్పుదున్ ! ॥

భాగ.దశమ.ఉ. 461 ప

ఇదేవిధంగా శ్రీనేమానివారు సైతం “నీవు”లోని ‘వు’వర్ణానికి ‘జేయనుందువు’లోని నువర్ణసంధిగత ఉకారానికి యతిమైత్రినిపాటించి ఈ క్రిందిపద్యం వ్రాశారు.

క॥ ఘనమగు జ్యోతిస్తతిచే, దినకరుడెటు ఘృష్టివయము దిశల కనువునో
ఘన బ్రహ్మణస్సతి : నీ,వును మంత్రములట్లఁ జేయ నుందువుప్రీతిన్ ॥

ఆంధ్రముగ్ధదసంహిత-ద్వితీయమండలం

సూక్తం-23, ఋక్-2

ప్రథమసంపుటం- 744వ పేజీ- 238వ పద్యం

ప్రామాణికులైన ప్రాచీనకవులు కొందరు కేవలస్వరయతిని ప్రయోగించారు. కేవలస్వరయతి అంటే రాముడు మొదలైన పదాక్షరాలలోపున్న కేవలస్వరానికిమాత్రమే యతి వెయ్యడం. ఇటువంటి యతిప్రయోగంగురించి 1950-1951 సంవత్సరాలలో ‘అప్పకవీయ వివరణ విమర్శనా లేఖనము’ అన్న శీర్షికతో ‘త్రిలింగ’ వారపత్రికలో నేను వ్రాసిన వ్యాసపరంపరలోని 24వ వ్యాసంలోనూ, ‘కరుణశ్రీ’ శ్రీజంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రిగారి సంపాదకత్వాన 1951లోగుంటూరునుంచి వెలువడిన ‘సుఖాషిణి’ సాహిత్యమాసపత్రికలోనూ, నేను ఛందోదర్పణంగురించి (ఆనంతుని ఛందస్సు) వ్రాసిన పరిశోధనాత్మకాలైన విమర్శావ్యాసాలలోనూ, నారదీయపురాణా అమృత నవసీతం (మహామథనసారామృతం)లోనూ, సప్రామాణికంగా సోదాహరణంగా చర్చించివున్నాను.

† నారదీయపురాణం - ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్టులైబరీ అండ్ రిసర్చిఇనిస్టిట్యూట్ ప్రచురణ-

ఉ॥ చాల దళంబుగాఁ బృథుల చంపకీలనఁ బొల్పు బొందుడో
మాలె లనంగఁ బండి మహిమండలిఁ జీటుచు వ్రాలి గ్రంథ మూ
ర్ఖాలసయైన భృంగతతినాఁ దుదకప్పమరన్నలావళుల్
ప్రీతి గెలల్ సుగంధి కదళివనపంక్తుల నొప్పు నప్పరిన్ ॥

ఆముక్తమాల్యద. 1.ఆ. 69వ.

పై పద్యంలో మూడవపాదంలో 'మూర్ఖాలస' అన్నప్పుడు 'అలస' శబ్దంలోని అకారానికి 'నాన్' అన్నప్పుడు 'నా'కారంలోవున్న 'అ'కారానికి కేవలస్వరయతిని వేయడం జరిగింది. నారదీయపురాణకర్త అల్లాడునరసింహకవికూడా లాక్షణికులు గుర్తించనటువంటి ఈ కేవలస్వరయతిని అనేక సందర్భాలలో ప్రయోగించాడు.

గీ॥ తరులతాకుంజ భగ మృగతతుల నడిగి, గగన భువారి పవన తేజోఽంతరముల ॥

(నార. 31పు. 169వ.)

ఈ పైతేటగీతిలోని రెండవపాదంలో గగనశబ్దగతమైన తొలి 'గ'కారంలోని 'అ'కారానికి 'తేజోఽంతర' అన్నప్పుడు పూర్వరూప సందీలో గూఢమైవున్న 'అంతర' శబ్దంలోని 'అ'కారానికి కేవలస్వరయతిగా విశిష్టంగా ఒక విశేష యతిప్రయోగం చేయబడినది.

నారదీయపురాణం 100వ పుట, 31వ పద్యమయిన సీసంలోని యీక్రింది రెండవపాదంలో

సీ॥ "అన్యగాధలు మాని నారాయణుని నభోఽభ్యంతరాశమన గానం బొనర్చు"

నభోభ్యంత అన్నప్పుడు 'భ్య'లోని 'య'కారానికి 'గానం' అన్నప్పుడు 'న'వర్ణంలోని 'అ'కారానికి కేవలస్వరయతి ప్రయోగించబడింది. ఈ సందర్భంలో అభ్యంతరశబ్దాన్ని 'అభి + అంతర' అని విభజించినప్పటికీ కూడా ఉపసర్గయతిదృష్ట్యా 'అంతర'లోని అకారస్వరానికి యతివేశాదని అనుకొన్నా 'న'వర్ణంలోని కేవల అకారస్వరానికి మాత్రమే యతిమైత్రిని పాటించాడని మనం ఆమోదించక తప్పదు.

చ॥ అలఘులు వీతరాగులు లా
జలుగొన వై
ద్యులువలె భూమిద్రుమ్యురుచుఁ బూర్ణదయాగుణవారిరాసులై ॥

నార. 378 పుట. 240వ.

అన్న చంపకమాలలో మూడవపాదంలో యతిమైత్రిలో 'ద'కార 'బ'కారాలకు అసలు సంబంధం లేనేలేదు. 'ద్యు'లోని 'యు'వర్ణానికో 'ఉ'స్వరానికో 'బూ'లోని 'ఊ'కారంతో కేవలస్వరయతిని నరసింహకవి ప్రయోగించాడని మనం విస్పష్టంగా గుర్తించవలసివున్నది. ఇదేవిధంగా యీక్రింద పైతేటగీతి మూడవపాదంలో,

గీ॥ కాన గోవిందమాహాత్మ్యకథలయందు, నిరుప మానంద మొంది వర్జించి సన్ను
తించి న ర్తించినట్టి యా నియమపరుడు, పరమభక్తుండు ఘనుఁడు సద్భాగవతుఁడు ॥

నార. 458 పుట. 41వ.

'సన్నుతించి' శబ్దంలోవున్న 'ఇండు'లోని 'ఇ'కారానికి 'నియమ' శబ్దంలోని 'ని'వర్ణగతమైన 'ఇ'కారానికి కేవలస్వరయతిని పాటించాడు. ఒకవేళ యిక్కడ నరసింహకవి కేవలస్వరయతిని ప్రయోగించలేదని అనుకున్నా అగ్రాహ్యవతులుగా కొందరు లాక్షణికులు తిరస్కరించిన 'త-న'లమైత్రిని నరసింహకవి ఆమోదించి ప్రయోగించాడని మనం అంగీకరించవలసివస్తుంది. ఈ ప్రాచీనకవుల ఆడుగు జాడలతోనే శ్రీనేమానివారుకూడా ఆంధ్రముగ్ధేంద్రసంహితలో కొన్ని సందర్భాలలో కేవలస్వరయతిని ప్రయోగించడం జరిగింది.

చ॥ సకలనియామకుండవయి చక్కనిసూక్తి నెరుంగువాడవై
యకలుషమైన సంతతికి నత్యధికంబుగఁ బ్రీతిఁజేసి యు
త్సుకులగు దైవభక్తులను నున్నతివంతులఁజేసి యున్నచో
నకలుష పుత్రపౌత్రులును నార్యబృహస్పతి! నిన్నువేడరే? ॥

ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత-ద్వితీయమండలం
సూక్తం-29, ఋక్కు-19
ప్రథమసంపుటం-747వ పేజీ-254వ పద్యం

ఈపైపద్యంలోని మూడవపాదంలో 'ఉత్సుకులు' అన్నశబ్దంలోని 'త్సు'లోవున్న కేవల 'ఉ' కారస్వరానికి 'ఉన్నతి' శబ్దంలోని 'ఉ' కారస్వరానికి కేవలస్వరయతిని పాటించడం జరిగింది.

గీ॥ అశ్వియుగ్మమః యోజితాశ్వముల సత్య, యానమున్ దెచ్చుచుండె నత్యాదరమున
జనకునకు సముఖంబుగ జన్మ్యుడరుగు, నటుల నిష్ఠలు నీకయి యరుగుచుండు॥

ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత-తృతీయమండలం
సూక్తం-58, ఋక్కు-2
ద్వితీయసంపుటం-221వ పేజీ-582వ పద్యం

ఈపైపద్యంలోని తొలిపాదంలో వున్న 'అశ్వి' శబ్దంలోని 'అ' కారస్వరానికి 'యోజితాశ్వముల' అన్నప్పుడు "శ్వ" లోని కేవలస్వరానికి యతిమైత్రిని పాటించడం జరిగింది.

అనేక వ్యాకరణవిశేష ప్రయోగాలతోపాటు ఛండోవిశేష ప్రయోగాలను సైతం శ్రీనేమానివారు ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో చెయ్యడం ద్వారా అనువాదంతోపాటు భాషాఛండోవిశేష ప్రయోగాలలో సైతం ఒకానొక విశిష్టస్థానాన్ని సంపాదించుకున్నారు.

విభిన్న ఋగ్వేద సంహితలు :

పరిష్కరణ - సంకలనం

వేదాలు వేదర్థులకాలంనుంచీ కేవలం వంశపారంపర్యంగానూ గురుశిష్యపారంపర్యంగానూ కంఠస్థం చేయడం ద్వారా మాత్రమే పరిరక్షితా లయ్యాయనడం పొరపాటు. వేదావతరణకాలంనుంచీ దాని అవతరణతోపాటు లిపికూడా అవిష్కృతమైనట్లు, రూపొందించ బడినట్లు, గతంలోనే పేర్కొనడం జరిగింది. ప్రస్తుతం మనకు ఉపలభ్యమానమయిన ఋగ్వేద ఐతరేయశాఖ కేవల అధ్యయన అధ్యాపన కంఠోపాఠకులైన ఘనాపాఠివంటివారివల్లనేకాక లేఖనపూర్వకమైన లిప్రిగంఠాలతో సైతం అత్రిప్రాచీనకాలంనుంచీ పరిరక్షింపబడుతూ వచ్చింది. అత్యంత ప్రాచీనకాలంలోనే యీ ఐతరేయ ఋగ్వేదసంహిత ఒక్కటే విశిష్టమైన విభిన్నపద్ధతులలో గ్రంథస్థమై రూపు దాల్చింది. ఈ ఐతరేయశాఖ ఋగ్వేదం-బాష్కల సంహిత-సాంఖ్యాయన సంహిత-కాత్యాయన సంహిత-శానకసంహిత అని నాలుగు సంహితలుగా ఉన్నది. సాంఖ్యాయన మహర్షిని శాంఖ్యాయన మహర్షి గా సైతం కొందరు భావించారు. అత్రిప్రాచీనకాలంనుంచి మామూలుగా మన కుపలభ్యమానమై ముద్రితమై ప్రచారమైవున్న ఋగ్వేదసంహితగాని, భారతదేశంలోని వేదపండితులు గురువులద్వారా కంఠస్థం చేస్తున్న ఋగ్వేదంగాని, కేవలం కాత్యాయనముని ప్రచలితసంహితాగ్రంథం మాత్రమే. ఈ బాష్కల-సాంఖ్యాయన-కాత్యాయన-శానక సంహిత లన్నీ అష్టాక్షకాలతోనేపున్నా అష్టకాధ్యాయప్రారంభాలలోనూ అంత్యాలలోనూ సూక్త ఋక్సంఖ్యల పరిమితిలోనూ వీటిలో కొంత భిన్నత్వం వున్నది.

బాష్కల మహర్షి ఋగ్వేదాన్ని అష్టాష్టకాలుకల గ్రంథంగానే భావించి అష్టక విభజనను మాత్రం భిన్నంగా రూపొందించాడు.† 1వ మండలం 1వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 1 మండలం 93వ సూక్తం 12వ ఋక్కువరకూ ప్రథమాష్టకంగాను-1 మండలం 94వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 1 మండలం 115వ సూక్తం 6వ ఋక్కువరకూ ద్వితీయాష్టకంగాను-1వ మండలం 116వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 1వ మండలం 139వ సూక్తం 11వ ఋక్కువరకూ తృతీయాష్టకంగాను-1వ మండలం 140వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 8వ మండలం 50వ సూక్తం 10వ ఋక్కువరకూ చతుర్థాష్టకంగాను-8వ మండలం 51వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 8వ మండలం 55వ సూక్తం 5వ ఋక్కువరకూ పంచమాష్టకంగాను-8వ మండలం 60వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 8వ మండలం 94వ సూక్తం 12వ ఋక్కువరకూ షష్ఠాష్టకంగాను-8వ మండలం 95వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 10వ మండలం 88వ సూక్తం 18వ ఋక్కువరకూ సప్తమాష్టకంగాను-10వ మండలం 88వ సూక్తం 19వ ఋక్కుమొదలు 10వ మండలం 191వ సూక్తం 4వ ఋక్కువరకూ అష్టమాష్టకంగాను-రూపొందించాడు. 8వ మండలంలోని 58వ సూక్తంలోవున్న 1,2 ఋక్కులను సప్తమాష్టకం చివర ప్రత్యేకంగా పేర్కొని దశమమండలంలో చివరినుంచి రెండవదిగావున్న 15 ఋక్కుల ఖిలసూక్తాన్ని అష్టమాష్టకంలో ఖిలసూక్తంగానూ పరిశిష్టంగానూ పరిగణించాడు బాష్కలుడు 8వ మండలంలోవున్న 56, 57, 58, 59 సూక్తాలను నాల్గింటిని యిటు పంచమాష్టకంలోగాని అటు షష్ఠాష్టకంలోగాని చేర్చకుండా విడిచిపెట్టాడు. అయితే కొందరు ప్రాచీనులు ప్రత్యేకంగా బాష్కలసూక్తాలు 8 వున్నట్లు భావించారు.

సాంఖ్యాయన ముని విరచిత సంహితా భాగంలో† ప్రస్తుతం బాగా ప్రచలితమై సుప్రసిద్ధమైవున్న కాత్యాయనముని సంహితకు భిన్నంగా-ప్రథమమండలం 1వ సూక్తం 1వ ఋక్కుదగ్గరనుంచి 8వ మండలం 48వ సూక్తం 15వ ఋక్కువరకూ ఒక గ్రంథభాగం గానూ-8వ మండలం 49వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 8వ మండలం 59వ సూక్తం 7వ ఋక్కువరకూ వేరొక భాగంగానూ-8వ మండలం 60వ సూక్తం 1వ ఋక్కునుంచి 10వ మండలం 191వ సూక్తం 4వ ఋక్కువరకూ మరొక భాగంగానూ-రూపొందివున్నది. సాంఖ్యాయనమహర్షి 11 వాలఖిల్య సూక్తాలను ప్రత్యేకించి వాలఖిల్య సూక్తాలుగా అసలు గుర్తించనేలేదు. ఈ వాలఖిల్య సూక్తాలన్నింటిని అసలు ఋగ్వేదసంహితా భాగాలుగానే యితరసూక్తాలవంటివిగానే భావించాడు. వాస్తవానికి సాంఖ్యాయనుడు వాలఖిల్య సూక్తాలను ప్రత్యేక సూక్తాలుగా పరిగణించకపోవడం సర్వవిధాలా సమంజసం. సమర్థనీయంకూడా. వాలఖిల్యులు దర్శించిన సూక్తాలు వాలఖిల్యసూక్తాలైతే దీర్ఘతముడు దర్శించినవి దీర్ఘతము సూక్తాలు-వామదేవుడు దర్శించినవి వామదేవసూక్తాలు అవుతాయి. ఇదే పద్ధతిలో యేయేసూక్తాలను యేయేఋషి దర్శించాడో ఆఋషిపేరుమీద ఆ సూక్తం పిలువబడవచ్చును. ఆయినప్పుడు ఇతరఋషులు దర్శించిన సూక్తాలను వేరుగా పరిగణించకుండా వాలఖిల్య సూక్తాలను వేరుగా పరిగణించడంలో ఔచిత్యం బొత్తిగాలేదు. కాగా సాంఖ్యాయన మహర్షి వాలఖిల్యసూక్తాలను ఋగ్వేదాంతర్గతసూక్తాలుగా ఇతరసూక్తాలవంటివాటిగానే పరిగణించడం సత్యసన్నిహితమైనపని. ఋగ్వేదం దశమమండలం తుదీని ఖిలసూక్తాలుగా భావించబడిన సూక్తాలలో చివరినుంచి రెండవదిగా 15 ఋక్కులుగల ఒకేఒకసూక్తంగా వున్న దాన్ని సాంఖ్యాయనుడు నాలుగు ఖిలసూక్తాలుగా భావించాడు. మామూలుగా 15 ఋక్కులతోవున్న యీసూక్తాన్ని నాలుగు సూక్తాలుగా విభజించి - “తచ్చమ్ యోరా వృణీమహే” ఇత్యాదిగావున్న పదిహేనవ ఋక్కును 5వ ఋక్కుగా భావించి యీ 5 ఋక్కులతో తొలి సూక్తాన్ని - “నైర్హస్త్యం సేరాదర్హమ్” ఇత్యాది ఋక్కుమొదలు మూడు ఋక్కులతో రెండవసూక్తాన్ని - “ప్రార్హరాణాం” ఇత్యాది ఋక్కుతో 4 ఋక్కులనుకలిపి మూడవసూక్తాన్ని - “యదృషిః కశ్యపః” ఇత్యాదిఋక్కుతో 3 ఋక్కులుకలిపి 4వ సూక్తాన్ని-రూపొందించి నాలుగు సూక్తాలుగా పేర్కొన్నాడు.

కాత్యాయనముని ఋగ్వేదసర్వానుక్రమణికపేరుతో సవివరమైన గ్రంథాన్నే ఋగ్వేదంగురించి విరచించాడు. ఈ గ్రంథంలో ఋషులగురించి ఛందస్సులగురించి పరిభాషావివరణపూర్వకమైన విషయాలు వ్రాయడమేకాక ప్రతిమండలంలోనూవున్న సూక్తఋషి అధిదేవతల వివరణతోపాటు ప్రతిసూక్తంలోనూ వున్న ఋక్కుల సంఖ్యలనుకూడా పేర్కొన్నాడు. ఈ రూపంగా ప్రతిమండలంలోనూ ప్రతిఅష్టకంలోనూవున్న మొత్తం ఋక్కులసంఖ్యలనుకూడా మండలాంత్యాలలోనూ అష్టకాంత్యాలలోనూ పేర్కొన్నాడు.

† ఈ సంహితలో అష్టక ప్రారంభ సూక్తాలుగానూ అష్టకాంత్య సూక్తాలుగానూ పేర్కొన్న సూక్తసంఖ్యలు మామూలుగా ఖిల సూక్తాలు కలవనటువంటి ఋగ్వేదంలోని సూక్తసంఖ్యలని గ్రహించాలి.

శౌనకాచార్యుడు ప్రత్యేకించి అన్ని మండలాలలోనూవున్న అనువాకక్రమాలను వివరిస్తూ ఒక్కొక్క అనువాకంలో యెన్నెన్ని సూక్తాలున్నాయో కూడా తెలుపుతూ ఋగ్వేదంలో 85 అనువాకాలూ మొత్తం 1025 సూక్తాలూ వున్నాయని తెలియజేశాడు. ఋగ్వేదంలో వర్గవిభజనను కూడా శౌనకమహర్షి ప్రవేశపెట్టాడుగాని అర్షవిజ్ఞానందృష్ట్యా యావర్గవిభజనతో ఆచరణపూర్వకంగా లభించే ప్రత్యేక ప్రయోజన మంటూ యేదీలేదు. శౌనకుడు అపీసూక్తద్రష్టలను అపీసూక్తాలనూ దేవతాదివిశేషాలతో ప్రత్యేకంగా పేర్కొన్నాడు. అంతేకాక 'పరిభాషాభుదం' పేరుతో భందస్సంఖ్యలతోపాటు విశేషాలను తెలియజేస్తూ అనేక ఉదాహరణలనుకూడా యిచ్చాడు.

శౌనక కాత్యాయను లిద్దరూకూడా మామూలుగా ఋగ్వేదంలో 1017 సూక్తాలున్నాయనే చెప్పారు. 1017 సూక్తాలకు శౌనకుడు 3 బాష్కల సూక్తాలను కలిపి వాలభిల్య సూక్తాలను అసలు పరిగణించకుండా మొత్తం 1025 సూక్తాలున్నాయన్నాడు. కాత్యాయన మహర్షి బాష్కల సూక్తాలను అసలు పరిగణనలోకి తీసుకోకుండా 11 వాలభిల్య సూక్తాలను మాత్రం పరిగ్రహించి 1017 కు కలిపి 1028 సూక్తాలున్నాయన్నాడు. శౌనకమహర్షికి వాలభిల్య సూక్తాలపట్ల అనేకమందివలె గౌరవభావం లేకపోవచ్చును. అందువల్ల వాలభిల్య సూక్తాలను శౌనకుడు విడిచిపెట్టివుంచవచ్చును. కొందరు గౌరవించకుండా పరిత్యజించిన వాలభిల్య సూక్తాలను సైతం మహర్షిద్రష్టలైన వేదసూక్తాలుగానే ఋగ్వేదంలో కలిపిన కాత్యాయనముని బాష్కల సూక్తాలను యెంచిమిదింటిని పరిగణనలోకి తీసుకొనకపోవడం ప్రామాణిక మైనవర్గంగా కనిపించదు. వాస్తవానికి సంహితాకర్తగా బాష్కలనుకున్న ఉన్నతస్థానం వాలభిల్యలకు లేదు. వాలభిల్యసంహిత అంటూ ప్రత్యేకంగా యేదీలేదుకదా! బాష్కలుడు మామూలుమహర్షి కాడు. పైలమహర్షి శిష్యుడు. ఒకసిద్ధాంతం ప్రకారం పైలమహర్షి వద్దనుంచి తొలుత ఋగ్వేదాన్ని నేర్చుకుని దాన్ని నాలుగువిధాలుగా విభజించి తన శిష్యులైన బోధ్యుడు-యాజ్ఞవల్క్యుడు-పరాశరుడు- అగ్నిమిత్రుడు అనే నలుగురికి బోధించినట్లు పురాణాలవల్ల తెలుస్తున్నది. అటువంటి బాష్కల సూక్తాలను కాత్యాయనముని పరిగ్రహించక పోవడం సమంజసం కాదు. కాత్యాయన ముని ప్రచలితమైన ఋగ్వేదసూక్తసంఖ్య ప్రపంచంలో అనేకముద్రిత పతులవల్లూ బహుళ ప్రచారం పొందింది. అందువల్ల కాత్యాయనముని యిచ్చిన సూక్తపరిగణనాభాగాన్ని ఉదాహరించవలసిన ఆవసరం లేదనుకుంటాను. అయితే శౌనకమహర్షి మొత్తం ఋగ్వేదంలోవున్న సూక్తాలసంఖ్యను బాష్కల సూక్తాలసంఖ్యతోసహా వక్కాణిస్తూ రచించగా అప్రపిద్ధంగా వున్న శ్లోకాలనుమాత్రం యీ క్రింద పేర్కొంటున్నాను.

—“ఏకాధికా స్వాస్థ్యాన్నవతిః శతం (191) చ వవంతి వై మణ్ణలమాదితో యత్.
చత్వారింశ త్రింశి (43) చాహుర్ద్వితీయం సూక్తే (82) చ షష్ఠిం చ తృతీయమాహుః॥
అష్టాపంచాశదపి (58) యచ్ఛతృత్యం సప్రాధికాశీతిరతః (87) పరం స్వాత్.
ఏంచాధికా (75) సప్తతిరుత్తరం తు చత్వారి వాసిష్ఠమథో శతం (104) చ॥
ద్యౌవైవ సూక్తే నవతి (92) చ విద్యాదథాష్టమం నవమం వై శతం (114) స్వాత్.
చతుర్థశ్చత్వారు రథాధికాన్యస్యాద్యే యదుక్తం దశమే (191) తథైవ॥
ఏతత్ సహస్రం దశ సప్త (1017) చైవాష్టవతో బాష్కలకేఽధికాని (1025)” —

మామూలుగా మూలఋగ్వేదసూక్తాలు 1017 మాత్రమేనని శౌనక కాత్యాయను లిద్దరూ ఆమోదించిన విషయమే. శౌనకుడు 8 బాష్కల సూక్తాలను అధికంగా గ్రహించి 11 వాలభిల్య సూక్తాలను విడిచిపెట్టగా-కాత్యాయనముని 11 వాలభిల్య సూక్తాలను అధికంగా గ్రహించి 8 బాష్కల సూక్తాలను విడిచిపెట్టాడుకాబట్టి, శౌనకునిసూక్తాలలో 11 వాలభిల్య సూక్తాలను-కాత్యాయనునిసూక్తాలలో 8 బాష్కల సూక్తాలను కలిపినట్లునుతే యీ ఉభయుల పరిగణనలోనూ ఋగ్వేదంలోని మొత్తం సూక్తాలసంఖ్య 1038 కాగలదు. ఊహితే సూక్తాలపరిగణనలో 8 బాష్కల సూక్తాలన్నట్లు భావించడమేకాని సందేహానికాస్కారంలేకుండా వివాదాస్పదంకాకుండా ప్రామాణికమైన సూక్తాలని చెప్పడానికి వీలైన బాష్కల సూక్తాలు ఉపలభ్యం కానేలేదు. అయినా అనేక గ్రంథాలను పరిశోధించి 13 ఖిల సూక్తాలను యీ ఋగ్వేదసంకలనంలో వివిధ సందర్భాలలో చేర్చడం జరిగింది. వివిధమండలాలలోవున్న అనేక సూక్తాలలో కొన్ని కొన్ని ఖిలమంత్రాలనుకూడా చేర్చడం జరిగింది. ఖిలమంత్రమన్నా ఖిలసూక్తమన్నా ప్రాచీనకాలంలో అనేక అర్థాలు చెప్పడం జరిగింది. కల్పసూత్రాలలో వినియోగం పేర్కొనబడని మంత్రసూక్తాలు ఖిలమంత్రసూక్తాలుగా వ్యవహృతాలయినట్లు కొందరు తలచగా ఋషిపరంపరలో పదక్రమ జట ఘనాది పాఠాలు విలుప్తాలై విస్మృతాలై కేవలం మూలంమాత్రమే పఠింపబడగా అది “ఖిల భాగ” మనబడినట్లు మరికొందరు భావించారు. కాని “పర శాఖీయం స్వశాఖాయా మపేక్షా వశాత్ పర్యతే తత్ ఖిల ముచ్యతే ఇతి ఖిలలక్షణమ్” అని ప్రాచీనులు ఖిలలక్షణం ప్రవచించారు. ఇతర శాఖాగత మంత్రజాలం సందర్భవశాత్తూ అవసరంకొద్దీ స్వశాఖలోకి పరిగృహీతమయితే అది ఖిలసూక్త మనబడుతుంది.

అంటే ఒకశాఖలోవున్న సూక్తాన్ని అదిలేని మరొకశాఖలోకి పరిగ్రహించినట్లయితే దాన్ని ఖిలసూక్తమంటారన్నమాట. అది మొత్తం సూక్తంకాకుండా సూక్తానికి తక్కువయిన మంత్రాలు పరిగ్రహితాలయితే అవి ఖిలమంత్రాల అనబడతాయి. ఈ ఖిలమంత్ర ఖిలసూక్తాలను కొందరు ప్రక్షిప్తాలని భావించగా మరికొందరు అధికపాఠాలుగానూ, వేరొక కొందరు పరిశిష్టాలుగానూ భావించారు. ఏది యేమైనా యీ సూక్తాలను పరిగ్రహించినవారూ వున్నారు. పరిహరించినవారూ వున్నారు. ఆశ్వవిజ్ఞానంద్యష్టా వేదవిజ్ఞానం ద్యష్టా పరిశోధనచేస్తే యీ మంత్రసూక్తాలు విజ్ఞాన భరితాలేననీ పరిగ్రహాలేననీ పరిహరణీయాలు కావనీ తేటతెల్లమవుతుంది. అందువల్ల యీ సమూహ శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితలో వివిధ “ఖిల” మంత్రాలతోపాటు “ఖిల” సూక్తాలను సైతం సమ్మేళనం చేయడం జరిగింది. వీటిల్లో ప్రక్షిప్తాలనదగినవాటిని వేదభాగంలో కలపకుండా ఫుట్ నోటులోనే యివ్వడం జరిగింది. ఈ ఋగ్వేదంలో అధికంగా చేర్చిన వివిధ “ఖిల” మంత్ర “ఖిల” సూక్తాలను నేను ఆంధ్రీకరించి ఆయా సందర్భాలలో ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితలో కలపడంకాదా జరిగింది. ఈ ఋగ్వేదంలో వివిధ గ్రంథాలను పరిశోధించి సూత్రంగా చేర్చిన ఖిలమంత్రాల ఖిలసూక్తాల సంఖ్యనూ మద్దిరచితమై అనువాదంగా అవతరించిన తెలుగు పద్యగద్యాల సంఖ్యలనూ యికొందిపట్టికలో యివ్వడం జరుగుతున్నది ఇందులో యేయేమండలంలో యేయే సూక్తాలలో విడిగా ఖిలమంత్రాలు కలిశాయో యెన్నెన్ని ఖిలమంత్రాలు కలిశాయో వాటి అనువాద సంఖ్యతోనూ వివరించడం జరుగుతున్నది.

మండలం - సూక్తం - ఖిలమంత్రాల సంఖ్య - పద్యగద్యాలు మండలం - సూక్తం - ఖిలమంత్రాల సంఖ్య - పద్యగద్యాలు

1	192*	3	3	9	67	21	42
1	193*	10	15	9	114	6	12
2	33*	8	8	10	9	1	2
2	44	6	7	10	75	1	2
5	44	1	1	10	85	6	12
5	49	3	3	10	103	2	4
5	51	2	2	10	106	1	2
5	84	1	4	10	127	23	46
5	88*	5	5	10	129*	12	24
5	89*	5	7	10	130*	48	98
5	90*	15	25	10	145*	13	26
		†31	32†	10	155*	11	22
6	44	3	3	10	165	1	2
6	48	2	3	10	171*	26	52
7	35	6	6	10	189	3	6
7	55	12	13	10	192	1	1
7	96	1	1	10	197*	15	30
7	103	1	1	10	198*	7	14
9	3	2	4				

* ఈ గుర్తుగల సూక్తాలు అసలు ఋగ్వేదంలో యితవరకూ చేర్చబడకుండావున్నా పూర్తిసూక్త ప్రతిపత్తికల సూక్తాలు-ఆయా సూక్తగతాలైన ఋక్కులెన్ని వున్నాయో వాటి సంఖ్య యెదురుగా యివ్వడం జరిగింది. మిగిలినవి ఖిలమంత్రాలు. ఈ సూక్తాలలో అధికంగా చేర్చిన ఖిలఋక్కులెన్నో ఆ సంఖ్యలను ఆయా సూక్తాలకు యెదురుగా పేర్కొనడం జరిగింది.

† అత్యంత ప్రసిద్ధమైన శ్రీ సూక్తం 15 ఋక్కులతో ఋగ్వేదం పంచమమండలంలో ఖిలసూక్తంగా వున్నది. ఈ ఖిలసూక్తాన్ని 90వ సూక్తంగా యిచ్చి 15 ఋక్కులను 25 పద్యాలలో నేను ఆంధ్రీకరించడం జరిగింది. ఈ శ్రీ సూక్తంలోవున్న 15 ఋక్కులకు తోడు ఋగాభాసాలైన 31 శ్లోకాలు ప్రక్షిప్తాలుగా చేరివున్నాయి. ఈ 31 శ్లోకాలను మూల శ్రీసూక్తంక్రింద ఫుట్ నోట్ లో పేర్కొని 32 పద్యాలతో నడిచిన నా ఆంధ్రీకరణకూడా ఆంధ్రీకృత శ్రీసూక్తం ఫుట్ నోట్ క్రిందనే యివ్వడం జరిగింది. అందువల్లనే 15 ఋక్కులను వాటి అనువాద పద్యాలైన 25 ఆంధ్రీకరణ పద్యాలను ఇక్కడ ప్రత్యేకంగా చూపించి ప్రక్షిప్త శ్లోకాలను వాటి నా అనువాద పద్యాలనుకూడా ప్రత్యేకంగా చూపించడం జరిగింది.

11 వాఁఖిల్యసూక్తంతోసహవున్న 1028 సూక్తాలతో ప్రత్యేకసూక్తాలుగా పరిగణించబడిన 13 ఖిలసూక్తాలనుకూడా కలిపి నట్టి తే యుగ్మేదం సూక్తాలుమొత్తం 1041 కాగలవు. ఇకర సూక్తాలతో కలిపిన ఆధికసంఖ్యలోవున్న ఖిలమంత్రాలను ప్రత్యేక సూక్తాలు గానే పరిగణనలోకితీసుకుంటే మరొక 7 సూక్తాలు ఖిలసూక్తాలుగా రూపొంది మొత్తం 1048 సూక్తాలు కాగలవు. ప్రత్యేకసూక్తాలుగా పరిగణించడానికి వీలైన ఒక్కొక్క సూక్తంలోవున్న అధిక యుక్కులవి. 2వ మండలంలో 44 సూక్తంలో 6 యుక్కులు, 7వ మండలంలో 35వ సూక్తంలో 6 యుక్కులు, 7వ మండలంలో 55 సూక్తంలో 12 యుక్కులు, 9వ మండలంలో 67వ సూక్తంలో 21 యుక్కులు, 9వ మండలంలో 114వ సూక్తంలో 6 యుక్కులు, 10వ మండలంలో 85వ సూక్తంలో 6 యుక్కులు, 10వ మండలంలో 127వ సూక్తంలో 28 యుక్కులు కలిశాయి. వివిధమండలాలలో ఆయాసూక్తాలలో కలిసిన యీ ఖిలమంత్రాలను ప్రత్యేక సూక్తాలుగా భావించినా వచ్చే యిబ్బంది యేమీ లేదు.

వివిధసూక్తాలలో చేర్చిన “ఖిల”మంత్రాలుగాని ప్రత్యేక ఖిల సూక్తాలలో యిచ్చిన ఖిలమంత్రాలుగాని -5వ మండలం 90వ సూక్తంలో ఘృత్ నోటులో యాయబడిన ఋగాభాసశ్లోకాలు 31 కాక - ఖిలమంత్రాలు మొత్తం 284. ఈ “ఖిల”మంత్రాలకు నేను విర చించిన అనువాదపద్యాలు 508. 5వ మండలంలోని 90వ సూక్తంలో ప్రక్షిప్తాలుగా యిచ్చిన 31 శ్లోకాలనుకూడా విడిగా 82 పద్యాలుగా ఆంధ్రీకరించి ఘృత్ నోటులోనే యివ్వడం జరిగింది. ప్రక్షిప్త అప్రక్షిప్త ఖిలమంత్రాలు 315 కాగా వాటికి ఆంధ్రీకరణగా నేను విర చించిన పద్యాలు మొత్తం 538. ఇవి కేవలం ఖిలమంత్ర అనువాదాలు మాత్రమే. ఇవి గతంలో నే నిచ్చిన మద్విరచిత పద్యసంఖ్య అయిన 1250తో యీ 538 కూడా కలిసివున్నది.

యుగ్మేదంలో వాఁఖిల్య సూక్తమంత్రాలతోసహా కలిపివున్న 10,552 యుక్కులతో వివిధసందర్భాలలో ప్రామాణికాలైన ఖిలమంత్రాలుగా గ్రహించిన 284 యుక్కులను కలిపితే యుగ్మేదంలో మొత్తం 10,836 యుక్కులున్నట్లుకాగలదు. 5వ మండలంలోని 91వ సూక్తంలో ఘృత్ నోటులో యివ్వబడిన 31 మంత్రాభాస శ్లోకాలను యందులో కలపకుండా పరిత్యజించడం జరిగింది-అందువల్ల యివి 10,836 యుక్కులతో కలిసిలేవు.

మూల యుగ్మేదసంహితను రూపొందించడంలో విభిన్నాలైన అనేకముద్రితప్రతులను వ్రాతప్రతులను తులనాత్మకంగా పరిశీలించి పరిశోధించి పరిష్కరించడం జరిగింది. అనేక వ్రాతప్రతులలోనేకాక కొన్నికొన్ని ముద్రితగ్రంథాలలోనైనా ‘ధ-ధ’లకు అభిన్నత్వం పొందించడం జరిగింది అదేవిధంగా ‘ట-ట’ల విషయంలోనూ ‘శ-స’ల విషయంలోనూ వ్యత్యస్తత యేర్పడివున్నది. ‘శ-స’ల విషయంలో ‘వృష్ట’శబ్దం ‘శ’కారయుక్తంగానూ ‘స’కారయుక్తంగానూకూడా రెండురూపాలలోనూ ప్రాచీనకాలంలోనే ప్రామాణికత్వాన్ని సంతరించు కున్నది. ‘సృష్టి’శబ్దం ‘శృష్టి’శబ్దంగానైనా ప్రాచీనయుక్కులలో ప్రయుక్తమైవుంది. ఋ-యలలో తార్కారుకూడా లేకపోలేదు. ‘ఆ’కార ప్రశ్లేష చిహ్నంగా 2 అన్నదానికిమారుగా 5 అన్నదానిని ఆకారప్రశ్లేషకు చిహ్నంగా 2-2 అన్నవాటికి మారుగా 55 అన్నవాటిని ముద్ర ణలో వినియోగించడం జరిగింది. అకారప్రశ్లేషకు చిహ్నంగా 5 అన్నదానిని, ఆకారప్రశ్లేషకు చిహ్నంగా 55 అన్నవాటిని ప్రాచీనవ్రాత ప్రతుల్లో ఉపయోగించేవారు. స్థరాభావంచేత యితర వేదభాషావిషయాలను యిక్కడ చర్చించడంలేదు.

మేము యీ మూల యుగ్మేదాన్ని పరిశోధించి రూపొందించడంలో వివిధవ్రాతప్రతులలో గోచరించిన అనేకపాఠాంతరాలను ఘృత్ నోట్లరూపంలో యివ్వడం జరిగింది. కేవలం శాబ్దికాలైన పాఠాంతరాలను మాత్రమేకాక ఉదాహరిస్తూరాలకు సంబంధించిన పాఠాంతరాలనుకూడా యివ్వడం జరిగింది. అనేకపాఠాంతరాలలో ఆక్షరశబ్దభేదాలేకాక అతిసున్నితమైన అకారప్రశ్లేషలతోకూడిన పాఠాంతరాలు పెక్కు లభించాయి. మామూలుగా యుక్కులలో లేనటువంటి అకారప్రశ్లేషలతోకూడిన పాఠాంతరమంటే అది అనుస్వారంగా ప్రవచించబడుతున్న ఆధ్యానికి విభిన్నమైన విభిన్నమైన ఆధ్యాన్నిస్తుందనిగ్రహించాలి. అనేకయుక్కులలో యీ అకారప్రశ్లేషలతోవచ్చే అర్థవిశేషవిభిన్నత్యాలబద్ధప్రత్యే ఋక్స్యరూపస్వభావాలగురించి అర్థవిజ్ఞానందృష్ట్యా వేదవిజ్ఞానందృష్ట్యా బహుముఖమైన పరిశోధనలు చేయవలసివున్నది. వేదవిజ్ఞానం అనంతమైనది. అగస్త్యుడు సముద్రాలన్నింటిని పుక్కిలింపినట్లు మన వేదర్షులు అనంతవేదవిజ్ఞానంనుంచి ఒకపరిమితపరిధులలో యీవేదశాఖల రూపంగా మనకు జ్ఞానభిక్ష పెట్టారు. అనంతవిశ్వంలో సముద్రా లెటువంటివో అనంతవేదవిజ్ఞానంలో మనకు లభించిన వేదవిజ్ఞానం అంతమాత్రమైనదే. బహుముఖ మైన వేదవిజ్ఞానంలో మౌలికమైన పరిశోధనలు జరపడానికి తెలుగువారికి

అవకాశం కల్పించాలనేదృష్టితోనే తెలుగులిపిలో మూలముగ్గేదాన్ని కూడా స్వరసహితంగా వివిధపాఠాంతరాలతో అందించడం జరుగుతున్నది. నిజానికి అనేకమంది విమర్శకులు పేర్కొన్నట్లు చరిత్రపేరుతో సంస్కృతిపేరుతో మనకు లభించినవేదవిజ్ఞానం “ఆర్షవిజ్ఞాన”మేకాని “ఆర్యవిజ్ఞానం”మాత్రం కాదు. అసలు “ఆర్యజాతి” అంటూ మానవులలో ప్రత్యేకజాతి యేదీలేదు. ఉన్నది భారతజాతి ఒక్కటే. అసలు “ఆర్యజాతి” అనేదే లేనప్పుడు ఆర్యుల్లో ప్రాచీనభారతీయులు ద్రువభండ్రప్రాంతానికి తరలివెళ్లినప్పుడు రచించబడిన ఋక్కులు ఋగ్వేదంలో వున్నాయన్న ప్రాచ్యపాశ్చాత్యవిమర్శ పరిశోధకుల వ్రాతలు ప్రామాణిక లేవిధంగా అవుతాయి; అసలు వేదాలే అపౌరుషేయాలన్నప్పుడు ఆ అపౌరుషేయాలైనవేదాలలో ఆ మానవులైన ఆర్యులగురించి వారి నివాసస్థలాలగురించి వారి ప్రయాణవిషయాలగురించి వర్ణించబడిందనడం అవాస్తవికమేగదా! ఆర్యుల లేదా భారతీయుల ధ్రువప్రాంత నివాస విషయాలను సృష్టపరుస్తున్నాయని యీవిమర్శ పరిశోధకులు ఉదాహరించిన వివిధఋక్కులకు వేదభాగ్యం ప్రకారం మౌలికంగా ప్రామాణికాలై విజ్ఞానపరమై శాస్త్రీయమైన ఆధారాలివ్వవలసివున్నది. ఈ ఆధారాలతోకూడిన ఆర్షభాగ్య విషయాలను నా మహత్తర పరిశోధనారచన “ఋగ్వేద దివ్యాలోకనం” అనే గ్రంథంలో సప్రమాణంగా వివరంగా చర్చించి నిరూపించివున్నాను. ఋగ్వేదంలో భారతీయుల ధ్రువప్రాంత నివాసంగురించి వర్ణితమైనదన్న విషయాన్ని నిర్వహించగా ఆ ప్రామాణికమని నా యీ పరిశోధనారచనలో తిరుగులేనివిధంగా త్రోసిపుచ్చడం జరిగింది. ఆర్యవిజ్ఞానంపేరుతో ఉటంకించబడిన ప్రతిభావంతమైన వివిధ మంత్రప్రయోగాలన్నీ కేవల భారతీయ అనంతవేదవిజ్ఞాన ఆకాశంనుంచి ఆర్షవిజ్ఞాన ప్రతిబింబకాలుగా ప్రసాగితమై ప్రచలితమైన ఉక్కులవంటివి మాత్రమే. గతంలో నేను పేర్కొన్నట్లు అనంతవిజ్ఞానభనియై అపౌరుషేయమైన వేదంలో మామూలు మానవుల, ఆర్యులనబడినమానవుల, జీవితసరళి-వారి మంచితోలు-కష్టసుఖాలు-తెలివితేటలు - వైద్యాదివిషయాలు-సోమరసాదులతోపాటు కల్లుతోనహా గుఱ్ఱపుగిట్టలనుంచి తీయబడిన మాదక ద్రవ్యకూడా ఆభివర్ణితమైనదని చెప్పడం వేదాలు కేవలం అపౌరుషేయాలనడానికి వుపయోగపడుతుందేతప్ప వేదవిజ్ఞానానికి వెలుగు బాటలను తీర్చిదిద్దలేదు. గతంలో వేదవిజ్ఞానం అంటేయేమిటో తెలియక అంధానుగతితో కేవల లౌకికదృక్పథంతో వేదానికి అనేకమంది భాష్యాలు విరచించారు. ఈ భాష్యాలలో మిగిలిన భాష్యాలగురించి పెద్దగా చెప్పవలసిం దేమీలేదుకాని అత్యంతప్రామాణికమైన భాష్యంగా భారతదేశమంతటా ప్రచారంపొంది ఒక సమున్నతస్థానం సంపాదించిన సాయనభాష్యం ప్రత్యక్షరప్రమాణకాదని దోషజుష్టాలైన అనేక విషయాలు అందులో అడుగడుగునా వున్నాయని గత 20 సంవత్సరాలలోనూ, “ఆంధ్రప్రభ” దినపత్రికలోనూ, “గోలకొండపత్రిక” దినపత్రికలోనూ అనేకానేక వ్యాసాలువ్రాసి, ఆకాశవాణి హైదరాబాదు కేంద్రంనుంచి అనేకప్రసంగాలు చేసి నేను నిరూపించాను వేదర్షులవిజ్ఞానం అనంతమైనదనీ అగాధమైనదనీ నిరూపించడానికి వేదవిజ్ఞానంలో అచరణపూర్వకమై అనుభవపూర్వకమై ప్రయోగాత్మకమైన పరిశోధనలు అనేకంచేసి ప్రకటించాను. నూటికి తొంభైతొమ్మిదిపాళ్ళు సాయనభాష్యంమీదనే ఆధారపడి అవతరించిన శ్రీమేమానివారి ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితను పఠించడంవల్ల సాయనభాష్యంలో యేమున్నదో తెలుగువారికి తెలుసుకొనడానికి పూర్తిగా అవకాశం లభిస్తుందన్నదృష్టితోనే యీ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను నేను మూలఋగ్వేదంతో సంగతలనంచేసి పరిష్కరించి పూరణకావించడం జరిగింది. వాక్య్యాంతంత్ర్యం భావప్రకటనాస్వాతంత్ర్యం అన్నది ప్రతిప్రాణికి జన్మహక్కు. అందువల్ల మనకు యిష్టంకాని అభిప్రాయాల ప్రకటనకు మనవ్యతిరేకతను చెప్పవలసిన పనిలేదు. అన్నిభావాలను శర్కసహంగా సత్కాన్యేషణాదృష్టితో లోకంముందు పెట్టిమరి యేది మంచి యేదిచెడో యేదిపరిగ్రహించవలసిందో తిరుగులేనివిధంగా అజయ్యమైనపద్ధతిలో తెలియ జెప్పవలసిన అవసరం యెంతైనా వున్నది. ఇటువంటి కృషి జరిగినపుడే మహారాజుగారి విలసిల-రవి శశికళా విరాజమాన మహావిష్ణు విశ్వరూప-నిత్య-సత్యశ్రీ-జయశ్రీ-సంశోభితమైన మహత్తర వేదవిజ్ఞానం పవిత్రవేదవిజ్ఞానం బహుముఖంగా అవిచ్ఛిన్నత మవుతుంది. ఇంతటి విశాల దృక్పథంతోనే యీసమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను నేను రూపొందించడం జరిగింది.

కేవలం దైవలింగా

రక్షణపూర్వకంగా లభించిన

సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణవాద్యతలు

ఈసమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణవాద్యతలు నాకు కేవలం దైవలింగా లభించాయనే చెప్పాలి. ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత పరిష్కరణ-పూరణవాద్యతలు లభించడం-అదికూడా రక్షణపూర్వకంగా లభించడం మరి దైవలింగా కేవలం

ఒక కృష్ణలీలగా-విష్ణుమాయగా దృగ్గోచరమవుతున్నది. రక్షణపూర్వకంగా నాకు లభించిన యావద్విగ్రహ-పూరణ బాధ్యతలకు సంబంధించిన ఆ కథ యిది.

1945 నుంచి 1950 వరకూ పశ్చిమగోదావరిజిల్లా కొవ్వూరులోవున్న ఆంధ్రగీర్వాణవిద్యాపీఠంలో నేను బాషాప్రవీణ చదివాను. విద్యార్థిదశలోనే వ్యాకరణచందాలలో ముటికుడననీ విమర్శకుడననీ పరిశోధకుడననీ కీర్తి గడించాను. ఒకవంక గోదావరినది యివతల కొవ్వూరులో బాషాప్రవీణ ప్రిలిమినరీ చదువుతూనే గోదావరినది అవతల రాజమండ్రిలోవున్న ఆర్యవైశ్యసేవాసదనంలోని మహిళా సంస్కృత కళాశాలలో ప్రిలిమినరీ-ఫైనల్ విద్యార్థులకు వ్యాకరణం చందస్సులు పాఠంచెప్పేవాడిని. విద్యార్థిదశలోనే నా కలవడిన పరిశోధనావిమర్శా దృక్పథాలు కారణంగా ప్రాచీనతాళపత్రగ్రంథాలను, కాగితపు వ్రాతప్రతులను, సేకరించే కార్యక్రమంకూడా చేపట్టాను. ప్రతిసంవత్సరం ఆంధ్రగీర్వాణవిద్యాపీఠంలో గణపతి నవరాత్రుత్సవాలు జరపడం ఆసందర్భంగా అనేకమంది ప్రముఖులను ఆహ్వానించి పుష్యాసాలు యేర్పాటుచేయడం జరుగుతూవుండేది. ఒకసంవత్సరం యీపుత్సవాలకు కవిసార్వభౌమ, శ్రీ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారిని ఆహ్వానించగా వారితో నాకు పరిచయంయేర్పడింది. శ్రీకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికి నాకూ వయస్సులో చాలా తేడా వున్నప్పటికీ వారు నన్నొక అనుగుమిత్రుడుగా భావించి గౌరవించేవారు. 1951 ఫిబ్రవరి 11 తేదీన మా స్వగ్రామమైనకృష్ణాజిల్లా కవుతరంలో జరిగిన మా వివాహ మహోత్సవ సందర్భంగా శ్రీకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు నన్ను కవిగా, పండితుడుగా, విమర్శకుడుగా అభివర్ణించి ప్రశంసినూ ఆశీర్వాదన పద్యాలు విరచించి వారే వాటిని రాజమండ్రిలో ముద్రింపించి వారి మనిషిద్వారా వివాహసమయానికి మా గ్రామం పంపించారు. దీనినిబట్టి శ్రీకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికి నాపట్ల యెంతటి గౌరవాభిమానాలుండేవో గ్రహించవచ్చును. నా విద్యార్థిదశలోనే ఆంధ్రగీర్వాణవిద్యాపీఠ గ్రంథాలయంలోని వివిధ కావ్య పూరణ శాస్త్రగ్రంథాలన్నీ విమర్శనా దృష్టితో పరిశీలించాను. చందశాస్త్రాలలో అభివర్ణితమైన గణాధిదేవతలు, గణరాసులు, గణగ్రహనక్షత్రాలు, అమృతాక్షరవిషాక్షరాలు, అక్షరాలపంచభూతాత్మకత్యాలు, అక్షరాధిదేవతలు, అక్షరరాసులు, అక్షరనక్షత్రాలు, వాటి శుభాశుభఫలితాలు మొదలైనవిషయాలను చూచినతర్వాత అవినాభావసంబంధంకల కామ, తంత్ర, మంత్ర, ఖగోళ, జ్యోతిషాయుర్వేదాది శాస్త్రాలను, వడ్డిర్పనాలను, ఉపనిషత్తులు మొదలైనవాటిని స్వయంగా అధ్యయనంచేసి సత్యాన్నేషణా దృష్టితో, విషయగ్రహణాదృష్టితో బహుముఖమైన పరిశోధన చేశాను. ఈ బహుముఖమైన పరిశోధనే ఆతరువాత వేదవాఙ్మయవిజ్ఞానాల పరిశోధనకు దారితీసింది. ఆరోజుల్లో రాజమండ్రిలోని గౌతమీగ్రంథాలయానికి పాలకవర్గ అధ్యక్షులుగా శ్రీ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారే వుండేవారు. శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారితో నాకున్న సాన్నిహిత్యం కారణంగా గౌతమీ గ్రంథాలయంలోవున్న అనేక గ్రంథాలను విమర్శా దృష్టితో చదివి పరిశోధించే అవకాశం నాకు లభించింది. గ్రంథాలయంలోని యేపుస్తకం కావాలన్నా తులనాత్మకపరిశీలనకు యేయేపుస్తకాలు యెన్నెన్నిపుస్తకాలు కావలన్నానే నున్నచోటుకి తీసుకునివెళ్ళి చదివి తిరిగియిచ్చే పద్ధతిమీద నా పరిశోధన కొనసాగించడానికి శ్రీకృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు సర్వస్వతంత్రమైన అవకాశం నాకు యిచ్చారు.

గౌతమీ గ్రంథాలయంలో అనేకవేల ముద్రిత గ్రంథాలతోపాటు పెక్కుతాళపత్ర గ్రంథాలు, కొన్ని కాగితపు వ్రాతప్రతులు కూడా వుండేవి. 1949 సంవత్సరం చివరిభాగంలో గౌతమీ గ్రంథాలయంలోని తాళపత్ర గ్రంథాలను, కాగితపు వ్రాతప్రతులను పరిశీలించుదామనే దృష్టితో అప్పుడు లైబ్రరీయన్ గావున్న శ్రీ వెంకటస్వామిగారిచేత వ్రాతప్రతులున్న చెక్కబీరువా తెరిపించారు. బీరువా తెరిచిందే తడవుగా అనేక వ్రాతప్రతులు క్రమరహితంగా చిందరవందరగా పడివుండి ఉప్పురికిసిట్లుగా చెమ్మిగిల్లి బూజూ చెదలూ పట్టి వుండడం గమనించి పరిస్థితి తెలుపడంపై వెంటనే శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారిని గ్రంథాలయానికి తీసుకొని వచ్చాను. శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు ఆ వ్రాతప్రతుల పరిస్థితిని చూచి విచారపడి వాటిని నన్నింటినీ దులిపించి మరొక బీరువాలో అప్పటికి తోచిన పద్ధతిలో సర్పించారు. ఆ సందర్భంలోనే శ్రీ నేమాని వెంకటసరసింహశాస్త్రిగారు విరచించిన శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంపుటాలను నేను మొట్టమొదటిసారిగా చూడడం జరిగింది. 1949లో పదమూడు ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత సంపుటాలు ఋషిదేవతలపట్టికలున్న మరొక సంపుటమూ మొత్తం 14 సంపుటాలు లభించాయి. ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులలో 7వ సంపుటమూ “ఋగ్వేదసంహిత-ఆర్యుల పతిభ” అన్న శీర్షికతో శ్రీ నేమానివారు విరచించిన విమర్శనా వ్యాసంపున్న 15a సంఖ్యగల సంపుటమూ 1949లో మాకు కనపించలేదు. “ఈ 14 సంపుటాలనై నా రక్షించగలిగాం” అనే తృప్తి అప్పుడు మాకు కలిగింది. ఎంతైనా వేదంవేదమేకదా! ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులను సరైన నక్షత్రమంతో పెట్టి పరిశీలించడంవల్ల మధ్యలో 7వ సంపుటంలేదని మే మప్పుడే గుర్తించగలిగాముకాని “ఋగ్వేదసంహిత-ఆర్యుల

ప్రతిభ" అన్న వ్యాసంతో మరొకసంపుటం వున్నదన్నసంగతి ఆరోజుల్లో మాకు తెలియనే తెలియదు. ఈవిధంగా అనేక వ్రాతప్రతులతో నేమానివారి ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత మూల వ్రాతప్రతి సంపుటాలను పద్నాలుగింటినికూడా కాపాడడం జరిగింది. ఆ తరువాత తెలుగు సాహిత్యంలో చరిత్రను సృష్టించగల గ్రంథంగా అవతరించిన ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులు అప్పటికే కొంత దెబ్బతిని వున్నట్లు కనబడటంవల్ల వాటికి మరొకప్రతి తయారుచేస్తే బాగుంటుందని శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికి నేను తెలియజేపుగా "గ్రంథాలయానికి దబ్బు లేదు. ఆ పుస్తకాలను రక్షించినకీర్తి మీదే-ఆట్లాగే వాటికి కాపీవ్రాసేసని మీరే చేపట్టి ఆ పుణ్యంకూడా మీరే కట్టుకోవడమా?" అని శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు నాతో అన్నారు. దానిమీద "సరే" ననిచెప్పి 1950-1951-1952 సంవత్సరాలలో ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితకు కాపీవ్రాసేసని పూర్తిచేశాను. ఈ ప్రతివ్రాయడంలో నా ఆర్థంగా శ్రీమతి శశికళకూడా నాతో పూర్తిగా సహకరించారు. ఋగ్వేదఆంధ్రానువాదం రీవ మండలంలోని 62వ సూక్తం మొదలు 7వ మండలంలోని 61వ సూక్తాంత్యంవరకూ-అంటే పంచమాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయం మొదలు చతుర్థాధ్యాయం తుదివరకూవున్న 7వ సంపుటం మినహా మిగిలిన ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత సంపుటాలన్నీంటిని ఋషి దేవతల పట్టికలతోసహా మేము కాపీవ్రాయడం జరిగింది. 7వ సంపుటంలోని పంచమాష్టక గతచతుర్థాధ్యాయాలను "ఋగ్వేదసంహిత-ఆర్యుల ప్రతిభ" అన్న విమర్శనావ్యాసాన్ని అప్పుడు మేము కాపీవ్రాయడం జరుగలేదు. అప్పుడా పుస్తకాలే అసలు మాకు కనుపించ లేదుకదా! అప్పుడు గొతమీ గ్రంథాలయంలో యెన్నెన్నో వ్రాతప్రతులను రక్షించినా మిగిలినవన్నీ ఒకయెత్తు యీ ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత మరొకయెత్తుగా నేను భావించాను. ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితను చదివినతర్వాత సాయనభాష్యాన్నిసయితం పరిశీలించి ఆసక్తైన వేద విజ్ఞాన పరిశోధనకు పూనుకొన్నాను. తత్ఫలితంగా అనేకగ్రంథాలను పరిశీలించినతర్వాత వేదవాఙ్మయంమీద మొట్టమొదట 1954 జూన్ నెలలో "వేదామృతము" అన్న శీర్షికతో ఒక వ్యాసం వ్రాసి "ఆంధ్రపత్రిక" (దినపత్రిక) ఆధిపతులూ సంపాదకులూ అయిన మిత్రులు శ్రీ శివలెంక శంభు ప్రసాద్ గారికి పంపగా వెంటనే దాన్ని 24-6-1954వ తేదీ 'ఆంధ్రపత్రిక' (దినపత్రిక)లో ప్రకటించటం జరిగింది. 1955 జూన్ నాటికి వివిధ విషయాలమీద శతాధికమైన విమర్శనావ్యాసాలు నేను వివిధ పత్రికలలో ప్రకటించినా వేద వాఙ్మయంమీద మొట్టమొదట నేను వ్రాసినవ్యాసం యీ "వేదామృతము" అన్నదే. వేదకాల నిర్ణయాల విషయమై వివిధ విమర్శకుల అభిప్రాయాలు ప్రామాణికాలు కావని వ్రాస్తూ "యెవరు వేదకాల నిర్ణయం చేసినా ఆయా కాలాలలో వేదాలు వుండి వుండవచ్చును అని నిర్ణయించారేగాని "ఆయా కాలాలకు పూర్వం వేదాలు లేవు" అని నిర్ణయించలేకపోయారు" అని మొట్టమొదట యీ వ్యాసంలోనే పేర్కొన్నాను. నేమానివారి ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత దశమమండలంలోని 167వ సూక్తం మొదలు అష్టమాధ్యాయాంతంవరకూ ఆను వడింపబడకుండా అసమగ్రంగా వుండడం గమనించి 197 సూక్తంమొదలు దశమ మండలం చివరివరకూ 1957లో నేను పద్య గద్యమయంగా ఆంధ్రీకరించి పూరించాను. నేను పూరించిన భాగం తుదిని అంటే దశమ మండలానికి అష్టమాష్టకానికి చివర ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను నేను పూరించినట్లు గూఢంగా తెలియజేస్తూ మదీయ వాఙ్మయ మహాభ్యుత్థ బిరుద సంపూర్ణ నామాక్షర గర్భితంగా యీ క్రింది సీసపద్యం విరచించాను.

సీ॥ ఏ వాక్కునైన న్వవాఙ్మయామృతమందు నయగార మొలకంగ నమక చమక

స్వాహాగతు లెనయ నధఃవస్థితి నిల్పు చక్షయమ్ముగ వెల్ల నవని వేద

మొద్ద నెనయకయె యోమూదుచును నుండు బాదినొప్పెడి మహాప్రాజశక్తి

నే గోప్రశక్తుల నేపాటి యెరిగెనో యల సాయనుండు తాఁ బ్రాకృతమతిఁ

గీ॥ దృష్టమెయి వ్రాసె భాష్యాలు తియ్యెనొచు, బ్రతుకు సంస్కృత శవ జీవ భాషలోన

నందు ఋగ్వేదమును దాను నాంధ్రభాష, నిలిపె నేమాని వంశజుం డరసియరసి

సరస వేంకట నరసింహశాస్త్రి చాలఁ, గావ్యతీర్థ బిరుదమొప్పఁ గాలగతినిఁ

బోవఁ బూర్తిగా నక్షర భూతయతిని, నిల ద్విత్వీయుండుగను నద్వితీయమతిని॥

ఈ పైసీసపద్యంలో తొలిపాదంనుంచి నాలుగింటిపాదాలలోనూ తొలిగీతపాదంలోనూ ప్రాసయత్తిస్థానాలలో మొదటనుంచి క్రమంగా వాఙ్మయ మహాభ్యుత్థ, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య అన్నబిరుదసహిత సంపూర్ణ నామంలోని ఒక్కొక్క అక్షరాన్ని పొదిగి మదీయ బిరుదంతో కూడా గృహనామసహితంగా నా నామాన్ని పరిగర్భితం చెయ్యడం జరిగింది. (సీసపద్యం మూడవ పాదంలో మాత్రం ఉత్తరార్థంలో గృహనామం ముగింపు చిహ్నంగా చివరి ప్రాసయత్తి స్థానాన్ని నామాక్షరవిరహితంగా విరామం యిచ్చి విడిచిపెట్టడం జరిగింది.)

1957లో ఆంధ్రముగ్ధేంద్ర సంహిత తుదిభాగాన్ని పూరించడానికి ముందు మూలముగ్ధేంద్రంతో మొత్తంగ్రంథాన్ని సరిపోల్చి చూడవలసిన ఆవశ్యకత నాకు యేర్పడలేదు. అందువల్ల నేమానివారు వివిధమండలాలలో ఆంధ్రీకరించకుండా అనేకముక్కులను సూక్తాలను విడిచిన విషయం నాదృష్టిలో పడలేదు. కాగా దశమమండలంలోని తుదిభాగమైన నేమానివారి రచన శిథిలమైపోయి కాలగర్భంలో కలిసిపోయి వుంటుందనే ఆభిప్రాయంతోనే పోయినభాగమనే దృష్టితోనే దాన్ని నేను పూరించడం జరిగింది. 1979లో తిరుమల తిరుపతిదేవస్థానంవారు సమూల శ్రమదాంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ బాధ్యతలు నాకప్పగించి ఆంధ్రముగ్ధేంద్రసంహిత వ్రాతప్రతులు నాకప్పగించినతర్వాతి మూలముగ్ధేంద్రంతో తులనాత్మకంగా యీ ఆంధ్రముగ్ధేంద్రాన్ని పరిశీలించడం జరిగింది. ఈ పరిశీలనలో శ్రీనేమాని వారు అనేక ఋక్కులను, సూక్తాలనుకూడా వివిధ మండలాలలో ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టారని బయటపడింది. చివరికి నేను 1957లో పూరించిన దశమమండలంలోని తుదిభాగాన్ని అసలు శ్రీనేమానివారు రచించినట్లేదని-శ్రీనేమానివారు రచించగా శిథిలమైవుంటుందని 1957లో నేనభిప్రాయపడినవిషయం వాస్తవం కాదనికూడా తేటతెల్లమైనది.

1957 తరువాత వేదవాక్యాయంలో సత్యాన్వేషణదృష్టితో నేను కేవలం మౌలికమైన విషయపరిశోధనలు చెయ్యడమేకాక వేదవిజ్ఞానంలో ఆర్షవిజ్ఞానంలో అచరణపూర్వకమైన బహుముఖపరిశోధనలకూడా చెయ్యడం మొదలుపెట్టాను.

1958లో నా వ్యావహారికభాషా వ్యాకరణాన్ని రాజమండ్రిలోని “ఆద్యేంద్ర ఆండ్ కో” వారికిచ్చి దానిని ప్రకటించేదృష్టితోవారి సరస్వతీపవర్ ప్రెస్సులో ముద్రించేమిత్తమై నాల్గవేలం నేను రాజమండ్రిలో వుండవలసివచ్చింది. అప్పుడు గౌతమీగ్రంథాలయంలో 1950 ప్రాంతాలలో లైబ్రేరియన్ గా పనిచేసిన శ్రీవెంకటస్వామి వార్ధక్యంతో రిటైర్ కాగా - మరొకవ్యక్తి లైబ్రేరియన్ గా నియమితులై పనిచేస్తున్నారు. అచూకా యీ రెండవ లైబ్రేరియన్ పేరు తెన్నేటి రామశంకరం అయివుండవచ్చునని నాకు గుర్తు. శ్రీశంకరంగారు ఆరొంజిల్లో పుస్తకాలభద్రతవిషయంలో చాలాజాగ్రత్త తీసుకున్నారు. అప్పుడు గౌతమీగ్రంథాలయానికి నేను వెళ్ళి గ్రంథాలయవిషయంలో శ్రీశంకరంగారు తీసుకుంటున్న శ్రద్ధకు నాసంతోషాన్ని వ్యక్తంచేసి ముద్రిత గ్రంథాలన్నిటినీ విషయవిభాగంచేసి సజ్జక్తవైట్ గా ఒక క్రమంలో పెట్టడం మంచిదని సలహాయచ్చాను. అప్పటి నాసలహామేరకు శ్రీశంకరంగారు గ్రంథాలయంలోని గ్రంథాలనన్నింటినీ పునః పరిశీలించి కలగపులగంగాపున్న పుస్తకాలను సజ్జక్తవైట్ గా విడదీసి ఒక క్రమంలో పెట్టడం మొదలుపెట్టారు. ఈ గ్రంథాలపునఃపరిశీలనలో 1949లో మాకుకనిపించని ఆంధ్రముగ్ధేంద్రసంహిత 7వ. సంపుటమూ దానితోపాటు “ఋగ్వేదసంహిత - ఆర్యుల ప్రతిభ” అన్న వ్యాసం వున్న 15a. సంపుటమూ ముద్రణగ్రంథాలలోకలిసిపోయి లభించాయి. కనిపించని 7వ సంపుటం-“ఆర్యుల ప్రతిభ” వ్యాసంతోసహా లభించి నందుకు నేనెంతో సంతోషించాను. ఈరెండు వ్రాతప్రతులూ ఆంధ్రముగ్ధేంద్రసంహితలో భాగాలని లైబ్రేరియన్ కు తెలియజెప్పి ఈ రెండింటినీ మిగిలిన 14 వ్రాతప్రతులతోను చేర్చి అన్నింటినీ ఒకేచోట పెట్టించాను. అయితే అప్పటికే వేదాలలో నాపరిశోధనాదృక్పథం మారి నందువల్ల ఆంధ్రముగ్ధేంద్రసంహితలోని 7వ సంపుటాన్ని “ఆర్యుల ప్రతిభ” వ్యాసాన్ని నేను కాపీ వ్రాయలేదు. కాని ఆంధ్రముగ్ధేంద్ర సంహిత 14 వ్రాతప్రతులను 1949లో కాపాడిన నేను 1958లో వాటికి సంబంధించిన మిగిలినరెండు సంపుటాలను ప్రత్యేకించి సంహితా భాగమైన పంచమాశ్వాకంపున్న 7వ సంపుటాన్ని అసలు పుస్తకాలతో చేర్చగలిగినందుకు మరింత సంతోషించాను..

1958 చివర నారచనలైన తీరనిముణం(నాటిక)-వ్యావహారికభాషా వ్యాకరణం-బాలన్యాయదర్శనం-గ్రంథాల ఆవిష్కరణజరిగిన తరువాత కొన్నిరోజులకు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ హిందూధర్మాదాయ రేవాదాయశాఖలో “ఆరాధన” ప్రతికకు నేను ఎడిటర్ గా నియమితుడ నయ్యాను. నేను ఆరాధనకు ఎడిటర్ గావున్న దాదాపు మూడుసంవత్సరాల కాలంలోను నేను వివిధ వేదమంత్రాలకు అనేకవిధాలైన మాత్రాచ్ఛందస్సుల్లోను సరళవచనాలుగాను ఆంధ్రానువాదాలు రచించాను. ఆ అనువాద గీతికలు, వచనాలు సమూలంగా ప్రతినెలా ఆరాధనలో ప్రకటిస్తూ వచ్చాను. ఈ వేదమంత్రానువాద గీతికలను వచనాలను “వేద నాదాలు” అన్న గ్రంథంగా రూపొందించి 1961లో ఒక గ్రంథంగా ప్రకటించా లనుకున్నాను. కాని ఆర్థికమైన యిబ్బందులవల్ల ప్రకటించలేకపోయాను. ఈ “వేద నాదాలు” గ్రంథంనుంచి నాపరిచయ వాక్యాలతో 1961లో ప్రకటితమైన డా. గిడుగు వేంకట సీతాపతిగారి “తెలుగులో చందోరీతులు” అన్న పరిశోధనా రచనలో వివిధగతులతో విశిష్టంగా నడచిన నా ఋగనువాద గీతికలను కొన్నిటిని డాక్టర్ సీతాపతిగారే యెన్నుకొని ఉదాహరించారు.

క్రమ క్రమంగా వివిధ వేదభాషల్లో పరిశ్రమచేసి బహుముఖమైన వేద విజ్ఞానాన్ని గుర్తించి సాయనాచార్యుని వేదభాష్యం ప్రామాణికంకాదని అనేక వ్యాసాలద్వారాను ఆకాశవాణి ప్రసంగాలద్వారాను నేను నిరూపిస్తూ వచ్చాను. 1961లో ఆంధ్రప్రదేశ్

ప్రభుత్వ సమాచార పౌర సంబంధాలశాఖలో “ఆంధ్రప్రదేశ్” ఎడిటర్ గా నేను నియమితుడనయ్యాను. ఆ తరువాత దాదాపు మూడు సంవత్సరాలకు ఆ వుద్యోగంనుంచి విరమించగా ఆకాశవాణి హైదరాబాదుకేంద్రంలో స్పోకెన్ వర్డ్ ప్రొడ్యూసర్ గా 1965 మార్చిలో నేను నియమితుడనవడం జరిగింది. ఆతరువాత 1968 సెప్టెంబర్ లో ఆపదవినుంచి కారణాంతరాలవల్ల విరమించాను.

నేను విద్యార్థిదశనుంచి సేకరిస్తూ నావద్ద భద్రపరచిన వివిధ తాళపత్ర గ్రంథాలు కాగితపు వ్రాతప్రతులు అనేకం ఉండేవి. ఆకాశవాణి వుద్యోగంనుంచి విరమించిన తర్వాత నేను కుటుంబసమేతంగా మా స్వగ్రామం వెళ్లడం నేను కష్టపడితిరిగి ధనవ్యయంచేసి సేకరించిన ప్రాచీన వ్రాతప్రతులను యెవరికైనా యివ్వడం నాకు యిష్టంలేకపోయినా నాకు తలబరువుగా - భద్రపరచడం - కష్టసాధ్యంగా వున్నందువల్ల వ్రాతప్రతుల నన్నింటినీ ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఎకాడమీవారికి విరాళంగా యివ్వడం అవిషయం అప్పటి దాని కార్యదర్శి శ్రీదేవులపల్లి రామానుజరావుగారికి తెలియజేశాను. శ్రీరామానుజరావుగారు నా వద్దవున్న తాళపత్ర గ్రంథాలు స్వీకరించడానికి ఆమోదించి “కాగితపు వ్రాతప్రతులను భద్రపరచటం ిష్టం. వాటివల్ల అంత వుపయోగంకూడా వుండదేమో! అవి మాకు వద్దు”. అని మర్యాదగా తమ అనామోదాన్ని తెలియజేశారు. అప్పుడు నావద్దవున్న నూటదెబ్బైయొక్క తాళపత్ర గ్రంథాలను సాహిత్య ఎకాడమీవారికి విరాళంగా యిచ్చి శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితతోసహా నావద్దవున్న వివిధ కాగితపు వ్రాతప్రతులను ఆరోజుల్లో నాకు కష్టసుఖాల్లో చేదోడువాదోడుగా వుంటున్న శ్రీగోగినేని శేషగిరిరావుగారికి యిచ్చివేసి మానసికమైన బాధతోనే అప్పటి నా బరువు వదిలించుకున్నాను. తమ కుటుంబ పరిస్థితులూ ఆర్థిక పరిస్థితులూ కలిసివస్తే నాచేతనే పరిష్కరింపించి శ్రీ నేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను మరిరెండు ఆయుర్వేద గ్రంథాలను యెప్పటికైనా ప్రకటించాలనే అభిప్రాయంలో శ్రీ శేషగిరిరావుగారు ఉండేవారు. వారి ఆర్థికపరిస్థితి మెరుగవనూ లేదు. గ్రంథాలముద్రణ జరగనూలేదు.

1978 లో ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ కు నేను డై రెక్టర్ ను అయిన తరువాత శ్రీ శేషగిరిరావుగారికి నామమాత్రపు ప్రతిఫలం యిచ్చి వారివద్దవున్న కాగితపు వ్రాతప్రతులను శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులతోసహా స్వీకరించి మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీలో భద్రపరచడం జరిగింది. అదేవిధంగా 1980 లో నేను సాహిత్య ఎకాడమీకి విరాళంగా ఇచ్చిన 171 తాళపత్ర గ్రంథాలనుకూడా ఆంధ్రప్రదేశ్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ కు తెప్పించి భద్రపరచడం జరిగింది. మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీలోవున్న యీ ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులు మొత్తం నలభైయేడు ఎక్స్లెన్సైట్ పుస్తకాలలో 3745 నుంచి 3791 వరకూ వున్న ఆక్సేషన్ నెంబర్లతో వున్నాయి.

నిజానికి ఋగ్వేదానికి సాయనాచార్యులు రచించిన భాష్యం ప్రామాణికమైనది కాదని నేను అనేక వ్యాసాలద్వారా నిరూపించినా నూటికి తొంభై తొమ్మిదివరకు సాయన భాష్యమేదనే ఆధారపడి అనువాదంచేసిన శ్రీ నేమానివారి ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితను ప్రచురించి వేదంపట్ల సాయనాచార్యుల కున్నటివంటే అభిప్రాయా లెటువంటివో తెలుగువారు తెలుసుకొనే అవకాశం కల్పించడం చాలా అవసరమని నేను భావించాను. ఈ దృష్ట్యా మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీలో భద్రపరచబడిన మేము వ్రాసిన ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులకుతోడు రాజమండ్రిలోని గౌతమీ గ్రంథాలయంలో భద్రపరచబడివున్న శ్రీనేమానివారి ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత మూలవ్రాతప్రతులనుకూడా మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీకి తీసుకొనివచ్చి మొత్తం గ్రంథాన్ని పరిష్కరించి మూలఋగ్వేదంతోసహా సంకలనంచేసి ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ పక్షాన ప్రకటించడం సముచితంగా వుంటుందని భావించాను. యీదృష్టితో గౌతమీ గ్రంథాలయం పాలక మండలి అధ్యక్ష కార్యదర్శులతో మాట్లాడి ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతుల మూలసంపుటాలను తీసుకొని వద్దామనే అభిప్రాయంతో 1977 మార్చినెలలో నేను రాజమండ్రి వెళ్ళడం జరిగింది. అక్కడ గౌతమీ గ్రంథాలయం పాలకవర్గ అభ్యక్షుల్ని కలిసి విషయం చెప్పగా అందుకు వారు “ఆ పుస్తకాలను ముద్రించి ప్రకటించాలనే దృష్టితో తిరుగుల-తిరుపతి దేవస్థానంవారు ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితను ముద్రించి ప్రకటించిన తర్వాత వాతప్రతి సంపుటాలను తిరిగి గౌతమీ గ్రంథాలయానికి అప్పగించే కండిషన్ మీద ఎగ్రిమెంట్ బాండ్ వ్రాసి 25-10-1976 తేదీన తీసుకొనివెళ్ళడం జరిగింది”దని నాకు తెలియజేశారు. వ్రాతప్రతిసంపుటాలలో కొన్ని పుస్తకాలలో కొన్నికొన్ని పేజీలు బాగా పాతవి అవడంవల్ల శిథిలమై విరిగిపోయివున్నాయనికూడా నాకు తెలియజేశారు. దానికి “నేను కాపీ వ్రాసిన వ్రాతప్రతి మరొకటి కూడా హైదరాబాద్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీలో వున్న”దని నేనుచెప్పగా “మీరు ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీ పక్షాన ప్రచురిస్తే యింకా మంచిది. మీరు తిరుపతివెళ్ళి మాట్లాడితే బాగుంటుంది” అని వారు అన్నారు. ఆ తరువాత 1977 ఏప్రిల్ నెలలో శ్రీనేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ప్రచురణ విషయమై అప్పటికే వ్రాతప్రతులు స్వీకరించి ఆరునెలలు అయినందువల్ల తిరుపతిలోపని యేవిధంగా

జరుగుతున్నదో చూడాలని అనుకున్నాను. ఆ తరువాత తిరుపతి వెళ్ళి శ్రీ నేమానివారి శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతుల సంపుటాలకు ప్రతివ్రాయకుండానే మూల వ్రాతప్రతుల ననుసరించే ముద్రణకార్యక్రమం కొనసాగించే పరిస్థితులలో వుండగా ఆ ప్రయత్నాన్ని ఆపి తిరిగి మూల వ్రాతప్రతులను నేను మరొకసారి దైవికంగానే సంరక్షించడం జరిగింది. అనంతరం దేవస్థానం బోర్డు అధ్యక్షులు శ్రీ సి. అన్నారావు, ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్ శ్రీ పి. ఎన్. రాజగోపాలరాజు IAS గార్లు యిద్దరూ నాతో అన్ని విషయాలూ చర్చించి అప్పటి కప్పుడు ముద్రణ కార్యక్రమం జరుపకుండా నిలిపివేశారు. తరువాత ఋగ్వేద ప్రచురణ విషయమై “తెలుగు లిపిలో సంస్కృత ఋగ్వేదము అసలు ముద్రితం కాలేదని నేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితతో పాటు మూల ఋగ్వేదాన్ని కూడా సంకలనంచేసి స్వరయుక్తంగా ప్రకటించడం చాలా ఉత్తమం” అని నేను వారికి సలహా ఇవ్వగా - అందుకు వారు సంతోషంతో ఆమోదించారు. ఆ తరువాత శ్రీ అన్నారావు, శ్రీ రాజగోపాలరాజుగార్లు సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను ప్రచురించే విషయమై అనేక దృక్పథాల నుంచి ఆలోచించి సాధకబాధకాలను అన్నిటిని అవలోక్షించేసి ఆ గ్రంథ సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ బాధ్యతలను నాకే అప్పగించాలని నిర్ణయం చేసినట్లు తెలియజేశారు. “వేదం వచ్చినవానికి తెలుగు కవిత్వం రాదు. తెలుగు కవిత్వం వచ్చినవారికి వేదం తెలియదు. సకల శాస్త్రాలూ ఆవశ్యించి వేదాలలో పరిశోధనచేసి అన్ని విషయాలూ తెలిసినవారు మీరే! అందువల్ల మీకే యీ బాధ్యతను అప్పగించ దలచాం” అని కూడా నాకు తెలియజేశారు. అప్పుడు ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత-సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ బాధ్యతలను స్వీకరించడానికి నేను నా ఆమోదాన్ని సంతోషంతో తెలియజేశాను. 1977 ఏప్రిల్ నెలలో దేవస్థానం ప్రెస్సులో ముద్రణ ప్రారంభం కాకుండానే కార్యక్రమం ఆగిపోయిన తరువాత దాని ప్రచురణకు సంబంధించిన బాధ్యతలన్నీ నాకప్పచెప్పే నిర్ణయాలు చేసి అందుకు తగు విధమైన చర్యలు తీసుకొనడంలో దాదాపు సంతృప్తరన్నరకాలం గడిచిపోయింది. ఇంతలో - మిత్రులు శ్రీ జలగం వెంగళరావుగారి గౌరవాభిమానాలు కారణంగా 1975 జనవరి 1వ తేదీ నుంచి నేను ఆవిపత్యం వహిస్తున్న ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీ ఆండ్ రిసర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ డైరెక్టర్ పదవి కొంటాట్టును కొన్ని కారణాలవల్ల ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం 1979 మార్చి 1వ తేదీ నుంచి పొడిగించకపోవడంతో నేనా డైరెక్టర్ పదవినుంచి తప్పుకున్నా ఈ సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ బాధ్యతల మహాయజ్ఞం మాత్రం నన్ను విడిచిపెట్టలేదు. నా కవితా పాండితీగరిమలూ ప్రతిభా వ్యుత్పత్తులూ నాకు డైరెక్టర్ పదవితో రాలేదు కదా! ఇంతలో తిరుమల-తిరుపతి దేవస్థానం బోర్డు అధ్యక్షులుగా వున్న డాక్టర్ శ్రీ అన్నారావుగారి స్థానంలో అప్పటి ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ రెవిన్యూ కార్యదర్శి డాక్టర్ ఎన్. రమేశన్ I.A.S., M.A., Ph.D. గారు అధ్యక్షులవడం, అప్పుడు ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్ గా వున్న శ్రీ పి.ఎన్. రాజగోపాలరాజు I.A.S గారు బదిలీకాగా, శ్రీ పి.వి.ఆర్.కె. ప్రసాద్ I.A.S. గారు ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్ గా నియమితులు కావడం జరిగింది డాక్టర్ రమేశన్, శ్రీ ప్రసాద్ గార్లు ఇతర బోర్డు సభ్యులు గతంలో బోర్డు చేసిన నిర్ణయం ప్రకారం సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ బాధ్యతలను నాకే అప్పగిస్తున్నట్లుగా తిరిగి నిర్ణయించేసి నాకు తెలియజేయడమేకాక ఆ నిర్ణయాన్ని అమలుపరుస్తూ శ్రీ నేమానివారు విరచించగా రాజమండ్రి గౌతమీ గ్రంథాలయంలో భద్రపరచబడిన ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత పదహారు వ్రాతప్రతుల సంపుటాలను 1979 మే 10వ తేదీన తిరుమల - తిరుపతి దేవస్థానం పబ్లిక్ రిలేషన్స్ ఆఫీసర్ శ్రీ రావుల సూర్యనారాయణమూర్తి M.A గారి ద్వారా నాకప్పగించడం జరిగింది. 1949 నుంచి 1977 వరకూ జరిగిన గత 28 సంవత్సరాలలోనూ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంపుటాలను రెండుసందర్భాలలో నేను రక్షించడం జరిగిందంటే, చివరికి వీటి పరిష్కరణ బాధ్యతలతోపాటు మూల ఋగ్వేద సంకలనంతో సహా రూపొందించే బాధ్యత కూడా నాకే లభించిందంటే అది కేవలం దైవలీలకాక మరేమనాలి? ఈ దైవీయమైన మహత్తర కార్యక్రమాన్ని కేవలం దైవకార్యంగానే భావించి నేను నిర్వహించాను. ఋగ్వేద సంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ-కార్యక్రమాలు పూర్తి చేయటానికి ముందు సంస్కృత ఋగ్వేదాన్ని నేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను కాపీ చేయవలసివున్నది గదా! ఈ కార్యక్రమం పూర్తి చేయాడానికి నా అర్ధాంగి శ్రీమతి వడ్లమూడి శశికళ, నా జ్యేష్ఠ కుమార్తె కుమారి వడ్లమూడి జయశ్రీ B.Sc. కుమారి కొల్లి టాన్యారాణి B.Com, శ్రీ సుర్య సూర్యనారాయణమూర్తి (భాషాప్రవీణ), కుమారి పి. కళావతి (భాషాప్రవీణ), శ్రీమతి హనుమార రంగనాయకమ్మ B.Sc, కాపీ వ్రాసే కార్యక్రమాన్ని నిర్వహించారు. శ్రీమతి శశికళ తప్ప మిగిలినవారందరూ సముచిత వేతనాలతో యీ కార్యక్రమాన్ని నిర్వహించగా శ్రీమతి శశికళ మాత్రం యేవిధమైన ప్రతిఫలాపేజ్జా కుండా వేతనం తీసుకోకుండా కేవలం భక్తిప్రపత్తులతోనే యీ కార్యక్రమాన్ని నిర్వహించారు. అందరికంటే అత్యధికంగా కుమారి జయశ్రీ రాత్రింబవళ్ళు అవిశ్రాంతంగా కృషిచేయడం జరిగింది. వీరందరికీ నా

హృదయపూర్వకమైన శుభాకాంక్షలు. ఈమారి జయశ్రీ కేవలం కాపీ వ్రాయడంలోనే కాక యీ గ్రంథాన్ని సంకలనం చెయ్యడంలోను అనేక మూల ఋగ్వేద ప్రతులతో సరిపోల్చిచూడడంలోను పరిష్కరణ పూరణ కార్యక్రమాలలోనూ శ్రీమతి శశికళ తోడుకాగా గత రెండు సంవత్సరాలుగా అహరహం అహోరాత్రాలు నాతో పరిశ్రమించడం జరిగింది. అందుకు వీరుభయులకూ నా హృదయపూర్వకమైన శుభాకాంక్షలు.

శ్రీనేమాసివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను రూపొందించడంలో - 30 సంవత్సరాల క్రిందట మేము వ్రాయగా ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ తో భద్రపరచిన ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులతో సరిపోల్చి చూచి నేమాసివారి వ్రాతప్రతులలో కాగితాలు బాగా పాతవై నందున శిథిలమైపోయిన సందర్భాలలో ఓ-యం-ఎల్ ప్రతులలోవున్న సరియైన పూర్తి పాఠాలను గ్రహించి ఆ విషయం ఆయాపుట్ నోట్లలో తెలియపరచడం జరిగింది. శ్రీనేమాసివారు తమ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను ఆంధ్రదేశంలో నివసిస్తున్న ఆంధ్రులకు అంకితంయిస్తూ రెండు సీసపద్యాలు చిత్తుగా వ్రాసి వాటిని మరొకచోట సాపుగా వ్రాసి మొదట చిత్తుగా వ్రాసినవాటిని కొట్టివేశారు. ఈ చిత్తుగా వ్రాసిన పద్యాలు వ్రాతప్రతి 15b సంపుటంలో మొదటిపుటలో ఉన్నాయి. సాపుగా వ్రాసిన పద్యాలుకూడా యీ 15b సంపుటంలోనే మరొక పేజీలో ఉండాలి కాని ఆ కాగితం శిథిలమైపోయింది. అయితే ఈ అంకితం పద్యాలను కూడా మేము వ్రాసినప్రతిలో యిదివరకే వ్రాసిఉన్నందువల్ల వాటిని గ్రహించి ముద్రించడం జరిగింది. ఓ-యం-యల్ లోని ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులతో ఈ ఆంధ్ర ఋగ్వేదమూలవ్రాతప్రతులను సరిపోల్చి చూడడానికై - మొట్టమొదట నాకై నేనే డైరెక్టర్ గా యేర్పరచిన నియమావళిప్రకారం ఓ. యం. యల్. డైరెక్టర్ అనుమతి తీసుకుని కుమారి జయశ్రీ సహకరించగా వాటిని తులనాత్మకంగా పరిశీలించాను. ఈ పరిశీలనకై అనుమతించిన ఓ.యం.యల్ అధికారులకు నా కృతజ్ఞతలు.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు వేదవాఙ్మయ పరిరక్షణకు-బహుముఖమైన ప్రచారానికి - కంకణంకట్టుకుని అనేక రూపాలలో కృషిచేస్తున్నారు. పెక్కు యితర కృషులతోపాటు వేదవాఙ్మయ ముద్రణ ప్రచారాలకు సైతం ప్రాధాన్యంయిచ్చి చాలా వ్యయ ప్రయాసలకోర్చి దీక్షగా పరిశ్రమిస్తున్నారు. ఈ మహాత్తరకార్యక్రమంలో భాగంగానే ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ప్రచురణ జరుగుతున్నది. కాగా ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ప్రథమ-ద్వితీయమండలాలతో యీ ప్రథమ సంపుటాన్ని-తృతీయ, చతుర్థ, పంచమ, షష్ఠ మండలాలతో ద్వితీయ సంపుటాన్ని-సప్తమ, అష్టమ మండలాలతో తృతీయ సంపుటాన్ని - నవమ, దశమ మండలాలతో చతుర్థ సంపుటాన్ని ఒకదానితరువాత ఒకటిగా నాలుగు సంపుటాలలో తిరుమల - తిరుపతి దేవస్థానంవారు ముద్రించి ఆవిష్కృతం చేస్తున్నారు.

ఈ సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ కార్యక్రమాలు నిర్వహించడంతోనే నా వేదవాఙ్మయ విజ్ఞాన పరిశోధనలకు నేను స్వస్తివాచకం చెప్పడంలేదు. మామూలుగా గత ముప్పై సంవత్సరాలుగా భగవత్కృపతో దినదినాభివృద్ధిగా అభ్యుదయముఖంలో-బహుముఖాలుగా కొనసాగుతున్న నా వేదవిజ్ఞాన పరిశోధనలు, మన మహర్షుల-వేదర్షుల అడుగుజాడలలో ఆచరణ పూర్వకంగా కొనసాగుతున్న నాపరిశోధనలు, నిరవధికంగా-నిరాటంకంగా-నిరంతరమూ కొనసాగుతూనే వుంటాయని నేను సవినయంగా మనవి చేస్తున్నాను. మొట్టమొదటినుంచి కేవలం దైవప్రేరణతోనే దైవానుగ్రహంతోనే నే నీ ఆర్ష విజ్ఞాన పరిశోధనలు చేస్తున్నానని కూడా సవినయంగా మనవి చేస్తున్నాను.

నిజానికి ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ బాధ్యతలు రక్షణపూర్వకంగా దైవలీలగానే నాకు లభించినా యీ బాధ్యతను నాకప్పగించాలని ఆచరణలో తొలుత బీజంవేసిన డాక్టర్ శ్రీ సి. అన్నారావు, శ్రీ పి. ఎన్. రాజ గోపాలరాజు I.A.S. గార్లకు దానిని అమలుపరచి ఆచరణలోచేసేచూపించిన డాక్టర్ ఎన్.రమేశన్ I.A.S, శ్రీపి.వి.ఆర్.కె.ప్రసాద్ I.A.S గార్లకూ అప్పటి బోధ్యసభ్యులకు, ప్రస్తుతం బోధ్య అధ్యక్షులైన శ్రీ బి. నాగిరెడ్డిగారికి తదితర బోధ్యసభ్యులకూ నాహృదయపూర్వకమైన కృతజ్ఞతలు తెలియజేస్తున్నాను. సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ప్రథమ సంపుటాన్ని అనేక శ్రమలకోర్చి ముద్రించిన స్వతంత్ర ప్రెస్ అధిపతులైన శ్రీమతి కందనాతి ఉషారెడ్డి, శ్రీ కందనాతి చెన్నారెడ్డి దంపతులకు నాహృదయపూర్వకమైన శుభాకాంక్షలు తెలియజేస్తున్నాను.

ప్రొడరాబాద్

న్యూ నల్లకుంట

తొలి ఏకాదశి

12-7-1981

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

శుభశంస!

౧

సామాన్యకుటుంబమున న
సామాన్యతఁబుట్టి పెరిగి శశ్వచ్ఛక్తిన్
సామాజిక నవ చైత
న్యామృతుఁడగు నాగిరెడ్డి నభినందింతున్॥

౨

పండిన వయసున నిండగు
గుండెలు మెండుగను నేడు కొండల గుడులై
పండఁగ నధ్యక్షుండై
రెండింతల కీర్తి నాగిరెడ్డి వెలిఁగెడున్॥

౩

ఒకవంక వేదాల యకలంక నాదాలు
విమలశక్తుల నిండి విస్తరిల్ల
నొకవంక శాస్త్రాలు వికసించు మార్గాల
వేలువేలుగఁ బూలు వెల్లివిరియ
నొకవంక సాహిత్య సకల శాఖలు వేరు
వేరు రూపులు దాల్చి వెలుఁగుచుండ
నొకవంక సంగీత చకిత నృత్యరవళుల్
చెవులు గింగురుమంచుఁ జెలఁగుచుండ
వరల బహుముఖాలఁ దిరుమల తిరుపతి
దేవళముల నెల్లఁ దీర్చిదిద్ది
శాశ్వతంపుఁ గీర్తి సకలదిశల వెల్గ
శ్రీ బి. నాగిరెడ్డి శ్రీల నేలు॥

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

శ్రీ బి. నాగిరెడ్డి
అధ్యక్షులు

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల ధర్మకర్తల మండలి

శ్రీ పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్ ఐ. ఏ. ఎస్.

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

ఆభినందన !

1

కడు వేదవిస్తృతిఁ గపిలర్షియా ? కాఁడు
వేదప్రచార సంవాది యతఁడు !
పారాడు నార్ష విద్యారణ్యుడా ? కాఁడు
వేద సద్బోష సమ్మోదుఁ డతఁడు !
రాజరాజనరేంద్ర రాణ్మోళియా ? కాఁడు
వేదవిజ్ఞాన సంప్రీతుఁ డతఁడు !
మనుమసిద్ధిని బోలు మనుజేంద్రుడా ? కాఁడు
పండిత కవి పక్షపాతి యతఁడు !
అతఁడు శ్రీవేంకటేశ భక్తాగ్రగామి
గోపికార్ధాంగిప్రియుఁడు సద్గుణ గణుండు !
అలర పీ.వి.ఆర్.కె. ప్రసాదుఁ డమరుఁడయ్యెఁ
దెలుఁగు దేవవేదమ్మును వెలుఁగఁజేసి॥

2

పీ. పీ. ఆర్. కె. ప్రసాదుఁ డ
నావిలుడై కామ్యకర్మ లలిరించుచు నా
శ్రీవేంకటేశు సర్వలఁ
గావించుచు ముక్తిగనుతః గాఢ సుఖ క్రిన్॥

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మగు మహాధ్మజ్ఞ
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

అసూర్యా నామ తే లోకా ఆనేస తమసావృతాః ।

తాగ్ంస్తే ప్రేత్త్యాపి గచ్ఛన్తి యే కే చాత్మహన్ జనాః ॥

యజుర్వేద సంహితా-40 అధ్యాయ-3మం.

గీ॥ గాఢమైన తమము గ్రమ్మిన యట్లు లో
కము లసూర్యము లనఁగలవు కొన్ని
అత్మభూతమందు నాచరించినవారు
వానిఁ జెందువారు మేను విడిచి॥

కావ్యతీర్థ
నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

యదద్య కచ్చ వృత్రహన్తుదగా ఆభి సూర్య ।

సర్వం తదిన్ద్ర తే వశే॥

ఋగ్వేద సంహితా-8మం-9శిసూ-4ఋక్కు-

చరాచరాత్మరూపకా :

సమస్తజగద్దీపకా :

అజ్ఞాన తిమిరనాశకా :

అఖిలలోకజాల కాల

సర్వస్వము నీవశమై

సంచరించుఁ బరమాత్మా !॥

బ్రహ్మర్షి
వాజ్మయ మహాధ్యక్ష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

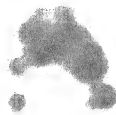
ఆశీస్సు

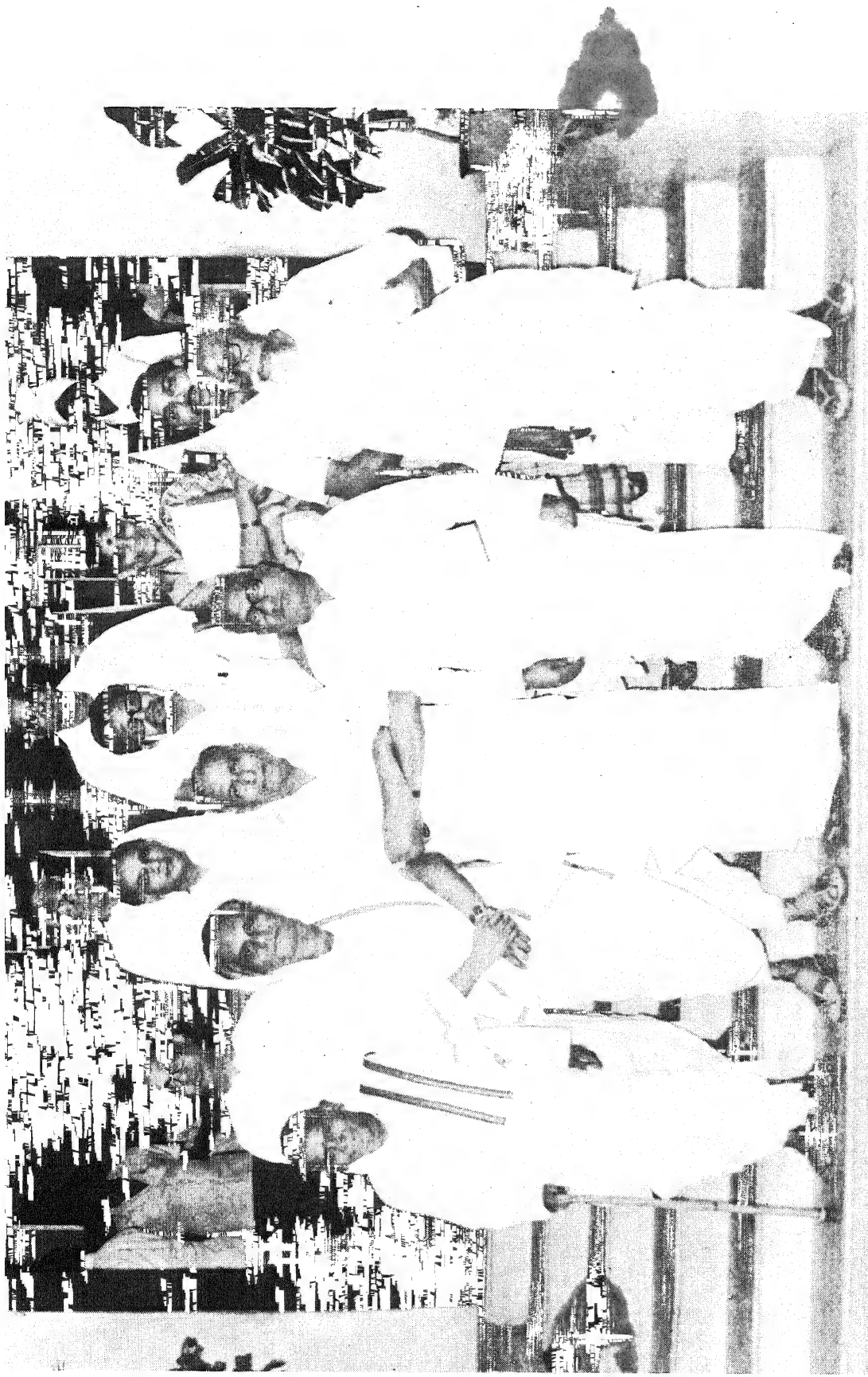
సమూల

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత
సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణల
మహాత్తర కార్యక్రమంలో
అనవరతం-అహరహం-అహోరాత్రులు
నాతోపాటు

అవిశ్రాంతంగా కృషి చేసిన
నా జ్యేష్ఠకుమార్తె
చిరంజీవి-సౌభాగ్యవతి
కుమారి వడ్లమూడి జయశ్రీ బి.యన్.సి.కి
భగవంతుడు
దీర్ఘాయురారోగ్య సౌభాగ్యభాగ్యముల నొసగి
కాపాడుగాక !

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయ మహాభ్యుష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం ధర్మకర్తల మండలి

- మొదటివరుస యెడమనుండి కుడికి : శ్రీ నైదయ్య ఎమ్.ఎ., శ్రీ పై.వి. రామిరెడ్డి బి.ఎ.బి.ఎల్., శ్రీ బి. నాగిరెడ్డి (అధ్యక్షులు), శ్రీ కె.వీరారెడ్డి, శ్రీ ఈ. ఎన్. జోషి.
- రెండవవరుస యెడమనుండి కుడికి : శ్రీ బి. సత్యనారాయణ, శ్రీ పి. ఎన్. రాజగోపాలరాజు బి. ఎ. ఎస్. (దేవదాయ-ధర్మాదాయశాఖ కమిషనర్), శ్రీ పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్ బి. ఎ. ఎస్. (కార్యనిర్వహణాధికారి), శ్రీ మతి కె. ప్రభావతమ్మ ఎమ్.ఎల్.ఎ., శ్రీ ఆర్. సాంబశివరావు.
- మూడవవరుస యెడమనుండి కుడికి : శ్రీ ఎన్. సూర్యప్రకాశరావు బి.ఎ. ఎమ్.ఎల్.ఎ., శ్రీ హెచ్. ఆర్. బసవరాజు.

దివ్యో గన్ధర్వో భువనస్య యస్సతిరేక

ఏవ నమస్యో విక్స్విద్యః ।

తం త్వా యామి బ్రహ్మణా దివ్య దేవ

నమస్తే అస్తు దివి తే సదస్థమ్ ॥

-అథర్వవేదము

ఈ విశ్వసర్వస్వ మేలు నా పరమాత్మ

ప్రణతులకు నర్హుడౌ బ్రహ్మతులకు నర్హుడగు

వేదమంత్రజ్ఞాన విషయాలతో నతని

బొంది మోక్షానంద మందండి! పొందుగా ॥

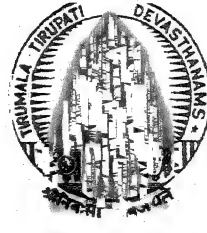
బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

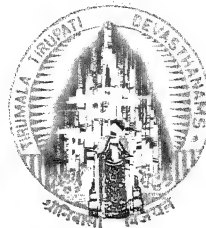
“కళా - ప్రపూర్ణ”

ట్రస్ట్

సమూల
శ్రీ మదాంధ్ర బుద్ధగేర్వద సంహిత
ప్రథమా సంపుటము
1, 2, మండలములు

ఆంధ్రానువాదకర్త

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకట నరసింహ శాస్త్రి

సంకలనకర్త - పరిష్కర్త

పూరణకర్త

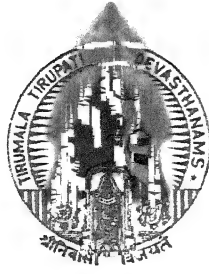
బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాల కృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

అంకితము

ఆంధ్రులకు

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయమహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య

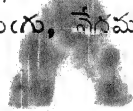
“కళా-ప్రహర్ష”

1

- సీ॥ ఐతరేయ బ్రాహ్మణాది వర్ణిత వైభవోపేత దేశమై యుండె నెద్ది ?
రాజనరేంద్ర సంపూజిత పద నన్నయకవి భూషిత మౌచ నమరె నెద్ది ?
కృష్ణరాయనిపేరఁ గృతులు రచించిన కవ్యష్టకముతోడఁ గ్రారె నెద్ది ?
కావ్య నిర్మాణ సంకల్పనచణులై న కవివతంసుల నెల్లఁగలిగె నెద్ది ?
- తే॥గీ॥ యఖిల జనులకుఁ గ్రొత్తదె నట్టి శక్తిఁ, బుట్టఁజేసిన గ్రంథముల్ పొందె నెద్ది
యట్టి మాయాంధ్ర దేశమునందుఁ గలుఁగు, నాంధ్రులకు దీని నర్పింతు సంకితముగ ॥

2

- సీ॥ రాజరాజ నరేంద్ర తేజః ప్రసక్తిచే నన్నయ ఫణతులు మున్నె వెలిగె
శ్రీరామ మహిమంబుచేతఁ బోతనమంత్రి భాగవతం బిలఁ బాదుకొనియెఁ
గృష్ణరాయనివల్లఁ గీర్తిఁగాంచిన పెద్దనాదుల కృతులెల్ల నతిశయించెఁ
గడు రెడ్ల సంపద కలిమిచేఁ దెనున శ్రీనాథ కావ్యంబు శ్రీలుగాంచె
- తే॥గీ॥ నల్లె మాయాంధ్ర దేశంబునందుఁ గల్గు, నూతన సుశక్తి పుత్రుఁడు పూతమతిని
నన్నుఁదనియింపఁజేయుచున్నాఁడు తెనుఁగు, సోమమును నాదరింపఁడే ! వేయిపాళ్లు ॥

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

అ॥వె॥ దేవ వేద వేద దేవై క్యమై వెల్లు, వేద మనువదించ వాద మగునె ?
శబ్ద మనువదించు శబ్ద శక్తుల నెవ్వఁ, డనువదించునోయి! యమృతగతిని ॥

4

సీ॥ ప్రభవించి వేలేళ్లు విభవమ్ముతో నుండి శుక్లశక్తిని మహాశోభ నొంది
యల ప్రమ దౌత్యము లలరార సృజన శక్త్యతివిపులగతి సహస్ర వత్స
రాశు రెన్నెన్నియో యధిగమింపఁగఁ బృథ్విపైఁబ్రజోత్పత్తి సుప్రాభవముగ
నాపైని నాంగిరుఁ డవతరించుచు నాంధ్ర జాతికి మూలమై చదలునంట
తే॥గీ॥ వేద విద్య విస్తృతి దీప్తవిమల శక్తి, దీర్ఘతముఁడాదిగ మును లుదీర్ణతగను
నాంధ్రులకును మత్కృత సుకృతాంధ్రదేవ, పద్యపారిజాతాల నర్పణమొనర్తు ॥

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

ఓమ్

సమస్తం

శ్రీ మదాంధ ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

ప్రథమం మండలమ్

ప్రథమోష్టకః—ప్రథమోధ్యాయః

అనువాకః—1, సూక్తమ్—1

ఋషిః—మధుచ్చందా వైశ్వామిత్రః*

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

ఓమ్

(1)	అగ్నిమీశే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవమృత్విజమ్ । హోతారం రత్నదాతమమ్ ॥	1
(2)	అగ్నిః పూర్వేభిరృషిభిర్ద్యౌ నూతనైరుత । స దేవాగ్ం ఏహ వక్షతి ॥	2
(3)	అగ్నినా రయిమశ్శవత్ పోషమేవ దివేదివే । యశసం వీరవత్తమమ్ ॥	3
(4)	అగ్నే యం యజ్ఞమధ్వరం విశ్వతః పరిభూరసి । స ఇన్ దేవేషు గచ్ఛతి ॥	4
(5)	అగ్నిర్హోతా కవిక్రతుః సత్యశ్చిత్రశ్రవస్తమః । దేవో దేవేభిరా గమత్ ॥	5
(6)	యదగ్గ దాశుషే త్వమగ్నే భద్రం కరిష్యసి । తవేత్ తత్ సత్యమగ్గిరః ॥	6
(7)	ఉప త్వాగ్నే దివేదివే దోషావ స్తర్థియా వయమ్ । నమో భరన్త ఏమసి ॥	7
(8)	రాజస్తమధ్వరాణాం గోపామృతస్య దీదివిమ్ । వర్ణమానం స్వే దమే ॥	8
(9)	స నః పితేవ సూనజేగ్నే సూపాయనో భవ । సచస్వా నః స్వస్తయే ॥	9

* ఋషిరాద్యో మధుచ్చందః । స విశ్వామిత్ర పుత్రః (పా)

శ్లో॥ యశ్య నిశ్చయతం వేదాంతా నదోభ్యోఽఖిలం జగత్
విర్య మేత మహం వన్దామి ధ్యాత్రిత మహేశ్వరమ్ ॥

ఓమ్

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమం మండలము

ప్రథమాష్టకము—ప్రథమాధ్యాయము

* అనువాకము—1—సూక్తము—1

† ఋషి—విశ్వామిత్ర పుత్రుడగు మధుచ్ఛందసుడు¹

దేవత—అగ్ని

(1) శ్లో॥ అగ్నిమీశే మహాదేవ మృత్విజం హోతృనామకమ్ ।

ఇష్టేః పురోహితం యాగ ఫలరత్నాదిధారిణమ్ ॥

1

(2) గీ॥ పూర్వ నూతన మునులచే బొగడఁదగిన, అగ్నిహోత్రుడు ప్రీతితో యజ్ఞమునకు

దేవతల² బలిచికొని వచ్చి దివిరి వారి, కమిత హవ్యము నొసఁగుచు నమరుఁగాక ! ॥

2

* శ్రీమదాంధ్రఋగ్వేదసంహితాకర్తయగు శ్రీ నేమానివారు తమ యనువాద గ్రంథములలో అనువాకములను సరిగా వ్రాయలేదు. కొన్నిచోట్ల వ్రాసిరి. కొన్నిచోట్ల బొరపాటుగా సంఖ్య లిచ్చిరి. పెక్కుచోట్ల సన అనువాకములను వ్రాయనేలేదు. కాని సంస్కృతమూలము ననుసరించి అనువాకములసంఖ్యల నీ తెలుగు గ్రంథమున నైతము వ్రాయుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

† అవిదిత్వా ఋషిం చందో దైవతం యోగమేవ చ। యే ధ్యావమేజ్ఞపేద్వాపి పాపీయాన్ జాయతే తు నః ॥

అర్థము-దేవత ఋషిచందస్సుల వినియోగమును దెలిసికొనక యేమంత్రమునైనను బఠించువాఁడును, జపముచేయువాఁడును బాపియగును. మరియు నార్ధేయ బ్రాహ్మణ (అరేయ-1) మనుస్మృతీయందును మంత్రముల కన్నిటికి ఋషి మొదలగునవి కలవు. వాని నన్నిటిని దెలిసికొనవలయును. కావున నేయద్గ్రంథమునైనను ఋషి మొదలగునవి దెలిసికొని పఠింపవలయును. నే.వేం.న.శా.

దేవత-ఋషి-చ్ఛందస్సులగురించిన ప్రామాణికముగఁ బరమవైజ్ఞానికముగ నార్థవిజ్ఞానమున కనుగుణముగా వ్రాసిన యీ పుటనోటు వాక్యములు శ్రీనేమానివారు తొట్టతొలిసంపుటములోఁ బ్రథమమండల ప్రప్రథమసూక్తములోఁగల దేవతాదులవద్దనే వ్రాసి యున్నచో నెంతయో సముచితముగా నుండెడిది. కాని శ్రీనేమానివారు స్వయముగా శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత 7వ మండలములోని (పంచమాష్టకము) పంచమాధ్యాయము ప్రారంభమైన (8వ సంపుటము 164వ పుటలో) 60వ సూక్తములోని దేవతవద్ద పుటనోట్ గుర్తుపెట్టి పూర్వపుఁబుటలో (ఎడమ ప్రక్కన) నీపుటనోటు వ్రాసి పొట్టి సంతకము పెట్టిరి. వ.గో.కృ

1. శ్రీనేమానివారు వివిధ సూక్తములఋషిగా (ప్రథమ-దశమ మండలములు) “మధుచ్ఛందసుడు” రూపమేకాక “మధుచ్ఛందసుడు” రూపముతప్ప “మధుచ్ఛందసుడు, మధుచ్ఛంధసుడు, మధుచ్ఛంధుసుడు, మధుచ్ఛంధుసుడు” రూపములు కూడ వ్రాయుట జరిగినది, (చూ. పీఠిక) వ.గో.కృ.

2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు సంచలముగణము ప్రయుక్తమైనది.

- (3) క॥ సుతియింపబడిన యనలుడు, ప్రతిదిన మభివృద్ధిజెందుఁ బ్రజల యశస్సున్
సుతులన్ భృత్యుల నొసఁగెడు, నతులిత ధనరాశి నిచ్చు యజమానునకున్ ॥ 3
- (4) గీ॥ నాల్గు దిక్కులయందును నాల్గురూప, ములనుగొని యగ్నిహోత్రుఁడు వెలుగుచుండ
†యజ్ఞవిష్ణుము లన్నియు నంతరించు, యజ్ఞమే తృప్తిగలిగించు నమరతతికి ॥ 4
- (5) క॥ కవి, హోత, సత్యవంతుడు, వివిధ యశస్సంపదాశి వెలసెడు వాఁడున్
నవదీప్తి వెలుగు ననలుం; డవితథముగ వచ్చుఁగాక యాగంబునకున్ ॥ 5
- (6) గీ॥ అగ్నిహోత్రుఁడ! నీకయి యధికహోమ, ములనుజేసెడు వారలు ముదముతోడ
నిచ్చుద్రవ్యము లన్నియుఁ బెచ్చుఁబెరిగి, నీకె యుపయోగవడుచుండె నిర్మలాత్మ! ॥ 6
- (7) క॥ ప్రతిదినము రెండువేళల, మతిమంతుల మగుచు మేము మాన్యస్తుతులన్
సతిపూర్వకముగఁ జేయుచు, సతతము నీచెంతఁ జేరఁజాలుదు మనలా! ॥ 7
- (8) గీ॥ అష్టరంబుల రక్షించి యఖిలయాగ, కర్మఫలముల నొసఁగుచు ఘనతజెందు
యజ్ఞశాలాస్థలంబుల నధికవృద్ధి, బొంది యనలుఁడ! మానతు లందుకొనుము ॥ 8
- (9) క॥ అడుగఁ దిరుగుచునుండెడి, బిడ్డలకున్ మేలునేయఁ బితవలె నగ్ని!
చొడ్డనగు కీడుఁ గొట్టుచు, నడ్డములేకుండ శుభము లందింపవొకో! ॥ 9

సూక్తమ్—2

ఋషిః—మధుచ్చందా వైశ్వామిత్రః

దేవతా—1-3 వాయుః, 4-6 ఇంద్ర-వాయూ, 7-9 మిత్రా-వరుణౌ

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) వాయవా యాహి దర్శతే¹మే సోమా అరంకృతాః । తేషాం పాహి శ్రుధీ హవమ్ ॥ 10
- (2) వాయ ఉత్తేభిర్భరన్తే¹ త్వామద్భా జరితారః । సుతసోమా అహర్విదః ॥ 11
- (3) వాయో తవ¹ ప్రవృత్తతీ ధేనా జిగాతి దాశుషే । ఉరూచీ సోమపీతయే ॥ 12
- (4) ఇన్ద్రోవాయూ ఇమే సుతా ఉప ప్రయోభిరా గతమ్ । ఇన్ద్రవో వాముశన్తిహి ॥ 13
- (5) వాయువిన్ద్రోశ్చ చేతథః సుతానాం వాజినీవసూ । తావా యాతమున ద్రవత్ ॥ 14

† ఆహవనీయ, మార్తానీయ, గార్హపత్య. అగ్నిధ్రియములను నాలుగు నామములతో నాల్గుదిక్కులయందు నగ్ని వెలుగుచున్నాడు; (నే.వేం.న.శా.) 1. ప్రవృత్తతీ (పా)

- (6) వాయవిష్ట్రశ్చ సున్వత ఆ యతమువ నిష్క్రతమ్ । మక్షిన్తా ధియా నరా ॥ 15
- (7) మిత్రం హవే పూతదక్షం వరుణం చ రిశాదసమ్ । ధియం పృతాచీం సాధన్తా ॥ 16
- (8) ఋతేన మిత్రావరుణానృతావృధావృతస్పృశా । క్రతుం బృహ స్తమాశాథే ॥ 17
- (9) కపి నో మిత్రావరుణా తువిశాతా ఉరుక్షయా । దక్షం దధాతే అవసమ్ ॥ 18

సూక్తము—2

ఋషి—మధుచ్ఛందసుండు

దేవత—1-3 వాయువు, 4-6 ఇంద్ర వాయువులు

7-9 మిత్రా వరుణులు †

- (1) గీ॥ వాయువాః రమ్భుః వేవేగ వలసినంత, సోమముం దీసియున్నాము నీమ మలరః
బిలుపు నాలించి మాకెల్లఁ బెద్ద వగుచుఁ, దగిన సోమ రసంబును ద్రావిపొమ్ముః ॥ 10
- (2) క॥ యజనముఁ జక్కఁగఁ దెలిసిన, యజమానుఁడు ఋత్విజులును యజ్ఞమానందున్
విజయముఁగోరుచు నిన్నే, భజియింపుచునుండిరయ్యః పవనుఁడః రావే ! ॥ 11
- (3) గీ॥ సోమ రసమును వర్ణించు సూక్త వాక్కు, సోమయాజిని వెండియు సోమ రసము
గ్రోలుటకు నిన్నుఁ బిలిచెడు గుణ గర్వింపుఁ, జేరుచున్నది నీయాన చిత్తగింపు ॥ 12
- (4) గీ॥ మీకు సోమరసం బెల్ల మించునటల, సిద్ధముగఁ జేసియున్నాము చిత్తగింపుఁ
డా రసము మిమ్ముఁ బ్రీతితో నభిలషించుఁ, గాన వాయువః యింద్రుఁడః గదలిరండుః ॥ 13
- (5) గీ॥ ఇంద్రుఁడః వాయుదేవః మీ రిద్ద రెలమి, యాగములఁ జేయువారల నాశ్రయించు
వారలును సోమ రస రుచిఁ బడసినట్టి, వారలును గాన వేగంబు చేరుడిచట ॥ 14

† తెలుఁగు అనువాదములోఁ బొరపాటున 7-8 ఋక్కులకు ఇంద్రవాయువులు దేవతలని పేర్కొనుట జరిగినది. (వ్రాతప్రతి-
1 సంపుటము. 58 పుట) 9వ ఋక్కునకు దేవతను జెప్పిననేలేదు. కాఁగా మూలముననుసరించి దేవతలుటంకింపఁబడినవి. వ.గో కృ.

- (6) గీ॥ సోమరసమును దీనెడి సోమయాజి, సోమరసమును ద్రావంగ శోభతోడ
వచ్చియుండిన మీరలు మెచ్చునట్లు, కర్మలన్నియు ముగియవె నిర్మలాత్మ! ॥ 15
- (7) *గీ॥ సకల వస్తువులను జక్కఁజెల్లెడువానిఁ, బూతు వర్షదాతఁ బూజ్య రవిని
విఘ్నకరుల నెల్ల వెన్నాడుచుం జాల, వారి నిచ్చునట్టి వరుణుఁడలఁతు ॥ 16
- (8) క॥ యాగాధిపులగు మీరలు¹, యాగమునకు నరుగఁదెంచి యజ్ఞములు తగన్
సాగెడునట్టులు నేయుచు, యాగఫలము నిచ్చి చనుఁడి! యప్పతిసూర్యుల్! ॥ 17
- (9) క॥ లోకోపకార దక్షులు, పాకార్యప్పతులు చాల బల సంపత్తిన్
వీఁక నభివృద్ధిఁజేయుచు, మాకు² సత్కర్మ నిచ్చి ²మరలుఁడు ప్రీతిన్ ॥ 18

సూక్తమ్—3

ఋషిః—మధుచ్ఛందా వైశ్వామిత్రః

దేవతా—1-3 అశ్వినౌ, 4-6 ఇంద్రః, 7-9 విశ్వే దేవాః, 10-12 సరస్వతీ

చందః—గాయత్రీ

- (1) అశ్వినౌ యజ్వరీరిషో ద్రవత్పాణీ శుభస్పతీ । పురుషజా చనన్యతమ్ ॥ 19
- (2) అశ్వినౌ పురుదంససా నరా శవీరయా ధియా । ధిష్ఠ్యా వనతం గిరః ॥ 20
- (3) దస్రా యువాకవః సుతా నానత్యా వృక్షబర్హిషః । ఆ యాతం రుద్రవర్తనీ ॥ 21
- (4) ఇంద్రా యాహి చిత్రధానో సుతా ఇమే త్వామవః । అణ్వీభిస్తనా పూతానః ॥ 22

* చందశాస్త్రముననుసరించి గీతము తేటగీతి అటవెలఁది అని రెండు విధములుగాఁ జేర్చొనఁబడినది. ఈ దృష్ట్యా శ్రీ నేమానివారు మొత్తము తెలుగు ఋగ్వేదానువాద పద్యములలోని అటవెలఁదుల నన్నింటిని గీతములుగా “గీ” అని నిర్దేశించిరి. ఇవి దోషము కానేరదు వ.గో.బృ.

1. వైదిక ధర్మముల యొక్క యత్యంత ప్రాచీనమగు ధర్మము యజ్ఞమయముగనుండెను, అనఁగాఁ గర్మప్రధానముగ నుండెను. కాని యా ప్రాచీన ధర్మ స్వరూపము భక్తి ప్రధానమనిగాని జ్ఞానప్రధానమనిగాని యోగప్రధానమైనది అనిగాని కాదని వేదసంహిత వల్లను బ్రాహ్మణములవల్లను దేలుచున్నది. ఈ యజ్ఞయాగాది కర్మవరమగుధర్మమే గీతలందుఁజెప్పఁబడినది. ఇట్టిధర్మము జైమినీయ మీమాంసా సూత్రమున శాస్త్రము పద్ధతిగా నిర్ణయింపఁబడినది. మీమాంసయను పేరు ప్రొత్తవిద్యై నను యాగాదిధర్మాలు ప్రాచీనము లైనవియే. కాని యీ కర్మకాండము పిదప జ్ఞానకాండము బయలుదేరినవి, కావున రెండును ప్రాచీనములైనవే. అక్కాలమందే రెండు కక్షలేర్పడినవి. నే. వేం న.శా.

2. మానుగఁజనుఁడి: (తొ.పా.)

- (5) ఇంద్రా యాహి ధిమేషితో విప్రజాతః సుతావతః । ఉప బ్రహ్మణి వామతః ॥ 23
- (6) ఇంద్రా యాహి తూతుజాన¹ ఉప బ్రహ్మణి హరివః । సుతే దధివ్య నశ్వనః ॥ 24
- (7) ఓమానశ్వర్షణీవృతో విశ్వే దేవాన² ఆ గతః । దాశ్వాంసో దాశుషః³ సుతమ్ ॥ 25
- (8) విశ్వే దేవాసో⁴ ఆపురః సుతమా గన్త తూర్జయః । ఉస్రా ఇవ స్వసరాణి ॥ 26
- (9) విశ్వే దేవాసో అస్రిధ ఏహిమాయాసో అద్రుహః । మేధం జుషన్త వహ్నయః ॥ 27
- (10) పావతా నః సరస్వతీ వాజేభిర్వాజినీవతీ । యజ్ఞం వష్టు ధియావసుః ॥ 28
- (11) చోదయిత్రి సూన్యతానాం చేత నీసుమతీనామ్ । యజ్ఞం దధే సరస్వతీ ॥ 29
- (12) మహో అర్హః సరస్వతీ ప్ర చేతయతి కేతునా । దియో విశ్వా వి రాజతి ॥ 30

సూక్తము—3

ఋషి—విశ్వామిత్ర పుత్రుడగు మధుచ్ఛందనుడు

దేవత—1-3 అశ్వదేవతలు,* 4-6 ఇంద్రుడు, 7-9 విశ్వే దేవతలు

10-12 సరస్వతీ

- (1) క॥ వరుణుడః సూర్యుడః మీరలు, కరములు సాపుకొని మాకుఁ గలిగిన హవ్యం
బరమర లేకయె కొనుచుం, బరువడిఁ గర్మతతిఁ జేయఁ బనుపుడు మమ్మున్ ॥ 19
- (2) గీ॥ ఉరుకర్మలు గలవారలు, నరు లశ్వలు¹ బుద్ధి విభవ నందితభ క్తుల్
పరమకృత వేద సుతులన్, వివరముగా నెఱుంగరండుఁ వేగమె మీరల్ ॥ 20
- (3) క॥ వారిత కిల్చిపులగు మీ, కే రిల సమమైనవార లీ జగమందున్²
కూరు లగు శత్రు జనులం, గారియఁబెట్టంగ మీకుఁ గార్యముకాదే ? ॥ 21

1. జాన¹ఉప, 2. దేవాన²ఆగత, 3. స్తుతమ్, 4. దేవాసో⁴ఆపురః (వ్రా ప్ర.)

* అశ్వినీదేవతలు అని ప్రయోగింపవలసియుండఁగా శ్రీ నేమానివారు “అశ్వదేవత” అనియే గ్రంథమందంతటను వాడిరి. వై(గా బహుత్వములో “అశ్వలారః” అని ఉత్సరహితముగా వైతము ప్రయోగించిరి. ఇట్టిచోట “అశ్వలారః” అని సవరింపఁ బడినది. వ.గో.కృ.

1. “అశ్వలుః” ఇత్యాదిగాఁగల ఆరగాగమరహిత సంబోధనా బహువచన ప్రయోగము మధ్యమ పురుషయోగములోఁజేయఁ బడినట్లు గుర్తింపవగును. ఇటువంటి ప్రయోగము లనేకము లీగ్రంథమునఁగలవు. వ.గో.కృ.

2. “జగమందుం” అని ద్రుత పూర్ణబిందుపురూపము మూలములో వ్రాయఁబడినది.

- గీ॥ వేరుతోఁగోసి భూమిపై విస్తరించి, పరుపఁబడినట్టి దర్భపైఁ బరమభక్తి
నుంపఁబడినట్టి సోమంబు నుచితరీతి, నానుటకు రండు: వేవేగ నశ్వలార: ॥ 22
- (4) గీ॥ శోభ¹ నొప్పెడు పరిశుద్ధ సోమ లతలఁ, బిండితీసిన రస మెల్లఁ బెంపుతోడ
నిన్నుఁ గోరుచునుండె నో సన్నతాంగః, యింద్రుఁడా: రమ్ము: వేగమే యిచ్చతోడ ॥ 23
- (5) క॥ మతిచేఁ బొందం దగుదువు, మతిమచ్చోదితుఁడ వగుచు మా రసమునకై
స్తుతులన్ వినుచున్ శీఘ్రం, బతులిత దయతోడ రావె: యమరాధీశా: ॥ 24
- (6) క॥ హరులం గూడుచు శక్రుఁడఁ, త్వరితము రావేమి? బ్రహ్మధర్మం బెఱుగన్²
మఱి మా యజ్ఞమునం గల, గురుహవ్యముఁ గైకొనంగఁ గోరితిమి నినున్ ॥ 25
- (7) క॥ మనుజులను యాగకర్మలఁ, బనివడి రక్షించునట్టి³ ఫలము నొసఁగుచున్
జను లొసఁగు సోమరసమున్, 4గనుఁగొని గ్రోలుటయె మీ సుకార్యమునుండి: ॥ 26
- (8) క॥ దినమున సూర్యుని పృష్ఠులు, తనరుచు నేతెంచునట్లు తద్దయు దయతో
ననుమానము విడనాడుచు, ఘనమగు సోమమును ద్రావఁ 5గదలుఁడు మీరల్ ॥ 27
- (9) క॥ విశ్వేదేవతలారా, విశ్వమునకు మేలునేయ వెడలెడు వారల్
నశ్వరము లేని వారలు, విశ్వ హవిస్సులను గొనఁగ వేగము రారే: ॥ 28
- (10,11,12) సీ॥ పారిశుద్ధ్యంబును బరమాన్నధనముల నిచ్చు సరస్వతి: యిపుడు రావె:
యజమానులకుఁజాల నన్నాడు లందించి మఖమును నెఱవేర్చ మగువ: రావె:
మానవుల్ సత్యంబు మరువనట్లులు నేసి వెలయు సరస్వతి: వేగ రావె:
కర్మలు జనులకుఁ గలిఁగించుదానవై కర్మలఁబోషింపఁ గదలి రావె:
గీ॥ దేవతా⁶ రూపమున నీవు తిరుగుచుండి, సర్వజనులకుఁ బ్రీతితోఁ జాల జలము
నిచ్చుచున్నావు సత్కర్మ లింపుగల్గి, జరుగునట్లులు నేయుచు⁷సాగి రావె: ॥ 29

అనువాకః—2, సూక్తమ్—4

ఋషిః—మధుచ్చందా వైశ్వామిత్రః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) సురూపకృత్నుమూతయే సుదుఘామివ గోదుహే । జాహ్లామసి ద్యవిద్యవి ॥ 31
- (2) ఉప నః నవనా గహి సోమస్య సోమపాః పిబ । గోదా ఇద్ రేవతో మదః ॥ 32

1. శోభనొప్పెడు అని మూలములో భకారము తరువాత ఆర్థానుస్వారముంచఁబడినది. 2. బెఱుగం అని యిక్కడ మకారమునకుఁ బూర్వమునఁ బూర్ణబిందువే ప్రయోగింపఁబడినది. ఇట్లే పెక్కుచోట్ల స్థిరములకుఁబూర్వము బిందువుంచఁబడెను. 3. యజ్ఞఫలదులు మీరల్ (తొ.పా.) 4. మనుగొని పొందుంబునేత ముఖ్యమునుండి: (తొ.పా.) 5. గదలుచురండి: (తొ.పా.) 6. దేవతా రూపనదివయి (తొ.పా.) 7. జరిగిరావె: (తొ.పా.)

- (3) అథా తే అస్తమానాం విద్యామ సుమతీనామ్ : మా నో అతిభ్య ఆ గహి ॥ 33
- (4) పరేహి విగ్రమ స్తతమింద్రం పృచ్ఛా విపశ్చితమ్ : యస్తే సఖిభ్య ఆ వరమ్ ॥ 34
- (5) ఉత బ్రువన్తు నో నిదో నిరన్యతశ్చిదారత : దధానా ఇంద్ర ఇద్ దువః ॥ 35
- (6) ఉత నః సుభగాగ్ం అరిర్వోచేయర్దస్మ కృష్టయః : స్వామేదింద్రస్య శర్మణి ॥ 36
- (7) ఏమాశుమాశవే భర యజ్ఞశ్రియం స్మహాదనమ్ : పతయన్ మన్యత్సఖమ్ ॥ 37
- (8) అన్య పీత్వా శతక్రతో ఘనో వృత్రాణామభవః : ప్రావో వాజేషు వాజినమ్ ॥ 38
- (9) తం త్వా వాజేషు వాజినం వాజయామః శతక్రతో : ధనానామింద్ర సాతయే ॥ 39
- (10) యో రాయోవనిర్మహాన్ సుపారః సున్వతః సఖా : తస్మా ఇంద్రాయ గాయత ॥ 40

అనువాకము—2 సూక్తము—4

ఋషి—మధుచ్ఛందసుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) గీ॥ పాలఁ బిండువాఁడు పాలఁ బిండుటకయి, యావుఁ బిలుచునట్టు లాదరమున
సకల కర్మచయము సఫలతఁ జెంచింప, వేడుకొందు మేము వేడ్క నింద్రః ॥ 30
- (2) క॥ సవనమునకు రమ్మింద్రుఁడఁ, యవితథముగ సోమ రసము నాసుముఁ ప్రీతిన్
సవసోమరసముఁ ద్రాగిన, 1వివిధానుల గోవు లెల్ల వెలయును మాకున్ ॥ 31
- (3) గీ॥ మంచి బుద్ధులఁ బొందంగ మరఁగి మేము, నిన్ను వేడుచునున్నాము నిర్మలాత్మః
మమ్ము మీరక యేవేళ మనసుఁ గలిఁగి, రమ్ముః మా²యొద్ద కో యింద్రః రమ్ముః నీవు ॥ 32

1. గవులదికము కలుగుఁగదర ఖల నాశకుఁడాః (తొ.పా.) సవగోవులు కలుగుఁగదర ఖలనాశకుఁడాః (తొ.పా.) సవ
గోవులన్న పాదములోయతి భంగము. 2. మాయొడ్డకో దేవరాజః నీవు (తొ.పా.)

- (4) క॥ నుడువులు తడఁబడకుండఁగఁ, గడు నింద్రస్తుతులఁ జేయఁగలవో! లేవో!
కడు బుద్ధిశాలి ధనదుని, నడుగుము యజమాన! వేగ! నధికప్రీతిన్ ॥ 33
- (5) క॥ ఎల్లప్పుడు ఋత్విగ్గణ, ముల్ల మలర నుతిని జేయ నూకొని దానిన్
బ్రల్లదమని తలఁచెడు వా, రెల్లరు గృహములను విడచి యేగుఁ డెచటికేన్ ॥ 34
- (6) క॥ ధనవంతు లనుచు శత్రువు, లనవరతము మమ్ముఁ బొగడ²నఖిలులు మిత్రుల్
ధనవంతు లనుచు మమ్ముల, ననవలవడె? మేము నీకు నన్యులమె? హరీ! ॥ 35
- (7) క॥ సవన శ్రయములయందుం, దివిజేంద్రుఁడు పొందునదియుఁ దీరుగ నానా
సవనై శ్వర్య ప్రదమా, నవ సోమ రసంబు నిమ్ము నాకస్థనకున్ ॥ 36
- (8) గీ॥ లీలతో³ సోమరసమును గ్రోలి వృత్ర, ముఖ్య రాక్షసులన్ నీవు మొత్తి వారి
భండనములందు యోధులౌ భక్తవరులఁ, 4గాచితివి నీవు శక్రుఁడా! కరుణఁబూని ॥ 37
- (9) గీ॥ పెక్కు యజ్ఞము లొనరించి పేరు నొంది, నట్టి యమరాధిపీరుఁడా! యమిత ధనము
గోరి హవ్యము లన్నియుఁ గూర్చి నీకు, నందఁజేయుచునున్నార మందుకొనుము! ॥ 38
- (10) గీ॥ యజ్ఞకర్తకు నెచ్చెలియైన వాని, యజ్ఞసూచకు నింద్రుని నార్యులార!
మనల రక్షించుపనికయి మరువకుండ, మతులతో వేడుకొనరారె? యతుల భక్తి ॥ 39

సూక్తమ్—5

ఋషిః—మధుచ్ఛందా వైశ్వామిత్రః

దేవతా—ఇంద్రః

భందః—గాయత్రీ

- (1) ఆ త్వేతా ని పీదతేంద్రమఖి ప్ర గాయత । సఖాయః స్తోమవాహనః ॥ 41
- (2) పురూతమం పురూణామీశానం వార్యాణామ్ । ఇంద్రం సోమే సచా సుతే ॥ 42
- (3) స ఘా నో యోగ ఆ భువత్ స రామే స పురంద్యామ్ । గమద్వాజేభిరా స వః ॥ 43
- (4) యస్య సంధే న వృజ్యతే హరీ సమత్సు శత్రవః । తస్మా ఇంద్రాయ గాయత ॥ 44
- (5) సుతపాష్నే¹ సుతా ఇమే భువయో యన్తి పీతయే । సోమాసో దవ్యాశిరః ॥ 45

1. వేగనుచితమతితోన్ (తొ.పా. యతిభంగము) 2. నఖిల సుమిత్రుల్ (తొ.పా.) 3. బాగుగా సోమరసమునుద్రాగి (తొ.పా.)

4. గాచితివి శక్రదేవుఁడా (తొ.పా.) 1. పాష్నే (ద్రా.ప్ర)

- (6) త్వం సుతస్య పీతయే సద్యో వృద్ధో అజాయథాః । ఇంద్ర జ్యైష్ఠ్యాయ సుక్రతో ॥ 46
- (7) ఆ త్వా విశంత్యాశవః సోమాస ఇంద్ర గిర్వణః । శం తే సంత ప్రచేతసే ॥ 47
- (8) త్వాం స్రోమా అవీవృధన్ త్వముద్ధా శతక్రతో । త్వాం వర్తన్తు నోగిరః ॥ 48
- (9) ఆక్షితోతిః సనేదిమం వాజమింద్రః సహస్రిణమ్ । యస్మిన్ విశ్వాని పాంస్యా ॥ 49
- (10) మా నో మర్తా అభి ద్రుహన్ తనూనామింద్ర గిర్వణః । ఈశానో యవయా వధమ్ ॥ 50

సూక్తము—5

ఋషి—మధుచ్ఛందసుండు

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) గీ॥ మంత్ర పాఠకులారా: యోమాన్యులారా:, శీఘ్రముగ మీరు దర్భలజేరవచ్చి
యందుగూర్చుండి సోమము నానునపుడె, చక్కగ నుతింపుఁ డింద్రుని శక్తి మీర ॥ 40
- (2) క॥ మీరందఱు రసహసముఁ, బ్రారంభింపఁగనె శత్రుబాధకు నింద్రున్
మీరిన శక్తింగొలుపుం, డేరీ మీసాటి వార లిలలోఁ జెప్పుడి: ॥ 41
- (3) గీ॥ పూర్వమందులేని పురుషార్థములు మమ్ముఁ, జెందునట్లు వజ్రి చేయుఁగాక:
ధనము మరియు యోగ్యదారలఁ గలిగించి, యాయదగిన దాని నిచ్చుఁగాక: ॥ 42
- (4) గీ॥ ఎవని యరదము గుఱ్ఱము లెదుటఁజడఁగ, వెఱచి పరుగిడుచుందురో వివిధ వైరు
లట్టి యింద్రమహాత్ముని నమితభక్త, పూర్వకంబుగ వేడుఁడు పూజ్యులారా: ॥ 43
- (5) క॥ అమరేంద్రునికొఱకై కడు విమలంబగు సోమరసము 3విస్తరముగ న
త్త్రమ పద్ధతిఁదీయుచు నిపు, డమరిచియున్నార మిచట నందుఁడు: దానిన్ ॥ 44

1. వారలిలలోఁగలరే (తొ.పా.) 2. లట్టిదేవాధిరాజును నమితభక్తి (తొ.పా.) 3. విస్తారముగాఁ గ్రమపద్ధతి (తొ.పా.) ఇక్కడ మూలవ్రాతప్రతిలో “పద్ధతి” అని ప్రయోగితమైనది. “ఋయోహోఽన్యతరస్యామ్” అను పాణిని సూత్రమువల్ల మహాప్రాణము వైకల్పికముగా వక్కాణింపఁబడినది. జగద్ధితము-జగద్ధితమువలె పద్ధతి-పద్ధతి ద్వితీయములుండును. కాని తెలుఁగు ప్రయోగములలోను వ్యవహారములోను మహాప్రాణాదేశరూపము మాత్రమే యేకైకముగా (నిత్య మన్నట్లు) నుపయోగింపఁబడుచున్నది. ఛందశ్శాస్త్రములలో యతివిషయములో వైకల్పికయతులలో నీ మహాప్రాణవైకల్పికాదేశ విషయము దృష్టిలోఁబెట్టుకొని ఉభయ యతిని నామోదించుట జరిగినది. కాని శ్రీ నేమానివారు ప్రత్యేకించి వైకల్పిక రూపమగు “పద్ధతి” రూపమును యతిస్థానము కాకపోయినను బ్రయోగించుట మనము ప్రత్యేకముగా గుర్తింపవలసియున్నది. వ.గో.కృ.

- (6) క॥ కామముదీరగ సోమము, నీమముతోఁ ద్రావ నీవు నఖిలామర సు
స్తోమమునఁ బెద్ద యగుట క, సీమోత్సాహంబు గల్గి చెలఁగితివి హరీ॥ 45
- (7) క॥ ఎప్పుడు త్రాగెదవో యని, మెప్పు గనిన సోమరసము మేల్కొనియుండెన్
దప్పక యీ సోమంబే, యొప్పుగ సుఖ మిచ్చు నీకు నుచితజ్ఞానీ॥ 46
- (8) గీ॥ సామ ఋగ్వేద మంత్రముల్ చాలినంతఁ, దుష్టిఁగలిఁగించి యుండెను దొల్లి నీకు
నట్టులనె మేము నేనెడు నఖిలనుతులు, సంతసంబును గలిఁగింపఁజాలుఁగాక॥ 47
- (9,10) గీ॥ అఖిలశక్తులతోఁగూడి యమరియున్న, నన్నమును నందుకొనుఁగాక నమరవిభుఁడు
కంటకముఁబోలు శాత్రవగణమువలనఁ, జావు లేకుండ మముఁజేయు శక్రదేవ॥ 48

సూక్తమ్—6

ఋషిః—మధుచ్ఛందా వైశ్వామిత్రః

దేవతా—1-3 ఇంద్రః, 4,6,8,9, మరుతః, 5,7 మరుతః ఇంద్రశ్చ, 10 ఇంద్రః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) యుంజంతి బ్రహ్మమరుషం చరంతం పరి కన్తుషః । రోచంతే రోచనా దివి ॥ 51
- (2) యుంజంత్యన్య కామ్యా హరీ విపక్షసా రథే । శోణా ర్చష్టా నృవాహసా ॥ 52
- (3) కేతుం కృణ్వన్తకేతవే పేశో మర్యా అపేశసే । సముషద్ధిరజాయథాః ॥ 53
- (4) ఆదహ స్వదామను పునర్గర్భత్వమేరిరే । దధానా నామ యజ్జియమ్ ॥ 54
- (5) వీశు చిదాక్షత్తుభిర్గుహా చిదింద్ర వహ్నిభిః । అవిష్ట ఉస్రియా అను ॥ 55
- (6) దేవయంతో యథా మతిమచ్ఛా విదద్యసుం గిరః । మహామనూషత శ్రుతమ్ ॥ 56
- (7) ఇంద్రేణ సం హి దృక్షసే సంజగ్మానో అభిభ్యషా । మందూ సమానవర్చసా ॥ 57
- (8) అనవద్యైరభిమ్యభిర్బ్రుః సహస్వదర్చతి । గజైరింద్రస్య కామ్యైః ॥ 58

(9) అతః పరిజ్ఞాన్నా గహి దివో వా రోదనాదధి । 1సమస్తిన్నృంజతే గిరః ॥ 59

(10) ఇతో వా సాతిమీమహే దివో వా పార్థివాదధి । ఇంద్రం 2మహో వా రజసః ॥ 60

సూక్తము—6

ఋషి—మధుచ్ఛందసుడు*

దేవత—1-3 ఇంద్రుడు, 4,6,8,9, మరుత్తులు, 5-7 మరుత్తులు, ఇంద్రుడు, 10 ఇంద్రుడు

(1) †క॥ అనిలాగ్ని రూపములతో, ననుపమగతి వెలుగు నింద్రు నందఱు, బ్రీతిన్
ఘనమగు యజ్ఞంబులలో, ననయ ముపాసించుచుండు రతః ధంతటగా ॥ 49

(2) గీ॥ అందఱుం గోరదగినట్టి యరుణకాంతి, గల్గినట్టియు సారధిగల్గినట్టి
యఖిల జవనత్వయుక్త హయద్వయంబు, గట్టుచున్నారు బండికి గదలకుండ ॥ 50

(3) గీ॥ భానురూపుడవగునింద్రః భానువితతి, జ్ఞాన మర్పించుచున్నది జనులకెల్ల
గోచరముగాని వస్తువుల్ గోచరించు, నట్లు చేయుచునున్నది యతిశయముగ ॥ 51

లేక

గీ॥ భానురూపేంద్రుఁ డుదయింపఁబ్రాణులన్ని, చేతనము, బొందుచున్నవి చింత వీడి
కంటఁబడనట్టివస్తువుల్ గానఁబడుచు, వెలుగుచున్నవి మిగుల సుర్వీతలాన ॥ 52

(4) సీ॥ వర్షంబు కురిసిన వలసిన పంటలు 1మెండుగ జగతిని బండుచుండుఁ
బంటలు పండిన భాగ్యంబు లబ్బును దానిచే నన్నంబు తఱుగకుండు
నన్నసమృద్ధిచే యజ్ఞముల్ నెఱవేరు యాగంబులంజాల నన్నమగును
గాన మరుత్తులు 2ఘనమగుప్రీతిని, బ్రతివత్సరంబునఁ బ్రకృతియందు

గీ॥ వర్షకాలము గతియింప వారికొఱకు, నన్నమునకును గొప్పదొ జస్సమునకు
మేఘమండలమును నెల్ల మేలుఁగొలిపి, వారిఁ గురిపించుచుండుఁ దా వలసినట్లు ॥ 53

1. సమస్తింజతే (వ్రా.ప్ర.) 2. మవేహకాదజసః (వ్రా.ప్ర.)

† శ్రీనేమానివారు ప్రథమమండలములోని 6వ సూక్తములోని తొలిఋక్కును దోషయుక్తముగఁ బునరుక్తార్థి వాచక పదములతోఁ గందపద్యముగా రచించిరి. (చూడు. 1వ సంపుటము. 63వ పుట. 49 పద్యము.) తొలుత “అనిలాగ్ని వాయురూపము” అని వ్రాసి అనల-అగ్నిశబ్దము లేకార్థకములగుట గమనించి “అనిలాగ్ని వాయురూపము” అని రచయితయే సవరించెను. “అనిల-వాయు” పదములు పర్యాయపదములన్న సంగతి గుర్తింపక యీ పొరపాటుచేసిరి. మీఁదుమిక్కిలి రెండవపాదమున- “లను వెలిగెఁ....నింద్రదేవు నందఱుఁబ్రీతిన్” అని ల-నలకుయుతిని బ్రయోగించుటతో యతి భంగమేర్పడినది. నాల్గవపాదములో “ఉపాసించుచుండు రంతట నతఁడే” యనుమాటలు ననందర్శముగను ననన్వితములుగను నుపయోగింపఁబడినవి. వ.గో.కృ.

1. పండుగ జగతిని మెండుగాను (తొ.పా.) 2. కాదనకెప్పుడు (తొ.పా.)

- (5) గీ॥ దుర్గమ స్థానములకయి నిర్గమించి, వితతబలయు కమైన మారుతముతోడఁ
గూడి గుహాయందు నున్నట్టి గోగణంబు, ¹బొందియుంటివి నీ వింద్రః పొలుపుమిగుల॥ 54
- (6) క॥ అతిమహిమఁ దెలుపు విత్తము, శ్రుతముంగల మారుతమును సూన్యతులారా :
మతిమంతు నింద్రునింబరె, నతిభక్తిని వేడుకొనరె: యత్యాతురులై ॥ 55
- (7) గీ॥ తుల్యకాంతులు నిత్య సంతుష్టమతులు, మీరలున్ శక్రదేవుఁడు ²మారుతములు :
నిర్భయుండగు నింద్రుని నేస్తమాని, వచ్చియుండినఁ ³జూడమె? మెచ్చునట్లు ॥ 56
- (8) గీ॥ నిష్కళంకులు దాతలు నిత్యశుభద, మారుతములారా: మిమ్ముల మరువఁగలమె?
మేమునేనెడు యజ్ఞంబు ⁴మిమ్ము నింద్రుఁ, దృప్తిఁబరచునుగాకఁ దా వ్యాప్తిఁగాంచి ॥ 57
- (9) క॥ ఆకాశంబున నమరుల, లోకంబున మరెయు సూర్యలోకమునను నే
లోకంబున నున్న నుతుల్, భీకరముగ నాలకింపఁ బెద్దలుకారే: ॥ 58
- (10) క॥ దివినుండిన భువినుండినఁ, జివరకు నెచ్చోటనున్న జేతను⁷ధనమున్
జవమునఁ గొనితెచ్చినచో, వివిధనుతులఁ జేయఁగలము ⁸వేల్పులు : మీకున్ ॥ 59

సూక్తమ్—7

ఋషిః—మధుచ్చందా వైశ్వామిత్రః

దేవతా—ఇంద్రః, ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఇంద్రమిద్గాఢీన్¹ బృహదింద్రమర్కభిరర్కిణః । ఇంద్రం¹ వాణీరసూషత ॥ 61
- (2) ఇంద్ర²ఇద్ర్యోః సచా³సంమిశ్లా ఆ వచోయుజా । ఇంద్రో వజ్రీ హిరణ్యయః ॥ 62
- (3) ఇంద్రో దీర్ఘాయ వక్షస ఆ సూర్యం రోహయద్ దివి । వి గోభిరద్రిమైరయత్ ॥ 63
- (4) ఇంద్ర⁴ వాజేషు నో⁵వస సహస్రప్రవనేషు వ । ఉగ్ర⁵ ఉగ్రాభిరూతిభిః ॥ 64
- (5) ఇంద్రం వయం మహాధన ఇంద్రమర్కే హవామహే । యుజంవృత్రేమ⁶ వజ్రణమ్ ॥ 65

1. బొందితివి నీవు శక్రుఁడః (తొ.పా.) 2. మారుతంబు (తొ.పా.) ఈ సంబోధనార్థకమైన తొలిపాఠము సరియగుపాఠము. రచయిత స్వయముగ “మారుతములు” అని నవరించి ప్రశ్నార్థకముంచెను. మారుతములారా? అనునర్థములో మారుతములు (లూ: అని వ్యవహారములో సువయోగించునట్లు) అని ప్రయోగించవచ్చునా లేదా యను సందేహము వచ్చి ప్రశ్నార్థకముంచి యుండవచ్చును. (వ.గో.కృ.) 3. చూడమె (మూ.పా.) 4. మీకునింద్రు, నకను దృప్తిని గలిగించు నవవిధముగ (తొ.పా.) 5. వ్రాతప్రతిలో నిటువంటి చోట్ల రేఫశకట రేఫములకు భిన్నత్వము పాటించఁబడలేదు. 6. వ్రాకటముగ నాలకింపఁబ్రాజ్ఞులు కాదే (తొ.పా.) 7. జేతంధనము (తొ.పా.) 8. వేయవిధములన్ (తొ.పా.) నవరించిన “వేల్పులు: మీకున్” అన్న పాఠములో వేల్పులు: అని సంబోధనార్థకముగానే వేల్పులారా: అనుటకు మారు ప్రయోగింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. ఇంద్ర, 2. ఇంద్ర, 3. సంమిశ్లే, 4. వాజే నో వస, 5. ఉగ్ర, 6. ద్రణమ్, (వా.ప్ర)

- (6) స నో వృషస్త్వముం చరుం సత్రాదావస్త్వపా వృధి । అస్మభ్యమప్రతిష్కృతః ॥ 66
- (7) తుంజేతుంజే య ఉత్తరే స్తోమా ఇంద్రస్య వజ్రజిహ్వాః । న విందే¹ అస్య నుష్టుతిమ్ ॥ 67
- (8) వృషా యూధేవ వంసగః కృష్ణీరియత్యోజసా । ఈశానో² అప్రతిష్కృతః ॥ 68
- (9) ³య ఏకశ్చర్షజీనాం వసూనామిరజ్యతి । ఇంద్రః పంచ షీతీనామ్ ॥ 69
- (10) ⁴ఇంద్రం వో విశ్వతస్పరి హవామహే జనేభ్యః । అస్మాకమస్తు కేవలః ॥ 70

సూక్తము—7

ఋషి—మధుచ్ఛందసుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) గీ॥ సరసు లుద్ధాత లందఱు సామములను, హోతృగణ మెల్ల ఋక్కుల నుచితరీతి
సద్యజున్నున నధ్వర్యు సంచయంబు, స్తోత్రములఁ జేసియుండిరి శుభకరేంద్రు ॥ 60
- (2) క॥ ఘనమగు వజ్రంబుంగొని, తనువున నగలెల్లఁబెట్టి తాఁజెప్పఁగనే
వినునట్టి హరులు గల్గిన, ఘనవాహనుఁ డెల్లయెడలఁ గనఁబడుచుండున్ ॥ 61
- (3,4,5,6) సీ॥ జనులెల్ల నేవేళఁగనులఁ జూచెడునట్లు, ¹హరి దివి సూర్యుని నమరఁజేయు
²వైరి విచ్చేదియౌ వజ్ర జయంబులఁ గదనంబులందెల్లఁగలుఁగఁజేయు
నెక్కువగానైనఁ దక్కువఁగానైన ³విత్తము ధరణిపై వెలయఁజేయు
ద్రవ్యంబు లేకుండఁ దద్దయు జేసెడు పరమ శత్రువులను బారఁజేయుఁ
గీ॥ గాంక్షితార్థంబు లిచ్చెడు ⁵ఘనయశుండు, వర్షమంతటఁబడఁజేసి వారివలనఁ
బంటలన్నియుఁ జక్కఁగాఁబడఁజేయు, ⁶నంతటన్ నా స్తిపదమును నరుగఁజేయు ॥ 62
- (7) క॥ ఫలదముల⁷ దేవతాంతర, ములఁ గొనియాడంగఁదగిన ముఖ్య స్తవముల్
లలి నింద్రుని బొగడుటకై, నలవియె యేవేళనైన నవి యర్హములే ॥ 63
- (8) క॥ సుందరవృషభం బావుల, నందముగాఁ బొందునటుల నందఱికి ధనం
బందించెడు ప్రభువర్యుఁడు, చిందులఁ ద్రొక్కుచును మమ్ము⁸జేరుతఁబ్రీతిన్ ॥ 64

1. విందే 2. ఈశానోఽప్ర 3. యకపక 4. ఇంద్రవో (త్రా.ప్ర.)

1. రవినుంచె వింద్రుఁడు దివిని వెలుగ 2. వైరివిచ్చేదకః వజ్రధరాః సీవు జయమును గలిగించు జన్యములను
3. ధనమును గలిగించు ధరణిపైని 4. ద్రోణ 5. ఘనయశుండః 6. మనకునా స్తిపదంబును నమరవిభుండః (తొ పా)
7. ఫలదులగు (తొ పా.) 8. జేరుఁగావుతన్ (తొ.పా. గణభంగము)

- (9) క॥ మనుజతతిం బోషించుచు, ధనమును నభివృద్ధిఁబరచు ధన్యుం డింద్రుం
 1డనయముఁ 2బంచక్షితులను, మనుచుఁ గృపాయ త్రమయిన మతిని వెలుఁగుచున్ ॥ 65
- (10) గీ॥ మానవులకంటె నింద్రుఁడు మాన్యుడగుచు, నధికదయఁగలియుండుట కధికతుష్టిఁ
 బిలుచుచున్నాము వానిని బెంపుతోడ, మాకుఁ గేవలుఁడయి యుండుఁగాక నతఁడు ॥ 66

అనువాకః—3, సూక్తమ్—8
 ఋషిః—మధుచ్ఛందా వైశ్వామిత్రః
 దేవతా—ఇంద్రః, ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఏంద్ర సానసిం రయిం సజితానం సదాసహమ్ । వర్షిష్ఠమూతయే భర ॥ 71
- (2) ని యేన ముష్టిహత్యయా ని వృత్రా రుణధామహౌ । త్వోతాసో న్యర్వతా ॥ 72
- (3) ఇంద్ర త్వోతాస ఆ వయం వజ్రం ఘనా దదీమహి । జయేమ సం యుధి స్పృధః ॥ 73
- (4) వయం శూరేభిరస్తృభిరింద్ర త్వయా యుజా వయమ్ । సాసహ్యమ పృతన్యతః ॥ 74
- (5) మహాగ్ం1ఇంద్రః పరశ్చ ను మహిత్యమస్తు వజ్రితే । ద్యౌర్నప్రథినాశవః ॥ 75

1. ధనయంబు నైదుజాతుల (తొ.పా.)

2. ఇచ్చటఁ బంచక్షితి శబ్దము కలదు. వేరు కొన్నిస్థలములఁ బంచకృష్టి శబ్దముకలదు. ఈ శబ్దమునకు చాయనాచార్యులు బ్రాహ్మణాది నాల్గుజాతులవారను నిషాదజాతివారనియు నర్థమువ్రాసిరి. కాని ఆ యర్థముకంటెఁబంచదేశవాసులు పంచవిధజనులని యర్థమే సమంజసముగాఁ దోచుచున్నది. ఈ పంచవిధజనులు నిరాడంబరులై కృషిఁజేసికొనుచు నిరాడంబరముగా జీవించుచుండిరి. అవి వ్రాముచు సి. ఆర్. దత్తుగారు తమ ఎర్లీఇండియన్ సివిలిజేషన్ ఆను గ్రంథమున ఇట్లు వ్రాసిరి. “ఋగ్వేదఋక్కులన్నియు పంజాబుదేశముననే వర్ణించుచున్నవి. పంజాబు దేశముతప్ప, ఇతరదేశములు ఆర్యులకుఁదెలియవట. గంగా, యమునా తీరముల వర్ణన యొక్కస్థలముననే కలదు. కొన్ని శతాబ్దముల తర్వాత నార్యులు భిన్న భిన్న రాజ్యముల సంపాదించఁగల్గిరి. బ్రాహ్మణ ములనాటికి ప్రస్తుతపు ఢిల్లీకి చుట్టుగల కురుదేశము లార్యులపాలనములోనే యున్నవి. ప్రస్తుతము కనోజ్ దేశమని పిలువఁబడు పాంచాల దేశము ఆర్యులు పరిపాలించినట్లు బ్రాహ్మణములవల్లఁ దెలియుచున్నది. విదేహదేశములు (బీహార్) కాశీదేశము (బనారస్ చుట్టుకొని ఉన్నదేశములు) ఆర్యులు పాలించినట్లు బ్రాహ్మణములు ప్రమాణములు.....కాని దక్షిణహిందూదేశ ప్రసంగము మాత్రము బ్రాహ్మణములలోఁ గానరాదు. కాని ఐతరేయ బ్రాహ్మణమున ఆంధ్రుల ప్రసంగముకలదు. (అందుకుఁగారణము పండితు లూహింతురుగాక) దక్షిణ హిందూదేశము ఆనాడు ఘోరమృగముల కాలమగు మహారణ్యమగుటయే యందుకుఁగారణము.

సూత్రవాజ్మయ కాలమునకు దక్షిణ హిందూదేశమున హిందూమహారాజ్యము లేర్పడినవి. కొన్ని సూత్రములు దక్షిణదేశము నందే రచింపఁబడినవి. ఇట్లు భిన్న భిన్న కాలములయందు రచింపఁబడిన వాజ్మయములు భిన్న భిన్న దేశములున్నట్లు చెప్పుచున్నవి.”—సి.ఆర్. దత్తు (నే.వేం.న.శా.)

3. పీఠిక (తొ.పా.) 1 మహాగ్ం5 ఇంద్ర (వ్రా.ప్ర.పా.)

- (6) స॒మో॒హే వా॒ యః¹ ఆ॒శత॑ నర॒స్త్రిక॑స్య సనితౌ । వి॒ప్రాసో॑ వా ది॒యాయ॑పః ॥ 76
- (7) యః కు॒క్షిః సోమ॑పాతమః సము॒ద్ర² ఇ॒వ పి॑స్వతే । ఉ॒ర్విరా॒ప్తో న కా॒క్షదః ॥ 77
- (8) ఏ॒వా హ్య॑స్య సూ॒న్యతా॑ విర॒ప్తి గోమ॑తీ మహీ । ప॒క్వా శా॒ఖా న దా॒కుషే ॥ 78
- (9) ఏ॒వా హి తే॒ విభూ॑తయ³ ఉ॒తయ⁴ ఇ॒ంద్ర మా॑వతే । న॒ద్యభి॑త్ సంతి దా॒కుషే ॥ 79
- (10) ఏ॒వా హ్య॑స్య కా॒మ్య స్తోమ⁵ ఉ॒క్తం చ శం॑స్యా । ఇ॒ంద్రాయ॑ సోమ॑పీతయే ॥ 80

అనువాకము—3, సూక్తము—8

ఋషి—మధుచ్ఛందసుండు

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) క॥ అందఱుఁగోరం దగినది, తొందఱగా శత్రువితతిఁ దొలగించునదౌ
సుందరమగు ధనరాశిని, ¹నందించుచు మాకు నింద్రః యవనం బిడుమాః ॥ 67
- (2) క॥ ధనమున్ భటులన్ హయములఁ, గొని శత్రుగణంబు మేమా కూల్పఁదగుట కా
ధనభట హయముల నీయన్, వినయముతో వేడుకొనమె? ²విశ్వపః నిన్నుకా ॥ 68
- (3) క॥ ఘనవజ్రంబుం గైకొని, యనయము శత్రువులనెల్ల నణఁచుచు ననిలో
ఘనముగ జయముం బొందుదు, మనఘాః రక్షించి మాకు నర్థం బిడుమాః ॥ 69
- (4) క॥ కూరులు నాయధధారులు, వీరులునగు భటులతోడ వెలసిన మమ్ముం
జేరిన నీ వవలీలన్, మారణముం జేయఁగలము మా శత్రువులన్ ॥ 70
- (5) గీ॥ అధిక బలవంతుఁడగుఁగాక నమరవిభుఁడు, ³పరముఁడగుఁగాక గుణములఫక్తిచేత
నాకసంబెంత విరివిని⁴నమరుచుండు, నంతవిరివియగుంక నతనినేన ॥ 71
- (6) గీ॥ యుద్ధవిజయముఁగోరెడి యుత్తమునకు, ధారణాశక్తిఁగల్గు మేధావి కిలను
బుత్తభిక్షను గోరు సత్పురుషులకును, నిష్ఠముల విచ్ఛుచుండు నా యింద్రుఁడెలమి ॥ 72

1. స॒మో హే వా॒ యః (వ్రా.ప్ర.పా.) 2. సము॒ద్రః (వ్రా.ప్ర.పా.) 3. విభూ॑తయః (వ్రా.ప్ర.పా.) 4. ఉ॒తయః
(వ్రా.ప్ర.పా.) 5. స్తోమః (వ్రా.ప్ర.పా.)

1. నందించుచు నెల్లవేళందుఁబ్రోవుమాః (తొ.పా. గణభంగము) 2. విశ్వాధ్యక్షః (తొ.పా.) 3. పరుఁడు
నగుఁగాక (తొ.పా.) 4. విరివిని నందుచుండు (తొ.పా.)

- (7) గీ॥ నోటియందుఁగల్గు నూటవిధంబున, నింద్రునాలుకెప్పు నెఁండకుండు ।
శక్రునుదరమెప్పుడు సంద్రంబువలెఁబరి, పూర్ణమగుచు నుండుదీర్ఘముగను ॥ 73
- (8) గీ॥ గోవుల నొసంగునదియును గొప్పదియును, నైన హరిసూనృతంబెల్ల హవ్యదునకుఁ
జెట్టువేసినవానికిఁ జెట్టుఫలము, ప్రీతిఁగలిగించునట్టులు ప్రియమొసంగు ॥ 74
- (9) గీ॥ ఇట్టి సువిభూతులన్నియు నింద్రదేవ ! హవ్యమిచ్చెడు నరులకు నధికభద్ర
దాయకములౌచు నొప్పునుదగినయిట్టి, సకలసంపదలొడఁ గూర్పుశక్ర ! మాకు ॥ 75
- (10) గీ॥ అతి¹⁰మధురసోమమును ద్రావహరినిగోరి, సామగాన పరంపర, సరసవేద
మం¹¹త్రజాలము లంతట మాన్యపురుష, పఠనయోగ్యములయ్యెడు భక్తితోడ ॥ 76

సూక్తమ్-9

ఋషిః—మధుచ్చందావై శ్వామిత్రః

దేవతా—ఇంద్రః, ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఇంద్రేహిమత్స్యస్త్రస్థో విశ్వేభిః సోమవర్షభిః । మహా¹గం అభిష్టిరోజసా ॥ 81
- (2) ఏమేనం సృజతానుతేమంది మింద్రాయమందినే । చక్రిం విశ్వానిచక్రయే ॥ 82
- (3) మత్స్వాసుశివ్ర మందిభిః స్తోమే భిర్విశ్వచర్షణే । సచైషు సవనేష్వా ॥ 83
- (4) అస్మగ్రమింద్రతేగిరః ప్రతిత్వాముదహాసత । అజోషావృషభం పతిమ్ ॥ 84
- (5) సంవోదయ చిత్రమర్వాగ్రాధి ఇంద్రవరేణ్యమ్ । అసదిత్ తేవిభుప్రభు ॥ 85
- (6) అస్మాన్తు సతత్ర చోదయేంద్రరాయే రభస్వతః । తువిద్యమ్న యశస్వతః ॥ 86
- (7) సంగోమదింద్ర వాజవదన్యే పృథుశ్రవోబృహత్ । విశ్వాయురైహ్యశీతమ్ ॥ 87
- (8) అస్మేదేహిశ్రవో బృహద్ద్యమ్నం సహస్రసాతమమ్ । ఇంద్రగిత్తారధి నీరిషః ॥ 88

5. నాలుకెప్పుడెండకుండు (వ్యా.ప్ర.పా.) సముచ్చయవోపమైన నర్థమేవ్యత్యప్రమగును, వ.గో.కృ. 6. ఇట్టివిభూతు (తొ.పా.) 7. వర్షవశు (తొ.పా.) 8. యట్లు (తొ.పా.) 9. శక్రదేవః (తొ.పా.) 10. అమరపతిః సోమరసమెల్లనానుటకయి 11. మంత్రములుకొరకును పఠనమునకును పుడవ [తొ.పా.] 1. మహాగం s (వ్రా.ప్ర.పా.) 2. రాధs (వ్రా.ప్ర.పా.) 3. ఇంద్రవారధి (వ్యా.ప్ర.పా.)

- (9) వసోరింద్రం వసువతిం గీర్భిర్భిణంత ఋగ్మయమ్ । హోమ గంతారమూతయే ॥ 89
- (10) సుతేసుతే న్యోకసేబృహద్ బృహత⁴ ఏదరిః । ఇంద్రాయ శూషమర్చతి ॥ 90

సూక్తము—9

ఋషి—మధుచ్ఛన్దసుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) గీ॥ ఇంద్రుడా! వచ్చివేవేగనిష్ఠమైన, సోమరూపాన్నమునఁ జాలశోభనంది
జవముచే గొప్పవాడవై శత్రువులను, నడచెదవుగాక బాధనడచిపెట్టి ॥ 77
- (2) క॥ సంతసముం గలిగించుచు, వింతపనులనెల్లజేయ వేట్కుఁగొలుపుచుం
జింతలెడఁబాపుసోమము, సంతోషికి దేవపతికిఁ జయ్యననిడుడీ! 78
- (3) క॥ చక్కని నాశికవాడా! మిక్కిలి మానుతులనెల్ల మేకొనుచువెనన్
మక్కువతో సవనములకు, నెక్కువగా రాగదయ్య! యిష్ట²లతోడ³ ॥ 79
- (4) గీ॥ అశ్రితార్థప్రదాతవు యజ్ఞపతివి, యమరలోకాధివాసివియైననీకు
భక్తి యుక్తముగాఁజేయఁబడిననుతులు, చేరినవియప్పుడే నిన్నుఁజిత్తగింపు॥ 80
- (5) క॥ స్పృహణీయంబతిచిత్రం, బిహభోగప్రాప్తి కార్యహేతువునగునా
బహుళధనరాశికెల్లన్, మహిత పతివికానధనముమాకిమ్ముహరీ! ॥ 81
- (6) గీ॥ అధికధనవంత! శక్రుడా! యశముగోరి, యజ్ఞముంజేయనున్నారమతులభక్తి!
గానధనరాకులన్ మాకుఁగలుగఁజేసి, యజ్ఞకర్మలఁజేయుటకై విధింపు॥ 82
- (7) క॥ పశువులకునన్నమునకున్, యశమునకుంబ్రతుకునకునునాశ్రయమగునా
విశదమగుధనముమాకున్, వశమగునటుచేయవయ్య! వాసవవిభుడా! ॥ 83
- (8) క॥ వితతమగుకీర్తి సంపద, సతతము తఱగంగనట్టి³సత్యధనంబున్
హితములగు ధాన్యరాకుల, ప్రతిదినమునొసంగుమాకుఁబర⁴మాన్నముతోన్ ॥ 84
- (9) క॥ ధనసంరక్షకుడగుచున్, ఘనమగుమంత్రార్థమెల్లఁగాంచుచుఁబ్రీతిన్
ఘనవాహనుడగు హరిమా, ధనమునురక్షింపవేగదర్శనమిడఁడే! ॥ 85
- (10) గీ॥ శాశ్వతస్థానమందుండు శక్రునికయి, సోమమాయత్త పరచుచునీమమలర
సోమరసమింద్రునకు బలశోభలిచ్చుఁ, గాకయనివేడుచున్నాడు ఘనపురుషుడు ॥ 86

4. బృహత 3 [వా.ప్ర.పా.] * విశ్వామిత్రపుత్రుడగు మధుచ్ఛందసుడు (సం.మా.) 1. నణచిబాధలఁదీర్చవేయతులభక్తి. [తొ.పా.]

2. యిష్ట [వా.ప్ర.పా.] 3. చాలినధనమున్ [తొ. పా.] 4. భక్తముతోడన్ [తొ.పా.]

సూక్తమ్—10

ఋషిః—మధుచ్ఛందావై శ్వామిత్రః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—అనుష్టుప్

- (1) గాయంతిత్వా¹గాయత్రిణో²ఽర్చన్త్యర్కమర్కిణః। బ్రహ్మ³జస్తాశతక్రత³ఉద్ వంశమివయేమిరే॥ 91
- (2) యత్సానోః సానుమారుహ⁴ద్ భూర్యస్పష్టకర్తవ్యమ్। తదింద్రో⁵అర్ధంచేతతియూధేనవృష్టిరేజతి॥ 92
- (3) యుజ్వహి⁶కేశినాహరీ వృషణాకక్ష్యప్రా। అథానో⁶ఇంద్రసోమపాగిరాముపశ్రుతించర॥ 93
- (4) ఏహిస్తోమాగ్⁷అభిస్వరా⁸భిగృణీహ్యరువ। బ్రహ్మచనో⁸వసోసచేంద్రయజ్ఞంచవర్ధయ॥ 94
- (5) ఉక్తమింద్రాయశంస్యం వర్ధనంపురునిష్ఠిధే। శక్రో⁹యథాసుతేమణో⁹రారణత్సవ్యేషుచ॥ 95
- (6) తమిత్ సఖిత్వఈమహేతంరా¹⁰యేతంసువీర్యే। సశక్రో¹⁰ఉతనః శకదింద్రో¹⁰వసుదయమానః॥ 96
- (7) సువివృతం సునిరజమింద్రత్వాదా¹¹తమిద్యశః। గవామపవ్రజం వృధిక్పృణుష్వరాధో¹¹అద్రివః॥ 97
- (8) న¹²హిత్వా¹²రోదసీ¹²ఉభే¹²ఋషూయమాణమిన్వతః। జేషఃస్వర్వతీరపఃసంగా¹³అస్మభ్యంధూనుహి॥ 98
- (9) ఆశ్రుతగ్రృక్రథీహా¹⁴వంనూచిద్దధిష్వమేగిరః। ఇంద్రస్తోమమిమంమమక్తృష్వాయుజశ్చి¹⁴దంతరమ్॥ 99
- (10) విద్యాహిత్వావృషంతమం వాజేషుహవనశ్రుతమ్। వృషంతమస్యహూమహా¹⁵ఊతింసహస్రసాతమామ్॥ 100
- (11) ఆతూన¹⁶ఇంద్ర¹⁶కౌశికమందసానః సుతంపిబ। నవ్యమాయుఃప్రసూతిరక్తృధీనహస్రసామృషిమ్॥ 101
- (12) పరిత్వాగిర్వణో¹⁷గిర ఇమాభవంతువిశ్వతః। వృధాయమను వృధయోజుష్టాభవంతుజుష్టయః॥ 102

1. త్వా s [వా.ప్ర.] 2. బ్రహ్మణ [వా.ప్ర.] 3. కర్తవ్య [వా.ప్ర.] 4. మారుకాద్ భూర్య (వా.ప్ర.) 5. తదింద్రో⁵ (వా.ప్ర.)
6. అథాన (వా.ప్ర.) 7. గ్ం s (వా.ప్ర.) 8. సశక్రో s [వా.ప్ర.] 9. రావో s 10. సహిత్వా 11. రోదసీ s 12. ఉభే
13. సంగా s అస్మభ్యం [వా.ప్ర.] 14. చిరంతరమ్ [వా.ప్ర.] 15. ఆతూన s 16. కౌశిక (వా.ప్ర.)

సూక్తము 10

ఋషి—మధుచ్ఛందసుండు*

దేవత ఇంద్రుడు

- (1) ఉ॥ గాయకులెల్ల¹ సామముల గానముజేయుచు నుండి రింద్రుఁడా!
2మాయలు లేక ఋ³క్తతుల మాన్యులు పూజలొనర్చు చుండి ర
త్యాయత బ్రహ్మముఖ్యులు మహానిజవంశముఁగాచునట్లు నీ
వాయుజనాది సత్క్రియ⁴ల నెంతయుఁగాచుట చెప్పకుందుమే॥ 87
- (2) క॥ సమముగఁగొండలనెక్కుచు, సమిధలసోమములఁదెచ్చి సవనముసేయ⁵
విమనస్క పురుషులుండఁగ, సమయమెఱిగి వచ్చుచుండు శక్రుఁడుప్రీతి⁶॥ 88
- (3) గీ॥ యావనముచేతవెలయుచునధికమైన, దేహపుష్టినిగలిగిన దివ్యహయము
లను రథంబునకుంబూన్చి లక్ష్మముంచి, యజ్ఞవాటికి రారాదెయ⁷మరః నీవు॥ 89
- (4) గీ॥ మంచి యధ్వర్యుకృతయజుర్మంత్రములను, బూతహోతలశత్రుసంజాతములను
జెలఁగునుద్గాతృసామముల్ చెవినిబెట్టి, యాగభక్తములంగూర్చుమమరవిభుఁడః 90
- (5) గీ॥ నుతులనాలకించి సుతమిత్రగణముతో, మాటలాడునట్లు మనము శక్ర
దేవుశత్రువితతి దివ్య తరంబుగ, వేడవలయునెపుడు వివిధగతుల ॥ 91
- (6) క॥ ధనమును నధికబలంబున్ । ఘనమగు మిత్రత్వకలనఁగాంచుటకై నే
ననయము హరి నేవింపనె, కను, గొన నన్యుడగు విభుని గలలోనైనన్ ॥ 92
- (7) క॥ ఇక్కడనెక్కడనైనను, నెక్కడనేకొఱతలేక యింపగునన్నం
బెక్కువగుధనముమరియున్, మిక్కిలిగోగణము ని మృమేయచరిత్రాః ॥ 93

* విశ్వామిత్రపుత్రుఁడగు మధుచ్ఛందసుండు (సం.మూ.) †లంత (తొ.పా.)

2 ఋక్తతులు (ఋగ్వేదము) ఈ వేదప్రాచీనతఁగూర్చి పాశ్చాత్య పండితులిట్లభిప్రాయపడిరి. “ఋగ్వేదాదులతి ప్రాచీనములగు వాఙ్మయ నిదర్శనములు పౌరహృణులయొక్క పవిత్రములగు మంత్రములు, పృథవీ వాఙ్మయము నందద్వితీయము విలసిల్లుచున్నవి. నేటివరకు వానిని సంరక్షించియుంచుట మహాశ్రమకరము” అని ఋ. సంహిత

వేదములు విద్వాంసులందఱకుఁగొన్ని శతాబ్దములవరకుఁబని కల్పించఁగలవు. మానవజాతియొక్క గ్రంథభాండారములో నతిపురాతనములైన సర్వకాలములందు విరాజిల్లఁగలవు—ప్రాృపెసరు మాక్కుముల్లరు. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన—వేదవాఙ్మయమునకుఁ బృథవీ వాఙ్మయముతో నద్వితీయ స్థానముకలదనుట వాస్తవమే. కానివాని రక్షణవిషయము మహాశ్రమకరమైనదిగా ఋగ్వేదసంహిత పేర్కొన్నట్లు వ్రాయుటసరికాదు. వేదవాఙ్మయ మనంతము. మనకుపలభ్యమానమైన వాఙ్మయముకంటె ననుపలభ్యమానమైన భాగములేయత్యధికములనుట నిర్వివాదాంశము. (వ.గో.కృ.)

3. ఋక్కులనుమానుగ (తొ. పా.) 4. సత్క్రియచయంబులుకాచుట (తొ.పా.) 5. యమరనాథః (తొ.పా.)

- (8) ఉ॥ వైరుల నష్టఁబెట్టు శుభ వాసవశక్తిని భూ నభంబు లే
తీరుననె నఁజూచుటకుఁదెన్నుఁగనుంగొనలేకయుండ ని
స్సారుల మేము! పావన వికాలమహాత్మ మదెట్లుచూతు మా
పైరులఁ జేయువర్షమును బాలను నిచ్చెడు నాల నీయుమా! ॥ 94
- (9) గీ॥ సర్వదిక్కులఁ జెవి గల శక్రదేవ! వినుము! పిలుపును నుతులను వీను లలర
సఖుని పలుకులువలెఁ జాల సరసమైన, వాక్యముల నాలకించుచు వరము లిమ్ము! ॥ 95
- (10) క॥ కోరినకోర్కెల నిచ్చుచు, బోరున శత్రువులఁ బలముఁబోఁగొట్టి మముం
జేరఁగ బహుధన మీయం, జీరుచునున్నాము నిన్నుఁజిత్తంబలరన్ ॥ 96
- (11) ఉ॥ వేగము వచ్చి మాదెసకు వెల్గెడు సోమరసంబుఁ ద్రాగుచుం
బోగ నిమిత్త కర్మలను బొందఁగ నెక్కువు నాయువున్ మహా
త్యాగముఁజేయు విత్తమును దద్ద నొసంగుము నాకు నెప్పుడున్
సాగు నతీంద్రియత్వముల సత్యగుణా! దయసేయు మా కొగిన్ ॥ 97
- (12) క॥ కర్మలలో మా చేసెడు, నిర్మల నుతులన్ని చేరి నిరతము నిన్నుం
గర్మగతమైన నాయువు, నర్మిలి మా కిత్తుగాక 2యజ్ఞాధిపతీ! ॥ 98

సూక్తమ్—11

ఋషిః—జేతా మాధుచ్ఛన్దనః

దేవతా—ఇంద్రః

భన్దః—అనుష్టుప్

- (1) ఇంద్రం¹ విశ్వా అవీశ్వధంత్ సముద్రవ్యవసం గిరః । రథీతమం రథీనాం వాజానాం సత్పతిం పతిమ్ ॥ 103
- (2) సఖ్యే త² ఇంద్ర వాజినో మా భేమ శవసస్పతే । త్వామభి ప్ర ణోసుమో జేతారమవరాజితమ్ ॥ 104
- (3) పూర్వీరింద్రస్య రాతయో న వి దస్యన్త్యతయః । యదీ వాజస్య గోమతః స్తోతృభ్యో మంహతే మమమ్ ॥ 105
- (4) పురాం భిందుర్యవా కవిరమితౌజా³ అజాయత । ఇంద్రో విశ్వస్య కర్మణోధర్తా వజ్రీపురుష్టుతః ॥ 106

1. తావక (తొ.పా.) 2. యమరస్తుత్యాః (తొ.పా.)

1. ఇంద్ర విశ్వాః అశీ (వా.ప్ర.) 2. సఖ్యే తః (వా.ప్ర.) 3. తౌజాః అజాయత (వా.ప్ర.)

- (5) త్వం వలస్య గోమతో కపావరద్రివో బిలమ్ । త్వాం దేవా¹ అభిభ్యషస్ తుజ్యమానాన² ఆవిషుః ॥ 107
- (6) తవాహం కూర రాతిభిః ప్రత్యాయం సింధుమావదన్ । ఉపాతిష్ఠంత³ గిర్వాణో విదుష్టే తస్య కారవః ॥ 108
- (7) మాయాభిరింద్ర మాయినం త్వం శుష్టమవాతిరః । విదుష్టే తస్య మేధిరాస్ తేషాం శ్రవాన్యుత్తిర ॥ 109
- (8) ఇంద్రమీశానమోజసాభి స్తోమా⁴ అనూషత । సహస్రం యస్య రాతయ⁵ ఉత వా సంతి భూయసీ⁶ ॥ 110

సూక్తము—11

ఋషి—మధుచ్ఛందసుఁడనువానిపుత్రుఁడు జేతయనువాఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) క॥ అన్నం బిచ్చుచు జనులకుఁ, గ్రన్నన సజ్జనులనెల్లఁగాచెడు నింద్రున్
మన్ననల నందఁజేయుచు, నెన్నదె ? సంస్తోత్రసమితి యింపు దలిర్పన్ ॥ 99
- (2) ఉ॥ నీదయవల్ల నన్నమును నిత్యముఁబొందితిమయ్యఁ! యింద్రుఁడా!
కాదనకుండ శత్రువులఁగాఱియఁబెట్టి సమిద్ధశక్తితో
లేదనకుండ మా కభయలీల నొసంగిన నిన్ను భక్తితో
భేదము లేని సంస్తుతుల బిట్టు నుతించుచునుండు మెంతయున్ ॥ 100
- (3) ఉ॥ దేవవిభుండు¹ స్తోతలకు దివ్యధనంబు నొసంగు టబ్రమే?
కావున ఋత్విగాళికయి కాంచనముల్ మరి² విత్తరాసులన్
గోవుల నిచ్చువాని కొనఁగూర్చును విస్తర సర్వసంపదన్
వావిరి విత్తసంచయము వజ్రధరుండు విశేష⁴ మైత్రితోన్ ॥ 101
- (4,5,6) సీ॥ పట్టణంబులనెల్లఁబాడుఁజేసెడువాఁడు యౌవనవంతుడై యమరువాఁడు
బుద్ధిబలంబుచేఁబొగడొందఁబడువాఁడు విస్తార బలమున వెలయువాఁడు
సర్వ కర్మంబుల సాగనిచ్చెడువాఁడు భిదురంబుఁజేఁబట్టి వెలయువాఁడు
దివ్య గోవులనెల్లఁదెచ్చియిచ్చినవాఁడు నిఖిలోపాధాతతి నెట్టువాఁడు
గీ॥ ధనముఁగోరెడ్డి పురుషులు దరికిఁజేర, నెన్నొ ధనరాకులను బీరితి నిచ్చువాఁడు
మెచ్చి మాయుచ్చు సోమంబు నిచ్చగించి, కాంక్షితార్థంబు నిడుఁగాకఁ గరుణఁబూని ॥ 102

1. దేవా 2. నాసక (వ్రా.ప్ర.) 3. గిర్వాణో (వ్రా.ప్ర.) 4. స్తోమాక 5. రాతయ 6. భూయసీ (వ్రా.ప్ర.)

1. భక్తులకు (తొ.పా.) 2. ధన్యరాసులన్ (తొ.పా.) 3. ధన్యసంపదన్ (తొ.పా.) 4. ప్రీతితోన్ (తొ.పా.)

5. నిర్జర బాధల (తొ.పా.)

- (7) గీ॥ మాయగల శుష్ణరాక్షసు మంటగలిపి, జగముఁ బాలించితివి నీవు ¹నరసదేవః
మహిమ నెఱిగి యుపాసించు మానవులకు, నన్నవస్త్రాదుల నొసంగు టజ్జమగునె॥ 103
- (8) క॥ ఘనమగు నాశ్రితకోటికి, ధనదాన మొసంగునట్టి ధర్మాత్ముని ని
న్ననయముగర్వలయందుం, గనుఁగొని నులియింపఁగలము కాంక్షిత ఫలదాః ॥ 104

అనువాకః—4 సూక్తమ్—12

ఋషిః—మేఘాతిథిః కాణ్వః

దేవతా—అగ్నిః, 6—ప్రథమపాదస్య (నిర్మథ్యా హవనీయా) అగ్ని
చందః—గాయత్రీ

- (1) అగ్నిం చూ॒తం వృ॑జీమహే హో॑తారం వి॒శ్వదే॑వమ్ । అ॒స్య య॒జ్ఞస్య॑ సు॒క్రతు॑మ్ ॥ 111
- (2) అగ్ని॑మగ్నిం హ॒వీమ॑భిః సదా హ॒వంత॑ వృ॒తీమ్ । హ॒వ్యవా॑హం పు॒రుషి॑యమ్ ॥ 112
- (3) అగ్నే॑ దే॒వాగ్¹ ఇ॒హ వ॑హ ఇ॒హ్నో వృ॑క్తబ॒ద్ధిషే॑ । అసి॑ హో॒తా న² ఈ॒డ్యః ॥ 113
- (4) తాగ్³ ఉ॒శతో వి బోధ॑య యదగ్నే॑ యాసి చూ॒తమ్ । దే॒వైరా స॑త్ప్ని బ॒ద్ధిషి॑ ॥ 114
- (5) పు॒తాహ॑వన దీది॒వః ప్ర॑తి॒ష్ఠ రి॑షతో దహ । అగ్నే॑ త్వం ర॒క్షసి॑నః ॥ 115
- (6) అగ్ని॑నాగ్నిః సమి॒ధ్యతే॑ కవి॒ర్గృహ॑పతి॒ర్యవా॑ । హ॒వ్యవాద్⁴ జ॒హ్వస్యః॑ ॥ 116
- (7) క్షవి॑మగ్నిమువ స్తుహి స॒త్యధర్మా॑ణుధ్వరే । దే॒వమ॑మీ॒నచా॑తనమ్ ॥ 117
- (8) యస్తా॑మగ్నే హ॒విష్ప॑తి॒హూతం॑ దే॒వ స॒వర్య॑తి । తస్య॑ స్మ ప్రా॒వితా॑ భవ ॥ 118
- (9) యో⁵ అగ్నిం దే॒వవీ॑తయే హ॒విష్మాగ్⁶ ఆ॒దివా॑సతి । తస్మై॑ పా॒వక మృ॑తయ ॥ 119
- (10) స నః॑ పా॒వక దీ॒దీవోః॑ గ్నే దే॒వాగ్⁷ ఇ॒హ వ॑హ । ఉ॒ప య॒జ్ఞం హ॒విశ్చ॑ నః ॥ 120

1. శక్రదేవః (తౌ.పా.)

1. గోంశి॒హ్నః. 2. నశ॒ఈడ్యః. 3. గోంశి॒శతో, 4. హ॒వ్యవాన్, 5. యోఅగ్నిం 6. గోంశి॒ఆదివా॑సతి.

7. దే॒వాగ్⁷ ఇ॒హ (వ్రా.ప్ర.)

- (11) స నః స్తవాన¹ ఆ భర గాయత్రేణ నదీయసా । రయం వీరవతీమిషమ్ ॥ 121
- (12) అగ్నే కుక్రేణ శోషా విశ్వాభిర్దేవహూతిభిః । ఇమం స్తోమం జాషస్వ నః ॥ 122

† అనువాకము—4, సూక్తము—12

ఋషి—కణ్వాపుత్రుడగు మేధాతిథి

దేవత—అగ్ని *

- (1) క॥ త్రాతమయి దేవతలకున్, మత యగుచు నున్నవాని, దోరపు భవమున్
స్తోతల కిచ్చెడు నగ్నిం, బ్రీతిమెయిం జూడఁగలము పిన్నల మగుచున్ ॥ 105
- (2) క॥ భజమానవహ్ని¹ ప్రీతిన్, యజమానుఁడొసంగు హవ్య మంతయుఁ గొనుచుం
బ్రజలం బరిపాలించుచు, యజమానులు తన్నుఁబిల్వ నాలింపందే ॥ 106
- (3) గీ॥ అరణ్యందుఁబుట్టి యంతట వెలిగెను, నగ్నిదేవ! దర్శ లమరియుండె
హవ్యమందుకొనుట కమరులఁబిలువుము, హవ్యవాహనా! దయానిధానః ॥ 107
- (4) గీ॥ చహ్ని! నీవు రాయచారివి కావునఁ, ద్రిదివమునకు నేగి దేవగణము
మేలుకొలిపి వారి మేలగు నిష్ఠికిఁ, బిలుచుకొనుచు రమ్ము ²పెంపుమీర ॥ 108
- (5) క॥ అజ్యాహూతినే ప్రీతిన్, భోజ్యముగాఁగొనెను నగ్ని! భువనములోనం
ద్యాజ్యమగు శత్రుమండలి, బూజ్యముగాఁజేసి యష్టిఁ బోషింపఁగదే ॥ 109
- (6,7,8,9,10) సీ॥ రక్షించుచున్ సర్వరమ్య గృహంబులఁ గవిగా వెలింగెను ఘనుఁడెవఁడో:
శాశ్వత యౌవన సంపత్తి నొప్పుచు హవ్యంబు నొందెను నధిరుఁడెవఁడో:
హవ్యంబుఁ గొనఁజాలు నాస్యంబుఁగల్గిన యావహనీయుఁడై యమరునెవఁడో:
సత్యధర్ముండయి జగతివెల్గుచు సదా ³స్తోతలనెల్లఁదాఁ జూచునెవఁడో:
గీ॥ యట్టియగ్ని కనుంబ్రీతి హవ్యములను, నిచ్చువారికి సుఖముల నిచ్చి యాగ
ములకు దేవాళి నెల్లను బిలిచికొనుచు, వచ్చి హవ్యము వారికి నిచ్చుఁగాక ॥ 110

1. స్తవానక ఆ (వ్రా.ప్ర.)

† త్రాతప్రతి ప్రథమ సంపుటములో మూడనువాకములు వ్రాయఁబడినవి. ఆ తరువాత ననువాకములను నేసంపుటమందు శ్రీనేమాదివారు వ్రాయలేదు. కావున సంస్కృత మూలము ననుసరించి యనువాకముల సంఖ్యకూడఁ జేర్చొనఁబడినది. వ.గో.క

* సంస్కృతమూలములో గల ఋక్కు ప్రథమపాదమునకు “నిర్మథ్యా హవనీయ” ములనెడి ద్వివిధాగ్నులు దేవతలు; చేర్చొనఁబడినవి. వ.గో.కృ

1. భజమాన వీతిహోత్రుడు (తొ.పా.) 2. పిన్నవాడ; అని వ్రాతప్రతిలోనున్నది అగ్నిదేవుని జిన్నవాఁడనుట చేర్చొనుట సముచితముకాదని “పెంపుమీర”గా సవరింపఁబడినది. 3. కులనెల్లఁగాపాడునెవఁడో (తొ.పా.)

- (11) క॥ గాయత్రీ ఛందంబున, ధ్యేయుడవై సంతసించి తిరముగ మాకున్
సాయముగ కూరపుతుల, నీయుము ధనమిత్రసమితి నీయుము వహీ! ॥ 111
- (12) క॥ తెల్లనికాంతుల వెలుగుచు, నెల్లసుమంత్రములతోడ నిష్టికి సురలం
జల్లంగఁ బిలిచెడునగ్నిః, మెల్లంగ మా నుతులనెల్ల మేకొనవలదేః॥ 112

సూక్తమ్—13

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా-(అప్రీసూక్తం, అగ్నిరూపా దేవతాః) 1-ఇధ్యైసమిద్ధోఽగ్నిర్వా. 2-తనూనపాత్.
3-నరాశంసః, 4-ఇళః. 5-బర్హిః, 6-దేవీర్ద్వారః, 7-ఉషాసానక్తా, 8-దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా.
9-తి స్రోదేవ్యఃసరస్వతీకాభారత్యః, 10-త్వష్టా, 11-వనస్పతిః, 12-స్వాహాకృతయః.

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) సుసమిద్ధో¹న అవహదేవాగ్ం¹ అగ్నేహవిష్మతే². హోతా³ పావకయక్షిచ ॥ 123
- (2) మధుమంతం తనూనపాద్ యజ్ఞం⁴దేవేషునః కవే⁵. అద్యాకృణుహి⁶వీ²తమే ॥ 124
- (3) నరాశం సమిహప్రియమస్మిన్ యజ్ఞ³ ఉపహ్వయే⁷. మధుజిహ్వంహ విష్కృతమ్ ॥ 125
- (4) అగ్నేసుఖతమే రథే దేవాగ్ం⁴ హిళిత అవహా⁵. అసిహోతామసుర్హితః ॥ 126
- (5) స్త్రుతీత బర్హిరానుషగ్ పుతపృష్ఠం⁵ మనిషిణః⁶. యత్రామృతస్య చక్షణమ్ ॥ 127
- (6) విశ్రయవ్రామ్నతావృధో ద్వారోదేవీర సశృతః⁷. అద్యానూనం చయష్టవే ॥ 128
- (7) నక్తోషాసా సుపేశసాస్మిన్ యజ్ఞ⁷ ఉపహ్వయే⁸. ఇదంనో బర్హిరానదే ॥ 129
- (8) తానుజిహ్వో⁸ ఉపహ్వదేహోతారా దైవ్యాకవీ⁹. యజ్ఞంనో యక్షతామిమమ్ ॥ 130

1. గంసఅగ్ని. 2. తీతయే, 3. యజ్ఞఃఉప, 4. గంస హిళితఃఅవహా, 5. పృష్ఠ (వ్రా.ప్ర.) 6. సుపేశసాస్మిన్ (ప్రా.)
7. యజ్ఞఃఉప (వ్రా.ప్ర.) 8. జిహ్వోఉప (వ్రా.ప్ర.)

సమూల శీర్ష మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

- (9) ఇ॒తా స॒రస్వ॑తీ మ॒హీతి॑స్తో దే॒వీర్వా॑యాభువః । బ॒ర్హిః సీ॑దంత్వ॒స్త్రినః॑ ॥ 131
- (10) ఇ॒హత్వ॑ష్టా॒ర మ॒గ్రియం॑ వి॒శ్వరూ॑పమువహ్వయే । అ॒స్మాక॑మస్తు కే॒వలః॑ ॥ 132
- (11) అవ॑స్స॒జావన॑స్సతే దే॒వదే॑వేభ్యోహ॒వీః । ప్ర॒వాతు॑రస్తు చే॒తనమ్॑ ॥ 133
- (12) స్వా॒హాయ॑జ్ఞం కృ॒ణోత॑నేంద్రాయ १యజ్వి॒నోగ్నహే॑ । తత్ర॑దే॒వాగ్ం॒² ఉ॑వహ్వయే ॥ 134

సూక్తము—13

ఋషి—కణ్వపుత్రుడగు మేధాతిథి

దేవత—ఋక్కునందుఁజెప్పబడు నాయాదేవతలు*

- (1,2,3,4) సీ॥ సునమిద్ధుడనుపేర శోభ లందెడువహ్నిః పూజనొనర్చుముః పూజ్యతముల
నగ్నిః తనూనపాత్రనెడు నామంబుతో హవ్యతృపులఁ జేయు మమరవరుల
ననలః నరాశంసుడనుపేరుతోఁబోయి పక్వము చేయుముః భక్తతతుల
నీవె వారిని బిల్వ నియతుడవగుటచే దివికేగి పిలుపుముః దివిజవరుల
గీ॥ వీతిహోత్రుండఁ మావయిఁ బ్రీతిఁబూని, దేవతల యొద్దకుంబోయి దివ్యమైన
రథముపై వారి రమ్మని १రాణఁజెలఁగఁ, బిలుచుకొనిరావెఁ యిష్టికిఁ బెద్దవగుచు ॥ 113
- (5) క॥ ఘనమగు బర్హిస్సనియెడు, ననలుండే దర్భలందు २నడుగిడునొక్కడున్
సునిశితమగు దర్భలపై, ననువుగఁ జాత్రంబు నుంచనొను ३మహాత్ముఁడీ ॥ 114
- (6) క॥ ద్వారాభిమాన దేవత, లారా! యజ్ఞాభిమానులారా! ప్రీతిన్
మీరాటంకముఁ జెప్పక, ద్వారములందెఱచి యచటఁ దప్పక నిలుఁడీ! ॥ 115
- (7) క॥ నక్తోషస్సులు⁴ మీరున్, వ్యక్తముగా వేదిపైనిఁ బరచిన కుశ నా
సక్తిమెయిఁజేరి యజ్ఞము, రక్తిగ నెఱవేర్చి మమ్ము రక్షింపుండీ! ॥ 116

1. యజ్వి॒నో, 2. గ్ం॒ఽఉ॒వ (వ్రా.ప్ర.)

* ఈ సూక్తమంతటికి వివిధరూపాగులు దేవతలు. ఈ సూక్తమునకు సంస్కృతమున ద్వాదశ విభాగ్నిదేవతలు గలరు

1. ఇష్మలేదా సమిద్ధాగ్ని, 2. తనూనపాదగ్ని, 3. నరాశంసాగ్ని, 4. ఇతాగ్ని, 5. బర్హిస్సాగ్ని, 6. దేవీర్వాయాగ్ని, 7. సక్తోషస్సులు
8. దైవీయహోతార ప్రచేత సాగులు, 9. సరస్వతీ ఇతాభారతీ దేవీరూపాగులు, 10. త్వష్టాగ్ని, 11. వనస్పత్యగ్ని, 12. స్వాహా
కృత్యగ్నులు. ఈ వివిధాగులును ననువాదపద్యములలో నాయానందర్పములలోఁజేర్కొనఁ బడినవి. వ.గో.కృ.

1. రహిఁజెలంగ (తొ.పా.) 2. నడుగుఁజెట్టునా (తొ.పా. గణభంగము) 3. ఋత్విజాల్ (తొ.పా. గణభంగము)

4. సక్తోషస్సులారా అను సంబోధనార్థకముగ నిది ప్రయుక్తము.

(8,9,10,11,12) సీ॥ దైవ్యహోతలఁ బేరధరఁ గీర్తిగన్నయ, గులువచ్చి యిష్టికేగుదురుగాక
భారతీదేవియు భవ్యసరస్వతి, యశతోడనిష్ఠిఁ జేయింతుగాక
త్వష్టయనం బేరఁదనరారు నగ్నిదే, పుడు యజ్ఞమునకు వచ్చెడునుగాక
చారువనస్పతి సకలహవ్యంబుల, నోపిదేవతలకు నొసఁగుగాక

గీ॥ స్వాహాయను నగ్నితోనిష్ఠి జరుగుగాక, జన్నముల కమరులను బిల్వజనుడుపీఠ
తృప్తినొందింపుఁ డింద్రుని దివ్యమైన, యజ్ఞహవ్యముచేత నో యజ్వలార ! ॥

117

సూక్తమ్. 14

ఋషిః మేధాతిథిః కాణ్వః

* దేవతా—విశ్వేదేవాః (విశ్వైర్దేవైః సహితోఽగ్నిః) 3—ఇంద్రవాయు బృహస్పతి
మిత్రాగ్ని పూషభగదిత్యమరుద్గణాః, 10—విశ్వదేవాగ్నింద్రవాయు

మిత్రధామాని, 11—అగ్నిః,

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఏ॒భిర॑గ్నే॒ దు॒వో॒గిర్ వి॑శ్వే॒భిః సో॑మపీ॒తయే॑ । దే॒వోభి॑ర్యా॒హియ॑శ్చ ॥ 135
- (2) ఆ॒త్వా క॑ణ్వో¹ అ॒హూష॑త గృ॒ణంతి॑ వి॒వ్రతే॑ధి॒యః । దే॒వేభి॑రగ్నో² ఆ॒గహే॑ ॥ 136
- (3) ఇ॒ంద్ర॒వా॒యా బృ॑హ॒స్పతి॑ం మి॒త్రాగ్నిం॑ పూ॒షణం॑భగమ్ । ఆ॒ది॒త్యాన్ మూ॑రుతం గ॒ణమ్ ॥ 137
- (4) ప్ర॒వోభి॑యంత³ ఇంద॒వో మ॑త్స॒రామా॑దయిష్ట॒వః । ద్ర॒ష్టా మ॑ధ్వశ్చ॒మూష॑దః ॥ 138
- (5) ఈ॒శతే॑ త్వామ॒వస్య॑వః క॒ణ్వోసో॑వృ॒క్త బ॑ర్హి॒షః । హ॒విష్మ॑ంతో⁴ అ॒రంకృ॑తః ॥ 139
- (6) ఘృ॒తపృ॑ష్ఠా మ॒నోయు॑జోయే త్వావ॒హంతి॑ వహ్నయః । ఆదే॒వాంతో॑మ పీ॒తయే॑ ॥ 140
- (7) తాన్ యజ॑త్రాగ్ం⁵ ఋ॒తావృ॑ధోఽగ్నే॒ పత్ని॑వతస్కృ॒ధి । మ॑ధ్వః సు॒జిహ్వా॑పాయయ ॥ 141

* విశ్వేదేవాః (మ) 1 కణ్వః. 2. రగ్న s. 3 భీయంతః. 4. వృంతో. 5. గంs. (ప్రా.వృ.)

- (8) మేయజత్రాయ⁶ హిద్యాన్ తేతే విచింతతిహ్వయా । మధోరగ్నైవ పట్కృతి ॥ 142
- (9) ఆకీం సూర్యస్యరోచనాన్ విశ్వాందేవాగ్⁷ ఉషర్భువః । విప్రోహోతేహ వక్షతి ॥ 143
- (10) విశ్వేభిః సోమ్యం మవ్యగ్న⁸ ఇంద్రేణవాయునా । విదామిత్రస్యహమభిః ॥ 144
- (11) త్వంహోతా మనుర్హితో గ్నైయజ్ఞేఘనీదసి । సేమంనో⁹ అధ్వరంయజ ॥ 145
- (12) యుక్త్యహ్వయప్రతే హరితోదేవ రోహితః । తాభిరైవాగ్¹⁰ ఇహవహ ॥ 146

సూక్తము-14

ఋషి-కణ్వపుత్రుడుమేధాతిథి.

దేవత అగ్ని*

- (1) గీ॥ మేమౌసర్చపూజ మిక్కిలిఁగొనుటకు, నాలకించుటకును, నఖిలనుతుల,
విబుధవరులతోడ విచ్చేసి యిచటకు, యజ్ఞపూరితేయు 1మగ్ని : నీవు ॥ 118
- (2) క॥ భునమగు సువకారంబులఁ, గొనియాడుచునున్న సౌమ్యకోవిదులు నినుం
గనుఁగొని పిలుచుచు నుండిరి, మును²కొని దేవతలతోడ ముదమునరావే : ॥ 119
- (3) క॥ వాయువుని ³నింద్రదేవుని, వాయుసఖుల మిత్రభగుల వరమారుతమున్
ద్యేయుఁడగు పూషదేవు న, మేయము⁴ పూజింపవయ్య : మించినవేడ్కన్ ॥ 120
- (4) క॥ మీకొఱకు సోమలతలం, దేకువతోఁ ద్రచ్చిరసము తీసితిమి తగన్⁵
శ్రీకరుల చమనపాత్రల, నాకాధిపులార : గొనుచు నయముగరారే : 121
- (5) క॥ దర్బాసనములఁ బఱచుచు, నిర్భయముగ హోమమునకు నిఖిలహవిస్సున్
నిర్భరముగఁ జేఁబట్టుచు, నిర్భయులగు సురలకొఱకు నిన్వేడరొ⁶కో : ॥ 122

6. జత్రాయః. 7. గ్నంs, (ప్రా.ప్ర.) 8. మవ్యగ్న (సా.) మవ్యగ్నః ఇంద్రేణ (ప్రా.ప్ర.) 9. నోఅధ్వ (ప్రా.ప్ర.)
10. గం ఇహ (ప్రా.ప్ర.)

*దేవత-విశ్వదేవతలు- 3ఇంద్రవాయు బృహస్పతి మిత్రాగ్నిపూరభగదిత్యమచర్షణములు. 10-విశ్వదేవాగ్నింద్రవాయు మిత్రాహమములు.
11-అగ్ని (సా) మాక్సముల్లర్ ప్రకటించిన ప్రతిరో మొత్తము నూక్తమంతటికి విశ్వదేవతలు మాత్రమే దేవతలుగాఁజేర్కొనఁబడిరి. చ.గో.కృ.

1. అగ్నిదేవః (తొ.పా.) 2. మునికొని (ప్రా.ప్ర.పా.) 3. శక్రదేవుని (తొ.పా.) 4. గాఁబూజఁజేయుమీబుధవినుతః (తొ.పా.)
5. గం జేకోనుడు చమనపాత్రల, నాకాధిపులార : యదియె నా (నా) యమునుండి : (తొ.పా.) 6. వేడరుకో : (ప్రా. ప్ర. పా)

- (6,7,8) సీ॥ ఎందఱి నెనను నీడ్వఁజాలినవియుఁ, దలఁచిన మాత్రానఁ దరికివచ్చు
నవియు నౌ వాఱుల నమరియుండెడు బండి, పైఁదీసికొనిరమ్ము భవ్యసురల
నిండ్రాదులన్ వేగనింతులతోఁగూడ, యజ్ఞంబునకుఁదెమ్ము హవ్యవాహ :
యేరి ధాగములను వారు గైకొనినట్టు, లాశీర్వదింపుమీయమరదూత :
- గీ॥ యెవ్వ రీ యజ్ఞమునఁ బూజనెవరు సుతుల, సందఁగలుచునున్నారొ యట్టివారు
ఘనవషట్కార శబ్దము వినినతోడ, వారికిన్ సోమమందింపువహ్ని : నీపు ॥ 123
- (9) గీ॥ అరసికశిల్ప కాలమందు దేవాళిని, మేలుఁగొలిపి సుతులమేధగలు
సగ్ని నాకరోక మధిగమించెడివారి, బిలుచుఁగాక వేగఁబెద్దయగుచు ॥ 124
- (10) క॥ చయ్యన వాయ్వాదులతో, నెయ్యముఁగొని సూర్యదేవు నే స్తముఁగొనుచుం
దియ్యని సోమరసంబును, నయ్య : కొనుము యజ్ఞమందు నాదిత్యులతోన్ ॥ 125
- (11) గీ॥ యజ్ఞమున హోతృవరులంద అరణియందు, నిన్నుఁ బుట్టించినారలు నన్నుతాంగ :
హోమ కార్యములన్నియు హోతవగుచు, నిర్వహింపుము యాగమగ్ని । విభుండ : 126
- (12) క॥ చలమున “రోహి త్త” నియెడు, బలవాఱులఁ గూర్చి పెద్ద బండికినగ్ని :
పిలుచుకొనిరమ్ము విబుధుల, నిలసికిది పాడిగాదె యిద్దచరిత్రా : ॥ 127

సూక్తమ్—15

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా—(ప్రతిదైవతం ఋతుసహితమ్) 1-ఇంద్రః, 2-మరుతః, 3-త్వష్టా; 4-అగ్నిః.

5-ఇంద్రః, 6-మిత్రావరుణౌ, 7-10—ద్రవిణోదాః, 11-అశ్వినౌ, 12-అగ్నిః,

చందః—గాయత్రీ

- (1) ఇంద్రసోమం పిబ¹ఋతునా²త్వా విశ³న్విందవః । మత్సరా⁴స్తదోకనః ॥ 147
- (2) మరుతః పిబ²ఋతునా పోత్రాద్ యజ్ఞం పునీతన । యూయం హిష్ఠాసుదానవః ॥ 148
- (3) అభియజ్ఞం గృణీహి¹నోగ్నావో నేష్టః పిబ³ఋతునా । త్వంహి⁴రత్నధా⁵అసి ॥ 149
- (4) అగ్నే¹దేవాగ్ం⁵ ఇహ వహసా²దయా యోని³పుత్రిషు । పరిభూష⁴ పిబ⁶ఋతునా ॥ 150

7. వహ్నిదేవః. [తా.పా.] 8. యుషఃకాలమందు [తా. పా. గణభంగము] వ. గో. కృ.

1. పిబ. 2. పిబత. 3. పిబ. 4. ధా అసి. 5. గం. 6. పిబ ఋతు [వా.పృ.]

- (5) బ్రాహ్మణాదింధ్ర రాధనః పిబా సోమమ్మృతాగ్ంరను⁷ । తవేద్ధి సఖ్యమస్తృతమ్ ॥ 151
- (6) యువం⁸ దక్షం ధృతవ్రత మిత్రావరుణ దూళభమ్ । ఋతునా యజ్ఞమాశాథే ॥ 152
- (7) ద్రవిణోదా ద్రవిణసో గ్రావహస్తాసో⁹ అధ్వరే । యజ్ఞేషు దేవమీళతే ॥ 153
- (8) ద్రవిణోదా దదాతు¹⁰ నోవనూ నియానిశృజ్యరే । దేవేషుతా వనామహే ॥ 154
- (9) ద్రవిణోదాః పిపిషతి జుహోత ప్రచతిష్ఠత । నేష్టా¹¹ ర్దృతుభిష్యత ॥ 155
- (10) యత్త్వాతురేయ మృతుభిర్ద్రవిణోదో యజామహే । అధస్మానో దదిర్భవ ॥ 156
- (11) అశ్వినాపిబతం మధుదీద్యగ్ని కుచివ్రతా । ఋతునా యజ్ఞవాహసా ॥ 157
- (12) గార్హపత్యేన సస్త్య¹² ఋతునా యజ్ఞసిరసి । దేవాన్ దేవయతేయజ ॥ 158

సూక్తము—15

ఋషి—కణ్వపుత్రుడగు మేధాతిథి

దేవత—ఋతువులు (అయినను బ్రతిఋక్కునందును వేర్వేరుగ దేవతలు ప్రతిపాదించబడుదురు)*

(1,2,3,4,5,6) సీ॥ వా¹సపుడా : సోమపానంబు నేయుము, ఋతుదేవతలతోడ నతులఁబ్రీతి
మారుతమా : పుణ్యమాన్య సోతునిగూడి, పానంబునేయుము పరమరసము
ధనరత్నదాత : యో త్వష్టడా : వేవేగఋతువులతోఁ ద్రాగుమతులరసము
శోభనాగ్ని : నీవు సుస్థానములయందు, సురలతోఁ ద్రావుము సోమరసము

గీ॥ బ్రాహ్మణాచ్చంసి యనువాని పాత్రనుండి, యింద్రుడా : సోమమును ద్రావుమీవు మరియు
వరుణుడా : మిత్రదేవుడా : వై రిగణము, గొట్టి యజ్ఞఫలంబులఁ గూర్చరండు ॥ 128

(7) క॥ ప్రకృతియనెడు యజ్ఞంబున, వికృతీష్టిన్ విబుధగణము విత్తము కొఱకై
సుకృతినినిచ్చెడు సోమము, బ్రకృతము తీయంగనుండి ప్రార్థించునినున్ ॥ 129

7. రను (నూ) 8. యువదక్షం. (వ్రా.ప్ర.) 9. సోs. 10. దదాతుగ్గోవనూని. 11. నేష్టా. 12. ఋతు (వ్రా.ప్ర.)

* 1. ఇంద్రుడు 2. మరుత్తు 3. త్వష్ట 4. అగ్ని 5. ఇంద్రుడు 6. మిత్రావరుణులు 7-10. ద్రవిణోదములు 11. అశ్వినీదేవతలు
12. అగ్ని. ఇవి యితరదేవతలు. వ.గో.కృ. 1. పాకహరా. పావనుడా (తో. పాతములు).

(8) గీ॥ యజ్ఞమునకు వలయు నఖిలధనంబును, నొసఁగుఁగాక నుగ్నియుచితరీతి :

నగ్నిదత్తమైన నా ద్రవ్యమునసుర, గణముఁజాలఁ బ్రీతిగనునుగాక ॥

130

(9,10,11,12) సీ॥ ఋత్విజుల్ : జ్వలనుఁడు ఋతువులతోఁగూడి, నేతృపాత్రను గొనినిష్ఠతోడ
సోమంబుద్రాపుచు శోచించుచుండెడు, వెడలుఁడు మీరలు వేడ్కమీర
ఋతువుల, నిన్ను, సన్మతితోడఁ బూజింతు మగ్నిదేవా! మాకు సర్థమిడవె ।
యశ్వలారా ! మీరలఖిల సోమరసంబు, త్రాగియంతటను సంతసముగొనుఁడు

గీ॥ గార్వాపత్యుండవై నీవు కదలివచ్చి, యజ్ఞముల నెల్ల నెరవేర్చి యమరువరుల

కఖిలపూజలు నేయుమా : యర్థమొసఁగఁ, బురుషులకు నగ్నిదేవుఁడా : పుణ్యచరుఁడ : 131

సూక్తమ్—16

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—గాయత్రీ

(1) ఆ త్వావహంతు హరయో వృషణం సోమపీతయే । ఇంద్రత్వాసూర చక్షసః ॥

159

(2) ఇమా ధానా ఘృతస్నువో హరీ¹ ఇహోప వక్షతః । ఇంద్రం సుఖతమే రథే ॥

160

(3) ఇంద్రం ప్రాతర్హవామహ² ఇంద్రం వ్రయత్యధ్వరే । ఇంద్రం సోమన్యపీతయే ॥

161

(4) ఉప నః సుతమా గహి హరిభిరింద్ర కేశిభిః । సుతే హి త్వా హవామహే ॥

162

(5) సేమం నః స్తోమమా గహ్యపేదం సవనం సుతమ్ । గౌరో న తృషితః పిబ ॥

163

(6) ఇమే సోమాన³ ఇందవః సుతాస్తో అధి బర్హిషి । తాగ్ం⁴ ఇంద్ర సహసే పిబ ॥

164

(7) అయం తే స్తోమో⁵ అగ్రియో హృదిస్సృగస్తృ శంతమః । అథా సోమం సుతం పిబ ॥

165

1. హరీః ఇహో 2. చహా 3. ఇంద 4. గ్ం 5. అగ్రి (ప్రా.ప్ర.)

- (8) విశ్వమితృవనం సుతమింద్రో మదాయ గచ్ఛతి । వృత్రహా సోమపీతయే ॥ 166
- (9) సేమం నః కామమా పృణ గోభిరత్వైః శతక్రతో । వ్రవామ త్వా స్వాధ్యః ॥ 167

సూక్తము—16

ఋషి—కణ్వపుత్రుఁడగుమేధాతిథి

దేవత—అగ్ని*

- (1) ఉ॥ కోరినకోర్కెలెల్ల సమఁగూర్చెడి వేలువ : నీవు వాఱలం
గూరిచికొంచు బండివయిఁ గూర్మిని సోమము ద్రావవచ్చుచో
కూరునిబోలి యంతటను శోభలఁదేలెడు నిన్ను ఋత్విజుల్
నేరిమిమీర మంత్రముల నీ మహిమంబుల నుగడింపరే ॥ 132
- (2) ఉ॥ వేదికయందు సంతటను విశ్రుతహోమ నిమిత్తమై కడున్
సాదర మొప్పఁజల్లఁబడుఁ జక్క- నిధానములొప్పెఁ గావునన్
మోదముతోడ గుఱ్ఱములఁ బూన్చు రథంబును నెక్కి జంభ భే
దీ : దయసేయు మీ యెడకుఁ దృప్తిగ మానవనంబుఁ జూడఁగన్ ॥ 133
- (3) గీ॥ మూఁడువేళల యందగు మూఁడు సవనములకుఁ బిల్లుము నిన్నొగి ముదముతోడ
నందు సంజను జరిగెడు సవనమునకు, సోమమును ద్రావ రారమ్ము సురవిభుండ : ॥ 134
- (4) గీ॥ సోమలతలను దచ్చియు సోమరసము, దీసియున్నారమింద్రుఁడా : దివ్యమైన
యానమును నెక్కిరమ్ము మా యజ్ఞమునకు, వచ్చి సోమంబుఁద్రావుము మెచ్చునట్లు ॥ 135
- (5) ఉ॥ సోమరసప్రధానమగు సుందరకర్మకు వచ్చి యందులో
సీమముతోఁబరింపఁబడు నిర్మల సంస్తవ మాలకించి మా
సేమముగోరి సోమమును జెచ్చెర గౌరమ్యగంబుఁబోల్కి-నో
హో : మహానియ : ద్రావుము మహోజ్జ్వలశోభఁజెలంగనెంతయున్ ॥ 136
- (6) గీ॥ యాగవేదిని గలయట్టి యమలపాత్ర, సంస్థితంబగుసోమంబుఁజక్కఁగొనుము
సోమరసమును ద్రాగినచోఁద్యదీయ, దేహమెంతయుశోభించుదివిజనాథ : ॥ 137

* తెలుగు వ్రాతప్రతిలో (1నంపాటము 89పుట) నగ్నిదేవత పేర్కొనఁబడినది. సంస్కృత మూలములలో నింద్రుఁడదేవతగాఁబేర్కొనఁ
బడినది. అనువాదపద్ధతులలో నగ్నికిమాత్రము నింద్రుఁడే పరిగృహీతుఁడైనాఁడు. కావునఁబ్రహ్మదవళమున నగ్నిదేవతగాఁదెలుగుతో వ్రాయఁబడి
యుండనగు. వ, గో, క్క.

- (7) గీ॥ శ్రేష్ఠమైననుతులు చక్కఁగఁజెవికెక్కి, నీమనంబుఁబ్రీతినించుకొనదె
స్తుతులువినిననీకు సోమరసం¹బెల్ల, సుఖమునిచ్చుఁగాకసొగసుకాఁడః॥ 138
- (8) గీ॥ శత్రునాశకుఁడగు మహాశత్రుఁడధిక, సోమపానమునొనరించి సోమరసముఁ
గలుగు కర్మనిమిత్త మైకదరిబోవు, చున్నవాఁడదె చూడుఁడీ²సూరులారః॥ 139
- (9) గీ॥ ³గోవులను నశ్వములనిచ్చికొలఁదిలేని, కాంక్షితంబులఁదీర్పుముఘన⁴మహేంద్రః
యెల్ల వేళల నిను⁵గడునుల్లమలరఁ, దలఁచుచుంటిమి సుజన సంస్తవ చరిత్రః॥ 140

సూక్తమ్-17

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా—ఇంద్రావరుణౌ.

ఛందః—గాయత్రీ,

4—5, పాదానిచ్చత్ [5 హ్రసీయసీవా] గాయత్రీ,

- (1) ఇంద్రావరుణయోరహం సమాజోరవ¹ ఆ వృణే । తా నో మృణాత² ఈదృశే ॥ 168
- (2) గంతరా హి స్థోకవసే హవం విప్రస్య మావతః । ఛర్తరా చర్షణీనామ్ ॥ 169
- (3) అనుకామం తర్పయేత్తామింద్రావరుణ రాయ³ఆ । తా వాం నేదిష్ఠమీమహే ॥ 170
- (4) యువాకు హి శనీనాం యువాకు సుమతీనామ్ । భూయామ వాజదావామ్ ॥ 171
- (5) ఇంద్రః సహస్రదావ్నాం వరుణః శంస్యానామ్ । క్రతుర్భవత్యుక్త్య⁴ః ॥ 172
- (6) తయోరిదవసా వయం సనేమ ని చ ధీమహి । స్వాదుత ప్రరేచనమ్ ॥ 173
- (7) ఇంద్రావరుణ వామహం హవే చిత్రాయ రాధసే । అస్మాంత్సు తిగ్యుషస్కృతమ్ ॥ 174

1. రసంబెల్ల (వా.ప్ర.పా. గణభంగము. అర్ధరహితము) వ.గో.కృ. 2. చోద్యమలర [తా. పా.] 3. అవులను నశ్వములనిచ్చి యభిలమైన (తా.పా.) 4. భునహయుండః. 5. మేమదియుల్లమలర (తా.పా.)

1. s ఆవృణే. 2. s ఈదృశే. 3. s ఆ. 4. త్యుక్త్యాః (వా.ప్ర.)

- (8) ఇంద్రావరుణ నూ ను వాం సిషాసంతీషుధీష్యాః । అన్యత్వం శర్మయచ్చతమ్ ॥ 175
- (9) ప్ర వామశ్నోతు సుష్టుతిరింద్రావరుణ యాం హువే । యామృతాథే సదస్తుతిమ్ ॥ 176

సూక్తము—17

ఋషి—కణ్వపుత్రుడగు మేధాతిథి

దేవత—ఇంద్రావరుణులు

(1,2,3,4,5) సీ॥ మావేడుకొలంది మమ్ములఁబ్రోచుచు సౌఖ్యావహులమమ్ముఁజలువరేమి?

మాచేయు స్తోత్రాశిమదిలోనఁబెట్టుచు యజమానరక్షకై నరుఁగరేమి?

తోరంపుధనమిచ్చి తుష్టినొందింపుచు భక్తులనెల్లఁగాపాడరేమి?

సుఖకరంబైన మాసోమంబునందుచు, బరమకృపాదృష్టిఁ బరువరేమి?

గీ॥ మఖహితా! దాతపు గదయ్య! యఖిలమునకు, వరుణ! స్తుత్యుండవు గదయ్య! వరుసమాకు
మనుజులకు రక్షనిచ్చెడి మాన్యులార! రాజకాంతిని వెలుగుచు రండు మీరు॥ 141

(6) క॥ సందేహము లేకుండం, బొందుదు మమరేశ! వరుణపూర్ణ కరుణచే
నందమగుధనమునంతయు, విందులకై గాక యాగవిస్తృతికొఱకై ॥ 142

గీ॥ ధనములోనఁ గొంతఁదగు వెచ్చఁబెట్టుచు, దాచియుంపఁగలము తక్కినదియు
మరియు సంతకంబై విరివిగ విత్తంబు, వజ్రీవరుణవలనఁగలుఁగు॥ 143

(7) గీ॥ వివిధ ధనమునొసఁగ వేడుకొందుము మేము, శక్రదేవ! వరుణ! శక్తిఁగొలఁది
పిలుపు నియ్యకొనుచు బీరంపుటల్కతో, శత్రువులను ద్రుంచు శక్తినిండు॥ 144

(8) క॥ వరుణేంద్రులార! మిమ్ముం, గరము భజించెదము మమ్ముఁగరుణించి వెసం
బరమ సుఖంబొడఁగూర్చుచు, జీరయశముంగలుఁగ నిండు చిత్తంబలరన్ ॥ 145

(9) గీ॥ ఇంద్ర! వరుణ! మిమ్ము నింపగునుతులను, బిలుచుచుంటి మిపుడు పెంపుతోడ
సంతసింపఁజేయుఁ జక్కని ఋక్కులు, మిమ్ముఁ బొందుచుండు మిక్కుటముగ॥ 146

అనువాకః—5, సూక్తమ్—18

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా—1-3 బ్రహ్మణస్పతిః, 4-ఇంద్రో బ్రహ్మణస్పతిః సోమశ్చ, 5-బ్రహ్మణస్పతిః సోమ-
ఇంద్రో దక్షిణాచ, 6-8-సదసస్పతిః, 9-సదసస్పతిర్నరాంశసో వా.

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) సోమానం స్వరణం కృణుహ బ్రహ్మణస్పతే । కక్షీవంతం య¹దౌశిజః ॥ 177
- (2) యోరేవాన్ యో²అమీవహా వసువిత్ పుష్టివర్ధనః । స నః సిషక్తు యస్తురః ॥ 178
- (3) మా నః శంసో³ అరరుషో ధూర్తిః ప్రణ⁴జ్ మర్త్యస్య । రజ్జో బ్రహ్మణస్పతే ॥ 179
- (4) సఘా వీరో న నివ్యతి యమింద్రో బ్రహ్మణస్పతిః । సోమో హినోతి మర్త్యమ్ ॥ 180
- (5) త్వం తం బ్రహ్మణస్పతే సోమో⁵ఇంద్రశ్చ మర్త్యమ్ । దక్షిణా పాత్వంహసః ॥ 181
- (6) సదసస్పతిమద్భుతం ప్రియమింద్రస్య కామ్యమ్ । సనిం మేధామయాసిషమ్ ॥ 182
- (7) యస్మాద్భుతే న నివ్యతి యో⁶జ్ఞో విపశ్చిత్తశ్చన । స ధీనాం యోగమిన్వతి ॥ 183
- (8) ఆదృభో⁷తి హవిష్కృతిం ప్రాంచం కృణోత్యధ్వరమ్ । హోత్రా దేవేషు గచ్ఛతి ॥ 184
- (9) నరాశంసం సుధృష్టమమవశ్యం సప్రథస్తమమ్ । దివో న సదమృతమనమ్ ॥ 185

అనువాకము—౩ సూక్తము—18

ఋషి—కణ్వపుత్రుఁడగుమేధాతిథి

దేవత—1-5 బ్రహ్మణస్పతి, 6-9 సదసస్పతి *

- (1,2,3,4,5) సీ॥ బ్రహ్మణస్పతి: నీవు పరమౌజిజునిమాట్కి వన్నెకెక్కెడునట్లు నన్నుజేయు:
 బ్రహ్మణస్పతి: నీవు బలవంతుఁడవు చాల ధనవంతుఁడవుకాదె: దాతవగుచు
 బ్రహ్మణస్పతి: మమ్ము వైరులు దూషింపకుండునట్లులు నేయు ముచితవృత్తి
 బ్రహ్మణస్పతి: నిన్ను వజ్రిని పోముని నాశ్రయించినవాఁడు హానిగనునె?
 గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి: నీవు మా వాపములను, గొట్టి కక్షింపరమ్మా: మమ్మెట్టులైన
 నట్టులే యింద్రపోము లత్యధికమైన, ¹దక్షిణయుఁ బోయెదరుగాకఁదనివితీర॥ 147
- (6) క॥ సదయుఁడగు నింద్రవిభునకు, ముదముం గలిగించువాఁడు మోక్షప్రదుఁడున్
 మది కెక్కువాఁడునగు నా, సదసస్పతి బుద్ధిసాగి చక్కఁగఁ జనఁడే: ॥ 148
- (7) క॥ సదసస్పతి లేకుండిన, నెదనైనఁ దలంపఁగలమే? ²యిష్టింజేయన్
 సదసస్పతి మా యజ్ఞము, ³ముదమున సఫలంబునెసె ముదమునుగనుతన్: ॥ 149
- (8) క॥ మదకర హవ్యం బొసఁగిన, పిదపన్ యజమాన యజ్ఞపీఠాతతిఁ దాఁ
 దుదముట్టింపంగల యా, సదసస్పతి పురుషకీర్తిఁ జక్కఁబఱచఁడే? ॥ 150
- (9) క॥ ఘనుఁడగు నాసదసస్పతి, జనవర సంస్థాయమానచారుగుణుని మే
 మనయము శాస్త్రమువలనం, గనుఁగొంటిమి విబుధులార! కానరె? వానిన్ ॥ 151

సూక్తమ్—19

ఋషి—మేధాతిథి: కాణ్వః

దేవత—అగ్నిర్మరుతశ్చ

భందః—గాయత్రీ

- (1) ప్రతి త్వం చారుమర్షరం గోపీదాయ ప్ర హూయసే । మరుద్భిరగ్న¹ ఆ గహి ॥ 186
- (2) సహి దేవో న మర్త్యో మహస్తన క్రితుం పరః । మరుద్భిరగ్న ఆ గహి ॥ 187

* సంస్కృత మూలములో దేవతలు చాల భిన్నముగానున్నవి. 1-3 బ్రహ్మణస్పతి, 4-5 అంధ్రబ్రహ్మణస్పతి సోమదేవతలు. 6-8 బ్రహ్మణస్పతి సోమ ఇంద్రదక్షిణదేవతలు. 9-9 సదసస్పతి, 9-9 సదసస్పతి లేవా నరాశంసుఁడు, తెలుఁగనువాదరచనలో మాత్రము సంస్కృతమూలములలో గల దేవతలవైత ముబంకింపఁబడినవి. వ.గో కృ. 1. దక్షిణయుఁబోయెదరుగాక యత్యంత విలను (తొ.పా.) 2. గలఁడె? వ్రా.ప్ర.పా. 3. ముదమున సఫలంబునెయ బుద్ధిదలఁచుతన్ (తొ.పా.) 1. రగ్గు. (వ్రా.ప్ర.)

- (3) యే మహా¹ రజసో విమర్శ్య² దేవాసో³ అద్రుహః⁴ మరుద్భిరగ్న ఆ గహి⁵ ॥ 188
- (4) య³ ఉగ్రా⁴ అర్క మాన్మచ రసాభృష్టా⁵ ఓజసా మరుద్భిరగ్న ఆ గహి⁶ ॥ 189
- (5) యే శుక్రా ఘోరవర్షసః సుక్షత్రాసో రిశాదసః మరుద్భిరగ్న ఆ గహి⁷ ॥ 190
- (6) యే నాకస్యాధి రోచనే దివి దేవాస⁶ ఆనతే మరుద్భిరగ్న ఆ గహి⁸ ॥ 191
- (7) య⁷ కంఠయంతి వర్షతాన్ తిరః సముద్రమర్జవమ్ మరుద్భిరగ్న ఆ గహి⁹ ॥ 192
- (8) ఆ యే తన్వంతి రశ్మిభిన్ తిరః సముద్రమోజసా మరుద్భిరగ్న ఆ గహి¹⁰ ॥ 193
- (9) అభి త్వా పూర్వపీతయే స్పృశామి సోమ్యం మధు మరుద్భిరగ్న ఆ గహి⁸ ॥ 194

ఇతి ప్రథమోఽష్టకే ప్రథమోఽధ్యాయ
స్సమాప్తః

సూక్తము—19

ఋషి—కణ్వపుత్రుఁడగుమేధాతిథి

దేవత—అగ్నివాయువులు

- (1) గీ॥ సుప్రసిద్ధయాగ సోమపానమునేయఁ, బిలుచుచుండిమగ్ని! ¹ప్రీతినిన్ను
మారుతంబుతోడ మాయిష్టికైవచ్చి, కొఱతలన్నిఁదీర్చి కోర్కెలిమ్ము॥ 152
- (2) చ॥ క్రతువులు నీసమక్షమునఁ గౌతుకమొప్పుఁగఁ జేయువారలే
క్రతువుల దేవమండలికి గౌరవ హవ్యములిచ్చు వారలే
మతిఁ గలవారు, నీకు నవమానముఁ జేసెడివారు నిందుయై
గతులను బొందకుండుదురు కాన మరుత్తులతోడ రాఁగదే॥ 153

2. సోః. 3. యః. 4. ఉగ్రా 5. సః. 6. సఃఆనతే. 7. యః (ప్రా.ప్ర.) 8. ప్రాతప్రతిరోదోలి ఋక్కులోఁద్రవ్య మిగిలిన ఋక్కులలోఁజివర
“అగ్ని ఆ గహి” అన్న పదములు విడిచి పుచ్చఁబడినవి. అనఁగాఁదొలి ఋక్కులలో వలెనే చివరి పదములన్ని ఋక్కుల చివరను సూక్తములై
పఠింపనగునని తాత్పర్యము. ప.గో.కృ. 1. పెద్దపగుట (కొ.పా.)

(4.5.6) సీ॥ మేఘంబులన్నియు మిక్కుటంబగు వారి నిచ్చునట్టులునేయ నెఱంగువారు
పరలుచుండెడివారు వర్షదానంబుల ఆగమపకారమున నలుపువార
లాకాశ దీధిలో నంతటఁ దిరుగుచు సంపుగా వర్షంబు నిచ్చువారు
ఘోర రావంబునఁ గుఱిపించి వానలు శత్రునాశమునకై ఆరుగువారు

గీ॥ రవికి మీఁదుగ నుండెడి దివినిపెలు, వారలగు వాయుపులతోడ వచ్చిరమ్య
యజ్ఞముంజూచి పెడలపె యగ్ని²నీపుః. కాంతికార్థంబులీయవె కాంచనాభః॥

154

(7.8) గీ॥ మేఘములఁ బాఱఁద్రోలుచమోఘ³కలన. భాను ఘృష్టులఁ గూడుచు భవ్యమైన
వర్షమిచ్చుచు నుండెడి వాయుగజము, తోడఁగూడుచు రావేమి తొల్తనగ్నిః॥

155

(9) గీ॥ నీవనాదినుండి నిరతమునేనెడు, సోమహానమునకు సొరుట తెన్న
మూరుతంబుతోడ మాయిష్టికై వచ్చి, సోమరసముత్రాపు సొగసుకాడః॥

156

ఇయ్యది

శ్రీభారద్వాజగోత్ర, శ్రీవేంకటేశ్వరపౌత్ర
సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తి ముక్తాయమాన భగవత్పాదారాధక
నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచితకృతులలో
శ్రీమదాంధ్ర యుగ్వేదసంహిత యందుఁ
బ్రథమాష్టకమునఁ బ్రథమాధ్యాయము
సమాప్తము

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

ప్రథమ మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః—ద్వితీయోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—20

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా—ఋభవః

చందః—గాయత్రీ

(1)	అ॒యం దే॒వాయ॑ ఇ॒న్మనే॑ స్తో॒మో వి॒ప్రేభి॑రా॒సయా॑ । అ॒తారి॑ ర॒త్నదా॑తమః ॥	1
(2)	య ఇ॒ంద్రాయ॑ వ॒వోయు॑జా త॒తక్ష॑ర్మన॒సా హ॑రీ । శ॒మీభి॑ర్వ॒జ్జమా॑శత ॥	2
(3)	త॒క్షన్ నా॑స॒త్యాభ్యాం॑ పరి॒జ్ఞానం॑ సు॒ఖం రథ॑మ్ । త॒క్షన్ దే॒సుం స॒బర్హ॑భూమ్ ॥	3
(4)	యు॒వానా॑ పి॒తరా॑ పు॒నః స॒త్యమం॑త్రా ¹ ఋ॒జాయ॑వః । ఋ॒భవో॑ వి॒ష్వక్ర॑త ॥	4
(5)	సం వో॑ మ॒దాసో ² అ॒గ్నేతే॑ంద్రే॒ణ చ॑ మ॒రుత్వ॑తా । ఆ॒ది॒త్యేభి॑శ్చ రా॒జభిః॑ ॥	5
(6)	ఉ॒తత్యం॑ చ॒మసం॑ న॒వం త్వ॑ష్ట॒ర్దేవ॑స్య నిష్కృ॒తమ్ । అ॒కర్త॑ చ॒తురః॑ పు॒నః ॥	6
(7)	తే నో॑ ర॒త్నాని॑ ధ॒త్తన॑ త్రి॒రా సా॑ప్తాని సు॒న్వతే॑ । ఏ॒కమే॑కం సు॒శస్తి॑భిః ॥	7
(8)	అ॒ధార॑యంత॒ వహ్న॑యో క॒భజం॑తసు॒కృత్య॑యా । భా॒గం దే॒వేషు॑ య॒జ్ఞియ॑మ్ ॥	8

శ్రీ మదాంధ్రబుగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ప్రథమాష్టకము—ద్వితీయాధ్యాయము

సూక్తము—20

ఋషి—కణ్వపుత్రుడగు మేదాతిథి

దేవతలు—ఋభువులు

- (1) క॥ మానవులు తపోనిష్ఠం, ఋషి ఋభుప్రవరులయిరి పూజ్యులు వారల్
జ్ఞానప్రదమౌ స్తోత్రము, వీనులతో విని విశేష విత్త మొసంగరే॥ 1
- (2) క॥ చక్కని హరియను వాచిని, సక్కజముగ సృష్టిజేసి యమరపతికిఁ దా
మెక్కువుగ నిచ్చి ఋభువులు, చక్కని కర్మతతినిష్ఠి జరిపిరి ప్రీతిక॥ 2
- (3) క॥ ఎల్లెడ ననర్గళంబుగఁ, దెల్లముగాఁ బోవునట్టి తేరుం బాలం
బెల్లుగ నిచ్చెడు గోవుల, నుల్లసితాశ్వులకు నిచ్చియుండిరి ఋభువుల్॥ 3
- (4) ఉ॥ సారముగల్గు మంత్రముల శక్తి నెఱింగిన వారలై కడుం
దీరులఁబోలి కార్యములఁ దీరుచుకొంచు నిరంతరంబు నెం
తో రహినెల్లెడక వెలుగుఁ దోరపు మంత్ర¹ సుశక్తి చేతఁ జె
న్నారుచుఁ దల్లిదండ్రుల నొనర్చిరి యౌవనవంతు లట్లుగన్ 4
- (5) గీ॥ ద్వాదశాదిత్యులకు లసద్వాసవునకు, నలకమరుత్తులకున్ మీకును నచ్చమైన
సోమరసముంపఁబడెనిట కూరులార! పుష్టినిచ్చెడి దీనిని బుచ్చుకొండు॥ 5
- (6) గీ॥ త్వష్ట నిజబుద్ధి బలమిచేతను నొకండు, చమనపాత్ర రచించె నబ్రముగ నపుడు
శిష్యులగు⁴ ఋభువులద్దానిఁ జేతఁ గొనుచు, నలు⁵విధంబు నొనర్చి చెలఁగిపీతి॥ 6
- (7) ఉ॥ మీరలు మాప్రశస్తనుతి మించిన వేటకనునాలకించుచున్
సారసమైన సోమము నొసంగెడు యాజకపూరుషాశికిం
గోరిన వస్తుసంపదను గూర్చెడు రత్నములెన్నియేని స
దౌరవ కర్మలందిడుచుఁ గాంచుడు కీర్తిని సౌఖ్యసంపదన్॥ 7

1. మంత్రప్రధావరీతిఁ (తొ.పా.) 2. యవ్వన (వ్యా.ప్ర.పా.) 3. చూరుతమునకు మీకును మహితమైన (తొ.పా.) 4. ఇక్కడఁ బంచలఘుగణమింద్రగణముగాఁ బ్రయోగమైనది. వ.గో.కృ. 5. నలు విధంబులొనర్చి దెంతయునుప్రీతి (తొ.పా. యతిభంగము.) వ.గో.కృ.

- (8) చ॥ పొరిఁబొరి చావుపుట్టువులుఁబొంది ఋభువృక్షరంబు శక్తి ను
ర్వర సలవానిఁగెల్చి యమరత్వముగాంచుచువెలఁగెల్చి వా
విరిఁదగయాగ కర్మముల వేడ్క నొసర్చుచుదేవతాశితో
సరిగ నమస్త హవ్యములఁజాలఁగ నొందిరి సంతసంబునన్॥

8

సూక్తమ్— 21

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వాః

దేవతా—ఇంద్రాగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఇ॒హే॒ంద్రాగ్ని॑ ఉ॒ప హ్వా॑యే తయోరిత్ స్తోమ ము॒క్యసి॑ । తా సోమం॑ సోమపాశమా ॥ 9
- (2) తా యజ్ఞే॒షు ప్ర॑ శంసకే॒ంద్రాగ్ని॑ శుంభతా నరః । తా గాయ॒త్రేషు॑ గాయత ॥ 10
- (3) తా మిత్ర॑స్త్వ ప్రశస్తయ॑¹ ఇంద్రాగ్ని॑ తా హవామహే । సోమపా సోమపీతయే ॥ 11
- (4) ఉ॒గ్రా సంతా హవామహా॑² ఉపేదం నవనం నుతమ్ । ఇంద్రాగ్ని॑³ ఏహ గచ్ఛతామ్ ॥ 12
- (5) తా మహాంతా నదస్సతీ॑⁴ ఇంద్రాగ్ని॑ రక్ష ఉజ్జితమ్ । అప్రణాః సస్త్వతి॑⁵ త్రిణః ॥ 13
- (6) తేన సత్యేన॑ జాగృతమది ప్రచేతునే వదే । ఇంద్రాగ్ని॑ శర్మ యచ్ఛతమ్ ॥ 14

సూక్తము—21

ఋషి—కణ్వపుత్రుఁడగు మేధాతిథి

*దేవత—ఇంద్రుఁడు, అగ్ని

- (1) గీ॥ యజ్ఞకర్మకౌఠకు నగ్నింద్రులభక్తి, విలిచి వారినుతులఁ బాలుకుచుండు
సోమపానరతులు శుభదేవతలు మీరు, సోమమెల్లఁద్రాగి సొగసుఁగనరె॥

9

1. ప్రశస్తయః ఇంద్రాగ్ని 2. మహా 3. ఇంద్రాగ్ని 4. నదస్సతీ 5. సస్త్వతిగీ. (వ్యా.ప్ర.)

* తెలుగు మూలములో 1వ సంపుటము 101వ పుటలో 21వ సూక్తమునకు దేవతలు పేర్కొనఁబడలేదు. సంస్కృతమూలము ననుసరించి దేవతలిక్కడఁ జేర్చినఁబడినది. వ.గో.కృ. 1. విలుపుచుండు (తా. పా)

(2) క॥ అసఘములగు ఋక్కులతో, విసయముగా నింద్రవహ్ని విశ్వేశుల ప్రా
ర్థనమున్ సల్పుచు వా²రిని, బనిగొని భూషింపుడతుల బుద్ధిన్ మీరల్॥ 10

(3,4,5) సీ॥ బిలుచుచుంటిమి మేము ప్రీతినింద్రాగ్నుల, సోమపాసముఁజేసి శోభఁ జెలఁగఁ
బిలుచుచుంటిమి మేము ప్రీతినింద్రాగ్నుల యాగనాశకులను సాగనంపఁ
బిలుచుచుంటిమి మేము ప్రీతినింద్రాగ్నుల యజ్ఞాభిముఖముగా నరుగఁదేరఁ
బిలుచుచుంటిమి మేముప్రీతినింద్రాగ్నుల జన్నంబునేవింప వన్నెమీరఁ
గీ॥ బరమగుణవంతులను సభాపాలకులను, బిలుచుచున్నాము రక్కసిపిండుఁగొట్ట
నరులు సంతానహీనులొసట్లు నేయఁ, బిలుచుచుంటిమి వారలఁబ్రియము తోడ॥ 11

(6) క॥ ఫలముండుననుచు మాకుం, గలశక్తిందలఁచి యాగకర్మలు నేయన్
ఫలభోగసాధకంబగు, నలనాకపదంబు మాకు సందింపుండీ॥ 12

సూక్తమ్—22

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా-1-4 అశ్వినా, 5-8 సవితా, 9-10 అగ్ని, 11-దేవ్యః, 12-ఇంద్రాణి
వరుణాన్యగ్నాయ్యః, 13-14 ద్యావాపృథివ్యౌ, 15-పృథివీ, 16-విష్ణుర్దేవా వా, 17-21 విష్ణుః

ఛందః—గాయత్రీ

(1) ప్రాత॑ర్యజ్ఞా వి బోధ॑యాశ్వినావేహ॑ గచ్ఛతామ్ । అ॒స్య సోమ॑స్య పీత॑యే ॥ 15

(2) యా సు॒రభా ర॒థీత॑మోభా దే॒వా ది॒విస్ఫు॑ర॑తా । అ॒శ్వినా తా హ॑వామహే ॥ 16

(3) యా వాం క॒శా మధు॑మత్యశ్వినా సూ॒నృతా॑వతీ । తయా॑ య॒జ్ఞం మి॑మిక్షతమ్ ॥ 17

(4) సహి॑ వామస్తీ చూ॒రకే॑ యత్రా ర॒థేన॑ గచ్ఛ॒థః । అ॒శ్వినా సోమి॑నోగృహమ్ ॥ 18

(5) హిర॑ణ్యపాణి మూ॒తయే॑ స॒వితార॑ముప హ్వా॒యే । స చే॑త్తా దే॒వతా॑ పదమ్ ॥ 19

- (6) అపాం¹ నపాతమవనే నవితారముప స్తుహి । తస్య ప్రతాప్యశ్మసి ॥ 20
- (7) విభక్త్యా²ం హవామహే వసోశ్చైత్రస్య రాధసః । నవితారం నృచక్షనమ్ ॥ 21
- (8) సభాయ² ఆ ని పీదత నవితా స్తోమ్యో ను నః । దాతా రాధాంసి శుంభతి ॥ 22
- (9) అగ్నే పత్నిరిహా వహ దేవానాముశతీరుచ । ర్వష్టా³ం సోమపీతయే ॥ 23
- (10) ఆ గ్నా³ అగ్న⁴ ఇహవనే హోత్రాం యవిష్ట భారతీమ్ । వరూత్రీం ధిషణాం వహ ॥ 24
- (11) అభి నో దేవీరవసా మహాః శర్మణా నృపత్నీః । అచ్ఛిన్నపత్రాః సచంతామ్ ॥ 25
- (12) ఇహేంద్రాణీమువస హ్వయే వరుణానిం స్వస్తయే । అగ్నాయాం సోమపీతయే ॥ 26
- (13) మహీ ద్యాః పృథివీ చ న ఇమం యజ్ఞం మిమిక్షతామ్ । పివృతాం నో భరీమభిః ॥ 27
- (14) తయోరిద్ ⁶పుతవత్ పయో విప్రా రిహంతి ధీతిభిః । గంధర్వస్య ద్రువే పదే ॥ 28
- (15) స్యోనా పృథివి భవానృక్షరా నివేశనీ । యచ్ఛా నః శర్మ సప్రథః ॥ 29
- (16) అతో దేవా⁷ అవంతు నో యతో విష్టుర్విచక్రమే । పృథివ్యాః సప్త భామభిః ॥ 30
- (17) ఇదం విష్టుర్వి చక్రమే త్రేధా ని దధే పదమ్ । సమూహ్నమన్య పాంసురే ॥ 31
- (18) త్రీణి పదా వి చక్రమే విష్టుగ్గోపా⁸ అదాభ్యః । అతోధర్మాణి ధారయన్ ॥ 32
- (19) విషోః కర్మాణి పశ్యత యతో వ్రతాని వస్సుశే । ఇంద్రస్య యుజ్యః సభా ॥ 33

1. అపా నపాత (త్రా.ప్ర.) 2. సభాయ (త్రా.ప్ర.) 3. అగ్నా. 4. అగ్నా ఇహ (త్రా.ప్ర.) 5. నస ఇమం.
6. పుతవత్. 7. దేవా. 8. గోపా. (త్రా.ప్ర.)

(20) తద్ విషోః పరమం పదం సదా వశ్యంతి సూరయః । దివీవ చక్షరాతతమ్ ॥ 34

(21) తద్ విప్రాసో విపన్యవో జాగృవాంసః సమిన్ భతే । విహార్యత్ పరమం పదమ్ ॥ 35

సూక్తము—22

ఋషి—కణ్వపుత్రుఁడగుమేధాతిథి

దేవత—1-4-అశ్వదేవతలు, 5-8 సూర్యుఁడు, 9-10 అగ్ని 11-దేవతలు,
12-14 భూమ్యంతరిక్షములు, 15-వృథివి, 16-21 విష్ణువు*

- (1,2,3,4,5) సీ॥ అశ్వర్యపుంగవాః యశ్వదేవతలను మేలుఁగొల్పినవారుమెలఁగరారెః
రమణీయ¹నాకస్థరథికులారాః మీరు సుందరరథమెక్కిచూడరారెః
సరసాశ్వలారః మీ సత్యవాక్కులతోడ నిష్ఠిని జరిపింపనెఱిఁగిరారెః
యశ్వదేవతలారః యజమానగృహమిటఁ గలదు వీక్షింపంగఁ గదలిరారెః
గీ॥ స్వరముంబునిసవిత్పుఁడః సాగివచ్చి, బ్రహ్మచై యజ్ఞకర్మకుఁ బ్రస్తుతింప
నరుఁడుపొందఁగఁగోరిననశ్వరమగుఁ, బదముఁజూపుటకై రావె యెదనుదలఁచి॥ 13
- (6) క॥ ఉదకంబులనెండించుచు, సదయుండయి సవిత మమ్ము సంరక్షింపన్
ముదమున మాయజ్ఞమునకుఁ, గద²లెడునటు చేయవయ్య కళ్యాణాత్మా॥ 14
- (7) క॥ బ్రతుకునకుఁబనికివచ్చెడు, నతులిత చిత్రార్థమెల్ల నందించుచు స
న్మతితో వెలుంగుచుండెడు, మతిమంతుని సవిత్పదేవు మన్నింపవలెన్॥ 15
- (8) క॥ నెచ్చెలులగు ఋత్విక్త³తిఁ, సచ్చేతముతోడ మాసుసవనస్థలికిన్
విచ్చేసి⁴రవి, సువిత్తము, నిచ్చుటకై వేడుఁడతని నెంతయు భక్తిన్॥ 16
- (9,10,11) సీ॥ అగ్నిః శచీదేవి నార్యశక్రునితోడ యజ్ఞంబునకు వేగ ననుపరాదెః
శిల్పి కార్యములలో శ్రేష్ఠుఁడౌ త్వష్టను యజ్ఞంబునకు వేగ ననుపరాదెః
దేవభార్యలతోడ దివ్య భవత్కాంత యజ్ఞంబునకు వేగ ననుపరాదెః
భరతుని యిల్లాలు భారతీదేవిని యజ్ఞంబునకు వేగ ననుపరాదెః
గీ॥ వాహనముగల్గి వారలు ప్రజలనేలు, వారలగు దేవహోతుల వాణిఁగూడ
మా⁷సుయజ్ఞము రక్షింప మనసుఁదీర, సోమమును ద్రావనంపవె సొగసురాఁడః ॥ 17

* తెలుగు వ్రాతప్రతిలో 1వ సంపుటము (103వ పుట) లో 22 సూక్తములో అగ్ని ఋక్కులకు దేవతలు సరిగా వ్రాయఁబడలేదు. సంస్కృత మూలము ననుసరించి 12వ ఋక్కునకు ఇంద్రాణి వరుణాగ్నిలు దేవతలు-16వ ఋక్కునకు విష్ణువు లేదా దేవ అను దేవత-17 మొ 21 వఱకు ఋక్కులకు విష్ణువు దేవత. తెలుగుమూల వ్రాతప్రతిలో బొరపాటిన 12వ ఋక్కునకు దేవతను వ్రాయలేదు. వ.గో.కృ. 1. స్వర్గస్థ రథికులారా 2. గదలుచుట 3. వేదవయ్య కళ్యాణాః (ట్యూన్) 3. ఋత్విజ్ఞులు 4. సూర్యునివత్తము 5. వేడుఁడతఁడు విచ్చెరు మనకున్ 6. దేవప్రియలో వాణితోడ 7. మాదుయజ్ఞము. (తొ.సా.)

- (12) గీ॥ మాయొసగు సోమరసము సమృతముతోడఁ, గ్రోలి రక్షించుటకు రమ్మ గోత్రభేది:
వరుణ వహ్నుల ప్రియురాండ్రు వచ్చుటకయి, పిలుచుచున్నాడ నిష్టికిఁబ్రీతివారి॥ 18
- (13) గీ॥ పూజ్యులగు స్వర్దేవి, భూమిదేవి, కర్మలన్నియు నెరవేర్చి కరుణ తోడ
వర్షము నొసంగి పైరులు వర్ధిలంగఁ, జేసి పోషించి మమ్ము రక్షింతుగాక॥ 19
- (14) గీ॥ ఆకసంబందు నుండెడు సంతరిక్ష, భూమి దేవతలకు జనుల్ పూజలిడుచు
వారి దయచేత నుదకముఁబడసి ఘృతము, చందమునఁద్రావుచున్నారు జగతిలోన॥ 20
- (15) క॥ †బహు యోజన విస్తారా! కుహనాయుత శత్రునివహ కుంఠనదజై:
మహి సర్వభూతవాహా! మహిత ధనంబొసఁగి మమ్ము మన్నింపఁగదే॥ 21
- (16) గీ॥ పూనిగాయత్రి మొదలగుపూర్ణ ధామ, సప్తకంబును విష్ణువున్ సరస తతిని
నాక్రమించిన భూతలమందు నుండు, మమ్ము రక్షింపుఁగాక నామారుతములు॥ 22
- (17,18,19) సీ॥ ‡గాయత్రి మొదలగు ఘనధామములచేత నాక్రమించెడు నెవ్వఁడఖిల జగము
మూఁడు పాదములచే మూఁడు లోకములను నాక్రమించెడు నెవ్వఁడఖిల భూమి
ధర్మములంగవ ధరణీ తలంబంత నాక్రమించెడు నెవ్వఁడఖిల ధరణీ
జంగమస్థావర జగతీతలంబెల్లఁ బాలించు నెవ్వఁడు పరమతుష్టి
గీ॥ నట్టి విష్ణు²ని మహిమంబు లతిశయించి, కలిగియుండుటచేతనే కర్మలన్ని
జరుపఁగలవారమైతిమి జగతిలోన, ఋత్విజులు! గనుఁడు³ విష్ణు నహింస మహిమ॥ 23
- (20) గీ॥ అంతట వెలుంగుచుండెడు నాకసమును, నేత్రములు సూచు విధమున నెమ్మితోడ
విశ్వమంతట వెలిఁగెడు విష్ణు పదము, సూరులందఱుఁదప్పక చూడఁగలరు॥ 24
- (21) క॥ వాగర్థంబులలోపల, నేగతిఁ జొరవడనివార, లెంతయునుతులన్
రాగమునఁజేయు మీరలు, సాగుచు సద్విష్ణు పదము సరిచూపరొకో॥ 25

8. బ్రయముతోడ. 9 రక్షింపుగాక (తొ.పా.)

† ఈ ఋక్కునకు దయానంద సరస్వతి గారు భిన్న భావమును వ్రాసినారు. “భూగర్భ విద్యా మూలమున గుణములచేఁ దెలియఁబడిన భూమియే మూర్తిమంతులకు నివాసస్థానము. సహేతువగు బహురత్న ప్రదయగుచున్నది.” అని (దయానంద సరస్వతి గారి భావము.) (నే.వేం.న.శా.)

‡వలములొకక దృక్పథముతో వ్రాయఁబడిన దయానంద భాష్యము పైతము నితర ప్రాచీన భాష్యములవలెనే యప్రామాణికమని వేద విజ్ఞానము దృష్టితోనే నిరూపింపనగును. వ.గో.కృ. 1. చూరుతంబు (తొ.పా.)

‡ ఈ మూఁడు ఋక్కులను దయానందసరస్వతి వేరుగ వ్యాఖ్యాన మొనర్చి యిట్లు భావార్థమును వ్రాసెను. “పరమేశ్వరుఁడీ సంసారమందు పృథివీమయము. అంతరిక్షస్థమగుండ్రనరేణ్వాదిమయము ప్రకాశమయము అబుత్రివిధ జగత్తును రచించెను. ఈజగత్తులకు నీ మూఁడే యాధార భూతములు. అంతరిక్షమేది గలదో యదే భూమ్యాదులకు వర్ధకము, ఈశ్వరుఁడులేనిది యెవ్వఁడును దేనిని జేయలేడు,” అని చెప్పెను. ఈ ఋక్కులయర్థము వామనాచారాభిప్రాయముతో వర్ణింపఁబడుటవలన పూర్వవశ్యమ పర్యతస్థుఁడగు విష్ణువుండెను అని మిథ్యార్థములో చాయఁబడు, విలసన్ మొదలగు వారు వర్ణించిరని అక్షేపించినారు. దయానందుఁడు (నే. వేం. న. శా.)

సూచన—శ్రీ మహావిష్ణువు ద్వైతఁడు నద్వైతఁడు ద్వైతాద్వైతఁడును నగును. వేదమంత్రార్థములను సరిగా నవగాహన చేసికొననందువల్లఁ బెక్కురు పెక్కులగు నప్రామాణికాభిప్రాయములు వెల్లడించిరి. (చూ.పీఠిక) వ.గో.కృ.

2. నట్టి విష్ణు ప్రభావంబులతిశయించి (తొ. పా.) 3. ఇక్కడఁ బంచలఘుగణమింద్రగణముగాఁ బ్రయోగమైనది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్ 23

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః :

దేవతా-1వాయుః, 2-3 ఇంద్రవాయూ, 4-6 మిత్రావరుణౌ, 7-9 ఇంద్రోమరుత్వాన్, 10-12 విశ్వేదేవాః,

13-15 పూషా, 16-22, 23 (పూర్వార్ధస్య) ఆపః, 23 (ఉత్తరార్ధస్య), 24 అగ్నిః *

ఛందః—1-18 గాయత్రీ, 19 పురఉష్ణిక్, 21 ప్రతిష్ఠా, 20, 22-24 అనుష్టుప్.

- (1) తీ॒వాః సో॒మా॒నః॑ ఆ॒ గ॒హ్మ॒శీర్వ॑ంతః సు॒తా॒ ఇ॒మే॑ । వా॒యో తాన్ ప్ర॒స్థితాన్॑ పి॒బ ॥ 36
- (2) ఉ॒భా దే॒వా ది॒వి॒స్పృశే॑ంద్ర॒వా॒యా హ॑వామహే । అ॒స్య సో॒మ॒స్య పీ॒తయే॑ ॥ 37
- (3) ఇ॒ంద్ర॒వా॒యా మ॒నో॒జ॒వా వి॒ప్రా హ॑వంతః॒ ఊ॒తయే॑ । స॒హ॒స్రా॒జై ది॒యస్ప॑తీ ॥ 38
- (4) మి॒త్రం వ॒యం హ॑వామహే వరు॒ణం సో॒మపీ॑తయే । జ॒జ్ఞానా॑ పూ॒తద॑క్షసా ॥ 39
- (5) ఋ॒తేన॑ యా॒వృ॒తా॒వృ॒ధా॒వృ॒తస్య॑ జ్యోతి॒షస్ప॑తీ । తా మి॒త్రా॒వరు॑ణా హ॒వే ॥ 40
- (6) వరు॒ణః ప్రా॑వి॒తా భు॑వన్ మి॒త్రో వి॒శ్వాభి॑రూ॒తిభిః॑ । కర॑తాం నః సు॒రాధ॑సః ॥ 41
- (7) మరు॒త్వంతం॑ హ॒వామహే॑ ఇ॒ంద్ర॒మా సో॒మపీ॑తయే । స॒జార్ధ॑జేన త్పం॒పతు॑ ॥ 42
- (8) ఇ॒ంద్రజ్యేష్ఠా॑ మరు॒ద్గణా॑ దే॒వానః॑ పూ॒షరా॑తయః । వి॒శ్వే మమ॑ శ్రు॒తా హ॑వమ్ ॥ 43
- (9) హ॒త వృ॒త్రం సు॒దా॒నవ॑ ఇ॒ంద్రే॒ణ స॒హసా॑ యు॒జా । మా నో॑ దుః॒శంస॑ ఈ॒శత॑ ॥ 44
- (10) వి॒శ్వాన్ దే॒వాన్ హ॑వామహే మరు॒తః సో॒మపీ॑తయే । ఉ॒గ్రా హి॑ పృ॒థ్విమా॑తరః ॥ 45

* 23, 24. అగ్నిః. (సా) 1. సోమానః, 2. సుతా, 3. హవంతః, 4. మహా ఇంద్ర, 5. వయం 6. శంస (ప్రా.ప్ర.)

- (11) జయతామివ తస్యతుర్మరుతామేతి ధృష్టుయా । యచ్ఛృణో యాతనా నరః ॥ 46
- (12) హస్తాసారాద్ విద్యుతస్సర్వతో జాతా⁸ అవంతు నః । మరుతో మృతయంతు నః ॥ 47
- (13) ఆ పూషంచిత్రబిహిషమాఘృతే ధరుణం వివః । ఆజా నష్టం యథా పశుమ్ ॥ 48
- (14) పూషా రాజానమాఘృజీరవగూహ్లాం గుహా హితమ్ । అవిందచ్చిత్రబిహిషమ్ ॥ 49
- (15) ఉతో స మహ్యమిందుభిః షడ్ యుక్తాగ్ం⁹ అనుసేషితత్ । గోభిర్యవం న చర్కృషత్ ॥ 50
- (16) అంబయో యంత్యవృద్ధిమయో¹⁰ అర్హరియతామ్ । వృంవతీర్మధునాసయః ॥ 51
- (17) అమూర్యా¹¹ ఉవ సూర్యే యాభిర్వా సూర్యః సహ । తా నో హిన్వంత్యర్హరమ్ ॥ 52
- (18) అపో దేవీరుప హ్వయే యత్ర గాఢః పిబంతి నః । సింధుభ్యః తర్హ్వం హవిః ॥ 53
- (19) అప్స్వంత¹²రమృతమపు ఖేషజమపాముత ప్రశస్తయే । దేవా భవత వాజినః ॥ 54
- (20) అపు మే సోమో¹³ అబ్రవీదంతర్విశ్వాని భేషజా । అగ్నిం చ విశ్వశంభువమావశ్య విశ్వభేషజీః ॥ 55
- (21) ఆవః సృజీత భేషజం వరూథం తన్వే³ మమ । జ్యోక్ చ సూర్యం దృశే ॥ 56
- (22) ఇదమావః ప్ర వహత యత్ కిం చ దురితం మయి । యద్ వాహ మభిదుద్రోహ యద్ వా శేవ¹⁴ ఉతానృతమ్ ॥ 57
- (23) అపో¹⁵అద్యాన్వచారిషం రసేన సమగన్మహి । వయస్వానగ్న¹⁶ ఆ గహి తం మా సం సృజ చర్పసా ॥ 58
- (24) సం మాగ్నే వర్పసా సృజ సం ప్రజయా సమాయుషా ।
- విద్యుర్మే¹⁷ అన్య దేవా¹⁸ ఇంద్రో విద్యాత్ సహ¹⁹ ముషిభిః ॥ 59

7. స్సర్వతో (పా.) 8. జాతా అవంతు (ప్రా.ప్ర.) 9. గం 10. మయో 11. అమూర్యా 12. అప్స్వంతర 13. సోమో
14. శేవ 15. అపోఅద్యా 16. నగ్న 17. విద్యుర్మేఅన్య 18. దేవా 19. సహముషిభిః (ప్రా.ప్ర.)

సూక్తము—23

ఋషి—కణ్వాపుత్రుడగుమేధాతిథి.

దేవత-వాయుదేవత, 2,3 ఇంద్రవాయువులు 4,6 మిత్రావరుణులు.

7-9,మరుద్గణవిశిష్టుడగు నింద్రుడు 10-12 విశ్వేదేవుడు, 13-15 పౌష్ణుడు,

16-22 ఉదక దేవత 23,24-లగ్ని

(1) ఉ॥ చక్క-ని సోమవేల్లికలఁ జాల మధించి రసంబుఁదీసి పె
 న్మక్కు-వపేర్మిచే నుచినార ముదీచిని వేదిమీఁద నా
 చక్కి-ని నీదు దృష్టులఁబసారముఁజేయుచు వాయుదేవ! సౌం
 పెక్కఁగఁద్రావుదో బలమహీనముగా గడియింతువెంతయున్॥ 26

(2,3,4,5,6) సీ॥ వేయికన్నులతోడ వెలయుచుండెడివారి మానసవేగులై మనలువారి
 నమరలోకమువారి యజ్ఞేశులగువారి వాయ్వింద్రులనఁబేరఁబరఁగువారిఁ
 బలుకువినంగనేప్రతత్యమగువారి సత్యవాక్యములతో జరుగువారిఁ
 గర్మఫలంబులుగలిగించువారి నహీనతేజస్సుననిచ్చువారి
 గీ॥ వరుణ మిత్రులఁ పేరులఁబరఁగువారిఁ, బిలుచుచున్నాము తన్మది పిచ్చలింప
 1నేచిమమ్ముల వారలుఁబ్రోచి యధిక, 2విత్తమొసఁగుత సత్కృపాయత్తులగుచు॥ 27

(7) క॥ కామముదీరఁగ సోమము, నామోదముతోడఁద్రావ నమరపతి! నీ
 వామారుతముంఁగానుచున్, వే మా³వేదికనుజేర విచ్చేయవాకో!॥ 28

(8) గీ॥ మీకు ముఖ్యుడు శక్రుండు మీకుఁబూష, యెంతయుంఁగూర్చువారలు సంతసమును
 భక్తితత్పరతంజేయు ప్రార్థనంబు, లాలకింపుడు దాని నత్యతిశయమున॥ 29

(9) క॥ బలవంతులైన మీరలు, బలభేదికి సాయపడుచు బహారీతులుగాఁ
 జలమాని యజ్ఞహంతలఁ, దొలఁగింపుచు మాకు బాధఁదొలగింపుండీ!॥ 30

(10,11) చ॥ వసుమతి పుత్రులున్ మరియు వైరులఁగెల్చెడివారు మీర లీ
 యసదృశయాగ కర్మలకు హవ్యములంఁగానవచ్చు వేళలన్
 వెన జయమందు యోధు లతిపీరరవంబులు పలుక-నట్టుగా
 విసువక యజ్ఞ కర్తలకు వేడుక పుట్టెడు మాటలాడుండీ: ॥ 31

(12) క॥ వెలిగెడు వారై యితరుల, వెలిగించెడు వారు గగనపీఠులలోనన్
 లలింబుట్టినట్టివారలు, పొలుపార సుఖంబు మాకుఁ బొందింపుండీ!॥ 32

(13) ఉ॥ తప్పియరణ్య భూములకు దాటిన సత్పురుషుల మెంతయే
 ‡స్తవ్యక యాగ కర్మలకు భంగులు తెచ్చెడురీతిఁ బూషుఁడాః
 యొప్పుగదర్పఁజేఁగొనుచు నొయ్యదివంబున నుండి నీవు మా
 ర్చెప్పక సోమ వేల్లికలఁ జెచ్చెరఁదెమ్ము విచాలకాంతితోన్॥ 33

(14) గీ॥ కొండగుహవలె మరుగున నుండునాక, వీధిలో నెచ్చటనొ దాఁగిపెలయుచున్న
 సోమలతలను గుళలను శోభగాంచు, పూషకఃసుగోని యుంటఁదాబూజ్యుఁడయ్యె॥ 34

(15) చ॥ తలఁకొని నేద్యగాఁడు తనభర్మముఁ దప్పక వడ్లుఁజల్ల కా
 ‡వలసిన భూమిదున్ని కడు వర్ధిలు నట్టులు కాంతియుక్తుఁడై
 మెలఁగెడు పూషయిష్టులకు మేలగు సోమలతా ప్రపంచముం
 గలిగెడు ‡షడ్ముతాత్తములఁ గల్పనఁ జేయుచునుండెఁ జూడుఁడీ॥ 35

(16,17,18,19) సీ॥ బంధువుల తమకై న బంధువులకు మేలుచేయునట్టులు మేలునేయునవియు
 నాలకెల్లన్ మంచి పాలుండునట్టులు పాయక తమిదయఁ జేయునవియు
 నిఖిల యాగంబుల నెఱవేర్చు మాకెల్ల మాతృభూతంబులై మనలునవియు
 నాదిత్య జన్ములై యజ్ఞంబుఁజేయించి సంతసంబును మాకుఁజలుపునవియు
 గీ॥ సమృతముంగలునవియును నాకలికగు, నన్నముంజేయు నవియును నౌషధంపు
 శక్తిఁగలవియునైన నాజలధినిష్ఠ, దేవతా రూపములు మమ్ముఁగావుఁగాక॥ 36

(20) గీ॥ ఋశ్వశంభువు నానగ్ని వివిధరూప, భేషజోషధు లెంతే సశేషముగను
 వీటిలోఁబుట్టెనని నాకు నిష్ఠతోడ, సోముఁడెంతయుఁ జెప్పెడు సూక్తి వలన॥ 37

(21) క॥ దేవతలారా! మీరలు, కావలసిన మందులన్నిఁ గలిగించి మముం
 గావుఁడు దీర్ఘాయుష్యం, బేవిధముననై న నొసఁగుఁడెంతయుఁబ్రీతిన్॥ 38

† ఈ ఋక్కునందుపయోగంకారము-పశుపాలకులనేక కర్మలచే పశువులను దోషించి దుగ్గాదులచే మనుష్యాదులను నుభయపెట్టుచుండునటుల
 నా సూర్యలోకము విచిత్రలోకములతోఁగూడికొనియున్నది. ఆకాశమును, అప్పుటఁగల పదార్థములను స్వకిరణములచే నాకర్షణ రూపమునఁ
 దోషించి సర్వ ప్రాణుల నుభయపెట్టుచున్నది. —దయానందుఁడు (నే.వేం.న.శా.) * పూషకఃసుగోంటిరీతిచేఁ బూజ్యుఁడయ్యె - (తొ.పా.)

‡ వడ్లుచల్లుట కనువగు భూములను దున్నుట మొదలగు వ్యవసాయ పద్ధతులనాటి వారికి బాగుగఁ దెలియుననుట కిట్టివి వేదములుండుటచే సస్యకాల
 విజ్ఞానము హైందవులవల్లనే మిగిలినజాతివారలవరించుకొనినట్లు డాక్టరు రాయల్ (Dr. Royal) గారు తలంచుచున్నారు. (నే.వేం.న.శా.)

‡ షడ్ముతాత్తముల అనునప్పుడు “షడ్భుత” గావున షకారము లమువేయగును. కాని యిక్కడ విశిష్టముగా గురువుగాఁ బ్రాయుక్త
 మైనది. చూ. వీరిక, వ.గో.కృ.

సూచన—అలంకారము లఁగూర్చియు లుఖపాలక శాస్త్రవివిషయములఁగూర్చియు వ్యవసాయాదులఁగూర్చియు దయానంద సరస్వతి, డా॥ రాయల్
 ప్రభృతులు వెలువరించినధావములు వేద విజ్ఞానము వృష్టి ప్రామాణికములు కానేరవు. ఇట్టివి చాలా స్వల్పవిషయములు. వ.గో.కృ.

Z. సర్వపదార్థములు స్వగుణములచేతను బ్రకాశింపఁజేసికొనునట్లు లోషధిగుణపుష్టికారకుఁడగు చంద్రమస్సు ఓషధిగుణగణ గ్రాహ్యములను
 బ్రకాశింపఁజేయుచు సర్వోషధిహేతువులగునప్పటి స్వాంతర్గతము సకల కళ్యాణ హేతువునగు న్ననయిత్తువునుబ్రకటింపఁజేయుచున్నది.

— దయానంద సరస్వతి (నే.వేం.న.శా.)

(22) చ॥ మరితమురెన్నెఁ జేసినను దోషములేదు మొనర్చియుండినన్
మరితము బుద్ధిచే నైన ద్రోహ మబుద్ధిగనై నఁజేసినన్
గరమన్మతంబులాడినను గర్వమునంబరనిందఁజేసినన్
సరిగున వానినన్నిట్ని సాగఁగఁజేయును నీటి దేవతః ॥

39

(23) గీ॥ వారిగారములో మేము వర్తిలంగ, సవభృథస్సాన మొనరించి యలరినాము
జలనివాసుడః యోయగ్నిః చలమువీడి. మాకు వర్చస్సులను నీయుమాః మువాస॥

40

(24) క॥ భుజిగగుము దీర్ఘాయుష్యం, దాసగుము సంరాసకలన నొసగుము జలమున్
విసద్యశకర్మల నన్నిటి, పెనదేవగణంబెఱుంగు చేవస్తుర్యా॥

41

అనువాకః.—6 సూక్తమ్—24

ఋషిః—ఆజీగర్తిః శునఃశేషః సకృత్రిమో వైశ్వామిత్రో దేవరాతః*

దేవతా—†కః (ప్రజాపతిః). 2 అగ్నిః, 3-5 సవితా, 6 భగోవా, 6-15 వరుణః.

చందః—1, 2, 6-15 త్రిష్టుప్, 3-5 గాయత్రి

(1) కన్య సూనం కతమస్మామృతానాం మనామహే వారు దేవస్య నామ ।

కో నోమహ్యో! అదితమే పునర్దాత్ పితరం చ ద్యుతేయం మాతరం చ ॥

60

† నన్నిటినిజంబులుమీరలు (తా.పా. యతివంగము) వ. గో.కృ.

‡ ఈ దేవ సంహితయందుఁ దెచ్చుచోట్ల ప్రార్థనలన్నియుఁగామ్యములుగానే కన్పట్టుచున్నవి. యజ్ఞయాగాది కర్మలన్నియుఁ గామ్య కర్మలవలెఁగన్పట్టక అన్వృత. దాగవత పురాణమందును “ఓ యాశ్వరాః నాకది కావలయును ఇది కావలయును” అని ప్రార్థించినపుడుండు బ్రత్తిసహేతుకమగును. ఇట్టివానివలన భార్తృమగుచిత్తబద్ధు లానరుదు. చిత్తము భార్తృముగా బద్ధి కానిచో మోక్షప్రాప్తివాటంకము కలుగక మానదు. (నే. వేం. న. కా.)

సూతన—కారణ కార్య భూర్వకమైనది సృష్టి. కారణకార్యములులేనిదే అనలు సృష్టియేలేదు. కారణ కార్యములున్నప్పుడేదోనాక తామ్య ముండక తప్పదు. చివరికి మోక్షగామిత్వమును గామ్యమేయగును. పిష్టామియై “జరుగనున్నది జరుగకమాన” చనుకొనుటయో “ఏమిజరిగిన మనకేమి జరుగవలసింది జరుగనున్నది” అనునది పైకి నిర్వివేకము తెలివినను బ్రయత్నరహితము నిష్ప్రయోజకమునగు తాత్కాలిక వ్యవస్థా స్థితిపై నాధారపడుట యొకవిధముగ ననవర్థతయు వేరొకవిధముగ వివేక్తమైన కామ్యమునయతీయను. కాఁగాఁగామ్యములేనిదే సృష్టిలేదని తాత్పర్యము. వ. గో.కృ.

* సకృత్రిమో వైశ్వామిత్రో దేవరాతః అని పాఠాంతరముగా మాక్స్ముల్లర్ ప్రతిరోసున్నది. కానికొన్ని గ్రంథములలో 24వ సూక్తము మొదలు 80వ సూక్తమువఱకు పిండుస్థాన్లో యున్నది. ఒక విధముగా నాలోచించినచోఁగ్నిత్రిమముగా (నియోగమువలన) విశ్వామిత్రునిష్టవల్ల దేవరా తుడుగా నజీగర్తి భార్యకు జనించిన వారిని ఆజీగర్తియగు (ఆజీగర్తనిపుత్రుఁడగు) శునశ్శేషుడుగాఁ బ్రాచీనులు కొందరు భావించినట్లు కన్పట్టును. శునశ్శేష శబ్దము శునశ్శేష శబ్దముగా పైతము మహా ప్రాణయత్నముగా నుపయోగింపఁబడినది. వ. గో.కృ.

† (ప్రజాపతిః) అన్నపాశము కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 1. కోనోమహ్యోః. (ప్రా.ప్ర.)

- (2) అగ్నేర్వయం ప్రథమస్వామృతానాం మనామహే చారు దేవస్య నామ ।
స నో మహ్య² అదితయే పునర్దాత్ పితరం చ దృశేయం మాతరం చ ॥ 1
- (3) అభి త్వా దేవ సవితరీశానం వార్యాణామ్ । సదావన్ భాగమిమహే ॥ 62
- (4) యశ్చిద్ధి త ఇత్తా భగః శశమానః పురా నిదః । అద్వై షోహ స్తయోర్ధధే ॥ 63
- (5) భగభక్తస్య తే వయముదశేమ తావావసా । మూర్ధానం రాయ³ ఆరభే ॥ 64
- (6) సహి తే త్తత్రం స సహో⁴ న మన్యుం వయశ్చనామి పతయంత⁵ ఆపుః ।
నేమా⁶ ఆపో అనిమిషం చరంతీర్ష యే వాతస్య ప్రమిసన్త్యభ్యమ్ ॥ 65
- (7) అబుద్వై రాజా వరుణో వసస్యోర్ధ్వం స్తూపం దదతే పూతదక్షః ।
నీచీనాః స్థురుపరి బుధ్న⁷ ఏషామస్మే⁸ అంతర్నిహితాః కేతవః స్యుః ॥ 66
- (8) ఉరుం హి రాజా వరుణశ్చకార సూర్యాయ పంథామన్వేత వా⁹ఉ ।
అపదే పాదా ప్రతిధాతవేకరువవక్తా హృదయావిదభ్యత్ ॥ 67
- (9) శతం తే రాజన్ భిషజః సహస్రముర్వి గభీరా సుమతిష్ఠే¹⁰ అస్తు ।
వాధస్య దూరే నిర్మతిం పరాచైః కృతం చిదేనః ప్ర ముముగ్ధ్యస్మత్ ॥ 68
- (10) అమీ య¹¹ ఋజై నిహితాస¹² ఉచ్చా న క్తం దదృశే కుహ¹³ చిద్ చివేయః ।
అదభాని వరుణస్య ప్రతాని వి చాకశచ్చంద్రమా న క్తమేతి ॥ 69

2. మహ్యః అదితయే 3. రాయః. 4. సమన్యుం, 5. యంతః, 6. నేమాః ఆపోః. 7. బుధ్నః 8. మన్వేః, 9. తవాఉః
10. సుమతిష్ఠేః అస్తు, 11. అమీయః. 12. నిహితాసః ఉచ్చా. 13. భిద్. (ప్రా.ప్ర.)

(11) తత్ త్వ యామి బ్రహ్మణా పందమానస్ తదా తాస్తే యజమానో ¹⁴హవిర్విః ।

అహేళమానో పరుణేహ దోధ్యురుశంస మా న ¹⁵ఆయుః ప్ర మోషిః ॥

70

(12) తదిన్నక్తం తద్ దివా చుహ్యమాహూన తదయం కేతో హృద ¹⁶ఆ వి చక్షే ।

శునఃశేషో యమహ్వాద్ గృభీతః సో ¹⁷అస్మాన్ రాజా పరుణో మమోక్తు ॥

71

(13) శునఃశేషో హ్యహ్వాద్ గృభీతస్ త్రిష్వాదిత్యం ద్రుపదేషు బద్ధః ।

అతై నం రాజా పరుణః సస్యజ్ఞాత్ విద్వాగ్ ¹⁸అదభ్యో వి మమోక్తు పాశాన్ ॥

72

(14) ఆవ తే ¹⁹హిళో పరుణ నమోభిరవ యజ్ఞేభిరీమహే ²⁰హవిర్విః ।

క్షయన్నస్మత్కమసుర ప్రచేతా రాజన్నేనాంసి శ్రతః కృతాని ॥

73

(15) ఉదుత్తమం పరుణ పాశమస్మదవాధమం వి మధ్యమం శ్రవాయ ।

అథా వయమాదిత్య ప్రతే తవానగసో ²¹అదితయే స్యామ ॥

74

అనువాకము—6, సూక్తము—24

ఋషి—అజీగర్త పురుషుడు శునశ్శేవుడు *

దేవత-1 ప్రజాపతి, 2-అగ్ని, 3-స విత, 6-15 వరుణుడు

(1) క॥ దేవతలలోన నెవ్వని, గావుమనుచువేడుకొందుగాక యెవండీ
చావునబావును? వితరుల, నేవిధిగనుగొందుననుచు నేడ్చెను భీతిన్॥

42

14. హవిర్విః (పా) 15. సమానఃఆయుః, 16. హృద్యురవిదష్టే 17. సో, 18. గం, 19. హిళోపరుణ (ప్రా.ప్ర.)

20. హవిర్విః (పా) 21. నాగసో (ప్రా.ప్ర.)

* ఈ ఋషిగుఱించి సంస్కృతమూలము 24వ సూక్తము క్రింద వ్రాసిన ఫుట్ నోట్ చదువుకొనవగును, వ.గో.కృ.

† సంస్కృతములో “కః (ప్రజాపతి)” అని పాఠాంతరము కలదు, వ.గో.కృ.

(2,3,4,5) సీ॥ చిత్రధానుడః సన్ను జీవింపజేయుచోఁ దల్లిదండ్రులజూడఁదరలువాడః
కోరినకోరికఁ గూర్చువాడా! సూర్యః ప్రాణంబులిచ్చిన బ్రతుకువాడః
పూజ్యప్రభాకరః పొలుపొందువిత్తము నిఖిల మిచ్చిన నేను నిలుచువాడః
బ్రతికింపజేసిన ధాన్య-రః ధనమంది యోపినుఖంబుల నొందువాడః

గీ॥ నని శునశ్శేపుఁడెంతయు సధికభీతి, యూపమునఁగట్టఁబడి పరితాపమొంది
దేవతలనెల్ల వేడుచు దీనుఁడగుచు, బ్రహ్మమొదలగు వారలఁబ్రస్తుతించె॥

43

(6,7) సీ॥ గగనమందుఁజరించు ఘనపక్షిజాతిసీ పోడిమి, బలమును బొందలేదు
నీవు కోపించిన నిస్సారమగుడేగ తత్తరపాటునఁదాళలేదు
సత్సరంబుగఁబోవు సలిల ప్రవాహంబు నీలావుముందఱ నిలువలేదు
వేగవంతములలో వేగవంతంబైన గాలిని నగిలంపఁజాలలేదు

గీ॥ గగనమందుండు నీడగు ఘనగభస్తి, జాలము లభోముఖంబుగఁజరుగుచుంటఁ
ప్రాణభయమును బాయుచుబ్రతుకఁగలను, కాంతిమద్వరుణుఁడా! నన్నుఁగావుమయ్య॥

44

(8) చ॥ రవిరథవాటి, పోవుటకు రమ్య తరంబుగఁబ్రోవఁజేసి యా
రవికిరణాశివెల్గుటకు రాజిత భూమిని సంతరిక్షముం
గవియుచుఁజక్కఁబెట్టుచును గాంతులతో వరుణుండ! నీవు నా
వివరములెల్లఁజూచుటకు వేగము రావలదే ప్రియంబుగన్॥

45

లేక

గీ॥ హంసదేవున తెలమి రెండయనములను, వరలునట్టులు నేసిన వరుణదేవుఁ
డరిగణంబుల భేదించి యఖిలమైన, సౌఖ్యసంపదనిచ్చుచు జరుగుఁగాక॥

46

(9) ఉ॥ నీకడ మందులన్నియును నిల్చె ననుగ్రహ బుద్ధియెక్కువై
ప్రాకుచు నన్నివైపులకుఁబల్కురు పోవుగభీరవృత్తితో
భీకర పాపదేవతలబిట్టు కదల్చియదల్చుచుండి య
స్తోకములై న పాపముల స్రుక్కఁగఁజేయుదుగాక వై ద్యుఁడా॥

47

(10) చ॥ అగణిత శౌర్యధైర్యవిభవాన్వితః యోవరుణప్రభూత్తమా!
†గగనమునందు ఋక్షములు గన్నడుచుండుట రాత్రులందు నీ
జగములవెల్గఁజేయునల చంద్రుఁడు వెల్గుట నీదుకర్మలే
ద్విగుణిత కాంతితో వెలుఁగు దివ్యభవత్రవనెన్నకక్కమే॥

48

1. జేయుము వైద్యపుంగవా: (తొ.పా.)

† నక్షత్రలోకముల నెవరు రచించిరి? ఎవరిచేత ధరింపఁబడుచున్నవి? ఇవి రాత్రి యగవడును. పగలు కనఁబడవు. ఇవి యెక్కడికేగును? (ఈ ప్రశ్నలకు నమాధానమిది) నక్షత్రములకు స్వతః ప్రకాశము లేదు. ఇవి సూర్య ప్రకాశముచే వెలుంగును. ఇవి యెచ్చటకుఁబోవు, దివ సమందావ్రయమాణములై యుండి రాత్రి సూర్యకిరణ ప్రకాశమానములయి చూడఁబడును. ఇట్టికర్మలన్నియు నీశ్వరునివే అని భావము. దయానందుఁడు, (నే. వేం. న. శా.)

సూచన—నక్షత్రముల గూర్చిన దయానందాదుల భావము సరికాదు, అసలు నక్షత్రతారా విభజనమే వేదవిరుద్ధము—ప్రతి పురుష నక్షత్రముల గురించి వర్ణించినది వేదమే. సర్వకాల సర్వావస్థలయందును నసలు సూర్యుని వెలుగు తగులక యెల్లప్పుడును జీకటిగానుండు గోళములున్నట్లు వేదమే వక్కాణించినది. చ. గో. కృ.

- (11) ఉ॥ యాగముజేయువాడు కడునాయువు గోరిన రీతినాయువున్
వేగమే పొందగలిగి నిను వేయవిధంబుల వేడుచుంటి నో
భోగపరాయణా! వరుణ! పూర్ణములైన మదీయ సంస్తుతిన్
రాగమెలర్చగా వినుచు రంజిలి యాయువు నాకొసంగుమా॥ 49
- (12) చ॥ వరుణుని రాత్రులుంబవలు²వర్ధిలజేసిన వారలాయువుం
బరమధికంబుగాంతురని ³పల్మరుదెల్పుచు నాదుచిత్తమా
వరుణునె వేడుకొమ్మని నిబంధనచేసెడు పేర్మిగాన, నో
వరుణుడ: నాదుమొఱ్ఱుని బంధవిముక్తుని జేయవే ననున్ 50
- (13) గీ॥ కఠినముగ మూడు తావులగట్టబడిన, నాకునశ్శేవుడెంతయు ననఘ్నడైన
వరుణదేవునిగొనియాడి వర్ధిలంగఁబాళబంధవిముక్తిని బడయుఁగాక॥ 51
- (14) చ॥ నతులొనరించి యజ్ఞముల నవ్యహ విస్ఫులనందజేసి నీ
యతులిత కోపమంతయును నాపి భవద్దయనొందినారమో:
మతియుతరాజ! ప్రాజ్ఞతను మాకృత యజ్ఞపుఁ గీడులన్నియుం
జతురత మీరఁగొట్టి బెలుచన్ మము నుద్ధరణంబు సేయుమా॥ 52
- (15) గీ॥ మీఁద మధ్యను గ్రింద నిరాదరమునఁ, గట్టబడినట్టి త్రాకులఁగత్తిరించి
నిరపరాధుల మముఁబ్రోవ నిన్నుఁగూర్చి, సాంగయజ్ఞములంగడు వంగఁగలము॥ 53

సూక్తమ్—25

ఋషి:—అజీగర్తి: శునశ్శేవ: సకృత్రిమో వై శ్వామిత్రో దేవరాత:

దేవతా వరుణ:

ఛంద:—గాయత్రీ

- (1) యచ్చిద్ధి తే విశో యథా ప్ర దేవ వరుణ వ్రతమ్ । మిసీమసి ద్యవిద్యవి ॥ 75
- (2) మా నో వధాయ హత్నవే జిహీ¹శాసన్య రీరథ: । మా హృణానన్య మన్యవే ॥ 76
- (3) వి మృశీకాయ తే మనో రథీరశ్వం న సందితమ్ । గీర్భిర్వరుణ సీమహి ॥ 77
- (4) పరా హి మే విమన్యవ: పతన్తి వన్య²ఇష్టయే । వయో న వనతిరువ ॥ 78

2. వర్జన (తా.పా.) 3. చాటికి (తా.పా.)

1. జిహీశా. 2. వన్య ఇష్టయే. (త్రా.ప్ర.)

- (5) కదా క్షత్రక్రియం నరమా వరుణం కరామహే । మృశీతాయోరుచక్షసమ్ ॥ 79
- (6) తదిత్ సమాసమాశాతే చేనంతా న ప్ర యుచ్చతః । భృతవ్రతాయ దాహషే ॥ 80
- (7) వేదా యో వీనాం పదమంతరిక్షేణ పతతామ్ । వేద నానః సముద్రియః ॥ 81
- (8) వేద మాసో భృతవ్రతో ద్వాదశ వ్రజాదతః । వేదా య³ ఉపజాయతే ॥ 82
- (9) వేద వాతస్య వర్తనిమురోర్భుషస్య బృహతః । వేదా యే⁴ అధ్యాసతే ॥ 83
- (10) విషసాద భృతవ్రతో వరుణః పస్త్యాకిస్వా । సామ్రాజ్యాయ సుక్రతుః ॥ 84
- (11) అతో విశ్వాన్యద్భుతా చికిత్వాగ్ం⁵ అభివశ్యతి । కృతాని యా చ కర్త్యా ॥ 85
- (12) న నో విశ్వాహా సుక్రతురాచిత్యః సువహా కరత్ । ప్రణోఆయాంషి తారిషత్ ॥ 86
- (13) విభ్రద్ ద్రాపిం హిరణ్యయం వరుణో వస్త నిర్జిజమ్ । పరిస్సృశో విషేదిరే ॥ 87
- (14) న యం దిష్సంతి చిష్సవో న ద్రుహ్వోజో జనానామ్ । న చేవమభిమాతయః ॥ 88
- (15) ఉత యో మానుషేష్వా యశశ్శుక్రే⁷ అసామ్యా । అస్మాకముదరేష్వా ॥ 89
- (16) సరా మే యంతి దీతయో గావో న గవ్యాతీరను । ఇచ్ఛంతీరురుచక్షసమ్ ॥ 90
- (17) సం సు వోచావహై పునర్యతో మే మధ్వాభృతమ్ । హోతేవ క్షదసే ప్రియమ్ ॥ 91
- (18) దర్శం ను విశ్వదర్శతం దర్శం రథమధి క్షమి । ఏతా జాషత మే గిరః ॥ 92
- (19) ఇమం మే వరుణ శ్రుధీ హవమధ్యా చ మృశయ । త్వామవస్మ్యరా చరే ॥ 93

- (20) త్వం విశ్వస్య మేధిర దివక్తు గృక్తు రాజసి । స యామని ప్రతి శ్రుధి ॥ 94
- (21) ఉదుత్తమం ముముద్ధి నో వి పాశం మధ్యమం చృత । అవాధమాని జీవసే ॥ 95

సూక్తము — 25

ఋషి—శునశ్శేషుఁడు

దేవత—వరుణుఁడు

- (1,2,3,4,5) సీ॥ మానిన కర్మకై మన్నించి మాచేత వ్రతములు నేయించు వరుణదేవః
దోషజ్ఞాడవుకాన దోషగులు నవరించి వధపాలు సేయకు వరుణదేవః
హయముల రథి చాల నాదరించెడునట్లు కరుణించు మమ్ముల వరుణదేవః
వక్షులు గూఢుల పజ్జఁబారెడు భంగి వదలకుందుమునిన్ను వరుణదేవః
గీ॥ బలము గలిగినవాడవు వరుణదేవః, మా¹కు వరములు నీయ సమర్థుడీవ
కనుక మా యాగకర్మల కడకురమ్ము, శుభనుతుల నెల్ల వినిమాకు సొమ్మువిమ్ము॥ 54
- (6) గీ॥ పుణ్య యాగంబు లెందెల్ల పుణ్యపురుష, దత్త హ²వ్యము ఘనులు మిత్రావరుణులు
హవ్యభాగములందుచు నద్దులిడక, మెలఁగుచుందురుగాక సన్నిత్రులగుచు॥ 55
- (7) క॥ జలములలో నివసించియు, జలములఁజరియించునోడ జాడలదివిపై
వెలసెడు పక్షిపదంబులఁ, దెలసిన వరుణుండః మాకు³దిష్టమొనఁగుమా॥ 56
- (8) గీ॥ మానవులఁగల్గుచెత్రాది మానములను, నబ్ధమధ్యను జనియించునధికమాన
కలన నెఱిగినవాడతికర్మధారి, యైన వరుణుండు బంధంబులడఁచుఁగాక॥ 57
- (9,10,11,12) సీ॥ కరువలి మార్గంబు గగనాధివాసుల నెఱిగియుంటివిగదా వరుణ దేవః
మర్త్యుల మేలుకై మంచిమార్గము నేయ నెఱిగియుంటివిగదా వరుణ దేవః
సామ్రాజ్యసిద్ధికై సదమలాత్మను జేర నెఱిగియుంటివిగదా వరుణ దేవః
యథిల జనుల్ సేయు యజ్ఞాది 4కర్మల నెఱిగియుంటివిగదా వరుణ దేవః
గీ॥ తావకాద్భుతచర్య ధర్మమెరుఁగఁ, బండితుడు గోరుచున్నాఁడు ప్రాజ్ఞః నాదు
బంధములద్రుంచి సన్మార్గపరునిజేసి, యాయు వభివృద్ధిఁ జొందింపు మదితిపుత్రః ॥ 58

1. మాకు వరములనీ సమర్థుడవు నీవ (తొ.పా. యతిభంగము) వ.గో.కృ. 2. హవ్యఋణం (తొ.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ.
3. ఉద్దిష్టశక్తి రూపాంతరము. వ.గో.కృ. 4. క్రతువుల (తొ.పా.)

- (13) క॥ బలసిన దేహంబంతట, విలసిత కవచంబుదొడగి విపులజ్యోతిః
లలితముగఁ బర్వజేయుచుఁ, జెలిమింగొనివచ్చి నన్నుఁజేరఁగవలదే॥ 59
- (14) గీ॥ చంపనుంకించి వచ్చిన శత్రువితతి, నెవనిఁజూడంగ పెరచునో యేవుదక్కి-
ద్రోహులెవనికిఁగీడులు దొడరిచేయ, వెఱతురో వాడు మము శాంతి పఱచుఁగాక॥ 60
- (15,16) చ॥ మనుజులకెల్ల² నన్నము సమానముగాఁగొనియిచ్చు వాని నే
ననయము పొందుచుందెదను నావులుమందలపట్టుచేరుమా
బ్బి-ని, ఘనమైన యన్నము కడిందిగఁగల్పనఁజేసి యాతఁడే
పనిపడి తెచ్చియిచ్చుత నపార కృపామతి మాకునెప్పుడున్॥ 61
- (17) క॥ బలితాంజన్యవనంబునఁ, జెలఁగెడు మధుహవ్యమంతఁజేఁగొనినాకుం
గలబంధము తొలఁగించిన, నలఘు వినోదమున మాటలాడఁగ వచ్చున్॥ 62
- (18,19,20,21) సీ॥ విశ్వసందర్శకు పీఠించితినిగదా, రక్షింపవచ్చిన రాజుగాన
తద్రథంబును నేను దర్శించితినిగదా యుర్విపై మెఱయుచునుండెఁగాన
నేఁజేయునుతివాడు నిత్యమెరుఁగునగదా భక్త రక్షకుడని పరఁగెఁగాన
కరుణించి సుఖములంగలుఁగజేయును గదా ప్రభువయిమమ్ముఁగాపాడుఁగాన
- గీ॥ విశ్వమంతట దానయై వెలుఁగుచుండి, తిరుగుచుండును గావున³వరుణుడిపుడు
తనదు రజఃప్రతిజ్ఞను దలఁచి తలఁచి⁴ మూడు పాశములన్ ద్రుంచి ముక్తినిడుత॥ 63

సూక్తమ్—26

ఋషిః—ఆజీగ ర్త్రిః శునః శేపః సకృత్రిమో వైశ్వామిత్రో దేవదాతః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) వ॒సి॒ష్టా॑ హి మి॒యే॒ధ్య వ॒స్త్రా॑ఽఽఽఽఽఽ వ॒తే । నే॒మం నో¹ అ॒ధ్వరం॑ య॒జ ॥ 96
- (2) ని నో హో॒తా వ॒రే॒ణ్యః స॒దా య॒విష్ట॑ మ॒న్మథిః॑ । అగ్నే॑ ది॒విత్మ॑తా వ॒చః ॥ 97
- (3) ఆ హి ష్మా నూనవే॑ పితాపి॒ర్యజ॑త్యావయే । సఖా॑ సఖ్యే॑ వ॒రే॒ణ్యః ॥ 98

2. తెల్ల వేళం సమంచితభక్తమునిచ్చు 3. తిరముగలుగ మాదురక్ష ప్రతిజ్ఞను మరువకుండ 4. మూడు పాశములంద్రుంచి ముక్తినిడుత (తొ.పా.)

“ముఁడుపాశమున్” అని నవరించిన వ్రాతప్రతి పాఠము గణపచనదోషయుక్తము. చ.గో.కృ.

1. నేమంనోs. (వ్రా.ప్ర.)

- (4) ఆ నో¹ ఋ²ర్హి³ రిశాదసో⁴ చరుణో⁵ మిత్రో⁶ అర్హమా⁷ । సీదంతు⁸ మనుషో⁹ యథా ॥ 99
- (5) షూర్వ్యో¹ హోతరస్య² నో³ మందస్య⁴ సఖ్యస్య⁵ చ । ఇమా⁶ ఉ⁷ పు⁸ క్రు⁹ధీ¹⁰ గిరః ॥ 100
- (6) యచ్చిద్ధి¹ శశ్వతా² తనా³ దేవందేవం⁴ యజామహే⁵ । త్వే⁶ ఇధూయతే⁷ హవిః ॥ 101
- (7) ప్రియో¹ నో² అస్తు³ విశ్వతిహ్వా⁴తా⁵ మంద్రో⁶ వరేణ్యః । ప్రియా⁷ స్వగ్నయో⁸ వయమ్ ॥ 102
- (8) స్వగ్నయో¹ హి వార్యం² దేవాసో³ దధిరే⁴ చ నః । స్వగ్నయో⁵ మనామహే⁶ ॥ 103
- (9) అథా¹ న ఉభయే² షామమృత³ మర్త్యానామ్ । మిథః⁴ సంతు⁵ ప్రశస్తయః ॥ 104
- (10) విశ్వేభి¹ర్గ్నో² అగ్నిభి³రమం⁴ యజ్ఞమిదం⁵ వచః । చనో⁶ ధాః సహసో⁷ యహో⁸ ॥ 105

సూక్తము—26

ఋషి—శునశ్శేషుడు

దేవత—అగ్ని

- (1) క॥ యాగా¹ధ్యక్షః²డవై నీ, వేగినవర్తి³ంచుచున్న నిష్టులు పెలుచన్
సాగుచు సఫలములై కడు, యాగార్హా⁴ కలుగజేయు యజ్ఞములుతగన్॥ 64
- (2) గీ॥ నిత్యయౌవనః¹ యనలుడా! నిత్యశోభ, గల్గమంటలతోగూడి వెలుచుండి
యజ్ఞములకెల్ల హోతవై² యథిలకర్మ, సఫలముగజేసిపొందుము సరసనుతుల॥ 65
- (3) క॥ జనుకుడవు నాత్మజుండను, ఘోససఖునకు సఖునివలెను ఘోసబంధువుకున్
ఘనబంధువురీతిగ నా, కనయము శుభమిచ్చి ప్రోవనయ్యెడునీకున్॥ 66
- (4) క॥ మిత్రుడు వరుణార్యములున్, శత్రువులంబారద్రోలి శౌర్యముతోడన్
మిత్రులయి బ్రహ్మయజ్ఞము, చిత్రముగా మమ్ముబొందజేసి వెలుగుతన్॥ 67

2. మిత్రో² అర్హమా 3. ఇమా³ ఉప 4. దేవందేవం (దేవశబ్దము పునరుక్తముకాలేదు.) 5. త్వే⁵ ఇధూయ 6. ప్రియో⁶ అస్తు
7. స్వగ్నయో⁷ మనామహే 8. అథా⁸ 9. రగ్నో⁹ అగ్ని (ప్రా.ప్ర.)

1. యాగములకధిపువై నీ 2. తన 3. దనబంధులకున్. (కొ.పా.)

- (5) గీ॥ నీవు పెద్దవు హోతవు నీవు సంత, సింది యుండిన యజ్ఞము చెల్లుగాదె:
మే మొనరెడు స్తుతిని⁴నమేయ కృపను, వినుచుగృతకృత్యముగఁ జేయు వేల్పు: నీవు ॥ 68
- (6) క॥ ప్రతిదినము దేవతాశికి, నతులితభక్తిని నొసంగు హవ్యంబెల్లన్
మతిమంతుడ: నీలో నా, హుతి చేయంబునుగాదె: హుతవహ: వింటే: ॥ 69
- (7) క॥ జగతిన్ ద్రాతవు హోతవు, మగటిమిగలవాడవగ్ని: మాకిష్టుడవై
తగినట్టులు వర్తించిన, నగణితగుణ: మనము ప్రియుల మగుదుముకాదే: ॥ 70
- (8) క॥ అనలముగల సత్పురుషులు, వినయముతో నాడు హవ్య విస్తారములం
గొని వర్తించుటచేతనె, యనలముగలవారమైతి మగ్ని: వినవే: ॥ 71
- (9) క॥ కర్మల ముగిసినపిదపన్, మర్మము లేకుండ మనము మైత్రింగొనుచున్
నిర్మల సంభాషణముల, నర్మిలి సమయంబు పుత్త⁷మగ్ని: దేవా:॥ 72
- (10) క॥ బలపుత్రుడ: యనలుడ: మా, వలనన్ జనియించునుతుల వావిరి వినుచుం
జలమున విని యన్నంబును, గలిగింపుము: మాకునెఱుఁగు గుణుడలిర్పన్ ॥ 73

సూక్తమ్—27

ఋషి:—ఆజీగర్తి: శున:శేష: స కృత్రిమో వైశ్వామిత్రో దేవతా:

దేవతా—1-12 అగ్ని:, 13-విశ్వేదేవా: *

చంద:—1-12 గాయత్రీ, 13-త్రిష్టుప్

- (1) అశ్వం స త్వా వారవంతం వందవ్యా¹ అగ్నిం నమోఽభి: । సప్రూజంతమధ్వరాణామ్ ॥ 106
- (2) స ఘా న: సూను: శవసా పృథుప్రగామా సుశేవ: । మిద్వాగ్ం² అస్మాకం బభూయత్ ॥ 107
- (3) స నో దూరాచ్ఛాసాచ్ఛ ని మర్త్యాదఘాయా: । పాహి సదమిద్ విశ్వాయు: ॥ 108
- (4) ఇమమూ సు త్వమస్మాకం సనిం గాయత్రం నవ్యాం సమ్ । అగ్నే దేవేషు ప్ర వోచ: ॥ 109
- (5) ఆ నో భజ పరమేష్వా వాజేషు మధ్యమేషు । శక్తే వసో³ అంతమన్య ॥ 110

4. స్తుతులనమేయ. 5. గృతకృత్యులుగఁజేయ వేల్పు: ప్రోడ: 6. హవ్యమంతయున్, 7. మంటరానివిభూ: 8. నెప్పుడు కాదనకుండన్. (తొ.పా.)

* దేవా: (పా.) 1. వందవ్యా¹అగ్నిం. 2. మిద్వాగ్ం² అస్మాకం. 3. వసో³అంతమన్య. (వా.ప్ర.)

- (6) విభక్తా¹సి చిత్రా²నో సింధో³రూర్మా⁴ ఉపాక ఆ । నవ్యో⁵ దాకుషే⁶క్షరసి ॥ 111
- (7) యమగ్నే¹ పృథు² మర్త్యమవా³ వాజే⁴షు యం జానాః । సో⁵యంతా శశ్వతీ⁶రిషః ॥ 112
- (8) నకిరన్య¹ సహన్య² పర్వే³తా రయన్య⁴ చిత్ । వాజో⁵ అస్తి శ్రవా⁶య్యః ॥ 113
- (9) స వాజం¹ విశ్వపర్వ²జిరర్వద్విరస్తు³ తరుతా । విప్రే⁴భిరస్తు పనితా ॥ 114
- (10) జరా¹బోధ తద్ వివిధి² విశే³విశే యజ్ఞయా⁴య । స్తోమం⁵ రుద్రాయ⁶ దృశీ⁷కమ్ ॥ 115
- (11) స నో¹ మహాగం² అనిమా³నో ధూమకేతుః పురు⁴శ్చంద్రః । ధియే⁵ వాజాయ⁶ హిన్వతు ॥ 116
- (12) సరే¹వాగం² ఇవ విశ్వతి³రైవ్యః కేతుః శృవో⁴తు నః । ఉతే⁵రగ్నిర్భూ⁶హద్భానుః ॥ 117
- (13) సమో¹ మహద్భ్యో² సమో³ అర్చకే⁴భ్యో సమో⁵ యువభ్యో⁶ సమ⁷ ఆశినే⁸భ్యః ।
- యజామ¹ దేవాన్² యది శక్నవామ³ మా జ్ఞాయన్⁴ శంసమా⁵ వృషీ⁶ దేవాః ॥ 118

సూక్తము—27

ఋషి—శునశ్శేవుఁడు

దేవత—1-12 అగ్ని. 13-విశ్వేదేవులు*

(1,2,3,4,5) సీ॥ వాలాభి¹శోభిత వాజిని²వరె నిన్ను స్తుతియించెదము మేము శోభనందు
తొకతో³ గుఱ్ఱంబు దోమ⁴దోలిసయటి మంట మా శత్రుల మంటగలుపు
కామితార్థముల్ని కరుణించి మమ్ముల నందగాఁడా! సుఖంబందజేయు
విశ్వమంతటరేగి వెలయుచుండెడివాఁడ! వెరియశోరాశిఁబాడునేయు
గీ॥ మథయ¹మొసగుచు స్తోతల నాదరించు, మమరగణముండు దేవ వాసమునకేగు
చెలగు గాయత్రమో ఛంద మెలమిఁజెప్పు. మఖిలసుఖములు మిత్రగణాశితొసగు ॥

4. రూర్మా⁴ ఉపాక⁵ఆ (ప్రా.ప్ర.) 5. క్షరసి (సా.పా.) 6. సంయతా (ప్రా.ప్ర.) 7. వాజో⁵కా⁶స్తి 8. వివిధి 9. దృశీ⁷కమ్.
10. గం⁵ 11. పురశంద్రః 12. గం⁵ 13. సమో³ 14. సమ⁷ శినే⁸భ్యః (ప్రా.ప్ర.)

* దేవులు (సా.) 1. మొసఁగియు భక్తుల (తొ.పా.)

- (6) చ॥ జనులు నదీజలంబులను జాలిన²వన్నిటిఁబెక్కుఁగీతులన్
 † బనిఁగొని సస్యభూములకుఁబంపు విధంబునఁజిత్రభానుఁడాః
 భనమును నీదుస్తో³తలకుఁదద్దయు నిచ్చుచు సంతసంబుపే
 ర్మినినో⁴నరింపఁబోలును నుమీ సవనంపు ఫలంబులందఁగన్॥ 75
- (7) క॥ పోరునకు నెవనిఁజుత్తువా, పోరునరక్షింతు వెవనిపొలుపారంగం
 గేరుచు నాయజమానుం, దారుధిగ నన్నదాతయగును ధరిత్రిన్॥ 76
- (8) గీ॥ వైరినాశకః త్వ⁵త్సోత్ర వరులుమిగుల, ఆయమునొందుచునుందురు జగ⁶తి నన్న
 బలమసామాన్యమైఁజాల వెలుఁగుచుండు, గాన⁷నన్న మొసంగుము కనకవర్ణః॥ 77
- (9,10,11,12) సీ॥ అశ్వసంఘంబుతో ననులదాటించుచు నిష్ఠిఫలంబులనిచ్చుఁగాక,
 బురుషులుచేసెడు పుణ్యయజ్ఞములను సఫలంబు నొందింపజరుగుఁగాక,
 గ్రూరుడై ననువాఁడు కుటిలతవిడనాడి నిత్యప్రసన్నుడై నిలుచుఁగాక
 గుణములప్రోఁకయైఁగూర్చుచు దీవుల వివిధకర్మలను గావించుఁగాక
 గీ॥ పందిమాగధనుతులను పనుమతీరు, దాత్రతో నాలకించెడునట్లు దేవ
 దూతయగువాఁడు మానవత్రాతయైన, వాఁడునగునగ్ని మానుతుల్ వడయుఁగాక॥ 78
- (13) ఉ॥ దండము దేవతావళికి దండము తక్కువ దేవతాళికిన్
 దండము యోవనాభ్యులకు దండము వృద్ధులకెల్లఁబెట్టుచున్
 దండిగవిత్త మొందికడు ధన్యులమై చరియించుచున్నచో
 పెండియు యజ్ఞముల్ జరిపి వేల్పుల నేమునుతింపకుందుమే॥ 79

2. యంతము, రీతిని, (తొ.పా.)

† నదులు నదీజలంబులను గాలువుల ద్వారా కేదారములలోఁ బ్రవేశింపజేయునట్లుండుటవలన నార్కులు వ్యవసాయ విద్య భాగుగ నెరింగి యుండిరనుటకు సందేహములేదు. వారు దీటలను బొలముగాఁ గట్టి నాగళ్ళతో మెత్తగాదున్ని నదీజలములను గాలువలద్వారా ప్రవేశింపఁజేయుచుండిరి. వ్యవసాయ వద్దతి మిగిలిన జాతులవారార్కులనుండియే నేర్చుకొనిరని దాక్షుల రాయలు చెందలగు వారు వ్రాసియున్నారు. (నే.వేం.న.శా.)

నూచన—ఇటువంటి రాజములన్నియు సరియైన వేదమంత్రార్థములను గుర్తింపక వెలువరించినవే, వేదములు పౌరుషేయములని యామో దించి వానికిఁగొందరు ప్రాచ్యప్రాశ్చాత్య పండితులూహించిన కాలమును-దేశకాల వ్యవస్థలను నామోదించుటవల్ల వేదములు భూమండల లేదా ఆర్యావర్త వ్యవస్థకుఁ బరిమితమగును. విశ్వరాషములైన వేదము లింత సంకుచితవ్యవస్థకు లోనైనవనుట అత్యంత ప్రమాదభరితమైన విషయము, అప్రామాణికమైన విషయమునుగాఁగలదు. ప.గో.కృ.

3. భక్తులకు (తొ.పా.) 4. నొసరింపు (వ్రా.ప్ర.పా.). 5. తావకభక్తవరులు 6. జగతిభక్తి 7. భక్తి. (క్ర.) నొ (మొ.) మొసంగుము (తొ.పా.)

† పందిమాగధనుతుల-రాజావర్త పందిమాగధులు రాజా చెంతనుండి యా రాజునుస్తుతించుచు తచ్చక్రతువును నిందించుచున్నట్లు పురాణములలోఁ గల వర్ణనలకిట్టి మంత్రములే యాధారములై యుండవలయును. సర్వపురాణేతిహాసములకు వేదములే మూలమనుట మనపురాణ కర్తల యభి ప్రాయమిదియేయని తోచుచున్నది. —నే॥వేం॥న॥శా॥.

నూచన—అసలొక్కడ మూలమంత్రార్థము నంతర్మమెఱుగుచో పందిమాగధుల వ్రసక్తియే అవ్రసక్తమగును. పురాణములు కథారాషమునఁ బరమ ప్రమాణికములు కానేకావు. అవియన్నియు విగోళస్పష్టి వ్యవస్థారూపమునఁగేవలము సాంకేతికములు మాత్రమే యగును, ఈ దృష్ట్యా వానిని వేరుగా వైఖానిక దృక్పథముతో సమన్వయించుకొనవలయును. ప.గో.కృ.

సూక్తమ్—28

ఋషిః—అజీగర్తిః శునఃశేపః సకృత్రిమోవై శ్వామిత్రో దేవరారః

దేవతా—1-4 ఇంద్రః, 5-6 ఉలూఖలమ్, 7-8 ఉలూఖలముసలే, 8-ప్రజాపతిర్వరిశ్చంద్రః,

(అధిషవణ) చర్మ సోమోవా.* ఛందః—1-6 అనుష్టుప్, 7-9 గాయత్రీ.

- (1) యత్ర గ్రావా పృథుబుధ్న¹ ఊర్హ్వో భవతి సోతవే² ఉలూఖలసుతానామ²వేద్వింద్ర జల్లులః ॥ 119
- (2) యత్ర ద్వావివ జఘ నాధిషవణ్య కృతా ఉలూఖలసుతానామ²వే ద్వింద్ర జల్లులః ॥ 120
- (3) యత్ర నార్యపచ్యవముపచ్యవం చ శిక్షతే³ ఉలూఖలసుతానామ²వే ద్వింద్ర జల్లులః ॥ 121
- (4) యత్ర మంథాం³ విబిధ్నతే రశ్మీన్ యమితవా⁴ ఇవ ఉలూఖలసుతానామ²వేద్వింద్ర జల్లులః ॥ 122
- (5) యాచ్చి ర్దిత్వం గృహేగృహా⁵ ఉలూఖలక యుజ్యసే⁶ ఇహ ద్యుమత్తమం వద జయతామివ ధుందుభిః ॥ 123
- (6) ఉత స్మ తే వనస్పతే వాతో వి వాత్యగ్రమిత్ అథో⁶ ఇంద్రాయ పాతవే⁷ సును సోమములూఖల ॥ 124
- (7) ఆయజీ వాజసాతమా తా హ్యుచ్చా విజర్భతః హరి⁷ ఇవాంధాంసి బిష్పతా ॥ 125
- (8) తా నో⁸ అద్యవనస్పతీ⁹ ఋష్యావృష్యేభిః సోతృభిః ఇంద్రాయ మధుమత్ సుతమ్ ॥ 126
- (9) ఉచ్చిష్టం చ మోర్వర్చ సోమం పవి¹⁰త్ర ఆ సృజ ని దేహి గోరధి త్వచి ॥ 127

* అధిషవణ చర్మ (సోమోవా) (పా). 1. బుధ్న. 2. మతనామవేద్వింద్ర (ద్రా.ప్ర.) 3. మంథావిబిధ్నతే. 4. వాఙివ. 5. గృహా ఉలూఖలక. 6. అధో ఇంద్రాయ. 7. హరి. ఇవాం. 8. తానో. 9. వనస్పతీ. 10. పవిత్ర. 11. వదేహి (ద్రా.ప్ర.)

సూక్తము—28

ఋషి—శునశ్శేవుడు

దేవత—1-4 ఇంద్రుడు, 5-6 ఉబూఖలము, 7-8 ఉబూఖల ముసలములు

9-హరిశ్చంద్రుడు, అధిష్వణుడు, చర్ముడు, సోముడు వీరిలోనెవ్వడైన నొకడు

- (1) క॥ పెద్దదగు మొదలు ¹కలుగుచు, దద్దయునెత్తెన²శిలను దగ సోమలతన్
ముద్దగ రోటంద్రచ్చగ, నొద్దికవచ్చిన రసంబు నొయ్యంగనరే : ॥ 80
- (2) క॥ పిరుదులవలె విస్తృతిగొని, కరముఁ బ్రకాశించు రాళ్ళ ఘర్షణ³వల్లన్
విరివిగవచ్చిన సోమము⁴, సరవిగఁజవిఁజూచి చూచి జరుగవే? యంద్రా : ॥ 81
- (3) క॥ శాలకు వచ్చుట పోవుట, వాలాయములేక యెచట వధువు వడసెనో!
చాలగ నచ్చటఁదీసిన, మేలగు సోమమును⁵ ద్రావి మెలగుము శక్రా : ॥ 82
- (4) క॥ వాటమగు గుఱ్ఱమున్వలె, సూటిగఁగవ్వంబుఁగట్టి సోమ లతికలన్
నీటుగఁ ద్రచ్చగవచ్చిన, మేటిరసము రోటఁగలదు మెసఁగుము⁷దేవా : ॥ 83
- (5) గీ॥† ఓయులూఖల : యింద్ర రోనుండియున్న, విజయియగు రాజు విజయము వెలయఁజేయు
దుందుభినిఁబోలు శబ్దము దూరమునకుఁ, బోవునట్లులు చేయు! నీ పుణ్యముండు ॥ 84
- (6) గీ॥ రోలుగా నున్న వృక్షమా! రూఢికెక్కు, వాయువంతట వీచుచుఁబరఁగుచుండె
నోయులూఖల! పురుహూతుఁడుచిత్రేతి, ద్రావ సోమరసంబును దరికిఁజేర్చు ॥ 85
- (7) క॥ వినుఁడో! రోకలిఁరోలా!, ఘనముగ నిష్టులకు మీరు కారణులగుచున్
సెనగలు⁸రోనగువానిం, దిను నుచ్చైశ్రవముమాట్కి దిట్టలుకారే : ॥ 86
- (8) క॥ ముసలోలూఖలశీవిని, నసమానముగా వెలుంగు⁹నగములు! ప్రీతిన్
వెనఁద్రచ్చు సాధనముతో, మెసలుచుఁదియ్యని రసంబు¹⁰మీరలొనఁగుఁడీ! ॥ 87
- (9) క॥ సోమము దీయఁగమిగిలిన, సోమలతలఁ దాచిపెట్టి శుభరథమువయిన్,
సోమముగనున్న¹¹లతికలు, సీమముతోనుండెనెద్దునెఱి చర్మముపై ॥ 88

1. కలఁదియు, 2. నాయదగఁగొనిలతలన్, 3. ఘర్షణద్రచ్చన్, 4. రసమున్, 5. జరుగుముశక్రా! 6. రసమెల్లఁద్రావి 7. శక్రా! (తొ.పా.)

† ఉబూఖలము, ముసలములు, సమిధ, బర్హిస్సు, ప్రణీతపాత్ర, స్థాలి, ఉవాపాత్రి, లేక ప్రకోటి, స్రుక్కు-స్రువము, కృష్ణాజినము ఇట్టివన్నియు యాగకర్మ సంబంధమున ఋగ్వేదమునఁ జెప్పఁబడినవి. (నే.వేం న.శా.)

8. మొదలగువానిం, 9. నాపాదపముల్, 10. మీరలీయరే (తొ.పా.) గణభంగము, 11. లతలన్ (తొ.పా.)

సూక్తమ్—29

ఋషిః—ఆణిగర్తిః శునఃశేపః స కృత్రిమో వైశ్వామిత్రో దేవరారః

దేవతా—ఇంద్రః.

ఛందః—పంచతిః

(1) యచ్చిద్ధి¹ సత్య సోమపా¹ అనాశస్తా² ఇవ స్మసి¹ ।ఆ తూ న³ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రిషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

128

(2) శిప్సిన్¹ వాజానాం వతే¹ శచీవస్తవ¹ దంసనా¹ ।ఆ తూ న³ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రిషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

129

(3) ని ష్వావయా మిథూదృశా¹ సస్తామబుధ్యమానే¹ ।ఆ తూ న³ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రిషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

130

(4) ససంతు¹ త్యా⁴ అరాతయో బోధంతు శూర రాతయః¹ ।ఆ తూ న³ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రిషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

131

(5) సమింద్ర గర్తభం మృణ నువంతిం పావయాముయా¹ ।ఆ తూ న³ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రిషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

132

(6) పతాతి కుందృణాచ్యా దూరం వాతో వనాదధి¹ ।ఆ తూ న³ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రిషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

133

(7) సర్వం పరిక్రమం జహి జంభయా కృకదాశ్వమ్ ।

ఆ తూ స¹ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రీషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

184

సూక్తము—29

ఋషి—శునః శేషుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) చ॥ చెలువుగ సోమపానమును జేయుచు సత్యము పలుక-వాడవై
తలఁపకు మాకు దోషముల ధన్యుల మౌదుమటయ్య! మేము నీ
చెలుల కసంఖ్య గోవులను శ్రేష్ఠహయంబులనిచ్చి పేర్చితో
మెలఁగుచు మమ్ముఁగాచునెడ మిత్రుఁడ! నిన్ను నుతింపకుందుమే? ॥

89

(2) చ॥ అలఘుబలాభిరాముఁడ! సమంచితనాశిక గల్గివాడ! ని
శ్చలమగునన్నదాత! శ్రీతసంతతికిన్ విభవంబొసంగుచీ
యిలను సహస్ర సంఖ్యలయి యేవుగ² వెల్గి చరించునట్టి³ గో
వుల నెఱివెల్లు వాజులను బొందఁగఁజేయుచు మమ్ముఁగావవే! ॥

90

(3) చ॥ అల యమదూతికా ద్వితయ మంటుచు మమ్ముల ముట్టకుండ ని
శ్చలమగు నిద్ర వారల కొసంగి యిటుల్ తుదముట్టఁజేయుమీ
యిలను సహస్ర సంఖ్యలయి యేవుగ² వెల్గి చరించునట్టి³ గో
వుల నెఱివెల్లు వాజులను బొందఁగఁజేయుచు మమ్ముఁగావవే! ॥

91

(4) చ॥ చలమునఁగిడు నేయుసల శత్రులకెల్లను నిద్రఁగూర్చు మే
మలినములేని మానవుల మాంద్యముఁ గొట్టుచు దేవదేవుఁడా!
యిలను సహస్ర సంఖ్యలయి యేవుగ² వెల్గి చరించునట్టి³ గో
వుల నెఱివెల్లు వాజులను బొందఁగఁజేయుచు మమ్ముఁగావవే! ॥

92

(5) చ॥ అలరెడు రాసభంబుగతి నార్చుచు నిందలఁబల్కు వెరులన్
జలమునఁబట్టి వా రిజము సన్నిధి కంపఁగఁబోలు నింద్రుఁడా!
యిలను సహస్ర సంఖ్యలయి యేవుగ² వెల్గి చరించునట్టి³ గో
వుల నెఱివెల్లు వాజులను బొందఁగఁజేయుచు మమ్ముఁగావవే! ॥

93

- (6) చ॥ వెలగుచు వాయువెల్లెదెలఁ జెప్పెర వీచుచునుండెఁగానఁద
దృలమునుగొట్టి దవ్వనకు దానిని బంపుము చిత్తశుద్ధితో
నిలను సహస్ర సంఖ్యలయి యేపుగవెల్గి చరించునట్టి గో²
వుల నెఱివెల్గి వాజులను బొందగఁజేయుచు మమ్ముఁగావవే! ॥

94

- (7) చ॥ వెలవెలఁబోవు మాపయిని వేయివిధంబులఁ గోపగించు నా
బలియగు శత్రుసంతతికి బాధలుపెట్టుచు నిత్యతుష్టితో
నిలను సహస్ర సంఖ్యలయి యేపుగ¹వెల్గి చరించునట్టి గో²
వుల నెఱివెల్గి వాజులను బొందగఁజేయుచు మమ్ముఁగావవే! ॥

95

సూక్తమ్—30

ఋషిః—ఆజీగర్తిః శునశ్శేపః స కృత్రిమో వైశ్వామిత్రో దేవరాతః

దేవతా—1-16 ఇంద్రః, 17-19 అశ్వినౌ, 20-22 ఉషాః

ఛందః—1-10, 12-15, 17-22 గాయత్రీ, 11-పాద నిచృద్ధాయత్రీ, 16—త్రిష్టుప్.

- (1) ఆ వ¹ ఇంద్రం క్రిపిం యథా వాజయంతః శతక్రతుమ్ । మంహిష్ఠం సింహ² ఇందుభిః ॥ 135
- (2) శతం వా యః శుచీనాం సహస్రం వా సమాశిరామ్ । ఏదు నిమ్నం స కీయతే ॥ 136
- (3) సం యన్మదాయ శుష్కిణ⁴ ఏనా హ్యశ్వాదరే । సముద్రో న వ్యచో దధే ॥ 137
- (4) ఆయము తే సమతసి కపోత⁵ ఇవ గర్భధిమ్ । వచ⁶స్తచ్చిన్న ఓహసే ॥ 138
- (5) స్తోత్రం రాధానాం వతే గిర్వాహో వీర యస్యతే । విభాతిరస్తు సూన్యతా ॥ 139
- (6) ఊర్ధ్వస్థి⁷ న⁷ ఊతయే కస్మిన్ వాజే శత్రతో । సమన్వేష బ్రవావహౌ ॥ 140
- (7) యోగేయోగే తవస్తరం వాజేవాజే హవామహే । సఖాయ⁸ ఇంద్రమూతయే ॥ 141

1. యేదైర, 2. యావుల (తో.పా.)

1. ఆవస, 2. సింహఇందుభిః, 3. నిమ్నం, 4. శుష్కిణః, 5. కపోతః, 6. వచతచ్చిన్నః, 7. సఃఊతయే,

8. సఖాయః. (వ్రా.ప్ర.)

- (8) ఆ ఘా గమద్యది శ్రవత్ సహస్రిణీభిరూతిభిః । వాజే⁹భిరూప నో హవమ్ ॥ 142
- (9) అను ప్రత్నస్యాకసో హవే తువిప్రతిం నరమ్ । యం తే పూర్వం పితా హవే ॥ 143
- (10) తం త్వా వయం విశ్వవారా శాస్మహే పురుహూత । సఖే వసో జరితృభ్యః ॥ 144
- (11) అస్మాకం శిప్రిణీనాం సోమపాః సోమపాహ్నమ్ । సఖే వత్రిన్సభీనామ్ ॥ 145
- (12) తథా తదస్తు సోమపాః సఖే వత్రిన్ తథాకృణు । యథా త¹⁰ ఉశ్యస్త్విమే ॥ 146
- (13) రేవతీర్నః సధమాద¹¹ ఇంద్రే సంతు తువివాజాః । క్షమంతో యాభిర్మదేమ ॥ 147
- (14) ఆ ఘ త్వావాన్ త్మనా వైః స్తోతృభ్యో ధృష్టవియానః । ఋణోరక్షం న చక్రయోః ॥ 148
- (15) ఆ యద్ దువః శతక్రతవా కామం జరితృణామ్ । ఋణోరక్షం న శచీభిః ॥ 149
- (16) శశ్వదింద్రః పోప్రథద్భిగాయ నానదద్భిః శాశ్వసద్భిర్దినాని ।
స నో హిరణ్యరథం¹² దంసనావాన్ తస్య నః సనితా సనయే స నోఽదాత్ ॥ 150
- (17) ఆశ్వినావశ్వావత్త్యేషా యతం శపీరయా । గోమద్ దస్రా హిరణ్యవత్ ॥ 151
- (18) సమానయోజనో హి వాం రథో దస్రావమర్త్యః । సముద్రే¹³ అశ్వినేయతే ॥ 152
- (19) న్యగ్మ్యున్య మూర్ధ్ని చక్రం రథస్య యేమధుః । పరి ద్యామన్యదీయతే ॥ 153
- (20) క¹⁴ ఉషః కధప్రియే భుజే మర్తో¹⁵ అమర్త్యే । కం నక్షసే విభావరి ॥ 154

(21) వ॒యం హి తే॑ అ॒మన్మ॒హ్యః¹⁶స్స॒న్తాదా॑ ప॒రాకాత్ । అ॒శ్వే స చి॑త్రే¹⁷ అ॒రుషి॑ ॥ 155

(22) త్వం త్యే॒భిరా॑ గ॒హి వా॑జే॒భిర్దుహి॑తర్దివః । అ॒స్మై ర॒యిం ని ధా॑రయ ॥ 156

సూక్తము—30

ఋషి—శునశ్శేవుఁడు

దేవత—1-16 ఇంద్రుఁడు. 17-19 అశ్వదేవతలు, 20-22 ఉషస్సులు

- (1,2,3,4) సీ॥ నీటిచే గర్తంబు నిండునట్టులు సోమరసముచే నింద్రుఁడు¹రాణనొప్పు
నీరు పల్లమునందు నిల్చుకై వడి నింద్రునాశిరయుత సోమమధిగమించు
నీరు సంద్రంబును నింపు రీతిగ సోమ మింద్రుని కుక్షి²ని నింపుచుండు
పూర్వోక్తమగు సోమపుణ్య రసంబెల్ల మాన్యులకుంజాలమాంద్యమిచ్చు
గీ॥ గర్భముంబొందియున్నట్టి ఘనకపోత, మాడ పావురముంగూర్చి యరుగునట్టు
లింద్రుఁడే సోమరసమున కేగువాఁడొయుట్టిరసముంచితిమిగదా! యజ్ఞములను॥ 96
- (5) క॥ ధనపరిపాలకః శూరుఁడ! యైనరగ నిష్ఠార్థవితతి నొసఁగెడువాఁడా!
ఘనమగునీ యైశ్వర్యం, బనయము సత్యమగుఁగాక నా³లింపునుతిన్॥ 97
- (6) క॥ శతయాగకర్త! యస్మత్కృత యుద్ధములందు నీవుప్రీతిఁజెలంగన్
వ్రతమూనిరక్షనిచ్చిన, ని⁴తరాంశములందుఁబల్కమే⁵నిను బ్రీతిన్॥ 98
- (7) క॥ ప్రతి యోగమందుఁబనికిం, బ్రతిబంధకమైనయపుడుబల్లిదుఁడగు నా
శతయాగునింద్రదేవుని, నుతియించెడుఁగాక జనుఁడనూనఁబ్రీతిన్॥ 99
- (8) గీ॥ వినియుండెనేని యింద్రుఁడు, ఘనమగు నాహ్వనమంతగావత్సలతన్
మునిఁగొని సంరక్షణనిడి, ఘనమగునన్నంబు నీయఁగ్రాలఁడె యెదుటన్॥ 100
- (9) క॥ జనకుని యజ్ఞనిమిత్తము, ఘనపూరుష శాలలకును గదలునెవండో
వినయముగ నేను వానిని, మునుఁబిలుచుచునుంటి యాగమునకుంబ్రీతిన్॥ 101
- (10) గీ॥ కలితమనుజాళి కర్మాధికారణుండ! విశ్వవరణీయ! పురుహూత! విత్త వంత!
సఖుఁడ! తావకస్తో⁷తల సరసనుతుల, వినఁగనెంతేని నిన్నునే వేడుకొనెదు॥ 102

16. అమన్మహ్య. 17. చిత్రే (వ్రా.ప్ర.)

1. ఇంద్రుఁడార (మా) జనాంబు (కొ.పా.) 2. కుక్షిరోనిండు (కొ.పా.) 3. యాలింపు (వ్రా.ప్ర.పా.) 4. యితరాంశము (వ్రా.ప్ర.పా.)
5. ఘనసలరన్. (కొ.పా.) 6. పనిఁగొనియన్నంబునీయపజ్ఞనియవఁడే (కొ.పా.) 7. తత్తల. (కొ.పా.)

(11) గీ॥ సోమపానాదరాః యంద్రః సోమపాన, రతులమగు మాకిలం దయ రాజిలంగ
గౌరవము గల్గించాలఁ బ్రకాశమొందు, గోగణ మొనంగి ప్రోవుః లోకులు నుతింప ॥ 103

(12,13 సీ॥ సోమపానరతుండు సుసఖుండు వృత్రాదికోరిన కోరికల్ గూర్చినిచ్చు
14,15,16) వితత సంతోషసంభృతుడై న¹⁰యంద్రుండు పాలనిచ్చెడుగొప్ప యాలనిచ్చు
నింద్రసమానుడౌ నితరదేవత వచ్చి యాదరించును మాకు నాలనిచ్చు
నిఱుసుపైఁజక్రముల్ దిరిగి వచ్చెడులాగు నిష్టార్థములు హరి యెలమినిచ్చు
గీ॥ స్తోత్రపాతక కాంక్షితాస్తోకసుఖముఁ జాలసంతోష బుద్ధియై శక్రుడెలమి
నిరుసుతో బండి తిరిగెడు కరణి¹¹జాల, ధన్యులగువారి కెంతేని ధనము నిచ్చు ॥ 104

(17) చ॥ కడుపుల నిండ మేతఁగొని కొతుకమారఁగ నూపిరింగడుం
గడు పెడలించు నస్వములఁగల్గిన బంగరుబండిపై నిఁ దా
వడివడి పోయి శత్రువుల వస్తువులన్నిటిఁ దెచ్చి యిచ్చు దే
వుఁడు కనకంపుఁ బెనధముఁబొల్పెనలారఁగ చూ కొనంగుతన్ ॥ 105

(18) గీ॥ అశ్వదేవతలారః మాయజ్ఞములకు, వచ్చి యశ్వాన్నములు మాకు నిచ్చి గృహము
గోహిరణ్యాత్మకంబు నెక్కుడుగఁజేయుఁడని శునః శేవుడడిగె నయ్యశ్వ¹²వరుల ॥ 106

(19) క॥ చక్కని దగురథమొక్కటి, నెక్కుఁచుఁ జరియింపఁ¹³గల్గు దిరువురి రథమున్
నిక్కముగఁ దా నుదీచిని, జుక్కల మార్గమునఁబోవు¹⁴సూరులు కనుఁడిః ॥ 107

†గీ॥ అశ్వదేవతలారః మీ యరదమునకు, రెండుచక్రములుండె నఖండితముగ
నొకటి గిరిమూర్ధమున నుండు నొప్పదముగ, నొకటి నాకంబు ¹⁵చుట్టుచు నొనరఁబోవు ॥ 108

(20) క॥ నీకుంబ్రియముంజేసెడు, రాకడగల పురుషుడెవఁడు రమ్యోషస్సాః
నాకనతీః నీవెవ్వనిఁ, దేకువతోఁబొందఁగలవుః తిరమగు నిష్ఠన్ ॥ 109

(21) క॥ వ్యాపనశీలాః చిత్రాః, యోపికతో వెలుగు దాన వుద్యశ్రీలో
ద్దీపితమగు నీ మహిమం, జే పురుషుండెరుగఁగలఁ డహీన చరిత్రాః ॥ 110

(22) గీ॥ రమ్మబోదేవిః యిటకు బిదానఁజేత, నన్నముంగొని చిల్కు దయార్థబుద్ధి
నని శునఃశేవుఁ డన్యుల నధికభక్తి, వేడుకొన వారు బంధముల్ విప్పిరంత ॥ 111

8. మమ్ములందయ 9. గణతలన్ గల్గి. 10. శక్రుండు. 11. వజ్ర. 12. సులను (తొ.పా.) 13. గలరుహితముగఁడమదొ. మక్కువగువధంబువధిని. 14. చోద్యముగనుఁడి. (తొ.పా.) 15. చుట్టునునొప్పిపోవు (తొ.పా.)

† ప్రథమ మండలము 30న సూక్తములో మొత్తము 22 ఋక్కులు మాత్రమే యుండఁగా శ్రీ నేమానివారు పొరపాటున 23 ఋక్కులున్నట్లు భావించి ఋక్సంఖ్యలిచ్చిరి. 108-109-110-111 పద్యములు క్రమముగా 20-21-22-23 ఋక్కుల కనువాదములుగా వ్రాతప్రతిలోఁ బేర్కొనిరి. (చూ. వ్రాతప్రతి-1వ. సంపుటము-133 పుట-) కావి 107-108 పద్యములు రెండును 19వ ఋక్కునకే యనువాదములు. 109-110-111 పద్యములు క్రమముగా 20-21-22 ఋక్కుల కనువాదములు-వ.గో.కృ.

అనువాకః—7, సూక్తమ్—31

ఋషిః—హిరణ్యస్మృవ అంగిరసః

దేవతా—అగ్నిః

చందః—జగతీ, 8, 16, 18 త్రిష్టుప్

(1) త్వమగ్నే¹ ప్రథమో¹ అంగిరా ఋషిర్దేవో¹ దేవానామథవః¹ శివః¹ సఖా¹ ।

తవ ప్రతే¹ కవయో¹ విద్మనాపసో¹ క్షాయంత మరుతో¹ వ్రాజద్యుష్టయః¹ ॥

157

(2) త్వమగ్నే³ ప్రథమో¹ అంగిరస్తమః¹ కవిర్దేవానాం¹ పరి భూషసి ప్రతమ్¹ ।

విభుర్విశ్వస్యై¹ భువనాయ¹ మేధిరో¹ ద్విమాతా¹ శయః¹ కతిధా¹ చిదాయవే¹ ॥

158

(3) త్వమగ్నే¹ ప్రథమో¹ మాతరిశ్వన⁴ అవిర్భవ సుక్రతూయా¹ వివస్వతే¹ ।

అరేజేతాం¹ రోదసి హోతృపూర్వే⁵ కసహ్నోర్భారమయజో¹ మహో¹ పసో¹ ॥

159

(4) త్వమగ్నే¹ మనవే¹ ద్యామవాశయః¹ పురూరవసే¹ సుకృతే¹ సుకృత్తరః¹ ।

శ్వాత్రేణ¹ యత్ పిత్రోర్ముచ్యసే¹ పర్యా¹ క్ష త్వా పూర్వమనయన్నాపరం¹ పునః¹ ॥

160

(5) త్వమగ్నే¹ వృషభః¹ పృష్టివర్ధన¹ ఉద్యతస్రుచే¹ భవసి శ్రవాయః¹ ।

య ఆహుతిం¹ పరి వేదా¹ పషట్కృతిమేకాయురగ్రే¹ విశ ఆవివాససి¹ ॥

161

(6) త్వమగ్నే¹ పృజినవర్తనిం¹ నరం¹ సక్మన్¹ పిషర్షి¹ విదధే¹ విచర్షణే¹ ।

యః కూరసాతా¹ పరితక్త్యే¹ ధనే¹ దధ్రేభిశ్చిత్¹ సమృతా¹ హంసి¹ భూయనః¹ ॥

162

1. ప్రథమోకాంగిరాకఋషి. 2. ద్యుష్టయః. 3. త్వమగ్నేక. 4. వస. 5. పూర్వేక. (బ్రా.ప్ర.)

- (7) త్వం తమగ్నే అమృతత్వ ఉత్తమే చుర్తం దధాసి శ్రవనే దివేదివే ।
యస్తాత్పషాణ ఉభయాయ జన్మనే మయః కృణోషి⁶ ప్రయ ఆ చ సూరయే ॥ 163
- (8) త్వం నో అగ్నే సనమే ధనానాం యశసం కారుం కృణుహి స్తవానః ।
ఋద్యామ కర్మాపసా నచేన దేవైర్ద్యావాపృథివీ ప్రావతం నః ॥ 164
- (9) త్వం నో అగ్నే పిత్రోరుపస్త్ర ఆ దేవో దేవేష్వనవద్య జాగృవిః ।
తనూకృద్ షోధి⁷ ప్రమతిశ్చ కారవే త్వం కల్యాణ వసు విశ్వమోపిషే ॥ 165
- (10) త్వమగ్నే ప్రమతిస్త్యం పితాసి నన్ త్వం వయస్కృత్ తవ జామయో వయమ్ ।
సం త్వా రాయః శతినః సం సహస్రిణః సువీరం యంతి ప్రతపామదాభ్య ॥ 166
- (11) త్వమగ్నే ప్రథమమాయమాయవే దేవా అకృణ్వన్ నహవస్య విష్పతిమ్ ।
ఇశామకృణ్వన్ మనుషస్య శాసనీం పితృర్యత్ పుత్రో మమకస్య జాయతే ॥ 167
- (12) త్వం నో అగ్నే తవ దేవ పాయుభిర్మఘానో రక్ష తన్వశ్చ వంద్య ।
త్రాతా తోకస్య తనయే గవామస్యనిమేషం రక్షమాణస్తవ వ్రతే ॥ 168
- (13) త్వమగ్నే యజ్యవే పాయురంతరో కనిషజ్గాయ చతురక్ష ఇధ్యనే ।
యో రాతహవ్యో కవృతాయ థాయనే కీరేభిన్ మంత్రం మనసా వనోషి తమ్ ॥ 169
- (14) త్వమగ్న ఉరుశంసాయ వాఘతే స్పార్హ్వాం యద్ రేక్షః పరమం వనోషి తత్ ।
ఆధ్రస్య చిత్ ప్రమతిరుచ్యనే పితా ప్ర పాకం శాస్సి ప్ర దిశో విదుష్టరః ॥ 170

- (15) త్వమగ్నే ప్రయతదక్షిణం సరం వర్షేవ స్మృతం¹ పరి పాసి విశ్వతః ।
స్వాదుక్షద్ధా యో వనతౌ సోనకృతే జీవయాజం యజతే సోవమౌ దివః ॥ 171
- (16) ఇమామగ్నే శరణే మిమృషో న ఇమమధ్వానం యమగామ దూరాత్ ।
అపిః పితా ప్రమతిః సోమ్యానాం² భృమిరస్యష్టికృన్ మర్త్యానామ్ ॥ 172
- (17) మనుష్యదగ్నే అంగిరస్వదంగిరో యయాతివత్ సదనే హర్షవచ్చుచే ।
అచ్చ యాహ్వా వహా వైవ్యం జనమా సాదయ బర్హిషి యశీ చ ప్రియమ్ ॥ 173
- (18) ఏతేనగ్నే బ్రహ్మణా వాప్యభస్వ శక్తి వా యత్ తే చక్రమా విదా వా ।
ఉత ప్ర జేష్యధి వసోః అస్మాన్ త్వం నః సృజ సుమత్యా వాజవత్యా ॥ 174

అనువాకము—7. సూక్తము—31

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడు హిరణ్యస్త్వాపుడు

దేవత—అగ్ని

- (1) చ॥ అనలుడా: మూలపూరుషుడ వాద్యుడవి¹ంక మహంగిరోభిదం
గనికడు దేవతాత్వమును గాంచుచు దేవగణంబులోన నీ
వనయము మంగళప్రదుడవౌచును మిత్రుడవైతి వామరు
ద్గణములు నీ వ్రతంబులనె గాంచిరి సద్గుణధీ ప్రభాదులన్ ॥
- (2) కా॥ లోకానుగ్రహబుద్ధిచే ననలుడా: లోకంబులోనూతనా
స్తోతాకారములొంది నావరణులన్ స్తుత్యుండవై బుట్టి పె
న్నీకం బెక్కు-విధంబులం దిరుగుచుర్వింబుద్ధితో జెలుచున్
నాకావాసుల కర్మ సంచయములన్ న్యాయంబుగాఁ జూడవే ॥

1. స్మృతం 2. సోమ్యానా (వా.ప్ర.)

1. నంగిరసాభివాసము. (తొ.పా.)

- (3) ఉ॥ వాయువుకంటె ముఖ్యుడవు వర్ధిత కావకకర్మలన్నిటిం
జేయు మహానుభావులకుఁ జిత్తములో నగుపించువాడవున్
ధ్యేయ భవత్ప్రతాపమును దిన్నగఁ గానఁగలేరు మానవుల్
మాయురే! సర్వ²జీవులకు మాన్యుడవౌదుగదా! స్వభానుఁడా! ॥ 114
- (4) ఉ॥ కర్మలచేయువాఁ డెలమిఁగాంచెడు నాకపదంబటంచు నీ
వర్మిలిబోధఁ జేయవొకొ, యామనుషంశ నృపాళమౌళికిన్
ధర్మముగాఁ బురూరవుని ధన్యునిగా నొనరించినాడవో!
కర్మలరేడఁ ద్రో³తలను గావఁగలేదె ఫలంబు లిచ్చుచున్ ॥ 115
- (5) గీ॥ అరణి మధనంబువలన నీవమరియుండ, నిన్నుఁగొనిపోయి వేదికివన్నెమీరఁ
బూర్వ పశ్చిమ దిక్కులఁబొందుపఱచి. యుండెదరు వీతిహోత్రుఁడా! నిండుప్రీతి ॥ 116
- (6) సీ॥ కోరినకోరికల్ గొనసాగునట్టులు ధనమునిచ్చెడు ధన్యతముఁడెవండో ?
దర్శినిఁజేపట్టు తత్వజ్ఞగణముచే నుతియింపఁబడు శక్తియుతుఁడెవండో ?
స్వాహావషటక్రతుల్ సరిపల్కువారికి నచ్చేతమున నన్నమిచ్చునెవండో ?
రమ్యసదాచార రహితుఁడౌ వానిని సన్మార్గమునఁ బెట్టఁజాలునెవండో ?
గీ॥ యట్టియనలుఁడ! నీసహాయ్యంబుఁగోరి, ప్రధితశౌర్యాన్వితంపు టావహములోనఁ
జొచ్చివీరులు శౌర్యవిస్ఫూర్తిఁగాంచు, విజయమగునొకొ! తెల్పుమో వేడివేల్పు! ॥ 117
- (7) చ॥ అనలుఁడ! నీదుదాసులకు నత్యధికంబగు మోక్షమెంతయున్
ఘనముగనీయ వార లతిగౌరవమందుచు నుండిరయ్య స
జ్జనుఁడెవఁ డాదరంబుఁగొని సత్పశులాభము పుత్ర లాభముం
దనమదిఁగోరు నాజనుఁడు తప్పక వాని సుఖంబులందెడున్ ॥ 118
- (8) ఉ॥ పెక్కుగుదానముల్ సలిపి పెద్ద యశస్సును బొందఁగల్గువాఁ
డొక్క కుమారునినై న దయనొప్పుగ నిమ్మటు లీయవానిచే
దక్కువకాని యాగములఁదద్ద⁴యుఁ బ్రీతినొనర్చి మేము నీ
కెక్కువత్తుప్రిఁ జేనెద మహీన పరాక్రమ! యగ్నిహోత్రమా! ॥ 119
- (9) ఉ॥ తల్లియుఁదండ్రీ నాదగు నుదారరసా గగనద్వయంబులో
నుల్లసిత ప్రభావముననుండి వెలుంగుచు, నిమ్ము పుత్ర, శో
భిల్లెడు పూరుషావళికిఁ బెద్దగు బుద్ధులు చెప్పఁగల్గుదీ
వెల్లరకున్ సుమంగళ! యహీన పరాక్రమ! యగ్నిహోత్రమా! ॥ 120
- (10) క॥ వినుసజ్జన సంగతుడవు, ఘనకర్మల నెల్లనీవు కాచుచునాకున్
ధనమును నొనఁగుచు యాగము, నొనరుచు మతిఁగలుగఁజేయవోయి గుణనిధీ! ॥ 121

- (11,12) సీ॥ సరహాపుడగు రాజసహాషనకావేళ నేనాధిపతివయి చెలంగలేదె :
యినవంశ జాతుడౌ మనురాజునకు నిశాపుత్రికవై నీవు పుట్టలేదె :
పుత్రికవై పుట్టి పుణ్యసూక్తులతోడ భర్తముల్ చెప్పచుఁ దనియలేదె :
చూరుక రాతయౌ మహితాంపురసునకుఁ బుత్రుడవై నీవు పొడమలేదె :

గీ॥ నీదు సంరక్షణముచేత నిఖిలభనముఁ, గలుగుమమ్ములఁ బుత్రులఁ గరుణఁబూని
గోవులన్ వలె రక్షించిగూర్చి సౌఖ్య, మధిక సంతృప్తులుగఁజేయు మగ్ని! నీవు ॥

122

- (13) ఉ॥ నేవకళంక యాజ్ఞకుల నేర్పునఁగాచి హరించివై రులం
దావకః వెలుచుంటి వెడఁబాయక నేత్రములట్టి మంటలన్
నేవకరాజ కర్మలను జేయగఁ జేసి నుతించువారి స
చ్ఛావము నీ వెరుంగుదువు పాలకధర్మమదేగదా! భువిన్ ॥

123

- (14,15) సీ॥ సుతయింపఁదగినట్టి మతిమంతుడౌర్థము నందినట్లు లెయర్థమఖిలపింతు
వన్నివిధంబుల నాశ్రితులకునెల్లఁ బరిపాలనత్వంబుఁ బడయఁగలవు
లావుతెల్పినిగల్గు నీవు పూరుఁబునిచే నింపగుకర్మ చేయింపఁగలవు
ద్విగ్భ్రమఁబోగొట్టి దిట్టవై దిక్కులఁ జూపరులకునీవు చూపఁగలవు

గీ॥ సర్వ విషయములందెల్ల సఖుడ! నీవు, వర్మవలెఁ గాచుచున్నావు కర్మకరుని
సతిభులను నన్నమిచ్చుచు యజ్ఞములను, నిన్నుఁద7నియింపఁ జేయువాడెన్నఁబడును ॥

124

- (16) ఉ॥ అంచిత సోమయజ్ఞముల నాదరమొప్పఁగఁజేయు వారి కీ
వెంచితభంబులిచ్చి కడు హెచ్చుగఁగర్మలఁ బోధచేసి ర
క్షించితివగ్ని! నీ దయననేవను వీడుచు దూరదేశ మే
తెంచుట దోషమే యగును దీనులలోపము లెన్నకుండుమా! ॥

125

- (17) క॥ మనురాజయయాత్యాదుల, యనఘేష్టులకెల్ల నెలమి సరిగిన యల్ల
చనుచీవు యజ్ఞశాలకు, వినయమునం దేవతలకు విందులొనఁగుమా! ॥

126

- (18) గీ॥ జ్ఞానశక్తుల కొలఁది వైశ్వానరుండ! నుతులఁజేసితిమవి నీవు మతులఁబెట్టి
భనముఁగలవారమను కీర్తినొనరఁగూర్చి, సుమతులనుమమ్ముఁ జేయుమో సొగసుకాడ! 127

సూక్తమ్—32

ఋషిః—హిరణ్యస్మృప ఆంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) ఇంద్రస్య సు పిర్యాణి ప్ర వోచం యాని చకార ప్రథమాని వత్రీ ।

అహన్నహిమన్వవ స్తతర్థ ప్ర వక్షణా అభినత్ పర్వతానామ్ ॥ 175

(2) అహన్నహిం పర్వతే శిశియాణం త్వష్టాస్మై వజ్రం స్వర్యం తతక్ష ।

వాక్రా ఇవ ధేనవః స్యందమానా అంజః సముద్రమవ జగ్మురాపః ॥ 176

(3) వృషాయమాణో కవృణీత సోమం త్రికద్రుకేష్వపిబిత్ సుతస్య ।

ఆ సాయకం మఘవాదత్ర వజ్రమహన్నేనం ప్రథమజామహీనామ్ ॥ 177

(4) యదింద్రాహన్ ప్రథమజామహీనామాన్మాయినామమినాః ప్రోత మాయాః ।

ఆత్ సూర్యం జనయన్ ద్యాముషానం తాదీత్నా శత్రుం న కిలా వివితేన్ ॥ 178

(5) అహన్ వృత్రం వృత్రతరం వ్యంసమింద్రో వక్షేణ మహతా వధేన ।

స్కంధాంసీవ కులిశేనా వివృక్తాకహిః శయత ఉపవృక్ పృథివ్యాః ॥ 179

(6) అయోధేవ దుర్ముద్ర ఆహి జాహ్వే మహావీరం తువిభాధమృణీషమ్ ।

నాతారీదస్య సమృతిం వధానాం సం రుజానాః పిపిష ఇంద్రశత్రుః ॥ 180

(7) అపాదహస్తో అపృతస్యదింద్రమస్య వజ్రమధి సానో జఘాన ।

- వృ॒క్షో॑ ప॒ద్మిః ప్ర॒తి॒మా॒నం॒ బు॒భూ॒షన్ పు॒రు॒త్రా వృ॒త్రో అ॒శయ॑ద్ వ్య॒స్తః ॥ 181
- (8) న॒దం న భి॒న్నమ॑ము॒యా శయా॑నం మ॒నో రు॒హా॒జ్ఞా అతి॑ యంత్యా॒వః ।
- యా॒శ్చిద్ వృ॒త్రో మ॒హి॒నా ప॒ర్య॒తిష్ఠ॑త్ తాసా॒మహిః ప॒శు॒తః శీ॒ర్ష॒భూ॒వ ॥ 182
- (9) నీ॒చా॒వయా అభ॑వద్ వృ॒త్రపు॒త్రేన్ద్రో అ॒స్యా అ॒వ వ॑ధర్ష॒భాః ।
- ఉ॒త్త॒రా సూ॒రధ॑రః పు॒త్ర అ॒సీద్ దా॒నుః శ॒మే స॒హవ॑త్సా న దే॒నుః ॥ 183
- (10) అ॒తిష్ఠం॑తీనామనివే॒శనా॒నాం కా॒ష్ఠా॒నాం మ॒ధ్యే ని॒హితం॑ శరీ॒రమ్ ।
- వృ॒త్రస్య ని॒జ్యం వి చ॒రంత్యా॑పో దీ॒ర్ఘం త॒మ ఆ॒శయ॑దిన్ద్రశత్రుః ॥ 184
- (11) దా॒నవ॑త్పి॒రహి॑గోపా అ॒తిష్ఠన్ ని॒రు॒ద్ధా ఆ॒పః ప॒ణి॑నే॒వ గా॒వః ।
- అ॒పాం బి॒లమ॑పి॒హితం॑ యదా॒సీద్ వృ॒త్రం జ॒ఘన్వాగ్ం అ॒పత॑ద్ వ॒వార॑ ॥ 185
- (12) అ॒శ్వో వా॒రో అభ॑వ॒న్తదిన్ద్ర॑ సృ॒తే యత్ త్వా ప్ర॒త్యహాన్ దే॒వ ఏ॒కః ।
- అ॒జయో॑ గా అ॒జయః శూ॒ర సోమ॑మవాసృ॒జః స॒ర్తవే॑ స॒ప్త సిం॑ధూన్ ॥ 186
- (13) నా॒స్మై వి॒ద్యున్న త॑న్యతుః సి॒షేధ॑ న యాం మి॒హమ॑కిరద్ ద్రా॒దుని॑ చ ।
- ఇన్ద్ర॑శ్చ యద్ యు॒ధాతే॑ అహి॒శ్చోరా॑పరీ॒భ్యో మ॒మవా వి జి॑గ్యే ॥ 187
- (14) అ॒హే॒ర్యాతా॑రం కమపశ్య ఇన్ద్ర హృ॒ది యత్ తే జ॒ఘ్ను॒షో భీ॑రగచ్ఛత్ ।
- స॒వ చ॒ యన్ స॒వతి॑ చ స్ర॒వంతీః శ్యే॒నో స భీ॑తో అత॒రో ర॒జాన్సి ॥ 188

(15) ఇంద్రో యాతో¹ సవసితస్య రాజా² శమస్య చ శృంగిణో³ వజ్రబాహుః :

సేదు రాజా క్షయతి చర్షణీనామరాన్ న నేమిః పరి తా విభూవ ॥

189

ఇతి

ప్రథమాష్టకే ద్వితీయాధ్యాయ

స్వమాప్తః

సూక్తము—32

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడగు హిరణ్యస్రాపుడు

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) చ॥ ఘనముగ మేఘమండలముఁగారియఁ బెట్టి పయస్సుభూమిపైఁ
దనివిగ్గఁగల్గునట్లుగను దత్తరపాటునఁగొండ వెల్లువల్
మునుఁగొని పాటునట్లుగను ముఖ్యముగా నొనరించి వెల్లు నా
ఘనరథవజ్రచర్యలను గొతుకమొప్ప నుతింపకుందుమే॥

128

(2) ఉ॥ పాయక విశ్వకర్మ ఘనవజ్రము నీకు నొసంగ దానిచేఁ
దోయదపంక్తి¹ గొట్టితివి తోయ² మదెంతయుఁబర్చుఁబెట్టి యం
భాఃయను నిస్వనంబునెడఁబాయక చేనెడునావు, పెయ్యకై
పోయెడునట్లు లబ్ధికయి పోయెడు చూచితె పాకశాసనాః॥

129

(3) చ॥ పొలుపుగ నాలపోతువలెఁబొంగిన నింద్రుడు సోమకాంక్షచే
నిలఁగల నాత్రికర్థకుల నిష్టులకై చని సోమమంత ని
శ్చలముగఁద్రావి వజ్రమును శత్రుహరంబగు దానిఁబెట్టి న
ద్బలమున ముఖ్యమేఘమును బంతముతోఁబడఁగొట్టలేదఁటే॥

130

(4) గీ॥ మేఘములలోన మిన్నలొమేఘములను, గొట్టిరాక్షసులంగొట్టి సూర్య
కల్యగగనంబులకుఁగాంతిఁగల్గుఁగజేసి, మించితివి శత్రుపంక్తి నిర్జించియింద్రుః॥

131

(5) మ॥ తగవజ్రంబును జేతఁబూని యరులందఱ్ఱారుగాఁజేసి చ
క్కఁగ వృత్రాసురభాహు యుగ్మమును వే ఖండింపఁ దద్దన్ ముల్
నగళాభాద్వితయంబుమాట్కిఁ బుడమిన్నాదంబుతోఁబడ్డ పె
న్వగలంబొందుచువాడు వృక్షమువలెన్ వ్రాలెన్ భువిన్ శత్రుఁడా॥ 132

(6) క॥ దుర్వారవృత్రహతకుడు, గర్వంబును బొంది యమరకాంతుంబిలువన్
సర్వపరాక్రముఁడాహరి, నిర్వాపణమొందఁజేయ నేర్వఁడెఱానిన్॥ 133

క॥ మదముగల వృత్రహతకుడు, కదనమున జయింపఁబడఁగఁగంపితుఁడగుచున్
మదముఁజెడి నదులఁబడఁగన్, నదిగట్టులు రాళ్ళు చెట్లు నాశనమయ్యెన్॥ 134

(7) చ॥ కరములు కాళ్ళుకొట్టఁబడి కంపితుడై యరి, పేడివాడు దాఁ
బురుషునితోడ సామ్యమును బొందఁబ్రయత్నము నేయు మాట్కి, నా
హరినెదిరింపఁబూనుటకు యత్న మొనర్పఁగ వజ్రీవాని మూ
పురమునఁగొట్టఁగానతఁడు భూమిపయింబడిపోయె దీనతన్॥ 135

(8,9) సీ॥ మహిమచే వృత్రుండు మహి సనావృష్టి బాధనుగల్పనము నేయఁదత్క్షణమున
4నింద్రుండు వాని సతంద్ర వృత్తి నిజంప వారిని వర్షించె వారిదములు
నీటిపెల్లవగముల్ నెఱిమించి ప్రవహింప శత్రువఁజిక్కినాశత్రుచెంత
4వానిని రక్షింప వ్రాలిన తన్మాత వజ్రాహతినిఁ గొట్టఁబడ్డయపుడు
గీ॥ తల్లిపుత్రుని కడఁబడి తనవుఁబానె, చెలఁగి చెంగట వత్సశోభిలఁగ భూమిఁ
బండుకొను గోవుమాట్కిఁ గన్నడుచునసుర, చెప్పశక్యమె యప్పటిచిత్రములను॥ 136

(10) గీ॥ అమరనాథుని వజ్రప్రహారకలన, నీటిమధ్యమునంబడి నిర్జరారి
దీనుఁడయి చేయునదిలేక దిక్కుమాలి, యసువులంబాసి యుండఁడెయంబులను॥ 137

(11) చ॥ మునుపొకవేళ నాలగణమున్ ఫణి మోసముచేతఁ గొంచుబో
యిన నదిచుష్టవృత్రుండు మహింబడకుండగఁజేయువారిఁబె
న్నినుక వహించి నీవె యవనీతల మొందఁగఁజేసి మేఘరా
జినవహాయస్సలం గుఱియఁజేయవె యింద్రుఁడః శక్తిసాంద్రుఁడా॥ 138

(12) ఉ॥ వాజులునై జవాలముల వ్రాలెడు సీఁగలదోలుకొన్నయ
ట్లాజినివృత్త దానవుని నవ్వలకున్ వడిదోల్లి నీవు వి
భ్రాజిత గోవులం గొనుచు బంధురకీర్తి నిగంటివిందుగఁడా
యాజిని నీకు నేపురుషుఁడడ్డఁబడంగలపాదొచ్చెప్పమా॥ 139

1. వృత్రుండు ప్రయత్నమొనర్పఁగ వజ్రీయే (వే.) నె 2. గోపియైయతఁడు (తొ.పా.) 3. భిన్నగత్రుడై (తొ.పా.)

4. శత్రుండు వానిని జంపవవ్వరిగ. 5. కదనరణములను. (తొ.పా.)

+ ఇంద్రుండు వృత్రుని జంపునపుడు వాని తల్లి పుత్రుని రక్షించుటకు వచ్చి పుత్రునిచెంత వ్రాలఁగా (వృత్రుండు) వజ్రాహతిచే
గొట్టఁబడెను. నే.వేంక.శా.

6. యంబునన్ (తొ.పా.) 7. పడకుండఁబెన్నినుకవహించి వానినవనీత 8. నవనీరదుర్ (తొ.పా.)

- (13) గీ॥ త్వష్టతనకోపవశమునసృష్టిజేయు, వృత్త్యజక్కాడియున్ నీవుపేరుగనుట
సప్తసింఘులు తెలమినినంచరించు, చుండెగద భూమిలోన నఖండితముగ॥ 140
- చా॥ వృత్తేందుల్ గదనంబునేయునెడ నావృత్తుండు వృత్తార్తిపైఁ
జిత్రం బొప్పగ వర్షమున్ మెఱుఁపులన్ సృష్టించి పంపంగ నే
మాత్రంబుంజలియింపకిందుర్గుడు వెనన్ మాయాదులంబన్ని సం
స్తోత్రంబుండెడునట్లు వానిని గడున్ సుక్రంగదాజేయడే॥ 141
- (14) క॥ నవనవతి నదులుదాటుచు, వివిధ గతుల డేగగరణి వృత్తుని ననిలో
హననముజేయఁగ జగతిన్, జనియించిన నీకు నింకశక్తు లేవరిలన్॥ 142
- (15) సీ॥ వజ్రాయుధముఁబూని వై రిసంఘమునెల్ల నిశ్శేషముగఁ జంపు నిపుణుడెవఁడో!
జంగమంబులకును స్థావరంబులకును నశ్వంబులకు మేటియధిపుడెవఁడో!
పోతులకును నాలపోతులకును బెద్ద రాజైన సంపూర్ణతేజుడెవఁడో!
శకటనేమి తదీయ చక్రార్ములకుసోధార మట్లాధార ధీరుడెవఁడో!
- గీ॥ జంగమస్థావరాత్మక సకలలోక, జాలములకెల్ల శరణమైచాలునెవఁడో!
యట్టియిందుర్గుడు శత్రులనడచిపెట్టి, లీలలోకంబులన్నింటి నేలదొడగె॥ 143

ఇయ్యది

శ్రీ ఛారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర

సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబా గర్భకుక్తిముక్తాయమాన భగవత్పదారాధక

నేమాని వేంకట సరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ

బ్రహ్మమాష్టమన ద్వితీయాధ్యాయము

సమాప్తము

* మెఱుపులక్షణంబుగాఁబంపనే (తొ.పా. యతిభంగము) వ.గొ.కృ. 1. జేయఁబయించెద. (తొ.పా.) 2. నీకంటె శక్తివంతులు లేరని తాత్పర్యము. 3. యట్టి విగత శత్రువుడనురాధిపుండు. (తొ.పా.)

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

పథమ మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః—తృతీయోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—33

ఋషిః—హిరణ్యస్రావ అంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) ఏతాయామోప గవ్యంత ఇంద్ర మస్మాకం సు ప్రమతిం వావృధతి ।

అనామృణః కువిదాదస్య రాయో గవాం కేతం పరమావర్జితే నః ॥

1

(2) ఉపేదహం ధనదామప్రతీతం జుష్టాం న క్యేనో వసతిం పతామి ।

ఇంద్రం నమస్యన్నుపమేభిరగ్రైర్యః స్తోతృభ్యో హవ్యో అస్తి యామన్ ॥

2

(3) వి సర్వసేన ఇషుధీగంరసత్కు సమర్యో గా అజతి యస్య వష్టి ।

చోష్కాయమాణ ఇంద్ర భూరి వామం మో పణీర్భూరస్మదధి ప్రవృద్ధ ॥

3

(4) వద్ధీర్హి దస్యం ధనినం ఘనేనగం ఏకశ్చరన్నుపశాకేభిరంద్ర ।

ధనోరధి విషుణక్ తే వ్యాయన్నయజ్వానః సశతాః ప్రేతిమీయః ॥

4

(5) పరా చిచ్ఛిద్వా¹ వప్య¹జుస్త ఇంద్రా²యజ్ఞానో³ యజ్ఞభిః స్పర్ధమానాః ।

ప్ర యద్ దివో హరివః స్థాతరుగ్గ నిరవ్రతాగ్ం అధమో రోదస్యోః ॥

5

(6) ఆయుయుత్సన్న సవద్యస్య సేనామయాతయంత శీతయో సవగ్వాః ।

వృషాయుధో స వధ్రయో నిరష్టాః ప్రవద్భిరింద్రాచ్చితయంత ఆయన్ ॥

6

(7) త్వమేతాన్ రు³దతో జక్షతశ్చాయోధయో రజన ఇంద్ర పారే ।

అవాదహో దివ ఆ దన్యుముచ్చా వ సున్వతః స్తువతః శంసమావః ॥

7

(8) చక్రాణాసః పరీహహం పృథివ్యా హిరణ్యేన మణినా కుంభమానాః ।

స హిన్వానాన స్తితిరుస్త ఇంద్రం పరి స్పృశో అదధాత్ సూర్యేణ ॥

8

(9) పరి యదింద్ర రోదసీ ఉభే అబుభోజీర్మహినా విశ్వతః సీమ్ ।

అమన్యమానాగ్ం అభి మన్యమానైర్నిర్భహ్మభిరధమో దన్యుమింద్ర ॥

9

(10) స యే దివః పృథివ్యా అంతమాపుర్న మాయాభిర్ధనదాం పర్యభూవన్ ।

యుజం వజ్రం వృషభశ్చక్ర ఇంద్రో నిర్ద్యోతిషా తమసో గా అదుక్షత్ ॥

10

(11) అను స్వధామక్షరన్నాపో అస్యా³వర్ధత మధ్య ఆ నావ్యానామ్ ।

స్తధ్రిచీనేన మనసా తమింద్ర ఓజిష్ఠేన హన్మనాహన్నభి ద్యూన్ ॥

11

(12) న్యావిధ్యవిల్లిబిశస్యదృహ్ని వి శ్రుజ్ఞేణమభినన్యష్టమింద్రః ।

యావత్తరో మఘవన్ యావదోజో వజ్రేణ శత్రుమవధీః పృతన్యమ్ ॥

12

(13) అభి సిద్ధో అజిగావన్య శత్రూన్ వి తిగ్మేన వృషభేణా పురోఽభేత్ ।

సం వజ్రేణానృజద్ వృత్రమింద్రః ప్ర స్వాం మతిమతిరచ్ఛాశదానః ॥

13

(14) ఆవః కుత్సమింద్ర యస్మిత్సాకన్ ప్రావో యుధ్యంతం వృషభం దశద్యుమ్ ।

శఫష్యతో రేణుర్నక్ష త ద్యాముచ్చైవ్యత్రేయో నృషాహ్యాయ తస్థౌ ॥

14

(15) ఆవః శమం వృషభం తుగ్వాసు క్షేత్రజేషే మఘవచ్ఛివ్ర్యం గామ్ ।

జ్యోక్ చిదత్ర తస్త్వివాంసో అక్రక్షాఫత్రాయతామధరా వేదనాకః ॥

15

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత

పథమ మండలము

ప్రథమాష్టకము—తృతీయాధ్యాయము

సూక్తము—33

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడుహిరణ్యస్థూపుడు

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) ఉ॥ దేవతలారః రాక్షసులు తేకువతోఁగొను గోగణంబులం
1గావఁగనిచ్చువుట్ట సురకాంతుని యొద్దకు రండు శక్రుఁడా
గోవులఁ దెచ్చియిచ్చి మనకుందనివారధనంబు వచ్చుమే
ద్దోవలఁజూపఁగల్గి సరిత్రోవలఁ బెట్టును²దుష్ట చితుఁడై ॥

1

1. దేవడియచ్చువుట్ట సురదేవునియొద్దకు (పాఠాంతరము) 2. పెట్టును + తుష్టచితుఁడై

- (2) ఉ॥ పోరుతట స్తమైసపుడు ప్రోవుమటంచు మహానుభావు లే
తీరున శత్రు వంచకుని దేవునిగోరిరాయట్లు వాని నే
స్వీరునిబోలి సంస్తుతుల వేయివిధంబుల వేడుకొంచు వే
బారెడు దేగ తప్పనతిపట్టును జేరెడురీతి జేరుదున్॥ 2
- (3) ఉ॥ అయుధపాళి నీకుగల దంచిత నై నికులెందఱుండిరో
మాయలుపన్ను రాక్షసుల మర్దనజేయుచు గోగణంబులన్
నాయముగలువ ర్తకుడు నవ్యఫలంబుల గోరుకై వడిం
బాయకతెచ్చి తత్ఫలము పన్నుగ గోరకయుండు మింద్రుడా॥ 3
- (4) ఉ॥ మారుతచోదనంబులను మన్నన జేయుచు నీచ శత్రులన్
మారణనేసితివుహరి: మానుగవజ్రపుధార చేతనా
కారణమూని తచ్చటులు క్రమ్మరనిష్ఠిని బాడుసేయ నే
తేరగ నీవు వారిని వధింపవె తావక విక్రమంబులన్॥ 4
- (5) గద్యము†—“హరి” యను నశ్వముగలవాడవును, యుద్ధమునందు వెనుకకుఁ దిరుగనివాడవును
శౌర్యము గలవాడవునగునోయింద్రుడా: నీవు వృత్రాసురుని భటులను రోదనులనుండి దిగువం
బడునటులఁ జేయునపుడు, యజ్ఞముజేయు వారిని బాధించువారు వెన్నిచ్చిపారిరి. 5
- (6) ఉ॥ వృత్రుని దుష్టనైశ్వము మహేంద్రుని మార్కొని చంపనుండ నా
శత్రువరంపరాళి దివిజప్రభుడేయగ వారు భీతిచే
జిత్రముగాను బర్విడరె చేయునదెద్దియు లేక పేడి వా
డాత్రముగల్గు శూరునకు నాగకలేక చలించుకై వడిన్ ॥ 6
- (7) గీ॥ ఏడుచున్ నవ్వుచున్నట్టి వృత్రహతకు, సంతరిక్షంబునందునె హత్యజేసి
సోమరసమును దీయుచు స్తుతులొనర్చు, పురుషయాగంబుఁ జూడఁబోవో మహాత్మ॥ 7
- (8) గీ॥ అరులభృత్యులు భూమిని నాక్రమించి మణ్యలంకృతదేహులై మనలుచుండ
నింద్రుడెంతయు నల్కతో వృత్రభటుల, భాస్కరుని గూడుకొని వేగఁబాఁద్రోలె॥ 8

† శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేదములో రవయిత వచనముగాననువదించినవానిని “గద్యములు”గాఁ జేర్చినెను. ప్రథమాష్టకము—తృతీయా
ధ్యాయము 88వ సూక్తములోని 5వ ఋక్కునకుఁ దెలుగుననువాదముగా మొదట రవయిత యీ క్రింది ఉత్పలమాను రచించి పదవఁ గొట్టివేసి
గద్యమును వ్రాసెను. (హాడు. 1వ. సంపుటము—147వ, పుట.)

ఉ॥ రోదని నీవుతద్యటులఁ ద్రోయగ వారు నభంబునుండి దు
ర్వాదముఁ జేయుచుంబడుచు భక్తుల యజ్ఞము పాడుసేయ ను
న్మాదుల పోల్కివర్తిలగ మౌన్యుడ: వారినిగష్టపెట్టుచో
వేదనఁ బొందిపర్గిడరె? నీవులు వెన్నకుఁ దిప్పి తొందఱన్॥

- (9) ఉ॥ సర్వము నాక్రమించుకొని సర్వహితంబుగ రాజ్యమేలుచుం
గర్వమువీడి పూరుషులు కానక యర్థము మంత్రసంగతిన్
నిర్వహణంబుఁబూని నిను నేర్పున వేడఁగవారి, గూడ నే
గర్వములేక కావవాక గర్విత వృత్తునిద్రుంచి యింద్రుఁడః॥ 9
- (10) చ॥ పనిగొని వృత్రదానవుఁడు పాయకమేఘముఁ గట్టిపెట్టఁగా
ఘనమగుసస్యపూరములు కాంతిదోఱంగిన వానలేమిచే
తనునవుడింద్రః వచ్చితధార, మొగిల్లను బిట్టుగొట్టఁగాఁ
గనలుచు నవ్వి యాయవటె కాంక్షితసిద్ధికి వారి పూరముల్ ॥ 10
- (11) చ॥ చక్కని మేఘమండలము చాలగ నీకుల వంపభూమిపైఁ
దక్కువకాని వెల్లువలుతద్దయుఁ బారుచునుండ వానిలోఁ
జిక్కుచు వృత్రదానవుఁడు చిత్తమునన్ భయమొంది యుండఁగాఁ
గక్కసమూని దేవపతిః కారయఁబెట్టవె వానినెంతయున్ ॥ 11
- (12) గీ॥ బొరియలో దాగుకొనియున్న భూరిశత్రు, యోధులన్ సంహరించుచు యుద్ధభూమి
యందుఁగల వృత్రశత్రుని నెందులేని, శక్తిఁజక్కాడవేదేవః శక్రః నీవు॥ 12
- (13) క॥ శత్రువుల బింకమడఁచుచు, వృత్తునిపైఁబెట్టుచు వానివెనఁజంపి మహా
కుత్రిమపురములనన్నిటిఁ, జిత్రముగా నాశనంబుఁజేయవొకొహరీ॥ 13
- (14,15) సీ॥ స్తుతిపాఠములచేత నుతియింపఁగోరెడి కుత్సితునకుఁగడుఁ గూర్చినావు
తన వైరితోఁబోరు దండిదశద్యువు ప్రతినయొనర్చిగాఁపాడినావు
వైరి భయంబున వారిలో బ్రుంగెడు శ్విత్రవృత్తుని దరిఁజేర్చినావు
దుమ్ముమీఁదికిఁబోయి దొరలునట్టులు పెక్కుఁ జైత్రయాత్రలఁగూడజరిపినావు
గీ॥ నీకు సాహాయ్యముంజేయ నీటినుండి, శ్విత్రపుత్రు బయల్పడఁ జేసినావు
కయ్యమునకెప్పు కల్గివ్వ కఠిన శత్రు, సుతులఁ జక్కాడి సద్యశస్సు గనినావు॥ 14

సూక్తమ్—34

ఋషిః—హిరణ్యస్త్వాప ఆంగిరసః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—జగతీ, 9, 12 త్రిష్టుప్

(1) త్రిశ్చిన్ నో అద్యా భవతం నవేదసా విభుర్వాం యామ ఉత రాతిరశ్వినా ।

యవోర్హి యంత్రం హిమేష్వ వానసో కభ్యాయంసేన్యా భవతం మనీషిభిః ॥

(2) త్రయః పవయో మధువాహనే రథే సోమస్య వేనామను విశ్వ ఇద్ విదుః ।

త్రయః స్కంభాసః స్కభితాస ఆ రభే త్రిర్న క్తం యాథత్త్రిర్వశ్వినా దివా ॥

17

(3) సమానే అహన్ త్రిరవద్యగోహనా త్రిరద్య యజ్ఞం మధునా మిమిక్షతమ్ ।

త్రిర్వాజవతీరిషో అశ్వినా యువం దోషా అస్మభ్యముషసశ్చ పిన్వతమ్ ॥

18

(4) త్రిర్వర్తిర్యాతం త్రిరనువ్రతే జనే త్రిః సుప్రావ్యే త్రేధేవ శిక్షతమ్ ।

త్రిర్నాంద్యం వహతమశ్వినా యువం త్రిః పృక్షే అస్మే అక్షరేవ పిన్వతమ్ ॥

19

(5) త్రిరో రయిం వహతమశ్వినా యువం త్రిరైవతాతా త్రిరుతావతం దియః ।

త్రిః సౌభగత్వం త్రిరుత శ్రవాంసి నన్ త్రిష్టం వా సూరే దుహితా రుహద్ రథమ్ ॥

20

(6) త్రిరో అశ్వినా దివ్యాని భేషజా త్రిః పార్థివాని త్రిరు దత్తమ¹ద్భ్యః ।

ఓమానం శంయోర్మమకాయ సూనవే త్రిదాతు శర్మ వహతం శుభస్పతీ ॥

21

(7) త్రిరో అశ్వినా యజ్ఞతా దివేదివే పరి త్రిదాతు పృథివీమకాయతమ్ ।

త్రిస్రో నాసత్యా రథ్యా వరావత ఆత్మేవ వాతః స్వసరాణి గచ్ఛతమ్ ॥

22

(8) ²త్రిర్శ్వినా సింధుభిః సప్తమాతృభిన్ త్రయ ఆహావాప్తే³దా హవిష్కృతమ్ ।

త్రిస్రః పృథివీరుపరి ప్రవా దివో నాకం రక్షేథే ద్యుభిర్రక్తుభిర్హితమ్ ॥

23

1. దత్తమద్భ్యః. (త్రా.ప్ర.) 2. త్రిర్శ్వినా (పా.సా.మా.)

(9) క్వం త్రీ చక్రా త్రివృతో రథస్య క్వం త్రయో వంధురో యే సనీళాః ।

కదా యోగో వాజినో రాసభస్య యేన యజ్ఞం నానత్యోపయాథః ॥ 24

(10) ఆ నాసత్యా గచ్ఛతం హూయతే హవిర్మధ్వః పిబతం మధుపేభిరాసభిః ।

యువోర్హి పూర్వం సవితోషసో రథమృతాయ చిత్రం ఘృతవంతమిష్యతి ॥ 25

(11) ఆ నాసత్యా త్రిభిరేకాదశైరిహ దేవేభిర్యాతం మధుపేయమశ్వినా ।

ప్రాయుస్తారిష్టం నీ రపాంసి మృక్షతం సేధతం ద్వేషో భవతం సచాభువా ॥ 26

(12) ఆ నో ఆశ్వినా త్రివృతా రథేనాస్యాశ్చం రయిం వహతం సువీరమ్ ।

శృణ్వంతా వామవసే జోహవీమి వృధే చ నో భవతం వాజసాతౌ ॥ 27

సూక్తము-34

ఋషి—హిరణ్యస్త్రావుడు*

దేవత—అశ్వదేవతలు

(1) చ॥ పగలును రాత్రి యెప్పుడెడఁజాయక యుండినయట్లు ప్రీతితో
వెగటులుమాని యిద్దఱును వీరఁజరింతురు, మీ రథంబు లీ
జగములఁదిర్గు మీకు¹ నగుజాగములోక విసిద్ధమాను నో
యుగళమ! మూడు వేళలను యోచన నేయక రండు కర్మకున్॥

15

8. సచభువా. (ప్రా.ప.)

* సంస్కృతమూలములో “హిరణ్యస్త్రాప ఆంగిరసః” అని పూర్వసూక్తములకున్నట్లుగానే అంగిరసపుత్రుడు హిరణ్యస్త్రావుడని యున్నది. ఆంధ్రానువాదములో 34 - 35వ సూక్తములకు ఋషి కేవల హిరణ్యస్త్రావుడుగా (ఎవరిపుత్రుడో తెలియనట్లు) స్కర్తృనఁబడినది. ప.గో.కృ.

1. మీవయినజాగము లోక ప్రసిద్ధమాను (కొ.పా.)

(2) ఉ॥ మూడగుచక్రముల్ గలిగి ముద్దులుగుల్కెడి పెద్దబండిపైఁ
బోడిగ సర్వభక్త్యములు పొందుగఁబెట్టుచు విశ్రమించుచున్
నాడు హిమాంకు వేనలకునడ్చిన పెళ్ళికినేగినట్టులే
నేడును రాత్రియుంబవలునేచి రథంబును నెక్కిరందొగిన్॥ 16

(3) గీ॥ మూడు సవనములకు మీరు మోదమలర, వచ్చి తప్పులు మన్నించి మెచ్చఁదగిన
హవ్యభాగముపైఁ దీయనైనరసముఁ, జల్లియన్నము మాకిండు జాణలార॥ 17

(4) చ॥ తరచుగ మా గృహంబులకుఁ దప్పకవచ్చుచు 3మీరు నేమముం
గరుణమెయింగనుంగొను చనారతమున్ సుసహాయసంపదన్
వరుసగఁ జేయవారలను వర్ధిలఁజేయుచు యజ్ఞకర్మలన్
విరివిగనేర్చి కర్మఫల విత్తము లిచ్చుచునన్న మీయుండి॥ 18

(5) క॥ ముమ్మాటికి ధనమీయుడు, ముమ్మాటికి యజ్ఞమునకు మోదితులగుచున్
సమ్మానిత విబుధులతో, ముమ్మాటికిరండు మాకు మోదముకలుగన్॥ 19

పాఠాంతరము

క॥ గొప్పదియగు ధనమీయుడు, మెప్పువడయు యాగమునకుమించిన వేడ్కం
దప్పక విబుధావళితో, నెప్పుడు వచ్చెదరొమీర లెఱుంగఁగవశమే॥ 20

గీ॥ మీత్రిచక్రరథంబుపై మిహిరపుత్రి, కూడఁగూర్చుండి వెలిఁగెడుఁ గొడువలేక
మాకు సౌభాగ్యములఁ గూర్చి మామనముల, మంచి మార్గములంబెట్టుఁడంచితముగ॥ 21

(6) గీ॥ అఖిలలోకంబులంగలు నొషధముల, నిచ్చి వాతాదిదోషముల్ హెచ్చకుండ
శంయు వసువాని కిచ్చిన సౌఖ్యమస్మ, దీయపుత్రుల కొనఁగరేయిపుడు సురలు॥ 22

2. నెక్కియేగుడి: (తొ.పా.) 3. మాడునేమముం. (తొ.పా.)

† వాతాదిదోషములు—అధ్యంవైద్య శాస్త్రము విషయమై డాక్టర్ వర్మెల్ దొర యిట్లు వ్రాసెను. “బ్రిటిషువారడవి మనుష్యులవలె గోచీలైనను బెట్టుకొన చేతకాక దిరుగుచున్న సమయమున అర్యవైద్యులు సమ వైద్యశాఖలయందృఢమైనట్టియు ననదృశ్యమైనట్టియు విజ్ఞానమును సంపాదించి తేజ రిల్లు చుండినట్లు కనపడుచున్నది. ఆయుర్వేదమునకు మూలము వేదములే. ఆయుర్వేదసిద్ధాంతములను బ్రకటించెడు గ్రంథములలో జరకసుశ్రుత ములను రెండు గ్రంథములు గలవు. ఇవి జగద్విఖ్యాత గ్రంథములు. ఈ రెండు గ్రంథములను బెగ్గాడుకలిపా 950 A.D. సంవత్సరమున అరబ్బీ భాషలోనికి తర్జుమాచేయించెను. 531 A.D.లో నోషిరార్ రాజునకు సమకాలికుఁడగు బారుజోయా సాహెబు ఇండియాకు వచ్చి వైద్యము నేర్చుకొనెను. చరకము, సుశ్రుతము, వాగ్భటము టిబెట్ భాషలోనికి బరివర్తనము చేయఁబడెను. చరకము పారసీభాషలోనికి మార్పుఁబడెను, ల్యాటిన్ భాషలో నున్న వైద్యగ్రంథములో సహితము చరకముదాహరింపఁబడినది. గ్రీకువైద్యులు పాముకాటునకు మందు నెరుంగనందున అలగ్నాండరు చక్రవర్తి భారతీ వర్షమునుండి భిషగ్వరులను దెప్పించుకొనుచుండి తదీయాస్థానమున నుంచుకొనుచుండెను. అట్టి ఆయుర్వేదము నేడు క్షీణించుచు చూడ నే భారతీయుఁడొక్కరవడఁడు (నే.వేం.న.శా.)

సూచన—దేవవేద వైద్య విషయ విజ్ఞానమందుజరకసుశ్రుతములు సరమాణు మాత్రములు. చరకసుశ్రుతిములే తలమానికములైనవో వేద విజ్ఞానమెంతటిది కావలయును? వ.గో.కృ.

1. దివిజులార: (తొ.పా.) ఈ సందర్భమున సవరించిన పాఠములో “సురలు” అన్న శబ్దము సంబోధనార్థకముగానే ప్రయుక్తమైనది. ఇట్టి ప్రయోగములు వ్యావహారిక భాషా ప్రభావమున వచ్చినవి) వ.గో.కృ.

- (7) ఉ॥ ప్రాణమరుత్తు దేహములఁ జాగ్రకెడు రీతిని నశ్వలారః సు
స్థానపు రమ్యవేదికల చక్కటి మీరలు విశ్రమించుచుం
ప్రీణనకత్త్య భాగముల ప్రీతి నమర్చిన ధర్మశయ్యలం
బ్రాణసుఖంబు గల్గుటకుఁబండుకొనుండు దయామయాత్ములై ॥ 23
- (8) చ॥ దినముల రాత్రులంగలుగఁ దీర్చుచులోకము లెల్లఁదిగ్గు నా
దినకరుఁగాచు వారలరు దివ్యులు మీరలు మీనిమిత్తమై
మనములు సప్తమాతృకుల కమ్మని నీకులచేత జన్యమౌ*
ననుపమకాంతి సోమరసమందుఁడు ద్రోణములందు వెల్లెడిన్ ॥ 24
- (9) చ॥ అరదము పైవసించి శుభయాగ నిమిత్తము వచ్చుచుండ మీ
యరదము రూపు చక్రముల యందము చందము పెద్దకొయ్య కిం
పరయఁగఁ గట్టురాసభము లయ్యవి యానజవంబుచేతమే
మెరుగము దస్రలారః తమరెచ్చటికెప్పుడు వచ్చుచుందురో॥ 25
- (10) గీ॥ కల్యకాలంబునకు ముందెకదలు రథము, రథముపై నెక్కి మీరు బిరానవచ్చి
సోమపానాభిలాషులై శోభలందు, యజ్ఞసోమరసంబును నందుకొనుఁడు॥ 26
- (11) చ॥ దివమున సంతరిక్షమున దివ్య పయస్సున నున్న దేవతల్†
సవనముజేయు మాకడకుఁ జయ్యనవచ్చి సుసోమజన్యమౌ
ద్రవమును ద్రాగి పాపములద్రచ్చుచు నాయువునిచ్చి కాచుచుం
గవినెడువైరులం దునిమికాంతిని బొందుఁడు సీమలందొగిన్ ॥ 27
- (12) గీ॥ వేగముగఁబోవు రథముపై వీఁకనెక్కి, వచ్చిమాకిండు పుత్రసంవర్ధనంబు
స్తుతులవిని శత్రువులనెల్ల స్రుక్కఁజేసి, యనికి సాహాయ్యమునుజేయుఁ డశ్వలార॥ 28

* అంధ్రానువాదము 84వ సూక్తములో 7-8వ ఋక్కులనువదించినపుడు నాపు పత్రప్రాయటలో 158వ పుటలోనున్న 28వ పద్యమగు సుత్స
మాల మూడవ పాదముగాఁ బొరపాటున 8వ ఋక్కుననువాదపద్యమగు చంపకచూలలోని 8వ పాదము వ్రాయఁబడి కొట్టివేయఁబడినది. వ.గో.క

† వేదమున వర్ణింపఁబడిన దేవతలు ముప్పదిముగ్గురిని వేదమునఁ జాలబోర్లఁగలదు. ఆధర్వణ వేదమందును 10-7-18, 10-7-23 దేవత
ముప్పది ముగ్గురినియే కలదు. ఐతరే.బ్రా. 13-23 త్రయవ్రతశ్లోకాః (దేవతలు 38రు) అని కలదు. దీనిని బట్టి చూచినను దేవతలు 38రని స్పష్ట
మగుచున్నది. ఈ ముప్పదిముగ్గురు దేవతలే పారసీకులకుఁగూడఁగలరు. వారిని రచులనెదరు. వారు జీరదాస్థాచేత నిర్మింపఁబడి మతాచారము
సంరక్షించు కర్తలట. మనవారలు "సప్తద్వీపా వసుంధరా" అనిరి. (భూమి యేడు ద్వీపములుగా విభజింపఁబడెను) ఇట్టి యభిప్రాయమునే పారసీ
ప్రకటించియున్నారు. మేరుపర్వతము విషయమై మన వర్ణనలు వారి వర్ణనలనుబోలియున్నవి, వారివేదగ్రంథములను వారు "వెండిదాడు" అం
వెండిదాడు అనుపదము సంస్కృతమునుండి వచ్చినది. వి-దేవత్త అనుధ్వనికి వికృతిరూపము. వెండిదాడు అనఁగా దేవతా విధ్వంసార్థము నిర్ణయ
బడినగ్రంథము. ఇంక నెన్నియో సాధ్యశక్తులు కలవు. (నే.వేం.న.శా.)

(చూడు. ప్ర.మం. 54నూ. 3వ ఋక్కు తెలుఁగు పుట్టినోట. వ.గో.కృ.)

సూక్తమ్ — 35

ఋషిః—హిరణ్యస్మృత ఆంగిరసః

దేవతా—1 (పాదానాంక్రమేణ) అగ్నిః, మిత్రావరుణౌ, రాత్రిః, సవితాచ 2-11 సవితా

చందః—త్రిష్టుప్, 1,9 జగతి

- (1) హ్వయామ్యగ్నిం ప్రథమం స్వస్తమే హ్వయామి మిత్రావరుణావిహవసే ।
హ్వయామి రాత్రిం జగతో నివేశసిం హ్వయామి దేవం సవితారమూతయే ॥ 28
- (2) ఆ కృషేన రజసా వర్తమానో నివేశయన్నమృతం మర్త్యం చ ।
హిరణ్యయేన సవితా రథేనాస్ దేవో యాతి భువనాని పశ్యన్ ॥ 29
- (3) యాతి దేవః ప్రవతా యాత్యుద్వతా యాతి కుభ్రాభ్యాం యజతో హరిభ్యామ్ ।
ఆ దేవో యాతి సవితా పరావతో కప విశ్వా దురితా బాధమానః ॥ 30
- (4) అభీవృతం కృశనైర్విశ్వరూపం హిరణ్యశమ్భం యజతో బృహంతమ్ ।
ఆస్తాద్ రథం సవితా చిత్రభానుః కృషా రజాంసి తవిషీం దధానః ॥ 31
- (5) వి జనాఞ్చ్యవాః శితిపాదో అఖ్యన్ రథం హిరణ్యప్రఉగం వహంతః ।
శశ్వద్ విశః సవితురైవ్యస్యోవస్తే విశ్వా భువనాని తస్థుః ॥ 32
- (6) తిస్రో ధ్యావః సవితుర్వా ఉపస్తాగం ఏకా యమస్య భువనే విరాషాట్ ।
ఆణిం స రథ్యమమృతాది తస్థురిహ బ్రవీతు య ఉ తచ్చికేతత్ ॥ 33

(7) వి సువర్ణో అంతరిజ్ఞాఖ్యద్ గభీరవేషా అసురః సునీథః ।

కేవలదానిం సూర్యః కశ్చి కేత కతమాం ద్యాం రశ్మిరస్యా తతాన ॥

34

(8) అష్టా వ్యఖ్యత్ కకుభః పృథివ్యాన్ త్రీ ధన్వ యోజనా సప్త సింధూన్ ।

హిరణ్యాక్షః సవితా దేవ ఆగాద్ దధద్రత్నా దాకుషే వార్యాణి ॥

35

(9) హిరణ్యపాణిః సవితా విచర్షణిరుభే ద్యావాపృథివీ అంతరీయతే ।

అపామీవాం బాధతే వేతి సూర్యమభి కృష్ణేన రజసా ద్యామృణోతి ॥

36

(10) హిరణ్యహస్తో అసురః సునీథః సుమృశీకః స్వవాగ్ం యాత్వర్వాజ్ ।

అపనేధన్ రక్షసో యాతుధానస్థాద్ దేవః ప్రతిదోషం గృణానః ॥

37

(11) యే తే పంథాః సవితః పూర్వాస్యో కరేణవః సుకృతా అంతరిక్షే ।

తేభిర్నో అద్య పథిభిః సుగేభీ రజః చ నో అధి చ బ్రూహి దేవ ॥

38

సూక్తము—35

ఋషి—హిరణ్యస్తావుఁడు

దేవత—సవితృఁడు*

(1) గీ॥ జగములకు నిద్రఁగూర్చెడు క్షవను సవితృ, వరుణవహ్నుల మిత్రునిభక్తి మీర
మాయొనర్చెడు సవన సమక్షమునకు, వచ్చుట కొనర్తుమిప్పుడాహ్వాన మేము॥

29

* సంస్కృతములములో దొలి ఋక్కులో 1వ పాదమున కగ్ని, 2వ పాదమునకు మిత్రావరుణులు, 3వ పాదమునకు రాత్రి, 4వ పాదమునకు సవితదేవతలుగాను 2వ ఋక్కునుండి తుదివఱకు సవిత దేవతగాను బేర్కొనఁబడినది. తొలిఋక్కున కనువాదపద్యములో సైతము (చూ. 29వ జగములకు నిత్యాది.స.) సంస్కృతములముతోని దేవతరెల్లఁడు బేర్కొనఁబడిరి గాని క్రమరాహిత్య దోషమేర్పడినది. ప.గో.కృ.

- (2) క॥ బంగారురథంబు నెక్కుచు, సింగారం బొప్పు నభముసీమఁ దిరుగుచుం
బొంగుచు భువనములం గను, మంగళతర దినకరుండు మా కగుచడుతన్ : ॥ 30
- (3) చ॥ తెల్లని గుఱ్ఱముల్ గలుగుతేఱును నెక్కుచు సూర్యుడెంతయుం
బెల్లగుపేర్మి ధ క్తజనభీతి నడంచుచు మూడువేళలం
జల్లెగ నన్ని వైపులకుసాగుచుఁ బూజితుడెచు నిప్పు డీ
చెల్లెడు యజ్ఞ కర్మలను జేరుచునుండెను జూడుఁడీ! జనుల్ ॥ 31
- (4) ఉ॥ పెక్కుగు రూపముల్ గల్గిగి పెంపు వహించెడి రంగుబొమ్మలన్
మిక్కిలినొప్పు మేల్ రథముమీఁద వసించుచు లోకమంతటం
జిక్కిడు నంధకారమును జెచ్చెరఁగొట్టుచుఁ జిత్రభానుఁ డే
దిక్కునఁజూడ వెల్గెడిని దివ్యజనాళి సమర్పితాంఘ్రుడై ॥ 32
- (5) క॥ శితపాదంబుల నొప్పుచు, నతివేగయుతంబులైన ¹యమల శ్యావా
తతి మున్నె పెల్గు పెనుకక, వ్రతసూర్యుడు జగముఁ గాంతి వర్ధిలఁజేయున్ ॥ 33
- (6) చ॥ అరయఁగ రెండులోకములు హంసుని చెంత వసించుచుండె నా
వర గగనంబు మూడవది పావజనావళి తెల్ల నద్ది డు
ర్భర యమలోక మా వెలుఁగు రాశులు భాస్కరునియుండు నా
యరదము చీల నానుకొనునట్టుల వాని మహత్త్వ మెట్టిదో! ॥ 34
- (7) క॥ జగములకుఁ బ్రాణమొసఁగుచు, గగనంబున నై జ చలన కాంతి జగంబుల్
ధగధగమని వెలిఁగించెడు, నొగి రవి యిపుడెవట నుండునో! యీ నిశితోన్ ॥ 35
- †(8,9) సీ॥ తన సుఖంబునుజీవి² తాను బొందెడునట్లు చి త్తంబుతో సరిఁజేయువాడు
³వివిధమౌదిశల్ వెలిఁగించి ప్రాణుల చి త్తంబులకుఁ బ్రీతిఁజేయువాడు
స వ్తమాతృకలను సకల జగంబుల వెల్పించఁగాఁ జేయఁగలువాడు
తన్నుపాసించెడు ధన్యాత్ములనునెల్లఁజేరి కరంబు రక్షించువాడు
గీ॥ తనకుఁదానె వెలింగెడు ధన్యుడైన, సూర్యుఁ డీ యజ్ఞవాటి కస్తోక కరుణ
వచ్చి యజమానులకుఁ బ్రിയ మిచ్చివేగ, రత్నములొసంగుఁగార! సద్యత్పమునను ॥ 36
- (10) చ॥ కనకముఁ జేతఁబట్టుకొని కామితమ ర్యుల తెల్ల నిచ్చుచున్
దను భజియించు వారలకుఁ దప్పక సౌఖ్యము గల్గఁజేయుచున్
⁴ఘనముగఁబ్రాణవంతులకుఁ గమ్మని ప్రాణములిచ్చుచున్ మహా
ధనమును గల్గు భాస్కరుడు తద్దయుఁగాచుచునుండెన్ సర్వమున్ ॥ 37

1. హంసశ్యావా (తొ.పా.) 2. తమతమ సుఖములు తాము బొందెడునట్లు 3. వివిధమౌదిశ్కల (తొ.పా.) 4. ఘనమగు
5. చూడఁ డీ: (తొ.పా.) † ఋగ్వేదము ప్రథమమండలము 31వ సూక్తములో మొత్తము 11 ఋక్కులున్నవి.
శ్రీ నేమానివారు పూర్తిగా 11 ఋక్కులను నాంధ్రీకరించినను దమ వ్రాతప్రతిలోఁ బ్రమాదవశమున 10 ఋక్కులనే యనువదించి
నట్లు ఋక్సంఖ్యలను బొరపాటుగా నిచ్చిరి. 31వ పద్యము 8, 9 ఋక్కుల కనువాదముకాగా 8వ ఋక్కున కనువాదమనియుఁ
దత్తమమునఁ దరువరి పద్యములు 9, 10 ఋక్కులకుఁ గ్రమముగా ననువాదములనియుఁ జేర్చొనిరి. (చూ-వ్రాతప్రతి-1వ
సంపుటము-157వ పుట) కాని 31వ పద్యము 8, 9 ఋక్కులకును, 37వ పద్యము 10వ ఋక్కునకును, 38వ పద్యము 11వ
ఋక్కునకును ననువాదములు. వ.గో.కృ.

- (11) ఉ॥ నీ వరుదెంచు మార్గములు నిర్మల భావమునొందె ముందుగా,
గావున సిద్ధమార్గమునఁగాంచనయానము నెక్కి యిప్పుడే
కావఁగవచ్చి మాకుఁగల కాంక్షితముల్ సరిగూర్చి సూర్యుఁడా!
దేవత లెల్ల మెచ్చులిడి దీవన లిచ్చెడునట్లు చేయుమా: ॥

38

అనువాకః—8, సూక్తమ్—36

ఋషిః—కణ్వో ఘోరః

దేవతా—అగ్నిః, 13-14 యాపో వా

* ఛందః—ప్రగాథః—విషమాబృహత్యః, సమాః సతోబృహత్యః

- (1) ప్ర వో¹ యహ్వం పూర్వాణాం విశాం దేవయతీనామ్ ।

అగ్నిం సూత్రేభిర్యచోభిరీమహే² యం సీ¹ మిదన్య ఈశతే ॥

39

- (2) జనాసో¹ అగ్నిం దదిరే సహోవృధం హవిష్మంతో విధేమ తే ।

స త్వం నో¹ అద్య సుమనా ఇహోవితా భవా వాజేషు సంత్య ॥

40

- (3) ప్ర త్వ² దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదసమ్³ ।

మహస్తే¹ సతో వి చరంత్యర్చయో దివి స్పృశంతి⁴ భానవః ॥

41

- (4) దేవాసస్త్యా వరుణో మిత్రో¹ అర్యమా సం దూతం ప్రత్నమిందతే ।

విశ్వం సో¹ అగ్నే జయతి త్వయా ధనం యస్తే¹ దదాశ మర్త్యః ॥

42

* ప్రగాథః, ఛార్వతమ్. (పా) 13. ఉపదిష్టాద్బృహతీ. (ఐ. బ్రా.) 1. సీభిదన్య ఈశతే (వ్రా.ప్ర.) 2. ప్రత్నామ్,

3. వేదస, 4. భానవే (వ్రా.ప్ర.)

(5) మంద్రో హోతా గృహపతిగ్నే దూతో విశామసి ।

తేస్వి విశ్వా సంఘాని ప్రతా ధ్రువా యాని దేవా అకృన్వాత ॥

43

(6) తేస్వి ఇదగ్నే సుభగే యవిష్ట్య విశ్వమో హూయతే హవిః ।

స త్వం నో అద్య సుమనా ఉతాపరం యక్షి దేవాంతుపీర్యా ॥

44

(7) తం ఘేమిత్తా నమస్విన ఉప స్వరాజమానతే ।

హోత్రాభిరగ్నిం మనుషః నమింధతే తి తిర్వాంసో అతి సిధః ॥

45

(8) ఘ్నంతో వృత్రమతరన్ రోదసి అప ఉరు క్షియా చక్రే ।

భుసత్ కణ్వో వృషా ద్యుమ్నాహతః క్రందదశ్చో గవిష్టిమ ॥

46

(9) సం సీదస్వ మహాగ్ం అసి శోదస్వ దేవవీతమః ।

వి ధూమమగ్నే అరుషం మియేధ్య సృజ ప్రశస్త దర్శతమ్ ॥

47

(10) యం త్వా దేవాసో మనవే దమరిహ య క్ష్యం హవ్యవాహన ।

యం కణ్వో మేధ్యాతిథిర్హస్త్రితం యం వృషా యముపస్తుతః ॥

48

(11) యమగ్నిం మేధ్యాతిథిః కణ్వ చైద ఋతాదధి ।

తస్య ప్రేషో దీదియు సమిమా ఋచస్ తమగ్నిం వర్ధయామసి ॥

49

- (12) రాయస్పర్శి స్వధావోఽస్తి హి తే కగ్నే దేవేష్యాప్యమ్ ।
త్వం వాజస్య క్రతుస్య రాజసి న నో మృళ మహాగ్ం అసి ॥ 50
- (13) ఊర్ధ్వ ఊ ష ణ ఊతయే తిష్ఠా దేవో న సవితా ।
ఊర్ధ్వే వాజస్య సవితా యదజ్ఞభిర్వాఘద్భిర్విహ్వయామహే ॥ 51
- (14) ఊర్ధ్వోనః పాహ్యంహసో ని కేతునా విశ్వం సమత్రిణం దహా ।
కృధీ న ఊర్ధ్వోఽఞ్చరథాయ జీవసే విదా దేవేషు నో దుపః ॥ 52
- (15) పాహి నో అగ్నే రక్షసః పాహి ధూరేరరాష్ట్రః ।
పాహి రీషత ఉత వా జిహ్వానతో బృహద్భానో యవిష్ట్య ॥ 53
- (16) ఘనేవ విష్యగ్వి జహ్యరాష్ట్రన్ తపుర్జంభ యో అస్మద్రుక్ ।
యో మర్త్యః శశీతే అత్యత్తుభిర్మా నః స రిపురీశత ॥ 54
- (17) అగ్నిర్వషే సువీర్యమగ్నిః కణ్వాయ సౌభగమ్ ।
అగ్నిః ప్రావన్ మిత్రోత మేధ్యాతిథిమగ్నిః సాతా ఉసస్తతమ్ ॥ 55
- (18) అగ్నినా తుర్వశం యదుం పరావత ఉగ్రాదేవం హవామహే ।
అగ్నిర్నయన్నవనా వ్త్వం బృహద్రథం తుర్వీతిం దన్యవే సహః ॥ 56

(19) ని త్యామగ్నే మనుర్దధే జ్యోతిర్జనాయ శశ్వతే ।

దీదేత కణ్వ ఋతజాత ఉక్షితో యం సమన్యంతి కృష్ణయః ॥

57

(20) త్వేషాసో అగ్నేరమవంతో అర్చయో భీమాసో న ప్రతీతయే ।

రక్షస్విసః సదమిద్ యాతుమావతో విశ్వం సమత్రిణం దహ ॥

58

అనువాకము—8 సూక్తము—36

ఋషి—ఘోరపుత్రుడగు కణ్వఁడు.†

దేవత—అగ్ని, 13.14 అగ్ని లేక యూపము*

(1) గీ॥ దేవతానుగ్రహముఁగోరు దివ్యజనుల, నెల్లఁగాపాడఁగలెడు నిద్ద చరితు
మునివరస్తుత్య నగ్ని సన్ముదముతోడ, సూక్తముల వేడుకొనెదము సుగుణులారా ॥

39

(2) క॥ యజమానులు 2నిను వేడుచు, నిజబలములఁ బొంది రపుడె నిరతము మేమున్
భజియింతుము నిను దాతా, విజయుడవై రమ్ము! మాకు విత్త మొసంగన్ ॥

40

(3) క॥ సురలకు హోతవు దాతవు, సురలోకముపొంది నీదు శోభిత రత్నల్
కరము వెలిఁగించుచుండెడు, నరమరలేకుండ నిన్ను యాచింతుమయా! ॥

41

(4) క॥ వరుణుడు మిత్రార్యములును, నరుడుగ నినువెలుఁగజేసి యమరిరికి భూమిం
గరము సుహవ్యంబిచ్చెడు, గురుపురుషుడు ధనమునొంది గురువగునగ్ని! ॥

42

† ఇక్కడఁ గణ్వఁడు కణ్వ వంశములోనివాఁడు. ఋగ్వేదము యొక్క యెనిమిదవ మండలమంతయు నీ కణ్వలనువాడుచు
చినట్లులే కలదు. కాని వారి జాతిగూర్చించి యేమియుఁ దెలియదు. విష్ణుపురాణము (IV. 19) మరియు భాగవత పురాణమును
X-20.6-7) గణ్వఁడు క్షత్రియ వంశీయుండగు పురువు యొక్క వంశమునకుఁ జెందినవాడని చెప్పుచున్నది. అజామిధుని
నఁ గణ్వఁడుద్భవించెను. వానివలన మేధాతిథి పుట్టెను. మేధాతిథివలనఁ గణ్వనీయ బ్రాహ్మణులు కలిఁగిరినియుఁ దిష్ఠపురాణము
V-6) చెప్పుటవలనఁ గణ్వలు బ్రాహ్మణులనికూడఁ దెలియుచున్నది. (నే.వేం.న.శా.)

* ఆంధ్రానువాదమునందుఁ బ్రథమాష్టకము తృతీయాధ్యాయము 38వ సూక్తమునకు దేవత (1వ. సంపుటము 157 పుట.)
యఁబడలేదు. కాని యనువాద పద్యములలో నగ్నిదేవతగుఱించి మాత్రమే కాక 13-14 ఋక్కుల యనువాదపద్యములలో
ఘోషముతోపాటుగ నగ్నికూడఁ బేర్కొనఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. దివ్యప్రజల (తొ.పా.) 2. నినువేడియు (తొ.పా.) 3. యమరిరియవనిం. (తొ.పా.)

- (5) ఉ॥ సంతసమందఁజేసెదవు సర్వగృహంబుల నేలువాడ వ
త్యంతము దేవతల్ జరుపు ధర్మ పురస్కృత కార్యమంత నీ
వెంతయుఁజూచువాడ వమరేక్షర దూతవు నిత్యదాతవుం
జింతన మాని మాకడకుఁజేరుము: వేగమె హవ్యవాహనా: ॥ 43
- (6) గీ॥ నిండు యౌవనముంగల్గు నీవు సర్వ, హవ్యములనెల్ల, గొనిపోయి యఖిలసురల
కర్పణముఁజేయుచుంటి మా హవ్యములను, నీకు నర్పించుచుంటి మగ్నీ: సభక్తి ॥ 44
- (7) గీ॥ స్వప్రకాశుడవగు నీకు సర్వజనులు, హోమములు చేయుచున్నారు హోతవగుట
శత్రు నిరసనముంగోరి న పహోత్య, గణము నిన్¹ వెలుంగఁజేయగఁగడఁగినారు ॥ 45
- (8) చ॥ పొలుపుగ నీ సహాయమును బొందుచు దేవతలంత, బోడిమిన్
వెలిఁగెనువైరి బృందమునువేగమ త్రోలి సుఖంబు లిచ్చుచున్
జ్వలనుడఁ గోనిమిత్తమగు జన్నములన్ సకిలించు జాలన్
వలయుధనంబు కణ్వునకు వర్ధిలఁజేయు చభీష్ట మీయవే: ॥ 46
- (9) గీ॥ కుశలవైఁ గూరుచుండుము: గుణగణాధ్య:, ప్రజ్వలింపుము: దివిజాల ప్రతిభఁగోరి
చూడఁదగినట్టి ధామంబు చోద్య మలరఁ, జెదరునట్లులుచేయు: సిస్సీమముగను ॥ 47
- (10) చ॥ మనువునుగావ దేవతలు మానుగ నీకు సపర్యఁజేయరే:
ఘనుడగుకణ్వు మౌని నినుఁగాంచి ధనంబును నీయలేదఁటే:
వినయముతో సురాధిపుఁడు వేడుటలేదఁటే: నీదుప్రాపు నే
జనవరుఁడుండు నీదయిన² జన్నము నేయక హవ్యవాహనా: ॥ 48
- (11) చ॥ పనిఁగొని కణ్వు మౌని యల పావన సూర్యునినుండి యెంతయున్
ఘనమగు కాంతిఁదీసి జ్వలనా: యది నీయెడ నుంపనపు నీ
వనయము వెల్గుచున్ జగమునంతయు వెల్లఁగఁ జేయుచుంటి మే
మనయము నిన్ను వేడమఁటే: యత్యధికంబగు మంత్రరాజులన్ ॥ 49
- (12) క॥ అన్నప్రదాత వగ్నీ:, యన్నమునకుఁ బతివి నీకు నమరుల నెయ్యం
బెన్నఁగఁగలదని విందుము, మన్నించి సుఖంబు నిమ్ము: మా కీజగతిన్ ॥ 50
- (13) క॥ యౌపమునకు పుతమధికం, బోపికతోఁ జక్కఁబూయ నున్న జనులతో
నేపుఁగొని నిన్నుఁ బిలుతుము, చూపుము మా కన్నమిపుడు³ సూర్యమహాతా: ॥ 51

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “భల”ము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 2. నీదైన. (వ్రా.ప్ర.పా. గణభంగము)
3. సూర్యోన్నతుఁడా. (తొ.పా.)

- (14) శా॥ యూపాంతరతః యగ్నిదేవః వినుమాః యత్కృష్టరూపుండవై
పాపంబుల్ హరించువాడవయి మా పాపంబులం గొట్టుమాః
యేవుంబొందుచు లోకమెల్లెడల మే మీక్షింపఁగాఁజేయుః స
ద్రూపంబుంగొని యన్నమీయుముః లసద్రూపాత్మః దేవాశికిన్ ॥ 52
- (15) గీ॥ రాక్షసుల బాధదొలఁగించి రక్ష నిమ్ముః, ధనమొసంగని ధూర్తులఁ ద్రచ్చి మాకు
హింసలను జేయవారిని హింసఁబెట్టు, మగ్ని! సంపూర్ణ యౌవన! యధికకిరణః ॥ 53
- (16) క॥ తపనుడః ఘనవస్తువువలె, విపులముగా శత్రువులను విచ్చిన్నులుగా
1నవమర్దనముంజేయుచు, రిపులసమర్థులుగ నుండురీతిని 2గనుమా! ॥ 54
- (17) క॥ రక్షకుఁబిలుతురు నిన్నే, రక్షించుట నీవు వహ్ని! రాజత్కణ్వున్
రక్షించుట మేధ్యాతిథి, రక్షించుట ధనము నిచ్చి రమ్యపురుషులన్ ॥ 55
- (18) క॥ అసలుఁడు తనతోనుండెడి, ఘనుడగు తుర్యసుని యడుపు ఘనతుర్వీతిం
బనిగొని చోరులఁజంపన్, వినయముతోఁ 4బిలువరమ్ము! వేగమె యిటకున్ ॥ 56
- (19) క॥ జ్యోతీరూపుడవగు నిను, ఖ్యాతిగ మనుచక్రవర్తి ఘనయజ్ఞమునం
బ్రీతిగ నునిచెను గణ్వుని, యాతుర హవ్యములను వెలుగ నొటను నగ్ని! ॥ 57
- (20) క॥ భీమంబులు బలయుతములు, నీమంటలు వాని యెదుట నిలువఁగ వశమే
భీములగు యాతుధానుల, సోమించి దహింపుః శత్రుశూరులతోడన్ ॥ 58

సూక్తమ్—37

ఋషిః—కణ్వో మౌరః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) క్రిశం వః శర్తో మారుతమనర్వాణం రథేశుభమ్ । కణ్వా అభి ప్ర గాయత ॥ 59
- (2) యే వృషతీభిర్వృష్టిభిః సాకం వాశీభిర౞భిః । అజాయంత స్వభానవః ॥ 60
- (3) ఇహేవ శృణ్వ ఏషాం కశా హస్తేషు యద్ వదాన్ । ని యామశ్చైత్రమృణతే ॥ 61

1. నవమర్దన గావించుచు (తొ.పా.) 2. రీతిఁజేయుమాః (తొ.పా. గణభంగము.) 3. గోదెదరగ్ని! (తొ.పా.)
4. బిలువవేగ విచ్చేయవుకో! (తొ.పా.)

- (4) ప్ర॒ వః శర్దా॑య॒ పృష్వ॑యే॒ త్వేష॑ద్యు॒మ్నాయ॑ శు॒ష్టిజే॑ : దే॒వ॒తం॑ బ్ర॒హ్మ॑ గాయ॒త ॥ 62
- (5) ప్ర॒ శంసా॑ గో॒ష్వఘ్నం॑ క్రే॒కం య॑చ్చ॒ర్హో మో॑రుతమ్ : జ॒ప్తే ర॑స॒స్య వా॑ప్య॒జే ॥ 63
- (6) కో॒వో వర్షి॑ష్ఠ ఆ న॒రో ది॒వశ్చ॑ గృ॒శ్చ భూ॑తయః : యత్ సే॒మంతం॑ న ధూ॒న్నథ ॥ 64
- (7) ని॒ వో యా॑మా॒య మా॑నుషో ద॒ధ్ర ఉ॒గ్రాయ॑ మ॒న్యవే॑ : జహీ॒త ప॑ర్వతో గిరిః ॥ 65
- (8) యే॒షామ॑జ్మే॒షు పృ॒థివీ॑ జా॒జర్వాగ్ం॑ ఇ॒వ వి॒శ్వతిః॑ : భి॒యా యా॑మే॒షు రే॑జతే ॥ 66
- (9) స్తి॒రం హి జా॑నమే॒షాం వయా॑ మా॒కుర్నిరే॑తవే : యత్ సే॒మను॑ ద్వి॒తా శ॑వః ॥ 67
- (10) ఉ॒దు త్వే సూ॑న॒వో గి॒రః కా॒ష్ఠా ఆ॒జ్వేష్వత్ప॑త : వా॒త్రా అ॒భిజ్ఞా॑ యాత॒వే ॥ 68
- (11) త్యం చిద్ భూ॑ దీ॒ర్ఘం పృ॒థుం మి॒హో న॑పాత॒మమృ॑ద్రమ్ : ప్ర॒చ్ఛావ॑యంతి యామ॒భి ॥ 69
- (12) మ॒రుతో॑ య॒ద్ధ వో॑ బ॒లం జనా॑గ్ం అచ॒వ్యవీ॑తన : గి॒రీగ్ం॑ర॒జవ్యవీ॑తన ॥ 70
- (13) య॒ద్ధ యా॑న్తి మ॒రుతః॑ సం హా బ్ర॒వతే॑క॒ర్వన్నా॑ : శృ॒వోతి॑ త॒భ్యదే॑షామ్ ॥ 71
- (14) ప్ర॒ యాత॑ శి॒భమా॑శు॒భిః స॒న్తి క॑జ్వే॒షు వో దు॑వః : తత్రో॒షు మా॑దయా॒ధ్వై ॥ 72
- (15) అ॒న్తి హి ష్మా॑ మదా॒య వః॑ స్య॒సి ష్మా॑ వ॒యమే॑షామ్ : వి॒శ్వం చి॒దాయు॑ర్జీ॒వసే॑ ॥ 73

సూక్తము—37

ఋషి—ఘోరపుత్రుడగు కణ్వుడు

దేవత—మరుత్తు

- (1) గీ॥ కణ్వకులవార్ధి సంజాత ఘనులు మీర, లభికతరమగు బలమును నధిగమింపఁ గాంక్ష కలదేని మిక్కిలి కాంతిగలుగ, వాయువును వేడుకొనుడు : తాత్పర్యమెసఁగ ॥ 59

- (2) క॥ మచ్చలుగల జింకలపై, నుచ్చధ్వనిఁ జేసికొనుచు నొప్పుగనగలన్
మెచ్చికొని తొడిగికొని యా, వచ్చుమరుద్గణము ప్రీతి వర్ణింపుడొగిన్ ॥ 60
- (3) క॥ ఆరయ రణమధ్యంబున, వేరు గతుల శౌర్యములను వెలయించెడు న
స్మారక హస్తకళంబుల, మీరిన రావముల విందు మిచట¹మెలఁగుచున్ ॥ 61
- (4) క॥ సహజ స్వభావయుతముం, గుహనాయుత శత్రుకీర్తిఁ గూల్చెడుదానిన్
సహజ బలశాలినంతట, విహరించు మరుద్గణంబు వేడుటతగదే ॥ 62
- (5) క॥ ఉల్లసి²త మరుత్పంక్తికిఁ, దల్లికిమారుగను బాలఁదగనిచ్చి తదీ
యోల్లములఁజల్లఁజేసిన, పెల్లగు గోమహిమనివుడె పేర్కొనుఁడు బుధుల్ ॥ 63
- (6) క॥ మేలగు వృక్షగ్రమువలె, వాలాయము³ లేక భూమి వలయమునంతన్
మీలో నొకఁడే కదలవఁ, జాలెడుపటు శక్తి కల్గు జాణయెవండో ॥ 64
- (7) ఉ॥ గట్టిగ వీచినట్లయిన కారడవుల్ మఱివృక్షరాజముల్
మిట్టలు పల్లముల్ గలుగు మేదురపర్వత పంక్తులన్నియుం
గట్టడివీడి పెల్లగిలి కంపన మొందుచునుండు నందుచే
గట్టిగ వేశ్యరాజములఁ గట్టుచునుండిరి మానవోత్తముల్ ॥ 65
- (8) క॥ మీ మీ గమనములంగని, భూమికడున్ వడఁకుచుండు భువి జీర్ణుండో
భూమిపతి, శత్రుభీతిని, నమేయము⁴ వడఁకుచుండు నాయా యెడలన్ ॥ 66
- (9) క॥ నాకమున భూమిలోపల, మీకుంగల బలమునెల్ల మిగుల నునుపఁగా
నాకసము కదలకుండెడు, వీఁక నెగురు పక్షిచయము వినువీధిఁదగన్ ॥ 67
- (10) గీ॥ అచ్చటచ్చటఁ దిరుగుచు నచ్చముగను, మాటలాడింపఁ జేయును మారుతంబు
వాయు సంచారముననీరు వర్ధిలంగ, వంగిత్రావఁగఁగలెను వానినాలు ॥ 68
- (11) క॥ గగనమున మేదు⁵రములై, తొగలుగనున్నట్టి నీలతోయదపంక్తిన్
దగు వర్షమిచ్చు రీతిని, నొగిఁజలియింపంగఁ జేయు మోమారుతమా! ॥ 69
- (12,13,14,15) సీ॥ గగనంబు పైనుండు ఘనులు వర్షింప మీస్థిరగమనంబునఁ జేయఁగలరు
బలవంతులగుటచేఁ బ్రాణులు తమపనుల్ నెఱవేర్చునట్లులు నేర్పఁగలరు
వీచునప్పుడుపుట్టు విస్తారశబ్దముల్ చెవులకువిందుగాఁ జేయఁగలరు
పటుజవయుక్త సద్వాహనంబుల నెక్కి యజ్ఞభూమికి మీర లరుగఁగలరు
గీ॥ బుద్ధిశాలురు కణ్వులు బుద్ధిచేయు, ఘనతరంబగు నుతునిఁజేఁగొనఁగలారు
పరమభక్తులమగు మేము బ్రతుకుటకయి, యాయువును మారుతములార! యందనిండు॥ 70

1. మిచటనుండియే. (తొ.పా.) 2. ఉల్లసిత మారుతమునకు (తొ.పా.) 3. వాలాయములేక = నిర్బంధరహితముగా (ఈ అర్థమును సూచించుటకై వ్రాతప్రతిలో వాలాయశబ్దమునకుఁ గ్రిందగీతగీసి ప్రక్కన “నిర్బంధము” అని పేర్కొనఁబడినది. ప.గో.కృ.) 4. నమేయముగా వడఁకు చుండు (వ్రా.ప్ర.పా. గణభంగము) నమేయముగా వడఁకునట్లులాయొడలన్ (తొ.పా.) గణభంగదోషయుక్తము. ప.గో.కృ. 5. మేదురంబగు (తొ.పా.) 6. మారుతమ! యాయువౌనఁగ నమర్చులీరు. (తొ.పా.) ప.గో.కృ.

సూక్తమ్—38

ఋషిః—కణ్వోఽమౌరః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) కర్ష॑ నూ॒నం క॑ధప్రి॒యః పి॒తా పు॒త్రం న హ॑స్త॒యోః । ద॒ధి॒చ్ఛే వృ॑క్తబ॒ర్హిషః॑ ॥ 74
- (2) క్వ॑ నూ॒నం కద్ వో॒ అర్థం॑ గ॒న్తా ది॒వో న పృ॑థి॒వ్యాః । క్వ॑ వో గా॒వో న ర॑ణ్య॒న్తి ॥ 75
- (3) క్వ॑ వః సు॒మ్నా న॒వ్యాంసి॑ మరు॒తః క్వ॑ సు॒వితా॑ । క్నో॒న్తి వి॒శ్వాని॑ సౌభ॒గా ॥ 76
- (4) యద్ యూ॒యం పృ॑శ్నిమా॒తరో మ॒రానః॑ స్యా॒తన॑ । స్తో॒తా వో అ॒మృతః॑ స్యాత్ ॥ 77
- (5) మా వో మృ॒గో న య॑వ॒సే జరి॒తా భూ॑ద॒జోష్యః॑ । ప॒థా య॒మన్య గా॒దుప॑ ॥ 78
- (6) మో షు॒ణః పరా॑పరా॒ నిర్మ॑తిర్మ॒ర్తణా॑వధీత్ । వదీ॒ష్ట తృ॑ష్ట॒యా స॒హ ॥ 79
- (7) స॒త్యం త్వే॒షా అ॒మవ॑న్తో ధన్వ॒జ్చిదా॑ రు॒ద్రయా॑నః । మి॒హం కృ॑ణ్వ॒న్త్యవా॒తామ్ ॥ 80
- (8) వా॒శ్రేష్ఠ॑ వి॒ద్యున్మి॑మా॒తి వ॒త్సం న మా॒తా సి॒షక్తి॑ । యదే॒షాం వృ॑ష్టిర॒సర్తి॑ ॥ 81
- (9) ది॒వా చిత్ త॑మః కృ॒ణ్వన్తి॑ ప॒ర్తిన్యోద॑వా॒హేన॑ । యత్ పృ॑థి॒వీం వ్య॑న్త॒న్తి ॥ 82
- (10) అ॒ధ స్వ॑వాన్మరు॒తాం వి॒శ్వమా॑ స॒ద్మ పా॒ర్థివమ్॑ । అ॒రేజ॑న్త ప్ర॒మాను॑షాః ॥ 83
- (11) మరు॑తో వీ॒ళపా॑ణి॒భిః చి॒త్రా రో॑ధన్వ॒తీర॑ను । యా॒తేమ॑భి॒ద్రయా॑మ॒భిః ॥ 84
- (12) స్థి॒రా వః స॒ప్త నే॒మయో॑ ర॒థా అ॒శ్వాన॑ ఏ॒షామ్ । సు॑నంస్కృ॒తా అ॒భీశ॑వః ॥ 85
- (13) అ॒చ్ఛా వదా॑ తనా॒ గిర॑ జ॒రయై॑ బ్రహ్మ॒ణస్ప॑తిమ్ । అ॒గ్నిం మి॒త్రం న ద॑ర్శ॒తమ్ ॥ 86

(14) మిమీహి శ్లోకమాస్యే పర్వస్య ఇవ తతనః । గాయ గాయత్రముక్త్యమ్ ॥ 87

(15) వస్తస్య మారుతం గణం త్వేషం వనస్సుమర్కిణమ్ । అస్మే వృద్ధా అసన్నిహ ॥ 88

సూక్తము—38

ఋషి—ఘోరపుత్రుఁడు కణ్వుఁడు

దేవత—మరుత్తులు

(1,2,3,4) సీ॥ తండ్రి పుత్రునివలెఁ దగ్గఱఁదీయుచు నుపలాలనముజేసి యుంచలేదెఁ:
మీరెటనున్నారొ మీరేడ పోదురో స్వర్గలోకమునకు జరిగినారెఁ:
భూమిని విడనాడి పోకుండనుండరే గోవులవలె మిమ్ముఁ గొలువలేమెఁ:
పశురూపధనమేడ ? ప్రజలును దామేడ ? మణులు తా మేడనోమారుతంబఁ:
గీ॥ సంపదను 1దెలియఁజేసెడు సర్వవస్తు, నముదయంబేడ నుండెనో ? సరసులారఁ:
మీరు మానవసంతతి వారలైన, ముక్తి నొందును మీదగు భక్త వితతి ॥ 71

(5) గీ॥ గడ్డిఁదిను 2పశువు ప్రీతిని గడ్డివిడువ, కుండునట్టులు తాఁబురుఘండెవండు
తావకంబగు నుపచారతతిని విడువఁ, డతఁడు యమపురికేగక యలరు3సుండు ॥ 72

(6,7,8,9) సీ॥ బలశాలి వరులలో బలవంతుడైన యానిర్మతి యాశలతోడ నీల్లుఁగాక
రుద్రపాలితమగు భద్రమారుతమెల్ల వర్షముంగురిపించి వరలుఁగాకఁ
గ్రోత్తగానీనిన గోవునార్పులభంగి నురుములు పెల్లుగా వరలుఁగాక
మారుతంబురుములతో రహిమీరంగ వానను గురిపించి వరలుఁగాకఁ
గీ॥ బగటివేళల సయితము మొగుళులన్ని, యాకసంబంతఁగప్పుచు నతిశయించి
పుడమి యంధత్వమునఁబడ్చిపోక్కునటుల, చీకటులు క్రమ్మువిధమును జేయుఁగాక ॥ 73

(10) క॥ మారుతములు గర్జించుచు, సారముతో వీచునపుడు సకలజగతి ని
స్సారములగు సదనంబులు, నీరస మానవులతోడ నెఱిగదలుసుమా! ॥ 74

(11) క॥ అరయ మరుత్తులు దృఢతర, కరములుగల వారలవుచుఁ గల్గోలవతీ
వరములను నాశ్రయించుచు, నిరతము చరియింతుగాత నిర్మలబుద్ధిన్ ॥ 75

- (12) క॥ మీరథములు సుస్థిరములు, మీరథముల గుఱ్ఱములు సమీయములౌ మీ
బీరంబులఁ గనపరచుచు, నారధికపు వాగె లందుఁడా¹ర్యులు: మీరల్ ॥ 76
- (13) గీ॥ మంత్రమును హవ్యమందుంచు మారుతమును, జిత్రభానుని మిత్రుఁబవిత్రీ²తి
తోడ నొజ్జలు వివిధ సంస్తుతలవలన, వేడెదరుగాక గడుఁగడువేడ్క-మీర ॥ 77
- (14) క॥ నీవే యొక సంస్తోత్రము, భావనచేఁ దెలిసికొనుచు, బలియించి తగం
జీవనము గుఱియునట్టులు, పావన గాయత్రిఁగూడఁ బలియింపవొకో: ॥ 78
- (15) క॥ వెలుఁగునది పొగడఁదగినది, పలుపురకుం బూజ్యమైన భవ్యమరుత్తున్
సులలితముగఁ బూజించినఁ, దలఁచి మరుత్సంచయంబు దయఁగాంచు సుమా: ॥ 79

సూక్తమ్ 39

ఋషిః—కణ్వోఘోరః

దేవతా. మరుతః

* ఛందః—ప్రగాథః—విషమాబ్రహత్యః, సమాః సతోబ్రహత్యః

- (1) ప్ర యది॑త్తా పరా॑వతః శోచి॑ర్న మాన॑మన్యథ ।

కన్య॑ క్రత్వా॑ మరు॒తః కన్య॑ వర్ష॑సా కం యా॑థ కం హ ధూ॑తయః ॥

89

- (2) స్థిరా॑ వః స॒న్త్వా॑యుధా పరా॑ణదే వీ॒శా ఉ॑త ప్రతి॑ష్క॒భే ।

యు॒ష్మాక॑మస్తు తవి॑ష్ఠి పనీ॑యసీ మా మ ర్త్య॑న్య మాయినః ॥

90

- (3) పరా॑ హ యత్ స్థిరం హ॒థ నరో॑ వర్త॑యథా గురు ।

వి యా॑థన పని॑నః పృథి॑వ్యా వ్యా॒శాః పర్వ॑తానామ్ ॥

91

1. డయ్య: కరములన్ (తొ.పా.) ఇక్కడ "అర్యులు" అర్యులారా: అనునర్థముతో సంబోధనార్థకముగా బ్రయోగింపఁబడినది.
2. వాక్కుఁతోడనొజ్జలువివిధ సంస్తుతులొనర్తు (ర్తు) కాత నిస్సీమభక్తిసంప్రీతులగుచు॥ (తొ.పా.) వ్రాయసగాఁడెవరోగాని మూలముతో ఒనర్తు వంటిచోట్ల పెక్కుసందర్భములలో "ర్తు" అనునక్షరము వ్రాయుటజరిగినది. పూర్వము క్రావడిని గుర్తుతోను వ్రావవనుడి గుర్తును దలక్రిందుచేసి గాను నిర్దేశించెడివారు. ఈ తలక్రిందుగా వ్రాయవలసిన వ్రావవనుడి గుర్తును సేవారతి వ్రావవనుడిగానే వ్రాసివేయుట జరిగినది. ప.గో.కృ.

* ప్రగాథః బ్రహతమ్—(పా)

- (4) నహి వః శత్రుర్విదే అధి ద్యవి న భూమ్యాం రిశాదసః ।

యుష్మాకమస్తు తవిషీ తనా యుజా రుద్రాప్రో నూ చిదాధృషే ॥

92

- (5) ప్ర వేపయన్తి పర్వతాన్ వి విశ్చిన్తి వనస్పతీన్ ।

ప్రో ఆరత మరుతో దుర్మదా ఇవ దేవానః సర్వయా విశా ॥

93

- (6) ఉప్రో రథేషు పృషతీరయుద్ధ్వం ప్రష్టిర్వహతి రోహితః ।

ఆ వో యామాయ పృథివీ చిదశ్రోదబీభయన్త మానుషాః ॥

94

- (7) ఆ వో మక్షా తనాయ కం రుద్రా అవో పృణీమహే ।

గన్తా నూనం నోకవసా యథా పురేత్తా కణ్వాయ బిభృషే ॥

95

- (8) యుష్మేష్మితో మరుతో మర్త్యేషిత ఆ యోనో అభ్వ ఈషతే ।

వి తం యుయోత శవసా వ్యోజసా వి యుష్మాకాభిరూతిభిః ॥

96

- (9) అసామి హి ప్రయజ్యవః కణ్వం దద ప్రచేతసః ।

అసామిభిర్మరుత ఆ న ఊతిభిర్గన్తా వృష్టిం న విద్యుతః ॥

97

- (10) అసామ్యోజో బిభృథా సుదానవో కసామి ధూతయః శవః ।

ఋషిద్విషే మరుతః పరిమన్యవ ఇఘం న సృజత ద్విషమ్ ॥

98

సూక్తము-39

ఋషి-ఘోరపుత్రుడు కణ్వుడు

దేవత-మరుత్తులు

- (1) ఉ॥ దేవుడు తీక్షణదీధితుడు దివ్యకరోద్ధిత తేజమంతయున్
భూవలయంబు పైకెపుడుఁ బొల్పెసలారఁగఁ బంపునట్లుగా
స్థావర జంగమంబులను జాలఁగదల్చు మరుద్గణంబ! మా
కేవలనైన నిద్ధబలమిచ్చి కృతార్థులుగా నొనర్చుమా: ॥ 80
- గీ॥ బలముతోమీరు పుడమిపై మెలఁగుచున్న, జనులు యాగంబులన్ మీకు జరుపఁగలరె
యప్పుడెవ్వరు మిమ్ముల నాశ్రయింతు, కాన మెల్లఁగవీచుమో గాలులార: ॥ 81
- (2) క॥ మీకుఁగల యాయుధంబులు, మీకుం గల బలము కలిమిమేదినిలోస్తు
త్యాకరమై వెలుఁగొందవె, నాకాధిప! శత్రుగణ వినాశముకొఱకై ॥ 82
- (3) చ॥ బహువిధశాఖి శాఖలను భగ్నమొనర్చుచుఁగాన నాళి భూ
రుహముల మధ్యభాగముల రూఢిగఁజొచ్చుచు నెల్ల వేళలం
గుహలుగలట్టి కొండలకు గొబ్బునఁబోయి దిగంతరంబులన్
బహుగతులం జరించుతను బా²వన మారుతమంత నేతయై ॥ 83
- (4) గీ॥ అచలమందు మఱియు సంతరిక్షంబందు, నరయమీకుఁగలదె యరిగణంబు
యుష్మదీయ పూర్ణయోగంబునన్ మాకు, బలము వృద్ధి బొందవలయు వేగ ॥ 84
- (5) ఉ॥ మేరుమహీధర ప్రముఖమేదుర పర్వతముల్ చలింపఁగా
సారమహీరుహావళియుఁజాలగఁ గంపనమొంద మీరు స
ద్వీరన³రాఖి యుక్తులయి వేయివిధంబుల సంచరింపుడి
యోరిమివీడి మత్తజనులుర్విఁ జరించెడు కై వడిన్ వడిన్ ॥ 85
- (6) క॥ సురు⁴చిరతను మృగయువతులు, సరసముగాఁ బూన్పఁబడి యెసంగురథముపై
సరసులు మీరు మరుత్తులు!, యరుదెంచిన జనులు భీతినందెదరునుడి ॥ 86
- (7,8,9,10) సీ॥ మాకు రక్షలనిచ్చి మన్నించినట్లు మా పుత్రులరక్షకై పూనవలయు
మాపైకివచ్చెడి మానవవైరిని బలమును నడచి పంపంగవలయు
వైద్యుతాగ్ని ప్రభల్ వాననంబెడురీతి గాలులుమాకిలఁ గలుగవలయు
సంపూర్ణబలరాశి సాంగత్యమును గల్గజేసి మమ్ములను రక్షింపవలయు
గీ॥ వైరిమీదికి బాణముల్ వైచునట్టి, మునిజన ద్వేషులంజంపఁ జనెడునట్టి
హంతకుని సృష్టిజేయుచు హవ్యములను, వరునఁగొని గోర్కెలిచ్చి ప్రోవంగవలయు ॥ 87

1. జాలఁగదల్చెడు మారుతంబు: (కొ.పా.) 2. చరించుతము (ప్రా.ప్ర.పా.) చరింగెడుత (కొ.పా.) 3. ప్రజావిఘ్నలయి. (కొ.పా.)
4. కరమరుదుగ (కొ.పా.)

సూక్తమ్—40

ఋషిః—కణ్వోఘోరః

దేవతా—బ్రహ్మణస్పతిః

* ఛందః—ప్రగాఢః—విషమా బృహత్యః, సమాః సతో బృహత్యః

(1) ఉత్తిష్ఠ బ్రహ్మణస్పతే దేవయంతస్తేషమహే ।

ఉవ ప్ర యస్తు మరుతః సుదానవ ఇంద్ర ప్రాశుర్భవా సచా ॥

99

(2) త్వమిద్ధి సహసస్పత్ర మర్త్య ఉవబ్రూతే ధనే హితే ।

సువీర్యం మరుత ఆ స్వశ్వ్యం దధీత యో వ అచకే ॥

100

(3) పైతు బ్రహ్మణస్పతిః ప్ర దేవ్యేతు సూనృతా ।

అచ్ఛా వీరం నర్యం పక్షిరాధనం దేవా యజ్ఞం నయస్తు నః ॥

101

(4) యో వామతే దదాతి సూనరం వసు స ధత్తే అక్షితి శ్రవః ।

తస్మా ఇశాం సువీరామా యజామహే సుప్రతూర్తిమనేహసమ్ ॥

102

(5) ప్ర సూనం బ్రహ్మణస్పతిర్మంత్రం వదత్యుక్త్యమ్ ।

యస్మిన్నింద్రో వరుణో మిత్రో అర్యమా దేవా ఓకాంసి చక్రిరే ॥

103

(6) తమిద్ వోచేమావిదధేష శంభువం మంత్రం దేవా అనేహసమ్ ।

ఇమాం చ వాచం ప్రతిహత్యథా నరో విశ్వేద్ వామా వో అశ్నవత్ ॥

104

(7) కో దే॒వ॒య॒న్త॒మ॒శ్చ॒వత్ జ॒నం కో వృ॒క్త బ॒ర్హి॒షమ్ ।

ప్ర॒ప్ర దా॒శ్వాన్ ప॒స్త్యాభి॒రస్థితాః॑ వ॒ర్వావత్ క్షయం॑ దదే ॥

105

(8) ఉ॒ప క్ష॒త్రం పృ॒జ్జీత హ॒న్తి రా॒జభి॒ర్భయే చిత్ సు॒క్షీతిం దదే॑ ।

నా॒స్య వ॒ర్తా న త॒రుతా మహా॒ధనే నార్యే॑ అ॒స్తి వ॒త్రిణః॑ ॥

106

సూక్తము—40

ఋషి—ఘోరపుత్రుడగు కణ్వఁడు*

దేవత—బ్రహ్మణస్పతి

(1) గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి దేవ! మా ప్రార్థనలను, సాదరంబుగ నాలింపు సరసమతిని
బ్రహ్మణస్పతిఁ గూడుచు వాసవుండు, సోమరసమును ద్రావవచ్చుతనుబ్రీతి ॥

88

(2) క॥ మనుజుఁడునిను బలపుత్రుడఁ, వినయమునన్నేడుచుండు విత్తముకొఱకై
ఘనులైన మరుత్తులు తా, మనయము స్తోత్రలకునిచ్చు నాయాధనముల్ ॥

89

(3) గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి మ²ముఁబొంది వరలుఁగాక, నలసరస్వతి ప్రత్యక్ష మగునుగాక
దేవతలు వీరవైరి వధించికరుణ, మనుజ హిత యాగమునకు మ³మృనువుఁగాక ॥

90

(4) ఉ॥ పావన మానవావళికి భద్రమహాముని పంక్తికెప్పుడే
నేవిధి నైన విత్తమును నిచ్చెడివానికిఁ గీర్తికా⁴ంత సు
స్థావరమై చెలంగుత⁵ బ్రశస్తుఁడు పూరుషుఁడిష్టసిద్ధికై
దేవత, వీరయోధయుత దివ్యనిశానతి, వేడు⁶గాకొగిన్ ॥

91

(5) గీ॥ పాకశాసన ముఖ్యులౌ పండితులకుఁ, దానమెయ్యది యుండెను దలచిచూడ
నట్టి మంత్రవరంబంత నధిక⁷తుష్టి, బ్రహ్మణస్పతి పల్కెను బరమభక్తి ॥

92

* సంస్కృతమూలములో “కణ్వోఘోరః” అని ఘోరపుత్రుడగు కణ్వఁడని కలదు, అంధ్రానువాద మూలములో (1వ. సంపుటము 171వ పుటలో)ని 40వ సూక్తమునకు “ఘోరపుత్రుడు కణ్వపుత్రుడు” ఋషిగాఁగలదు. ఇది పొరపాటు కావచ్చును. లేదా వేరేదైన సంస్కృత మూలములో నిరువురు ఋషులు పేర్కొనఁబడియుండ నగును. అయినను ఘోరపుత్రుని పేరు కణ్వపుత్రునిపేరు పేర్కొనని లోపముండితీరును, ఈ లోపమును దృష్టిలోనుంచుకొనియే లభ్యమైన మూలములననుసరించి పై విధముగా నవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. భక్తులకు నిచ్చునాయాధనముల్. (తొ.పా.) 2. మముఁబొందలవయనలువ, రాణి ప్రత్యక్షమై విరాజిల్లవలయు (తొ.పా.యతిభంగము) వ.గో.కృ.
3. మృనువువలయు (తొ.పా.) 4. గీర్తిభామిని (తొ.పా.) 5. చెలంగుగద వయ్యన (తొ.పా.) 6. వేడుఁగావలెన్ (తొ.పా.) 7. ప్రీతి. (తొ.పా.)

(6) క॥ సురహితమగు మంత్రంబున్⁸, వరయజ్ఞములందు మేము వర్ణించెదమో
సురపీరులార! యస్మ, ద్విరచితమగు మంత్రవాక్కు- వేగఁబలుకుఁదీ! ॥ 93

(7,8) సీ॥ బ్రహ్మణస్పతి భక్తవరులను రక్షించు సోమయజ్ఞములకు శోభఁగూర్పు
సోమిదమ్మనుగూడు సోమయాజిని దేవయజ్ఞన దేశంబున కరుఁగఁజేయు
వరుణాదులంగూడి వైరులంద్రుంచుచు యజమానులను యుద్ధమందుఁబ్రోచు
వజ్రాయుధము గల్గువాఁడయి యనిలోన సారమతిందాను సంచరించు
గీ॥ గొప్ప యుద్ధములకునైనఁ గొంకకదను, ⁹జల్ప యుద్ధమునైనను జక్కఁబెట్టు
నెవ్వఁడీతని యధికారమేవగించు, నెవ్వఁడీతని దరిఁజేరి యేవుఁజూపు ॥ 94

సూక్తమ్—41

ఋషిః—కణ్వోఘోరః

దేవతా—వరుణమిత్రార్యమణః, 4-6 ఆదిత్యాః

చందః—గాయత్రీ

(1) యం రక్షన్తి ప్రచేతసో వరుణో మిత్రో అర్యమా । నూ చిత్ స దభ్యతే జనః ॥ 107

(2) యం బాహుతేవ పిప్రతి పాన్తి చుర్త్యం రిషః । అరిష్టః సర్వ ఏధతే ॥ 108

(3) వి దుగ్ధా వి ద్విషః పురో ఘ్నన్తి రాజాన ఏషామ్ । నయన్తి దురితా తిరః ॥ 109

(4) సుగః¹ పథా అనృక్షర ఆదిత్యాన ఋతం యతే । నాత్రావభాదో అస్తి వః ॥ 110

(5) యం యజ్ఞం నయథా నర ఆదిత్యా ఋజునా పథా । ప్ర వః స ధీతయే నశత్ ॥ 111

(6) స రత్నం మర్త్యో వసు విశ్వం తోకముత త్మనా । అహ్నా గచ్ఛత్యస్తృతః ॥ 112

8. మంత్రంబిది. (తొ.పా.) 9. స్వల్పయుద్ధము (వ్రా.ప్ర.పా.)

1. సుగా పథా (వ్రా.ప్ర.)

- (7) కథా రాథామ సఖాయః స్తోమం మిత్రస్యార్యష్టః । మహి ప్సరో వరుణస్య ॥ 113
- (8) మా వో ఘ్నంతం మా శపంతం ప్రతి వోచే దేవయన్తమ్ । స్తుమ్యైరిద్ వ ఆ వివాసే ॥ 114
- (9) చతురశ్చిద్ దదమానాద్ బిభీయాదా నిధతోః । న దురుక్తాయ స్పృహయేత్ ॥ 115

సూక్తము—41

ఋషి—ఘోరపుత్రుడగు కణ్వఁడు

* దేవత—1-3, 7-9 వరుణుడు, 4-6 ఆదిత్యులు

- (1,2) క॥ వరుణాది రక్షితుండగు, నరుడుదునుము శత్రువులను నాయకుడగుచున్
వరుణాదులు ధనమిడెదరు, వరుణాది సురక్షితుండు వర్ధిలునెపుడున్ ॥ 95
- (3) క॥ వరుణుండాదిగ రాజులు, తిరముగయజమాన శత్రుత్రివ్రతను మహా
దురితౌఘములన్ వెండియు, సరి పట్టణములనునెల్ల నడచి వెలుగుతన్ ॥ 96
- (4,5,6,7,8) సీ॥ యాగాధులగుమీరు యాగమార్గంబెల్ల సుగమంబుఁ జేసికొంచును వెలుగుడు
చవిఁజూడ యోగ్యమౌ సరసహవిస్సును గడుపారమెసఁగి సౌఖ్యంబుఁగనుడు
వడిశుభ్ర మార్గముం బట్టునట్టుల హవ్యమెంతేని భక్షించి తృప్తిఁగొనుడు
భవదీయ రక్షిత భక్తులందఱకయి రత్నరాశులఁ గూర్చిఁగ్రాలనిండు
గీ॥ మిత్రుఁడా? వరుణదేవ! మీ స్తోత్రములను, భీతిచేనొండె కాపాదిభీతినొండె
నేము రచియింపకుండుము నీమమలర, నర్ధ వాంఛనొనర్తుము ప్రార్థనంబు ॥ 97
- (9) ఉ॥ చంపెడివానినైన మఱి కావమునిచ్చెడి వానినైన వేఁ
జంపుమటంచుఁ బల్కుట విచార దురుక్తియెగాన దానికే
వంపును లేక భీతిఁగొను భక్తుడు, నాల్గు కపర్ధకంబులన్
సొంపుగ నాడుదాకఁగడుజూదరి తా భయ మొందునట్లుగాన్ ॥ 98

* సంస్కృతములో 1,2,3,7,9 ఋక్కులకు వరుణ మిత్రార్యమణులు దేవతలుగాఁ జేర్చొనఁగినది. అంధ్రానువాదములో 4-6 ఋక్కులకు భిన్నములైన యీ ఋక్కులకు వరుణుఁడొక్కఁడే దేవతగాఁ జేర్చొన్నను ననువాదపద్ధతియందు వరుణాది అని ఆదిశక్తియు ప్రయోగింపఁబడినది. ఇది గమనార్హము. వ.గో.కృ. 1. సరిపట్టణములను నెల్లినడతురుగాతన్ (తొ.పా.) 2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు చంద్రగణమైన 'భలము' ప్రయుక్తమైనది వ.గో.కృ. 3. సుందోమహితలు (తొ.పా. పాదమనమగ్రము.) 4. వేజంపమటంచు (ప్రా.ప్ర.పా.) "చంపుము" అను నర్ధమున వ్యావహారిక భాషాప్రభావమున నీప్రయోగము చేయఁబడినది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—42

ఋషిః—కణ్వోఘోరః

దేవతా—పూషా

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) సం పూషన్మధ్వనప్తిరన్యంహో విముచో నపాత్ । సత్త్వ దేవ ప్రణస్తురః ॥ 116
- (2) యో నః పూషన్మహే వృకో దుఃశేవ ఆదిదేశతి । అప స్మ తం పథో జహీ ॥ 117
- (3) అప త్యం పరిపద్ధినం ముషీవాణం హురశ్చితమ్ । దూరమధి స్రుతేరణ ॥ 118
- (4) త్వం తస్య ద్వయావినో కుశంసస్య కస్య చిత్ । పదాభి తిష్ఠ తపుషిమ్ ॥ 119
- (5) ఆ తత్ తే దస్ర మస్తుమః పూషన్మహే వృణీమహే । యేన పితౄనచోదయః ॥ 120
- (6) అదా నో విశ్వసౌభగ హిరణ్యవాశీమత్తమ । ధనాని సుషణా కృధి ॥ 121
- (7) అతి నః సశ్చతో నయ సుగా నః సువథా కృణు । పూషన్నిహ క్రతుం విదః ॥ 122
- (8) అభి సూయవసం నయ న నవజ్వారో అధ్వనే । పూషన్నిహ క్రతుం విదః ॥ 123
- (9) శగ్ని పూర్ణి ప్ర యంసి చ శిశీహ ప్రాస్యదరమ్ । పూషన్నిహ క్రతుం విదః ॥ 124
- (10) న పూషణం మేథామసి సూత్రైరభి గృణీమసి । వసుని దస్మమీమహే ॥ 125

సూక్తము—42

ఋషి—ఘోరుఁడు*

దేవత—మరుత్తులు†

(1) గీ॥ జలవిమోచన హేతుకః జలదపుత్రః మాకుఁబ్రత్యక్షముగ నుండి మాకు విఘ్న
హేతువగు పాపమునుగొట్టి హెచ్చరించి, మా నివాసంబులకుఁ జేర్చుమమ్ముఁ బూషః॥ 99

(2) క॥ బాములఁబెట్టెడు దుష్టుఁడు, కామనచే ధనము గొనెడు కష్టాత్మకుఁడుం
దామసుఁడౌ వృకరాజును, సోమించి తొలంగఁజేయు సుస్థిరమతితోన్ ॥ 100

(3,4,5,6,7,) సీ॥ దారులనఱిగట్టు తస్కరుంజేఁబట్టి దూరదేశములకుఁ దోలవేమి ?
ద్వివిధాపహరకు ద్వేషిని భవదీయ చరణంబుచే వెనఁజంపవేమి ?
యంగిరః పితరుల నాదరించిన భంగి మమ్ముల రక్షింప మరలవేమి ?
సౌభాగ్యవంతుఁడా! స్వర్ణమయాయుధ సిరుల సిద్ధంబుగాఁ జేయవేమి ?
గీ॥ కష్టములఁబెట్టు నరులఁ జక్కాడవేమి?, పరమ శుభమార్గమునమమ్ముఁ బంపవేమి ?
నిఖిల మానవగణ దర్శనీయదేవ!, యరసి రక్షింపవేమి మహానుభావ! ॥ 101

(8,9,10) సీ॥ ఓషధీలతచేత నొప్పారు భూమికిసొంపుగా మమ్ముల నంపవలదె!
ఋమార్గమందుఁ జరించుమాకు వేరొక దుఃఖసరణి రాకుండగాఁ జలువవలదె!
కోరిన వస్తువుల్ గొమరొప్పనిచ్చుచు దీక్షంబుగా మమ్ముఁ దీర్చవలదె!
మధురాన్నములతోడ మాకుక్షింపుచు నుపకారఫలమును నొందవలదె!
గీ॥ పూష! నినుఁదిట్టమెప్పుడు బూర్ణమైన, సూక్తితతి వేడుకొనెదము శోభగలుగ
ధనకనక వస్తువాహన ధాన్యములను, నీయుమని యడుగుచున్నార మీయవలదె!॥ 102

* ఘోరపుత్రుఁడగు కణ్వుఁడు అని సంస్కృత మూలప్రతులలో నున్నది. దీనికి ఋషిని ఘోరుఁడుగాఁ జేర్కొనుట ప్రమాదభరితమో ప్రత్యంతర ప్రామాణికమో కావచ్చును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలములో “పూష” దేవతగాఁ జేర్కొనఁబడినది. అనువాదములో మరుత్తులని చేర్కొన్నను అనువాద రచనలో “పూష” శబ్దము వైతమువయోగింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

‡ మార్గమందుఁజరించు— ఈ మంత్రములనుబట్టి అర్చకులు స్థిరముగా నొకదేశమున నివసించువారు కారనియు దేశదిమ్మరులనియు, గొందరు పాశ్చాత్యవండితుల యభిప్రాయము. కాని యట్లనుట యవివేకము. వేదమంత్రముల యంతట నాద్యుక్తుఁ బురములు, స్వర్ణమయపురములు, సుక్షేత్రములు, శతస్తంభాట్టాలికలు, యజ్ఞమందిరములు, న్యాయస్థానములు మొదలగునవి కలవని వర్ణింపఁబడుచుండఁగా వారల్లెల యోహించిరో తెలియదు వారిలోఁ గొందరు రాజ్యసంపాదననేచ్ఛతో నితర దేశములకు వలస పోయినపుడా దేశవర్జితులు వారికి సరిపడనందున నీసూక్తము మరుత్తులను బ్రార్థించి యుండవచ్చును. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన—ఈ సూక్తము కేవలము లౌకికార్థదాయకమన్న దృష్టితో నీ విమర్శ చేయఁబడినది. అర్చకుల స్వర్ణమయాది పురముల వర్ణన కలదన్న ఋక్కుల విషయమెంత వాస్తవికమో యిదియునంతియే వాస్తవికము. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—43

ఋషిః—కణ్వోఽమరః

దేవతా—రుద్రః, 3 రుద్రః. మిత్రావరుణౌచ, 7-9 సోమః

ఛందః—గాయత్రీ, 9 అనుష్టుప్.

- (1) కద్ రుద్రాయ ప్రచేతసే మిహృష్ణమాయ తవ్యసే । వోచేమ శంతమం హృదే ॥ 126
- (2) యథా నో అదితిః కరత్ పశ్యే నృభ్యో యథా గవే । యథా తోకాయ రుద్రియమ్ ॥ 127
- (3) యథా నో మిత్రో వరుణో యథా రుద్రశ్చితేతతి । యథా విశ్వే సజోషసః ॥ 128
- (4) గాథపతిం మేధపతిం రుద్రం జలాషభేషజమ్ । తచ్చంద్రాయోః సుమ్నమీమహే ॥ 129
- (5) యః శుక్ర ఇవ సూర్యో హిరణ్యమివ లోచతే । శ్రేణో దేవానాం వసుః ॥ 130
- (6) శం నః కరత్యర్వతే సుగం మేషాయ మేష్యే । నృభ్యో నారిభ్యో గవే ॥ 131
- (7) అస్మే సోమ శ్రియమధి ని ధేహి శతస్యన్తజామ్ । మహి శ్రవస్తువిన్తృష్టుమ్ ॥ 132
- (8) మా నః సోమపరిణాథో మారతయో జహారన్త । ఆ న ఇంద్రో వాజే భజ ॥ 133
- (9) యాస్తే ప్రజా అమృతస్య పరస్మిన్ ధామన్తృతస్య ।
- మూర్ధా నాభా సోమ వేన ఆభూషన్తిః సోమ వేదః ॥ 134

సూక్తము—43

‡ఋషి—ఘోరపుత్రుడగు కణ్వుడు

* దేవత—రుద్రుడు, 3—రుద్రమిత్రావరుణులు, 7—9, సోముడు

- (1,2) గీ॥ మానసాహ్లాదకరుడగు మాన్యరుద్ర, దేవు భజించెదము మేము కాపుమనుచు
నశ్వమానవ సంతతి కఖిలమునకు, నదితిరుద్రయమిడుఁగాతమెదఁదలంచి॥ 103
- (3) క॥ మిత్రా వరుణుల పగిదిన్, మైత్రింగొని రుద్రుడధిక మహాత్మ్యమునం
జిత్రముగమమ్ము నెఱుఁగుత, స్తోత్రంబుల నందుకొనెడి సురగణమువలె॥ 104
- (4) గీ॥ ‡ఉదకరూపౌషధములకు సుత్రమాధ్వ, రంబులకు సూక్తులకుఁ గూడరాయఁడైన
రుద్రుయాచింతు మెప్పుడు భద్రమతిని, నిష్టమానవ జాతికి హితముఁగోరి॥ 105
- (5) క॥ బంగరువలె, రవీలాగు వె, లింగెడు రుద్రుండు, సకలలీలాస్పదులౌ
రంగత్పుర వర్గములో, నం గడును త్రముఁడె సద్గుణంబుల నెంచన్॥ 106
- (6,7,8,9) సీ॥ అశ్వమేషములకు నంగనామణులకు నరులకు సుఖముచెన్నారఁజేసి
జనశతకమునకుఁ జారుధనంబిచ్చి, యధికముగా వారి నాదరించి
సోమారిబృందంబు నీమమలరఁద్రుంచి సవనకర్తలకు సచ్చక్తినిచ్చి
మరణవర్జితుఁడవై మఖమున కరుదెంచి యుత్తమవేదిక నుండవచ్చి
గీ॥ భక్తిగణములఁజేరిచి పరిధవిల్లి, కూర్మితోచారలకుఁ బెంపుఁగోరి యొసఁగి
యవ్యయానంద సుఖములనందఁజేసి, సోముఁడా! వారికీయుము సోమరసము॥ 107

అనువాకః—9 సూక్తమ్—44

ఋషిః—ప్రస్క-ణ్యః కాణ్యః*

దేవతా—అగ్నిః, 1-2 అగ్నిః. అశ్వినౌ, ఉషాశ్చ.

† ఛందః—ప్రగాథః— విషమాబృహత్యః, సమాః సతోబృహత్యః

(1) అగ్నే వివస్వదుషనశ్ చిత్రం రాధో అమర్త్య ।

అ దాతుషే జాతవేదో వహ త్వమద్యా దేవాగం ఉషర్పుధః ॥

135

† అంధ్రానువాదములో (1వ సంపుటము-177వ పుటలో) 4వ సూక్తమునకు ఋషి- దేవతలు వ్రాయఁబడలేదు. కాని యనువాదపద్యములలో మాత్రము సంస్కృత మూఁముననుసరించి యిచ్చిన దేవతల విషయమే కలదు. వ.గో.కృ.

‡ ఉదకరూపౌషధములు—ఇట్టి యౌషధముల నెరింగియున్న అర్చుల వైద్యవిద్య యెంతవరకభివృద్ధి గాంచినదో పాతకులే తెలిసికొనెదరు గక. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన—ఇతరౌషధముల దృష్టితోఁ జూచినప్పుడి యుదకౌషధములు గొప్పవికానేకావు. ఇది మాటవరసకు వ్రాసినమాట, అనలీ ఋక్కులకున్న యర్థమేవేరు. వ.గో.కృ.

1. మంగళకర్తృత్వములలో (తొ.పా.) 2. సంగణాపములకు (వ్రా.ప్ర.పా.)

* ప్రస్కణ్యునకు మారుగా “పారస్కర” ఋషికిన్నిట చెప్పొనఁబడినాడు. వ.గో.కృ. † ప్రగాథః బార్హతమ్. (పా.)

(2) జుష్టో హి దూతో అసి హవ్యవాహనో క్షేరధీరధ్వరాణామ్ ।

సజారశ్వభ్యాముషసా సుపీర్యమస్మే దేహి శ్రవో బృహత్ ॥ 136

(3) అధ్యా దూతం వృణీమహే వసుమగ్నిం పురుప్రియమ్ ।

ధూమకేతుం భాముజీకం వృష్టిషు యజ్ఞానామధ్వరశ్రయమ్ ॥ 137

(4) శ్రేష్ఠం యవిష్టమతిథిం స్వాహూతం జుష్టం జనాయద్రాకుషే ।

దేవాగ్ం అచ్చా యాతవే జాతవేదసమగ్నిమీశే వృష్టిషు ॥ 138

(5) స్తవిష్యామి త్వామహం విశ్వస్యామృత భోజన ।

అగ్నే త్రాతారమమృతం మియేధ్య యజిష్ఠం హవ్యవాహన ॥ 139

(6) సుశంసో బోధి గృణతే యవిష్ట్య మదుజిహ్వః స్వాహూతః ।

ప్రస్కంస్వస్య ప్రతిరన్నాయతీవసే నమస్యా దైవ్యం జనమ్ ॥ 140

(7) హోతారం విశ్వవేదసం సం హి త్వా విశ జన్తతే ।

స ఆ వహ పురుహూత ప్రచేతసో క్షేర దేవాగ్ం ఇహ ద్రవత్ ॥ 141

(8) సవితారముషసమశ్వినా భగమగ్నిం వృష్టిషు క్షవః ।

కణ్వసస్త్యా సుతసోమాస ఇంద్రతే హవ్యవాహం న్వధ్వర ॥ 142

(9) పతిర్హ్యధ్వరాణా మగ్నే దూతో విశామసి ।

ఉషర్బుధ ఆ వహ సోమపీతయే దేవాగ్ం అద్య స్వర్ధృశః ॥ 143

(10) అగ్నే పూర్వా అనూషసో విభావసో దీదేధ విశ్వదర్శతః ।

అసి గ్రామేష్వవితా పురోహితో కసి యజ్ఞేష మానుషః ॥

144

(11) ని త్వా యజ్ఞస్య సాధనమగ్నే హోతారమృత్విజమ్ ।

మనుష్వద్ దేవ ధీమహి ప్రచేతనం జీరం దూతమమర్త్యమ్ ॥

145

(12) యద్ దేవానాం మిత్రమహః పురోహితో కన్తరో యాసి దూత్యమ్ ।

సిన్ధోఽవ ప్రస్వనితాన ఊర్మయో కగ్నైర్భ్రాజన్తే అర్చయః ॥

146

(13) శ్రుధి శ్రుత్కర్త వహ్నిభిర్దేవైరగ్నే సయావభిః ।

ఆ సీదన్తు బర్హిషి మిత్రో అర్యమా ప్రాతర్యావాణో అధ్వరమ్ ॥

147

(14) శృణ్వన్తు స్తోమం మరుతః సుదానవో కగ్నిజిహ్వో ముతావృధః ।

పిబతు స్తోమం వరుణో ధృతవ్రతో కశ్వభ్యాముషసా సజాః ॥

148

అనువాకము - 9, సూక్తము 44

ఋషి—ప్రకణ్వః(ఋ)*

దేవత—అగ్ని

(1) గీ॥ చావులేనివాడః సర్వసంపత్కరః, వహ్ని! యుషసు! దేవివలన మాకు

జిత్రమైన ధనముః జేర్చి యుషఃకాల, మందుః బిలువుమయ్య! యమరవరుల॥

108

* కణ్వపుత్రుడగు వస్కణ్వః(ఋ)ని సంస్కృతమూలము. కాని తెలుగు మూలవ్రాతప్రతిలో సకారరహితముగా “ప్రకణ్వః(ఋ)” అనియే పేర్కొనఁబడినది. ఇది లేఖక ప్రమాదము కానోవు. వస్కణ్వః(ఋ)ని వామాంతరమున్నదేమో : వ.గో.కృ. 1. యుషో దేవివలన (ప్రా. ప్ర. పా. గణభంగము). వ.గో.కృ.

(2) మ॥ సురదూతుండవు హవ్య వాహనుడవున్ శోభిల్లు యాగాళికి
సురభప్రాయుడ వౌచునశ్వకులతో శోచిస్సుతోఁ గూడుచుం
గురు వీర్యాంచిత సుందరాన్న ధనముంగూర్మింబ్రసాదించుచున్
సరవింగాచుచు మమ్ముఁ జాలధనముఁ సౌఖ్యంబు మాకీయుమా : ॥

109

(3,4,5,6) సీ॥ బహుజనప్రియుడవు భాస్వంతుడవు ధూమరూపధ్వజుండవు రూఢ మతివి
సంతతగతుడవు స్వాహాప్రియుడవు జాత వేడుండవు చారు మతివి
వార్తా హరుండవు బహుయష్టికరుడవు వాసహేతుండవు వరద మతివి
విశ్వపాలకుడవు వివిధ హవ్యవహుండ వమృతుండవమలుడవమరపతివి

గీ॥ కర్మకాల ప్రబోధితకర్మ కారి,వఖిల హోమాధికారివి హవ్యదాతృ
పురుషులకుఁ బ్రీతిఁ జేసెడు పూజ్య తముడ, వైన నిను వేడుకొనెదమో! హవ్యవాహా! ॥ 110

(7,8) సీ॥ మాయాహలనెఱింగి మాకణ్యపుత్రుని జిరజీవిగా సంతసింపు మనుము
హోతవై సర్వార్థదాతవై సురలను యాగంబునకు వెన సాగు మనుము
హోమగణంబుల సోమంబు లందించు పురుషుల యశమునుఁ బొందు మనుము
కమనీయ కర్ముల కణ్యాసపుత్రుల వేరుగానిన్ను నేవింపు మనుము

గీ॥ ప్రత్యుషః కాలమున దిన రాజముఖ్య, నిరరుల నెల్లఁ బ్రీతిని నిలుపు మనుము
యాగ మార్గప్రదర్శక! యగ్నిదేవ! యరసిమముఁ బ్రోవు మనుము మహానుభావ! ॥ 111

(9) క॥ పురుష కృతయాగ పతివై, సురవార్తాహరుడవగుచు శోభాన్వితమౌ
వరదేవతాగణంబును, బరసోమరసంబుకొఱకుఁ బంపుము వహ్ని! ॥

112

(10) గీ॥ అనల! నీవెంత ధన్యాత్ముఁ డౌదు వొక్కొ! పెక్కుషః కాల దీప్తిని ధిక్కరించి
దర్శనీయుండవగుటచే ధర్మబుద్ధి, యజ్ఞకర్మ పురోహితుండగుద వీవు ॥

113

(11) గీ॥ యాగనిష్పాద కుండవు యష్టవింక, జ్ఞానవంతుండ వరివయోహానికరుడ
వనితలఁచి యజ్ఞశాల ని న్నునిచినాము, మరణ రహితుండవైయుండుమా! ధరిత్రి ॥

114

(12) మ॥ వరమిత్రాళికి, బూజకుండవగుచున్ వర్తించుచున్ వేదిపై
సురలోకాళికినెల్ల దూతవగుచున్ శోభిల్లు దౌత్యంబులం
గరమందుంచి సురాళికిం గొనెడు నీకాంతి ప్రదార్పిస్తతుల్
కరమర్ధిం జనియించు సూర్మికల రాకంబోలి వైశ్వానరా! ॥

115

(13) మ॥ వినుమా : మాటలు దేవబృందములతో విచ్చేయు మా వేదికిన్
గనుమా : మిత్ర సమస్త నిరర్జతతిం గౌతూహలం బొప్పఁగా
వినయంబార విశేష గౌరవముతో² విశ్వామరాశిన్ సురా :
వనిఁగొంచుంగుళనిర్మితా స్తరణపై భాసిల్లఁగాఁ జేయుమా : ॥

116

- (14) గీ॥ అగ్నిజిహ్వలుగల యట్టి యస్మదీయ, మారుతగణంబు మానుతుల్ మరచు నెట్లు
వరుణదేవుండు సురలతోఁ గరుణఁబూని, సోమ పానంబు నేయఁడా నీమమలర॥

117

సూక్తమ్—45

ఋషిః—ప్రస్కణ్యః కాణ్యః

దేవతా—అగ్నిః, 10 (ఉత్తరార్ధస్య) దేవాః

చందః—అనుష్టుప్

- (1) త్వమగ్నే వసూగ్ంరిహ రుద్రాగ్ం ఆదిత్యాగ్ం ఉత॥

యజా స్వధ్వరం జనం మనుజా తం పుత్ర పుషమ్॥

149

- (2) క్రుష్టివానో హి దాకుషే దేవా అగ్నే విచేతనః ।

తాన్ రోహిదశ్య గిర్వణన్ త్రయత్రింశతమా వహ॥

150

- (3) ప్రియమేధవదత్రివత్ జాతవేదో విరూపవత్ । అంగిరస్వన్మహివత ప్రస్కణ్యస్య క్రుధీ హవమ్॥

151

- (4) మహికేరవ ఉతయే ప్రియమేధా అహూషత । రాజన్తమధ్వరాణామగ్నిం కుక్రేణ శోచిషా॥

152

- (5) పుతాహవన సన్వేమా ఉ మ క్రుధీ గిరః । యభిః కణ్యస్య సూనవో హవన్తేవసే త్వా॥

153

- (6) త్వాం చిత్రశ్రవన్తమ హవన్తే విజ్ఞ జన్తవః । శోచిష్కేశం పురుప్రియాగ్నే హవ్యాయ వోహ్సవే॥

154

- (7) ని త్వా హోతారమృత్విజం దధిరే వసువిత్తమమ్ । క్రుత్కర్ణం సప్రథన్తమం విప్రా అగ్నే దివిష్టిషు॥

155

(8) ఆ త్వా విప్రా అచుద్యవుః సుతసోమా అభి ప్రయః ।

బృహద్ భా బిభ్రతో హవిరగ్నే మర్తాయ దాతుషే॥

156

(9) ప్రాతార్యాష్టః సహస్కృత సోమపేయాయ సప్త్యః ।

ఇహోద్య దైవ్యం జనం బర్హిరా సాదయా వసో॥

157

(10) అర్వాఞ్చం దైవ్యం జనమగ్నే యక్ష్య సహూతిభిః ।

అయం సోమః సుదానవన్ తం పాత తిరో అహ్నుమ్॥

158

సూక్తము—45

ఋషి—ప్రకణ్వః, కణ్వః*

దేవత—అగ్ని, దేవతల్ప†

(1,2,3,4,5,) సీ॥ ఆదిత్యవసువుల నమరగణంబులఁ బ్రాణులభజియింపు పరమభక్తి

మూఁడు పదులమీఁద ముగ్గురొనమరుల నేవింపు చుండుము చిత్తమలర

నంగిరస్సుల మొఱ నాలకించినభంగిఁగణ్వజు మొఱ విను కరుణఁ బూని

సవనాది సత్కియాచరణులొ ఋషులను గాపాడువారలఁగరము ప్రీతి

గీ॥ నాజ్యసంహూయమానః యోయఖిల ఫలదః, కణ్వపుత్రులవలె మేము కాంక్షితార్థ

ఫలములంగోరి చేనెడు బహుళ మధుర, సన్నుతులఁ జెవులఁ బెట్టుమాః సవన దేవః॥ 118

(6) గీ॥ దీ ప్రరూపకేశు దినమణి సంకాశు, వివిధ హవ్యదాతవి త్తవంతుఁ

బ్రీతికరుని నిన్నుఁ బ్రేమచే మునులెల్ల, వేడుచుండిరయ్య వివిధ³ నుతుల ॥

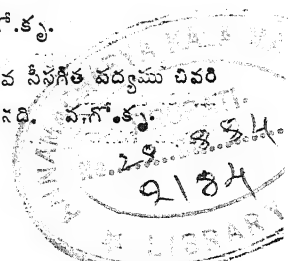
119

* కణ్వపుత్రుడైన ప్రస్కణ్వఁడని యీ 45 సూక్తము మొదలు 50వ సూక్తముతో సహా ఆరు సూక్తములకు ఋషిగా సంస్కృతమూల గ్రంథము లలో వివిధ ప్రతులలోనున్నది. కాని అంధ్రానువాదములో మాత్రము 45-46 సూక్తములకుఁ బ్రకణ్వకణ్వలిద్దరును ఋషులుగాను, 47వ సూక్తము నకుఁ గణ్వపుత్రుఁడు ప్రస్కణ్వఁడుగాను, 48 వ సూక్తమునకుఁగేవల ప్రస్కణ్వఁడును, 49 వ సూక్తమునకుఁ గేవల కణ్వఁడు మాత్రమే ఋషిగాను 50 వ సూక్తమునకుఁ దిరిగి గేవలప్రస్కణ్వఁడే (48 వ సూక్తమునకు వలె) ఋషిగాను జేర్చొనఁబడినది. వ.గో.కృ.

† 10 వ ఋక్కులోని ఉత్తరార్థమునకు మాత్రము దేవత దేవతలుగా సంస్కృతమూలములో జేర్చొనఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. ఫలములనుగోరి మాచేయు బహుళమయిన, ప్రవములను జెవులఁపెట్టుమాః సవనదేవ (తా. పా.) ఈ 118 వ సీసగీత పద్యము చివరి పాదములోఁ దొలిపాఠమందు సవరించిన పాఠమందును వైతము పంచలమువుల గణమింద్రగణముగా మనయోగింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

2. విత్తదాత (తా.పా.) 3. విత్తవంతః (తా.పా.)

- (7) క॥ ఓపికతో యజమానులు, రూపసి, వసువి తవంతు, రోచిష్మంతున్
దీపించెడు ⁴ఋత్విజునిన్, స్థాపించిరి యజ్ఞకర్మ తలములయందున్ ॥ 120
- (8) క॥ కరతలముల హవ్యములం, దిరముగ ధరియించి విప్రధీరులు ప్రీతిం
గరమన్నముఁ గాంక్షించుచుఁ, బరి విధముల వేడికొనరె భాస్వదవనమున్ ॥ 121
- (9) క॥ బలమధన జాతరూపుఁడు, కులనివసనకారకుండు కూర్మిన్ సురలం
గలితోషఃకాలంబునఁ, గల ⁵దర్బలఁ జేర్చితానుగావుతఁ బ్రీతిన్ ॥ 122
- (10) గీ॥ దివ్యులకుఁ బ్రాణికోటికి హవ్యములను, నేకరీతిగ నొసఁగవె యిన సమానః
సోమరస మిచ్చటనెయుండె సురగణంబః, త్రావుడిప్పుడె దానినిఁ దనివిఁ దీర ॥ 123

సూక్తమ్—46

ఋషిః—ప్రస్కన్యః కాణ్యః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఏ॒షో॑ ఓ॒షా అ॒పూర్వా॑ వ్య॒చ్ఛతి॑ ప్రి॒యా ది॒వః । స్తు॒షే వా॑మ॒శ్వినా॑ బృ॒హత్ ॥ 159
- (2) యా ద॒స్రా సి॒న్ధుమా॑తరా మ॒నోతరా॑ ర॒యీణామ్ । ధి॒యా దే॒వా వసు॑విదా॥ 160
- (3) వ॒చ్యస్తే॑ వాం క॒కుహ॑సో జూ॒ర్ణాయా॑మధి వి॒ష్టపి॑, యద్ వాం ర॒థో విభి॑ష్ప॒తాత్ ॥ 161
- (4) హ॒విషా॑ జ్ఞా॒రో అ॒పాం పి॒వర్తి॑ ప॒పరి॑ర్నరా, పి॒తా కు॑టస్య చ॒ర్తణిః॑ ॥ 162
- (5) అ॒దారో॑ వాం మ॒తీనాం॑ నాస॒త్యా మ॑తవచసా, పా॒తం సోమ॑స్య ధృ॒ష్టపు॑యా॥ 163
- (6) యా నః పి॒వర॑ద॒శ్వినా॑ జ్యోతి॒ష్మతీ॑ తమ॒ప్తిరః॑ శామ॒స్మే రా॑సా॒థా మి॑షమ్ ॥ 164
- (7) ఆ నో నా॒వా మ॒తీనాం॑ యా॒తం పా॒రాయ॑ గ॒వే, యు॑జ్ఞా॒థామ॑శ్వినా॒ రథ॑మ్ ॥ 165

4. ఋత్విజుని (కొ.పా.) 5. గలదర్బలఁ జేర్చుకావుతఁ (పీఠీన్) (కొ.పా.) ఇటువంటి తొలిపాఠములు చూడగా గ్రంథకర్తకుఁ గందపద్యలక్షణ మునకు మూండున ఆర్యులను పైతము వ్రాయవలయునను సంకల్పమున్నదేమో అనిపించునుగాని రచయిత స్వహస్తముతోనే కందములుగా సవరించి వేయుట గమనార్హము. వ.గో.కృ. 1. యజ్ఞాథామ (వ్రా.వ్ర.)

- (8) అరిత్రం వాం దివస్పృథు తీర్థే సిన్ధూనాం రథః | దియా యుయుక్త ఇన్దవః || 166
- (9) దివస్కన్ధాస ఇన్దవో వసు సిన్ధూనాం పదే | స్వం వ²ప్రిం కుహా ధిత్సవః || 167
- (10) అభూదు భా ఉ అంశవే హిరణ్యం ప్రతి సూర్యః వ్యఖ్యజ్ఞిహ్వయాసితః || 168
- (11) అభూదు పారమేతవే పథా ఋతస్య సాధుయా | అదర్శు వి స్రుతిర్దివః || 169
- (12) తత్తదిదశ్యనోరవో జరితా ప్రతి భూషతి | మదే సోమస్య పిప్రతోః || 170
- (13) వావసానా వివస్వతి సోమస్య పీత్యా గిరా | మనుష్యచ్ఛం భూ ఆ గతమ్ || 171
- (14) యువోరుషా అను శ్రియం పరిజ్ఞనోరుపాచరత్ | ఋతా వనధో అత్తభిః || 172
- (15) ఉభా పిబతమశ్వినోభా నః శర్మ యచ్ఛతమ్ | అవిద్రియాభిరూతిభిః || 173

ఇతి

ప్రథమోఽష్టకే తృతీయోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

సూక్తము—46

ఋషి - ప్రకణ్వుడు, కణ్వుడు

దేవత — అశ్వినులు*

- (1) గీ॥ గగనమందెచ్చటనొ పుట్టి కారుకొనిన, చీకటినిగొట్టె గల్యంబు రాకతోడ
నగుట హెచ్చుగ వెల్లెడు నక్సులారః, రండు సవనంబు జూడఁ బ్రార్థన మొనర్తు || 124
- (2,3,4,5,6) సీ॥ సంధ్రంబునం బుట్టి చక్కని రూపొంది యక్సులారా : మీరలమరినారు :
సరసరథంబెక్కి స్వర్గంబునకు నేగి యందంబుగా నుతులందినారు :
జలమును బుట్టించు జలజ మిత్రుని హవ్యమంది తృప్తిని జాల నందినారు :
బుద్ధిచోదకమైన పూజ్య సోమముఁ గ్రోలి తీవ్రరూపమునొంది తిరిగినారు :

2. వ ప్రం (ప్రా.ప్ర.) * అశ్వలు (ప్రా. ప్ర. పా.) ఆంధ్రానువాదములో అశ్వ-అశ్వినీ శబ్దములు సమాన పదములుగా నుపయోగింపఁబడినవి. వ.గో.కృ.

- గీ॥ దుఃఖ దారిద్ర్యతమమును ద్రోలునట్టి, వీర్యరసరూపదీ పితో వెలయునట్టి
యన్న మిచ్చుటకై వచ్చి మన్ననలను, నందికొనిపొందు కాంతిమదశ్వులారః ॥ 125
- (7) గీ॥ అశ్వరాజములను నరదంబునకుఁ బూన్చి, పుడమిఁ జేరరండు పూజ్యులారః !
మీ కటాక్షరూప నౌకపై నెక్కుచు, సంతరింతు దుఃఖనలిల నిధిని ॥ 126
- (8) గీ॥ గగనసీమకంటెఁ గడు విస్తృతంబై న, గగన సాధనంబుగలదు మీకు
మీ సుకర్మవలన మించిన సోమంబు, వెల్లుచుండె నిపుడు వేదిమీఁద ॥ 127
- (9) ఉ॥ అల్ల దె సూర్యరశ్మి కడు నాకసమందున వెల్లుచుండఁగా
నల్ల దె వానహేతువగు నౌషధదీధితి రేఁగి యుండఁగా
నుల్లము పల్లవింతుటకు నూర్ధ్వముగాఁ జనుదేరకుండఁగా,
జల్ల ని యశ్వులారః యికఁ జాలమునేనెద రేలఁ జెప్పరే ! ॥ 128
- (10) గీ॥ కల్య కాంతికొఱకుఁ గాంతులు చెలరేఁగె, రవి హిరణ్యకాంతి రాణనొందె
నగ్నివర్ణమంత నసితమై యుండెడు, మీదు రాక కిదియె మేలుకాదె ! ॥ 129
- (11) క॥ ముదమున భాస్కరు దేవుం, డుదయాద్రికిఁ బోవుదారి యుపయుక్తమగున్
ముదిరెన్ దినకర కాంతులు, సదయులరై చేరరండు సవనంబునకున్ ॥ 130
- (12,13,14,15) సీ॥ ఎవ్వరి రక్షణ మేపార మానవస్తోత్రంబులకు నెల్ల పాత్రమగునో ?
యెవ్వని శోభచే మవ్వంపు కల్యంబు కాంతివంతంబయి గ్రాలనగునో ?
యెవ్వరు చనుదేర నీ సోమరసమెల్ల నుతులను మేటి పాత్రతను గనునో ?
యేరికి రాత్రుల నిష్టహవిస్సులు కోరిక కోర్కెలై గొమర్చుగనునో ?
గీ॥ యట్టి యశ్వద్వయము వచ్చి యధికతుష్టి, సోమపానంబుఁ జేయుచు శోభలంది
మన్ననలతోడ రక్షలు మా కొనంగి, సుఖవరంపర నిచ్చి ప్రోచెడునుగాక ॥ 131

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర

సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబా గర్భకుత్తిముక్తాయమాన భగవత్పదారాధక

నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ

బృథమాష్టకమునఁ దృతీయాధ్యాయము

సమాప్తము

సమూల
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత
ఋగ్వేద-సంహితా

ప్రథమ మండలమ్

ప్రథమోష్ఠకః—చతుర్థోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—47

ఋషిః—ప్రస్క-ణ్వః కాణ్వః

దేవతా—అశ్వినౌ

* చందః—ప్రగాఢః—విషమాబృహత్యః, సమాః సతోబృహత్యః

(1) అ॒యం వా॒ం మ॒ధుమ॑త్త॒మః సు॒తః సోమ॑ ఋ॒తావృ॑ధా॒

త॒మశ్వినా॑ పి॒బతం॑ తి॒రోఅ॑హ్నం ద॒త్తం ర॒త్నాని॑ దా॒తుషే॑॥

1

(2) త్రి॒వ॒స్తురే॑ణ త్రి॒వృ॑తా సు॒పే॒శసా॑ ర॒థేనా॑ యాత॒మశ్వినా॑

క॒ణ్వోసో వా॒ం బ్ర॒హ్మ కృ॑ణ్వన్త్యధ్వ॒రే తేషాం॑ సు శృ॒ణుతం॑ హ॒వమ్॥

2

(3) అ॒శ్వినా॑ మ॒ధుమ॑త్త॒మం పా॒తం సోమ॑మృతావృధా॒

అ॒థాద్య॑ ద॒స్రా వసు॑ బి॒భ్రతా॑ ర॒థే దా॒శ్వాంస॒ముప॑ గచ్ఛతమ్॥

3

(4) త్రి॒ష॒ధస్తే॑ బ॒ర్హిషి॑ వి॒శ్వవే॑దసా మ॒ధ్వా య॒జ్ఞం మి॑మిక్షతమ్॒

క॒ణ్వోసో వాం సు॒తసో॒మా అ॒భిద్య॑వో యు॒వాం హ॒వస్తే॑ అ॒శ్వినా॑॥

4

- (5)

యాభిః కణ్వమభిష్టిభిః ప్రావతం యువమశ్వినా।
తాభిః స్వస్మాగ్ం అవతం కుభస్పతి పాతం సోమమృతావృధా।

5
- (6)

సుదాసే దస్రా వసు బిభ్రతా రథే పృక్షో వహతమశ్వినా।
రయిం సముద్రాదుత వా దివస్సర్యస్మే ధత్తం పురుస్సృహమ్।

6
- (7)

యన్నాసత్యా పరావతి యద్ వా స్తో అది తుర్వశే ।
అతో రథేన సువృతా న ఆ గతం సాకం సూర్యస్య రశ్మిభిః ॥

7
- (8)

అర్వాణ్చా వాం స వ్రయోఽధ్వరశ్రియో వహన్తు సవనేదువ ।
ఇషం పృశ్చన్తా సుకృతే సుదానవ ఆ బర్హిః సీదతం నరా॥

8
- (9)

తేన నాసత్యా గతం రథేన సూర్యత్వచా ।
యేన శశ్వదాహభుర్దాతుషే వసు మధ్వః సోమస్య పీతయే ॥

9
- (10)

ఉత్తేభిరర్వాగవసే పురూవసూ అర్కైశ్చ ని హ్వయామహే ।
శశ్వత్ కణ్వానాం సదసి ప్రియే హి కం సోమం పవభురశ్వినా ॥

10

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

పథము మండలము

ప్రథమాష్టకము—చతుర్థాధ్యాయము

సూక్తము—47

ఋషి—కణ్వపుత్రుడు, ప్రస్క-ణ్వుడు

దేవత—అశ్వీదేవతలు*

- (1) గీ॥ అశ్వీదేవతలారా : యదిగో¹ సోమరసంబు, గ్రోలుడయ్య మీరు కోర్కె మీర
సోమదాతలకయి సొంపుగ ధనరత్న, దానమిడుడు వేడ్క ధర్మబుద్ధి ॥ 1
- (2) గీ॥ ఆనతోన్నత రూపము నధికరుక్మ, యుక్తమునునైన రథమెక్కి యొక్కమారు
కణ్వపుత్రుల మంత్రంపుగలన వినుట, నధికసంతుష్టి విచ్చేయుడశ్వలారా : ॥ 2
- (3) గీ॥ మాస్తవం²బులెల్ల మన్నించి యశ్వలు !, సోమయాజి గృహము సొరుట లెస్స
సోమరసము గ్రోలి సొంపుగ మీరలు, ధనము నీయ రండు దాతలగుట ॥ 3
- (4,5,6,7) సీ॥ త్రిస్తాన దర్భోద్ధవిస్తారరసమును, యజ్ఞశాలకు మీరలంపవలయుఁ
గమనీయ దీధితులీ గలుగుకణ్వసుల వేటువేటగు మొఱిల్ వినఁగవలయుఁ
ప్రియుడువదాన్యుడౌ ప్రియజన సుతునకు, నిష్టాన్నధనముల నీయవలయుఁ
గణ్యమహర్షిని గరుణించునట్టులు నిత్యము మముఁ గరుణింపవలయు
గీ॥ నధిక దూరమునంగల యశ్వ³లారా !, సత్యదేవతలారా ! యో సదయులారా !
రవి కిరణజాలములతోడ రమ్యరుక్మ, రథముపై నెక్కి చెంతకురండు ప్రీతి ॥ 4
- (8,9,10) సీ॥ అభ్యరశ్రీచౌప్పు నశ్వంబులనుగొని సవనాభిముఖముగా సాగుఁగాక :
నన్న⁴ ప్రదాతమౌ నశ్వపుత్రుల జంటయుచ్చ దర్భలమీద నుండుఁగాక :
రవికిరణ విరాజి రథముపైనాజంట వచ్చి యన్నము యాజికిచ్చుఁగాక :
శత్రుములంబూని సరసులుకొనియాడు సంస్తుతి హితముగా జరుగుఁగాక :
గీ॥ శోభనప్రద కణ్వల సోమరసము, గ్రోలుటకు రండటంచిప్తు కోరినార
మధికధనవంతమౌనశ్వ యుగ్మమెలమి, నింపుమీరఁగ మమ్మురక్షించు⁵గాక॥ 5

* అశ్వీనులు అని సంస్కృతమూలము ననుసరించి భావించఁదగును. వ.గో.కృ. 1. శబ్దయెడల సామాన్యముగా గో అని దీర్ఘమే ప్రయుక్తము కాఁదగును గని గ్రంథకర్త పెక్కుచోట్ల హ్రస్వప్రయోగము చేసెను. వ.గో.కృ. 2. మాదువేడికోలు (తొ.పా.) 3. యశ్వలారా ; (వ్రా.ప్ర.పా.) 4. యన్నప్రదాతయౌ 5. రక్షింపుగాక. (వ్రా.ప్ర.పా.)

సూక్తమ్-48

ఋషిః—ప్రస్క-ణ్యః కాణ్యః

దేవతా—ఉషాః

* ఛందః—ప్రగాథః — విషమాబృహత్యః, సమాసతో బృహత్యః

(1) సహ వామేన స ఉషో వ్యుచ్చా దుహితర్దివః ।

సహ ద్యుమ్నేన బృహతా విభావరి రాయా దేవి స్వతీ ॥

11

(2) ఆత్వావత్తిర్గోమతీర్విశ్వసువిదో భూరి చ్యవన్త¹వప్తవే ।

ఉదీరయ ప్రతి మా సూనృతా ఉషశ్ చోద రాధో మహేనామ్ ॥

12

(3) ఉవాసోషా ఉచ్చాచ్చ ను దేవీ జీరా రథానామ్ ।

యే అస్యా ఆచరణేషు దధ్ధిరే సముద్రే న శ్రవస్యవః ॥

13

(4) ఉషో యే తే ప్ర యామేషు యుజ్జతే మనో దానాయ సూరయః ।

అత్రాహ తత్ కణ్వ ఏషాం కణ్వతమో నామ గృణాతి స్తుతామ్ ॥

14

(5) ఆ ఘా యోషేవ సూనర్యషా యాతి ప్రభుజ్జతీ ।

జరయన్తీ వృజనం² పద్వదీయత ఉత్పాతయతి పక్షిణః ॥

15

(6) వి యా స్తుజతి సమనం వ్యగర్థివః పదం న వేత్యోదతీ ।

వ³యో నకిష్టే పప్తివాంస ఆనతే వ్యుష్టే వాజినీవతి ॥

16

* ప్రగాథః చార్వాతమ్ (పా) 1. వప్తివే. (వా.ప్ర.) 2. ఎద్వదీయత (వా.ప్ర.) 3. వియో (వా.ప్ర.)

(7) ఏ॒షా॒య॒క్త ప॒రావ॒తః సూ॒ర్య॒స్థో॒దయ॑నాదధి॑।

శ॒తం ర॒థే॒వభిః సు॒భగో॒షా ఇ॒యం వి యా॒త్యభి మా॒నుషాన్॑॥

17

(8) వి॒శ్వమ॑స్యా నానామ॑ చక్ష॑నే జగ॑త్ జ్యోతి॑స్కృ॒తోతి సూ॒నరీ॑।

అవ॑ ద్వే॒జో మ॒మోనీ దు॒హితా ది॒వ ఉ॒షా ఉ॒చ్చద॑ప॒ నిధిః॑॥

18

(9) ఉ॒ష ఆ భా॑హి భానునా చ॒న్ద్రేణ॑ దుహిత॑ర్దివః॑।

అవ॑హ॒న్తి భూ॒ర్యన్మ॒భ్యం సౌభ॑గం వ్యుచ్చ॒న్తి ది॒విష్టి॑మ॥

19

(10) వి॒శ్వస్య॑ హి ప్రా॒ణనం జీ॒వనం త్వే వి యదు॒చ్చసి సూ॒నరి॑।

సా నో ర॒థేన॑ బృహ॒తా విభా॑వరి క్రు॒ది చి॒త్రామ॑ఘే హ॒వమ్॑॥

20

(11) ఉ॒జో వా॒జం హి వం॒స్వ యశ్చి॑తో మానుషే॒ జనే॑।

తేనా వ॒హ సు॒కృతో అ॒ర్హరా॑గం ఉ॒ష యే శ్వా గృ॒ణన్తి వహ్న॑యః॥

21

(12) వి॒శ్వాన్ దే॒వాగ్ం ఆ వహ॑ సోమ॒పీత॑యే॒ న్తరి॑జదు॒షన్త॑మ్।

సాస్మాను ధా గోమ॒దశ్వావదు॒క్త్యము॒షో వా॒జం సు॒వీర్య॑మ్॥

22

(13) య॒స్యా రు॒శన్తో అ॒ర్చయః॑ ప్రతి॑ భ॒ద్రా అదృ॑క్షత॑।

సా నో ర॒యిం వి॒శ్వవా॑రం సు॒పేశ॑నము॒షా దదా॑తు సు॒గ్ధ్యమ్॑॥

23

- (14) యే చిద్ధి త్వామృషయః పూర్వః క్షతయే జహూరేవనే మహిః ।
సా నః స్తోమాగ్ం అభి గృణీహి రాధసోషః శుక్రేణ శోచిషా ॥ 24
- (15) ఉషో యదద్య భానునా వి ద్వారావృణవో దివః ।
ప్ర నో యచ్ఛతాదవృకం పృథు చ్చర్దిః ప్ర దేవి గోమతీరిషః ॥ 25
- (16) సం నో రాయా బృహతా విశ్వపేశసా మిమిక్ష్యే సమిళాభిరా ।
సం ద్యుమ్నేన విశ్వకురోషో మహి సం వాజైర్వాజినీవతి ॥ 26

సూక్తము—48

ఋషి—ప్రస్కణ్యుడు

దేవత—ఉషస్సు

- (1,2,3) సీ॥ ద్యౌదేవతాపుత్రితోరంపు ధనమిచ్చి దినముఖముల మాకుఁదీర్చుమమ్మ
యో యుషస్సా । మాకు నోపియన్నముఁబెట్టి ధాత్రివై పశువులదాన మిమ్మ :
ప్రాభాతదేవత ! బహ్వాశ్వగోవులు చెందునట్లులు మమ్ముఁ జేయుమమ్మ !
ప్రియహితవాక్యముల్ ప్రీతితోఁ గఱపుచు హెచ్చైనరథము మాకీయుమమ్మ !
గీ॥ అబ్ధిబేహారి రథముల ననుపునట్లు, శుభరథంబుల ననుపుచు శోభతోడ
నుదయమును జేసియుంటివి యుచితరీతిఁ, జేసియున్నావు చేయుదు చిత్తమలర ॥ 6
- (4) గీ॥ నీదుగమనానుసారులై నిష్ఠతోడ, దానములు నేయుచున్నారు దాతలెల్ల
దాతలిచ్చుచుషస్సనె ధరఁబ్రశంసఁ, గొందురని కణ్ఠమునివాక్యమందులేదే ॥ 7
- (5) గీ॥ భార్య యింటిని గాపాడు పగిదిసీవు, సర్వమును జూచుచుందు విస్తారశక్తి
జంగమ గణంబుషస్సనెజరనుబొందుఁ, బక్షిచయమంత మేల్కొని పారుచుండు ॥ 8
- (6) గీ॥ కర్మకరులెల్ల కర్మకై కదలునట్లు, యాచకులు ప్రభుని చెంతకు నరుఁగునట్లు
నీడఁములనుండి పక్షులు నిర్గమించు. నట్లుచేసి యుషఃకాలమెటకొయేగె ॥ 9

- (7) గీ॥ సుభగకల్యకాంత శోభయెలర్పంగ, రథశతంటు నెక్కిరయముమీర
విష్ణుపదమునుండి వెడలుచునుండెడు, మానవాధిరాజ్య మధ్యమునకు ॥ 10
- (8,9) సీ॥ తల్లి : యుషోదేవి : ధనవతి : శుభనేత్ర : యిష్టార్థములనెల్ల నీయవమ్మ :
తల్లి : యుషఃకాంత : ధరననిష్ఠంబులు దూరంబుగాఁ బోవఁద్రోలవమ్మ :
తల్లి : యుషోనారి ధర్మస్వరూపిణి : స్థిరకీర్తితోఁ బ్రకాశింపవమ్మ :
తల్లి : యుషోయోష : తరణిచంద్రులమాట్కిదివన సౌభాగ్యంబుఁదీర్పవమ్మ :
గీ॥ విశ్వమంతయుఁజేసెడు వేయివిధము, లగునమస్కారరీతుల నందవమ్మ :
జంగమాత్మకమైనట్టి జగమునంత, వెలుఁగునట్టులుచేసి శోభిల్లవమ్మ : ॥ 11
- (10) గీ॥ ప్రాణిచేష్టనంబు ప్రాణాధారణమును, నీదు శక్తియందు నిలిచియుంట
మాస్తవంబులెల్ల మన్నించి తమమేది, పూర్ణరథమునెక్కిప్రోడ : రమ్మ ॥ 12
- (11) గీ॥ అగ్నినిర్వాహకములగు నగ్నులన్ని, నిన్నుఁగొనియాడుచున్నవి నియమమలర
నధ్వరంబుల, వారికినందఁజేసి, హవ్యలక్షణమగు నన్నమందు తల్లి : ॥ 13
- (12,13, 14,15) సీ॥ సోమపానార్థము సురలను రప్పించి యజ్ఞగృహంబున కనుపవమ్మ :
యశ్వగోయుతమును నధికశోభన వీర్యయుక్తమౌ నన్నంబు నుంపవమ్మ :
శత్రునాశక వికాశాన్వితవై విశ్వ వరణీయధనమును వదులవమ్మ :
మంత్రదర్శులుపొందు మృత్యుదమాకిచ్చి మానుతులందుష్టిఁ బూనుమమ్మ :
గీ॥ పూర్వదక్షిణ దిగ్బాగపూర్ణమైన, నంధకారంబుఁబోఁద్రోలి యతిప్రశస్త
భాసమానంబు మిత్రవిభాసితంబు, నైనసదనంబు మాకిచ్చి యరుగవమ్మ : ॥ 14
- (16) గీ॥ వివిధగోవుల వలెమాకు విత్తమిచ్చి, యఖిల శత్రువులంగొట్టి యశమునిమ్ము
భక్తవృద్ధిని గలిగించి భక్తవరుల, కొనర సౌఖ్యపరంపర నొసఁగవమ్మ : ॥ 15

సూక్తమ్-49

ఋషిః—ప్రస్క-ణ్యః కౌణ్యః

దేవతా—ఉషాః

ఛందః—అనుష్టుప్

- (1) ఉషో భద్రేభిరా గహి దివశ్చిద్ రోచనాదధివహ స్త్వరుణస్సవ ఉప త్వా సోమినో గృహమ్ ॥ 27

- (2) సు¹పే¹శసం సు¹ఖం రథం య¹మధ్యస్థా ఉ¹షస్త్యమ్¹తేనా సు¹శ్రవసం జనం ప్రా¹వాద్య దు¹హితర్దివః॥ 28
- (3) వయ¹శ్చిత్ తే పత¹త్రిణో ద్వి¹పచ్చతు¹ష్పదర్ధుని ఉ¹షః ప్రా¹రన్నృతూగం¹రసు ది¹వో అ¹న్తే¹భ్యస్పరి॥ 29
- (4) వ్య¹చ్చస్తే హి ర¹శ్మిభి¹ర్విశ్వ¹మాభాసి రో¹వనమ్ తాం త్వా¹ముషర్వసూ¹యవో గీ¹ర్భిః కణ్వా¹ అహూ¹షత॥ 30

సూక్తము—49

ఋషి—కణ్వః(రు)

దేవత — ఉషస్సు

- (1) గీ॥ శో¹భనీయ¹ములౌ మార్గ¹శో¹భలంది, దీ¹వ్యమా¹నా¹ధ్యము¹ను¹బట్టి ది¹గుము¹షస్స !
యరుణ¹వర్ణాంచితం¹బు¹లౌనాలు ని¹న్ము, సో¹మవసతికి¹ జేర్చు ను¹షో¹మతల్లి : ॥ 16
- (2) / గగ¹నపు¹త్రిక : యో¹యుషః¹కాలదే¹వి !, ర¹మ్యరు¹క్తమయం¹బై న ర¹థము¹నెక్కి-
శో¹భనహవి¹స్సుతో¹గూడు సో¹మయా¹జి, స¹దనము¹నకయి¹చేరుమా : స¹త్వరము¹గ ॥ 17
- (3) గీ॥ శు¹భ్రవర్ణ : నీ¹వు శో¹భగాంచు¹టజేసి, యం¹ధకార¹మెల్ల సంతరించు
నరుల¹బోలె గో¹గణంబులు పక్షులు, చే¹ష్టలందు¹చుండు¹ జి¹త్తమలర ॥ 18
- (4) గీ॥ అం¹ధకార¹మెల్ల నా¹వల¹బో¹ద్రోలి, వె¹ల్గుని¹చ్చుచుంటి¹వీవు కా¹న
వసు¹వుగోరు కా¹ణ్వవరలు¹షఃకాలమా : , స్తు¹తులొ¹నర్పగలరు సూ¹క్తితో¹డ ॥ 19

సూక్తమ్—50

ఋషిః—ప్రస్క-ణ్వః కాణ్వః

దేవతా—సూర్యః*

చందః—గాయత్రీ, 10-13 అనుష్టుప్

- (1) ఉ¹దు త్యం శా¹తవేదసం దే¹వం వహ¹న్తి కే¹తవః¹ద్భు¹తే వి¹శ్వా¹య సూ¹ర్యమ్॥ 31
- (2) అ¹ప త్యే తా¹యవో యథా¹ నక్ష¹త్రా య¹త్త్యక్తు¹భిః¹సూ¹రాయ వి¹శ్వచక్ష¹సే॥ 32

1. వీయములౌ (త్రా.ప్ర.పా.) 2. నరులబోలె (త్రా.ప్ర.పా.)

* (11-13 రోగవ్య ఉపనిషదు-13 అన్వైకార్థ్యః ద్విపచ్చుచ్చు) (పా)

- (3) అదృశ్రమస్య కేతవో వి రశ్మయో జనాగ్ం అనుభ్రాజన్తో అగ్నయో యథా॥ 33
- (4) తరణిర్విశ్వదర్శతో జ్యోతిష్కృదసి సూర్యః విశ్వమా భాసి రోచనమ్॥ 34
- (5) ప్రత్యజ్ దేవానాం విశః ప్రత్యజ్ఞాదేషి మానుషాన్ ప్రత్యజ్ విశ్వం స్వర్ధ్నిశే॥ 35
- (6) యేనా పావక చక్షసా భురణ్యన్తం జనాగ్ం అను త్వం వరుణ వశ్యసి॥ 36
- (7) విద్యామేషి రజస్సృథ్వహా మిమానో అక్తుభిః వశ్యజ్ఞాన్మాని సూర్యః॥ 37
- (8) సప్త త్వా హరితో రథే వహన్తి దేవ సూర్యః శోచిష్కేశం విచక్షణ॥ 38
- (9) అయుక్తు సప్త కుఘ్యవః సూరో రథస్య నప్త్యః తాభిర్యాతి స్వయుక్తిభిః॥ 39
- (10) ఉద్ వయం తమసస్పరి జ్యోతిష్పశ్యన్త ఉత్తరమ్ దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్తృ జ్యోతిరుత్తమమ్॥ 40
- (11) ఉద్యన్నద్య మిత్రమహ ఆరోహన్సుత్తరాం దివమ్ హృద్రోగం మమ సూర్య హరిమాణం చ నాశయ॥ 41
- (12) కుకేషు మే హరిమాణం రోషణాకాసు దధ్మసి అథో హరిద్రవేషు మే హరిమాణం ని దధ్మసి॥ 42
- (13) ఉదగాదయమాదిత్యో విశ్వేన సహసా సహ॥
- ద్విషన్తం మహ్యం రస్థయన్ మో అహం ద్విషతే రథమ్॥ 43

సూక్తము—50

ఋషి—ప్రస్కన్నుడు

దేవత—సూర్యుడు*

- (1) గీ॥ లోకమునఁగల్గు భూతాశివీకతోడ, హంసపుత్రుని దర్శింప నాదరమున
జాతవేదుని సూర్యుని సౌరకిరణ, జాలమాకన వీధిలో లీలనునిచె ॥ 20
- (2) గీ॥ సర్వలోకము వెలిఁగించు సౌరకాంతి, యెదుటఁబడఁ దస్కరులు భీతినేఁగుమాట్టి-
రిక్కలన్నియు రాత్రితో నొక్కమారె, దిక్కులేకుండఁబోవును దేజముడిగి ॥ 21
- (3) క॥ దీపించెడు వహ్నులవలె, దీపించెడు నీదు రమ్యదీధితులు తగం
దీపింపఁజేయుజగమును, †నోపికుభంబులను గూర్చుమో సప్తాశ్వా : ॥ 22
- (4) గీ॥ కడునిజోపాసకులరోగకలనదీర్తు, నిఖిలజీవులకిల దర్శనీయుఁడౌదు
శీతకిరణాదులకుఁ గాంతిఁజేర్చువాఁడః, వాకసంబంత వెలిఁగింతు వదితిపుత్ర : ॥ 23
- (5) గీ॥ అమరవశులౌ మరుత్తుల యభిముఖముగ, మానవాభిముఖంబుగ మాన్యవిశ్వ
దేవలోకాభిముఖముగఁ దేజరిల్లి, యుదయమొందెద వనలుఁడా : యూర్ధ్వదిశను ॥ 24
- (6) గీ॥ సూర్యుఁడా : సర్వచోదక : చోద్యమైన, నీదు కిరణాశికాంతులు మేదురముగ
భూతజాతము వహియించు భూమినెల్ల, నేచివెలిఁగించుచున్నవహీనగతిని ॥ 25
- (7) గీ॥ పవలురాతిరిఁజేయుచు బహుళభూత, జాతములువెల్గునట్టులు జగతిఁజేసి
విపులగగనంపువీధికి వీకపోవు, చున్నవాఁడవుదేవ : సూర్యుండ : నీవు 26
- (8) గీ॥ సర్వదీపక : యాదిత్య : సప్తరశ్మి, రాశి, రసహరిశీల విరాజమాన
తేజమనియెడు వేణితోఁదేజరిల్లి, నిన్నుఁ గొనిపోవుచున్నది నేర్పు2మెఱయ : ॥ 27

* 11-13 ఋక్కులకు దేవతల విషయమై యున్న యభిప్రాయభేదమును సంస్కృత మూలములోని దేవత కిచ్చిన ఫుట్‌నోట్‌చూచి గ్రహించునది. వ.గో.కృ.

† సూర్యునకు సప్తాశ్వుఁడను నామము కలదు. ఈ శబ్దమునకుఁ బురాణములయందు వీడు గుఱ్ఱములు గలవాఁడని యర్థము కల్పించిరి. కాని వేదములయందు అశ్వశబ్దమునకు 'కిరణము' అని యర్థము. అనఁగా సూర్యుఁడేడురంగులుగల కిరణములు కలవాఁడని యర్థము తేలుచున్నది. ప్రస్తుతపు సూర్యకిరణములను "కోల" అర్థము ద్వారా ప్రసరింపఁజేసి యందేడు రంగులున్నట్లు కనుగొనియున్నారు. తమ విజ్ఞానశక్తిచే సూర్య కిరణములలో నేడు రంగులున్నవని యెంతయో కష్టపడి కనుగొనిన సిద్ధాంతము (Prismatic Colour Vigor) మన ఋగ్వేద శ్రోతలకెన్నఁదో తెలియును. అధర్వవేదమందును "సప్తసూర్యస్యరశ్మయః" (సూర్యుని కిరణములేదు విదములు) అనుచున్నాడు. ఇట్లెన్ని విషయములో యెరింగి అధ్యాత్మ చక్షుస్సుతో వస్తుజాలమునంతయు నెఱింగిన మన పూర్వులు విచ్చివారని, మనకు బోధించెడు నీ నాటి మన విద్యావిధానము జాతీయమని నిరూపించుచున్నది. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన—ఈ విశిష్టదృక్పథముతోనే గాక బహుముఖమైన వైజ్ఞానిక దృక్పథములలో వేద వాఙ్మయమును నాచరణపూర్వకముగాఁ బరిశోధించి నప్పుడసరైన దేవ వేద వేద దేవ విజ్ఞానము మహారాజ ఫణి రవి శశి కృష్ణ జయశ్రీ సత్యశ్రీ సంశోభితమని నిరూపితమగును. వ.గో.కృ.

1. బవలు (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. నేర్పుమీర (తొ.పా.)

- (9) గీ॥ అరదమటునిటు, జేయని³ యశ్వసప్త, కమును బూన్చినరథమును సముచితముగ
నెక్కి- యాగంబునకు వచ్చు నినునకెలమి, నీయవలె యజ్ఞభాగంబమేయ⁴ భక్తి ॥ 28
- (10) గీ॥ పాపరహితు, దాత, భవ్యచారితుని, గాంతివంతునఖిల కర్మసాక్షి
స్తోత్రపాత్రుడైన సూర్యదేవుని సదా, స్తుతినొనర్తుమేము సూక్తితోడ ॥ 29
- (11) గీ॥ సర్వసమదీప్తిదా : సూర్య : సత్యదేవ !, వేగనుదయించి నభమునకేగి నాదు
బాహ్యవై వర్ణ్య హృద్రోగబలమునిపుడె, పా⁵పిరక్షింపవయ్య సద్భావమలర ॥ 30
- (12) గీ॥ అస్మదీయ హరిద్వర్ణమంతఃదీసి, శుకములకు శారికలకు విశుద్ధకాంతి
లలితహరితాశవృక్షములకును నిడుదు, నదియు నచ్చట సుఖముండియందమొందు ॥ 31
- (13) గీ॥ భాస్కరుడు విశ్వకాంతితోఁబరిఢవిల్లి, యుదయసౌభాగ్య గరిమను నొందెనిపుడు
రోగశత్రులగణము నిర్మూలనంబు, చేయశక్తుడు కర్మసాక్షియె నిజంబు ॥ 32

అనువాకః—10, సూక్తమ్—51

ఋషిః—సవ్యఆంగిరసః*

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—జగతీ, 14-15 త్రిష్టుప్

- (1) అ॒భి త్వం మే॒షం పు॒రు॒హాత॒మృగ్మి॒య మి॒న్ద్రం గీ॒ర్భి॒ర్మద॒తా వ॒స్వో అ॒ర్జవ॒మ్।

య॒స్య ద్యా॒వో న వి॒చర॒న్తి మా॒నుషా భుజే॑ మం॒హిష్ట॒మభి వి॒ప్రమ॒ర్శత॥

44

- (2) అ॒భీమ॒న్వస్త॒న్వభి॒ష్టి॒మూత॒యో ౭॒న్త రి॒క్షప్రాం తవి॑షీ॒భిరావృ॑తమ్।

ఇ॒న్ద్రం ద॒క్షేన ఋ॒భవో మద॑చ్యుతం శత॒క్రతుం జవ॑సీ సూ॒నృతా॑రుహత్॥

45

3. యాడుగుట్టములను నేడింటిఁ బూన్చు శోభిలెడు రథము (తొ.పా.) 4. బమేయబుద్ధి (తొ.పా.) 5. బాపి (వ్రా.ప్ర.పా.)

* ఈ 51వ సూక్తము నుండి 57వ సూక్తమువఱకు నాసూక్తముగూడఁ గలిపి “ప్రస్కన్వాదే” ఋషిగా వ్రాతప్రతిలోనున్నది. వ.గో.కృ.

(3) త్వం గోత్రమగ్నిరోభ్యోఽవృణోరపోతాత్రయే శతదురేషు గాతువిత్ ।

ససేన చిద్ విమదాయావహో వస్వాజావద్రిం వావసానస్య నర్తయన్ ॥

46

(4) త్వమపామపిధానావృణోరసా¹ఽధారయః పర్వతే దానుమద్ వసు ।

ప్రత్రం యదిస్త్ర శవసావధీరహిమూదిత్ సూర్యం దివ్యారోహయో దృశే ॥

47

(5) త్వం మాయాభిరవ మాయినోఽధమః స్వధాభిర్యే అధి శుప్తావజుహ్వత ।

త్వం పిప్రోర్నమణః ప్రారుజః పురః ప్ర ఋజిశ్వానం దస్యహత్యేష్యావిథ ॥

48

(6) త్వం కుత్సం కుష్టహత్యేష్యావిథా²ఽరస్థయోఽ తిథిగ్వాయ శమ్పరమ్ ।

మహస్తం చిదర్జుదం ని క్రమీః పదా సనాదేవ దస్యహత్యాయ జజ్ఞిషే ॥

49

(7) త్వే విశ్వా తవిషీ సద్ర్యగ్నితా తవ రాధః సోమపీథాయ హర్షతే ।

తవ వజ్రభిక్తే జాహ్వోర్నితో వృశ్చా శత్రోరవ విశ్వాని వృష్ట్యా ॥

50

(8) వి జానీహ్యర్హాన్ యే చ దస్యవో బర్హిష్మతే రస్థయా శాసదవ్రతాన్ ।

శాకీ భవ యజమా³నస్య చోదితా విశ్వేత్ తా తే సధమాదేషు చాకన ॥

51

(9) అనువ్రతాయ రస్థయన్నవవ్రతానాభూభిరిన్ద్రః శ్నథయన్నాభువః ।

వృద్ధస్య చిద్ వర్ధతో ద్యామినక్షతః స్తవానో వప్రమో వి జఘాన సందిహః ॥

52

(10) తక్షద్ యత్ త ఉశనా సహసా సహో వి రోదసీ మజ్జనా బాధతే శవః।

ఆ త్వా వాతస్య సృమణో మనోయుజ ఆ పూర్యమాణమహన్నభి శ్రవః॥

53

(11) మన్దిష్ట యదుశనే కావ్యే సదాగ్ం ఇన్ద్రో వజ్జ్కా వజ్జ్కతరాధి తిష్ఠతి।

ఉగ్రో యయిం నిరవః ప్రోతసాస్పజద్ వి శుష్టస్య దృంహితా ఐరయత్ పురః॥

54

(12) ఆ స్మా రథం వృషపాణేషు తిష్ఠసి శార్వాతస్య ప్రభృతా యేషు మష్టనే।

ఇన్ద్ర యథా సుతసోమేషు చాకనో అన¹ర్వాణం శ్లోకభా రోహనే దివి॥

55

(13) అదదా అర్భం మహతే వచస్యవే కక్షీవతే వృచయామిన్ద్ర సున్వతే।

మేనాభవో వృషణశ్వస్య సుక్రతో విశ్వేత్ తా తే సవనేషు ప్రవాచ్యా॥

56

(14) ఇన్ద్రో అశ్రాయ సు²ధ్యో నిరేకే పత్రేషు స్తోమో దుర్యో న యూవః।

అశ్వయుద్ధివ్యా రథయర్వసూయురిన్ద్ర ఇద్రాయః ఉయతి ప్రయన్తా॥

57

(15) ఇదం నమో వృషభాయ స్వరాజే సత్యకుష్మాయ తవనే³వాచి।

అస్మిన్నిన్ద్ర వృజనే సర్వవీరాః స్మత్ సూరిభిన్ద్రవ శర్మన్తాన్యమ॥

58

అనువాకము—10, సూక్తము—51

ఋషి—అంగిరసకుమారుడు సవ్యుడు

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) సీ॥ ఇనదీధితులఁ బోలి యెసఁగిన క్రియలచేఁ బ్రజలకు హితమిచ్చి ప్రబలెనెవఁడు ?

మేషరూపమునొంది మేధాతిథినిజేరుకొని సోమరసమును గ్రోలెనెవఁడు ?

వేదఋక్కులచేత వినుతింపఁబడె నెవ్వఁడర్థవంతులలోన నధికుఁడెవఁడు ?

యజమానతతిచేత నర్చితుండెవ్వఁడు వర్షకారకుఁడని వరలునెవ్వఁ

గీ॥ డట్టిమేధా విరాజితు నమరనే¹వ్య, మానపాదాబ్జ యుగ్మని మానధనుని

యజ్ఞమూర్తిని దుశ్శత్రుహానికరుని, నింద్రుఁబూజింపుఁడిప్పుడో ఋభువులారః ॥

33

(2) క॥ కూరులలో నొక్కఁడవని, పీరులలో మేటివనుచు వేయివిధములన్

గోరిమహేంద్రుఁడఁ నిన్నున్, పీరమరుద్గణముపంపె వృత్రుని వధకై ॥

34

(3,4,5,6) సీ॥ ఏనందియములేక యింద్రుఁడంగిరసుల కపవృష్టిదోషంబులాపినాడు

శతయంత్ర బాధితచాత్రమహర్షిని దప్పించి యసురులఁద్రచ్చినాడు

విమదమానికి బహు విత్తాన్నములు వేడగనిప్పించి మెప్పులనొప్పినాడు

విజయాభిలాషియౌ వేరొక్కఁఁబని వంకఁజేరి జయంబులఁజేర్చినాడు

గీ॥ కుత్సమానిని రక్షింపఁగోరినాడు, శంబరుని యుద్ధభూమికేజేరినాడు

దన్యహతముగావించి యర్బుదునమర విఘ్నఁడు, †దన్య పక్షంబువారిని దన్నినాడు ॥

35

(7,8) సీ॥ పాకశాసన : నీకు బలముండుటంజేసి యరిమండలంబుల నడచవలయు

బాహుద్వయంబున వజ్రముండుటంజేసి శత్రుగణంబులఁ జంపవలయు

నార్యుల నుడువులనాలించుటంజేసి దుష్టుడౌ శంబరుఁడ్రుంపవలయు

యజమాను, వ్రతహూర్తి యగునంతవఱకధ్వరాళి విఘాతంబు నాపవలయు

గీ॥ వృత్ర శత్రుండవయి చాలవిత్తమంది, నిజగృహంబెల్ల నేర్పున నింపవలయు

భాస్కరుని బాధనంతయుఁబాపి మేఘదోషపుంజము దూరముఁద్రోలవలయు ॥

36

1. శేవ్యమాన (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. గోరికొనియాడి నిన్నున్, (కా.పా.) 3. తాత్రమహర్షిగా సంస్కృతమూలము. చాత్రపాతాంతరముకావగు. వ.గో.క్క.

† దన్యులనగా వేదకర్మల ద్వేషించువారు. ఇట్టివారిని శిక్షింపుమని ప్రోత్ర మంత్రములు వేదమందుఁ బెక్కుగలవు. ఇట్టి ప్రార్థనలు వేదమందంతటను గలవు. ఇట్టివానిని పునరుక్తిగా నిశ్చయింపఁగూడదు. అంగ్లభాషలోఁజరిత్ర (History Repeats it self) తిరిగి, తిరిగి నెవరు వేయుచుండునందురు. (చరిత్ర పునరావృత్తమగుననుభావము వెల్లడింప వలయునని రచయిత భావము. వ.గో.క్క.) అట్లనుటఁ జేసి గతిచిన్లే పరిస్థితులే చక్రనేమి క్రమముగఁ జూట్టచుట్టి వచ్చుచుండుననుట. నాడుగ్గయాగధ్వంసదీక్షితులగు పారసీకార్యుల్ బ్రహ్మద్వేషమవలంబింపిన విధముగానే నేటి కాలమున విప్రక్షయ దీక్షితులైన కొందరు బ్రహ్మద్వేషమును దలఁగట్టుకొనుచున్నారు. కాని వారెంత బాపుకొనిరో వీరును నంత బాపుకొందురని మాకు భావించుచున్నది. (నే.వేం.న.శా.)

(9,10) సీ॥ వృద్ధుడవైయున్న వృద్ధినొందుచునుండి భక్తప్రియుండవై పరగినావు :

కర్మబాహ్యులనెల్ల ఖండించి వారల గర్మవశలుగ జేయగలిగినావు :

వఘ్రు¹డు కాంక్షించువల్మీక వవగొని తెచ్చివానికి నాడెయిచ్చినావు :

స్వర్గగతుండవై సక²లాసురులద్రుంచి నిర్జరాజ్యంబు నిలిపినావు :

గీ॥ కావ్యుడెంతయు సీ³క్తిగ్రాలజేయ, నీదు బలమెల్ల తీక్షణమై నిలిచియుండ

వాయువేగంబుగల వారువములనెలమి, నెక్కి⁴వేంచేయుదువుగాక నింద్ర ! నీవు ॥

37

(11) క॥ †ఉశనసుని నుతులజేతన్, వశుడై యిద్రుండు వాన వదలిన పిదపం

బశతుల్యశుష్ట పురముల, వశముగజేకొనడె వర్షవారులచేతన్ ॥

38

(12,13) సీ॥ శర్యాతిదత్తమౌ సకల సోమరసంబు త్రాగి సంతసముచేదనిసినావు

యాగంబులంగల భాగంబులంగొని వృచయాఖ్యునకుగొంత నిచ్చినావు

వృషణాశ్వసంజాత వీరపుత్రికజూచి, కోరని కోర్కెనుగోరినావు

స్వారాజ్య ధర్మంబు జక్రజేయుటజేసి యమరుల సంస్తుతులందినాడ

గీ॥ విట్టి సీ⁵క్యత్యములనెల్ల నిచటకాదు, సర్వయాగతలంబుల సంస్తుతింప

బడుచునుండు మహేంద్రుడా ! బండిపైని, వచ్చి సోమంబుగ్రోలు మవ్వారిగాగ ॥

39

(14) గీ॥ అధికదారిద్ర్య దోషంబులంటియుంట, నశ్వగోతతి వసువుల కాశపడుచు

దాతయానింద్రదేవుడు ధన్యులైన, నీకులంగిరసుల నాశ్రయింపవలనె ॥

40

(15) గీ॥ రమ్యబలయుక్త ! తేజోవిరాజమాన !, యరినిషాదన ! దండము లందికొనుము

భటులగూడియు దావక భవనమందు, నందనులు మేము ప్రీతితో నుందుమయ్య ! ॥

41

1. బ్రతుడు (తొ.పా.) 2. సకల దనుజుల, (తొ.పా.) 3. సీమీదగన్నయుండ, శవుడు బ్రహ్మాండ భాండంబు సరవిగవ్వ (తొ.పా.)
4. వేంచేయుమింద్రుడా యొక్కమారు (తొ. పా.)

† ఉశనసుడనువాడు వీరుడుగా గన్నట్లుచున్నాడు. వీరాధనయే ప్రధానముగాగల్గినాడని వీరపురుషుల దైవతములుగా బరికింపబడుచున్నారు. మనము “యము”డను పేరుతో బిలువగా పారసీకులు ‘ఇము’డను పేరువయోగించుచున్నారు. “కావ్య, ఉశన”సులు అని మనము పిలుచువారిని “కావ్య, ఉశా” నులని పారసీకులు పిలుచుచున్నారు. “వివస్వాను”ని వారు ‘వివహ్వను’డ’ని పిలుచుచున్నారు. ఇట్లే చాలచోట్ల పారసీకుల, బందవార్యుల వీరపురుషులను దేవతలుగా పూజనము చేయుచున్నవి. కావున హైందవవార్యులకు పారసీకవార్యులకు గొంతకాలమునకు దేశకాల పరిస్థితులనుబట్టి ప్రబల విరోధములేర్పడినట్లు కన్పట్టుచున్నది. పారసీకులు సరస్వతిని హరహ్వతిగా బిలుచును. నే.వేం.న.శా.

సూచన :— ఇది వేదభాషా శబ్దపరిణామ విషయము. ఈ పరిణామము దేశకాల పరిస్థితులపై నాధారపడి జరిగినదేయైనను సార్థకముగా జరిగినదో నిరర్థకముగా జరిగినదో లోతుగా బహుముఖముగా బరిశోధింపవలసి యున్నది. వ. గో. కృ.

5. ఇట్టి సీక్యత్యములనెల్ల (వా.ప్ర.పా.).

సూక్తమ్—52

ఋషిః—సవ్య ఆజ్ఞీరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 13, 15 త్రిష్టుప్

(1) త్యం సు మేషం మహయా స్వర్విదం శతం యస్య సుభ్యః సాకమీరతే।

అత్యం న నాజం హవనస్యదం రథమేన్ద్రం వపుత్యామవసే సువృక్తిభిః॥

59

(2) స వర్ష తోన ధరుణేష్యచ్యుతః సహస్రమూతిన్తవిషీషు వాపురే।

ఇన్ద్రో యద్ వృత్రమవధీన్నదీవృతమున్జిన్నర్ణాంసి జర్హృషాణో అన్తసా॥

60

(3) స హి ద్వరో ద్వరిషు వప్ర ఊధని చన్ద్రబురో మదవృద్ధో మనీషిభిః।

ఇన్ద్రం తమహ్స్వి స్వపస్యయా ధియా మంహిష్టారాతిం స హి వప్త్రరథసః॥

61

(4) ఆ యం పృణన్తి దివి సర్నబర్హిషః సముద్రం స సుభ్యః స్వా అభిష్టయః।

తం వృత్రహత్యే అను తస్మరూతయః శుష్మా ఇన్ద్రమనాతా అహతప్సవః॥

62

(5) అభి స్వపృష్ఠిం మదే అస్య యుధ్యతో రఘ్విరివ ప్రవణే సస్మరూతయః।

ఇన్ద్రో యద్ వజ్రీ ధృషమాణో అన్తసా భినద్ వలస్య వరీధీగ్ం రివ త్రితః॥

63

(6) పరీం ఘృణా చరతి తిత్విషే శవో ఽపో వృత్వీ రజసో బుధ్నుమాశయత్।

వృత్రస్య యత్ ప్రవణే కుర్గుభిశ్వనో నిజఘన్త హనోవ్విరిన్ద్ర తస్యకుమ్॥

64

(7) హ్రదం న హి త్వాన్యృషస్త్యార్మయో బ్రహ్మణీన్ద్ర తవ యాని వర్తనా।

త్వష్టా చిత్ తే యుజ్యం వావృథే శవస్తతక్ష వజ్రమభిభూతోజనమ్॥

65

(8) జఘన్వాగ్ం ఊ హరిభిః సంభృతక్రతవిన్ద్ర వృత్రం మనుషే గాతుయన్నపః।

అయచ్ఛథా బాహ్వోర్వజ్రమాయస మధారయో దివ్యా సూర్యం దృశే॥

66

(9) బృహత్ స్వశ్చన్ద్రమమవద్ యదుక్త్యగ మకృణ్వత భియసా రోహణం దివః।

యన్మానుషప్రథనా ఇన్ద్రముతయః స్వర్న్నృషాచో మరుతోఽమదన్నను॥

67

(10) ద్యౌశ్చిదస్యామవాగ్ం అహేః స్వనాదయోయవీద్ భియసా వజ్ర ఇన్ద్రే॥

వృత్రస్య యద్ బద్ధధానస్య రోదసీ మదే సుతస్య శవసాభినచ్చిరః॥

68

(11) యదిన్విన్ద్ర పృథివీ చశభుజిరహాని విశ్వా తతనన్త కృష్టయః।

అత్రాహ తే మఘవన్ విశ్రుతం సహో ద్యామను శవసా బర్హణా భువత్॥

69

(12) త్వమస్య పారే రజసో వ్యోమనః స్వభూతోజా అవసే ధృషన్మనః

చక్రృషే భూమిం ప్రతిమానమోజసోఽపః స్వః పరిభూరేప్యా దివమ్॥

70

(13) త్వం భువః ప్రతిమానం పృథివ్యా ఋష్యవీరస్య బృహతః పతిర్భూః।

విశ్వమాప్రా అన్తరిక్షం మహిత్వా సత్యమథా నకిరన్యస్తావన్॥

71

(14) న యస్య ద్యావాపృథివీ అను వ్యచో న సిన్ధవో రజసో అన్తమానకుః।

నోత స్వవృష్టిం మదే అస్య యధ్యత ఏకో అన్యచ్ఛక్రృషే విశ్వమానుషక్॥

72

(15) ఆర్చన్నత్ర మరుతః సస్మిన్నాజౌ విశ్వే దేవాసో అమదన్నసు త్వా ।

వృత్రస్య యద్ భృష్టిమతా వధేన ని త్వమిన్ద్రో వ్రత్యానం జహన్త ॥

73

సూక్తము—52

ఋషి—సవ్యుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1,2,3,4,5,6) సీ॥ తటిసీ జలంబులఁదారుమారుగఁజేయు, వై రిబలంబుల వంచెనెవఁదొ ?

శత్రుంజయుండయి, చంద్రప్రభుండయి, సోమవర్ధితుడగు శూరుఁడెవఁదొ ?

శోభనావయవ సంశోభిమరుదణ, వశమున నెంతేని వరలునెవఁదొ ?

త్రితుఁడుపరిధలట్లు తీక్షణలాసురు నాసోమరసశక్తి నడఁచెనెవఁదొ

గీ॥ వారి సముదాయముంగొని వైరిమిగుల, శబ్దముంచేయుచుండఁగ శక్తితోడ

వజ్రమున వానిఁగొట్టె నెవ్వఁడొవానిఁబిలిచి, సోమరసంబు నర్పింపుఁడెలమి ॥

42

(7,8,9) సీ॥ సలిల ప్రవాహముల్ సరసుఁజేరెడుభంగిఁ, బుణ్య మంత్రములు నిన్బొందుచుండఁ

ద్వష్టచే దత్తమైతనరారు వజ్రంబు త్వద్భాహుతలమున వరలుచుండ

శత్రువునగు మూఢ వృత్రాసురు'వధింప నశ్వముపై నెక్కి యరుఁగుచుండ

నాహ్లాదకంబయి యలరు సామమునిన్ను వృత్రుని భయముచే వేడుచుండఁ

గీ॥ బ్రాణరూపములగు మరుత్పంక్తివేడ్క, నిర్భరానంద సుఖరీతి నీకుఁ గలుగ

హెచ్చరించిన వజ్రమునెత్తికొనుచు, నరిగినాడవు వృత్రుని హననమునకు ॥

43

(10) గీ॥ స్వర్గమంతయు వృత్రుని స్వనమువలన, సంచలింపంగదొడఁగెను శాంతివీడి

సోమరసపానమత్తత శోభిలంగ, వృత్రవధమునుజేయవే వృత్రవైరి ! ॥

44

(11) గీ॥ అమరలోకంబునకు నిర్భయంబునేయి, వృత్రహతకుని వధియించితీవు ప్రిజిః

యాకసంబెంత విస్తృతి నందుచుండె, నంత విస్తృతి వృత్రుని హననమందె ॥

45

(12) గీ॥ గగనమందుండి భూలోకకలననెల్ల, 2నస్మదీయుల రక్షకై యనువుచుంటి

వంతరిక్షంబునకు మఱి యమరలోక, మునకుఁ బ్రతినిధివై యుంటి ఘనహయుండ ! ॥

46

* అంగిరసపుత్రుడైన సవ్యుడని సంస్కృత మూలప్రతులలోఁగలదు. వ.గో.కృ. 1. వృత్ర (త్రు?) నివధియింప (తొ.పా.) 2. మాదు రక్షకైజేసి మనువుచుంటి (తొ.పా.)

- †(13,14. సీ॥ స్వర్లోక భూలోక సౌఖ్యంబునకు నీవె ప్రతినిధి వెతివి ప్రజమీర
 15) నాకసంబున భూమియందున సింహపుత్రజంబు మించితి తేజమలర
 వృత్రాదులన్ నీవు విపుల బలంబున మించితి వతిశక్తి మించి వెలుగ
 భవదీయక క్రిని బరులు బొందనియట్లు చరియించితివి శక్తి చాలగ్రాల
 గీ॥ జంగమ సావరంబులౌ జగములన్ని, నీ యధీనంబులై యుండె నిన్నెరుంగ
 శక్యమెటులౌను జెప్పుము : శక్రదేవ! సాటి యెవ్వారు? నీకు నీజగమునందు ॥

47

సూక్తమ్—53

ఋషిః—సవ్య ఆజీరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 10-11 త్రిష్టుప్.

- (1) న్యూ॒క॒ మ॒ వాచ॑ం ప్ర॒ మహే॑ భ॒రామహే॑ గి॒ర ఇ॒న్ద్రాయ॑ స॒దనే॑ వి॒వస్వ॑తః ।

నూ చి॒ద్ధి రత్నం॑ స॒సతామి॑వావిదన్న దు॒ష్టుర్ని॑వి॒ణోదే॑ష శస్య॑తే ॥

74

- (2) దు॒రో అ॒శ్వస్య॑ దు॒ర ఇ॒న్ద్ర గో॑రసి దు॒రో య॑వస్య వసు॒న ఇ॒నస్ప॑తిః ।

శై॒తన॑రః ప్ర॒దివో॑ అ॒కామక॑ర్మ॒నః! స॒ఖా స॒ఖిభ్య॑స్తమి॒దం గృ॑ణీమసి ॥

75

- (3) శచీ॑వ ఇ॒న్ద్ర పు॒రుకృ॑న్ ద్యు॒మత॑మ తవే॒దిదమ॑భి॒తశ్చే॑కితే వసు ।

అ॒తః సం॑గృ॒హ్యాభి॑భూ॒త ఆ భ॑ర మా త్వా॒యతో జు॑తుః కా॒మమూ॑నయీః ॥

76

- (4) ఏ॒భిర్ద్యు॑భిః సు॒మనా॑ ఏ॒భిఃస్తు॑భిర్నిరు॒న్ద్రానో॑ అమ॒తిం గో॑భి॒శ్వినా॑ ।

ఇ॒న్ద్రేణ॑ ద॒స్యం ద॒రయ॑న్త ఇ॒న్ద్రభి॑ద్యు॒తవ్వే॑ష॒సః సమి॑షా ర॒భేమ॑హి ॥

77

† ఋగ్వేదము ప్రథమ మండలము 52వ సూక్తములో మొత్తము 15 ఋక్కులుండగా 14 ఋక్కులు మాత్రమే యున్నట్లును “స్వర్లోక భూలోక” ఇత్యాది సీసపద్యము 13, 14 ఋక్కులకు మాత్రమే యనువాదమైనట్లును వ్రాతప్రతిలో బొరపాటుగ వ్రాయబడినది. (చూ-వ్రాతప్రతి. 1వ. సంపుటము. 205 పుట) కాని యీ సీసపద్యము 13, 14, 15 ఋక్కులు మూడింటికిని ననువాదము. వ.గో.కృ.

1. అకామకర్మనః (వ్రా.ప్ర.)

(5) సమిన్ద్రో రా॒యా సమిషా॑ రభేమహి॒ సం వాజే॑భిః పురు॒శ్యన్తైరభి॑ద్యుభిః ।

సం దే॒వ్యా వ్ర॒చ॒త్యా వీ॒ర॒కు॒ష్మయా॑ గోఅ॒గ్రయా॑శ్వా॒వత్యా॑ రభేమహి ॥

78

(6) తే త్వా మదా॑ ఆమదన్ తాని పృ॒ష్ట్యా తే సో॑మాసో వృ॒త్రహ॑త్యేషు సత్పతే ।

యత్ కార॑వే దశ వృ॒త్రాణ్యవ్ర॑తి బర్హి॒ష్మతే॑ ని సహ॑స్రాణి బర్హ॒యః ॥

79

(7) యుదా॑ యుధ॒మువ॑ ఘేదే॒షి ధృ॒ష్టయా॑ పురా పురం సమి॒దం హం॑స్యోజసా ।

స॒మ్యా యదిన్ద్రో॑ స॒ఖ్యా వరా॑వతి నిబర్హ॒యో సము॑చిం నామ మాయి॒నమ్ ॥

80

(8) త్వం కర॑ణ్ణముత పర॒యం వదీ॑ పే॒జిష్టయా॑తిథిగ్వస్య వర్త॒సి ।

త్వం శతా॑ వర్జ్శ్చదస్యాభినత్ పురో॑ అనానుదః పరి॒షూతా॑ ఋజి॒శ్వనా॑ ॥

81

(9) త్వమే॒తాన్తానరా॑ణ్ణో ద్విర్దశా॑ అబ॒ధునా॑ సు॒శ్రవ॑సోవజగ్ము॒షః ।

షష్ఠిం సహ॑స్రా నవ॒తిం నవ॑ శ్రుతో వి చ॒క్రేణ॑ ర॒థ్యా దు॒ష్పదా॑వృ॒ణక్ ॥

82

(10) త్వమా॑విథ సు॒శ్రవ॑సం తవో॒తిథి॑వ్ర॒వ త్రామ॑భిరిన్ద్రో తూర్వయా॑మ్ ।

త్వమ॑స్మై కుత్స॒మతి॑థిగ్వ॒మాయం॑ మహే రాజ్ఞే॑ యూనే అర॒ణ్ధనా॑యః ॥

83

(11) య ఉ॒దృచీ॑న్ద్రో దే॒వగో॑పాః సఖా॑యస్తే శి॒వత॑మా అసా॒మ ।

త్వాం స్తో॒షామ॑ త్వయా॒ సువీ॑రా ద్రా॒ఘీయ॑ ఆయుః ప్రత॒రం దధా॑నాః ॥

84

సూక్తము—53

ఋషి—నవ్యుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1,2) సీ॥ దాతృత్వమున నొప్పుదగు మరుద్గణమెల్ల నిన్నుఁదనియింపంగ నేర్వలేదు
వజ్రాయుధముతప్ప వజ్రః యింకేదియు ఘోరవృత్రాసురుఁ గొట్టలేదు
దానవధనమంత దానంబు మాకీయ శక్ర! యెవ్వనికైన శక్తిలేదు
హయగోగణంబుల నందింప మాకిల నెంతేని నెవనికి నేపులేదు
- గీ॥ హ¹యసుదాతవు పశుదాత వధికవస్తు, దాతవై వసుధన మణిదాతవైన
నీకు² యజ్ఞగృహంబున నున్నతముగ, సన్నతులు చేతుమయ్యః యోశక్రదేవః ॥ 48
- (3) క॥ ధనమంతయు నీదేయగు, ధనముప్రసాదించు మాకుఁ దద్దయుఁబ్రీతిన్
ధనకాంక్షనెల్లఁదీర్చుము, మునిజన సంస్తోత్రపాత్రః ముఖ్యచరిత్రాః ॥ 49
- (4) క॥ చరువు పురోడాశంబున్, వరసోమరసంబు గొనుచు వర్ధిలైడు నో
సురపతి⁴! మాదారిద్ర్యము, సరగునఁబోఁగొట్టి మిగుల సౌఖ్యంబిడుమా : ॥ 50
- (5) గీ॥ శత్రుహింసక చాతురీచణము మిగుల, దీప్తివంతంబునగు నీదుధీవిశేష
మును, బలంబును, ధనముఁ నమోఘమంచు, గాంచి పూనితిమయ్యః యీకార్యమునకు ॥ 51
- (6,7,8,9) సీ॥ సోమరసంబుతో సొంపారు చరువెల్ల భక్షించి భక్షించి బలసినావు
యుద్ధశీలుండవై యౌద్ధత్యముంబూని యరిపురంబుల నష్టపరచినావు
నముచిమాయలఁగొట్టి సముచితంబుగవాని శిరము వజ్రంబుచేఁజీర్చినావు
దివిజారి వధనిమిత్తి భూతముగఁగొని యధ్వరోపద్రవ మడఁచినావు
- గీ॥ పర్ణయ⁵ ప్రముఖరాజులఁబంతగించి, శక్తి వజ్రములన్ శక్ర! చంపినావు
సుశ్రవోరాజునీకు⁶ సంస్తుతులఁజేయ, వానిశత్రువులంఁగొట్టఁ బూనినావు ॥ 52
- (10,11) క॥ రాజితకీర్తి! సుశ్రవసురాజ్యమునంతను నిర్వినావు వి
వ్రాణిత తుర్వయాణ విభుభావముఁగిన్నను దుంచినావు న
తేజ మెలర్చ మిత్రుల సుధీరులుగా నొనరించినావు నీ
రాజపదంబు నెన్నుచు విరాజిలుచుంటిమి శక్ర దేవుడా : ॥ 53

* అంగిరస పుత్రుడైన నవ్యుడని సంస్కృతమూలము. వ.గో.క్క. 1. అశ్వసుదాతవు (తొ.పా. గణభంగము. లేక యింద్ర గణ మునకు మారు “జల”ప్రయోగము. వ.గో.క్క.) 2. నిన్ను యజ్ఞగృహంబున నున్నతముగ. (తొ.పా.) 3. దీర్చవై (తొ.పా.) దీర్చ (ర్చు?) ము. (ప్రా.ప్ర.పా.) 4. సురపతి:మాదు దరిద్రత. (తొ.పా.) 5. ప్రముఖశబ్దములో “ప్ర”వర్ణమునుదేల్చి పలుకవలయు. కాఁగా “పర్ణయ” శబ్దములోని “య” లఘువగును. లేక యింద్రగణమునకుమారుగా “జల” మువయోగింపఁబడెననియెన్నవగు. వ.గో.క్క. 6. నీకు నుతి సుంతఁ జేయ (తొ.పా.)

సూక్తమ్—54

ఋషిః—సవ్య ఆజీరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 6, 8-9, 11 త్రిష్టుప్

(1) మా నో అస్మిన్ మమవన్ పృత్వహసి నహి తే అన్తః శవసః పరీణశేః

అక్రన్తయో నద్యోః రోరువద్ వనా కథా న క్షోణీర్భయసా సమారత॥

85

(2) అర్చా శక్రాయ కాకినే శచీవతే శృణ్వంతమిన్ద్రం మహాయన్నభిష్టుహి

యో ధృష్టునా శవసా రోదసే ఉభే పృషా పృషత్వా పృషథో న్యృజ్జితే॥

86

(3) అర్చా దివే బృహతే కూష్యంఽవచః స్వక్షత్రం యన్య ధృషతో ధృషన్మనః

బృహచ్చనా అసురో బర్హణా కృతః పురో హరిభ్యాం పృషథో రథో హి షః॥

87

(4) త్వందివో బృహతః సాను కోపయో ఽవ తమనా ధృషతా శమ్బరం భినత్

యన్మాయినో వ్రద్ధినో మద్దినా ధృషచ్చితాం గభస్తీమశనిం పృతన్యసి॥

88

(5) ని యద్ వృణక్షి శ్వసనస్య మూర్ధని శుష్టస్య చిద్ వ్రద్ధినో రోరువద్ వనా

ప్రాచీనేన మనసా బర్హణావతా యదద్యా చిత్ కృణవః కస్త్యా పరి॥

89

(6) త్వమావిథ సర్వం తుర్వశం యదుం త్వం తుర్వీతిం వయ్యం శతక్రతోః

త్వం రథమేతశం కృత్యేవ్య ధనే త్వం పురో నిజతిం దమ్భయూనిని॥

90

(7) స ఘా రాజా సత్పతిః శూశువజ్జనో రాతహవ్యః ప్రతియః శాసమిన్వతి।

ఉక్తా వా యో అభిగృణాతి రాధసా దానురస్మా ఉపరా పిన్వతే దివః॥

91

(8) అనమం క్షత్రమసమా మసీషా ప్ర సోమపా అపసా నస్తు నేమే।

యే త ఇన్ద్రో దదుషో వర్ధయన్తి మహి క్షత్రం ఘవిరం పృష్ఠయం చ॥

92

(9) తుభ్యేదేతే బహుతా అద్రిదుద్ధాశ్చమూషదశ్చమసా ఇన్ద్రోపానాః।

వ్యశ్నుహి తర్పయా కామమేషామథా మనో వసుదేయాయ కృష్వ॥

93

(10) అపామత్సిద్ధరుణహ్వరం తమో అన్తర్వృతస్య జరరేషు పర్వతః।

అభీమిన్ద్రో నద్యో వప్రిణా హితా విశ్వా అనుష్ఠాః ప్రవణేషు జిఘ్నుతే॥

94

(11) స శేవృవమధి ఛా ద్యుమ్నమస్మే మహి క్షత్రం జనాపాశిన్ద్రో తవ్యమ్।

రజై చ నో మఘోనః పాహి సూరీన్ రాయే చ నః స్వవత్స్యా ఇషే ఛాః॥

95

సూక్తము—౭4

ఋషి—శవ్యుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) గీ॥ పాపఫలభూత సంగ్రామ పద్ధతులను, దావక బలంబు నెదిరించు ధన్యుడెవడు?

నీదుశక్తిని జవిగొని నిఖిల జగము, భీతినొందుచునుండె విఖ్యాతివీడి॥

54

* అంధ్రానువాద గ్రంథము వ్రాతప్రతిలో (1వ. సంపుటము 209వ పుటలో) విస్తృతముగా “శవ్యుడు” అని “శ” వర్ణముతో ఋషి పేర్కొనబడినాడు. ఇది పొరపాటున వ్రాయబడెనో బుద్ధి పూర్వకముగా వ్రాయబడెనో తెలియదు. సంస్కృత (ముద్రిత) మూల ప్రతులలో “సవ్య ఆంగిరసః” అని అంగిరస పుత్రుడైన సవ్యుడు ఋషిగా నుటంకింపబడినాడు. వ.గో.కృ.

- (2) గీ॥ శత్రుధర్షకమైనట్టి శక్రశక్తి, జగమునంతయు సాధించె, జాతురిమను
గాననధ్వర్యులందఱుఁ గొతుకమున, బూనుదుఱుగాక వృత్రారి పూజలకయి ॥ 55
- (3) గీ॥ శస్త్రచ్చయకుఁడు సర్వశత్రు భయంకరుం, డశ్వ¹రథపురస్కృతాసురజయి
యైన నింద్రమూర్తి కఖిల సుఖంబులు, కలుగుఁగాక ననుచుఁ బలుకవలయు ॥ 56
- (4,5,6) సీ॥ శంఖర హతకుని జంపువేళనభంబు కదలునట్టులు చేయఁగలిగినావు
రసముల నెండించు రవిమండలముపైని వర్షము వర్షించి వరలినావు
చూతఫలానికి సుందరమృదు భావమం²దించు వాడవై యలరినావు
ఘర్మకాలమునందుఁ గర్మసాక్షికి జలములను నందించుచు మెలఁగినావు
గీ॥ యజ్ఞనాయక! నీకంఠెనధికుఁడెవఁడు? నీవె సర్వాధికారివి నిగమవేద్యః
బహువిధ ప్రాజ్ఞుడవువ్రయ్య బాధకుండ, వట్టి నీవందుకొనరాదె! యఖిలనుతుల ॥ 57
- (7,8) చ॥ బలమనమానమై తనరి భవ్యసురాళిని గాఁచుచుండె, నీ
లలిత విశుద్ధబుద్ధి, సువిలాసవిశేషమహత్వ చాతురీ
కలిత మనోజ్ఞమై చెలఁగె, గర్మకరుల్ భవదీయ పుంస్తవమున్
బలమును హెచ్చుఁజేయఁదగఁబల్కిరి, శత్రు వినాశ దీక్షతై ॥ 58
- (9) ఉ॥ సోమరసంబునీకొఱకు సౌంపుగఁదెచ్చితిమయ్య! యింద్రుడా!
కామము పూర్ణమౌనటులఁగమ్మఁగఁగ్రోలుము దానిఁజిత్త మెం
తే ముదమొందునట్టుల ననింద్య చరిత్రుడా! యోపవిత్రుడా!
నేమ మొసంగుచున్ మిగుల శీఘ్రము మాకు ధనంబు నీయుమా! ॥ 59
- (10) కా॥ ఈ లోకత్రయమాక్రమించుకొని యావృత్రాసురుండుండఁగాఁ
గాలాకారముతోడఁజీకటులు శంకాతంకలేకుండగా
లోలాభంబులఁగప్పునప్పుజలముల్ సుంతేని లేకుండుచో
వాలాయంబుగ వృత్రునిం దునుముచున్ వర్షంబు నీవీయవే! ॥ 60

† అసురుఁడు పారసీకులు - పారసీకార్యులు మనలకు “దేవత”లను పేరు పెట్టునప్పుడు దేవతా శబ్దమునకు ఎట్లు సర్వదూష్టమగుర్భమును జెప్పిరో అట్లే పారసీకులు తమ మతమునకు అసుర మతమనియు తామసురులమనియు నెప్పుడు పిలుచుకొనసాగిరో అప్పుడే “అసుర” శబ్దార్థము హైందవాద్యులవల్ల సర్వదూష్టముగా మారినది. ప్రథమ దశలో నసురశబ్దమునకుఁ జక్కని యర్థముండెను. మన యార్యులకు ముఖ్యుడై వతమగు నింద్రునకు అసురుడను విశేషణముగలదు. అసురుడనగా బలవంతుడని యర్థము. (నే.వేం.న.శ)

గమనిక—ఒక్క “అసుర” శబ్దము మాత్రమేకాదు. దాదాపు వేదములలోని శబ్దములన్నియు సంఘవ్యవస్థనుబట్టి యర్థపరిణామమునకు గుటిమైనవి. దానికిఁదోడు శబ్దములు వేదములలోనే రకంకాలుగా మార్పునొందినవి. ఇది ప్రత్యేకముగాఁ బరిశోధింపవలసిన యత్యంత పరమ వైజ్ఞానిక విషయము. వ.గో.కృ. [విశేష విషయములకై చూడు. తెలుగు 84వ సూక్తము 11వ ఋగనువాదము 92వ పుట పుటనోటు, 139వ సూక్తము 11వ ఋక్కు పుటనోటు] వ.గో.కృ.

1. “దశ్యపురస్కృతుండసురుఁడు జయి” అని 54వ సూక్తములోని 3వ ఋక్కునకనువాద పద్యమైన (1వ, సంపుటము 209వ పుట, 56వ పద్యము) అటవెలది రెండవపాదము గణధంగ దోషముతోనున్నది. కావున “దశ్యరథ పురస్కృతాసురజయి” అని లక్షణయంతముగా ముందునట్లు సవరింపబడినది. వ.గో.కృ.

2. నందించువాయవరినావు (హి.పా.) 3. దానిచిత్తమెంతే (ప్రా.ప్ర.పా.)

- (11) మ॥ వినుమోః నిర్జరశత్రునాశకః మహావీర్యంబు మా కిచ్చుచున్
 ఘనమౌక్షత్ర బలంబుగీర్తియుఁగడుంగల్పించుచున్ వర్షమున్
 ధనసంపత్తియు నశ్వవృద్ధియును 1నందం బొప్పఁగా నిచ్చి మ
 మృనయంబుం దయఁజూడుమందుము బుధాధ్యక్షేః శచీవల్లభాః ॥

61

సూక్తమ్—55

ఋషిః—సవ్య ఆజ్ఞీరసః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—జగతీ

- (1) ది॒వశ్చి॒దస్య॑ వ॒రిమా॑ వి ప్ర॒వత॑ ఇ॒న్ద్రం న మహ్నా॑ పృ॒థివీ॑ చ॒న ప్ర॒తి ।

భీ॒మస్తు॑వి॒ష్ణోఽర్చ॑ణి॒భ్య ఆ॒తపః॑ శిశీ॒తే వ॒జ్రం తే॒జసే॑ న వ॒స॒నగః॑ ॥

96

- (2) సో॑ అ॒ర్హవో॑ న న॒ద్యః స॒ముద్రీ॒యః ప్ర॒తి గృ॑హ్లా॒తి వి॒త్రేతా॑ వ॒రీమ॑భిః ।

ఇ॒న్ద్రః సోమ॑స్య పీ॒తయే॑ వృ॒షాయ॑తే స॒నాత్ స యు॑ద్ధ॒ ఓజ॑సా ప॒సస్య॑తే ॥

97

- (3) త్వం॑ తమి॒న్ద్ర ప॑ర్వ॒తం న భో॑జ॒సే మహ్నో॑ నృ॒ష్టస్య॑ ధ॒ర్మజా॑భిర॒జ్యసి॑ ।

ప్ర పీ॒ర్యేణ॑ దే॒వతా॑తి చే॒కతే॑ విశ్వ॒స్మా ఉ॒గ్రః క॑ర్మజే॒ పురో॑హితః ॥

98

- (4) స ఇ॒ద్ వనే॑ స॒మన్య॑భి॒ర్వచ॑స్యతే చారు॒ జనే॑షు ప్ర॒బ్రువా॑ణ ఇ॒న్ద్రియ॑మ్ ।

వృ॒షా చ॑స్థు॒ర్వవ॑తి హ॒ర్మతో॑ వృ॒షా జే॑మే॒ణ ధే॑నాం మ॒మనా॑ యది॒న్వతి॑ ॥

99

- (5) స ఇ॒న్తహ్ని॑ సమి॒థాని॑ మ॒జ్జనా॑ కృ॒ణోతి॑ యు॒ద్ధ ఓజ॑సా జనే॒భ్యః ।

అ॒థా చ॑న క్రు॒ద్ దధ॑తి త్విషీ॒మత॑ ఇ॒న్ద్రాయ॑ వ॒జ్రం ని॒ఘని॑ష్నుతే వ॒ధమ్ ॥

100

(6) స హి శ్రవస్యః సదనాని కృత్రిమా క్షయ వృధాన ఓజసా వినశయన్ ।

జ్యోతింపి కృణ్వన్నవృథాణి యజ్యవే అన సువ్రతుః సర్తవా అనః సృజత్ ॥

101

(7) దానాయ మనః సోమపావన్నస్తు తే అర్వాణ్నా హరీ వన్దనశ్రువా కృధి ।

యమిష్ఠానః సారథయో య ఇన్ద్ర తే న త్వా కేతా ఆ దభువన్తి భూర్ణయః ॥

102

(8) అప్రక్షితం వను బిభర్షి హస్తయోరషాహ్లాం సహస్తన్వి శ్రుతో దధే ।

ఆవృతాసో అవతాసో న కర్తృభిస్తనూషు తే వ్రతవ ఇన్ద్ర భూర్ణయః ॥

103

సూక్తము—సీస

ఋషి--సవ్యుడు *

దేవత--ఇంద్రుడు

(1) గీ॥ విష్ణుపదముకంటె విరివి నీ సచ్చక్తి, మహియుడక్కువగును మహిమచేత
దేవరాజః పవని దీక్షంబుగాజేయు, మెద్దుకొమ్మువలె నహీనగతిని ॥

62

(2) చ॥ వననిధివోలె నీవు బుధపాలకః శత్రుని రితాంబువుల్
గొనుచు విశాలభూమిపయి గొల్బిన నింపుచునుండి వేడ్కతోఁ
బనిగొని సోమపానమును బంత మెలర్పఁగఁజేసి సంతసం
బున నుతులంగొనంగఁబరిపూర్ణమనస్కుడ వౌటలేదొకోః ॥

63

(3) చ॥ ఎవఁడతివర్షణార్థమయి యేపునఁగొట్టును మేఘరాశి నిం
కెవఁడు ధనాధినాథులగు నీశ్వరులన్ నియమించుచుండుఁ దా
మెవనిని వృత్ర నాజి బుధులెంతయునుంఁత్రు పురస్థలిం దదీ
య విబుధపాలకుంబిలువుఁడార్యులు యాజ్ఞకులెల్లసూక్తులన్ ॥

64

* అంగిరసపుత్రుడు సవ్యుడని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ.

- (4) గీ॥ † మౌనముద్రను ధరియించు మౌనిజనులు, నెవని నుతియించుచుండ రహీనగతిని
వాడు నిజజనులకు నెల్లబలము యాగ, సక్తి నొసగునుగాతను రక్తి మెఱయ ॥ 65
- (5) క॥ జనులను రక్షించుటకై, పనిగొనియిందుండు స్వీయబలయుక్తుడై
యని మెనలకుఁబోవుటచే, ననయము నుతిపాత్రుడయ్యె యందఱితెపుడున్ ॥ 66
- (6) చ॥ బలమున శత్రువట్టఁబాపుచు సూర్యముఖగ్రహంబులం
జలమునఁబట్టి బాధలనుశక్తి నిగొట్టుచు మట్టుపెట్టుచుం
దలకొని యజ్ఞకర్తలకుఁదద్దయు వృష్టిని గల్గఁజేయుచున్
సౌలయకవృద్ధిఁబొంది నిజశూరతఁజూపవె నీవు శక్రుడా! ॥ 67
- (7,8) సీ॥ సోమపానప్రియాస్తోక మానసమునీకభిమతఫలదమై యలరుచుండఁ
దావకాశ్వంబులు తద్దయుఁబ్రీతితో యాగాభిముఖములై సాగుచుండ
నియమనదాతురీనిత్యసంపదతోడ నేర్పున సారథి నిలచియుండఁ
బ్రాతికూల్యచ్చేదబహుదక్షిణ నీదు వివిధాయుధాధిపుల్ వెలయుచుండ
గీ॥ బలధనంబులు రెండును బలసియుండఁ, బెక్కుప్రతువులు తనువునఁబిక్కుటిల్ల
వృత్రవధకర్మలన్నియు విస్తరిల్ల, సాటియెవ్వఁడు నీకోయి? శక్రదేవ! ॥ 68

సూక్తమ్—56

ఋషిః—నవ్య ఆజ్ఞీరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ

- (1) ఏష ప్ర పూర్వీరవ తస్య చక్రిషోఽత్యో న యోషాముదయంస్త భుర్యణీః।
దక్షం మహే పాయయతే హిరణ్యయం రథమావృత్త్యా హరియోగమృభ్యసమ్॥ 104

- (2) తం గూర్తయో నేమన్నిషః పరీణసః సముద్రం న సంచరణే సనిష్యచః।
పతిం దక్షస్య విదధస్య నూ సహో గిరిం న చేనా అది రోహా లేజసా ॥ 105

† మౌనముద్రను ధరియించి మౌనిజనులు—మునివృత్తి నవలంబించుట పురాణములలో వర్ణితమయ్యెను. అంతకుఁబూర్వమీ మునివృత్తి లేదని కొందఱనెదరు. కాని యీ మంత్రమువల్లనట్టి మూఁద అర్చదేశమందుండినట్లు తెలియుచున్నది. (నే.పేం.న.శా.)

సూచన—మౌనముద్ర అన్నది ప్రత్యేకమైన (ముని) వృత్తికాదు. దీనికిఁ గాఁపరిమితియులేదు. ఇది బుద్ధి మనోవ్యవస్థలపై నాధారపడి యుండును. ఏ నియమమైనను మన యవసరముల ననుసరించి కృష్ణలీలగా విష్ణుమాయగా మన మేర్పరుచుకొన్నవే యనుట నిస్సందేహమైన విషయము. వ.గో.కృ. 1. వీటులను (తొ.పా.) 2. నీకీవిశాలజగతి (తొ.పా.)

(3) స తుర్వణిర్మహాగం అరేణు పౌన్యే గిరేర్భుష్టిర్న భ్రాజతే తుజా శవః ।

యేన శుష్టం మాయినమాయసో మదే దుద్ర ఆభూష రామయన్ని దామని ॥

106

(4) దేవీ యది తవిషీ త్యావృథోతయ ఇన్ద్రం సిషక్త్యుషనం న సూర్యః ।

యో ధృష్టునా శవసా బాధతే తమ ఇయర్తి రేణుం బృహదర్హరిష్యజేః ॥

107

(5) వి యత్ తిరో ధరుణమచ్యుతం రజో కిప్తిపో దివ ఆతాను బర్హణా ।

స్వర్మీహే యన్మద ఇన్ద్రో హర్షాహన్ వృత్రం నిరపామాభో ఆర్హవమ్ ॥

108

(6) త్వం దివో ధరుణం ధిష ఓజసా పృథివ్యా ఇన్ద్రో సదనేషు మాహినః ।

త్వం సుతస్య మదే అరిణా అపో వి వృత్రస్య సమయా పాష్యరుజః ॥

109

సూక్తము—56

ఋషి—సవ్యుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) చ॥ బడబను గ్రీడకై పిలుచు బాడబరీతిని నీవు శక్రుడా :

తడబడకుండ సోమరసధారను దెమ్మనిచెప్పి వేడ్కతో

వడివడివచ్చి సుందర సువర్ణవికార రథంబు నెక్కి చొ

ప్పుడ యజమాన దత్తమగు భవ్యరసంబనురక్తిఁ గ్రోలుమా! ॥

69

(2) ఉ॥ స్వాభిమత ప్రసూనములఁ జక్కఁగ నేరుటకై ప్రజాతతుల్

ప్రాభవమొప్పుఁ బర్వతముపైకి గతించెడునట్లు నొకలన్

శోభిత నావికావితతిచొప్పుడ సింధువుఁజేర్చురీతి న

త్యాభవెలుంగు నింద్రునకు నందఁగఁజేయుడు సంస్తవంబులన్ ॥

70

- (3) గీ॥ వై రినే బలమునుగొని బంధనమున, నెఱినిబద్ధునిగాఁజేసె నిరరుండు
శత్రుహింసకమైనయా శత్రుబలము, మెండుగానుండుఁగాకఁజెన్నొండమాట్కి ॥ 71
- (4) ఉ॥ కాటుకయట్టి చీకటులు క్రమ్మగఁజేసి జనాశితెప్పడుం
బాటులుకల్గఁజేసి కడుబాధలు పెట్టెడి వృత్రశత్రు కా
రాటముపెట్టు శక్తుల విరాజిత శక్రుఁడు రక్షణార్థమై
సూటిగ వజ్రముంగొనుచు శోషిలఁజేసెడుఁగాక వైరులన్ ॥ 72
- (5) ఉ॥ వై రినిరోధితంబయిన వారిని, వ్రాణుల జీవనార్థమై
కోరిరయంబునం జనుల కోర్కెల, దీర్పఁగఁ దెచ్చినఁడ వా
నీరము దిక్కులందునిచి నీమముతో బలవృత్రదానవుం
జేరివధించితీవు హరిచెప్పఁగ శక్యమెనీదు శక్తులన్ ॥ 73
- (6) గీ॥ సోమపానజాత శోభచేగడునుబ్బి, శిలనుబూని వృత్ర శిరముఁగొట్టి
దివమునుండి జలముఁదెచ్చి భూతలమున, నుంచుచుంటి వింద్ర : యోర్పుతోడ ॥ 74

సూక్తమ్—స7

ఋషిః — సవ్య అజ్గీరసః

దేవతా — ఇంద్రః

ఛందః — జగతీ

- (1) ప్ర మంహిషాయ బృహతే బృహద్రమే సత్యశుష్మాయ తవసే మతిం¹ భరే ।

అపామివ ప్రవతే యస్య దుర్ధరిం రాధో విశ్వాయు శవసే అపావృతమ్ ॥

110

- (2) అధ తే విశ్వమను హసదిష్టయ ఆపో నిమ్నేవ సవనా హవిష్మతః ।

యత్ పర్వతే న సమశిత హర్యత ఇన్ద్రస్య వజ్రః శ్చథితా హిరణ్యయః ॥

111

- (3) అస్మై భీమాయ నమసా సమధ్వర ఉషో న శుభ్ర ఆ భరా పనీయసే ।

యస్య ధామ శ్రవసే నామేన్ద్రియం జ్యోతిరకారి హరితో నాయసే ॥

112

(4) ఇ॒మే త ఇ॒న్ద్రో తే॒ వ॒యం పు॒రు॒ష్టత॒ యే త్యా॒రభ్య॒ చరా॒మసి ప్ర॒భూవ॒సో ।

న॒హి త్వ॒దన్యో గి॒ర్వణో గి॒రః స॒మత్ క్షోజీ॑రి॒వ ప్రతి॑ నో హ॒ర్య తద్ వ॒చః ॥

113

(5) భూ॒రి త ఇ॒న్ద్రో వీ॒ర్యం॑ త॒వ స్మ॒న్యస్య॒ స్తోతు॑ర్మ॒మవన్ కా॒మమా పృ॒ణ ।

అ॒ను తే ద్యా॒ర్పుహ॒తీ వీ॒ర్యం మ॒మ ఇ॒యం చ తే పృ॒థివీ నే॒మ ఓ॒జసే ॥

114

(6) త్వం త॒మిన్ద్రో వర్వ॑తం మ॒హా॒మరుం వ॒జ్రేణ॑ వ॒జ్రీన్ పర్వ॑శశ్చ క॒ర్తిత॑ ।

అ॒వాస్మ॒జో ని॒వృతాః స॒ర్తవా అ॒పః స॒త్రా వి॒శ్వం దధి॑షే॒ కేవ॑లం స॒హః ॥

115

సూక్తము—57

ఋషి—సవ్యుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు†

- (1) మ॥ పలుదానంబులు నేయువాని ఫలదుంభాస్వత్స్వరూపాత్మకుం
బలవంతున్ గుణరాజ మానమహిమున్ భావించెదన్, నిమ్నగా
జలవేగంబును నావరాని పగిదిన్ జంభారి జాహ్నుధమ్
బలముంగొట్టుట కష్టసాధ్యముగదా ! భావింప నెంతేనియున్ ॥

75

* అంగిరస పుత్రుడగు సవ్యుడని సంస్కృతములము. వ.గో.కృ.

† భోగజకాయ శాసనము క్రి॥ ౪॥ పూర్వము 1400—ఈ శాసనము 1907 సం॥మున కప్పదోసిషా దేశములో (ఏష్యామైనరు) హూగో వింక్లరు (Hugo Vinckler) అను జర్మను విద్వాంసునకు భూమిలో దొరికినది. ఈ శాసనమందలి భాష యేమో తెలియుటలేదు కాని యిందు ఇంద్ర, వరుణ, నాసత్య శబ్దములు కలవు. దీనిని బట్టుకొని వలువుడు ప్రాకులాడిరి. కాని యిది క్రి॥ ౪॥ పూర్వము 1400 B.C. కాలము నాటిదేకాని యంతకంటెఁ బురాతన కాలమునాటిదాదు. అంతకు ముందే యిండియానుండి పారసీకులు తరిమివేయఁబడినట్లు నిదర్శనములున్నవి. వారి దైవ తములు చాలవఱకు హిందూదైవతములు. ఈ శాసనము పారసీకులలో లేక తత్సంబంధజాతిలో లేక యిండియానుండి యచ్చటికి వలసపోయిన అర్యభాషకు సంబంధించినదో స్పష్టముగాఁ దెలియదు. అర్యభాషకు సంబంధించిన వారిదై యందునేమో. అందు హిందూదేవతలు దూషింపఁబడిరో, భూషింపఁబడిరో తెలియదు. అందుగల భాష తెలియలేదట. అర్యదేవత పూజించెడు పారసీకాది జాతులవారు వేదకాలము నాటికే యచ్చట కేగిరి. కాన నీశాసనము వారిదికానోపును. ఇట్లుండ “డబిష్టాన్ పత్రము”లో హిందూరాజులు బాష్టిరీయాలో క్రి॥ ౪॥ పూ॥ 5000 ఏండ్లకాలమునకే రాజ్యము చేసియుండలేదా? కావున నీశాసనము వారిదై యుండనోపు—వేదభూమి (నే.వేం.న.శా)

(గమనిక-శ్రీ, నే,వేం.న.శా. గారు వేదభూమితొలి ముద్రణప్రతి (1936 జులై) పరిశీలించిరి. ఈ పైనుదాహరించిన విషయము 1950లో ప్రకటిత మైన ద్వితీయముద్రణ ప్రతిలో 202-203 పుటలలోనున్నది. ఇది వెంకట్రామ అండ్ కో ఏలూరువారి ప్రచురణ. వేదభూమి గ్రంథకర్త : అచ్యుతుని వెంకటా వలసతిరావు) వ.గో.కృ.

- (2) మ॥ చలమారన్ భవదీయ రుక్మమయ వజ్రాఘాత మూలంబునన్
ఖలుడౌ వృత్రుడు ప్రాణముల్ విడువ శంకాతంక లేకుంటచే
నలరీసర్వము నీదు జన్మమునకై యాగోధ కర్మంబులున్
లలినిమ్మంబునకేగు జీవనములీలన్ నిన్ను బొందుంగదా ! ॥ 76
- (3) గీ॥ సాదులశ్వంబులంగొని స్వాభిలషిత, దేశములకెట్లు చేర్చురో తిరముగలుగ
స్వీయతేజస్సు నిండుండు చేర్చునట్లు, స్వాభిహిత హవ్యలాభ ప్రసాదమునకు ॥ 77
- (4) గీ॥ పెక్కుజనుల నుతులకెక్కువాడ! ధనాధ్య! యాగముల నొనర్తుమయ్య! నీకు
భూత సంస్తవముల భూమికోరినయటు, మాస్తవంబుగొనుము మాన్యచరిత! ॥ 78
- (5) మ॥ తలఁపన్ శక్రుడ! నీదు వీర్య మతివిస్తారం బనంతంబునై
వెలసెన్, మేమును దావకీసులము, రావే! కోరికల్ దీర్పవే!
తలపేలేదటె విస్తృతాంబరమునీ తత్వంబు బాటించు భూ
తలమున్భీతి మనస్కమై నిలుచు సుదృద్ధీర్య మూలంబునన్ ॥ 79
- (6) గీ॥ వజ్ర! వజ్రమునుంగొని వాసిగాంచు, గొండలన్నిటిగొట్టితి పిండిగాను
సరణి గల్పించితివి నీవు సకలమునకు, జెప్ప శక్యమే నీశక్తి నెప్పుడైన ॥ 80

అనువాకః—11, సూక్తమ్—౭8

ఋషిః—నోధాగౌతమః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—జగతీ, 6.9 త్రిష్టుప్

- (1) నూ చిత్ సహోజా అమృతో ని తున్దతే హోతా యద్ దూతో అభవద్ వివస్వతః ।
వి సాధిషేభిః పథిభీ రజో మమ ఆ దేవతాతా హవిషా వివాసతి ॥ 116
- (2) ఆ స్వమద్మ యువమానో అజరస్తృష్టవిష్టన్నతసేష తిష్ఠతి ।
అత్యో న పృష్ఠం ప్రుషితస్య రోచతే దివో న సాను స్తనయన్నచిక్రదత్ ॥ 117

(3) క్రా॒ణా రు॒ద్రేభి॒ర్వసు॑భిః పు॒రోహి॑తో హో॒తా ని॒షతో రయి॑షాశమ॒ర్త్యః ।

రథో న వి॒శ్వృ॒జ్జసా॑న ఆయు॒ష వ్యాను॑షగ్వర్వా దే॒వ ఋ॒ణ్వ¹తి ॥

118

(4) వి వాత॑జూతో అత॑సేష తి॒ష్ఠతే వృ॑థా జహూ॒భిః సృ॑ణ్యా తువి॒ష్వణిః ।

తృ॒షు యదగ్నే॑ పని॒నో పృ॑షాయసే కృ॒ష్ణం త ఏ॒షు రు॑శదూర్మే అజర ॥

119

(5) త॒వృర్హి॒మ్నో² వన॑ ఆ వాత॑చోదితో యూ॒థే న సా॒హ్వగ్ం అ॒వవా॑తి వం॒సగః ।

అ॒భిప్ర॑జన్నక్షీ॒తం పా॑జసా ర॒జః స్థాతు॑శ్చరథం భయ॑తే పత॒త్రిణః ॥

120

(6) ద॒ధుష్ట్యా భృ॑గవో మాను॑షేష్వా రయిం న చా॒రుం సు॒హవం జ॑నేభ్యః ।

హో॒తార॑మగ్నే అతి॒థిం వ॑రేణ్యం మి॒త్రం నశే॑వం ది॒వ్యాయ జ॑న్మనే ॥

121

(7) హో॒తారం స॒ప్త జు॒హ్వోతి॑ యజి॒ష్ఠం యం వా॒మతో వృ॑ణతే అధ్వ॑రేషు ।

అగ్నిం వి॒శ్వేషా॑మరతిం వసూ॒నాం సప॑ర్యామి ప్రయ॒సా యామి॑ రత్నమ్ ॥

122

(8) అ॒చ్ఛిద్రా సూ॑నో సహ॒సో నో అ॒ద్య స్తోతృ॑భ్యో మి॒త్రమ॒హః శర్మ॑ యచ్చ ।

అగ్నే గృ॒ణన్త॒మంహ॑స ఉరు॒హ్యోర్థో నపాత్ పూ॒ర్విరాయ॑సీభిః ॥

123

(9) భ॒వా వరూ॑థం గృ॒ణతే వి॒భావో భ॒వా మ॒ఘవన్ మ॒ఘవ॑ద్భ్యః శర్మ ।

ఉరు॒హ్యగ్నే అంహ॑సో గృ॒ణన్తం ప్రాత॑ర్మక్షా ధి॒యావ॑సుర్జగ॒మ్యాత్ ॥

124

అనువాకము—11, సూక్తము—58

ఋషి—నోధస్సు *

దేవత—అగ్ని

(1) చ॥ బలమునఁబుట్టినా వమృత పావన జన్మఁడ వీజగంబులో
పల, యజమాన దేవతల పజ్జకు దూతగఁజేరి హవ్యమున్
లలిఁగొని మేటి యంబరతలంబున వెలు సృజింపఁజేసి యు
జ్జ్వలతరవహ్ని : యొప్పితివి చాలఁగ నిరరనేవఁ జేయుచున్ ॥ 81

(2) మ॥ ముదిమింజెందక వృక్ష గుల్మవితతిన్ మూర్ఖుఁడు భక్షించుచుం
బదడుంజేయుచుఁ గౌశ్ఠకౌతముల సత్పర్యాప్త తేజంబుమై
ముదముంజెందిన యశ్వరాజముగతిన్ మూర్తుంబుతో నంతటం
గదియంటోవుచు వహ్నివెల్గుఁ గడుం గాంభీర్య శోభాదులన్ ॥ 82

(3,4) సీ॥ హవ్యంబులంగొను నమరహోతృ వరుండు రుద్రాదులకు సత్పురోహితుండు
స్వర్గలోకస్థుండు శత్రుధనావహారకుఁడయి యెంతేనిఁగ్రాలువాఁడు
వరుణాది పరితుం డరిలోకహింసకుం డమలచరిత్రుండు విమలమూర్తి
వాయు సంచలితుండు వనవృక్ష వాసుండు జిహ్వోభియుక్తుండు చిత్రమూర్తి
గీ॥ కాననంబులఁగల చెట్లఁగాల్చువాఁడు, కృష్ణ మార్గాభియాయై కెరలువాఁడు
దీప్తకీలుండునగు నగ్నిదేవుఁడఫిక, ధనమునిచ్చును¹గాతఁ దాత్పర్యమెసఁగ ॥ 83

(5) గీ॥ వృషము కడుపుఁజేరు విధమున ననలుండు, నడచిచెట్లపైకి నరుగువాఁడు
కీలముఖమువాఁడు గాలిచేఁగంపించు, భూతములకునెల్ల భీతిదుండు ॥ 84

(6) చ॥ మనుజులలో వసించు భృగుమౌనులు దివ్యపదంబుఁ గోరుచున్
వినయముతోడ నిన్గదిసి వేడిరి రక్ష ధనంబుతోడుతన్
ఘనతర హోతవున్ మిగులఁ గార్యకరుండవుగాన నిన్ను న
న్మునులు సృజించినారు పరిపూతములౌ తమ మంత్రవాక్కులన్ ॥ 85

(7) గీ॥ సప్తహోత లెవనిఁజక్కఁగఁబలుచుచు, యాగములను నడప నేగఁగలరొ!
యట్టి యగ్నిదేవు నాశ్రయించి సమస్త, యాగఫలము ప్రీతి నంపఁగలము ॥ 86

* గౌతమునిపుత్రుండు నోధస్సు అని సంస్కృతమూలము. 81వ సూక్తములోని 5వ ఋక్కును బరిశీలించినచో నోధస్సు గౌతముని పుత్రుండు కాఁడనియు గౌతమునిపుత్రుఁడనియు స్పష్టమగుచున్నది. గౌతముని పుత్రుఁడును గౌతముఁడనఁబడవచ్చును గదా! ఈ దృష్ట్యా నోధస్సు సాయనాచార్యులు ఛాందినిట్లు గౌతముని పుత్రుడైన నోధస్సుకాక గౌతమునిపుత్రుడైన నోధస్సు గాఁడలఁపనగును. నోధమహర్షిని నోధస్సుగాను నోధుఁడుగాను నాంధ్రానువాదములో నుపయోగించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

- (8,9) సీ॥ బలమును మా కిమ్ము బలపుత్రకుఁడవౌట సుఖదుండవపుటను సుఖము నీయు :
 మన్నవర్ధితుఁడవై యలరారుచుండుట నాదరంబున మాకు నన్న మిమ్ము :
 పాలకుఁడవుటను¹ బాపంబులంగొట్టి శక్తిచేతను మాకు సౌఖ్య మిమ్ము :
 పాపాత్మదుశ్శత్రు బాధకుండవుటను² గర్మజ ధనుఁడవై కదలి రమ్ము :
 గీ॥ నిన్ను సుతియించువారికి నిఖిలసుఖము, నిచ్చువాఁడవు బలవంత ! మెచ్చునట్లు
 లివుడు వచ్చెడునట్లులే యెవుడు రమ్ము!, నిజబలోపాత్తదనద! యో నిత్యశుభదః ॥

87

సూక్తమ్.—59

ఋషిః—నోదా గౌతమః

దేవతా—అగ్నిరైవశ్వానరః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) వయా ఇదగ్నే అగ్నయస్తే అన్యే త్వే విశ్వే అమృతా మాదయన్తే ।

వైశ్వానర నాభిరసి క్షితీనాం స్థూణేవ జనాగ్ం ఉపమిద్ యయన్త ॥

125

- (2) మూర్ధా దివో నాభిరగ్నిః పృథివ్యా అథాభవదరతి రోదస్యోః ।

తం త్వ దేవాసోఽజనయన్త దేవం వైశ్వానర జ్యోతిరిదార్యాయ ॥

126

- (3) ఆ సూర్యే న రశ్మయో ద్రువాసో వైశ్వానరే దధిరేగ్నా వసూని ।

యా పర్వతేషోషధీష్వస్సు యా మానుషేష్వసి తస్య రాజా ॥

127

- (4) బృహతి ఇవ సూనవే రోదసి గిరో హోతా మనుష్యేః న దక్షః ।

స్వర్వతే సత్యశుష్మాయ పూర్వీరైవశ్వానరాయ నృతమాయ యహ్విః ॥

128

(5) ది॒వాక్చిత్ తే॒ బృ॒హతో జాత॑వేదో॒ వైశ్వా॑న॒ర ప్ర॑ రి॒చే మ॑హి॒త్వమ్ ।

రా॒జా కృ॑ష్ణీ॒నామ॑సి॒ మాను॑షీ॒ణాం యు॒ధా దే॒వేభ్యో॑ వరి॒వక్త॑కర్త ॥

129

(6) ప్ర నూ మ॑హి॒త్వం వృ॒షభ॑స్య వో॒చం యం పూ॑ర॒వో వృ॑త్ర॒హణం॑ స॒చ నై॑ ।

వై॒శ్వా॒న॒రో ద॑న్యు॒మగ్ని॑ర్హ॒స్త్వాగ్ం ఆ॒ధూ॒నోత్ కా॑ష్ఠా అ॒వ శ॑మ్ప॒రం భేత్ ॥

130

(7) వై॒శ్వా॒న॒రో మ॑హి॒మ్నా వి॒శ్వకృ॑ష్ణిర్భ॒ర్త॒వాజే॑షు య॒జతో వి॒భావా॑ ।

కా॒తవ॑నే॒య శ॒తీనీ॑భి॒రగ్నిః పు॑రు॒ణేభే॑ జ॒రతే॑ సూ॒నృతా॑వాన్ ॥

131

సూక్తము—59

ఋషి—నోధుడు*

దేవత—అగ్ని†

(1) గీ॥ అగ్నులెల్లరు నీవయై యమరియుండు, రమరమహిమను మరణంబు నంద పీవు
సూణివలె¹ గృహధరుండవై స్తుతులఁబొందు, మఖిల సృ జతరూపః యో యగ్నిదేవః ॥ 88

(2) గీ॥ అగ్నులన్నియు నీవయై యమరియుండు², భూమి సంరక్షకుండవు భూమి విభుడ
వమరులందఱు వేటకతో నార్యులకయి, నిన్ను సృష్టించి రెప్పుడో! నేర్పుమీర ॥ 89

(3) క॥ కిరణములు సూర్యునకుబలె, మరణరహితః వహ్నిదేవః మానుగ వసువుల్
గిరిగత ధనంబులన్నియు, ధరలో నీయందెకలవు తగఁజూడంగన్ ॥ 90

(4) గీ॥ రోదసీ కుహరమంత³ నిరూఢగతిని, విరివియయ్యెను దన పుత్రవృద్ధికోఱకు
వంది ధనికుని సుతియించుభంగి జనులు, వేడుచుండిరి వేటకతో వేల్పు! నిన్ను ॥ 91

(5) కా॥ ఆకాశంబున మించియుండు భవదీయాకార మాహాత్మ్యముల్
వీరకన్ మానుషపాలకుండవగుచున్ వీర్యంబుచే వైరులన్
సోకంగొట్టి తదీయ విత్తవయమున్ సూక్ష్మంబుగాఁదెచ్చుచున్
నాకావాసుల కీయలేదె? యనలా! నష్టంబు లేకుండఁగన్ ॥ 92

* గౌతమునిపుత్రుఁడు నోధుఁడు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. † వైశ్వానరాగ్ని అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ.

1. ఇంద్రగణమునకుమారు పంచలఘుగణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 2. యమరియుండ్రు (వ్రా.ప్ర.పా.) 3. ఇక్కడ
నింద్రగణమునకు మారు “భల”ము గాని “జల”ము గాని ప్రయుక్తమైనదని యెన్ననగును. వ.గో.కృ.

- (6) మ॥ అనుమానంబును వీడి వృత్రకృత మేఘాకారముంగొట్టుటన్
ఘనవైశ్వానర! వర్షకాములు నినుం గాంక్షించుచున్నారు పా
వనకర్మ క్షయకారి దస్యగణమున్ బందీకృతంజేసి పెన్
గినుకన్ శంబరుగొట్టి వారిచయముంగ్రిందం బడంజేయవే! ॥ 93
- (7) క॥ శతవని పుత్రుని నుతులన్, మతివత్సరి¹నోధ నుతియు మన్నించి తగన్
సతత ప్రకాశమున నీ, వతిమహిమం జాటుచుంటివగ్ని! దేవా! ॥ 94
- †గీ॥ విశ్వబాంధవుడవు వివిధభరద్వాజ, యాగములకు వేడ్కనేగువాడ
వధిక సత్యమూర్తి వగుదువు బిరబిర, సాగుమయ్య! యగ్ని! యాగమునకు ॥ 95

సూక్తమ్—60

ఋషిః—నోధా గౌతమః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) వహ్నిం యశనం విదథస్య కేతుం సుప్రావ్యం చూతం సద్యో¹అర్థమ్ ।
ద్విజన్మానాం రయిమివ ప్రశస్తం రాతిం భరద్ భృగవే మాతరిశ్వా ॥ 132
- (2) అస్య శాసురుభయానః సచన్తే హవిష్మన్త ఉశిజో యే చ మరైః ।
దివశ్చిత్ పూర్వో న్యసాది హోతా యస్మచ్ఛివ్విశ్చిత్త్విజ్ఞ వేదాః ॥ 133
- (3) తం నవ్యసీ హృద ఆ జాయమాన మన్మత్ సుకీర్తిర్యదుజిహ్వమశ్వాః ।
యమృత్విజో వృజినే మానుషానః ప్రయన్వన్త ఆయవో జీజనన్త ॥ 134

1. సిధనుతియు (ప్రా.ప్ర.పా.) † ఋగ్వేదము ప్రథమమండలము 59వ సూక్తమున 7 ఋక్కులు మాత్రమే యుండగా నాంధ్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో (1వ. సంపుటము. 221 పుట) బ్రహ్మదవశమున 8 ఋక్కులున్నట్లు “విశ్వబాంధవుడవు” ఇత్యాది 95 పద్యము 8వ ఋక్కునకునువాదమైనట్లు పేర్కొనుట జరిగినది. ఈ పద్యము 7వ ఋగ్భాగమునకే యనువాదము. వ. గో. కృ.

* ఋషివిశేషములకై తెలుగు 58వ సూక్తము ఋషి కిచ్చినపుట్ నోటు (157 పుట.) చూడనగును. వ. గో. కృ.

(4) ఉ॥ పావకో వసుర్మానుషేషు వరేణ్యో హోతాధాయి విక్ష ।

దమూనా గృహపతిర్దమ ఆగ్ం అగ్నిర్భవద్ రయిపతీ రయీణామ్ ॥

185

(5) తం త్వా వయం పతిమగ్నే రయీణాం ప్ర శంసామో మతిభిర్గోతమానః ।

ఆశుం న వాజంభరం మర్షయంతః ప్రాతర్మక్షా ధియావసుర్భగమ్యాత్ ॥

186

సూక్తము—60

ఋషి—నోధుఁడు*

దేవత—అగ్ని

(1) ఉ॥ యాగవతాకవై సకల హవ్యములంగొనిపోవు దూతవై
యేగతిన్ నహోతవయి యింపుగమంటికి మింటికింగతున్
రాగమెలర్పబుట్టి యతిరాజితకీర్తి వహించునిన్నులీ
లాగరిమంబునంబవస లక్ష్మి భృగూత్తముఁ జెంతఁజేర్చదే॥

96

(2) ఉ॥ కామయమాన దేవతలు, కాంతహవిస్సులనిచ్చు యాజ్ఞికుల్
నీమమెలర్ప మన్ననల నిన్ను భజించుచు² సుంద్రువేళలన్
హోమనియామకుండవయి హోతవు³ దాతవునొచు సజ్జన
స్తోమముగాఁచు నిన్నునుపజూఁచెదరిష్టిగృహాంతరంబునన్ ॥

97

(3,4,5) సీ॥ ప్రాణవాయు సముద్ధ ప్రబలాగ్ని హోత్రంబు పొందుగానుతులను నందుఁగాక :
మానుషోత్పాది⁴తుడౌ వీతిహోత్రుఁడు యజ్ఞనిమిత్తమై యలరుఁగాక :
వరణీయశీలుండు వసువునునగు నగ్నియాగ గృహంబునకేగుఁగాక :
దానవవిచ్ఛేద దక్షిండు గృహపతి ధనపతియై కడుఁదనరుఁగాక :

గీ॥ నశ్వ⁵మెక్కిండు వారలలా యశ్వమునకు, మార్జనంబును జేసెడు మాట్కిన్వచ్చ
మైన యగ్నికి మార్జనమాచరించి, యిష్టికరులగ్నినే స్తుతియింతుగాక ॥

98

* నోధుని గుఱించిన విశేష విషయములకై తెలుగు రీతి. సూక్తము ఋషి క్రిందనిచ్చిన ఫుట్నోట్ చూడవగును, చూపు 157. వ.గో.కృ.

1. జాతమయి (తొ.పా.) 2. నెల్లవేళలన్ (తొ.పా.) 3. దాతవునై జనస్తోమము. (తొ.పా.గణభంగము) వ.గో.కృ. 4. పాదితడే (వా.ప్ర.పా.)
5. యశ్వమెక్కిండు (వా.ప్ర.పా.) 6. వారువాహన ప్రదేశమును గరంబుల మార్జనంబును మొనర్చునటుల యగ్నికి (తొ.పా.)

సూక్తమ్—61

ఋషిః—నోధాగౌతమః*

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—తిష్ఠువ్

(1) అస్మా ఇదు ప్ర తవసే కురాయ ప్రయో న హర్మి స్తోమం మాహినాయ ।

ఋచీషమాయాధిగవ ఓహమిన్ద్రాయ బ్రహ్మణి రాతతమా ॥

137

(2) అస్మా ఇదు ప్రయ ఇవ ప్ర యంసి భరామ్యాజ్ఞాషం వాదే సువృక్తి ।

ఇన్ద్రాయ హృదా మనసా మనీషా వ్రత్నాయ ప్రత్యే ధియో మర్రియన్త ॥

138

(3) అస్మా ఇదు త్యముపమం స్వర్ణాం భరామ్యాజ్ఞాషమాస్యేన ।

మంహిష్టమచ్ఛక్తిభిర్మతీనాం సువృక్తిభిః సూరిం వావృధద్యై ॥

139

(4) అస్మా ఇదు స్తోమం సం హినోమి రథం న తప్తేవ తత్సినాయ ।

గిరశ్చ గిర్వాహసే సువృక్తిన్ద్రాయ విశ్వమిన్స్వం మేధిరాయ ॥

140

(5) అస్మా ఇదు సప్తిమివ శ్రవస్యేన్ద్రాయార్కం జుహ్వతి సమజ్ఞో ।

వీరం దానౌకసం వన్తద్యై పురాం గూర్తశ్రవసం దర్మాణమ్ ॥

141

(6) అస్మా ఇదు త్వష్టా తక్షద్ వజ్రం న్వపన్తమం న్వర్యం రణాయ ।

వృత్రస్య చిద్ విదద్ యేన మర్మ తుజన్మిశానస్తుజతా కియేధాః ॥

142

* ఋషి విశేషవిషయములకు తెలుగు 58వ సూక్తము ఋషివిషయమై వ్రాసిన పుట్నోటు (157వ. పుట) చూడవలయు. వ.గో.కృ.

- (7) అ॒స్యే॒దు మా॒తుః స॒వనే॒షు స॒ద్యో మ॒హః పి॒తుం ప॒పివా॑ఞ్చార్వ॒న్నా ।
ము॒షాయ॑ద్ వి॒ష్టుః ప॒చతం॑ స॒హీయాన్ వి॒ధ్యద్ వ॒రాహం॑ తి॒రో అ॒ద్రిమ॑స్తా ॥ 143
- (8) అ॒స్మా ఇ॒దు గ్నా॒శ్చిద్ దే॒వప॑త్నీ॒రిన్ద్రా॒యా॒ర్కమ॑హి॒హత్య॑ ఊ॒వుః ।
పరి॒ ద్వా॒వాపృ॑థివీ జ॒త్ర ఉ॒ర్వి నా॒స్య తే మ॑హి॒మానం॑ పరి॒ష్టః ॥ 144
- (9) అ॒స్యేదే॒వ ప్ర॑రిచే మ॒హిత్వం॑ ది॒వస్పృ॑థి॒వ్యాః ప॒ర్యస్త॑రి॒జెత్ ।
స్వ॒రాశ్చిన్తో॑ దమ॒ ఆ వి॒శ్వగూ॑ర్తః స్వ॒రిరమ॑త్రో ప॒వక్షే॑ రణా॒య ॥ 145
- (10) అ॒స్యేదే॒వ శ॒వసా॑ కు॒షస్తం॑ వి వృ॒శ్చద్ వ॒జ్రేణ॑ వృ॒త్రమి॑ష్టః ।
గా న వ్రా॒ణా అ॒పసీ॑రము॒ఞ్చద॒భి శ్రవో॑ దా॒వనే॑ స॒చేతాః॑ ॥ 146
- (11) అ॒స్యేదు॑ త్వే॒షసా॑ ర॒న్త సి॒న్ధవః॑ పరి॒ యద్ వ॒జ్రేణ॑ సీ॒మయ॑చ్ఛత్ ।
ఈ॒శాన॑కృద్ దా॒కుషే॑ దశ॒స్యన్ తు॒ర్విత॑యే గా॒థం తు॒ర్వణిః॑ కః ॥ 147
- (12) అ॒స్మా ఇ॒దు ప్ర॑ భ॒రా తూ॑తు॒జానో॑ వృ॒త్రాయ॑ వ॒జ్రమీ॑శానః కి॒యేధాః॑ ।
గో॒ర్న ప॒ర్వ వి ర॒దా తి॒రశ్చే॒ష్యన్న॑ర్ణాన్స॒పాం చ॒రద్యై॑ ॥ 148
- (13) అ॒స్యేదు॑ ప్ర బ్రూ॒హి పూ॒ర్వాణి॑ తు॒రస్య॑ క॒ర్మాణి॑ న॒వ్య ఉ॒త్తైః॑ ।
యు॒ధే య॑ది॒ష్టాన॑ ఆయు॒ధాన్య॑భూ॒యమా॑ణో ని॒రిణా॑తి శ॒త్రూన్ ॥ 149

(14) అస్యేదు భియా గిరయశ్చ దృహ్య ద్యావా చ భూమా జనుషస్తుజేతే ।

ఉపో వేనస్య జోగువాన ఓణిం సద్యో ఘవద్ వీర్యాయ నోధాః ॥

150

(15) అస్మా ఇదు త్యదను దాయేషామేకో యద్ వప్నే భూరేరీశానః ।

వైతశం సూర్యే వస్సృదానం సౌవశ్యే సుష్యమావదిష్ఠః ॥

151

(16) ఏవా తే హరియోజనా సువృక్తీష్ఠృ బ్రహ్మాణి గోతమాసో అక్రన్ ।

ఇమ విశ్వపేశనం ధియం ధాః ప్రాతర్మక్షా ధియావసుర్భగమౌవ్యోత్ ॥

152

ఇతి

ప్రథమోష్ఠకే చతుర్థోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

సూక్తము—61

ఋషి—నోధసుఁడు*

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) గీ॥ శత్రుహింసకరుని సర్వజ్ఞు వృద్ధుని, స్తుతినమాను వజ్రమతినిఁగొలిచి
ధర బుభుక్షితునకుఁడగు నన్నమిడురీతి, హవ్యలక్షణాన్న మతనికిడుదు ॥

99

(2,3,4) సీ॥ స్తోత్రపాఠకులట్లు సూక్తుల నింద్రునిగొలుతు నతఁడు వానిఁదెలియనటులఁ
బండితపుంగవ పాకశాసను వృద్ధిఁగోరుదుఁగోర్కెలఁగూర్చి మిగుల
రథకారకుఁడు నిజరథముఁజేరేపించుమాట్కిఁజేరేపింతు మాన్యునుతుల
స్తోత్రార్థుఁడౌ వజ్రసూరికి ఋక్కులనందఁజేయుదు ముదమొందునటుల
గీ॥ నధికమేధా విరాజితుఁడైన నింద్ర, దేవునకుఁగూర్తు హవ్యముల్ దివ్యభక్తి
శత్రురూపంబులౌ స్తోత్రశక్తులన్ని, నింద్రునకు నందఁజేతు నహీనమతిని ॥

100

1. ఓణి (వా.ప్ర.). 2. ఏవాతేహరియోజనా (వా.ప్ర.)

* చూడు. తెలుగు 58వ. సూక్తము ఋషి పుటనోబ్. 157 వ పుట, ప.గో.కృ.

(5) ఉ॥ అన్నముఁగోరి యశ్వమును నందముగా నరదంబు ముందటం
గ్రన్ననఁగూర్చు పూరుఁడు గ్రాలు విధంబున, మంత్ర సంతతిం
బన్నుగఁ గూర్తు వాక్కులను, బట్టణనాశకు వీరు నింద్రునిన్
మన్ననమీరఁ గొల్చెదను ఘానుగ సంస్తుతి సంచయంబులన్ ॥ 101

(6) చ॥ అతిశయశోభఁగొంచు నలరారెడు వజ్రముఁజేతఁగొంచు స
న్మతిఁబరికించి శత్రుగణమంతయుఁ గొట్టెడువజ్ర² యెంతయుం
బతితుని వృత్రశత్రువును బాపి యశేష సురాధిపత్యముం
జతురతమీర నిల్చుకొనె స్వర్గపథంబున వేడ్క నెంతయున్ ॥ 102

(7) సీ॥ వృష్టిమూలంబున స్పష్టంబుగాఁ గడుఁ జెలువార సృషినిఁజేసి చేసి
సవన సంతతిలోన సరస సోమరసంబుఁ దగిన విధంబునఁద్రాగిత్రాగి
భవ్యాన్నముంబ్రీతి భక్షించి భక్షించి సర్వలోకములకు సాగిసాగి
యరిధనంబంతయు హరియించి హరియించి³ యావరాహంబును నడఁచి యడఁచి
గీ॥ యేడు దుర్గమగిరులను బాడునేసి, దివసరూపకయాగంబు దీర్చి
యింద్రుడుండెడు సంప్రీతి నింద్రులొక, భద్ర సింహాసనమున సౌభాగ్యమలర ॥ 103

(8) గీ॥ వృత్ర సంహారముంగోరి విస్తృతమగు, గమనముంగోరి గాయత్రి కాంతితోడఁ
దేజమునరోదసిన్ మీరి తిరిగిన⁴ట్టి, యింద్రదేవునికొనియాడుఁడింపుతోడ ॥ 104

(9,10) సీ॥ వజ్రమాహాత్యంబు వర్చిల్లుచున్ మూఁడులోకంబులన్ మించి ప్రాఁకుచుండె
సహజతేజః కళాసరిణిచే నింద్రుండు సకలకార్యములను జరుపుచుండె
వీరోత్తముండని విజ్ఞప్తిగుచు సర్వజన్మంబులకు వేగ జరుగుచుండె
మేఘంబులంగొట్టుమేదురవర్షముల్ శీతిఁబడునట్లుగాఁ జేయుచుండె
గీ॥ యజ్ఞ యజమానదత్తమౌ హవ్యములను, నందుకొని సోమయాజికి నఖిలకర్మ
జన్మఫలముల నిచ్చుచుజగతి సర్వ, విధములన్ వెల్లుచుండె నా వేల్పురేఁడు ॥ 105

(11) మ॥ బలభిద్ధిప్త బలంబుచేతనె యకాపారంబులుండెన్ భువిం
గలయేళ్లలన్నియుఁ బారుచుండె, ఖలుఁడాక్రవ్యాళి వృత్రంతు తా
బలమున్వీడి నశించి వితచయముంబానెన్, మహాయాజ్ఞికుల్
ఫలముంటొందిరి యజ్ఞసంస్థలకడంఛానిల్లెఁదుర్వీతియున్ ॥ 106

1. సన్మతి పరికించి (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. వజ్ర పిమ్మడిన్ (తా.పా., అతిశయశోభఁగొంచు నిత్యాదిపద్యములో రెండవపాదమున “మతి-
(గణ) మంతయు” అనునప్పుడు అబంధయతి పాటించఁబడినది. వ.గో.కృ.) 3. గొప్ప మేఘంబులఁ గొట్టికొట్టి (తా.పా.) సీసోపపాదమైన
యా తొలి పాదమును గ్రంథకర్త వై విధముగా నిరాశనే నవరించి క్రింద పెన్నిటతో “మేఘమునకు మూలవదము వరాహము” అని ఒక వాక్యము
వ్రాసెను. (1వ సంపుటము 225 పుట, 7 ఋక్కునకనువాదము 103వ పద్యము). వ.గో.కృ. 4. తిరిగినట్లు (ప్రా.ప్ర.పా.)

- (12) గీ॥ మా¹ంస ఖండంబులమొడు మనుజులెట్లు, పశువులం జంపివై తురో పాపమనక
నటుల వృత్రుని వధియించి యధికశక్తి, బొలిచితివి నీవు దేవదేవుడవుకాన ॥ 107
- (13) క॥ తిరముగ వజ్రముఁజేఁగొని, సురదేవుడు వచ్చుచుండెఁ జూచుచుమీరల్
సురుచిర సంస్తుతిఁజేయుడు, వరనుతి పాఠకు²లు : శత్రుబల హింసకునిన్ ॥ 108
- (14) గీ॥ ఇంద్రభీతిఁజేసి యిలఁబర్వతములన్ని, నిశ్చలంబులగుచు నేలనుండె
నాకసంబు పుడమిపీఁకఁ గంపించెను, నతుల నోధమౌనినుతులొనర్చె ॥ 109
- (15) క॥ వినయముతో బహుధనపతు, లనయము కావించినారలాయాస్తుతులన్
ఘనవాహనునకు నాతం, డనిలో రక్షించె “శశ్వ”యనువానిదయన్ ॥ 110
- (16) మత్తకోకిల॥ గౌతమాదులు నేసియుండిన గౌరవస్తోత్రంబులం
బ్రీతినొందుచు భూరి విత్తము భీతిలేకయె యిమ్ము వి
ఖ్యాత కర్మ సులబ్ధమయ్యది కాంక్షతోఁగొని యింద్ర ! మా
యీతులం దొలఁగించి మమ్ములనిప్పుడే రక్షింపుమా ! ॥ 111

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబా గర్భశక్తి ముక్తాయమాన భగవత్పాదారాధక
నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ
బృథమాష్టకమునఁ జతుర్థాధ్యాయము
సమాప్తము

1. మాంసఖండంబులు—మాంసమునకై పశువులను జంపునాచార మున్నట్లు ఈ మంత్రార్థము వలన నూహింపవచ్చును. కాని యా కాలమందుఁ బశుహింస యుండెనా? లేదా? యనుటకుఁ బండితులే నడుతర మీయఁదగు. —నే॥వే॥స॥శాస్త్రి

నూతన—హింసాహింసలకు నిర్వచనముచెప్పుట కష్టము. దేనికైనను పరిమిత పరిధులెవ్వరును నేర్పరవలేదు. హింస సృష్టిలో నైజముగా నున్నది. కాని వేదము పేరుతో యజ్ఞములపేరుతో నవతరించిన ప్రాణిబలిపూర్వకమైనహింస కేవలనశ్చాన విలసితము. వైద్యములో హింస అనివార్యము. కాన నీచర్మ మూడు నాలుగు మాటలలోఁ దేలునదికాదు. వ.గో.కృ. 2. పాశకులు-ఇది “పాశకులారా!” అను సంబోధనార్థకము. వ.గో.కృ.

సమూల శ్రీ మదాంధ ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

పథమ మండలమ్

ప్రథమోష్ఠకః—పశ్చిమోధ్యాయః

సూక్తమ్—62

ఋషిః—నోధాగౌతమః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—తిష్ఠప్

(1) ప్ర మన్మహే శవసానాయ కూషమాజ్ఞాషం గిర్వణసే అజీరస్వత్ ।

సువృక్తిభిః స్తువత ఋగ్మియాయాసర్చమార్కం నరే విశ్రుతాయ॥

1

(2) ప్ర వో మహే మహి నమో భరద్వాజ్ఞాష్యం శవసానాయ సామ ।

యేనా నః పూర్వే పితరః పదజ్ఞా అర్చన్తో అజీరసో గా అవిష్వన్ ॥

2

(3) ఇన్ద్రస్యాజీరసాం చేష్టా విదత్ సరమా తనయాయ ధాసిమ్ ।

బృహస్పతిర్హి నదత్రిం విదద్ గాః సమున్రియాభిర్వావశన్త సరః ॥

3

(4) స స్తుష్టా స స్తుభా సప్త విప్రైః స్వరేణాద్రిం స్వరోక్తే నవగైవః ।

సరణ్యుభిః ఫలిగమిన్ద్ర శక్ర వలం రవేణ దరయౌ దశగైవః ॥

4

* ఋషి విశేషవిషయములకు నాంధ్రానువాదము 58వ సూక్తము ఋషి విషయమై 157వ పుటలోనున్న ప్రింట్‌నోట్ చూడవలయును. వ.గో.కృ.

- (5) గృ॒ణానో॑ అ॒జి॒రోభి॑ర్ద॒న్మ వి॑ ప॒రుష॑సా సూ॒ర్యేణ॑ గోభి॒రన్ధః॑ ।
వి భూ॒మ్యా అ॒ప్రథ॑య ఇ॒న్ద్రో సా॑ను ది॒వో ర॒జః ఉ॑ప॒రమ॑న్తభా॒యః ॥ 5
- (6) తదు॑ ప్ర॒యక్ష॑తమమ॒స్య క॒ర్మ ద॒న్మస్య॑ చా॒రుత॑మమ॒న్తి దం॑సః ।
ఉ॒ప॒హ్వరే॑ యదు॒పరా॑ అ॒పిన్వ॑న్ మధ్వి॒ర్జ్వలౌ॑ న॒ద్యగ॑శ్చత॒ప్రః ॥ 6
- (7) ద్వి॒తా వి॑ ప॒వే స॒నజా॑ సనీ॒శే అ॒యాస్యః॑ స్త॒వమా॑నేభి॒ర్రైః ॥
భగో॑ న మే॒నే ప॒రమే॑ వ్యోమ॒న్నధా॑రయద్ రోద॒సీ సు॒దంసాః॑ ॥ 7
- (8) స॒నాద్ ది॒వం ప॒రి భూ॑మా వి॒రూపే॑ పు॒నర్భు॑వా యు॒వతీ॑ స్వేభి॒ర్రైః ॥
కృ॒ష్ణేభి॑ర॒క్తోషా॑ రు॒శద్భి॑ర్వపు॒ర్భిరా॑ చ॒రతో॑ అ॒న్యాన్యా ॥ 8
- (9) స॒నేమి॑ స॒ఖ్యం స॒వస్య॑మా॒నః సూ॒నర్దా॑ధార॒శవ॑సా సు॒దంసాః॑ ।
అ॒మాసు॑ చిద్ దధి॒షే ప॒క్వమ॑న్తః ప॒యః కృ॒ష్ణాసు॑ రు॒శద్ రోహి॑ణీషు ॥ 9
- (10) స॒నాత్ సనీ॑శా అ॒వసీ॑ర॒వాతా॑ వ్ర॒తా రక్ష॑న్తే అ॒మృతాః॑ సహో॒భిః ॥
పు॒రూ స॒హస్రా॑ జన॒యో న ప॑త్నీర్ద॒వస్య॑న్తి స్వ॒సారో॑ అ॒హయా॑ణమ్ ॥ 10
- (11) స॒నాయు॑వో నమ॒సా నవ్యో॑ అ॒ర్కైర్వ॑సూ॒యవో॑ మ॒తయో॑ ద॒న్మ ద॒ద్రుః ॥
ప॒తిం న ప॑త్నీరు॒శతీ॑రు॒శన్తం॑ స్పృ॒శన్తి త్వా శ॑వసా॒వన్ మనీ॑షాః ॥ 11
- (12) స॒నాదే॒వ త॒వ రా॒యో గభ॑స్తో న క్షీ॒యన్తే నో॑వ ద॒స్యన్తి ద॒న్మ ।
ద్యు॒మాగ్ం అ॒సి క్ర॑తు॒మాగ్ం ఇ॒న్ద్రో ధీ॒రః శి॒క్షే శచీ॑వ॒న్తవ॑ నః శచీ॒భిః ॥ 12

(13) సనా॒యతే॑ గో॒తమ॑ ఇ॒న్ద్రో న॒వ్యమ॑త॒క్షద్ బ్ర॒హ్మ హ॒రియో॑జనాయ ।

సు॒నీ॒థాయ॑ నః శవసాన నో॒ధాః ప్రా॑త॒ర్మక్షా॑ ధి॒యావ॑సుర్జగమ్యాత్ ॥

13

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ప్రథమాష్టకము—పంచమాధ్యాయము

సూక్తము—62

ఋషి—గౌతముడు. నోధుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) క॥ తుంగబలయుతుని మునిజన, మంగళజన సూక్తివినుతు, మహిమాన్వితు, స
ద్భంగిని బహు మంత్రంబుల, నంగిరసులఁబోలి వేడ్కనర్చింతుడగన్ ॥

1

(2) చ॥ మహినిఁబదజ్ఞు లాంగిరస మౌనులు గోవులు పొందుకై వడిన్
బహువిధ గోవులంబడయ భవ్యతరంబగు మంత్రసంతతిన్
బహుబలవంతునింద్రు బహుభంగుల సీమముతో భజించుచున్
రహిఁజెలఁగంగ మీరలు కరంబతనిన్ నుతియింతుగా¹ కొగిన్ ॥

2

(3) క॥ దేవతల యాజ్ఞఁగైకొని. దేవకునిగమించి దివ్యదేనుతతిఁగనం
గా, వజ్రదానికన్నముఁ, దావడి యీదేవగురుఁడు ద్రచ్చఁడె యద్రిన్ ॥

3

(4) చ॥ నవదశవగ్వ భూసురుల నవ్యనుతుల్ గొని యస్పరోగణ
స్తవములకుబ్ధి. తృప్తిఁగొని తద్దయుసారముఁగల్గు శక్రుఁడాః
జవమున నద్రి రాక్షసునిఁ జంపుచు మేఘునిఁగొట్టినావు నీ
యనితథ పృథ్విమాత్రమది యందఱకున్ భయపేతువొగదా! ॥

4

1. ప్రతర్మక్షా (ప్రా.ప్ర.)

* నోధాగౌతమః అని ఉపలభ్యమానములైన సంస్కృతముల ప్రతులలోనున్నది. కాని యీ అంధ్రానువాద గ్రంథములో (1వ సంపుటము 229వ పుటలో) 62వ సూక్తమునకు “గౌతముడు. నోధుడు” ఇద్దరును ఋషులైనట్లు విస్పష్టముగా నుటంకింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. నుతియింపఁగావలెన్ (తొ.పా.)

- (5) గీ॥ అంగిరస్తూయమానుఁడవగుచుఁగల్వ, సూర్యమృష్టుల చీకటి సొబగుమాన్చి
పుడమినంతయు సమముగాఁ బొందువఱచి, యంతరిక్షంబుఁ గాచితివయ్య; శక్రః ॥ 5
- (6) క॥ భంగయుతవారి పూరిత, గంగాది నదీ చతుష్క ఘనరూపములన్
శృంగారముగ సృజించితి, రంగత్కర్మములలోన రాజిలు నవియే ॥ 6
- (7) ఉ॥ నిత్యము వెల్గుచున్ భువిని నిత్యము లగ్నము లొచు వస్తు త
సృత్యములైన భూతలము చారునభంబును వేరువేరుగా
నత్యమల ప్రభాకరుని యట్టులఁ జేయుచుశక్రః యెంతయున్
స్తుత్యుఁడుగా వెలింగితివి¹ సుందర బాహు పరాక్రమంబునన్ ॥ 7
- (8) మ॥ అమలోషస్సు వికుద్ధ కాంతియుతమై యాకాశపీఠింగడున్
రమణీయాకృతిఁగల్గి యొప్పిబహుథా రాజిల్లుటన్, రాత్రియుం
గ్రమమొప్పన్ భువిఁ గృష్ణరూపయుతమై కాంతిప్రదంబొట, యో
సుమనోదేవ! భవత్ప్రతాపముననే భాసిల్లుచుండుం గదా! ॥ 8
- (9) క॥ అతి బలవంతుఁడః యింద్రుఁడః, యతియాగాంచితుఁడవగుచు యజమానులతో
నతిసఖ్యముఁ బోషించుచు, మతిమంతులనెల్లఁ గాచి మన్ననఁగొనుమా! ॥ 9
- గీ॥ అపరిపక్వమైన యావులయందెల్లఁ, బక్వమైన యట్టి పాలనునిచి
కపిల వర్ణమైన కమనీయగోవుల, యెడలఁ దెల్లపాల నీ వునుపవా! ॥ 10
- (10,11) సీ॥ చాలకాలమునుండి సమవివాసముఁ గల్గి గమనంబులన్ వీడి గణనకెక్కి
నిజ శక్తిఁగదలుచు నిత్యము రక్షించునేకపాణినిఁ బొంది యేపు మిగిలి
యంగుళులన్నియు నధికబలంబున దేవపత్నుల² బోలిదివ్య నొంది
ప్రీతినొందించుచు ఖ్యాతి మీరనససంఖ్య కర్మ కలాపంబుఁ గాచుచుండి
గీ॥ పతిని పత్నుల విధమున పరమమంత్ర, రాజములు నినుఁబొందు, విరాజమాన!
స్తోత్ర యోగ్యుండవగు నింద్రః సూరిగణము, నిన్ను జేరుచునుండెదా నియమమలర ॥ 11
- (12) కా॥ నీ హస్తంబుననుండు సర్వధనమున్నిత్యంబు మాకీ³య నీ
మాహాత్యంబున సంక్షయంబొరయదేమాట్కిం, గ్రతుశ్రీతతుల్
సౌహార్దంబును, సూక్ష్మబుద్ధియు, మహాసంపత్తియుంగల్గి న
ద్బాహుప్రాభవ మొప్ప విత్తచయమున్ భావించి మాకీ⁴యుమా! ॥ 12
- (13) క॥ గౌతమ పుత్రుఁడు మాత్రై, ఖ్యాతిమెఱయ బ్రహ్మ సూక్త కలన చదివెడుం
బ్రాతఃకాలంబందునఁ, బ్రీతిన్ శక్రండుః రమ్ముప్రియవసుతతితోన్ ॥ 13

సూక్తమ్ — 63

ఋషిః— నోధాగౌతమః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—తిష్ఠువ్

- (1) త్వం మహాగ్ం ఇన్ద్రో యో హశుష్మైర్ద్యావా జజ్ఞానః పృథివీ ఆమే ధాః ।
యద్ధ తే విశ్వా గిరయశ్చిదభ్వా భియా దృహస్యః కిరణా నైజన్ ॥ 14
- (2) ఆ యద్ధరీ ఇన్ద్రో వివ్రతా వేరా తే వజ్రం జరితా కాహోర్ధాత్ ।
యేనావిహర్యతక్రతో అమిత్రాన్ పుర ఇష్టాసి పురుహూత పూర్వీః ॥ 15
- (3) త్వం సత్య ఇన్ద్రో ధృష్టచేతాన్ త్వమృచుక్షే నర్యస్త్యం షాట్ ।
త్వం కుష్ఠం వృజనే పృక్ష ఆణౌ యూనే కుత్సాయ ద్యుమతే సచాహన్ ॥ 16
- (4) త్వం హ త్యదిన్ద్రో చోదీః సఖా వృత్రం యద్ వజ్రీన్ వృషకర్మన్నుభాః ।
యద్ధ శూర వృషమణః పరాచైర్వి ద స్యూగ్ం ర్యోనావకృతో వృథాషాట్ ॥ 17
- (5) త్వం హ త్యదిన్ద్రోరిషణ్యన్ దృహస్య చిన్మర్తానామజుష్టౌ ।
వ్యంస్మదా కాష్టా అర్వతే వర్తనేవ వజ్రీక్షో'చ్ఛథిహ్యమిత్రాన్ ॥ 18
- (6) త్వాం హ త్యదిన్ద్రోర్ణసాతౌ స్వర్మీహ్నే నర ఆజా హవన్తే ।
తవ స్వధావ ఇయమా సమర్య ఊతిర్వాజేష్యతసాయ్యా భూత్ ॥ 19

* ఋషి విశేషవిషయములకు నాంధ్రానువాదము 58వ సూక్తము ఋషి విషయమై 157వ పుటలో పు బ్లినోట్ చూడవలయును. వ.గో.కృ.

1. వజ్రీక్షో'చ్ఛ (వ్రా.వ్ర.)

(7) త్వం హ త్యదిన్ద్రో నస్త యుధ్యన్ పురో వజ్రన్ పురుకుత్సాయ దర్శః ।

బర్హిర్న యత్ సుదానే వృథా వర్గింహో రాజన్ పరివః పూరవే కః ॥

20

(8) త్వం త్యాం న ఇన్ద్రో దేవ చిత్రామిషమాపో న పీవయః¹ పరిజ్మన్ ।

యయా కూర వ్రత్యస్మభ్యం యంసి త్మనమూర్తం న విశ్వథ క్షరద్యై ॥

21

(9) అకారి త ఇన్ద్రో గోతమేభిర్బ్రహ్మణ్యోక్తా నమస్తా హరిభ్యామ్ ।

సుపేశసం వాజమా భరా నః ప్రాతర్మక్షా ధియావసుర్భగమ్యాత్ ॥

22

సూక్తము—63

ఋషి—నోధస్సు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) ఉ॥ చావునుగోరు¹ రాక్షసులఁ జంపెడి వేశలఁగలునట్టి యా
తావక శౌర్యసంపదకుఁ దద్దయుఁ గంపము నొందెఁగొండ లా
రావముఁజేసె లోకము విరాజిలు సూర్య మరీచిరీతిగాఁ
గావుమటంచు వేడఁగనె కాచుటలేదటె వాని శక్రుఁడా! ॥

14

(2) ఉ॥ ఎప్పుడు కర్మలంగలిగి యింపెనలారుతు రంగమంబులం
గొప్ప రథంబు ముందఁజను గొబ్బునఁగూర్తువా యుద్ధకేళికై
యప్పుడె నీదు హస్తమున నందఱు వజ్రమునుంతు రింద్రుఁడా !
తప్పక దానిజేతఁగొని దానవ పట్టణపంక్తిఁగొట్టవే ॥

15

(3,4,5) సీ॥ సర్వోత్తముండవు సర్వారిజేతవు నరహితుండవు శత్రునాశకుండవు
ఋభువంశనేతవు వృద్ధశఙ్ఖహరుండవమల కుత్సునకీపెయతికుభుండవు
2శత్రుహనన సముద్ధజయలక్షణంబైన కీర్తినిగలిగించి కెరలువాఁడ
వఖిల యుద్ధములందు నఖిల రాక్షసులను గొట్టువాఁడవు కోర్కెలిచ్చువాఁడ

1. నపీవథః (వా.ప్ర.) * చూడు 157వ పేజీలోనున్న తెలుగు 58వ సూక్తము ఋషి పుటన్‌బ్ వ.గో.కృ. 1. ఈ సందర్భమున “చావునుగోరు” అనఁగా “నితరుల చావునుగోరెడి” అని అర్థము చెప్పుకొనవలసియున్నది. ఇది గ్రంథకర్త భావ్యవ్యక్తికరణ లోపము. వ.గో.కృ. 2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “భల” మువయి క్తమైనది. వ.గో.కృ.

- గీ॥ వన్మ దశ్వంబులకునెల్లనడ్డుమాన్సి, దిక్కులందిరుగు¹నట్టులఁ జక్కఁజేసి
ఖ్యాతిగలకుత్సముఖ్యులప్రీతికొఱకు, శత్రువధచేయుదువుగాక శక్రః నీవు ॥ 16
- (6) క॥ ఎన్నికగల పురుషులకున్, మన్ననఁగని ధనమొసంగుమా యుద్ధములన్
సున్నితులగు యోధులకుం, గ్రన్ననదరిఁజేరుమయ్యః కాపాడుటకై ॥ 17
- (7,8,9.) సీ॥ పురుకుత్సి ప్రీతికై పోడిగళాత్రవపురస ప్తకంబుతోఁ బోరితీవె :
పతిసుదాసునికయి పలలాలశనుంజంపి కుశలట్లు ధనముగైకొంటివీవె :
ఉదకంబునంతటనునిచిన భంగిని భక్తంబొసంగి కాపాడితీవె :
ఉదకమిచ్చినరీతినుచ్చ జీవనమును దయఁజేసి సత్కృపందనరితీవె :
గీ॥ గౌతమాది మునీశ్వరుల్ గౌరవమున, నిన్నుఁగొనియాడుచుండిరి నేర్పు²మెఱయఁ
గర్మసంపాదితద్రవ్య³ ఘనతనంచ, దన్నముందెచ్చి మాకిచ్చి యగుమింద్రః ॥ 18

సూక్తమ్—64

ఋషిః—నోధాగౌతమః *

దేవతా—మరుతః

ఛందః—జగతీ, 15 త్రిష్టుప్

- (1) వృష్టే¹ శర్దాయ సుమఖాయ వేధసే² నోధః సువృక్తిం ప్ర భరా మరుద్యుః ।
అపో న ధీరో మనసా సుహస్త్వై గిరః సమశ్లో విదధే³ష్వాభువః ॥ 23
- (2) తే¹ జజ్జిరే దివ ఋష్వాస ఉక్షణో రుద్రస్య మర్యా అసురా అరేపసః ।
పావకాసః శుచయః సూర్యా ఇవ సత్వానో న ద్రప్సి²నో ఘోరవర్షసః ॥ 24
- (3) యువానో² రుద్రా అజరా అభోద్ధనో వవక్షురధిగావః పర్వతా ఇవ ।
దృహ్యో³ చిద్ విశ్వా భువనాని పార్థివా ప్ర చ్యావయన్తి దివ్యాని మజ్జనా ॥ 25

1. ఇంద్రగణమునకు మారు“భలా”ము. వ.గో.కృ. 2. నేర్పుతోడ (కా.పా.) 3. ఘనతమీట (తా.పా.)

* ఋషి విశేషవిషయములకు 157వ. పుటలోనున్న తెలుఁగు 58వ సూక్తము ఋషి విషయమై వ్రాసిన పుటనోట్ చూడవలయు. వ.గో.కృ.

1. యజ్ఞిరే (వ్రా.ప్ర.) 2. యువానీ (వ్రా.ప్ర.) 3. దృహహ (వ్రా.ప్ర.) దృక్ష్వా (సా.మా.)

- (4) చైత్రైర్జ్యోతిర్వృష్టిః వ్యక్తాతే వక్షః సురుక్మాగ్ం అధి యేతిరే కుభే ।
అంశేష్వేషాం ని మిమృషర్వప్తయః సాకం జజ్జిరే స్వధయా దివో నరః ॥ 26
- (5) ఈశాన్యతో భువయో రిశాదసో వాతాన్ విద్యుతస్త విషిభిరక్రతః ।
దుహస్త్వాఞ్చివ్యాని ధూతయో భూమిం పిన్వన్తి పయసా పరిజ్రయః ॥ 27
- (6) పిన్వన్త్యపో మరుతః సుదానవః పయో ఘృతవద్ విదధేష్వాభువః ।
అత్త్యం న మిహే వి నయన్తి వాజినముత్సం దుహన్తి స్తనయన్త మశీతమ్ ॥ 28
- (7) మహిషాసో మాయినస్త్రితభానవో గిరయో న స్వతపసో రఘువ్యధః ।
మృగా ఇవ హస్తినః ఖాదథా వనా యదారుణేషు తవిషీరయర్ధ్వమ్ ॥ 29
- (8) సింహ ఇవ వానదతి ప్రచేతసః పిశా ఇవ సుపిశో విశ్వవేదసః ।
క్షపో జిన్వన్తః పృషతీభిర్పిష్టిభిః సమిత్ నవాధః శవసాహిమన్యవః ॥ 30
- (9) లోదసీ ఆ వదతా గజశ్రియో నృషాచః కూరాః శవసాహిమన్యవః ।
ఆ వఘరేష్వమతిర్న దర్శతా విద్యున్న తస్మై మరుతో రథేషు వః ॥ 31
- (10) విశ్వవేదసో రయిభిః సమోకసః సంమిశ్లానస్త విషిభిర్విరస్సినః ।
అస్తార ఇళుం దధిరే గభస్త్యోరనన్త కుష్మా వృషఖాదయో నరః ॥ 32
- (11) హిరణ్యయేభిః పవిభిః పయోవృథ ఉజ్జిఘ్నన్త ఆవఙ్మోకై న పర్వతాన్ ।
మఖా ఆయాసః స్వసృతో ధ్రువచ్యుతో దుద్రకృతో మరుతో భ్రాజదృష్టయః ॥ 33

(12) పు॑షం పా॑వకం వ॒ని॒సం వి॑చర్షణీం రు॒ద్రస్య॑ సూ॒నం హ॑వసా గృ॒ణీమ॑సి ।

ర॒జస్త॑రం త॒వసం॑ మూ॒రుతం॑ గ॒ణమృ॑ణీ॒షిణం॑ పృ॒షణం॑ సశ్చ॒త శ్రి॒యే ॥

34

(13) ప్ర॑ నూ సమ॒ర్తః శ॑వసా జ॒నాగ్ం అ॑తి త॒స్మా వ॑ ఊ॒తీ మ॑రుతో య॒మావ॑త ।

అ॒ర్వద్వి॒ర్వాజం॑ భ॒రతే॑ ధ॒నా నృ॒చిపృ॒చ్ఛయం॑ క్ర॒తుమా॑ క్షే॒తి పు॑ష్యతి ॥

35

(14) చ॒ర్మత్యం॑ మ॒రుతః॑ పృ॒తస్య॑ దు॒ష్టరం॑ ద్యు॒మన్తం॑ శు॒ష్మం మ॒ఘవ॑త్సుధ॒త్తన॑ ।

ధ॒నస్సృ॑తము॒క్త్యం వి॒శ్వచ॑ర్షణీం తో॒కం పు॑షే॒మ త॑నయం శ॒తం హి॑మాః ॥

36

(15) సూ॒ష్టిరం॑ మ॒రుతో వీ॒రవ॑న్త మృ॒తీషా॑హం ర॒యిమ॑స్మాసు ధ॒త్త ।

స॒హస్రి॑ణం శ॒తినం॑ శూ॒శువా॑సం ప్రా॒తర్మ॒క్షా ది॒యావ॑సుర్భ॒గమ్యా॑త్ ॥

37

సూక్తము—64

ఋషి—గోతముఁడు*

దేవత—మరుత్తు

(1) గీ॥ నో॑ధః జనులకుఁ బుష్ప¹వినోదమొసఁగి, కోర్కెలిచ్చు మరుత్తుల కొలువుమయ్య !
అంజలిఘటించి ధీరుండనగుచునేను, మాన్యవాక్యంబులన్ వానిమదిఁదలంతు ॥

19

(2) ఉ॥ వాయువులార! మీరు సురవర్తజులెంతయు నిద్ధ తేజులున్
మాయలుపన్ను రాక్షసుల మాపినవారలు రుద్రపుత్రులుం
దోయముఁజిమ్మువారలును దోయజమిత్ర సమానులంచితా
మేయ పరాక్రమాఢ్యులరు మిక్కిలి వెల్గుచునుండురెప్పుడున్ ॥

20

* సంస్కృతమూలములో నీ 64వ సూక్తమునకు నోధాగోతము; అని ఋషిని బెక్కుప్రతులలో నుటంకింపఁగా నీ అంధ్రానువాదములో (1వ. సంపుటము. 235 పుట) నీ సూక్తమునకు గోతముఁడు ఋషిగాఁ బేర్కొనఁబడినది. వ.గో.కృ. 1. బుష్పఫలాదులిచ్చి (తొ.పా. యతిభంగము లేదా ద.దల ప్రాసయతి నామోదంపవలయు. సాయనాచార్యుని ధాప్యానుగుణముగా “ఫల” శబ్దము నైతముండవలయు. అనువాదకర్త సాయను ననుసరింప లేదు. (వ.గో.కృ.)

- (3,4) సీ॥ తరుణవయస్కులు ధర్మాత్ములనివార్య గతులు హవిర్విఘ్న ఘర్షకులును
పర్వతదేహులు పరరుద్రతనయులు సూక్తిపాఠకజనస్తుత్యమతులు
సర్వసర్వంసహోచారునభస్థిత ధనవశురాశులత్యధికబలులు
వర్ధనాలంకారవారదేహులు మణిహారులు ధీరులుదారవరులు
గీ॥ నౌ మరుత్తులు మీరలత్యధికశక్తి, సంసతలములఁగల నాయుధాః(బట్టి
యవతరింపుడు బలముననంతరిక్ష, సీమనిచ్చట కెంతేనిఁజిత్తమలర ॥ 21
- (5) ఉ॥ సోత్రముఁజేయువారలకుఁ దూర్ణము విత్తమొసంగి నీటికిం
బాత్రములై న మేఘముల భవ్యజలంబుల భూమిమీఁదికిన్
యాత్రముతోడఁజారి పడునట్టులునేసి తదీయ మాలికా
శాత్రవమెల్ల దూరముగ సాగెడునట్టులు నేయుఁడాశుగుల్ ॥ 22
- గీ॥ ఓలిమరుత్పంక్తి జాలంబులేకుండ, మెఱపువాయువులను మెఱయఁజేసె (సి)
స్వర్గగోవునుండి చక్కనిపాలను, దీసి భూమిపైని దిఱగఁద్రోసె ॥ 23
- (6) గీ॥ సాదులశ్వంబు శిక్షించు సరణిమీరు, వారిదంబుల శాసించి కోరిమాకు
ఋత్విజులు! యజ్ఞమునఁజాల నిద్ధఘృతము, విడుచునట్టులు వృష్టిని విడువరారె ॥ 24
- (7) చ॥ ధృతగమనంబుఁబూని శుభదీపులతో విలసిల్లి ప్రాజ్ఞతా
యుతులయి పర్వతాశివలె యుక్తబలంబును గల్గియుండి సం
తతమును హస్తీయాధములు ధారుణి వృక్షములెట్లు చీల్చునా
వితము మరుత్తులందఱతివేగము చెట్లను జీల్చుచుండెడున్ ॥ 25
- (8) చ॥ గిరుల గుహాంతరాళములఁ గేరెడు సింహములెట్లు శబ్దముల్
విరివిగఁజేయునట్లు లతి²వేగముఁ బూనుచువచ్చు వాయువున్
గరమురవంబుఁ జేయుచుఁ బ్రకాశముతో, సితబిందు సంతతిన్
రురువులుబోలి వెల్లుచతి రూఢిగ మీరలురండు ప్రీతితోన్ ॥ 26
- గీ॥ శత్రుహింసకులయు సర్వజ్ఞులునునయి, పృషతినెక్కి యఖిల వృష్టి³తృప్తి
సహితులగుచు మీరు సరస్వజేరుఁడు మరు,దణములార! మమ్ముగణననేయ ॥ 27
- (9) గీ॥ సహజ నిర్మలరూపంబు, సర్వజనులు, చూచుచుండెడి మెఱుపుల సోయగంబు
గనుగొనం బడునట్టులు కనకరథము, పైనిఁబోయెడి మిమ్ములఁగానఁగలరు ॥ 28
- (10) క॥ ధనపతులతిబలవంతులు, ఘనతర బాణములు చేతఁగల్గెడి మీరల్
గొనకొని సోమరసమ్ముం, గొనుటకు శీఘ్రంబురండు కోవిదులారా ॥ 29

1. చీల్చుఁడి: (తొ.పా. గణభంగము) 2. లతివేగసమాగతమైన వాయువున్ (తొ.పా.) 3. యఖిలతృప్తివృష్టి (ప్రా.ప్ర.పా. యతిభంగము)
వృగతినెక్కిమీరు పరమవృష్టి (తొ.పా. యతిభంగము) పృషతినెక్కి యఖిల ప్రీతివృష్టి (తొ.పా.)

- (11,12) సీ॥ చెట్లను గజములు చెఱచునట్టులు మహాపాదపంబులఁ బాడుచేయునెద్ది ?
 సౌవర్ణ రథచక్ర సంఘర్షణంబునఁ గొండలఁబిండిగాఁ గొట్టునెద్ది ?
 శత్రువారమునెల్లఁజంపుచు బలమున దుష్టులకెల్లఁదాదొలఁగునెద్ది ?
 వృష్టిజలంబుల వృద్ధిఁ బొందించుచు యా¹గాభిముఖముగా సాగునెద్ది ?
 గీ॥ యఖిలశోధకమగుచును నలరునెద్ది ? పాంసుజాలమునెల్లను బఱచునెద్ది ?
 యామరు²త్సంచయము ప్రీతి నఖిలమునులు, కోరి³భజియించెదరుగాకఁ గోర్కీమెఱయ ॥ 30

- (13) క॥ మీరిన ధనసంపత్తిన్, వార⁴కఁబ్రోతురొ యెవనిని వరలఁగఁజేమన్
 ధీరుం డా పురుషుఁడు ధన, వారము పశుపుష్టిఁగల్గి వర్ధిలఁడొక్కో! ॥ 31

- (14,15) సీ॥ సకల కార్యకరుని సంగ్రామ కుశలుని దతబలాధికుని బుత్రకునినైన
 సకల కార్యకరుని సంగ్రామ కుశలుని తతబలాధికునిఁ బోత్రకునినైన
 హితముగనిచ్చుచో హేమంతశతకంబు[†] జీవించివానిఁ దోషింతుమెలమి
 వీరవర్ధితమునై విపులంబునగు సర్వసంపదఁ గొందుము సరసమతుల

1. యగాదిముఖము (వ్రా.ప్ర.పా.గణయతిభంగములు) వ.గో.కృ. 2. యట్టి మారుతగణమును (తా.పా.) 3. కోరిభజియించు గావుతఁగోర్కీమీర (తా.పా.) 4. వారకెవనికెచ్చి ప్రేమవరలఁబ్రోతురో! (వ్రా.ప్ర.పా. గణయతిభంగ దోషయుక్తము. వ.గో.కృ.) 5. వర్ధిల్లుడుకో! (వ్రా.ప్ర.పా. అపపాశము)

† హేమంత శతకము—ఆర్యులకు సంవత్సరము హేమంత ఋతువుతోఁ బ్రారంభమైయుండవలయును. ఈ నిర్ధాంతము ననుసరించియే కాఁబోలు శ్రీ కృష్ణభగవానుఁడు భగవద్గీతలో “మాసానాం మార్గశీర్షోహం” అని వచించియున్నాఁడు. ఆర్య జ్యోతిషగణిత (జ్యోతిర్గణిత) ప్రకారము సంవత్సరమునకు 365 రోజులు, 5 గంటలు, 50 నిమిషములు 36 సెకండ్లు (గా) తేలుచున్నది. (Lacaille) లాకైలీ దొరగారు గుణించిన గణితప్రకారము సంవత్సరమునకు 365 రోజులు 5 గంటలు, 48 నిమిషములు 48 సెకండ్లు వచ్చినది. మనయార్యుల లెక్కకు లాకైలీయొక్క లెక్కకు 1నిమిషము 46 సెకండ్లు వ్యత్యాసము (తక్కువ) ఉన్నది. సంవత్సరముయొక్క కాలపరిమాణము క్రమముగాఁ దగ్గివచ్చునని జ్యోతిష్యు (జ్యోతిర్విదులందఱంగీకరించుచున్నారు.) లందరంగీకరించి యున్నారు. ఇట్టి సంవత్సర త్రైజ్యము పరిగణింపఁగా 4900 ఏండ్లకు 40½ సెకండ్లు కాలము తగ్గుచుండునట. కావున ఆర్యగణిత సంవత్సరమునుండి ప్రస్తుత సంవత్సరములో 1 నిమిషము 46 సెకండ్లు తగ్గుటచే నార్యులు గణితము వేసి యిప్పటికి 13,000 సంవత్సరముల పైకాలము కావలెను. దానంటే ఆర్యజ్యోతిష్యాశ్రమ ద్వాపరయుగములోనిదే కాని వేరుకాదు. ఇంద్రియముల కగోచరమైనట్టియు, నేత్రశక్తి లభ్యమైనట్టియు (మానవుని యూహాపోహలచే నలంఘ్యమైనట్టియు) నీ జ్యోతిష్యాశ్రమనందు 13,000 ఏండ్లక్రిందలనే యింత సునిశితములగు సారాంశముల నిర్ణయింపఁగల జాతియొక్క విజ్ఞానము (విజ్ఞానవికాసవిజృంభణము) అంతకుముందొక 13,000 సంవత్సరములు పరిశ్రమకలిగియున్ననే సంభవించునుగాని వేరుకాదు. ఏలననఁగా విజ్ఞానము మానవుని యందుదయించినపిమ్మట దినదిన ప్రవర్ధమానమై నానాటికి మెట్టుమెట్టెక్కి మహా[†]న్నతికి రావలెనే గాని కొలదికాలములో హఠాత్తుగా పైనుడుముకునట్టిదికాదని మేమిదివరకే వ్రాసియుంటిమి.) కాని సంభవింపనేరదు. మానవుని విజ్ఞానము క్రమముగా నభివృద్ధినిగాంచును, ఆర్యవై భవమపారము అనదృశము. — వేదభూమి (నే.వేం.న.శా.)

సూచన :—శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేదము (1వ సంపుటము 238-240 పుటలలో) 64 సూక్తము 14-15 ఋక్కులకనువాదముగా విరచించిన తెలుఁగు సీసపద్యము మూడవ పాదము కడ పుట్టోట్ గా— శ్రీ అచ్యుతుని వెంకటాచలపతి గారు వ్రాసిన వేదభూమి గ్రంథమునుండి యీ పైనుదాహరించిన విమర్శా విషయముదాహరింపఁబడినది. శ్రీ నేమానివారు వేదభూమి తొలి ముద్రణ ప్రతి చూచి (1936) పై పుట్టోట్టు నుటంకించిరి. వేదభూమి ద్వితీయ ముద్రణలో గ్రంథమున నక్కడక్కడఁ గొన్నికొన్ని వాక్యములు మార్చఁబడినవి. పైనుదాహరించిన పుట్టోట్లో బ్రాకెట్లలో నీయఁబడిన వాక్యములు వేదభూమి (1936) తొలిముద్రణ ప్రతిలోలేవు. 1950వ సంవత్సరములోఁ బ్రకటితమైన ద్వితీయ ముద్రణ ప్రతిలో 140-141 పుటలలో మార్చి చేర్చి ప్రకటితము లైనవి. ఈవిధిన్నతను బాఠకులు గుర్తింపవలయును—వేదభూమిలోని యీ “హేమంతశతక” చర్చ ప్రామాణికము కానేరదు. వ.గో.కృ.

గీ॥ ధన్యులైన మరుత్తులు మాన్యకర్మ, ప్రాప్తధనమునుజేకొని దీప్తితోడ,
గల్యకాలంబునందునె కదలివచ్చి, మమ్ము రక్షింతుగాకవే సొమ్ములిచ్చి ॥

32

అనువాకః—12, సూక్తమ్—65

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

చందః—ద్విపదావిరాట్ †

(1) పశ్వా న తా¹యుం, గుహా చతన్తం నమో యజానం నమో వహన్తమ్ ।

సజోషా ధీరాః పదైరను గృన్తువ త్వా సీదన్, విశ్వే యజత్రాః ॥

38

(2) ఋతస్య దేవా, అను వ్రతా గుర్భువత్ పరిష్టిర్యైర్ను భూమ ।

వర్ధస్తీమావః, పన్వా సుశిశ్విమృతస్య యోనా, గర్భే సుజాతమ్ ॥

39

(3) పృష్టిర్న రక్షా, క్షీతిర్న పృథ్వీ గిరిర్న భుజ్మ, క్షోదో న శంభు ।

అత్యో నాజ్మన్, తస్మిప్రతక్తః సిన్ధుర్న క్షోదః, క ఈం వరాతే ॥

40

(4) జామిః సిన్ధూనాం, భ్రాతేవ స్యస్రామిభ్యాన్న రాజా వనన్యత్తి ।

యద్ వాతజాతో వనా వ్యస్థాదగ్నిర్హ దాతి, రోమా పృథివ్యాః ॥

41

6. మారుతగణంబు సంప్రీతిమాన్య కర్మ (తొ.పా.) 7. మమ్మురక్షించుఁగావుత (తొ.పా.)

† చందశ్శాస్త్రము ననుసరించి ద్విపద రెండు పాదములు కలది. అయినను ముద్రణలో నొక పాదముగలది గానే ముద్రితమైయున్నది. కాని ఏకైక పంక్తితోనున్న ద్విపదావిరాట్ చందోగత ఋక్కులన్నియు రెండు పాదములు గలవిగా గుర్తించవలయును. అనఁగా ఋక్కు మధ్యలో ప్రథమ పాదము ముగియునని గ్రహింపఁదగును. కాని ఋక్కులెక్కలో రెండు ద్విపదలు ఒక ఋక్కుగా నొకరీతిని— మొత్తము ఋక్కుల సంఖ్యా పరిగణనలో నే ద్విపద కా ద్విపదయే ఋక్కుగా సంస్కృత ముద్రిత గ్రంథములలోఁగొన్నిట బరిగణింపఁబడినది. అనఁగా నీ రీతివ సూక్తములో లెక్కకు రీఋక్కులున్నట్లు చూపించినను మొత్తము ఋక్కుసంఖ్యా పరిగణనలోనివి 10 ఋక్కులుగా లెక్కకు వచ్చునని గ్రహింపఁదగును చ.గో.కృ.

1. నవాయం (వ్రా.ప్ర.)

(5) శ్వసిత్యప్ప, హంసో న సీదన్ క్రత్వా చోతిష్టో, విశాముషర్భుత్ ।

సోమో న వేదా, ఋతప్రజాతః పశుర్న శిశ్వా, విభుద్ధారేభాః ॥

42

అనువాకము-12, సూక్తము-65

ఋషి-శక్తికుమారుడు పరాశరుడు

దేవత-అగ్ని

(1) ఉ॥ చోరుడు గోగణంబులను జోద్యముగా హరియించి భీతిచే
దూరమహీధ్రకందరముదూరి, తనంతట దాగునట్లుగా
నీరములందు దాగి కడు నేర్పుననుండెడు నిన్నుఁబ్రీతితో
ధీరులు దేవతల్ గనిరి దివ్యహవిఃప్రదః పావకోత్తమాః ॥

33

(2,3) సీ॥ అభిమత ఫలవృద్ధియభిరామమౌ మాత్కిరమణీయుఁ డెవ్వఁడు రమ్యగతుల
విశ్వంభరామూర్తి విస్తారమగుభంగి వెలయునెవఁడు జతర విస్తృతములఁ
బ్రాణులనెల్లను బర్వతంబులవలె, గాచునెవ్వఁడు యజ్ఞకర్మకరుల
నూర్జస్వలంబగు నుదకంబులాగున సుఖకరుండెవ్వఁడు శోభమిగుల
గీ॥ నిమ్మమునకును బోయెడి నీటికరణి, నిమ్మగామియు నెవ్వఁడు నిఖిల శత్రు
హంతకుండెవ్వఁడో యట్టియగ్నిదేవుఁ, గోరివారిండు నెవ్వఁడు కొఱతలేక ॥

34

(4) ఉ॥ సోదరసోదరి తతికి సొంపగు బంధుతగ్గులై వడిన్
సాదర సఖ్యముంగలిగె, జక్కనినీటికి నీకు భూపతా
వాదమునన్, నృపాలుఁడరివారము శక్తినిఁగొట్టు నట్లుగా
నీదుమహత్వ సత్వమున నేర్పునఁగారడవిన్ దహింపుమా! ॥

35

క॥ వా²తము ప్రబలుచునున్నన్, జాతచతుర్వేదః నీవు చయ్యనరోమ
వ్రాతమును గాల్చునట్లులు, జాతవనోషధులనెల్లఁ జంపుదువు సుమా! ॥

36

1. ఘాతక శక్తిమునకు మారుగ ననేక ప్రదేశముల నీ గ్రంథకర్త "హంతక" శక్తిమునే తెలుగు వ్యావహారిక భాషానుగుణముగాఁ బ్రయోగించినాఁడు. వ.గో.కృ. 2. వాత ప్రేరితమయ్యెడి. (తొ.పా.)

- (౧) సీ॥ ప్రకృతి వర్గమునకుఁ బ్రబలతేజస్సులఁ జీకటి రాత్రులఁజేయువాడుఁ
చంద్రునివలె రమ్య సకలౌషధీతతిఁబుట్టించి మోదముఁ బొందువాఁడు
పశువు సంకుచితమై పడకలోఁగలరీతి నుదకమధ్యంబున నుండువాఁడు
గర్భస్థ¹జంతువు కరణిఁ బ్రభూతమాయవయవముల్ గర్భియలరువాఁడు
గీ॥ 2విప్రకృష్టంబునై యొప్పు విపుల విశ్వమందు నంతటన్ వెలుఁగొందు నధికదీప్తి
నమలుఁ డగ్నిదేవుండు దా³ సర్వభూత, జాలమును సదా రక్షించి సాకుఁగాక॥

37

సూక్తమ్—66

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—ద్విపదా విరాట్

- (1) ర॒యిర్న చి॒త్రా, సూ॒రో న స॒దృగా॒యిర్న ప్రా॒ణో, ని॒త్యో న సూ॒నుః ।

త॒త్వా న భూ॒ర్జిర్వనా॑ సి॒షక్తి॑ ప॒యో న దే॒నుః, శుచి॒ర్విభా॑వా ॥

43

- (2) దా॒ధార॑ క్షే॒మమోకో॑ న ర॒ణ్యో య॒వో న ప॒క్వో, జే॒తా జనా॑నామ్ ।

ఋ॒షిర్న స్తు॒భ్వా, వి॒క్ష ప్రశ॑స్తో వా॒ణీ న ప్రి॑పో, వ॒యో దధా॑తి ॥

44

- (3) దు॒రోక॑శో॒చిః, క్రతు॑ర్న ని॒త్యో జా॒యేవ॑ యోనావరం విశ్వ॑స్మై ।

చి॒త్రో యద॑భాట్, ఛే॒తో న వి॒క్ష ర॒థో న య॒క్తి, త్వే॒షః సమ॑త్సు ॥

45

- (4) సే॒నేవ॑ స్పృ॒ష్టేమం॑ దధా॒త్యస్త॑ర్న ది॒ద్యుత్, త్వే॒షప్ర॑తీ॒వా ।

య॒మో హ జా॒తో య॒మో జని॑త్వం జా॒రః కనీ॑నాం, పతి॑ర్జనీనామ్ ॥

46

1. గర్భస్థ జంతువుకరణిఁ బ్రభూతమాయవయవముల్ గర్భియలరువాఁడు (బ్రా.వ్ర.పా.) 2. అప్రభాగ పూరణకర్తవాజ్ఞయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”—శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేదము ప్రథమమండలము పంచమాధ్యాయములోగల 65వ సూక్తము లోని 5వ ఋక్కును (అనగా ద్విపదా విరాట్ ఛందములోగల 9-10 ఋక్కులను) శ్రీ నేమానిపాద పూర్తిగా ననువదించలేదు. నాలుగు సీసపాదములు మాత్రమే వ్రాసి గీతమును (లేటగీతినిగాని అటవెలఁదినిగాని) వ్రాయక పర్యమనే పూరింపలేదు. కాగా “విప్రకృష్టంబు” విశ్వాదిగాగల లేటగీతిని నేను రచించి దీనిని బూరించితిని. వ.గో.కృ. 3. దాఁబాణకొటి, సర్వవిధముల రక్షించి సాకుఁగాక (పాతాంతరము. వ.గో.కృ.)

(5) తం వశ్రరాథా వయం వసత్యాస్తం న గావో నక్షస్త ఇద్దమ్ ।

సిస్త్వర్ష ఊదః ప్ర సీచీరెనోన్నవస్త గావః స్వగర్భశీకే ॥

47

సూక్తము—66

ఋషి—శక్తిపుత్రుడు పరాశరుడు

దేవత—అగ్ని

(1) గీ॥ సూర్యభంగిని వస్తువుల్ చూపువాడు, ప్రాణవాయువు¹ రీతిగఁ బ్రబల జీవ
నమును బొందించు వాడగు సముచితాగ్ని, వనములం గాల్చుచున్నాఁ డవారితముగ ॥ 38

క॥ జనకుని నొరస పుత్రుడు, ఘనముగ నాకంబుజేర్చుకరణిని సశ్వం
బనువుగ రథికునిఁ గొనిపోయిన తెరఁగున² వనములే దహింపవే? యగ్ని! ॥ 39

(2) చ॥ ధనములకెల్ల రక్షకుడు తత్క్షణావక్త్య యవోపభోగ్యుడున్
జనములలోఁ బ్రశస్తుడును శాంతముని ప్రకరంబురీతిగా
వినయముతోడ దేవతల వేదెడివాడును శత్రుపంక్తి సం
హననముఁ జేయువాడు నగు నగ్ని మముం బలమిచ్చి కావుతన్ ॥ 40

(3) చ॥ సహచరి నై జగేహమును జక్కఁగనుంచెడికై వడిన్ మహా
గృహము⁴ నలంకరించి తగ నిష్ఠుల విఘ్నముఁ జేయువారికిన్
సహనములేక హింసలనుఁ జాలఁగఁగూర్చి విచిత్రకాంతిమ
ద్దహనుడు వెల్గుచున్ భువిని దద్దయుఁగాల్చు దరు వ్రజంబులన్ ॥ 41

(4) సీ॥ సేనశత్రువులను జెఱచునట్టులు వైరి సేనానులనునెల్లఁ జెఱచునతడు
యుద్ధపరిక్షిప్త యోధవాణంబట్ల వీరుల భయపెట్టు వీరుడతడు
†లాజలఁబొందుచు⁵ లలితకన్యల కన్నెఱికము లన్నియు నోపి టిమ్మునతడు
పతులను బడయని పడఁతుల కొకవేళ భర్తయైయుండిన భవ్యుడతడు

1. వాయువ (ప్రా.ప్ర.పా) 2. తెరఁగునఁ బెద్దయడవి నీపుకాల్పవే! (తొ.పా. గణభంగ దోషయుక్తము) వ.గో.కృ. 3. తక్షణ
(ప్రా.ప్ర.పా.) 4. నలంకరించి క్రతుకర్మల విఘ్నముఁ జేయువారికిన్ (తొ.పా. యతిభంగము) వ.గో.కృ. 5. లలనామణుల
కన్నెరికములన్నియు (తొ.పా.)

† (1) కన్య—విధి పూర్వకముగ నగ్నియందు లాజాది హోమమొనర్చి పరిగ్రహించినతోడనే భర్తకెంత వయస్సుగలదో
యంతవయస్సుగలది యగుచున్నది. అప్పుడవయస్సునఁజిన్నదయ్యుగన్య తనభర్తకంబెఁబెద్దవారిచేతఁగూడ నమస్కరింపదగు
చున్నది. ఇట్టి గౌరవము కన్యలకు నగ్నిసాక్షిగ వివాహమైన పిదపనే కలుగుచున్నది. కావున నగ్నికన్యలకుఁబెద్దరికమొసంగు
వాడని చెప్పఁబడినది. (2) పెద్దయగునంతవరకుఁ గన్యలకుఁజుండ్రుడు భర్త. అవల గంధర్వుడు భర్త. అపైని నగ్నిభర్త.

గీ॥ స్తోత్రలకుఁ గోర్కెలను నిచ్చు చాతయతఁడు, వేల్పుతోడనే పుట్టిన వీరుఁడతఁడు
యాగములలోన సర్పించు హవ్యములను, బూని సురలకు సందించు పూతుఁడగ్ని ॥ 42

(5) గీ॥ పశు పురోడాశ వస్తు సంపత్తితోడ, నిన్నుఁబొందుచునున్నాము నిత్యమగ్ని!
పశువు లింటికి నుదకంబు పల్లమునకు, జరుగునట్టుల నన్నిటన్ జ్వాలలేగు ॥ 43

సూక్తమ్—67

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—ద్విపదా విరాట్

(1) వనేషు జాయర్మరేషు మిత్రో వృణీతే శ్రుష్టిం¹ రాజేవాజుర్యమ్ ।

క్షేమో న సాదుః, క్రతుర్న భద్రో భవత్ స్వాధీ వ్హోతా హవ్యవాట్ ॥ 48

(2) హస్తే దధానో నృష్టా విశ్వాన్యమే దేవాన్ ధాద్ గుహాః పీదన్ ।

విదస్త్రిమత్ర నరో ధియంధా హృదా యత్ తష్టాన్ మస్తాగ్ం ఆశంసన్ ॥ 49

ఆ యగ్నియే ధన పుత్రాదులతోడ నా కన్యకను మనుష్యున కొనంగుచున్నాడు. (నే.వేం న.శా.)

గమనిక:— కన్యకనుండి వివాహము కానంతవఱకుఁ జంద్రుఁడు భర్తయనియు, నవివాహితయై రజస్వలయైన పడఁతికి భర్త గంధర్వుఁడనియు, వివాహమైన పిదప నగ్నియే భర్తయను భావము ప్రాచీనులలోఁ గొందఱిలో నున్నట్లున్నది. పురుషునితో వివాహమైనను వీర్య మగ్నిరూపము గావునఁదద్వీర్యమువలనఁగల్గు సంతానాదులకన్నింటికిని నగ్నియే కారకుఁడని యొక భావము. వీర్యము కేవల సంతానోత్పత్తికేకాక బుద్ధిజ్ఞానబలపరాక్రమాదులన్నింటికిని మూలము. కాఁగాఁ గేవలసంతానమునకే కాక సమస్త సంపదలకును వీర్యరూపమగు నగ్నియే కారణమగుచున్నదని భావము. లేదా “అష్టవర్షా భవేత్కన్యా” అన్న సిద్ధాంతము ప్రకారముగా నెనిమిది వత్సరముల వర్యంతము కన్యకుఁ జంద్రుఁడు భర్తయనియు, నాపైని గంధర్వుఁడు భర్తయనియు (వివాహమైనను గాకున్నను) రజస్వలయైనతదుపరి వివాహమై లేదా వివాహమైనతదుపరి రజస్వలయై కాపురమునకు వచ్చినపిదప నగ్ని భర్త యనియు మన మహర్షుల భావము కావచ్చును. గంధర్వుఁడు వివిధ విలాసములకుఁ బ్రీతిక. అష్టవర్షములు దాటిన పిదపనే కన్యకుఁ బ్రకృతి సిద్ధములై సహజాలంకారములై యలరారు కువకచాద్యవయవాంగ సౌష్ఠవాదులేర్పడునుగదా! ఈ దృష్ట్యా గంధర్వుని నాభునిగా భావించియుండురు. వ.గో.కృ.

1. జరుగునటునన్నిటన్ జ్వాలలేగు (వ్రా.ప్ర.పా. గణభంగ దోషము) వ.గో.కృ.

1. శ్రుష్టి (వ్రా.ప్ర.)

(3) అజో న జెం దాధార పృథివీం త స్తమ్మ ద్యాం చ నేభిః సత్యైః ।

ప్రియా పచాని పశ్యో ని పాహి విశ్వాయురగ్నే గుహా గుహం గాః ॥

50

(4) యం రం చి కేత గుహా భవ స్తమా యః ససాద ధారామృతస్య ।

వి యే చృత స్త్యృతా సవ స్త ఆదిద్ వసూని ప్ర వవాచన్తై ॥

51

(5) వి యో వీరుత్సు రోధన్మహిత్యోత ప్రజా ఉత ప్రసూప్యస్తః ।

చి త్తిరపాం దమే విశ్వాయుః సద్వేష ధీరాః సంమాయ చక్రః ॥

52

సూక్తము—67

ఋషి—శక్తిపుత్రుడు వరాశరుడు

దేవత—అగ్ని

(1) క॥ వనసంజాతుండగుచున్, మనుజుల సఖ్యంబుబడసి మాన్యుండగుచుం

బునిఁబూని యగ్నిహోత్రుడు, ఘన యజమానులను బొంది కార్యము సేయున్ ॥

44

గీ॥ కర్మ కర్త భంగిఁగళ్యాణుడవు దేవ, హోతవగుచు దేవ దూతవగుచు

శభవ్య కర్మములను భక్తితోఁజేయుచు, వెలుఁగుచుంటి వహ్ని! వేల్పువలెను ॥

45

శక్త్యములు:— ఈ కర్మశబ్దము “కృ” ధాతువువలనఁ బుట్టినది. కావున వానికి చేయుటయని కాని, నడవడియని కాని, వ్యాపార మనికాని యర్థము. ఈ సామాన్యార్థమే భగవద్గీతలయందుఁ గలదు. ప్రాచీన వైదికధర్మానుసారముగ యజ్ఞయాగాదికము నెట్లు చేయవలయునో యా నిధులు భిన్నభిన్న విధులుగాఁ జెప్పఁబడిన విద్యులకు ఏకవాక్యత యెఱుఁగునో నిరూపించుటకై మీమాంసా శాస్త్రము ప్రవర్తించెను. మనుష్యుఁడేమి యొనర్చినను యజ్ఞార్థమేయని (మహా.భా.శాం. 55, 28) కలదు. ఋగ్వేదమున నింద్రాది దేవతాస్తుతి పరములుగా సూక్తములుండెను సర్వశ్రుతి గ్రంథములు యజ్ఞాదిక ప్రతిపాదకములేయని మీమాంసకులు చెప్పుదురు. యజ్ఞాదికములవల్లనే స్వర్గము కలుఁగుననియుఁ జెప్పుదురు. ఉపనిషత్తులు యజ్ఞములు గ్రాహ్యముగ నంగీకరించును గాని మోక్షమునకు బ్రహ్మజ్ఞానమే సాధనమని చెప్పుచున్నవి. ఇవికాక ధార్మిక కర్మలు కొన్నికలవు. అవియే పౌరాణికకర్మలు. అవి విత్య నైమిత్తిక కామ్య కర్మలని మూఁడు విధములు. (నే.వేం.న.శా.)

- (2) ॥ హవ్యలక్షణ సంపత్తి నధిగమించి, యదకమధ్యను నొంది నీవుంటవలన
బుద్ధిమంతులు నిజసూక్ష్మ బుద్ధిరచిత, మంత్రములచే స్తుతించిరి మాన్య! నిన్ను ॥ 46
- (3) ॥ జననము లేనివానివలెఁ జాలఁగ భూమికి రక్షఁబెట్టుచో
ననలుఁడ! సత్య మంత్ర సుమహాత్వములన్ దివి మ్రాన్పడంగ నే
వున నొనరించినావు పశుపూత పదంబుల వారి భూసమున్
గనఁజడునట్లొనర్చి ప్రతికందరమందు వసించిపోవుమా! ॥ 47
- (4) ॥ ఏవఁడు గుహాగ్నింజూఁచునో, యెవఁడగ్నిన్ స్తుతినీజేయు నెవ్వఁడు సూక్తుల్
వివరంబుగ రచియించునో, 1యవహితులగువార లర్థ మందుదు రవనిన్ ॥ 48
- (5) ॥ సదమలుఁడా! వహ్ని! నీ, సదనము పూజించి మా సుసదనంబునకై
వదిలక నినుఁ గొనితెచ్చిన, ముదమున మా యన్నికార్యములు 2చేయవొకో! ॥ 49

సూక్తమ్—68

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—ద్విపదావిరాట్

- (1) శ్రేణన్తువ స్థాద్ 1దివం భురణ్యః స్థాతుశ్చురపమక్తున్ వ్యూహోత్ ।
వరి యదేషామేకో విశ్వేషాం భువద్ దేవో దేవానాం మహిత్యా ॥ 53
- (2) అచిత్ తే విశ్వే క్రతుం జషన్త శుష్కాద్ యద్ దేవ జీవో జనిష్ఠాః ।
భజన్త విశ్వే దేవత్వం నామ ఋతం సపన్తో అమృతమేవై ॥ 54
- (3) ఋతస్య ప్రేషా ఋతస్య ధీతిర్విశ్వాయుర్విశ్వే అపాంసి చక్రః ।
యస్తుత్వం దాశాద్ యో వా తే శిక్షత్ తస్మై చికిత్వాన్ రయిం దయస్య ॥ 55

(4) హోతా నిషత్తో, మనోరపత్యే న చిన్నాస్సాం, వతీ రయ్యాణామ్ ।

ఇచ్చస్త రేతో, మిథస్తనూపు సం జానత వైర్వర్జితైరమూరాః ॥

56

(5) పితుర్న పుత్రాః, క్రతుం జుషస్త శ్రోషన్ యే అస్య, శానం తురాసః ।

వి రాయ బార్హోద్¹, దురః పురుతుః విపేశ నాకం, స్తృభిర్దమూనాః ॥

57

సూక్తము—68

ఋషి—శక్తిపుత్రుడు పరాశరుడు

దేవత—అగ్ని

(1) చ॥ తలఁప హవిస్సుధారనము దద్దయునొంది నభంబుమీద న
గ్గలముగ రేగుచున్, సహజకాంతిని గప్పుచు లోకమంత నా
ఘన దివిజాళి మధ్యను బ్రకాశమునొందుచు, జంగమంబులం
దున, నల సుస్థిరంబులను దోగుచునగ్ని వెలుంగుచుండఁడే ॥

50

(2) గీ॥ అరణిరూప కాష్టమందు జన్మింపంగఁ, జేసి పిదపఁ గర్మజేసి యమృత
రూపమెలమి వేడి రూఢిగ దేవత్వ, మందుచుండి రార్యు¹లందఱుగడు ॥

51

(3) క॥ యాగం బెవ్వనికై చను, యాగమునన్ స్తుతినిబడసి హవ్యముఁగొనఁదా
సాగునొ యెవ్వండిష్టికి, నాగుణయుతుడి²చ్చుఁగాక నర్థంబెలమిన్ ॥

52

(4,5) సీ॥ మనువంశ సంభూత మానవహోతవై రమణీయ గోధన రాజువగుట
ప్రకృతి వర్గంబంత ప్రబల తనువులందుఁబుత్ర వీర్యంబును బొందుచుంట
దిక్షులౌ పుత్రుల దర్శనంబునుజేసి చిత్తంబలరఁ జిరజీవులగుట
పుత్రులు జనకాజ్ఞఁ బోషించురీతిగ నఖిలులగ్నిం గొనియాడుచుంట

1. బార్హోష్ఠః (వా.ప్ర.)

1. రార్యులందఱుగను (కొ.పా.) 2. నాగుణయుతుఁడర్థమిచ్చునందఱు కెంమిన్ (కొ.పా.) 3. చిత్తమలరఁగ (కొ.పా.)

గీ॥ యజ్ఞములకెల్ల హేతువౌ నర్థమెల్ల, నిచ్చుచును నాకమంత నహీనకౌతిఁ
గప్పచున్నావు తారకాగణముతోడ, శాసకుఁడవయి యజమానశాలిలందు ॥

53

సూక్తమ్—69

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—ద్విపదావిరాట్

(1) కుక్రః కుక్రక్వాగ్ం, ఉషో న జారః ప్రప్రా సమీచీ, దివో న జ్యోతిః ।

పరి ప్రజాతః, క్రత్వా బభూథ భువో దేవానాం, పితా పుత్రః సన్ ॥

58

(2) వేధా అదృప్తే అగ్నిర్విజానన్నాధర్మ గోనాం, స్వాద్వా పితౄనామ్ ।

జనే న కేవ, ఆహూర్యః సన్ మధ్యే నిషత్తే, రణ్వో దురోజే ॥

59

(3) పుత్రో న జాతో, రణ్వో దురోజే వాజీ న ప్రితో, విశో వి తారీత్ ।

విశో యదహ్వే, నృభిః సనీశా అగ్నిర్దేవత్వా, విశ్వాన్యశ్యాః ॥

60

(4) నకిష్ట ఏతా, వ్రతా మినన్తీ నృభ్యో యదేభ్యః, క్రుష్టిం చకర్థ ।

తత్ తు తే దంసో, యదహన్తమానైర్నృభిర్యత్ యుక్తో, ఏవే రపాంసి ॥

61

(5) ఉషో న జారో, విభావోప్రః సంజ్ఞాతరూపశ్చితదన్తైః ।

తృణా వహన్తో, దురో వ్యుణ్వాన్ సవన్త విశ్వే, స్వగర్భశీకే ॥

62

సూక్తము—69

ఋషి—శక్తిపుత్రుఁడు పరాశరుఁడు

దేవత—అగ్ని

- (1) క॥ సుఖకర చంద్రుని మాట్కిన్, నిఖిలము వెల్గించుచుండి నిజతేజమునన్
సఖుఁడగుచుఁ బ్రజలకెల్లన్, మఖములఁ జేయించు నగ్నిమాన్యుండుగదా! ॥ 54
- (2) గీ॥ అన్నములకునెల్ల నావుపాలంబోలి, రుచినిగలుఁగఁజేసి రూపియైన
యగ్నిహోత్రుఁ డెలమినంతట సుఖకర, పురుష మాట్కి-నుతులఁ బొందుచుండె ॥ 55
- (3) గీ॥ సూనుపగిది గృహము శోభిల్లఁజేసెడు, వాజికరణిశత్రు రాజిదాటు
ఋత్విజుండు పిలువ సత్వరమమరత్వ, మొందివహ్ని హవ్యమందుచుండె ॥ 56
- (4) చ॥ వంచనఁజేయు రాక్షసుల వంచనఁ జేయుటఁజేసి పావకాః
యంచిత యజ్ఞకర్మలు సమంచిత పూర్ణములౌనుగాన నీ
వెంచిన దైర్యసంపద వహించి మరుద్గణ సంగతిన్ విజృంభించి
సమస్త కార్యముల భీకర విఘ్నములన్ హరింపుమా! ॥ 57
- (5) గీ॥ అఖిల జీవులకీవు ప్రత్యక్షుడవుచు, నినసమానత ఫలములనిచ్చు నీదు
రక్ములున్ ద్వారములుదాటి రమ్యగతిని, నూర్ధ్వలోకంబునకుఁ బోవుచుండునగ్ని! 58

సూక్తమ్—70

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవత—అగ్నిః

ఛందః—ద్విపదా విరాట్

- (1) వనేమ పూర్వీర్యో మనీషా అగ్నిః సుశోకో, విశ్వాన్యశ్శాః ।

ఆ దైవ్యాని, వ్రతా చిక్త్యానా మానుషన్య, జనన్య జన్మ ॥

(2) గర్భో యో అపాం గర్భో వనానాం గర్భశ్చ స్థాతాం, గర్భశ్చరథామ్ ।

అద్రో చిదస్యా, అస్తర్భురోజే విశాం న విశ్వో, అమృతః స్వాధీః ॥

64

(3) స హి క్షపావాగ్ం అగ్ని రయీణాం దాకద్ యో అస్మా, అరం సూక్తైః ।

ఏతా చికిత్వో, భూమా ని పాహి దేవానాం జన్మ, మర్తాంశ్చ వివాన్ ॥

65

(4) వర్తన్యం పూర్వీః క్షపో విరూపాః స్థాతుశ్చ రథమృతప్రవీతమ్ ।

అరాధి హోతా, స్వగర్భిషత్తః కృణ్వన్ విశ్వాన్యపాంసి సత్యా ॥

66

(5) గోమ ప్రశస్తిం, వనేమ దిషే భరన్త విశ్వే, బళిం స్వర్జః ।

వి త్వా నరః, పురుత్రా సవర్యన్ పితుర్న జివ్రేర్వి వేదో భరన్త ॥

67

(6) సాధుర్న గృధ్నురస్తేవ శూరో యాతేవ భీమస్తేషః సమత్స ॥

68

సూక్తము 70

ఋషి—శక్తిపుత్రుఁడు పరాశరుఁడు

దేవత—అగ్ని

(1) ఉ॥ మానవజాతి పుట్టువు, సమంచిత వైదికకర్మ, రోదసీ
మానిత కర్మరాశి, యసమానదయం గనుగొంచు సర్వ స
న్మానిత దీప్తివంతుఁడః ఘనంబగు నైజ మనీషచేత స
న్మానముగల్గి యన్నముల మామ్యుల కీ విడవే ప్రియంబునన్ ॥

59

(2) మ॥ వనమధ్యంబున వార్ధిమధ్యను జరద్వస్తు ప్రపంచంబు మ
ధ్యను గాష్టంబుల మధ్యసద్రితతి మశ్యంబందునన్ జిన్ని రూ
పునఁ బెంపొందుచు నిత్యమున్ వెలిగి సంపూర్ణంబుగా మమ్ముఁ బా
వన భూపాలుఁడు మానవాళిగతిఁగాపాడంగదేః ¹పావకాః ॥

60

- (3) శా॥ చేతోవంతుడవై బలాధికుడవై చేట్టుటులేనట్టి న
జ్యోతిరూపమునొందు రాత్రికి నిజజ్యోతిస్సు నందించుచుం
బూలేంద్రామర మర్త్య జన్మముల సంపూర్ణముగా నెంచుచున్
భూతవ్రాతము కాచి వెలవలెనూ పుణ్యాత్మ! వైశ్వానరా! ॥ 61
- (4) మ॥ విమలోషస్సులఁ గృష్ణరాత్రులను వేర్వేరై న రూపంబులన్
రమణీయాకృతి వృక్షపంక్తి నరులన్ రాజిల్లఁజేయంగ నీ
కమనీయామల యజ్ఞమందిరములంగర్మంబు చేయింతువో
సుమనోదేవుడఁ పూరుషావళులచే జోద్యంబు నీ వృత్తమాన్ ॥ 62
- (5) చ॥ జనకునిజేరి పుత్రకుడు చాలధనంబును నందురీతిగా
ననయము మానవాళినిను యాగములంగదియించి సర్వస
జ్జనము మనోజ్ఞభూరి పశుసంపద నందునుగాన శస్త్రమై
తనరు గవాదిసాధువశు తల్లజముల్ కలిగింపు పావకా! ॥ 63
- (6) సీ॥ సాధ్యంబులెట్టులు సాధకుండొనరించునట్టులె యంతయునధిగమించి
చారుధానుష్కండు శత్రువుతోవలె ప్రాణి జాతంబుతోఁ బ్రాకులాడి
పరమహింసకురీతి భయదుడై వెలుగుచు పరమనియతిఁబాపి భయముగొలిపి
సంగ్రామవీధుల సంతసిల్లుచునుండి సకల కార్యంబులఁ జక్కఁబెట్టి
గీ॥ చిత్రభానుండు సంగ్రామసీమలందు, సహజతేజస్సుతోఁగూడి సంతసమున
సర్వభూతంబులకు నిత్యసఖునిఁబోలి, సాయమొనరించుఁగాక సత్కుడగుచు ॥ 64

సూక్తమ్—71

ఋషిః—పరాశరః శాస్త్ర్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) ఉప ప్ర జిన్వన్ముశతీరుశన్తం పతిం న నిత్యం జనయః సనీశాః ।
స్వసారః శ్యావీమరుషీమజుషుజ్ చిత్రముచ్చస్తీముషసం న గావః ॥ 69
- (2) వీశు చిద్ దృహ్య పితరో న ఉత్తైరద్రీం రుజన్మజ్గిరస్తో రవేణ ।
చక్రర్దివో బృహతో గాతుమస్మై అహః స్వర్వివిదుః కేతుముస్రాః ॥ 70

1. కావఁగావలెనుమా పుణ్యాత్మవైశ్వానరాః (కొ.పా.) కాచివెల్గెదవుగాకో పుణ్యవైశ్వానరాః (ఇది రచయిత సవరించిన పాఠము. ఇందుయతిభంగము కలదు. లేదా “భూత” శబ్దములోని “ః” కారమునకు “గాకో” అన్నప్పుడు “ఓ” కారమునకును గేవల స్వరయతిని నామోదించవలసివచ్చును. తొలిపాఠములో యతిదోషములేదు. కాని వెల్గెళ్ళార్థకమేదియు లేని లోపముండును. చ.గో.కృ.

(3) దధన్మృతం ధనయనస్య ధీతిమాదిదయో దిధిష్ఠోఽవిభృతాః ।

అత్సవ్యస్తిరపసో యన్త్యద్వా దేవా¹జ్ఞాన్త ప్రయసా వర్తయన్తిః ॥

71

(4) మథీద్ యదీం విభృతో మాతరిశ్వా గృహేగృహే శ్వేతో జేన్యో భూత్ ।

ఆదీం రాజ్ఞే న సహీయసే సచా సన్నా దూత్యం² భృగవాణో వివాయ ॥

72

(5) మహే యత్ పిత్ర ఈం రసం దివే కరవ త్వరత్ పృశస్యశ్చిత్వాన్ ।

స్మజదస్తా ధృషతా దిద్యుమన్తై స్వాయాం దేవో దుహితరీ త్వషిం ధాత్ ॥

73

(6) స్య అ యస్తుభ్యం దమ అ విభాతి నమో వా దాశాదుశతో అను ద్యూన్ ।

వర్థో అగ్నే వయో అస్య ద్విబర్హా యాసద్ రాయా సరథం యం జానాసి ॥

74

(7) అగ్నిం విశ్వా అభి పృతః సవన్తే సముద్రం న స్రవతః సప్త యహీః ।

న జామిభిర్వి చికితే వయో నో విదా దేవేషు ప్రమతిం చిత్వాన్ ॥

75

(8) ఆ యదిషే నృపతిం తేజ ఆనత్ ఛచి రేతో నిషిక్తం ద్యౌరభీతే ।

అగ్నిః శర్థ³మానవద్యం యువానం స్వాధ్యం జనయత్ సూదయచ్ఛ ॥

76

(9) మనో న యోధ్వనః సవ్యవీత్యేకః సత్రా సూరో వస్వ ఈశే ।

రాజానా మిత్రావరుణా సుపాణీ గోషు ప్రియమమృతం రక్షమాణా ॥

77

(10) మా నో అగ్నే సఖ్యా పితౄణామిహ ప్రమర్శిష్టా అభి విదుష్కవిః సన్ ।

నభో న రూపం జరిమా మినాతి పురా తస్యా అభిశస్తేరధీహి ॥

78

సూక్తము—71

ఋషి—శక్తిపుత్రుడు పరాశరుడు

దేవత—అగ్ని

(1) ఉ॥ కామయమానభర్తలను గామినులందఱుఁ గోరునట్టుగా
నీమముతోనుషస్సులు వినిర్మల రక్మలబొందునట్టుగా
ధామమునొంది భాసితకు ధన్యమహానల! నీకుఁబూజలం
గామమొనర్చి యంగుళులు కాంతిని వెలుచునుండు నెప్పుడున్ ॥

65

(2) ఉ॥ అదిని పావనస్తుతుల నార్యులుద్రుంచిరి గ్రా²వనట్టులే
సాదరమంగిరోమునులు సత్వసుసూక్తిరవంబుచేత నా
మేదుర పర్వతంబులను మిక్కిలికొట్టి సురాధిరాజ్య సం
పాదనకై గణించిరి విభాసితకాంతిని నీదు ప్రాపునన్ ॥

66

(3) గీ॥ పుణ్యపురుషులు ధనమును బొందునటుల, సగ్ని దేవత్వమునుబొందె సతీయముగ
సగ్ని కాధానమొనరించి యధికభక్తి, బ్రజలుతనియుదు రమరాశి ప్రజ్ఞనొందు ॥

67

(4) సీ॥ ప్రాణాదివృత్తుల భాసిల్లు మాతరిశ్వంబును మర్దింపజన్మమొందె
శుభ్రవర్ణముఁగల్గి శోభలందించుచు నాదరంబున నిష్టిహవ్యమందెఁ
బ్రతి యజ్ఞగృహమునఁ బ్రాదుర్భవించుచు సకల కార్యములను జక్కఁబఱచె
భీషణరూపుడౌ భృగుమహర్షిని భంగి దూత్యంబునందింప దూతయయ్యె

గీ॥ నట్టియగ్నిని హవ్యవాహకునిఁజూచి, యంతరాయంబులన్నియు నంతరించె

నై జకాంతులు దిశలెల్ల నింపి యల్ల, కల్య³మేతెంచుఁ గాంతిసంక్రమితమగుచు ॥

68

(5) గద్యము—ఓ యగ్ని! ప్రపంచ రక్షకులును శ్రేష్ఠులునునగు దేవతలకు యజమానుఁడు హవిస్సు
నొసంగిన సమాచారము చెవినిసోకినతోడనే జాడలఁదీయు నేర్పుగల రాక్షసులగుంపు నీవచ్చటనుండుటవిని
పరువెత్తుచున్నది. మరియు బాణప్రయోగ నిపుణుఁడవగునీవు దృఢతరమగు ధనస్సున బాణము సంధించి
రాక్షసులపై విడుచుచున్నావు. మరియు నుషఃకాలమున నీ తేజస్సును నెల్లయెడలఁ బ్రసరింపఁ
జేయుచున్నావు. ॥

69*

1. ధన్యధనంజయః (తా.పా.) 2. రాలనట్టులే (తా.పా.) 3. కల్యశోభించు (తా.పా.) * వ్రాతప్రతిలో 5వ ఋక్కునకనువాదమైన యీగద్యమునకుఁ గ్రమసంఖ్య వ్రాయలేదు. ఇది ప్రమాదము. (చూ. 1వ సంపుటము. 251వ పుట.) కాగా నిటనుండి వద్యముల క్రమసంఖ్యమూరును. వ.గో.కృ.

(6) గీ॥ ఎవఁడు యజ్ఞగృహంబున నేవుఁగల్గి, నతులనర్పించునో నీకు నమ్రుఁడగుచు
నట్టి యాజమానునకు నీయుచున్నమంత, యజ్ఞపురుషుండు తేడతే యన్నమెల్ల ॥

70

(7) సీ॥ సప్తమహానదుల్ సంద్రంబునట్టుల చరుపురోడాశాది సర్వవితతి
యంగనామణీయుక్తు నగ్నిజేరుచునుండె యలఁపంగ మామొద్ద ధనములేమి
దేవతాశికిఁగల దివ్యధనంబెల్లఁ దెప్పించి మాకిమ్ము దివిజమాతః
యన్నిజీవులయందు నడిఁగినతేజంబు వీర్యపుత్రంబయి వెలయుఁగాక

గీ॥ వహ్ని! యలయుదుగాక యౌవనుఁడవగుచు, వహ్ని! యెనఁగుత రాజశబ్దంబుదాల్చి
వహ్ని! శోభింతుకాకనవారితముగ, వహ్ని! పొందుత యాగభవంబునీవు ॥

71

(8) గద్యము—ఓ యగ్ని! యజమానుని గర్భముననుండు జతరాగ్నిరూపమునఁ బ్రకాశించు పరిశుద్ధమగు
నీ తేజస్సు యజమానుండు భక్షించుచున్న యన్నమును బరిపక్వముఁ జేసి రేతోరూపమును బొందించి
బలవంతుఁడు నిర్దుష్టుఁడును యౌవనవంతుడును నగు పుత్రుని గలిఁగించును గాక. మఱియు నన్నముఁబొందు
నిమిత్తముగాది కర్మలనుజేయ బుద్ధిఁబుట్టించుఁగాక. ॥

72

(9) మ॥ ద్విసహస్రంబులు యోజనంబులు మనోవేగంబుతో సూర్యుఁడే
విసువుంజెందక యన్ని దేశములకున్ విత్తారమైపోవుఁ దా
మనమానంబుగ మిత్రుఁడున్ వరుణుఁడున్ హస్తించి గోమండలిన్
వెనదుగ్ధంబుల నుంతుపావక భవద్వీర్య ప్రభావంబుల ॥

73

(10) చ॥ పితరులనాటి మైత్రి మదిఁబెట్టుచు నాశనముజేయకుండుమా
యతులకవీశ్వరుండపుట సంతనెఱుంగుదువీవు, రశ్మి లా
తతగగనంబుగప్పెడి విధంబున వృద్ధతఁగప్పుచుండె సం
తతమును దానిఁబాపికడు ధన్యుఁడవైచరియించుపావకాః ॥

74

సూక్తమ్—72

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ని కా॒వ్యా వే॒ధసః శశ్వ॑తస్క॒ర్తస్తే దధా॑నో న॒ర్యా పు॒రూణే॑ ।

అగ్ని॑ర్భవద్ ర॒యివతీ॑ ర॒యాణాం స॒త్రా చ॒క్రాణో॑ అ॒మృతా॑ని విశ్వా ॥

79

(2) అ॒స్మే వ॒త్సం పరి వ॒త్తం న వి॒ష్టని॒చ్ఛన్తో వి॒శ్వే అ॒మృతా అ॑మూ॒రాః ।

శ్ర॒మ॒యవః పద॑వ్యో ధి॒యందా వ॒త్తస్థుః పదే ప॒రమే చా॒ర్వగ్నేః ॥

80

(3) తి॒స్రో యదగ్నే॑శ॒ర ద॒స్త్వామి॒చ్ఛచిం ఘృ॑తేన॒ శుచ॑యః స॒పర్యాన్ ।

నామా॑ని చిద్ దధి॑రే య॒జ్ఞియా॒న్యసూద॑య వ॒త్తస్వ॑గః సు॒జాతాః ॥

81

(4) ఆ రో॑దసీ బృ॒హతీ వే॑విదానాః ప్ర॒రుద్రి॒యా జ॒భిరే య॒జ్ఞియా॑సః ।

విద॑న్మర్తో నేమ॑ధితా చికి॒త్వాన॒గ్నిం పదే ప॒రమే త॒స్త్రివా॑నమ్ ॥

82

(5) సం॒జానా॑నా ఉప సీద॑న్మ॒భిజ్ఞా వత్సీ॑వన్తో నమ॒స్యం నమ॑స్యన్ ।

రిరి॒క్వాంస వ॒త్తస్వః కృ॒ణ్వత॑ స్వాః సఖా స॒ఖ్యుర్నిమి॑షి రక్ష॒మాణాః ॥

83

(6) త్రిః స॒ప్త యద్ గు॒హ్యోని త్వే ఇత్ పదా॑విద॒న్నిహితా య॒జ్ఞియా॑సః ।

తేభీ రక్ష॑న్తే అ॒మృతం స॒జోషాః ప॒శూఞ్చ స్థాత॑వ్య॒ఞ్చర॑థం చ పాహి ॥

84

(7) వి॒ద్వాగ్ం అగ్నే॑ వ॒యునా॑ని క్షీ॒తీనాం వ్యా॒నుషక్ చు॒రుధో జీవ॑సే ధాః ।

అ॒న్తర్వి॒ద్వాగ్ం అధ్వి॑నో దే॒వయా॑నానత॒న్దో దూ॒తో అభ॑వో హ॒విర్వాట్ ॥

85

(8) స్వా॒భ్యో దివ ఆ స॒ప్త య॒హ్వీ రా॒యో దు॒రో వ్యృత॑జ్ఞా అ॒జానన్ ।

విదద్ గ॒వ్యం స॒రమా దృ॒హ్యమూ॒ర్వం యేనా ను కం మా॒నుషీ భోజ॑తే విట్ ॥

86

(9) ఆ యే విశ్వా స్వపత్యాని తప్తుః కృత్వానాసో అమృతత్వాయ గతుమ్ ।

మహ్న మహిద్భిః పృథివీ వి తస్థే మాతా పుత్రైరదిత్యైర్యసే వేః ॥

87

(10) అది శ్రియం ని దధుశ్చరుమస్మిన్ దివో యదక్షీ అమృతా అకృణ్వన్ ।

అథ క్షరన్తి సిన్ధవో న సృష్టాః ప్ర నీచీరగ్నే అరుషీరజా¹నన్ ॥

88

సూక్తము—72

ఋషి—శక్తిపుత్రుఁడు పరాశరుఁడు

దేవత—అగ్ని

(1) చ॥ కరమునఁజాల విత్తమును గల్గి పరేశ్వర మంత్రసూక్తులం
జిరము నిజాభిముఖ్యముగఁజేకొనుచీవు ధనప్రదాతవై
యురువుగ విత్త మెల్లెడల నోపికనెవ్వరికిత్తు, వారలుం
గరము ధనాధినాథులయి గాంతుప్రసిద్ధిని¹లోకమంతటన్ ॥

75

(2) చ॥ సుతుఁడువలెంబ్రి²యుండవగుశోభనవహ్ని! నమస్త్రీచక
ప్రతీతిని దాగి యుండుటను, బావన హవ్యములేమిదేవతా
వితతి శ్రమోద్ధదుఃఖమున వేఁగుచు నీవు వసించు దేశమున్
ధృతి⁴గని సంచరించి కనరే నినుఁ బావనః హవ్యవాహనా ! ॥

76

(3) చ॥ రుచిర మరుత్తులంద అతిరూఢిగ నాజ్యముతోడ నెంతయే
సుచితముగా శరత్క్రయము హోమముజేయఁగబుట్టి యాదరిం
చుచుఁదగు యజ్ఞనామముల సొంపుగ నీవాసఁగంగ వార లా
శుచియగు మోక్షమార్గమునుజూడరె జన్మ జరాదిహీనులై ॥

77

(4) చ॥ గగనమునన్ ధరాన్ధలినిఁగాంచ నదృశ్యుండవై న నిన్ను నా
సుగుణయుతుండు, శక్రుఁడతిశూరమరుదణమాది గలు నా
గగనచరుల్ నిజోక్తులను గౌరవమొప్పగ వేడియప్పడే
సొగసగురావిలోపలను జొచ్చిన రుద్రుని నిన్నుఁజూడరే! ॥

78

1. అరుషీరజనన్. (ప్రా.ప్ర.) 1. భూమిలోపలన్ (తొ.పా.) 2. బ్రియంజవగు, (తొ.పా.) 3. ప్రతీతినిపీనుడై వెలయ (తొ.పా.)
4. ధృతమతి సంచరింపఁగనరే (తొ.పా.)

- (5) గీ॥ నిన్నెరింగియుండి నియతాత్ములగుదేవ, తతులునీకుఁ బెక్కు-నతులఁజేసి
సుతులఁగూడి యజ్ఞసంస్కారములఁజేసి, రశనములను మాని యనవరతము ॥ 79
- (6) గీ॥ అన్ని యజ్ఞములను యజమానులందఱుఁ, బొందునటులఁజేయు ప్రోఁడవగుచు
నందువలన మాకు నన్నంబుసిద్ధించు, నగ్ని! వస్తువులకు నవనమిమ్ము ॥ 80
- (7) క॥ జ్ఞాతవ్యార్థం బెరుఁగుచుఁ, బూతమనుజ శోకమెల్లఁ బోఁగొట్టెడి వి
భ్యాతిగల నన్నమీయుము, దూతవగుచు దేవతలకుఁ దూర్ణంబనలా! ॥ 81
- (8) గీ॥ సర్వకుభ కర్మసాధక సప్తనదులు, భువిని బ్రవహించుచుండునీ పూర్ణదయను
నంగిరస్సులు గోవుల నందుకొనిరి, మానవులు పొందఁగల్గిరి మంచిపాల ॥ 82
- (9,10) సీ॥ అమృతత్వసిద్ధికై నాదిత్యగణమెల్ల సర్వకర్మంబులఁ జలిపియుండెఁ
బెక్కుపుత్రులఁగల్గు చక్కనిపడమియు నిత్యలోకమునకై నిలిచియుండె
శోభనశ్రీయుత కుభ యజమానుండు యజ్ఞాజ్యమునుగోరి యలరుచుండె
నమరలోకమునుండి యమరలోకంబంత యాగవేళకుఁబ్రీతి నరుగుచుండె
గీ॥ నగ్నిసంజాత సింహువు లధికవేగ, గమనమున దిక్కులంతటఁ గదలునట్టు
లగ్నిమంటలు దిక్కుల కరిఁగి యరిఁగి, భాసమానంబులగుచుండె భాగ్యమునను ॥ 83

సూక్తమ్ — 73

ఋషిః— పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ర॒యి॑ర్న॒ యః పి॑తృ॒వి॒త్తో వ॑యో॒ధాః సు॒ప్రణీ॑తిశ్చి॒తృషో॑ న శా॒సుః ।

స్యో॒నశీ॑ర॒తిధి॑ర్న॒ ప్రీ॒తానో॑ హో॒తేవ॑ సద్న॒ విధ॑తో వి తా॒రీత్ ॥

89

(2) దే॒వో న॑ యః స॒వితా॑ స॒త్యమ॑న్తా క్ర॒త్వా ని॒పాతి॑ వృ॒జనా॑ని వి॒శ్వా ।

పు॒రుప్ర॑శస్తో అమ॒తిర్న స॒త్య ఆత్మే॑వ శే॒వో² ది॒ధిషా॑య్యో భూత్ ॥

90

(3) దే॒వో న॑ యః పృ॒థి॒వీం వి॒శ్వ॒ధా॒యా ఉ॒ప॒క్షే॒తి హి॒తమి॒త్రో న॑ రా॒జా ।

పు॒రః స॒దః శ॒ర్మన॒దో న॑ వీ॒రా అ॒న॒వ॒ద్యా ప॒తిజ్ఞప్తే॒న నా॑రి ॥

91

(4) తం త్వా॒ నరో॒ దమ॒ ఆ ని॒త్యమి॒ద్వమగ్నే॒ సచ॑న్త క్షి॒తిషు॑ ద్రు॒వాసు॑ ।

అధి॑ ద్యు॒మ్నం ని॑ దధు॒ర్భూ॒ర్యస్మిన్ భ॒వా వి॒శ్వా॒యర్చ॒రుణో॑ రయీ॒తామ్ ॥

92

(5) వి పృ॒క్షో అగ్నే॑ మ॒ఘవా॒నో అ॒శ్వర్వి॒ సూర॑యో దద॒తో వి॒శ్వమా॑యః ।

స॒నేమ॒ వాజం॑ సమి॒థే॒ష్వర్యో॑ భా॒గం దే॒వేషు॑ శ్ర॒వసే॑ దధా॒నాః ॥

93

(6) ఋ॒తస్య॑ హి దే॒నవో॑ వా॒వశా॒నాః స్మ॒దూధీః॑ పీ॒వయ॑న్త ద్యు॒భక్తాః॑ ।

ప॒రా॒వతః॑ సు॒మతిం॑ భిక్ష॒మాణా॑ వి సి॒న్ధవః॑ స॒మయా॑ స॒స్మర॑ద్రిమ్ ॥

94

(7) తే॒వ అగ్నే॑ సు॒మతిం॑ భిక్ష॒మాణా॑ దివి శ్ర॒వో దధి॑రే య॒జ్ఞియా॑సః ।

న॒క్తా చ॑ చ॒క్రరు॒షసా॑ వి॒రూపే॑ కృ॒ష్ణం చ॑ వర్ణ॒మరు॑ణం చ॒ సం ధుః॑ ॥

95

(8) యాన్ రా॒యే మ॒ర్తాస్తు॒సూదో॑ అగ్నే॒ తే స్యా॑మ మ॒ఘవా॒నో వ॒యం చ॑ ।

చ॒యే॒వ వి॒శ్వం భు॑వనం సి॒సి॒క్ష్మోప॑స్త్రి॒వాన్ రోద॑సీ అ॒న్తరి॑క్షమ్ ॥

96

(9) అ॒ర్వధి॑రగ్నే॒ అర్వ॑తో నృ॒భిర్న॒వాన్ వీ॒రైర్వీ॒రాన్ వ॑సు॒యామా॒ తోవ్వి॑తాః ।

ఈ॒శానా॑సః పి॒తృవి॒త్తస్య॑ రా॒యో వి॒ సూర॑యః శ॒తహి॑మా నో అ॒శ్వః ॥

97

(10) ఏ॒తా తే॑ అ॒గ్న ఉ॒చథా॑ని వే॒ధో జు॒ష్టాని॑ స॒స్తు మ॒నసే॑ హృ॒దే చ॑ ।

శ॒రేమ॑ రా॒యః సు॒ధురో॑ య॒మం తే॑ క॒థిశ్ర॑వో దే॒వభ॑క్తం దధా॒నాః ॥

98

సూక్తము—73

ఋషి—శక్తిపుత్రుడు పరాశరుడు

దేవత—అగ్ని

- (1) సీ॥ పైతృకధనమట్లు పరిధవిల్లుచు సర్వజీవిత సుఖములఁ జేయునెవఁడో!
 బుధశాసనంబుల విధమున సన్మార్గగామియై నిత్యంబు కదలునెవఁడో!
 యర్హ్యపాద్యాదుల నర్చింపఁబడుచుండి నధికభక్తిని సర్పలొందునెవఁడో!
 1సద్ద విర్వర్ధిత వారుగాత్రుండయి సోమయాజికినిల్లుఁ జూపునెవఁడో!
- గీ॥ కర్మజన్యఫలంబుల కర్మకర్త, వలెను యజమానగృహముల వాసికెక్క
 వృద్ధిఁ బొందించునెవ్వఁడు వివిధగతుల, నట్టియగ్నినిఁ గొనియాడనొనుగాదె: ॥

84

- (2) సీ॥ చూడయోగ్యుండగు సూర్యదేవునిరీతిఁ గర్మల జగములఁ గాచువహ్ని
 వివిధరూపములొందు విశ్వంభరంబోలి వ్యాపించియంతట వరలువహ్ని
 యాత్మవలెంజాల నఖిలభూతములకు నానందవర్ధక మగునువహ్ని
 నుచ్చావచంబుల నుచ్చకర్మలయందు నొక్కటిగానుండు నుచితవహ్ని
- గీ॥ స్వర్గఫలహేతువగుచును సర్వయాజి, ధారణీయంబునగుచును దహనమూర్తి
 నిండుతేజస్సుతోఁగూడి నిరతిశయము, 2వెల్గుచుండునుగాక దావేడ్కమీర ॥

85

- (3,4) సీ॥ జనమైత్రిగలరాజు జనసఖుండగునట్లు లఖిలప్రియుండయి యలరునగ్ని
 వృష్టిచే సూర్యుడు విశ్వంబురీతిగా యజ్ఞంబులంబ్రోచు నట్టియగ్ని
 పుత్రుని జనకుఁడు పోషించులాగున భక్తులరక్షించు పావనాగ్ని
 పతిహితాంగనఁబోలి పరమపావన కర్మలందు యోగ్యుండగునట్టియగ్ని
- గీ॥ నిశ్చల గ్రామములయందు నిఖిలయజ్ఞ, గృహములందును వేళలఁ గీర్తనీయ
 చరుపురోడాశములనెల్ల శాంతిఁగొనుచు, ధనమునిచ్చునుగాక సంతసమెలర్ప ॥

86

- (5) గీ॥ స్తుతులుచేసినిన్ను శూరులాయుర్దాయ, మెల్లఁబొంది తామహీసభువిని
 నెదిరిధనమునెల్ల నేపునఁగొనుచు న. ద్యాగములనొర్తునృ హవ్యవాహ! ॥

87

- (6) ఉ॥ క్షీరమునిచ్చు గోగణము చిత్తవికాసము నొందఁజేయు చెం
 తే రహినా కృశానునకు నేడ్తైరఁబాల నొసంగునట్లు పెం
 పార సమస్త సింఘవులు భవ్యమహీంద్రములందుఁ బుట్టి నిం
 డార జలంబులంగలిఁగి హవ్యనిమిత్తము పారుచుండెడున్ ॥

88

1. సత్ + హవి = సద్భవి, సద్భవి (సందిలో మహాప్రాణము వైకల్పికము) వ.గో.కృ. 2. వెల్గుచుండెడుగ్రావుత వేడ్కమీర (తా.పా.)
 3. తాము ధరణిలోన. (తా.పా. యతిభంగము) వ.గో.కృ.

- (7) గీ॥ నీదుమేలుకొరి నిర్జరుల్ హవ్యంబొ, సంగఁబవలురాత్రి సలిపి శ్వేత
కృష్ణవర్ణములను సృష్టించియెవ్వని, యందు నిర్బినారు హవ్యవాహా: ॥ 89
- (8) గీ॥ అగ్నిహోత్రాది కర్మలనాచరించు, ధనము పొందెదమయ్య! యో దహనమూర్తి:
ఆతపశ్లేశమున్ ఛత్రమడచునట్లు, లోకభారంబడంపుమో లోకమాన్య! ॥ 90
- (9) ఉ॥ మామక పుత్రులందఱు అతిమన్ననలందును శత్రు వాఙులన్
ఁగామ మెలర్పఁగొట్టి రిపునాశకులై 2యలశత్రు విత్తమున్
నీమముతోడఁ జేకొనుచు నిత్యముపైతృకవిత్తమందుచున్
భూమిని రోగహీనులుగఁ బూర్ణవయస్కులుగా3ను వెలుతన్ ॥ 91
- (10) గీ॥ మాసుసూక్తి నీకు మానసప్రియములై, సచ్చుఁగాక తుష్టినిచ్చుఁగాక
లేమిఁబోవఁజేయు కామితధనమెల్ల, నీదునియతి చూకు నిలుచుఁగాక ॥ 92

1. కృష్ణ, శ్వేతవర్ణములను సృష్టించి (తొ.పా. “రాత్రిఁబవలు సలిపి” అని తొలుత రాత్రిని విదవఁబగులును పేర్కొన్న గ్రంథకర్త తదనుగుణముగా “కృష్ణశ్వేత” శబ్దములనే తొలుతఁ బ్రయోగించి తిరిగి తానై “శ్వేతకృష్ణ” అని మార్పుచేసెను. “కృష్ణశ్వేత” సమాసమువయోగించుచో “శ్వే” సంయుక్తముచేత కృష్ణలోని “ష్ణ” గురువుగా మారి గణభంగముగునని యాచించి “శ్వేత, కృష్ణవర్ణములను” అని మార్చివేసెను. కాని శ్రీ నేమానివారు “హవ్యంబొసంగ రాత్రిఁబవలు సలిపి శ్వేత, కృష్ణ వర్ణములను” అని పవలు రాత్రి “శబ్దములను రాత్రిఁ బవలు”గాఁ గ్రమముమార్చి ప్రయోగించి వ్రాతప్రతిలో వ్రాసిరి. వైజ్ఞానికముగాఁగూడఁ బొలుతఁ బవలు విదవ రాత్రియేగాని తొలుత రాత్రిఁ విదవఁ బగులుకాదుగదా! ఈ సందర్భమునఁ “బవలురాత్రి” అని మార్చవచ్చును గాని రచయిత స్వయముగాఁ “శ్వేతకృష్ణ” శబ్దములను “శ్వేతకృష్ణ శబ్దములుగా గణభంగబోష దృష్టితో మార్చినేగాని “పవలు రాత్రి” “శ్వేతకృష్ణ” శబ్దములకున్ద క్రమాన్వయము ప్రమాదకరమున గుర్తింపలేదు. కాఁగా మూలములోని “రాత్రిఁబవలు” శబ్దములను (1 సంపుటము, 259 పుట) బవలురాత్రి శబ్దములుగా సార్థకముగా సవరించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

† ఈఋక్కున “శతహిమా నః” అను పదముగలదు. నూరు హేమంతఋతువులు. నూరు వత్సరములు. హేమంతఋతువు ప్రాధాన్యముగఁజెప్పుటఁజేసి ఆర్యులు హిమవత్సర్వతప్రాంతవాసులనియూహింపఁదగినది. లేదా ఆకాలమున వత్సరప్రారంభము హేమంతఋతువుతోనే ఆయియుండవలయును. అప్పటి మనుజుల పూర్ణాయుర్రాయము సూఱువత్సరములేకాని యజుర్యేద. అధ్య. 3. (మంత్రము 32) “ఆయుషంజమదగ్నే....తన్నోఅస్తుత్రాయుషం”, అనుమంత్ర సందర్భమున శతవత్సరబ్రాహ్మణమున జమదగ్ని, కాశ్యప శబ్దములు మానవనామములు కావనియు జమదగ్నియనగాఁ జక్షువనియు, కాశ్యపమనగాఁ అంతః కరణమనియు వ్రాయఁబడి యున్నది. హిదఁజెప్పఁబడిన మంత్ర సందర్భమున (శత. కాం. 3. అ. 7) భవత్కృపయానోకస్మాకం జమదగ్ని సంజ్ఞిక స్వచక్షుః కాశ్యప్రాఖ్యస్య ప్రాణస్యచత్రాయుషంత్రిగుణమర్థాత్ త్రీణీశతాని వర్షాణి యావత్తావదాయురస్తు” అని మొదలగు వివరణములదు. “ఓ జగదీశ్వర! నాచక్షుస్సు, మనస్సు మొదలగునవి మూఁడువందల సంవత్సరములుండుఁగాక” అని దీనిసారము. ఇట్టిప్రమాణములవల్ల (బ్రహ్మచర్యాది సునియమైర్మనుష్యైరేతఃత్రిగుణమాయఃకర్తం శక్యమస్తిమస్తీతి గమ్యతే) బ్రహ్మచర్యాది నియమములవలన మనుష్యులు 300 సంవత్సరములు జీవింపఁగలరని తేలుచున్నది. చూడు. “బిహారిరాత్” శాస్త్రి గారి “పేదములు” అనుగ్రంథము. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన:—“ఆయుషం” ఇత్యాదిగాఁగల యజుర్యేదమంత్రమును శ్రీనేమానివారుఁకొంతించిరి. “త్రాయుషం జమదగ్నే: కశ్యపస్యత్రాయుషమ్ : యద్దేదేషుత్రాయుషం తన్నోఅస్తుత్రాయుషమ్” అని అసలు మంత్రము. ఈమంత్రార్థము బ్రాహ్మణములవతరించు నాటికే యంతరించినట్లు కనిపించుచున్నది. వేదగతమైన శత హేమంతములు శతశత్రులువంటి ప్రయోగముల యంతర్భావికే షాదులకై పీఠిక చూడనగును. వ.గో.కృ.

2. యఃపారిద్రవ్యమౌ (తొ.పా.) 3. గానోనర్పుమా: (తొ.పా.)

అనువాదము—13, సూక్తము—74

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—అగ్నిః

చందః—గాయత్రీ

- (1) ఉపప్రయన్తో అధ్వరం చున్త్రం వోదేమాగ్నయే । ఆరే అస్మే చ శృణ్వతే ॥ 99
- (2) యః స్నిహితీషు పూర్వ్యః సంజగ్మానాసు కృష్టిషు । అరక్షత్ దాకుషే గయమ్ ॥ 100
- (3) ఉత బ్రువన్తు జన్తవ ఉదగ్నిర్వృతహజని । ధనంజయో రణేరణే ॥ 101
- (4) యస్య దూతో అసి తయే దేషి హవ్యాని వీతయే । దన్మత్ కృతోష్యధ్వరమ్ ॥ 102
- (5) తమిత్ సుహవ్యమగ్గిరః సుదేవం సహసో యహో । జనా ఆహుః సుబ్ధిషమ్ ॥ 103
- (6) ఆ చ వహసి తాగం ఇహ దేదాగం ఉప ప్రశన్తయే । హవ్యా సుశృన్వరి వీతయే ॥ 104
- (7) న యోరుపబ్ధిరశ్వ్యః శృణ్వే రథస్య కచ్చన । యదగ్నే యాసి దూత్యమ్ ॥ 105
- (8) త్వోతో వాఙ్మహాయో ఋ పూర్వస్మాదపరః । ప్ర దాశ్వాగ్ం అగ్నే అస్థాత్ ॥ 106
- (9) ఉత ద్యుమత్ సువీర్యం బృహదగ్నే వివాససి । దేవేభ్యో దేవ దాకుషే ॥ 107

అనువాకము—13, సూక్తము—74

ఋషి—ఋగ్నపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—అగ్ని

(1) గీ॥ ఇంతుహింసలేని జన్మంబు నేయుచు, సగ్నికై వచింతు మతులసూక్తి
సగ్ని దేశములను నాశ్రయించెడునగ్ని, వినునుగాక మాప్రవిమలసూక్తి ॥

93

(2,3,4. సీ॥ చంపనుదైశించి శత్రువులేతేర భక్తగృహంబుగాపాడునెవఁడో:

5,6,7) భర్తంబుగా శత్రుభనమును హరియించి స్తోత్రజాలమునకుఁ బాత్రుఁడెవఁడో:

బలులను జపిఁజూడ భక్తగేహములందుఁ దిరముగనుండెడి దేవుఁడెవఁడో:

చరువురోడాదాదివారు హవ్యంబులఁదెచ్చి దేవతలకు నిచ్చునెవఁడో:

గీ॥ త్రిదశులకు సూక్తులందించు దివ్యుడైన, దూతుఁడగుచును చూరంబు తొలఁగుచుండ

నెరుకఁజడనట్టి రవమున నెనఁగునెవఁడో, యట్టియనలుండు సూక్తుల సందుఁగాక ॥

94

* సంస్కృత మూలప్రతులలోఁగొన్నిట “గోతమోరాహుగణః” అని రాహుగణపుత్రుడు గోతముడుగాఁ జేరొన్నఁగా శ్రీ నేమానివారు (1వ సంపుటము 259 పుట) పంచమోద్యాయము—74వ సూక్తమునకు ఋషి “ఋగ్నపుత్రుడు గోతముడు”గా వ్రాసిరి. పీఠమందించిన ప్రతిలో సీఋషి భిన్నత్వముండియుండును. సంస్కృతములో 74వ సూక్తము మొదలు 93 సూక్తమువఱకు (93తో సహా) గోతమోరాహుగణః అనియే యుండఁగా శ్రీ నేమానివారి యనువాదములో 74 సూక్తము మొదలు 79వ సూక్తము వఱకు (79తో సహా) ఋగ్నపుత్రుడు గోతముఁడనియున్నది. 80వ సూక్తము నుంచే తెలుఁగనువాదములో విభిన్నఋషులు పేర్కొనఁబడిరి. సంస్కృత వ్రాతప్రతిలో 74 సూక్తము మొదలు 90 సూక్తము వఱకు గోతముడు ఋషిగా 91 సూక్తము నుంచి 93 సూక్తమువఱకు గోతముడు ఋషిగా నుటంకితమైనది. 74వ. సూక్తము మొదలుగా గోతముడు ఋగ్నపుత్రుడుగాఁ జేర్కొనఁబడినను 78వ. సూక్తానువాద (107) పద్యములో “రహుమునిగణ పుత్రకులము, గోతమాఋషులమగుమేము” అని పేర్కొనుట చూడ శ్రీ నేమానివారి సంస్కృతమూల గ్రంథముననుసరించియే యవగాహనమగుటలేదు. సాయనాచార్యుఁడుకూడ “రహుగణ” శబ్దమునే ప్రయోగించెనుగాని “రహుగణ” శబ్దమును ప్రయోగింపలేదు, ఈగోతముడు కూడ నొక్కఁడు కాక యిదే పేరుతోఁ బెరుఁడు “రహుమునిగణ” పుత్రులు గోతమ గణముగానున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. రహుమునిగణ ఋషులకుఁబుట్టిన వారందఱును “గోతమ” నామముతోనే వ్యవహరింపఁబడినట్లున్నది. కాఁగా 74వ సూక్తము మొదలుగానున్న గోతమమహర్షులందఱునునేత్రైకు లేయని భావించుకొనలేదు. ఆయాసూక్త ద్రష్టలు విభిన్నులునుగావచ్చును. ఆంధ్రానువాదములో 80వ సూక్తమునకు ఋషిగా “రాహువాన” పుత్రుడు గోతముడుగాను, 81వ సూక్తమునకు ఋషిగా రాహువానపుత్రుడు గోతముడును నుటంకింపఁబడిరి. (1వ సంపుటము 267, 267 పుటలు చూడు.) గోతమ, గోతమశాఖలలో భిన్నత్వమున్నను నొకదానికొకటి తార్కారుగా నుటంకించిన సంపద్యములు కూడఁగలవు. రాహుగణ-రాహుగణ-రహుగణ-రహుగణ-రాహువాన-రాహువాన శబ్దములు పర్యాయపదములు గాఁగన్పించుచున్నవి. 78వ సూక్తములోని 5వ ఋక్కులో “రహుగణ” శబ్దమువయుక్తమైనను శ్రీ నేమానివారు “రహుమునిగణ” అని “హు” కారప్రాస్న ప్రయోగమేచేసిరి. (చూడు 1వ. సంపుటము-5వ. అధ్యాయము-285 పుట.) ఈ సందర్భమున మూల మంత్రానుగుణముగా “పుణ్యతమరహుమునిగణపుత్రకులము” అని వ్రాసినను దేటగీతి పాదలక్షణమునకు భంగమేర్పడదు. అయినను శ్రీ నేమానివారు “రహుముని” అని “హు” ప్రాస్నరూపప్రయోగముచేయుట గమనింపఁదగినవిషయము.—వ.గో.కృ.

† జంతుహింసలేని జన్మము—జంతుహింసలేనియజ్ఞము జరుగుచున్నట్లు చాయనాచార్యుడు మంత్రమునకు భాష్యమువ్రాసి నాడు. కాని మరికొన్ని ఋక్కులకు యజ్ఞములయందుఁబఱచుమారణమున్నట్లు వర్ణించినారు. శాకపూణి, నిరుక్తము అను ఋగ్వేద భాష్యములకిదివిరుద్ధముగానున్నట్లు తోచుచున్నది. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన-పంచమోద్యాయమున్నట్లు వర్ణింపఁబడిన ఋక్కులకు మారణముతో సంబంధములేని యర్థములున్నవి. ఋగ్వేదభాష్యములననుసరించి వేద మంత్రార్థముల నిర్ణయించుట వేదములకంటె భాష్యములు ప్రామాణికములని శ్రీ నేమానివారు భావించుట సరికాదు. ఇది వేదవిజ్ఞాన విరుద్ధము. అర్చిభగోశవిజ్ఞానమునకిది గొడ్డలిపెట్టువంటిది. (చూడు.పీఠిక) వ.గో.కృ.

1. నెరుకఁజడని రవమున నెనఁగునెవఁడో: (తొ.పా.)

- (8) క॥ అధికారరహితుఁడైచ్చిన, మధురహవిస్సులనుగూడ మాన్యుఁడవగుచుం
బ్రథమాన సంతసంబున, విధిగా గ్రహియింపుమయ్య! వీరవతంసా! ॥ 95
- (9) గీ॥ నిర్జరాళికి హవ్యంబు నిత్యమిచ్చి, భక్తపాళికి ధనము నానక్తిఁగూర్చి
వెలుఁగుచున్నావు పుడమిని వివిధగతుల, నమరగణముఖ్య దేవ! యోయగ్నిదేవ! ॥ 96

సూక్తమ్—75

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) జు¹షస్వ సప్రథస్తమం వచో దేవస్సరస్తతమమ్ । హవ్యా జహ్వన ఆసని ॥ 108
- (2) అథా తే అజ్గిరస్తమాగ్నే వేధస్తమ ప్రియమ్ । వోచేమ బ్రహ్మ సానసి ॥ 109
- (3) కస్తే జామిర్జనానామగ్నే కో దాశ్వధ్వరః । కో హ కస్మిన్నసి శ్రితః ॥ 110
- (4) త్వం జామిర్జనానామగ్నే మిత్రో అసి ప్రియః । సఖా సఖిభ్య ఈడ్యః ॥ 111
- (5) యజా నో మిత్రావరుణా యజా దేవాగం ఋతం బృహత్ । అగ్నే యక్షి స్వం దమమ్ ॥ 112

సూక్తము—75

ఋషి — ఋగ్నపుత్రుఁడు గోతముఁడు†

దేవత — అగ్ని

- (1,2,3, సీ॥ స్తోత్రలక్షణ హవిస్తోమంబు చెవులతో నగ్నిహోత్రుఁడయాలకింపుమయ్య!
- 4,5) దెందంబునకును నానందంబుఁ గలిగించు సుందరస్తోత్రంబు పొందుమయ్య!
- సర్వాధికుండవై సకలంబుగనుగొంచు నెచ్చటనుందువోయెరుగమయ్య!
- మిత్రావరుణదేవ మైత్రినిబొందుచు సత్యయాగంబులఁ జలుపుమయ్య!

*గీ॥ అగ్నిదేవుడా: నీవు మా కఫిలకుభము, తొనరజేయంగ మిత్రావరుణులు నిండ్రు॥
దాడిగాంగులు దేవాశినర్పచేయ, యజ్ఞగృహముల గూఢత వలదుమయ్య: ॥

97

సూక్తమ్ — 76

ఋషి:—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—అగ్ని:

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) కా త ఉపేత్తి॑నసో॑ వరాయ॑ భవదగ్నే॑ శంతమా॑ కా మనీషా॑ ,

కో వా యజ్ఞైః॑ పరి॑ దక్షం త ఆప॑ కేన॑ వా తే మనసా॑ దాశేమ ॥

113

(2) ఏహ్యగ్న॑ ఇహ హోతా॑ ని షీదా॑దదై: సు పురవి॑తా భవా నః ,

అవతాం త్వా రోదసీ॑ విశ్వమిన్వే॑ యజా మహే॑ సౌమనసాయ॑ దేవాన్ ॥

114

(3) ప్ర సు విశ్వాన్ రక్షసో॑ ధక్యగ్నే॑ భవా యజ్ఞానా॑మభిశస్తి॑పావా ,

అహ వహ సోమన॑తిం హరిభ్యామా॑తిత్యమన్తై చక్ర॑మా సుదా॑వ్యే ॥

115

(4) ప్రహవతా॑ వచసా॑ వహ్నిరాసా॑ss చ హువే॑ ని చ సత్ప్రీహ॑ దేవై: ,

చేషి హోత్ర॑ముత పోత్రం॑ యజత్ర॑ బోధి ప్రయన్త॑ర్చినితర్వసూ॑వామ్ ॥

116

(5) యథా విప్రస్య॑ మనుషో హ॑విర్విరే॒వాగ్ం అయజః॑ కవిభిః॑ కవిః సన్ ॥

ఏవా హోతః॑ సత్యతర్ త్వమద్యాగ్నే॑ మన్త్రయా జాహ్వీ॑ యాజస్య ॥

117

* బ్రహ్మగర్భారణకర్త, వాజ్మయమహావ్యక్త, దాక్షర్. వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”. ఋగ్వేదము ప్రథమాష్టకము పంచమాధ్యాయములోని 75వ సూక్తములో మొత్తమయిదు ఋక్కులుండగా నాలుగు ఋక్కులు మాత్రమే శ్రీ నేమానివారు నాలుగు సీగపాదములలో ననువదించి యయిదవఋక్కును గీతపద్యముగా ననువదించుట మరచిపోయిరి. (చూడు 1వ. సంపుటము 261వ పుట.) కాగా నయిదవ ఋక్కును దేటగీతిగా ననువదించి యీ సీగపద్యమును బూరించితిని-వ.గో.కృ.

1 ఏషీదదై: (వా.ప్ర.) 2. రాసావ (వా.ప్ర.)

సూక్తము 76

ఋషి—ఋగ్వపుత్రుడు గోతముడు†

దేవత—అగ్ని

- (1) గీ॥ నీకుఁబూజల నర్పింప నేరమయ్యః, నిన్నుఁ గొనియాడు మార్గము నెఱుగమయ్యః
కర్మఫలములు మాకెట్లు కలుఁగునయ్యః, సర్వముందెలియుటకు మది¹చాలదగ్ని² ॥ 98
- (2) ఉ॥ వచ్చినవాడవై మిగుల 3వర్ణ నకెక్కిన దేవతాశికిన్
మెచ్చగఁ బూజఁజేయుచు నమేయ పరాక్రమ వై రిపుత్రులం
జొచ్చుచు నింద్రదేవునకు సుందరహవ్యము సంతసంబుతో
నిచ్చెడు నిన్నసంతముగ నిద్దధరాతలమెల్లఁగాఁచుతన్ ॥ 99
- (3,4) మ॥ శుభమంత్రంబులఁ బూజఁజేయుదు నినున్ శోభాయమానుండనై
యభిమానంబుఁ దలిర్ప రమ్మిటకు నీవానిర్జరశ్రేణితోఁ
బ్రథలందేలేడు యజ్ఞభాగముల సంభావించి గైకొంటకై
శుభదా! వచ్చి ధనంబు యాగమునకై శోభిల్లఁగానీయుమా! ॥ 100
- (5) గీ॥ కవివియగుటవలనఁ గవివరులంగూడి, జన్మములను ప్రీతి జరిపినట్లు
స్రుక్కుఁజేతఁబూని శుచికరయజ్ఞంబుఁ, జేయుమయ్యః ప్రీతిఁజేయుమయ్యః ॥ 101

సూక్తమ్ 77

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) కథా దాశేమాగ్నయే కాస్మై దేవజుష్టోచ్యతే భామినే గీః ।

యో మర్త్యైష్వమృత ఋతావా హోతా యజిష్ఠ ఇత్ కృణోతి దేవాన్ ॥

118

† ఋషికి సంబంధించిన విశేషవిషయములకై 200 పుటలోని తెలుఁగు 74వ సూక్తము క్రింది ఫుట్‌నోట్ చూచుకొనవలయును. వ.గో.కృ.

1. ఈ తేటగీతి రెండవపాదములోఁ బంచలఘుగణమింద్రగణముగాఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 2. చాలదయ్యః (తా.పా.)

3. వాడిమిఁగాంచిన (తా.పా.)

- (2) యో అధ్వరేషు శంతమ ఋతావా హోతా తమూ నమోభిరా కృణుధ్వమ్ ।

అగ్నిర్యద్ వేర్మర్తాయ దేవాన్తన్ చా బోధాతి మనసా యజాతి ॥

119

- (3) స హి క్రతుః సమర్కః స సాధుర్మిత్రో స భూదద్భుతస్య రథీః ।

తం మేధేషు ప్రథమం దేవయస్త్రిర్విశ ఉవ బ్రువతే దస్మహారీః ॥

120

- (4) స నో నృణాం నృతమో రిశాదా అగ్నిర్గిరోకివసా వేతు ధీతిమ్ ।

తనా చ యే మఘవానః శవిష్టా వాజప్రసూతా ఇషయన్త మన్మ ॥

121

- (5) ఏవాగ్నిర్గోతమేభిర్మతావా విప్రేభిరస్తౌష్ఠ జాతవేదాః ।

స ఏష ద్యుమ్నం పీవయత్ స వాజం స పృష్ఠిం యాతి జోషమా చిక్త్యాన్ ॥

122

సూక్తము—77

ఋషి—ఋగ్వపుత్రుఁడు గోతముఁడు†

దేవత—అగ్ని

- (1) క॥ పావకః నీక్తై యజ్ఞము, గావింపగలేము నుతుల కొశల్యమునన్
భావింప శక్యమగునటె, హావిష్యంబందుకొనుము హవ్యవహుండా! ॥

102

- (2) ఉ॥ యాగములందు సౌఖ్యకరుఁడంచిత సత్యభురీణుఁడంగనా
భాగములందువాఁడునగు పావకుఁడార్య నమస్త్రి-యాతతిన్
వేగమెగొంచు మానవులువీరిక యొనర్చెడి యాగకర్మకై
రాగమెలర్చదేవతల రాజిలఁబిల్వ సమర్పఁడేకదా! ॥

103

† ఋషికి సంబంధించిన విశేష విషయములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వ సూక్తముక్రింది పుటనోట్ చూడవలయును. వ.గో.కృ.

1. రాగలదేవ జ్ఞాందమును (కొ.పా.)

- (3) చ॥ గురుతర విత్తసంచయముఁ గోరికతీరఁగ నిచ్చువాని ని
బ్బరముగ యాగదీక్షితుని భర్తను హర్తను లోకరక్షకుం
బరమ సఖుండు విత్తమును బంచెడు రీతిగ నర్థమెప్పుడున్
విరివిగసేయువాని, నినువేగమె కొల్వరె భక్తులెప్పుడున్ ॥ 104
- (4) చ॥ మనుజులలోన నుత్తముఁడఁ మర్దిత శత్రుగణుండఁ సంస్తుతుల్
ఘనముగ నాలకించుటకుఁ గాంతిని గల్గుచు వచ్చి ప్రీతితో
వినతులొనర్చు యజ్ఞకుల విందులకుంజని సౌఖ్యమొందుచుం
జనులకు నన్నదానములఁ జాలఁగజేయుము హవ్యవాహనాః ॥ 105
- (5) గీ॥ గోతమస్తోత్ర పాత్రుఁడఁ గోతమాది, సరస మునులిచ్చు సోమరసంబుఁగ్రోలి
చరువురోడాశలక్షణచారుహవ్య, ములను గ్రహించి పొందుము ముదమునెంతో ॥ 106

సూక్తమ్—78

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఆభి త్వా గోతమా గిరా జాతవేదో విచర్షణే ద్యుమైరభి ప్ర ణోనుమః ॥ 123
- (2) తము త్వా గోతమో గిరా రాయస్కామో దువస్యతి ద్యుమైరభి ప్ర ణోనుమః ॥ 124
- (3) తము త్వా వాజసాతమమగ్గీరస్వర్ధవామహే ద్యుమైరభి ప్ర ణోనుమః ॥ 125
- (4) తము త్వా వృత్రహస్తమం యో దన్యాగ్ంరవధానుషే ద్యుమైరభి ప్ర ణోనుమః ॥ 126
- (5) అవోచామ రహుగణా అగ్నయే మధుమద్ వచః ద్యుమైరభి ప్ర ణోనుమః ॥ 127

సూక్తము—78

ఋషి—ఋగ్వపుత్రుడగు గోతముడు†

దేవత—అగ్ని

- (1,2,3. సీ॥ గుణవిరాజితః మహాగోతములగు మేము బహుమంత్రముల నిన్ను, బలుకలము
4,5) గోతమమునులమై గూఢ మంత్రంబుల నభిమతములనెల్ల నడుగలము
సత్యాంగిరసులమై సత్యసూక్తులతోడఁ బ్రీతులమై నిన్ను, బిలువలము
దస్యగణచ్ఛేద దక్షిణవగునిన్ను, బాపముఁబోగొట్టఁ బాడలము
గీ॥ పుణ్యతమ రహుమునిగణపుత్రకులము, గోతమాఖ్యులమగు మేము ప్రీతితోడ
మంత్రముల, బల్కుచున్నాము మహితతేజః, యర్థమిచ్చుచు రక్షింపు మగ్నిదేవః ॥ 107

సూక్తమ్—79

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవత—1-3 అగ్నిః మధ్యమోఽగ్నిర్వా, 4-12 అగ్నిః

ఛందః—1-3 త్రిష్టుప్, 4-6 ఉష్టిక్, 7-12 గాయత్రీ

- (1) హి॑రణ్య॑కే॒శో॑ ర॒జసో॑ వి॒సారే॑ క॒హిర్ధుని॑ర్వా॒త ఇ॒వ ద్ర॑జీ॒మాన్ ।
శుచి॑భ్రా॒జా ఉ॒షసో॑ నవే॒దా య॑శస్వతీర॒పఃసు॒వో న స॒త్యాః ॥ 128
- (2) ఆ తే॑ సు॒వర్ణా॑ అమి॒నన్త॒గ్ం ఏ॒వైః కృ॒ష్ణో నో॑నా॒వ పృ॒షభో॑ యదీ॒దమ్ ।
శి॒వాభి॑ర్న సృ॒యమా॑నాభి॒రాగాత్ ప॑తన్తి మి॒హః స్త॒నయ॑న్త్యత్రా ॥ 129
- (3) యదీ॑మృతస్య పయ॒సా పి॒యానో॑ నయన్మృతస్య పథి॒భీ ర॒జిష్టైః ।
అ॒ర్యమా॑ మి॒త్రో వరు॑ణః పరి॒జ్ఞా త్వ॑వం పృ॒ణ్చన్త్య॑పరిస్య యోనో ॥ 130

† ఋషి విషయిక విశేషములకు 200 పుటలోని తెలుగు 74వ సూక్తముక్రింది ఫుట్‌నోట్ చదువుకొనవలయును. వ.గో.కృ.

1. రహుముని-రహుముని-రాహుముని

- (4) అగ్నే వాజస్య గోమత ఈశానః సహస్రో యహో । అస్యే ధేహి జాతవేదో మహి శ్రవః ॥ 131
- (5) స ఇదానో వసుష్కవిరగ్నిరీశేన్యో గిరా । రేవదన్మభ్యం పుర్వణీక దీదిహి ॥ 132
- (6) క్షపో రాజన్నత త్మవాగ్నే వస్తోరుతోషనః । స తిగ్మజమ్భ రక్షసో దహ ప్రతి ॥ 133
- (7) అవా నో అగ్న ఊతిభిర్గాయత్రస్య ప్రభర్మణి । విశ్వాసు ధీమ వస్య ॥ 134
- (8) ఆ నో అగ్నే రయిం భర సత్రాసాహం వరేణ్యమ్ । విశ్వాసు పృత్ను దుష్టరమ్ ॥ 135
- (9) ఆ నో అగ్నే సుచేతునా రయిం విశ్వాయుపోషనమ్ । మార్తీకం ధేహి జీవసే ॥ 136
- (10) ప్ర పూతాన్తిగ్మశోచిషే వాచో గోతమాగ్నయే । భరస్వ సుమ్నయుగ్గిరః ॥ 137
- (11) యో నో అగ్నేఽభిదానత్యన్తి దూరే పదీష్టనః । అస్మాకమిద్ వృధే భవ ॥ 138
- (12) సహస్రాక్షో విచర్షణిరగ్ని¹ రజ్ఞంసి నేధతి । హోతా గృణీత ఉక్త్యః ॥ 139

సూక్తము—79

ఋషి—ఋగ్వపుత్రుడు గోతముడు†

దేవత—అగ్ని

- (1,2) సీ॥ సింగరమగునట్టి బంగారుమంటనా¹ కనకకేశంబులు గలుగువాని,
గంపితమేఘుడౌ గాలినిబోలుచు శీఘ్రంబు జగతిని జెలంగువాని
వారిదంబులనుండి వైద్యుతాగ్ని జనించువేళల నధికంబు వెలుగువాని,
గల్యదేవికి² నెఱుకగాని నీరదవారి నిస్సరణక్రియ నేర్చువాని
గీ॥ నిజకిరణరాశిచే నీటినిచ్చువాని, జలముచేనిండుకొనియుండు జలదమాల
యందు గర్జనఁబట్టించి యలరుచుండు, నట్టి నినునగ్నిః స్మరియింతు మాదరమున ॥ 108

1. వజ్రంసి (వా.ప్ర.) † ఋషికి సంబంధించిన విశేషవిషయములకై 200 పుటలో తెలుగు 74వ సూక్తముక్రింది ఋషిపుటనోటు చూడనగును
వ.గో.కృ. 1. కనకేశంబులు (వా.ప్ర.పా.) 2. ఇక్కడఁ జిందలముగణ మింద్రగణముగాఁ బ్రయోక్తమైనది. వ.గో.కృ.

- (3) ఉ॥ వాసలవారిచేతను సవశ్యము జీవులదృష్టి దేల్పుచున్
 స్నానము పానముంజనులు చల్లగఁ జేసెడునట్లొనర్చుచుం
 బూని మరుద్గణం బుదకభూమిని గట్టిగఁ గొట్టునట్లుగా
 మానుగఁజేయుచున్ విబుధమాన్యుడ వై తివి నీవు పావకాః ॥

109

- (4) క॥ బలపుత్రుడు గోధనముల, నలరెడు సర్వేశ్వరుండు హవ్యవహుం డ
 గ్గలముగ బలమున్ ధనముం, జలియింపక యిచ్చుఁగాక జయ్యనమాకున్ ॥

110

- (5,6,7,8, 9,10,11,12) ఓ॥ దీపనశీలుండు దివిజాళివినుతుండు రాత్రిందివంబులు రగులువాడు
 మంత్రవర్ణితుడు సమ్మాన్యచారిత్రుండు సుఖహేతుభూతుండు శోభనుండు
 వేడిమంటలవాడు వేల్పులకెకిమీడు శత్రుసంహననుండు సర్వదర్శి
 రాక్షససంహర రక్షకులకుభర్త వాడిమయాఖుండు వేడివేల్పు
 గీ॥ విశ్వసంతోషదుండు చతుర్వేదవేద్యుఁ, డమితధనదాత పురుషుల కన్నదాత
 యంగనాలక్షణాన్వితఁ, డమరదూతుఁ, డైన దహనుండు భక్తులఁబూనుఁగాక ॥

111

సూక్తమ్—80

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

* దేవతా—ఇంద్రః, 16-ఇంద్రః, (అథర్వా, మనుః దధ్యక్షౌచ)

ఛందః—పంక్తిః

- (1) ఇ॒తా హి సో॒మ ఇ॒న్మదే॑ బ్ర॒హ్మ చ॒కార॑ వ॒ర్ణన॑మ్ ।

శ॒ష్ఠి వ॒జ్రినో॑జసా పృ॒థివ్యా నిః శ॒శా అహి॑మర్చ॒న్నను॑ స్వ॒రాజ్య॑మ్ ॥

140

- (2) స త్వా॒మద॑ద్ వృ॒షా మదః॑ సో॒మః శ్యే॒నాభృ॑తః సు॒తః ।

యేనా వృ॒త్రం ని॒రద్యో॑జ॒ఘృత॑ వ॒జ్రినో॑జసా॒ర్చన్నను॑ స్వ॒రాజ్య॑మ్ ॥

141

* ఈ 80వ సూక్తమునకున్న దేవత విషయమై యింద్రుడే దేవతగాఁ బెక్కుమంది పేర్కొన్నను బరిశీలించఁగా అథర్వ, మను, దధుల సిద్ధాంతము ప్రకార మీసూక్తములోని 16వ ఋక్కునకు మాత్రమే ఇంద్రుండు దేవత అనియు మిగిలిన 15 ఋక్కులకు సోముండు దేవతయనియుఁదేలుచున్నది. కాని అథర్వ-మను-దధుల మతాంతరత్వమును బేర్కొన్న గ్రంథములలో నైతము మిగిలిన 15 ఋక్కుల సోమదైవత్వముటంకింపఁబడలేదు. ఇది ప్రమాదముకాదగును. అన్ని ఋక్కులకును నన్నియే దేవతగా శ్రీ నేమానివారికి లభించినప్రతిలో నున్నట్లు కనిపించుచున్నది. వ.గో.కృ. 1. ఇశా (వా.ప్ర.)

- (3) ప్రే॒హ్యభీ॑హి ధృ॒ష్టు॑హి న తే॒ వజ్రో॑ ని యం॑సతే ।
ఇ॒న్ద్రో నృ॒ష్టుం హి తే॒ శవో॑ హ॒నో వృ॒త్రం జ॒యా అ॒పో కర్చ॑న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 142
- (4) ని॒న్ద్రో భూ॒మ్యా అధి॑ వృ॒త్రం జ॒ఘన్త॑ నిర్ది॒వః ।
సృ॒జా మ॒రుత్స్వ॑త్రి॒వ జీ॒వధ॑న్యా ఇ॒మా అ॒పో కర్చ॑న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 143
- (5) ఇ॒న్ద్రో వృ॒త్రస్య॑ దో॒ధతః॑ సా॒నుం వ॒జ్రేణ॑ హీ॒తః ।
అ॒భిక్ర॑మ్యా॒వ జి॒ఘ్ను॑తే॒ కపః॑ స॒ర్మాయ॑ చో॒దయ॑ న్నర్చ॑న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 144
- (6) అధి॑ సా॒నా ని జి॒ఘ్ను॑తే వ॒జ్రేణ॑ శ॒తప॑ర్వ॒ణా ।
మ॒న్తాన॑ ఇ॒న్ద్రో అ॒న్తసః॑ స॒ఖిభ్యో॑ గా॒మమి॑చ్ఛ॒త్యర్చ॑న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 145
- (7) ఇ॒న్ద్రో తు॒భ్యమి॑ద॒ద్రివో॑ కను॒త్తం వ॒జ్రీన్ వీ॑ర్యమ్ ।
య॒ద్ద త్యం మాయి॑నం మృ॒గం త॒ము త్వం మాయ॑యావధీ॒రర్చ॑న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 146
- (8) వి తే॒ వజ్రా॑సో అ॒స్థిర॑న్న॒వతిం॑ నా॒వ్యాః ఆ॒ను ।
మ॒హత్ త ఇ॒న్ద్రో వీ॑ర్యం బా॒హ్వోస్తే॑ బ॒లం హి॒తమ॑ర్చ॒న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 147
- (9) స॒హస్రం॑ సా॒కమ॑ర్చ॒త పరి॑ష్టో॒భత॑ విం॒శతిః॑ ।
శ॒తై స॒మన్వ॑నో॒సపు॑న్ద్రో॒య బ్ర॑హ్మో॒ద్యత॑మర్చ॒న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 148
- (10) ఇ॒న్ద్రో వృ॒త్రస్య॑ తవి॒షిం ని॒రహ॑న్త సహ॒సా సహః॑ ।
మ॒హత్ తద॑స్య పాం॒స్యం వృ॒త్రం జ॒ఘన్వాగ్ం అ॒సృ॑జదర్చ॒న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 149

(11) ఇ॒మే చి॒త్ తవ॑ మ॒న్యవే॑ వే॒పేతే॑ భి॒యసా॑ మ॒హీ ।

యది॑న్ద్ర ప॒జ్జిన్నో॑జసా వృ॒తం మ॒రుత్వాగ్ం॑ అవ॒ధీర॑ర్చన్న॒సు స్వ॑రాజ్యమ్ ॥ 150

(12) స వే॒పసా॑ స త॒న్యతే॑న్ద్రం వృ॒తో వి వీ॑భయత్ ।

అ॒భ్యేనం॑ వ॒జ్ర ఆ॒యసః॑ 1స॒హస్ర॑భృష్టిరాయతార్చన్న॒సు స్వ॑రాజ్యమ్ ॥ 151

(13) యద్ వృ॒తం తవ॑ చా॒శనీం॑ వ॒జ్రేణ॑ సమయోధయః ।

అహి॑మిన్ద్ర జి॒హాంస॑తో దివి॒తే 2బ॒ద్ధధే॑ శవోఽర్చన్న॒సు స్వ॑రాజ్యమ్ ॥ 152

(14) అ॒భిష్ట॑నే తే అ॒ద్రివో॑ యత్ స్థా జగచ్చ రేజతే ।

త్వష్టా॑ చి॒త్ తవ॑ మ॒న్యవ ఇ॑న్ద్ర వే॒విజ్య॑తే భి॒యార్చ॑న్న॒సు స్వ॑రాజ్యమ్ ॥ 153

(15) స॒హి ను॑ యాదదీ॒మసీ॑న్ద్రం కో వీ॒ర్యా ప॒రః ।

తస్మి॑న్న॒ృష్టుమ॑త క్రతుం దే॒వా ఓ॒జాంసి॑ సంద॒ధుర॑ర్చన్న॒సు స్వ॑రాజ్యమ్ ॥ 154

(16) యామ॑థ॒ర్వా మను॑ష్పితా దధ్నజ్ఞో ధి॒యమ॑త్నత ।

తస్మి॑న్ బ్రహ్మ॑ణి పూ॒ర్వభే॑న్ద్ర ఉ॒క్తా సమ॑గ్మతార్చన్న॒సు స్వ॑రాజ్యమ్ ॥ 155

ఇతి

ప్రథమోఽష్టకే పశ్చిమోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

సూక్తము—80

ఋషి—రాహువానపుత్రుడు గోతముడు†

దేవత—అగ్ని*

- (1) ఉ॥ సోమరసంబునాని తగసూక్తులఁబాడిరి బ్రహ్మలందుచే
భీముఁడు వృత్రరాక్షసుఁడు భీతినిబొంది గతించెనప్పుడే
భీమబలుండవై యఖిలభీతినివీడి సురాధిపత్యముం
గామనమీర నిల్పితివి కల్మషనాశకః నీవు పావకాః ॥ 112
- (2) గీ॥ హర్షమదవర్ధకంబగు నమలసోమ, శరసముగ్రోలుటచే నీవు రాజువగుచుఁ
బగతుఁ, దునుమాడుదువుగాక బలముచేత, సోమరసమేమి నేయదు ? సూరినినుతః ॥ 113
- (3) గీ॥ వహ్నిః తావకవజ్రంబు వరలుచుండు, బలము దొడ్డవి పురుషాభిభావకంబు
కాన శత్రువులం జంపఁబూనినీవు, జలము తెప్పింపు మెంతైనఁ జాఁగులేక ॥ 114
- (4,5) గీ॥ వజ్రధారవలన వైరినిబరిమార్చి, వాయుసహితమైన వారినిమ్ము
జీవనమునమమ్ము జీవింపఁజేసిన, దృష్టి నొందఁగలము దివిజదూతః ॥ 115
- (6) క॥ నూరంచులతో వెలనెడు, చారు పవనిగొంచు నీవు శత్రుహతకునిన్
వీరుఁడః యింద్రుఁడః దునుముచు, సారముగలనన్నమిమ్ముఁ జయ్యనమాకున్ ॥ 116
- (7) క॥ మాయామయ దానవపతి, మాయలకున్ దొరకనట్టి మాయలచేతన్
సాయమునుగొనక యగ్నిః, యాయుధములఁ గొట్టవేమి యరివారములన్ ॥ 117

† ఋషి విశేషవిషయములకై 200 పుటలోని తెలుఁగు 74వ సూక్తము ఋషిపుటోనోటు చూడవలయు. వ.గో.కృ.

* సంస్కృతమూలములో నీ సూక్తమునకు నింద్రుఁడు దేవతగాఁ జేర్కొనఁబడినది. తొలి 15 ఋక్కులను బరిశీలించి
సోమదైవత్వము కనిపించుచున్నది. కాని నేమానివా రీసూక్తమంతటికిని నగ్ని దేవతగా నుటంకించినను గొన్ని పద్యములలో
నింద్రదైవత్వ ప్రసక్తియుఁగలదు. శ్రీ నేమానివా రీసూక్తమునకు నగ్నిదేవతగాఁజేర్కొన్నను నింద్రునితోపాటు నాయగ్నిని
వజ్రధారిగ వర్ణించుట పరిశీలింపవలసిన విషయము, వ.గో.కృ.

† యజ్ఞవిద్వేషులసంఖ్య యధికమగుటచేఁ బారసీకార్యులు పరాజితులైనపుడు పలాయనమే కాని వేరుగతి లేకపోయినది.
అప్పుడు పారసీకార్యులు సోమయాగమును దేవతలను దిట్టసాగిరి. పిమ్మట సోమయాజ జనితమగు బ్రహ్మానందమును విడువఁజాలక
తద్యాగమును చేయలేకపోయిరి. సోమలతలు వారికాదేశమున దొరుకనందునఁ దత్తుల్యములగు వనస్పతుల వాడఁజొచ్చిరి. కాని
వారిలోఁ గొందఱు సంస్కర్తలు హైందవార్యులయందుఁ దమకుఁగలద్వేషమున సోమమును దిరస్కరించిరి. ఇట్లుండఁ గొన్నాళ్ళకు
పారసీకార్య వీరుఁడగు జొరాష్టరు (zoraster) స్వప్నములో సోమ పురుషుఁడు తన “తేజోదేహముతోఁ గనపడెను. అపుడు
జొరాష్టరు “నీవెవఁడవు? ఏల నీ కాంతిశరీరముతో వచ్చితివి” అని ప్రశ్నించెను. సోముఁడు “నేను సోమపురుషుఁడను,
పూర్వము మీ పూర్వులెట్లు నన్నుఁబూచించిరో యిపుడి సంస్కర్తలుకూడ నన్నుఁబూజింపవలయును.” అనెను. తర్వాత జొరాష్టరు
సోమనకు నమస్కరించి సోమలతలను దెప్పించి తనతోఁబాట నాటింది ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయించెను. సోమయాగమును యధావిధిగాఁ
జేయించెను” అనుకథ చండికాపురాణములయందుఁగలదు. చూచితిరా! ఆర్యవంశీయులారా! సోమజనానందమెట్టి మహిమగలదో.
సోమరసమందెట్టి మహిమయులేకయుండిన తనను ద్వేషించువారిచేతను బూజింపఁబడుచువచ్చెను. నే॥వేం॥న॥శా॥

- (8) గీ॥ చూచిగానియెడవి పెక్కురూపములను, బొంది వృత్రుని బరిమార్చి పుడమిపై ని
నడుల నావ్యములంజేసి నాకదేవ!, వారి ప్రళయము పోగొట్టి తొరనీవు ॥ 118
- (9) క॥ మనుజు సహస్రమొక్కపరిమానుగఁ బూజలునల్ప మానవ
ప్రణవత సదస్యదాదిగల పావనవింశతి యాగ దీక్షితుల్
పనిగొనియర్చులన్ జరుప భవ్యమునీశ్వరు లన్నమీయఁగన్
ఘనుడగు వింప్రుడెల్లెడలఁ గారియఁబెట్టఁడె వృత్రశత్రునిన్ ॥ 119
- (10) గీ॥ ఆయుధంబువలన నాయుధంబులఁగొట్టి, బలమువలన శత్రుబలముద్రుంచి
వై రిరుద్ధమైన వారినిచెప్పించి, యమరపతిగనిలిచె నమరరాజు ॥ 120
- (11) గీ॥ నీయికోపంబుఁ గనుఁగొని నిఖిలమైన, గగనభాగంబు భూమియుఁ గంపమొందె
బహు మరుద్గణమైత్రిని బడసిదేవ!, వై రిఁదునుమాడి స్వర్గంబు వడసితీవు ॥ 121
- (12) గీ॥ వై రిక్యత్వములకు వగవకఁమోరంపు, గర్జనంబులకును గదలకుండ
వింప్రుడంపినట్టి యినుప వజ్రంబుతో, వై రిఁగొట్టితీవు వాసవుండః ॥ 122
- (13) క॥ ఘనవజ్రముఁ జేతన్గొని¹, మునువడి వాసవుఁడు వృత్ర ముక్కలునేయం
గనవింధ్ర దేవతలముం, గొనియాడిరి దివిజవరులు ²“కోఃకోః” యనుచున్ ॥ 123
- (14) ఉ॥ రావక సింహనాద జనితారవమున్ విని సర్వజంగమ
స్థావరరూప లోకములు చాలుగఁగంపమునొందె వాసవాః
రావక కోపవహ్నిఁగని ధన్యతముండగు వజ్రకర్తయున్
ఉపము పీడియుండెఁగద చిత్రము నీదుమహత్వ మెంచఁగన్ ॥ 124

† ఈ సందర్భములో స్కందభాష్యములో “ఆయనః లోహమయః గమనశీలోవా” అని రెండర్థములు వ్రాయఁగా సాయను ననుసరించి శ్రీ నేమానివారు “ఇనుపవజ్ర”మని యనువదించిరి. వజ్రమిమవదనుట హాస్యాస్పదమైన విషయము. స్కందుఁడు వేర్వార్సన్నిష్టు గమనశీలము గలదనుట కూడ వాస్తవముకాదు. అది స్వతంత్రముగాఁదనకై తాను బ్రయుక్తముగా స్వేచ్ఛగాఁ బ్రవర్తిల్లును. అది యింద్రాక్షానువర్తియై యాతని ప్రయోగదృష్టిపై నాధారపడియుండును. “ఆయన” శబ్దమునకు “ఆయుస్వరూప మైనది” అనికూడ స్వము. అనఁగా నోటమినొందనిదని భావము. వ.గో.కృ.

1. “జేతన్గొని” అని తొలిపాఠము. మునుఁగొని అన్నదాని నటులనే యంచి “జేతన్గొని” అన్నదానిని “జేతనునిడి” అని గ్రంథ కర్త సవరించెను. “జేతనునిడి” మునుఁగొని” అని “ఇడికోని” శబ్దములు వాడుటలో సంతగానాచిత్వము కానరాదు. అందువల్ల శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిన తొలిపాఠము (1వ సంపుటము, 299 పుట) “జేతన్గొని” అన్నదానినే గ్రహించి “మునుఁగొని” అన్నదానిని సార్థకముగా “మునువడి” (ముందుకురికి) గా సవరించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

2. “కోఃకోః యనుచున్” ఇంద్రబలమును గొనియాడిరనుట తెలుఁగువారి సంప్రదాయముకాదు. “జై జై” అనుట లేదా “జయజయ” అనుట మన సంప్రదాయము. “కోఃకోః” ఎవఁడు? ఎవఁడు? అనఁగా నీతెదురెవ్వఁడను సర్థమున దీని ప్రయోగము తెలుఁగులో జేరియుండును. వ.గో.కృ.

- (15) గీ॥ అలఁతివారమగుట నంతటవిలసిల్లు, నిన్నుఁజూడ మాకు నేర్పుగలదె ?
మనుజ దురవగాహ్య మైన దూరస్థుని, నెటులుచూడఁగల మహీనతేజః ॥ 125
- (16) చ॥ మునుసుర మౌనిపుంగవుల మోదవివర్ధిత యజ్ఞకర్మలం
గనుఁగొని పాకశాసనుఁడు కౌతుకమొందినయట్లధర్మయున్
మనుపతిచేయు యజ్ఞములు మానుగ వానికిఁ బ్రీతిఁజేసి త
ద్ద న విభుతత్వమున్ నిలిపెఁగాంచఁగ వాని మహత్వమెట్టిదో ॥ 126

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పౌత్ర
సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుత్తిముక్తాయమాన భగవత్పాదారాధక
నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
బృథమాష్టకమునఁ బంచమాధ్యాయము
సమాప్తము

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

ప్రథమ మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః—షష్ఠోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—81

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—ఇన్ద్రః

చందః—సంక్తిః

(1) ఇన్ద్రో మదాయ వాపృథే శవసే వృత్రహః నృభిః ।

తమిన్ద్రహత్సాఽజిహ్వాతేమర్చే హవామహే స వాజేషు ప్ర నోఽవిషత్ ॥

1

(2) అసి హి వీర సేన్యో కసి భూరి పరాదదిః ।

అసి ద్రభస్య చిద్ వృధో యజమానాయ శిక్షసి మన్వతే భూరి తే వసు ॥

2

(3) యదుదీరత ఆజయో ధృష్టవే ధీయతే ధనా ।

యుక్త్వే మదచ్యుతా హరీ కం హసః కం వసో దధో కస్మాగ్ం ఇన్ద్ర వసో దధః ॥

3

(4) క్ర॑త్వా మ॒హాగ్ం అ॑ను॒ష్ఠధం॑ భీ॒మ ఆ చా॑వృ॒ధే శ॑వః ।

క్ర॑య ఋ॒ష్వ ఉ॒పాక॑యోర్ని శి॒ప్రీ హ॑రివాన్ దధే॒ హస్త॑యోర్వ॒జ్రమాయ॑సమ్ ॥

4

(5) ఆ ప॒త్రా పా॑ర్థి॒వం ర॑జో బ॒ద్ధధే॑ రో॒చనా॑ ది॒వి ।

న త్వా॑వాగ్ం ఇ॒న్ద్ర క॑శ్చ॒న న జా॑తో న జ॒నిష్ఠ॑తే ॒తి వి॑శ్వం వ॒వక్షి॑థ ॥

5

(6) యో అ॒ర్యో మ॒ర్తభో॑జనం ప॒రాద॑దా॒తి దా॒తుషే॑ ।

ఇ॒న్ద్రో అ॒న్మభ్యం॑ శి॒క్షతు॑ వి భ॒జా భూ॑రి తే॒ వసు॑ భక్షీ॒య త॒వ రా॑ధనః ॥

6

(7) మ॒దేమ॑దే హి నో ద॒దిర్యూ॑థా గ॒వామృ॑జు॒క్రతుః॑ ।

సం గృ॑భాయ పు॒రూ శ॑తోభ॒యాహ॑స్త్వా వసు॑ శిశీ॒హి రా॑య ఆ భ॒ర ॥

7

(8) మా॒దయ॑స్వ సు॒తే స॒చా శ॑వసే శూ॒ర రా॑ధనే ।

వి॒న్నా హి త్వా పు॒రూవ॑సు॒ముప॑ కా॒మాన్త॑స్సృ॒జ్మహే॑ కథా॒ నోఽవి॑తా భ॒వ ॥

8

(9) ఏ॒తే త ఇ॒న్ద్ర జ॒న్తవో॑ వి॒శ్వం పు॑ష్యన్తి వా॒ర్యమ్ ।

అ॒న్తర్హి॑ ర॒వ్యో జ॑నానామ॒ర్యో వేదో॑ అ॒దాశు॑షాం తే॒షాం నో॑ వేద॒ ఆ భ॒ర ॥

9

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ప్రథమాష్టకము—షష్ఠాధ్యాయము

సూక్తము—81

ఋషి—రహూగణపుత్రుడు గోతముడు†

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) ఉ॥ పాయక పాకశాసనుఁ డపారబలంబును బొందునట్లుగా
మాయలులేక మేము గడు మాన్యనుతుల్ *పరియించినార మ
త్యాయతపీర్యముం గలుగునాతఁడు ఘోరరణస్థలంబులన్
సాయము నేయుఁగాక గడు సంతసమొందుచు మాకు నెప్పుడున్ ॥

1

- (2,3) గీ॥ ఒక్కవీరుండవై పెక్కువీరులవలె నేనలోనలజడిఁ జేయఁగలవు
వైరులఁదెగనేని వారి ధనంబంత నేకాంతముగ మాకు నీయఁగలవు
సామాన్యమానవ స్తవములందుచు¹ మహావృద్ధిని గలిగించి వెలుఁగఁగలవు
యాగంబుఁజేసెడు యజమానులకుఁ బ్రీతి నక్షయంబగు ధనమంపఁగలవు

- గీ॥ వైరివిచ్చేదకులకెల్ల వసువునీయఁ, గలవు నీవింద్రదేవుఁడ! బలముగలు
నశ్వములతోడ నెచటికి నరిగెదో²మఱి, యెవ్వనిం జంపనుంటివా యెరుగమయ్య! ॥

2

† ఋషి విశేషములకై 200 పుటలోని తెలుఁగు 74వ సూక్తము క్రింది ఫుట్‌నోట్ చూడవలయును. వ.గో.కృ.

* 81వ సూక్తములోని తొలిఋక్కునకు సాయనాచార్యులు వ్యాఖ్యవ్రాయుచు “బలార్థంచ నృభిః యజ్ఞస్య నేత్రభిర్నృత్విగ్నిః
వస్యదేస్తోత్ర శస్త్రరూపాభిః స్తుతిభిః ప్రవర్ధితోబభూవ. స్తుత్యాహిదేవతా ప్రాప్తబలానతీ ప్రవర్ధతే” అని వ్రాయఁగా నీ వాక్యములను
దృష్టిలోఁ దెట్టుకొని “పాయకపాకశాసనుఁడపారబలంబును బొందునట్లుగా, మాయలు కాక మేముగడుమాన్యనుతుల్ రచియించినాము”
అని శ్రీనేమానిదారనువదించిరి. అపౌరుషేయములై స్తోత్రరూపములైన ఋక్కులను బరియించుటజరుగును గాని పౌరుషేయములు
గాని ఋక్కులనెవఁడు రచించును? స్తోత్రపాఠములవల్ల లేదా నుతులవల్ల బలము పెరుగుననుట సామాన్యవిషయము. ఒక్క
దేవతలలోనేకాదు. సామాన్యమానవులలోనైనను “ఏమియుఁబట్టించుకొనక మిన్నకున్నవానిని “నీవంతటివాఁడ వింతటివాఁడ” వని
అంతరింతలుగాఁబొగడి యెక్కపేయుచో నెంతటియనమర్థునిలోనైనను నుత్సాహశక్తిపొంగిపొరలుటసహజము. ఆ యుత్సాహముతో
లేని బలము వచ్చినట్లు మానవుఁడు ప్రవర్తించి తనశక్తియుక్తుల నన్నింటిని నొడ్డును. అదేరీతిగా నింద్రుఁడు శత్రుసంహారార్థమై
మరింత ఉత్సాహమొంది, ముందుకురుకుటకై ఋషులు నుతులొనర్చుట సహజము. ఋక్కులు మానవ విరచితములన్న దృష్టితోఁ
దొరపాటున శ్రీనేమానిదారు “రచియించినారము” అని ప్రయోగించుట సరికాదు. ఋషులు ఋగ్ద్రష్టలేగాని-ప్రప్తలు కారు.
కాన “రచియించినార” మనుమాటను “పరియించినార”మని సవరించుట యుక్తముగాభావించి సవరించుటజరిగినది. వ.గో.కృ.

1. రచయిత “స్తవములందుచు” అని వ్రాయఁబోయి పొరపాటున మువర్ణమును విడిచిపెట్టి “స్తవలందుచు”నని వ్రాయఁగా నితరులెవరో
యాసందర్భమునఁ గ్రింద గీతగీసి “స్తుతులందుచు” అని సవరించిరి. “స్తుతులందుచు” అని సవరించుచో యతిభంగమే గాక గణభంగము గూడ
నేర్చుడును. (1వ సంపుటము 173 పుట, 81 సూ. 2వ.) వ.గో.కృ. 2. నెచటికినరుగదా (ప్రా.ప్ర.పా. సరికాదు.)

- (4) క॥ 1కామము సోమరసంబున్, సేమముతోఁద్రాగి సర్వనిర్జరులకుఁ దా
క్షేమమునొసఁగఁగ నింద్రుఁడు, భీమపవింబట్టి మిగులవెలిఁగెనుగాదే॥ 3
- (5) మ॥ నిజతేజంబున భూపదార్థవితతిన్ నిర్ణిద్రమౌనట్లుగా
ద్విజమార్గంబునఁ దారకా 2నిచయమునీపింపఁగాఁ జేయుటన్
విజయంబంతటఁ గల్గుచున్నదిగదా! విత్తాధికారీ! భవ
ద్భుజవీర్యంబును నెవ్వఁడైన జగతింబొందంగ శక్యంఁడఁటే॥ 4
- (6) గీ॥ పుట్టునున్నవారిఁ బుట్టినవారిని, బుట్టిననెడివారిఁ బూన్కిఁజూడ
నీకు నమ్ముఁడెవండు నిరత మాలోచింప, నీవె నీకుసాటి నిర్జరేశ! 5
- (7) క॥ పాలకుఁడైన మహేంద్రుఁడు, జాలములేకుండ బలము జనులకొసఁగు నా
లీలన్ ధనవసుబలముల, నోలిఁ బ్రసాదించుఁగాక నొయ్యన మాకున్ 6
- (8) ఉ॥ ఎక్కువ సోమపానమును నేపుగఁజేసి మదించి ప్రీతితోఁ
దక్కువకాని గోగణము దానములిచ్చెడు దాతలౌటచే
మక్కువతోడ వేడుకొనుమాకు నసంఖ్య ధనంబులిచ్చుచున్
సుక్కిన మాసుబుద్ధులను సూక్ష్మముగా నెనరింపవే! హరీ! 7
- చ॥ సురపతి! నీవు సోమ మతిసూక్ష్మముగాఁగొని తృప్తినొంది సు
స్థిరమగు సంపదన్ మఱియుఁ దీక్షణబలంబును మాకు నిచ్చియిం
కరయ ధనంబునీకుఁ గలదౌటను విత్తము మాకొసంగుమా!
4సరగున గోవు, దూడలను జాడ్చున మమ్ములఁ గాంచుచుండుమా! 8
- (9) గీ॥ శక్ర! యజమానలక్షణ జనులుసర్వ, హవ్యముల 5వృద్ధిఁజేయుట నధికమెరిగి
యాగములకెల్లఁ గానట్టి యరిధనంబు, నధ్వరక్రియకిమ్ము నీవతిశయముగ 9

1. నాలుగవముక్కున కనువాదపద్యమైన దీనిలో “కామము సోమరసంబున్” అని గ్రంథకర్త వ్రాసెను. ఇదిసరిగాలేదు. సరసము త్రాగుటబాగుగానేయుండును. “కామము-త్రాగుట”-అర్థరహితము మాత్రమేకాదు, పరిశీలించుచో దుర్భక్తముకూడనగును. న“కామ్యము” అని వ్రాయఁబోయి ప్రాసభంగమగునని తలఁచి “కామము” అని రచయిత వ్రాసియుండును. ఈ సందర్భమున మము” నకు బదులు “కామిత” అనిగాని, “కామద” అనిగాని మార్చినను దొనఁగుండదు. ఈ పద్యములోఁ దొలిపాతముగా సముతోఁద్రాగి సర్వనిర్జర శ్రేణిన్. భీమబలుండగు నింద్రుఁడు. సేమముగాఁ బవనిబట్టి చెచ్చెరఁగొట్టెన్” అని కలదు. ఈ పాతము గొట్టవేసి గ్రంథకర్త స్వయముగా “నిర్జరులకు” మొదలుగాఁ బాతమును సవరించెను. పద్యాంతమున “కాదె” అని పాటున హ్రస్వాంతముగా వ్రాసెను. అది దీర్ఘాంతము, కందము గుర్వంతముగదా! వ.గో.కృ.

2. నిచయమునీపింపఁగా (తొ.పా.) 3. ఇంకన్ + అరయ = ఇంకరయ 4. సరగున గోవుదూడలను సంప్రమరీతిని గాంచుకై పడిన్ పా.) 5. వృద్ధిఁజేసిరి యదియెరింగి (తొ.పా.)

సూక్తమ్—82

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—పంక్తిః, 6—జగతీ.

(1) ఉ॒పో॒ మ॒ శృ॒ణు॒హీ గి॒రో మ॒ఘ॒వన్ మాత॑థా ఇ॒వ ।

య॒దా నః॑ సూ॒న్యతా॑వ॒తః క॒ర ఆద॑ర్శయా॒స ఇద్ యో॒జా ని॒ష్ప్ర తే హ॑రీ ॥ 10

(2) అ॒క్షన్మ॑మీ॒మద॒న్త హ్య॑వ ప్రి॒యా అ॒దూష॑త ।

అ॒ప్రో॑ష॒త స్వ॑భా॒నవో వి॒ప్రా నవి॑ష్ఠయా మ॒తీ యో॒జా ని॒ష్ప్ర తే హ॑రీ ॥ 11

(3) సు॒సం॒దృశం॑ త్వా వ॒యం మ॒ఘ॒వన్ వన్తి॑షీమ॒హీ ।

ప్ర నూ॒నం పూ॒ర్ణవ॑స్థు॒రః స్తు॒తో యా॒హి వ॒శాగ్ం అ॒సు యో॒జా ని॒ష్ప్ర తే హ॑రీ ॥ 12

(4) స॒ ఘా తం॑ వృ॒షణం॑ ర॒థమ॑ధి తి॒ష్ఠాతి గో॑వి॒దమ్ ।

యః పా॒త్రం హ॑రియో॒జనం పూ॒ర్ణమి॑న్ద్ర చి॒తేత॑తి యో॒జా ని॒ష్ప్ర తే హ॑రీ ॥ 13

(5) యు॒క్తస్తే॑ అ॒స్తు దక్షి॑ణ ఉ॒త స॒వ్యః శత॑క్రతో ।

తేన॑ జా॒యం॒ముప॑ ప్రి॒యాం మ॒న్తానో॑ యా॒హ్యస్థ॑సో యో॒జా ని॒ష్ప్ర తే హ॑రీ ॥ 14

(6) యు॒నజ్మి॑ తే బ్ర॒హ్మ॑ణా కే॒శినా॑ హ॒రీ ఉ॒ప ప్ర యా॒హి 2 దధి॑షే గభ॒స్త్వైః

ఉ॒త్ త్వా సు॒తాసో॑ ర॒థసా॑ అమ॒న్దిః పూ॒షణ్వాన్ ప॒జ్జిన్త॑ సము॒ పత్యా॑మదః ॥ 15

సూక్తము—82

ఋషి—గోతముఁడు*

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) మ॥ ధనదా! పూర్వము మత్కృత స్తవములం దార్భారు కాకుండ నీ
మనమందుంచి యొసంగినాడవు సుమా! మా కాంక్షితార్థంబు పెం
పున నేవేళను మేముచేయు నుతులం బూర్వప్రకారంబుగా
విని యశ్వంబులఁబూన్చి యానమునకున్ వేంచేయవే ప్రీతితోన్ ॥ 10
- (2) క॥ పరమాన్న రసాస్వాదము, పరవశులుగఁ జేయ జనులు పరమప్రీతిన్
విరివిగ నుతులంజేసిరి, హరులన్ రథమునకుఁగూర్చు మమరాధ్యక్షై! ॥ 11
- (3) గీ॥ నీయనుగ్రహముంగోరి నిన్ను మేము, స్తోత్రములఁ జేయుచున్నాము శూరవినుత!
యాయ నున్నట్టి ధనమెల్ల నిపుడెకొనుచు, రమ్మ రథమెక్కి- యింద్రుఁడా! సొమ్ముఁదెమ్ము॥ 12
- (4) గీ॥ జనుల కోరికలందీర్ప జరుగునెద్ది? పరమ హరియోజనాఖ్యమై పరఁగునెద్ది?
సోమరసపూర్ణపాత్రలఁ జూపునెద్ది, యట్టిరథమున కశ్వాశిఁ గట్టుమింద్రః ॥ 13
- (5) క॥ రథమున కిరుపార్శ్వంబుల, నధరీకృత వాయుజవములై న హయములన్
విధిగాఁబూచుచు †శచితై, సుధఁబోలు రసంబుఁ ద్రాగి సూటిగఁజనుమా! ॥ 14
- (6) ఉ॥ మంత్రముచేత నశ్వముల మానుగఁ బూన్చితిమయ్య శక్రుఁడా!
తంత్రమువీడి పగములఁదాల్చుము †సోమముఁ గ్రోలియుంటచే
యంత్రములేక పుష్టిఁగొని యార్యశచీ సతితోడఁగూడుచున్
యంత్రణమాని సౌఖ్యమును నందుము ‡చాలిన సంతసంబునన్ ॥ 15

* ఋషి విశేషవిషయములకై 200 పుటలోని తెలుఁగు 74వ సూక్తముక్రింది పుట్నోట్ చదువవలయును. వ.గో.కృ.

† “శచితై సోమరసముఁ ద్రావిపొమ్ము” అని కలదు. ఇంద్రునకు శచి యనుభార్య కలదనుటకుఁ బురాణములలోఁ జాల కథలుగలవు. కాని తొల్లిటివేద భాష్యములందు శచియనఁగాఁ గర్మయనియు, శచీవతియనఁగఁగర్మపతియనియుఁగలదు. పురాణములకు వేదములే ప్రమాణములయి యుండకతప్పదు. కావున వేదములందుఁగల నిట్టి చిన్నయంశములను విస్తరించి సరసమగు కథలు కల్పించియుండురేమోయని సందేహము జనింపకతప్పదు. ఇట్టి సందేహములను పెద్దలు నిర్ణయింతురుగాక. —నే.వేం.న.శాస్త్రి.

సూచన:—ఇట్టి దృక్పథమునే 74 సూక్తములోని తొలిఋక్కునకొనర్చిన యనువాదపద్య సందర్భముగా శ్రీనేమానివారు వ్రాసిన పుట్నోట్ సందర్భములోనైతము ప్రదర్శించియున్నచో నెంతయు సముచితముగా నుండెడిది. సత్యసన్నిహితమై పరమ వైజ్ఞానికమై వెలుఁగొందెడిది. వ.గో.కృ.

1. సోమముఁగ్రోలినాడవే (తొ.పా.) 2. చక్కఁగ సంతసంబునన్ (తొ.పా.)

సూక్తమ్—83

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ.

(1) అశ్వావతి ప్రథమో గోమ గవ్యతి సుప్రావీరిన్ద్ర మర్త్యస్తవోతిభిః ।

తమిత్ పృణక్షి వసునా భవీయసా సిన్ధుమాపో యథాభితో విచేతనః ॥

16

(2) ఆటో న దేవీరుప యన్తి హోత్రియమవః పశ్యన్తి వితతం యథా రజః ।

ప్రాచైర్దేవానః ప్రణయన్తి దేవయుం బ్రహ్మప్రియం జోషయన్తే వరా ఇవ ॥

17

(3) అధి ద్వయోరదధా ఉక్త్యంగ వచో యతస్రుచా మిథునా యా సపర్యతః ।

అసంయతో వ్రతే తే షేతి పుష్యతి భద్రా శక్తిర్యజమానాయ సున్వతే ॥

18

(4) ఆదగ్గిరాః ప్రథమం దధిరే వయ ఇధాగ్నయః శమ్మామే సుకృత్యయా ।

సర్వం పణేః సమవిన్దన్త భోజనమశ్వావన్తం గోమన్తమా పశుం నరః ॥

19

(5) యజ్ఞైరథర్వా ప్రథమః పథస్తతే తతః సూర్యో వ్రతపా వేన ఆజని ।

ఆ గా ఆజదుశనా కావ్యః సచా యమన్య జాతమమృతం యజామహే ॥

20

(6) బర్హిర్వా యత్ స్వపత్యాయ వృజ్యతే క్కా వా శ్లోకమాహాషతే దివి ।

గ్రావా యత్ర పదతి కారురుక్ష్మగన్త స్యేదిన్ద్రో అభిపిత్వేష రణ్యతి ॥

21

సూక్తము 83

ఋషి—రాహువనపుత్రుడు గౌతముడు*

దేవత—అగ్ని†

(1) ఉ॥ మాటలు వేయినేమిటికి మాన్యుడ! నీ పరిరక్షణంబు ము
మ్మాటికిఁ బొందుమానవుడు మత్సరమున్ 1విడిగోవులందెడున్,
సాటిని బొందనట్టి వసుసంపదలందెడు ధాత్రి నిత్యమున్,
మేటి సముద్రమెల్లెడల మేదురవారినిబొందు కై వడిన్ ॥

16

(2) ఉ॥ సూరునికాంతి భూమిపయినూటిగఁ బోయెడునట్లు దేవతా
వారము దృష్టలన్నియు సువాసిత పాత్రముపైకిఁ బోయెడుం
గోరికతోడఁ బాత్రములఁగూర్చిన వేరుగ దేవతోత్తముల్
సారముగల్గు సోమరససారము గోరుచునుందురెప్పుడున్ ॥

17

(3) మ॥ సుహవిద్దానవరుండు పూరుపుడు సంశోభిల్లుచున్ వైరులన్
బహుశక్తిన్ దునుమాడి శక్ర! పరమ ప్రావీణ్యముం జూపుచున్
మహితంబౌ భవదీయ కర్మసరణిన్ మార్చేమి లేకుండఁగా
రహిమిరం జరిపించెనేని బలమున్ రక్షక్రియం బొందుదాన్ ॥

18

(4) గీ॥ అంగిరోమానిగణమెల్ల నఖిలయజ్ఞ, కర్మలంజేసి యింద్రునిగారవించి
పటి గృహీతాశ్వ గోగణ భక్తములను, జెందియుండును సత్కర్మచేతనెపుడు ॥

19

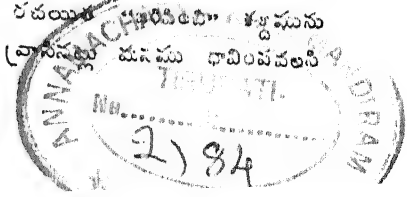
(5) ఉ॥ అది నభర్షమానికృత యజ్ఞపదంబులఁజూచి ప్రీతి సం
పాదిత కర్ముడైనహరి, పావనుడైన భృగుండు గోవులన్
సాదర దృష్టలంగనుచుఁ జయ్యన వైరులఁద్రుంచి మాకిలం
గాదనకుండ నీయరపె కాంచనమున్ మఱి హవ్యసంపదన్ ॥

20

* ఋషికి సంబంధించిన విశేషవిషయములకై 200 పుటలోని 74సూక్తము క్రింది పుటనోట్ చదువవలయును. చ.గో.కృ.

† సంస్కృతముం గ్రంథములలోనీసూక్తమునకు దేవత ఇంద్రుడనియే వేర్కొనఁబడినది. కాని శ్రీ నేమానివారి 83వ. సూక్తమునకు (1వ. సంపుటము. ఉత్పాద్యాయము, 83వసూక్తము 277 పుట) దేవత “అగ్ని”గాఁబేర్కొనిరి. కాని యనువాద పద్ధతులలో శక్ర! (3ముక్కు-18వ.) ఇంద్రుని (4 ముక్కు-19 వ.) ఇంద్రుడు (6 ముక్కు-21 వ.) శబ్దములు ప్రయోగించుట చూడఁగా నింద్రుడే దేవతయన నగును. రెండుగో (5 ముక్కు-20 వ.) నొక పద్యమునఁ బ్రయోగితమైన “హరి” శబ్దమింద్రవాచకము కానగును. చ.గో.కృ.

1. వీడికిమారుగా “విడి” ప్రయోగింపఁబడినది. 2. ఇక్కడ వ్రాతప్రతిలో (1వ. సంపుటము. 277 పుట 13 వ.) స్పష్టముగా “జరిపించినేని” అనివ్రాయఁబడియున్నది. క్షైర్దశమైన “జరిపించి” అనుననమాపకక్రియారూపముపై “నేని” ద్రుత పూర్వకరూపమురానేరదు. కావున “జరిపించెనేని” అనివ్రాయబడు మారుగాఁ బొరపాటున “జరిపించినేని” అని వ్రాసియుండనగునని పైవిధముగా నవరింపఁబడినది. మూలమంత్రము నరయుచో దీనిని “జరిపించిలేని బలమున్ రక్షక్రియన్ బొందుదాన్” అని నవరించినను దోషముకాదనిపించును. ఈ దృష్టిలో రచయిత “జరిపించినేని” శబ్దమును వ్రాసెనుగానేవ్రాసి “లేని” శబ్దమువ్రాయుటకు మారు పొరపాటున “నేని” (“లే”కు మారుగా “నే”) శబ్దమును వ్రాసెనుగానని యాచార్యులు యున్నది. చ.గో.కృ.

- (6) ఉ॥ శోభన కర్మజేయుటకు శోభితదర్పలు తీయువేశలన్
 శోభిత యజ్ఞవేదికల సూటిగ సంస్తుతులందువేశలన్
 శోభనవేశ హోత కడుసుందరిశబ్దము చేయునట్లు సం
 శోభిత శైలరావమున శోభిలునిండుడు హర్షమొందఁదే॥

21

సూక్తమ్—84

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—1-6 అనుష్టుప్, 7-9 ఉష్టిక్, 10-12 పంక్తిః, 13-15 గాయత్రీ
 16-18 త్రిష్టుప్, †(ప్రగాథః) 19-బృహతీ, 20-సతోబృహతీ.

- (1) అ॒సా॒వి సో॒మ ఇ॒న్ద్ర తే॒ శవి॒ష్ట ధృ॒ష్టవా॒ గా॒మాః ।

ఆ త్వా పృ॒ణక్తి॒ వ్యర్చి॒యం ర॒జః సూ॒ర్యో న ర॒శ్మిభిః॑ ॥

22

- (2) ఇ॒న్ద్రమి॒ద్ధరీ॑ న॒హతో॑ ప్రతిధృష్టశవసమ్ ।

ఋషీ॑ణాం చ స్తుతీ॑రుప య॒జ్ఞం చ మా॑నుషాణామ్ ॥

23

- (3) ఆ తి॒ష్ఠ వృ॒త్రహన్ రథం॑ యుక్తా తే బ్ర॒హ్మణా॑ హరీ ।

అ॒ర్వాచీ॑నం సు తే మ॒నో గ్రా॒వా కృ॒ణోతు॑ వ॒గ్నునా॑ ॥

24

- (4) ఇ॒మమి॒న్ద్ర సు॒తం పి॒బ జ్యేష్ఠ॑మమర్త్యం మదమ్ ।

శు॒క్రస్య॑ త్వాభ్య॒క్షరన్ ధా॒రా ఋ॒తస్య॑ సాదనే ॥

25

(5) ఇ॒న్ద్రో॒య నూ॒నమ॑ర్చ॒తో॒త్థా॒ని చ॑ బ్ర॒వీ॒తన॑ ।

సు॒తా అ॒మ॒త్స॒రి॒న్ద్రవో॑ జ్యేష్ఠం నమ॑స్య॒తా న॒హః॑ ॥

26

(6) న॒కి॒ష్ఠ్యద్ ర॒థీ॒తర్ హ॒రీ య॑ది॒న్ద్ర య॑చ్చ॒నే ।

న॒కి॒ష్ఠ్యాను॑ మ॒జ్జ॒నా న॒కిః స్వ॑శ్వ ఆన॑శే ॥

27

(7) య ఏ॒క ఇద్ వి॒దయ॑తే॒ వసు॑ మ॒ర్తాయ॑ దా॒కుషే॑ ।

ఈ॒శానో॑ అ॒ప్రతి॑మ్న॒త ఇ॒న్ద్రో అ॒జ్గ ॥

28

(8) క॒దా మ॒ర్తమ॑రా॒ధనం॑ ప॒దా జు॑మ్ప॒మివ॑ స్ఫు॒రత్ ।

క॒దా నః॑ కు॒శ్రవ॑ద్ గి॒ర ఇ॒న్ద్రో అ॒జ్గ ॥

29

(9) య॒శ్చిద్ధి॑ త్వా బ॒హు॒భ్య ఆ సు॒తావా॑గ్ం ఆ॒వివా॑సతి ।

ఉ॒గ్రం తత్ ప॑త్య॒తే శవ॑ ఇ॒న్ద్రో అ॒జ్గ ॥

30

(10) స్వా॒దో॒రి॒తా వి॒షూ॒వతో॑ మ॒ధ్వః పి॒బన్తి॑ గౌ॒ర్యః ।

యా ఇ॒న్ద్రేణ॑ స॒యావ॑రీ॒ర్వృ॒ష్టా మ॒దన్తి॑ శో॒భసే॑ వ॒స్వీర॑ను॒ స్వరా॑జ్యమ్ ॥

31

(11) తా అ॒స్య పృ॑శ॒నాయ॑వః సో॒మం శ్రీ॑జన్తి॒ పృ॒శ్నయః॑ ।

ప్రి॒యా ఇ॒న్ద్రస్య॑ దే॒నవో॑ ప॒జం హి॑న్వన్తి॒ సాయ॑కం వ॒స్వీర॑ను॒ స్వరా॑జ్యమ్ ॥

32

(12) తా అ॒స్య నమ॑సా న॒హః స॒వర్య॑న్తి ప్ర॒చే॒తసః॑ ।

ప్ర॒తాన్య॑స్య స॒శ్చిరే॑ పు॒రాణే॑ పూ॒ర్వచి॑త్త॒యే వ॒స్వీర॑ను॒ స్వరా॑జ్యమ్ ॥

33

- (13) ఇన్దో¹ దధీ¹వో అన్తభిర్వృ¹త్రాణ్యప్రతిమ్న¹తః । జఘాన నవతీర్నవ¹ ॥ 34
- (14) ఇచ్చన్నశ్వస్య¹ యచ్చిరః¹ పర్వతేష్వపశ్రితమ్ । తద్ విదచ్చర్వణావతి¹ ॥ 35
- (15) అత్రాహ గోరమన్వత¹ నామ త్వప్తురపీచ్యమ్ । ఇత్థా చన్ద్రమసో గృహే¹ ॥ 36
- (16) కో అద్య యుజ్కే¹ ధురి గా ఋతస్య శిమీవతో భామినో దుర్వృణాయాన్¹ ।
అసన్నిమాన్ హృత్స్వసో¹ మయోభూన్ య ఏషాం భృత్యామృజధత్ స జీవాత్ ॥ 37
- (17) క ఈషతే తుజ్యతే¹ కో బిభాయ కో మంసతే సన్తమిన్ద్రం¹ కో అన్తి¹ ।
కస్తోకాయ క ఇభాయోత రాయే కధి బ్రవత్ తన్వే¹ కో జనాయ ॥ 38
- (18) కో అగ్నిమీష్టే హవిషా పృతేన¹ స్రువా యజాతా ఋతుభిర్ద్ధృవేభిః¹ ।
కస్మై దేవా ఆ వహానాశు హోమ కో మంసతే వీతి హోత్రః సుదేవః¹ ॥ 39
- (19) త్వమగ్గ ప్ర శంసిషో దేవః శవిష్ట మర్త్యమ్¹ ।
న త్వదన్యో మఘవన్నస్తి మర్తితేన్ద్ర¹ బ్రవీమి తే వచః¹ ॥ 40
- (20) మా తే రాధాంసి మా త ఊతయో వసో కస్మాన్ కదా చనా దభన్¹ ।
విశ్వా చ న ఉపమిమీహా మౌనుష వసూని చర్షణిభ్య ఆ ॥ 41

1. హృత్స్వసోయయో (వా.ప్ర.)

సూక్తము—84

ఋషి—రాహువనపుత్రుడు గౌతముడు*

దేవత—అగ్ని†

- (1,2,3) సీ॥ రవిగగనంబెల్ల రశ్మిజాలంబులఁ బూరించునట్టులు పుణ్యచరితః
సోమపానంబున సొగసుసామర్థ్య మధిగమించును నిన్నె యమరమాతః
యజ్ఞసంస్తోత్రంబు లలరెడుచోటికి హరులు నిన్నొనిపోవు నధికవీర్యః
యమలమంత్రములతో నశ్వముల్ జతఁగూర్చి బండిపై నెక్కుము బాడబుండః
గీ॥ గ్రావనీమానసంబును గదలఁజేసి, యభిలష! ధ్వనితోఁగూడి యలరిమిగుల
నస్మదభిముఖమగునట్టు లరుగఁజేయ, మమ్ము రక్షింపుదువుగాక మాన్యః నీవు ॥ 22
- (4) క॥ ముదమునఁదన యంతట నతి, మదకరసోమంబు వచ్చెమాన్యః యిచటికిన్
సదయుడవై చవిచూడుము, మదమిది కలిగింపఁబోదుమాః యెపుడె నన్ ॥ 23
- (5) గీ॥ పూజలంజేయుఁడో పుణ్యపురుషులారః, స్తోత్రముల నందఁజేయుఁడు సురలపతికి
సోమరసమిచ్చి తనుపుడు శుభచరిత్రు, దండములుపెట్టుఁ డతనికి ధన్యులారః ॥ 24
- (6) చ॥ హరులను సంజ్ఞతో నలరునట్టి హయంబులునీకుఁ గలుటం
బరమ బలాధికుండవని భక్తిని బల్కెదమయ్యః యింద్రః నిన్
సురుచిర హవ్యముల్ గలుఁగు శూరుఁడులేడిల నీదుముందిటం
బరహయముల్ జయింపఁబడు భావుక తావక వాజిశక్తిచేన్ ॥ 25
- (7) గీ॥ హవ్యమిచ్చెడు పురుషుల కధికధనము. నిచ్చువారలలోఁ గలఁడింద్రుఁడొకఁడె
యరిప్రతిధ్వని విననట్టియమరరాజు, సకల జగములకెల్లను సామియయ్యె ॥ 26
- (8) గీ॥ మండలాకారముననున్న కుండలీంద్రు, నెటుల మనుజుఁడుచంపునో యటుల శత్రు
సముదయంబునుగొట్టుచుశక్రుఁడెలమి, 2వినతమావాక్యములనెల్ల వినఁగరాఁడో ॥ 27
- (9) క॥ ప్రీతిన్ సోమంబిచ్చెడు, ఖ్యాతి లసత్పురుషులకు యజ్ఞములందుం
3జేతోమోదముఁజేయుచు, నాతత బలమొనఁగి కాపుమయ్యః మహేంద్రాః ॥ 28

* అంద్రాసువాదమూలప్రతిలో (1వ. సంపుటము. 279పుట) 84వ సూక్తమునకు ఋషిని పేర్కొనలేదు. 83వ సూక్తమునకు వ్రాయఁబడిన ఋషియే యుక్కడనుటంకింపఁబడినది. ఋషికి సంబంధించినవిశేషములకై 200పుటలోనితెలుఁగు 74వ సూక్తము క్రిందిపు ట్నోట్ చూడవలయును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలములోని 84వ సూక్తమునకు నింద్రుఁడనిదేవతగాఁ జేర్కొనఁబడినది. ఈ సంపర్కమున సాయనాచార్యుఁడు “అనాదేశ పరిభాషయా ఇంద్రోదేవతా” అని పేర్కొనెను. కాని కొన్ని ఋక్కులను బరిశీలించుచో సూర్యరూపాగ్నియు దేవతగానున్నట్లు స్పష్టమగును. ఈ యగ్నిని దృష్టిలోఁబెట్టుకొని వేరొక సంస్కృతమూల గ్రంథములో అగ్నిదేవతగాఁ జేర్కొనఁబడినదిగా దానిని శ్రీ నేమానివారు చూచి అగ్నినే దేవతగాఁ జేర్కొనియుండురు. వ.గో.కృ. 1. యభిషవ (వ్రా.ప్ర.పా.) 2. తెలుఁగు వ్రాతప్రతిలో (1వ. సంపుటము 281వ పుట. 27వ.) “వినునామా వాక్యములనెల్ల వినఁగరాఁడో” అని వ్రాయఁబడినది. “వినఁగరాఁడో” అన్న క్రియనువయోగించినపుడు పూర్వమందున్న “వినునో” అను ననమాన క్రియ అనర్థకమున నన్వితమునగును. రవయిత “వినుత మా వాక్యములనెల్ల” అని సార్థకముగా వ్రాయఁదలంచి పొరపాటున “వినునో” అని వ్రాసి యుండ నోపునుగాన నీ సవరణచేయఁబడినది. వ.గో.కృ. 3. జేతోమోదము (వ్రా.ప్ర.పా. ప్రమాదము)

- (10) గీ॥ ఇష్టములనెల్ల నొసంగెడు నింద్రుతోడఁ, జనెడుగోవులు శక్రుఁడు చవినిజూచి
విడచినట్టి సుసోమంబు వేడ్కఁద్రావి, యధివసించుచున్నవి యమరపదము ॥ 29
- (11) గీ॥ ఇంద్రునకు శక్తిఁబుట్టింప హీనమైన, యాలు సోమంబునందమపాలఁగలిపె
నట్టి సోమంబుదాఁగ్రోలి యమరనాథుఁ, ధరినిషాధనమొనరించె నతిశయముగ ॥ 30
- (12) చ॥ అరితతికెల్ల నాశనములబ్బెను మీరలికేల పోరులో
విరవిర సంచరించెదరు భీకరయుద్ధముమాని పూరుషుల్:
పరుగిడుఁడంచు సూచనలఁబంతముతో సరిచూపిగోవు లా
సురపతి వీర్యమంతట సుశోభిలఁ జాటుచునుండె మక్కువన్ ॥ 31
- (13,14) గీ॥ శర్యణాబద్ధసరసునఁ జక్కనైన, శివదధీచుని యస్తులచేతఁబట్టి
నవనవతి సంఖ్యచేతను నలరునట్టి, వృత్రులను సంహరించెను వృత్రవైరి ॥ 32
- (15) గీ॥ రేలు శశిమండలంబునఁ గ్రాలుచుండు, నఖిలతేజస్సు సూర్యునిదై వెలుంగుఁ
గానఁ జంద్రుఁడు, రాత్రులఁ గలుగుచుండు, నంధకారంబుఁబోఁగొట్టి యవలఁద్రోలు ॥ 33
- (16) సీ॥ వీర్యవంతంబులు విపులతేజశ్శాలు రధికవీర్యయుతంబు లతిసుఖదము
లఖిలారినాశకాఖిలబాణసంబద్ధ ముఖమండలంబులు మోదకరము
లైన యింద్రహయంబుల రథంబుముందటఁ జక్కఁగఁజేర్చుచు సరసమతిని
సారహయంబులస్వందనవహసంబు నుతియించు పూరుషండతుల²తుష్టిఁ
గీ॥ బెద్దకాలంబు జీవించి బెగడులేక, శత్రువులనెల్ల వేగంబ చంపఁగలఁడు
ధనకనకవస్తువాహన ధాన్యములను, నమరనాథుని కరుణచే నందఁగలఁడు ॥ 34
- (17) సీ॥ వివిధశత్రువులకై భీతిల్లఁగానేల? శాంతిరక్షకుఁడగు శక్రుఁడుండ
సంతానరక్షకై చాలవేడఁగానేల? శాంతిరక్షకుఁడగు శక్రుఁడుండ
ధననాశనమునకై తల్లడిల్లఁగానేల? శాంతిరక్షకుఁడగు శక్రుఁడుండ
నిజశరీరమునకై నిత్యరక్షణమేల? శాంతిరక్షకుఁడగు శక్రుఁడుండ
గీ॥ బరిజన త్రాణమునకునై పాఱనేల?, భద్రగజములఁబాలింపఁ బంతమేల?
యజ్ఞవిఘ్నములన్నిటి ననువుచేల?, శాంతిరక్షకుఁడయిన యా శక్రుఁడుండ ॥ 35
- (18) సీ॥ పాకశాసనునకై భవ్యహవ్యంబుల వీతిహోత్రునెవండు వేడఁగలఁడు?
చైత్రవై శాఖాది చారుమాసములందుఁ జిత్రభానునెవండు చేరఁగలఁడు?
విభుదాశిదరిఁజేరి విత్తంబునెల్లను పోడిమినెవ్వఁడు పొందఁగలఁడు?
యజమానులకునెల్ల హరితప్ప నెవ్వఁడు వెనద్రవిణంబును నొసఁగఁగలఁడు?

గీ॥ బహువిధోపాసనాశక్తిః పటిమవలనఁ, జారు[†]తర సుతిపరంపరా శక్తివలన
భక్తులందఱుఁ గోరెడుభాగ్యకలన, నిచ్చువాడిండుఁడే యికనెవఁడుగలఁడు? ॥

36

(19) క॥ స్తుతులన్ నిను సుతియించెడి, మతిమంతుల యతులనుతులు మన్నింపుహరీః
సతతము సుఖదుఁడవగుటన్, స్తుతియించుచు నుంటిమయ్యః సురపతిః నిన్నే ॥

37

(20) క॥ చరియించెడు భూతంబులు, గురుపీఠలు పెట్టుకుండఁ గూర్చుచుమాకున్
సురపతిః సర్వభవంబును, నరమరలేకుండ నిచ్చియనుపవెః మమ్మున్ ॥

38

అనువాకః—14, సూక్తమ్—85

ఋషిః—గోతమో రాహుళగణః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—జగతి, 5, 12-త్రిష్టుప్.

(1) ప్ర యే కుమ్మన్తే జనయో స సప్తయో యామన్ రు[†]ద్రస్య సూనవః సుదంససః ।

రోదసి హి మరుతశ్చక్రిరే వృధే మదన్తి వీరా విదతేషు ఘృష్వయః ॥

42

(2) త ఉక్తితాసో మహిమానమాశత దివి రుద్రాసో అధి చక్రిరే సదః ।

అప్తన్తో అర్కం జనయన్త ఇన్ద్రియమధి క్రియో దధిరే పృథ్విమాతరః ॥

43

(3) గోమాతరో యచ్ఛృణయన్తే అజ్ఞభిస్తనూషు కుభ్రా దధిరే విరుక్తతః ।

బాధన్తే విశ్వమభిమాతినమప వర్తన్యేషామను రీయతే ఘృతమ్ ॥

44

† బహువిధోపాసనాశక్తి—ఉపనిషత్తులయందున్న కేవలము బుద్ధిగమ్యమగు బ్రహ్మజ్ఞానమును బ్రేమగమ్యమునగు సుపాసనయను రాజగుహ్యమగు దానిని జేర్చి కర్మకాండయొక్క ప్రాచీన పరంపరానుసారముగఁ దమతమ యోగ్యతానుసారముగఁ దమతమ సాంసారికకృత్యములను లోకసంగ్రహార్థమై నిష్కామబుద్ధితోడను నాత్మైకమ్య భృష్టితోడను సుత్సాహముతోడనుయాజ్ఞీకముఁ జేయుచుండుటచే నండవిండబ్రహ్మాండములందును సర్వభూతములందునేకత్వముతోనిండియన్న పరమాత్మనే యజింపవలయునను సిద్ధాంతమేర్పడుచున్నది. (నే.వేం.న.శా.) 1. తేటగీతి రెండవ పాదములో నిండ్రగణమునకు మారుగాఁ బంచలఘుగణముపయోగింపఁబడెను. వ.గో.కృ. 1. రుద్రస్య (ప్రా.ప్ర.)

(4) వి యే భ్రాజన్తే సుమహాన ఋష్టిభిః ప్రచ్ఛావయన్తో అచ్యుతా చిదోజసా ।

మనోజువో యన్మరుతో రథేష్వా పృషవ్రాతానః పృషతీరయ్యుగ్వమ్ ॥

45

(5) ప్ర యద్ రథేషు పృషతీరయ్యుగ్వం వాజే అద్రిం మరుతో రంహయన్తః ।

ఉతారుషస్య వి ష్యన్తి ధారాశ్చర్యేవోదభిరువ్యన్తన్తి భూమ ॥

46

(6) అ వో వహన్తు సప్తయో రఘవ్యదో రఘవత్వానః ప్ర జిగాత బాహుభిః ।

సీదతా బర్హిరురు వః సదస్కృతం మోచయధ్వం మరుతో మధ్వో అన్తః ॥

47

(7) తేఽవర్ణన్త స్వతవసో మహిత్వనా నాకం తఘరురు చక్రిరే సదః ।

విష్టుర్యధావద్ పృషణం మదఙ్మతం వయో న సీవన్నది బర్హిషి ప్రియే ॥

48

(8) కూరా ఇవేద్ యయుధయో న జగ్మయః శ్రవస్యవో న పృతనాసు యేతిరే ।

భయన్తే విశ్వా భువనా మరుద్భ్యో రాజాన ఇవ త్వేషసంద్యుశో నరః ॥

49

(9) త్వష్టా యద్ వజ్రం సుకృతం హిరణ్యయం సహస్రభృష్టిం స్వపా అవర్తయత్ ।

ధత్త ఇన్తో నర్యపాంసి కర్తవే కహన్ పృత్రం నిరపామాబ్ధదర్ణవమ్ ॥

50

(10) ఊర్ధ్వం మనుద్రేకవతం త ఓజసా దాదృహణం చిద్ బిభిదుర్వి పర్వతమ్ ।

ధమన్తో వాణం మరుతః సుదానవో మదే సోమస్య రణ్యాని చక్రిరే ॥

51

(11) జిహ్వాం నునుద్రేకవతం తయా దిశాసిఞ్చస్పృశ్యం గోతమాయ తృప్తజే ।

ఆ గచ్ఛన్తీమవసా చిత్రభానవః కామం విప్రస్య తర్పయన్త దామభిః ॥

52

(12) యా వః శర్మ శశమానాయ సన్తి త్రిదాతూని దాతుషే యచ్ఛతాది ।

అస్మభ్యం తాని మరుతో వి యన్త రయిం నో ధత్త వృషణః సువీరమ్ ॥

53

అనువాకము—14, సూక్తము—85

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—మరుత్తులు

(1) చ॥ అతివ లలంకరించుకొనునట్లు లలంకృత దేహులౌ మహా
మతిగల రుద్రపుత్రకులు మానుష శత్రుగణంబుఁ గొట్టుచుం
గుతలమునందుఁగల్గు కుజగోత్రములం జలియింపఁజేయుచున్
సతతము సంచరించెదరు సర్వవిధంబుల వానలిచ్చుచున్ ॥

39

(2) క॥ సురదత్తమహిమలంగొని, సురపతిఁబూజించి గగనశోభంగనుచున్
స్థిరకుం బుత్రకులగుచున్, 1బరము మరుద్గణమువెలయు భాసురభూమిన్ ॥

40

5) సీ॥ శోభనాలంకార శోభితదేహులై శత్రుయుద్ధములను జరుపువారు
2తామేగుచోటికిఁ దమవెంట ద్రవరూప జలములఁగైకొంచు జరుగువారు
తీక్షణ్యుధంబులఁ దిరముగ ధరియించి కొండల నెగుఱంగఁగొట్టువారు
వర్షవారులనెల్ల వర్షించుచున్ భువి సప్త సంఘములయి సాగువారు
గీ॥ మేఘమండలములనెల్ల మేలుకొలిపి, ధాన్య-రునిలేపి వారిచేభవ్యమైన
ధరణినంతటఁ బ్రీతితోఁ దడుపువార, లై న వాయుగణముప్రీతి నరుఁగుఁగాక ॥

41

6) క॥ పరమజవంబుల వెలనెడు, తురగంబులు యజ్ఞమునకుఁ దూర్ణముగ మిముం
దొరకొని తెచ్చుంగావునఁ, గరము ధనంబిచ్చి పొందు⁴గ్రాలు మరుత్తుల్! ॥

42

ఋషికి సంబంధించిన విశేషములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వ. సూక్తము క్రింది పుబ్లినోట్ చూడనగును. వ.గో.కృ. 1. సురుచిర
య వెలయు చుండును భూమిన్ (తొ.పా. ఇందఱుండయతి కలదు.) 2. తారెక్కడికిఁ బోవఁదమవెంట (ప్రా.ప్ర.పా.) తారెక్కడికిఁ
గ్గడికిఁ దమవెంట ననివాక్యముండనగును. ఇందులో “అక్కడికి” అను పదము లోపించినది. కావునఁ బైవిధముగా సవరింపఁబడినది.
3. జలముఁగొనుచును జరుగువారు (తొ.పా.) 4. గాలులు మీరల్ (తొ.పా. గాలులు = గాలులారా; అని గ్రహింపనగు)
: అనునప్పుడు మరుత్తులారా : అనునర్థము గ్రహింపనగును. వ.గో.కృ.

- (7) చ॥ ఇతర బలంబులంగొన కహీనముగా నభివృద్ధిబొందుచున్
సతతము నాకలోకమునఁ జారుతరంబుగ సంచరించుచున్
మతి¹గలయో మరుద్గణము! మాన్యుడు యాగముఁగాఁచుచుండ స
ద్గతినివహించి రమ్మిపుడు కౌతుకమొప్పఁగఁ బక్షి కై వడిన్ ॥ 43
- (8) ఉ॥ కూరులమాట్కి నెల్లెడల శోభలఁబొందుచు యుద్ధకేళిలో
వీరుల భంగివై రిపయి వేగము పోయెడువారు, రాజులన్
మీరినవారు రూపముల మించెడివారగు వాయుదేవులన్
జేరెడు భూతజాతములు చెచ్చెరభీతిని నొందకుండునే! ॥ 44
- (9) మ॥ పదినూర్లంచులుగల్గి హేమమయమై భాసిల్లు దంభోళిఁ దా
ముదితుండై గొని వాసవుండు దనుజున్ మోదంగ వాఁడత్రతో
మదమున్ వీడి నిరుద్ధవారిధరమున్ మార్గంబునంబెట్టఁగా
నుదకంబంతటఁ బారఁగలెనుగదా! యుర్వీతలానంగడున్ ॥ 45
- (10) గీ॥ బావిఁద్రవ్య వీరు పైకివచ్చెడురీతిఁ, జేసి ²యామరుత్తుచెంతనున్న
కొండ నిజబలానఁ బిండిగాఁజేయుచు, ధనమునిచ్చుచుండె ధన్యులకయి ॥ 46
- గీ॥ దప్పిఁగొని గోతముండను ధన్యతపసి, వాయుగణమును బ్రార్థింపవారికౌఱకు
నా గణము కూపమునుబట్టి యతనికడకుఁ, దెచ్చుచుండఁగఁ గొండలు తెరువుగప్పె ॥ 47
- గీ॥ దారియందునుండు ధరణీధరంబులఁ, గొట్టి కూపజలము తొట్టిలోనఁ
బోయ మునివరుండు పోడిమిదానితో, దప్పిఁదీర్చుకొనఁడె ధరణీయందు ॥ 48
- క॥ శతపరిమిత తంత్రులచే, నతివిలసితమైన ³వీణనంది మరుత్తుల్
మితిమీర సోమముంగొని, కుతుకమునన్ ధనమునిత్రు గోరుజనులకున్ ॥ 49
- (11) చ॥ మునివరుండుండు తావునకు మోదముతోఁగొనిపోయి కూపమున్
ఘనతర వారిధారలను గానుకలంగొనుమంచు వానితో
వినయముతోపఁ బల్కఁగనె వేల్పులు గోతమమౌని యప్పుడే
ననువుగ వారివారమును సత్యధికంబుగఁ ద్రావెఁ దృప్తిగాన్ ॥ 50
- (12) చ॥ సతతము భక్తి మంతులకుఁ జాలనొసంగెడు సౌఖ్యసంతతిన్
నుతులనుజేయు మాకిపుడు నూత్నముగాఁ దయఁజేసి పిమ్మటన్
మతియుతులార! మీరు పలుమాటలుచెప్పక సంతసంబునన్
నుతులను విత్తమున్ బలముఁజూపుడు తోషముగల్గ మాకిలన్ ॥ 51

1. మతిగల మారుతంబు: కడు మాతృవృద్ధినిగాచుచుండ (తా.పా.) మూలమంత్రములో విష్ణుశబ్ద ప్రయోగముండుటంబట్టి యీతొలిపాదమే సమంజసమనిపించును—ఈ పాదమును రచయిత యెందుకు మార్చెనో యనూహ్యము. వ.గో.కృ. 2. మారుతంబు చెంతనున్న (తా.పా.)

3. వీణనందుచు గాలుల్ (తా.పా.)

సూక్తమ్—86

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) మరుతో యస్య హి క్షయే పాథా దివో విమహసః । స సుగోపాతమో జనః ॥ 54
- (2) యజ్ఞైర్వా యజ్ఞవాహసో విప్రస్య వా మతీనామ్ । మరుతః శృణుతా హవమ్ ॥ 55
- (3) ఉత వా యస్య వాజినో య విప్రమతక్షత । స గన్తా గోమతి వ్రజే ॥ 56
- (4) అస్య వీరస్య బర్హిషి సుతః సోమో దివిష్టిషు । ఉక్తం మదశ్చ శస్యతే ॥ 57
- (5) అస్య శ్రోవన్వా భువో విశ్వా యశ్శర్షజీరభి । సూరం చిత్ సస్రుషీరిషః¹ ॥ 58
- (6) పూర్వీభిర్హి దదాశిమ శరద్ధిర్మరుతోవయమ్ । అవోభిశ్చర్షణీనామ్ ॥ 59
- (7) సుభగః స ప్రయజ్యవో మరుతో అస్తు మర్త్యః । యస్య ప్రమాంసి వర్షశ ॥ 60
- (8) శశమానస్య వా సరః స్వేదస్య సత్యశవసః । విదా కామస్య వేసతః ॥ 61
- (9) యాయం తత్ సత్యశవస ఆవిష్కర్త మహిత్వనా । విధ్యతా విద్యతా రక్షః ॥ 62
- (10) గూహతా గుహ్యం తమో వి యాత విశ్వమత్రినామ్ । జ్యోతిష్కర్తా యదుశ్మసి ॥ 63

సూక్తము 86

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—మరుత్తులు

(1,2,3,
4,5)

సీ॥ ఎవని యజ్ఞమునకు నేగుచుందురొ మీరు పాలనంబులచేతఁ బరగు వాడె
 యెవని సంబోధన లిచ్చుగింతురొ మీరు వేయివిధంబుల వెలయు వాడె
 యెవని సవనహవ్య మిచ్చుఁగొందురొ మీరు గోగణంబులతోడఁ గూడు వాడె
 యెవని స్తోమరసంబులిలఁ గ్రోలుదురొ మీరు కర్మఫలంబులఁ గాంచు వాడె
 గీ॥ యెవని నుతులను వినెదరొ యీసుదక్కి, యెవనిపూజలు కొనెదరొ ¹యెలమిమీర
 వాడు ధనమునుబొందు నవ్వారిగాఁగ, వాడు యశమునుబొందు నవ్వారిగాఁగ ॥

52

(6,7,8,
9,10)

సీ॥ సర్వజ్ఞ భవదీయ సంరక్షణలబొంది హవ్యలక్షణ భక్త మందుకొనుడు
 హవ్యలక్షణభక్త మందించునరునకు సకలధనంబులఁ జాలనిడుడు
 భజమాననుందర యజమానుశ్రమవారిఁ బోఁగొట్టిరారికి బోనమిడుడు
 వృత్తునిబోరులో వృద్ధిఁబొందిన యస్మదీయ మాహాత్మ్యంబు తెలిసికొనుడు
 గీ॥ ఘోరకర్ముని రాక్షసుఁగొట్టుడిపుడు, గ్రాలుచీకటి నెల్లను ద్రోలుడిపుడు
 కరుణమాపయిఁ గలిగించి కొంతినిడుడు, ²వాయువుల్ మమ్మునుఖియింపజేయుడిపుడు ॥

53

సూక్తమ్—87

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—మరుతః

చందః—జగత్తి

(1) ప్రత్యక్షనః ప్రతవస్థో విరష్మిన్ ¹సానతా ²అవిభురా ఋజీషిణః ॥

జష్టతమాస్థో నృతమాస్థో అజ్ఞీభిర్వాసజ్జే కే చిదుస్రా ఇవ ప్రృథిః ॥

64

* ఋషి విశేషములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వ సూక్తముక్రింది పుట్నోటవిషయములు చూడనగును, వ.గో.కృ 1. యీసుదక్కి (తా.పా.)
 యెలమిఁబొంది (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. వాయువుల్ = వాయువులారా;

(2) ఉ॒ప॒హ్వా॒రే॒షు॒ య॒దచి॒ధ్వం॒ య॒యిం॒ వ॒య॒ ఇ॒వ॒ మ॒రు॒తః॒ కే॒న॒ చిత్ ప॒థా॒ ।

శో॒తన్తి॒ కో॒శా॒ ఉ॒ప॒ వో॒ ర॒థే॒ష్వా॒ ఘృ॒తము॒క్షతా॒ మ॒ధు॒వర్ణ॒మర్చ॑తే ॥

65

(3) వై॒ప్ర॒షా॒మజ్మే॒షు॒ వి॒భు॒రే॒వ॒ రే॒జతే॒ భూ॒మి॒ర్యా॒మే॒షు॒ య॒ద్ధ॒ యు॒జ్జతే॒ శు॒భే॒ ।

తే॒ క్రీ॒శయో॒ ధు॒నయో॒ బ్రా॒జదృ॒ష్టయః॒ స్వ॒యం॒ మహి॒త్వం॒ వ॒నయ॑న్త॒ ధూ॒తయః॒ ॥

66

(4) న॒ హి॒ స్వ॒స్మత్ పృ॒షద॒శ్వో॒ య॒వా॒ గ॒ణో॒క॒ కయా॒ ఈ॒శా॒నస్త॒విషి॑భిరావృతః ।

అ॒సి॒ స॒త్య॒ 1 ము॒ణయా॒వానే॒ద్యో॒ క॒స్యా॒ ధి॒యః॒ ప్రా॒వి॒తా॒థా॒ వృ॒షా॒ గ॒ణః॒ ॥

67

(5) పి॒తుః॒ ప్ర॒త్యస్య॒ జన్మ॑నా వదామసి॒ సోమ॑స్య॒ జిహ్వా॒ ప్ర॒ జిగా॒తి చక్ష॑సా ।

యదీ॒మిన్త॑ం 2 శ॒మ్యుక్వా॑ణ ఆశ॒తా॒ ది॒న్నామా॑ని॒ యజ్ఞి॑యాని దధిరే ॥

68

(6) క్రి॒యనే॒ కం॒ భా॒నుభిః॒ సం॒ మి॒మిక్షి॑రే॒ తే ర॒శ్మిభి॑స్త॒ ముక్వ॑భిః సుఖాదయః ।

తే వా॑శేమస్త॒ ఇ॒ష్మిణో॒ అభీ॑రవో వి॒ద్రే॒ ప్రియ॑స్య॒ మారు॑తస్య॒ ధా॒మ్నః॒ ॥

69

సూక్తము—87

ముషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—మరుత్తులు

(1) ఉ॥ వై॒ రు॒లః జం॑పువారు, బలవంతులు, స॒ప్తగ॑ణాభిధాయతుల్,
స్ఫూ॒రమ॑ఖాంతరాశముల సారహవిస్ఫులః బొందువారు స
స్మీ॒రద॑ సంవయంబునకు నేతలునైన మరుత్తు లి॒ం ప॑లం
కారములన్ ధరించి రుచిగాంచిరి సూర్యునిరశ్మి కై వడిన్ ॥

54

1. ము॒ణ యా॒వాకనే॑ద్యో (ప్రా.ప్ర.) 2 శ॒మ్యుక్వా॑ణ (ప్రా.ప్ర.) † ముషికి సంబంధించిన విశేషములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వ సూక్తము క్రింది పుటలోని చూడవలయును. వ.గో.కృ. 1. ఇంపు + అలంకారములన్ = ఇంపలంకారములన్ (లింపలంకారములన్ అని ప్రా.ప్ర.సా. ప్రమాదము)

- (2) చ॥ ఋగములమాట్టి వాయువులు కాంతనభంబునఁ బోవువేళలం
దగులంగ మేఘమండలికిఁ దద్దయుఁగారును నీరు, కావునన్
సుగతిఁజరించు మీరు కడు సోనలుగాఁబడు వర్షమంతటం
దగినటు తీసివారిగను వానముచేయుఁడు మాకువాయువుల్! ॥ 56
- (3) ఉ॥ వాయువులెల్ల గావలయు వానకు మేఘములన్ స్పృశింపఁగాఁ
వానకథామి భీతిఁగొను, భర్తనువీడిన నాతిరీతిగా,
నాయభహాశేచే వెలసి యయ్యవియెల్లెడ నంచరించుచో
హోయన నై జవీర్యమును నొచ్చుగఁ జూపుచునుండ్రు తామొగిన్ ॥ 57
- (4) చ॥ కనకమరుద్గంబు బలకాంచనముల్ గలుఁగంగఁ జేయు చా
ఘన నిజవీర్య సంపదలఁ గ్రాలుచు నూతన యౌవనంబుతో
ననిశము వెలుచున్ ఋణమునంతను దీర్చుచు నాడ లేడులం
గొని తురగాశిగానునిచి గొబ్బున యానమునెక్కి- వచ్చుతన్ ॥ 58
- (5) గీ॥ పరరహాగణమునినోట వలసినన్ని, వార్తలను విన్నవారము వాయుగణమః
వాని నాలింపుఁడిప్పుడు పాకహరుని, మీరు కొనియాడలేదఁటే! మేదురముగ ॥ 59
- (6) గీ॥ కానమీరు యాగకర్మలందు హవిస్సు, కలెమీరు నుతులవెల్లివారు
యజ్ఞవామములను నంతటఁబొందుచు, వృద్ధిఁబొందినారు వివిధగతుల ॥ 60
- ఉ॥ నిచ్చలు కాంతిలో సరిగ నేస్తముఁగట్టుచు వర్షధారలం
బొచ్చెములేక భూతల విభూతినిఁదచ్చుచు హవ్యమందుచున్
మచ్చికమీర సన్నతుల మానుగనొందుచు భీతివీడుచున్
జొచ్చిరి నై జగేహముల 2శూరమరుత్తులు సంభ్రమంబునన్ ॥ 61

† ఋగములమాట్టి వాయువులు—ఉపమానాలంకారము గలదు. సామాన్యముగాఋగ్వేదసంహితయందుపమాలంకార మెక్కువగాఁ జెప్పఁబడినది. వస్తుతత్వమును గ్రహింపవలెనన్న ప్రత్యక్షనుమానోపమాన శబ్దప్రమాణములచేఁ దెలిసికొనఁదగును. భాత్రులకు వస్తుతత్వమును దెయిపుటకెట్టి ఉపమానము తెలుపఁబడినదో (ఛాందోగ్యము-VI) కనుఁడు. పరమాత్మయంతటవ్యాపించి యున్నను గనులకుఁ గన్పడఁడు అను సంశయమును జెప్పుటకీ క్రింది యుపమానము చెప్పఁబడియెను. ఒక బ్రహ్మాణ్డాని నిజపుత్రునకు బ్రహ్మ సర్వాంతర్యామియను తత్త్వము బోధింపఁ దలఁచి పుత్రకాః ఉప్పును జలములోఁబడవేసి ఉదయమువఱకాగుమనెను. ఆ పుత్రుఁడట్లొనరెను. ప్రాతఃకాలమునఁ దండ్రి కుఱ్ఱాః నీటిలోవేసిని ఉప్పును దెమ్మనెను. పుత్రుఁడా ఉప్పుదెచ్చుటకు వెడలి చూచి యది నీటఁగటిగిపోయెనని చెప్పెను. తర్వాత తండ్రి పుత్రాః ఆ జలము మీది నీటిని రుచిచూడుమనెను. అట్లొనర్చి పుత్రుఁడు ఉప్పుగనున్నదనెను. ఆ జలముమధ్యనున్న నీటిని రుచిచూడుమని తండ్రియనఁగా నతఁడట్లుచేసి ఉప్పుగానున్నదనెను. అనంతరము తండ్రి క్రింద భాగమునఁగల నీటిని రుచిచూచి చెప్పుమని నతఁడట్లేచూచి యుప్పుగానున్నదనెను. పిమ్మటఁ దండ్రి పుత్రాః ఆ నీటిని పారఁబోసిరమ్మనఁగాఁ పుత్రుఁడట్లొనర్చినరెను. అప్పుడతఁడిట్లు ఉపదేశించెను. పరబ్రహ్మము దృశ్యము కాకపోయినను లవణము జలమందంతటనున్నట్లు లోకమంతటఁ బరమేశ్వరుఁడుండెనని తెలిసికొనుము. (నే,వేం.న.శా.) సూచనః—వేదాలంకార విశేష ములకై పీఠిక చూడుఁడు. వ.గో.కృ. 1. సుంద్రనెంతయున్ (తొ.పా.) 2. శూరులుగాలులు (తొ.పా.)

సూక్తమ్—88

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—త్రిష్టుప్, 1, 6-ప్రస్తారపంక్తిః, 5-విరాడ్రూపా.

(1) ఆ విద్యున్మద్భిర్మరుతః స్వర్గైః¹ రథేభిర్యాత ఋష్టిమద్భిరశ్వపర్జైః ।

ఆ వర్షిష్ఠయా న ఇషా వయో న పస్తతా సుమాయాః ॥

70

(2) తేఃరుణేభిర్వరమా పిశజైః శుభే కం యాన్తి రథతూర్భిరశ్వైః ।

రుక్మా ని చిత్రః స్వధితివాన్ పవ్యా రథన్య జజ్ఞనన్త భూమ ॥

71

(3) శ్రేయే కం వో అధి తనూషు వాశీర్మేధా వనా న కృణవన్తః ఊర్ధ్వా ।

యుష్మభ్యం కం మరుతః సుజాతాస్తునిద్యుమ్నాసో ధనయన్తే అద్రిమ్ ॥

72

(4) అహాన్తి² గృధ్రాః పర్యా వ ఆగురిమాం ధియం³ వార్కార్యాం చ దేవీమ్ ।

బ్రహ్మ కృణ్వన్తో గోతమాసో అర్కైరుర్ధ్వం నునుద్ర ఉత్పదిం పిబిరైః ॥

73

(5) ఏతత్ త్యన్న యోజనమచేతి సస్వర్జ్వ యన్మరుతో గోతమో వః ।

పశ్యన్ హిరణ్యచక్రానయోదంష్ట్రాన్ విభావతో వరాహుహన్ ॥

74

(6) ఏషా స్యా వో మరుతోకనుభక్తి⁴ ప్రతి ఘోభతి వాఘతో న వాణీ ।

అస్తోభయద్ వృథాసామను స్వదాం గభస్త్యోః ॥

75

సూక్తము—88

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—మరుత్తులు

- (1) ఉ॥ ఆయుధజాలముం గలిగి యంతటనెల్ల తురంగమంబులం
బాయని యానరాజముల భాసినెక్కుచు వర్షణార్థమై
మాయలు దాయనీక యసమానత నన్నముగొంచు వేగ వి
చ్చేయుడు పక్షిరీతిగడు జేయుడు శోభలమీరు వాయువుల్: ॥ 61
- (2) చ॥ అరుణపిశంగ వర్ణములనంచిత వాజులతోడ నొప్పు నా
యరదమునెక్కివచ్చి కడు నంబువునీయగ లోకపాకికిన్
సురుచిర చక్రధారల విశుద్ధరసాతలమంతఁ దాకి వి
స్ఫురితగతిన్ మరుద్గణము పూర్ణమనస్సున నిల్చి యుండుతన్ ॥ 62
- (3) గీ॥ అరివినాశనకరమగు నాయుధంబు, త్వత్సమృద్ధిని జూపించు ధన్యులారః
వృక్షములఁ బెంచునట్లు లహీనయాగ, ములను చేయించుచున్నారు మోదమలర ॥ 63
- గీ॥ ఇట్టి మిమ్ములఁగూరిచి యిష్టలెల్లఁ జేసి యజమానులందఱుఁ జిత్తమలర
నందు సోమరసంబును నధికభక్తిఁ దీయుచున్నారు రండిట దివిజులారః ॥ 64
- (4) క॥ మారుతమున్ మతియింపఁగ, మారుతమది యెరిగి నై జమాహాత్యముతో
సారయుత కూపమీయఁగ, వారిని గోతములుగ్రోలి వర్ధిలిరి భువిన్ ॥ 65
- (5) చ॥ కనకరథంబునెక్కి కడుఁగంటకులై చరియించు శత్రులం
బనిగొనికొట్టి దేవతలఁ బన్నుగఁబిల్చుచు యాగహవ్యముం
గొనెడి మరుద్గణంబులను గొబ్బునఁజూచుచు గోతముండు తా
వినయముతోడ సంస్తవము వేయివిధంబులొనర్చెఁ బ్రీతితోన్ ॥ 66
- (6) గీ॥ మిమ్ము నుతులఁజేయ మీరుమాకన్నంబు, నీయ నదియెఱింగి యఖిలజనము
మాపరించుముక్కు మదిఁబెట్టిమిమ్ముల, స్తుతులఁజేయఁ దొడఁగె శుభదులారః ॥ 67

* ఋషిని గురించిన విశేషవిషయములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వ సూక్తములోని షట్నోబ్ధక్రింది విషయముచూడనగును. చ.గో.కృ.

1. చూడుముక్కులెల్ల (తొ.పా.)

సూక్తమ్ — 89

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—విశ్వేదేవాః (1-2, 8-9 దేవాః, 10-అదితిః)

ఛందః—జగతీ, 6-విరాట్-స్థానా, 8-10 త్రిష్టుప్

(1) ఆ నో భద్రాః క్రతవో యస్తు విశ్వతో ఽదభాసో అపరీతాన ఉద్భిదః ।

దేవా నో యథా సదమిద్ వృథే అసన్నప్రాయువో రక్షితారో దివేదివే ॥

76

(2) దేవానాం భద్రా సుమతిర్మజాయతాం దేవానాం రాతిరభి నో ని వర్తతామ్ ।

1దేవానాం సఖ్యముప సేదిమా వయం దేవా స ఆయుః ప్ర తిరిస్తు జీవసే ॥

77

(3) తాన్ పూర్వయా నివిదా హూమహే వయం భగం మిత్రమదితిం దక్షమస్రిధమ్ ।

అర్యమణం వరుణం సోమమశ్వినా సరస్వతీ నః సుభగా మయస్కరత్ ॥

78

(4) తన్నో వాతో మయోభు వాతు భేషణం తన్మాతా పృథివీ తత్ పితా ద్యౌః ।

తద్ గ్రావాణః సోమసుతో మయోభువస్తదశ్వినా శృణుతం ధిష్ఠ్యా యువమ్ ॥

79

(5) తమీశానం జగతస్తస్థుషస్సతిం ధియం జిన్వమవసే హూమహే వయమ్ ।

పూషా నో యథా వేదసామసద్ వృథే రక్షితా పాయురదర్శః స్వస్తయే ॥

80

(6) స్వస్తి స ఇష్టో వృధ్రశ్రవాః స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః ।

స్వస్తి సస్తాన్యో అరిష్టనేమిః స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు ॥

81

(7) పృ॒ష॒ద॒త్వా మ॒రు॒తః పృ॒ష్ఠి॒మా॒తరః శు॒భం॒యా॒వా॒నో వి॒ధ॒ధే॒షు జగ్మ॑యః ।

అ॒గ్ని॒జి॒హ్వో మ॒న॒వః సూ॒ర॒చక్ష॑సో వి॒శ్వే నో దే॒వా అ॒వసా॑ గమ॒న్మహా॑ ॥

82

(8) భ॒ద్రం క॒ర్ణేభిః శృ॒ణు॒యామ దే॒వా భ॒ద్రం ప॒శ్యేమా॑క్షభి॒ర్యజ॑తాః ।

స్థి॒రై రక్షే॑స్తు॒ప్తవాంస॑స్త॒నూభి॑ర్యశేమ దే॒వహి॑తం యదా॒యుః ॥

83

(9) శ॒తమి॑న్ను శ॒రదో అ॒న్తి దే॒వా య॑త్రా నశ్చ॒క్రా జ॒రసం త॒నూనా॑మ్ ।

ప్ర॒తా॒సో య॑త్ర పి॒తరో భ॑వ॒న్తి మా నో మ॒ధ్యా రీ॒షతా॑య్యు॒ర్గన్తోః ॥

84

(10) †అ॒ది॒త్యైరది॑తీర॒న్తరి॑క్ష॒మది॑త్కాతా న పి॒తా న పు॒త్రః ।

వి॒శ్వే దే॒వా అది॑తిః ప॒శ్చ జనా॑ అది॒త్యాత॑మది॒ర్జని॑త్వమ్ ॥

85

సూక్తము—89

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—విశ్వేదేవతలు†

(1) చ॥ క్రతువులు భద్రరూపమున ఖండితవిఘ్నములై చరించుతన్
స్తుతులనుగొంచువచ్చి కడుశోభిలు రక్షలనిచ్చి దేవతల్
నుతులకుఁ దృప్తిజెంది తగ నూతనఫక్తిని మాకుఁజెంత స
న్మతి చరియించుచుండుఁ దమమానుషవృద్ధిని కల్గజేయుచున్ ॥

68

† ఈ 10వ ఋక్కుకు “అదితి” దేవతగాఁ గొందఱు భావించిరి. స్కందభాష్యకారులు మాత్రము మొత్తము దశ ఋక్కులున్న యీ సూక్తమంతటికిని “విశ్వేదేవతలే” దేవతలుగాఁ బేర్కొనిరి. వ.గో.కృ.

* ఋషికి సంబంధించిన విశేషములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వసూక్తము క్రింది పుటలో విషయము చూడనగును. వ.గో.కృ.

† శ్రీనేమానివారు “విశ్వేదేవుడు” దేవతగానేకవచన ప్రయోగములో వ్రాసితిగాని ఋగసువాదముల నరయుచో “విశ్వేదేవతలు” బహువచన ప్రయోగమే సార్థకమనిపించును. వ.గో.కృ.

- (2) క॥ దేవానుగ్రహ బుద్ధియు, దేవతల శుభంబులన్ని దివ్యులచెలిమిన్
దేవతలు! మీరలిచ్చుచు, 1దీవిండుడు మాకు సకలతేజము లలరన్ ॥ 69
- (3) గీ॥ అర్యమాశ్వల మిత్రుని నదితమునిని, దక్షవరుణుల, సోముని ధర్మభాగు
వేదముక్కులతో మేము వేడుకొనెద, మధిక సుఖమిచ్చెదరుగాక నా దివిజులు ॥ 70
- (4) సీ॥ వాయుదేవుడుమాకు వర్ధితసుఖదమౌ భేషజంబునుమాకుఁ బెట్టవలయు,
గానక కన్న సంతానంబుగల పృథ్వి భేషజంబునుమాకుఁ బెట్టవలయు
వర్షదానంబుల వర్ధిల్లుగగనంబు భేషజంబునుమాకుఁ బెట్టవలయు
సోమంబుఁ బుట్టించు సౌంపారుగ్రావలు భేషజంబులమాకుఁ బెట్టవలయు
గీ॥ దేవతావై ద్యులగు నశ్వీదేవురెలమి, దలఁపు నొలుపును బలమును గలుఁగఁజేయ
నౌషధంబులనిచ్చుచు నాదరమున, నుతులవినెదరుగాక సన్మతులతోడ ॥ 71
- (5) మ॥ సకలైశ్వర్యయుతున్ సమస్తజగతి సంరక్షకున్ నిర్మలా
త్మకు దేవేంద్రుని రక్షణార్థమయి సంసేవించు మర్తార్థ మే
మిత్రఃకూషున్ సకలారి గర్వదమునున్ హేళాపరున్ నిత్యమున్
సుకరంబౌనటు మేము పిల్చెదము మాసూక్తి ప్రపంచంబునన్ ॥ 72
- (6) మ॥ స్వస్తిసొసంగుఁగాక హరి సంస్తవమందుచు నెల్ల వేళలన్
స్వస్తిసొసంగుఁగాక ఖలశత్రుగణంబులఁ ద్రుంచు తార్క్ష్యుడున్
స్వస్తిసొసంగుఁగాక నలచారుకరుండు దయామయాత్ముడై
స్వస్తిసొసంగుఁగాక సువిశాల మనస్కుఁడు 2పూషమాకిలన్ ॥ 73

పాఠాంతరము

- †గీ॥ ఇంద్రుడిచ్చుమేలు వృద్ధశ్రవుడువిశ్వ, వేడుడై న పూషవిభుఁడునట్లు
తా నరిష్టనేమి తార్క్ష్యండు మాకు బృహస్పతియును శుభదు లగుదురెలమి ॥ 74
- (7) ఉ॥ ఎవ్వరితల్లిపృశ్ని మఱియెవ్వరు పావకజిహ్వలౌదురో
యెవ్వరు యాగదేశముల కేగుచునుందురో హవ్యభుక్తికై
యెవ్వరి నేత్రజాతరుచి యేడైర భాస్కరుకాంతిఁ బోలునో
యెవ్వరు సర్వరక్షకు లహీనులు వారలు మమ్ముఁగావుతన్ ॥ 75

1. “జీవించెడు నటులనుమ్ము దీవింపండి!” (వా.ప్ర.పా.) ఈ పాదమునఁ బ్రయుక్తమైన “దీవింపండి” అను వ్యావహారిక భాషాపద ప్రయోగమునకేమిగాని అనలు యతియే తప్పినది. ఈ యతిభంగదోషమును దృష్టివిధికిని మొత్తము పాదము సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

2. పూషయంతయున్ (కొ.పా.)

† గమనిక:- ఇది పాఠాంతరముగా వ్రాతపతిలోఁ బ్రకృతపుటలో (294) వ్రాయఁబడినది. ఈ వద్యమే 15.b సంఖ్యగల సంపుటములో 180వపుటలోఁ బాఠాంతరముగా వ్రాయఁబడినది. దీనివిజ్ఞప్తి చూడఁగా పీఠాంతరము మొదట 15.b సంఖ్యగల సంపుటములోవే వ్రాయఁబడి తరువాత 1వసంపుటములోని యెడమప్రక్క (294వ) పుటలో వ్రాయఁబడినట్లు కనిపించుచున్నది. వ.గో.కృ.

- (8) ఉ॥ దేవతలారః శ్రోత్రములఁదీయఁగ విందుముగాక భద్రముల్
దేవతలారః నేత్రముల దివ్యము, జూతుముగాక మీకృపన్
దేవతలారః చేయుదు ముద్దిర్జశరీరముతోడ సంస్తుతుల్
దేవతలారః యాయువును దేవహితంబుగ నిండుమాకిలన్ ॥

76

పాఠాంతరము

*ఉ॥ విందుముగాత మాచెవుల వేలుపులారః శుభంబులెప్పుడున్
గందుము గాత భద్రములె కన్నుల నో యజనీయులారః యె
ష్టం దిర్జమైన యంగముల పోడిమి మిమ్ము నుతించువారమై
యుందుముగాత నాయు విరవొందఁగ మేనుల నీకు నింపుగా ॥

77

- (9) క॥ శత శరదమ్ములు నిండుగ, సతతము దేవాశీదయను సంతతియు సదా
పితలౌచును బుణ్యగతులఁ, బ్రతిహతి లేకుండవెలుఁగ బ్రతుకుత జగతిన్ ॥

78

- (10) క॥ అదితియె సురలోకంబగు, నదితియె తలిదండ్రు లదితియొ, బుత్రుండున్
మదిసూహింపఁగ సర్వం, బదితిమయంబగును నటుల నౌ టబ్రంబే ॥

79

సూక్తమ్—90

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—విశ్వేదేవాః

ఛందః—గాయత్రీ, 9 అనుష్టుప్

- (1) ఋజునీతీ నో వరుణో మిత్రో నయతు విద్వాన్ । అర్యమా దేవైః సజోషాః ॥

86

- (2) తే హి వస్త్వో వసమాన్తై అప్రమూరా మహోభిః । వ్రతా రక్షంతే విశ్వాహా ॥

87

*గమనిక:—ఈ పద్యము పాఠాంతరముగా 15.b సంఖ్యగల సంపుటములో 179 వ పుటలోను, 1 వ సంపుటములోని 294 వ దగు నెడమప్రక్క పుటలోను వ్రాయఁబడినది. దీనినిబట్టి చూడఁగా నీ పాఠాంతరము తొలుత 15.b సంఖ్యగల సంపుటములోనే వ్రాయఁబడి తరువాత 1వ సంపుటములోని యెడమప్రక్క (294వ) పుటలో వ్రాయఁబడినట్లు కనిపించుచున్నది. వ.గో.కృ.

† లుప్తభాగ పూరణకర్త. వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, శ్రీ నేమానివారు తెలుఁగు ననువదించుటలో నీ సూక్తమున మూలములో దశఋక్కులు గలవని మరచి పదియవ ఋక్కును దొమ్మిదవ ఋక్కుగా ననువదించిరి. “అదితియె సురలోకంబగు” నిత్యాది పద్యము పదవ ఋక్కునకనువాదము. అందువల్ల దొమ్మిదవ ఋక్కున కనువాదముగా “శతశరదమ్ములునిండుగ” నిత్యాదికందపద్యమును నేనువిరచించి యీ లుప్తభాగమును బూరించితిని. శతశరదమ్ములని యిక్కడఁ బేర్కొనఁబడినది. గతములో 1మం—79వ సూక్తములోని 9వ ఋక్కు సందర్భముగా నూరు హేమంతముల విషయమై శ్రీ నేమానివారు కొంతవ్రాసిరి. అనలీ నూరుహేమంతములు శతశరదమ్ములని వేదవాఙ్మయములోఁ బ్రయుక్తమగుటలో నున్న యాంతర్య విశేష విషయములకై పీఠిక చూచునది. వ.గో.కృ.

- (3) తే అస్మభ్యం శర్మ యంసన్నమృతా మర్త్యేభ్యః । బాధమానా అప ద్విషః ॥ 88
- (4) వి నః పథః సువితాయ చియన్విన్దో) మరుతః । పూషా భగో వన్ధ్యానః ॥ 89
- (5) ఉత నో దియో గో అగ్రాః పూషన్ విష్ణవేవయావః । కర్తా నః స్వస్తిమతః ॥ 90
- (6) మధు వాతా ఋతాయతే మధు క్షరన్తి సిన్ధవః । మాద్వీర్నః సన్వోషదీః ॥ 91
- (7) మధు సక్తముతోషసో మధుమక్ పార్థివం రజః । మధు ద్యౌరస్తునః పితా ॥ 92
- (8) మధుమాన్నో వనస్పతిర్మధుమాగ్ం అస్తు సూర్యః । మాద్వీర్గావో భవన్తు నః ॥ 93
- (9) శం నో మిత్రః శం వరుణః శం నో భవత్వర్తమా ।
- శం న ఇన్ద్రో బృహస్పతిః శం నో విష్ణురుద్రక్రమః ॥ 94

సూక్తము—90

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు *

దేవత—విశ్వేదేవులు

- (1,2,3, 4,5) సీ॥ 1వరుణుండు మిత్రుండు సురుచిరసూర్యుండు ఋజుమార్గమున, దనియింత్రుగాక;
మిత్రునివలెవచ్చు మిత్రాదిదేవతల్ స్వీయకర్మలను రక్షింతుగాక;
పాపలక్షణ శత్రుపంక్తిఁ గొట్టెడివా రశేషసుఖంబు లిచ్చెదరుగాక;
వందనీయ సమస్త బృందారకశ్రేణి శోభనమును మాకుఁజూపుఁగాక;
గీ॥ మాన్యచరిత విరాజితః మారుతంబః, పుణ్యకర్మాభివర్ధకః పూషదేవః
పశుగణంబులనిచ్చి యేవగిదినై న, స్వస్థిమంతులఁ జేయరె స్వాశ్రితులను ॥ 80
- (6) క॥ మధుకర్మఫలము 2వాయువు, మధువారుల సింధువితతి 3మాకొసఁగుత నా
మధురౌషధి సంతతియున్, మధురంబై వెలయుఁగాక మానుగ జగతిన్ ॥ 81

- (7) గీ॥ నిశలు మధుఫలయుతములై నెగడుఁగాకఁ, బవళు లతిమధురంబులై బరఁగుఁగాకఁ
బుడమియంతయు మధురమై పొనఁగుఁగాక, నత్రమంతయు మధురమై యలరుఁగాక ॥ 82
- (8) క॥ వనపాలక సువనస్పతి, ఘనరవి, మధుకర్మఫలము కలిఁగించుత మా
కనిశము ధేనువులన్నియు, ననుపములౌ పాలనొనఁగునట్టివి యగుతన్ ॥ 83
- (9) క॥ వరుణుఁడు మిత్రుఁడు సూర్యుఁడు, సురుచిర శక్రుండుమాకు సుఖకరులుగదాః
పరిపరివిధముల విష్ణుం, డురు సుఖములనిచ్చుఁగాక నుద్యల్లీలన్ ॥ 84

సూక్తమ్—91

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—సోమః

ఛందః—త్రిష్టుప్, 5-16 గాయత్రీ, 17 ఉష్టిక్

- (1) త్వం సోమ ప్ర చికితో మనీషా త్వం రజిష్ఠమను నేషి వస్తామ్ ,
తవ ప్రణీతి వితరో న ఇన్దో దేవేషు రత్నమభజన్త దీహః ॥ 95
- (2) త్వం సోమ క్రతుభిః సుక్రతుర్భూత్వం దక్షైః సుదక్షో విశ్వవేదాః ,
త్వం వృషా వృషత్వేభిర్మహిత్వా ద్యుమ్నేభిర్ద్యుమ్నభివో నృవజైః ॥ 96
- (3) రాజ్ఞో ను తే వరుణస్య వ్రతాని బృహద్ గభీరం తవ సోమ ధామ ,
శుచిష్టమసి ప్రియో న మిత్రో దక్షియో అర్యమేవాసి సోమ ॥ 97
- (4) యా తే ధామాని దివి యా పృథివ్యాం యా పర్వతేష్వోషధీష్వస్స ,
తేభిర్నో విశ్వైః ఘమనా అహేళన్ రాజన్తోమ ప్రతి హవ్యా గృభాయ ॥ 98

1. నోషి. (ప్రా.ప్ర.) 2. ఇన్దో (ప్రా.ప్ర.పా.) ఈ పాఠాంతమువల్ల సోముఁడెందులకంటె గొప్పవాఁడనియర్థము చెప్పనగును. వ.గో.కృ.

- (5) త్వం సోమాసి సప్త తిన్వం రాజోత వృత్రహః । త్వం భద్రో అసిక్రతుః ॥ 99
- (6) త్వం చ సోమ నో వశో జీవాతుం న మరామహే । ప్రియస్తోత్రో వసస్పతిః ॥ 100
- (7) త్వం సోమ మహే భగం త్వం యూన ఋతాయతే । దక్షం దధాసి జీవనే ॥ 101
- (8) త్వం నః సోమ విశ్వతో రక్ష రాజన్నఘాయతః । న రిష్యేత్ త్వావతః సఖా ॥ 102
- (9) సోమ యాస్తే మయోభువ ఊతయః సన్తి దాశుషే । తభిర్వోకవితా భవ ॥ 103
- (10) ఇమం యజ్ఞమిదం వచో జుజుషాణ ఉపాగహి । సోమ త్వం నో వృధే భవ ॥ 104
- (11) సోమ గీర్భిష్వా వయం వర్తయామో వచోవిదః । సుమృశీకో న ఆ విశ ॥ 105
- (12) గయస్సానో అమీవహః వసువిత్ పుష్టివర్చనః । సుమిత్రః సోమ నో భవ ॥ 106
- (13) సోమ రార్చి నో హృది గావో న యవనేష్వా । మర్య ఇవ స్వ ఓక్త్యే ॥ 107
- (14) యః సోమ సఖ్యే తవ రారణద్ దేవ మర్త్యః । తం దక్షః సచతే కవిః ॥ 108
- (15) ఉరుష్యా ణో అభిశస్తే, సోమ ని పాహ్యాంహసః సఖా సుశేవ ఏధి నః ॥ 109
- (16) ఆ ప్యాయస్వ సమేతు తే విశ్వతః సోమ వృష్ట్యమ్ । భవా వాజస్య సంగథే ॥ 110
- (17) ఆ ప్యాయస్వ మదింతమ సోమ విశ్వేభిరంశుభిః । భవా నః సుశ్రవస్తమః సఖా వృధే ॥ 111
- (18) సం తే పయాంసి సము యస్తు వాజాః సం వృష్ట్యాన్యభిమాతిషాహః । 112
- ఆ ప్యాయమానో అమృతాయ సోమ దివి శ్రవాంస్యుత్తమాని ధిష్వ ॥ 112

(19) యా తే ఛామాని హవిషా యజన్తి తాతే విశ్వా పరిభూరస్తు యజ్ఞమ్ ।

గయస్సానః ప్రతరణః సువీరో కవీరహః ప్ర చరా సోమ దుర్యాన్ ॥ 113

(20) సోమో ధేనుం సోమో అర్వన్తమాశుం సోమో వీరం కర్మణ్యం దదాతి ।

సాదన్యం విదన్యం సభేయం పితృశ్రవణం యో దదాశదన్యై ॥ 114

(21) అపాహ్నం యుత్స పృతనాసు పప్రిం స్వర్ణామస్సాం పృజనస్య గోపామ్ ।

భరేషుజాం సుక్షీతిం సుశ్రవనం ¹జయన్తం త్యామను మదేమ సోమ ॥ 115

(22) త్వమిమా ఓషధీః సోమ విశ్వాన్తమపో ఆజనయన్తస్యం గాః ।

త్వమా తతన్తోర్వాన్తన్తరిక్షం త్వం జ్యోతిషా వి తమో వవర్త ॥ 116

(23) దేవేన నో మనసా దేవ సోమ రాయో భాగం సహసావన్నతి యుధ్య ।

మా త్వా తనదీశిషే వీర్యస్యోభయేభ్యః ప్ర చికిత్సా గవిష్టై ॥ 117

సూక్తము — 91

ఋషి—రాహుగణపుత్రుఁడు గోతముఁడు*

దేవత—సోముఁడు

(1) ఉ॥ †స్తోత్రముచే నెఱుంగుదువు సోముఁడ! మమ్ముల సేవుకాన సం
స్తోత్రముగన్న కర్మఫలసూతికి హేతువులై న దారు ల
త్యాత్రముతోడఁ జూపఁగల వత్సధికంబగు వి తరాశికిం
బాత్రములై రి మాపితలు పన్నుగమమ్ముల నట్లచేయుమా! ॥

85

1 యజన్తం (వా.ప్ర.) ఈ వ్రాతప్రతి పాఠమువల్లనర్థముమారును. అంద్రాసువాదపద్యము (21ఋ. 95వ పద్యము) ఈ వ్రాతప్రతి పాఠానుగుణముగాఁ గన్పట్టును. వ.గో.కృ.

* ఋషికి సంబంధించిన విశేషవిషయములకై తెలుఁగు 200పుటలోని 74వ సూక్తముక్రింది పుట్నోబోచదువవలయును. వ.గో.కృ.

† సోమరసపానీయముచేతనే వైదికయుగమందఖండ సామ్రాజ్య వైభవమునుభవించఁ గల్గిరి. అప్పటి యాఝ్యలేకాక వారిపూర్వులు నమందా నందమనుభవించినట్లు సూచన కలదు. (నే.వేం.న.శా.)

(2) చ॥ అనుపమ యజ్ఞకర్మల సమంచిత కర్ముడవౌదు, శ్రీతతిం
దనరుటచేత నీవు బలదక్షుడవౌదువు కోర్కెలిచ్చుటన్
ఘనమగు కామదాతవు, సుకాంక్షితముల్ సరిపెట్టుచుండుటన్
వినుతుడ! యన్నవంతుడవు, వేగము మాకు నొసంగు సంపదన్ ॥ 86

(3) చ॥ వరుణుని కార్యముల్ వలె నవారితముల్ శశి! నీదు కార్యముల్
దొరవిల జన్నిగట్టులకుఁ దోరపుఁ గారణమౌదు కర్మకుం
బరువడి నీదుధామము విభావసురీతిని వెల్గునిచ్చెడుం
జిరము సమస్త కర్మలకుఁ జేయుదు వృద్ధిని సీవునన్నిటన్ ॥ 87

(4) సీ॥ అవకాశరహితమౌ నాకాశపీఠిని నిలిచినధామంబు నీదికాదె ?
సర్వసర్వసహా సంపూర్ణతలమున నిలిచినధామంబు నీదికాదె ?
సౌఖ్యకరంబగు సలిలరూపంబున నిలిచినధామంబు నీదికాదె ?
పరమదృఢంబైన పర్వతశ్రేణిని నిలిచినధామంబు నీదికాదె ?
గీ॥ ధామమంతయునీలోన దాగియుండె, రాజమానుండ వగుటచే రాజవౌదు
వఖిల యజమానదత్తమౌ హవ్యమెల్ల, నందుకొనరాదె సోముఁడా! యాదరమున ॥ 88

(5) గీ॥ బహుళ కర్మలఁజేసిదు బ్రాహ్మణులకు, నధిపుడవు శత్రురాజి సంహారకుడవు
సీపులేకున్న కర్మలులేవు కాన, యాగరూపుండ వగుదువు యజ్ఞదేవ! ॥ 89

(6,7,8, 9,10) సీ॥ చిరభక్తులకునీవు జీవనౌషధమౌట జీవించియుందుము జీవితేశ!
యౌషధిలతలకు నొనరంగఁబతివౌట స్తోత్రంబులందుము సోమదేవ!
పాపులనెల్లరఁ బరిమార్చుటంజేసి మాపాపముల్ గొట్టు మాన్యచరిత!
ధరమహాత్ములకెల్ల ధనదుండవగుటను ధనసంచయంబిమ్ము ధార్మికుండ!
గీ॥ చరుపురోడాశములనిచ్చు చారుపురుష!, సుఖము నశియింపకుండఁగఁ జూడుమయ్య!
శ్రోత్రలక్షణ వాక్యముల్ శ్రుతినిఁబెట్టి, యజ్ఞగృహమున కరుగుము యజ్ఞపురుష! ॥ 90

(11,12, 13,14) సీ॥ విధివాక్యములనిన్ను వృద్ధిఁబొందింతుము సుఖమునీయఁగరాదె సూరివినుత!
రోగముహరియించు రుచిగల్గియుండుటన్ బుష్టినీయఁగరావె పుణ్యచరిత!
పచ్చికనేలలపజ్జ గోవులమాటికి మాలోనఁదిరుగవె మాన్యసోమ!
పుత్రాదిసంపదఁ బురుషుఁడుండెడిరీతి మాతోడమెలఁగవె మధురధామ!
గీ॥ నీచెలిమి గోరుచుండెడి నిఖిలమిట్టి, సూక్తులను వేడుకొనియేని సోమ! నిన్నుఁ
బనులు సిద్ధించుచుండవె! భక్తగణముఁ, జూచుచుండువు ప్రీతితో సొగసుకాఁడ! ॥ 91

(15) క॥ నిందలగమి, బోఁగొట్టుము, ముందుగఁ బాపముహరించి ముదమున నీ వా
నందమున హితము నిచ్చుచు, సుందర! హితకారివనెడి శోభనుగనుమా! ॥ 92

- (16,17) క॥ అతిశయ మదవంతుడవై, మతిగల్గి సమస్త వృక్షమాలికచేతన్
 సుతిగలుగ వృద్ధిబొందుము, వ్రతులకు సరసాన్నమిచ్చి వర్ధిలుము శశీ: ॥ 93
- (18,19, 20) సీ॥ వై రివిచ్చేవక బలరాఘంబు మాక్షీరాన్నములు నిన్నుజేరుగాక
 సఖిలదామంబుల కధిపుండవగుట నీకాంతులు భూమిపై, గలుగుగాక
 విత్తాభివర్ధక వీరుండవగుట మాదురితంబులన్నియు, దొలగుగాక
 బుత్రాభివర్ధక పురుషుండవగుట మాపుత్రకహింసలు పోవుగాక
 గీ॥ హవ్యలక్షణమౌ నన్నమందజేయు, పురుషగణమెల్ల ధనమును బొందుగాక
 గర్మకరులకు, బుత్రాః కలుగుగాక, ననుచువేడుచు నున్నారమజ్జ: వీర: ॥ 94
- (21) ఉ॥ సూనుల నిచ్చువాడు బహుశోభ నొసంగెనువాడు వర్షమున్
 దానము లిచ్చువాడు ఘనధర్మ బలంబుల, గౌచువాడు మే
 ధానిధియైనవాడు సువిధంబున నిష్ఠికిబోవువాడు ల
 క్ష్మీనిధియైన రాత్రి పతిచేర్చుత భక్తము మాకునిచ్చులున్ ॥ 95
- (22) మ॥ భువిపై వెలుట కోషధీ ప్రచయముం బుట్టించినట్లేల స
 భువనంబున్ సృజియించినావు నభముంబొందించినా వంతటన్
 వివిధంబైన తమస్సుకాంతితచే వే, గొట్టుచున్నావు స
 త్కవి పూజ్యుండవు సోముడా:నిరతముం గళ్యాణముంజేయుమా: ॥ 96
- (23) చ॥ అనుపమ బుద్ధిచేదలచి యత్యధికంబగు విత్తమిమ్ము మా
 కనయముగల్గు శత్రువుల నందఱుద్రుంపుము కక్కనంబునం
 బనిగొని యెల్లనై నికుల భాగ్యముకావుము సర్వవై రి వ
 ్రసములగొట్టి మాకుదగు దారినిజూపుము సోమదేవుడా: ॥ 97

సూక్తమ్—92

ఋషి:—గోతమో రాహుగణ:

దేవతా:ఉషా:, 16-18 అశ్వినౌ

ఛంద:—1-4 జగతీ. 5-12 త్రిష్టుప్, 13-18 ఉష్ణిక్,

(1) ఏ॒తా ఉ॒త్యా ఉ॒షసః కే॒తుమ॑క్ర॒త పూ॒ర్వే అ॒ర్చే ర॒జసో॑ బ్రా॒నుమ॑జ్జతే,

నిష్కృ॒త్యానా॑ ఆయు॒ధానీ॑వ ధృ॒ష్టవః॑ ప్ర॒తి గా॒వోకరు॑షీర్యన్తి మాత॒ర: ॥

- (2) ఉదవప్తన్మరుణా భానవో వృథా స్వాయుజో అరుషీర్గా అయుక్షత ।
అక్రస్నుషాసో వయునాని పూర్వథా రుశన్తం భానుమరుషీరశ్రయః ॥ 119
- (3) అర్చన్తి నారీరపసో న విష్టిభిః సమానేన యోజనేనా పరావతః ।
జపం వహన్తిః సుకృతే సుదానవే విశ్వేదహా యజమానాయ సున్వతే ॥ 120
- (4) అది పేశాంసి వపతే నృతూరివాపోర్లుతే వక్ష ఉనేవ బర్హహమ్ ।
జ్యోతిర్విశ్వస్యై శ్రీ భువనాయ కృణ్వతి గావో న వ్రజం వ్యుషా ఆవర్తమః ॥ 121
- (5) ప్రత్యర్హి రుశదస్యా ఆదర్శి వి తిష్ఠతే బాధతే కృష్ణమభ్యమ్ ।
స్వరుం న పేశో విదధేష్వజ్ఞాజ్ చిత్రం దివో దుహితా భానుమశ్రేత్ ॥ 122
- (6) అతారిష్మ తమనస్సారమస్యోషా ఉచ్ఛన్తి వయునా కృణోతి ।
శ్రియే ఛన్దో న స్మయతే విభాతీ సుప్రతీకా సౌమనసాయాజీగః ॥ 123
- (7) భస్వతీ నేత్రీ సూనృతానాం దివః స్తవే దుహితా గోతమేభిః ।
ప్రజావతో నృవతో అశ్వబుధ్యానుజీ గోఅగ్రాగ్ం ఉప మాసి వాజాన్ ॥ 124
- (8) ఉషన్తమశ్యాం యశనం సువీరం దానప్రవర్గం రయిమశ్వబుధ్యమ్ ।
సుదంససా శ్రవసా యా విభాసి వాజప్రసూతా సుభగే బృహన్తమ్ ॥ 125

- (9) విశ్వాని దేవీ భువనాభిచక్ష్య ప్రతీచీ చక్షుర్వియా వి ఖాతి ।
విశ్వం జీవం చరసే తోధయన్తి విశ్వస్య వాచమవిదన్మనాయోః ॥ 126
- (10) పునః పునర్జాయమానా పురాణీ సమానం వర్ణమభి శుష్పుమానా ।
శ్వఘ్నీన కృత్నుర్విజ ఆమినానా మర్తస్య దేవీ జరయన్త్యాయుః ॥ 127
- (11) హ్యర్హితి దివో అన్తాగ్ం అబోధ్యప స్వసారం సనుతర్యయోతి ।
ప్రమినతి మనుష్యా యుగాని యోషా జారస్య చక్షసా వి ఖాతి ॥ 128
- (12) పశూన్న చిత్రా సుభగా ప్రథానా సిన్ధుర్న క్షోద ఉర్వియా వ్యత్యైత్ ।
ఆమినతీ దైవ్యాని ప్రతాని సూర్యస్య చేతి రశ్మిభిర్ద్విశానా ॥ 129
- (13) ఉషన్తచ్చిత్రమా భరాన్మభ్యం వాజినీవతి । యేన తోకం చ తనయం చ దామహే ॥ 130
- (14) ఉషో అద్యేహ గోమత్స్యత్వావతి విభావరి । రేవదస్మే వ్యచ్ఛ సూన్మతావతి ॥ 131
- (15) యుజ్వే హి వాజినీవత్స్యత్వాగ్ం ఆద్యారుణాగ్ంఉషః । అథా నో విత్వా సౌభగాన్యా వహ ॥ 132
- (16) అశ్వినా వర్తిరన్మదా గోమద్ దస్రా హిరణ్యవత్ । అర్వాగ్రథం సమనసా ని యచ్ఛతమ్ ॥ 133
- (17) యావిత్తా శ్లోకమా దివో జ్యోతిర్ద్వినియ చక్రతుః । ఆ న ఊర్జం వహతమశ్వినా యువమ్ ॥ 134
- (18) ఏహ దేవా మయోభువా దస్రా హిరణ్యవర్తనీ । ఉషర్బుధో వహన్తు సోమపీతయే ॥ 135

సూక్తము—92

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు *

దేవత—ఉషస్సు†

(1) మ॥ అమలోషః ప్రభ లంతటన్ వెలుగుచున్ హత్తించి ప్రాగ్దిక్కునం
గమనీయాకృతిగ్రాలు భాస్కరు లసత్కాంతిన్ విడంబించెడున్
1రమణీయాయుధ పంక్తిజూచి సుభట వ్రాతంబు తోషించు న
ట్లమలంబైన ప్రభాతరోచి గని యాయాగోవు లుప్పొంగెడున్ ॥

98

(2) ఉ॥ ఎంతయుఁ దొందఱుంబడుచు నెఱ్ఱని ఘృష్టులు పారుచుండి యా
వంతయు నాలసింపక సువాజులనొప్పు రథంబునెక్కి యే
వెంతయులేక యెల్లెడల వేగముపోవుచుఁ బ్రాణికోటి క
త్యంత ముదంబుఁజేయుచును హంసునిఁజేరుచునుండెఁ జూడుఁడీ! ॥

99

(3) చ॥ విలసిత కల్యదేవతలు! వేడుకతో శుభకాంతిమాలలం
గలిత నభఃప్రదేశమును గప్పుచునుండెను నొక్కమారుగా
నలఘు విరాజితంబులగు నాయుధముల్ గొను యోధులట్టి ని
శ్చలగతిఁబొంది యన్నమును జయ్యనమాకు 2ననుగ్రహించుతన్ ॥

100

(4) ఉ॥ ‡నాపితకేశ పాశమును నాశముఁ జేసెడురీతి లోక సం
స్తాపితమైన చీకటిని జయ్యనఁగొట్టుచు సర్వగోగణం
బోపి పయః ప్రదేశమును నొప్పుగఁ జూపెడునట్లు రూపముం
జూపుచు గోవుగోష్ఠమున శోభిలు మాట్కినుషస్సు 3వెల్గెడిన్ ॥

101

(5) ఉ॥ అల్లదె కల్యకాంతితతి యత్యధికంబగు నంధకారముం
గొల్లఁగఁగొట్టి దిక్కులకు గొబ్బునఁబోవుచు యాగభూమిలోఁ
బెల్లగు యూపదారువును బెద్దలు నేతిని గప్పునట్లుగా
నెల్లనభంబుఁగప్పి సరినేగుచునుండును సూర్యరశ్మికై ॥

102

* ఋషికి సంబంధించిన విశేషములకై 200 పుట తెలుగు 74 వ సూక్తము క్రింది పుటనోట్ విషయములు చూడనగును. వ.గో.కృ.

† 16-18 ఋక్కులకు అశ్వినీదేవతలు దేవతలుగాఁ జేర్చానుట జరిగినది. అంధ్రానువాద పద్యములు కూడ నశ్వినీదేవతల నుద్దేశించియే రచియింపఁ బడినవి. కాని అంధ్రానువాద గ్రంథములో (వాతప్రతి 1వ. సంపుటము. 303వ పుట) 16-18 ఋక్కులకు అశ్వినీదేవతలు దేవతలుగాఁ జేర్చానఁబడ లేదు. వ.గో.కృ. 1. రమణీయాయుధ (వా.ప్ర.పా.) 2. ననుగ్రహించుతన్ (వా.ప్ర.పా.)

‡ నాపిత—అద్యుక్తు ఘరకర్మ చేయవారొక భిన్నతాతిగలవారుగా లేకున్నను ఘరకర్మయే వృత్తిగాఁ బెట్టుకొన్న వారందరూ నాపితలుగా నున్నట్లు తోచుచున్నది. అట్లే యే వృత్తినవలంబించిన వా రాజాతివారని జేయచున్నది. —నే॥వే॥న॥శాస్త్ర. 3. వెల్గెడిన్ (వా.ప్ర.పా.)

- (6) ఉ॥ చీకటి కోణమున్ విడచి చేరితినిప్పుడు కాంతిధామమున్
వీకయెలర్పఁదెల్వి నతివేగమె పొందితి శ్రీనిమిత్తమై
యాక యొకింతలేక జనుఁడాధ్య సమీపముచేరి నవ్విన
టీ కమనీయ కల్యసతి యింపుగ హాసముఁజేయు నెంతయున్ ॥ 103
- (7) ఉ॥ గోతమముఖ్యు లందఱముగూడి నుతించితి మద్రపుత్రి వి
భ్యాతహితోక్తి మూలమునఁగావున మాకు సుపుత్రపౌత్ర వి
స్ఫీతిని నిమ్ము దాసజనప్రీతిని నిమ్ము హయాన్నవారముం
బ్రీతిగ నిమ్ము గోగణముఁ బ్రీతిగ నిచ్చి ధనంబు నీయుమా! ॥ 104
- (8) చ॥ కొమరుగనన్న ధాత్రివతి కోమల సంస్తవయుక్తవందుచే
విమలయశః కరంబు ఘనపీఠ భటావళి పుత్రపౌత్ర స
త్కృమ పరివీత సుందరము కర్మకరాధ్యము సంఘయుక్తమౌ
నమలధనంబు నీయవలదమ్మ! యుషస్సతి! మాకు నెంతయున్ ॥ 105
- (9) చ॥ అంతట వెల్గుఁజేయుచుఁ దనంతఁ బ్రతీచికిఁబోయి పిమ్మటం
జింతలుమాని వృద్ధిగను చిత్తముతో సకల ప్రపంచ మే
భ్రాంతియులేక దిర్గుటకుఁ బ్రాభవమిచ్చు నుషస్సు ప్రీతితో
నెంతయు సంస్తవంబుల నహీనముగాఁగను సూన్యతాత్మమై ॥ 106
- (10) చ॥ ప్రతిదినముం జనించినను బ్రాతదిగాక యుషస్సు నిత్యమున్
క్షతిగల ప్రాణికోటులకుఁ జక్కని నాయువుదగ్గఁ జేయుచున్
సతతము వెల్గుఁజేయుచు విశాలముగాఁ జరియించు పక్షి సం
తతిగని హింసఁజేసెడు మతింగల బోయెత సామ్యమొందుచున్ ॥ 107
- (11) మ॥ గగనప్రాంతములందు వెల్గెడుమహా గాఢాంధకారచ్ఛటం
దెగువంగొట్టి నిశీధినీసహజకుం దీనత్వమున్ మాన్పుచున్
సుగతిన్ నెట్టుచు మర్త్యజీవితములన్ సూర్యప్రియా శోభలన్
నగుచుంబొందు నుషస్సతీమణి, ప్రభన్ నవ్యంబుగావెల్గదే! ॥ 108
- (12) ఉ॥ ఆవులఁగాచువాఁ డడవినావులనట్లు టుషస్సురోచులన్
భావ మెలర్పఁ ద్రిప్పు చతిభాసురలీల మెలంగి పిమ్మటన్
జీవనమెట్లు నిమ్ముమునుజేరునొ యట్ల నభంబుఁ జేరుచున్
లావుగ సూర్యరక్తులఁ దొలంగకపొందును గర్మధారియై ॥ 109
- (13) క॥ మనమునఁదలపోసి కడున్, ధనమున్ మాకిమ్ముషస్సు! ధర్మనిరతి నా
ధనమునఁ బుత్రులుమేమున్, ఘనముగ జీవించుమమ్మ! కాంక్షితధాత్రీ! ॥ 110

- (14) గీ॥ ఆవులుండినయట్టులే యశ్వతతియుఁ, గలదునీకిల దీ ప్రియుఁగలదు ధనము
కాన ధనసాధ్యకర్మలు కలుఁగనిమ్ము, సూన్యతాత్మ! యుషోదేవి! శోభనిమ్ము ॥ 111
- (15) గీ॥ అరుణవర్ణముఁ గలయట్టి యశ్వములను, రథమునకుఁ బూన్చి¹ యది యెక్కిరమ్ము వేగ
బలముగలదాన! మాకు సౌభాగ్యములను, గలుఁగఁజేయుముషోదేవి! కరుణనీవు ॥ 112
- (16) గీ॥ అశ్వదేవతలార! యోయధికులార!, గో హిరణ్యంబులంగొని కొఱతలేక
యుష్మదీయ రథంబెక్కి- యుచితమైన, గృహమునకు వచ్చి మీరలు కీర్తిఁగనుఁడు ॥ 113
- (17) క॥ గగనమున వెల్గుచుండెడు, నగణిత తేజస్సు మాకు నందించిన యా
సౌగంధ్యముల యశ్వయుగ్మము, తగు² బలమందించుఁగాక దద్దయుఁబ్రీతిన్ ॥ 114
- (18) క॥ సుఖకరులశ్వలు మీరలు, మఖమున సోమంబుఁ ద్రావ మట్టుచు నరులన్
నిఖిల హిరణ్యయరథముల, సఖులుగఁ గూర్చుండి రండు : సారసమతితోన్ ॥ 115

సూక్తమ్ 93

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—అగ్నిషోమా

ఛందః—1-3 అనుష్టుప్; 4-7, 12-త్రిష్టుప్, 8-జగతి త్రిష్టుప్, 9-11 గాయత్రీ.

- (1) అగ్ని షోమాలిమం సు మే శృణుతం వృషణా హవమ్ ।
ప్రతి సూక్తాని హర్యతం భవతం దాశుషే మయః ॥ 136
- (2) అగ్ని షోమా యో అద్య వామిదం వచః సపర్యతి ।
తస్మై ధత్తం సువీర్యం గవాం పోషం స్వశ్వ్యమ్ ॥ 137
- (3) అగ్నిషోమా య ఆహుతిం యో వాం దాశాద్ధవిష్కృతిమ్ ।
స ప్రజయా సువీర్యం విశ్వమాయుర్వ్యశ్నవత్ ॥ 138

(4) అగ్నిహోమా చేతి తద్ పీఠ్యం వాం యదముష్టితమవసం సణిం గాః ।

అవారిరతం బృసయన్య కేషో కవిష్టతం జ్యోతిరేకం బహుభ్యః ॥

139

(5) యజమేతాని దివి లోచనాన్యగ్నిశ్చ సోమ సక్రతూ అధత్తమ్ ।

యువం సిన్ధూగంఠభిశస్తైరవద్యాదగ్నిహోమావముఞ్చతం గృభీతాన్ ॥

140

(6) ఆన్యం దివో మాతరీశ్వా జభారామత్పాదన్యం పరి శ్యేనో అద్రేః ।

అగ్నిహోమా బ్రహ్మణా వావృథానోరుం యజ్ఞాయ చక్రథురు లోకమ్ ॥

141

(7) అగ్నిహోమా హవిషః ప్రస్థితస్య వీతం హర్యతం వృషణా జుషేథామ్ ।

సుశర్మాణా స్వవసా హి భూతమథా ధత్తం యజమానాయ శంయోః ॥

142

(8) యో అగ్నిహోమా హవిషా సవర్యాద్ దేవద్రీవా మనసా యోఘృతేన ।

తస్యవ్రతం రక్షతం పాతమంహసో విశేజనాయ మహిశర్మ యచ్ఛతమ్ ॥

143

(9) అగ్నిహోమా సవేదసా సహూతి వసతంగిరః । సందేవత్రా బభూవథుః ॥

144

(10) అగ్నిహోమా వనేన వాం యో వాంఘృతేనదాశతి । తస్మైదీదయతం బృహత్ ॥

145

(11) అగ్నిహోమా విమాని నోయువం హవ్యాజుజోషతమ్ । ఆయాతమున నః సచా ॥

146

(12) అగ్నిహోమా విపృతమర్వతో న ఆప్యాయస్తాముస్రియా హవ్యసూదః ।

అస్మేబలాని మఘవత్సృధత్తం కృణుతం నో అధ్వరంశ్రుష్టి మస్తమ్ ॥

147

సూక్తము 93

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—అగ్ని, సోముడు

- (1,2,3) క॥ మతిమంతులార! మామా, మతులంగల సుతులనెల్ల మన్నించుచు మా
కతివిపులంబగు నాయువు, సతతము ధనపుత్రపౌత్ర సంపద నిడుడి: ॥ 116
- (4) క॥ ఎయ్యది వృత్రున్ ద్రుంచెనో? యెయ్యది పణిధనముఁ దెచ్చియిచ్చెనో? సిరితో
నెయ్యది సూర్యుంజేరునో?, ¹యయ్యదె మీ వీర్యమధిక మౌనటు చేయున్ ॥ 117
- (5) చ॥ అనుపమ విస్తృతిన్ వెలుగు, నంబరవీధిని నుండునట్టి యా
ఘనరవి తారకావళులఁ గట్టడిఁజేయుచు మీరుకూరులై
పెనఁగొను వృత్రపాపమునఁ బేరిన సింధుజలంబులన్ని చ
య్యనను ద్రవింపఁజేయ నవియంతటఁ బారవె మీ సుశక్తిచేన్ ॥ 118
- (6) ఉ॥ సోముడఁ యగ్ని: మీకవను సోముడుపుట్టె ప్రశంసనీయుడై
శ్యామవిహంగ మూలమునఁజారు మహీధ్రముపైని; నగ్ని దా
నీమముతోఁ బ్రభంజనుని నేర్పున జారెను మిన్నునుండి యీ
భూమికిఁగాన, మీరు మఖభూమి నొనర్చిరి భాసురంబుగన్ ॥ 119
- (7) ఉ॥ ²అవహనీయ సన్నిధిని నంచిత హవ్యమునందుకొంచు మీ
రీహల, మాసునేవలను, నే దైరమాకయి రక్షలిచ్చుచున్
మోహసముద్ధరోగముల మోదముతోడఁ గునిర్చి భీతులన్
సాహసమూని పాపుచు విశాలముగాఁ బరితుష్టిఁ జేయుడి! ॥ 120
- క॥ ఖ్యాతిగల పురుషుడెవ్వఁడు, ప్రీతిన్ హవ్యంబులిచ్చుఁ బెంపెనలారం
జేతోమోదంబొదవఁగ, నాతనికిన్ సుఖమునిచ్చి యంపుడుమీరల్ ॥ 121
- (8,9,10, 11,12) సీ॥ చరువురోడాశాదిచారు హవ్యంబిచ్చు భక్తులకై మీరు భక్తమిడుడు
దేవప్రసిద్ధులై తేజరిల్లుచు మీరలస్మద్గిరంబుల నందుకొనుడు
సంస్కృతాజ్యంబుతోఁ జారుహవ్యంబిచ్చు పురుషులకై ధన పూర్తినిడుడు
సమధనాహ్వనాది సంపత్తినిొప్పి మాస్తోత్రముల్ మీరలు శ్రుతులఁబెట్టు
గీ॥ డస్మదీయ హవిస్సులనందుకొనుడు, జంటలై వచ్చి వాజుల వెంటనిలుడు
భాసురంబగు నాలకుఁబాలనొసఁగు, డెఱిగి యనలుడ! చంద్రుడా! జరుగుడిపుడు ॥ 122

* ఋషిని గుఱించిన విశేషవిషయములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వ సూక్తముకింది ఫుట్‌నోట్ విషయముచూడవలెను. వ.గో.కృ.

1. యయ్య మీవీర్యమధికమౌను దరిత్రిన్ (వ్రా.వ్ర.పా. 1వ సంపుటము 807వ పుట.) ఈ మూలపాఠమిట్లే యున్నచో, విద్యమునకు సమన్వయమే కుదరదు. కానఁ బై విధముగా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ. 2. అవహనీయ ప్రాంతమువ (తా.పా.) 3. శ్రుతల (వ్రా.వ్ర.పా.)

అనువాకః—15, సూక్తమ్—94

ఋషిః—కుత్స అజీరసః

దేవతా—అగ్నిః (జాతవేదాః) 8 (త్రయః పాదాః) దేవాః

16-ఉత్తరార్థస్య అగ్నిః, మిత్రవరుణాదితిసిన్ధుపృథీద్యావోఽపి. †

ఛందః—జగతీ. 15-16 త్రిష్టుప్.

(1) ఇమం ప్రోమమర్చతే జాతవేదసే రథమివ సం మహేమా మనీషయా ।

భద్రా హిసః ప్రమతిరస్య సంసద్యగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

148

(2) యస్మై త్వమాయజసే స సాధత్యనర్వా క్షేతి దధతే సువీర్యమ్ ।

స తూతావ నై నమశ్నోత్యంహతిరగ్నే పఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

149

(3) శకేమ త్వా సమిధం సాధయా దియప్తే దేవా హవిరదన్త్యాహతమ్ ।

త్వమాదిత్యాగ్ం ఆ వహతాన్ హ్యాగశ్మస్యగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

150

(4) భరామేధ్యం కృణవామా హవీంషి తే చితయన్తః పర్వణాపర్వణా వయమ్ ।

జీవాతవే ప్రతరం సాధయా ధియోఽగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

151

(5) విశాం గోపా ఆస్య చరన్తి జన్తవో ద్వివచ్చ యదుత చతుష్పదక్తుభిః ।

చిత్రః ప్రకేత ఉషసో మహాగ్ం ఆస్యగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

152

(6) త్వమధ్వర్యురుత హోతాసి పూర్వ్యః ప్రశాప్తా పోతా జనుషా పురోహితః ।

విశ్వా విద్వాగ్ం ఆర్త్విక్త్యా ధీర పుష్కస్యగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

153

† మిత్రవరుణాదితి.....ద్యావోవా అని పాఠాంతమునున్నది గాని యది సరికాదు. వ.గో.కృ.

- (7) యో విశ్వతః సుప్రతికః సదృజ్జని దూరే చిత్ సన్తశ్చివాతి రోచసే ।
రాత్ర్యాశ్చిదన్తో అతి దేవ వశ్యస్యగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 154
- (8) పూర్వో దేవా భవతు సున్వతో రథో క్షమాకం శంసో అభ్యస్తు దూధ్యః ।
తదా జానీతోత పుష్యతా వచో క్షగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 155
- (9) వదైర్దుఃశంసాగ్ం అప దూధ్యో జహి దూరే వా యే అన్తి వా కే చిద్ర్తిణః ।
అథా యజ్ఞాయ గృణతే సుగం కృధ్యగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 156
- (10) యదయుక్తా అరుషా రోహితా రథే వాతజాతా వృషభస్యేవ తే రవః ।
ఆదిన్వసి పనినో ధూమకేతునా క్షగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 157
- (11) అథ స్వనాదుత బిభుః పత్ర్తిణో ద్రప్సా యత్ తే యవసాధో వ్యస్థిరన్ ।
సుగం తత్ తే తావకేభ్యో రథేభ్యో క్షగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 158
- (12) అయం మిత్రస్య వరుణస్య ధాయసే 2వయాతాం మరుతాం హేళో అద్భుతః ।
మృళా సు నో భూత్వేషాం మనః పునరగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 159
- (13) దేవో దేవానామసి మిత్రో అద్భుతో వసుర్వసూనామసి చారురధ్వరే ।
శర్మస్తాన్యమ తవ సప్రథస్తమే క్షగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 160

(14) తత్ తే భద్రం యత్ సమిద్ధః స్వే దమే సోమాహూతో జరసే మృశయత్తమః ॥

దదాసి రత్నం ద్రవిణం చ దాశుషే కగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

161

(15) యస్మై త్వం సుద్రవిణో దదాశో¹ కవాగస్తమదితే సర్వతాతా ॥

యం భద్రేణ శవసా చోదయాసి ప్రజావతా రాధసా తే స్యామ ॥

162

(16) న త్వమగ్నే సౌభగత్వస్య విద్వానస్మాకమాయుః ప్ర తిరేహ దేవ ॥

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

163

ఇతి

ప్రథమోక్త్యకే షష్ఠాఽధ్యాయ

స్వమాప్తః

అనువాకము—15, సూక్తము—94

ఋషులు—కుత్సుడు, అంగిరసుడు*

దేవత—అగ్ని†

(1) చ॥ లలితరథంబుఁ దక్షకుడులాగునఁ జక్కఁగఁజేయునట్లు మా
విలసిత సూక్ష్మబుద్ధి నతివిస్తృత సంస్తవ పూర్వకక్రియల్
సలుపుచు నీదురక్షలను జొల్లఁగనందెద మగ్నిదేవః నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనాః ॥

123

1. దదాశోనాగస్త్య మదితే (వా.ప్ర.)

* అంధ్రానువాదము షష్ఠాధ్యాయములోని 94వ సూక్తమునకు వ్రాతప్రతిలో (1వ. సంపుటము. 309పుట) విస్తృతముగా ఋషులు అని బహువచనముతో పేర్కొనఁబడి కుత్సుడు, అంగిరసుడు ఇద్దరును నీ సూక్తమునకు ద్రష్టలుగా వ్రాయుటజరిగినది. సంస్కృతముల గ్రంథములలో నుపలభ్యమానమైన వానిలో “కుత్స అంగిరసః” అని అంగిరసుని పుత్రుడు కుత్సుడుగా మాత్రమే పేర్కొనఁబడినది. శ్రీ నేమానివారికి లభ్యమైన ప్రతిలో ఋషిర్వయము పేర్కొనఁబడియుండనగును. వ.గో.కృ.

† ఈ సూక్తదేవతగా నాంధ్రానువాదములో “అగ్ని” ఒక్కడే పేర్కొనఁబడినను ననువాదములో (16 వ ఋగ్వేదము 138 వ పద్యము 259 పుట.) సంస్కృత మూలానుగుణమగునట్లుగా “వరుణాది దేవతల్” అని పేర్కొనుట రూపముగా “16-ఉత్తరార్ధస్య అగ్నిః మిత్ర వరుణాదితి నిష్ఠపృథివీద్యావోఽసి” అన్న సంస్కృతమూలవాక్యము ననుసరించినట్లయినది. వ.గో.కృ.

- (2) చ॥ జ్వలనః భవత్కృపాయుతుఁడు చయ్యనఁ గార్యముజేయు, వెండియుం
బలమున వైరులంగెలిచి బంధురవిత్తమునొందు, నెంతయుం
జలమున, లేమిఁబోనడఁచు చారు భవద్బుజశక్తిచేత నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 124
- (3) చ॥ కలితహవిః ప్రపూరముల కమ్మఁదనంబులఁగోరు దేవతల్
చెలువముమీర నీవు తమచెంతకుఁ జేర్చెడి హవ్యమంతయుం
బలిమినిఁ గుక్షిఁబెట్టెదరు భావుకకర్మలు చెల్లుచుండు నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 125
- (4) చ॥ మెలఁగుచు నేకవింశతినమిత్తులఁ గూర్తుమునీకు నాహవిః
కలనకుఁ బర్వవేళ నినుఁ గాంతుము నీవువెలుంగుచుండ ని
శ్చలగతి భూమినుండెదము చాలసుకర్మలఁ జేయుచుండి నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 126
- (5) చ॥ అలరెడు నీదురశ్మితతి యన్నివిధంబుల జంతుసంతతిన్
వెల్కెగెడునట్లునేసి భువి వేయివిధంబులనుండి కాంతిచేఁ
జెలఁగు నుషస్సుమించికడుఁ జిత్రముగా రగులొందుచుండు నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 127
- (6) చ॥ సులలిత యజ్ఞకర్మలకు శోభననేతవు దేవహోతవున్
లలితపురోహితుండ వతిలక్షణయుక్త సమస్తకర్మలన్
మెలఁగుచు శోధకుండవయి మెప్పువహించిన వాడవొడు నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 128
- (7) చ॥ విలసిత దేహధారివయి విశ్వముతోఁ దులఁదూఁగి వెల్గుచున్
మెలఁగుచు దూరదేశమున మించునుబోలి చెలంగుచున్ మహా
బలమున నంధకారమును జాపుచు నుండెదవయ్య! నీవు నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 129
- (8) చ॥ తలఁచిన మాత్రయాజ్ఞకుఁడు తప్పకవెల్గును యానతివితోఁ
దొలఁగును మూర్ఖసంచయము తూర్జముగా నభిశాప 2పద్ధతిం
జెలఁగెడుమా సువాక్యముల చెన్నువహించును నర్థరీతి నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 130

- (9) చ॥ బలమగు నాయుధాశిఁగడు భర్జితులౌదురుగాక శాత్రవుల్
ఖలులగు రాక్షసాధములు కంపితులౌదురుగాక మేదిని
గలుషములేని భక్తులకుఁ గల్గునుగాక సుమార్గఫక్తి నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 131
- (10) *చ॥ తలఁగని వాయువేగమునఁ దద్దయుఁబోయెడునీదు వాజులం
జెలువుగఁబూన్చి¹ బండి, కది చెంతకుఁజేర్చుచునుండ శబ్ద ము
జ్వలమగునెద్దు అంకెవలెఁ జారుతరంబుగఁబుట్టి పిమ్మటం
బలువిధ వృక్షరాజముల భావుకధామముచేతఁగప్పు నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ చేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 132
- (11) చ॥ తలఁపఁగ విస్ఫులింగములు దవ్వననున్న తృణాశినంతయుం
దొలఁగకగాల్పఁ, దద్దవిని దొందఱగా విని పక్షినంఘముల్
చలితములౌచుఁ బారుటను, జక్కఁగనౌను బథంబులన్ని, నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 133
- (12) చ॥ లలిత మరుద్గణంబునకు లావగుఁ గోపముగాన దానిచేఁ
గలిగెడు బాధలన్నిటిని గాచును మిత్రుఁడు వానిమిత్రుఁడుం
గల సుఖమిచ్చి వారలకుఁగావుము వారలనెన్నునట్లు నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 134
- (13) చ॥ చెలువుఁడ వాదితేయులకుఁ జిత్ర తనుండవు యజ్ఞభూమిలోఁ
గల వసురాశినెల్లఁగడుఁ గల్గెడువాఁడవు, కాన రత్నముల్
దలఁకొనియిమ్ము మాకెపుడు దగ్గరనుండుము యజ్ఞశాల నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 135
- (14) చ॥ స్థలములయందుఁ బూజఁగొని సంతసమొందుచు నిష్టికర్త కు
జ్వలతరసౌఖ్యమిచ్చి కడుఁజారు రసంబును ద్రావి వానినే
లలిఁగొనియాడి 2వీ తము దొలంగక యిచ్చుచు నుండువయ్య; నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 136

(15) చ॥ ధనపతి! నీదుమూలమున ధన్యుడెవండు! పవిత్రకర్మమున్
 వినయముతోనొనర్చి కడువెల్గునొ! యెవ్వఁడు! వీర్యసంపదం
 గొనకొని యేడువెల్గెడినొ! కుంభిని నాతఁడు వృద్ధిఁజెందు మే
 మనయము పుత్రసంతతియు నన్నము నందెదమయ్య! పావకా! ॥ 137

(16) గీ॥ మాసుసౌభాగ్యము నెఱింగి మాకునైన, నాయువభివృద్ధిఁ బొందింపుమగ్ని! నీవు
 దానివరుణాది 1దేవతల్ ధన్యగతిని, బూని రక్షించుదురుగాక! బొలుపుమీఱ ॥ 138

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
 సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తిముక్తాయమాన భగవత్పాదారాధక
 నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో
 శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ
 బృథమాష్టకమున షష్ఠాధ్యాయము
 సమాప్తము

1. ఆంధ్రానువాదములో యీ 94వ సూక్తములోని 16వ. ఋక్కును సరిగా ననువదించలేదు. (వాతప్రతి1వ. సంపుటము. 318పుట) ప్రత్యేకించి మూడవపాదమున, "దాని వరుణాదిదేవతల్ ధన్యులగుచు, బూని రక్షించుదురుగాక! బొలుపుమీఱ" (బూని రక్షించుదురుగాక మానకుండ అని తొ.పా.) అని వరుణాది దేవతలు తమకుఁదామై ధన్యులగు రీతిగా (అగ్నియభివృద్ధి పరచిన స్తోతల యాయువును) రక్షించుడని వ్రాయుట పూర్తిగా నసంబంధమైన విషయము. స్తోతలు తమ యాయుర్ధాయమును బెంబొందింప వలయునని యగ్నినిత్రార్థించి దానిని వరుణాదిదేవతలు తమ్మురన్యత్వము కొఱకై రక్షింపవలయుననుట దేవతలకే యవమానకరమైన విషయము. దీనిని భ్రమ ప్రమాదములకులోనై గ్రంథకర్త చూచుకొనక తొందరతో ననువదించియుండును. అందువలన "ధన్యులగుచు" అన్నదానిని "ధన్యగతిని" అని సవరించుటజరిగినది. అగ్ని యభివృద్ధిపరచిన యాయుర్ధాయమును ధన్యమార్గముతో వరుణాదిదేవతలు పట్టుదలతో రక్షింతురుగాక" అని సరియైన భావమువచ్చును. వ.గో.కృ.

సమూల శ్రీ మదాంధ ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

పథమ మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః—సప్తమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—95

ఋషిః—కుత్సాంగిరసః

దేవతా—అగ్నిః, ఔషసోఽగ్నిర్వా (సత్వగుణవిజ్ఞోఽగ్నిః శుద్ధోఽగ్నిర్వా)

చందః—త్రిష్టుప్.

(1) దే॒వ్య వి॒రూపే॑ చ॒రతః॑ స్వ॒ర్థే అ॒న్యన్యా॑ వ॒త్సము॑వ ధావయేతే ।

హ॒రిరన్య॑స్యాం భవతి స్వ॒ధావా॑ఞ్ ఛక్రో అన్య॑స్యాం దదృశే సువ॒ర్చః ॥

1

(2) దశే॒మం త్వ॑ష్టర్జనయన్త १గర్భ॑మతన్ద్రా॒సో యు॑వతయో విభృ॒తమ్ ।

తి॒గ్మానీ॑కం స్వ॒యశ॑సం జనే॒షు వి॒రోచ॑మానం పరి పీ॒ం నయన్తి ॥

2

(3) త్రీ॒ణి జా॒నా పరి॑ భూషన్త్యన్య సము॒ద్ర ఏ॒కం ది॒వ్యేక॑మస్స ।

పూ॒ర్వామ॑ను ప్ర ది॒శం పార్థి॑వానామృతాన్ ప్ర॒శాస॑ద్ వి దధావన్తుష్ట ॥

3

(4) క ఇమం వో నిణ్యమా చితేత వత్సో¹ మాత్యార్జనయత స్వధాభిః ।

బిహ్వీనాం గర్భో అవసాముపస్థాన్మహాన్ కవిర్నిశ్చరతి స్వధావాన్ ॥

4

(5) ²అవిష్టో వర్ణతే చారురాసు జిహ్వనామూర్ధ్వః స్వయాశా ఉపస్థే ।

ఉభే త్వష్టోర్విభ్యతుర్దాయమానాత్ ప్రతీచీ సింహం ప్రతి జోషయేతే ॥

5

(6) ఉభే భద్రే జోషయేతే న మేనే గావో న వాశ్రా ఉప తస్తురేవైః ।

న దక్షిణాం దక్షపతిర్పభూవాజ్జాన్వి యం దక్షిణతో హవిర్భిః ॥

6

(7) ఉద్ యంయమీతి సవిలేవ బాహూ ఉభే సిచా యతతే భీమ ఋజ్జాన్ ।

ఉచ్చుక్రమత్యమజతే సిమస్సాన్నవా మాతృభ్యో వసనా జహతి ॥

7

(8) త్వేషం రూపం కృణుత ఉత్తరం యత్ సంపృచ్ఛానః సదనే గోభిరద్భిః ।

కవిర్బుధ్నం పరి మర్మజ్యతే ధీః సా దేవతాతా సమితిర్పభూవ ॥

8

(9) ఉరు తే బ్రయః పర్యేతి బుధ్నం విరోచమానం మహిషస్య ధామ ।

విశ్వేభిరగ్నే స్వయశోభిరిద్ధో కదబేభిః పాయుభిః పాహ్యస్మాన్ ॥

9

(10) ధన్వన్తో³నితః కృణుతే గాతుమూర్మిం⁴ శుక్తైర్మూర్మిభిరభి నక్షతి ఔమ్ ।

విశ్వా సనాని జరరేషు ధత్తే కన్తర్నవాసు చరతి ప్రసూమ ॥

10

(11) ఏవా నో అగ్నే సమిధా వృధానో రేవత్ పావక శ్రవనే వి భాహి ।

తన్నో మిత్రో పరుణో మామహన్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

11

1. మాత్యార్జనయత (వా.ప్ర.) 2. అవిష్టో (వా.ప్ర.) 3. త్వష్టోర్విభ్యతుర్ (వా.ప్ర.) 4. మూర్మిశుక్తై (వా.ప్ర.)

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ప్రథమాష్టకము సప్తమాధ్యాయము

సూక్తము 95

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడు కుత్సుడు

దేవత—అగ్ని*

- (1) సీ॥ అగ్నికిఁదల్లియౌ హవ్యదేవతప్రీతి సూర్యునిఁ బోషించుచుండు, సూర్య
మాతయౌ యామినీమహిత దేవతయగ్నిఁ బోషించుచుండు సంపూర్ణమతిని
1గావున ననలుఁడు ఘనుఁడు సూర్యుండు తా రాతిరిఁబవలు విరాజ మాన
2పుత్రులై వరుసఁగ రాత్రికిఁబగటికి వెలుఁగిచ్చుచుండిరి విశ్వమందు
గీ॥ శుక్లకృష్ణములై రమ్యశోభలందు, చున్న దినరాత్రులెంతయుఁ జోద్యమలర
మరలమరలను దిరుగుచు మాన్యులయిన, పుత్రులం బెంచుచుండిరి చిత్రగతిని ॥ 1
- (2) ఉ॥ భూతలమందు సర్వవిధ భూతములందు వెలుంగువాని, స
ద్వాతమునందు జన్మఁగొని వర్ధిలుచుండెడువాని, పూరుష
వ్రాత మతంద్రమౌచుఁ గడుభక్తినిగాంచిన నగ్నిదేవునిం
1భీతిగ నన్నిచోటులకుఁ బెద్దలు చేర్తురు పెక్కురీతులన్ ॥ 2
- (3) ఉ॥ ఒక్కొటి నబ్ధిమధ్యమున 3నొక్కెరగా 4వెలుఁగొందఁజేసి యిం
కొక్కొటి దేవలోకమున నుత్తమ సూర్యునిగాను నిల్చి వే
రొక్కొటి సంతరితమున రూఢినిగాంచిన వైద్యుతాగ్నిగాఁ
దక్కకయుంచి సర్వమును దాహకః చేయవెదీపు వెల్లఁగాన్ ॥ 3
- క॥ జలమున నాకాశంబున, సులలితకాంతిన్ వెలుంగు సూర్యాకృతిగా
వెలసెడు నగ్నియే జనులకుఁ, బలుదిక్కులఁ జూపు మణియుఁ బనుపు ఋతువులన్ ॥ 4

* “ఉషసోఽగ్ని లేదా సత్వగుణ విభిష్టోఽగ్ని లేక శుద్ధోఽగ్ని” అని సంస్కృత గ్రంథములలోఁ బాఠాంతరములుగలవు. చ.గో.కృ.

1. కాపుననలము కమలమిత్రుండును రాత్రింబవళ్లు విరాజమాన. (తొ.పా.) 2. పుత్రులై వెలుంగుచు వెలుఁగిచ్చుచుండిరి విశ్వమునకు. (తొ.పా.)

3. ఒక్కెర = ఉగ్రము. 4. వెలుఁగొందుచుండి నిం కొక్కొటి (తొ.పా.) 5. గావెలుంగువే. (తొ.పా.)

పాఠాంతరము

- క॥ మూటంగల సూర్యాగ్నియె, వాటముగ జనాళికెల్ల వరలు ఋతుగణం
బోటువడకుండ దిక్కుల, నీటుగఁగలిగించుచుండు నిత్యము వరుసన్ ॥ 5
- (4) చ॥ జలములయందు సర్వవిధ జంగమమందు విలీనమైన స
ద్బలముగలట్టి యగ్ని ప్రవిభాసిత మేఘములోన డాగుచున్
వలసిన వర్షమిచ్చి కడువర్ధిలఁజేసి హవిస్సునంతటన్
జలధిపయిన్ వెలింగి తగ సాగుచునుండు విచిత్రభానుడై ॥ 6
- (5) ఉ॥ వారిద వారివారమున వైద్యుతవహ్నిగఁ బుట్టి దానిలోఁ
దీరగు వక్రయానమునఁ దేలుచునుండు పయస్సు చెంగటన్
సారమునొంది యూర్ధ్వముగఁ జయ్యననేగి సువృద్ధి నొందు నా
దారుణవహ్నికిం బడమి తప్పక నేవ లొనర్చు భీతిచేన్ ॥ 7
- (6) సీ॥ సౌందర్యమున నొప్పు చానలు రాజును† వింజామరముల నేవించునట్లు
లంభారవమొనర్చు నావులు దూడలమించు ప్రీతిని నాదరించునట్లు
ద్యావాప్యభువులగ్ని దరిఁజేరి వానిని నేవించుచున్న విచిత్రవృత్తి
దక్షిణమందుండు 1 దిక్షలు ఋత్విజులిచ్చు హవ్యంబులఁ బుచ్చుకొనుచుఁ
గీ॥ దృప్తినొందుచు నున్నట్టి దివ్యవహ్ని, బలముతోఁ గూడియుండుట బలపతి యని
పిలుచుచున్ 2 భక్తివానికిఁ బెద్దలెల్లఁ, బూజ లొనరించుచుండిరి పూర్ణమతిని ॥ 8
- (7) ఉ॥ భానుడు నైజరశ్మలను భాసిలఁ జేసెడునట్లు తేజముం
బూని యుపోగ్నికాంతులను బోవఁగఁజేయుచు విశ్వమంతటన్
మానక కృత్యముం జరిపి మన్ననలంది, రసంబుగ్రోలుచున్
మానితవర్షమంత నభిమానము హెచ్చఁగనిచ్చి వెల్గఁడే ॥ 9
- (8) చ॥ పొలుపుగ దూరదర్శియై పోషకుడై విలసిల్లువహ్ని యా
జలదములో వెలింగి కడుఁ జక్కఁగ 3 మెర్చులనుండు నగ్నితో
మిళితముగా వసించి యలమేదురకాంతిని గల్గఁజేయుచున్
విలసిత సూర్యరూపమున విశ్వజనాళికి గోచరంబగున్ ॥ 10
- (9) గీ॥ వీతిహోతృఁడఁ తావక విపులకాంతి, దనుజవీరులఁ జక్కఁడి 4 ఘనతరమగు
నంతరిక్షముపై కేగి యతిశయించుఁ, గానఁ గాంతులుమాకిలఁ గలుఁగనిమ్ము ॥ 11

† అంతఃపురమునరాజు విశ్రమించియుండఁగా త్రీణ వింజామరములతో (వానికిఁజల్లగాలి తగులునటులు) వీచుచుండునాచారమప్పుడు గలిగియున్నట్లు
లాహించినను బ్రమాదములేదు. (నే.వేం.న.శాస్త్ర) 1. దక్షిణ ఋత్విజు లమరపురోధాశహవ్యరీతి (తొ.పా.) 2. వీతిహోత్రునిఁ బెద్దలెల్ల (తొ.పా.)
3. మెరుపుల=మెర్చుల(రూపాంతరము) 4. అప్పుకుండ (తొ.పా.)

- (10) శా॥ అకాశంబున సంచరించు జలదాళింబొందు నీరంబులన్
 పీకన్ వంచుచుఁదడ్చి భూమితలమున్ వేర్వేరు సస్యాళికిం
 బాకంబేర్పడఁజేసి మానవులకున్ భక్తంబు గల్పించుచున్
 నాకస్తుత్యుడు వహ్నిదేవుడు మహానందంబుతో వెల్లెడున్ ॥ 12
- (11) చ॥ దహనుఁడ! మేమొసంగు సమిధాదులచే నభివృద్ధిఁగాంచి మా
 కిహమున నన్నవృద్ధి గడు నిచ్చిన, దానిని గావుమంచు మే
 మహరము మిత్రునిన్ మఱియు నాజలదేవత నన్నివేళలన్
 గుహనము¹ లేక వేడెదము కూర్చుము భక్తము భక్తవత్సలా! ॥ 13

సూక్తమ్—96

ఋషిః—కుత్స్వ ఆంగిరసః

దేవతా—అగ్నిః, ద్రవిణోదా అగ్నిర్వా †

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) స ప్రత్న॑థా సహ॑పా జాయ॑మానః సద్యః॑ కా॒వ్యాని॑ బ॒ళధ॑త్త వి॒శ్వా ।
 ఆస॑శ్చ మిత్రం॑ ధి॒షణా॑ చ సాధన్ దే॒వా అ॒గ్నిం ధా॑రయన్ ద్రవి॒ణోదా॑మ్ ॥ 12
- (2) స పూ॑ర్వయా నివి॒దా¹ క॒వ్యతా॑యోరి॒మాః ప్ర॒జా అ॒జన॑యన్మమానామ్ ।
 వి॒వస్వ॑తా చక్ష॒సా ద్యా॒మవ॑శ్చ దే॒వా అ॒గ్నిం ధా॑రయన్ ద్రవి॒ణోదా॑మ్ ॥ 13
- (3) తమీ॑శత ప్రథ॒మం య॑జ్ఞసాధం వి॒శ ఆరీ॑ధరాహతమృ॒ణాసా॑నమ్ ।
 ఊర్జః॑ పు॒త్రః భ॒రతం॑ సృ॒పదా॑నుం దే॒వా అ॒గ్నిం ధా॑రయన్ ద్రవి॒ణోదా॑మ్ ॥ 14
- (4) స మా॑తరి॒శ్వా పు॒రువార॑పుష్టిర్విదద్ గా॒తుం తన॑యాయ స్వర్విత్ ।
 వి॒శాం గో॒పా జ॒నితా॑ రోద॒స్యోర్దే॒వా అ॒గ్నిం ధా॑రయన్ ద్రవి॒ణోదా॑మ్ ॥ 15

1. కుహనమునీడి (వ్రా.ప్ర.పా.) † శుద్ధోక్తిగ్నిర్వా (పాతాంతరము. వ్రా.ప్ర.) 1. కావ్యతా (వ్రా.ప్ర.)

(5) సక్తోషాసా వర్జమామేమ్యానే ధాపయేతే శిశుమేకం సమీచీ ।

ద్యావాజ్ఞేమా రుక్మో అస్తర్వి ణాతి దేవా అగ్నిం ధారయన్ ద్రవిణోదామ్ ॥

16

(6) రాయో బుధ్విః సంగమనో వసూనాం యజ్ఞస్య కేతుర్మన్మసాధనో వేః ।

అమృతత్వం రక్షమాణాన ఏనం దేవా అగ్నిం ధారయన్ ద్రవిణోదామ్ ॥

17

(7) నూ చ పురా చ సదనం రయీజాం జాతస్య చ జాయమానస్య చ జైమ్ ।

సతశ్చ గోపాం భవతశ్చ భూరేర్దేవా అగ్నిం ధారయన్ ద్రవిణోదామ్ ॥

18

(8) ద్రవిణోదా ద్రవిణసస్తురస్య ద్రవిణోదాః సనరస్య ప్ర యంసత్ ।

ద్రవిణోదా వీరవత్పిషం నో ద్రవిణోదా రాసతే దీర్ఘమాయః ॥

19

(9) ఏవా నో అగ్నే సమిదా వృధానో రేవత్ పావక శ్రవసే వి భాహి ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహంతామదితిః నిన్దుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

20

సూక్తము—96

ఋషి--కుత్సుడు *

దేవత--అగ్ని †

(1) చ॥ బలమునఁ గాష్టజాతముల వహ్ని జనించినతోడనే కడున్

పెలుఁగుచుఁ దాను గార్యముల వేగ మొనర్చుచు వైద్యుతాగ్నిగాఁ

జెలఁగుచు మేఘవారులను జెల్లెడు శబ్దమునందు దాతగా

నిలుచుచు గార్హవత్యుడయి నిర్జరరాజికి వంద్యుఁడొగదా! ॥

14

* అంగిరస పుత్రుఁడు కుత్సుడని సంస్కృతములము. వ.గో.కృ. † ద్రవిణోదాగ్ని లేదా శుద్ధోక్తిగ్ని (బ్రా.ప్ర.)

- (2) క॥ మునినుతులఁ గొనుచు నెవ్వఁడు, జనులన్ సృజించి దివిని జక్కఁగ వెలుఁగన్
బనిగొని చేయఁగఁగల్గున్, మును లాతని శాలలందు మూర్కొనెద రొగిన్ ॥ 15
- (3) సీ॥ జనులారః మనకెల్లఁ జక్కనివాఁడగు నగ్నిదేవతలలో నధికుఁడగును
యజ్ఞంబులో వహ్ని యాహుతిఁ దృప్తుడై స్తుతులఁ బొందుచు నన్నసూనుఁడగును
హవ్యం బొసంగిన నది పొంది యనలుండు పూతుల కిడి హవ్యదాత యగును
దన భక్తులకు నగ్ని ధన మిచ్చుచుం జాల రక్షల నిచ్చెడు దక్షఁ డగును
గీ॥ విపులమహిమలచే నగ్ని పీరుఁడగును, ధనముచే నగ్ని సంపూర్ణ దాతయగును
గార్హపత్యాభిదకు నగ్ని యర్హుఁడగును, సురలు పూజించునగ్నియే శూరుఁడగును ॥ 16
- (4) ఉ॥ సంతత మంతరిక్షమున సౌఖ్యముగా నివసించి మానవా
సంత సుతుల్ గ్రహించు బలమంతయు నొందుచు రెంటిజేయుచున్
సంతసమందు నగ్ని 2సదసత్పురుఁగా నొనరించుఁగాక 3దా
వితగు మాతరిశ్వఁడతివేడి గలాఁడె సురాశిఁ గాచుతన్ ॥ 17
- (5) క॥ రేయుం బవలుం గ్రమమున, మాయోదయములను బొందు మానితవహ్నిన్
జేయుచు వానికి హవ్య మ, సూయన్ విడనాడి దేవశూరు లొసఁగరే! ॥ 18
- (6) క॥ ధనమునకు మూల పురుషుఁడు, ధనదాత సమస్తకర్మ దర్శకుఁ డనలుం
డనయముఁ గోరిక లిచ్చుచు, నొనరఁగ సురపూజ లందు “నోహో”! యనఁగన్ ॥ 19
- (7) చ॥ మునుపటిరీతి నిప్పు డతిముఖ్య ధనాఢ్యుఁడు లోకమంతటం
జెలఁగెడు ప్రాణికోటులకు జీవితమై వెలుఁగొందువాఁడు స
ద్బలమున భూతరక్షకుఁడు భాగ్యము నిచ్చెడువాఁడు నైన యా
జ్వలనుని వేడుచుండుదురు చాలఁగ దేవతలెల్ల భక్తితోన్ ॥ 20
- (8) క॥ ధనదుఁడగు నగ్నిదేవుఁడు, తన సుస్థిర జంగమాఖ్య ధనమున్ సుతులన్
ఘనమగు నాయుష్యంబును, ననయము మాకిచ్చుఁగాక నన్నివిధములన్ ॥ 21
- (9) ఉ॥ పావకః విత్తమూలమున భవ్యతరంబుగ వృద్ధిఁబొందుచున్
జీవము నిచ్చు నన్నమును జెచ్చర మాకు నసుగ్రహింపు భూ
దేవత వారిదేవత సుదేవుఁడు మిత్రుఁడు దేవమాతయుం
గావలితో, దదన్నమును గావుత నెంతయు సంతసంబునన్ ॥ 22

1. హవ్యంబొసంగిన నగ్నికైకొని దేవతలకు నిచ్చెడు హవ్యదాతయగును. (తొ.పా.) 2. సతు సత్పురుగా (తొ.పా.)
3. యే,వంతయు లేక దేవతల వహ్నియే కావుత నెల్ల వేళం (తొ.పా.)

సూక్తము—97

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—అగ్నిః, శుచిరగ్నిర్వా

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) అవ నః శోశుచదధుమగ్నే శుశుద్ధ్యా రయిమ్ । అవ నః శోశుచదధుమ్ ॥ 21
- (2) సుక్షేత్రియా సుగాతుయా వసూయా చ యజామహే । అవ నః శోశుచదధుమ్ ॥ 22
- (3) ప్ర యద్ భద్విష్ట ఏషాం ప్రాస్మాకానశ్చ సూరయః । అవ నః శోశుచదధుమ్ ॥ 23
- (4) ప్ర యత్ తే అగ్నే సూరయో జాయేమహి ప్ర తే వయమ్ । అవ నః శోశుచదధుమ్ ॥ 24
- (5) ప్ర యదగ్నేః సహస్వతో విశ్వతో యన్తి భానవః । అవ నః శోశుచదధుమ్ ॥ 25
- (6) త్వం హి విశ్వతోముఖ విశ్వతః పరిభూరసి । అవ నః శోశుచదధుమ్ ॥ 26
- (7) ద్విజో నో విశ్వతోముఖాతి నావేన పారయ । అవ నః శోశుచదధుమ్ ॥ 27
- (8) స నః సిన్ధుమివ నావయాతి ¹పర్వా స్వస్తయే । అవ నః శోశుచదధుమ్ ॥ 28

సూక్తము—97

ఋషిః—కుత్సుడు*

దేవత—అగ్ని †

- (1,2,3 సీ॥ భవదనుగ్రహమునఁ జాపముల్ మా కతిదూరంబుగా వహ్ని! తొలఁగుఁగాక;
4,5,6) సుక్షేత్ర సన్మార్గశోధనంబులు రెండు సిరితోడ మమ్ములఁ జెందుఁగాక;
గుత్సునివలె నిన్నుఁ గోరుచుండెడి మాకుఁ బేరుప్రతిషలు పెరుగుఁగాక;
బుత్రులు పౌత్రులు పొందినవారట్లు పుత్రవృద్ధియు మమ్ముఁ బొందుఁగాక;

1. పర్వా స్వస్తయే (వ్రా.ప్ర.) * ఆంగిరసునిపుత్రుడు కుత్సుడని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ.

† శుచ్యగ్నికూడఁగాదగు. (చూ. సం. మూ.)

గీ॥ శత్రునాశక! నీ దీప్తి చిత్రగతిని, సర్వదిక్కులఁ జెలరేగి పరస రీతి
వెలయుచుండఁగ నేవేళ వేరు వేరు, పాపముల నేలఁ గొట్టవు? పాపకుండ! ॥ 23

(7) గీ॥ నావ సమలను దాటించునట్లు నీవు, విశ్వతోముఖ! నైరులఁ జెడలఁగొట్టు!
భవదనుగ్రహ వశమునఁ జాపమెల్ల, 1నష్టమయిపోవుదాఁక నో యిష్టిరూప! ॥ 24

(8) గీ॥ ఏటి నీటిని దరణిచే దాటినట్లు, శత్రువులనెల్ల దాటించు! చారురూప!
నీ యనుగ్రహ వశమున నియతసాప, పుంజములు యారముగ పెనఁబోవుఁగాక! ॥ 25

సూక్తమ్—98

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—అగ్నిః, వైశ్వానరోక్తిగ్నిర్వా

చందః—త్రిష్టుప్

(1) వై॒శ్వా॒నర॑స్య సు॒మతౌ॑ స్యా॒మ రా॒జా హి॒ కం భ॑వనానామ॒భిశ్రీః॑ ।

ఇ॒తో జా॒తో వి॒శ్వమి॒దం వి॒ చక్షే॑ వై॒శ్వాన॑రో॒ యత॑తే సూ॒ర్యేణ॑ ॥ 26

(2) పృ॒ష్టో ది॒వి పృ॒ష్టో అ॒గ్నిః పృ॒థి॒వ్యాం పృ॒ష్టో వి॒శ్వా ఓ॒షధీ॑రా వి॒వేళ॑ ।

వై॒శ్వా॒నరః॑ సహ॒సా పృ॒ష్టో అ॒గ్నిః స॒ నో ది॒వా స॒ రిషః॑ పా॒తు న॒క్తమ్ ॥ 29

(3) వై॒శ్వా॒నర॑ త॒వ తత్ స॒త్యమ॑ స్త॒స్మాన్ రా॒యో మ॒మవా॑సః స॒చన్తామ్॑ ।

తన్నో॑ మి॒త్రో వరు॑ణో మౌమహ॒న్తామది॑తిః సి॒న్ధుః పృ॒థివీ॑ ఉ॒త ద్యాః॑ ॥ 31

సూక్తము—98

ఋషి—కుత్సుడు *

దేవత—అగ్ని †

(1) క॥ ఘనవైశ్వానరుడరణుల, జననముగొని భువనమునకుఁ జక్కని ప్రభువై
యనయము మముఁ గనుఁగొనుచున్, దినకరుఁ డా జేరుచుండె దేవుండగుచున్ ॥ 26

(2) చ॥ గగనమునందు సూర్యునిగఁగ్రాలి-యెసంగుచు భూమిలోపలం
దగు ననల త్రయంబగుచుఁ దద్దయు వెల్గెడు నోషధీతతిన్
సొగసుగఁ బండఁజేయు చతిశోభిత సంపదగల్గు నగ్ని తా
మిగులఁజెలంగి శత్రువుల మిక్కిలి నాశము చేయుతన్ వడిన్ ॥ 27

(3) గీ॥ సత్యమగుఁగాక నీయజ్ఞ చారుకర్మ, పొందుదుముగాక ధనమును బుత్రవరుల
నీ యనుగ్రహమున ¹మా యమేయపాప, సంచయంబులు దూరము జరుగుఁగాక ॥ 28

సూక్తము—99

ఋషి—కశ్యపో మారీచః

దేవత—అగ్నిః, జాతవేదా అగ్నిర్వా

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) జాతవేదసే సునవామ సోమ ¹మరీతీయతో ని దహతి వేదః ।

స నః పర్వదతి దుర్గాణి విశ్వా నావేవ సిన్ధుం దురితాత్మగ్నిః ॥

31

* అంగిరస వుత్తరకుత్సుడుని సంస్కృత మూలము. వ.గో.కృ. † వైశ్వానరాగ్ని అని పాఠాంతరముగా సంస్కృత మూలగ్రంథములలోఁ జేర్చినఁబడినది. కాని ఆంధ్రానువాదములోని పద్యములు పరికింపఁగా నగ్నికిని వైశ్వానరాగ్నికిని భిన్నత్వమును బాటించినట్లు కన్పట్టదు. వ.గో.కృ.

1. మాడు నియతపాప (తా.పా.) 1. సోమ మరీతీయతో (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము — 99

ఋషి—మరీచపుత్రుడు కశ్యపుడు

దేవత—అగ్ని †

- (1) చ॥ సోగసుగ జాతవేదునకు సోమలతాతతి, ద్రచ్చి శ్రద్ధగా,
దగురసమెల్ల, దీసితిమి త్రాగినయాతడు దానినెంతయున్
మగటిమిగలి పాపముల మానకగొట్టుచు, మమ్మువేడ్కతో
నొగి నది నావలాగు మము నుత్తరణం బొనరింపజేయఁడే॥

29

సూక్తము—100

ఋషిః—వార్దాగిరాః ఋశ్రాశ్వామృరీష-సహదేవ-భయమాన-సురాధనః *

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) స యో పృ॒షా పృ॒ష్టే॑భిః స॒మో॑తా మ॒హో॑ ది॒వః పృ॒థి॒వ్యాశ్చ స॒మ్రా॑బ్ధః ।

స॒తీన॑స॒త్వా హ॒వో॑భి॒భరే॑షు మ॒రుత్వాన్ నో॑ భ॒వత్స్వి॑న్ద్రో ఊ॒తీ ॥

32

- (2) య॒స్యానా॑ప్తః సూ॒ర్యస్యే॑వ యా॒మో భ॑రేభరే పృ॒త్రహ్ కు॒ప్తో అ॑ప్తి ।

వృ॒షన్త॑మః స॒ఖిభిః॑ స్వే॒భిరే॑వైర్మ॒రుత్వాన్ నో॑ భ॒వత్స్వి॑న్ద్రో ఊ॒తీ ॥

33

- (3) ది॒వో న॑ య॒స్య రే॑త॒సో దు॒ఘానాః॑ ప॒న్థాసో॑ యన్తి శ॒వసా॑పరీతాః ।

త॒రద్వే॑షాః సా॒సహాః పాం॑స్వే॒భిర్మ॒రుత్వాన్ నో॑ భ॒వత్స్వి॑న్ద్రో ఊ॒తీ ॥

34

† జాతవేదాగ్నియని పాఠాంతరము. (సం. మా.) కాని యాయాంధ్రానువాదమున నగ్నియనగా జాతవేదుడనియే ప్రయుక్తమాయెను. వ.గో.కృ.
1. నావలాగున నుత్తరణం (తొ.పా. గణభంగము.) నావలాగునను నుత్తరణం అని తొలుత రచయిత వ్రాయఁదలచియుండు. వ.గో.కృ.

* ఋశ్రాశ్వాః (వ్రా.ప్ర.) 1. యమో (వ్రా.ప్ర.)

- (4) సో అంగిరోభిరంగిరస్తమో భూద్ వృషా వృషభిః సభిభిః సఖాసన్ ।
ఋగ్విభిర్మగ్నీ గాతుర్వేద్యో మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 35
- (5) స సూనుభిర్న రుద్రేభిర్వభాస్వ సృషాహ్యే సాసహ్యగ్ం అమిత్రాన్¹ ।
సనీశేభిః శ్రవస్యాని తూర్వాన్ మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 36
- (6) స మన్యమిః సమదనస్య కర్తా క్షాకేభిర్నృభిః సూర్యం సనత్ ।
అస్మిన్నహస్తస్పతిః పురుహూతో మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 37
- (7) తమూతయో రణయచ్ఛారసాతౌ తం క్షేమస్య క్షితయః కృణ్వత త్రామ్ ।
స విశ్వస్య కరుణస్యేళ ఏకో మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 38
- (8) తమష్ణంత శవస ఉత్సవేషు నరో నరమవసే తం ధనాయ ।
సో అన్ధే చిత్ తమసి జ్యోతిర్విదన్ మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 39
- (9) స సవ్యేన యమతి వ్రాధతశ్చిత్ స దక్షిణే సంగృభీతా కృతాని ।
స కీరిణా చిత్ సనితా ధనాని మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 40
- (10) స గ్రామేభిః సనితా స రథేభిర్విదే విశ్వాభిః కృష్టిభిర్నృద్య ।
స పౌన్ద్యేభిరభూరశస్త్రైర్మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 41

(11) స జామిభిర్వక్ సమజాతి మిహేఽకజామిభిర్వా పురుహూత ఏవైః ।

అపాం తోకస్య తనయస్య జేషే మరుత్వాన్ నో భవత్సిన్ద్రో ఊతీ ॥

42

(12) స వజ్రభృద్ దన్యుహా భీమ ఉగ్రః సహస్రచేతాః శతనీథ ఋభ్వాః ।

చక్షుషో స శవపా పాశ్చజన్యో మరుత్వాన్ నో భవత్సిన్ద్రో ఊతీ ॥

43

(13) తస్య వజ్రః క్రద్వతి స్మత్ స్వర్ణా దివో స త్వేషో రవథః శమీవాన్ ।

తం సచవై సనయంతం ధనాని మరుత్వాన్ నో భవత్సిన్ద్రో ఊతీ ॥

44

(14) యస్యాఃకన్తం శవపా మానముక్తం పరిభుజిద్ రోదసీ విశ్వతః సిమ్హః ।

౩స పారిషత్ క్రతుభిర్మృతసాన్ మరుత్వాన్ నో భవత్సిన్ద్రో ఊతీ ॥

45

(15) స యస్య దేవా దేవతా న మర్తా ఆహ్వాన శవసో అవ్తమాపుః ।

స ప్రవక్తా త్వక్షసా క్షో దివశ్చ మరుత్వాన్ నో భవత్సిన్ద్రో ఊతీ ॥

46

(16) రోహిచ్చ్యావా సుమదంశుర్గమిద్యుజై రాయ ఋజ్రాశ్వస్యః ।

వృషణ్యంతంబిభ్రతీ ధూర్ధు రథం మర్తా చికేత నాహుషేష విక్షు ॥

47

(17) ఏతత్ త్యక్ త ఇన్ద్రో వృష్ట ఉక్తం వార్తాగిరా అభి గృణంతి రాధః ।

ఋజ్రాశ్వః ప్రష్టిభిరప్సరీషః సహదేవో భయమౌనః సురాధాః ॥

48

1. మిశహేఽ (వా.ప్ర.) మిశ్హేఽ (సా.మా.) 2. శమీవాన్—(వా.ప్ర.) 3. సపారిషత్ (వా.ప్ర.)

(18) దన్యాఙ్గో¹మ్యూగ్ంశ్చ పురుహూత ఏవైర్త్తిత్వా పృథివ్యాం శర్వీ ని బర్హీత్ ।

సనత్ క్షేత్రం సఖిభిః శ్వితేభిః సనత్ సూర్యం సనదపః సువజ్రః ॥

49

(19) విశ్వాహేష్టో² అదివక్తా నో అస్త్యపరిహ్వతాః సనుయామ వాజమ్ ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహంతామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యాః ॥

50

సూక్తము—100

ఋషి—వృషాగిరుఁడనుమహారాజుయొక్క పుత్రులు

ఋశ్రాశ్వాదులు అయిదుగురు రాజర్షులు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1.2) సీ॥ దానాదిశక్తులఁ దగఁగల్గుచును నెవ్వఁ డిష్టార్థములనెల్ల నిచ్చువాడో:

భూలోకమునకెల్ల భూనాథుఁడగుచుండి యమరలోకమునకు నధిపుఁడెవఁడో:

జీవరాకులుగోరు జీవనంబులనెల్ల చిత్తరంజకముగాఁ జేయునెవఁడో:

సరసమనస్సుతో జన్యంబులందెల్ల సాయమునేయంగ జరుగునెవఁడో:

గీ॥ గురుమరుత్తుల సంప్రీతిఁ గూడునెవఁడో, జంభుఁడను రాక్షసుని మున్ను చంపెనెవఁడో:

భక్తవర పాపములనెల్లఁ బాపునెవఁడో, యట్టి హరి మాకు రక్షలఁబెట్టుఁగాక: ॥

30

1. దన్యాఙ్గోమ్యూగ్ంశ్చ (త్రా.ప్ర.మా.సా.) దన్యాఙ్గోపూశ్చ (స్కం.భా.పా.)

* “స యో వృషైకోనా వర్షాగిరా ఋశ్రాశ్వాంబరీష, సహదేవ, భయమాన, సురాధసః, వృషాగిరో మహారాజస్యపుత్ర భూతాః ఋశ్రాశ్వాదయః, పంచరాజర్షయః సహజదంసూక్తందదృశుః అతస్తేకస్యసూక్తస్య ఋషయః” అని సాయనాచార్యుల వారు భాష్యము వ్రాయఁగా దానిననుసరించి యాంధ్రానువాదములో నైతము పేర్కొనఁబడినది. ఇది సరిగానున్నట్లు కన్పట్టదు. ఋశ్రాశ్వాదులు వృషాగిరుఁడను మహారాజునకుఁ బుత్రభూతులని సాయనుఁడు పేర్కొన్నాఁడు. (వృషాగిరో మహారాజస్య పుత్రభూతా ఋశ్రాశ్వాదయః) పుత్రభూతులనఁగాఁ బుత్రులని యర్థము కానేకాదు. ఋశ్రాశ్వాదులు వృషాగిరునకుఁ బుత్రులేయగుచో “వృషాగిరో మహారాజస్యపుత్రాః” అని విస్పష్టముగానే సాయనుఁడు పేర్కొనెడివాఁడు. “పుత్రభూతాః” అని పేర్కొన్నాఁడనఁగాఁ బుత్రులు కారనియుఁ బుత్రులవంటి వారనియు నర్థము. కాఁగా వృషాగిరుఁడు ఋశ్రాశ్వాదులైదుగురిని పుత్రులవలెఁజూచి యాదరించి పరిపోషించినాఁడని యర్థము—పైగా ససలు “వృషాగిరుఁడు” మహారాజునుటకుఁగాని ఋశ్రాశ్వాదులు నైదుగురును రాజర్షులను టకుఁగాని నాధారములేదు. ప్రాచీన కాలమున మహర్షుల పేర్లు-అనఁగా వేదర్షులపేర్లు రాజులును దదితరులును దమ సంతతికిఁ బెట్టుకొనెడివారు. అసలు దేవతల పేరులే వేదర్షులు పెట్టుకొన్నట్లుగా వేదములే ప్రమాణములై యున్నవి. కాఁగా వేదర్షులపేర్లు రాజులుగాని, మహారాజులుగాని, మామూలు జనులుగాని పెట్టుకొనుటలో వింతలేదు. వృషాగిరుఁడు మహారాజు కాకపోవచ్చు ననుమాట

1. నెవ్వఁడు (తా.పా.)

(3) ఉ॥ ఏవ్వడు మైత్రులంగలసి యే దైర భాసిలు సర్వకామదుం
 యెవ్వడు యుద్ధభూములను నీసున వైరుల ద్రుంచుచుండునో;
 యెవ్వని యాన మేయెడ సహీనదినేకుని బోలియుండునో;
 యవ్విధ పాకకాసనుడు హనులగొట్టుచు మమ్ముగొవుతన్ ॥

31

(4) ఉ॥ ఏవ్వని తీక్షణ్ణుష్టితతి యిద్ధనిభాకరుఁ బోలియుండునో;
 యెవ్వడు శత్రుమండలిని హీనముగా నొనరింపఁ జాలునో;
 యెవ్వని కాంతి వర్షముల నే దైరఁజేయునో; సంతసంబుతో
 సవ్విధ పాకకాసనుడు హనులగొట్టుచు మమ్ముగొవుతన్ ॥

32

(5) చ॥ 1 ద్భుకగమనంబువాడు కడుదేకువతో జలమిచ్చువాడు స
 స్మృతి గలవాడు మైత్రిగతమాన్యతఁ 2 గూర్చెడువాడు సంతత
 స్తుతిగనువాడు సర్వవిధ సుందరుడౌ నల గోత్రభిత్తు మా
 యతుల విపత్పరంపరల నాపుచు మమ్ములఁ గాచుచుండుతన్ ॥

33

(6) ఉ॥ సూనులమాట్కి రుద్రులను శోభిలఁగూడుచు శత్రుబృందముం
 బూనికతోడ యుద్ధమునఁ బోవఁగఁగొట్టుచు వాయుమండలిన్
 మానకగూడి వర్షమును మాటికిమాటికి నిచ్చువత్రి, స
 న్మానముగోరు మాకిపుడు మన్నన లిచ్చి పరిగ్రహించుతన్ ॥

34

(7) క॥ పురుహూతుం దరిజేతయుఁ, గర మనుల నొనర్చువాడు ఘనహయుఁ డస్మ
 త్పురుషులకు దీప్తినిచ్చుచుఁ, బరులకుఁ జీకటినిజేసి 3 పరఁగుత మహిమన్ ॥

35

యటుండఁగా నాతనికిఁ బుత్రభూతులైన ఋత్రాశ్వాదులు నైదుగురును రాజర్షులనుట కవకాశములేదు. ఋత్రాశ్వః అంటే సహదేవ, భయమాన, సురాధులు రాజర్షులు కాక పేదర్షులనియే చెప్పవచ్చును. ఈ పేదర్షుల నామములమీదఁ దదనంతర కాలః రాజులు, మహారాజులు, రాజర్షులు నేర్పడియుండ వచ్చును. ఉదాహరణకు అంబరీషునే తీసుకుందము. నాభాగుని కుమారుఁగ నంబరీషుఁడౌకడు, బిందుమతీ మాంధాతల పెద్దకుమారుఁడు మరొకఁడు, అయోధ్యానగరి రాజౌకఁడు, పద్మవతీ కుమారుడైన యిశ్మ వంశపురాజు నిశ్లే పెక్కు రంబరీషులున్నారు. ఇట్లే మిగిలిన వారును ననేకులున్నారు. ఇంతెందుకు? ఋగ్వేద స్కంధ భాష్యమ “సయోవృషే త్యేతత్ సూక్తం పఞ్చ ఋషయః వృషాగిరః పుత్రాః విదుః జానన్తి-దృష్టవన్త ఇత్యర్థః తేకునిరు న్నైర్వామదేయైరతత్కర్త ఇన్ద్రోవృష్ట ఇత్యస్యామృచి. ఋత్రాశ్వః—అంబరీషః—సహదేవః—భయమానః—సురాధాఇత్యేతే” విష్ణుష్టముగాఁ దేర్పొనఁబడినది. ఇందులో వృషాగిరుఁడు మహారాజుని పేర్కొనుట జరుగలేదు. సరికదా ఋత్రాశ్వాదులు ఋషుల దేర్పొనఁబడిరేగాని రాజర్షులుగా నుటంకింపఁబడలేదు. మీఁదుమిక్కిలి “వృషాగిరః పుత్రావిదుః” అని వృషాగిరుని పుత్రులు పేర్కొనుట జరిగినది. ఈ వృషాగిరుఁడు మహారాజుగాని. రాజుగాని కాకపోవచ్చును. కాఁగా సాయన భాష్యాధార భూత వెలసిన శ్రీ నేమానిదారి ఋషుల ప్రశస్తి ప్రామాణికము కానేరదు. (చూ. పీఠిక) వ.గో.కృ.

1. ద్రుత శక్తియు ప్రమాద వశమున వ్యావహారిక ప్రభావముతో “దృత”గా యతి స్థానములోఁ (రు—ఋల తార్కాః బ్రాయుక్తమైనది. ఋ—రులను దార్కారుగ వ్రాయుట యీ గ్రంథకర్తకు మంచినీళ్ళప్రాయముగాఁ గన్పట్టును. “దృత”ను “ధృత” మార్పుచో శబ్దదోషము పరిహార్యమగును. ఋగర్థమునకు భిన్నత్వమేర్పడదు. వ.గో.కృ.

2. ఏవ్వడువాడు (తొ.పా.) 3. పాలించుచుమున్ (తొ.పా.)

- (8) చ॥ మదమున శత్రుమండలిని మర్దనఁ జేయుమటంచు వేడ్కతోఁ
గదనములోఁ జరించు నెఱగాలులు పల్కును గోత్రభేధితో,
నెదను దలంచి మర్త్యగణ మింద్రుఁడు కాచునటంచు విత్తముం
బొదలుచుఁబల్కుచుండుటను బూజ్యుఁడు శక్రుఁడు మమ్ముఁ గావుతన్ ॥ 36
- (9) ఉ॥ మోహదమైన యుద్ధముల ముక్తినిబొందుచు నప్పుడప్పు డ
త్యాహిత విత్తరక్షలకు, నంచిత యుద్ధము వచ్చువేళ న
త్యూహనుబూని కాచుటకు, నోర్మినిగల్గు నరోత్తమాశిచే,
“బాహి” యటంచు వేడఁబడు పండితశక్రుఁడు మమ్ముఁ గావుతన్ ॥ 37
- (10) ఉ॥ వామకరంబుతో నరుల వంచుచు, దక్షిణ పాణితోడఁ బె
న్నీమముఁగల్గ హవ్యముల నేర్పునఁ దీయుచు, భక్తజాతికిం
గామిత విత్తసంచయము కాదనకుండ నొసంగునట్టి మా
స్వామి మహేంద్రుఁ డెల్లపుడు శాంతినిజేయుచు మమ్ముఁ గావుతన్ ॥ 38
- (11,12) సీ॥ మారుతముంగూడి మహి నుపాసకులకు నిష్ఠార్థములనెల్ల నిచ్చుచుండుఁ
బరిజన సహితుడై బండిపైఁగూర్చుండి వసురాశి నీయంగ వచ్చుచుండు
నిస్సహాయుండొచు నిఖిల శత్రుగణంబు శక్తిమూలంబునఁ జంపుచుండుఁ
బురుహూతుడై పరావర భేదమున్ వీడి జనులకు జయమును 1నలుపుచుండు
గీ॥ 2నల మరుత్సంఘమును రణమందుఁజేరి, వారి పుత్రులకున్ మఱి వారి పాత్ర
గణములకునెల్ల జయమును గలుఁగఁజేయు, చుండు హరిమమ్ముఁ గావుత నిందు వేట్కు ॥ 39
- (13) చ॥ పవీఁగొని చేత, రాక్షసులఁ బారఁగఁద్రోలుచు, శత్రు భీముడై
కవికృత సంస్తుతింబడసి కాంతులఁ బొందుచు విశ్వవేదియై
జవకరమైన సోమమతి జాగరణంబునఁ దన్నుఁగొల్పు న
ట్లవనతులైన భక్తులకు నాశ్రయమౌ హరిమమ్ముఁ గావుతన్ ॥ 40
- (14) క॥ నగభేది వజ్రమంతట, వగపుంబుట్టించు నిఖిల వైరులకెల్లన్
మగటిమిఁగల సూర్యునివలెఁ, దగవెలిఁగెడు వజ్ర కాచుఁ దప్పక మమ్మున్: ॥ 41
- (15) మ॥ బలసంపన్నము శంసనీయమునునై భాసించు నుత్సాహమున్
వెలయంగఁగొని రోదసిన్ ముదమునన్ వీక్షించి రక్షించు నా
బలభిత్తిఘటఁజేరి మారుతముతోఁ బాపంబులంద్రుంచి యు
జ్జ్వలుడై కావుత మమ్ము భక్తవరులన్ శాంతిన్ విడంబించుచున్ ॥ 42

*క॥ ఎవ్వని బలముంగనుఁగొని, యవ్వనుమానవగణంబు లందునో లజ్జన్
జివ్వన నా యింద్రుఁడు మము, నవ్వారిగఁ గాచుఁగాక నధికప్రీతిన్ ॥

43

(16) మ॥ అతిదీర్ఘవయవాభిరాజితములై యత్యంత భూషాతతి
ద్యుతిచే నొప్పెడు నెఱ్ఱగుఱ్ఱముల సందోహంబు, నేవేళ న
ద్గతి నుబ్బొంగెడు నల్లగుఱ్ఱముల ¹సంఘబొప్పు యానంబుపై
మతితోఁబోయి నృపాల యుద్ధములకున్ మాన్యాః జయంబందవే! ॥

44

(17) గీ॥ ఇంద్రుఁడాః కామితార్థము లిచ్చువాఁడః, యావృషాగిర పుత్రులౌ నంబరీష
ప్రముఖులన్ గూడి ²ముజ్రాశ్వ ప్రబలనుతులఁ, జిత్రగింపుటకయి నీవు చేరవలదె? ॥

45

(18) మ॥ పురుహూతుండగు నింద్రదేవుఁడు వడిన్ బోరన్ స్వప్రజంబుతో
నరులన్ ద్రుంచుచు వాయువారములతో నత్యంత సంపర్కముం
గరముంబొందుచు శత్రుమండలిని దాఁ గంపింపఁగా, జేయుచున్
ఖరఘృష్టిన్ వికసింపజేసి జలముం గల్పించుచుండెం గదా! ॥

46

(19) ఉ॥ మావయిఁ బక్షపాతమును మానక యింద్రుఁడు వెలుఁగాక! మే
మోపికఁబూని హవ్యములనొంది చరింతుముగాక! వృద్ధిచే
దీపిత ⁴భక్తసంతతికి దేవుఁడు మిత్రుఁడు భూమిదేవియుం
గావఱులౌచు మమ్ములను గాచుచునుండురుగాత నెంతయేన్ ॥

47

సూక్తమ్—101

ఋషిః—కుత్స్య ఆంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతి, 8-11 త్రిష్టుప్

(1) ప్ర మన్దినే పితుమదర్శతా వచో యః కృష్ణగర్భా నిరహన్నప్రజిశ్వనా ।

అవన్యవో వృషణం వజ్రదక్షిణం మరుత్వంతం సఖ్యాయ హవామహే ॥

51

* శ్రీ నేమానివారీ నూరవసూక్తములో 20 ఋక్కులున్నట్లు పొరపాటున భావించిరి. 43, 44, 45, 46, 47 పద్యములు క్రమముగా 16, 17, 18, 19, 20 ఋక్కుల కనువాదపద్యములుగా వ్రాతప్రతిలో (1వ సంపుటము 329పుట) వ్రాయఁబడి యివి ఋగ్వీరుద్ధములైనవి. 17వ ఋక్కుగా ననువదించఁబడిన “అతిదీర్ఘవయవాభిరాజితములై” ఇత్యాది మత్తేభవిక్రీడితము పదునారవ ఋక్కునకే యనువాదపద్యము. “ఎవ్వని బలముంగనుఁగొని” ఇత్యాది పద్యము 15 (పదినేనవ) ఋక్కుగమునకేయనువాదము. పదినేనవఋక్కునకు “బలసంపన్నము” ఇత్యాదిగాఁగలమత్తేభము “ఎవ్వనిబలముంగనుఁగొని” ఇత్యాది కందపద్యము రెండును ననువాదములని గ్రహింపవలయును. కాఁగా “అతిదీర్ఘవయ” వేత్వాదిగాఁగల మత్తేభము 16వ ఋక్కునకును “ఇంద్రుఁడాః కామితార్థము” లిత్యాది గీతపద్యము 17వ ఋక్కునకును, “పురుహూతుండగు” నిత్యాది మత్తేభము 18వ ఋక్కునకును “మావయిఁ బక్షపాతము” నిత్యాది ఉత్పలమాల 19వ ఋక్కునకును ననువాదములుగా గ్రహింపనగును. వ.గో.కృ.

1. సంఘంబంగల్గి (వ్రా.ప్ర.పా.) గణభంగము. వ.గో.కృ. 2. ముజ్రాశ్వప్రభువునుతుల (తొ.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 3. వందేః (వ్రా.ప్ర.పా. గణభంగము వ.గో.కృ.) 4. తక్తరాకులకు (తొ.పా.)

(2) యో వ్యంసం జాహృషాణేన మన్యునా యః శమ్సరం యో అహన్ పిప్రమవ్రతమ్ ।

ఇన్ద్రో యః శుష్టుమశుషం న్యావృణజ్ మరుత్వన్తం సఖ్యాయ హవామహే ॥

52

(3) యస్య ద్యావాపృథివీ పౌంస్యం మహద్ యస్య వ్రతే వరుణో యస్య సూర్యః ।

యస్యేన్ద్రస్య సిన్ధవః సశ్చతి వ్రతం మరుత్వన్తం సఖ్యాయ హవామహే ॥

53

(4) యో అశ్వానాం యో గవాం గోపతిర్వశీ య ఆరితః కర్మణీకర్మణీ స్థిరః ।

వీశోభిదిన్ద్రో యో అసున్వతో వధో మరుత్వన్తం సఖ్యాయ హవామహే ॥

54

(5) యో విశ్వస్య జగతః ప్రాణతస్పతిర్యో బ్రహ్మణే ప్రథమో గా అవిన్దత్ ।

ఇన్ద్రో యో దన్యాగ్ంరధరాగ్ం అవతిరన్ మరుత్వన్తం సఖ్యాయ హవామహే ॥

55

(6) యః కూరేభిర్హవ్యో యశ్చ భీరుభిర్యో దావద్భిర్హయతే యశ్చ జిగ్యుభిః ।

ఇన్ద్రం యం విశ్వా భువనాభి సందధుర్మరుత్వన్తం సఖ్యాయ హవామహే ॥

56

(7) రుద్రాణామేతి ప్రదిశా విచక్షణో రుద్రేభిర్యోషా తనుతే పృథుః క్రయః ।

ఇన్ద్రం మనీషా అభ్యర్చతి క్రుతం మరుత్వన్తం సఖ్యాయ హవామహే ॥

57

(8) యద్ వా మరుత్వః సర్వమే సధస్తే యద్ వా వమే వృజినే మూదయాసే ।

అత ఆ యాహ్యాధ్వరం నో అచ్ఛా త్వాయా హవిశ్చకృమా సత్యరాధః ॥

58

1. యో నిశ్వానాం.....కర్మణీస్థిరః (ద్రా.ప్ర. ఈ పాఠాంతరముతో సర్థమే మార్చునొందును. అశ్వవతికి విశ్వవతికి సంతరమెంతయని చెప్పగలము.) వ.గో.కృ

(9) త్వా¹యే¹న్త్రో¹ సో¹మం¹ సు¹ప మ¹సు¹దక్ష¹ త్వా¹యా హ¹విశ్చ¹కృ¹మా బ్ర¹హ్మ¹వాహః¹ :

అ¹థా ని¹యు¹త్వః¹ స¹గ¹ణో¹ మ¹రు¹ద్భి¹ర¹స్మి¹ య¹జ్ఞే¹ బ¹ర్హి¹షి¹ మా¹ద¹య¹స్వ¹ ॥

59

(10) మా¹ద¹య¹స్వ¹ హ¹రి¹భి¹ర్యే¹ త ఇ¹న్త్రో¹ వి¹ ష్య¹స్వ¹ శి¹పే¹ వి¹ సృ¹జ¹స్వ¹ ధే¹నే¹ :

ఆ త్వా¹ సు¹శి¹వ్ర హ¹రయో¹ వహ¹న్తూ¹శ హ¹వ్యా¹ని త¹తి¹నో¹ జ¹ష¹స్వ¹ ॥

60

(11) మ¹రు¹త్తో¹ని¹త్ర¹స్య¹ వృ¹జ¹న¹స్య¹ గో¹పా వ¹య¹మి¹న్ద్రో¹ణ స¹ను¹యా¹మ వా¹జ¹మ్ :

త¹నో¹ మి¹త్రో¹ వ¹రు¹ణో¹ మా¹మ¹హ¹న్తా¹మ¹ది¹తిః¹ సి¹న్ధుః¹ పృ¹థి¹వీ¹ ఉ¹త ద్యౌః¹ ॥

61

సూక్తము—101

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడు కుత్సుడు

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) ఉ॥ సందడిగా ఋజిశ్వుడును చక్కని రాజునుగూడి వజ్రియై
పొందుగ గర్భభారముల బొందుచునుండెడి కృష్ణకాంతులం
జెందుచుఁజంపి మిత్రముల జెన్నెసలారు మహేంద్రుడత్ర నా
నందము జేయవచ్చుటకు నందఱు సంస్తుతి జేయుఁడతనిన్ ॥

48

(2) ఉ॥ ఎవ్వడు వజ్రముంగొనుచు వృత్రుని జంపెనో యుగ్రమూర్తియై
యెవ్వడు శంఖరాసురుని నిద్ధచరిత్రుని శుష్టుడంచెనో
యెవ్వడు పిప్రురాక్షసుని నీడెనో యుద్ధములందు గిన్నతో
నెవ్వడు మారుతంబునకు నిష్టుడో వానిని మేము పిల్వమే? ॥

49

(3) గీ॥ ఎవని బలమంతటన్ వెలునెవనియాజ్ఞ, దలల దాల్చుచున్నారో తరణి సింధు
వరుణదేవులు వానిని వజ్రధరుని బిలుచుచున్నాము మైత్రితో మెలగుటకయి ॥

50

- (4) ఉ॥ ఎవ్వఁడు గోహయంబులకు నేర్పడ రాజయి వెలుచుండెనో
యెవ్వఁడు సర్వకర్మముల నేవుగ సుస్థిరుడై చెలంగునో
యెవ్వఁడు యాగశత్రువుల నేచిహరించునో! వాఁడు ప్రీతితో
రివ్వన వచ్చినట్లయినఁ బ్రేముడి వానినిమేము కొల్వమే! ॥ 51
- (5) చ॥ ఎవఁడు 1సమస్తజీవులకు నీకుఁడుగాఁ జరియించుచుండునో!
యెవఁడు సమస్త 2రాక్షసనిరీక్ష్యుఁడుగా వెలుఁగొందుచుండునో!
యెవఁడు గ్రహించె గోగణమునెంతయు వేడ్కను ముందుముందుగా
నెవఁడు మరుద్గణంబులకు నిష్టుఁడో! యా హరి మేముకొల్వమే! ॥ 52
- (6) ఉ॥ కూరులు వీరులుం బ్రధనశోభల పిడిన వార లెవ్వనిన్
“రార!” యటంచు వేడెదరో! రమ్యజయంబులఁ గలువారు నా
తీరునఁ జేయుచుండెదరో! దివ్యమరుద్గణవంద్యు వానినే
యారసి పిల్చుచుండుదు మనార్యులఁగొట్ట విశేషశక్తితోన్ ॥ 53
- (7) చ॥ మునుగొని సూర్యరూపమున మోదముతో నుదయించువాని, భూ
ఘనతర మధ్యవాక్కులను గల్పనఁ జేసెడువాని, బ్రాణిక్తై
జను లతిభక్తితో నుడువు చల్లని మాటలఁబొందు శక్రు మే
మనయము, బిల్వకుండుదుమె యత్యధికంబగు మైత్రిజేకొనన్ ॥ 54
- (8) మ॥ దివినున్నన్ భువినున్ననీవు హరిసంతృప్తుండవై శాలిలన్
జవముం బొందుచువెల్గువాడ వయినన్ బార్వధ్వరప్రక్రియా
నవలక్ష్మిం గన రమ్మ శాశ్వతభావా! నారాచ వేగంబునన్
సవిశేషంబుగ హవ్యముంచితిమి నీ సంతోష కార్యార్థమై ॥ 55
- (9) గీ॥ సోమముంబిండి శ్రద్ధతో కుభకరాగ్ని, యందు హవ్యము నుంచితి మమరదేవ!
మారుతముతోడఁ గూడుచు మసలకుండ, వచ్చి సోమముఁగొను మిచ్చవచ్చినటుల ॥ 56
- (10) చ॥ ధదవుడలవిప్పి సోమమును ద్రావఁగఁ దెర్వుము జిహ్వా నెంతయుం
జవమునుగల్గు నశ్వములఁ జయ్యనఁ దృప్తిని నొందు మింద్రుఁడా!
పవిగల నిన్ను వాజితతి పావక శాలకుఁ జేర్చుఁగాక! మా
నవ కృత హవ్యముంగొని, సునాశిక! మమ్ము ననుగ్రహింపవే! ॥ 57

1. సమస్తపాణులకు (తొ.పా.)

2. రాక్షసుల కీశకుఁడై (తొ.పా.) ఈ పాతమున కీశకుఁడై = సూర్యుఁడై యని యర్థము చెప్పవచ్చును. కాని గ్రంథకర్త “కీశకుఁడుగా” అని స్వహస్తముతోనే సవరించెను. ఈ సవరించిన పాతమునకు నైతము సూర్యుఁడని యర్థము చెప్పనగును. కాని గణభంగదోషమేర్పడును. “రాక్షసుల కీశకుఁడుగా వెలుగొందుచుండునో” రాక్షసులకు + ఈశుఁడుగా అనియే రచయిత సవరింపవలెనని నాఁడనుకొనెదమన్నఁ బ్రథమపాదములోనే “సమస్తజీవులకు నీకుఁడుగా” అనిపేర్కొన్నాఁడు. కావున నర్థరహితమైన పునరుక్తిగా నిలచును. సూర్యార్థకమైన “కీశ” శబ్దముంచి “సమస్తరాక్షసులకీశకుఁడుగా = సమస్తరాక్షసులకును సూర్యుఁడుగాననఁగాఁ గన్నెత్తిచూచుటకైన వీలులేనివాఁడుగా వెలుఁగొందుచున్నాడని చెప్పవచ్చును. కీశ శబ్దము ప్రసిద్ధమగుటను బై సవరణ చేయఁబడినది. అంతియే కాదు. “కీశ” శబ్దముంచుచో యతిభంగమేర్పడును. తద్దోష నివారణకుఁగేవలస్వరయతి నామోచింపవలయును. వ.గో.కృ.

† ఈ దశమ ఋగ్వేదమేద. సాయనాదుల సనుసరించిన యీ పద్యభావ మతిపేలవముగా నున్నది. వ.గో.కృ.

- (11) గీ॥ శత్రునాశకుడగు శ్రేష్ఠశక్తున కతి, రక్షణార్థులమయి యతిరాజమాన
భక్తముం బొందుదుము, 1దాని వరుణముఖ్య, లెల్ల గాపాడుదురుగాక నుల్లమలర ॥ 58

సూక్తమ్ — 102

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—జగతీ, 11 త్రిష్టుప్

- (1) ఇ॒హాం తే॑ ధి॒యం॑ ప్ర భ॑రే మ॒హా మహి॑మ॒స్య స్తోత్రే॑ ధి॒షణా॑ యత్ త ఆ॒నజే॑,
తమ॑త్సవే॑ చ ప్ర॒సవే॑ చ సా॒సహి॑మి॒న్ద్రం దే॒వాసః॑ శవ॑సామద॒న్నసు ॥ 62
- (2) అ॒స్య శ్రవో॑ న॒ద్యః స॒ప్త బి॒భ్రతి॑ ద్వా॒వాజే॑మా పృ॒థివీ॑ దర్శ॒తం వపుః॑,
అ॒స్మే సూ॑ర్యాచ॒న్త్రమసా॑భివక్షే శ్ర॒ధే కమి॑న్త్ర చిరతో వితర్తు॒రమ్ ॥ 63
- (3) తం స్మా రథం॑ మ॒ఘవ॑ ప్రావ॑ సాతయే జైత్రం॑ యం తే అను॒మదా॑మ సంగ॒మే,
ఆ॒జా న ఇన్త్ర॑ మనసా పురు॒ష్టుత త్వా॑యద్యో॒మ ము॒వశ్చర్మ॑ యచ్చ నః ॥ 64
- (4) వ॒యం జయే॑మ త్వయా॑ యు॒జా వృ॑తమ॒స్మాకమంశ॑ముద॒వా భరే॑ భరే,
అ॒స్మభ్య॑మిన్త్ర పరి॒వః సు॒గం కృ॒ధి ప్ర శత్రూ॑ణాం మ॒ఘవ॑ వష్ట్యా రు॒జ ॥ 65
- (5) నానా॑ హి త్వా హ॑వమానా జనా ఇ॒మే ధనా॑నాం ధర్త॒రవసా॑ విప॒వ్యవః॑,
అ॒స్మాకం॑ స్మా రథ॒మా తిష్ఠ॑ సాతయే జైత్రం॑ హీన్త్ర॑ నిభృ॒తం మన॑స్తవ ॥ 66

(6) గో॒జితా॑ బా॒హూ అ॒మిత॑క్రతుః సి॒మః క॑ర్మ॒స్కర్మ॑జ్ఞత॒మూతిః॑ ఖ॒జంక॑రః ।

అ॒కల్ప॑ ఇ॒న్ద్రః ప్ర॒తిమా॑న॒మోజ॒సాధా॑ జనా॒ వి హ్వ॑యన్తే సి॒షాస॑వః ॥

67

(7) ఉత్ తే॑ శతా॒న్యఘ॑వ॒న్నుచ్చ॑ భూయ॒స ఉత్ స॒హస్రాద్ రి॒రిచే॑ కృ॒ష్టిఘ॑ శ్రవః ।

అ॒మాత్రం త్వా॑ ధి॒షణా॑ తి॒వ్వీషే॑ మ॒హ్యధా॑ వృ॒త్రాణి॑ జి॒ఘ్నే పు॑రం॒వర॑ ॥

68

(8) త్రి॒విష్టి॑ధాతు ప్ర॒తిమా॑న॒మోజ॒నస్తి॑స్రో భూమి॒ర్నృప॑తే త్రి॒ణి రో॒చనా॑ ।

అ॒తీదం॑ వి॒శ్వం భు॑వ॒నం వ॑వక్షి॒థాశత్రు॑రి॒న్ద్రః జ॒నుషా॑ స॒నాద॑సి ॥

69

(9) త్వాం దే॒వేషు॑ ప్రథ॒మం హ॑వామహే త్వం బ॒భూథ॑ పృ॒తనా॑ను సా॒సహిః॑ ।

సేమం నః కారు॑ముపమ॒న్యము॒ద్భిద॒మిన్ద్రః॑ కృ॒ణోతు॑ ప్ర॒సవే॑ రథం పు॒రః ॥

70

(10) త్వం జిగే॑థ న ధనా దురో॒ధిధా॑ర్యే॒ష్వాజా॑ మ॒ఘవన్ మ॒హత్స॑ చ ।

త్వాము॒గ్రమ॑వసే సం శి॒శీమ॒న్యథా॑ న ఇ॒న్ద్రః హ॑వనే॒షు చోద॑య ॥

71

(11) వి॒శ్వాహే॑న్ద్రో అధి॒వక్తా॑ నో అ॒న్త్యపరి॑హ్వృతాః సను॒యామ॑ వాజి॒మ్ ।

తన్నో మి॒త్రో వరు॑ణో మామహ॒న్తామ॑ది॒తిః సి॒న్ధుః పృథి॑వీ ఉ॒త ద్యౌః ॥

72

సూక్తము—102

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడగు కుత్సుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) ఉ॥ మేమొనరించు సంస్తుతులు మిక్కిలి నీకుఁ బ్రయంబులౌట పె
స్నిమముతో భవన్ముతుల నిత్యము చేయుచు నుంటిమయ్యః యో
సోమహితుండః ఋత్విజులు శోభిలు విత్తము నొంది భక్తి నీ
నామము వాడుచుండి నిను నాకవిభూః కొనియాడకుందురే ॥ 59
- (2) గీ॥ త్వద్యశస్సును నదు లేడు ధర్మదేవః, చాటుచున్నవి, దివిభువిఁ ¹జారురూప
మును ధరించుచున్నవి, యిన శశాంక, రూపములు వెల్లుచుండె, నీరూపువలన ॥ 60
- (3) క॥ ఏ రథమున్ మేమందఱ, మారసి కొనియాడుచుందు మనులన్ శ్రీతో
నా రథము నెక్కి-వచ్చుచు, నేరుపునన్ ధనమునిమ్ము నిత్యధనపతిః ॥ 61
- (4) చ॥ అనిమొననుండి శత్రువుల సంపెదమయ్యః భవత్సహాయతం
గనుఁగొని యుద్ధరంగములఁ గ్రాలెడు వైరులఁ జంపుమయ్యః వేఁ
జనిగొని మాకు విత్తమును బంచఁగదయ్యః సుఖప్రదంబుగన్
దనుజుల వీర్యసంపదను దద్దయుఁ గొట్టఁగదయ్యః శక్రుఁడాః ॥ 62
- (5) ఉ॥ పెక్కురు నీదు నేవకులు పిల్లరు నిన్ను స్వరక్షణార్థమై
యొక్కుచు రమ్యయానమును నెక్కడకై నను బోఁక నిక్కమౌ
మక్కువతోడ మాకడకు మానుగవచ్చి ధనంబు సీయుమాః
తక్కువకాని సీమవసు ధన్యుడః నిశ్చలమైనదేగదాః ॥ 63
- (6) ఉ॥ అంచిత విక్రమంబున ²మహాపవిఁ గొట్టుచు నాలఁ దెచ్చినా
వెంచెడు కర్మకారులకు నిష్ఠఁడవై వెలుఁగొంది వైరులన్
మించి సమస్త యుద్ధముల మేదురకీర్తిని బొందినావు క
న్పించెడు వీర్యసంపదకుఁ బెద్దపుకావఁబె నీవు శక్రుఁడాః ॥ 64
- (7) గీ॥ నీవాసంగిన యన్నంబు నిత్యశుభదః, నక్షయంబయి వెలుఁగొంది యవనిలోన
వెల్లుచుండునుగాన నా వివిధమతుల, సరసమతి విని వైరుల సంహరింపు ॥ 65

* ఆంధ్రానువాదము ప్రాతప్రతి (1వ. సంపుటము 333 పుట.) లో నీ 102వ సూక్తమునకుఁ బాఠపాటన ఋషి పేర్కొనఁబడలేదు. సంస్కృత మూలముననుసరించి యీ ఋషి పేర్కొనఁబడినాడు. వ.గో.కృ. 1. సరసరూప (తొ.పా.) 2. మహాపతి (ప్రా.ప్ర.పా.)

- (8) చ॥ ఘనుడవు జాతవేదుడవు కావున ముప్పిరి త్రాడురీతిగా
జనులకునెల్ల దోడుపడఁ జాలినవాడవు, మూడుమూర్తులం
బనివడి మూడులోకముల ధానిలజేయుచు విశ్వమంతయుం
గనుఁగొని మోయువాడవును గాంక్షితముల్ ¹నెఱవేర్చు మింద్రుడా! ॥ 66
- (9) చ॥ దివిజులలోన ముఖ్యుడవు దిట్టవు వైరులద్రుంపఁ గావునన్
వివిధములైన యిష్టులకు వేయి విధంబులఁ బిల్చుచుంటిమో
యవగత కాంక్షితార్థః హరి! యంచిత పుత్రుని శత్రునాశకుం
బ్రవిమలునిచ్చి యుద్ధములఁ జారెడునట్టు లొనర్చు యానమున్ ॥ 67
- (10) ఉ॥ శత్రువులన్ జయించి ఖలశాత్రవ విత్తమునెల్ల దెచ్చుచున్
మిత్రులకెల్ల నిచ్చుచును మెచ్చులు బొందుచునుండె దీవు, స
చ్చిత్రములైన యుద్ధములఁ జేతనముం గలిఁగించుచుంటి వో
మిత్రమః మా సువాక్కువిని ²మిత్రతఁజూపుము మాపయింగృహన్ ॥ 68
- (11) ఉ॥ శత్రుఁడుమాపయిన్ మిగులజాలిని బొందుచునుండుఁ గావునన్
వక్రముగాని భక్తి మెయి వానిని గొల్చుచు నన్నమంతయున్
సక్రమరీతిఁ బొందెదము చాలఁగ ధానిని దేవమాతయున్
విక్రమశాలి మిత్రుఁడును వీరును వారును గాచుచుండుతన్ ॥ 69

సూర్యమ్—103

ఋషిః—రుత్పతింగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

చంద్రః—త్రిపుష్.

- (1) తత్ త ఇన్ద్రియం పరమం పరాచై రచారయన్త కవయః పురేదమ్ ।

క్షమేదమన్యద్ ¹దివ్యగన్మదన్య సమి పృచ్ఛతే నమనైవ కేతుః ॥ 73

- (2) స ఛారయత్ పృథివీం పప్రథచ్చ వశ్రేణ హత్వా నిరపః సర్వర్థ ।

అహన్మహిమధిగద్రాహిణం వ్యహన్ వ్యంసం మమవా శచీధిః ॥ 74

(3) స జాతూభ్రూ శ్రద్ధధాన ఓజః పురో విభిష్టన్నచరద్ వి దాసీః ।

విద్వాన్ పత్రీన్ దన్యవే హేతిమస్యాకర్కం సహో వర్ధయా ద్యుమ్నమిన్ద్రా ॥

75

(4) తదూచుషే మానుషేమా యుగాని కీరేన్యం మఘవా నామ బిభ్రత్ ।

ఉపప్రయః దస్యహత్యాయ పత్రీ యద్ధ సూనుః శ్రవసే నామ దధే ॥

76

(5) తదస్యేదం పశ్యతా భూరి పుష్టం శ్రదిన్ద్రస్య ధత్తన పీర్షాయ ।

స గా అవిన్దత్ సో అవిన్దదత్వా త్వ ఓషధీః సో ఆవః స వవాని ॥

77

(6) భూరి కర్మణే వృషభాయ వృష్ణే సత్యశుష్మాయ సునవామ సోమమ్ ।

య ఆదృత్యా పరిపన్థీవ కూరో కయజ్వనో విభజన్నేతి వేదః ॥

78

(7) తదిన్ద్రా ప్రేవ పీర్షం చకర్త యత్ ససన్తం వజ్రేణాబోధయోఽహమ్ ।

అను త్వా పత్నీర్హృషితం వయశ్చ విశ్వే దేవాసో ఆమదన్నసు త్వా ॥

79

(8) శుష్టం పిప్రుం కుయవం వృత్రమిన్ద్రా యదావధీర్వి పురః శమ్పరస్య ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహవ్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యాః ॥

80

1. పృషే (వా.ప్ర.)

సూక్తము—103

ఋషి—అంగిరఃపుత్రుడగు కుత్సుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) చ॥ కవివరులెల్ల నీబలము గాంచిరి మున్నతిసూక్ష్మబుద్ధితో
నవనిని నగ్నిరూపమును నంచిత మానవ లోకమంతటన్
రవిగ వెలుంగు రూపమును రాయఁడః నీయవి తత్స్వరూపముల్
ప్రవిమలకేతనద్వయముభంగిఁ జెలంగుచు నుండు మైత్రితోన్ ॥ 70
- (2) చ॥ పుడమినిగల్గి మానవులఁబూని చరించుచు వజ్రధారచే
వడివడి వృత్రదానవుని వంచినపిమ్మట వర్షమంతటం
గడుఁబడునట్లొనర్పితివి 1కాదనకుండఁగ రౌహిణుండు తాఁ
బడి చెడునట్లు నేసితివి పాకహరా! నినుఁజెప్ప శక్యమే ॥ 71
- (3) మ॥ బలసాధ్యుంబగు కార్యమెల్ల జరుపన్ బద్ధుండ వో యింద్రుఁడా!
దశిఠారాతిపురీవిచిత్రవితతిందగ్ధంబుఁ గావించుచున్
విలసత్స్మితము లాలకించి యరులన్ వేర్వేరుగాఁ గొట్టినా
వలఘుస్తోతలు కీర్తివంతులగునట్లాత్రంబుతోఁ జేయుమా! ॥ 72
- (4) ఉ॥ వైరులతోడ యుద్ధములు వచ్చినయప్పుడు పాతకాశికిన్
సారస కీర్తి సంపదలఁ జాల బలంబునుగల్గఁ జేతువో
వీరుఁడః సూర్యరూపమున వేరు యుగంబులు చేయుచుంటి వీ
వారయ శత్రునాశకరమైన పవిం గొనినావు కీర్తికై ॥ 73
- (5) ఉ॥ పాకహవీర్యమెల్ల బహుభంగుల వృద్ధినిఁ బొందెఁగాన న
స్తోక బలంబుఁ జూచి కడుఁ దోరపుభక్తిని బొందుఁడీ జనుల్
నాక పురీశ మూలమున నట్టులు వాఙులు వర్షభూములుం
దేకువఁ జేకొనంబడెను ద్రిప్పడు బుద్ధులు వానికై వడిన్ ॥ 74
- (6) ఉ॥ కూరుఁడు శక్రదేవుఁ డతిచోరుని చందము యాగసక్రియల్
చేరనివారి విత్తములఁ జేత హరించు చొనంగుఁగాన, న
త్కారపురస్సరంబులగు 2కర్మలఁగల్గెడు వానికై ముదం
బారసి తీయుచుంటి మిపు డంచిత సోమరసంబు వేడ్కతోన్ ॥ 75

* అంత్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో (1వ. పంపుటము. 335వ పుట.) 103వ సూక్తమునకు ఋషిని జేర్చినలేదు. సంస్కృతమూలము ననుసరించి ఋషినామ ముటంకింపఁబడినది. చ.గో.కృ. 1. కాదనకుండఁగు (తొ.పా. “గ” వ్రాయఁబోయి పొరపాటున “గు” వ్రాసెను. రచయిత స్వయముగా “కాదనకుండల” అని సవరించెను. అనకుండన్ + అల = అనకుండం అనునది ద్రుత ప్రకృతికదుస్సంధి. కావున “కాదనకుండఁగ” అని సవరించుట జరిగినది. చ.గో.కృ. 2 కర్మవరుండగు. (తొ.పా.)

- (7) గీ॥ మదముచే విష్ణువీగెడు మాయదారి, వృత్ర వజ్రాయుధముఁబూని వివిధగతులఁ
జంపఁగనె దేవకాంతలు చాలఁదుష్టి, నందియుండిరి నీ బల మధికమింద్రః ॥

76

- (8) గీ॥ త్రోసిరాజు నేసి దుష్టవృత్రాదులఁ, బాడునేసినావు పట్టణముల
నీ నిమిత్త మేము నెఱవేర్చునున్నట్టి, వేడికోలులన్ని వెలయుఁగాకః ॥

77

సూక్తమ్—104

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) యోనిష్ట ఇన్ద్రో నిషదే అకారి తమా ని షీద స్వానో నర్వాః ।

విముచ్ఛ్యా వయోకవసాయాశ్వాః దోషా వస్తోర్వహీయసః । ప్రపిత్యే ॥

81

- (2) ఓ త్యే నర ఇన్ద్రో మూతయే గుర్నా చిత్ తా త్వద్యా అధ్వనో జగమ్యత్ ।

దేవాసో మన్యం దాసన్యశ్చమ్న తే న ఆ వక్షత్సువితాయ వర్ణమ్ ॥

82

- (3) అవ త్మనా భరతే కేతవేదా అవ త్మనా భరతే ఫేనముదః ।

క్షీరేణ స్నాతః కుయవన్య యోషే హతే తే స్యాతాం ప్రవణే శిషాయాః ॥

83

- (4) యుయోప నాభిరువరస్యాయోః ప్ర పూర్వాభిప్రేరతే రాష్ట్రీ కూరః ।

అజ్ఞాసీ కుశీ వీరవత్నీ పయో హిన్వానా ఉదభిర్నరవే ॥

84

1. నిద్రఁబోయెడి (వ్రా.ప్ర.పా.) నిద్రఁబోయెడి వానిని వధించుట మనకార్యముకాదు. సంస్కృతములములో “నీద్రా” ర్థకమైన పదమేదియు లేదు. సాయనభావ్యములోఁగాని తదితర భావ్యములలోఁగాని నిద్రార్థము వ్రాయలేదు. “సనన్త” అన్నప్పుడు “సన” నిశ్చింతార్థకముగాఁ గొందఱు పేర్కొనిరి. నిశ్చింతగ నుండుటవేరు. నిద్రపోవుటవేరు. కావునఁబైవిధముగా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ. 1. ప్రయిత్యే (వ్రా.ప్ర.)

(5) ప్రతి యత్ స్యా నీధాదర్శి దస్యోరోక్ నాచ్ఛా సదనం జానతీ గాత్ ।

అథ స్యా నో మమవజ్ఞుర్కృతాదిన్మా నో మమేవ నిష్ఠపీ పరా దాః ॥

85

(6) స త్వం న ఇన్ద్రో సూర్యో సో అప్స్వనాగాన్త్వ ఆ భజ జీవశంసే ।

మాన్తరాం భుజమా రీరిషో నః శ్రద్ధితం తే మహత ఇన్ద్రియాయ ॥

86

(7) అథ మన్యే శ్రత్ తే అస్మా అదాయి వృషా చోదస్వ మహతే ధనాయ ।

మా నో అకృతే పురుహూత యోనా విన్ద్రో ఊర్ధ్వద్భ్యో వయ ఆసుతిం దాః ॥

87

(8) మా నో వహీన్ద్రో మా పరా దా మా నః ప్రియా భోజనాని ప్ర మోషీః ।

అక్షా మా నో మమవజ్ఞుక్ర నిర్భేన్మా నః పాత్రా భేత్ సహజానుషాణి ॥

88

(9) అర్వాజేహి సోమకామం త్వాహరయం సుతన్తస్య పిబా మదాయ ।

ఉరువ్యచా జతర ఆ వృషస్య పితేవ నః శృణుహి హూయమానః ॥

89

సూక్తము—104

ఋషి—కుత్సుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) ఉ॥ మానకవేదికన్ మిగుల మానుగజేసితి మింద్రః నీకుఁ బె
న్నానికతోడ యానమును బొల్పెనలారఁగ నీడ్చునట్టి నీ
యానహాయంబులన్ విడచి యందముగా దయనేయుమాః వడిన్
యాన విముక్తమై యలరు నశ్వము పట్టునుజేరుకై వడిన్ ॥

78

* అంగిరసపుత్రుడు కుత్సుడు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ.

- (2) మ॥ యజమానావన¹ సక్రియా విషయమై యాచించు మే మెల్ల స
దృజమానామర దేవు భాగ్యసహితున్ భావింప నా యింద్రుడే
సుజనుల్ మెచ్చగ మాకు రక్షితుడున్ సూక్ష్మార్థముల్ చూపుచున్
యజనాశిం బడగొట్టు శత్రువులకున్ హానిం గడుం జేయఁడే ॥ 79
- (3) గీ॥ అన్యధనముల హరియించి యంబులోన, దాగియున్నట్టి కుయవుని దర్ప మడచి
వానియోషాద్వయంబును వారిలోన, స్నానమొనరింపఁ జంపవె! ²శక్రః సీవు ॥ 80
- (4) గీ॥ కుయవుఁ డుదకంబులోపలఁ గూరుచుండి, వృద్ధిఁ బొందుచు నుండఁగ విశ్వవంద్యః
యంజసీముఖ్యునదులన్ని యసురపతిని, గాఁచినను వాని వధియింపఁగలిగినావు ॥ 81
- (5) చ॥ రయమున గోవుపోయి కడు రాజిలువత్సముఁ జూచునట్లుగాఁ
కుయవునిచోటు మేము కనుఁగొంటిమి దానినె సీవు చూచి ని
ర్భయముగ వానిఁజంపితివి బాధలు ద్రోలుచు వీడకుండుమా
యయః నుము, జారపూరుషుఁడు హస్తనంబును వీడురీతిగన్ ॥ 82
- (6) ఉ॥ భానుసవర్యఁ జేయు మతిభాగ్యమొసంగుము, పాపమంతయుం
బూనికతో హరించి మముఁ బూతులఁగా నొనరించు తుష్టితో
మానుగఁ గామినీ యుదర మధ్యమునన్ విలసిల్లుచుం గడున్
జానుగలట్టి బిడ్డలను జాలఁగఁ జూచుచుఁ గోర్కెఁ దీర్పుమా! ॥ 83
- (7) ఉ॥ పిమ్మట దెందమందు నినుఁ బెద్దగ నెంచుచునంటి మింద్రుడఁ
నమ్ముము ³మాదుమాటలను నవ్వులు కావివి కాంక్షితార్థదాః
నెమ్మి ధనార్జనంబునకు నేర్పునొసంగుము గేహ మర్థశూ
న్యంబుగఁ జేయకుండి నరయాచిత భక్తము నిమ్ము పాలతోన్ ॥ 84
- (8) గీ॥ మమ్ము విడువకుండ మహితాత్మః రక్షింపు, ధన మొసంగుమయ్యః ధర్మబుద్ధి
గర్భమందునున్న ఘనసంతతిచ్చేద, మెఱిగి చేయకయ్యః యిష్టికర్తః ॥ 85
- (9) ఉ॥ సోమరసాభిలాషివని శూరులు వెప్పఁగ నాలకించి యీ
సోమరసంబుఁ దీసితిమి శూరుఁడ! యిష్టికి వచ్చి వేడ్కతో
సోమమునెల్లఁ గ్రోలి పిత సూనుని మాట గ్రహించునట్లు పె
న్నీమముతోడ మా నుడువు ⁴సీవును విందువుగాకఁ బేర్మితోన్ ॥ 86

సూక్తమ్ 105

ఋషిః—త్రిత ఆప్త్యః, కుత్స ఆంగిరసో వా

దేవతా—విశ్వేదేవాః

చందః—సంక్తిః, రి-యవమధ్యా మహాబృహతీ 19-త్రిష్టుప్

(1) చ॒న్ద్రమా॑ అ॒స్వగ్న॑స్త॒రా సు॒వర్ణో॑ ధా॒వతే॑ ది॒వి ।

స వో॑ హి॒రణ్య॑నే॒మయః॑ ప॒దం వి॒ష్టన్తి॑ వి॒ద్యుతో॑ వి॒త్తం మే॑ అ॒స్య రో॑ద॒సీ ॥

90

(2) అ॒ర్థమి॑ద్ వా ఓ అ॒ర్థిన॑ ఆ జ్ఞా॒యా యు॑వతే॒ పతి॑మ్ ।

తు॒జాతే॑ నృ॒ష్ట్యం ప॑యః పరి॒దాయ॑ ర॒సం దు॑హే వి॒త్తం మే॑ అ॒స్య రో॑ద॒సీ ॥

91

(3) మో॒ మ దే॑వా అ॒దః స్వ॒గర॑వ పాది ది॒వస్ప॑రి ।

మా సో॒మ్యస్య॑ శం॒భువః॑ శూ॒నే భూ॒మ కదా॑ చ॒న వి॒త్తం మే॑ అ॒స్య రో॑ద॒సీ ॥

92

(4) య॒జ్ఞం పృ॑చ్ఛామ్య॒వమం॑ స తద్ దూ॒తో వి వో॑చతి ।

క్వ ఋ॒తం పూ॒ర్వ్యం గ॒తం క॒స్తద్ బి॒భర్తి॑ నూ॒తనో॑ వి॒త్తం మే॑ అ॒స్య రో॑ద॒సీ ॥

93

(5) అ॒మీ యే॑ దే॒వాః ప్థ॑న త్రి॒ష్వా రో॑చ॒నే ది॒వః ।

కద్ వ ఋ॒తం కద॑నృ॒తం క్వ ప్ర॒తాన॑ వ ఆ॒హతి॑ర్వి॒త్తం మే॑ అ॒స్య రో॑ద॒సీ ॥

94

(6) కద్ వ ఋ॒తస్య॑ ధర్ష॒సి కద్ వరు॑ణస్య చక్ష॒ణమ్ ।

కద॑ర్య॒ష్టౌ మ॒హస్ప॑తీ క్రా॒మేమ దూ॒ధ్యో వి॒త్తం మే॑ అ॒స్య రో॑ద॒సీ ॥

95

- (7) అహం సో ఆస్మి యః పురా సుతే వదామి కాని చిత్ ,
తం మా వ్యన్త్యాఞ్ఞోఽవృక్ న తృష్టజం మృగం విత్తం మే అన్య రోదసీ ॥ 96
- (8) సం మా తపన్త్యభితః సపత్నీరివ పర్శవః ,
మూషో న శ్చాన్యదన్తి మాద్యః స్తోతారం తేతక్రతో విత్తం మే అన్య రోదసీ ॥ 97
- (9) ఆమి యే సప్త రశ్మయప్తత్రా మే నాభిరాతతా ,
త్రితస్తద్ వేదాన్త్యః వ జామిత్వాయ రేభతి విత్తం మే అన్య రోదసీ ॥ 98
- (10) ఆమి యే వజ్ఞోక్షణో మధ్యే తప్తర్మహా దివః ,
దేవత్రా ను ప్రవాచ్యం సద్రీచీనా ని వాపృతుర్విత్తం మే అన్య రోదసీ ॥ 99
- (11) సుపర్ణా ఏత అనతే మధ్య ఆరోధనే దివః ,
తే సేధన్తి పథో వృక్తం తరన్తం యహ్వాతీరపో విత్తం మే అన్య రోదసీ ॥ 100
- (12) సన్యం తదుక్త్యం హితం దేవాసః సుప్రవాచనమ్ ,
ఋతమర్హన్తి సిద్ధవః సత్కం తాతాన సూర్యో విత్తం మే అన్య రోదసీ ॥ 101
- (13) అగ్నే తవ త్యదుక్త్యం దేవేష్వస్త్వాప్యమ్ ,
స సః సత్తో మనుష్వదా దేవాన్ యక్షి విదుష్ట రో విత్తం మే అన్య రోదసీ ॥ 102
- (14) సత్తో హోతా మనుష్వదా దేవాన్ అచ్చా విదుష్టరః ,
అగ్నిర్హవ్యా సుపూదతి దేవో దేవేషు మేదిరో విత్తం మే అన్య రోదసీ ॥ 103

(15) బ్రహ్మ కృణోతి వరుణో గాతువిదం తమీమహే ।

హ్యర్ణోతి హృదా మతిం నవ్యో జాయతామృతం విత్తం మే అన్య రోదసి ॥

104

(16) అసౌ యః పథా ఆదిత్యో దివి ప్రవాచ్యం కృతః ।

న స దేవా అతిక్రమే తం మర్తాసో న పశ్యథ విత్తం మే అన్య రోదసి ॥

105

(17) త్రితః కూపేవహితో దేవాన్ హవత ఉతయే ।

తమృత్రావ బృహస్పతిః కృణ్వన్నం హూరణాదురు విత్తం మే అన్య రోదసి ॥

106

(18) అరుణో మా సకృద్ వృకః పథా యంతం దదర్శ హి ।

ఉజ్జిహితే నిచాయ్యా తప్తేన పృష్ట్యామయా విత్తం మే అన్య రోదసి ॥

107

(19) ఏనాజ్ఞాపేణ వయమిన్ద్రోవన్తోఽభి ష్యామ పృజనే సర్వవీరాః ।

తనో మిత్రో వరుణో మామహన్తా మదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

108

సూక్తము—105

ఋషి—కుత్సుడు *

దేవత—విశ్వేదేవతలు

(1) చ॥ పౌలుపుగ వారి మధ్యమును బొందుచు భాసిలు సూర్యు కాంతితో
మెలగెడు చంద్రదీధితులు మేనువయిం బ్రసరింపకుంట నే
సలయుచునుంటిఁ గష్టముల యార్తిని బోవగఁజేసి వెంటనే
కలిగిన బాధలన్నిటిని గాంచి హరింపుము భక్తవత్సలా! ॥

87

* ఆ పుస్తకమున త్రితుడు లేరా అంగిరస పుత్రుడైన కుత్సుడు అని సంస్కృతములము. వ.గో.కృ.

- (2) చ॥ ధనమునుగోరు మానవులు తద్దయు విత్తముఁగాంచి కాంతలన్
ఘనముగఁబొంది సౌఖ్యమును గౌరవ సంతతితోడ వెలుచుం
దనియుచు నుండ నే నిచట దండిగ బాధల నొందుచుండగాఁ
గన వదియేమి? రోదసిరొ: కల్గవె నీకు దయా విశేషముల్ ॥ 88
- (3) గీ॥ నా వియోగ శ్రమంబున నలయుచున్న, ప్రియముఁ గుందుచునుండుఁ దాఁబెద్దదె న
బాధ నారసి నన్దీయ బావినుండి, గగన భూదేవతలు మీరు కదలిరండు ॥ 89
- (4) చ॥ తిరముగ బావినుండి ననుదీయక యుండిన తండ్రి తాతయున్
నరకములోన జారి గడునాశముఁ బొందెద అట్లు లెన్నఁడున్
జరగక యుండునట్లు నను, జయ్యసఁదీయరె నూతినుండి ని
ర్జరవరులార! పెద్దలకుఁ జల్లని పుత్రకబిక్షపెట్టరే: ॥ 90
- గీ॥ అమరులకు నగ్రగణ్యుడౌ నగ్నిదేవు, దెచ్చటన్నాఁడౌ తద్గుణమెందు నిలచి
యున్నదౌ తెలియఁజేయంగ నుచితరీతి, నగ్నినడిగెద రోదసి: యవనమిడవె: ॥ 91
- (5) కా॥ పాతాళాచులయందు వెలుచుఁగడున్ భాసిల్లు నాదిత్యుతో,
జేతోమోదము నొందఁజేరి, నుతులం జిత్తంబులో, బెట్టుచున్
భ్యాతిం బొందెడునట్లు వైరిగణముం గారించు మీరిప్పు డే
రీతిం మాపయి, జూపకుండిరొ: దయన్ ఋక్ సుత్యులారా: తగన్ ॥ 92
- (6) క॥ ఎచ్చటికిఁబోయెఁ బోషణ, మెచ్చటకున్ వరుణుఁడరిగి యెందుండెనొకో:
యెచ్చట నర్యముఁడుండెనొ:, నచ్చముగా నెఱుంగనైతి నమరాధీశున్ ॥ 93
- పాఠాంతరము
- గీ॥ ప్రీతితో దర్శనమొసంగి ప్రియముఁగూర్చు, వరుణుఁడెచ్చట దాగెనో వై రిగణము
సంతమొందించు నర్యముఁ 1డెంతవాఁడౌ, నన్నురోదసి: కాపాడు: సన్నతాంగి: ॥ 94
- (7,8,9) సీ॥ మృగమును దోడేలు మ్రింగెడునట్టులు, సంతతిలేమి నన్లంపుచుండె
సవతులు మగనిని సాధించునట్టులు, నూతి దరుల్ నన్ను నొక్కుచుండె
నెలుక దారములను నింపుగాఁదినునట్లు, బిట్టుదుఃఖము పీడఁ బెట్టుచుండె
స్వర్లోకమందుండు సప్తజీవ స్వరూపమున వర్తించెడు భాను కిరణ
గీ॥ ములను నాప్రాణమంతయుఁ గలియుచుండె, నుదకపుత్రుఁడు త్రితుఁడు నే నున్నరీతి
నెఱిఁగియుండెను మరియెవ్వఁడెఱుఁగుదాని, 2నింద్రుఁడ: త్రితుఁడ: రోదసి: యీరు రండు॥ 95

1. డెంతఁగలఁడో, నన్నురోదసి: కావలె సన్నతాంగి:(ప్రా.ప్ర.పా.) నేమానివారు విరచించిన యీపాఠము సమచితముగాలేదు. “ఎంతఁగలఁడో—కావలె” అన్న పదములు సమన్వయమున కనుకూలముకావు. కానఁ బై విరచముగా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.(చూ. వ్రాతప్రతి 1వ సంపుటము. 341 పుట) 2. నింద్రుఁడనుకూలరొ: రోదసి: యెఱిగిరారె: (టొపా) గణభంగముగనవి రచయిత పైపాఠముగా సవరించెను. సవరించిన పాఠమందును “నింద్రుఁడ:” దీర్ఘాంతముగ వ్రాయఁబడెను. అప్పుడింద్రగణమునకు మారు “భల”ము వ్రయు క్రమేనట్లు గ్రహింపనగును. వ.గో.కృ.

- (10) ఉ॥ దేవత లెందరో కలరు దీనుల కోర్కెలఁ దీర్చువార లే
దేవతకాని నామొఱును దిన్ననిరీతిని నాలకింప దేఁ
గావుమటంచు సంస్తుతులు గౌరవమొప్పగఁజేసి యుండగాఁ
గావదేమి రోదసిరొ! కల్గిన దుఃఖము లన్నిఁ దీర్చుచున్ ॥ 96
- (11) ఉ॥ అంతఃబోవు సూర్యకిరణా? నభంబున వెల్గుచుండఁగా
సంతస మూని యంబువులఁ జయ్యనదాటి వృకంబు, వెంటనే
చింతను బొందుచున్న ననుజేరి తినన్ బరు వెత్తుచుండ నా
యంతకుఁ దండ్రి యట్లగుట కడ్డముఁబెట్టఁడె నైజరశ్ములన్ ॥ 97
- (12) ఉ॥ దేవతలార! మీ రఖిల దివ్యనుతుల్ వినియున్న వారలో!
దేవతలార! మీ బలము తేకువతో నరులంతఁ జాటరో!
దేవతలార! మీవలన దివ్యనదుల్ ప్రవహించుచుండ నన్
గావరదేమి? నాకిపుడు కల్గిన బాధల నన్నిఁ గొట్టుచున్ ॥ 98
- (13) ఉ॥ నీకును దేవతావళికి నేస్తము సిద్ధము కానఁ బావకా!
నాక పురీశ ముఖ్యులకు నాదగు యజ్ఞములోనఁ బూజ నేఁ
దేకువతో నొనర్చునటు దివ్యున కిప్పుడు పూజఁ జేయుమా!
నాకుఁగలట్టి బాధలకు నా స్తికతం గల్గిఁగింపు రోదసి! ॥ 99
- (14) క॥ మను యజ్ఞమునందువలెం, బనిఁగొని నా హవ్యములను బావకుఁ దెలిమిన్ ॥
ఘన నిర్దరా? కిచ్చుచు, జనుచుండుట యెఱుంగరేమి జాణలుకారే! ॥ 100
- (15) గీ॥ శ్రేషఠక్షణ కర్మలఁ జేయువారి, కఖిల కామ్యార్థదుండవు యజ్ఞకర్త
వై న వరుణుండఁ భూమిరొ! యంతరిక్ష, దేవి! నాబాధ లన్నిటిఁ దీర్పరారే! ॥ 101
- (16.17) సీ॥ బ్రహ్మలోకమునకు బాటఁజూపెట్టుచు నంతట వెలుగుచు 1నతిపవిత్ర
మాసముల్ గల్పించి మర్యాదనొందుచు యాగ సంతతినెల్ల సాగనిచ్చు
నమరుల నెల్లర నాదరించుచునుండు సూర్యుని మనుజులు చూడఁగలరె!
యేకతద్వితులార! యెఱుంగదె భానుండు మీపాపకార్యముల్ 2మిగుల, నేను
గీ॥ బావిలోనుండి యమరులఁ బ్రస్తుతింప, గురువు నామొఱ నాలించి కూపబాధ
పాపి రక్షించుఁగాక. 3నన్బరమదీప్త, రోదసియుఁ జూచుఁగాకఁ దా నాదుస్థితిని ॥ 102
- (18) గీ॥ వీపులో నొప్పికలుఁగఁగ, వెన్నుపైకి, నెత్తు వడ్లంగి విధమున వృకమువెన్నుఁ
బైకి నెత్తుచు నాపయింబడెను దొల్లి, రోదసి! నన్నుఁగావవే! రూఢమతిని ॥ 103

పాఠాంతరము

గీ॥ మాసములజేయు సూర్యుడు మార్గమంటి, యేగుచుం దారలంజూచి యెసకమెసక
సరస మాడుచు వానితో జరుగుచుండె, రోదసీః నన్నుఁగావవే రూఢమతిని ॥ 104

(19) గీ॥ అమరపతి మాకు వశ్యుడై యమరునట్లు, పుత్ర పౌత్రాభివృద్ధి నేఁ బొందునట్లు
శత్రువులఁ బాఱద్రోలంగ శక్తి గలుఁగు, నట్లు సన్నుతిజేయు నే నణఁగియుంటి ॥ 105

†గీ॥ మత్కృతంబగు స్తోత్రంబు మదినిబెట్టి, వరుణమిత్రులు భూదేవి వాసిఁగాంచు
నదితి సింధువు ద్యోదేవి యాదరమున, నన్నుఁగాపాడుదురుగాక నేన్నునటుల ॥ 106

అనువాకః—16, సూక్తమ్—106

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—విశ్వేదేవాః

చందః—జగతీ, 7- త్రిష్టుప్

(1) ఇన్ద్రోం మిత్రం వరుణమగ్నిమూతయే మారుతం శర్వో ఆదితిం హవామహే ,
రథం న దుర్గాద్ వసవః సుదానవో విశ్వస్మాన్నో అంహస్యో నిష్పివర్తన ॥ 109

(2) త ఆదిత్యా ఆ గతా సర్వతాతయే భూత దేవా వృత్రతూర్యేషు శంభవః ,
రథం న దుర్గాద్ వసవః సుదానవో విశ్వస్మాన్నో అంహస్యో నిష్పివర్తన ॥ 110

(3) అవస్తు నః పితరః సుప్రవాచనా ఉత దేవీ దేవపుత్రే ఋతావృధా ,
రథం న దుర్గాద్ వసవః సుదానవో విశ్వస్మాన్నో అంహస్యో నిష్పివర్తన ॥ 111

(4) నరాశంసం వాజినం వాజయన్నిహ క్షయద్వీరం పూషణం సుమైరీమహే ,
రథం న దుర్గాద్ వసవః సుదానవో విశ్వస్మాన్నో అంహస్యో నిష్పివర్తన ॥ 112

† ఋగ్వేదములో బ్రథమాష్టకము పవనాధ్యాయమున 105వ సూక్తములో 19 ఋక్కులే సంస్కృతముననుండఁగాఁ బొరపాటునవాంధ్రము నాదములో (వ్రాత్రవతి 1వ. సంపుటము 345వ పుట) 105వ సూక్తములో 20 ఋక్కులున్నట్లు గ్రంథకర్త వ్రాసెను. 105 - 106 వద్యములు రెండును 19 ఋక్కుల కనుసాదములేగావి వేరుకాదు. వ.గో.కృ.

(5) బృహస్ప తే సదమిన్నః సుగం కృధి శం యోర్యక్ తే మనుష్విత్తం తదీమహే ।

రథం న దుర్గాత్ వసవః సుదానవో విశ్వస్మాన్తో అంహస్థో నిష్పివర్తన॥

113

(6) ఇన్ద్రం కుతోస్య వృత్రహణం శచీపతిం కాదే నివాహ్నా ఋషిరహ్వదూతయే ।

రథం న దుర్గాద్ వసవః సుదానవో విశ్వస్మాన్తో అంహస్థో నిష్పివర్తన॥

114

(7) దేవైర్నో దేవ్యదిత్తి పాతు దేవస్త్రితా త్రాయతామప్రయుచ్చన్ ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తా మదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

115

అనువాకము—16, సూక్తము—106

ఋషి—కుత్సుడు *

దేవత—అశ్వదేవతలు †

(1) గీ॥ వరుణ, మిత్రుల, వహ్నిని బరమమైత్రీ, బిలుచుచున్నాము వారలు పెద్ద లగుచు,
గల్వషమునుండి మమ్ములఁ గావవలదె, రథము సారథి కాపాడువిధము తలఁప ॥

107

(2,3,4,5) సీ॥ శూరయుద్ధములందు వీరులై తోడ్పడి, మమ్ము రక్షింపరే మాన్యులారః

పితలుః కాపాడరే పెద్దలై మమ్ములఁ గనవేమి రోదసీ ఘనతలంబః

నుతియించుచున్న యీ మతిశూన్యుఁ జూడంగఁ గదలిరావేమి యోకాంచనాభః

1 చీకాకుఁ బడకుండఁ జిత్తుఖంబులనెల్లఁ గలుఁగఁ జేయ వదేమిః ఘన గురుండః

1. వివాహ (వా.ప్ర.) నివాహ (సా.మా)

* అంగిరసపుత్రుడు కుత్సుడు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. † సంస్కృత మూలగ్రంథములలోఁ బెక్కిట నీసూక్తమునకు “విశ్వే దేవతలు” దేవతలుగాఁ బేర్కొనఁబడినది. విశ్వదేవతలు దేవతలైనప్పుడు నిర్విప్లమైన లింగవ్యవస్థ నియమితమై యుండదు. శ్రీ పురుష దేవత లెవ్వరైనను దేవతలు కావచ్చును. అనువాద పద్యములలో వరుణాదిదేవతలెకాక సప్తమముక్తున కనువాదపద్యమైన 110వ పద్యమున దేవతాను బ్రార్థించుటఁ జూడఁగా నీసూక్తమునకు దేవతలు అశ్వదేవతలుగాక విశ్వదేవతలేయని తేలుచున్నది. కాఁగా నాంధ్రానువాదములో అశ్వదేవతలుగా రచయిత వ్రాయుట పొరపాటు కానగును. వ.గో.కృ.

1. “చీకాకుఁబడకుండఁ జిత్తుఖంబులనెల్ల” అని రచయిత పేర్కొనఁగా వ్రాయనఁగా “చిత్తుఖంబులనెల్ల” అను నవపాఠమును వ్రాసి యుంచెను. పునఃపరిశీలనలో గ్రంథకర్తయు దీనిని గమనింపలేదు. కాన నవపాఠమును గుర్తింపి యతిభంగము కాకుండఁ “జిత్తుఖంబులనెల్ల” అని పవరించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

- గీ॥ బ్రహ్మ నీ కిచ్చినట్టి యాప్రబలశక్తి, భయముఁజోగొట్టి సామర్థ్యపక్కిఁ గూడ
మాపయిం జూపవయ్యః యోమాననీయః, దేవతారక్షకుండః యోదివ్యతేజః ॥ 108
- (6) గీ॥ కూపమునఁ ద్రోయఁబడినట్టి కుత్సితుండు, తన్ను రక్షింప వేడుచు ధన్యతముని
శత్రునాశకు బహుకర్మ శక్తియుతుని, నిన్నువేడఁగలేదె యోసన్నుతాంగః ॥ 109
- (7) ఉ॥ సూనులతోడఁ గూడుకొని సూన్యతవాదిని దేవమాత, స
న్మానముతోడ మమ్ము 1నభిమానముమీరఁగఁ గాచుఁగాతఁ దా
జ్ఞానముకల్గు సూర్యుఁడతిశాంతినిఁజేయుచు మాకు నెప్పుడున్
మానక మత్కృతస్తుతుల మన్ననతోఁ జెవిఁబెట్టుఁ గావుతన్ ॥ 110

సూక్తమ్ — 107

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—విశ్వేదేవాః

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) యజ్ఞో దేవానాం ప్రత్యేతి సుమ్నమాదిత్యాసో భవతా మృతయన్తః ।
ఆ వోక్త్యాచీ సుమతిర్వృత్యాదంహోభిద్యా పరివోచిత్తరాపత్ ॥ 116
- (2) ఉప నో దేవా అవసా గమన్త్యగ్గీరసాం సామభిః స్త్రాయమానాః ।
ఇన్ద్రో ఇన్ద్రోమైర్మరుతో మరుద్భిరాదిత్యైర్నో ఆదితిః శర్మ యంసత్ ॥ 117
- (3) తన్న ఇన్ద్రోస్తద్ పరుణస్తదగ్నిస్తదర్యమా తత్ సవితా చనో ధాత్ ।
తన్నో మిత్రో పరుణో మామహన్తామదితిః పిఘః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥ 118

సూక్తము—107

ఋషి— కుత్సుడు*

దేవత—విశ్వేదేవతలు

- (1) చ॥ యజనము దేవతావళి కనంతసుఖంబులు చేయుఁగాత న
దృఢజనమొనర్చు వారి నెడఁబాయక దేవత లుండ్రుగావుతన్
నిజమగు విత్తహీనులకు నేర్చున విత్తము వచ్చుఁగాక మీ
విజయములం దలంచెదము వేల్పులు! మీరలు మమ్ముఁ గావరే: ॥ 111
- (2) గీ॥ అంగిరస్తుత్యమానులౌ యమరులార! మమ్ముఁ గాపాడ రారేమి? సౌమ్ముతోడ
శక్ర మారుతముల్ మాకు శాంతి నొసఁగ, వచ్చెదరుగాక సుజనులు మెచ్చనట్లు ॥ 112
- (3) గీ॥ ఇచ్చెదరుగాక నన్నంబు నింద్రవహ్ని, సవిత లత్యాదరంబున సరసమతిని
వా రొసంగిన యన్నంబు వరుణుఁ డుదక, దేవియుం గాఁచుచుండుతఁ దెల్వితోడ ॥ 113

సూక్తమ్—108

ఋషి:—కుత్సాంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రాగ్ని

ఛందః—త్రిష్టుప్.

- (1) య ఇన్ద్రాగ్ని చిత్రతమో రథో వామభి విశ్వాని భువనాని చక్షే ।
తేనా యాతం సరథం తస్థివాంసాథా సోమన్య పిబతం సుతన్య ॥ 119
- (2) యావదిదం భువనం విశ్వమస్త్వరువ్యచా పరిమతా గభీరమ్ ।
తావాగ్ం అయం పాతవే సోమో అస్త్యరమిన్ద్రాగ్ని 1మనసే యువభ్యామ్ ॥ 120

* అంగిరసపుత్రుఁడు కుత్సుడు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. 1. మనసయుజ్ఞం (ప్రా.ప్ర.)

(3) చక్రా¹కే¹ హి సక్ర¹హ్న¹హ్నా¹మ భద్రం¹ సద్ధీ¹నా¹ పృత¹హ్నా¹ ఉత¹ ప్తః¹ ।

కా¹వి¹ష్టా¹గ్ని¹ సక్ర¹హ్న¹హ్నా¹ విష¹ద్యా¹ పృష్ఠః¹ సోమ¹స్య¹ పృష్ఠ¹ణా¹ వృ¹షే¹థా¹మ్ ॥

121

(4) సమి¹ష్టే¹ష్వ¹గ్ని¹స్వా¹న¹జా¹నా¹ 1 యత¹స్రు¹వా¹ బర్హి¹రు¹ తి¹న్తి¹రా¹ణా¹ ।

తీ¹తైః¹ సో¹మైః¹ పరి¹షి¹తే¹భి¹ర¹వా¹గే¹ష్టా¹గ్ని¹ సోమ¹న¹సా¹య¹ యా¹త¹మ్ ॥

122

(5) యా¹సి¹ష్టా¹గ్ని¹ చక్ర¹హ్న¹హ్నా¹ణి¹ యా¹ని¹ రూ¹పా¹ణ్యు¹త¹ పృ¹ష్ఠా¹ని¹ ।

యా¹ వా¹ ప్ర¹త్నా¹ని¹ స¹త్వా¹ ి¹వా¹ని¹ తే¹భిః¹ సోమ¹స్య¹ పి¹బ¹తం¹ సు¹త¹స్య¹ ॥

123

(6) యద¹ప్ర¹వం¹ ప్ర¹థ¹మం¹ వా¹ 2 వృ¹ణా¹నో¹ః¹ క¹యం¹ సో¹మో¹ అ¹ను¹రై¹ ర్నో¹ వి¹హ¹వ్యః¹ ।

రాం¹ స¹త్వా¹ం¹ శ్ర¹ద్ధా¹మ¹భ్యా¹ హి¹ యా¹త¹మ¹థా¹ సోమ¹స్య¹ పి¹బ¹తం¹ సు¹త¹స్య¹ ॥

124

(7) య¹సి¹ష్టా¹గ్ని¹ మద¹తః¹ స్వే¹ దు¹రో¹జే¹ యద్¹ బ్ర¹హ్మ¹ణి¹ రా¹జని¹ వా¹ య¹జ¹త్రా¹ ।

అ¹తః¹ పరి¹ వృ¹ష¹ణా¹వా¹ హి¹ యా¹త¹మ¹థా¹ సోమ¹స్య¹ పి¹బ¹తం¹ సు¹త¹స్య¹ ॥

125

(8) య¹సి¹ష్టా¹గ్ని¹ య¹దు¹షు¹ తు¹ర్వ¹శే¹షు¹ యద్¹ ద్రు¹హ్య¹ష్వ¹ను¹షు¹ పూ¹రు¹షు¹ ప్తః¹ ।

అ¹తః¹ పరి¹ వృ¹ష¹ణా¹వా¹ హి¹ యా¹త¹మ¹థా¹ సోమ¹స్య¹ పి¹బ¹తం¹ సు¹త¹స్య¹ ॥

126

(9) య¹సి¹ష్టా¹గ్ని¹ అ¹వ¹మ¹స్యా¹ం¹ పృ¹థి¹వ్యా¹ం¹ మ¹ధ్య¹మ¹స్యా¹ం¹ ప¹ర¹మ¹స్యా¹ము¹త¹ ప్తః¹ ।

అ¹తః¹ పరి¹ వృ¹ష¹ణా¹వా¹ హి¹ యా¹త¹మ¹థా¹ సోమ¹స్య¹ పి¹బ¹తం¹ సు¹త¹స్య¹ ॥

127

(10) యదిన్ద్రాగ్ని పరమస్యాం పృథివ్యాం మధ్యమ స్యామవమస్యాముత స్థః ।

అతః పరి వృషణావా హి యాతమథా సోమస్య పిబతం సుతస్య ॥

128

(11) యదిన్ద్రాగ్ని దివిష్టో యత్ పృథివ్యాం యత్ పర్వతేష్వోషధీష్వపు ।

అతః పరి వృషణావా హి యాతమథా సోమస్య పిబతం సుతస్య ॥

129

(12) యదిన్ద్రాగ్ని ఉదితా సూర్యస్య మధ్యే దివః స్వధయా మాదయేథే ।

అతః పరి వృషణావా హి యాతమథా సోమస్య పిబతం సుతస్య ॥

130

(13) ఏవేన్ద్రాగ్ని పపివాంసా సుతస్య విశ్వాన్మృత్యం సం జయతం ధనాని ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహంతామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

131

సూక్తము—108

ఋషి—కుత్సుడు*

దేవత—ఇంద్రాగ్నులు

(1) క॥ వానవుడః యగ్ని, మీరలు, భాసించెడు రథముపైని వసించి కడున్
దాసులరై వచ్చుచు మా, తీసిన సోమమును ద్రావి దివికిం జనరే ॥

114

(2) క॥ జగమంత నెంత గలదో, తగ నంతటి సోమరసము, ద్రావుటకొఱకై
నొగి వర్దిల్లుచు నుండరే !, యగణిత వహ్నింద్రులార! యధిపతులారా! ॥

115

(3) ఉ॥ ఎక్కడికైన మీ రిరువు రెప్పుడు పోయిన నొక్కమారుగా,
జక్కఁగ బోవుచుండెదరు జాణలు మీరలు, కానఁ బ్రీతితో
మిక్కిలి యెక్కు వొనటుల మేము రచించిన యజ్ఞవేదిపై
నెక్కువ సోమపానమును నింపుగఁ జేయరె వహ్ని! యింద్రుడా! ॥

116

- (4) చ॥ అనలము లన్నిరీతులను నందముగా జ్వలియించుచుండఁగా
ఘనతర హోమవస్తువులఁగాచిన నేతిని దద్ది స్రుక్కులం
బనిగొనిఁ జేతఁబట్టుకొని పర్పితి మిక్కుడ దీర్చ లన్ని కా
దని యనకుండ మా కడకు నగ్ని మహేంద్రులు! రండు! వేగమే ॥ 117
- (5) ఉ॥ వ్యత్రవధాదిరూపమగు వీర్యము లోకము లంతఁ జాటుచున్
స్తోత్రము లొంద భూతముల సూటిగఁజేయుచు, వర్ష మిచ్చుచు
జిత్రముగాఁగ నిర్వురును జేర్చుచు, మంగళమెల్లఁపొరికిం
జాత్ర సమిధస్తోమమును జానముఁజేయుఁడు శక్రః పావకాః ॥ 118
- (6) ఉ॥ సోమరసంబుతోడ మిము శోభిలఁజేయఁదలంపు-పూర్వమే
నామదిలోనఁ బట్టినది నాదగుఁగోర్కెను, దీర్చవచ్చి పె
న్నీమముతోడ సోమమును నేర్పునఁ గ్రోలిన మీరు నా మహా
హోమము సార్థకం బగునహో, యని చాటుదు రెల్ల కోవిదుల్ ॥ 119
- (7) ఉ॥ మీకు సమస్త సౌఖ్యములు మీ గృహరాజములందు నుండినం
దాకహరాగ్నులారః రసపానముచేఁ బరితృప్తి నొందినం
దేకువతోడఁ బోరులకుఁ దిన్నఁగ మీరలు పోవుచున్న నే
సాకులు చెప్పకుండ నెఱ జన్మముఁ జూడఁగ వచ్చి యేగుఁడీ! ॥ 120
- (8) గీ॥ ఎచ్చటకుఁ బోయియుండిన నేరికై న, సాయ మొనరింపఁ బూనిన సరసనుతులఁ
జేయువారికి నిష్ఠార్థ సరణివీయ, నేగి యున్నను, మీరలు సాగి రండు: ॥ 121
- (9) క॥ దివి నున్న భువిని నున్నం, బవిధారీ: యగ్నిదేవ: పరస్తోమంబుం
జవిఁజూడఁ గదలి వచ్చుచు, వివిధార్థము లన్ని మాకు వేగ మొసఁగుఁడీ! ॥ 122
- (10) క॥ రవి వెలుగు గగనమందున, నవిరళ తేజస్సుతోడ నమరుచు నున్నన్
జవమున నిష్ఠము లొనఁగెడు, పవిధారీ: యగ్నితోడఁ బరుగిడి రావే: ॥ 123
- (11) †క॥ పుడమిని బర్వతతత్తిపై, నడరెడు దివియుండుఁగూడ, నగ్ని: యంద్రా:
జడమును నొషధతత్తో, నెడతెగకుండంగ మమ్ము నెపుడుం గనుఁడీ: ॥ 124

† లుప్తభాగ పూరణకర్త, వాఙ్మయ మహార్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడిగోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రపూర్ణ”—శ్రీ నేమాదివారు ప్రథమాష్టకము సప్తమాఞ్ఞాయములో 108వ సూక్తములోని 11-13 ఋక్కులను బొరపాటున ననుసరింపలేదు. 12వ ఋక్కున కనువాదపద్యమైన “సోమరసపాన” ఇత్యాది పద్యమును 11వ ఋక్కుగాఁజూపి (వ్రాతప్రతి 1వ. సంపుటము 351 పుట) సూక్తమును ముగించిరి. కాన నీ 11-13 ఋక్కులను నే నాంధ్రీకరించితిని. వ.గో.కృ.

1. జడమును = జలమును “లదయో రభేదః” అను సూత్రముననుసరించి యీ పదముప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

- (12) *క॥ సోమరసపాన మొనరిచి, కామిత ధన మొసంగి 2మాకుగ్రాలుడు దానిన్
భూమినతీ ప్రముఖులు కడు, నీ మహి రక్షింతుగాక నెంతయుఁ బ్రీతిన్ ॥ 125
- (13) †గీ॥ అంతరిక్ష మధ్యమందతులమయిన, శక్తి నలరు నగ్ని శక్తులారః
వరుణమిత్ర దేవ వరులారః వివిధమౌ, సంపదల నొసంగి సదయఁగనుడు ॥ 126

సూక్తమ్ 109

ఋషిః—కుత్స్థ ఆంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రాగ్ని

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) వి హ్యఖ్యం మనసా వస్య ఇచ్చన్నిష్టాగ్ని జ్ఞాన ఉత వా సజాతాన్ ।
నాన్యా యువత్ ప్రమతిరస్తి మహ్యం స వాం ధియం వాజయన్తీమతక్షమ్ ॥ 132
- (2) అశ్రవం హి భూరిదావత్తరా వాం విజామాతురుత వా ఘా స్యాలాత్ ।
అథా² సోమస్య ప్రయతీ యువభ్యామిష్టాగ్ని స్తోమం జనయామి నవ్యమ్ ॥ 133
- (3) మా చేర్షన్ రశ్మీగ్ంరితి నాధమానాః పితౄణాం శక్తీరనుయచ్ఛమానాః ।
ఇష్టాగ్నిభ్యాం కం వృషణో మదన్తి తా హ్యద్రీ ధిషణాయా ఉవస్థే ॥ 134
- (4) యువాభ్యాం దేవీ ధిషణా మదాయేష్టాగ్ని సోమముశతీ సునోతి ।
తావశ్యేన భద్రహస్తా సుపాణీ ఆ ధావతం మధునా పృజ్కమపు ॥ 135

* “సోమరసపాన” ఇత్యాది కందపద్యమును వ్రాతప్రతిలో శ్రీ నేమానివారు 11వ ఋక్కుగాఁ బేర్కొనిరిగాని యిది 12వ ఋక్కున కనువాదము. వ.గో.కృ. † లుప్తభాగ పూరణకర్త, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య.

2. మాకుఁ గదలుఁడుదానిన్, భూమి సతీవరుణ మిత్రులు (భూమినతీ ముఖ్యులుకడు) శ్రీమవుఁడు రక్షణంబు సేతురు గాతన్ (తౌ.పా.) ఇది సరిగాలేదని రచయిత స్వయముగాఁ బైవిధముగా సవరించెను. వ.గో.కృ.

1. మమక్షమ్ (వ్రా.ప్ర.) 2. అథోసోమస్య (వ్రా.ప్ర.)

(5) యువామిన్ద్రాగ్ని వసునో విభాగే తవ స్తమా కుశవ వ్రత్రహత్యే ।

తావా నద్యా బర్హిషి యజ్ఞే ఆస్మిన్ ప్ర చర్షణీ మదాయేథాం సుతన్య ॥

136

(6) ప్ర చర్షణీభ్యః పృతనాహవేషు ప్ర పృథివ్యా రిరిచాథే దివశ్చ ।

ప్ర సిన్ధుభ్యః ప్ర గిరిభ్యో మహిత్యా ప్రేష్టాగ్ని విశ్వా భువనాత్యన్యా ॥

137

(7) ఆ భరతం శిక్షతం వజ్రబాహూ అస్మాగ్ం ఇన్ద్రాగ్ని అవతం శచీభిః ।

ఇమే ను తే రశ్మయః సూర్యన్య యేభిః సపిత్యం పితరో వ ఆసన్ ॥

138

(8) పురందరా శిక్షతం వజ్రహస్తాస్మాగ్ం ఇన్ద్రాగ్ని అవతం భరేషు ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహస్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యాః ॥

139

సూక్తము 109

ఋషి—కుత్సుడు*

దేవత—ఇంద్రాగ్నులు

(1) చ॥ ధనమును గోరు నా కిపుడు దాయలు మీరలె, మీరె బంధువుల్
ఘనులు మ రెవ్వ రింక నను, గాచెడు వారలు వేరు చుట్టముల్
పనిగొని చూడ నన్నిచట, బావక వాసపులార! బుద్ధియుం
బనివడి మీర లిచ్చునెడ, బ్రస్తుతి జేసెద మిమ్ము దానితోన్ ॥

125

(2) ఉ॥ భావముతో మఱింది తన బావ కొసంగు ధనంబుకంటె, స
ద్భావ గుణాభిజాత్యముల, బాసినవాడు వధూనిమి త్తమై
బావమఱింది తండ్రి కిడు భాసుర విత్తముకంటె, మీరు స
ద్భావముతోడ నెక్కువగు భాగ్యము లిచ్చెడు వారలేకదా: ॥

126

* అంగిరసపుత్రుడు కుత్సుడు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ.

- (3) క॥ స్తోతలకు మీర లెక్కువ, పీఠిం గామ్యార్థమిచ్చు పెద్దలు, కానన్
నాతులతో యజమానులు, పూతతనూజాతులెల్లఁ బొగడెదరు మిమున్ ॥ 127
- (4) గీ॥ మిక్కుటం బగు సంతుష్టి మీకుఁ గలుఁగఁ, జేయ మంత్రం బమరెన్ నమేయరసము
భద్రహస్తలు మీరలు పావక! హరిః, యరుగుదెం డీ రసంబెల్ల నానుటకయి ॥ 128
- (5) చ॥ అనల మహేంద్రులార! నుతు లర్పణఁ జేసెడివారి కెంతయేన్
ధనమును మీరు గూర్తు రను ధర్మగుణంబును, మీకు శత్రు సం
హననము, మే మెఱుంగమఁటె యాగవినిర్మిత రమ్యవేదిపై
ననువుగనున్న దర్శలను నాసనముంగొని సోమ మానుఁడీ! ॥ 129
- (6) క॥ అనులకుఁ దోడ్పడ, మిమ్ముల, జనములు పిలువంగ మీరు చని పంతముతో
1నని మిగుల బలముఁ జూపిరి, మనుజాదులకంటె నధికమాన్యులకంటెన్ ॥ 130
- (7) గీ॥ త్వద్దినేశరూప 2పటలిచేఁ బితరులు, బ్రహ్మలోక మెలమిఁ బట్టినారు
ధన మొసంగి మాకుఁ దద్దయుఁ గర్మలఁ, జేయు నటుల మమ్ముఁ జేయుఁడయ్య! ॥ 131
- (8) క॥ అక్షయమగు ధన మొసఁగుఁడు, రక్షేయుద్ధములయందు రాజులు కానన్
రక్షింపుఁడు మము మీరలు, రక్షింతురుగాక వరుణరాజ ప్రముఖుల్ ॥ 132

సూక్తమ్—110

ఋషిః—కుత్స ఆచార్యుః

దేవతా—ఋభవః

చందః—జగతీ 5,9 త్రిష్టుప్

- (1) తతం మే ఆపస్తమ తాయతే పునః స్వాదిష్ఠా దీతిరువఘాయ శస్యతే ।
అయం సముద్ర ఇహ విశ్వదేవ్యః స్వాహాకృతస్య సము తృప్తుత ఋభవః ॥ 140
- (2) ఆభోగయం ప్ర యదిచ్చన్త ఏతనాపాతాః ప్రాశ్నో మమ కే చిదావయః ।
సౌధస్యనాశ్చరితస్య భూమనాగచ్ఛత సవితుర్దాశుషో గృహమ్ ॥ 141

(3) తత్ సవితా వోఃమృతత్వమానువదగోహ్యం యచ్చవయన్త ఏతనః ।

త్యం చిచ్చమనమసురవ్య భక్షణమేకం సప్తమకృణుతా చతుర్వయమ్ ॥

142

(4) విష్ణో శమి తరణిత్వేన వాఘతో మర్తాసః పన్తో అమృతత్వమానకుః ॥

సౌధన్వనా ఋభవః మారచక్షన²ః పంచత్పరే సమవృత్యన్త దీతిభిః ॥

143

(5) క్షేత్రమివ వి మముస్తేజనేనగ్ం ఏకం పాత్రమృభవో జేహమానమ్ ॥

ఉపస్తుతా ఉపమం వాథమావా అమర్త్యేషు శ్రవ ఇచ్చమానాః ॥

144

(6) ఆ మనీషా మన్త రిక్షస్య సృభ్యః స్రుచేవ పృథం జుహవామ విద్మనా ॥

తరణిత్వా యే పితరస్య సశ్చిర ఋభవో వాజమరూహన్ దివో రజః ॥

145

(7) ఋభుర్న ఇన్ద్రః శవసా సపీయాన్సృభుర్వాజేభిర్వసుభిర్వసుర్దదిః ॥

యుష్మాకం దేవా అవసాహని ప్రియేః ఽభి త్థిపేమ పృత్యతీరసున్వతామ్ ॥

146

(8) నిశ్చర్మణ ఋభవో గామపిశత సం వత్సేవాన్సృజతా మాతరం పునః ॥

సౌధన్వవాసః స్వప్స్యయా సరో జిప్రీ యువానా పితరాకృణోతన ॥

147

(9) వాజేభిర్నో వాజసాతావవిధ్యృభుమాగ్ం ఇన్ద్ర చిత్రమా దర్శి రాధః ॥

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహవ్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

148

సూక్తము—110

ఋషి—కుత్సుడు *

88]

దేవత—ఋభువులు

- (1,2) †సీ॥ మీకు ఋభువులారా: మిక్కిలి యజ్ఞముల్ చేయుచు నున్నాను జేసినాను
స్తుత్యులౌ మీకయి సోత్రములంగూడఁ బఠియించు చున్నాను బాడినాను
స్వాహాస్వదాయుక్త చారుహోఘములను గూర్చుచు నున్నాను గూర్చినాను
సోమమెల్లన్ మీరు నీమముతోఁ ద్రావ వేడుచు నున్నాను వేడినాను
గీ॥ జ్ఞాతివారలు మీర లజ్ఞానయుతులు, వనములకు నేగి సత్తపోబలము నొంది
హవ్యమునొసంగు యజమాన యోగములకుఁ బోయి సోమరసంబును బొందుఁ డీరు ॥ 133

- (3,4,5) సీ॥ సవిత్పదేవతకయి చక్కని సోమంబు స్థిరభక్తిచేత నార్జించినాఁడు
త్వష్ట నిర్మిత మైన తగు చమసంబును మూడు నొక్కటిజేసి మురిసినారు
చమసాదులంజాలఁ జక్కఁగా నిర్మించి ఘనులారా: భాగ్యంబుఁ గాంచినారు
పా॥ మానవు లయ్యును బూని దేవత్వంబు తొంది యాగహవిస్సు లందినారు
గీ॥ దేవతలతోడ హవ్యంబుఁ దినఁగఁగోరి, కొలత కట్టుల భూమిని గొలుచునటులఁ
జమసమును శ్రద్ధఁగా మీర్చి శస్త్రములను, గొలిచి న్నాలుగు విధములఁ గూర్చినారు ॥ 134

- (6) చ॥ రవికిరణ స్వరూపులయి రమ్యనభంబున సంచరించుచున్
వివిధములై న దానములు పెండియు యజ్ఞము లెల్లఁ జేయుచున్
బ్రవిమల సోమముం బడసి ప్రస్తుతిఁగాంచు ఋభూత్తమాశికిన్
నవఘృతయుక్తహవ్యమును సమ్మిక నిచ్చెద మిష్టసిద్ధిక్తే ॥ 135

- (7) గీ॥ మాకు ఋభువులు ప్రభువులు మాకు వలయు, నన్నధనముల నిచ్చుచు నతిశయించి
మమ్ము రక్షింపఁగలరని సమ్మినాము, వారి దయఁజొంది వైరులఁబంపఁగలము ॥ 136

- (8) ఉ॥ ధేనువు లేని తర్జకము దిగ్రమఁజెంది కృశించుచుండ నా
ధేనువు చర్మ మన్యమగు ధేనువుపై నిడి మౌత్యరూపమౌ
ధేనువు గానొనర్చి యలధేనువుతో సమకూర్చి పెయ్యకున్
ధేనువు పాలఁబెట్టి రతిభీరులు కౌరె సుధస్వపుత్రకుత్ ॥ 137
గీ॥ మఱియు సౌధన్య లందఱు మహితయజ్ఞ, నేత లత్కృష్టకర్మల నేర్పుమీర
వృద్ధు లగుతల్లిదండ్రుల విధ మెఱింగి, యువకులుగ వారిఁజేసిరి యుచిత్రీతి ॥ 138

* ఆరేఖిరసపుత్రుడు కుత్సుడని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. † ప్రథమ ద్వితీయ ఋక్కుల కనువాదపద్యమైన నీసములోను త్తమపురుషైక వచనమును 6.7.9 ఋగనువాదపద్యములలో బహువచనమును ద్రయుక్తమైనది. అసలీ ఋక్కుల యనువాదములు స్వవచన వ్యాఘాతములుగాఁ బరస్పర విరుద్ధములుగా నున్నవి. సంస్కృతభాష్యములే యీ గతిలోనుండఁగా ననువాదముఁ గూర్చి చెప్పవలసినదేముందును; 133 నీసపద్యగీతముతో “మీరలు జ్ఞానయుతులు” అనుచుకు “మీర లజ్ఞానయుతులు” అని నేమానివాచ వ్రాయుట చాల విచిత్రముగా నున్నది. వ.గో.కృ.

- (9) చ॥ అమరసుధస్య పుత్రకుండః । యన్నము నిచ్చెడువేళ మాకు నీ
వములమునస్సుతో నొసఁగుమయ్యః ధనంబును, దానిఁబ్రీతితో
సుమతినిగలు మిత్రుఁ డతిశోభిలు దేవత లంద తొంతయేన్
గృహముగ్గి మారు ప్రార్థనలఁగాంచుచు నుండుత మన్నివేళలన్ ॥

139

సూక్తమ్ 111

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—ఋభవః

ఛందః—జగతీ, 5 త్రిష్టుప్

- (1) తక్షన్ రథం సువృతం విద్యనాపనస్తక్షన్ హరీ ఇన్ద్రవాహా వృషణ్యసూ ।

తక్షన్ పితృభ్యామృభవో యువద్ వయస్తక్షన్ వత్సాయ మాతరం సచాభవమ్ ॥

149

- (2) ఆ నో యజ్ఞాయ తక్షత ఋభుమద్వయః క్రత్వే దక్షయ సుప్రజావతీమిషమ్ ।

యథా క్షయామ సర్వవీరయా విశా తన్నః శధాయ ధానథా స్విష్టియమ్ ॥

150

- (3) ఆ తక్షత సాతిమస్మభ్యమృభవః సాతిం రథాయ సాతిమర్వతే నరః ।

సాతిం నో కైత్రీం సం మహతే విశ్వహా జామిమజామిం పృతనాసు సక్షణీమ్ ॥

151

- (4) ఋభుక్షణమిన్ద్రమా హువ ఊతయ ఋభూన్ వాజాన్ మరుతః పోమపీతయే ।

ఉభా మిత్రావరుణా సూనమశ్వినా తే నో హిన్వన్తు సాతయే ధియే జపే ॥

152

- (5) ఋభుర్భరాయ నసం శిశాతు సాతిం సమర్వజిద్వాతో అస్మాగ్ం అవిష్టు ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహ న్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

153

సూక్తము—111

ఋషి—కుత్సుడు *

దేవత—ఋభువులు

- (1,2) సీ॥ సుందరచక్రాతిసుందర రథమును నశ్వదేవతలకు ననిపినారు :
 బలశాలిహాయముల బలముచేగల్పించి మించి యింద్రునికి నర్పించినారు :
 ధన్యాత్ములౌ తల్లిదండ్రుల కెంతయు నూర్జితయౌవనం బొసంగినారు :
 తల్లి లేనట్టి గోతర్ణకంబున కప్పు తల్లిని గలిగించి తనిపినారు :
 గీ॥ కాన నిష్ఠిని హవ్యంబు కలుగునటుల, బుత్రపౌత్రాన్నముల మేము పొందునటుల
 త్రేమముగ జీవనము మేముజేయునటుల, ¹జేయుదురుగాక ఋభువులు చింతపీడి ॥ 140
- (3) ఉ॥ మాకుఁ బుత్రపౌత్రుల కమానము విత్తముఁగల్గజేసి చీ
 కాకును పీడి యశ్వములఁగాంచుటకై ధనమిండు దానిచే
 లోకము మెచ్చునట్లు ధనలోపము లేదను కీర్తిఁబొంది య
 స్రోకబలాధ్యశత్రువుల స్రుక్కఁగజేసెద మేము పండితుల్ : ॥ 141
- (4) గీ॥ పిలుచుచున్నార మింద్రునిఁ బెద్దజేసి, పిలుచుచుంటిమి ఋభువులఁ బ్రీతితోడ
 నశ్వలను² వరుణమిత్రుల నధికభక్తి, సోమరస మానఁబిల్చుచున్నాము మేము ॥ 142
- (5) గీ॥ ఋభువు మాకెల్ల ధనమును నిచ్చుగాక, యాజి రక్షించుఁగాక మా వాఙు లెలమి
 వరుణమిత్రులు సింధువు వసుమతియును, బడయుదులుగాక నుతుల మా పక్షమాని ॥ 143

సూక్తమ్—112

ఋషిః—కుత్స్న ఆంగిరసః

దేవత—1 (ఆద్యపాదస్య) ద్యావాపృథివ్యా, 1 (ద్వితీయపాదస్య)

అగ్నిః, (ఉతరార్ధస్య) అశ్వినౌ, 2-25 అశ్వినౌ

ఛందః—జగతీ, 24-25 త్రిష్టుప్

- (1) ఈశే ద్యావాపృథివీ పూర్వచిత్తయే సగ్నిం పుర్మం సురుచం యామన్విష్టయే ।

యాభిర్భరే కారమంశాయ జిన్వథస్తాభిరూ పు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

154

* ఆంగిరసపుత్రుడు కుత్స్నడని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. 1. జేయవలయును ఋభువులు చింతలేక (తో.పా.) 2. ఈ మూడవ పాదములో, బంచలఘుగణ మింద్రగణముగా నుపయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

(16) యాభిర్నరా శయవే యాభిరత్రయే యాభిః షరా మనవే గాతుమీషభుః ।

యాభిః శారీరాజతం స్యూమరశ్మయే తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

169

(17) యాభిః పతర్వా జతరస్య మజ్జనాగ్నిర్వాదీదేచ్ఛిత ఇద్ధో అజ్జన్నా ।

యాభిః శర్యాతమవథో మహాధనే తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

170

(18) యాభిరఙ్గరో మనసా నిరణ్యథో కగ్గం గచ్చథో వివరే గో అర్జనః ।

యాభిర్మనుం కూరమిషా సమోవతం తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

171

(19) యాభిః పత్నిర్విమదాయ న్యూహాభురా షు వా యాభిరరుజీరశక్షతమ్ ।

యాభిః సుదాస ఊహాభుః సుదేవ్యంగ తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

172

(20) యాభిః శంతాతీ భవథో దదాశుషే భుజ్యం యాభిరవథో యాభిరద్రిగుమ్ ।

ఓమ్నావతీం సుభరామృతస్తుభం తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

173

(21) యాభిః కృశాసుమసనే దువస్యథో జవే యాభిర్యూనో అర్వన్తమావతమ్ ।

మధు ప్రియం భరథో యత్ సరద్భ్యస్తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

174

(22) యాభిర్నరం గోషుయుధం నృషాహ్యే క్షేత్రస్య సాతా తనయస్య జిన్యథః ।

యాభి రథాగ్ం అవథో యాభిరర్వతస్తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

175

(23) యాభిః కుత్సమార్జునేయం శతక్రతూ ప్ర తుర్వీతిం ప్ర చ దభీతిమావతమ్ ।

యాభిర్జ్వనంతిం పురుషన్తిమావతం తాభిర్నా పు ఊతిభిర్జ్వనా గతమ్ః

176

(24) అప్నస్వతీమన్వినా వాచమస్మే కృతం నో దస్రా వృషణా మనీషామ్ ।

అద్యూత్యేఽవసే ని హ్వయే వాం వృధే చ నో భవతం వాజసాతౌ ॥

177

(25) ద్యుభిర్క్తుభిః పరి పాతమస్మానర్విభిర్జ్వినా సౌభగేభిః ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉతద్యాః ॥

178

ఇతి

ప్రథమోష్ఠకే సప్తమోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

సూక్తము—112

ఋషి—కుత్సః *

దేవత—మొదటి ఋక్కునందు మొదటి పాదమునకు ద్యావాభూములు, రెండవ పాదమునకు అగ్ని,

తొలిఋక్కు ఉత్తరార్థమునకును నవశిష్టములైన ఋక్కులన్నిటికిని నశ్వదేవతలు-†

(1) ఉ॥ అశ్వముకంటె ముందుగనె యాకసమున్ భువి¹ సంస్తుతించి యా
యశ్వలఁజూచి వారికయి యాగ మొనర్పఁగ నగ్ని వేడెదన్
విశ్వ సుసిద్ధ యుద్ధముల వేయి జయంబులఁ బొందఁజేయున
ట్లశ్వలు నేడు మా కడకు నందఱు వచ్చి జయంబు లిచ్చుతన్ ॥

144

* అంగిరసపుత్రుడు కుత్సః అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. † అంద్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో (1వ. సంపుటము 857వ పుట) నీ సూక్తదేవతలను వ్రాయుచుఁ దొలిఋక్కు ప్రథమ ద్వితీయ పాదముల దేవతలను వ్రాసి తొలిఋక్కు ఉత్తరార్థదేవతను పేర్కొనుట పొరపాటున మరచెను. “అవశిష్ట సూక్తమునకు అశ్వదేవతలు” అని “సూక్తమునకు” అను నేకవచనప్రయోగము చేయక పొరపాటున సూక్తములకు అని వచన ప్రయోగము చేయుట జరిగినది. ఇది సరికాదు. “అవశిష్ట సూక్తమునకు అశ్వదేవతలు” అని పేర్కొన్నచోఁ దొలిఋక్కు ఉత్తరార్థముకూడఁ బరిగ్రహితమగును గాన నపుడు దేవతా నిర్దేశము నిర్దష్టమగును. వ.గో.కృ. 1. దివి. (వ్రా. ప్ర. పా.) అకాశ శబ్దము చే దివియు భువిశబ్దముచేఁ బృథివియు నిర్దిష్టములగును; అంద్రానువాద ములప్రతిలోవలె దివిశబ్దమే యుంచినఁ బృథివీ దైవత్యమున కిందుస్థానముండదు. కాన “దివి” శబ్దమును “భువి” గా సవరించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

- (2) క॥ తెలియని మనుజుఁడు మిక్కిలి, తెలిసిన పండితుని కడకు, దిరిగెడు రీతిన్
లలి మీ దానముకొఱకై, యలయుచు మిము జేరుచుండి రా యా మనుజుల్ ॥ 145
- గీ॥ అశ్వదేవతలారా! మీ కధ్వరములఁ, జేయువారికి రక్షలఁజేసి మిగుల
మెచ్చి యజ్ఞమునకు మీరు వచ్చి మాకు, రక్ష లిడి పొందు చక్కని రాజులగుట ॥ 146
- (3,4) సీ॥ సోమపానముచేత సోమించి మీరలు సకలము శిక్షింపఁజాలినారు
ప్రసవింపలేనట్టి ప్రజలగోవును నీనునట్టుగా నొనరించి యలరినారు
సద్యఃప్రసూత యో చక్కని యావును శయుని కర్పింపఁగఁ జాలినారు
శీఘ్రగాములలో నశేష చాతురిఁ బొందునట్టులు గాలిని మెట్టిన్నారు
గీ॥ పాక యజ్ఞాదిక మెఱుంగు భవ్యకక్షి, యనెడువాఁ డధికుఁ డగునటు లశ్వలారా :
మమ్ము నధికులఁ జేయుఁ డో మాన్యులారా, రమ్యసోమంబు శ్రోలుఁడు రాజులారా : ॥ 147
- (5) సీ॥ పైకెత్తితిరి మీరు బావిలోపలనుండి మునిపుత్రు రేఖని ముదముతోడఁ
గాపాడితిరి మీరు కరుణావిశిష్టులై బావిలోపలనుండు “బింద” మునిని
జూపించితిరి మీరు సూర్యదేవుని గణ్యమునివరునకుఁ జాల మోద మలర
రక్షించితిరి మీరు రాజు లొటంజేసి యంధకారమునుండి యమర మునిని
గీ॥ వారి బాధల నన్నిటిఁబాఱఁద్రోల్చి శుభము లొనఁగూర్చునట్టులు శోభనాశ్వ
లారా : మా కీడు లన్ని దొలంగఁజేసి, మమ్ము రక్షింపరేమి యో మాన్యులారా : ॥ 148
- (6,7,8) సీ॥ పలలాశనసమూహ బాధితాంతకునట్లు కర్కంధుఁ డనువానిఁ గాంచునట్లు
లుదధిసభుజుని వెదకి వానికి నొక నర్పించి కాపాడ నలరునట్లు
శాంతినుచంతుని సభ్యునిగాఁజేసి కరుణతో వానినిఁ గనినయట్లు
ఘర్ముడన్వానికి శర్మముంగలిఁగించి వృశ్చిని రక్షింపఁ బిలిచినట్లు
గీ॥ కుంటివాళ్ళకుఁ గాళ్లను గ్రుడ్డిముష్టికిఁ, గన్నులను నిచ్చి మోకాళ్లఁ గలుగఁజేసి
యాడపక్షిని విడిపించి యలరునట్లు, మమ్ము రక్షింపరేమి యో మాన్యులారా : ॥ 149
- (9) గీ॥ నదిని మథుమంతముగఁజేసి నడపినారు, వరవశిష్ఠుని సంతోషపరచినారు
కుత్స నర్యుల కెలమిని గూర్చినార, లట్టులే మమ్ము రక్షింపుఁడశ్వలారా : ॥ 150

1. జరిగినారు (వా.ప్ర.పా.) అనన్వితము సపార్థకము. వ.గో.కృ. 2. “పంద” నామకృడైన ముషియని సంస్కృత మూలముతోఁ గలదు.
“వబయోరభేదః” అనునాశ్రయ ననుసరించి “బంద” పాశము పరిగృహీతమై మూలానుగుణముగా చిది యనువదించఁబడెను. వ.గో.కృ.
3. డశ్వలారా: (వా.ప్ర.పా.)

(10) గీ॥ పోర్కబిక్కులు తెగివడి పొరలు ఖేలు, భార్యకుం గాళ్లు గలిగించి బ్రదుకజేసి
యశము గాంచితిరయ్య యో యశ్వలార !, మమ్ము రక్షింపరేమి యో మాన్యులార : ॥ 151

(11) చ॥ కరువులచేత జీవనము కల్గక దీర్ఘశ్రవుండుఁజక్కఁగా
జరుగు నటంచు జీవనము చారు వణిగనుఁడై వసింపఁగా
జరుగమి దానిచే నైనఁజల్లఁగ జీవన మంచు భక్తితో
నెరుఁగుచు మిమ్ము వేడఁగనె యాయఁగలేదఁట వర్షమెంతయున్ ॥ 152

(12,13,14) సీ॥ ఎండిపోయిన నది నిండి పారెడునట్లు లశ్వ కూన్యరథంబు లరుగునట్లు
కణ్వుపుత్రుఁడ్రిశోక కమనీయ గోవులఁదెచ్చి వారికి వేగ నిచ్చినట్లు
రాహుగ్రహగ్రస్థ రవిబాధఁ దొలఁగించి విప్రుని గాపాడి వెలసినట్లు
క్షేత్రపాలకులకుఁ జేయు కర్మములందు మాంధాతృ కష్టముల్ మాన్పినట్లు
గీ॥ లల దివోదాసు భీతిని నణఁచునట్లు, పూజ్యుఁడ్రసదస్యుఁ డనువానిఁ బ్రోచినట్లు
లధిక సంపద లొనఁగూర్చుఁడశ్వలార !, మమ్ము రక్షింప రారేమి మాన్యులార : ॥ 153

(15,16) సీ॥ నీరులేకను మంటి నీరు ద్రావెడు వఘ్రునకు నీరము లొసంగినారుకాదె :
దారిద్ర్యదేవతా దర్శనంబునఁ గలి ఋషికి నైశ్వర్యంబు నీయలేదె :
గుఱ్ఱముం బోఁగొట్టుకొని కష్టపడుచున్న పృథివికి నశ్వంబుఁబెట్టలేదె :
శయుఁ డనువానికి శాంతిని బోధించి దుఃఖంబు లన్నిటిఁ ద్రోలలేదె :
గీ॥ నూరు మార్గములం గల్గు నూత్నయంత్ర, సదనమునఁ ద్రోయఁబడినట్టి చక్కనైన
నత్రి బైటకుఁదీయుచు ననుపలేదె, యట్టులే మమ్ముఁ గాపాడుఁ డశ్వలార : ॥ 154

గీ॥ నేద్యముం జేయుమార్గము చెప్పి మనువు, నకును దారిద్ర్యముం గొట్టినారు మీర
1లట్లు మా లేములను మీరు మట్టుపెట్టి, మమ్ము రక్షింపుఁడిప్పుడు మాన్యులార : ॥ 155

(17) చ॥ పొలుపుగ శర్వ రాజొకఁడు పోరున వైరికిఁ జిక్కియుండుటం
దెలిసి విశేషయత్నమునఁదీయఁగ వానిని వాడు ప్రీతితో
వెలయుచు నింధనంబులను వృద్ధిని బొందిన నగ్ని రీతిగా
వెలిఁగెను గాన నట్టులనె వేగమె రక్షల మాకు నీయుఁడా : ॥ 156

(18,19) సీ॥ అంగిరః పుత్రుఁడా : యశ్వీ దేవతలతో నేవాళి రక్షింపఁ 2జేరు మనుము
వర్షతగుహలోనఁ బాదుఁగొల్పినయాలఁ జూపించుటయె గొప్ప చోద్య మనుము
మను రాజు నేసిన ఘనకృషి యంతయు నందంబుగా వృద్ధిఁ బొందె ననుము
3విమద భూపాలుండు విశ్లేష్ట భార్యను బొంది సుఖంబుల నొందె ననుము

- గీ॥ సేవకుల కెల్ల గోవులు సేరె ననుము, విత్తము సుదాసుచేతను వెలిగె ననుము
మాయ లేకయె స్వాగతం ¹బీయమనుము, పూజ్యకర్మలఁ బుణ్యంబు వుట్టె ననుము ॥ 157
- (20) గీ॥ హవ్యము నొసంగు వారికి నఖిల సౌఖ్య, మొసఁగినట్టులు భుజ్యుని కోలి సుఖము
కలుగఁజేసినయట్టులు కలుగఁజేయుఁ, డధికసుఖ మాత్మ మెచ్చఁగ నశ్వలార : ॥ 158
- (21) చ॥ అనువుగ సోమవేల్లికల సంతట నమ్మెడి వానిఁ బోరులోఁ
2బనివడి కాచినారు మరి బాట మహాశ్వము లేవఁ దీయుచున్
ఘనతను బొందినారు మరి కమ్మని తేనెను గాచినారు కా
3వున నిట వచ్చి మాకుఁదగఁ బూర్ణసుఖంబుల నీయుఁడవ్వెకుల్ : ॥ 159
- (22) గీ॥ యుద్ధమున నోడిపోకుండ నుండఁజేసి, యిల్లు భూములు ధనమును నిచ్చి రథము
వాజులను గూర్చి యజమాన రాజి నెట్లు, కాచితిరో మీరు నన్నట్లు కావ రాదె : ॥ 160
- (23) గీ॥ చెలఁగి పురుషంతి నెట్టులు చేరినారో, కుత్సతుర్వీతులకునెట్లు కూర్చినారో
ధరదభీతిని నెట్టులు దాచినారో, యట్టులే నన్నుఁ గాపాడుఁ డశ్వలార : ॥ 161
- (24,25) సీ॥ మంత్రంబులన్ మేము మరువక యే వేళ నుచ్చరించెడు నట్లు లుంచ వలదె :
సర్వజ్ఞబుద్ధులఁ జాలఁగ నొసఁగుచు నన్నంబుఁ గలిఁగింప ⁴నమర వలదె :
రాత్రిం బవళ్లు సంరక్షింపుచున్ మమ్ము విత్తంబులను నీయ వెడల వలదె :
యుదకాధిదేవత యదితి ప్రార్థన విని కాపాడ మమ్ములఁ గదల వలదె :
గీ॥ దేవమాతయు నుదకాధిదేవతయును, వరుణుఁడున్ భూమిదేవియుఁ గరుణ వచ్చి
మొదట మా వేడుకోలు మెచ్చుదురుగాక, మెచ్చి సుఖ మిత్రుగాక నమేయశక్తి ॥ 162

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర

సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుత్తిముక్తాయమాన శ్రీ భగవత్పాదారాధక

సేమాని వేంకట సరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ

బృథమాష్టకమున సప్తమాధ్యాయము

సమాప్తము

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

పథమ మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః—అష్టమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—113

ఋషిః—కుత్స్ ఆంగిరసః

దేవతా—1 ఉషాః (ఉత్తరార్థస్య) రాత్రిశ్చ, 2-20 ఉషాః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఇదం శ్రేష్ఠం జ్యోతిషాం జ్యోతిరాగాచ్చిత్రః ప్రకతో అజనిష్ట విభ్వా ।

యథా ప్రసూతా నవితుః నవాయగ్ం ఏవా రాత్ర్యుషసే యోనిమరైక్ ॥

1

(2) రుశద్వత్సా రుశతీ శ్వేత్యాగాదరై గు కృష్ణా సదనాన్యస్యాః ।

సమానబన్ధూ అమృతే అనూచీ ద్యావా వర్ణం చరత ఆమినానే ॥

2

(3) సమానో అధ్వా స్వప్రోరనన్తస్తమన్యాన్యా చరతో దేవశిష్టే ।

న మేధేతే న తస్థతుః సుమేకే నక్తోషాసా సమనసా విరూపే ॥

3

- (4) భాస్వతీ నేత్రీ సూనృతానామచేతి చిత్రా వి దురో న ఆవః ।
ప్రార్వా జగద్వ్య నో రాయో అఖ్యదుషా అజీగర్భవనాని విశ్వా ॥ 4
- (5) జిహ్మశ్శేః చరితవే మహేన్యాభోగయ ఇష్టయే రాయ ఉ త్వమ్ ।
ద్రభం పశ్యద్భ్య ఉర్వియా విచక్ష ఉషా అజీగర్భవనాని విశ్వా ॥ 5
- (6) క్షత్రాయ త్వం శ్రవసే త్వం మహీయా ఇష్టయే త్వమర్థమివ త్వమిత్యై ।
విసదృశా జీవితాభిప్రచక్ష ఉషా అజీగర్భవనాని విశ్వా ॥ 6
- (7) ఏషా దివో దుహితా ప్రత్యదర్శి వ్యుచ్చస్తీ యవతిః శుక్రవాసాః ।
విశ్వస్యేశానా పాథ్వివస్య వస్వ ఉషో అద్యేహ సుభగే వ్యుచ్చ ॥ 7
- (8) పరాయతీనామన్వేతి పాథ ఆయతీనాం ప్రథమా శశ్వతీనామ్ ।
వ్యుచ్చస్తీ జీవముదీరయన్త్యుషా మృతం కం చన బోధయన్తి ॥ 8
- (9) ఉషో యదగ్నిం సమిధే చక్రత్ వి యదావశ్చక్షసా సూర్యస్య ।
యన్మాసుషాన్ యక్ష్యమాణాగ్ం అజీగర్హద్ దేవేషు చక్రమే భద్రమప్నః ॥ 9
- (10) కియాత్యా యత్ సమయా భవాతి యా వ్యాఘర్యాశ్చ నూనం వ్యుచ్చాన్ ।
అను పూర్వాః కృవతే వావశానా ప్రదీధ్యానా జోషమన్యాభిరేతి ॥ 10

(11) ఈ యుష్టే యే పూర్వతరామవశ్యన్ ప్యచ్ఛన్తి ముషసం మర్త్యానః ।

81 అస్మాభిరూ ను ప్రతివక్ష్యభూదో¹తే యన్తి యే అవరీషు సశ్యాన్ ॥ 11

(12) యావయద్ ద్వేషా ఋతపా ఋతేజాః సుహ్నువరీ సూన్యతా ఈరయన్తి ।

82 సుమజ్జశీర్షిభ్రతీ దేవవీతిమిహద్యోషః శ్రేష్ఠతమా వ్యచ్ఛ ॥ 12

(13) శశ్వత్ పురోషా వ్యవస దేవ్యధో అద్యేదం వ్యావో మహేనీ ।

83 అథో వ్యచ్ఛాదుత్తరాగ్ం అను ద్యూన జరామృతా చరతి స్వధాభిః ॥ 13

(14) వ్యగ్జ్ఞాభిర్దేవ ఆతాన్వద్యోదవ కృష్ణాం నిర్జిజం దేవ్యావః ।

ప్రబోధయన్త్యరుణేభిరత్వైరోషా యాతి సుయుజా రథేన ॥ 14

(15) అవహన్తి పోష్యా వార్యాణి చిత్రం కేతుం కృణుతే చేకితానా ।

ఈయుషీజాముపమా శశ్వతీనారీ విభాతీనాం ప్రథమోషా వ్యత్వైత్ ॥ 15

(16) ఉదీర్ఘం జీవో అనుర్న ఆగాదప ప్రాగాత్ తమ ఆ జ్యోతిరేతి ।

ఆరైక్ వస్తాం యాతవే సూర్యాయాగన్త యత్ర ప్రతిరన్త ఆయుః ॥ 16

(17) స్యామనా వాచ-ఉదియర్తి వహ్నిః స్వవానో రేభ ఉషసో విభాతీః ।

అహ్యో తదుచ్చ గృణతే మహోన్యస్యే ఆయుర్ని దదీహి ప్రజావత్ ॥ 17

(18) యా గోమతీ రుషన్ః సర్వవీరా వ్యభృన్తి దాశుషే మర్త్యాయ ।

వాయోరివ నూన్యతానాముదర్కే తా ఆస్వదా అశ్వవత్ సోమసుత్వా ॥

18

(19) మాతా దేవానామదితేరసీకం యజ్ఞస్య కేతుర్బృహతీ వి భాహి ।

ప్రశస్తికృద్ బ్రహ్మణే నో వ్యగచ్ఛా నో జనే జనయ విశ్వవారే ॥

19

(20) యచ్చిత్రమష్ట ఉషస్సో వహన్తీ జానాయ శశమానాయ భద్రమ్ ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహవ్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

20

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

పథమ మండలము

ప్రథమాష్టకము అష్టమాధ్యాయము

సూక్తము—113

ఋషి—అంగిరసుడు, కుత్సుడు*

దేవత—ఉషస్సు†

(1) ఉ॥ అల్లదిగోః యుషస్సు కడు నందముగా జనియించె, దూర్వునన్
మెల్లఁగ దాని ఘృష్టితతి మిక్కిలి యేగుచునుండె నంతటన్
సల్లలిత ప్రభాకరుడు సాగినతోడనె రాత్రి వచ్చిన
టులసిత త్రియామయును నూఱుఁ జెందిన వచ్చుఁ గల్యమున్ ॥

1

1. జనయ (వా.ప్ర.)

* ఈ సూక్తమునకు అంగిరసపుత్రుడు కుత్సుడు ఋషియని పెక్కు సంస్కృతముల ప్రతులలోఁగలదు. ఈ సూక్తమునకు నీ యాంధ్రానువాదములో అంగిరసుడు, కుత్సుడు నిరువురును ఋషులుగాఁ జేర్చొనుట జరిగినది. దీనిని బట్టి చూడ శ్రీ నేమానివారుచూచిన సంస్కృత ప్రతిలో నీ సూక్తమునకు నిరువురును ఋషులని యున్నట్లు తోచుచున్నది. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతములములోఁ దొలి ఋక్కు ప్రథమార్థమునకు ఉషస్సును సుత్రార్థమునకు రాత్రియు మిగిలినఋక్కు లన్నింటికిని సుషస్సును దేవతగాఁ జేర్చొనుట జరిగినది. ఈ యాంధ్రానువాదములోఁ దొలిఋక్కును సుత్రార్థమునకు రాత్రి దేవత యన్న సంగతి వ్రాయలేదు. అయినను దొలి తెలుగు పద్యములో రాత్రి ప్రసక్తి కలదు. వ.గో.కృ.

- (2) ఉ॥ భానుని బిడ్డగాఁ గొనుచు భాసురకల్యము వచ్చుచుండ స
న్మానముజేయ దానికయి మత్సరమున్ విడిపోయె రాత్రియున్
భానుడు వారి కిద్దరికి బంధువు, రెండును సక్రమంబుగన్
మానక సంచరించుఁ గడు మానవకోటి వయస్సుఁ గొట్టుచున్ ॥ 2
- (3) చ॥ పొలుపుగ స్వ స్వధర్మమును బొంది నభంబున నొక్క దారినే
యలయక సూర్య శిక్షితములై చరియించుచు భిన్నరూపమున్
గలిగినవై న నై క్యమును గాంచు చుషస్సతి రాత్రి వేళయున్
నిలువక యెల్ల వేళలను నేమముతోఁ జనుచుండుఁ జూడుఁడీ! ॥ 3
- (4) ఉ॥ మిక్కిలి యెల్లప్రాణులను మేల్కొనఁజేయుచు సూన్యతంబులం
జక్కఁగఁ బుట్టినట్టులను దా వెలిఁగించి, హరించి చీకటిన్;
దక్కక లోక మంతటను దా వెలుఁగొందుచు వెల్గఁజేయుచున్
మక్కువ తీర విత్తమును మాకు నొసంగు నుషస్సుఁ జూడరే! ॥ 4
- (5,6) సీ॥ శంక లేకయె కాళ్ళు వంకరగాఁబెట్టి కునుకు వారిని మేలు కొలుపుచుండు
మేల్కొల్పి వారిని మెల్లఁగాఁబోఁజేసి పనులను జేయంగఁ బనుపుచుండు
ధనము సంపాదింప జనులు పోయెడునట్లు చేయుచు వెల్గును జేయుచుండుఁ
గొందఱు భోగాళిఁ గొందఱు యాగాళిఁ బడయునట్టులు పాటుపడుచునుండుఁ
గీ॥ గృషికి వాణిజ్యమునకును గీడు కలుఁగ, కుండ నొనరించి చీకటిఁ గొట్టుచుండి
1యుదయమందు చుషోదేవి యూర్జితముగ, వెల్గుచుండును జగమున వివిధ గతుల ॥ 5
- (7) ఉ॥ ఆకసమందు, బుట్టుచును నంతట, బోవుచు నిర్భయంబుగన్
జీకటిఁ బాఱఁద్రోలుచును జేరుచు నిష్టల, దత్ఫలంబులన్
వీకఁ గడంగి యిచ్చుచును వెల్గె నుషస్సు మదీయశాలలో,
జీకటిఁ గొట్టి మమ్ము దరిఁజేర్చుము వేగము కల్యదేవిరో! ॥ 6
- (8) క॥ గడచుచు వచ్చు నుషస్సుల, నడవడినే యనుసరించి నవ కల్యంబున్
వడి, జీకటి హరియించుచు, గడు జీవుల లేపుచుండుఁ గనరే దానిన్ ॥ 7

1. “యుదయమందు చుషోదేవి యూర్జితముగ” అని గ్రంథకర్త యనువదింపనెవ్వరో “యుదయమంది యుషోదేవి యూర్జితముగ” అని యుండవలయునన్నట్లు ప్రక్కన “ందియుషా” అని వ్రాసిరి. వేద భాషా వ్యవస్థ ననుసరించి “ఉషోదేవి” యున్నను దొసఁగులేదు. వ.గో.కృ.

- (9) ఉ॥ రంగుగ నన్నిహోత్రముల రాజిలజేయుచు లోక మంతటన్
దుంగ తమః ప్రపంచమును ద్రోలుచు నుంటివి యాగకర్మ స
త్సంగతి బోధ చేయుచును సాగుచు నుంటివి కానఁ గల్యమాః
మంగళ మైన దానవని మాన్యులు నిన్ను వచింపకుందురే ॥ 8
- (10) క॥ గమనా గమనంబులచే, సమముగఁ గల్యంబు లన్ని సాగుచు నుండెన్
విమలోషస్సున్ వే రగు, విమలోష స్పనుకరించి వెల్గుచు నుండెన్ ॥ 9
- (11) ఉ॥ ఎంద ఋషస్సుఁ జూచి చని రెందఱు చూచుచు నున్నవారలో!
యెందఱు చూడఁబోవుదురొ! యెవ్వఁడు చెప్పఁ గలండు? దీక్షతో
నందఱు సర్వరీతులను నంతట మార్పులు చెందుచున్న నే
చందమునై న మారక యుషస్సు వెలుంగుచు నుండెఁ జూడుఁడీ ॥ 10
- (12,13,14) సీ॥ యజ్ఞనిమి తమై యభివృద్ధిఁజెందుచు యజ్ఞాభిహర్తుల నణఁపఁగలవు
పశు షక్షి మృగములఁ బంతంబునన్ లేపి పని పాటుల నొనర్పఁ బంపఁగలవు
తమమును బోఁగొట్టి ధరణి నంతట వెల్గి చెలఁగెడునట్టులు చేయఁగలవు
జరయుఁ జావును లేక చరియించుచున్ దివ్యకాంతి నొసంగుచుఁ గదలఁగలవు
గీ॥ నిఖిల దిక్కులయందును నిలువఁగలవు, కల్యమా! రథమున నెక్కి కదలివచ్చి
యజ్ఞశాలలఁ గలయట్టి యభిలతమముఁ, గొట్టుచున్ మమ్ము రక్షింపు కోర్కె లీన ॥ 11
- (15) చ॥ ధనమును గోరు వారలకు ధాత్రిగ నుండి సమస్త జీవులన్
సునిశితదీప్తి మూలమున శోభిలఁజేయుచు మేలుకొల్పుచున్
ఘనముగఁ బ్రాణికోటులకుఁ గమ్మని తెల్వి నొసంగి యెంతయేన్
దనరి యుషస్సు ముందు తగుఁ దప్పక వచ్చెడు కల్యకాంతకున్ ॥ 12
- (16) చ॥ పడకలనుండి వెం డివుడు పావన సంస్థితి హేతుభూతమై
కడు వెలుఁగొందు కాంతితతి కల్గుచుఁ దూర్పున సంధికారమున్
వడివడిఁగొట్టి యంతటను వర్ధిలుచున్నది కాన వేగమే
తడఁబడకుండఁ బోవుదము తప్పక యన్నము గల్గు చోటికిన్ ॥ 13

- (17) చ॥ తమమును గొట్టి యుండెనుగదా! యని కల్యములన్ నుతించుచున్
విమల విశేషమంత్రముల విశ్రుత భక్తిని నుచ్చరించెడిన్
సమయమునందు నేవకుని జాలఁగఁ గప్పిన యంధకార సం
ఘమును దొలంగజేసి తగఁగావవె కల్యమ! యన్ని భంగులన్ ॥ 14
- (18) ఉ॥ పె క్కగు గోవులన్ భటులఁ బ్రేమను నిచ్చుచుఁ బూరుషాశీకిం
జిక్కని యంధకారమును శీఘ్రము గొట్టుచు వాయు రీతిగా
నక్కజ మైన వేగమున సంతటఁ బోవు నుషస్సు వాక్కులన్
మిక్కిలి యాలకింపఁగనె మెచ్చుచు వాఱుల నీయకుండునే! ॥ 15
- (19) చ॥ అమరుల కెల్లఁ దల్లివయి యందఱికిం దగు బూజ్యురాలవై
విమలముగా మఖక్రియల వేయి విధంబుల బోధ చేయుచున్
సమముగ నుండు మంత్రములఁ జక్కఁగ శ్రోత్రములందుఁ బెట్టుచుం
దమమును గొట్టి మ మ్మిప్పుడు ధన్యులఁ జేయుదుగాకఁ గల్యమా! ॥ 16
- (20) గీ॥ కల్య దేవత లందఱుఁ గనుచుఁ జిత్ర, ధనములను నిచ్చుచున్నారు ధన్యులకును
మేమునేనెదు యాగంబు మెచ్చవలయు, వరుణుడున్ మిత్రదేవుండు వసుధలోన ॥ 17

సూక్తమ్—114

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—రుద్రః

ఛందః—జగతి, 10-11 త్రిష్టుప్

- (1) ఇ॒మా రు॒ద్రాయ॑ త॒వసే॑ క॒వర్తి॑నే త్త॒య ద్వీ॒రాయ॑ ప్ర భరామహే మ॒తీః ।
య॒తా శ॒మన॑ద్ ది॒వదే॑ చతు॒ష్పదే॑ వి॒శ్వం పు॒ష్టం గ్రా॒మే అ॒స్మిన్ననా॒తుర॑మ్ ॥ 21
- (2) మృ॒ణా నో రు॒ద్రోత॑ నో మ॒యస్కృ॑ది త్త॒యద్వీ॒రాయ॑ నమసా విధేమ తే ।
యచ్చం॑ చ యోశ్చ మ॒నురాయే॑జే పితా తద॒శ్యామ॑ తవ రు॒ద్ర ప్రణీ॑తీమ ॥

1. జేయునుపన్న; యెంతయున్ (తొ.పా.)

- (3) అ॒శ్వామ॑ తే॒ సుమ॑తిం దే॒వయ॑జ్ఞయా॒క్షయ॑ద్విర॒స్య త॑వ రు॒ద్ర మి॑ధ్వః ।
సు॒హ్నాయ॑న్నిద్ వి॒శో ఆ॒స్మాక॑మా॒వరా॑రిష్టపీ॒రా జ॑హ॒వామ॑ తే॒ మానిః॑ ॥ 23
- (4) త్వే॒షం వ॒యం రు॒ద్రం య॑జ్ఞసా॒ధం వజ్ఞో॑కుం క॒విమ॑వ॒సే ని హ్వా॑యామహే ।
ఆ॒రే అ॒స్మద్ దై॒వ్యం హే॑శో అ॒స్యతు॑ సు॒మతి॑మిద్ వ॒యమ॑స్యా॒ వృణీ॑మహే ॥ 24
- (5) ది॒వో వ॒రాహ॑ మ॒రుషం॑ క॒వర్ధి॑నం త్వే॒షం రూ॒పం స॑మసా॒ ని హ్వా॑యామహే ।
హ॒స్తే బి॒భ్రద్ భే॒షజా॑ వా॒ర్యాణి॑ శ॒ర్మ వ॒ర్మ ధృ॒ర్దిర॒స్యభ్యం॑ యం॒సత్ ॥ 25
- (6) ఇ॒దం పి॒త్రే మ॒రుతా॑ము॒వ్యతే॑ వ॒చః స్వా॒దోః స్వా॒దీయో॑ రు॒ద్రాయ॑ వ॒ర్ధనమ్॑ ।
రా॒స్యా చ॑ నో అ॒మృత॑ మ॒ర్తభో॑జ॒నం త్మనే॑ తో॒కాయ॑ తన॒యాయ॑ మృ॒త ॥ 26
- (7) మా నో॑ మ॒హస్త॑ము॒త మా నో॑ అ॒ర్చకం॑ మా న॒ ఉత్త॑వ॒ముత॑ మా న॒ ఉత్తి॑తమ్ ।
మా నో॑ వ॒ధిః పి॒తరం॑ మో॒త మో॒తరం॑ మా నః॑ ప్రి॒యాస్త॑న్వో రు॒ద్రరీ॑రిషః ॥ 27
- (8) మా నస్తో॑కే తన॒యే మా న॑ ఆ॒యా మా॒నో గో॒షు మా॒నో అ॒శ్వేషు॑ రీరిషః ।
పి॒రాన్ మా॒నో రు॒ద్ర భా॑మి॒తో వధీ॑ర్హ॒విష్మ॑న్తః 1 స॒దమి॑త్ త్వా హ॒వామహే॑ ॥ 28
- (9) ఉ॒వ తే॒ స్తోమా॑న్ పశు॒పా ఇ॒వాక॑రం రా॒స్యా పి॑త॒ర్మరు॑తాం సు॒మ్నమ॑స్మే ।
భ॒ద్రా హి॑ తే సు॒మతి॑ర్మృ॒తయ॑ త్ర॒మథా॑ వ॒యమ॑వ ఇ॒త తే॒ వృణీ॑మహే ॥ 29

(10) ఆరే తే గోఘ్నముత పూరుషఘ్నం క్షయద్వీర సుమ్నమస్మే తే అస్తు ।

మృళా చ నో అధి చ బ్రూహి దేవాదా చ నః శర్మ యచ్చ ద్విబద్ధాః ॥

30

(11) అవోచామ నమో అస్మా అవన్యవః శృణోతు నో హవం రుద్రో మరుత్వాన్ ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదీతిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

31

సూక్తము—114

ఋషి—కుత్సుఁడు*

దేవత—రుద్రుఁడు

(1) ఉ॥ గోవులకున్ హయంబులకుఁ గోమల మానవ జంతు పంక్తికిన్
జావునుగూర్చు 1రోగము లణంగెడు నట్టులు నేసి యంతటం
గావఁగ వాయు పుత్రు జడఁగల్గిన వానిని రుద్ర దేవునిన్
భావమునన్ స్తుతించెదము పల్మరు గ్రామ పురోభివృద్ధికై ॥

18

(2,3) సీ॥ ధనికులౌ వాయువుల్ దనయులుగాఁగలు ఘనరుద్రః సౌఖ్యంబు కలిఁగియుండె
మా తండ్రి మనురాజు మన్నిమిత్తము రోగ వారణ శక్తులఁ బడసియుండె
నీ మూలమున మాకు నిత్యము యజ్ఞముల్ వివిధరీతుల నెఱవేరఁగలె
నీ యనుగ్రహమున నిత్యసంపద లెల్ల స్థిరముగా మమ్ములఁ జేరఁగలె
గీ॥ నీ కటాక్షంబుచేతనే నీకు మేము, పూజనంబులు సలుపుచుఁ బుత్రపౌత్ర
లాభములఁ బొందుదుముగాక లలితరూపః, హోమములఁ జేసెదముగాత 2నుగ్రదేహః ॥

19

(4) ఉ॥ యాగ 3సుకర్మసాధకుని నద్భుతమై వెలుఁగొందువాని నీ
రాగుని రుద్ర దేవుని దిరంబుగ వేడుచు నుంటి మాతఁడే
సాగుచు దేవతావళికిఁ జక్కని శాంతిని నచ్చఁజెప్పి మా
వైఁగల రోషమున్ విడిచి పాలనఁజేయుచు నందఁడే సుతుల్ ॥

20

* అంగిరసపుత్రుఁడు కుత్సుఁడు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. 1. రోగములు పొగెడునట్లులు (కా.పా.) 2. యచితరూప (కా.పా.)
3. క్రియాదిసాధకుని (కా.పా.)

(5,6) సీ॥ పోత్రి శరీరముంబోలు రూపుగలట్టి లలిత జటలతోడఁ జెలఁగునట్టి
 దివ్యతేజస్సుతో దివిని వెల్గెడునట్టి వేదాంతములయందు వెలయునట్టి
 రుద్రదేవుని మేము రుచిరసూక్తులతోడఁ బిలుచుచున్నాము ప్రీతితోడ
 సర్వజనాపేక్ష్య సకలౌషధులతోడ రమ్మనుచున్నాము సౌమ్ము నీయ
 గీ॥ సంతతారోగ్యమును మాకుఁ జారుగృహముఁ, గవచముం బుత్రపౌత్రులఁ గలుఁగఁజేసి
 భోజనంబుల నొనఁగుచుఁ బూర్ణమైన, సుఖము లందించుమా! రుద్ర! మఖములొన ॥ 21

(7,8) †సీ॥ వృద్ధుని నైనను వెడలఁ గొట్టఁగఁబోకు విడ్డల నైనను బిలువఁబోకు
 వయసు వారిని నైన వంచింపఁగఁబోకు గర్భస్థు నైనను గాంచఁబోకు
 తల్లిదండ్రుల కైనఁ దరిఁజేరఁగఁబోకు జనుల నైనను నీవు చంపఁబోకు
 కోపించి మమ్ములఁ గొడుకులఁ బౌత్రులు మొదలగువారిని ముట్టఁబోకు
 గీ॥ వైద్య భూషణ రుద్ర! నీ వశులమగుచు, యజ్ఞములఁ జేయుచున్నార మతులభక్తి
 నందుటకుఁ బిల్చుచున్నార మమలసత్వ, సుతులఁ గొనియాడుచున్నాము నూత్నఫక్తి ॥ 22

(9) చ॥ పశువులఁ గాయువాడు తన పజ్జకు వచ్చిన గోవు లెల్లఁద
 ద్వశమున నుంచకుండఁ దఱి వచ్చిన యప్పుడు తోలునట్లుగాఁ
 బశుపతి : నీ కటాక్షమునఁ బావన మంత్రములం బఠించి నీ
 వశమున నుంచుచుంటి మవి 1వారి మాకు సుఖంబు నీయవే : ॥ 23

గీ॥ తలఁప నీ బుద్ధి సుఖమును గలుగఁజేయుఁ, గాన నిను మేము కన్నారఁ గాంచియుండి
 యఖిల లక్షణముల భక్తి నడుగుచుంటి, మమరవంద్యుడఁ రుద్రుడఁ : యవధరింపు: ॥ 24

(10) ఉ॥ గోవుల మానవావళిని గొట్టెడి నాయుధ ముంచి యెక్కడేన్
 భావమునం దలంచి సుఖ భాగ్యము నీయుము మాకు రుద్రుడఁ:
 యే వగఁ బొందకుండుటకు హింసలు దోలుచు శత్రునాకా:
 కావుము బ్రహ్మకర్మలకుఁ గాపరి వై సుఖమిచ్చి మమ్ములన్ ॥ 25

† ఇంద్రాదిస్తుతులతో ఋగ్వేద సూక్తము లన్నియును నిండియున్నవి. వానియం దొక్కొకచోట “ఓ దేవా! నాకు సత
 సమృద్ధినిమ్ము. మాకు నూతే క్షాయర్థాయము నిమ్ము. మమ్మును మా సంతతిని మా శూరులను మా పశ్వాదులను హింసింపకుము.
 అని ప్రార్థింపఁబడినది. పూర్వకాలమందు జనులు కేవలము స్వార్థమునకే కాక సమాజముయొక్క కళ్యాణార్థమై సయితము యజ్ఞము
 చేసి దేవతల నారాధించుచుండి రని స్పష్టముగఁ దెలియుచున్నది. (నే.వేం,న.శా.) 1. వారిగానుఖమిచ్చి కావవే: (తొ.పా.)

- (11) గీ॥ రుద్ర సంరక్షణముఁ గోరి రుచిర సూక్త, ములను బలియించుచున్నాము మోద మలర
నన్మ దాహ్యోనమును విని యదితి పరుణ, సింధువులు ! వెల్గుదురుగాకఁ జేరి మమ్ము ॥ 26

సూక్తమ్—115

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—సూర్యః

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) చిత్రం దేవా॒ముద॑గా॒దనీ॑కం చ॒క్షు॒త్రస్య॑ వరు॒ణస్యా॑గ్నేః ।

ఆప్రా॒ ద్యావా॑పృ॒థివీ॑ అ॒న్తరి॑క్షం సూ॒ర్య ఆత్మా॑ జగత॒స్త్వష॑శ్చ ॥ 32

- (2) సూ॒ర్యో దే॒వీమ॑ష॒నం రో॑చమా॒నాం మ॒ర్యో న యో॑షామ॒భ్యేతి॑ ప॒చ్ఛాత్ ।

యత్రా॒ నరో॑ దే॒వయ॑న్తో యుగా॒ని వి॒తన్వ॑తే ప్రతి భ॒ద్రాయ॑ భ॒ద్రమ్ ॥ 33

- (3) భ॒ద్రా అ॒శ్వా హ॒రితః॑ సూ॒ర్యస్య॑ చిత్రా ఏ॒తగ్వా॑ అనుమా॒ద్యానః॑ ।

నమ॑న్యన్తో ది॒వ ఆ పృ॒ష్ఠమ॑స్థుః పరి॒ ద్యావా॑ పృ॒థివి॑ యన్తి న॒ద్యః ॥ 34

- (4) తత్ సూ॒ర్యస్య॑ దే॒వత్వం॑ తన్మహి॒త్వం మ॒ధ్యా కర్తౌ॑ర్వి॒తతం॑ సం జ॒భార॑ ।

యదే॒దయు॑క్త హ॒రితః॑ స॒ధస్తా॑దాద్రా॒త్రి వాస॑స్తనుతే సి॒మన్మై॑ ॥ 35

- (5) తన్మిత్ర॑స్య వరు॒ణస్యాభి॑వక్షే సూ॒ర్యో రూ॒పం కృ॑ణుతే ద్యౌరు॒పస్థే॑ ।

అన॑స్తమన్యద్ రు॒శదస్య॑ పా॒జః కృ॒ష్ణమ॑న్యద్దరి॒తః సం భ॑రన్తి ॥ 36

(8) అ॒ద్యా దే॒వా ఉ॒దితా॒ సూ॒ర్యస్య॑ ని॒రంహ॑నః పి॒ప్రుతా॑ ని॒రవ॑ద్యాత్ ।

తన్నో॑ మి॒త్రో వరు॑ణో మా॒మహ॑న్తామది॒తిః సి॒న్ధుః పృ॒థివీ ఉ॒త ద్యౌః ॥

37

సూక్తము—115

ఋషి—కుత్సుఁడు†

దేవత—సూర్యుఁడు

(1) చ॥ వరుణుని మిత్రుని మఱియు వహ్నిని గల్గిన లోక మంతకున్
సురుచిర నేత్రమై యలరు సూర్యుని ఘృష్టి చయంబు తూర్పునం
గర ముదయించి రోదసిని గప్పుచు నుండెను భానుదేవుఁ డే
యరమర లేక యన్నిటికి నాత్మగ వెల్గుచు నుండుఁ గానరే! ॥

27

(2) ఉ॥ భాసుర రూపముం గలుఁగు భార్యను యౌవనవంతుఁ డట్లు పే
రాన సుషో॒గనం దగిలి యంచిత సూర్యుఁడు వచ్చుచుండుటం
జేసి సభార్యులై నరులు చేయుచు నుండిరి నిత్య కర్మలన్
వాసిగ భద్రముల్ గలుఁగ వర్జిత దైవత భక్తి పూర్ణులై ॥

28

(3) ఉ॥ మంగళకారులై యుదకమానముఁ బీల్చుచుఁ జిత్రితంబులై
యంగగ మానవస్తుతుల కత్యధికంబుగ సంతసించు చు
హ్నింగి నమస్కృతుల్ పడయు పూర్ణ దివాకరు ఘృష్టి సంతతుల్
తుంగ నభంబుపైకిఁ జని తొందఱగాఁ బ్రసరించు నంతటన్ ॥

29

(4) సీ॥ భానుండు కిరణముల్ ప్రసరింపఁజేసిన జనుల కర్మలు వెన జరుగుచుండు
నుష్ట రశ్మి గభస్తు లువసంహరించిన సకలకృత్యంబులు జరుగకుండు
నదియే దేవత్వంబు నదియే మహత్త్వంబు వెల్లడిఁజేయుచు వెలుఁగుచుండు
స్వాతంత్ర్య మాహాత్మ్య సాధనంబులు రెండు స్థిరముగ సూర్యునిఁ జేరుచుండుఁ
గీ॥ జిత్ర భానుండు కిరణముల్ చిత్రగతిని, భూమిని వెడల సీయక పోవఁజేసి
వేఱు లోకముఁ జేర్చిన కారుకొనిన, చీకటులు వచ్చి చేరు సీ లోక మంత ॥

30

- (5) చ॥ వరుణుని మిత్రులం గలిగి వాసిని గాంచు బ్రహ్మచ మంతయుం
గరము వెలుంగజేసి తను గన్నడ నట్టుల మిన్నజేరుచున్
సురుచిర దివ్యతేజమున శోభిలజేయుచు వస్తు సంతతిన్
విరివిగ రాత్రులం బహు విషము సంతటఁ గల్గజేసెడున్ ॥ 31
- (6) గీ॥ సూర్యుఁ డుదయించినంతను సూర్యకిరణ, జాలములు పాపముల నెల్లఁ ద్రోలుఁగాక;
వరుణదేవుని మిత్రునిఁ బరమభక్తిఁ బ్రస్తుతించెద మే వేళఁ బ్రార్థనలను ॥ 32

అనువాకః—17, సూక్తమ్—116

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘ్యతమస బౌళిజః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—త్రిషుప్.

- (1) నాసత్యాభ్యాం¹ బహ్ని²రివ ప్ర పృథో స్తోమాగ్ం ఇయర్వ్యభి³యేవ వాతః ।
యావర్పగాయ విమదాయ జాయాం సేనాజవా న్యూహతూ రథేన ॥ 38
- (2) పీఠపత్మభిరాకుహేమభిర్వా దేవానాం వా జాతిభిః శాశదానా ।
తద్ రాసభో నాసత్యా సహస్రమాజా యమస్య ప్రథనే జిగాయ ॥ 39
- (3) కుగ్రో హ భుజ్యమశ్వినోదమేఘే రయిం న శశ్విన్మృష్టవాగ్ం ఆవాహః ।
తమూహభు ర్వాభిరాత్మన్వతీభిరన్తరిక్షప్రద్భిరపోదకాభిః ॥ 40
- (4) తిస్రః క్షపత్రిరహాతివ్రజద్భిర్వాసత్యా భుజ్యమూహభుః వతజ్జైః ।
సముద్రస్య ధన్వన్నార్ద్రస్య పారే తిభ్రీ రథైః శతపద్భిః షశశ్చైవైః ॥ 41

1. నాసత్యాభాం (వ్రా.ప్ర.)

(6) అనా॒ర॒మ్య॒జే తద॑వీ॒రయే॑మనాథా॒స్థానే॑ అ॒గ్రభ॑జే స॒ముద్రే॑ ।
యద॑ర్శి॒నా ఓ॒హతు॑ర్భు॒జ్యమ॑స్త్వం శ॒తాత్రి॑తాం నావ॑మాత॒స్తి వాంసమ్ ॥ 42

(8) యమ॑ర్శి॒నా దద॑తుః శ్వే॒తమ॑శ్వ॒మఘా॑శ్వా॒య శశ్వ॑దిత్ స్వ॒స్తి ।
తద్ వాం దా॒త్రం మహి॑ క్షీ॒రేన్యం॑ భూత్ పై॒ద్యో వా॒జీ సద॑మిద్ధవ్యో అ॒ర్యః ॥ 43

(7) యు॒వం సరా॑ స్తు॒వతే॑ ప॒త్రయా॑య క॒క్షీవ॑తే అ॒వద॑తం పు॒రంధిమ్ ।
కా॒రోత॑రా॒చ్చపా॑దశ్వ॒న్య వృ॑ష్టః శ॒తం కు॒మ్భాగ్ం అ॑సి॒జ్జతం॑ సు॒రాయాః ॥ 44

(8) హి॒మేనా॒గ్నిం ఘ్రం॑సమ॒ వారయే॑ థాం పి॒తుమ॑తీ॒మూర్ఛ॑ను॒స్మా అప॑త్రమ్ ।
ఋ॒బీసే॑ అ॒త్రిమ॑ర్శి॒నావ॑సీ॒తము॑న్ని॒న్యథుః॑ స॒ర్వగ॑ణం స్వ॒స్తి ॥ 45

(9) పరా॑వ॒తం నా॑స॒త్యాను॑దే॒థాము॑చ్ఛా॒బుధ్నం॑ చ॒క్రఘ్ని॑హ్మ॒వారమ్ ।
క్ష॒రన్నా॑ప్తో న పా॒యనా॑య రా॒యే సహ॑స్రా॒య తృ॑ష్య॒తే గో॑త॒మస్య ॥ 46

(10) జు॒జురు॑షో నాస॒త్యోత॑ వ॒వ్రిం ప్రా॑ము॒జ్జతం॑ ద్రా॒పిమి॑వ చ్య॒వానాత్ ।
ప్రా॒తిర॑తం జ॒హిత॑స్యా॒యుర్ద్రా॒దిత్ ప॑తి॒మకృ॑ణతం క॒సీనా॑మ్ ॥ 47

(11) తద్ వాం సరా॑ శం॒స్యం రా॒ధ్యం చా॑భి॒ష్టిమ॑న్నా॒సత్యా॑ వ॒రూథమ్ ।
యద్ వి॒ద్వాంసా॑ ని॒ధిమి॑వాప॒గూఘ్నా॑మద్ ద॒ర్శతా॑దూ॒పఘ్న॑ర్వ॒స్తనా॑య ॥ 48

(12) తద్ వాం నరా సనయే దంస ఉగ్రహవిష్కృతోమి తస్యతుర్న వృష్టిమ్ ।

దధ్యజ్ హ యన్మధ్వాథర్వణో వామశ్వస్య శీర్షా ప్ర యదీమువాచ ॥

49

(13) అజోహవీన్నాసత్యా కరా వాం మహే యామన్ పురుభుజా పురంధిః ।

క్రుతం తచ్చాసురివ వద్రిమత్యా హిరణ్యహస్తమశ్వినావదత్తమ్ ॥

50

(14) ఆస్నో వృకస్య వర్తికామభీకే యువం నరా నాసత్యాముముత్తమ్ ।

ఉతో కవిం పురుభుజా యువం హ కృపమాణమకృణుతం విచక్షే ॥

51

(15) చరిత్రం హి వేరివాచ్ఛేది పర్ణమాజా ఖేలస్య పరితక్త్యాయామ్ ।

సద్యో జఙ్ఘమాయసీం విశ్ఫలామై దనే హితే సర్తివే ప్రత్యధత్తమ్ ॥

52

(16) శతం మేషాన్ వృక్త్య చక్షదానమృజాశ్వం తం పితాన్తం చకార ।

తస్మా అక్షీ నాసత్యా విచక్ష ఆధత్తం దస్రా భిషజావసర్వన్ ॥

53

(17) ఆ వాం రథం దుహితా సూర్యస్య కార్ష్యేవాతిష్ఠదర్వతా జయన్తి ।

విశ్వే దేవా ఆస్వమన్యన్త హృద్భిః సము శ్రియా నాసత్యా సచేథే ॥

54

(18) యదయాతం దివోదాసాయ వర్తిర్పరద్వాజాయాశ్వినా హయన్తా ।

రేవదవాహ సచనో రథో వాం వృషభశ్చ శింశుమారశ్చ యుక్తా ॥

55

(19) ర॒యిం సు॑క్ష॒త్రం స్వ॑వ॒త్యమా॑యః సు॒వీ॒ర్యం నా॑స॒త్యా వహ॑న్తా ।

ఆ ¹జ॒హ్నా॒వీం సమ॑స॒సోప॒ వాజై॑త్రి॒హ్నా భా॑గం దధ॒తీమ॑యాతమ్ ॥

56

(20) పరి॑విష్టం జా॒హృషం వి॒శ్వతః॑ సీం సు॒గేభి॑ర్న॒క్త మూ॑హ॒థూ రజో॑భిః ।

వి॒భిస్తు॑నా నాస॒త్యా రథే॑న వి పర్వ॒తాగ్ం అజ॑రయా ఆయాతమ్ ॥

57

(21) ఏక॑స్యా వస్తో॒రావతం॑ రణా॒య వశ॑మశ్వినా స॒నయే॑ సహ॒స్రా ।

నిర॑హతం దు॒చ్ఛనా ఇ॒న్ద్రవ॑న్తా పృథు॒శ్రవ॑సో వృష॒కావరా॑తీః ॥

58

(22) శ॒రస్య చిదా॑ర్చ॒త్కస్యా॑వ॒తాదా నీదా॑దు॒చ్ఛా చ॒క్రః పాత॑వే వాః ।

శ॒యవే చి॑న్నాస॒త్యా శచీ॑భి॒ర్హసు॑రయే న్త॒ర్యం పి॑వ్యథు॒ర్గామ్ ॥

59

(23) అ॒వస్య॑తే స్తు॒వతే॑ కృ॒ష్టియా॑య ఋ॒ణాయ॑తే నాస॒త్యా శచీ॑భిః ।

వ॒శం న న॒ష్టమి॑వద॒ర్శనా॑య వి॒ష్టాప॑వం దద॒ధుర్వి॑శ్వకాయ ॥

60

(24) దశ॑ రా॒త్రీ రశి॑వేనా నవ॒ ద్యూన॑వన॒దం ²శ్చ॒థిత॑మ॒వ్యుగ॑న్తః ।

వి॒ప్రుతం॑ రే॒భము॑దని ప్రవృ॒క్తము॑న్ని॒వ్యథుః॑ సోమ॑మివ స్రు॒వేణ ॥

61

(25) ప్ర వాం దంసాం॑స్యశ్వినావవోచ॒మస్య॑ పతిః స్యాం సు॒గవః॑ సు॒వీరః॑ ।

ఉ॒త ప॑శ్యన్న॒శ్చువన్ దీ॒ప్తమా॑య ర॒స్తమి॑వే॒గ్గిమా॑ణం జగ॒మ్యామ్ ॥

62

అనువాకము—17, సూక్తము—116

ఋషి—దీర్ఘతమపుత్రుఁడగు కక్షీవంతుఁడు*

దేవత—అశ్వదేవతలు

- (1) చ॥ విమల నృపాల భార్య నరి వీరులు చేకొని పోవుచుండ నా
యమ గ్రహించి కాంతునకు నందఁగఁజేసిరి యశ్వదేవతల్
సమముగ దర్పలంబరచి సంస్తుతిఁ జేసెడుయాజి మాట్కి మే
ఘములు పయస్సు నిచ్చుటకు గాలుల నశ్వల మేము వేడమే: ॥ 33
- (2) క॥ బలమును నతిగమనంబుం, గల యశ్వములం బ్రసిద్ధిఁ గలిగిరి ¹ద్రుమల్
తొలి, తద్రాసభ మనికిం, జెలఁగుచుఁజని శత్రువులను జెనకెను తీవిన్ ॥ 34
- (3) ఊ॥ వే రొక దీవియందుఁగల వీరుల వైరులఁ జంపఁ “దుగ్రుఁ” డన్
వీర నృపుండు “భుజ్యుఁ”డను వీర కుమారునిఁ బంపుచుండ నా
వీరుని నొక సంద్రమున వేగిరపాటున మున్న నుండఁగా
మీ రది చూచి మీ పడవ మీఁదను వానిని జేర్చ లేదఁటే: ॥ 35
- (4) చ॥ ఉదధిని నేనతో మునిగియుండిన భుజ్యుని లేవఁదీయుచున్
సదయులరై పడశ్వశత చారురథంబునఁ బెట్టి యెంతయున్
ముదమున నా నృపాలకుఁడు మూఁడు దినంబులలోన సంద్రమున్
వదలెడునట్లు చేయుచును వానినిఁ దీరము జేర్చ లేదఁటే: ॥ 36
- (5) గీ॥ నూలు తెడ్దులతో నొప్పి వారిలోన, మునుగ కుండెడు నోడపై మునిగియున్న
భుజ్యరాజును నెక్కించి పూజ్యుడైన, తండ్రి గృహమునఁ జేర్చిరి ధర్మపరులు ॥ 37

* ఈ కక్షీవంతుఁడు ఔశిజుఁడని సంస్కృత మూలగ్రంథములలోఁ గొన్నిటఁ బాఠాంతరముగాఁ గలదు. శ్రీ నేమానివారి ఆంధ్రానువాద గ్రంథము వ్రాతప్రతిలో 119, 123 సూక్తములకు దీర్ఘతమపుత్రుఁడగు కక్షీవంతుఁడు ఋషి యనియు—118, 122 సూక్తములకు కక్షీవంతుఁడు ఋషియనియు, 124, 125, సూక్తములకు, 126 సూక్తములోని తొలి 5 ఋక్కులకు కక్షీవంతుఁడు (“కక్షి” ప్రాస్వరూపము నుపయోగించెను) ఋషియనియు — 117, 121 సూక్తములకు “కక్షవంతుఁడు” ఋషియనియు భిన్న రీతులలోఁ జేర్చొనిరి. 120వ సూక్తమునకుఁ బొరపాటున ఋషిని వ్రాయలేదు. వీరిట్లు పేర్కొనుట చూడఁగా కక్షీవంత—కక్షీవంత దీర్ఘహ్రస్వ రూపయుక్తములైన ఋషుల నామములుకల (హ్రస్వము పొరపాటున వ్రాయఁబడినదై యుండవచ్చునని భావించవలసి వచ్చుచో) ఋషియు, దీర్ఘతమ పుత్రుఁడగు కక్షీవంతుఁడును, కక్షవంతుఁడును విభిన్నులైన మహర్షులని భావించినట్లు కనిపించు చున్నది. కేవలము 117వ సూక్తమునకే కాక 121వ సూక్తమునకుఁ గూడ కక్షవంతుఁడు ఋషి యని “కక్ష” శబ్దమును విస్తృతముగాఁ జేర్కొనుటఁజూడ “కక్షీవంత” మహర్షులకు విభిన్నుఁడుగా “కక్షవంతుఁడు” కలఁడని శ్రీ నేమానివారు భావించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కావున నిది ప్రమాదభరితముగా నెంచుటకు వీలులేదు. (చూ. వ్రాతప్రతి 1వ సంపుటము, 13 పుట మొదలు 37వ పుటవరకు, 2వ సంపుటము 3వ పుట మొదలు 17వ పుటవరకు) శ్రీ నేమానివారు యేయే సంస్కృతమూల ప్రతులుచూచిరో చెప్పలేము. ఈ విషయమై వారెక్కడను బ్రస్తావించలేదు. ఏది యేమైనను నసలీ ఋషుల విషయమై యింకను బెక్కు భిన్నాభిప్రాయములు కలవు. వ.గో.కృ. 1. యశ్వత్ (తొ.పా.)

(6,7) సీ॥ అంపినారలు మీరు హయరాజమును పేదుఁ డను రాజునకు లీల నశ్వలారః

కలిఁగించినారలు కమనీయ కీర్తిని నా యశ్వమున మీర లనులకెల్లఁ
బుట్టించినారలు పూజ్యాశ్వమున మాకుఁ బేరు ప్రతిష్ఠలు పెద్దలగుచుఁ
దీసినారలు హయదీప్తు వృషణముల నత్యధికంబుగ నమల సురను

గీ॥ నంగిరో వంశవారిధియందుఁబుట్టి, నట్టి వత్రియునకుఁ దీక్ష బుద్ధినిచ్చి
బొందినారలు కీర్తి నో పూజ్యలారః, యందినారలు తృప్తి నో యశ్వలారః ॥

38

(8) శా॥ పీడా యంత్రమునం దుషాసలముచేఁ బెంపేది రూక్షంబుగాఁ

గీడుం బొందుచు నున్న యత్రిముని పెన్గీడున్ హరింపంగ నే
తోడున్లేక జలంబుచే ననలముం దూర్జంబుగా నార్పినన్
వాఁ డేతేరగఁ బైట కొషధముచే వారింపరే బాధలన్ ॥

39

(9) ఉ॥ గోతమ మౌనివర్యునకుఁ గూపము నీయఁగఁ దెచ్చి దాని సం

ప్రీతిగఁ గ్రిందుమీదుగను భీతిని వీడుచుఁ జేయ నాతఁ డ
త్యాతుర భావముంగలిఁగి యా జల మానుచుఁ దృప్తిఁదీరఁగా
నాతత విత్తముం గొనఁడె యందుల కశ్వలు హేతువుల్గదా! ॥

40

(10) చ॥ కవచము మాడ్కి- దేహమునఁ గల్గిన వృద్ధతఁ బోవఁజేసి యా
చ్యవన మహర్షి కెంతయును నాయువు నీయఁగ వాఁ డనర్హ్య మౌ
నవనవ యౌవనంబుఁ గొని నారులకున్ వరణీయ గాత్రుడై
కువలయమందు వెల్గఁడఁబె కోర్కెల నందుచు నశ్వ దృష్టులన్ ॥

41

(11) చ॥ నిధివలె రాక్షసాధములు నిరస కాననమందు బావిలో

విధిగను బూడ్చినట్టి నృప వీరుని “వందు”ని బావినుండి యే
విధమునొ పైకిఁ దీసితిరి వీరులు ధీరులు బుద్ధిశాలురౌ
కథకులు మీరు మీ తగిన కర్మము మెచ్చరె! యభ్యదేవతల్! ॥

42

(12) మ॥ మును దధ్యజ్ఞముని యుత్తమాశ్వ ముఖముల్ మోదంబుతోఁ బొందుచున్

ఘన సద్విద్యుల రెండు మీకు గరిపెంగాఁబట్టి మీ కృత్యముల్
1 ధ్వని ఘన వర్షసూచనములం దన్వింపఁగాఁ జేసిన
ట్ల నయంబుం బ్రకటింతు మాదరముతో నర్థారమై దేవతల్! ॥

43

1. గ్రంథకర్త తొలుత “ఘనగర్జ వర్షసూచనములం గాన్పింపఁగా జేసి” అని వ్రాచుఁడలఁచి “గర్జా” శబ్దము వ్రాసి “గర్జా వర్ష” అనునప్పుడు గర్జ + అవర్ష అను పద విభజనమున కవకాశము వచ్చి దుర్భరమేర్పడునని భావించి “గర్జా” శబ్దమును గొట్టివేసి పిదప “ధ్వనివర్ష సూచనములం గాన్పింపఁగా” అని వ్రాసెను. “ఘనధ్వని వర్షసూచనములం గాన్పింపఁగా” అని గ్రంథకర్త వ్రాసిన యీ పాఠములో “ఘనధ్వని” యనునప్పుడు గణభంగమేర్పడును. వైగా ద్వితీయపాదమునను త్రారంభముననే “ఘన” శబ్ద ప్రయోగమున్నది. కావునఁ జైవిధముగా సవరింపఁబడినది. ఈ సవరణతో ధ్వనిన్ = ఉరుములతోఁ గూడిన, ఘన = గొప్పదైన లేదా మేఘమాల యొక్క అని ఘనశబ్దము శ్లేషార్థదాయి యగును. సార్థికమగును. వ.గో.కృ.

- (13) చ॥ వరుడు నపుంసకుండగుట వధ్రిమతీసతి చింతఁ గుందుచున్
వరదుల మిమ్ము వేడఁగనె వాంఛిత మిచ్చెద మంచుఁ జెప్పి మీ
రరసి గురుండు శిష్యులను నైచ్చికరీతిని ద్రిష్టనట్లు లా
సురుచిర కామిసీ మణికి సూనుని నిచ్చితి రశ్వదేవతల్! ॥ 44
- (14) గీ॥ శునక ముఖమునఁబడి చాల శోకమొందు, పిచ్చుకన్ మీరు తీయంగఁ జేరు వచ్చె
మిమ్ము నుతియించు వారికి మిగులఁ దెల్వి, దూరదృష్టిని గలిగింప దొరలు మీరె ॥ 45
- (15) చ॥ విహగము వెండ్రుకల్ వలెను విస్పృశ కాళ్లు తెగంగ నాజిలో
మహిని నగ స్త్య మౌని మిము మానుగ వేడఁగ నర్థయామినిన్
బహుమతితోడ 1నిన్న వగు పాదములం దవిలించి కాళ్లకున్
మహి తరణంబుఁ జేయ నల మానిని బంపితి రశ్వదేవతల్! ॥ 46
- (16) †మ॥ శతసంఖ్యన్ విలసిల్లు మేషతతిఁ దాఁ జంపించి ఋజ్రాశ్వఁ డు
న్నతిచేఁ గుక్క-కు వేయ నద్ది గడు నన్యాయం బటంచున్ వడిం
బిత కోపించి కుమారు నంధునిగ నిర్భీతిన్ శపింపంగ వి
శ్రుతులం బొందఁగ వాని కీయరఁపె రక్షస్సుల్ భిషల్ చంద్రముల్! ॥ 47
- (17) సీ॥ సూర్యుండు దనకూతు సోముని కీయఁగఁ దలఁచి యుండఁగ దేవతతు లెఱింగి
తమలోన నొకనికి తనయ నిమ్మని వేడఁ దన యొద్దకున్ మున్ను త్వరగ వచ్చు
నెవ్వఁడు ? వానికే యిభరాజయానను నిచ్చెద నంచతఁ డచ్చఁ బల్కె-
నప్పుడశ్వలు తమ యశ్వంబులను నెక్కి పందెవుఁ గొయ్యను బొందునటుల
గీ॥ సూర్యదేవుని వేడఁగ సూరుఁడెలమిఁ, దనయ నశ్వల కిచ్చె నద్దాని రథము
పైని గూర్చుండఁ జేయుచుఁ బయనమగుచు, విజయ వికసిత వదనులై వెడలి రపుడు ॥ 48
- (18) గీ॥ ఎప్పుడుం జెలిమి లేకుండ నిలను దిరుగు, మొసలి నెద్దును వాహనములగఁ జేసి
కొనిన మీ ఘన మాహాత్మ్యమును వచింప, సాధ్య మె ట్లగుఁ జెప్పరేఁ జాణలార! ॥ 49
- (19) క॥ ధనముం బుత్రులఁ బౌత్రుల, ఘన మగు నన్నమును శక్తిఁ గలిగిన మీరల్
వినయముగల మా కడకుం, జనువున నేతెంచి కొనరె చాల హవిస్సున్ ॥ 50

1. ఇనుపవగు పాదములు = ఇనుముతోఁ జేయఁబడిన పాదములు అనగా ఉక్కు పాదములని భావము. † 117వ సూక్తములోని 17వ ఋగనువాద వద్యమునకును (341 పుట. 70 వ.) దీనికిని జాల సాదాత్మ్యము కలదు. కాని సంస్కృతమూలములోని 116వ సూక్తములోని 16 వ ఋక్కునకును (329 పుట. 58 ఋక్కు) 117వ సూక్తములోని 17వ ఋక్కునకును (337 పుట. 79 ఋక్కు) మిక్కిలి భిన్నత్వము కలదు. ఇవి బిన్నార్థకములు. వ.గో.కృ.

(20,21) సీ॥ జాహుషం డనువాడు శత్రురాజులచేత ముట్టడింపబడి మూల్గుచుండ
 నాతని రక్షింప సరదముపై కెక్కి వచ్చి వైరుల నెల్లఁ ద్రచ్చి వానిఁ
 చెచ్చి పీడుచుఁ దగ దివ్య పర్వత మెక్కి చారు నాహుషనితో వీరు లగుచుఁ
 బ్రతిదినమందునఁ బ్రబలధనంబిచ్చి వాని రక్షించుచు వానిఁగాంచి
 గీ॥ మఱియు నింద్రునితోఁ జేరి మాన్యు లగుచు, నతిబల విరాజమానులై యతిశయించి
 దుఃఖముల నెల్లఁ గలిఁగించు దోషిగణము, హతముఁ గావించి యుండి రా యశ్వ లెలమి॥ 51

(22) చ॥ శరుడనువాడు దప్పిఁగొని శాంతిని బొందక మిమ్ము వేడఁగాఁ
 ద్వరఁగొని చాల లోతుగల వానిని జేరుచు నీటి పెల్లువల్
 జరజరఁ బైకి వచ్చివడు చక్కటి జేయఁగ మీరు వాడు త
 త్పురుచిర వారిపూరమును సూటిగ గ్రోలఁడెఁ యశ్వదేవతల్ః ॥ 52

గీ॥ బహుళ యాగకరణ పరివర్యచేఁ బరి, శ్రాంతుడై న యోగ్యశయుని గోవు
 గొడ్డుదనముఁబాపి కూర్మితో దానిని, దోగ్ధిగా నొనర్చి త్రోల లేడెఁ ॥ 53

(23) ఉ॥ పుత్రుడు గేహమున్ విడచిపోయె నటం చల విశ్వకుండు సం
 స్తోత్రముతోడ వేడ మిము సూటిగ నా ప్తుతి నాలకించి మీ
 రాత్రతతోడ నానుతుని నచ్చట నచ్చటఁ జూచి ప్రితికిం
 జాత్రతఁ గొన్నవాని నిజ వాసము జేర్పరెఁ యశ్వదేవతల్ ॥ 54

(24) ఉ॥ గట్టిగఁ ద్రాళ్లచేత సరిగట్టుచు రేఖుని బావిలోపలన్
 నెట్టఁగ నందు వాడు పడి నీశుల నుండఁగఁ గొంత కాల మీ
 రెట్టొటా వాని నొడ్డునకు నీడ్వఁగ లేదఁపె హోత పాత్రముం
 బట్టుచు నగ్నిహోత్రమున భాసుర సోమముఁబోయు కై వడిన్ ॥ 55

(25) సీ॥ ప్రాచీన కర్మలు ప్రస్తుతించుచు నేను వర్ణించి యుంటిని వలయునట్టి
 యావుల నీయుఁ డత్యధిక పీర్యము నిండు ప్రభువుగఁ జేయుడు ప్రకృతిలోనఁ
 దమతమ విషయముల్ తథ్యంబులుగఁ జూడఁజాలిన యింద్రియ సౌఖ్య వితతి
 ననుభవించుచుఁ జాల నాయువుఁ గొనుచుండు గృహపతి తన దైన గృహమునందు
 గీ॥ బాధలం బొందకుండంగ బ్రతికియుండు, నటులు నేనును ముదిమిని నధిగమించి
 జీవయాత్రను గడిపెదఁ జిత్తమలర, నఖిల రక్షకులార! యో! యశ్వలార! ॥ 56

సూక్తమ్ 117

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘ్యతమస ఔశిజః†

దేవతా—అశ్వినౌ

చందః—త్రిష్టుప్

(1) మధ్యః సోమస్యాశ్వినౌ మదాయ ప్రతే హోతా వివాసతే వామ్ ।

బర్హిష్మతీ రాతిర్విక్రితా గిరిషా యాతం నాసత్కౌప వాజైః ॥

83

(2) యో వామశ్వినౌ మనసో జపీయాన్ రథః స్వశ్వో విశ ఆజిగాతి ।

యేన గచ్ఛథః సుకృతో దురోజం తేన నరా వర్తిరస్మభ్యం యాతమ్ ॥

84

(3) ఋషిం నరావంహసః పాశ్చాన్యమృచీపాదత్రిం మృశ్చథో గణేన ।

మినన్తా దస్యోరశవస్య మాయా అనుభూర్వం పృషణా చోదయన్తా ॥

85

(4) అశ్వం న గూహ్వామశ్వినౌ దురేవై రృషిం నరా పృషణా రేభమపు ।

సం తం రిణీథో విప్రుతం దంసోభిర్న వాం జూర్యన్తి పూర్వాన్య కృతాని ॥

86

(5) సుషుప్వాంసం న నిర్భతేరువస్థే సూర్యం న దస్రా తమసి క్షియన్తమ్ ।

కుభే రుక్మం న దర్భతం నిఖాతముదూపథురశ్వినౌ వస్తనాయ ॥

87

(6) తద్ వాం నరా శంస్యం పక్షియేణ కశీవతా నాసత్కౌ పరిజ్మన్ ।

శపాదశ్వస్య వాజినో జనాయ శతం కుమ్భాగ్ం అసిచ్ఛతం మధూనామ్ ॥

88

† ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు 116వ సూక్తము ఋషికిచ్చినపుటనోటు (831వ పుట) చూచునది. వ.గో.కృ. 1. మృచీసా (ప్రా.ప్ర.)
2. గూశహ (ప్రా.ప్ర.) గూక్ష్ (సా.మా.)

- (7) యు॒వం న॑నా స్తు॒వతే॑ కృ॒ష్టియా॑య వి॒ష్టాప్సం॑ దద॒భుర్విశ్వ॑కాయ ।
 ఘోషా॑యై చిత్ వి॒త్పష॑దే దు॒రోజే॑ పతిం జూ॒ర్యన్త్యా॑ అ॒శ్వినా॑వదత్తమ్ ॥ 69
- (8) యు॒వం శ్యా॑వాయ రు॒శతీ॑మదత్తం మ॒హః ఖో॑ణస్యా॒శ్వినా॑ క॒ణ్వాయ॑ ।
 ప్ర॒వాచ్యం॑ తద్ వృ॒షణా॑ కృ॒తం వాం య॑న్పార్షదాయ శ్రవో అ॒ధ్యధ॑త్తమ్ ॥ 70
- (9) పు॒రూ వర్షా॑న్యశ్వినా దధా॒నా ని పే॑దవ ఊ॒హకు॑రాకుమశ్వమ్ ।
 సహ॒స్ర సాం వా॒జిన॑మప్రతీతమహీ॒హనం॑ శ్రవ॒స్యంగ॑ తరు॒త్రమ్ ॥ 71
- (10) ఏ॒తాని॑ వాం శ్రవ॒స్యా సు॑దానూ బ్రహ్మ॒జ్ఞాషం॑ పద॒నం రో॑దస్యోః ।
 యద్ వాం ప॒జ్రాసో॑ అ॒శ్వినా॑ హవన్తే యాత॒మిషా॑ చ విదు॒షే చ వా॑జమ్ ॥ 72
- (11) సూ॒నోర్మానే॑నాశ్వినా గృ॒ణానా॑ వా॒జం వి॒ప్రాయ॑ భుర॒ణా ర॑వన్తా ।
 అగ॒స్త్యే బ్ర॑హ్మణా వావృ॒ధానా॑ సం వి॒శ్వలాం॑ వాస॒త్యారి॑జీతమ్ ॥ 73
- (12) కు॒హ యా॑న్తా సు॒ప్తుతిం॑ కా॒వ్యస్య॑ ది॒వో న॑పాతా వృ॒షణా॑ శయు॒త్రా ।
 హి॒రణ్య॑నేవ క॒లశం॑ వి॒భాత॑ముహూపభుర్దశమే అ॒శ్వినా॑హన్ ॥ 74
- (13) యు॒వం చ్య॑వానమశ్వినా జర॒న్తం పు॑న॒ర్యువా॑నం చక్ర॒భుః శపీ॑భిః ।
 యు॒వో రథం॑ దు॒హితా॑ సూ॒ర్యస్య॑ సహ శ్రీ॒యా వా॑స॒త్యావృ॑ణీతమ్ ॥ 75

(14) యువం తుగ్రాయ పూర్వైభిరేవైః పునర్మన్యవభవతం యువానా ।

యువం భుజ్యమర్జస్థో నిః సముద్రాద్ విభిరూహభుర్పజ్జేభిరశ్వైః ॥

76

(15) అజోహవీదశ్వినా తౌగ్ర్యో వాం ప్రోహః సముద్రమవ్యధిర్జగన్వాన్ ।

నిష్ఠమూహభుః సుయుజా రథేన మనోజవసా వృషణా స్వస్తి ॥

77

(16) అజోహవీదశ్వినా వర్తితా వామాస్నో యత్ సీమముఞ్చితం వృకస్య ।

విజయుషా యయభుః సాన్వద్రేరాతం విష్వాచో అహతం విషేణ ॥

78

(17) శతం మేషాన్ వృక్యే మామహానం తమః ప్రణీతమశివేన పిత్రా ।

ఆక్షీ ఋజ్రాశ్వే అశ్వినావధత్తం జ్యోతిర్న్ద్రాయ చక్రభుర్వచక్షే ॥

79

(18) కునమన్దాయ భరమహ్వయత్ సా వృక్రీరశ్వినా వృషణా నరేతి ।

జారః కనీన ఇవ చక్షదాన ఋజ్రాశ్వః శతమేకం చ మేషాన్ ॥

80

(19) మహీ వామూతిరశ్వినా ¹మయోభూరుత ²స్రామం ధిష్ణయా సం రిణీభః ।

అథా యువామిదహ్వయత్ పురంధిరా గచ్ఛతం సీం వృషణావవోభిః ॥

81

(20) అధేనుం ³దస్రా స్తర్కం విషక్తమపిన్వతం శయవే ఆశ్వినా గామ్ ।

యువం శచీభిర్విమదాయ జాయాం న్యూహభుః పురుమిత్రస్య యోషామ్ ॥

82

(21) 1యవం వృకేఞ్వానా వపన్తేషం దుహన్తా మనుషాయ దస్రా ।

అభి దన్యుం బకురేణా ధమన్తారు జ్యోతిశ్చక్రథురార్యయ ॥

83

(22) అథర్వణాయాశ్వినా దధిచే క్ష్యం శిరః ప్రత్యైరయతమ్ ।

స వాం మధు ప్ర వోచద్యతాయన్ త్వాష్ట్రం యద్ దస్రావపి కక్ష్యం వామ్ ॥

84

(23) సదా కపి సుమతిమా చకే వాం విశ్వా ధియో అశ్వినా ప్రావతం మే ।

అస్మే రయిం నాన్త్యా బృహన్తమపత్యసాచం శ్రుత్యం రరాథామ్ ॥

85

(24) హిరణ్యహస్తమశ్వినా రరాణా పుత్రం సరా 2వద్రిమత్యా అదత్తమ్ ।

త్రిదా హ శ్యావమశ్వినా వికస్తముజ్జీవస ఐరయతం సుదానూ ॥

86

(25) ఏతాని వామశ్వినా వీర్యాణి ప్ర పూర్వాన్త్యాయవోకవోచన్ ।

బ్రహ్మ కృణ్వన్తో వృషణా యువభ్యాం సువీరా సో విదధమా వదేమ ॥

87

సూక్తము—117

ఋషి—కక్షవంతుడు *

దేవత—అశ్వదేవతలు

(1) ఉ॥ స్తుతు లొనరించుచుం దగిన సూక్తి పఠించుచు సోమయాజి స
న్నతులను జేయుచున్ మిగుల నవ్య హవిస్సును దర్భ నుంచెనో
నుతమతులారః శీఘ్రముగ నూత్న బలంబును నన్న మీయ మే
మతులిత మాధురీ మహిమ నందెద మప్పుడు సంతసంబునన్ ॥

57

1. యవం (ప్రా.ప్ర.) 2. వద్రిమత్యా (ప్రా.ప్ర.) * ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు-116వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన-ఫెట్ నోట్
విషయము (331 పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

(2) గీ॥ మనసుకంటెను వేగంబు చనెడు నదియు, యజ్ఞకర్తల యాగార్థ మరుగు నదియు
నైన రథమెక్కి మీర లో యశ్వలార! వచ్చి సోమముఁగొనిపోరె మెచ్చునట్లు ॥ 58

(3) సీ॥ అఖిల భూతములకు నతిహితంబును జేయు మిత్రుని రాహువు మ్రింగియుండ
నత్రి మహాముని యది చూచి సూర్యుని విడిపించి జగమును వెలుఁగజేసె,
దాము పట్టినపట్టు తప్పిపోయె నటంచు నధిక రోషముఁబూని యసురు లంత
నత్రి మహర్షిని నధికబాధలఁబెట్టి శతములొ ద్వారముల్ చాలఁగలు
గీ॥ యంత్ర సదనంబులో నున్న యగ్నియందు, బడఁగఁ ద్రోయఁగ నెంతేనిఁ బట్టుపట్టి
నట్టి యత్రిని రక్షించి యశ్వవరులు, విపుల కీర్తిని బడసిరి విశ్వమందు ॥ 59

(4) చ॥ ఘనుఁడగు రేభుఁదాపసు నగాధ జలంబులఁ ద్రోసి రాక్షసుల్
కనలేడు నా మహామునికిఁ గాళ్లును జేతులు కోసి యుండఁగాఁ
బనిఁగొని 2యశ్వరాజ గత బాధను మీరలు కొట్టునట్లుగా
మునుఁగొని కాళ్ళు వాని కతిమోదముతోఁ దమ రీయ లేదఁటే ॥ 60

(5,6) సీ॥ పుడమిపైని బరుండు పురుషునికై వడి బావిలో నుండెడు బందమునిని
నూతిలో సూర్యవిఖ్యాత బింబమురీతి బావిలో నుండెడు బందమునిని
జాలఁ జీకటిలోన స్వర్ణవస్తువు భంగి బావిలో నుండెడు బందమునిని
స్థిరచి త్తమున మీరు తీసితి రప్పు డశ్వము †శఫములనుండి శతఘటములు
గీ॥ నిండునట్లులు మద్యము నిర్గమింపఁ, జేసితిరికాదె తొల్లి వికాసమాన
కర్మకారకులార! మీ కర్మలన్ని, నేను కొనియాడ కుందునే! నెనరుతోడ ॥ 61

(7) చ॥ ప్రియుఁడగు విశ్వకుం డనెడు పెద్ద కుమారుఁడు తప్పిపోవఁగా
భయమును బొంది మిమ్ముఁ బిత ప్రస్తుతిఁ జేయఁగ మీరు దీక్షతో
హయముల నెక్కిపోయి భువి నంతటఁ గన్గొని వాని నెట్లా మీ
శయములఁ బట్టి తెచ్చితిరి చారు ఖిషగ్వరులార! దీక్షతోన్ ॥ 62

1. బడఁగఁద్రోసిరి యత్రి సజాంధపముగ (తొ.పా.) 2. యశ్వరాజునకు బాధ చికిత్స నొనర్చునట్లుగా (తొ.పా.) † గుఱ్ఱముయొక్క గిట్టలనుండి (శఫములనుండి) నూరు కడవల మద్యమును అశ్వము దీసిరట. అశ్వము గిట్టల నడుమ మోదకవదార్థ ముండునేమో? (నే.వేం.న.శా.) సూచన:-ఈ భావము స్కంద సాయవాది భాష్యములనుండి పరిగృహీత మైనది. అర్ష విజ్ఞానము దృష్టితో నీ ఋక్కుల యర్థములే ప్రామాణికములు కావు. చూడు వీరిక. వ.గో.కృ.

గీ॥ † ఘోషయను నంగనామణి కుష్ఠరోగ, బాధిత శరీరయయి *తన భర్త వీడ,
దండికడనుండి మిమ్ములఁ దగినరీతి, వేడుకొన దాని రోగము వెడలలేదె! ॥

63

(8) సీ॥ నార్జను బధిరంబు హర్షంబుతోఁ గొట్ట వినికిగల్గుచు వాడు వెలయలేదె?
కుష్ఠరోగంబునఁ గ్రుక్కు మునీశుని వనిత యెవ్వతెయును! వాని నొల్ల
కుండుటఁ గనిపెట్టి యుచితరీతిగ వాని రోగముఁ బోఁగొట్టి రూపవతిని
బత్నిగాఁజేయుచుఁ బడయరె? చిరకీర్తిఁ గన్నుల లేమిచేఁ గదలకుండ

గీ॥ నింటఁగూర్చుండి యున్నట్టి యిద్దకణ్వు, మునియు నేత్రంబు లందఁడే! మోద మలర
2నఖిల రక్షకు లగునట్టి యశ్వలార! యట్టి మీకృతముల్ పల్క- నగునె మాకు! ॥

64

(9) చ॥ వివిధములై న రూపముల వేయగు కార్యము లాచరించు మీ
రవితథ విత్తదం బగుచు నంచిత వేగముఁ గల్గి యొప్పుచున్
నవనవ శత్రు మండలిని నాశముఁ జేసెడు నశ్వరాజు సం
స్తవములఁజేయు భక్తులకుఁ జయ్యన నియ్యరె? యశ్వదేవతల్ ॥

65

(10) ఉ॥ రోదసి రూపుఁబోలు నతిరూపము నందెడు మీర లెంతయున్
మోదముతోఁ బరించితరి ముద్దులు గొల్పెడి మంత్రరాజమున్
గాదనకుండ నాంగిరస కాంక్షితముల్ సరిగూర్చి ప్రీతితో
నోదన మిండు మా కిపు డహో! యనునట్లు 3లుదశ్వదేవతల్! ॥

66

(11) క॥ ఘనుఁ డగు నగస్త్యమునిపతి, వినయమునన్ వేడమిమ్ము విప్రున కెలమిన్
ఘన మగు నన్నంబొసఁగరె, మును విశ్వం కీయలేదె మొగిఁ బాదములన్ ॥

67

(12) గీ॥ భువి వినిక్షిప్త సౌవర్ణ పూర్ణఘటము, నుద్ధరించిన విధమున నిద్ధరేభుఁ
బై కైఁదీసితి రెలమిని బావినుండి, యఖిల రక్షకులార! యో యశ్వలార! ॥

68

† ఆశ్వలు ఘోష యనునామె కుష్ఠరోగము మాన్వినారు. వారు భీషగ్వరులు. ఈ ఋక్కునవారు చూపెట్టిన వైద్య పాండిత్యమును బాతకలారా! పరీక్షింపుఁడు. రేభుఁడను మహామునికిఁ గాళ్ళు కలిఁగించిరి. ఒక ముని కుష్ఠరోగ దూషితుఁడుకాగా వాని భార్య వాని నొల్లకుండెను. అట్టి ముని మహారోగమును బోఁగొట్టిరి. కణ్వమహర్షి నేత్రమును బాగుచేసిరి. చ్యవన మహర్షిని యౌవనవంతులుగా నొనర్చిరి. ఈ మొదలగు చికిత్సల నార్యు లొనర్చియుండ ఆర్యులకు వైద్యజ్ఞానము లేదనుట ఆశ్చర్యకరముగ నున్నది. (నే.వేం.న.శా.) * తనభర్తవీడి (వ్రా.వ్ర.పా.) ఘోషను భర్త పరిత్యజించెను గాని ఘోషయే భర్తను విడిచిపెట్ట లేదు. వ.గో.కృ.

1. యెవ్వతెయైన (వ్రా.వ్ర.పా.) భావ మస్పృష్టముగానుండుటచే నీవవరణ చేయఁబడినది. వ.గో.కృ. 2. నఖిలరక్షకులగువారలశ్వవరులు (య్యలట్టి) (కొ.పా.) 3. “నట్లులు దక్షదేవతల్!” గ్రంథకర్త స్వయముగా “త్రు” వర్ణముగ నవరించెను. (ఉద్రుదేవత అనఁగా మహా దుఃఖ దేవత అని మూలచేదకమగు దుర్యోధము వచ్చును. కాన మూలానుగుణముగా “నట్లు లుదశ్వదేవతల్” (అశ్వినా) అని నవరింపఁబడినది. “దక్ష దేవతల్” అని యుంచినను అశ్వినీ దేవతలని యర్థము వచ్చి సరిపోయెడిది. వ.గో.కృ.

(13,14. సీ॥ చ్యవన మహర్షికిఁ జారు యౌవన మిచ్చి ¹యతని వృద్ధత్వంబు ననిపినారు
15,16) సూర్యుని సుత యగు సూర్యును రథముపై నెక్కించుకొని మీర లేగినారు
దుఃఖించుచున్న యా తుగ్ర పుత్రుని నీటి గండంబులన్ నీటఁ గడపినారు
గండముల్ దప్పించి ఘనరథంబున వాని నెక్కించి తత్పిత కిచ్చినారు

గీ॥ పిచ్చుకకు బాధఁబోఁగొట్టి పెద్ద వైరి, జాహుఘని రథము పైనుంచి జనుచుఁ బర్వ
తాగ్ర శిఖరములం జేర్చి తనిసి యశ్వ, కులు! ప్రతిష్ఠలచేఁ జాల వెలిఁగినారు ॥

69

(17) మ॥ †శతసంఖ్యన్ విలసిల్లు మేష వితతిం జంపించి ఋజ్రాశ్వఁ డు
న్నతిచేఁ గుక్కకుఁ దిండిగా నిడఁగ నన్యాయం బటంచున్ వడిన్
బిత కోపించి కుమారు నంధునిగ నిర్భీతిన్ శపింపంగ వి
శ్రుతులం బొందఁగ వాని కీయరఁపె చక్షల్ 2దస్ర యుగ్మంబహోః ॥

70

(18) సీ॥ అశ్వదేవతలార! యాలకింపుఁడు నాడు మాట లన్నియు మీరు మఱవకుండ
యౌవనవంతుడై యపరదారను గోరు జారుఁడు ధనమును జాలఁగొనుచు
నన్యకాంత కొనంగునట్టులు ఋజ్రాశ్వఁ డన్ని మేషంబుల నపహరించి
యాహారముగ నాకు నతిశయంబుగ నీయ నంధుండ వగు మని యతని తండ్రి
గీ॥ శాప మిచ్చుటచే వాఁడు శాంతిఁగొనక, గ్రుడ్డివాడయి యుండ, నే యడ్డులేక
కన్నుల నొసంగి వానిని గాఁచినారు, వృకము ప్రార్థన నాలించి వెలసినారు ॥

71

(19) గీ॥ రోగు లందఱి రోగముల్ త్యాగబుద్ధి, మాన్పుచున్నారు విశ్వలా మానవతికిఁ
గుప్తు రోగముఁ బోఁగొట్టి కూర్చినార, లతిసుఖంబుల నప్పు డో యశ్వలార! ॥

72

(20) చ॥ మిగులఁ గృశించి వాసిచెడి మిక్కిలి గొడ్డగు మౌని ధేనువున్
దగిన పయ స్సొసంగెడు విధంబునఁ జేసిరి వారు వెండియున్
మగఁటిమిఁబూని శత్రువుల మార్కొని భార్యను దెచ్చి భర్తకుం
జగములు మెచ్చ నిచ్చి రతిచారు శరీరులు దేవతోత్తముల్ ॥

73

(21,22. సీ॥ మనుదర్శనీయులై మనుజాభివృద్ధికిఁ బెద్ద పర్షము గురిపించినారు
23,24) మనుజుల బాధించు మత్తభూతంబుల వజ్రాయుధముచేత వంచినార
లల దధీచికిఁ దగు నశ్వముఖంబును నందించి విద్యల నందినారు
3మద్రమతీ బ్రహ్మవాదినికయి పుత్రు నోపి వరంబుగా నొసఁగినారు

1. మరల వృద్ధత్వంబు మాన్పినారు (కౌ.పా.) † 116వ. సూక్తములోని 16వ ఋగనువాద వద్యమునకును (383 పుట. 47వ వద్యము) దీనికిని జాల సాఞాత్యము కలదు. ఇది సరికాదు. సంస్కృత మూలములో 116వ సూక్తములోని 16వ ఋక్కునకును (329పుట. 53 ఋక్కు) 117వ. సూక్తములోని 17వ ఋక్కునకును (387పుట 79 ఋక్కు) జాల భిన్నత్వము కలదు. ఇవి భిన్నార్థకములు. వ.గో.కృ. 2. దస్ర యుగ్మంబు = అశ్వినీ దేవతల జంట. 3. ఈ సీసవద్యము నాల్గవ పాదములో "మద్ర-వాదిని" అనునప్పుడు సంయుతా సంయుత ప్రాసము ప్రయోగితమైనది. వ.గో.కృ.

గీ॥ శ్వాప్తనకుఁ బ్రాణముల నీయ సాగినారు, కానఁ బౌత్రులఁ బౌత్రులఁ గలుఁగఁజేసి
మమ్ము రక్షించెదరుగాక మాన్యులగుచు, నశ్విదేవత లేవేళ నతిశయించి ॥

74

- (25) 1పురుష మీ రొనర్చిన యపూర్యపుఁ గృత్యము లన్ని మా కిలం
గర్వము లేక పెద్ద లతిగౌరవ భావముతోడఁ జెప్పఁగా
సర్వము లైన సంస్తుతులఁ జాలగఁ జేసితి మహ్వలార! మీ
2నిర్వచనీయ భక్తులకు నెమ్మిక నీయుడు పుత్ర పౌత్రులన్ ॥

75

సూక్తమ్—118

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘతమస టౌశిజః†

దేవతా—అశ్వినౌ

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) ఆ వాం రథో అశ్వినా శ్వేనవత్వా సుమ్మశీకః 1స్వవాగం యాత్వర్వాజ్ ।

యో మర్త్యస్య మనసో జపీయాన్ త్రివస్తురో వృషణా వాతరంహః ॥

88

- (2) త్రివస్తురేణ త్రివృతా రథేన త్రి చక్రేణ సువృతా యాతమర్వాక్ ।

పిన్వతం గా జిన్వతమర్వతో నో వర్తయతమశ్వినా వీరమస్మే ॥

89

- (3) ప్రవద్యామనా సువృతా రథేన దస్రావిమం శృణుతం క్షోకమద్రేః ।

కిమక్ష్ణ వాం ప్రత్యవర్తి²ం గమిష్ఠాహుర్విప్రాసో అశ్వినా పురాజాః ॥

90

† ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు 118వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (331 పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

1. పురుష=మిక్కుటముగా 8. నిర్వచనీయ భక్తులకు=ఎల్లప్పుడును బేర్కొనఁదగిన భక్తులకు (నితరాం వచనీయ) అను విశేషార్థమున
శ్రీ వేమాని వారి ప్రయోగము చేసినట్లుగవడుచున్నది. ఇట్టి యర్థమున నిటువంటి ప్రయోగములు మృగ్యములు. వ.గో.కృ.

1. సవాం (ప్రా.ప్ర) 2. ప్రత్యవర్తిగమిష్ఠా హుర్విప్రాసో (ప్రా.ప్ర.)

- (4) ఆ వాం శ్యేనాసో అశ్వినా వహస్తు రథే యుక్తాన ఆశవః పతజ్ఞాః ।
యే అస్తురో దివ్యాసో న గృధ్రా అభి ప్రయో నాసత్కా వహన్తి ॥ 91
- (5) ఆ వాం రథం యువతిసిష్టదత్ర జుష్టి నరా దుహితా సూర్యస్య ।
పరి వామత్వా వపుషః పతజ్ఞా వయో వహ స్త్వరుషా అభీక్రే ॥ 92
- (6) ఉద్ వస్తనమైరతం దంసనాభిరుద్రేభం దస్రా వృషణా శచిభిః ।
నిష్టాగ్ర్యం పారయథః సముద్రాత్ పునశ్శ్వవాసం చక్రథుర్యువానమ్ ॥ 93
- (7) యువమత్రయేవనీతాయ తప్తమూర్ఛమోమానమశ్వినావధత్తమ్ ।
యువం కణ్వాయాపిరిప్తాయ చక్షః ప్రత్యధత్తం సుమతిం జుజుషాణా ॥ 94
- (8) యువం ధేనుం శయవే నాధితాయాపిన్వతమశ్వినా పూర్వాయ ।
అముఞ్చతం వర్తికామంహసో నిః ప్రతి జజ్ఞాం విశృణాయా అధత్తమ్ ॥ 95
- (9) యువం శ్వేతం పేదవ ఇన్ద్రజాతమహిహాన మశ్వినాదత్తమశ్వమ్ ।
జోహూత్రమర్యో అభిభూతిముగ్రం సహస్రసాం వృషణం వీహ్వజ్జిమ్ ॥ 96
- (10) తా వాం నరా స్వవసే సుజాతా హవామహే అశ్వినా నాధమానాః ।
ఆ న ఉప వసుమతా¹ రథేన గిరో జుషాణా సునితాయ యాతమ్ ॥ 97

(11) ఆ శ్వేనస్య జవసా నూతనేనాస్మే యాతం నాసత్యా నజోషాః ।

హవే హి హమశ్వినా రాతహవ్యః శశ్యత్తమాయా ఉషసో వ్యష్టౌ ॥

98

సూక్తము—118

ఋషి—కక్షీవంతుడు *

దేవత—అశ్వదేవతలు

- (1) గీ॥ అఖిల రక్షకు లగు మీర లశ్వలారా, వేగమున మానసంబును వీగజేసి
పోవు మూడగు నశ్వముల్ పూన్చినట్టి, ¹సుఖము నొసంగు రథంబుపైఁ జూడరండు ॥ 76
- (2) ఉ॥ సారథి విశ్రమించుటకుఁ జక్కని తావులు మూట నొప్పి వి
స్తార సుఖప్రదంబయి విశాలముగా విలసిల్లినట్టి మీ
తేరును నెక్కి మా కడకుఁ దిన్నఁగ వచ్చుచు ధేను పంక్తికిన్
సారముఁ జెందఁజేసి కడు సౌఖ్యము నీయరె యశ్వదేవతల్! ॥ 77
- (3) గీ॥ మిమ్ము నుతయించువారికి మేలునేయ, మీర లరుదెంతు రని మేము మిక్కుటముగ
నాలకించితి మప్పుడే యశ్వలారా, ఘనరథం బెక్కి మమ్ములఁ గనఁగ రండు! ॥ 78
- (4) క॥ గద్దవలెఁ బోవునవియుం, దద్దయు నుదక ప్రవాహ ధర్మముఁగొని మా
యొద్దకు ²నశ్వంబులు మిము, నొద్దికగాఁ దెచ్చి విడుచు నోహాః యశ్వల్! ॥ 79
- (5) గీ॥ సూర్య దుహితయైన జుష్టితో మిమ్ముల, రథముపై నినుంచి ³రాణ పెలుఁగు
నశ్వ ⁴వరము నెలమి నధిక వేగంబున, వచ్చుఁగాక మిమ్ముఁ దెచ్చుఁగాక ॥ 80
- (6,7) సీ॥ బావిలోఁ బడియుండు వందుని దరిఁజేర్చి యిష్టార్థముల నెల్ల నిచ్చి రెవరో:
రిక్తుడై పడియున్న రేఖుని దరిఁజేరి యిష్టార్థముల నెల్ల నిచ్చి రెవరో:
భువనంబునంగల భుజ్యానికడఁజేరి యిష్టార్థముల నెల్ల నిచ్చి రెవరో:
చ్యవన మహర్షికిఁ జారు యౌవన మిచ్చి యిష్టార్థముల నెల్ల నిచ్చి రెవరో:
గీ॥ యంత్రవహ్నిని బడియున్న యత్ర మౌని, నోపి రక్షించి రెవ్వరో యుచితరీతిఁ
గన్నుఁగానక పడియున్న కణ్వ మునికిఁ, గన్నులను నిచ్చి కాపాడఁగల్గి రెవరో! ॥ 81

* ఋషి విశేష విషయములకై తెలుఁగు 116వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోట్ విషయము (881 పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.
1. సుఖదమైయొప్పు రథముపై (తొ.పా.) ఈ గీతము నాలుగవపాదమున “సుఖము నొసంగు రథంబుపై” అని తొలి యంద్రగణమును సలక్షణముగ
“నల” ముగాఁ బ్రయోగించింపఁ గలిగి యుండియు శ్రీ నేమానివారు “నల” మునక మారుగా “జల” ము ప్రయోగించుట విశేషము. వ.గో.కృ.
2. వేగము మిమ్ముల (తొ.పా.) 3. రమ్మమైన (తొ.పా.) 4. రాజులెమి (తొ.పా.)

- (8,9) సీ॥ శయపుని గోవును జాల దోగ్ధిగఁజేసి యతులభక్తిని నతు లంది రెవరో;
తోడేలు పాలైన దొడ్ పిచ్చుక నతిదయతోడఁ గాపాడఁ దలచి రెవరో;
విశ్వల ననిలోన విగత జంఘగఁజూచి యినుప పిక్కలఁజేసి యిచ్చి రెవరో;
పేరుడన్ నృపునకుఁ బెద్ద యశ్వమొసంగి పేరుఁగాంచిన యట్టి పెద్ద రెవరో;
గీ॥ యట్టి ధర్మాత్ములైన యా యశ్వలధిక, దర్శనీయులు సకలార్థ దాతృవరులు
రాజితాశ్వములన్ గల్గు రథముపైని, ముద మలర వచ్చి ధనము నిచ్చెదరు గాక: ॥ 82
- (10) గీ॥ సకల కర్మల జరిపించు జాణలార! విత్తము నొసంగి రక్షింప వేడుకొనెద
స్తోత్ర జాలంబు నాలించి యాత్రతోడ, ద్రవిణ పూరిత రథముతోఁ దరలిరండు ॥ 83
- (11) గీ॥ ప్రత్యుషః కాలమున మిమ్ముఁ బ్రస్తుతించి, హవ్యము నొసంగుచున్నార మశ్వలార!
కాన దయచేసి మాయెడఁ గరుణగల్గి, యశ్వ జవమున రండు: మ మ్మాదరింప ॥ 84

సూక్తమ్—119

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘ్యతమన బౌశిజః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—జగతీ

- (1) అ వాం రథం పురుషాయం మనోజవం జీరాశ్వం యజ్ఞీయం జీవసే హవే ।

సహస్రకేతుం వనినం శతద్వసుం క్రుష్టివానం వరివోధామభి ప్రయః ॥ 99

- (2) ఊర్వా ధీతిః ప్రత్యస్త్య ప్రయామన్యథాయ శస్త్రన్త మయన్త ఆ దిశః ।

స్వదామి ఘర్మం వ్రతి యస్త్యూతయ ఆ వామూర్వానీ రథమశ్వినారుహత్ ॥ 100

- (3) సం యన్మితః పస్పదానాసో అగృత కుభే మఖా అమితా జాయవో రణే ।

యువోరహ ప్రవణే చేకితే రథో యదశ్వినా వహథః సూరిమా వరమ్ ॥ 101

- (4) యు॒వం భు॒జ్యం భు॒రమా॒ణం విభి॒ర్గతం॑ స్వయుక్తి॑భిర్నివహ॑న్తా పి॒తృభ్య॑ ఆ ।
 యా॒సిష్టం॑ వ॒ర్తిర్వృ॒షణా॑ విజే॒న్యంగ॑ ది॒వోదా॒సాయ॑ మహి॑ చేతి వాచ॑వః ॥ 102
- (5) యు॒వోర॑శ్వినా వపు॑షే యు॒వాయు॒జం రథం॑ వాణీ॑ యేమతురస్య శర్ధ్వ॑మ్ ।
 ఆ వాం పతి॑త్వం స॒ఖ్యాయ॑ జగ్ము॒షీ యోషా॑వృణోత జేన్యా॑ యు॒వాం పతి॑ ॥ 103
- (6) యు॒వం రే॒భం పరి॑షూతేరురు॑ష్యథో హి॒మేన॑ ఘ॒ర్మం పరి॑తప్తమత్ర॑యే ।
 యు॒వం శయో॑రవసం పి॒వ్యభు॒ర్గవి ప్ర దీ॒ర్ఘేణ॑ వస్తనస్తా॒ర్యాయు॑షా ॥ 104
- (7) యు॒వం వస్త॑నం నిర్ప॒తం జర॑ణ్యయా రథం॑ న చ॒స్రా కర॑ణా సమి॒న్వయః॑ ।
 జే॒త్రాదా॑ వి॒ప్రం జన॑థో విప॒న్యయా॒ ప్ర వామ॑త్ర విధ॒తే దంస॑నా భువత్ ॥ 105
- (8) అగచ్ఛ॑తం కృ॒పమా॑ణం పరా॒వతి॑ పి॒తుః స్వస్య॑ త్యజ॒సా నిదా॑ధితమ్ ॥
 స్వ॒ర్వతీ॑రిత ఊ॒తీర్మ్యవో॑రహ చి॒త్రా అభీ॑తే అథవన్నభిష్ట॑యః ॥ 106
- (9) ఉ॒త స్యా॒ వాం మధు॑మన్మ॒క్షికా॑రవన్మదే॒ సోమ॑స్యాశిజో హు॒వన్యతి॑ ।
 యు॒వం దధీ॑చో మన ఆ వి॒వాస॑థో కథా శి॒రః ప్రతి॑ వామశ్శ్వ్యం పదత్ ॥ 107
- (10) యు॒వం పేద॑వే పు॒రువార॑మశ్వినా స్పృ॒థాం శ్వే॒తం తరు॑తారం దు॒వన్యః॑ ।
 శర్మై॑రభి॒ద్యం పృత॑నాసు దుష్ట॒రం చర్మ॑త్వమిన్ద్రోమి॒వ చర్షణీ॑సహమ్ ॥ 108

సూక్తము—119

ఋషి—దీర్ఘతమ పుత్రుడగు కక్షీవంతుడు*

దేవత—అశ్వదేవతలు

- (1,2) సీ॥ చిత్త వేగంబుతో, జేరుచుండును నెద్ది? యాశ్చర్య కర్మల నమరు నెద్ది?
యాగంబునకు, బిల్వ నేగెడు నెయ్యది? వివిధ ధ్వజంబుల వెలయు నెద్ది?
చిత్తరాశులతోడ వెలుగొందు నెయ్యది? వర్షప్రదంబయి వరలు నెద్ది?
సౌఖ్యప్రదం బొచు సర్వార్థదం బెద్ది? యశ్వ రాజంబుల నమరు నెద్ది?

గీ॥ ¹యట్టి మీ దివ్యరథము మా కభిముఖముగ, వచ్చుచుండగ వినబడు మెచ్చు లన్ని
హవ్య సంస్కార మంతయు నమరియుండు, నశ్వరక్షకులార! యో యశ్వలార! ॥

85

- (3) చ॥ వినయము మీర యజ్ఞముల వేల నొనర్చిన పండితోత్తముల్
ధనమునకై పరస్పరము తప్పక యుద్ధము, జేయ నెంచి తా
మనయము వేల్పులన్ విడచి యశ్వల వేడగ వారి కెంతయో
²ధనమును నీయగల్గిరి సుధన్య మహాశ్వలు సంతసంబునన్ ॥

86

- (4) గీ॥ నై నికులతోడ సంద్రంబు లోనబడిన, తుగ్రపుత్రుని భుజ్యాని దురగములను
నోడలను గొంచు పోవుచు నుద్ధరించి, తిరి, దివో దాసునింబలె దివ్యలార! ॥

87

- (5) ఉ॥ అందఱికంటె మున్ను మిము నశ్వములన్నియు సూరు చెంతకుం
దొందఱమీర, జేర్చి జయదుండుభి మ్రోగెడునట్లు చేయవే
సుందరమైన యోష మిము, జూచి వరించెను మోహబుద్ధితో
నెందును లేరు మీ నము లహీన భిషగ్వరులార! చూడరే! ॥

88

- (6,7) సీ॥ ఉముక నిప్పులలోన నుడురుచుండెడు సత్రి రక్షించితిరి మీరు రాజులార!
గొడ్డువోయిన పెద్ద గోవును పాలిచ్చునట్లులు చేసితి రార్యులార!
వద్రంగి బిండికివలె వంశమౌనికి నతిశోభ నిచ్చితి రయ్యలార!
చామదేవుని తల్లి బహుగర్భవేదన, బోగొట్టితిరి మీరు పూజ్యులార!

గీ॥ బాధ లన్నిటి, బోగొట్టు పరమశక్తి, మీకుగలదని మిమ్ము ననేకగతుల
వేడుచుండగ రారేమి వేల్పులార! యథిల రక్షకులార! యో యశ్వలార! ॥

89

* ఋషివిశేషవిషయములకై తెలుగు 116వ. సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటోనోటు విషయము (331 పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

1. యట్టి దివ్యరథము మా కభిముఖముగ (తా.పా.) 2. ధనమును నీయగల్గిరి మహాశ్వలు ధన్యులు సంతసంబునన్ (వ్రా.ప్ర. పాఠము.)
1వ సంపుటము ప్రథమాష్టకమున నష్టమాధ్యాయమున 119వ. సూక్తములోని 3వ ఋక్కున కనువాదమైన యీ పద్యము శ్రీ నేమానాచారిచే 32వ.
పుటలో ప్రత్యేకముగా వ్రాయబడినది. ఈడిప్రక్కపుట 83వ పుటలో వ్రాయవలసిన నీ ఋగనువాద పద్యము పొరపాటున వసువడింపక మరచి తరువాత
నెడమప్రక్క పుటయైన 82వ. పుటలో వ్రాయుట జరిగినది. “వినయము మీర” నిత్యాదిగాగల యీ పద్యము నాల్గవ పాదమున యతిబోషమున్నది. కాన
“మహాశ్వలు ధన్యులు” అని శ్రీనేమానాచారు వ్రాసిన దానిని “సుధన్యమహాశ్వలు”గా సవరింపబడినది. వ.గో.కృ.

- (8) గీ॥ తండ్రిచే విజయ¹ యాత్రకు, దగినయట్లు, పంపబడి²యుదధి మధ్యను బడినయట్టి భుజ్య రక్షింపఁ గలుచుఁ బూజ్యులగుచు, వెలుగుచుండిరి³దస్రులు వేయిగతుల ॥ 90
- (9) ఉ॥ తేనెను గోరి మక్షికము తీయని వాక్కుల మిమ్ము వేడ⁴ నా
తేనెను మీరు పొందుటకు దివ్య దధీచుని వేడి వానికిన్
మానుగ నేవఁజేయ నభిమానముతో హయరాజితాన్యముం
బూని దధీచి మీ కిడదె⁵పుష్కలమౌ మధువున్ సుహాశ్వికురే ॥ 91
- (10) సీ॥ కోర్కె లుండెడు వారు కోరంగఁదగుదానిఁబోరులోఁ దనవారిఁ బ్రోచుదాని
కూరులచేనై న వారింపఁగా రాని జవముచే ననిలోన జరుగు దాని
నుల్లం బలరఁజేయు తెల్లని రంగుతో వేయి విధంబుల వెలుగు దాని
నెల్లకార్యములందు మెల్లఁగ బండికి బహుప్రీతితోఁ గట్టఁబడెడు దాని
గీ॥ వజ్రవలె దేని నై నను వంచుదాని, వింతయగు పూర్ణశక్తితో వెలయుదాని
నమరపతి లబ్ధి మగునట్టి యశ్వమెలమి, 2బేడునకు నొసఁగలేదఁచే పెద్దలారా ॥ 92

సూక్తమ్—120

ఋషిః—కక్షివాన్ దైర్ఘతమన బౌశిజః

దేవతా—అశ్వినౌ (12, దుస్స్వప్న నాశనమ్)*

ఛందః—1-గాయత్రీ, 2-కకుష్, 3-కా-విరాట్, 4-నష్టరూపీ

5-తనుశిరా, 6-ఉష్ణిక్, 7-విష్టారః, 8-కృతిః, 9-విరాట్, 10-12-గాయత్రీ

- (1) కా రా¹భద్ధో¹త్రా¹శ్వి¹నా వాం కో¹వాం జో¹ష ఉ¹భయోః । కథా వి¹హత్యప్రచే¹తాః ॥ 109
- (2) వి¹ద్వాంసా విద్ దు¹రః పృ¹చ్ఛేదవి¹ద్వాన్¹ని¹తా¹వరో అ¹చే¹తాః । మా చి¹న్ను మ¹ర్తే అ¹క్రౌ ॥ 110

1. ఇంద్రగణమునకు మారు చంద్రగణమైన “వల”ము ప్రయుక్తము. వ.గో.కృ. 2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకుమారుగఁ బంచలఘుగణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 3. యశ్వలు (తా.పా.) 4. మిముఁగోరనా (తా.పా.) 5. పూజ్యగుఁడొత్తములారా వేడకతోన్ (తా.పా.) 6. ఈ తేటగీతి నాల్గవ పాదములో నింద్రగణమునకు మారు పంచలఘుగణమైన “నలల” ముప్రయుక్తమైనది. శ్రీ నేమానివారు “బేడునకొసంగ లేదచే” అని వ్రాయఁగల్గి యుండియు “నలల” (నహ) ముప్రయోగించిరి గాన విశిష్టముగా భావించి యథాతథముగా సుంపఁబడినది. వ.గో.కృ.

* కొందఱి మతమున 12వ ఋక్కునకు దేవత దుస్స్వప్న నాశనీ దేవత. కొందఱి అన్నింటికిని నశ్వినీ దేవతలనే దేవతగా భావించి 12వ ఋక్కు దుస్స్వప్న నాశకమని తలంచిరి. వ.గో.కృ.

(3) తా విద్వాంసా హవామహే¹ వాం తా నో విద్వాంసా మన్మ వోచేతమధ్య ।

ప్రార్పద్ దయమానో² యువాకుః ॥

111

(4) వి పృచ్ఛామి పాక్యా¹ న దేవాన్ వషట్కృతస్యాద్భుతస్య దస్రా ।

పాతం చ సహ్యసో యువం చ రభ్యసో నః ॥

112

(5) ప్ర యా ఘాషే భృగవాణే న శోభే యయా వాచా యజతి పజ్జియో వామ్ ।

పైషయుర్న విద్వాన్ ॥

113

(6) శ్రుతం గాయత్రం తకవాసస్యాహం చిద్ధి రిరేభాశ్వినా వామ్ ।

ఆక్షీ కుభస్పతీ దన్ ॥

114

(7) యువం హ్యస్తం మహో రన్ యువం వా యన్నిరతతంసతమ్ ।

తా నో వసూ సుగోపాస్యాతం పాతం నో వృకాదఘాయాః ॥

115

(8) మాకస్మై దాతమభ్యమిత్రిణే నో మాకుత్రా నో గృహేభ్యో ధేనవోగుః ।

స్తనాభుజో అశిశ్విః ॥

116

(9) దుహీయన్ మిత్రఫితయే యువాకు రాయే చ నో మిమీతం వాజవత్త్యై ।

ఇషే చ నో మిమీతం ధేనుమత్త్యై ॥

117

- (10) అశ్వినోరసనం రథమనశ్వం వాజినీవతోః । తేనాహం భూరి చాకన ॥ 118
- (11) అయం సమహ మా తనూహ్యతే జనాగ్ం అను సోమపేయం సుఖో రథః ॥ 119
- (12) అధ స్వప్నస్య నిర్విదే కభుజ్జాతశ్చ రేవతః । ఉభా తా బస్రి నశ్యతః ॥ 120

సూక్తము 120

ఋషి—దీర్ఘ తమ పుత్రుడగు కక్షీవంతుడు*

దేవత—అశ్వదేవతలు

- (1) క॥ సుతియింతురు మీ మైవ్వరు?, సతతము సంతోషపెట్టఁ జాలఁ దెవండున్
మతిమంతు లశ్వలాదా!, యతులిత పరివర్యఁ జేయ ¹నరుగు నెవండో! ॥ 93
- (2) గీ॥ అశ్వ మాహాత్మ్య మెఱుంగని యతఁడు వారి, నెటులు సుతియింపవలయునో యెరుగకుంట
దేవతల నడుగ²వలవదె దివ్యు లెలమి, భక్తులకు వశ్యులగుదుఱు పరమ³తుష్టి ॥ 94
- (3) క॥ మీము మేము పిలుచుచుంటిమి, సమముగ వేద్యంబులై న సారస నుతులన్
స్థిమితముగ నెఱుక పరచుచు, మహిత హవి ద్రవ్య మెల్ల మానుగఁగొనరే ॥ 95
- (4) క॥ ఇతరులగు నమరవరులన్, మతితో నే నడుగఁబోను మాన్యుల మిమ్మే
యతులిత భక్తిన్ వేడెద, హిత సోమరసంబుఁ ద్రావి హితము నొసఁగరే ॥ 96
- (5) క॥ భృగు⁴ఘోషలు మీ నుతులం, దగ నెఱిగిన వార లవియుఁ దధ్యంబులగుం
జగమున నన్నముఁ ⁵గోరుచు, దగు కక్షీవంతుడెపుడు ⁶ధన్యుడు నుండీ! ॥ 97
- (6) క॥ కన్నులు పోవుటవలనం, గన్నులు కావలయు ననుచు, గడు దై న్యముతో
నెన్నిన యట్టులు మిమ్ముల, నెన్నుదుఁ గరుణించి నాకు నీయరె! ధనమున్ ॥ 98

* ఆంధ్రానువాద మూలప్రతిలో (1వ. సంపుటము. 35వ. పుట.) నీ 120వ. సూక్తమునకు ఋషిని జేర్కొనలేదు. పొరపాటున విడిచిపె
యిండనోపు. ఋషి విశేష విషయములకై 116వ. సూక్తము ఋషికిచ్చిన ఫుట్‌నోట్ (331వ పుట) చదువుకొనునది. వ.గో.కృ. 1. నరుగఁగలరె
(తొ.పా.) 2. ఇక్కడఁ బంపలముగఁగ మింద్రగణమునకుమారుగాయుక్తమయెను. వ.గో.కృ. 3. పరమప్రీతి (తొ.పా.) 4. ఘోషలు (ప్రా.ప్ర.పా.)
ఘోషఋషిక కాన ఘోషలుగా నెవరింపఁబడెను. వ.గో.కృ. 5. గోరెడి. (తొ.పా.) 6. ధన్యుడునుండీ (ప్రా.ప్ర.పా.) గణభంగము వ.గో.కృ.

- (7) క॥ రక్షింపన్ భక్షింపన్, శిక్షింపంగలరు మమ్ము శ్రీయుతులారా!
 1శిక్షింపుడు మముఁ జక్కఁగ, రక్షింపుడు చొంగవలన రాజులుకానన్ ॥ 99
- (8) గీ॥ అశ్వీ దేవతలార! మ మ్మరులకెదుటఁ, బెట్టకుండుడు, గోవులు పెంపు వీడి
 దూడలన్ వీడకుండఁగ దూరమునకుఁ, 2జేర్చెదరుగాక మీరలు చిత్త మలర ॥ 100
- (9) గీ॥ సఖులపోషణకై మిమ్ముఁ జాలఁబొగడి, విత్తముం బొందుచున్నారు వివిధములు
 కాన భక్తుల మగు మాకుఁ గలుఁగఁజేయుఁ, డన్నముం బాడియావుల నక్వలార! ॥ 101
- (10) గీ॥ గుఱ్ఱములు లేకయే పోవు గురురథంబుఁ, బొంది తృప్తుడ నై తిని బూజ్యులార!
 యందువలనను ధనమును నక్వలార!, నందఁ గోరుచున్నాడ నతిశయముగ ॥ 102
- (11) †క॥ బహువిధ మహిమల ధనముల, విహరించెడు నశ్వినీ సుప్తభుదేవులు మే
 మహారహ మహామహమిక నిడు, సుహవిస్సుం గొనుచు సర్వ శుభము లొసఁగుఁడీ! ॥ 103
- (12) †క॥ వేకువ వచ్చెడు కలయుం, దేకువతో నిడక తాను దినకుండెడు నా
 భీకర లోభియుఁ జెడుదురు, నాకాధిప మిత్రులార! నయవిదులారా! ॥ 104

అర్ధాంతము

- (12) *క॥ ఉదయమె చెడు కల రాఁగా, నెదిరికి నుడివి పరిశుద్ధ హృదిమై మృష్టా
 న్నడుఁడయి తాఁ దినవలయును, నిది నెరవేర్చని నరుండె యెగును బొందున్ ॥ 105

వేరొక యర్ధాంతము

- (12) *క॥ కల సంపద నొరుల కిడక, కలనై నను దానె తినని కడు లోభి చెడున్
 దెలతెల్లవారు తడుపరిఁ, గల వచ్చినచో నరర్థక మ్మగు రీతిన్ ॥ 106

1. మూడవ పాదములోఁగూడ మూలవ్రాతప్రతిలో నాల్గవపాదాదిలో వలె “రక్షింపుడు” అని వ్రాయఁబడియున్నది. కాన “శిక్షింపుడు” అని సవరింపఁబడినది. “చక్కఁగా మాకు విద్యలను నేర్పుడు” అని యీ మూడవ పాదమున కర్థము వచ్చును. వ.గో.కృ. 2. జేర్చవలయును మీరలు (తొ.పా.) 3. వివిధగతుల (వ్రా.ప్ర.పా.)

† లుప్తభాగపూరణకర్త, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”. అసలు శ్రీనేమాని వా రనువదించక విడచిన పదకొండవ ఋక్కున కనువాద పద్యముగా దీనిని నే రచించి పూరించితిని. వ.గో.కృ.

† పండ్రెండు ఋక్కులున్న యీ 120వ సూక్తములోని 11వ ఋక్కు ననువదించక శ్రీ నేమానివారు 12వ ఋక్కును “వేకువ వచ్చెడు” నిత్యాది పద్యము రూపముగా ననువదించి దీనినే 11వ ఋక్కుగాఁ జేర్కొనిరి. (చూడు. వ్రాతప్రతి 1వ. సంపు టము 37వ. పుట) కొందఱు భాష్యకారులు పేర్కొన్నట్లు పండ్రెండవఋక్కు దుస్స్వప్న విశాళకమైనదికాదు. దీనికి విభిన్నార్థము లున్నవి. 11వ ఋక్కున కనువాద పద్యముగా శ్రీ నేమానివారు రచించిన “వేకువ వచ్చెడు కల” ఇత్యాదిపద్యము వాస్తవమునకుఁ జాల నసందర్భముగను నసమగ్ర భావయుక్తముగను నున్నది. ఈ పండ్రెండవ ఋక్కునకు మహర్షుల దృష్టిని నొకవిధమైన విశిష్టదృక్పథముతో నే నీ యర్ధాంతర కంద పద్యద్వయమును ననువాదముగా విరచించితిని. వ.గో.కృ.

* రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య.

అనువాకః 18, మాక్తమ్—121

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘతమన బౌజః

దేవతా—ఇష్టో విశ్వేదేవా వా

చందః—త్రిష్టుప్

(1) కది॒త్తా నృ॒గః పా॒త్రం దే॒వయ॑తాం శ్రవ॒ద్ గి॒రో అ॒గ్గిర॑సాం తు॒రణ్యన్ ।

ప్ర యదా॒నద్వి॑శ ఆ హ॒ర్యస్యో॑రు క్రం॒సతే॑ అధ్వ॒రే యజ॑తః ॥

121

(2) స్తమ్మి॑ద్ధ ద్యాం స ధ॒రుణం॑ పు॒షాయ॑ద్భ॒భర్వా॑జాయ ద్ర॒విణం॑ స॒రో గోః ।

అను॑ ప్స॒జాం మహి॑షశ్చక్ష॒త వ్రాం॑ మే॒నామ॑శ్వ॒స్య పరి॑ మా॒తరం॑ గోః ॥

122

(3) సక్ష॑ద్ధవమదు॒ణీః పూ॒ర్యం రా॒ట్ తు॒రో వి॒శామ॑గ్గిరసామను ద్యూన్ ।

తక్ష॑ద్ వజ్రం నియు॒తం త॒స్తమ్మి॑ద్ ద్యాం చతు॑ష్పదే॒ నర్యాయ॑ ద్వి॒పాదే॑ ॥

123

(4) ఆ॒స్య మదే॑ స్వ॒ర్యం దా ఋ॒తాయా॑పీ॒వృత॑ము॒స్రియా॑జామనీకమ్ ।

యద్ధ॑ ప్ర॒సగ్ధే॑ త్రి॒కుమ్భి॑వ ర్ధి॒దప॑ ద్రు॒హో మా॑ను॒షస్య॑ దు॒రో వః ॥

124

(5) తు॒భ్యం వయో॑ యత్ పి॒తరా॑వనీ॒తాం రా॒ధః సు॒రేత॑స్తు॒రణే భు॒రణ్యః ।

శుచి॑ యత్ తే రే॒క్ష ఆ॒యజ॑న్త స॒ర్వర్థ॑ఘా॒యాః పయ॑ ఉ॒స్రియా॑యాః ॥

125

(6) అధ॑ ప్ర జ॒జ్ఞే త॒రణి॑ర్మమత్తు ప్ర రో॒చ్యస్యా॑ ఉ॒షసో॑ న సూ॒రః ।

ఇ॒న్ద్రర్యే॑భి॒రాప్త॑ స్వే॒దుహ॑వై॒యః స్రు॒వేణ॑ సి॒న్ధుజ్ఞా॑రణా॒భి ధా॑మ ॥

126

- (7) స్వి॒ధ్వా యద్ వ॒నధి॑తి॒రప॒స్యాత్ సూ॒రో అ॒ధ్వరే॑ పరి॒రోధ॑నా గోః ।
యథ॑ ప్ర॒భాసి॑ కృ॒త్వాగ్ం అ॒సు ద్యూ॑నన॒ర్విశే॑ ప॒శ్యేషే॑ తు॒రాయ॑ ॥ 127
- (8) అ॒ష్టా మ॒హో ది॒వ ఆదో॑ హ॒రీ ఇ॒హ ద్యు॑మ్నాసాహ॒మభి॑ యో॒ధాన॑ ఉత్స॒మ్ ।
హ॒రిం యత్ తే॑ మ॒న్దినం॑ దు॒క్షన్ వృ॑దే గో॒రభ॑నమ॒ద్విభి॑ర్వాతా॒ప్యమ్ ॥ 128
- (9) త్వ॑మాయ॒నం వ॒తి వర్తి॑యో గో॒ర్ధివో॑ అ॒శ్మాన॒ముప॑నీతమృ॒థ్వా ।
కు॒త్సాయ॑ యత్ర పు॒రుహా॑త వ॒న్వభ్యు॑ష్ణ¹మ॒ననైః పరి॑యాసి వ॒దైః ॥ 129
- (10) పు॒రా యత్ సూ॒రస్త॑మసో అపీ॒తేస్త॑మ॒ద్రివః॑ ²ఫలి॒గం హే॒తిమ॑స్య ।
కు॒ష్టస్య॑ చిత్ పరి॒హితం॑ యదో॒జో ది॒వస్పరి॑ సు॒గ్రధి॑తం త॒వారః॑ ॥ 130
- (11) అ॒సు త్వా మ॒హీ పా॑జసి అ॒చరే॑ ద్యా॒వాజ్ఞే॑మా మదతామి॒న్ద్ర 3క॑ర్మన్ ।
త్వం వృ॒త్రమా॑శయా॒నం సి॒రాసు మ॒హో వజ్రే॑ణ ని॒ష్వపో॑ వ॒రాహ॑మ్ ॥ 131
- (12) త్వ॑మి॒న్ద్ర స॒ర్యో యాగ్ం అ॒వో నృ॑న్ తి॒ష్ఠా వాత॑స్య సు॒యుతో॑ వహి॒ష్ఠా ॥
యం తే॑ కా॒వ్య ఉ॒శనా॑ మ॒న్దినం॑ దాద్ వృ॒త్రహ॑ణం పా॒ర్యం తత॑క్ష వ॒జ్రమ్ ॥ 132
- (13) త్వం సూ॒రో హ॒రితో॑ రామ॒యో నృ॑న్ భర॒చ్చక్ర॑మే॒తశో నా॑యమి॒న్ద్ర ॥
ప్రా॒స్య పా॒రం నవ॑తిం ⁴నా॒వ్యానా॑మపి క॒ర్తృమ॑వ ర్తయో॒కయ॑జ్ఞాన్ ॥ 133

(14) త్వం నో అస్యా ఇన్ద్రో దుర్భితాయాః పాహి వజ్రివో దురితాదభీతే ।

ప్ర నో వాజాన్ రథోఽ అశ్వబుధ్యానిషే యన్తి శ్రవసే సూనృతాయై ॥

134

(15) మా సా తే అస్మత్ సుమతిర్వి దసద్ వాజప్రమహః సమిషో వరవ్రః ।

ఆ నో భజ మఘవన్ గోష్వర్ష్యో మంహిష్ఠాస్తే సధమాదః స్యామ ॥

135

ఇతి

ప్రథమోష్ఠకే షష్ఠమోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

ప్రథమోష్ఠక స్సమాప్తః

అనువాకము-18, సూక్తము-121

ఋషి-కక్షవంతుడు *

దేవత-విశ్వేదేవతలు †

(1) చ॥ ధనము నొసంగువాడు వివిధావనతత్పరుఁ డింద్రుఁ డాత్రతోఁ
దన దయఁగోరు మా నుతులఁ దద్దయుఁ దానెపు డాలకించునోః
ఘనతర హర్యుపీథులను గ్రాలెడు ఋత్విజు మంత్ర సంతతిన్
విని విని చూ తొసంగ నగు విత్తము పూజలఁ జేయు వేశలన్ ॥

107

(2,3) సీ॥ శక్రుండు దివమును శాశ్వతంబుగ నిల్పునట్లులుగాఁ జేయఁగల్గు వాడెః
యాదిత్య రూపుడై యఖిల జీవాధారమగు వర్షమును నీయఁదగును వాడెః
భాస్కర రూపుడై పగటినిజేయుచు రాత్రి గతింపంగ రగులు వాడెః
గుఱ్ఱమునకు మంచి గోవును బుట్టించి పెక్కండు వైరుల నొక్కు వాడెః

* ఋషి విషయక విశేషములకై 116వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోట్ (301వ. పుట.) చదువుకొనవలయును. వ.గో.కృ. † సంస్కృత మూలప్రతులలో “ఇంద్రో విశ్వేదేవా వా” అని యుండఁగా శ్రీ నేమానివారు కేవలము “విశ్వే దేవతలు” మాత్రమే దేవతలుగా వ్రాసిరి. (చూడు. వ్రాతప్రతి 1వ సంపుటము 37వ. పుట) కాని తొలియనువాద వద్యములోనే యింద్రదేవుని శ్రీ నేమానివా రుటంకించిరి. మిగిలిన వద్యములలోఁ గూడఁ బెక్కింటి నింద్రవాచక పదములు ప్రయోగించిరి. విశ్వేదేవతలలో నింద్రుఁడొక్కఁడని శ్రీ నేమానివారిభిప్రాయపడి యుండనగును, కాని యింద్రుఁడు విశ్వేదేవతలలో నొకఁడు కానేరడు. వ.గో.కృ.

గీ॥ సేవకులకెల్ల¹ ధనమును జేర్చువాడెఁ, కల్యములనెల్ల వెలిగింప ఘనుఁడు వాడెఁ
పరమ భక్తులచేఁ బిల్వబిడును వాడెఁ, వాడెఁ యింద్రుఁడు హరి వాడెఁ² బ్రహ్మవాడెఁ॥ 108

(4) గీ॥ సోమముం ద్రావుటంజేసి శోభనంది, ఫణి హృతంబగు గోతతిఁ బట్టుకొనుచు
నంగిరస్సున కొనఁగితి రయ్యలారఁ, యుపకృతికి³ మరల నుపకృతి⁴ యుచితమెగదఁ॥ 109

(5) ఉ॥ వేగము కార్య మెల్ల నెఱవేర్చెడు నీకు శుభంబు భూమియుం
ద్యాగముతోడ హవ్య సముదాయము నిచ్చినయప్పు డింద్రుఁడా
సాగు ధనంబుకంటెఁ గడుఁ జిక్కని పాల నొసంగు⁵నపు తా
నేగుచు వైరి నద్యముల కింపుగఁ దల్పులు⁶ తీయఁడే త్వరన్॥ 110

(6) చ॥ అరులకుఁ జిక్కకుండ మము నాదరవృత్తిని జూచుగాక నా
సురపతి వాడె వెల్గెడును, సూర్యునిలాగు నుషస్సుచెంత నా
సురపతి హవ్యపూరముల సోముని దృపునిగా నొనర్చు మ
మృరమరలేక కావడఁపె యందఱి వైరుల గర్వ మాపుచున్॥ 111

(7) చ॥ రవికిరణోద్ధ మేఘములు రాణ సువృష్టిని నీయ నుండగాఁ
బివిధరుఁ డన్ని విఘ్నములు పంతముతో నవరించు నాతఁడే
రవిగ వెలుంగుచుండ నవిరామముగా నగు కర్మలన్ని⁷ యు
త్సవమున గోగణాధికము సాగుచు నుండు నరణ్య భూమికిన్॥ 112

(8) గీ॥ శోభలం బొందుచుండెడు సోమరసముఁ, దీయుచున్నాము నీకయి దివిజనాథః
నీవు ద్రావినపిమ్మట నీతురంగ, ములకుఁ ద్రావఁగ నీయుము బలముగల్గ॥ 113

(9) ఉ॥ కావడలంచి కుత్సమునిఁ గాతీయఁబెట్టెడు రాక్షసాధముం
డేవల నున్న వానికయి యేగుచుఁ బిమ్మట ఋజ్వు చెంతకుం
బోవుచు వాని వజ్రమును బొంది యయోమయమైన దానిచేఁ
జావఁగ⁸ మొత్తలేదెఁ బహు సాహసవృత్తిని రాక్షసాధమున్॥ 114

1. "సేవకులకెల్ల ధనమును" అని వ్రా.ప. పాశము ధనమును అని వ్రాయుటకుఁ కొరపాటున "ధనమును" అని వ్రాసియుం డనగునను దృష్టితో నవరింపఁ బడినది. కాని సేవకులకు, ఎల్లధనమును—పరిమితమైన హద్దును. వాడే చేర్చునని కూడ నర్థము చెప్పవచ్చును. అనఁగా సేవకులందఱును దనుతమ హద్దులనుండి ప్రవర్తించునట్లు చేయువాఁడు వాడేయని భావము. ఏ యర్థము చెప్పువలయునన్నను సంస్కృతమూలములో సముచితమైన యాధారభూతమగు పదప్రయోగము మృగ్యము. వ.గో.కృ. 2. బ్రహ్మవాడె (వ్రా.ప్ర.పా. గణభంగము) 3. ఈ పాదములో బింబలఘుగణ మింద్రగణమునకుమారుగాఁ బ్రయోగింపఁబడినది. వ.గో.కృ. 4. యుచితముగద (వ్రా.ప్ర.పా.) 5. నప్పుడే యేగుచు (కొ.పా.) 6. తీయవే హరి (కొ.పా.) 7. కర్మలన్నియుం . గవితతిఁ బోవుచుండుఁ గద కట్టెల వార లరణ్య భూమికిన్ (కొ.పా.) 8. మొత్తలేదెఱు రి సాహస (కొ.పా. గణభంగము)

- (10) క॥ తొల్లి తమోరూపంబున, బల్లిదుండగు రాక్షసుండు భాస్కర దేవున్
మెల్లంగ నాచ్చాదింపంగ, ¹నుల్లమలర వానిగొట్టి యుండరె మీరల్! ॥ 115
- (11) 2ఉ॥ వృత్రవధాది కర్మముల విశ్రుతిగాంచిన వానిఁ జూచుచున్
జిత్ర బలాఢ్య రోదసి విచిత్రముగా నతితుష్టి జెందె నే
కుత్రిమ భావముంగనక కుచ్చిత వృత్రుని వజ్ర ధారచే
మిత్రుల మేలుకై దునిమె మేఘరథుండు విశాల బుద్ధితోన్ ॥ 116
- (12,13,14) సీ॥ వాయు వేగముగల్గు వాజుల నెక్కుచు ర మ్మిచ్చటికి లోక రక్షకుండః
కుక్రుః డిచ్చిన యట్టి శుద్ధ వజ్రంబును సానపెట్టుము వేగ శక్రదేవః
సూర్య రూపంబున శోభ లందెడు యాన హయమునె యెక్కు-మో! యమరనాథః
తొంబది నదులను దొందఱగా దాటి కర్మము కలిగింపు ఘనయశుండః
గీ॥ కష్టతరమైన దారిద్ర్య కలననుండి, పాపములనుండి యిప్పుడు ప్రాప్తమైన
యుద్ధములనుండి తొలగించి యిద్దమైన, ధనము మొదలగు వానిని దప్ప కిమ్ము ॥ 117
- (15) గీ॥ తఱగకుండ నుండు తావకానుగ్రహ, ముందుఁగాక⁴ నన్నముందుఁగాక
విన్నుఁ బొగడునట్టి నియతాత్ము లొందుతఁ, బుత్ర పౌత్ర సుఖము ⁵పూర్ణరీతి ॥ 118

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర

నంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తుముక్తాయమాన శ్రీ భగవత్పాదారాధక

వేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులతో

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయుండు

బృథమాష్టకమున నష్టమాధ్యాయము

సమాప్తము

ప్రథమాష్టకము సమాప్తము

1. మెల్లంగ బరిమార్చి వాని మెప్పులు గనవే! (తొ.పా.) యుల్లమలర (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. వ్రాతప్రతిరోఁ బొరపాటున “చ” అని చంపక మాలగాఁ బేర్కొనఁ బడినది. (చూడు 1వ సంపుటము. 41 పుట) 3. జాచిబిల్ (తొ.పా.) 4. యన్నముండుఁ గాక (ప్రా.ప్ర.పా.) 5. పూర్ణముగను (తొ.పా.)

సమూల
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత
ఋగ్వేద-సంహితా
ప్రథమ మాండలమ్

ద్వితీయోఽష్టకః—ప్రథమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్ — 122

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘతమస బౌశిజః*

దేవతా—విశ్వేదేవాః

ఛందః—త్రిష్టుప్, 5-6 విరాడ్ రూపా†

(1) ప్ర॒ వః॑ పా॒స్తం॑ ర॒ఘుమ॑న్య॒వోఽన్తో॑ య॒జ్ఞం॑¹ రు॒ద్రాయ॑ 2మీ॒హృషే॑ భర॒ధ్వమ్ ।

ది॒వో అ॒స్తోష్య॑సుర॒స్య వీ॒రైః పు॒ధ్యేవ॑ మ॒రుతో॑ రోద॒స్యోః ॥

1

(2) ప॒త్నీవ॑ పూ॒ర్వ హూ॑తిం వావృ॒థద్యా॑ ఉ॒షాసా॑న॒తా పు॒రుధా॑ విదా॒నే ।

స్త॒రీర్నా॒క్తం ప్యు॒తం వసా॑నా సూ॒ర్యస్య॑ శ్రి॒యా సు॒దృశీ॑ హి॒రణ్మైః ॥

2

* ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు 116వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (331వ పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

† కొందఱి మతమున నసలీ సూక్త మంతయుఁ ద్రిష్టుప్ ఛందయుతమే. వ.గో.కృ. 1. యజ్ఞ (త్రా.ప్ర.) 2. మీహృషే (త్రా.ప్ర.) మీహృషే (సా.మా.)

(3) మమత్త॑ నః పరి॑జ్ఞా వస॑ర్హా మమత్త॑ వాతో అపాం॑ వృష॑ణ్వాన్ :

శి॒తమి॒న్ద్రావ॑ర్హతా యు॒వం న॒స్త్వన్నో వి॑శ్వే పరి॑వస్య॒స్తు దే॒వాః ॥

3

(4) ఉ॒త త్యా॑ మే యశ॑సా శ్వే॒తనా॑యై వ్య॒న్తా పా॑వైశి॒జో హు॑వద్యై :

ప్ర వో॑ నపా॒తమ॑పాం కృ॒ణుధ్వం॑ ప్ర మా॒తరా॑స్సిన॒స్యాయోః ॥

4

(5) ఆ వో॑ రు॒వణ్యు॑మాశి॒జో హు॑వద్యై ఘోషే॑వ శం॒సమ॑ర్దున॒స్య నం॑శే :

ప్ర వః॑ పూ॒ష్టే దా॒వన॑ ఆగ్ం అచ్ఛా॑ వోచే॒య వ॒నుతా॑తిమగ్నేః ॥

5

(6) క్ర॒తం మే॑ మి॒త్రావ॑రు॒ణా హ॒వేమో॑త క్ర॒తం సద॑నే వి॒శ్వతః॑ సీమ ॥

శ్రో॒తు నః॑ శ్రో॒తురా॑తిః సు॒శ్రోతుః॑ సు॒క్షేత్రా॑ నీ॒ధుర॑ద్భిః ॥

6

(7) స్తు॒షే సా వాం॑ వరు॒ణ మి॒త్ర రా॒తిర్గ॑వాం శ॒తా పృ॒క్షయా॑మే॒షు ప॒జ్జే ॥

క్ర॒తర॑థే॑ ప్రి॒యర॑థే దధా॒నాః స॒ద్యః పృ॒ష్ఠిం ని॑రు॒న్ధానా॑సో అగ్మన్ ॥

7

(8) అ॒స్య స్తు॒షే మహి॑మ॒మన్య॑ రా॒ధః స॒చా సనే॑మ నహు॒షః సు॒వీరాః ॥

జి॒నో యః ప॒జ్జేభ్యో॑ వా॒జినీ॑వా॒సశ్వా॑వతో ర॒ధినో॑ మ॒హ్యం సూ॒రిః ॥

8

- (9) జనో యో మిత్రావరుణావభిద్రుగపో న వాం సునోత్యక్షయాద్రుక్ ।
స్వయం స యక్ష్యం హృదయే వి ధత్త అప యదీం హోత్రాభిర్భూతావా ॥ 9
- (10) స వ్రాధతో నహుషో దంసుజాతః శర్ధస్తరో నరాం గూర్తశ్రవాః ।
విస్పృష్టరాతిర్యాతి బాహ్ను¹ సృత్వా విశ్వాసు పృతు సదమిచ్ఛురః ॥ 10
- (11) అధ గ్మన్తా నహుషో హవం సూరేః శ్రోతా రాజానో అమృతస్య మన్తాః ।
సభోజువో యన్నిరవస్య రాధః ప్రశస్తయే మహినా రథవతే ॥ 11
- (12) ఏతం శర్ధం ధామ యస్య సూరేరిత్యవోచన్ దశ తయస్య నంశే ।
ద్యుమ్నాని యేష వసుతాతీ రారన్ విశ్వే సస్వన్తు ప్రభృథేషు వాజమ్ ॥ 12
- (13) మన్తమహే దశతయస్య థాసేర్దిర్యత్ పశ్చు బిభ్రతో యన్త్యన్నా ।
కిమిష్టాశ్వ ఇష్టరశ్మిరేత ఈశానాసస్తరుష ఋజ్జితే నృన్ ॥ 13
- (14) హిరణ్యకర్ణం మణిగ్రీవమర్హస్తన్నో విశ్వే పరివస్యన్తు దేవాః ।
అర్యో గిరః సద్య ఆ జగ్ముషీరోప్రాశ్చాకన్తూ భయే వ్యస్మే ॥ 14
- (15) చత్వారో మా మశర్భారస్య³ శ్వత్త్రయో రాజ్ఞి అయవసస్య జిహ్వాః ।
రథో వాం మిత్రావరుణా దీర్హాప్నాః స్యూమగభస్తిః సూరో నాద్యోత్ ॥ 15

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—ప్రథమాధ్యాయము

సూక్తము—122

ఋషి—కశీవంతుడు *

దేవత—విశ్వేదేవతలు†

(1) మ॥ ఘన తూణీరగబాణ జాల మరులన్ ఖండించు చందంబునం
బనిమై నాసుర మెల్లఁగొట్టెనుగదా! భవ్యాత్మఁడౌ రుద్రుఁ 1డా
తని కన్నంబు నొసంగి పూజ లిడుఁడీ! ధన్యాత్మలారా! జగం
బున నున్నట్టి మరుద్గణాధిపులకుం బోనంబు నందియుఁడీ! ॥

(2,3) పీ॥ మగని పిల్పును విని మగువ వచ్చెడు మాటే— రం డిచ్చటకు దిన రాత్రులారా!
సూర్యునివలె 2స్వర్ణకోభల విలసిల్లి ర మ్ముషస్సౌభాగ్య రమణీ తిలక!
గార్హ పత్యాదుల యర్హ రూపము లొంది దయచేయు మిచటకుఁ దరణి దేవః
వృష్టి జలాదుల వృద్ధినిజేయుచుఁ గలిఁగించుమా ప్రీతి గాలి వేల్పు:
గీ॥ యంద్ర వర్జస్యలారా! 3మా యిద్ధమతిని, నిర్మలంబుగఁ జేయుఁడు నియత బుద్ధి
దేవతోత్తములారా! మా దివ్యనుతుల, వినుచు నన్న మొసంగుఁడు వివిధగతుల ॥

(4) కా॥ కశీవంతుఁడ నౌజింజండనగు నేన్ గార్హస్థినై భక్తితో
దీక్షం బూని పఠించు సం స్తవములన్ దివ్యాశ్వు లెంతేనియున్
4సుజ్ఞెంతింగొని యాలకించుటకు నే సూచింతుఁ బూజావిధిన్
పాక్షదగ్ని నహర్నిశంబు విలసచ్ఛారిత్రకుల్ వేడరే! ॥

* ఋషి విశేష విషయములపై తెలుగు 116వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన ఫ్లట్‌నోట్ (381వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† దేవత విషయమై తక్కినచోట్లలోవలెఁగాక యిక్కడ వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము. 3 పుట) “విశ్వేదేవత” యని యేకవచన రూపమే వ్రాయఁబడినది. ఇది సరికాదు. వ.గో.కృ.

1. డా, తనికిన్ భక్తమునిచ్చి (తొ.పా.) 2. రుక్మకోభల (తొ.పా.) 3. మా హీనమతిని (వ్రా.ప్ర.పా.) అమూలకము ననర్థకము వ.గో.కృ. 4. కాంక్షన్ శోత్రములందు నిచ్చుటకునై (నే) గల్పింతుఁ బూజావిధిన్ (తొ.పా.)

- (5) గీ॥ పాండు రోగోపశాంతికై బ్రహ్మవాది, నివలె యుష్మద్గుణంబుల స్తవముఁ జేతు
నిష్ఠ ఫలదాతృ పూష! సమిద్ధవహ్నిఁ, గక్షివంతుఁడ నగు నేను గరము తలఁతు ॥ 4
- (6) గీ॥ మిత్రుఁడా! *వరుణదేవుఁడ! మీర లస్మ, దీయ నుతి నాలకింపుఁ డమేయ ధనము
గలుగు సింధువు భూములఁ గరము తడువ, సాగి వచ్చునుగాక మా స్తవము వినుచు ॥ 5
- (7) గీ॥ అన్నదాన మొనర్చుచు యాగములను, జేయుటకు నాల నొసంగుఁ డమేయ గో గ
ణంబులకుఁ బుష్టినియ ముదంబుతోడ, మీర 1లేతెంచెదరుగాక మిత్ర! వరుణ! ॥ 6
- (8) క॥ కామము రథాన్న ధనములఁ, గామింప నొసంగుదేవ! కార్యార్థులమై
సేమముగ మిమ్ముఁ బొగడిన, భూమిపయిన్ మాకు సర్వ భూతి కలుఁగదే! ॥ 7
- (9,10) సీ॥ యెవఁడు మిమ్ముగూఱించి యిష్టి నొనర్చక యన్యుల యిష్టికై నరుఁగువాడో!
యెవఁడు సోమరసంబు నేవగించుచు మీకు సిద్ధముజేయక చెలఁగువాడో!
యెవఁడు మీ స్తవముల నింపారఁ గూర్చక యన్యస్తుతు లొనర్చి యలరువాడో!
యెవఁడు మిమ్ముల వీడి హీనులకై చాల నేవావిధులనెల్లఁ జేయువాడో!
గీ॥ యట్టి మూర్ఖుని మాన సాభ్యంతరములు, వ్యాధితోఁ గూడికొని యుండు, నటులుగాక
యజ్ఞములఁ జేయువాడు నిరంతరంబు, దాత, వీరుఁడు, లోక విఖ్యాతుఁడగును ॥ 8
- (11) గీ॥ భేదరద్రాజ వరులార! యేచి మీర, లస్మదీయ సదాహ్వాన మధిగమించి
దీన యజమాన నుతులెల్లఁ దిరముఁ గలుఁగఁ, బొగడుటకు రండు వేవేగఁ బూర్ణమతిని ॥ 9
- (12) మ॥ యజమానుండు దశేంద్రియంబులకు నొ నన్నంబులన్ 2గోరుచున్
భజమానాపరభ క్త సంతతికినై భక్తంబు 3గాంక్షించినన్
సుజనుల్ మెచ్చఁగ నీయనున్న దివిజుల్ చోద్యాన్నముం దెచ్చి మీ
విజయేష్టి క్రియలందు సద్బలము సద్వీర్యంబు మా కీయరే! ॥ 10
- (13) గీ॥ అన్నముంగొని యధ్వర్యుఁ డగ్ని వేడు, దేవతలఁ గొల్చి దివిజారిఁ ద్రెవ్వఁగలము
ఇష్టరశ్మియు నిష్టాశ్వఁ డేమిచేయఁ, గలరో! చూచెద మిప్పుడే! ఘనుల మగుచు ॥ 11
- (14) క॥ నుతియించు మా స్తవంబుల, మతితోఁ జెవిఁబెట్టు రూపమతులు గల సుత
ప్రతతి నొసంగుత మమరులు, తత ఫలముల హవ్యములను దప్పక యిడుతన్ ॥ 12
- (15) క॥ యవ సమ శర్మారజు ల, త్యవమతులై 4దీక్షితుండ నొ ననుఁ జెరువన్
రవముం జేయుచు నుండిరి, దివిజులు! మీ రథము వారి దెసకుం గొనుఁడి! ॥ 13

* ఇక్కడ “మిత్రుఁడ! వరుణ” అని యింద్రగణమగు “నలము” ప్రయోగింపఁగల్గి యుండియు శ్రీ నేమానివారు “మిత్రుఁడా! వరుణ” యని “భలము” ప్రయోగించుట విశేషము. వ.గో.కృ.

1. మీరువత్తురుగాకయో మిత్ర! వరుణ (తొ.పా.) 2. యాచింపుచున్ (తొ.పా.) 3. గాంక్షించుచో (తొ.పా.) 4. కక్షివంతుఁడగు ననుఁ జెరువన్ (తొ.పా.)

సూక్తమ్ 123

ఋషిః—కక్షీవాన్ దైర్ఘతమన బౌశిజః*

దేవతా—ఉషాః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) పృథూ రథో దక్షిణాయా అయోజ్యైసం దేవాసో అమృతాసో అస్తుః ।

కృష్ణాదుదస్థాదర్యాః విహయాశ్చికిత్సన్తీ మాసుషాయ క్షయాయ ॥

16

(2) పూర్వా విశ్వస్మాద్ భువనాదబోధి జయన్తీ వాజం బృహతీ సనుత్రీ ।

ఉచ్చా వ్యఖ్యద్ యువతిః పునర్భారోషా అగన్ ప్రథమా పూర్వహూతో ॥

17

(3) యదద్య భాగం విభజాసి నృభ్య ఉషో దేవి మర్త్యత్రా సుజాతే ।

దేవో నో అత్ర సవితా దమూనా అనాగసో వోచతి సూర్యాయ ॥

18

(4) గృహంగృహమహానా యాత్యచ్ఛా దివేదివే అధి నామా దధానా ।

సిషాసన్తీ ద్యోతనా శశ్వదాగా దగ్రమగ్రమిద్ భజితే వసూనామ్ ॥

19

(5) భగస్య స్వసా వరుణస్య జామిరుషః సూన్యతే ప్రథమా జరస్య ।

పశ్చా స దభ్యాయో అఘస్య ధాతా జయేమ తం దక్షిణయా రథేన ॥

20

(6) ఉదీరతాం సూన్యతా ఉత్ పురిస్తీరుదగ్నయః శుశువానాసో అస్థుః ।

స్పార్తా వసూని తమసాపగూహ్¹ విష్కృణ్వస్త్వషసో విభాతీః ॥ 21

(7) అపాన్యదేత్యభ్యంన్యదేతి విమరూపే అహనీ సం చరేతే ।

పరిక్షితోస్తమో అన్యా గుహకరద్యాదుషాః శోశుచతా రథేన ॥ 22

(8) సదృశీరద్య సదృశీరిదు శ్వో దీర్ఘం సచన్తే వరుణస్య ధామ ।

అనవద్యాత్రింశతం యోజనాన్యేతైకా క్రతుం పరి యన్తి సద్యః ॥ 23

(9) జానత్యహ్నః ప్రథమస్య నామ శుక్రా కృష్ణాదజనిష్ట శ్శీతీనీ ।

ఋతస్య యోషా న మినాతి ధామోహరహర్నిష్క్రృతమాచరన్తి ॥ 24

(10) కన్యేవ తన్వాత శాశదానాగ్ం ఏషి దేవి దేవమియక్షమాణమ్ ।

సంస్మయమానా యువతిః పురస్తాదావిర్వజ్ఞంసి కృణుషే విభాతీ ॥ 25

(11) సుసంకాశా మౌత్సమృష్టేవ యోషావిస్తన్యం కృణుషే దృశే కమ్ ।

భద్రా త్వమషో వితరం వ్యుచ్ఛ న తత్ తే అన్యా ఉషసో నశన్త ॥ 26

(12) అశ్వాపతీర్గోమతీర్విశ్వవారా యతమానా రశ్మిభిః సూర్యస్య ।

పరా చ యన్తి పునరా చ యన్తి భద్రా నామ వహమానా ఉషాసః ॥ 27

(13) ఋతస్య రశ్మిమనుయచ్ఛమానా భద్రంభద్రం క్రతుమస్మాను ధేహి +

ఉషో నో అద్య సుహవా వ్యుచ్చాస్మాను రాయో మమవత్సు చ స్యుః ||

28

సూక్తము—123

ఋషి—దీర్ఘ తముని పుత్రుడు కక్షీవంతుడు *

దేవత—ఉషస్సు (ఉషోదేవత)

(1) చ॥ అరదము ముందు వాజి చయ మప్పుడె పూన్చిరి దానిపై మహా
సుర లువవిష్టు లయిరి కడు శోభన కర్మల కెల్లఁ బోవఁగా
నరసుతః కల్యదేవి సవనస్థలికిం దిగుచుండె చూడుఁ డె
ప్పరసున నై నఁ జీకటులఁ బాఱఁగఁ ద్రోలుటకై క్షణంబులోన్ ||

14

(2) పీ॥ భువనంబునం గల భూత జాతముకంటె నేది మేల్కొను ముం దహీన గతిని
సర్వ ప్రపంచంబు సరిగ వెల్లెడునట్లు నెయ్యది చేయు నహీన గతిని
శాశ్వత యౌవన సంపత్తి నొప్పుచు నెయ్యది వెల్లు నహీన గతిని
నమదిన ముదయించి యధిక తరంబుగ నేది రాజిల్లు నహీన గతిని
గీ॥ అట్టి కల్యాధిదేవత యస్మదీయ, మగు పిలుపు నాలకించి మా యజ్ఞశాల
లందు జరిగెడు కార్యము లధిగమింప, వచ్చుచున్నది చూడుఁడీ! మెచ్చునటుల ||

15

(3) గీ॥ స్వ ప్రకాశంబుచేఁ గల్యః సకల జనులఁ, బాలనము చేయుచున్నావు పరమ పురుషఁ,
డిష్టులకు సూర్యదేవుఁ డహీన గతిని, వచ్చునట్లులు చేయుతః వరదుఁడగుచు ||

16

(4) క॥ ప్రతి యజ్ఞగృహమునకు నీ, వతి కాంతింగలుఁగఁజేసి యంతట వెలుగున్
సతతముఁజేర్చు నుషస్సాః, వ్రత హవ్యము లానుచుంటి వనితా మణిపై ||

17

(5) గీ॥ రవికిఁ జెల్లెల వగుట విరాజమాన, నుతులు పొందిన దానవై యతివః వినుము
దుఃఖములఁ గల్గఁజేసెడు దుష్టు మేము, గెలువఁగలమమ్మ! తావక కృపనుజేసి ||

18

† ఇక్కడ 18వ అనువాకము ప్రారంభమైనట్లు వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము. 7వ పుట) వ్రాయఁబడియున్నది. ఇది ప్రమాదము కానోవు. చ.గో.కృ.

* ఋషికి సంబంధించిన విశేషములకై తెలుగు 116వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన ఫుట్ నోట్ (881వ పుట) చదువుకొననగును. చ.గో.కృ.

- (6) ఉ॥ పెక్కగు రూపముల్ గలిగి పెంపు వహించు నహస్సు రాత్రియుం
దక్క-క సంచరించు నటఁ దామసి పోవు నహస్సు వచ్చు నం
దొక్క-టి యంధకారమును నోపి యొనర్చును దైన భాగ మౌ
నొక్క- యుషోఽంగనామణి మహోత్తమ యానము నెక్కి వెల్గెడిన్ ॥ 19
- (7) *క॥ విషురూప దివారాత్రులు, నుషోదయ మృదుల మగును నుజ్జ్వల సమ మై
విషమ స్థితి గతి నెఱుంగని, యుష తుల్యా విధి వెలుంగుఁ జదలున నెపుడున్ ॥ 20
- (8,9) సీ॥ ఈ దినంబులయందు ¹నెనఁగు ప్రత్యూషంబు లెంత వెలుంగు ననంతయందు
నా దినంబులయందు నంతయు వెలుంగును మఱియు సూర్యస్థానమైన మేరు
పర్వతముం జుట్టి బహు యోజనంబులు తిరుగుచుఁ దిరుగుచు దీక్షతోడ
శంకలేకయె గొప్ప లంకాది భూభాగ ములకుఁ గర్మల నెల్లఁ గలుఁగఁజేసి
గీ॥ శ్వేత వర్ణముతోఁ బ్రకాశించి సర్వ, జనులకున్ సూర్యు రాకను జక్కఁదెలిపి
యజ్ఞవాటికఁ బొందుచు హవ్యములకు, బాధ కల్గింపకున్నవి ²పరమశక్తి॥ 21
- (10,11) సీ॥ కన్యకారత్నంబుకరణి వస్త్రము లేక శోభిల్లుచున్నావు శోభతోడ
స్పష్టంబుగాఁ నగపడకుండఁ బిమ్మటఁ గాన్పించుచున్నావు! కాంతితోడ
సౌగంధ్య ప్రౌఢవై సూర్యప్రియుని గూడఁ బోవుచున్నావు విభూతితోడ
యువతివై ప్రియ సూర్యునినుచిత సంతసముతోఁ దనియింపుచున్నావు తనువుతోడ
గీ॥ సర్వజన దర్శనార్థమై సరసరీతిఁ, గనఁబడెడునట్లు చేయుదుగాన నిన్ను
సంస్తు తించెద అందఱుఁ జాన! యితర, కల్యములు⁴ తమముఁ బోఁగొట్టఁగలవె? చెప్పుమ॥ 22
- (12,13) సీ॥ గుఱ్ఱముల్ గలవియు గోవులు గలవియు శాశ్వతంబుగ నుండఁజాలునవియు
నఖిల జనామోద మందుచు నుతులకుఁ బాత్రంబులై ఖ్యాతిఁ బొందునవియు
సూర్యరక్మలఁ గూడి శోభలఁ జీకట్ల వారించునవి వేగఁబాటునవియు
నాకలోకము నుండి రాకలు నేయుచు నంధకారంబుల నడఁచునవియు
గీ॥ నగు నుషస్సుల భక్తితో సహ రహంబుఁ, బిలుచుచున్నాము మేము మా పిలుపు వినుచుఁ
గర్వములఁ జక్క- నెరవేర్చు గదలివచ్చి, ⁵యయ్యవి ధనంబు మాకిచ్చి యమరుఁగాక॥ 23

* లుప్తభాగ పూరణకర్త- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య.

ఆంధ్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో (2వ. సంపుటము 7-9-11 పుటలు) 123వ. సూక్తములోని ఋగనువాద పద్యములలోఁ బ్రహృదవశమున 4వ. ఋగనువాద పద్యము నిర్దేశింపఁబడలేదు. 4,5,6, ఋగనువాద పద్యములు పౌరపాటున 5,6,7 ఋగనువాద పద్యములుగా నిర్దిష్టములైనవి. ప్రహృదవశమున శ్రీ నేమానివారు 7వ. ఋక్కు ననువదింపక విడచిరి. కావున నేను దీని నాంధ్రీకరించి లుప్తభాగ పూరణ మొనర్చితిని. వ.గో.కృ.

1. నిర్దప్రత్యూషంబు (తొ.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 2. పరమప్రీతి (తొ.పా.) 3. సుదీతమానవృత్తుల (తొ.పా.) 4. ఈ నాల్గవ పాదములో నింద్రగణమునకు మారు పంచలఘుగణము ప్రయోగితమైనది. వ.గో.కృ. 5. “ధనము నయ్యవి మా కిచ్చి తనరుఁగాక” అని తొలుత రచయిత వ్రాయఁదలఁచినట్లు కనిపించును. (చూ. 2వ సంపుటము. 11వ పుట) వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—124

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘతమస ఔశిజః†

దేవతా—ఉషాః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఉషా ఉచ్చస్మి సమిధానే అగ్న్య ఉద్యస్తూర్వ ఉర్వియా జ్యోతిరశ్రేత్ ।

దేవో నో అత్ర సవితా వ్యర్థం ప్రాసావీద్ ద్విపత్ ప్ర చతుష్పదిత్యై ॥

29

(2) అమినతీ దైవ్యాని చ్రతాని ప్రమినతీ మనుష్యా యుగాని ।

ఈయుషీజాముపమా శశ్వతీనామాయతీనాం ప్రథమోషా వ్యద్వాత్ ॥

30

(3) ఏషా దివో దుహితా ప్రత్యదర్శి జ్యోతిర్విసానా సమనా పురస్తాత్ ।

ఋతస్య వస్తామన్వేతి సాధు ప్రజానతీవ న దిశో మినాతి ॥

31

(4) ఉపో అదర్శి కున్ధ్యవో న వక్షో నోధా ఇవావిరకృత ప్రియాణ్ ।

అద్యసన్న ససతో బోధయన్తి శశ్వత్తమాగాత్ పునరేయుషీతామ్ ॥

32

(5) పూర్వే ఆర్ధే రజసో అప్తస్య గవాం జనిత్యకృత ప్ర కేతుమ్ ।

వ్య ప్రథతే వితరం వరీయ ఓభా వృణన్తి పిత్రోరుపస్థామ్ ॥

33

† ఋషి విశేషవిషయములకై తెలుగు 116 వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (331 వ పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

1. సమిధానో (వ్రా.ప్ర.)

(6) ఏవే దే॒షా పు॒రు॒త॒మా దృ॒శే కం నా॒జామి॒ం న పరి॑ వృ॒ణక్తి॑ జా॒మిమ్ ।

అ॒రేప॑సా త॒న్వా॒త శా॒దానా॑ నా॒ర్భాదీ॑ష॒తే న మ॒హా వి॒భాతి॑ ॥

34

(7) అ॒భ్రాతే॑వ పు॒ంస ఏ॒తి ప్ర॒తీచీ॑ గ॒ర్తా॒రుగి॑వ స॒నయే॑ ధ॒నానామ్ ।

జా॒యేవ॑ ప॒త్య ఉ॒శతీ॑ సు॒వాసా॑ ఉ॒షా హ॒స్రేవ॑ ని రి॒ణితే॑ అ॒ప్సః ॥

35

(8) స్వ॒సా స్వ॒స్రే జ్ఞా॒యన్వై యోని॑మా॒రై గ॒ప్తైత్య॑స్యాః ప్ర॒తిచ॑క్ష్యే॒వ ।

వ్య॒చ్ఛన్తి॑ ర॒శ్మిభిః॑ సూ॒ర్యస్యా॑జ్ఞ్యజ్ఞే॒ సమ॑న॒గా ఇ॒వ వ్రాః ॥

36

(9) ఆ॒సాం పూ॒ర్వాసా॑మ॒హసు॑ స్వ॒స్థాజా॑మ॒వరా॑ పూ॒ర్వామ॑భ్యే॒తి ప॒శ్యాత్ ।

తాః ప్ర॒త్నవ॑న్మ॒వ్యసీ॑ర్వా॒నమ॑స్మే రే॒వదు॑చ్ఛన్తు సు॒చినా॑ ఉ॒షాసః॑ ॥

37

(10) ప్ర॒ బో॑ధయో॒షః పృ॒ణతో మ॒ఘైన్య॑బు॒ధ్యమా॑నాః ప॒ణయః॑ స॒నన్తు॑ ।

రే॒వదు॑చ్ఛ మ॒ఘవ॑ద్యో మ॒ఘాని॑ రే॒వత్ ప్రో॑త్రో సూ॒న్యతే॑ జా॒రయ॑న్తి ॥

38

(11) అ॒వేయ॑మ॒త్వైద్ యు॒వతిః॑ పు॒రస్తా॑ద్ యు॒ంక్తే గ॒వామ॑రు॒ణానా॑మ॒నీకమ్ ।

వి నూ॒నము॑చ్ఛాద॒సతి॑ ప్ర॒ కేతు॑ర్గృహం గృహ॒ముప॑ తి॒ష్ఠాతే॑ అ॒గ్నిః ॥

39

(12) ఉత్ తే॒ వయ॑శ్చిద్ వస॒తేర॑ప॒త్తన్ నర॑శ్చ యే పి॒తుభా॑జో వ్య॒ష్టా ।

అ॒మా స॒తే వ॒హసి॑ భూరి॒ వామ॑ముషో దే॒వి దా॒శుషే॑ మ॒ర్త్యాయ॑ ॥

40

(13) అస్తోధ్యం స్తోమ్యా బ్రహ్మజా మే కవీవృధధ్వముశతి రుషానః ॥

యుష్మాకం దేవీరవసా సనేమ సహస్రిణం చ శతినం చ వాజమ్ ॥

41

సూక్తము—124

ఋషి—కక్షివంతుడు.*

దేవత—ఉషో దేవత

(1) చ॥ ఘనముగ నగ్నులన్ వెలుగఁ గల్పనఁ జేసి యుషస్సు సూర్య దే
వునివలెఁ గాంతి మండలముఁ బొందుచు నున్నది యాగ దీక్షఁ దో
చినవిధ మెల్ల విత్తమును జేర్చుచు సూర్యుడు మాకుఁ బ్రీతితో
మనుజు ధనంబుఁ గూడ ననుమానము లేక యొసంగుఁ గావుతన్ ॥

24

(2) ఉ॥ దై వికమైన కర్మ తతి తప్పకఁ గూర్చుచు మానవాళికిన్
భూవలయంబులోనఁగల భూత పరిస్థితి కెల్ల యోగ సం
భావనయున్ వియోగమును బ్రాధిమ్యతో దయచేయు ప్రత్యుషో
దేవత వెల్గుచుండె నతితీవ్ర వికాసముతోడఁ జూడరే ॥

25

(3) గీ॥ దివమునంబుట్టి తూర్పున దివ్యతేజ, మంది భూత గణంబున కఖిల విధులఁ
గార్యములు కలుఁగు² విధమును గలుఁగఁ జేసి, తోచుచున్నది కల్య మతుల్య మగుచు ॥

26

గీ॥ భార్యభర్తృ సుమార్గముంబట్టు తొప్ప, ననెడి ధర్మంబు బోధించు నతివ మాట్కిఁ
బైడి కొండకుఁ జుట్టు విభానుఁగూడి, దిగ్విభాగంబు జేయుచుఁ దిరుగుషస్సు ॥

27

(4,5) సీ॥ ఘన కల్యదేవత యిన రశ్మితతియట్లు కడు దవ్యసంజూడఁబడుచు నుండె
నంయమి నోధస్సు స్వార్థమందినయట్లు భూతముల్ తేజస్సుఁ బొందుచుండె,
దన పుత్ర పౌత్రులఁ దల్లి లేపెడునట్లు జనులను మేల్కొల్పి జరుగుచుండె
నుపపతికై యేగి యొగి వచ్చు సతి యట్లు తెల్లవారఁగనె యేతెంచుచుండె

గీ॥ నంతటన్ వెల్గు నాకస మర్థ మందుఁ, బుట్టి తేజస్సు దిశలకుఁ బొందఁజేసి
భూ గగన మధ్యమున నుండి పూర్ణమైన, దివ్యతేజస్సు నంతయుఁదెల్పుచుండె ॥

28

* ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు ఋషికిచ్చిన 118వ సూక్తము క్రింది ఫుట్‌నోటు (331వ పుట) విషయము చూడవగును. వ.గో.కృ.
1. ప్రకాశముతోడ (కా.సా. గణభంగభీతి). 2. ఇంద్రగణమునకుమారు “నలల”ము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 3. తిరుగన్ + ఉషస్సు =
తిరుగుషస్సు—దుస్పంధి.

- (6) క॥ మనుజులకు దేవతాళికి, నను వగు సౌఖ్యమును జేసి యంచిత దేహం
బును ధరియించు చుషస్సతి, చిన పెద వస్తువుల వెల్ల జేయుచు నుండెన్ ॥ 29
- (7) సీ॥ అతివ వస్త్రాదుల నందంగఁ గోరుచు, ¹జనకుని యొద్దకుఁజనెడు మాట్కి-
†విధవ భర్తృధనంబు వేడుటకై రాజ, సభకుఁ దప్పక తాను జనెడు మాట్కి-
2స్నాతయై ఋతుమతి ధౌతవస్త్రము గట్టి, ³యతితుష్టిఁ బతి యొద్ద కరుగుమాట్కి-
దంతకాంతిచ్చట నెంతయుఁజూపుచు, బతి ప్రక్కకుంజేరు పడఁతి మాట్కిఁ
గీ॥ గల్యదేవత నై జ ప్రకాశ మహిమ, సూర్య భర్తను జేరుచు శోభతోడ
సర్వ వస్తుప్రపంచ విస్తార మెల్ల, వెల్లజేయుచునుండెను వివిధగతుల ॥ 30
- (8) గీ॥ జ్యేష్ఠయగు కల్యదేవికిఁ ⁵జెలియు నైన, రాత్రి యోనిని గల్పించి యాత్ర నరుగు
⁶నిట్లు పుట్టు నుషస్సతి యినుని కిరణ, మూలమునఁ జీకటులఁ గొట్టఁ జాలుచుండె ॥ 31
- (9) గీ॥ అక్కనెల్లెండ్ర భావము నధిగమించి, యొకటి వేరొక దానిని నుచితరీతి
ననుసరించు చుషస్సు లత్యధిక ధనము, మాకు నొసఁగునుగాక సన్మాన ⁷మెసఁగ ॥ 32
- (10,11) సీ॥ నీకు హవిస్సుల నిత్య మిచ్చెడి మాకుఁ గర్మల నేవేళఁ గలుఁగ నిమ్ము
ధన లుబ్ధు లై యాగ ధర్మముల్ నేయని శత్రువులందఱఁ జావనిమ్ము
హవ్యంబొసంగెడు యజమాను లెల్లెడ విత్తసమృద్ధితో వెలయనిమ్ము
సర్వ జనాళికి జరను ⁹దప్పించుచు, నాయురారోగ్యంబు లందనిమ్ము
గీ॥ పూర్వదిక్కున నుదయించి పూజ్యః నీవు, చీకటింగొట్ట నగ్నులు చెలఁగి చెలఁగి
యఖిల యజమాన గృహములయందు నియతిఁ, ¹⁰బ్రజ్వలిల్లుచున్నవి ప్రకృతియందు ॥ 33
- (12) క॥ ఎరకై తమవసతుల విడి¹¹, పరుగిడుచున్నవి సమస్త పక్షి లుషస్సా :
నరు లుచిత కర్మకై వడి, జరుగుచునున్నారు నీదు జన్మము గనుచున్ ॥ 34
- గీ॥ యజ్ఞశాలా స్థలంబులయందునుండి, నీకు హవ్యము నర్పించు నిత్యకర్మ
పరులు భూరి ధనంబును బడయునట్లు, చేయుచున్నా వుషోదేవి : చిత్త మలర ॥ 35
- (13) క॥ సూక్తద్వయంబుచేతం, బ్రోక్తము లౌ నుతుల నెల్లఁ బొందుచు మీరల్
రిక్తులగు మమ్ముఁగని యా, సక్తిమెయిన్ ధనము నిం డుషస్సతులారా! ॥ 36

1. జనకునిఁబ్రీతితోఁ జేరుమాట్కి (తొ.పా. యతిభంగము) వ.గో.కృ. † రాజస్థానములు, రాజసభలు సప్పటి యభియోగములు పరిష్కరించి న్యాయములను స్థాపించుచున్నను, గత భర్తృకలకు జీవనార్థమై ధనము నిప్పించుమని న్యాయస్థానములం దభిమోగము దెచ్చుచున్నటులను నాచార మార్కులలోఁ గలదు. (నే.వేం.న.శా.) 2. శుద్ధయైఋతుమతి శుభ్ర వస్త్రముగట్టి (తొ.పా. స్నాతశబ్దమునకుఁ గేవల స్నానము చేయుటయని మాత్రమే కాక ఋతుస్నాత యనియు నర్థము వచ్చును. కావునఁ గేవల పరిశుభ్రార్థకమైన శుద్ధ శబ్ద ప్రయోగముగల యీ పాఠమును రచయిత సార్థకముగా నవరించెను. వ.గో.కృ.) 3. యతిప్రీతి (తొ.పా. గణభంగ భయము) 4. ప్రపంచపు (జ) చక్కినెల్ల (తొ.పా.) 5. జిన్నదైన (తొ.పా.) 6. నిట్లు-జన్మం చుషస్సతి-(తొ.పా.)-నిట్లు పుట్టెడుషస్సతి (రచయిత నవరించిన యీ పాఠములోను దొలి పాఠములోను దధర్మార్థక ద్రుత ప్రకృతిక శబ్ద ఉత్ససంది దోషము కలదు. వ.గో.కృ.) 7. మెసఁగ (వా.ప్ర.పా.) 8. లందఱుచావనిమ్ము (వా.ప్ర.పా.) 9. జరనుగల్పించు (వా.ప్ర.పా. వార్ధక్యము నిమిత్తంబు కొరకు సరికాదు. వ.గో.కృ.) 10. బ్రజ్వలిల్లు (వా.ప్ర.పా. "రలయోరభేదః" అని సూత్రమున్నను త్వలార్థమున "జ్వర" శబ్దప్రయోగ ముచితము కాదు. వ.గో.కృ.) 11. విడి=వీడి.

సూక్తమ్—125

ఋషిః—కక్షీవాన్ దైర్ఘతమన బౌశిజః*

దేవతా—స్వనయస్య దానస్తుతిః

చందః—తిష్ఠవ్, 4-5 జగతీ

(1) ప్రాతా రత్నం ప్రాతరిత్వా దధాతి తం చిత్వాన్ ప్రతిగృహ్య ని ధత్తే ।

తేన ప్రజాం వర్ణయమాన ఆయా రాయస్సోషేణ సవతే సువీరః ॥

42

(2) సుగురసత్ సుహిరణ్యః స్వశోఽబృహదస్మై వయ ఇన్దో దధాతి ।

యస్త్వాయ వ్రం వసునా ప్రాతరిత్వో ముక్షీజయేవ పదిముత్సినాతి ॥

43

(3) ఆయమద్య సుకృతం ప్రాతరిచ్ఛన్తిషేః పుత్రం వసుమతా రథేన ।

అంశోః సుతం పాయయ మత్సరస్య క్షయద్వీరం వర్ధయ సూన్యతాభిః ॥

44

(4) ఉప క్షరన్తి సిన్ధవో మయోభువ ఈజానం చ యక్ష్యమాణం చ ధేనవః ।

ప్రృణన్తం చ పపురిం చ శ్రవస్యవో మృతస్య ధారా ఉప యన్తి విశ్వతః ॥

45

(5) నాకస్య స్మృషే అది తిష్ఠతి శ్రీతో యః పృణాతి స హ దేవేషు గచ్ఛతి ।

తస్మా ఆపో మృతమర్హన్తి విన్దవస్తస్మా ఇయం దక్షిణా పిన్వతే నదా ॥

46

* ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు 116వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (931వ పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

(6) దక్షిణావతామిదిమాని చిత్రా దక్షిణావతాం దివి సూర్యాసః ।

దక్షిణావంతో అమృతం భజన్తే దక్షిణావంతః ప్ర తిరవృత్త ఆయుః ॥

47

(7) మా పృథివీ దురితమేన ఆరన్ మా జారిషః సూరయః సువ్రతాసః ।

అన్యప్తేషాం పరిధిరస్తు కశ్చిదపృథివీ తమభి సం యస్తు శోకాః ॥

48

సూక్తము—125

ఋషి—కక్షివంతుఁడు *

దేవత—దానదేవత†

(1) చ॥ స్వనయ సుదత్తనిష్కములఁ జయ్యన నందుచుఁ గక్షివంతుఁ డా
ధనమును దండ్రియొద్ద నిడఁ దత్పిత దీర్ఘతముండు దానిచేఁ
దనుజులఁ బెంచుకొం చల వదాన్యుఁడు నాకముఁచేరుఁగాక సం
చనయముఁ గోరి దీవనల నాత్రతఁ బల్కుచునుండఁ జూడరే ॥

37

(2) చ॥ ధగములఁ గట్టు త్రాటివలెఁ గాంచన వారముతో నెవండు నిన్¹
దగ నెఱుఁ బోవనీయకయె ధర్మగృహంబున గారవించెనో
సుగుణుఁడః యా నృపాలునకు సుందర గోగణ విత్తవృద్ధి న
త్యగణిత వాజి సంచయము నా యమరేశుఁడొసంగుఁగావుతన్ ॥

38

(3) క॥ జనపతి యిచ్చిన ధనముం, గొని యాగ మొనర్చు నిన్నుఁ గోరికతీరన్
గనుగొందు ననుచు నుండఁగఁ,దనయుఁడః వచ్చితివి నీవు ధన్యుఁడ నైతిన్ ॥

39

* ఋషిగురించిన విశేషవిషయములకై 116వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన ఫుట్ నోట్ (381వ పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

† ఈ సూక్తమునకు మామూలుగా దాన దేవత్యమునే ప్రాచీనులు పేర్కొనిరి. కాని సంస్కృత మూల వ్యాఖ్యలలోను నితరత్ర నైతము “స్వనయస్య దానస్తుతిః” అని విశేషముగఁ బేర్కొనఁబడెను. వ.గో.కృ. ‡ కక్షివంతుఁడు తెచ్చి యిచ్చిన ధనముతో సంతృప్తి నొందిన దీర్ఘతముఁడు స్వనయుఁడను రాజు నిట్లాశీర్వాదించుచున్నాఁడు, (నే,వేం.న.శా.) 1. నిం దగ (వ్రా.ప్ర.పా.)

- (4,5) సీ॥ సోమయాగముఁ జేయు సోమయాజి విశేష గోధనంబులతోడఁ గూడఁగలఁడు
 సోమ యాగ మొనర్ప నీమము గలవాఁడు పాలిచ్చు గోవుల నేలఁగలఁడు
 సోమము దీయఁగఁ గామించు మానవుఁ డిష్టార్థముల నెల్ల నీయఁగలఁడు
 సోమయాగమునందు సోమ మందించెఁడు పురుషుఁడు జలమును బొందఁగలఁడు
 గీ॥ హవ్యమున¹ నమరులను నెల్ల నాదరించు, పురుషుఁ డమరుల భావంబుఁ బొందఁగలఁడు
 జనులఁ దృప్తులుగాఁ జేయఁజాలఁగలఁడు, విశ్వభూమి ఫలంబుల వెలయఁగలఁడు॥ 40
- (6) గీ॥ గో హిరణ్యాది దక్షిణ గూడునట్టి, దానము లొనర్చు పురుషుఁడు ధన్యుఁ డగుచు
 సూర్య సంబంధలోకమున్ జూరఁగొనుచు, బూర్ణమగు నాయువును గూడఁ బొందఁగలఁడు॥ 41
- (7) మ॥ హవి రాజ్యాదుల దేవతాతతికి నాహారంబుఁ గల్పించు మా
 నవులే కాక సురాశికిన్ స్తుతుల నానందంబుఁ బుట్టించు మా
 నవులుం గూడ సుఖింతు లోకమున నానారూప సంపత్తులన్
 భువి హవ్యంబు నొసంగనట్టి మనుజుల్ పుణ్యాత్ము లె ట్లాదురో! ॥ 42

సూక్తమ్—126

ఋషిః—1-5 కక్షీవాన్ దైర్ఘతమస ఔజిజః,* 6-స్వనయోః భావయవ్యః 7-రోమశా

దేవతా—1-6 స్వనయోః భావయవ్యః, 7-రోమశా†

ఛందః—త్రిష్టుప్- 6-7 అనుష్టుప్

(1) అమన్తాన్ త్సోమాన్ ప్ర థరే మసీషా సిన్ధావధి ష్టియతో భావ్యవ్యః ।

యో మే సహస్రమమీత సవానతూర్తో రాజా శ్రవ ఇచ్చమానః॥

49

1. ఇక్కడ నిండ్రగణమునకు మారు పంచలము గణ ముపయోగింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

* కక్షీవంత ఋషి విశేష విషయములకై తెలుఁగు 116వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన ఫుట్ నోట్ (331వ పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

† ఈ ఋషి దేవతల విషయమై సాయన భాష్యయు క్త ప్రతిలోను, మాక్స్ముల్లర్ ప్రతిలోను గేవలము “భావయవ్యః” అని మాత్రమే యున్నది. కాని కొన్ని తదితర ప్రతులలో “స్వనయో భావయవ్యః” అని రెండు చోట్లను (ఋషులలోను—దేవతలలోను) గలదు. ఈ దృష్ట్యా “భావయవు”ని పుత్రుడైన “స్వనయుడు” ఋషికాఁగలఁడు. దేవత విషయములో భావయవుని పుత్రుడైన స్వనయుడనిగాని, “భావయవు”డను ఋషి గుర్తించిన “స్వనయ”దేవుడనిగాని చెప్పుట కవకాశము కలదు. ఈ దృష్ట్యా ఋషి గణములో బేర్కొనఁబడిన “స్వనయో భావయవ్యః” భావయవుని పుత్రుఁడు స్వనయుడనియేకాక “భావయవ”దేవుని గుర్తించిన స్వనయ ఋషియనియుఁ జెప్పవచ్చును. ఋషులు దేవతలు నొక్కటిగాఁ బేర్కొనఁబడిన ఋషుల యర్థము విషయమై వేదభాష్య కర్త లేవ్వరును యాస్కాదులు వైతముఁ బ్రత్యేక దృష్టితో నాలొచింపనేలేదు, అనలు వేదముల విషయమై యీ వ్యాఖ్యాతల కున్న యభిప్రాయములే వింతగొల్పును. అవాస్తవికములుగాఁ బ్రత్యక్ష ప్రమాణములై కన్పించును. ఈ సూక్తమునకు

(2) శతం రాజ్ఞో నాథమానన్య నిష్కాఞ్చితమశ్వాన్ ప్రయతాన్ త్సద్య ఆదమ్ ।

శతం కక్షీవాగ్ం అసురన్య గోనాం దివి శ్రవోఽజరమా తతాన ॥

50

(3) ఉప మా శ్యావాః స్వనయేన దత్తా వధూమన్తో దశ రథాసో అస్థుః ।

షష్ఠిః సహస్రమను గవ్యమాగాత్ సనత్ కక్షీవాగ్ం అభిపిత్యే అహ్నమ్ ॥

51

(4) చత్వారింశద్ దశరథస్య¹ శోణాః పహస్ర స్యాగ్రే² శ్రేణిం నయన్తి ।

మదచ్యుతః కృశనావతో అత్యాన్ కక్షీవస్త ఉదమృక్షస్త పశ్రాః ॥

52

(5) పూర్వామను ప్రయతిమా దదే వప్రీన్ యుక్తాగ్ం అష్టావరిధాయసో గాః ।

సుబన్ధవో యే విశ్యా ఇవ వ్రా³ అనస్వస్తః శ్రవ ఏషస్త పశ్రాః ॥

53

(6) ఆగధితా పరిగధితా యా కశీకేవ జగ్గహే ।

దదాతి మహ్యం యాదురీ యానాం భోజ్యా శతా ॥

54

1952లో నేను బరిశీలించిన యొక ప్రతిలో ఋషి “పురుచ్చేపః” అని ఏకైక ఋషి మాత్రమే పేర్కొనుట జరిగినది. 6వ ఋక్కునకు గూడ దేవత “రోమశ”గా మాక్స్ముల్లర్ ప్రతిలోను మఱికొన్ని ప్రతులలోను బొరపాటునఁ జేర్కొనఁబడినది. “సంభోగాయ ప్రార్థితో భావయవ్యః స్వభార్యాం రోమశామప్రౌఢేతి బుద్ధ్యా పరిహసన్నాప” — అని సాయనాచార్యులు 6వ ఋక్కుశ్లోకములో వ్రాయఁగా దీని ననుసరించి “సంభోగ నిమిత్తమై పిలువఁబడిన భావయవ్యఁడు స్వభార్యతోఁ బరిహాసముగఁ జెప్పు మాటయిది.” — అని ఆరవ ఋక్కునకుఁ బూర్వము శ్రీ నేమానివారు పేర్కొనిరి. కాఁగా నారవ ఋక్కు భావయవ్యుని దనుట స్పష్టమే. కాని దీనిని బట్టి పరిశీలించ రోమశ తన పతియైన భావయవ్యుని సంభోగ నిమిత్తమై పిలిచినట్లుగా వర్ణించు మఱొక ఋక్కు తప్పక యుండి తీరవలయును. రోమశ పిలిచినట్లున్న ఋక్కు లేకుండఁగనే యామె పిలువని పిలుపునకు సమాధానముగ భావయవ్యఁడు చెప్పినట్లున్న ఋక్కుండుట యసందర్భముగ నున్నది. కావున నీ సందర్భమునఁ బ్రస్తుతమున్న యారవ ఋక్కునకుఁబూర్వము రోమశ చెప్పిన మరొక ఋక్కు తప్పక యుండి యుండనగును. అది విలుప్తమై యుండును. కాఁగా భావయవ్యఁడు పరిహాసముగాఁ బిల్కిన ఋక్కు 7వదియై దానికి సమాధానముగా రోమశ చెప్పిన ఋక్కు ఆష్టమ ఋక్కుగా నిలుచును. అయిన నీ సూక్తములో మొత్త మెనిమిది ఋక్కులుండఁగా ననలైన ఆరవ ఋక్కు (రోమశ - సంభోగము నిమిత్తమై భావయవ్యుని నాహ్వానించినది) విలుప్తమై పోయినదని విస్పష్టముగాఁ దేలుచున్నది. (చూడు. పీఠిక) మరొకొన్ని విశేషములకై (874వ పుటలో) తెలుఁగు 126 సూక్తము ఋషి దేవతల కిచ్చిన పుటనోటు చూచునది. వ.గో.కృ.

1. దశరథస్య (వా.ప్ర.) 2. శ్రేణిం (వా.ప్ర.) 3. ఇషవా(వా.ప్ర.)

(7) ఉపోప మే సరా మృశ మా మే ద్రాణీ మన్యథాః ।

సర్వాహమస్మి రోమశా గన్ధారీణామిహవికా ॥

55

సూక్తము—126

†ఋషి—1-5 కక్షీవంతుడు, 6, భావయవ్యుడు, 7, రోమశ బ్రహ్మవాదిని.

†దేవత—1-6 భావయవ్యుడు 7 రోమశ

(1) క॥ తతసోమ యాగఫలమున్, సరతముఁ బడయంగఁ గోరి చాలిన ధనమున్
మతి పూర్వకముగ నాకున్, వితరణముం జేయు రాజు వెలయుత భువిలోన్ ॥

43

(2) క॥ స్వనయుడు నేఁ గోరఁగనే, ధనము ప్రసాదించె నాకు దక్షిణకొఱకై
కనుక నృపాలుని కీరితి, ఘనముగఁ జిరకాల ముండుగావుత మవనిన్ ॥

44

† ఋషి కక్షీవంతునిగురించిన విశేషములకై 116వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన ఫుట్‌నోట్ (381వ, పుట) చదువుకొనవలయును. ఋషిగాను దేవతగాను బేర్కొనఁబడిన భావయవ్యుని విషయమై 126 సంస్కృతసూక్తము ఋషి దేవతల విషయమై వ్రాసిన ఫుట్‌నోట్ (372-373 పుటలు) చూడవలయును. ఏమైనను దెలుఁగులో ఋషులలో భావయవ్యుడు పేర్కొనఁబడుట పొరపాటు. 7వ ఋక్కునకు సంస్కృత మూల వ్యాఖ్యలలో “రోమశ” యను ఋషిక (అనఁగా శ్రీ యై ఋషిక యైన యామె) భావయవ్యుఁ డను ఋషి భార్యగాఁ బేర్కొనఁబడినది. శరీర మంతయు రోమము లుండుటవలన నీమె “రోమశ” గాఁ బిలువఁబడినట్లు, ఈ ఋషికకుఁ బుట్టు పేరు తెలియదు. ఈమె తండ్రి బృహస్పతి. ఆంధ్రానువాద పద్యములలో “రోమశ” స్పష్టముగా శ్రీగా-భావయవ్యునివత్నిగాఁ బేర్కొనఁబడినది. కాని అటు ఋషులలోను, నిటు దేవతలలోను “రోమశుడు” అని స్పష్టముగాఁ బురుషుడుగాఁ దెలుఁగులో శ్రీనేమానివారు పేర్కొనుట పూర్తిగాఁబొరపాటు. (వ్రాతప్రతి-2వ. సంపుటము. 1వ. మండలము. 126వ సూక్తము 17-19 పుటలు) మీఁదు మిక్కిలి 7వ ఋక్కునకు రోమశుఁడు, బ్రహ్మవాదిని అని ఒక ఋషియు, యొక ఋషికయు నిరువురు నున్నట్లు పేర్కొనుట జరిగినది. ఇది ప్రమాద వశమున వ్రాయుట జరిగినది, 15B సంఖ్యగల సంపుటములో శ్రీనేమానివారు మండలములవారీగా సూక్త సంఖ్యతోవ్రాసిన ఋషుల దేవతల నామము లున్నవి. ఈ నామముల పట్టికలో 126వ. సూక్తమునకు “కక్షీవంతుడు-భావయవ్యుడు-రోమశ” అని స్పష్టముగాఁ (రోమశుఁడు అనికాక) వ్రాయఁబడినది, “రోమశ” అనఁగా ఋషికయే గాని (పురుషుడైన) ఋషి కానేకాదు. ఈ నామముల పట్టికకూడఁ గొంత తికమకగా నున్నది. ప్రతిపుటలోను సూక్త సంఖ్య ఋషినామము దేవతనామము మూడు కాలములలో వ్రాయఁబడినది. ఈ దృష్ట్యా 126వ సూక్తమునకు కక్షీవంతుడు ఋషియు, “భావయవ్యుడు, రోమశ”లు దేవతలుగాను భావింపవలసి యున్నది. (చూడు 15b సంపుటము, 4వ ఎక్సెర్‌నైజు బుక్కు 127 వ. పుట ఈబైండు బుక్కులోఁ బుటలన్నియు సరిగాలేవు సరికదా ఉన్న పుస్తకములలో ఋషిదేవతలతో నున్న పుస్తకములు, సరిగా వరుసగా మండలములవారీగానైనను నుంచి బైండు చేయలేదు.) ఈదృష్ట్యా 126వ సూక్తమునకుఁ గక్షీవంతుడొక్కఁడే ఋషియై భావయవ్యురోమశ దంపతులు దేవతలగుదురు. దీని మూల సంస్కృత సూక్తము ఋషి దేవతల ఫుట్‌నోట్‌లో నేను బేర్కొన్నట్లు నేను 1952లోఁ జూచిన గ్రంథములో నున్నట్లు దీని ఋషి “పురిచ్చేపుడు” గాని శ్రీనేమానివారు వ్రాసినట్లు (వారే ప్రతి చూచిరో తెలియదు.) కక్షీవంతుడు గాని యయి యుండనగును, ఇట్లుగుచో నీసూక్తమునకుఁ బేర్కొన్న అభిన్న ఋషిదేవతల విషయమైన తికమకలకుఁ దావుండ నేరదు (చూడు. పీఠిక) వ.గో.కృ.

(3) గీ॥ వేయినరువది యువతుల వేయి కపిల, వర్జముంగల నావుల వలసినన్ని
యశ్వరథముల నెల్లను నంది కక్షి, వంతుఁ దొసంగెను ¹దండ్రీకి సంతసమున ॥ 45

(4) ఉ॥ వేలకొలంది గోపకులు, వెంటఁ జెలంగెడు గో సమూహముం
జాల జవంబు గల్గు హయజాలములన్ మఱి యాన పంక్తియున్
లీలను జోటకేగ నవలీలఁగ వాజులఁ దోమి వానికిన్
మే లగు గడి భాణమును ²మేతగ వేయరె యశ్వపాలకుల్ ॥ 46

(5) ఉ॥ చుట్టములార! విత్త చయ శోభిత యానములన్ గ్రహించి మీ
కెట్టెటో³యాయఁగల్గితిని నేడైర వానిని నంది ⁴వానిపైఁ
బెట్టిన సొమ్ములంగొనుచుఁ బ్రీతి మనస్సులతోడ యాగమున్
నెట్టనఁజేసి మీర లవనిం గ్రహించుఁడు కీర్తి నెంతయున్ ॥ 47

(సంభోగము నిమిత్తము పిలువఁబడిన భావయవ్యుఁడు
స్వభార్యతోఁ బరిహాసముగఁ జెప్పు మాట యిది.)

(6) గీ॥ ప్రీతిఁ బరిగ్రహీత బిడ్డను గన్నట్టు, నకుల ప్రియుని కరణి నన్ను విడిచి
యుండ నొల్లనట్టి యువతి రోమశ కామ, సౌఖ్యములను నా కొసంగుచుండె ॥ 48
(రోమశ భర్తకు సమాధానము చెప్పుచున్నది.)

(7) ఉ॥ నన్ను స్పృశించి చూడవఁటె నాథుఁడ! పుష్టిని నొందె నంగముల్
పన్నుగ రమ్ము నాకడకుఁ బంత మదేలకొ గొట్టె రీతి నా
కెన్నఁగరాని రోమచయ మెక్కడఁ జూచిన నక్క డుండుటం
బిన్నతనంబునుండి ననుఁ బిల్చురు “రోమశ”గా నరోత్తముల్ ॥ 49

అనువాకః—19, సూక్తమ్—127

ఋషిః—పరుచ్చేపో దైవోదాసిః †

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—అత్యష్టిః, 6-అతిధృతిః

(1) అగ్నిం హోతారం మన్యే దాస్యన్తం వసుం సూసుం సహసో జాతవేదసం విప్రం స జాతవేదసమ్ ।

య ఊర్ధ్వయా స్వర్ధ్వరో దేవో దేవాచ్యా కృపా ।

పుత్రస్య విభ్రాష్టిమను వష్టి శోచిషా † ఋజుహ్వనస్య సర్పిషః ॥

56

(2) యజిష్ఠం త్వా యజమానా హువేమ జ్యేష్ఠమగ్గిరసాం విప్ర మన్యభిర్విపేభిః శుక్ర మన్యభిః ।

2 పరిజ్ఞానమివ ద్యాం హోతారం చర్షణీనామ్ ।

శోచిష్కేళం వృషణం యమిమా విశః ప్రావస్తు జాతయే విశః ॥

57

(3) స హి పురూ చిదోజసా విరుక్మతా దీద్యానో భవతి ద్రుహంతరః పరశుర్న ద్రుహంతరః ।

వీశు చిద్ యస్య సమృతౌ శ్రవద్ వనేవ యత్ స్థిరమ్ ।

నిష్ఠహమాణో యమతే నాయతే దన్వాసహా నాయతే ॥

58

† 126వ. సూక్తము మొదలుకొని 139వ సూక్తమువఱకు దానితోసహా కలిపి యీ సూక్తములన్నింటికిని “పురుచ్చేపుడు” ఋషిగా 1952లో నేను జూచిన యొక ఋగ్వేద ముద్రిత ప్రతిలో నున్నది. దాని ననుసరించి నావద్దగల సంస్కృత ఋగ్వేద వ్రాతప్రతిలో ఋష్యాదులు పేర్కొనబడినవి. కాగా నీసూక్తములకు దివోదాస పుత్రుడైన పరుచ్చేపుడు గాని పురుచ్చేపుడు గాని ఋషి యని గ్రహింపవలయును. ఈ 127వ సూక్తము మొదలు 139 వఱకుగల సూక్తములకు శ్రీనేమాని వారి యాంధ్రానువాద గ్రంథములో భిన్నభిన్న విధములుగా ఋషుల నామములు పేర్కొనబడినవి. ఈవిశేషములకై ఆంధ్రానువాదమైన 127 వ. సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుబ్‌నోట్ (379వ పుట) చూడవలయును. వ.గో.కృ.

1. శోచిషాఋహ్వనస్య (వా.ప్ర.) 2. పరిజ్ఞానమివ (వా.ప్ర.) 3. భవతి ద్రుహంతరః (వా.ప్ర.)

- (4) దృ॒హ్యో¹ చి॒దస్మా॒ అను॒ దు॒ర్యథా॒ వి॒దే తే॒జి॒ష్ఠాభి॒రణి॒భిర్దా॒ప్త్యప॒సేః స॒గ్నయే॑ దా॒ప్త్యప॒సే ।

ప్ర॒యః పు॒రూ॒ణి గా॒హతే॑ తక్ష॒ద్ వనే॑వ శో॒చిషా॑ ।

స్థి॒రా చి॒దన్నా॒ ని రి॒జాత్యో॑జసా॒ ని స్థి॒రాణి॑ చి॒దోజ॑సా ॥

59

- (5) తమ॑స్య పృ॒క్షము॑వరాసు దీ॒మహి॑ న॒క్తం యః సు॒దర్శ॑తరో ది॒వాత॒రాదప్రా॑యుషే ది॒వాత॒రాత్ ।

ఆద॑స్యా॒యర్గభ॑ణవద్ పీ॒ఠ శర్మ॑ న సూ॒నవే॑ ।

భ॒క్తమ॑భ॒క్తమ॑వో వ్య॒న్తో అ॒జరా॑ అ॒గ్నయో॑ వ్య॒న్తో అ॒జరాః॑ ॥

60

- (6) స హి శ॒ర్దో న మా॑రుతం తు॒విష్వ॑ణిర॒హస్వతీ॑² పూ॒ర్వరా॑స్వి॒ష్ట నిరా॑ర్తనా॒స్విష్ట॑నిః ।

అద॑ద్ధ॒వ్యాన్యాద॑ది॒ర్యజ్ఞస్య॑ కే॒తుర్హ॑ణా ।

అధ॑ స్మా॒స్య హ॑ర్ష॒తో హృ॑షీ॒వతో విశ్వే॑ జుష॒న్త వ॒న్తాం నరః॑ కు॒భే న వ॑న్తామ్ ॥

61

- (7) ద్వి॒తా యదీ॑ం కీ॒స్తాసో॑ అ॒భిద్య॑వో నమ॒స్యన్త॑ ఉ॒పవో॑వ॒న్త భృ॑గవో మ॒థ్నన్తో॑ దా॒శా భృ॑గవః ।

అ॒గ్నిరీ॑శే వసూ॒నాం కు॒చిర్యో॑ ధర్మి॒రేషామ్॑ ।

ప్రి॒యాగ్ం అ॒పి³ధీ॑గ్ం ర్వని॒షిష్ట॑ మే॒దిర॑ ఆ వని॒షిష్ట॑ మే॒దిరః॑ ॥

62

1. ద్ర॒శహా (వ్రా.ప్ర) దృ॒హ్వా (సా.మా.) 2. ర॒హస్వ॑తీ పూ॒ర్వా (వ్రా.ప్ర.) 3. అ॒పిగ్ం (వ్రా.ప్ర.)

(8) విశ్వాసాం త్వా విశాం పతిం హవామహే సర్వాసాం సమానం దంపతిం భుజే¹ సత్యగిర్వాహసం భుజే ।

అతిథిం మానుషాణాం పితర్న యస్మానయా ।

అమి చ విశ్వే అమృతాన ఆ వయో హవ్యా దేవేష్యా వయః ॥

63

(9) త్వమగ్నే సహసా సహస్తమః కష్ఠిస్తమో జాయసే దేవతాతయే రయిర్న దేవ తాతయే ।

కష్ఠిస్తమో హి తే మదో ద్యుమ్నిస్తమ ఉత క్రతుః ।

అథ స్మా తే పరి చరన్త్యజర క్రుష్టివానో నాజర ॥

64

(10) ప్ర వో మహే సహసా సహస్వత ఉషర్భుధే పకుషే నాగ్నయే స్తోమో బభూత్వగ్నయే ।

ప్రతి యపిం హవిష్మాన్ విశ్వాసు జైసు జోగువే ।

అగ్రే రేభో న జరత ఋషాణాం జూర్తిర్హోత ఋషాణామ్ ॥

65

(11) స నో నేదిష్టం దదృశాన ఆ భరాగ్నే దేవేభిః సచనాః సుచేతునా మహా² రాయః సుచేతునా ।

మహి శవిష్ఠ నస్కృధి సంవజే భుజే అన్యైః ।

మహి స్తోతృభ్యో మమనన్ త్పువీర్యం మథీరుగ్రో న శవసా ॥

66

1. వ్రాతప్రతిలో నీ “సత్యగిర్వాహసం భుజే” అన్న మంత్ర భాగము లేదు. వ.గో.కృ.

అనువాకము—19, సూక్తము—127

ఋషి—దివోదాసపుత్రుడు పురుచ్చేపుడు*

దేవత—అగ్ని

- (1) సీ॥ చక్రని సామర్థ్య సరణిని యజ్ఞమున నిర్వహించెడునట్టి నేర్పుకాఁడ;
యజమాను లొసఁగెడు నాఞ్ఞాదిహవ్యము జ్వాలతో నందంగ జరుగువాఁడ;
పూతజీవ నివాస హేతు భూతుండవై బలసూను, డనుపేరఁ బరఁగువాఁడ;
యజ్ఞములకు నెల్ల నమరులఁగానితెచ్చి యిష్టి హవ్యంబుల నిచ్చువాఁడ;

గీ॥ యగ్నిదేవుండఁ నిన్ను మే మాదరించి, యఖిల మేధా విరాజితుఁ డైన జన్ని
గట్టువరఁ 1 బొగడుచుంటిమి యెట్లులెన, మమ్ముఁ గాపాడవలవదే! సమ్మతమున ॥

50

* సంస్కృత మూలగ్రంథములలో 126వ సూక్తమునకు “కక్షీవాన్ దైష్టితమనః” ఇత్యాదిగా ఋషులు కొన్ని ప్రతులలో నుండి 127వ సూక్తమునుండి 139వ సూక్తముతోసహా యన్ని సూక్తములకును “పరుచ్చేపో దై వోదాసః” అని ఋషినామ ముండఁగా మఱొక ప్రతిలో 126 వ సూక్తము మొదలు 139వ సూక్తముతో సహా యన్ని సూక్తములకును బిత్తనామ-వంశనామ రహితముగా “పురుచ్చేపః” అని మాత్రమే యున్నది. (ఈ విశేషములకై సంస్కృతాంధ్రములలో నున్న 126 సూక్తముల ఋషిదేవతల పుట్ నోటు లను జూడనగును.) శ్రీ నేమానివారు తమ యాంధ్రానువాద గ్రంథములో 126వ సూక్తమునకు వివిధ విధములుగా ఋషి దేవతలను బేర్కొనుట జరిగినది. ఈ విశేషవిషయములకై తెలుగు 126 వ సూక్తము క్రింది పుట్ నోట్ చూడనగును. ఇంక నాంధ్రానువాద గ్రంథము వ్రాతప్రతిలో శ్రీ నేమానివారు 127వ సూక్తము మొదలు 139వ సూక్తముతో సహా ఆయా సూక్తములకు రకరకాలుగా ఋషుల నామములు వ్రాయుట జరిగినది. ఆ విశేష వివరములివి. 127వ సూక్తమునకు దివోదాస పుత్రుడు పురుచ్చేపుడు ఋషియనియు, (1వ మండలము. 2వ సంపుటము 19వ పుట) 128వ సూక్తమునకు “పరిచ్చేపుడు” (1వ మండలము. 2వ సంపుటము. 25వ పుట.) ఋషిగాను, 129, 132 సూక్తములకు (1వ. మండలము 2వ సంపుటము 129 సూక్తము 27వ పుట. 132వ సూక్తము 39వ పుట) “పురుచ్చేదుడు” ఋషిగాను - 133వ సూక్తమునకు “పరుచ్చేపుడు” (1వ మండలము. 2వ సంపుటము. 43వ పుట) ఋషిగాను-134వ సూక్తమునకు “పరుచ్చేదుడు” (1వ మండలము. 2వ సంపుటము. 45వ పుట) ఋషిగాను, 130, 131వ సూక్తములకు “పురుచ్చేపుడు” ఋషిగాను (1వ మండలము. 2వ సంపుటము 130సూ-133వ పుట. 131 సూ. 37వ పుట) 133, 135, 136, 137, 138, 139 సూక్తములకు “పరుచ్చేపుడు” ఋషిగాను (1వ మండలము 2వ సంపుటము 43, 47, 49, 55, 55, 57 పుటలు క్రమముగా నాయా సూక్తములకై చూచునది.) వివిధములుగాఁ బేర్కొనుట జరిగినది. 127 వ సూక్తము మొదలు 139వ సూక్తమువఱకు నున్న మొత్తము 13 సూక్తములకు దివోదాసపుత్రుడగు పురుచ్చేపుడు, పరిచ్చేపుడు, పురుచ్చేదుడు, పరుచ్చేపుడు, పురుచ్చేపుడు, (దివోదాస పుత్రుడగు పురుచ్చేపుడును నీ పురుచ్చేపుడును నేతైకులని సాధికారముగాఁ జెప్పట కవకాశములేదు.) పరుచ్చేపుడును గొలఁది యక్షిర భేదములతో విభిన్నులైన వ్యక్తులు ఋషులుగా నున్నట్లు పేర్కొనఁబడినది. కాని శ్రీ నేమానివారు స్వహస్తముతో వ్రాసిన ఋషిదేవతల పట్టికగల 15b సంఖ్యగల గ్రంథములో మాత్రము 127వ సూక్తము మొదలు 139వ సూక్తముతోసహా మొత్తము పదమూడు సూక్తములకును “పురుచ్చేపుడు” ఏతైకుఁడే ఋషిగాఁ బేర్కొనఁబడినది. దీనినిబట్టి పరిశీలింప నాంధ్రానువాద సందర్భముగా శ్రీ నేమానివారిొక గ్రంథము ననుసరించి పునఃపరిశీలన సందర్భముగా వేరొక గ్రంథమును బరిశీలించి ఋషి దేవతా నామముల పట్టికలను రూపొందించినట్లు తేటతెల్లమగుచున్నది. వ.గో.కృ.

- (2) గీ॥ అంగిరో వంశజులతో ననాద్యుడవయి, యెల్లెడల సంచరించుచు నినునె పోలి
మర్త్యుల నిమిత్తమై దేవమండలమును, బిలుచుకొని వచ్చుచున్నాడ 1వెలమి నీవు ॥ 51
- గీ॥ ఇష్టదుడగ వగుటచే నన్నియిష్టులందు, బ్రీతునిగఁ జేయుదురుగాక బెద్ద తెల్ల
మంచి ఋక్కులతో నిన్ను మరువకుండ, సంస్తుతించుచు నుంటిమో! జ్వలనదేవ! ॥ 52
- (3) ఉ॥ పావకః నీదుమూలమునఁ బర్వత ముఖ్యపదార్థ జాతముల్
ద్రావక మౌనుగాదె యది తభ్యము కావున నీవె వైరి రా
జావళి నెల్లఁ బట్టి యురుమాడుము గొడ్డలి మాట్కి 2నెంతయున్
జేవగలట్టి భన్వివలెఁ జేరుము వైరుల మధ్యదేశమున్ ॥ 53
- (4) సీ॥ తత్త్వజ్ఞుఁ డిల ధాతృ ధనముఁ బొందెడునట్లు యజమాను ధ్రవ్యంబు నందునెవఁడో!
యజమాను ధమరున కర్పించు నాజ్ఞాది హవ్యంబు నందంగ నరుగు నెవఁడో!
స్థిర పదార్థము నెల్లఁ దేజస్సుతో, బరిపక్వముం జేయంగఁ బరగు నెవఁడో!
వృక్షదులన్వలె వివిధ హవిస్సుల భస్మముగా, జేయు భవ్యుఁ డెవఁడో!
గీ॥ యపరిహార్యంబునగు పాప మంతఁగొట్టు, నట్లు చేయుచుఁ బుడమిని నమరు నెవఁడో!
యట్టి యగ్నివిభుండు సద్యజ్ఞ కర్మ, కరులకున్ స్వర్గసుఖములు కలుగఁజేయు ॥ 54
- (5) సీ॥ అంధకారములో నహస్సుకంఠెను గడు 3దర్శనీయత గాంచి దనరునట్టి
సాయంతనంబునఁ దరణితేజః ప్రవేశముచే సజీవులై నమరునట్టి
తండ్రి గృహంబును దనయు లొందిన భంగి హవ్యంబులను నెల్ల నందునట్టి
నేవించినను మఱి నేవింపకుండిన జీవరాశులను రక్షించునట్టి
గీ॥ గార్హ పత్యాది వహ్నులు కర్మదత్త, హవ్యములచేతఁ దృప్తి నంది ముదిమి
నొందకుండఁగ వెలుగుచు నుచితకర్మ, కరుల కమరత్వ మొనఁగంగఁ గలరు భువిని ॥ 55
- (6) సీ॥ ఖననాభిరంజిత కర్మవేదికపైని నాజ్ఞాదికంబుల నందువాడు
యజమాను లొనఁగెడు హవ్యంబుఁ గైకొని పూజల నన్నింటిఁ బొందువాడు
స్వాభీష్ట ఫలదాన సరణిచే4 మేధావి పద్ధతి సంతోష పఱచువాడు
హవ్యాజ్యములతోడ నమరాధిపుల కెల్ల సంతృప్తిఁజేయంగఁ జాలువాడు
గీ॥ నైన యగ్నికి శుభముల నందఁగోరి, యద్దుదారిని బోవక యర్హ మైన
మార్గమును బట్టి పోయెడు మనుజులవలె, జేయుచున్నారు 5మానవుల్ నేవ లెవుడు ॥ 56

1. వెలమిమీర (తొ.పా.) † ఇక్కడఁ బంచలఘుగణ మింద్రగణమునకు మారు ప్రయోగిత మైనది. వ.గో.కృ. 2. యెంతయున్ (వాప్ర.పా.)
3. దర్శనీయములొడు (తొ.పా.) 4. సరణిచే యజమాన పద్ధతి (తొ.పా.) 5. మనుజుల నేవలెవుడు (తొ.పా.)

- (7) చ॥ భృగు కులజుల్ మునీశ్వరు లభీష్టము లొందఁగఁ గోరి శక్తిచే
దగు నరణిన్ మధించి కడు దగ్గఱ జేరి నుతింప దానిఁ జ
క్కఁగ విని తృప్తి గాంచి యొసఁగంగలఁ డగ్ని యధేచ్ఛఁ గోరికన్
మిగుల హవిస్సుఁ బొందుచు నమేయ పవిత్రత యాగశాలలన్ ॥ 57
- (8) గీ॥ సముఁడు యజమాన జనులకు స్వాఖిలషిత, దానము లొసంగి నుతులను దణచు వినఁదె
యతిధివలెఁ బూజనీయుఁడౌ నగ్నిదేవుఁ, బిలుచుచున్నాము సౌఖ్యంపుఁ బెంపుఁగోరి ॥ 58
- గీ॥ తండ్రి కడనున్న యన్నంబు తనయు లంత, తినుటకై పోవునట్లులు దివిజు లెలమిఁ
దమతమ హవిస్సుఁ గొనఁగ నుత్సాహమునను, జేరుచున్నార లగ్నిని జిత్త మలర ॥ 59
- (9) చ॥ బలమున శత్రుమండలి కపాయముఁ జేయఁగఁగోరి నిన్ను మి
క్కిలి నుతియింపఁ బుట్టితివి కీలలు కల్గినవాఁడ! నీకు నే
తుల మద మెల్ల నెక్కుఁగద! దూతలు రాజును జేరునట్లుగా
నల యజమాను లందఱు సహాయ నిమిత్తము నిన్నుఁ గూడరే! ॥ 60
- (10) ఉ॥ హోమముఁ జేయఁబూనుటకు హోత పదార్థము నెల్లఁ బూని పె
న్నీచముతోడ నీయెడల నిశ్చల భావముతోడ నిల్చి తా
నీ మహిమల్ స్తుతించు నతినిర్మల భక్తిని భట్టువాఁడు స
త్కామదు మ్రోల నిల్చి యధికంబు నుతించెడుమాట్కిఁ బావకా! ॥ 61
- (11) ఉ॥ నీవు సమీప దేశమున నిత్యము వెల్గుచు విత్తవృద్ధితో
గావఁగ మమ్ము ర మ్మిటకుఁ గాంచన వర్ణుఁడ! సౌఖ్యదుండ! నీ
1 నేవ నొనర్చు వారి కతిశీఘ్రము పుత్రులఁగల్గఁ జేయుచున్
జావఁగఁ జేయవే యరుల సారము గల్గిన క్రూరుకై వడిన్ ॥ 62

1. నేవ నొనర్చు పుత్రకుల శీఘ్రము పుత్రులఁగల్గఁ జేయుచున్ (తా.పా.) ఈ తొలి పాఠములో దోషములేదు. ఇది యే వ్యాఖ్య ననుసరించి తెనిగింపఁ బడెనో చెప్పలేము. కాని నవరించిన పాఠము కొంతవఱకు సాయన భాష్యానుసారముగ నున్నది. చ.గో.కృ.

సూక్తమ్ 128

ఋషిః—పరుచ్ఛేపో దైవోదాసిః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—అత్యష్టిః

- (1) అ॒యం జా॑యత మను॒షో ధ॑రీమణి హో॒తా య॑జిష్ఠ ఉ॒శిజా॑మను వ్రతమ॒గ్నిః స్వమను॑ వ్రతమ్ .

వి॒శ్వక్రు॑ష్టిః సఖీ॒యతే ర॒యిరివ శ్రవ॑స్యతే ।

అద॑భో హో॒తా ని షద॑దిశస్సదే పరివీత ఇ॒శస్సదే ॥

67

- (2) తం య॑జ్ఞసాధమపి వాతయామ॑స్యృతస్య ప॒థా నమసా హ॒విష్మతా దే॒వతా॑తా హ॒విష్మతా॑ ।

స న ఉ॒ర్ధ్వాము॒పాభృ॑త్యయా కృ॒పా న జూ॑ర్యతి ।

యం మాత॑రిశ్వా మన॑వే పరావతో దే॒వం భాః పరా॑వతః ॥

68

- (3) ఏవే॑న స॒ద్యః ప॑ర్యేతి పా॒ర్థివం ముహూర్గీ రేతో వృ॑షభః కని॒క్ర దద్ దధద్ రేతః కని॒క్రదత్ ।

శతం చ॑జ్ఞేతో అక్ష॑భిర్దే॒వో వనే॑షు తు॒ర్వణిః ।

సదో దధా॑న ఉ॒పరే॑షు సాను॒ష్వగ్నిః పరే॑షు సాను॒షు ॥

69

* ఋషి విశేషవిషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషులకిచ్చిన పృటినోటలు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ. 1. వాతయామస్యృతస్య (వ్రా.వ్ర.)

(4) స సుక్రతుః పురోహితో దమేదమే క్షిర్యజ్ఞస్యాధ్వరస్య చేతతి క్రత్వా యజ్ఞస్య చేతతి ।

క్రత్వా వేదా ఇమాయతే విశ్వా జాతాని పస్పశే ।

యతో ఘృతశ్రీరతిధిరజాయత వహ్నిరేవధా అజాయత ॥

70

(5) క్రత్వా యదస్య తవిషీషు పృశ్నతే కగ్నైరవేణ మరుతాం న భోజ్యేషిరాయ న భోజ్యా ।

స హి ష్మా దానమిన్వతి వసూనాం చ మజ్జనా ।

స నస్త్రాసతే దురితాదభిహ్రుతః శంసాదఘాదభిహ్రుతః ॥

71

(6) విశ్వో విహాయా అరతిర్వసుర్దధే హస్తే దక్షిణే తరణిర్న శిశ్రభచ్చ్రవస్యయా న శిశ్రభత్ ।

విశ్వస్మా ఇదిషుధ్యతే దేవత్రా హవ్యమోహిషే ।

విశ్వస్మా ఇత్ సుకృతే వారమృణ్వత్కగ్నిర్ద్వారా వ్యుణ్వతి ॥

72

(7) స మానుషే వృజనే శంతమో హితో క్షిర్యజ్ఞేషు జేన్యో న విశృతిః ప్రియో యజ్ఞేషు విశృతిః ।

స హవ్యా మానుషాణామిశా కృతాని పత్యతే ।

స నస్త్రాసతే వరుణస్య ధూరైర్మహో దేవస్య ధూరైః ॥

73

1. హితోక్షిర్యజ్ఞేషు (ల్రా.ప్ర.)

(8) అగ్నిం హోతారమీతే వసుధితిం ప్రియం చేతిష్ఠమరతిం న్యేరిరే హవ్యవాహం న్యేరిరే ।

విశ్వాముం విశ్వపేదనం హోతారం యజతం కవిమ్ ।

దేవాసో రిజ్జమవసే వసూయవో గీర్భి రిజ్జం వసూయవః ॥

74

సూక్తము—128

ఋషి—పరిచ్చేవుడు*

దేవత—అగ్ని

(1) చ॥ ఫలమును గోరు యాజ్ఞకులు ధక్తము నందఁగ నుండి నిన్నుఁ ద
ద్బలమునఁ బుట్టఁజేయఁగనె పావక! నీవు జనించి వారికిన్
లలి ధన మౌచు వేదికఁ దొలంగక యుండుట, ఋత్విజా? న
న్నలతిగఁ జూడ కెంతయు మహాదరమొప్పుఁగఁ గొల్వకుందురే! ॥

63

(2) క॥ వేదికపై నగ్ని! నిను, మోదముతో నునిచి నుతుల మొత్తముతో నా
జ్ఞాదికముతోను నిష్ఠుల, తోఁ దగు కార్యములఁ గొల్పుదుము సద్భక్తిన్ ॥

64

క॥ పవనుడు రవితేజస్సును, భువికిం గొనితెచ్చి నిన్నుఁ బుట్టించెనుమా!
స్తవసీయ మనువుకొఱకై, సవనాగ్ని! యజ్ఞములకు, 2జను మిఁకఁ బ్రీతిన్ ॥

65

(3) సీ॥ హవ్యరూపంబగు నన్నంబు గలవాడు స్తుతియింపఁబడువాడు సౌగనుగాఁడు
కామ్యార్థముల నెల్లఁ గలిఁగింపఁగలవాడు ధనము సామర్థ్యంబుఁ దాల్చువాడు
నుతియింపఁబడినచో నూఱు మడుంగులు వెలుఁగుచు ధ్వనితోడ వెలయువాడు
పరువెత్తు శత్రులఁబట్టి చంపెఁడువాడు నధ్వరంబుల కెల్ల నరుఁగువాడు

గీ॥ నై నయగ్ని మనోహరహవ్యములను, గై కొనఁగఁ విలుపు వినఁగనె కదలివచ్చు
చున్నవాఁ డదె: ఋత్విజుల్ : చూడరేమి ?, ధన్యులముకామె : వాని సందర్శనమున ॥

66

* ఋషి విశేష విషయములకై పంసృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372, 373, 374-376-379 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ. 1. నందఁగగోరి నిన్ను (తా.పా.) 2. ఇక్కడ “జరుగుము ప్రీతిన్” అను వ్రాతప్రతి (2వ సంపుటము 25వ పుట) పాఠమౌచితీరహితముగా మన్నది. జరుగుట యనఁగా, గొప్ప దూరము నుంచి మఱికొంత దూరమునకుఁ గదలుట. ఇం దౌచిత్యము కానరాదు. కాన నిది “సవనాగ్ని యజ్ఞములకుఁ జనుమిఁక ప్రీతిన్” అని సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ. 3. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు పంచ లఘు గణ మువయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

- (4) చ॥ సదనములం బురోహితుఁడు చక్క- నొనరెడుభంగి నగ్ని యే
కొడువయు లేక యాగములఁ గూర్చుచు సాంగముగా వెలింగె స
మ్మదమున నిష్టికర్తలకు ముక్తి నొసంగుచు నాజ్యధారచే
మదమును బొందుఁగాన యజమానులకున్ ఫలమీయకుండునే ? ॥

67

- (5) ఊ॥ పైరులు పండుచో భువనభర్త యవెల్ల¹ గ్రహించురీతి వి
స్తారము హోమవస్తువులఁ దప్పక హోత గ్రహించి యన్నముం
గోరెడువాని కన్నమును గూర్చెడునట్టులు నీ కొసంగ నా
కారణ తృప్తవహ్ని ! మముఁ గాచుతఁ బాపమునుండి యెంతయున్ ॥

68

- (6,7) సీ॥ విశ్వాత్మగలవాఁడు వ్రేల్చినఁ దనివిని జెందక వెలుఁగును జెందువాఁడు
భక్తుల కెల్లను భానుండు ధనరాశి నిచ్చునట్టులు ధన మిచ్చువాఁడు
యజమానుఁ డర్పించు హవ్యంబు నింద్రాది దేవతాతతి కెల్లఁ దెచ్చువాఁడు
పాపౌఘములనెల్లఁ బాఱఁద్రోలుచుఁ జాల సౌఖ్యంబుఁ గలిగింపఁ జాలువాఁడు
గీ॥ జయముఁ గోరెడు జనపతి జనులకువలె, నఖిల సత్కర్మలకు నిష్ఠ మైనవాఁడు
నై న యనలుండు హవ్యంబు లందఁగోరి, వచ్చువాఁ డదె పాపంబుఁ ద్రచ్చువాఁడు ॥

69

- (8) చ॥ ధనము నొసంగు నెల్లరకుఁ దాఁబ్రియుఁడై వెలుఁగొందు సర్వ జీ
వనము నొసంగుఁ బ్రాణుల కవారిత వైరులఁ ద్రుంచు² హవ్యముం
గొని ఘనదేవతాతతికి గొబ్బున నిచ్చు భరించుఁ బూజలన్
చనువునఁబోవు నిష్ఠులకు సంతస మొందును నగ్నియంతయున్ ॥

70

సూక్తమ్—129

ఋషిః—పరుచ్చేపో దై వోదాసిః *

దేవతా—ఇంద్రః, 6 ఇంద్రః

ఛందః—అత్యష్టిః, 8-9 అతిశక్వర్యోః, 11-అష్టిః

- (1) యం త్వం రథమిన్ద్రో మేధసాతయే కపాకా సన్తమిషిర ప్రణయసి ప్రానవద్య నయసి ।
సద్యశ్చిత్తమభిష్టయే కరో వశశ్చ వాజినమ్ ।

సాస్మాకమనవద్య తూతుజాన వేధసామిమాం వాచం న వేధసామ్ ॥

75

1. యవన్ని (వా.ప్ర.సా.) “అన్ని” శబ్దముపయోగించుచో “యవన్నియ” నని వాడుట యుక్తము. కావున “నెల్ల” శబ్దముగా మార్పు చేయఁబడినది. వ.గో.కృ. 2. “హవ్యముంగొని” యనుటకు వ్రాతప్రతిలోఁ బ్రమాదవశమున “హవ్యముంగొని” యని వ్రాయఁబడినది. వ.గో.కృ. * ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోటలు (372.373.374-376-379పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

(2) స క్రుధి యః స్మా పృతనాసు కాసు చిద్ దక్షయ్య ఇన్ద్ర భరహూతయే నృభిరసి ప్రహూర్తయే నృభిః

యః కూరైః స్వగః సనితా యో విప్రైర్వాజం తరుతా ।

తమీకానాన ఇరధన్త వాజినం ప్రక్షమత్త్యం న వాజినమ్ ॥

76

(3) దస్మో హి ష్మా పృషణం పిన్వసి త్వచం కం చిద్ యావీరరయం కూర మర్త్యం పరివృజక్షి మర్త్యమ్ ।

ఇన్ద్రోత తుభ్యం తద్ దివే తద్ రుద్రాయ స్వయశసే ।

మిత్రాయ వోచం పరుతాయ సప్రథః సుమృశీకాయ సప్రథః ॥

77

(4) అస్మాకం వ ఇన్ద్రముశ్మసేష్టయే సభాయం విశ్వాయుం ప్రాసహం యుజం వాజేషు ప్రాసహం యుజమ్ ।

అస్మాకం బ్రహ్మోతయే కవా పృత్యుషు కాసు చిత్ ।

సహి త్వా శత్రుః స్తరతే స్తృణోషి యం విశ్వం శత్రుం స్తృణోషి యమ్ ॥

78

(5) ని షూ సమాతిమతిం కయన్య చిత్ తేజిష్ఠాభిరరణిభిర్నోతిభిరుగ్రాభిరుగ్రోతిభిః ।

నేషి ణో యథా పురానేనాః కూర మన్యసే ।

విశ్వాని పురోరప సర్సి వహ్నిరాసా వహ్నిర్నో అచ్చ ॥

79

(6) ప్ర తద్ వోదేయం భవ్యాయేష్టవే హవ్యో న య ఇషవాన్ మన్మ రేజతి రక్షోహా మన్మ రేజతి ।

స్వయం సో అన్మదా విదో వదైరజేత దుర్మతిమ్ ।

అవ ప్రవేదఘశంస్యోవతరమవ క్షుద్రమివ ప్రవేత్ ॥

80

(7) వనేమ తథోత్రయా చితన్త్యా వనేమ రయిం రయివః సువీర్యం రణ్వం సన్తం సువీర్యమ్ ।

దుర్మన్మానం సుమన్తుభిరేమిషా పృచీమహి ।

ఆ సత్యాభిరిన్ద్రం ద్యుమ్నుహూతిభిర్యజత్రం ద్యుమ్నుహూతిభిః ॥

81

(8) ప్రప్రా వో అస్మే న్వయశోభిరాతీ పరివర్గ ఇన్ద్రో దుర్మతీనాం దరీమన్ దుర్మతీనామ్ ।

స్వయం సా రిషయద్యై యా వ ఉపేషే అత్రైః ।

హతేమసన్న వక్షతి క్షిప్తా జూర్నిర్న వక్షతి ॥

82

(9) త్వం న ఇన్ద్రో రాయా పరిణసా యాహి పథాగ్ం అనేహసా పురో యాహ్యరక్షసా ।

సవస్వ నః పరాక ఆ సచస్వాస్తమిక ఆ

పాహి నో దూరాదారాదభిష్టిభిః సదా పాహ్యభిష్టిభిః ॥

83

(10) త్వం న ఇన్ద్రో రాయా తరూషసోగ్రం చిత్ త్వా మహిమో సక్షదవసే మహే మిత్రం నావసే ।

ఓజిష్ట త్రాతరవితా రథం కం చిదమర్త్య

అన్యమస్మద్ రిరిషేః కం చిదద్రివో రిరిక్షన్తం చిదద్రివః ॥

84

(11) పాహీ న ఇన్ద్రో సుప్తుత సిధో కవయాతా సదమిద్ దుర్మతీనాం దేవః సన్ దుర్మతీనామ్ ।

హస్తా పావస్య రక్షసస్త్రితా విప్రస్య మావతః ।

అధాహీ త్వా జనితా జీజనద్ వసో రక్షోహణం త్వా జీజనద్ వసో ॥

85

సూక్తము—129

ఋషి—పురుచ్చేదుఁడు *

దేవత—ఇంద్రుఁడు†--6-ఇందువు

(1) చ॥ పిలిచినతోడ శీఘ్రముగఁ జేర్చినిఁ బోవుచు నెల్ల వారికిన్
ఫలము నొసంగి హవ్యము నపారముగాఁ గొనుచుంటి వింద్రః నీ
లలిత నుతిం గుణాదులఁ జెలంగెడు హవ్యము నొంది నీవు వి
చ్చలవిడి వచ్చి కర్మగల 1చాలలలో నివసించవే! వడిన్ ॥

71

(2) సీ॥ అరులను దునుమాడి యందఱ రక్షింపు మను దీనవాక్యముల్ విను నెవఁడొః
శూరులతోఁ గూడి పీర్వవైరులఁ జంపి యుద్ధ భయంబుల నుడిపె నెవఁడొః
విప్రస్తుతుల నొంది వివిధాన్నముల నిచ్చి చరు పురోడాశముల్ మరిగె నెవఁడొః
సుప్రసిద్ధ గుణాళి శోభఁగల్గుచు నుతి సొంపు వీనుల నాలకింపు నెవఁడొః
గీ॥ యట్టి దేవేంద్రునకు నరు లధిక గమన, విలసితాశ్వంబునకుఁ దృణంబు లిడునటుల
యజ్ఞముల హవ్యముల నిచ్చి యతిశయముగ, సేవఁ జేయుచు నున్నారు చిత్త మలర ॥ 72

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుబ్ నోట్లు(372-373 376-379 పుటలు) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృత మూలములో నీ సూక్తములోని 6వ ఋక్కునకు "ఇందువు" దేవతగాఁ జేర్కొనఁబడినది. కాని యాంధ్రాను వాదమున నీ సందర్భమున ఋక్కులన్నింటికిని నింద్రుడే దేవతగా నుటంకింపఁబడినది. (వ్రాతప్రతి 1వ. మండలము. 2వ. సంపుటము 27వ. పుట.) కాని ఆరవ ఋక్కున కనువాద పద్యమైన "ఇంద్రునిఁబోలి" ఇత్యాది పద్యములోఁ జంద్రుడే (ఇందువే) దేవతగాఁ జేర్కొనఁబడినది. 15b సంపుటములో శ్రీ నేమానివారు ప్రథమమండలములోని యీ 129వ. సూక్తమునకు "ఇంద్రుఁడు—ఇందువు" లిరువురును దేవతలుగా స్వయముగానే వ్రాసిరి. కాన నీ సూక్తములోఁగల ఆరవ ఋక్కునకు నిందువు (చంద్రుఁడు) దేవతగాను మిగిలిన ఋక్కుల కన్నింటికిని నింద్రుడే దేవతగాను గుర్తింప నగును. వ.గో.కృ.

1. చాలలో (వ్రా.ప్ర.పా.) గణభంగము.

(3) ఉ॥ శూరుఁడు పారు మానవుని సూక్ష్మముగా నరికట్టినట్లు నీ
 బీరముఁజూపి నీరదము బిట్టు నదల్చి పయః ప్రవాహముల్
 పారఁగఁజేసి తంతట నపారముగా మఱి శుష్క-మేఘమున్
 శూరుఁడః లేవఁగొట్టితివి చూడఁగ శక్యమెః నీదు కృత్యముల్ ॥ 73

గీ॥ తావకాద్భుత కృత్యముల్ పావకునకు, వరుణునకు మిత్రునకు నీకు వాసవుండః
 తెలియనట్టులు చాటించి తివిరి లోక, మంతటను వెల్లఁజేసెద నధికభక్తి ॥ 74

(4) సీ॥ యాగపూర్తింజేసి యభిమత ఫలముల నిచ్చువాఁడా! ధన మిచ్చువాఁడః
 సర్వ యజ్ఞములకు సాగుచు వైరులఁ గొట్టువాఁడా! గట్టి పట్టువాఁడః
 ఘన మరుత్తుల కెల్ల మొసగాఁడవై యన్న మొసగువాఁడా! సుఖ మొసగువాఁడః
 యిష్టి కర్మలలోనఁ గష్టము లేకుండఁ జూచువాఁడా! మమ్ముఁ గాచువాఁడః
 గీ॥ దోషులగు శత్రువులఁ బాఱఁద్రోలువాఁడః, ప్రథనములయందు బాధింపఁ బడనివాఁడః
 ఋత్విజాళికి మంగళ మిచ్చువాఁడః, యింద్రుఁడా! రమ్ము మా చేయు నిష్ఠిఁజూడ ॥ 75

(5) క॥ శత్రు వగు వృత్రువలె మా, శత్రువులను బారఁద్రోలు శక్తిఁ గలిగి నీ
 వాత్రను బితరులకున్ వలెఁ, జిత్రముగా మాకు ఫలముఁ జేర్చు మహేంద్రా! ॥ 76

క॥ పాపఘ్నుఁడవని నిను జన, మోపి కడుం జెప్పుచుండ నో యింద్రుఁడ! మా
 పాపముఁగొట్టుము వృష్టి ప్ర, తాపమునఁ బ్రపంచ నిఖిల తాపమునువలెన్ ॥ 77

(6) ఉ॥ ఇంద్రునిఁ బోలి మా కడ కహీననుతుల్ వినఁగోరి వచ్చు నా
 చంద్రుఁడు మాకు బాధ లిడు శత్రుల బుద్ధులు మాన్పుఁగాక ని
 స్తంద్రత విత్తముం గొనెడు తస్కరు నుచ్చపదంబునుండి యా
 చంద్రుఁడె వారి చందమున జారఁగఁజేయఁడెః సర్వ రీతులన్ ॥ 78

(7) క॥ మిక్కిలి సామర్థ్యదమై, మిక్కిలి రమణీయమౌ నమేయ ధనంబుం
 జక్కని పుత్రులఁ బౌత్రుల, నక్క-జ మగునట్లు మాకు నందింపు హరిః ॥ 79

క॥ దురధిగముండవు హరిః మా, నిరవధి సుతివాక్య మెల్ల నిన్నే పొందున్
 బరమకృపాయత్తుఁడవై, బిరబిర రావేమి! 1సేపు పిలుపున్ వినుచున్ ॥ 80

(8) క॥ దుర్మతు లగు నరివీరుల, మర్మములను గొట్ట హరి సమర్థుఁడునుండీ!
 యర్మిలి హరి రక్షకుఁడయి, ధర్మము కాపాడ మన కధర్మం బెటులొన్ ॥ 81

- (9) గీ॥ పాప విరహిత మార్గముం బట్టవలయు, సంత ధనమును గైకొని చెంతజేరు
దూరమున నున్న దగ్గఱజేరియున్న, రమ్మ: రక్షింప శక్రుడ: మమ్ముఁ బ్రీతి ॥ 82
- (10) గీ॥ అధికబలము కలిగి యందఱ రక్షింతు, మరణరహిత: నీవు మాకు వలయు
ధన మొసంగి మమ్ము ధర్మాత్ములంజేసి, యద్ధరింపవలదె: యద్ధచరత: ॥ 83
- గీ॥ స్తుతుల యతులమహిమ సూర్యునివలె నిన్నుఁ, బ్రీతిఁ బఱప నీ వరాతిఁగొట్ట
నెట్టి రథము నైన నెక్కి 1మా కృతయజ్ఞ, కాలఁగూర్చి రమ్మ శక్ర: 2నీవు ॥ 84
- (11) క॥ సర్వత్ర శత్రు పుత్రులు, గర్వాత్ములుగాన వారి గర్వము నడచన్
బర్హున వచ్చి మహేంద్ర: య,ఖర్వ బలముచేత వారిఁగడతేర్పఁగదే: ॥ 85
- చ॥ సరస నుతి ప్రపంచమున సంతస మొందెదవయ్య: వై రికిన్
విరసముఁ బుట్టఁ జేయుదువు విస్తృత పాపుల సంహరించి శ్రీ
కర యజమాన యాగములఁ గాచెద వెప్పుడుఁ బ్రాణికోటులం
స్థిరముగఁ గావ నీశ్వరుడు సృష్టిని జేయఁడె: నిన్ను శక్రుడా: ॥ 86

సూక్తమ్ 130

ఋషి:—పరుచ్చేపో దైవోదాసి: *

దేవతా—ఇంద్ర:

ఛంద:—అత్యష్టి, 10—త్రిష్టుప్

(1) ఏ॒న్ద్రో యా॒హ్యు॒ప న: పరా॒వతో నాయ॑మచ్చా వి॒ధథా॑నీ॒వ సత్ప॑తి॒రస్తం రాజే॑వ సత్ప॑తి: ।

హ॒వామహే॑ త్వా వ॒యం ప్రయ॑స్వ॒స్త: సుతే॑ స॒చా ।

పు॒త్రాసో న పిత॑రం వా॒జసా॑తయే మంహి॑ష్టం వా॒జసా॑తయే ॥

86

1. మా దగు యజ్ఞ (తొ.పా.) 2. శక్రదేవ: (తొ.పా.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తము ఋషుల కిచ్చిన పుట్నోట్లు (872-873-874-876-879 పుటలు) చూడవలయును. వ.గో.కృ.

(2) పి॒బా సో॑మమి॒న్ద్రో సు॒వా॒నమ॑ద్రి॒భిః కో॑శే॒న ని॒క్తమ॑వ॒తం న వం॑సగస్తాత్ప॒షాణో॑ న వం॑సగః ।

మదా॑య హ॒ర్యతా॑య తే తువి॒ష్టమో॑య ధా॒యసే॑ ।

ఆ త్వా॑ యచ్చ॒న్తు హ॒రితో॑ న సూ॒ర్యమ॑హా విశ్వే॒వ సూ॑ర్యమ్ ॥

87

(3) అవి॒ష్టద్ ది॒వో ని॒హితం॑ గుహా॒ నిధిం॑ వేర్న గర్భం పరివీ॒తమ॑శ్మన్యన॒న్తే¹ అ॒న్తర॑శ్మని ।

వ॒జ్రం వ॒జ్రీ గ॒వామి॒వ సి॒షాస॒న్నగ్గి॑రస్త॒మః ।

అ॒పావృ॑ణోది॒ష ఇ॒న్ద్రః పరి॑వృ॒తా ద్వా॒ర² ఇ॒షః పరి॑వృ॒తాః ॥

88

(4) దా॒దృహా॑ణో వ॒జ్రమి॒న్ద్రో గ॒భస్త్వోః క్షదే॑వ తి॒గ్మమ॑సనా॒య సం శ్యద॑హిహతా॒య సం శ్యత్³ ।

సం॒వి॒వ్యాన॑³ ఓ॒జసా॑ శ॒వోభి॑ర్ద్యో మ॒జ్మనా॑ ।

తప్తే॑వ వృ॒క్షం వ॒నినో॑ ని వృ॒శ్చసి ప॒రశ్వే॑వ ని వృ॒శ్చసి ॥

89

(5) త్వం వృ॒థా⁴న॒ద్య ఇ॒న్ద్రో స॒ర్తవే॑ క్షా॒ప్త స॒ముద్ర॑మస్మ॒జ్తో రథా॑గ్ం ఇ॒వ వా॒జయ॑తో రథా॑గ్ం⁵ఇ॒వ ।

ఇ॒త⁶ ఊ॒తీర॑య॒జ్జాత॑ స॒మాస॑మర్థి॒మక్షి॑తమ్ ।

ధే॒నూరి॑వ మ॒నవే॑ వి॒శ్వదో॑హ॒స్తో జ॒నాయ॑ వి॒శ్వదో॑హ॒సః ॥

90

1. న్యస॒న్తేక॒న్తర॑శ్మని (వా.ప్ర.) 2. ద్వా॒రక॒షః (వా.ప్ర.) 3. సం॒వి॒వ్యాన॑క॒షసా॑ (వా.ప్ర.) 4. న॒ద్యక॒ ఇ॒న్ద్రో (వా.ప్ర.)

5. రథా॑గ్ంక॒ష (వా.ప్ర.) 6. ఇ॒తక॒షి (వా.ప్ర.)

(6) ఇ॒మాం॑ తే॒ వాచం॑ వ॒సూయ॑న్త¹ ఆ॒యవో॑ ర॒థం॑ న ధీ॒రః॑ స్వ॒పా² అత॑క్షి॒షుః॑ ను॒మ్నాయ॑ త్వా॒మత॑క్షి॒షుః॑ ।

శు॒మ్నన్తో॑ జే॒న్యం॑ యథా॒ వాజే॑షు వి॒ప్ర వా॒జిన॑మ్ ।

అత్య॑మి॒వ శవ॑సే సా॒తయే॑ ధ॒నా వి॒శ్వా ధ॒నాని॑ సా॒తయే॑ ॥

91

(7) భి॒నత్ పు॑రో న॒వతి॑మి॒న్ద్రా పూ॒రవే॑ ది॒వోదా॑సాయ మ॒హి దా॒కుషే॑ నృ॒తో వజ్రే॑ణ దా॒కుషే॑ నృ॒తో ।

అతి॑ధి॒గ్వా॒య శమ్ప॑రం గి॒రేరు॑గ్రో అ॒వాభ॑రత్ ।

మ॒హో ధ॒నాని॑ ద॒యమా॑న⁴ ఓ॒జసా॑ వి॒శ్వా ధ॒నాన్యో॑జసా ॥

92

(8) ఇ॒న్ద్రః స॒మత్స॑ య॒జమా॑న॒మార్క॑ం ప్రా॒వద్ వి॑శ్వే॒షు శ॒త॒మూతి॑రా॒జిషు॑ స్వ॒ర్మి⁵ హే॒ష్టాష్టా॑జి॒షు ।

మ॒నవే॑ శా॒నద॑వ్ర॒తాన్ త్వ॑చం కృ॒ష్ణామ॑ర॒భయ॑త్ ।

దత్త॑న్న వి॒శ్వం తత్ప॑షా॒ణమో॑ష॒తి న్య॑ర్కసా॒నమో॑ష॒తి ॥

93

(9) సూ॒రశ్చ॑క్రం ప్ర వృ⁶హ॒జ్ఞాత॑ ఓ॒జసా॑ ప్రపి॒త్వే వాచ॑మ॒రుణో॑ ము॒షాయ॑తీ⁷శా॒న ఆ ము॒షాయ॑తి ।

ఉ॒శనా॑ యత్ పరా॒వతో॑ క॒జగ॑స్సూ॒తయే॑ కవే ।

ను॒మ్నాని॑ వి॒శ్వా మను॑షే॒వ తు॒ర్వణి॑ర॒హ వి॑శ్వే॒వ తు॒ర్వణిః॑ ॥

94

1. వసూయన్తః (వ్రా.ప్ర) 2. స్వపాః (వ్రా.ప్ర.) 3. యగ్రోః అవాభరత్ (వ్రా.ప్ర.) 4. దయమానః ఓజసా (వ్రా.ప్ర.)

5. స్వర్మిశహే (వ్రా.ప్ర.) స్వర్మిశ్టే (సా.మ) 6. బృహజ్ఞాతః ఓజసా (వ్రా.ప్ర.) 7. శానః (వ్రా.ప్ర.)

(10) స నో సవ్యేభిర్వృషకర్మస్తుక్తైః పురాం దర్తః పాయుభిః పాహి శక్తైః ।

దివోదాసేభిర్వృష్టైః స్తవానో¹ వావృధీ²ః అహోభివ ద్యాః ॥

95

సూక్తము—130

ఋషి—పురుచ్చేపురుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) చ॥ నిజ సదనంబుఁ జేరుటకు నిత్యము చంద్రుడు వచ్చునట్లు స
ద్య జన గృహంబుఁ బొందుటకు నగ్ని విభుం డరుదెంచునట్లు ఋ
త్విజులను గూడి హవ్యములఁ దెచ్చుచు ని న్నొగిఁ బిల్వకుందు మొ
క్కాః జనకు నన్నమీయు¹మని కోరుచుఁ బుత్రులు పిల్చు రీతిగాన్ ॥

(2) చ॥ అను వగు రాలఁ ద్రచ్చఁబడి యంతట శోధిత మైన సోమమున్
ఘనహయః వారి పూరమునఁ గ్రాలు ఘటంబు వృషంబు చేరున
ట్లనయము సీవు చేరి యది యాశ్రుతఁ ద్రావి మదంబు నొంది యీ
దినములయందు నిష్ఠులకుఁ దిన్నఁగ రావొకొః సూర్యు రీతిగాన్ ॥

88

(3) సీ॥ ఖగరూప మొందిన గాయత్రి మహిమచే దూరదేశంబున దొరకినట్టి
బహు లతా గుల్మాది బంధురం బగు నొక పర్వత గుహ నుంపఁబడినయట్టి
విహగము శిశువును వెదకెడు రీతిని భక్తిచే వెదుకంగఁబడినయట్టి
యంగిరోముని వరుఁ డాలపట్టునువలెఁ గడు 2శ్రద్ధఁ గనుగొనంబడినయట్టి
గీ॥ సోమమును బొంది యింద్రుడు శూరుఁడగుచు, జలద బంధముఁ గొట్టుచు జలము భూమి
పై నిఁ బాటంగఁజేయుచు, బంట³లెల్ల, బండునట్లు లొనర్పఁడె పరమ 4మహిమ ॥

89

(4) ఉ॥ వైరుల పైని వేయఁబడు వజ్రము నీరము మాట్కి వాడిగాఁ
దీరిచి వృత్ర దానవ పతిన్ సమయించితి వెండి దాని సిం
గారముగా 5నొనర్చి యల కారువు గొడ్డలిఁబట్టి వృక్ష సం
హార మొనర్చునట్టుల నరు లందఱు గొట్టవె! నీవు శక్రుఁడా! ॥

90

1. వావృధీఽఅహో (ప్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తము ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (872-873-874-876-879 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. మీయమిని (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. శర్థ (ప్రా.ప్ర.పా.) 3. లన్నిపండు (ప్రా.ప్ర.పా.) 4. పరమప్రీతి (కా.పా.) 5. సింగరముగా మెఱుంగులిడి (కా.పా.)

(5) ఉ॥ నీవు రథంబు కర్మలకు నిత్యము ద్రోలేడిరీతి యుద్ధమున్
 వావిరిగోరునట్టి నరసాలురు యానము ¹జన్యభూమికిన్
²బోవగఁ జేయునట్లు జలపూర్ణ నదాళి మహోదధిన్ ద్రుతిన్
 చ్రావ మెసంగఁ గల్పెదవు శక్రుఁడః నిన్ గొనియాడ శక్యమే॥

91

క॥ మనువునకున్ గోవువలెన్, జనులకు గోగణము మాట్కి సకలాపగలన్
 3పునః నీవు! కలుఁగఁజేయఁగ, జనులను నవి తృప్తిజేయఁ జాలెను శక్రాః॥

92

1. యుద్ధభూమికిన్ (తొ.పా.) 2. 1వ.మండలము 130వ సూక్తము 5వఋక్కున కనువాదపద్యమైన (91వ.పద్యము) “నీవురథంబు” ఇత్యాది పద్యములో మూఁడు పాదములు ఉత్పలమాల పాదములుగ నాల్గవ పాదము తొలుత సుత్పలమాల పాదముగనే రచించి పిదపఁ జంపకమాల పాదముగా గ్రంథకర్త సవరించెను. దీనిని చొలుత “ఉ॥” అను సంకేతముతోఁ చూపుటవలన దీని సుత్పలమాలగా వ్రాయవలయు నని గ్రంథకర్త సంకల్పించిన విషయము స్పష్టము. “మజం, బోవనొనర్చఁగల్గితివి పూజ్యఁడః నిన్ గొనియాడ శక్యమే” అని తొలుత ఉత్పలమాల నాల్గవ పాదము వ్రాసి పిదప “మహో, త్వవమునఁజేర్చఁ గల్గితివి శక్రుఁడః నిన్ గొనియాడ శక్యమే” అని “చంపకమాల” పాదముగా మార్చెను. ఈ మార్పు ప్రమాదవశమున జరిగి యుండ నగును. కాదు బుద్ధి పూర్వకముగనే జరిగినదను కొన్న దీనిని “బరస్థాన విషమవృత్తము” లలో నొకదానినిగాఁబరిగణించి యీ పద్యమునకు “ఉత్పలమాల” యని కాక పేరు నామ ముంచవలసియున్నది. పరస్థాన విషమవృత్తముగా దీనికిఁ బేరు నుంచవలయునన్నచో “పరస్థాన విషమగతివృత్త” మని నామ ముంచిన సుచితముగా నుండును. “నదీనాం సాగరోగతిః” అన్న భావమును గదాః యీ పద్యమందు వెల్లిడింపఁ దలచినది. కావున “పరస్థాన విషమగతి వృత్తము” అను నామము సార్థకమగును. శ్రీ నేమానివాసికి విషమ వృత్తముగా వ్రాయు సంకల్పము లేదనుకున్న దీనిని పేరు విధముగాఁ బరిష్కరింప వలసియున్నది. ఈ పద్యము మూఁడవ పాదముగాఁ “బోవఁగఁజేయునట్లు జల పూర్ణ నదుల్ జలరాశికిన్” అని రచయిత వ్రాసెను. “జల పూర్ణనదుల్ జలరాశికిన్” అని “జల” శబ్దము రెండుసార్లు ప్రయుక్త మగుట సరిగాలేదు. అట్లే తొలుత రచించిన ఉత్పలమాల నాల్గవపాదములో మూఁడవపాదములో నున్న “పోవు” ఛాతు రూపమే పునరుక్తివలెఁ బ్రయుక్తమైనది. మూఁడవ పాదాంతమందలి “మజం” (మజన్) అన్న పదప్రయోగము గూడ సరిగలేదు, కాఁగా నీపద్యము మూఁడవ పాదమునుండి (వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము ప్రథమ మండలము 34-35 పుటలు చూడు)

బోవఁగఁ జేయునట్లు జలపూర్ణనదుల్ జలరాశికిన్ మజం
 బోవ నొనర్చఁ గల్గితివి పూజ్యఁడః నిన్ గొనియాడ శక్యమే:

అని యొకవిధముగను

బోవఁగఁ జేయునట్లు జలపూర్ణనదుల్ జలరాశికిన్ మహో
 త్వవమునఁ జేర్చఁగల్గితివి శక్రుఁడః నిన్ గొనియాడ శక్యమే:

అని వేరొక విధముగను వ్రాసిన పాఠములను సీక్రించి విధముగ నేను సవరించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

బోవఁగఁ జేయునట్లు జలపూర్ణనదాళి మహోదధిన్ ద్రుతిన్
 చ్రావ మెసంగఁ గల్పెదవు శక్రుఁడః నిన్ గొనియాడ శక్యమే॥

(6) చ॥ ధనమును గోరు ఋత్విజులు తద్దయు సౌఖ్యము ¹నొందఁ గోరి ని
 2న్ననవరత ప్రసన్నునిగ నత్యనుకూలునిగా నొనర్చెడుం
 దనకయి ధైర్యశాలి యరదంబును సిద్ధము³నేసి కొన్న య
 ట్లనయముఁ ద్వత్ స్తవంబులను నాత్రముతోడుత నాలకింపవే! ॥

93

(7) చ॥ అనులకు వేగఁబోవు నిను నందఱు యోధులు రాజు నట్టులున్
 ఘనతర యుద్ధ వీరు లధికంబుగ గుఱ్ఱమునట్లు గొప్ప వ
 ర్జనముల నుగ్గడించుచుఁ గరంబు ⁴నుతింతురు భక్తి నిండ్రుడా!
 ధనమునకున్ హయంబులకుఁ దద్దయుఁ బెద్దగ వేడుచున్ నినున్ ॥

94

(8) సీ॥ పూత హవ్యం బిచ్చుఁ పూరుఁడన్ వానికై యరి పట్టణంబుల నడఁచి తీవె!
 అల దివోదాసుని యర్థంబుఁ దొంబది పట్టణంబుల నెల్లఁ గొట్టి తీవె!
 కాలుసేతులు సుంతఁ గదలకుండగఁ బట్టి శత్రువులను నెల్లఁ జంపి తీవె!
 హవ్యం బొసంగెడు యజమాన వైరుల వజ్రాయుధముచేత వంచి తీవె!
 గీ॥ చంపకయె మున్ను విడచిన శంఖరహత, కు గిరిపైనుండి త్రోయుచుఁ గొట్టి తీవె!
 వారి ధనములఁ జేకొని వరలి తీవె, తివిరి ముక్తాది⁵ మణుల సాధించి తీవె! ॥

95

(9) సీ॥ యజ్ఞకర్త తొనర్చు యజ్ఞముల్ సరిపెట్టి రణముల వారికి రక్ష నిచ్చి
 జన్యమధ్యంబునఁ జచ్చిన వారికి స్వర్గలోకంబున స్థలము నొసఁగి
 కృష్ణ రాక్షస దేహకృత్తిని నొలిపించి తద్భటాళిని జంపి తనివి నొంది
 హింసాభిరుచిగల హీనుల నెల్లర శక్తిమూలంబునఁ జావ మోడి
 గీ॥ ప్రితుఁడయి యజ్ఞముల కెల్లఁ బిలువఁగానె, వచ్చి యాజ్ఞాది హవ్యంబుఁ బుచ్చుకొనుచు
 నిష్టికర్తలకున్ ఫల మిచ్చి యింద్రుఁ, డమిత సంతోష పడవిని నధిగమించె ॥

96

1. నొందనుండి ని,న్ననయము సుప్రసన్నునిగ(తొ.పా.) 2. “అనయము” అను పద మీ పద్యములో రెండు నాల్గు పాదములలో వ్రాతప్రతి పాఠములో రెండుసార్లు ప్రయుక్తమైనది. కావున రెండవపాదమును “నిన్ననవరత ప్రసన్నునిగ” అని సవరించితిని. “నిన్ననయము సుప్రసన్నునిగ” అని గ్రంథకర్త వ్రాసెను. వ.గో.కృ. 3. “సేయునట్టులో” ఘనహయ! త్వత్స్తవంబులను గౌరవ మొప్పఁగ (తొ.పా.) “త్వత్ స్తవంబులను” అనుటకుగ్రంథకర్త “త్వత్స్తవంబులను” అని యేవ్రాతప్రతిలో వ్రాసెను. ఇది వ్యావహారిక భాషా ప్రభావమున “తత్క్షణము” నకు మారు “తక్షణము” వ్రాసినట్లు వ్రాయఁబడినది. వ.గో.కృ.

4. ప్రశంస నొనర్తు రింద్రుడా! (తొ.పా.) 5. ముక్తాదిమణులను అన్నప్పుడు ముక్తాది నవరత్న రాసులను సూర్యచంద్ర కాంతాది మణులను నని యర్థము గ్రహింప వలయును. ముక్తాదులె మణులని యర్థముకాదు. వ.గో.కృ.

- (10) చ॥ కుమతులు రాక్షసాధములు కొందఱు చావులు లేక యుండ నా
 సమయమునన్ దినేశు రథచక్రము, జేకొని వారిఁజంపినా
 వమలమతిన్ మునీశ్వరుని నన్నివిధంబుల, గాచినాఁడ వో
 యమరపతీః ధనం విధవేః యత్యధికుండగు దాత కై వడిన్ ॥

97

సూక్తమ్ 131

ఋషిః—పరుచ్ఛేపో దైవోదాసిః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—అత్యష్టిః

- (1) ఇన్ద్రాయ హి ద్యౌరసురో¹ అనమ్నతేన్ద్రాయ మహీ పృథివీ వరీమభిర్ద్యమ్నసాతా వరీమభిః ।

ఇన్ద్రం విశ్వే సజోషసో దేవాసో దధిరే పురః ।

ఇన్ద్రాయ విశ్వా సవసాని మానుషా రాతాని సన్తు మానుషా ॥

98

- (2) విశ్వేషు హి త్వా సవనేషు త్వాతే సమానమేకం వృషమణ్యవః పృథక్ స్వః సనిష్యవః పృథక్ ।

తం త్వా నావం న పర్షణీం కూషస్య ధురి ధీమహి ।

ఇన్ద్రం న యజ్ఞైభితయన్త² ఆయవః స్తోమేభిరిన్ద్రమాయవః ॥

99

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడగలము. వ.గో.కృ.

1. ద్యౌరసురో అనమ్నతేన్ద్రాయ (వా.ప్ర.) 2. చితయన్త ఆయవః (వా.ప్ర.)

(3) వి త్వా తతప్రే మిథునా¹ అవస్య² వో వ్రజస్య సాతా గవ్యస్య నిః సృజః సక్షవ² ఇష్ట³నిః సృజః ।

యద్ గవ్యస్తా ద్వా జనా స్వగర్వస్తా సమాహసి ।

అవిష్కరిక్రద్ వృషణం సచాభువం వజ్రమిష్ట⁴ సచాభువమ్ ॥

98

(4) విదుష్టే³ అస్య వీర్యస్య పూరవః పురో యదిష్ట⁴ శారదీరవాతిరః సాసహనో⁴ అవాతిరః ।

శాసస్తమిష్ట⁵ మర్త్యమయజ్ఞం శవసస్పతే ।

మహీమముష్టాః పృథివీమిమా⁵ అపో మన్దసాన ఇమా అపః ॥

99

(5) ఆదిత్ తే⁶ అస్య వీర్యస్య చర్కిరన్ మదే⁶షు వృషన్ముశిజో యదావిథ సఖీయతో యదావిథ ।

చకర్థి కారమేథ్యః సృతనాసు ప్రవన్తవే ।

తే⁷ అన్యమన్యాం నద్యం ననిష్ఠత శ్రవస్యన్తః సనిష్ఠత ॥

100

(6) ఉతో నో⁸ అస్యా ఉషసో జుషేత హ్యగర్కస్య బోధి హవిషో హవీమభిః స్వర్వాతా హవీమభిః ।

యదిష్ట⁹ హస్తవే మృదో వృషా వజ్రిశ్చకేతసి ।

ఆ మే⁹ అస్య వేధసో నవీయసో మన్మ శ్రుధి నవీయసః ॥

101

1. మధునాసఅవస్య (వ్రా.ప్ర.) 2. సక్షవ్తకష్ట (వ్రా.ప్ర.) 3. విదుష్టేఅస్య (వ్రా.ప్ర.) 4. హానోఅవా 5. మిమాఅపో

చుష్టసాస్య ఇమా అపః (వ్రా.ప్ర.) 6. తేఅస్య (వ్రా.ప్ర.) 7. తేఅన్యా. (వ్రా.ప్ర.) 8. నో అస్యా ఉషసో 9. అమేఅస్య

(7) తస్మిం తమిష్ట¹ వాప్యచానో² అన్మయరమిత్రయన్తం తువిజాతమర్త్యం వజ్రేణ కూరమర్త్యమ్ ।

జహి యో నో² అఘాయతి శృణుష్య సుశ్రవస్తమః ।

రిష్టం న యామన్నవ భూతు దుర్మతిర్విశ్వావ భూతు దుర్మతిః ॥

102

సూక్తము—131

ఋషి పురుచ్చేష్ఠఁడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) గీ॥ దేవతా¹ సంఘములకును దివము గోరు, వారలకు నింద్రుఁ డొక్కఁడె వశ్యుఁడుగదః
కానఁ గార్యములకు నెల్ల² గావుదలగ, ³వాని ముందుంచుచుందురు పరమ మతులు ॥ 98

(2) చ॥ అభిమత మొంద సోమమయ యాగములందు హవిస్సు సంతయున్
విభజనఁజేసి నీ కిడుట వీర జనావళి శత్రు నై స్య సం
క్షుభిత మహా సముద్రమున సుందర నౌకగ నెంచినాము ని
న్నభయ మొసంగరాదె! యసహాయులకున్ జగదేక వీరుఁడా! ॥ 99

(3) ఉ॥ కోరిన గోవులన్ మఱియుఁ గోరిన నాక పదంబు లిచ్చుచుం
గోరిన గోర్కె లన్నియును గూర్తు పటంచు జనుల్ సభార్యలై
గోరుచు నీ యసుగ్రహము గోవులఁ బొందఁ దలంచి యిష్టులన్
వేరుగఁజేసి హవ్యము లివే! యిడుచుండిరి నీకు శక్రుఁడా! ॥ 100

(4) సీ॥ శత్రుదుర్భేద్యమౌ శత్రు పట్టణముల దివ్యాయుధముల భేదించు బొకటి
యజ్ఞ నాశకులగు నఖిల రాక్షసులను నెట్టుచు వారిని గొట్టు బొకటి
యుదక బంధంబుల నొగిఁ ద్రెంచి నీరముల్ చరియించునట్టులు జరుపు బొకటి
వారి సంభూత మౌ వైద్యుతాగ్నిని నెల్ల షీతిఁబ్రవేశింపంగఁ జేయు బొకటి

1. నో² అన్మయ 2. నో² అఘాయతి (ప్రా.స.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుట్నోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. సంఘములకెల్ల (తొ.పా.) 2. కానఁ గార్యములకెల్ల (తొ.పా.) ఈపాకమున నింద్రగణమునకుమారు “జ” గణ మువయుక్తమైనట్లు భావింపవగును. వ.గో.కృ. 3. వాని ముందుంచు చుందురు కరముగోరి (తొ.పా. యతిభంగము) వ.గో.కృ.

- గీ॥ మున్నగు పరాక్రమమ్ముల మోద మలర, యజ్ఞము లొనర్చు వారలే యమరనాథః
యెరుగుచున్నార లన్య రె యెరుగుగలరు, శత్రుజన వృక్షదావః యో శక్రదేవః ॥ 101
- (5) చ॥ చెలిమిని గోరు మాకు మఱి చెల్మిని గోరెడు భ క్తకోటికిం
జెలువము మీర సంతసముఁ జేయుచు యుద్ధములందు నెంతయున్
బలమున సింహనాదము నవారిత మౌనటు సల్పునట్లు ని
శ్చలముగ సోమపానమున ¹సంభృతిజేయు మదంబు శక్రుడాః ॥ 102
- క॥ ప్రతి యజ్ఞకర్మమందుం, బ్రతి యజమానుండు నీకు భ క్తి నలిపి న
దగ్గి సాఫల్యము గని తా, నతులిత మగు నన్న మెలమి నందఁడెః శక్రాః ॥ 103
- (6,7) సీ॥ ప్రత్యుపస్సవనప్రప త్తిఁ జూడఁగ నింద్రుఁ డరుదెంచునోః లేక యరుగుదేదోః
వచ్చి మే మిచ్చెడు వలసిన హవ్యంబుఁ గనుఁగొనునోః లేక కనుఁగొనదోః
సవన సాధకమగు సవనముల్ జరిపింపఁ జంపునోః వెరులఁ జంపఁబోదోః
సంస్కృత బుద్ధితో సరస సంస్తుతుల నాలించునోః లేక యాలింపఁబోదోః
గీ॥ శ్రాంతుడై యున్న మనుజుని జంప నెంచు, తస్కరుని బుద్ధిఁబోలు నధర్మబుద్ధి
వైరులకు లేని యట్టులు బహుళ శ క్తిఁ, జేయఁగలుఁగునోః మఱి వాడు చేయలేదోః ॥ 104
- క॥ స్తుతులం బహుకృతుండై, ²యతిభక్తుల మైన మాకు నతి దుఃఖములన్
సతతము కలిగించెడు మా, ప్రతికూలిని జంపి మా ప్రప త్తిని గనఁడెః ॥ 105

సూక్తమ్—132

ఋషిః—పరుచ్ఛేపో దైవోదాసిః *

దేవతా—ఇంద్రః, 6 (1 ఆర్ధర్చస్య) ఇన్ద్రా వర్షతా

చందః—అత్యష్టిః

- (1) త్వయా వయం మమన్ పూర్వే ధన¹ ఇన్ద్రితోవ్సతాః సానహ్యమ వృతన్యతో వసుయామ వసుష్వతః ।

నేదిష్టే² అస్మిన్నహన్యధి వోచా ను సున్వతే ।

అస్మిన్ యజ్ఞే వి చయేమా భరే కృతం వాజయన్తో భరే కృతమ్ ॥

103

1. సంభృతిజేయు=చాగుగా జరించు (ప్రా.ప్ర.) 2. నతిభక్తులమైన (ప్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తము ఋషుల కిచ్చిన పుట్నోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడవలయును. వ.గో.కృ.

1. దనకఇన్ద్ర 2. నే దిష్టేఽస్మి.

(2) స్వరే¹షే భర¹ ఆప్రస్య¹ వక్త్రస్య¹షర్మ¹ధః స్వస్మిన్న¹జ్ఞాసి¹ క్రాణస్య¹ స్వస్మిన్న¹జ్ఞాసి¹ ।

అహన్వి¹ష్టో¹ యథా విదే¹ శీర్షా¹శీర్షో¹పవాచ్యః¹ ।

అస్మ¹త్రా¹ తే¹ స¹ధ్ర్య¹క్ సస్తు¹ రాతయో¹ భద్రా¹ భద్రస్య¹ రాతయః¹ ॥

104

(3) తత్¹ తు¹ ప్రయః¹ ప్రత్న¹థా¹ తే¹ శుశుక్త్వ¹న¹ యస్మిన్¹ యజ్ఞే¹ వారమ¹కృణ్వ¹త¹ క్షయ¹మృతస్య¹ వారసి¹ క్షయమ్¹ ।

వి తద్¹ వో¹ చేరథ¹ ద్వి¹తా¹న్తః¹ పశ్య¹న్తి¹ రశ్మి¹భిః¹ ।

స ఘా¹ విదే² అన్వి¹ష్టో¹ గవే¹షతో¹ బన్తు¹క్షి¹ద్యో¹ గవే¹షణః¹ ॥

105

(4) నూ³ ఇ¹తా¹ తే¹ పూ¹ర్వ¹థా¹ చ ప్రవా¹చ్యం¹ యదగ్గి¹రో¹భ్యో¹న¹వో¹రప¹ ప్రజ¹మి¹న్త¹ శిక్ష¹న్న¹ప¹ ప్రజమ్¹ ।

ఐభ్యః¹ సమా¹న్యా¹ ది¹తా¹ సమ¹భ్యం¹ జేషి¹ యో¹త్సి¹ చ ।

సున్వ¹ద్యో¹ రథ¹యా¹ కం¹ చిద¹ప్ర¹తం¹ హృ¹జాయ¹న్తం¹ చిద¹ప్ర¹తమ్¹ ॥

106

(5) సం¹ యజ్ఞ¹నాన్¹ క్రతు¹భిః¹ శూ⁴ర⁴ ఈ¹క్షయ¹ద్ధనే¹ హితే¹ తరు¹షస్త¹ శ్రవ¹స్య¹వః¹ ప్ర¹ యక్ష¹న్త¹ శ్రవ¹స్య¹వః¹ ।

తస్మా⁵ ఆయుః¹ ప్రజా¹వది¹ద¹ బా¹ధే¹ అర్చ¹న్వ్యో¹జసా¹ ।

ఇన్ద్రో⁷ ఓ¹క్యం¹ ది¹విష¹న్త¹ ధీ¹తయో¹ దే¹వాగ్⁸ అ¹చ్ఛా¹ న¹ ధీ¹తయః¹ ॥

107

1. భర¹ ఆప్రస్య¹. 2. విదే¹ అన్వి¹ష్టో¹ (ప్రా.ప్ర.) 3. నూ³ ఇ¹తా¹ 4. శూ⁴ర⁴ ఈ¹క్షయ¹ 5. తస్మా⁵ ఆయుః¹ 6. బా¹ధే¹ అర్చ¹న్వ్యో¹జసా¹

7. ఇన్ద్రో⁷ ఓ¹క్యం¹ 8. దే¹వాగ్⁸ అ¹చ్ఛా¹ (ప్రా.ప్ర.)

(6) యువం తమిన్ద్రావర్వతా పురోయుధా యో నః పృతన్యాదప తంతమిద్ధతం వజ్రేణ తంతమిద్ధతమ్ ।

దూరే చత్రాయ చృన్న్న్ద గహన్తం యదినక్షద్ ।

అస్మాకం శత్రున్ పరి కూర విశ్వతో దర్మా దర్షిష్ట విశ్వతః ॥

108

సూక్తము—132

ఋషి—పురుచ్చేదుఁడు *

దేవత—ఇంద్రుఁడు 6. పూర్వార్థమునకు నింద్ర పర్వతులు సుత్తరార్థమునకు నింద్రుఁడు †

(1) శా॥ నీతోఁగూడి సమస్త శత్రు వితతిన్ నిర్జితు మో యింద్రః నీ
చేతో మోద మొనర్ప నిష్ఠులఁ దగం జేయంగ నున్నార మీ
ప్రాతః కాలమునందు వచ్చి మనుజ ప్రార్థన సంస్తోత్రముల్
ప్రీతిన్ శత్రుఁడః యాలకించి మము సంప్రీతాత్మలం జేయవే ॥

106

* ఋషి విశేషవిషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పు బ్ నోబులు (872-873-874-876-879 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† ఈ సూక్తమునఁగల యారు ఋక్కులలోను దొలియొక ఋక్కుల కింద్రుఁడును నారవ ఋక్కులోని పూర్వార్థమునకు నింద్ర పర్వతు లిరువురును సుత్తరార్థమునకు నింద్రుఁడును దేవత యని సంస్కృత మూల ప్రతులలో నున్నది. శ్రీ నేమాని వారు (వ్రాతప్రతి 1వ. మండలము 2వ. సంపుటము. 39వ పుట) ఈ 132వ సూక్తము మొత్తమున కింద్రుఁడొక్కఁడే దేవతయనునట్లు వ్రాసిరి. ఆరవ ఋక్కు పూర్వార్థ విషయికమైన ఇంద్రపర్వతుల విషయ మిక్కడఁ బ్రస్తావింపలేదు. కాని ఆరవ ఋక్కున కనువాద పద్యములుగా శ్రీ నేమానివారు రెండు పద్యములు (114-115 పద్యములు) రచించిరి. (చూ. 403 పుట) ఈ రెండింటిలోను దొలి పద్యము ఋక్పూర్వార్థమునకును రెండవ పద్య ముత్తరార్థమునకును ననువాదములు. పూర్వార్థానువాద పద్యమైన “మీరింద్ర మేఘులారా!” ఇత్యాది పద్యములో నింద్రమేఘ దేవత లిరువురును సంభోధింపఁబడిరి. సాయనాదుల కొందఱి యభిప్రాయము ననుసరించి యిక్కడఁ బర్వత శబ్దముచే మేఘము పరిగృహీత మగును. కాఁగా ననువాద పద్యములో నారవ ఋక్కు పూర్వార్థమునకు నింద్ర పర్వతు లిద్దఱును శ్రీ నేమాని వారి దృష్టిలో నైతము దేవతలే. అంతేకాదు. శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిన 15b సంపుటములోఁ బేర్కొన్న ఋషి దేవతల పట్టికలో నైతము ప్రథమ మండలములో నున్న 132వ సూక్తమునకు వివరముగాఁ బేర్కొనలేదు గాని “యింద్ర పర్వతులు” దేవతలుగా శ్రీ నేమానివారే వ్రాసిరి. ఏది యేమైనను ఋగనువాద పద్యములలో నారవ ఋక్కును బద్య ద్వయముగా విరచించి తొలి పద్యములో నింద్రమేఘదేవతలను దదనంతర పద్యములో నింద్రుని బేర్కొనుట వల్ల శ్రీ నేమానివారి దృష్టిలో నారవ ఋగ్వేద తాపరముగా భిన్నాభిప్రాయమునకుఁ దావులేదని స్పష్టపడుచున్నది. అసలు పర్వత శబ్దమున కీ ఋక్ సందర్భమున మేఘ మను సర్థము చెప్పనగునా వేరే యర్థము చెప్ప నగునా యనునది వేరు విషయము. వ.గో.కృ.

(2) ఉ॥ తావక మైత్రీ గోరుకౌను ధన్యుఁ డుషస్సున మేలుకొంచు సం
భావిత భద్ర యాగముల బంధుర భక్తినిజేసి యున్నచోన్
దేవః తదీయ శత్రు వితతిన్ సమయించుచు వెండి వారలన్
1 దేవ పదంబుఁ జేర్చెద వత్తింద్రియ మౌ భవదీయ శక్తిచేన్ ॥ 107

గీ॥ యజ్ఞకర్తల రక్షించు నమర నాథుఁ, దెటులఁ బూజల కర్తుఁడో యటుల యజ్ఞ
కర్తయుం బూజ్యుఁ డగువాఁడు గనినయట్టి, ధనము సుస్థిరమైయుండఁదగునుగాకః ॥ 108

(3) ఉ॥ యాగములందు హవ్యముల నందగఁ జేయుటకై మహేంద్రుఁడాః
త్యాగ మసీష ఋత్విజులు తప్పక వేదికఁగట్టి దానిపై
భోగ నిమిత్తమై 2 యిడిన పూర్ణహవిస్సు గ్రహింప దానిపై
నాగుదు పీవు నాకమున నాగుదు పీవు ఫలప్రదుండవై ॥ 109

ఉ॥ కావున సంతరిక్షమునఁ గల్గెడి మేఘము 3 రెల్లఁగొట్టుచు
రీక్షవలయాధివాసు లతి విస్మయ మొందఁగ వర్ష మిచ్చుచున్
గోవుల భక్త సంతతికిఁ గూర్చి నొసంగుచు నున్నవాఁడ వో
యీవుల రేఁడః నీ మహిమ నెవ్వఁడు చాటఁగలండో! చెప్పవే! ॥ 110

(4) సీ॥ అంగిరో మునులకై యంతరిక్షంబున సంచరించుట గొప్ప శక్తి కాదెః
మేఘమున్ భేదించి మిక్కుటంబగు వారిఁ గుఱిపించుటయే కడుఁ గూర్చి కాదెః
యజ్ఞముల్ చేయని యరులను నిర్జించి గోవులం దెచ్చుట గొప్ప కాదెః
గోవులం దెచ్చుచుఁ గుతుకంబుతో వాని మునుల కిచ్చుట మహా ముదము కాదెః
గీ॥ యటులు మా శత్రువుల నెల్ల నాక్రమించి, సంహరించినచో సంతసంబు గాదెః
నీ వొనర్చిన కార్యముల్ నిర్ణరేశః, సర్వ జన మాన్యములు కాపెః సకలజగతి ॥ 111

(5) ఉ॥ అంతటఁగల్గి భూత గణమందున వెల్గుచు ప్రాణికోటు ల
త్యంతము సర్వముం గనెడునట్లులఁజేయుచు గో ధనంబులన్
సంతస మొప్పుఁ బొందుటకుఁ జక్కని యజ్ఞముఁ జేయు వారి కీ
వెంతయుఁ బ్రీతి గోవులను నిచ్చుచు నిండుఁడః హవ్య మందుమా! ॥ 112

1. దేవపదంబుఁ జేర్చెదవు చెప్పఁగ శక్యమే నీ మహిత్యముల్ (త్రా.పా.) ఈ తొలిపాఠములో యతి తప్పినది. ఈ తొలి పాఠములో నైత ము“చెప్పఁగ శక్యమే” యనుటకు మారు “దెల్పుఁగ శక్యమే” యన్నచో యతి చక్కగా సరిపోయెడిది. కాని మార్పబడిన పాదములోని ధావము దీనికి భిన్నముగా నున్నది. మార్పు చేసిన పాఠమందు దేవ—అతీంద్రియ (అతి + ఇంద్రియ) యను నప్పుడు ఉత్తయవచంలో నొకడైన యువవర్గ యతిగాఁ బ్రాణి యతి పాటించబడినది. వ. గో. కృ. 2. నిడిన (ప్రా.ప్ర.) 3. లన్నిఁగొట్టి (ప్రా. ప్ర. పా.)

- క॥ యజమానులు నిజ బలమున, గుజనుల సాధింప హరినిఁగూర్చి సవర్యన్
యజనములు నేసిరేనియు, ద్రి జగన్నాయకుని లోక దీప్తిం గనరే: ॥ 113
- (6) క॥ మీ రింద్ర మేఘులారా, పోరులలో మమ్ము జంపు పురుషుల నెల్లన్
సారము గల వజ్రంబున, మారణముం జేయ కునికి మంచిదె? మీకున్ ॥ 114
- క॥ కూరుఁడ! నీ వజ్రంబున, దూరముఁజని దాగినట్టి దోషుల నెల్లన్
మీటి వధించుచు మఱియున్, మారణముం జేయుచుండు మా శత్రువులన్ ॥ 115

సూక్తమ్ — 133

ఋషిః—పరుచ్చేపో దైవోదాసి: *

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—1-త్రిష్టుప్, 2-4 అనుష్టుప్, 5-గాయత్రీ, 6-ధృతిః, 7-అష్టిః

- (1) ఉ॒థే పు॒నామి॒ రోద॑సీ¹ ఋ॒తేన॑ ద్రు॒హో దహ॑మి సం వహీ॒రని॑ష్టాః ।
అ॒భిష్ట॑గ్య యత్ర హ॒తా² అ॒మిత్రా॑ వైలస్తానం పరి తృ॒హ్య³ అ॒శేరన్ ॥ 109
- (2) అ॒భిష్ట॑గ్యా చిద॒ద్రివః॑ శీ॒ర్షా యాతు॑మతీనామ్ ।
ఛి॒న్ది వ॒టూరి॑ణా పదా మహా॑వటూరిణా పదా ॥ 110
- (3) అ॒వాసాం॑ మ॒ఘవ॑ఞ్శహి శ॒ర్ధో యాతు॑మతీనామ్ ।
వై॒శస్తాన॑కే⁴ అ॒ర్మకే॑ మహా॑వైశస్తే⁵ అ॒ర్మకే॑ ॥ 111

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుట్నోట్లు (372,373,384-376-379 పుటలు)

చూడనగును. వ.గో.కృ. 1. రోద॑సీఋతేన 2. హ॒తాక॒మిత్రా (వా.ప్ర.) 3. పరి॑తృహ్య (వా.ప్ర.సా.చూ.)

4. స్థాన॑కేక॒ర్మకే॑. 5. వై॒శస్తే॑క॒ర్మకే॑

(4) యాసాం తిస్రః పశ్చాశతో ఋష్టజైరపావవః ।

తత్ సు తే మనాయతి తత్ సు తే మనాయతి ॥

112

(5) పిశగ్భృష్టిమమ్మృణం పిశాచిమిన్ద్రో సం మృణ ।

సర్వం రక్షో ని బర్హయ ॥

113

(6) అవర్మహ ఇన్ద్రో దాదృహి శృధీ నః కుశోచ హి ద్యౌః జ న భీషాగం¹ అద్రివో ఘృణాన్మ భీషాగం² అద్రివః ।

కుష్మిన్తమో హి కుష్మిభిర్వదైరుగ్రేభిరీయసే ।

అపూరుషహ్నో³ అప్రతీత కూర సత్వభిత్రిసప్తైః కూర సత్వభిః ॥

114

(7) వనోతి హి సున్వన్ క్షయం పరీణనః సున్వనో హి ష్మా యజత్వ ద్విషో దేవానామవ ద్విషః ।

సున్వన⁴ ఇత్ సిషాసతి నహస్రా వాజ్యవృతః ।

సున్వనాయేన్ద్రో⁵ దదాత్యాభవం రయిం దదాత్యాభవమ్ ॥

115

సూక్తము—133

ఋషి—పురుచ్చేపురు*

దేవత—ఇంద్రుడు.

(1) క॥ ద్యౌవాభూమీ ద్వితయము, పావన భవదీయ మౌ సవర్యను జేసెన్
దేవా! నిను నేవింపన్, భావము లేనట్టి జనులఁ బంపితి నెటకోః ॥

116

1. భీషాగం¹ అద్రివో 2. భీషాగం² అద్రివః 3. హ్నో³ అప్రతీత 4. సున్వన⁴ ఇత్ (వా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

†క॥ 1వైరులు గుమిగూడుచు రాన్, వారిని వధియించి యింద్రః వారి గృహములం
గోరి దహియింపఁ జేయక, వీరుఁడ నై ప్రేతభూమి వెలయించితిఁగా ॥

117

(2,3,4,5) సీ॥ ఐరావతముచేత నరుల శిరస్సులఁ ద్రొక్కించుటయె మాకు నెక్కు- వింద్రః
యాపదఁ గలిఁగించు నాయుధంబులచేత శత్రులఁ జంపుట చిత్ర మింద్రః
పింగళవర్ణ మౌ తుంగ 2పిశాచంబు సమయించుటయె మాకుఁ 3జాలు నింద్రః
పాపాత్ము లగు వారి నీ పాదములచేతఁ జూర్జింబుఁ జేయుట చోద్య మింద్రః
గీ॥ నూటయేఁబది నేనల నేటఁగలుపు, తెంతయౌ తుష్టి యని మది నెంచు మింద్రః
నీ వొనర్చిన కృత్యము నీకుఁజాలఁ, దక్కు వై నను మాకది యెక్కు- వింద్రః ॥

118

(6) ఉ॥ వానలు లేమి భూ గగన భాగము వహిి వశంబునన్ భయం
బూనుచు నుండునట్లై కడు నూష్మ లతం గను నీ ద్యులోకముల్
కాన మదీయ సంస్తుతులఁ గ్రన్నన వీనులఁబెట్టి యింద్రుఁడా!
మానక మేఘ మండలము మర్దనఁజేయుచు వారి నీయవే! ॥

11

క॥ మాయికములు సంహారో, పాయములు త్రినప్త యోగ్య భట సంఘమురీ
సాయముఁగాని యరి మీఁదికిఁ, బోయెదవు మహేంద్రః నీవు పౌలుపారంగన్ ॥

120

† వైల స్థాన మశేరన్ = బిల స్థానమునఁ బరుండునట్లు చేయుట—ఈ శబ్దార్థమువలన నీ సూక్తమందుఁ జనిపోయిన వారిని భూ స్థాపనముఁ జేయు విధంబుకూడ నుండెనని తోచుచున్నది. (నే.వేం.శా.) శ్రీ నేమాని వారు వ్రాసిన యీ పుట నోటు కాధారము సాయన భాష్యము. వ.గో.కృ.

గమనిక—“వైరులు” ఇత్యాదిగాఁగల కందపద్యములోని (117వ.పద్యము) మూఁడవ పాదము “గోరి దహియింపఁజేయుచు” అని వ్రాతప్రతిలోఁ గలదు. (వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము. ప్రథమ మండలము. 42-43 పుటలు-42వ పుటలో దీనిని గుఱించి శ్రీ నేమాని వారు వ్రాసిన పుటనోట్ కలదు.) ప్రథమ మండలము 133వ సూక్తములోని ప్రథమ ఋక్కున కనువాదముగా రచించిన పద్యద్యయ మునకు శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిన పైపుటనోటు విషయము చూచినఁ బ్రథమ ఋగనువాద పద్యములలో రెండవ పద్యమైన “వైరులు గుమి గూడుచు” ఇత్యాది పద్యములోఁ దృతీయ పాదము “గోరి దహియింపఁజేయుచు” అనికాక “గోరి దహియింపఁజేయక” అని యుండనగును, అప్పుడు శవములను శ్మశానములోఁ గాల్చక వారి గృహములందే భూస్థాపితము చేసి వారి గృహములనే శ్మశానము లగునట్లు చేసితి నని యర్థము వచ్చును. కానఁ బద్యములోఁ గల “జేయుచు” నను పదమును “జేయక”గా నుంచుట శ్రీ నేమానివారి హృదయముగా నెంచి నవరించితిని. వ.గో.కృ.

1. 117వ. పద్యము తొలి పాత మీ విధముగా నున్నది. “వైరులఁగుమిఁ గూడియ రాన్, వారిని వధియించి యింద్రః వారి గృహములన్. (బావక!) (3వ. పాదము తొలుత “దావక” అని వ్రాసి ప్రాసభంగమును గుర్తించి కొట్టివేసెను.) గోరి దహియింప జేయుచు, వీరుఁడనై నెనఁగ పెనఁగ వెలసితిని కదే! ॥ (చూడు వ్రాతప్రతి 1వ. మండలము 2వ. సంపుటము 43వ పుట) 2. పైశాచంబు (తొ.పా.) 3. నెక్కువింద్రః (తొ.పా.) ఈ తొలిపాదములో యతిభంగము. వ.గో.కృ.

- (7) ఉ॥ సర్వ జగత్ప్రసిద్ధమగు 1జక్కని సోమము గూర్చు వార లీ
యుర్వినిఁ బెద్దకాలము మహోన్నతిఁ జెందుచు సంతసంబునన్
సర్వజనాభిగమ్యమగు సద్మము నొందుచు శత్రు మాలికా
గర్వ మడంచి యన్నమును గొంచుచు నుందురు శక్రదేవుఁడా: ॥

121

అనువాక:—20, సూక్తమ్—134

ఋషి:—పరుచ్ఛేపో దైవోదాసి: *

దేవతా—వాయు:

ఛంద:—అత్యష్టి: 6-అష్టి:

- (1) ఆ త్వా జువో రారహాణా¹ అభి ప్రయో వాయో వహన్త్విహ

పూర్వపీతయే సోమస్య పూర్వపీతయే ।

క్షిర్వా తే² అను సూన్యతా మనస్తిష్ఠతు జానతీ ।

నియుత్సృతా రథేనా యాహి దావనే వాయో మఖస్య దావనే ॥

116

- (2) మన్తస్తు త్వా మన్దినో దాయవిస్తవో³ కస్మత్ క్రాణాస:

సుకృతా³ ఆభిద్యవో గోభి: క్రాణా⁴ అభిద్యవ: ।

యద్ధ క్రాణా⁵ ఇరద్యై దక్షం సచస్త⁶ ఊతయ: ।

సద్రీచినా నియుతో దావనే ధియ⁷ ఉపబ్రువత ఈం ధియ: ॥

117

1. జక్కని సోమ మొనర్చు వారల (తొ.పా.) సవరించిన పాఠములోఁగూడ గ్రంథకర్త తద్ధర్మార్థకమైన “అగు” మీఁద “జక్కని” అని సరళాదేశ రూపము వ్రాయుట పొరపాటు. ఇట్లు తద్ధర్మార్థకములపైఁ బరువములకు సరళాదేశము చేయుట యీ గ్రంథకర్తకుఁ బరిపాటి. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన షట్సోమము (372.373.374.376.379 వుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. రహాణాఅభి, 2. తేజాను, 3. సుకృతాఅభి, 4. క్రాణాఅభి 5. క్రాణాఇరద్యై 6. సచస్తఊతయ: 7. ధియఉప (వా.ప్ర.)

(3) వాయుర్యంక్తే¹ రోహితా వాయురరుణా వాయూ రథే¹

అజిరా² ధురి వోహ్మవే³ వహిష్టా ధురి వోహ్మవే³ ।

ప్ర బోధయా పురంధిం జార ఆ సనతీమివ ।

ప్ర చక్షయ రోదసీ వాసయోషనః శ్రవసే వాసయోషనః ॥

(4) తుభ్యముషానః¹ శుచయః పరావతి భద్రా వస్తా²

తన్వతే³ దంసు రశ్మిమ చిత్రా నవ్యేమ రశ్మిమ ।

తుభ్యం ధేనుః సబర్హుషా విశ్వా వసూని దోహతే ।

అజనయో మరుతో వక్షణాభ్యో దివ⁴ ఆ వక్షణాభ్యః ॥

119

(5) తుభ్యం శుక్రానః¹ శుచయస్తురణ్యవో మదేషూగ్రా⁵

ఇషణన్త భుర్వణ్యపామిషన్త భుర్వణే ।

త్వాం త్వారీ దసమానో భగమీద్యే తక్వవీయే ।

త్వం విశ్వస్మాద్ భువనాత్ పావి ధర్మణా⁶ కసూర్యాత్ పాసి ధర్మణా ॥

120

1. రథేఽజిరా (వా.ప్ర.) 2.3. వోహ్మవే (సా.మా.) 4. దివఽఆ. 5. గ్రాఽఇష. 6. ధర్మణాసుర్యాత్.

(6) త్వం నో వాయవేషామపూర్వ్యః సోమానాం

వ్రతమః పీతిమర్హసి సుతానాం పీతిమర్హసి :

ఉతో విహుత్మతీనాం విశాం వవర్హపీతామ్ :

విశ్వా¹ ఇత్ తే థనవో దుహ్రా² ఆశిరం పుతం దుహ్రాత³ ఆశిరమ్ ॥

121

అనువాకము—20, సూక్తము—134

ఋషి—పరుచ్చేదుఁడు *

దేవత—వాయువు

(1) ఉ॥ వాయువః వేగముంగలుగు వాఙులు ¹వి న్నతిమైత్రి నిష్టికిన్
బాయక దెచ్చుఁగాక, ²గడుఁబ్రౌఢ నుతుల్ చెవికెక్కుఁగాక నే
మాయలు లేని హవ్యముల మన్ననచే³ గయికొంచు మమ్ములం
జేయుచు సౌఖ్యవంతులుగఁ జేర్తువుగాక! ధనంబు మా కిలన్ ॥

122

క॥ వాయువః నీ వెక్కడికిం, బోయిన నీతోడ వచ్చుఁ బూజ్య హయంబుల్
చేయుచు నీ పరిచర్యను, మాయురెఁ గను, దెచ్చుఁగాక! మా యిష్టులకున్ ॥

123

(2) ఉ॥ తావక హోమముల్ జరుపు తత్త్వ పరిజ్ఞలు నిన్నుఁజేరి న
ద్భావములెల్లఁ జాటుదురు పావక మిత్రమః వాయుదేవుఁడా!
కావున హర్షదంబును బ్రకాశయుతంబును శోధితంబునై
నీవిగ నిడ్డ సోమ రస మెంతయు నీకు మదంబుఁ జేయదే! ॥

124

1. విశ్వాఇత్, 2. దుహ్రాఆశిరం. 3. దుహ్రాత్ ఆశిరమ్ (వ్రా.వ్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372, 373, 384-376-379 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. విన్నతిప్రీతి (తా.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 2. యతి ప్రౌఢ నుతుల్ (తా.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 3. చేర్చెకొంచు (వ్రా.వ్ర.పా. గణభంగము,) వ.గో.కృ.

(3) చ॥ ఒకపరి రోహి తాశ్వముల నొక్కొక వేళను రక్త వాజు లిం
కొక పరిఁ జిత్ర వాహముల నున్నత యానము ముందు గట్టుచున్
సకల భరంబు లాగుచును జారుఁడు సుప్త పరాంగనన్ వలెన్
జకచక మేలుకొల్పుము ప్రశస్త గృహస్థుల నీవు వాయువాః ॥ 125

గీ॥ దివికిఁ భూమికిఁ జక్కని తేజ మొనఁగ, నధిక నద్భక్తితో నిడ్డ హవ్య మంద
మిత్ర యజమానులను నీవు మేలుకొల్పఁ, గలుఁగఁజేయు ముషస్సుల గాలివేల్పు! ॥ 126

(4) ఉ॥ వాతయుషస్సు ఘృష్టులను వస్త్రములం గడుఁ గల్గఁజేయుచున్
‘జాతముగాఁ బ్రపంచమున సాగుచు నుండెడు, పాల నిచ్చు గో
వ్రాతముకెల్ల నాజ్యము నవశ్య మొసంగుచు నుందు నీవు సం
ప్రీతిని గల్గఁ జేయుదువు భీమ మరుత్తుల వానపాటుకై ॥ 127

(5) ఉ॥ సోమ రసంబు గ్రోలి పరిశుద్ధత నొంది సువృష్టి గోరుచున్
సోమమయేష్టులన్ మిగుల సోమముఁదీయుచు నీ కొసంగుచో
నీమముఁబూని భూతముల నిత్యము కాచుచు నుండువాఁడ వో
కామదవాతః యజ్ఞతతి భూతకులన్ హరియింపవే! కృపన్ ॥ 128

(6) ఉ॥ అందఱికంటె మున్ను రస మానుట కర్హుఁడ వౌటచేతనే
ముందుగ యజ్ఞ సీమ నది పొందెడు హవ్యముగూడ నట్టులే
యందెదు నెల్లవేళలను యాజ్ఞిక గోవులు నీకు దుగ్ధమున్
బొందుగ నీయ నన్నిటిని బొందఁగఁ జేయుము చేతనం బిలన్ ॥ 129

1. “జాతమయి ప్రపంచము” అని వ్రాతప్రతిలో నున్నది. “జాతమయి ప్రపంచము” అను నప్పుడు ప్రహర్యకమైన యచ్చ తెలుగు “అయి” లోని “యి” వర్ణము గురువు కానేరదు. కాఁగా సుత్పలమాలాలక్షణము దృష్ట్యా గణభంగ మగును. కావున “జాతముగాఁ బ్రపంచమున” అని సవరింపఁబడినది. “జాతమయి” అన్నప్పుడు సంస్కృత “మయి” వి “మయత్సముకలది” యనిగాని “జాతమయి” అవిగాని గ్రహించినను సరిక్షణముగానే యుండును. చ.గో.కృ.

సూక్తమ్— 135

ఋషిః—పరుచ్ఛేపో దైవోదాసిః *

దేవతా—1-3,9 వాయుః, 4-8 ఇంద్రవాయూ†

ఛందః—అత్యష్టిః, 7-8 అష్టిః

(1) స్థీర్ణం బర్హిరుప నో యాహి వీతయే సహస్రేణ

నియుతా నియుత్వతే శతీనీభిర్నియుత్వతే ।

తుభ్యం హి పూర్వపీతయే దేవా దేవాయ యేమిరే ।

ప్ర తే సుతాసో మధుమనో¹ అస్థిరన్ మదాయ క్రతే² అస్థిరన్ ॥

122

(2) తుభ్యాయం సోమః పరిపూతో³ అద్రిభిః స్పార్ధావసానః పరి కోశమర్షతి శుక్రా వసానో⁴ అర్షతి ।తవాయం భాగ⁵ అయుమ సోమో దేవేషు హూయతే ।

వహ వాయో నియుతో యాహ్యస్మయ ద్రుషాతో యాహ్యస్మయః ॥

123

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుట్ నోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† మాక్స్ముల్లర్ ప్రతిలో 4-8 ఋక్కుల కింద్రుడే దేవతగాఁ బేర్కొనఁబడినను, సాయన భాష్యములో “ఆవాంరథః” ఇత్యాది ఋక్పశ్చక మైన్ద్రోమ్ అని సూక్తమునకుఁ దొలుత 5వ. ఋక్కునకు నైతము నింద్రుడే దేవతగాఁ బేర్కొనఁబడినది. కాని 5వ ఋక్కునకు వ్రాసిన భాష్యములో ఇంద్ర వాయువు లిరువురును దేవతలైనట్లు “హే ఇన్ద్రోవాయూ” అని వ్రాయుట రూపముగా నింద్ర వాయువుల యుభయ దైవత్వమే పేర్కొనఁబడినది. సూక్తమునకు ముందు 6-8 ఋగ్వేదతల విషయమై ప్రస్తావించఁ బడలేదు గాని యీ ఋక్కులన్నిటి భాష్యములలోను నింద్ర వాయువు లుభయులును దేవతలుగాఁ బేర్కొనఁబడినది. 9వ ఋక్కునకు నన్నిప్రతులలోను వాయువే దేవతగాఁ గలదు, వ.గో.కృ.

1. మన్వోఽస్థిరన్ 2. క్రతేఽస్థిరన్ 3. పరిపూతోఽఅద్రిభిః, 4. శుక్రా వసానోఽఅర్షతి, 5. భాగఽయుమ. (వా.ప్ర)

(3) ఆ నో నియుద్భిః శతినీభిరధ్వరం సహస్రిణీభిరువ

యాహి వీతయే వాయో హవ్యాని వీతయే ।

తవాయం భాగ¹ ఋత్వియః సరశ్మిః సూర్యే నచ ।

అధ్వర్యుభిర్భరమాణా² అయంసత వాయో శుక్రాః³ అయంసత ॥

124

(4) ఆ వాం రథో నియుత్వాన్ వక్షదవసే యి ప్రయాంసి

సుధితాని వీతయే వాయో హవ్యాని వీతయే ।

పిబతం మధ్వో⁴ అన్తసః పూర్వపేయం హి వాం హితమ్ ।

వాయవా చన్ద్రేణ రాధసా గతమిన్ద్రశ్చ రాధసా గతమ్ ॥

125

(5) ఆ వాం ధియో వపుత్యరధ్వరాగ్⁵ ఉపేమమిన్ద్రం⁶

మర్మజన్త వాజినమాకుమత్యం న వాజినమ్ ।

తేషాం పిబతమన్మయా⁷ ఆ నో గన్తమిహోత్యా ।

ఇన్ద్రవాాయా సుతానామద్రిభిర్భవం మదాయ వాజధాయువమ్ ॥

126

1. భాగః ఋత్వియః, 2. తరమాణాః అయం, 3. శుక్రా అయం, 4. మధ్వో అన్తసః (వ్రా.ప్ర.) 5. రాగ్ం ఉపేమ,

6. మిన్ద్రమర్మజన్త, 7. యూఽఅనో. (వ్రా.ప్ర.)

(6) ఇ॒మే వా॒ం సో॒మా¹ అ॒ప్సా॒స్ సు॒తా² ఇ॒హాధ్వ॑ర్యభి॒ర్భర॑మాణా³

అ॒యంస॑త వా॒యో కు॒క్రా⁴ అ॒యంస॑త ।

ఏ॒తే వా॒మభ్య॑స్స॒తత తి॒రః ప॒విత్ర॑మా॒శవః॑ ।

యు॒వా॒యవోఽతి॑ రో॒మాఽఽత్య॑వ్యయా సో॒మాసో⁵ అ॒త్యవ్య॑యా ॥

127

(7) అతి॑ వా॒యో స॒సతో యా॒హి శశ్వ॑తో య॒త్ర గ్రా॒వా

ప॒దతి॑ త॒త్ర గ॒చ్ఛతం॑ గృ॒హమి॑న్ద్రోశ్చ గ॒చ్ఛతమ్ ।

వి సూ॒నృతా॑ దదృ॒శే రీ॒యతే॑ ఘృ॒తమా॑ పూ॒ర్ణయా॑ ని॒యుతా॑

యాథో⁶ అ॒థ్వర॑మిన్ద్రోశ్చ యాథో⁷ అ॒థ్వరమ్

128

(8) అ॒త్రాహ॑ తత్ ప॒హేథే॑ మ॒త్స్యః⁸ ఆహ॑తిం

యమ॑శ్వ॒స్థమ॑ప॒తిష్ఠ॑న్త జా॒యవోఽస్మే॑ తే స॒న్తు జా॒యవః॑ ।

సా॒కం గా॒వః సు॒వతే॑ ప॒వ్యతే॑ య॒వో న తే॑ వా॒యః⁹

ఉ॒ప ద॑స్యన్తి ధే॒నవో॑ నా॒వ ద॑స్యన్తి ధే॒నవః॑ ॥

129

1. సో॒మాఽఅ॒ప్సా॒స్, 2. సు॒తాఽఇ॒హా, 3. భర॑మాణాఽఅ॒యం, 4. కు॒క్రాఽఅ॒యంస॑త, 5. సో॒మాసోఽఅ॒త్య, 6. యాథోఽఅ॒థ్వర॑,

7. యాథోఽఅ॒థ్వరమ్, 8. మ॒త్స్యఽఆహ॑తిం, 9. వా॒యఽఉ॒ప, (వా.ప.)

(9) ఇ॒మే॒ యే॒ తే॒ సు॒ వా॒యో॒ జా॒హ్వా॒జ్ఞో॒ఽస్త॒ర్నదీ॑ తే॒

ప॒త॒య॒స్త్వక్ష॒ణో॒ మహి॑ వ్రా॒ధన్త॑ ఉ॒క్షణః॑ ।

ధన్వ॑జ్ఞోద్ యే॒ అ॒నాశ॑వో జీ॒రాశ్చి॑దగి॒రౌక॑సః ।

సూ॒ర్య॑స్యే॒వ ర॒శ్మయో॑ దు॒ర్నియ॑న్త॒వో హ॑న్త॒యోర్ధ్వి॑యన్త॒వః ॥

130

సూక్తము—135

ఋషి—పరుచ్చేపుడు*

దేవత—4-8 ఇంద్రవాయువులు, 1,2,3,9-వాయువు†

(1) మ॥ శతసంఖ్యాక మహాశ్వ మాలికలచే సన్నద్ధమైనట్టి యా

తత యానంబును నెక్కివచ్చి మృదు దర్పం జేరుమా! వాయువా!

యతులై శ్వర్య సమగ్రులై న నమరాధీశాదులన్ వీడి నీ

కతిమోదంబుగ సోమ ముంచి రదిగో! యజ్ఞాన్ని చెంతన్ జనుల్ ॥

130

1. వ్రాధన్తక్షణః, 2. యేఅనాశవో (వ్రా.వ్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373 374-376-379 పుటలు) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

† అంద్రానువాదగ్రంథములో (వ్రాతప్రతి 1వ. మండలము. 2వ. సంపుటము 47వ. పుట) 4-8 ఋక్కులకు ఇంద్రుడు మాత్రమే దేవతగా వ్రాయబడినది. శ్రీనేమానివారు స్వహస్తముతో వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టికలు గల 15b సంపుటములో వాయువు, వాయువు, ఇంద్రుడు. మిత్రావరుణులు దేవతలుగా వ్రాసిరి. ఇది పొరపాటుగాఁదేటతెల్ల మగుచున్నది. 4-8 ఋక్కుల కనువాద పద్యములై న వానిలో నింద్ర వాయువు లిరువురును దేవతలుగా స్పష్టముగానే యుటంకింపబడినది. దేవతలవిషయమై యీ సూక్తమందలి సంస్కృత మూలములగు ఋక్కులన్నింటిని బరిశీలించినను, శ్రీ నేమానివారి యనువాద పద్యములను బరిశీలించినను, శ్రీ నేమానివారు 15b సంఖ్యగల సంపుటములో వ్రాసిన దేవతలు సరిగా లేవని స్పష్టమగుచున్నది. వ.గో.కృ.

- (2) ఉ॥ చారు దళా పవిత్రములఁ జక్కఁగ శోధిత మైన సోమముం
గూరిచి వచ్చి గ్రోలు మది కోశ గృహంబున నుంచినార మీ
ద్ధారుణి సీతె యాయఁబడెఁ దక్కిన వారిని వీడి సీవు దు
ర్వార ఫలంబు మా కిడు చవారిత తుష్టి వహించుమా: సఖా: ॥ 131
- (3) ఉ॥ శూరుని భంగి సోమ మతిశోభ వెలుంగుచునుండె నీ యెడన్
మారుత: వచ్చి దాని బహుమానముతోఁ గని యశ్వమాలికా
చారు రథంబు నెక్కి- బుధ సన్నుతిఁ బొందుచు సీవు సోమముం
జేరుచు దానిఁ గ్రోలవఁచె శ్రీఘముగా నిట విశ్రమించుచున్ ॥ 132
- (4) మ॥ నియుతాశ్వాశి నిబద్ధయానము నినున్ దేవాధిపున్ వాయువా:
ప్రియ మొప్పుం గొనితేర²మీరలు మముం బ్రీతాత్మలం జేయుచున్
దయతో మాకు హిరణ్య గోధనములం దధ్యంబుగా నిచ్చుచున్
భయముం దీర్చరె: ముందు సోమ రసముం బానంబు గావింపరే: ॥ 133
- (5) ఉ॥ మీరలు వచ్చి మా కడకు మేదుర తుష్టిని గల్గఁజేయుచు
3న్నారు మహేంద్ర: మారుతగణంబ: హయంబును దోమునట్లుగా
సార దళాపవిత్రములఁ జక్కఁగ శోధితమైన సోమ మిం
పారఁగఁ ద్రావి యన్నము మహాయశమున్ దయసేయుఁ దెంతయున్ ॥ 134
- (6) ఉ॥ నీకును దేవతా పతికి నేర్పున హోమము నేయ సోమ మ
స్తోకముగాఁగఁ ద్రచ్చి యతిశోభ దలిర్చుగఁ బిండి దాని నీ
తై కడుఁ గంబళంబుపయి⁴గా నిడినారము మైత్రివల్ల నే
సాకులు చెప్పకుండ రథసంబునఁ ద్రావఁగ రమ్ము వాయువా: ॥ 135
- (7) సీ॥ జీవనప్రదము లో గ్రావాధ్వనులు చాల భక్త పం క్తికి వినంబడెను గాన
సోమ రసం బెల్ల సూన్యత స్తుతులతో నిందుచు శ్రీదమైయుండెఁ గాన
నావహానీ యాగ్నితై యాజ్య పాత్రల ధీర ఋత్విజు లుంచినారు కాన
నధిక రుద్యంబు లో హవ్యంబులన్ దెచ్చి నతులఁ బెద్దలు వెల్గినారు కాన
గీ॥ వాయువా: యింద్ర: మము మీరు పాయకుండఁ జాల నిద్రించు యజమానవయముదాఁటి
రాజి తాశ్వములను బూన్చు రథము నెక్కి, వచ్చి సవనక్రియంజూచి మెచ్చవలదె: ॥ 136

1. సోమ మంత నా, చారము త్రోసిరాజనక సంతన మొందుచు సీవు గ్రోలవే: (తొ.పా.)

2. ఇచ్చట నుండి రివ ఋక్కువఱకు (137వ పదమువఱకు) నింద్రవాయువు లిరువురును దేవతలు కావున బహువచన ప్రయోగములె ప్రామాణికములు. అంద్రానువాదము మూలవాతప్రతిలో నెవరో యేకవచన యుక్తముగా నీవధ్యములో నిక్కడ “సీవును” అని సవరించిరి. ఇది సరికాదు. వ.గో.కృ.

3. అనలు తొలిపాఠము “జేయుచున్నారు మహేంద్ర: మారుత గణంబ: హయంబును” అని సలక్షణముగా నుండఁగా నెవరో “మహేంద్రమారుతగణంబ:” యనుదానిని “మరున్మహేంద్రులు: ప్రశస్థ” అని యతి తప్పిన సంగతి గుర్తింపకనవరించిరి. వాతప్రతిలో సవరణకుఁబూర్వమే (కొట్టివేయఁబడి) యున్నపాఠమే సరియైన పాఠము. వ.గో.కృ. 4. వయిఁగా యతనంబొన రించినారమే: సాకులు (తొ.పా.)

(8) †గీ॥ యజ్ఞమున మీర లిద్దఱు, యవ విరచిత, మృదు పురోడాశమును దివి మెలఁగుటకయి
యాల పాలన్ని యిచ్చట నమరియుండె, నింద్ర వాయువులార! మీ రిటకు రారె: ॥ 137

(9) †క॥ గిరి శిఖ రాదుల నుండెడు, వరసోమము దీసి మనుజవరు లనిలమ: నీ
కరమర లేకయె యాహుతి, బిరబిరఁ జేసెదఱు దాని వేగము గొనవే: ॥ 138

సూక్తమ్—136

ఋషిః—పరుచ్చేపోదై వోదాసి: *

దేవతా—1.5 పిత్రావరుణౌ, 6-7 లింగోక్తా:

ఛందః—అత్యష్టిః, 7 త్రిష్టుప్

(1) ప్ర సు జ్యేష్ఠం నిచిరాభ్యాం బృహన్నమో హవ్యం మతిం

భరతా మృశయద్భ్యాం స్వాదిష్ఠం మృశయద్భ్యాం ।

† అంద్రానువాదగ్రంథమైన మూలవ్రాతప్రతిలో, గేవలము నెనిమిది ఋక్కుల కనువాదపద్యములు వ్రాయఁబడినట్లు వ్రాయుట జరిగినది. వాస్తవమునకు 8వ. ఋక్కున కనువాద పద్యములుగా రెండు పద్యములు “గిరి శిఖ రాదుల నుండెడు” ఇత్యాది కందపద్యము, “యజ్ఞమున మీర లిద్దఱు” ఇత్యాది తేటగీతిపద్యమును (137-138 పద్యములు వ్యత్యస్తపద్యములుగా-1వ. మండలము 2వ. సంపుటము 49వ. పుట) వ్రాయఁబడినవి. ఈ పద్యములు రెండును సంస్కృతములోని ఋక్కులతోఁ బోల్చిచూడఁగా 8వ ఋక్కున కనువాదముగా 137వ పద్యమగు “యజ్ఞమున మీరలిద్దఱు” ఇత్యాది పద్యము 9వ ఋక్కున, కనువాదముగా 138వ పద్యమగు “గిరిశిఖ రాదుల నుండెడు” ఇత్యాది పద్యమును శ్రీ నేమానివారిచే సరిగానే విరచింపఁ బడినట్లు తేలివచ్చింది. కాని 8వ ఋక్కుంఖ్యను వేసి తారుమారుగా నీ రెండు పద్యములును తొలి పద్యము తరువాతను, దరువాతి పద్యము ముందును, చొరపాటున వ్రాయుట జరిగినది. మీఁదు మిక్కిలి అసలు 9వ ఋక్కుంఖ్య వేయకయే 9వ ఋక్కున కనువాద పద్య మేదియుఁజూపకయే విడిచి పెట్టఁబడినది. ఇది చాల పొరపాటుగా వ్రాయఁబడినట్లు స్పష్టము. కాఁగా సంస్కృత మూలమందలి ఋక్కుల కనుగుణముగా 8వ ఋక్కున కనువాద పద్యమగు “యజ్ఞమున మీర లిద్దఱు” ఇత్యాది పద్యమును 137వ పద్యముగాను, 9వ ఋక్కున కనువాద పద్యమగు “గిరిశిఖ రాదుల నుండెడు” ఇత్యాది పద్యమును 138వ. పద్యముగాను మార్చి సరిచేసి ముద్రించుట జరిగినది. 9వ. ఋక్కునకు దేవత వాయువు. శ్రీ నేమానివారు “గిరిశిఖ రాదుల నుండెడు, వరసోమము దీసి మనుజవరు లందఱు నీ, కరమర లేకయె....” ఇత్యాదిగా వ్రాసిన వ్రాతప్రతి పద్యములో వాయుదేవ ప్రసక్తియే లేదు. వాయు శబ్ద పర్యాయ పదమేదియును లేదు. కావున “గిరిశిఖ రాదుల నుండెడు, వరసోమము దీసి మనుజవరు లనిలమ: నీ, కరమర లేకయె....” అని వాయుశబ్దకమైన “అనిల” శబ్దయుక్తముగా సంస్కృత మూలానుగుణముగా సవరించితిని. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేషవిషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 1:6-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పృథ్వీసూక్త (72-373-374-376-379 పుటలు) చూడవచ్చును. వ.గో.కృ.

తా స॒మ్రా॒జా వృ॒తాసు॑తీ య॒జ్ఞే॑ య॒జ్ఞా॑ ఉ॒పస్తు॑తా :

అ॒త్రే॒నోః క్ష॒త్రం న కు॑తశ్చనాదృ॒షే దే॒వత్వం॑ నూచి॒దాదృ॒షే ॥

131

(2) అద॑ర్శి గా॒తురు॒రవే॑ వరీ॒యసీ॑ ప॒థా² ఋ॒తస్య॑

సమ॑యం స॒ రశ్మి॒రిశ్చక్షు॑ర్మగస్య ర॒శ్మిభిః॑ :

ద్యు॒త్యం మి॒త్రస్య॑ సా॒దనమ॑ర్య॒ష్టౌ చరు॑ణస్య చ :

అథా॑ దధా॒తే బృ॒హదు॒త్క్యం॑¹ వ॒య³ ఉ॒పస్తు॑త్యం బృ॒హద్ వయః॑ ॥

132

(3) జ్యోతి॑ష్మతీమదితిం ధా॒రయ॑త్ పీ॒తిం స్వ॑ర్వతీ॒మా

సచే॑తే ది॒వేది॑వే జాగృ॒వాంసా ది॒వేది॑వే ,

జ్యోతి॑ష్మత్ క్ష॒త్రమా॑శాతే⁴ అది॒త్యా దాను॑నస్పతీ :

మి॒త్రప్ర॑యోర్వరుణో యాత॑యజ్ఞనో క॒ర్యమా॑ యాత॑యజ్ఞనః ॥

133

(4) అ॒యం మి॒త్రాయ॑ వరుణాయ॒ శంత॑మః సోమో

భూ॑త్వవపానే॒ష్వాభ॑గో దే॒వో దే॒వేష్వా॑భగః :

తం దే॒వాసో॑ జాషే॒రిత॑ విశ్వే⁵ అద్య॑ స॒జోష॑నః :

తథా॑ రాజానా కర॒థో యదీ॑ మహా⁶ ఋతా॑వానా యదీ॑మహే ॥

134

1. యజ్ఞోపవీతం. 2. వర్షాఋతస్య. 3. వయోఉప. 4. శాతేఽదిత్యా. (వా.ప్ర.) 5. విశ్వేఽదిత్యా. 6. మహాఋతావనా (వా.ప్ర.)

(5) యో మిత్రాయ వరుణాయ¹ విధజ్జనో² సర్వాణాం తం

పరి పాతో³ అంహసో దాశ్వాంసం మర్తమంహసః ।

తమర్తమాభి రక్షత్యజాయంతమను వ్రతమ్ ।

ఉత్తేర్య⁴ ఏనోః పరిభూషతి వ్రతం సోమైరాభూషతి వ్రతమ్ ॥

135

(6) సమో వివే బృహతే రోదసిభ్యాం మిత్రాయ వోచం

వరుణాయ మీహ్వా⁴షే సుమృశీకాయ మీహ్వా⁵షే ।

ఇన్ద్రమగ్నిముప స్తుహి ద్యుక్షమర్తమణం భగమ్ ।

ఛ్యోగ్భీవంతః ప్రజయా సచేమహి సోమస్యోతి సచేమహి ॥

136

(7) ఊతీ దేవానాం వయమిన్ద్రవన్తో మంసీమహి⁶ స్వయశసో మరుద్భిః ।

అగ్నిర్మిత్రో వరుణః శర్మ యంసన్ తదశ్యామ మఘవానో వయం చ ।

137

ఇతి

ద్వితీయోష్ఠకే ప్రథమోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

1. వరుణాయ, 2. పాతోఽంహ, 3. ఉత్తేర్యఏనోః, ((వా.ప్ర.)) 4.5. మీహ్వాషే. 6. స్వయశసో ((వా.ప్ర. సా.మా.))

సూక్తము—136

ఋషి—వరుచ్యేపుడు *

దేవత—మిత్రావరుణులు-6-7 లింగోక్త దేవతలు-†

- (1) క॥ మిత్ర యజమాన గణము క. మిత్రముగాఁ జేయువారు వేలుపు లగు నా
మిత్రా వరుణులకొఱకై, స్తోత్రములన్ హవ్యములను సూరు లిడరొక్కో! ॥ 139
- క॥ ఆ మిత్రా వరుణులు కరు, ఛామముగలవారు వృష్టి ఛారాకారులే
కామదులు కాన వారిని, సీమముతో నుగ్గడింతు నిండు మనమునన్ ॥ 140
- (2) ఊ॥ అల్లదిగో యుషస్సు కడు నందముగా వెలుగొందె సంతపన్
మెల్లంగ మానవాళియు కేల్కొనె సూర్యుని కాంతి పుంజముల్
చల్లవ శోభ నొందె బహుధంగుల మిత్ర భగార్యమోత్తముల్
తెల్లంగ వెలుచుండి రిక్క పెండు హవిస్సుల నెల్ల వారికై ॥ 141
- (3) చ॥ అజయుచు సర్వలక్షణ సమన్వితమై విలసిల్లు వేదికన్
స్థిరముగఁ గూరుచుండె గడు దేకువతో యజమానుఁ డచ్చటే
వరుణుడు మిత్రుడుం బలము వర్ధిలఁజేసెడు హవ్య మంతయుం
గరుణ దలిర్పఁ గుడి నిడి కాంతిని బొందుచు నుండు రెప్పుడున్ ॥ 142
- గీ॥ అర్యముం డను దేవత యభిలక్షనుల, కర్మ కనుగుణ మగునట్లు కార్యములకుఁ
బోవునట్లు లొనర్చుచుఁ బుణ్యలోక, భలము సంపించుచున్నాడు పరమమైత్రి ॥ 143
- (4) సీ॥ మేము గూర్చెడు భోమ సోమ రసం బెల్ల మిత్రా వరుణులచే మెచ్చఁబడును
జిత్రమో సోమంబు మిత్రా వరుణులచే దలచించి ప్రీతిగాఁ ద్రావఁబడును
నితర దేవతలచే మితిమీరునట్లులు పుష్టిద సోమంబు పొందఁబడును
యాగాభిరంజిత యజమాన తతిచేత నిష్టిద సోమంబు నీయఁబడును
- గీ॥ నఖిల సోమము దేవత లాదరించి, యిపుడె ద్రావుచునున్నార లెదను దలచి
సత్యముగలట్టి మిత్రుడఁ సత్యవరుణ! యభిమతము మాకు నీయరే! యధిక మీరు ॥ 144

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముఁ బునఁ కల్పిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడవగును. చ.గో.కృ.

† సంస్కృత మూలప్రతులలో 6-7 ముక్కులకు లింగోక్త దేవతలు దేవతలుగాఁ జేర్కొనుట జరిగినది. ఆంధ్రానువాదములో శ్రీ నేమానివారు ముక్కు లన్నింటికిని మిత్రావరుణులు దేవతలుగాఁజేర్పొనిరి. కాని 6-7 ముక్కుల కనువాద రూపములైన 146-147-148 పద్యాలలో మిత్రావరుణులే కాక తదితర విభిన్న దేవతలునైత ముఁకంకింపఁబడిరి. కావున 6-7 ముక్కుల లింగోక్త దేవతల విషయమై శ్రీ నేమానివారు వ్రాయకపోవుట పొరపాటు. చ.గో.కృ.

- (౭) క॥ రక్షించు నర్యముందు కడు. రక్షింతురు వరుణ మిత్ర రాజులు జనులన్
రక్షింతురు చారలె సం, రక్షకులయి మిత్ర పేర్లు రాజిని బ్రీతిన్ ॥ 145
- (౮) క॥ వరుణుని మిత్రుని పౌత్రా, కరులగు రవి రుద్ర నిశలఁ గాంచుచు నెలమిం
గరము నుతింపుచు నుంటిమి, వరము తొనంగుదురు మాకు వారలు బ్రీతిన్ ॥ 148
- గీ॥ అర్యముని నగ్నిదేవుని నమరనాథు, భగుని నుతియించుచున్నాము పరమ భక్తి
వారి మూలంబునంజేసి వలసినంతఁ, బుత్ర పౌత్రాభి సంవృద్ధి పొనఁగు మాకు ॥ 147
- (౯) క॥ సుతులన్ సంతృప్తింగను, మతిమన్మారుత గణంబు మాకుఁ గలుగుటన్
మితలేని క్షీర్తిఁ బొందుచు, నతిశయ సుఖసాధనంబు నందుదు మెప్పుడున్ ॥ 148

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుత్తిముక్తాయమాన భగవత్పాదారాధక
నేమాని వంశ సంతాత వేంకట సరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
ద్వితీయాష్టకమునఁ బ్రథమాధ్యాయము
సమాప్తము

సమూల
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత
ఋగ్వేద-సంహితా

ప్రథమ మండలమ్

ద్వితీయోష్ఠకః—ద్వితీయోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—137

ఋషిః—పరుచ్ఛేపో దైవోదాసిః *

దేవతా—మిత్రావరుణౌ

చందః—అతిశక్వరీ

(1) సు॒పు॒మా॒ యా॑త॒వ॒ద్రిభ్యో॑శ్రే॒తా మ॑త్స॒రా¹ ఇ॒మే సో॑మా॒సో మ॑త్స॒రా² ఇ॒మే ।

ఆ రా॒జానా॑ దివిస్సృ॒తా³ కస్మ॒త్రా గ॑న్త॒మున॑ నః ।

ఇ॒మే వాం మి॒త్రావ॑రు॒ణా గ॑వా॒శిరః॒ సోమాః॑ శు॒క్రా గ॑వా॒శిరః॒ ॥

1

(2) ఇ॒మ⁴ ఆ యా॑త॒మిన్ద॑వః॒ సోమా॒సో ద॑ధ్యా॒శిరః॒ సు॒తాసో॑ ద॑ధ్యా॒శిరః॒ ।

ఉ॒త వా॑ము॒షసో॑ బుధి॒ సాత॑ం సూర్య॒స్య ర॑శ్మిభిః ।

సు॒తో మి॒త్రాయ॑ వరు॒ణాయ॑ పీ॒తయే॑ చారు॒త్రతాయ॑ పీ॒తయే॑ ॥

2

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1,2. మత్సరా ఇమే. 3. స్మృతాస్త్రాగన్త. 4. ఇమసః. (వా.ప్ర.)

(3) తాం వాం ధేనుం న వాసరీమంతుం దుహస్త్వద్విభిః సోమం దుహస్త్వద్విభిః ।

అస్మత్రా గన్తముప నో కర్వాత్సా సోమపీతయే ।

అయం ¹వాం మిత్రావరుణా వృధిః సుతః సోమ² ఆ పీతయే సుతః ॥

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—ద్వితీయాధ్యాయము

సూక్తము—137

ఋషి—పరుచ్చేపుడు*

దేవత—మిత్రావరుణులు

(1) చ॥ దివమున రాజచంద్రముల దీప్తి వహించెడు మీ నిమిత్తమై

నవనవ సోమవేల్లికల నవ్య రసంబును దీసి దాన సం

స్తవమును గన్న దుగ్ధముల సమ్మతి జేర్చుచు నుంచినారమో

సవన రసజ్ఞుడా! వరుణ! చక్కని మిత్రుడ! రండు! మీ రొగిన్ ॥

1

క॥ తక్కిన సోమముకంటెను, నెక్కువ సంతుష్టి జేయు నిది మీకు ముదం

బక్క-జముగఁ బుట్టించుం, జక్కని రస మెల్లఁ 1ద్రావఁ జనుదెం డిటకున్ ॥

2

1. వాం (వా.వ.సా.మా.) 2. సోమపీతయే (వా.వ.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. ద్రావఁజనుడి మీరల్ (కొ.పా.)

- (2) చ॥ అతిఘనమైన సోమమును నశ్యములం జితుకంగఁగొట్టి యా
హితరస మెల్లఁ దీసితి మహీనత దాని దధిన్ ప్రశస్త మౌ
నతి నుతిఁ జేర్చినారము మహాత్మః దివాకరః కల్యకాంతి వి
స్తృతియును దానిపైఁబడెడుఁ దేకువ మీరలు వచ్చి ద్రావరే ॥

3

- (3) క॥ పా లిచ్చునట్టి గోవుల, పాలెల్లఁ బిదుకునట్లు పండితవర్యుల్
చాలఁగ సోమముఁ దెచ్చుచు, నోలి రసము దీసి యిచట నునిచిరి వేడ్కన్॥

4

సూక్తమ్—138

ఋషిః—పరుచ్చేపో దైవోదాసిః*

దేవతా—పూషా

ఛందః—అత్యష్టిః

- (1) ప్ర॒ప్ర॒ పూ॒ష్టస్తు॒విజా॒తస్య॑ శ॒స్యతే॑ మహీ॒త్వమ॑స్య

తవ॒సో న త॒న్దతే॑ స్తో॒త్రమ॑స్య న త॒న్దతే॑ ।

అ॒ర్చామి¹ సు॒మ్నయ॑న్నహ॒మన్త్యా॑తిం మ॒యోభు॑వమ్ ।

వి॒శ్వస్య॑ యో మన² ఆయు॒యవే॑ మ॒ఖో దే॒వ³ ఆయు॒యవే॑ మ॒ఖః ॥

4

- (2) ప్ర॒ హి త్వా॑ పూ॒షన్న॒జిరం॑ న యామ॒ని స్తోమే॑భిః

కృ॒ణ్వ⁴ ఋ॒ణావో॑ యథా॒ మృధ⁵ ఉ॒ష్టో⁵ న పీ॒వరో॑ మృధః ।

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. అర్చామి, 2. మనఃఆయు, 3. దేవతాయు, 4. కృణ్వఃఋణావో, 5. మృధఃఉష్టో, (ద్రా.ప్ర.)

హవే॑ యత్ త్వ॑ మయో॑భువం దే॒వం స॒ఖ్యాయ॑ మ॒ర్త్యః ।

అస్మా॑కమా॒జ్ఞాషాన్ ద్యు॑మ్ని॒నస్కృ॑తి వాజే॑షు ద్యుమ్ని॒నస్కృ॑తి ॥

5

(3) యస్య॑ తే పూ॒షన్ తృ॒భ్యే వి॒పస్య॑వః క్ర॒త్వా

చిత్ సన్తో॑వసా బుభు॒జిర॑ ఇతి॒ క్రత్వా॑ బుభు॒జిరే॑ ।

తామను॑ త్వ నవీ॑యసీం ని॒యుతం॑ రా॒య॒ ఈమ॑హే ।

అహే॑ళమాన॒ ఉరు॑శంస సరీ॒ భవ వాజే॑వాజే సరీ॒ భవ ॥

6

(4) అస్యా॑ ఊ॒ షు ఇ ఉ॒ప సా॒తయే॑ భు॒వో యహే॑ళమానో

రరి॒వాగ్ం॑ అజా॒శ్వ శ్రవ॑స్యతామజా॒శ్వ ।

ఓ షు త్వా వవృ॑తీమహి ప్రో॑మేభిర్దన్మ సాధు॑భిః ।

నహి॑ త్వ పూ॒షన్మతి॑మన్య॒ ఆఘృ॑ణే న తే స॒ఖ్యమ॑పహ్నావే ॥

7

1. భుజిర్వృజితి, 2. రాయశ్చమహే. 3. మాన్యకూరు 4. అస్యాన్యకూషుణ్యకవ 5. రరివాగ్ంస్అజాశ్వ 6. పూషన్మతి

సూక్తము—138

ఋషి—పరుచ్చేపుడు *

దేవత—పూష †

- (1,2) సీ॥ పోషకుం డగు గొప్ప పూష బలంబును నుతియింపకుండునే మతియుతుండు
 స్తుతియింపబడి వాడు సుఖము నందించుచుఁ గాపాడకుండునే కరుణ మమ్ము
 నాజికిం బోయెడు నశ్వంబులాగున రాకుండునే యిష్టి రాజికొఱకు
 నొంటె భారము మాట్కి యుద్ధవీరుల ననిఁ గడతేర్చుకుండునే గణన కెక్కఁ
 గీ॥ గడుఁ బ్రకాశించువాడును గడు సుఖంబు, నిచ్చువాడును నుతులను మెచ్చునట్టి
 వాడని తలంచి పూషను వేడుచుంటి, గాన శత్రుజయంబులు కలుఁగు నాకు ॥

5

- (3) చ॥ హితకర మైన కర్మము నహీనముగా నొనరించి మానవుల్
 స్తుతులను 1జేసి యెట్టు లతిసుస్థిర సౌఖ్యముఁ బొందుచుందురో!
 యతులితరూప! మాకు ధన మంతయు నీయుము 2నల్లె యాజిలోఁ
 బలివయి యుండి శత్రువులఁ బాఱఁగఁద్రోలు కడంకతోడుతన్ ॥

6

- (4) చ॥ అజహయ! నీవు మాకడకు నంచిత మంగళ మీయ వచ్చి నీ
 యజనముఁ జేయువారలకు నన్న మొసంగుచునుండి యెప్పు నీ
 భజనము చేయుచుండు మముఁ బాయక యుండుము సర్వవేళలన్
 నిజముగ నీకు భక్తులము నీ కృత కార్యము చాటకుందుమే! ॥

7

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటోన్మాదు (372-373-374-378-379 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† ఈ సూక్తమునకు దేవత పూషగా సంస్కృతమూలము లన్నింటను గలదు. ఆంధ్రానువాద పద్యములందును పూష గానే పేర్కొనెను. కాని దేవతను వ్రాయుటలో “పూషణుడు” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి-ఇది సరికాదు. వ.గో.కృ.

1. నీకుఁ జేసి యతిసుస్థిర. 2. యర్థ భూమిలో (ప్రా.ప్ర.పా.) ఈ రీతి పద్యమునఁ బై : పరణలు చేయకున్నచోఁ బద్యభావ మస్పష్టమై సమన్వయ రహితముగ నుండును. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్ — 139

ఋషిః—పరుచ్ఛేదో దైవోదాసిః *

దేవతా--1-విశ్వేదేవాః. 2-మిత్రావరుణౌ, 3-5, అగ్నినౌ, 6-ఇంద్రః.

7-అగ్నిః. 8-మరుతః. 9-ఇంద్రాగ్ని. 10-బృహస్పతిః. 11-విశ్వేదేవాః.

ఛందః—అత్యష్టిః. 5-బృహతీ. 11-త్రిష్టుప్.

(1) ఆస్తు త్రౌషబ్ పురో¹ అగ్నిం యో దధ² ఆ ను

తచ్చురో³ దివ్యం వృణోమహ³ ఇన్ద్రోదాయా వృణోమహే ।

యద్ద త్రాహా వివస్వతి నాథా సంధాయ నవ్యసి ।

అథ ప్ర సూ న⁴ ఉప యను కీతయో దేవాగ్ం⁵ అచ్ఛా న కీతయః ॥

8

(2) యద్ద త్యన్మిత్రావరుణావృతాదధాదధా⁶

అన్యతం సేవన మన్యునా దత్తస్య సేవన మన్యునా ।

యువోరిత్యాధి సద్యస్సవశ్యామ హిరణ్యయమ్ ।

కీమిశ్చన మనసా సేవభిరక్షభిః సోమస్య సేవభిరక్షభిః ॥

9

(3) యువాం స్తోమేభిరేవయన్తో⁷ అశ్వినా యస్త్వావయస్త

ఇవ శ్లోకమాయవో యువాం హవ్యాభ్యామయదః ।

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373 374-376-379 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. పురోఽగ్నిం. 2. దధతాను. 3. మహాశిష్ట్య, 4. సూనసవ, 5. దేవాగ్ంఽఅచ్ఛా, 6. దధాదేఽ అన్యతం 7. యన్తోఽశ్వినా శ్వావయస్తావ (వా.ప్ర.)

యు॒వోర్వి॒ర్వా॒నా¹ అ॒ధి క్ర॒యః పృ॒త॒శ్చ వి॒శ్వ॒మే॒వసా॑ ।

ప్ర॒హ॒యతే॑ వాం ప॒వయో॑ హి॒ర॒ణ్య॒యే ర॒థే ద॒స్రా హి॒ర॒ణ్య॒యే ॥

10

(4) అ॒చేతి ద॒స్రా వ్య॒గ్నాక॑మృ॒ణ్యభో॑ యు॒శ్శతే॑ వాం

ర॒థ॒య॒జ్ఞో ది॒విష్టి॑వ్య॒చ్ఛస్మా॒నో ది॒విష్టి॑సు ।

అ॒ధి వాం స్థా॒ను వ॒స్తురే॑ ర॒థే ద॒స్రా హి॒ర॒ణ్య॒యే ।

వ॒తేవ॑ య॒న్తావ॑సు॒తాస॒తా ర॒జోఽజ్ఞా॑సా॒తాస॒తా ర॒జః ॥

11

(5) శ॒చీభి॑ర్వః శ॒చీవ॑సూ ది॒వా చ॒క్రం దశ॑స్యతమ్ ।

మో వాం రా॒తియ॑వ వ॒సత్ క॒వా చ॒నాన్మ॑వ రా॒తిః క॒వా చ॒న ॥

12

(6) వృ॒షన్వి॑చ్ఛ్ర వృ॒షపా॑తాన॒ ఇ॒న్ద్రవ॑ ఇ॒మే సు॒తా

అ॒ద్రి॒షు॒తాన॑³ ఉ॒ద్విద॑స్సు॒భ్యం సు॒తాన॑⁴ ఉ॒ద్విదః॑ ।

తే త్వా⁵ మ॒న్తస్తు॑ దా॒వనే॑ మ॒హే చి॒త్రాయ॑ రా॒ధనే॑ ।

గీ॒ర్విర్గి॒ర్వాహః॑ స్త॒వమా॑న⁶ అ॒గహి॑ సు॒మృశి॑తో వ⁷ అ॒గహి॑ ॥

13

(7) ఓ॒ మా వో⁸ అ॒గ్నే శృ॒ణు॒హి త్వ॑మీ॒తో దే॒వేభ్యో

బ్ర॒హ॒మి య॒జ్ఞీయే॑భ్యో రా॒జభ్యో॑ య॒జ్ఞీయే॑భ్యః ।

1. వి॒ర్వాస॑అధి (వ్రా.ప్ర.) 2. పా॒తాన॑శ్చ॒వ్యవ॑స॒మేసు॒తా. 3. తా॒స్యఉ॒ద్వి. 4. సు॒తాన॑శ్చఉ॒ద్విదః (వ్రా.ప్ర.) 5. త్వా (సా.)

6. మా॒వస॑అగహి. 7. స॒వ. 8. వో॑సఅగ్నే. (వ్రా.ప్ర.)

యద్ద త్యామణ్ణి¹రోభో² ఛే³నుం దేవా⁴ ఆదత్తన ।

వి తాం ముక్తే² అర్చమా కర్త³ సదాగ్³ ఏష తాం వేద మే సదా ॥

14

(8) మో షు వో⁴ అన్మదభి తాన్తి హంస్యా సనా భూచన్

ద్భుహ్మోని మోత జానిపురస్మత్ పురోత జానిభుః ।

యద్ వట్పిత్రం యుగేయుగే నన్యం మోషాదమర్చమ్ ।

అస్యాసు కన్మరుతో యచ్చ మష్టకం దిశ్మతా యచ్చ మష్టకమ్ ॥

15

(9) చద్యత్ హమే జనుషం భార్యో⁵ అణ్ణిరాః ప్రియమేభః

కణ్ణో⁶ అత్రిర్మనుస్విమస్తే మే భార్యే మనుస్విభుః ।

తేషాం దేవేష్వాయతిరస్మాతం తేషు నాభయః ।

తేషాం పదేన మహ్య నమే గిరేన్ద్రాగ్ని⁷ అ నమే గిరా ॥

16

(10) హోతా యక్షద్ పనినో వస్త్ర వార్చ్యం బృహస్పతిర్వజతి

వేనో⁸ ఉక్షభిః పురువారేభిరుక్షభిః ।

జగ్ముభ్యా దూర⁹ ఆదిశం శ్లోకమద్రేరహ త్మనా ।

అధారయదరరిన్ద్రాని సుత్రతుః పురూ సద్మాని సుత్రతుః ॥

17

1. దేవాఆదత్తన 2. ముక్తేఆర్చమా 3. సదాగ్ఏష 4. మోషువోఆన్మ 5. భార్యోఆణ్ణిరా 6. కణ్ణోఆత్రి

7. గిరేన్ద్రాగ్నిఆనమే 8. వేనోఉక్షభిః 9. దూరఆదిశం. (వా.ప్ర.)

(11) ‡యే దేవాసో దివ్యేకాదళ స్థ పృథివ్యామధ్యేకాదళ స్థ ।

అప్పుక్షితో మహినై కాదళ స్థ తే దేవాసో యజ్ఞమిమం ఆషవ్యమ్ ॥

18

సూక్తము—139

ఋషి—వరుచ్చేపుండు*

†దేవత—1. విశ్వేదేవతలు అగ్నింధ్ర వాయువులు 2.మిత్రా వరుణులు 3.4.5.అశ్వదేవతలు
6.ఇంద్రుడు 7.అగ్ని 8.మరుత్తు 9 ఇంద్రాగ్నిలు 10.బృహస్పతి 11.విశ్వేదేవతలు

(1) ‡॥ అనలుని బ్రణుతించుటచే, ఘనబలముం బొంది వాయు ఘన వాహనులన్
మనన మొనర్చుచు వారికి, వినిపించుచు నుంటి నాదు వినుతుల నెల్లన్ ॥

8

‡ ఈ 11వ ఋగ్వక్తమునుగూర్చి యాస్కుని యభిప్రాయమును శ్రీ నేమానివారు తమ యనువాద పద్యముకడ (25వ పద్యము) పుటనోటులో వ్రాసిరి. శ్రీ నేమానివారి పుటనోటు క్రిందనే యసలీ ఋగ్వేదవతలగూర్చియు జగర్వ విశేషములగూర్చియు సప్రామాణికముగఁ జర్చించి (431-432-433 పుటలు)వివరించితిని. పాఠకు లీ సూక్తమునకున్న యాంధ్రానువాదము సందర్భముగా పుటనోటుగా నేనిచ్చిన నా పరిశోధనాత్మకమై ఆర్ష ఖగోళ విజ్ఞానపరమైన విమర్శను జదువుకొనవలయును. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుట నోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

† దేవతల విషయమై యాంధ్రానువాద గ్రంథము వ్రాతప్రతిలోఁ (1వ మండలము 2వ సంపుటము 57వ పుటలో)దొలుత విశ్వేదేవతలని పేర్కొని 1వ ఋక్కునకు అగ్ని ఇంద్ర వాయువులని కూడఁ జేర్కొనఁబడెను. విశ్వేదేవతల పేరున నగ్నింధ్ర వాయువుల పరిగృహీతులగుదు రనుకొన్నచో నీ దేవతలు తొలి ఋక్కున కనువాదపద్యములు రెండింటిను(8-9వ పద్యములు)జేర్కొనఁ బడిరి. 11వ ఋక్కునకు విశ్వేదేవతలని యాంధ్రానువాద గ్రంథమున సంస్కృతములోవలెనే గలదు. విశ్వేదేవతలు మొత్తము పద ముగ్గురని యాస్కాచార్యులు కొందఱు భావించిరి. వీరిలో నింద్రాగ్నులతోపాటు సూర్యుఁడు పైతము పరిగ్రహింపఁబడెను. ఈ విషయమై 11వ ఋగనువాద పద్యముల పుటనోటులోనే శ్రీ నేమానివారు తెల్పిరి. కాని యీ సూక్తము రెండవ ఋక్కున కొంద్రానువాదము తొలిపద్యము (10వ పద్యము)లో దేవతగా సూర్యప్రసక్తిని వారే చేయుటవల్ల నిది తెలియును. 3-5-8 ఋక్కుల కనువాదపద్యములు చూచినయెడల 3వ ఋగనువాద పద్యద్వయములోను (12-13 పద్యములు) 5వ ఋగనువాద పద్యములోను (17)అశ్వదేవతలు, 8వ ఋగనువాద పద్యములలో రెండింటిలోను (18-19 పద్యములు) నింద్రుఁడును దేవతలని తేటతెల్లమగును. కాని యాంధ్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో 3-4-6 ఋక్కులకు నశ్వదేవతలని ఋగంతర్గత దేవతా ప్రసక్తులకు భిన్నముగా వ్రాయఁబడినది. కావున, 3,4,6 అశ్వదేవతలని వ్రాతప్రతిలో నున్నదానిని 3,4,5 లుగా నవరించుట జరిగినది. మిగిలిన దేవతల విషయమై సంస్కృతాంధ్రములలో భిన్నత్వము లేదు. తొలి ఋక్కు ననువదించుటలో విశ్వేదేవతల పరముగా నగ్నింధ్ర వాయువులను బరిగ్రహించుటలో శ్రీ నేమానివారు సాయన భాష్యము ననుసరించినట్లు కన్పట్టును. అనలు విశ్వేదేవతల విషయమును వారి సంఖ్యా పరిమితి విషయమును వేద విజ్ఞానము దృష్ట్యాను నార్ష ఖగోళ విజ్ఞానము దృష్ట్యాను జాల లోతుగా నంతరాంతరములలోనికి వెళ్ళి పరిశోధింప వలసియున్నది. ఈ 139వ సూక్తములోఁ జేర్కొనఁబడిన దేవత లందఱును విశ్వేదేవతలని శ్రీ నేమానివారు భావించినట్లు తోచును. వ.గో.కృ.

- గీ॥ ఇంద్రవాయువులారా: మిమ్మిష్టిలోన, నుతులఁ గొనియాడుచుంటి నా నూత్నవాక్కులన్ని విని మే మొనర్చెడు నఖిల కర్మ, జాల మెల్లను మీకయి గ్రాలుఁగాదె: ॥ 9
- (2) క॥ వరుణుడ: మిత్రుడ: మీరలు, కర ముదకము నింకఁజేసి ఖరకరుని లన త్కరముల దాని నొసంగుచు, స్థిరము ప్రకాశించుచుండి చేయరె: కాంతుల్ ॥ 10
- గీ॥ మీ హిరణ్మయరూపం బమేయ యాగ, కర్మముల మానసంబునఁ గనులు తొట్టి యింద్రియంబులచేతను నినుమడించు, భక్తితోఁ జూచుచున్నాము భవ్యులారా: ॥ 11
- (3) చ॥ స్తవముల మిమ్ము వక్యలుగఁ దప్పకఁ జేసికొనంగ నెంచి యుత్సవ విభవాభిరాములయి సారెకు హవ్యముఁ జేతఁగొంచు మీ యవనము గోరి భక్తజను లందఱు మిమ్ము నుతించి యన్నమున్ ద్రవిణముఁ బొందుచుండెదరు ధారుణి నశ్వసులారా: వేడ్కమై ॥ 12
- క॥ అధిక బలాశ్వులు : మీరలు, ప్రథిత హిరణ్మయచిత్తంబు ప్రకృతిని ఘనమా మధుపూర్ణరథముపైఁ గడు, మధురాన్నంబుంచుకొనుచు మఱియుం జనుఁదీ: ॥ 13
- (4) ఉ॥ సారథు లెల్ల మీ రథము చక్కఁగఁ ద్రోలుచు నశ్వలారా : యీ ధారుణిఁ గల్గి యజ్ఞముల దగ్గఱ భూమికి వచ్చుచుంటు మే మారసి యుండలేదె : యది యంతట విస్తృత మౌ మహా వీరుల చిత్ర కార్యముల వీనులఁ బెట్టని వార లుందురే : ॥ 14
- చ॥ యుగమును బెట్టి కట్టుటకు నున్నతాప్తములన్ వెలుంగుచున్ సౌగసగు యాన మల్లదిగొ: చూడుడు : మీరలు వర్ష వారులం దగునటుఁ జేయచుం గడు నధర్మపరాయణ శత్రుమండలిన్ మగఁటిమిఁ గొట్టి యారథము మానక యెక్కురె : యశ్వదేవతల్ : ॥ 15

పాఠాంతరము

- *చ॥ కడు నవలం బహీన మగు ఖస్థలి నాకము నేగువారి కెప్పుడు రుజువెట్టు శత్రువులఁ బొల్పుగఁ గొట్టి సమస్త జీవి కిం పడరఁగ జీవనంబయిన యంబువు లిచ్చిన మీర లశ్వ లిప్పుడు వెన రండు: 2 కాప్తముల నొప్పెడు బంగరు తేరుపైఁదగన్ ॥ 16

1. కాష్టత్రయంబుగల్గి మీ. సౌగసగు (తొ.పా. గణభంగము)

* ఈ పాఠాంతర పద్యము శ్రీ పి. రమణమూర్తిగారు రచించినట్లు వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము, 59వ పుట) నాంగ్లములో By P. Ramana Murthy అని వ్రాయఁబడియున్నది. శ్రీ నేమానివారి యీ శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతి 2-3-4-సంపుటములలోఁ గొన్ని కొన్ని పుటలకు శ్రీ రమణమూర్తిగారు లేఖకులు. వ.గో.కృ.

2. కాష్టత్రయముం గల (తొ.పా.)

- (5) ఉ॥ పెక్కగు మా సుకర్మలను బ్రీతినిఁ బొందుచు నెల్లవేళలం
జక్కని కామితంబుల నొసంగుడు! ద్రులు! యాగకర్మలం
దక్క కొనర్చినన్ మఱియుఁ దప్పిన వానినిఁ దత్ఫలంబులన్
మిక్కిలి యిచ్చియున్నయెడ మీకు హవిస్సుల మే మొసంగమే! ॥ 17
- (6) చ॥ బలమును గల్గఁజేయునది పర్వత జన్యము ప్రాణికోటికిన్
జలదమునై న సోమమును జారుతరంబుగ రాలఁద్రచ్చఁగాఁ
గలుగు రసంబు నీకయి 1యకంపనలీలల నుంచినార మా
చెలగు రసంబుఁ ద్రావి హరి : చేయుత మమ్ము భనాధినాథులన్ ॥ 18
- క॥ స్తుతివాక్యము లెల్లను ద, న్మతిలో నిడుకొనుచుఁ బ్రీతి మా కర్మలలోఁ
దత సుఖము నీయఁగూరిమి, సతతము విచ్చేయుఁగాక! శక్రం దెలమిన్ ॥ 19
- (7) క॥ తప్పక మా నుతులన్ విని, యొప్పుగు మా హవ్యములను నొనరఁగఁగొని నీ
విప్పుడె యమరుల కీయుము! చెప్పదరమే! నీ మహత్వ చేష్టలు వహ్ని : ॥ 20
- ఉ॥ దేవత లంగిరస్సులకు ధేనువు నీయఁగ దాని నర్యముం
దే విధి నైనఁ బాల్పితికి యాయఁడె నీకును దేవతాళి కా
గోవున దేవ : నేడు నొగిఁగూరిచి నీకయి పాలు తీయ న
ద్భావముతోడ నిల్పితిమి దాని పయస్సులఁ ద్రావ రావోకో! ॥ 21
- (8) సీ॥ నిత్యమై సత్యమై నిరతము వెల్గెడు మీ బలం దేవేశ మెఱయుఁగాక!
మీ దయావశమున మీదగు ధనమెల్ల నందంబుగా వృద్ధి నొందుఁగాక!
బహుపురాతనమైన ప్రాణిసంఘంబంత నుచ్చస్థితిని వెల్గుచుండుఁగాక!
మరణ వర్జితములు మనుజు దుర్లభములౌ గ్రామపత్తనములు గలుగుఁగాక!
గీ॥ గష్ట సంపాద్యమును శత్రుగణమువలన, హింసఁబొందంగఁ దగనది యిపుడు మీకుఁ!
గలుగు ధనసంచయము మాకుఁ గలుగనిచ్చి, ఘన మరుత్తులు! మీరలు కనుఁడు కీర్తి ॥ 22

(9) క॥ మను వంగిరన్ను దధ్యజ్ఞే, మునికణ్వుం డ్రతిమౌని ముఖ్యులు నాదౌ
జననం బెఱింగియుందురు, మునులకు నాపైని జెత్తి పూర్ణ మగుగదా: ॥ 23

క॥ కాపున మా సవనంబులు, జీవనములు ఋషిగణంబు జేరుచు నుంటన్
బావనములై న నుతులం, బావక! హరి! మునుల నెల్లఁ బ్రస్తుతిఁ జేతున్ ॥ 24

(10,11) సీ॥ హోతయాజ్యఁ బఠించు భూతదేవతలకుఁ గోరినసోమంబు గూర్చుచుండు
నమరుల దయగోరు 1నధ్వర్యుఁ డేవేళ సీమముతో నిష్ఠి నెఱపుచుండు
సోమఘట్టనజన్య సుందరశుభశబ్ద మధ్వర్యుఁ గర్మకు ననువుచుండు
నధ్వర్యుఁడేవేళ నభిషవసాధక సద్యాదులను గూర్చ జరుగుచుండు
గీ॥ †దివిని పదునొకండ్రు భువిని నేకాదళ, యంతరిక్షమందు సంతసంఖ్య
గలిఁగినట్టి యమరగణమ2: మా హవ్యంబు, నొంది చాలఁ దుష్టి నందవలదె: ॥ 25

క॥ ముప్పదిముగ్గురు వేల్పులు, తప్పక మా యజ్ఞమునకు దయచేసి ముదం
బొప్పఁగ హవ్యముఁగొని మా కెప్పరసున నై న ధనము నీయుండు మీరల్ ॥ 26

1. అధ్వర్యుఁడు=బృహస్పతి (10వ ఋక్కునకు దేవత బృహస్పతి యని గతములోనే పేర్కొనఁబడెను.) ప.గో.కృ.
2. ఇక్కడ నిండ్ర గణమునకు మారు “నలల” ము ప్రయుక్తమయినది. ప.గో.కృ.

† ఈ ముప్పదిముగ్గురు దేవతలు ఒక్కొక్క పదకొండుగు రొక్కొక్క దేవతలో సంతర్భూతు లగుచున్నారని యాస్కా-
చార్యులు నిర్ణయించి యా ముగ్గురును నిండ్రుఁడు, సూర్యుఁడు, అగ్ని, అని సిద్ధాంతము చేసినారు. (నే.వేం.న.శా.)

వివేచన:—139వ సూక్తములోని 11వ ఋక్కునకు “విశ్వేదేవతలు” దేవతలుగాఁ బేర్కొనుట జరిగినది. వాస్తవమునకు
వేద వాఙ్మయమును బరిశీలించుచో వీరు వీరు విశ్వేదేవత లని ఒక పరిమితమైన నిర్ణయముతోఁ గూడిన నిర్వచన మున్నట్లు
కనపడదు. “యే దేవాసో దివ్యేకాదశస్థ పృథివ్యా” ఇత్యాదిగాఁగల ఋక్కులో దేవతలు ముప్పదిముగ్గురు మాత్రమేయని వారిలోఁ
బదకొండుగురు దివియందును బదకొండుగురు భువియందును బదకొండుగురు అంతరిక్షమందును నుండు రనియు నీ ముప్పది
ముగ్గురు దేవతలలోను ఇండ్ర, సూర్య, అగ్నులుకూడ సంతర్భూతులై వున్నారనియు యాస్కాఁడు నిర్ణయించెను. ఏది యేమైనను
అసలీ ఋక్కును వేదభాష్యకర్త లెవ్వరును ససిగా నర్థము చేసుకొన్నట్లు కనపడదు. వాస్తవము పరిశీలింపఁగా “అనంతా వైదేవాః”
అని వేదము పేర్కొన్నట్లు “అనంతా వైదేవాః” అని దేవత లనంతముగ నున్నట్లు పేర్కొనుట జరిగినది, వేద వాఙ్మయములో
వివిధ సూక్తములకు ఋక్కులకుఁ బేర్కొనఁబడిన దేవతలు సహస్రాధికులుగాఁ గలరు, ఒక్క శుక్ల యజుర్వేదములోనే అయిదు
వందలకుఁ బైగా దేవతలు పేర్కొనఁబడిరి. వేదము లన్నింటిలోను పేర్కొన్న దేవతలను గణించుచో దేవతలు సహస్రాధికులగుట
చాల సులభము, ఋగ్వేదమందును సనేక వందల దేవతలు పేర్కొనఁబడిరి, అయినప్పడు “యేదేవాసో దివ్యేకా దశస్థ పృథివ్యా”
ఇత్యాదిగాఁగల ఋగ్వేద మంత్రములో దేవతల సంఖ్యను ముప్పది మూడుకుఁ బరిమితము చేయుట జరిగినదనియు వారును దివి,

వృథివి అంతరిక్షములకు మాత్రమే పరిమితమనియు యాస్కాచార్యాదులు పేర్కొనుట చాల విద్వారముగ నున్నది. ఈ సృష్టిలో దివి వృథివి అంతరిక్షములు తప్ప మరి పేరుగా లోకములు లేవా? అక్కడ దేవతలు లేరా? ఈ విషయమును వేదమే ఆమోదింపదు. కాగా “యే దేవాసో” ఇత్యాదిగాఁ గల ఋక్కులోఁ జేర్కొనఁబడిన ముప్పది ముగ్గురు దేవత లెవరో యాస్కాదులు సరిగా గుర్తించలేదనియు నీ ఋక్కునకు సరైన అర్థమునే వారు గ్రహించలేదనియుఁ జెప్పవలసి యున్నది. ఇది విష్ణు, బ్రహ్మ, మహేశ్వరులను వర్ణించు ఋక్కు. ఇది విషమచ్ఛందో గతము. విష్ణువు ఏకాదశ రూపుఁడుగా, బ్రహ్మ ఏకాదశ రూపుఁడుగా మహేశ్వరుఁడు ఏకాదశ రూపుఁడుగా భూమండలము మీఁదనున్న వారికి గోచరించునని పరమ వైజ్ఞానికముగా నిందులోఁ జేర్కొనుట జరిగినది. “దివ్యేకాదశస్థ వృథివ్యా” అన్నప్పుడు “దివి” శబ్దమునకు స్వర్గమని కాక “పవిత్రత కల” అని యర్థము. ఏకాదశ రూపుఁడైన శ్రీ మహా విష్ణువు వృథివి మీఁద నున్నవారికిఁ బదకొండు విధములుగాఁ గన్పించునని యర్థము. ఇక్కడ మహావిష్ణువు ఆషాఢ శుద్ధ ఏకాదశి మొదలు శయనుఁడుగాఁ గ్రహమముగా వివిధ భంగిమలలోఁగాననగును (1) ఆషాఢ శుద్ధ ఏకాదశి (2) ఆషాఢ బహుళ ఏకాదశి. (3) శ్రావణ శుద్ధ ఏకాదశి. (4) శ్రావణ బహుళ ఏకాదశి. (5) భాద్రపద శుద్ధ ఏకాదశి. (6) భాద్రపద బహుళ ఏకాదశి. (7) ఆశ్వియుజ శుద్ధ ఏకాదశి. (8) ఆశ్వియుజ బహుళ ఏకాదశి. (9) శాస్త్రీక శుద్ధ ఏకాదశి. అని చాతుర్మాస్య ఏకాదశులను చేర్కొందురు. శాస్త్రీక శుద్ధ ఏకాదశిని “ఉత్తానైకాదశి” అని యందురు. ఈ దినమున విష్ణువు నిద్ర నుండి మేల్కొంచినట్లు మహావిష్ణు నక్షత్రములు మనకు గోచర మగును. (10) శాస్త్రీక బహుళ ఏకాదశినాఁడు ఒకానొక విశిష్టోత్సా నుఁడై మహావిష్ణువు నక్షత్ర రూపములోఁ గనిపించును. వైకుంఠైకాదశిగా సుప్రసిద్ధమైన (11) పుష్య శుద్ధ ఏకాదశినాఁడు మహా విష్ణువు సరిగా స్వస్వరూప భంగిమలో దృగ్గోచరుఁడగును. ఈ వైకుంఠైకాదశినాఁడే వైకుంఠలోక ద్వారములు తెరుచుకొనునని విజ్ఞులు భావించురు. దీనినే ముక్కోటి ఏకాదశి అందురు. శ్రీ మహా విష్ణువు శయనాది రూపములతో మొదలై వివిధ రూపము లలో నిద్రనుంచి మేల్కొంచి ఉత్తానుఁడై నిలిచి ఆభయ హస్తముతోఁ గన్పించునట్లు విష్ణు నక్షత్రములు క్రమ రూపమును చాలుటలో నీపదకొండు ఏకాదశులు ప్రత్యేకత వహించును, కావున మహావిష్ణువు ఏకాదశ రూపుఁడుగా ఋగ్వేద మంత్రములోఁ జేర్కొనుట జరిగినది. ఋక్కులోని “దివి” శబ్దమునకు స్వర్గమని యర్థము చెప్పరాదు. స్వర్గలోకము పేరు. వైకుంఠలోకము పేరు. స్వర్గలోకాధిపతి ఇంద్రుఁడు. వైకుంఠాధిపతి మహా విష్ణువు. కాగా ఈ ఋక్కులో “దివి” శబ్దమునకు “పవిత్రమైన” అనియే అర్థము. “మధ్యేకాదశస్థ అప్పి శీతో” అన్న వాక్యముతోఁ బదకొండు విధములైన దివ్య దేవతా “బ్రహ్మక”లు పేర్కొనఁబడినవి. బ్రహ్మ విష్ణు నాభి కమల సంజాతుఁడు, కమలము జలజము కదా; ఒక వేళ విష్ణు నాభిష్ఠమైన దన్నను అసలు విష్ణువే నారాయణుఁడు కదా; నారాయణుఁడనఁగా నర = జలమందు ఉద్భవించిన వాఁడనియే యర్థము. జల నరాది శబ్దములకు నీరని యర్థము చెప్పుకొందురు గాని అది సరికాదు. ద్రవరూపమైన దేదైనను నరజలాది శబ్దములతోఁ జేర్కొనఁబడ వచ్చును. దీని వల్ల మంచిసీరు, ఉప్పునీరు, చెరుకు రసము, తేనె, మజ్జిగ, పాలు, పులుసు, మొదలుగాఁగల ద్రవ పదార్థము లన్నియుఁ బరిగృహీతము లగును. కావుననే నీటితో నున్నవి కాకపోయినను సప్తవిధ శీరాది ద్రవ పదార్థములతో నిండినవి సప్త సముద్రములుగాఁ జేర్కొనఁబడినవి. పద్మ

భవదైన “బ్రహ్మక”లు అర్థవిజ్ఞానము రీత్యా (1) బ్రహ్మ. (2) సృష్టి, (3) వృద్ధి. (4) స్మృతి. (5) మేధ. (6) కాంతి. (7) శ్రీ కల. (8) మతి, (9) స్థిర. (10) స్థితి. సిద్ధి కలలుగాఁ బదకొండు విధములుగా నున్నవి. అప్పుక్షి తుడైన బ్రహ్మకలు ఏకాదశగా ఋక్కులో నిందు మూలముననే పేర్కొనఁ బడినది. “మహినైకా దశస్థ తే దేవాసో” అన్న వాక్యములోని “మహిన” శబ్దముచేత మహిమోన్వితుడైన మహేశ్వరుఁ డైన రుద్రుఁడు పేర్కొనఁ బడినాఁడు, ఏకాదశ రుద్రులు సుప్రసిద్ధులు. (1) అజైకపాత్. (2) అహిర్బుధ్నుఁడు. (3) విరూపాక్ష రుద్రుఁడు. (4) సురేశ్వరుఁడు. (5) జయంత రుద్రుఁడు. (6) బహురూప రుద్రుఁడు. (7) త్ర్యంబకుఁడు. (8) అపరాజితుఁడు. (9) వైవస్వత రుద్రుఁడు. (10) పావిత్రుఁడు. (11) హరుఁడు. కొందఱి దృష్టిలోఁ బాతాంతరముగ (1) హరుఁడు. (2) త్ర్యంబకుఁడు. (3) రుద్రనాముఁడు. (4) మృదుఁడు. (5) మృగవ్యాధుఁడు. (6) అపరాజితుఁడు. (7) శంభుఁడు. (8) కవర్తి. (9) వృషాకపి (10) బహురూపుఁడు. (11) పినాకి. అని యేకాదశ రుద్రులు కలరు, మరికొందఱి దృష్టిలోఁ బాతాంతరముగ (1) ఉగ్రుఁడు. (2) సోముఁడు. (3) శర్ముఁడు. (4) మృగవ్యాధుఁడు. (5) రంతిజుఁడు. (6) భిక్షుఁడు. (7) అహిర్బుధ్నుఁడు. (8) పినాకి. (9) పాదుకేశ్వరుఁడు. (10) కపాలికేయుఁడు. (11) రుద్రుఁడు. అని ఏకాదశ రుద్రులు పేర్కొనఁబడిరి. ఏ దృష్టితోఁ జూచినను రుద్రులేకాదశ సంఖ్యకుఁ బరిమితులు కాఁగా “యే దేవాసో” ఇత్యాది ఋగ్రూపముగా దివ్య విష్ణు స్వరూపములు పదకొండు. బ్రహ్మ స్వరూపములు పదకొండు. మహేశ్వర (రుద్ర) స్వరూపములు పదకొండును మొత్తము ముప్పదిమూఁడు స్వరూపములు విష్ణు, బ్రహ్మ, మహేశ్వర పరములుగాఁ బేర్కొనఁబడినవి. అస లీ ఋక్కు “సర్వ పరస్థాన విషమ చ్చందోగత వృత్తము”. ఇది “త్రిపాది” కాని “ద్విపాది” కాదు. ఇది యీ క్రింది విధముగాఁ బాద విభజనతో నుండవలయును.

యే దేవాసో దివ్యేకాదశస్థ పృథివ్యా ।

మధ్యేకాదశస్థ అప్పక్షితో ।

మహినైకాదశస్థ తే దేవాసో యజ్ఞమిమం జుషధ్వమ్ ॥

ఈ ఋక్కున కున్న వై నిచ్చిన అనలైన అర్థమును గుర్తింపని వేద ఖగోళ విజ్ఞాన రహితులైన యాస్కాదులు నిరర్థకముగా వేద విజ్ఞాన ఘాతుకముగా దురర్థములను బ్రతిపాదించిరి. ముప్పది ముగ్గురు దేవతలను విష్ణు, బ్రహ్మ, మహేశ్వరుల పరములుగా మనము సార్థకముగా నమన్వయపఱచు కొనినప్పుడు తద్విన్నులైన యనే కానేక దేవతల యాధిపత్యాదులకు భంగ మేరూపమునను గలుగ నేరదు. “అనంతా వై దేవాః” అన్న వేద వాక్యమునకు వ్యాఘాతమును గలుగదు.

వాఙ్మయ మహాద్యక్ష,

డాక్టర్, పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

అనువాకః—21, సూక్తమ్—140

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః †

దేవతా—అగ్నిః

చందః—జగతీ, 10 త్రిష్టుభ్య, 12-13 త్రిష్టుప్

(1) వేదిషదే ప్రియధామాయ సుద్యుతే

ధాసిమివ ప్ర భరా యోనిమగ్నయే ।

వస్త్రేజేవ వాసయా మన్మనా కుచిం

జ్యోతిరథం కుక్రవర్ణం తమోహనమ్ ॥

19

† ఉపలభ్యమానములైన సంస్కృత ఋగ్వేద ముద్రిత ప్రతు లన్నింటను “దీర్ఘతమా ఔచధ్యః” అని పేర్కొనుట జరిగినది. సాయనాచార్యులు “ఉచధ్య పుత్రస్య దీర్ఘతమస ఆర్షమ్ ఆగ్నేయః” అని ఈ 140వ సూక్తమునకు ముం. పేర్కొన్నారు. వాస్తవము పరిశీలించగా ఉచధ్య-ఉతధ్య” నామకలైన మహర్షు లిరువురున్నారనితేలును. విభిన్న నామములతో “ఉచధ్య-ఉతధ్య” లుగా నిరువు రున్నారన్నసంగతి సాయనాచార్యులకే అవగతమైనట్లు కనపడదు. ఉచధ్యమహర్షి భార్య “పృథ” ఈ ఉచధ్యుడు సామాన్యుడు కాడు. బ్రహ్మర్షియైన వేదర్షియే. ఇతని భార్యయైన పృథ ప్రజాపతి పుత్రుడైన సోము పుత్రిక. ఒకనాడు “ఉచధ్యుడు” యమునానదికి స్నానార్థమై వెళ్ళగా “పృథ”ను వరుణుడు బలవంతముగా నెత్తుకొనిపోయెన ఈ విషయమును నారదుడు “ఉచధ్యు”నకుఁ దెలిపెను. దిక్పతియై గొప్పవాడైన వరుణునికి నిటువంటి పని తగనిదని తనభార్య దన కిచ్చివేయవలసిన దని చెప్పవలసినదిగా ఆనారదునే ఉచధ్యుడు కోరెను. నారదుడు వెళ్ళి వరుణునకు నచ్చచెప్పఁ బ్రయత్నించఁ నాతఁ డందు కామోదించలేదు. నారదుడు తిరిగివచ్చి జరిగిన సంగతి “ఉచధ్యు”నకుఁ దెలిపెను. అప్పు డుచధ్యుడు త తపశ్శక్తితో వరుణులొకమున నీరులేకుండ నింకజేసి ధూళిసారము గావించెను. అప్పుడు వరుణుడు బుద్ధితెచ్చుకొని “పృథ” తిరిగి “ఉచధ్యు”న కిచ్చివేసెను. పృథోచధ్య దంపతుల పుత్రుడు దీర్ఘతముఁ దొకఁడున్నాడు. “దీర్ఘతమా ఔచధ్యః” అనఁ పృథోచధ్యుల పుత్రుడైన దీర్ఘతముడే ఋషి యగును.

మామతేయుడైన దీర్ఘతముడనఁగా నతఁడు ఉతధ్యుడనునామముకల వేరొకఋషి పుత్రుడు. ఉతధ్యుడు బృహస్పతి అన్న. ఉతధ్యుని భార్య మమత. ఈ మమతోతధ్యుల పుత్రుడు దీర్ఘతమ మహర్షి మామతేయుడుగా వేదర్షిగాఁ బ్రసిద్ధి కెక్కిన మామతేయుడైన యీ దీర్ఘతముని భార్య పేరు ప్రద్యోమిణి. ఈమె కథయుఁ బ్రసిద్ధమే.

మమతోతఘ్నల పుత్రుడైన దీర్ఘతమునిగుఱించి మహాభారతములో నొక కథ కలదు. సంగ్రహముగా నాకథ యిది.

“దీర్ఘతముడు ఉతఘ్నని కుమారుడు. ఇతని తల్లి మమత-దీర్ఘతముడు తల్లి గర్భమందున్నప్పు డితని పినతండ్రియైన బృహస్పతి మమతతో బలవంతముగ రమించెను. అందువల్ల మమతా గర్భమందున్న శిశువు బృహస్పతిపైఁగోపగించి బృహస్పతి వీర్యస్థలమును దిరస్కరించెను. “న న్నిశిశువు నిందించుటా? నిరోధించుటయా?” అని బృహస్పతికిఁ గోపమువచ్చి దీర్ఘతముడవు కమ్మని గర్భమందలి శిశువును శపించెను. మమతకుఁ బుట్టండుడైన నాడు పుట్టి దీర్ఘతముడను పేరునఁ బ్రసిద్ధి వడసెను. ఈ దీర్ఘతముడు పుట్టండుడయ్యును సర్వవిద్యలు నేర్చెను.”—

ఈకథకుఁగొంత భిన్నముగా మఱియొక కథయు మహాభారతముననే కలదు. ఆ కథ సంగ్రహముగా నిది.

“బృహస్పతి తన సోదరుడైన యుతఘ్నని భార్యయగు మమతను గామించెను. మమత వలదని నివారింపజున్నను నామె పైఁబడి బృహస్పతి తన వాంఛ తీర్చుకొనెను. అప్పటికే యామె గర్భవతియై యుండెను. కాఁగా నామె గర్భమందున్న శిశువు కూడ బృహస్పతిని రతి చేయకుండ నివారింప యత్నించెను. అయినను బృహస్పతి వినలేదు-పైఁగా నాగర్భమందలి శిశువును “నీవు గుడ్డివాడవై పుట్టు”మని శపించెను. ఆగర్భస్థుడైన శిశువు బృహస్పతి వీర్యమును వెలువలికిఁ రన్నివేసెను. ఆ వెలువలికి వచ్చిన వీర్యమును “నీవు భరింపు మనఁగా నీవు భరింపు”మని మమతా బృహస్పతులు వివాదపడి యిరువురును నా వీర్యమును విడిచి పెట్టిరి. ఆ బృహస్పతి వీర్యమే పెరిగి శిశువై భరద్వాజుఁడుగాఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినను.”—

ఈ యుతఘ్నని సోదరుడైన బృహస్పతియే దేవగురువగు బృహస్పతియని కొన్ని ప్రతులలోఁగలదు గాని యది సరికాదు. ఈ యుతఘ్న బృహస్పతి సోదరులు అంగిరస మహర్షి పుత్రులు. ఈ బృహస్పతి దేవ గురువుకాఁడు. దేవ గురుడైన బృహస్పతియు, మహర్షియైన బృహస్పతియు నొక్కరుకారు. విభిన్నులు.

140వ సూక్తము ప్రారంభమున “ఉచథ్యపుత్రస్య దీర్ఘతమనః” అని సాయనాచార్యులు వ్రాసి యీ 140వ సూక్తము మొదలుకొని 184వ సూక్తమువఱకును దానితోనహా కలిపి మొత్తము 25 సూక్తములకు దీర్ఘతముఁడే ఋషి యైనట్లుగా నభిప్రాయ పడినట్లు ముద్రిత సాయన భాష్యములవల్లఁ దెలియుచున్నది. శ్రీ గొబ్బూరు వెంకటానంద రాఘవరావుగారు తమ “దీర్ఘతమ మునీంద్రుని చరిత్ర”లో ఈ 25 సూక్తములకును నీ సూక్తములందలి 237 మంత్రములకును మౌమతేయుఁడు ఉచథ్య పుత్రుఁడును అగు దీర్ఘతమ మునీంద్రుఁడు ద్రష్టయని పేర్కొన్నారు. (చూడు. ఆరాధన (మాసపత్రిక) నవంబరు, 1960) మీఁదుమిక్కిలి ఈ ఉచథ్యుఁడు బృహస్పతికి అన్న యనియు వ్రాసిరి. శ్రీ గొబ్బూరువారు దీర్ఘతమునికి సంబంధించిన చారిత్రక ఖగోళ విజ్ఞాన విషయాదులను బెక్కింటిని తమ “దీర్ఘతమ మునీంద్రుని చరిత్ర”లో అనేక గ్రంథములను పరిశీలించి తమ దృక్పథముతోనేగాక ప్రాచ్య పాశ్చాత్య విజ్ఞానములదృష్ట్యా తమకుఁదొచిన యభిప్రాయములను వెల్లడించిరి. (ఈ గ్రంథము “ఆరాధన” మాసపత్రిక 1960 నవంబరు సంచికలో ప్రారంభింపఁబడి 1961 ఫిబ్రవరి సంచికలవఱకు ధారావాహినిగాఁ బ్రకటితమైనది) శ్రీ గొబ్బూరువారు దీర్ఘతమ ముని ఋక్కులు 237 గాఁబేర్కొనఁగా వారు పరిశీలించిన ఋగ్వేదపు వ్రాతప్రతిలోను ముద్రిత ఋగ్వేదములందును దీర్ఘతముఁడు ఋషిగాఁగల ఋక్కులు మొత్తము 243గా వ్రాయఁబడి ముద్రింపఁబడినవి. కాఁగా శ్రీ గొబ్బూరివారి లెక్కకు ఉపలభ్య మానములైన ఋక్కుల లెక్కకు ఆరు ఋక్కులు చేరా వచ్చుచున్నది. శ్రీ గొబ్బూరివారి లెక్కలో నీ తేడా యెందుకు వచ్చినదో అర్థమగుటలేదు. కనీసము కొన్ని ఋక్కులు ప్రక్షిప్తము లనియైనను వారు పేర్కొనలేదు. శ్రీ గొబ్బూరివారు పరిశీలించిన ఋగ్వేదపు వ్రాతప్రతిలో 243 ఋక్కులే యుండఁగా వారిచ్చిన సంఖ్య పొరపాటున నీయఁబడినదేమో యని తోచును.

ఉపంభ్యమానమైన ముద్రిత సాయన భాష్యములో 140 వ సూక్తమునకు ఋషి “ఉచభ్యపుత్రస్య దీర్ఘతమనః” అని పేర్కొని 141 యెడలుగా 141-“దైర్ఘతమనమ్”, 142-“దైర్ఘతమనత్వా దుభయవత్”, 143-“దైర్ఘతమనమ్”, 144-“దైర్ఘతమనమ్”, 145-“దీర్ఘతమాఋషిః”, 146-“దైర్ఘతమనమ్”, 147-“దైర్ఘతమనమ్”, 148-“దైర్ఘతమనమ్”, 149-“దైర్ఘతమనమ్”, 150-“దైర్ఘతమనమ్”, 151-“దైర్ఘతమనమ్” 152-“దైర్ఘతమనమ్”, 153-“దైర్ఘతమనమ్” 154-“దైర్ఘతమనమ్” 155-“దైర్ఘతమనమ్”, 156-“దైర్ఘతమనమ్”, 157-“దైర్ఘతమనమ్”, 158-“దైర్ఘతమనమ్”, 159-“దైర్ఘతమనమ్”, 160-“దైర్ఘతమనమ్”, 161-“దైర్ఘతమనమ్”, 162-“దైర్ఘతమనమ్”, 163-“దైర్ఘతమనమ్”, 164-“దైర్ఘతమనమ్” అని వ్రాసినట్లున్నది, వాస్తవము పరిశీలించగా దీర్ఘతమ నామక మహర్షులు పృథ్వీచక్ర పుత్రుఁడొకఁడు, మమతేతత్య పుత్రుఁడు మరియొకఁడు, వీరిలో ఒకరి మనుమఁడో మునిమనుమఁడో మరొక దీర్ఘతముఁడును గలఁడేమోయని యనిపించును. 140వ సూక్తము ప్రారంభమున “దీర్ఘతమా బాచత్యః” అని పేర్కొన్న సాయనాచార్యులు ఆసూక్త ప్రారంభమునఁగాని తొలి ఋక్కు భాష్యములోఁగాని దీర్ఘతమ మహర్షి ఇతిహాసమును గురించి వ్రాయలేదు. కాని 147వ సూక్తములోని తృతీయ ఋక్కుగు “యే పాయవో మామ తేయం తే అగ్నే వశ్యన్తో అన్తం దురితాద రక్షన్ । రరక్షతాన్సుకృతో విశ్వవేదాదిష్సన్త ఇద్రిపవో నావాదేభుః ॥ అన్న దానిలో మామతేయ శబ్దము ప్రయుక్తమైనదని భావించి దీనిని బురస్కరించుకొని సాయనాచార్యులు “అతేతిహాస మాచక్షతే. ఉచభ్య బృహస్పతి నామానౌ ద్వా ఋషీ ఆస్తామ్. తత్ర ఉచభ్యస్య మమతా నామ చార్యా. సా చ గర్భిణీ. తాం బృహస్పతిర్గృహీత్వా ఆరమయత్. శుక్రనిర్గమనావసరే ప్రాప్తేగర్భస్థం రేతః ప్రావాదీత్. హే మునే రేతో మా త్యాక్షీః. పూర్వమహం వసామి రేతః. సంకరం మా కాక్షీః ఇతి. ఏవముక్తో బృహస్పతిః బలాత్ ప్రతిరుద్ధరేతస్యః సన్ శకావ. హే గర్భత్వం యతో రేతో నిరోధ మకరోః అతస్త్యం దీర్ఘం తమః ప్రాపుహి జాత్యన్తో భవేతి. ఏవం శబ్దో మమతాయాం అజాయత. స.చోత్పన్నః తమో వ్యథయా అగ్నిమస్తాక్షీత్. స చ స్తుత్యాప్రీతః ఆన్యం పర్యహరదితి.” అని ఇతిహాసమును బేర్కొనిరి. 140వ సూక్తము తొలుత దీర్ఘతమా బాచత్యః అని పేర్కొన్న సాయనులు ఉచభ్యపుత్రుఁడైన దీర్ఘతముఁడు, మమతాపుత్రుఁడైన దీర్ఘతముఁడును ఒక్కఁడే యని భావించి యున్నచో నీకథను తొలిసూక్తమునందే వ్రాసియుండెడివారు. 147వ సూక్తములోని 3వ ఋగ్వ్యాఖ్యా సందర్భముగా మామతేయుఁడైన దీర్ఘతముని కథగురించి వ్రాయుట చూడఁగా ఈ 147వ సూక్తమునుంచి బాచత్యపుత్రుఁడైన దీర్ఘతముఁడు ఋషి ద్రష్టగాకాక యీ సూక్తాదిగా మమతా ఉతభ్యుల పుత్రుఁడైన దీర్ఘతముఁడు ఋషి ద్రష్టయని భావించి 147వ సూక్త భాష్యములో మామతేయ శబ్ద సందర్భముగా నీ దీర్ఘతముని ఇతిహాసము నుటంకించినట్లు తోచును. ఉచభ్య-ఉతభ్య నామక మహర్షు లిరువురు విభిన్నులున్నారని తెలియని లేఖకాధములెవరో యీ కథాసందర్భమున ఉతభ్యశబ్దమునకు మారుగా ఉచభ్యశబ్దమును వ్రాసియుండ నోపును. అందువల్లఁ బ్రమాదవశమున వ్రాయఁబడిన ఉచభ్యశబ్దమే వ్రాతప్రతులనుండి గ్రహింపఁబడి ముద్రింపఁబడినదని నాభావన. అసలు వేదభాష్యకర్త లందరును వేదము లపౌరుషేయములనియు ఋషులు కేవలము ద్రష్టలేగాని స్రష్టలు కారనియు నభిప్రాయపడి ఆరణ్యకాదులు ప్రామాణికముగా “వేదప్రాప్త్యార్థం తపోఽనుత్పితః పురుషాన్ స్వయం భూర్వేదపురుషః ప్రాప్నోత్. తథావ శ్రూయతే” “అజాన్త వై పృశ్నిం ప్రవస్యమానాస్రహ్మ స్వయంభ్యభ్యాన్వత్తదృషయోఽభవన్” (తై. ఆ. 2.9) ఇతి. తథాతీర్తి) యస్య వేదస్య పరమేశ్వరానుగ్రహేణ ప్రథమతో దర్శనాత్ ఋషిత్యమిత్యభిప్రేత్యన్మర్యతే —

యుగాన్తే కస్తర్హితాన్ వేదాన్ సేతిహాసన్ మహర్షయః ।

లేఖిరే తపసా పూర్వ మనుజ్ఞాతాః స్వయం భువా ॥

అని పేర్కొనుట జరిగినది. ఋష్యాదుల జ్ఞానము విలువైనప్పుడు యోగజపాదుల ద్వారా తెలిసికొనవలయు నని ఆర్ష విజ్ఞానము దృష్ట్యా నీ క్రింది విధముగా పేర్కొనఁబడినది.

ఋష్యాదిజ్ఞానాభావే ప్రత్యవాయః స్మర్యతే—
అవిదిత్వా ఋషిం చన్ద్రో దైవతం యోగమేవ చ ।
యోధ్యావయోజ్ఞపేద్వాపి సాపీయాజ్ఞాయతే తు సః ॥

ఋషిచ్ఛన్ద్రోదైవతాని బ్రాహ్మణార్థం స్వరాద్యపి ।
అవిదిత్వా ప్రయుజ్ఞానో మన్తకష్టక ఉచ్యతే ॥

అయినప్పుడు కొన్ని కొన్ని సూక్తములు సూక్తములలోని ఋక్కులును నపారూషేయములుకానట్లును గేవల ఋషివిరచితములే అయినట్లును భావించి ప్రాచీన భాష్యకారులు అనేకఋక్కులకు అపభాష్యములను విరచించిరి. ఇట్టివానిలో మమతాశబ్దము ప్రయోగింపఁబడినదని భావించఁబడి వ్యాఖ్యానము చేయఁబడిన 147, 152, 153 సూక్తములలోనున్న 3, 6, 6 ఋక్కులకూడ చేరుట దురదృష్టకరము. 147వ సూక్తములోని 3వ ఋక్కునకు భాష్యకర్తలు వ్రాసిన అర్థములు సరియైనవికావు. లోగడ ఉదాహరింపఁబడిన 147వ సూక్తములోని 3వ ఋక్కు వాస్తవమునకు నీ క్రిందివిధముగా నుండవలయును.

యే॑పాయ॑వో॒మా మ॑తే॒యం తే॑ అ॒గ్నే॑వ॒శ్యన్తో॑ అ॒న్తం దు॑రి॒తాద॑ర॒క్షన్ ॥

ర॒క్ష తా॑స్సు॒క్యతో॑ వి॒శ్వవే॑దా ది॒ష్వన్త ఇ॒ద్రి॒వవో॑ నాహ దే॒భుః ॥

నిజమున కీ ఋక్కులో మామతేయ శబ్ద ముపయోగింపఁబడలేదు. అది ఉపయోగింపఁబడినదని భాష్యకారులు భావించిననాటి యెంచుచోనిది మానవవిరచితములేయగునుగాని దైవీయములు కానేరదు. వాస్తవమునకు ఈ సందర్భమున యే = ఎటువంటి, అపాయవః = ప్రమాదకరము లై నటువంటి, అమా = అంధకార బంధురమైన రాత్రుల వంటి అనఁగా అమావాస్యల వంటి, మతేయం = సిద్ధాంతములు బుద్ధులు కలిగినటువంటి ప్రాణులను, తే అగ్నే = ఆ అగ్నిదేవతలు, పశ్యన్తః = వీక్షించుచున్నవై, అన్తం దురితాద్ = అంధకారము వంటి పాపము నుండి, అరక్షన్ = రక్షించునుగాక". అని ఈ తొలి పాదమున కర్థము. ఈ దృక్పథముతో నీ ఋక్కునకు నేను ఆంధ్రమున వ్రాసిన పద్యద్వయము ప్రత్యేకముగా నీ క్రింద నుటంకింపమైనది.

(3) *క॥ అపకృతి కలిగించు మహాం, ధ పథగ బుద్ధులు గలిగిన నానా ప్రాణుల్
సుసథగములై సుభద్రత, నపాపులుగఁ గాచుఁగాత నగ్నులు సర్వుల్ ॥

*గీ॥ తూర్పు దిక్కునఁ దిమిరమ్ము దొలఁగిపోవ, నస్తమింపఁగఁ జేయుచు నలరు నరుణు
భాతి నగ్నులు యజమాన పావతతిని, బోవఁగొట్టుచు రక్షించుఁ బొలుపుమీర॥

ఇదే విధముగా 152వ సూక్తములోని 3వ ఋక్కు “మామతేయ” శబ్దముతోఁ గూడినది కాదు. ఆ ఋక్కు ఈ క్రింది విధముగా నుండవలయును.

* రచయిత :- వాల్మీయ మహాద్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య.

అ ధేనవాఃమా మతేయ మవ న్నీర్భహ్మప్రియం పీవయన్ స్పస్మిన్నాధన్ ।

పితోఽభిక్షేత వయనాని విద్వానాసావిహనన్నదితి మురుష్యేత్ ॥

ఈ ఋక్కులో, బూర్వార్థమునకు ఆధేనవాః = సుదూరమందున్న గో లోకములు, అమా = అమావాస్య రాత్రుల వంటి, మతేయం = మతులు గలిగినటువంటి బుద్ధులు లేదా సిద్ధాంతములు గలిగినటువంటి వారిని, అవ న్నీర్భహ్మప్రియం = అనంతమైన బ్రహ్మజ్ఞాన ప్రియమగునట్లుగా, త్పస్మిన్నాధన్ = ఆ ప్రకాశవంతమైన నూతనోత్తేజముతో, పీవయన్ = సురక్షితులను చేయుగాక

ఈ పై ఋక్కునకు నీ బ్రహ్మ జ్ఞానదృక్పథముతో నేను తెలుగున విరచించిన పద్యద్వయముకూడ, బ్రత్యేకముగా నీక్రింద వీయఁబడినది.

(6) *గీ॥ చాల దూరమందు జ్వలితమౌ గోలోక, శక్తు లెల్ల నమవస నిసి తెలివి
నున్న వారి నంత మొనరని బ్రహ్మప్రియులుగ వెల్గఁ జేయుత లలితగతి ॥

*క॥ అతి విద్యావంతులయిన, పితరులను నభిక్షకులుగ వేవెల్లుల న
ప్రతి హతముగను వెలింగెడు, ద్రుత తేజోఃగులు కృపమెయిఁ చొడరుత జగతిన్॥

ఇదే విధముగా 15వ సూక్తములోని 8వ ఋక్కు ఈ క్రింది విధముగ నుండవలయును.

దీర్ఘతమాఃమా మతేయో జుజుర్వాన్దశమే యుగే ।

అపామర్థం యతీనాం బ్రహ్మ భవతి సారథిః ॥

ఈ ఋక్కునకు దీర్ఘతమా = సుదీర్ఘ మైనటువంటి, అమా = చంద్ర రహితమైన చీకటి రాత్రులవంటి, మతేయః = బుద్ధి కలిగినటువంటివారు యుగే దశమే = ద్వీవిధములైన దశలలో, జుజుర్వాన్ = ద్వీవిధములైన జవతప యజ్ఞాదులను జేసిన వారైన, యతీనాం = ఋషులకు బ్రహ్మ = బ్రహ్మ, అపామర్థం = బహు ముఖములైన వరుణ ప్రయోజనములకై, సారథిః = మార్గదర్శి, భవతి = అనుచున్నాఁడు. అని యర్థము. ఈ దృష్టితో నేను దెలుగున రచించిన ప్రత్యేక పద్యమిది.

(6) *గీ॥ దీర్ఘ తమముఁబోలు ధీ కలు ప్రాణులున్, ద్వీవిధ దశలయందు వివిధములగు
జవ తపము లొనర జన్మమ్ము లాదిగ, వరుణులకయి బ్రహ్మ పథము నిల్పు ॥

ఈ సందర్భమున “దశమే యుగే” అన్న పదములకుఁ బది యుగముల కాలము మామతేయుఁడైన దీర్ఘతముఁడు జీవించి నట్లు ప్రాచీన భాష్యకారులు పేర్కొన్నారు. కాని యిది వాస్తవ విరుద్ధము. పది యుగము లనఁగా రెండు చతుర్యుగములును, గృత, త్రేతాయుగములును గలుపగా వచ్చెడి సంవత్సరముల సంఖ్య యెన్ని సంవత్సరములగునో అంత కాలమగును, కాఁగా

చతుర్యుగ సంవత్సరములు	— 43,20,000
మరొక చతుర్యుగ సంవత్సరములు	— 43,20,000
కృతయుగ సంవత్సరములు	— 17,28,000
త్రేతాయుగ సంవత్సరములు	— 12,96,000
<hr/>	
దశ యుగ సంవత్సరముల సంఖ్య	— 1,16,64,000
<hr/>	

1 16,64,000 సంవత్సరములు దీర్ఘతముఁడు జీవించినాఁడని మన మామోదింప వలసియుండును. ఆర్ష ఖగోళ విజ్ఞానమును గాదని కొందఱు విమర్శకులు స్వవచన వ్యాఘాతములతోఁగూడిన వాదములతోఁ బేర్కొన్న చతుర్యుగప్రమాణకాలము 12,000 సంవత్సరములని ఆమోదించినను గృతయుగకాలము 7,200 సంవత్సరములై త్రేతాయుగ కాలము 3,600 సంవత్సరములై

చతుర్యుగ సంవత్సరములు	— 12,000
మరొక చతుర్యుగ సంవత్సరములు	— 12,000
కృతయుగ సంవత్సరములు	— 7,200
త్రేతాయుగ సంవత్సరములు	— 3,600
<hr/>	
	34,800
<hr/>	

34,800 సంవత్సరములు మామతేయుఁడైన దీర్ఘతముఁడు జీవించినట్లు మన మామోదింపవలసియుండును. ఇదియును సునిశ్చిత మగు సంఖ్యయని నిర్వివాదాంశమైన సంఖ్యయని చెప్పలేము. ఏది యేమైనను ఆర్ష ఖగోళవిజ్ఞానముదృష్ట్యా దీర్ఘతముని జీవితకాల ప్రమాణముగుఱించి సాధికారికముగాఁ జెప్పట అంత సులభ సాధ్యమైన పనికాదు. సృష్ట్యాదిగా అంగిరసాది ఘహర్షుల జీవన ప్రమాణ సంఖ్యను వారి సంతతుల సంఖ్యను గురికి బెత్తెడు దూరముగా నైనను లెక్కించుచో మనకు సరియైన సంఖ్య వచ్చుననిగాని నిర్వివాదాంశమైన సంఖ్య వచ్చుననిగాని చెప్పలేము. 147, 152 158 సూక్తములలో నున్న 3, 6, 6 ఋక్కులకు నే సేచ్చిన విశేషార్థములవలన ఆసూక్తములకు ఋషి దీర్ఘతముఁడు కాఁడని చెప్పుటకు నెటువంటి అవకాశములును లేవు. 140వ సూక్తము మొదలు 164వ సూక్తమువఱకు ద్రష్టయైన ఋషి మామతేయుఁడైన దీర్ఘతముఁడుగాని పృథాపుత్రుఁడైన దీర్ఘతముఁడుగాని మరొక దీర్ఘతముఁడుగాని కావచ్చును.

వాఙ్మయ మహాద్యక్ష,
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

(2) అ॒భి ద్వి॒జన్మా॑ త్రి॒వృదన్మ॑మృ॒జ్యతే॑

సం॒పత్స॒రే చా॑పృ॒థే జగ్మ॑మి పు॒నః ।

అ॒న్యస్మా॒సా జిహ్వా॒యా జేన్యో॑ పృ॒షా

న్య॒గన్యే॑న ప॒నినో॑ మృ॒ష్ట వా॒రణః॑ ॥

20

(3) కృ॒ష్ణప్ర॒తా వే॒విజే॑ అ॒న్య స॒క్షితా॑ ఉ॒భా

త॒రేతే॑² అ॒భి మా॒తరా శి॒శుమ్ ।

ప్రా॒చాజిహ్వా॑న్ ధ॒వస॑య॒న్తం తృ॒పు॒మ్యత॒మా

సా॒చ్యం కృ॒పయ॑న్ వర్ధ॒నం పి॒శుః ॥

21

(4) ము॒ముక్షో॑న్ మ॒నవే॑ మా॒నవ॑స్యతే

ర॒ఘద్రు॒వః కృ॒ష్ణసీ॑తా॒సః ఊ॒జి॒వః ।

⁴అ॒సమ॑నా అ॒జిరా॑సో ర॒ఘవ్య॑దో

వా॒తజా॑తా ఉ॒ప యు॑జ్య॒న్తః⁵ ఆ॒శవః॑ ॥

22

1. వే॒విజే॑న్ అన్య, 2. త॒రేతే॑న్ అభి, 3. సీ॒తా॒సః ఊ, 4. అ॒సమ॑నాన్ అజి, 5. యు॑జ్య॒న్తః ఆ॒శ (వ్రా.ప్ర.)

(5) ఆదస్య తే వ్సనయన్తా వృథేరతే

కృష్ణమభ్యం మహి వర్షః కరిత్రతః ।

యత్ సీం మహిమవనిం ప్రాచి మర్మశదభిక్వసన్

త్వనయన్నేతి నానదత్ ॥

23

(6) భూషన్ స యోసది బ్రహ్మశు నమ్మతే

వృషేవ పత్నిరత్యేతి రోయనత్ ।

పీజాయమానస్తస్యశ్చ శుమ్మతే భీమో న

శృక్లా దవిధావ దుర్గిభిః ॥

24

(7) స సంప్రీరో విష్టిరః సం గృభాయతి

జానన్నేవ జానతీర్నిక్య! ఆ శయే ।

పునర్వర్ధన్వై² అపి యన్తి దేవ్యమన్యద

వర్షః పిత్రోః కృత్వాతే సచా ॥

25

(8) తమగ్రుచః కేనీ సం హి రేభిర¹

ఈర్వాస్త్రుర్మమ్రుషీః ప్రాయవే పునః ।

తాసాం జరాం ప్రముఖ్యన్నేతి నానదదగుం

చరం జనయజ్జేనమస్తృతమ్ ॥

26

(9) ఆధీవాసం పరి మౌతూ రిహన్నహ

తువిగ్రేభిః సత్వభిర్యాతి వి ఆయః ।

సయో దధత్ పద్వతే రేరిహత్

సదాఽను శ్యేని సచతే సర్తనీరహ ॥

27

(10) ఆస్మాకమగ్నే మరువత్సు దీర్విహ్యధ

శ్వసీవాన్ వృషభో దమూనాః ।

ఆవాస్యా శశమతీరదీదేర్వర్మేవ

యత్సు పరిజర్మరాణః ॥

28

1. సంహిరేభిర్యజ్జేనాః. (వా.ప్ర.)

(11) ఇ॒దమ॑గ్నే॒ సు॒ధీ॒తం దు॒శ్శితా॑ద॒ధి

ప్రి॒యాదు॑ చి॒న్మ॒వ్య॒సః ప్రే॒యో¹ ఆస్తు॑ తే ।

యత్ తే॑ క॒ర్రం త॒న్వో² లో॒చ॒తే క॒ధి

తే॒నా॒స్మ॒భ్యం చ॒న॒సే ప॒త్న॒మా త్వ॑మ్ ॥

29

(12) ర॒థాయ॑ నా॒వము॑త నో॒ గృ॒హాయ॑

ని॒త్యాతి॑త్రాం ప॒ద్వతీం² వా॒స్యగ్నే॑ ।

అ॒స్మాకం॑ పీ॒రాగ్ం ఉ॒త నో॑ మ॒మోనో॑

జ॒నాగ్ంశ్చ॑ యా పా॒రయా॑చ్ఛ॒ర్మ యా చ॑ ॥

30

(13) అ॒బీ నో³ అ॒గ్న ఉ॒త్తమి॑జ్జగు॒ర్యా

ద్యా॒వాజ్ఞే॒మా ని॒వ్ర॒తశ్చ॑ స్వ॒గూర్తాః॑ ।

గ॒వ్యం య॒వ్యం య॒న్తో వీ॒ర్ధ్వా హే॒షం

చ॒రమ॑రు॒ణ్యో వ॒ర॒స్త ॥

31

1. ప్రే॒యోఽస్తు. 2. ప॒ద్వతీగ్ం॒వాస్యగ్నే॑. 3. నో॒ఽఅ॒గ్న ఉ॒త్త॑ (వా.ప్ర.)

అనువాకము—21. సూక్తము—140

ఋషి—ఉచభ్యపృథుడుద్విర్వతముడు *

దేవత—అగ్ని

- (1) ఉ॥ ఉత్తర వేద్విపై వెలుగుచుండెడు నగ్నికి వేరు తానముం
గ్రోతదిగా నొనర్చి యతితోమల వస్త్రము కీతి దర్బలం
మెత్తంగ వేసి యందుఁ గదుమేలగు నాజ్ఞము హవ్యమెల్ల నా
యత్తముఁ జేసి యుంచవలె నభ్యుకారకః హోతృపుంగవాః ॥ 27
- (2) చ॥ ద్విజాడగు నగ్ని యన్నమును దృప్తిగ భక్షణజేయుచుండు నా
నిజమగు నన్నమూలమున నిష్టమెయిం జనురెల్లఁ ద్రీలి స
ద్యజనము చేయఁజాలుదురు యాగ హవిస్సు భుజించు నగ్నియే
సుజలము నిచ్చుఁ గాననము స్రుక్క-గఁజేయు దవాగ్నిరూపుతోన్ ॥ 28
- (3) సీ॥ జ్వాలాముఖంబున జరుగుచుండెడు నది యంభకారము నెల్ల నడచునదియు
సూక్ష్మకాష్టాదుల శోభనాందెడునది వేగముగా బయల్వెడలునదియు
నాచ్ఛాదనముచేత నడఁగియుండెడునది పారికు నభివృద్ధిబఱచునదియు
సామాన్య శకు ధర్మసరణి నొప్పెడునది యజమానులను దివి కంపునదియు
గీ॥ 1మథన సంజాత నీలిమ ప్రథిత దారు, యుగళ సంతత చాలనాభ్యుదితమునయి
సర్వ సన్నుతి పాత్రమై జరుగునదియు, నై న యగ్నిపరిస్పూర్తి నమరుచుండె ॥ 29
- (4) ఉ॥ జ్ఞానముగలు ఋత్విజుల జాతము బ్రహ్మపథంబుఁజేర్చు వేఁ
బూనును గృష్ణవర్ణమును బొం దనమాన ముఖంబు లెన్నియేన్²
మానక వస్తుసంపదను మండఁగఁజేయు వణంకు గాలి కా
మానిత వహ్నికీల లతిమన్నన లందుత యజ్ఞ భూములన్ ॥ 30

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (434-435-436-437-438-439 పుటలు) చూడవగును. సాయనాచార్యుల భాష్యాను సారముగా శ్రీ నేమానివారు “ఉచభ్య పృథుడు ద్విర్వతముఁ” కీ సూక్తమునకు ఋషి యని వ్రాసిరి. కాని తరువాతి సూక్తములకుఁ గేవల “ద్విర్వతమ” నామమునే ఋషిగా నుటంకించిరి. శ్రీ నేమాని వారు స్వహస్తముతో నుల్లేఖించిన ఋషిదేవతల నామములు గల 15b సంపుటములోఁ బ్రథమ మండలములోని 140వ సూక్తము మొదలు 164వ సూక్తమువరకు “ద్విర్వతమస్సు” ఋషిగాఁ జేర్చొనిరి. తీసినిబట్టి శ్రీ నేమానివారు ద్విర్వతముఁ దొక్కఁడుగానే భావించినట్లు తోచుచున్నది. వ.గో.కృ.

1. మఠిమన నైల్వమగు నట్టి ప్రథితదారు. ద్విరయ సంతత చాలన విధమువలనఁ, బుట్టునది సర్వనుతులను బొందునదియు (తొ.పా.)
2. లెన్నియే. న్ననెడు వస్తు సంపదను గాల్చుచునుగాలికిఁ గంపమొందునా (తొ.పా.) గాల్చుచును అనునప్పుడు గణభంగము, గాల్చుచు అని వ్రాసి “ను” వర్ణమును దొలగించి వచ్చును. కాది “కానెడు” అను తొలిపదము వడిగా లేదని కాఁబోలు గ్రంథకర్త పాఠము మార్చి వేసెను. వ.గో.కృ.

- (5) గీ॥ స్వప్రకాశమహిమ చాలంగజేయుచు, నందకార మెల్ల నవల కనుపు
నంటరానితనమె యంతటఁగల వహ్ని, కణము లధికకాంతి కలుఁగజేయు ॥ 31
- క॥ ఎప్పుడు మిణుగురు లన్నియుఁ, దప్పక భువిపైని వెల్లిగి తార్మా రగునో
యప్పుడె యనలుఁడు భుగభుగ, చప్పుడు నేయుచుఁ బ్రకాశ సంపద నొందున్ ॥ 32
- (6) ఉ॥ పచ్చని యోషధీ లతలఁ బల్కరుఁజేరుచు రానురాను దా
హెచ్చయి యాలపోతువలె నెందు నెదుర్కొనువారు లేక యే
పొచ్చము పొందకే సకలభూతములన్ వెలుఁగొందఁజేయుచున్
వచ్చుచుఁ గీలలం గెరలు వహ్ని సశృంగ మృగంబుకై వడిన్ ॥ 33
- (7) సీ॥ సూక్ష్మ రూపంబున శోభిల్లు లతలలో నొప్పుచు నభివృద్ధి నొందుచుండు
నభివృద్ధిఁ జెందుచు నన్నివీరుధములఁ గాంచుచు నీరు గావించుచుండుఁ
దన యభివృద్ధిని దాను వాంఛించుచు నర్చస్తుతులఁ బైకి నంపుచుండు
నర్చిస్తుతులఁ బంపి యడఁగియుండక యట సర్వదిక్కులకయి జరుగుచుండు
గీ॥ వృద్ధియగుఁగీలలం దాఁబ్రవృద్ధిఁబొంది, యాగ యోగ్యత గాంచుచు నఖిలభూమి
గగనముల వెల్లఁజేయుచుఁ గరము వహ్ని, ప్రజ్వలిల్లెడు నెప్పుడుఁ బ్రకృతియందు ॥ 34
- (8) గీ॥ పైని నల్లఁదనంబునఁ బరిఢవిల్లి, జ్వాల లన్నియుఁ జక్కఁగ సాఁగి సాఁగి
యనలుఁ డాలింగనముఁ జేసికొనుచుఁ గరము, విషమ ముఖముల నేవేళ వెలియుచుండు ॥ 35
- క॥ అంగారభావ మంది చె,లంగుచు నూర్ధ్వాభిముఖ విలాసముగను నా
రంగత్కిలాజాలము, మంగళతర వహ్ని నెపుడు మానక గొలుచున్ ॥ 36
- (9) చ॥ అడవులఁగల్గు జంతువుల నన్నిటఁ బారెడునట్లొనర్చుచుం
బుడమికిఁ గప్పునాఁబరఁగు పూఁబొదరిండ్లను బుట్టఁజేయుచున్
గడుఁ బరుజాతి కింపగుత్పణంబుఁ జనింపఁగ నంచరించుచున్
వడి వడి వహ్నిపోయెడు నవారిత శక్తి పురస్కరంబుగాన్ ॥ 37
- (10) గీ॥ అనలుఁడా! మే మొనర్చెడి యజ్ఞములకు, వచ్చి హవ్యము లన్నియుఁ బుచ్చుకొనుచు
దాంతచేతస్కుఁడవు కమ్ము ధర్మబుద్ధిఁ, గవచమున్వలె ననిలోనఁ గాపుఁ పుమ్ము ॥ 38
- (11) †క॥ సమిధలపై వైచిన యీ, సమమగు హోమంబు నీకు సంతస మిచ్చున్
సుమనోదాతజ్వాలా,విమలరమగు మాకు మణుల వేల నొసఁగవే! ॥ 39

- (12) సీ॥ పుత్రులకుం బుత్రపుత్రులకుం జాల నన్నంబు నీయంగ నమరు నెద్ది?
 1మౌనులకున్ యజమానులకున్ వేగ దుఃఖంబులను గడుదోలు నెద్ది?
 2చాల బ్రహ్మనందనరణిని నరులకుఁ బాయక నేవేళఁ జేయు నెద్ది?
 సంసార వారిధి సంతరింపఁగఁజేయఁ బరమసాధనముగాఁ బరఁగు నెద్ది?
 గీ॥ కర్మఋత్విక్కులనుతెడ్డఁ గలుఁగు నెద్ది?, మంత్రమయపాదములచేత మనలు నెద్ది
 యట్టి యాగమహానౌక నతిసమర్థ, యాగకర్తకు నీయుమో యగ్నిఃసీవు: ॥

40

- (13) 3డి॥ మే మొనరించు శస్త్రమును మిక్కిలిగా నుతియింపు పావకా:
 భూమి దివంబు 4యాగములఁ బూర్ణత గాంచునుగాక: వెండి యీ
 భూమిని బాటు వాహినులు పూజ్య పయస్సును ప్రీహి సంపదన్
 వేమ రొసంగుచుండి మము వేయి విధంబులఁ గాచుఁగావుతన్: ॥

41

క॥ అరుణములై న యుషస్సులు, పరముఁ ద్రికాలములయందు బహుశాన్నరస
 స్ఫురణము వెదఁజల్లుచు ను,స్థిరముగ యాగార్థమెల్లఁ జేయుత మాకున్ ॥

42

సూక్తమ్—141

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః†

దేవతా--అగ్నిః

చందః—జగతీ, 12-13 త్రిష్టుప్.

- (1) బ॒త్తా తద్ వపు॑షే ధా॒యి దర్శ॑తం॑ 1 దే॒వస్య భర్త॑ః సహ॒సో యతో॑ జని॑ ।

యదీ॒ముప హ్వార॑తే సాధ॑తే మ॒తిర్భ॑తస్య ధేనా॑ 2 అనయ॑న్త స॒స్రతః॑ ॥

32

1. మౌనులకున్ యజమానుల జననాది కిష్టంబులను దొలగింపు నెద్ది? (తొ.పా.) 2. సరస బ్రహ్మనంద సంతుష్టి నరులకు (తొ.పా.) 3. ఈ ఋక్కు సంస్కృత మూలములో “దీర్ఘాహః,” అను పదము గలదు. దీర్ఘములగు అహస్సులు. ఆర్యులు నివసించు ప్రదేశమునందు రాత్రియే లేని దినములుండినట్లు తలంపవచ్చును- (నే.వేం.న.శా.) ఈ వ్యాఖ్య సాయన భాష్యానుగామి. వ.గో.కృ. 4. యాగములు పూర్ణముగా నొనరించుఁగాక (తొ.పా.) † ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (434-435-436-437-438-439 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. చర్మకదేవస్య, 2. ధేనాఅనయన్త. (వా.ప్ర.)

(2) సృజీ¹ వపుః పితుమాన్ నిత్య¹ ఆ శయే ద్వితీయమా¹ సప్తశివాసు మాతృషుః ।

తృతీయమన్య వృషభన్య దోహ¹నే దశప్రమతిం జనయన్త యోషణః ॥

:33

(3) నిర్యదీం బుధ్నాన్మహిషన్య వర్చన² ఈశానానః శవసా క్రవ్త సూరయః ।

యదీమను ప్రదివో మధ్వ³ ఆధవే గుహా సన్తం మాతరిక్వా మథాయతి ॥

:34

(4) ప్ర యత్ పితుః పరమాస్మియతే పర్యా పృక్షతో వీరుతో దంసు రోహతి ॥

ఉభా⁴ యదన్య జనుషం యదిన్యత్⁵ ఆదిద్ యవిష్టో⁶ అభవద్ ఘృణా కుచిః ॥

:35

(5) ఆదిన్యాత్పరావిశద్ యాస్యా కుచిరహిన్యమాన⁷ ఉర్వియా వి వావృధే ।

అను యత్ పూర్వా⁸ అరుహత్ ననాజువో ని నవ్యసీవ్యవరాసు ధావతే ॥

:36

(6) ఆదిద్ధోతారం వృణతే దివిష్టిమ భగమివ పృథానాన⁹ ముజ్జతే ।

దేవాన్ యత్ క్రత్వా మజ్జనా పురుష్టుతో మర్తం శంసం విశ్వధా వేతి ధాయసే ॥

37

(7) వి యదస్థాద్ యజతో వాతచోదితో హ్వరో న వక్వా జరణా¹⁰ అనాకృతః ।

తన్య పత్మన్ దక్షిషః కృష్ణజంహసః కుచిజన్మనో రజ¹¹ ఆ వ్యధ్వనః ॥

38

1. నిత్యః ఆశయే. 2. వర్చస్వతః. 3. మధ్వః ఆధవే. 4. ఉభాః ఉదన్య. 5. యదిన్యత్ ఆదిన్. 6. యవిష్టో అభ. 7. మాన్య ఉర్వియా.

8. పూర్వా అరుహత్. 9. నాన్య ముజ్జతే. 10. జరణా అనా. 11. రజః అవ్య, (ప్రా. ప్ర.)

(8) రథో¹ న యాతః² శిక్వభిః³ కృతో⁴ ద్యామగ్నేభిరరుషేభిరీయతే ।

అదన్య⁵ తే కృష్ణాసో⁶ దక్షి సూరయః⁷ శూరస్యేవ⁸ త్వేషథాదీషతే⁹ వయః ॥

39

(9) త్వయా¹ హ్యగ్నే² వరుణో³ ధృతవ్రతో⁴ మిత్రః⁵ శాశదే⁶ అర్యమా⁷ సుదానవః⁸ ।

యత్⁹ సీమను¹⁰ క్రతునా¹¹ విశ్వథా¹² విభురరాన్న¹³ నేమిః¹⁴ పరిభూరజాయథాః ॥

40

(10) త్వమగ్నే¹ శశమా²నాయ³ సున్వతే⁴ రత్నం⁵ యవిష్ట⁶ దేవతా⁷మిన్వసి ।

తం⁸ త్వా⁹ సు నవ్యం¹⁰ సహసో¹¹ యువన్¹² పయం¹³ భగం¹⁴ న కారే¹⁵ మహిరత్న¹⁶ ధీమహి ॥

41

(11) అస్మే¹ రయిం² న స్వర్తం³ దమాననం⁴ భగం⁵ దక్షం⁶ న పవృచాసి⁷ ధర్తసిమ్ ।

రశ్మీగ్ం¹వ² యో³ యమతి⁴ జన్మసి⁵ ఉభే⁶ దేవానాం⁷ శంసమృత⁸ ఆ చ⁹ సుక్రతుః ॥

42

(12) ఉత¹ నః² సుద్యోత్మా³ జీరాశ్వో⁴ హోతా⁵ మన్ద్రః⁶ శృణవచ్చన్ద్ర⁷రథః ।

స నో⁸ నేషన్నేషత⁹మైరమూరో¹⁰ కన్నిర్వామం¹¹ సువితం¹² వస్యో¹³ అచ్చ ॥

43

(13) అస్తా¹వ్యగ్నిః² శిమీవద్భిర్రైగైః³ సామ్రాజ్యాయ⁴ వ్రతరం⁵ దధానః ।

అమీ⁶ చ⁷ యే⁸ మఘవానో⁹ వయం¹⁰ చ¹¹ మిహం¹² న సూరో¹³ అతి¹⁴ నిష్ఠతన్యః ॥

44

1. రశ్మీగ్ం¹వ, 2. జన్మసి²ఉభే 3. శంసమృత³అ, 4. వస్యో⁴అచ్చ 5. సూరో⁵అతి (వా.ప్ర.)

సూక్తము—141

ఋషి—దీర్ఘతముడు *

దేవత—అగ్ని

- (1) చ॥ బలమును బొంద నూనముగఁ బ్రాచులు సూర్యమహస్సు మూర్తిలో
 పరి జతరాగ్నిరూపమునఁ బన్నుగఁ బొందుచునుండి రెంతయుం
 జెలఁగెడు కాంక్షితంబులను జేర్చుచు నయ్యది మంత్ర వాక్కులన్
 లలితముగా నొనర్చుచు మెలంగును యజ్ఞము నిర్వహించుచున్ ॥ 43
- (2) క॥ వివిధమగు నన్న మిచ్చుచు, వివిధశరీరాభివృద్ధి పెలయ 2జరువుచున్
 వివిధహవిస్సుల నొసంగుచు, భవి నగ్నిపెలుంగుచుండుఁ బూర్ణుండగుచున్ ॥ 44
- క॥ లోకమునకు శుభకరమగు, ప్రాకటవర్షంబు నియఁ బ్రభు వగుచు వియ
 ల్లోకమున మెఱుపు రూపున, శ్రీకరమగు వెలుంగునిచ్చుఁ జిచ్చు ముదమునన్ ॥ 45
- క॥ రవి కిరణ రూపములతో, వివి పెలుంగుచు వర్ష మిచ్చు తేజస్సునఁ దా
 నవిరళ జలము నొసంగుచు, 3జవహార్ణవం డగుచునుండు జ్వలనుండు కడున్ ॥ 46
- గీ॥ మూడు విధములై న ముద్దురూపములతో, మూడు చోట్ల పెరిసి ముదముతోడ
 నగ్ని యన్ని విశల ననుపమకాంతితో, పెలుంగుచుండు 4వేద్య వేల్పులందు ॥ 47
- (3) చ॥ నవనములందు నేర్పుగల సాత్వికు లందఱుఁ బావకోత్తమున్
 వివిధములై న మంత్రముల వేగమె యిష్టికిఁ బుట్టఁజేసెడున్
 నవనముఁ జేయువేళఁ గడుఁజక్కఁగఁ గాష్టములందు లీనమా
 నవిరళవహ్ని వాతమున సత్కర్మికంబుగఁ బ్రజ్వలిల్లెడున్ ॥ 48
- (4,5) సీ॥ హవ్యము హోమార్హమగునట్లు లటునిటు భక్తితోఁ గొనిపోవఁబడుచునుండు
 వహ్నిచే భక్షింపఁబడు నోషణలు వాని దంతంబులకుఁ గడుఁదగులుచుండు
 సద్భర్త్యు యజమాను లరణిని మధియించి తిరముగ నగ్నిని దీయుచుండ్రు
 యజమాను లర్పించు హవ్యంబులంగొని వెలిఁగెడు నగ్ని దా పెలుంగుచుండు
- గీ॥ ముందు వేసిన క్షుణ్ణ మొత్తమందు, నందుపై నిడిన క్షుణ్ణల నందునందు
 మందుచున్ విక్కులందెల్ల నిండుకొనుచు, పెలుంగుచున్నాడుఁ జగమున వేడివేల్పు ॥ 49

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము, తెలుగు 140వ సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (434-435-436-437-438-439 పుటలు-444 పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. సర్వవిధ ప్రాచులు (తొ.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 2. వెలుఁదేయచున్ (తొ.పా.) 3. బరిహర్ణవం డగుచునుండుఁ బావకుడుకడుఁ (తొ.పా. ప్రాసభంగము) వ.గో.కృ. 4. వివిధ వేల్పులందు (తొ.పా.)

- (6) ఉ॥ ఋత్విజా లిచ్చుహవ్యముల వృ(ఋ)ద్ధిని బొందుచు సర్వవేళలన్
సత్తుర మిష్టికర్మలను సాంగముగా నొనరించి భక్తులన్
సత్వము గల్గు వారలుగఁ జక్కఁగఁజేసెడు దేవమాలికా
తత్త్వవిదుండు వహ్ని మహితంబుగ వెలుచునుండుఁ గాంతితోన్ ॥ 50
- క॥ కావున యజమానులు శుభ, దేవతలును గోరుచున్న దివ్యాగ్నిని దా
మేవిభమునైనఁ బిలుచుచు, భూ విభుని నుతించునట్లు పొగడెద రతనిన్ ॥ 51
- (7) ఉ॥ ఎప్పుడు వహ్నివారమున నింపుగఁజోదితుఁడౌచు సంతతున్
దప్పక చేరి వక్తయయి తాను విదూషకుమాట్కి నొప్పునో
యప్పుడు సర్వభక్షకుని నగ్నిని బిల్చుచు సంతసంబుతో
నొప్పుచుఁ బూజఁ జేయుదురహో! యనునట్లులు మానవోత్తములై ॥ 52
- (8) క॥ బెడిదపు యానము త్రాటం, గడు లాగంబడినమాట్కిఁ గదలెడు మంటం
గడఁగుచు నగ్ని నభస్సున్, వడిఁజేరుచు నున్నవాఁడవారితళకిన్ ॥ 53
- క॥ ఇట్టాకాళము సంతట, నెట్టో యభివృద్ధిఁజెంది యెంతయుఁ బొగచేఁ
జుట్టఁబడు నభము నల్లని, యట్టుల నొనరించు నగ్ని నడవిని గాల్చున్ ॥ 54
- గీ॥ శూరవరుని జనులు చూచినమాత్రాన, వెఱచి పాటునట్లు వివిధ పక్షి
వశువు లెల్ల నగ్ని పజ్జనుండఁగలేక, పరుగు లెత్తుచుండె భయముచేత ॥ 55
- (9) గీ॥ నీవలెన్ 1వరుణమిత్రులు నిష్ఠతోడ, సహజ కార్యములంజేయఁ జాలుచుండీ
నేమి చక్రంబునున్వలె నిఖిల జనుల, నగ్నిః కాపాడుచున్నా వనంతళకి ॥ 56
- (10) చ॥ మిగులఁ బ్రసిద్ధుఁడా! యనలః మిక్కిలి నిన్ను నుతించువారిదా
తగిన హవిస్సుగైకొనుచుఁ దప్పక పూజ్యుల కందనిత్తువో
యగణితవిత్తదా! కనుక నన్నివిధంబుల మేము సూక్తులన్
బొగడుచు నుంటిమయ్య! నినుఁ బూర్ణమనస్సుల నన్నివేళలన్ ॥ 57
- (11,12) సీ॥ చక్కనిదగుధనసంపత్తి మా కిల దయసేయుమా! యగ్ని! ధర్మబుద్ధి
దక్షిండు ధీరుండు ధనవంతుఁడౌ పుత్రు నొనఁగుమా! యనలుండఁ యుచితరీతి²
గిరణములన్వలెఁ గ్రిందమీఁదల మాకుఁ గలిఁగింపుమా! వ్యాప్తి³లలితళక్తి
సత్కర్మ చేయించి చక్కని యిష్టులఁ బొందుమా! స్తోత్రంబు⁴బొనఁగు ప్రీతి
గీ॥ నిజ బలంబును నెఱిగిన నేర్పుకాడ, వధికజవయుక్త హయముల నమరువాఁడ
వమరులను⁵ విలిచికొనివచ్చు నమరదూత, వైన నీ పీయుమా! మాకు నమరపదము ॥ 58

1. ఇక్కడవింధ్ర గణమునకు మారు “ధంబు” ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 2. యోధ్యుకలిమి (తొ.పా.) 3. కరుణాదనరి (తొ.పా.)
4. బూర్ణమతిని (తొ.పా.) 5. ఇక్కడ వింధ్రగణమునకు మారు వంచి లఘుగణ మునయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

- (13) క॥ జలమునకు సూర్యదేవుడు, జలదము శబ్దంపఁజేయ సాగెనునట్టే
పొలుపుగ జను లగ్నిని వరములకయి మ్రోయంగఁజేసి ముదమును గనరే: ॥

59

సూక్తమ్—142

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచిధ్యః *

దేవతా—1-ఇద్యుః† సమిద్ధోఽగ్నిర్వా, 2-తనూనపాత్, 3-నరాశంసః,
4-ఇశః, 5-బర్హిః, 6 దేవీద్యారః, 7-ఉషాసానక్తా, 8-దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా,
9-తిస్రోదేవ్యః సరస్వతీభారత్యః, 10-త్వష్టా, 11-వనస్పతిః, 12-స్వాహాకృతయః, 13-ఇంద్రః

ఛందః—అనుష్టుప్

- (1) సమిద్ధో¹ అగ్న్ ఆ వహ దేవాగ్ం అద్య యతస్రచే ।

తస్తుం తనుష్య పూర్వ్యం సుతసోమాయ దాకుషే ॥

45

- (2) పృథవస్తమవ మాసి మధుమన్తం తనూనపాత్

యజ్ఞం విప్రస్య మావతః శశమానస్య దాకుషః ॥

46

- (3) కుచిః పావకో² అద్భుతో మద్వా యజ్ఞం మిమిక్షతి ।

నరాశంసత్రిరా దివో దేవో దేవేషు యజ్ఞియః ॥

47

- (4) ఈతో³ అగ్న్ ఆ వహేన్ద్రం చిత్రమిహ ప్రియమ్ ।

ఇయం హి త్వా మతిర్మమాచ్ఛా సుజిహ్య వచ్యతే ॥

48

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (434-435-436-437-438-439 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

† ఇద్యుః పాతము సాయనభాష్య వ్రతిలోను మాక్కుముల్లర్ వ్రతిలోను లేదు. మఱికొన్నింటి గలదు. వ.గో.కృ.

1. సమిద్ధోఽగ్న్వ ఆవహ...గం ఉ అద్య 2. పావకోఽఅద్భుతో 3. ఈతోఽగ్న్వ ఆ వహేన్ద్రం చిత్ర. (వా.ప్ర.)

(5) స్త్రాజానా¹నో యశస్రు²వో ద్విర్వర్జ్జేస్వద్యరే ।

వృష్టో³దేవస్య చస్తమవిష్టో⁴య శస్మ నప్రథ⁵ ॥

49

(6) వి శ్రయస్తామృతాన్మః ప్రయై నేవేభ్యో మహీః ।

ప్రానతానః¹ పరుస్సృహో² చ్చారో³ దేవీరనశ్శతః ॥

50

(7) ఆ భస్మమా²నో¹ ఉపాతే నక్తాహనా సుసేశసా ।

యహ్నో³ ఋతస్య మాతరా సేదతాం దర్శిరా సుమత్ ॥

51

(8) మన్త్రో¹జిహ్వా జగిర్వజే² హోతారా నైవ్యాకవీ ।

యజ్ఞం నో³ యక్షతామిమం సేద్రమద్య ఉవిస్పుశమే ॥

52

(9) శచిర్దేవే¹వ్యర్చితా హోత్రా మరత్సు చారతే ।

ఇతా సరస్వతీ మహీ దర్శిః సేదన్తు యజ్ఞయాః ॥

53

(10) తస్మస్మరే¹నమత్సుతం పురు నారం పురు త్మనా ।

త్వష్టా² పోషాయ వి వ్యతు రాయే నాభా నో⁴ ఆన్మయః ॥

54

(11) అవస్మజస్మజ త్మనా దేవాన్ యక్షి చనన్పుతే ।

అగ్నిర్హవ్యా సుధూరతి దేవో దేవే¹పు దేదిరః ॥

55

1. పరుస్సృహో, 2. మానోఽ. ఉపాతే 3. యహ్నోఽ ఋతస్య, 4. నోఽఆన్మయః. (ప్రా.ప్ర.)

(12) పూ॒షణ్ణతే॑ మ॒రుత్వతే॑ వి॒శ్వదే॑వాయ వా॒యవే॑ ।

స్వా॒హా గాయ॑త్రవే॒పసే॑ హ॒వ్యమి॒ష్టాయ॑ క॒ర్తన॑ ॥

56

(13) స్వా॒హాకృ॑తా॒న్య గ॒హ్యప॑ హ॒వ్యావి॑ పీ॒తయే॑ ।

ఇ॒ష్టా గ॒హి క్రు॑దీ హ॒వం త్వాం హ॒వస్తే॑ అ॒ధ్వరే॑ ॥

57

సూక్తము—142

ఋషి—ద్విరృతముఁడు *

దేవత—అగ్ని †

(1) ఉ॥ ఇచ్చ హవిస్సులం గడు సమిద్ధుడవై సవనంపుఁ బాత్రలం
దెచ్చెడు మానవోత్తముల దీక్షలకై యమరాళిఁ బిల్వ మో
సచ్చరితుండ! సోమ రస సారముఁ దీసితి మెల్ల దేవతల్
వచ్చెడునట్లుచేయవఁటె! వహ్నివిభూ! యది ద్రావఁ బ్రీతితోన్ ॥

60

1. హవస్తేఅధ్వరే. (వా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 430 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

† దేవతల విషయమై సామాన్యముగా నగ్ని దేవతగా శ్రీ నేమానివారు గ్రహించిరి. సాయనుఁడు వ్రాసిన పాక్షికార్థములను దృష్టిలోఁ బెట్టుకుని యనువాదమును బెక్కు సందర్భములలోఁ గావించిరి. అగుచో నాడపిల్లయుఁ గానిచో మగపిల్లవాఁడనియు నెడపెడగ నర్థములు సాయనాచార్యులు వ్రాసిన సందర్భములును నున్నవి. ఈ సూక్తము ననువదించుటలో ముఖ్యముగా నగ్నినే దేవతగా శ్రీ నేమానివారు పరిగ్రహించినను 6,7,8,9,10 ఋగనువాదములలో దేవీద్వార, ఉష, హోత, మహి, ఇళ, సరస్వతి దేవతలునుగా మిగిలినవానిలోఁ గొన్నిటిని ననుసరించియు ననుసరింపకయు ననువదించిరి. సాయనులును దేవతలను దమకుఁ దోచిన విధమున నొసంగిరి, ఇళా, సరస్వతీ, భారతీ దేవతలను సాయణులు గ్రహింపఁగా మహి, ఇళ, సరస్వతులను శ్రీ నేమానివారు గ్రహించిరి, 9వ ఋక్కులో సంస్కృతమున మహి శబ్దము వైతము ప్రయత్నమైనది. 64వ పద్యము సీసము నాల్గవ పాదములో “మహియు నిశాదేవి మాన్య సరస్వతి” అని ముగ్గురుదేవతలు పేర్కొనఁబడినవి. మహిని దేవతగా సంస్కృతమూలములో వ్యాఖ్యాతలుపేర్కొనలేదు. కావున సీసూక్తమున దేవతల విషయమై పద్యములలోఁ బేర్కొన్నవానిని బట్టి గ్రహింపనగును. ఈ దేవతలు శ్రీ నేమానివారి యభీష్ట ప్రకారము వారనుసరించిన సంస్కృతమూల ప్రతి ననుసరించి యనువదించఁ బడినట్లు గ్రహింపవలయును. సంస్కృత మూలమందలి తొమ్మిదవ ఋక్కునకున్న దేవతలలోఁ బేర్కొనఁబడిన భారతీ దేవతా విషయమై యీసూక్తములోని 64వ పద్యమైన “సుందర పరిశుద్ధ” క్త్యాది సీసపద్య చతుర్థ పాదమునకై (454 పుట) వ్రాసిన పుటనోటు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2) క॥ అనవరతము నిను వేడుచు, ఘన హవ్యంబొసఁగునట్టి గౌరవజనులన్
మనమున నెంచుచు యజ్ఞం, బనఘా! యగువఱకు నాఁగి యప్పుడు చనుమా ॥ 61
- (3,4) సీ॥ దేవతావరులలో దివ్యుడవై కీర్తి మించినా వురుకీర్తి గాంచినాఁడ
వాళ్చర్యభూతుండవై ప్రకాశంబును జేసినా వరుల నిర్జించినావు
యజ్ఞ సంపాదకుఁడగునట్టివానిని మెచ్చినా వతిధనం బిచ్చినావు
సోమపానమునేయ శుభరూపసంపద నిచ్చినావు రసంబు మెచ్చినావు
గీ॥ ప్రతిచినము వృద్ధిఁబొందుచుఁ బ్రభువునింఁద్రు, హవ్యభాగము గైకొన నతిరయమునఁ
బిలిచికొని రావె; యనల; మా లలితనుతులు, నిన్నుఁబ్రీతుని గావింప నున్నవిపుడు ॥ 62
- (5) గీ॥ ప్రావణీయము మున్నగు ప్రబల నియత, కర్మలఁగలట్టి యాగంబు గలుఁగుచుండ
నీ నిమిత్తము పావకా! నిశ్చయముగఁ, గట్టుచున్నారు గేహము కర్మకరులు ॥ 63
- (6,7,8,9,10) సీ॥ సుందర పరిశుద్ధ మందిర ద్వారము లమరుల రాకకై యమరుఁగాక;
రమణీయ రూపమౌ రాత్ర్యుషద్యయము దా నుచ్చదర్శలపైకి వచ్చుఁగాక;
భూమ్యంతరిక్షస్థ పుణ్యాగ్నిహోత్రంబు మించి యాగము నిర్వహించుఁగాక;
† మహి భారతియు నిశా మాన్యసరస్వతి ముదమున, గుళలఁ బొందుదురుగాక;
గీ॥ శ్రీఘ గమనంబుఁ గలుచు సిద్ధరూప, విలసితంబయి జలమున వెలయునట్టి
వైద్యుతాగ్ని ధనవ్రదవర్ష మిచ్చి, మమ్ము నభివృద్ధిఁజేయుత మానితముగ ॥ 64
- (11) క॥ యూపాధిప; నరులు నిజ, వ్యాపారములందు నిల్చి వర దేవతలన్
దీపింపఁజేసి వారికి, నోపి హవిస్సులను నొసఁగు ముచిత ప్రజ్ఞన్ ॥ 65

† మహియు నిశాదేవి మాన్య సరస్వతి (వ్రా.ప్ర.పా.) శ్రీ నేమానివారిందు సంస్కృత మూలములో నున్న సరస్వతికి
భిన్నమైన భారతిని విడిచిపెట్టిరి. కావున నీ పాదమును మూలానుగుణముగా సవరించితిని. ఈ సంస్కృతపు ఋక్కులో భారతీ
శబ్దము ప్రయుక్తమైనట్లు శ్రీ నేమానివారు గుర్తింపలేదు. ఇతర సూక్తములలో, బలు ఋక్కులలో, గూడ నీ భారతీ శబ్దము
ప్రయుక్తమైనది. ఈ విషయము గుర్తింపక శ్రీ నేమానివారు శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతి 8వ సంపుటము బైందు
నందు చిట్టచివరి పేజీలో ఒక చిన్న బ్రౌన్ కాగితముపై స్వహస్తముతోనే

“భరత : మండ 2, సూ 14. మంత్ర. 7,8.

భారతీభిః : మండ 3, సూ 4, మంత్ర. 8.

అని వ్రాసియంటించిరి. కాని ఋగ్వేదము ప్రథమ మండలము 142వ సూక్తము 9వ ఋక్కులోనే “భారతీ” శబ్దము ప్రయుక్త
మైనది. ఈ సూక్తమున “ఇశా సరస్వతీ భారతులు” విభిన్న దేవతలుగాఁ బేర్కొనఁబడిరి. ఈ 142వ సూక్తమును విన్నవించిన
శ్రీ నేమానివారు 9వ మండలములోని 4వ సూక్తమునందలి 8వ ఋక్కును రెండు పద్యములలో ననువదించుచు “భారత, భారతీ”
శబ్దములగురించి “భారతీయుల” గురించి చిన్న పుట్ నోటు వ్రాసి చర్చించిరి. 9వ మండలములోని 59వ సూక్తములోఁగల 24వ
ఋగనువాదపద్యమునఁగూడ “భరత” వంశీయుల గురించి కొలదిగా వర్ణించి యీ సందర్భముగా వ్రాసిన పుట్ నోటులో
భారతీయులగుఱించి కొంత చర్చించిరి. ప్రథమమండలము 142వ సూక్తము 9వ ఋక్కులోనే కాక ప్రథమ, ద్వితీయ, మండల
ములలో నీక్రింది సూక్తములందలి ఋక్కులలో “భరత, భారత, భారతీ” శబ్దములు ప్రయుక్తములై నవి.

- (12) గీ॥ 1 పూషముఖులై న యా పుణ్యదేవతలకు, 2 వాయుదేవతకుం బ్రీతిఁ జాయకుండ
3 హవ్య మొసఁగంగ నుంటి మత్యాదరమున, 4 “స్వాహా” యని పలుకుటకు మంచి సమయ మిదియె॥ 66
- (13) క॥ స్వాహా పదంబుతో నీ, యీహం గనిపెట్టి హవ్య మిచ్చితి మింద్రా!
యాహూతుడవై వచ్చుట, స్నేహంబున వినుము మేము నేనెడు సుతులన్ ॥ 67

భారతీ సరస్వతీ—ప్రథమ మండ.—సూక్తము—188 ; ఋక్కు—8.

హోత్రా భారతీ—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—1 ; ఋక్కు—11,

భారతీ విశ్వతూర్తిః—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—3 ; ఋక్కు—8.

భారతాగ్నే—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—7 ; ఋక్కులు—1, 5.

భరతేంద్రాయ—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—14 ; ఋక్కు—1.

ఏతం భరత—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—14 ; ఋక్కు—2.

న్యావృణక్ భరతా—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—14 ; ఋక్కు—7.

భరత క్రుతయేంద్రాయ—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—14 ; ఋక్కు—8.

భరతే మతీ—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—24 ; ఋక్కు—13.

భరతే ధనా—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—26 ; ఋక్కు—3.

బర్హిర్భరతస్య—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము....96 ; ఋక్కు—2.

ఏతం భరత—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—37 ; ఋక్కు—1.

పై నుదాహరించిన ప్రయోగములలో “భరత” శబ్దము ద్వితీయ మండలములో నెన్నిది పర్యాయములు, “భారత” శబ్దము ద్వితీయ మండలములో రెండు సందర్భములలోను, “భారతీ” శబ్దము ప్రథమ, ద్వితీయ మండలములలో నాలుగు పర్యాయములు ప్రయుక్తమైనది. అసలు “భారతీ” శబ్దము ప్రథమ మండలములోనే 142వ సూక్తము 9వ ఋక్కులోనే ప్రయుక్తమై యుండఁగా శ్రీ నేమానివారు తృతీయ మండలములోని 4వ సూక్తములో (గల 8 ఋక్కులోని “భారతీ” శబ్దముఁ జూచువరకును నీ పద ప్రయోగ విషయము స్ఫురణకు రాకపోవుట విచారనీయము. ఋగ్వేద మందంతటను గల “భరత, భారత, భారతీ” శబ్దముల విషయమై “భారతీయుల” విషయకమైన విశేషములకుఁ బీఠిక చూడవలయును. వ.గో.కృ.

1. పూషణాదియుక్త (తొ.పా.) 2. వాయుదేవతకును వాయువునకు (తొ.పా. గణభంగము.) వ.గో.కృ. 3. హవ్యమొసఁగ నుంటి మమరభూకు లారఁ (తొ.పా.) 4. “స్వాహా” యని వచింప సమయమిదియె (తొ.పా.) “స్వాహా” యను శబ్ద ప్రయోగము అధర్వుని మఱియు సాధువు అని శ్రీ నేమానివారు చెప్పగా (వ్రాతప్రతి 2వ. సంపుటము 75వ పుటలో) 66వ పద్యము ప్రక్కన శ్రీ మణిమూర్తి గారు వ్రాసిరి. 5. వినుము మా రచించ వినుతులన్ (తొ.పా.)

సూక్తమ్—143

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—జగతి, 3 త్రిష్టుప్.

(1) ప్ర తవ్యసీం నవ్యసీం దీతిమగ్నయే వాచో మతిం సహసః సూనవే భరే ।

అపాం నపాద్ యో వసుభిః సహ ప్రియో హోతా పృథివ్యాం న్యసేదదృత్వియః ॥

58

(2) స జాయమావః పరమే వ్యోమన్యావిరగ్నిరభవన్మాతరిశ్వనే ।

అస్య క్రత్వా సమిధానస్య మజ్జనా ప్ర ద్యావా శోచిః పృథివీ¹ అరోచయత్ ॥

59

(3) అస్య త్వేషా² అజరా అస్య భానవః మసందృశః సుప్రతికస్య మద్యుతః ।భాత్వత్సో³ అత్యుక్తుర్న సిద్ధవో కగ్నై రేజన్వై⁴ అసనవో అజరాః ॥

60

(4) యమేరిరే భృగవో విశ్వవేదపం నాభా పృథివ్యా భువనస్య మజ్జనా ।

అగ్నిం తం గీర్భిర్హిమహి స్వ⁵ ఆ దమే య ఏకో వస్వో వరుణో న రాజతి ॥

61

(5) న యో వరాయ మరుతామివ స్వసః సేనేవ స్పృష్టా దివ్యా యథాశనిః ।

అగ్నిర్హస్తైః పీగితై రత్తి భర్వతి యోథో న శత్రూన్ త్న వనా న్యృజ్జితే ॥

62

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 430 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. పృథివీ¹ అరో, 2. త్వేషా² అజరా³ అస్య, 3. కగ్నై³ అత్యుక్తు, 4. రేజన్వై⁴ అసన⁵ అజరా, 5. స్వ⁵ ఆదమే⁵ యఏకో. (వా.ప్ర.)

(6) కువి¹ అగ్ని²రుచ³స్య పీ⁴లస⁵ద్ వసు⁶ష్కు⁷వి⁸ద్ వసు⁹భిః కా¹⁰మ¹¹మా¹²వ¹³ర¹⁴త్ ।

చో¹⁵దః కు¹⁶వి¹⁷త్ తు¹⁸తు¹⁹జ్ఞా²⁰త్ సా²¹త²²యే ధి²³యః కు²⁴చి²⁵వ్ర²⁶తీ²⁷కం త²⁸మ²⁹యా ధి³⁰యా గృ³¹ణే ॥

63

(7) మృ¹త²వ్ర³తీ⁴కం వ⁵ మృ⁶త⁷స్య ధూ⁸ర్ష⁹ద¹⁰మ¹¹గ్ని¹²ం మి¹³త్రం న స¹⁴మి¹⁵ధా¹⁶న¹⁷ మృ¹⁸జ్జ¹⁹తే ।

ఇ¹థా²నో³ అ⁴క్రో వి⁵ద⁶థే⁷షు దీ⁸ద్య⁹చ్చు¹⁰క్ర¹¹వ¹²ర్ణా¹³ము¹⁴దు నో యం¹⁵స¹⁶తే ధి¹⁷యమ్ ॥

64

(8) అ¹ప్ర²య³చ్చ⁴న్న⁵ప్ర⁶య⁷చ్చ⁸ద్భి⁹ర¹⁰గ్నే శి¹¹వే¹²భి¹³ర్నః పా¹⁴య¹⁵భిః పా¹⁶హి శ¹⁷గ్నైః ।

అ¹ద²ధే³భి⁴ర⁵దృ⁶పి⁷తే⁸భి⁹ష్టే ని¹⁰మి¹¹ష¹²ద్భిః పరి¹³ పా¹⁴హి నో జాః ॥

65

సూక్తము—143

ఋషి—దీర్ఘ తముఁడు *

దేవత—అగ్ని

(1) మ॥ బ¹ల²సూ³ను⁴ండ⁵గు న⁶గ్ని⁷దే⁸వు⁹న¹⁰కు¹¹నై ప¹²ల్¹³మ¹⁴ర్మ¹⁵మ¹⁶ల్ చే¹⁷సి ని
శ్చ¹⁸ల¹⁹తా వృ²⁰త్తి²¹ని బూ²²ని²³యు²⁴ండ వి²⁵ల²⁶స²⁷త్సా²⁸రం²⁹బుఁ గ³⁰ల్పి³¹ంచు నా
క³²లి³³తా³⁴కారు³⁵డు వ³⁶హ్ని³⁷దే³⁸వు³⁹డు మ⁴⁰హా గా⁴¹ంభీ⁴²ర్య⁴³ముం బూ⁴⁴ని ని
శ్చ⁴⁵ల⁴⁶మో వి⁴⁷త్త⁴⁸ము మా కొ⁴⁹సం⁵⁰గు⁵¹త మ⁵²హా⁵³చా⁵⁴తు⁵⁵ర్య మొ⁵⁶ప్పా⁵⁷రఁ⁵⁸గన్ ॥

68

(2) గీ॥ అ¹ర²ణు³లం⁴దుఁ బు⁵ట్టి య⁶గ్ని⁷వే⁸ది⁹క¹⁰ల¹¹సు, న¹²ధి¹³వ¹⁴సిం¹⁵చి¹⁶యు¹⁷ండె న¹⁸ధి¹⁹క²⁰తు²¹ష్టిఁ
గా²²ష్ట²³బ²⁴ల²⁵ము²⁶చే²⁷తఁ గ²⁸లి²⁹ఁగి³⁰న యా³¹వ³²హ్ని, వె³³లు³⁴ఁగు³⁵జే³⁶యు³⁷ఁగా³⁸క వి³⁹వి⁴⁰ధ⁴¹గ⁴²తు⁴³ల ॥

69

1. ఋషి¹స్వ²అ³గ్ని. 2. ఋ⁴త⁵స్య. 3. స⁶మి⁷ధా⁸న⁹మృ¹⁰జ్జ¹¹తే. 4. ఇ¹²థా¹³నో¹⁴అ¹⁵క్రో. (వా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుట్ నోటు 430 నుండి 459 వరకుఁగల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (3) క॥ సతతం బగ్ని సుతేజః, ప్రతతులు చెలరేగుచుండెఁ బ్రకృతిని విలస
స్తుతివిదుని కాంతితమ 1మ, ప్రతిహతముగఁ బాపుచుండెఁ బ్రస్తుతికెక్కన్ ॥ 70
- (4) చ॥ సకల చరాచరంబులకుఁ జక్కని సారముగల్గఁ జేయ నే
వికలతఁ బొందకుండ భృగు వీరులు వహ్నిని వేదిపైని బా
యక యిదీనార లాతఁడె యనంత గవాదుల మాకు నిచ్చుచో,
బ్రహ్మమతిన్ సుతించెదము వానిని భక్తిరపైక సూక్తులన్ ॥ 71
- (5) ఉ॥ వాయు నినాదమున్వలె నవారిత యోధుని సేవమాట్కిఁ దే
జోయుత వజ్రముంగరణిఁ జూపక నిగ్రహ మెల్లవారిపైఁ
బాయక వహ్నికీలముల భక్షణఁ జేయుచు వైరిపంక్తి న
త్యాయత కాననంబుల ననంత లతాదులఁ గాల్పునట్లుగన్ ॥ 72
- (6) క॥ ఘనమగు మా స్తోత్రంబుల, విని సర్వాధారుడైన వేలుపు తా మా
కెనలేని ధనము గోవుల, నొనఁగూర్చుచుఁ గర్మఫలము నొసఁగునుగాతన్ ॥ 73
- (7) చ॥ సవనము నిర్వహించుటకుఁ జాలెడు నగ్నిని మిత్రునిన్వలెన్
వివిధములైన యిధ్మముల వెల్లఁగఁజేయును బండితోత్తముం
డవితథమైన యాగమున నగ్నిని మేము వెలుంగఁ జేయుచోఁ
గవియుచు వాడు మా మతిని గాంతియుతంబుగఁ జేయకుండునే! ॥ 74
- (8) క॥ మంగళకర రక్షణము నొ, సంగెడు నో యజ్ఞదేవః శాత్రవులగు నీ
3వెంగళులు గినుక మాతో, సంగతులనుఁ జెప్పకుండ సలుపుము ప్రీతిన్ ॥ 75

1. కాంతి తమమున ప్రతిహతముగ (ప్రా.ప్ర.పా.) ఈ వద్యమున “అప్రతిహిత” శబ్దము ప్రయుక్తమైనది. తమము “న, ప్రతిహత” అనుట వల్ల “న” వర్ణము గురువై గణభంగమగును. కావున “తమ మప్రతిహతముగ” అని సవరింపఁబడినది. దీనివల్ల నర్థమునకు భంగ జేమియు రాదు. వ.గో.కృ. 2. సర్వాధారుడైన వేదిపేల్పు మాకెనలేని (తా.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 3. వెంగళులు మమ్ముఁ గినుకఁడ్ర. సంకింపక యుండునట్లు సలుపుము ప్రీతిన్ (తా.పా.)

సూక్తమ్—144

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

చందః—జగతీ

(1) ఏ॒తి ప్ర॑ హో॒తా వ్ర॑తమ॒స్య మా॒యయో॒ర్ధ్వాం ద॑ధా॒నః కు॒చిపే॒షసం॑ ధి॒యమ్ ।

అ॒భి స్రు॑చః క్రమ॑తే దక్షి॒ణావృ॑తో యా¹ అ॒స్య ధా॒మ వ్ర॑థమం హ॒ నింస॑తే ॥

66

(2) అ॒భీమృ॑తస్య దో॒హనా² అ॒నూష॑త యో॒నా దే॒వస్య॑ సద॒నే ప॑రీవృ॒తాః ।

అ॒పాము॑వస్థే విభృ॒తో యదా॑వసదధ॒ స్వధా³ అ॒ధయద్ యా॒భిరీ॒యతే॑ ॥

67

(3) యు॒యాష॑తః సవ॒యసా॑ తదిద్ వ॒పుః సమా॑నమ॒ర్థం వి॒తరి॑త్రతా మి॒థః ।

ఆదీం భగో న హ॒వ్యః సమ॑స్మదా వోహ॒ర్షార్ష⁴ రశ్మీ॑న్ తృ॒మయం॑ స్త సా॒రథిః॑ ॥

68

(4) యమీం ద్వా సవ॒యసా॑ సవ॒ర్యతః॑ సమా॒నే యో॒నా మి॒థునా॑ సమో॒కసా॑ ।

ది॒వా న న॑క్తం ప॒శితో॑ యు॒వాజని॑ పు॒రూ చ॑రన్తజ్జి॒రో మా॑నుషా॒ యుగా॑ ॥

69

(5) తమీం హి॒న్వన్తి॑ ధీ॒తయో॑ ద॒శ వి॒శో దే॒వం మ॒ర్తాస⁵ ఊ॒తయే॑ హ॒వామహే॑ ।

ధనో॒రథి॑ వ్రవత⁶ ఆ స ఋ॒ణ్యత్య॑భివ్రజద్భి॒ర్వయు॒నా న॑వాధిత ॥

70

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 430 నుండి 439 వరకుగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. యాఅస్య, 2. దోహనాఅనూషత, 3. స్వధాఅధయత్. (వ్రా.ప్ర.) 4. వోళ్లర్ష (వ్రా.ప్ర.సా.మా.) 5. మర్తాస్య ఊతయే.

6. వ్రవతఅస్యఋణ్య (వ్రా.ప్ర.)

(6) త్వం హ్యగ్నే దివ్యస్య రాజసి త్వం పార్థివస్య వశపా¹ ఇవ త్మనా¹ ।

ఏనీ త² ఏతే బృహతీ అభిశ్రీయా హిరణ్యయా వక్వరీ బర్హిరాశాతే ॥

71

(7) అగ్నే జుషస్య ప్రతి హర్వ తద్ వచో చున్త్ర స్వదా³ మితజాత సుక్రతో¹ ।

యో విశ్వతః ప్రత్యజ్ఞసి దర్శతో రణ్వః సందృష్టౌ పితమగ్ం⁴ ఇవ క్షయః ॥

72

సూక్తము—144

ఋషి—దీర్ఘ తముఁడు*

దేవత—అగ్ని

(1) చ॥ అమల నవీన కల్పనల నంచిత బుద్ధిని గల్గు హోత నీ
మమున హవిస్సు వహ్ని కనమాన రతిం గడు నీయ నెంచుచున్
సమముగ స్రుక్కువాదులను జక్కని పాత్రల సంగ్రహించి స
క్రమముగ హోమకార్యమునకై యవనంబులు సల్పుచుండఁడే ॥

76

(2) చ॥ † జలమున నగ్నియెట్లు లనిశంబు నిగూఢత సంతరాంతరాః
జ్వలితము నొచుఁ బ్రజ్వలిత శక్తిగ వెల్గునా! యల్లె యగ్నిగా
వెలిగెడు సౌర యోని యగు వేడుల వేల్పున వారి నిండియున్
జెలఁగు మహాగ్నిరూపి మము నిత్య వినూత్నపథాలఁ గాచుతన్ ॥

77

(3) ఉ॥ ఎప్పుడు వారి ధారలు వహించుచు నుండునో పావనాగ్నిఁ దా
మప్పుడె సూర్య లోకమును సంతటఁజేరుచు సూతనంబులై
తప్పక భూమి భాగమును దద్దయు దీప్తులుగల్గి చేర్చునిం
కప్పుడు వానిఁ ద్రావి జన మంతయు సౌఖ్యము నొందు నిద్ధరన్ ॥

78

1. వశపాః ఇవ; 2. ఏనీ త్వఏతే బృహతీశ్రీయా, 3. స్వదావశమిత 4. పితమగ్ంశ్రీయా. (వా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు 430 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

† లుప్త భాగ పూరణకర్త, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రపూర్ణ”.
ప్రథమ మండలములో 144వ సూక్తములోని తొలిఋక్కు ననువదించి రెండవ ఋక్కును శ్రీ నేమాని వారు పూరపాటున ననువదించక విడిచిపెట్టి మూడవ ఋగాదిగా సూక్తానువాదము పూర్తిచేసిరి. కావున నే నీ ద్వితీయ ఋక్కును “జలమున నగ్నియెట్లు” లిత్వాది చంపకమాలగా (77వ పద్యము) ననువదించి పూరించితని. (చూడు ఆంధ్రానువాద వ్రాతప్రతి ప్రథమ మండలము. రెండవ సంపుటము 78-79. పుటలు) వ.గో.కృ. 1. వేడులవేల్పు = ఆదిత్యుఁడు.

గీ॥ చెలఁగి యధ్వర్య హోతలు చేతి పాత్ర, హవ్య మీయంగ నద్దాని నంది యగ్ని
కర్మకాండంబు గ్రహించు గడఁగి రథికుఁ, డెలమి రక్తుల నినుఁడు పూజలనువలెను ॥ 79

(4) సీ॥ హోత యధ్వర్యుండు పూత మానసముతోఁ గార్యము సాధింపఁ గదలివచ్చి
జన్మంబులో నున్న జాయాపతులమాట్కి నొకని వీడుచు నొక్కఁడుండకుండి
రాత్రి దివంబులు రగిలెడు నగ్నినిఁ బూజించుచున్నారు పూజ్యుఁడతఁడు
మండకయున్నను మంచినమిత్తుల మండింపఁజేయుచు మందుచుండి

గీ॥ యాగ దంపతు లిచ్చెడు హవ్యములను, సంగ్రహించుచు ముదిమిని సాగఁజేసి
స్వప్రకాశంబుతో లోకసరణి నెల్ల, వెల్గఁజేయుచు నున్నాఁడు వెల్గుగల్గి ॥ 80

(5) సీ॥ మాన్యరణిం దెచ్చి మధియించుఁ బదివేళ్ళు వహ్నిని సంతోషపరచుచుండుఁ
దమ్ము రక్షింపంగఁ దత్త్వవేది గణంబు బిగ్గఱగా నగ్నిఁ బిలుచుచుండుఁ
జాపమూలము చారు శరవరంపరలట్లు చిచ్చుకాంతుల వెళ్ళఁబుచ్చుచుండు
సర్వము గుర్తింపఁ జక్కనిప్రజ్ఞుల నగ్ని తా నిచ్చుచు నమరియుండు

గీ॥ సరసరూపముతోనుండి సరసుఁడైన, గోపకుఁడు గోవులన్వలె గొప్పదియగు
వానఁగలిఁగించి భూలోక వానజనులఁ, బ్రోచి రక్షించెడును దయాపూర్వకముగ ॥ 81

(7) ఉ॥ ఇచ్చెడు హవ్య మందుకొని యింతయొ: యంతయొ: తృప్తి నందుచున్
సచ్చరితుల్ పఠించు సరసంపు నుతుల్ చెవిఁబెట్టుచున్నచో
మెచ్చెదరయ్య! నిన్ననల! మేదురమౌ భవదీయదర్శనం
బిచ్చును నిండ్లు తోటలును హెచ్చగు నన్నము కల్గఁజేసెడున్ ॥ 82

సూక్తమ్ — 145

ఋషిః—దీర్ఘ తమా ఔచధ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—జగతీ, ర్-త్రిష్టుప్.

(1) తం పృచ్ఛతా న జగమా న వేద న చిత్వాగ్ం ఈయతే సా స్వీయతే ।

తస్మిన్ తస్మిన్ ప్రశస్తస్తస్మిన్నిష్టయః న వాజస్య శవనః కుష్మిణస్తపిః ॥

79

1. హవ్యమీయంగ నందెడు నగ్నియున్న : కర్మకాండంబు నడిపించు (తా.పా.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములము 140 వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్ నోటు 940 నుండి 949 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

(2) తమిక్ పృచ్ఛన్తి న సిమో వి పృచ్ఛతి స్వేదేవ ధీరో హనసా యదగ్రభీత్ ॥

వ మృష్యతే ప్రథమం నావరం వచో కన్య క్రత్వా సచతో అప్రదృపితః ॥

74

(3) తమిద్ గచ్ఛన్తి జుహ్వంతి ప్రమర్శతీర్విశ్వాన్యేకః శృణవద్ వచాంసి మే ॥

పురుషైశ్చ ప్రతుర్యజ్ఞసాధనో కచ్చిద్రోతిః శిశురాదత్త సం రభః ॥

75

(4) ఉపస్థాయం చరతి యత్ సమారత సద్యో జాత స్తత్సార యజ్ఞేభిః ॥

అభి శ్వాంతం మృశతే నాన్యే ముదే యదీం² గచ్ఛన్తుశరీరపిష్టితమ్ ॥

76

(5) స ఈం మృగో³ అప్యో వనర్గురువ త్వమ్యపమస్యాం ని రాయ ॥

వ్యబ్రవీద్ వయునా మర్త్యేభ్యో⁴ క్షిర్వివాగ్ం ఋతచిద్వి సత్యః ॥

77

సూక్తము—145

ఋషి—దీర్ఘ తముడు *

దేవత—అగ్ని

(1) సీ॥ వలయువానిని నెల్ల వహ్ని యిచ్చును మాకు వలయుచోట్లకుఁ బోవు వాడె తగిన
వానినిఁ గనుఁగొనవచ్చుచుండునుగాన నధిగమింపుడు వాని వార్యులారఁ

సర్వజ్ఞుడగువాడు సర్వవిజ్ఞానంబు సాధించుటకు వాని సరస తేగు

నేవించుచున్నారు శిష్టులు వానిని నిష్ఠు లన్నియు నగ్ని నిమిడియుండె

గో॥ సర్వఫలసాధకములై న జన్మములకు, నగ్ని యాధారమగుచుండె నతడె యన్న

మునకు బలమునకున్ రాజపురుషులకును, బ్రభువు బలవంతులకుఁగూడఁ బ్రభువుచుండుః॥ 83

1. సవతేప్రదృపితః 2. యదీగచ్ఛ. 3. మృగోఽపప్యో, 4. మర్త్యేభ్యోగ్ని ర్వివాగ్ంఽఋత (వా.ప్ర.)

* ఋషివిశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140 వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు 430 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2,3) సీ॥ అడిగెద రగ్నినే యంద అన్నింటిని నవరుల నగ్ని వే రడుగఁబోవ
రగ్ని కిష్టంబైన యంశమునే జను లడిగెద రొండు వా రడుగఁబోరు
తనకంటె బూర్వము ధన్యుడెవ్వండైన పలికిన యనలుండు పలుకఁబోడు
కావున మానవుల్ గర్వింపకయె యగ్ని జేరుదు రన్యుని జేరఁబోరు
గీ॥ మే మొనరెడు నాహుతి మేము నేయు, సంస్తవంబులు వహ్నికై జరుగుచుండుఁ
బ్రేరకుండు రక్షకుండు శత్రు మారకుండు, యజ్ఞ సంరక్షకుం డగ్ని యమరియుండు ॥

84

- (4,5) సీ॥ అధ్వర్యుఁ డతిభక్తి నరణిని మధియించునప్పుడే పావకుం డమరియుండు
యజమానుఁ డేవేళ భజియించునో యగ్ని నప్పుడే ఫలములు తప్పకుండు
వేడివే లేవేళ వినుచుండునో నుతి నప్పుడే సజ్జనుఁ డర్థమందు
వేదికపై నగ్ని వెలయునో యేవేళ నప్పుడే యజ్ఞము లొప్పుచుండు
గీ॥ విపిన సంచారి యజ్ఞాభివృద్ధికారి, యథిలకర్మలకుం గర్త యజ్ఞభర్త
సుస్వభావంబు గలవాఁడు సొగసుగాఁడు, పావనుండై విరాజిల్లుఁ బరమవహ్ని ॥

85

సూక్తమ్.—146

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః*

దేవతా—అగ్నిః

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) త్రి॒మూ॒ర్ధానం॑ స॒ప్త॒ర॒శ్మిం గృ॒ణీ॒షే క॒సూ॒న॒మ॒గ్నిం పి॒త్రో॒రు॒ప॒స్థే ।
ని॒ష॒త్త॒మ॒స్య చ॒రతో॑ ద్రు॒వ॒స్య వి॒శ్వా ది॒వో రో॒చ॒నాప॒ప్రి॒వాంసమ్ ॥

78

- (2) ఉ॒తై మ॒హా॒గం॑¹ అ॒భి వ॒క్ష ఏ॒నే అ॒జర॑స్త్వస్థావి॒త²ః³తి॒ర్భ॒వ్యః ।
ఉ॒ర్వా॒యః ప॒దో ని దధా॒తి సా॒నో రి॒హస్త్యా॒ధో³ అ॒రు॒షాసో॑ అ॒స్య ॥

79

* ఋషివిశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు 430 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును.

1. మహాగంఠః అభివక్షత ఏనేఽజరః, 2. తస్మాతిర్భవ్యః, 3. దోఽరషాసోఽస్య, (వాఙ్మతః)

(3) సమానం వత్సమభి సంచరన్తీ విష్వగ్దేనూ విచరతః సుమేకే ।

అనవృత్త్యాగ్ం¹ అధ్వనో² మిమానే³ విశ్వాన్ కేతాగ్ం² అధి మహో⁴ దధానే ॥

80

(4) ధీరాః పదం కవయో నయన్తి నానా హృదా రక్షమాణా³ అజుర్యమ్ ।

సిషాసన్తః పర్యవశ్యన్త సిన్ధుమావిరేభ్యో⁴ అభవత్ సూర్యో⁵ నృన్ ॥

81

(5) దిదృక్షేజ్ఞః పరి కాష్టాసు జేన్య⁵ ఈశేన్యో⁶ మహో⁷ అర్చాయ జీవనే ।

పురుత్రా యదభవత్ సూరహైభ్యో⁸ గర్భేభ్యో⁹ మమవా విశ్వదర్శతః ॥

82

సూక్తము—146

ఋషి—దీర్ఘతముడు*

దేవత—అగ్ని

(1) గీ॥ గార్హ పత్యాది సంవాసి ఘనుడు సప్త, శిఖుడు సంపూర్ణ దేహుండు శిష్టుడు¹ దివి భూమియందు వెలింగెడు పుణ్యపురుషు, డైన యగ్నిని నుతియింపు, డారులారా ॥

86

(2) గీ॥ ముదిమి లేనివాడు పూజ్యుడు వరదుడు, సకల రక్షకుండు సకల హర్ష రోదసీ తలంబు రూఢిగ వ్యాపించి, వెలుగుచుండు నగ్నివేదీపైని ॥

87

(3) ఉ॥ జ్ఞానము గలుగదంపతులు చక్కని బిడ్డను బెంచునట్లుగా, బూనుచు నగ్నిదేవతను బూర్ణమనస్సున నుంచి కట్టెలన్ దానికి, జేర్చి పెద్దదిగ, దద్ద నొనర్చుచు చుద్ది మార్జనా నూన విభూతిజేసి సవనోజ్జ్వల శాలల నుండురేకదా! ॥

88

1. వృత్త్యాగ్ం అధ్వనో, 2. కేతాగ్ం అధి, 3. రక్షమాణా అజుర్యమ్, 4. విరేభ్యో అభవత్, 5. జేన్య ఈశేన్యో మహో అర్చాయ, (వా.ప్ర.)

* ఋషివిశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 146వ సూక్తము ఋషి కిచ్చినపుట్ నోటు 480 నుండి 499 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. విష్వదక్ష, భూమిలకు జెంత నుండెడు పుణ్యపురుషు, డైన (తొ.పా)

- (4) క॥ కవు లధ్వర్యుడు హోతలు, సవనాన్నిం గాచుచుండి చక్కని భక్తిన్
వివిధముగఁ గొలువ నాతం, డవితథముగ నేత్రములకు నగపడకున్నే॥ 89
- (5) సీ॥ సర్వదిక్కులయందు సమముగఁ గన్పించి జయశీలుడై స్తుతి చయము వడసి
సురసంఘముల కెల్ల సూనుడుగానుండి మెలఁగువారినిఁ జాల వెలుఁగఁజేసి
యన్నితావులయందు హవ్యంబు సమకూర్చి సర్వవృత్తాంతంబు జక్కనెఱిగి
పుత్రులౌ యజమానపుత్రకులంగాచి యైశ్వర్యముల వారి కందఁజేసి
గీ॥ కామితార్థంబు లేవేళ గలుఁగనిచ్చి, లలితకర్మలపైఁ జాల లక్ష్య ముంచి
వెలయుచుండెడు¹ నా మహావేది యగ్ని, నేవ లందుచు నున్నాడు చిత్తమలర ॥ 90

సూక్తమ్—147

ఋషిః—దీర్ఘ తమా ఔచధ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

భందః—త్రిష్టుప్

- (1) క॥ తే¹ అగ్నే కుచయన్త ఆయోర్దిదాకుర్వాజేభిరాకుషాతాః ।
ఉభే యత్ తో²కే తనయే దధానా² ఋతస్య సామన్ రణయన్త దేవాః ॥ 83
- (2) బోధా మే³ అస్య వచనో యవిష్త మంహిష్తస్య ప్రభృతస్య స్వధావః ।
పీ యతి తో⁴స్వ⁴ అను తో⁵స్వ గృణాతి వన్దారుస్తే తన్వం వన్దే⁵ అగ్నే ॥ 84
- (3) యే పాయవో మామతేయం తే⁶ అగ్నే పశ్యన్తో అన్తం దురితాదరక్షన్ ।
రరక్ష తాన్ త్సుకృతో విశ్వవేదా దిష్పన్త⁷ ఇద్ రివవో నాహ దేభుః ॥ 85

1. వెలయుచుండును నేవేళ వేడివేయి (తా. పా.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. తే¹అగ్నే కుచయన్తఅయో, 2. దధానాఽఋతస్య, 3. మే³అస్య, 4. తో⁴స్వఅను, 5. వన్దే⁵అగ్నే, 6. తే⁶అగ్నేపశ్యన్తోఅన్తం, 7. దిష్పన్తఇద్. (వా.ప్ర.)

(4) యో నో¹ అగ్నే¹ అరవివాగ్ం¹ అఘాయరరాతీవా¹ మర్చయతి¹ ద్వయేన¹ ।

మన్తో¹ గురుః¹ పునరస్తు¹ సో² అస్మా¹ అను¹ మృక్షీష్ట¹ తన్వం¹ దురుక్తైః¹ ॥

86

(5) ఉత వా¹ యః¹ సహస్య¹ ప్రవిద్వాన్¹ మర్తే¹ మర్తం¹ మర్చయతి¹ ద్వయేన¹ ।

అతః¹ పాహి¹ ప్రవమాన¹ స్తువ¹ ప్రమగ్నే¹ మాకిర్నో¹ దురితాయ¹ ధాయాః¹ ॥

87

సూక్తము—147

ఋషి—దీర్ఘతముడు *

దేవత—అగ్ని

(1) శా¹ అన్నాః¹ యగ్నివిభూః¹ భవత్కిరణ¹ సాహాయ్యంబునం జేసి తా¹
మన్నాయుష్యము లంది సంతతులతో యజ్ఞంబులన్ సామగా¹
నొన్నత్యంబులు చూపుచుండి రదిగో హవ్యప్రదుల్ గాన నీ¹
వన్నాయుష్యము లిచ్చి దీధితుల మా కందింపవే! ప్రీతితోన్ ॥

91

(2) ఉ¹ భూవలయంబులో నొకడు పూజ లొనర్చును నీ కొకండు తా¹
నేవిధి నైన పూజ లిడఁడెప్పుడు వారలలోన నేను ని¹
నేవలమాత్రుఁగా, దలచి కీర్తనఁజేయుచు, బూజ నల్పెదన్¹
యోవనవంతుఁడా! సకల హవ్యము లందెడు నగ్నిహోత్రుఁడా! ॥

92

1. సో¹అగ్నే¹...గం¹ అఘాయ, 2. సో¹అస్మా¹అను. (వ్రా.వ్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 434 నుండి 439 వరకుగల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

(౩) క॥ మమతా పుత్రుని యంధత్వ, సమముగఁ బోఁగొట్టెఁగిరణ జాలము కానన్
సమయమున దానిఁగొలిచిన, కుమనశ్చత్రపులు మమ్ముఁ గూడుదురె సఖా! ॥

అర్ధాంతరము

క॥ † అపకృతి కలిగించు మహాం, ధ పథగ బుద్ధులు గలిగిన నానా ప్రాణుల్
సుపథగములై సుఖద్రత, నపాపులుగఁ గాచుఁగాత నగ్నులు సర్వుల్ ॥

గీ॥ ‡ తూర్పు దిక్కునఁ దిమిరమ్ముఁ దొలఁగిపోవ, న స్తమింపఁగఁ జేయుచు నలరు నరుణు
భాతి నగ్నులు యజమాన పాపతతిని, బోవఁగొట్టుచు రక్షించుఁ బొలుపుమీర ॥

(4) గీ॥ మానసిక వాచకములను మంత్రములను, మమ్ము జాధించువైరుల మట్టువెట్టి
వారి యాలోచనలు మఱి వారి తనువు, నిందితములన్ని పడమిని నిలుచుఁగాక! ॥ 90

(రీ) ఉ॥ మాయలు మంత్రవారములు మానకఁ జక్కనెఱింగి వానిచేఁ
బాయక మానవోత్తముల బాధలు పెట్టెడు వానిఁ గొట్టి నీ
వాయత కష్టమున్ దునిమి యన్నివిధంబుల రక్షఁబెట్టుచున్
సాయము నేయుమా! యనల! సర్వవిషతులఁ బోవఁజేయుమా! ॥

† బృహస్పతి, యువభ్యవుఁడు నను విరువురు ఋషులు గలరు. అందు ఉదయ్యని భార్య మమత. అమె గర్భిణిగా నున్నపుడు అమెతో బృహస్పతి సంభోగించుచుండఁగ గర్భస్థమగు శిశువు వీర్యపాతమునకు నహింసలేక వీర్యపాతము చేయవలదని బృహస్పతితో మొరపెట్టుకొనెను. అతఁడు వీర్య నిరోధమునకుం గోపించి గర్భస్థమగు శిశువును పుట్టుండుటకు కమ్మని శపియించెను. ఆ శిశువు జననమొంది దీర్ఘతమనుండనుపేరుగాంచి యా ఋషి వరమున మరలఁ గన్నులఁగాంచెను. ఈ కథ నీ వద్యముతో సంబంధింపవలెను. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన:- ఈ కథను సాయన భాష్యానుసారముగా శ్రీ నేమానివారు వ్రాసినట్లు కనపడదు. శ్రీ నేమానివారు ఉచభ్యవ-ఉదవ్య శబ్దములు రెండును వాడిరి. వీరు మమతను బృహస్పతిని విడిచిపెట్టలేదు. మమత భర్తయు బృహస్పతి సోదరుడును నగువాడు ఉచభ్యవృదో-ఉచభ్యుదో-ఉతభ్యుదో-ఉదచ్యుదో శ్రీ నేమానివారు గ్రహింపలేదు. దీనిని బట్టి ఇతిహాసములలోను భాష్యముల లోను ఔక్కుపాఠ భేదములున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. సాయను లుదాహరించిన కథ ప్రకారము దీర్ఘతమునకు నేత్రము లిచ్చిన వాడగ్ని. శ్రీనేమానివారి వ్రాత ప్రకారము దృష్టి నిచ్చినవాడు ఋషి బృహస్పతియే. వీరే గ్రంథ మాధారముగా నీ యుదంతము వ్రాసిరో ఘోషనలేదు. ఈ దీర్ఘతమ ఋషి విశేషములకై సంస్కృతము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్రోనోటు 434 నుండి 439 పరకుగల పుటలు చూచునది. వ.గో.కృ.

† చివరిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, ఇద్దముడి గోపాల కృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

సూక్తమ్—148

ఋషిః—దీర్ఘతనూ ఔచిభ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) మఘీద్ యదీం విష్టో మాతరిశ్వా హోతారం విశ్వాపసుం విశ్వదేవ్యమ్ ।

ని యం దధుర్మనుష్యాసు విక్షు స్వగర్జ్త చిత్రం వపుషే విభావమ్ ॥

88

(2) దదానమిన్న దదభన్త మన్మాగ్నిర్వరూథం మమ తస్య చాకన్ ।

జుషన్త విశ్వాన్యన్య కర్మోపస్తుతిం భరమాణన్య కారోః ॥

89

(3) నిత్యే చిన్ను యం నదనే జగ్మత్రే ప్రశన్తిభిర్వధరే యజ్ఞియాసః ।

ప్ర సూ నయన్త గృభయన్త ఇష్టావస్వాసో న రథ్యో రారహాణాః ॥

90

(4) పురాణో దస్మో ని రిణాతి జమ్మైరాద్ రోవతే వన2 ఆ విభావా ।

అదన్య వాతో3 అను వాతి శోచిరస్తుర్న శర్యామసనామను ద్యూన్ ॥

91

(5) న యం రిషవో న రిషణ్యవో గర్భే నన్తం రేషణా రేషయన్తి ।

అన్ధా4 అపశ్యా న దమన్నభిఖ్యా నిత్యాన5 ఈం ప్రేతారో6 అరక్షన్ ॥

92

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. గృభయన్తజిష్టా. 2. వన్తఆ. 3. వాతోఽను. 4. అన్ధాఽఅవ 5. విశ్వాన్యశం. 6. రోఽరక్షన్. (ప్రా.ప్ర.)

సూక్తము—148

ఋషి—దీర్ఘతముడు *

దేవత—అగ్ని

- (1) ఉ॥ సాంగములై న యాగములు సాగెడునట్టులు నేయ నెంచి యు
 ప్పొంగుచుఁ గర్మసాక్షివలెఁ బూజ్య హుతాకునిఁ జేరఁ దీసి న
 త్సంగులు వెల్గుచుండి రిఁక జాతరపార్థివ వైద్యుతాగ్ని వే
 భంగుల మండఁజేసె నల వాయువు కట్టెలలోనఁ జేరుచున్ ॥ 98
- (2) క॥ అనలునకున్ హవ్యంబుల, వినయముతో నొసఁగు నన్ను ¹విశ్రుతవైరుఠీ
 చెనకం జాలుదురేఁ నుతి, వినఁగలును వహ్ని సురలు ²వెలుఁగుచు నుండన్ ॥ 99
- (3) క॥ త్వరితముగఁ బోవు హయములు, సురథస్థుని వలయునట్టి చోట³నునుచు న
 ట్లరమర లేకయె యనలుని, బిరబిర గ్రహించి నుతుల వేదెదరు జనుల్ ॥ 100
- (4) చ॥ అలఘు బలాభిరాముడగు నగ్నిలతాదులఁగాల్చి వానిలో
 వెలయుచునుండ వాయు వతివేగము తచ్చిఁ లెల్లఁగొంచు సం
 చలితము ల ట్లొనర్చ నవి చారుతరంబగు వింటినుండి ని
 శ్చలముగ వచ్చు బాణముల చందము పోవు సమస్త వేళలన్ ॥ 101
- (5) ఉ॥ గర్భమునందుఁబోలె ⁴ద్రుమగర్భమునం గల నగ్నికిన్ ముహు
 ర్దుర్భరహింసఁ జేయుటకుఁ దుచ్చులు జాలుదు రెట్టులింక నా
 విర్భవుడైన నగ్నిని వివేక విహీనులు బాధఁబెట్టి త
 ధర్మములం గలంచినను గల్గునె? హింసలు వాని కెన్నఁడెన్ ॥ 102

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. పీరిడివైరుఠీ (తొ.పా.) 2. వెలయుదురు గదా: (తొ.పా.) 3. చోట, జేర్చునట్లరమర (తొ.పా. గణభంగము.) వ.గో.కృ.
 4. ద్రుమ గర్భమునంగల (త్రా.ప్ర.)

సూక్తమ్—149

ఋషిః—ద్విర్వతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—విరాట్

(1) మహాః స రాయ¹ ఏషతే² వత్తిర్వత్తిన్² ఇనస్య వసువః పద³ ఆ ।

ఉప ధ్రజన్తమద్రయో విధన్నిత్ ॥

93

(2) స యో వృషా నరాం న రోదస్యోః శ్రవోభిరప్తి జీవపీతసగ్గః ।

వ్రయః సస్రాణః శశ్రీత యోనా ॥

94

(3) ఆ యః పురం నార్మిణీమదీదేదత్యః కవిర్నభన్యో³ నారా⁴ ।

సూరో న రురుక్వాఞ్చతాత్మా ॥

95

(4) అభి ద్విజన్మా త్రీ రోచనాని విశ్వా రజాంసీ కుశుచానో⁴ అస్థాత్ ।హోతా యజ్ఞిష్టో⁵ అపాం సధస్తే ॥

96

(5) అయం స హోతా యో ద్విజన్మా విశ్వా దధే వార్యాణి శ్రవస్యా ।

మర్తో యో⁶ అస్మై సుతుకో దదాశ ॥

97

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 484 నుండి 489 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. రాయస్వేష 2. ఇనస్య 3. పద్యత 4. నోస్థాత్ 5. ష్టాస్థాత్ 6. యోస్థాత్ (వా.ప్ర.)

సూక్తము—149

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

దేవత—అగ్ని

- (1,2,3,4) సీ॥ అభిమత మందించు, యజ్ఞశాలకు వచ్చు నినులకుఁ బ్రభువగు ధనము నిచ్చు
శుద్ధముగా వెల్గు సోమముగైకొను భూ దివంబులఁగూడఁ బుట్టఁజేయు
యోనిఁ బ్రవేశించి యుచితరేతోరూపమున జంతువులనెల్ల మొలవఁజేయు
నినదేవునింబోలి యింద్రాదిమూర్తులుగా సంచరించుఁ బ్రకాశ మొందుఁ
గీ॥ గవియఁగల జ్ఞానమును జాలఁగలుగఁజేయు, నట్టి యగ్నిత్రయంబు మా యజ్ఞములకు
నమరులను¹బిలుచుకొని వచ్చి యతిశయముగ, నుదకసం²ప్రోక్షణస్థలి నుండుఁగాకః ॥ 103
- (5) గీ॥ రెండు జననము లంది యఖండితముగ, హోమ నిష్పాదకుండగు హోత యగుచు
హోమ ధనమును దనకుఁ దా రొసఁగుటకయి, యభిమతంబుల నిచ్చు నా యగ్ని యొకఁడె॥ 104

సూక్తమ్—150

ఋషిః—దీర్ఘతమా బౌచధ్యః *

దేవత—అగ్నిః

ఛందః—ఉష్టిక్

- (1) పురు త్వా దాశ్వాన్ వాచే¹ కరిగ్నే తవ స్విదా । తోదస్యేవ శరణ¹ ఆ మహస్య ॥ 98
- (2) వ్యనినస్య² ధనినః ప్రహోషే చిదరరుషః । కదా చన ప్రజిగతో³ అదేవయోః ॥ 99
- (3) స చక్షో⁹ విప్ర మర్త్యో మహో వ్రాధన్తమో దివి । ప్రప్రేత్ తే⁴ అగ్నే వనషః స్యామ ॥ 100

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. ఈ మూఁడవపాదములో, బింబలముగణ మింద్రగణముగాఁ బ్రయోగమైనది. వ.గో.కృ. 2. వారి ప్రోక్షణఫలమున వరలుఁగాక (తొ.పా.) 3. హోమ ద్రవ్యధనమును. (తొ.పా.)

1. శరణామహస్య 2. వ్యనినస్య, 3. గతోఽదేవ 4. తేఽగ్నే (వ్రా.వ్ర.)

సూక్తము—150

ఋషి—దీర్ఘతముడు *

దేవత—అగ్ని

(1) క॥ అనవరతము వివిధము లగు, ఘన హవ్యము లిచ్చువారి, గాచెడు నీకై
వినయముగల దాసునివలె, బనిఁబాని సపర్యజేతు, బావకః వినవే: ॥ 105

(2) సీ॥ నిన్నె సత్ప్రభువుగా నిశ్చయింపనివాడు ధనము నీకీక తా దాల్చువాడు
హోమ మొనర్చక యుద్ధతుం డగువాడు యాగాదులకుఁబోక యలరువాడు
సురలు రక్షకు లని యెఱుంగ నేరనివాడు మతిచేత నీ నుతి మానువాడు
నిత్యంబు నీ నేవ నెఱి నొనర్పనివాడు మందుడై నీ భ్యాతి మఱచువాడు
గీ॥ గలరు పుడమిని నెందరో: ఘనులు కాని, వార లున్నారు వారికి వలయునట్టి
కోర్కె లిడకూడదని నేను గోరి విన్ను, బ్రార్థనముఁ జేయుచున్నాను బావకుండ: ॥ 106

(3) గీ॥ నిన్ను బూజించు మనుజుండు సన్నుతాంగి, దివిని జంద్రుడుగా బుట్టి దివ్యబోక
మందు సుత్తముడై వెల్లు నగ్నిహోత్ర, కాన నినుఁబూజ చేసెద గరముభక్తి ॥ 107

సూక్తమ్—151

ఋషి:—దీర్ఘతమా దేవత్య: *

దేవతా—1-మిత్రః, 2-9 మిత్రావరుణౌ

ఛందః—జగతీ

(1) మిత్రం న యం శిష్యా గోషు గవ్యవః స్వాధ్యో విదధే¹ అపు జీజనన్¹ ।

అరేజేతాం రోదసీ¹ పాజసా గిరా ప్రతి ప్రియం¹ యజతం జనుషామవః¹ ॥

101

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 484 నుండి 489 వరకుగల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. విదధే¹అపు (వా.ప్ర.)

(2) యద్ద త్యద్ వాం పురుషీక్ష్మస్య సోమినః ప్ర మిత్రాసో న దధిరే స్వాభువః ।
అథ క్రతుం విదతం గాతుమర్చత¹ ఉత క్రతుం వృషణా వస్త్యావతః ॥ 102

(3) ఆ వాం భూషన్² క్షితయో జన్మ రోదస్యోః ప్రవాప్యం వృషణా దక్షసే మహే ।
యదీమృతాయ భరథో యదర్వతే ప్ర హోత్రయా శిష్యా వీథో³ అధ్వరమ్ ॥ 103

(4) ప్ర సా క్షితిరసుర యా మహి ప్రియ⁴ ఋతావానావృతమా ఘోషథో బృహత్ ।
యువం దివో బృహతో దక్షమాభువం గాం న ధుర్యవ యుజ్ఞాథే⁵ అవః ॥ 104

(5) మహీ⁶ అత్ర మహినా వారమృణ్వథో⁷ కరేణవస్తుజి⁸ ఆ సద్నన్ ధేనవః ।
స్వరన్తి తా⁹ ఉపరతాతి సూర్యమా నిమ్రుచ¹⁰ ఉషస స్తక్వవీరివ ॥ 105

(6) ఆ వామృతాయ కేశినిరనోషత మిత్ర యత్ర వరుణ గాతుమర్చథః ।
అవ త్మనా స్పృజతం పిన్వతం ధియో యువం విప్రస్య మన్మనామిరజ్యథః ॥ 106

(7) యో వాం యజ్ఞైః శశమానో హ దాశతి కవిహ్వాతా యజతి మన్మసాధనః ।
ఉపాసా తం గచ్ఛథో వీథో¹¹ అధ్వరమద్వా గిరః సుమతిం గ న్నమన్మయూ ॥ 107

(8) యువాం యజ్ఞైః ప్రథమా గోభిరజ్ఞత¹² ఋతావానా మనసో న ప్రయుక్తిషు ।
భరన్తి వాం మన్మనా సంయతా గిరో కదృవ్యతా మనసా రేవదాశాథే ॥ 108

1. మర్చతఉత, 2. భూషన్క్షితయో, 3. వీథోఅధ్వరమ్, 4. ప్రియఋతా, 5. ధేనఅవః, 6. మహీఅత్ర, 7. మృణ్వథోరేణ, 8. జ్యఞ, 9. తాఉష, 10. ఉషఉష, 11. విహ్వాఅధ్వర, 12. రజ్జతఋతా. (ప్రా.ప్రః)

(9) రేవద్ వాయో దధాథే రేవదాశాథే నరా మాయాభిరత¹హితి మాహినమ్ ।

న వాం ద్యావోకహభిర్వోత సిద్ధవో న దేవత్వం సణయో నానశుర్మమమ్ ॥

109

సూక్తము—151

ఋషి—ద్విర్రతముడు *

† దేవత—1 మిత్రుడు, 2-9 మిత్రావరుణులు

(1) ఉ॥ అంచిత గోగణంబు కడు నధ్యయనంబును గోరువారు పో
పించిన కారణంబున వశీకృతుడై నివసించువాడు నా
శించి యొనర్చు యాగమును జేర్చెడు నగ్ని నభమ్ము నిండ లో
కాంచిత భూతజాతములఁ గావఁగఁ బుట్టఁడె సంతసంబునన్॥

108

1. రిశ్యపిః, (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 484 నుండి 489 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

† ఈ సూక్తమునకు దేవతను బేర్కొనుటలో మిత్రావరుణులు సూక్త మంతటికిని దేవతలుగా శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి. సాయనాచార్యులు 1వ ఋక్కునకు మిత్రుడు దేవతగాను మిగిలిన ఋక్కులకు మిత్రావరుణు లిరువురును దేవతలుగాను బేర్కొనిరి. ఉపలభ్యమానాలైన మిగిలిన గ్రంథాలలోను సాయనములు పేర్కొన్నట్లేకలదు. కాని శ్రీ నేమానివారిక్కడ సామాన్యముగా మిత్రా వరుణులు దేవతలుగాఁ బేర్కొన్నను, ఋషిదేవతలను బేర్కొన్న వ్రాతప్రతి 15b సంపుటములో 151వ సూక్తమునకు “మిత్రుడు, వరుణుడు, వరుణుడు, మిత్రావరుణులు” అని దేవతలను బేర్కొనిరి. దీనినిబట్టి శ్రీనేమానివారి దృష్టిలో 1వ ఋక్కునకు మిత్రుడు దేవతయనియు, 2, 3 ఋక్కులకు వరుణుడు దేవతయనియు, మిగిలిన 4, 5, 6, 7, 8, 9 ఋక్కులకు మిత్రావరుణులిరువురును దేవతలనియు, నభిప్రాయమున్నట్లు తోచును. తీరఁ బద్యానువాదములు చూడఁగాఁ బ్రథమఋక్కున కనువాదపద్యములలో నగ్ని దేవతగాను, 2, 3, 4 ఋక్కుల కనువాదపద్యమైన సీనములో మిత్రావరుణు లుభయులు దేవతలుగాను నుటంకింపఁబడిరి. మిగిలిన ఋగనువాదము లన్నింటను మిత్రావరుణులే దేవతలుగాఁ బేర్కొనఁబడిరి. కావున సూరక వ్రాతలో దేవతలను బేర్కొనుటలో భిన్నత్వమేగాని ఋగనువాదములలో దేవతలవిషయమై విభిన్నత్వము లేనేలేదు. వ.గో.కృ.

1. తొలిఋక్కున కనువాదపద్యమైన “అంచితగోగణంబు” నిత్యాదిగాఁగల యుత్పలమాలలో “అంచిత....పో,పించిన” అని ప్రథమద్వితీయపాదములు వ్రాసి శ్రీ నేమానివారు మూడవపాదమును “ని,శ్చింతఁగ యాగమున్ నభముఁజేరుచు నుండెడు పావకుండు లో,కాంచిత” అని పూర్వముపయోగించిన పూర్ణబిందు పూర్వక చకారప్రాసను మరచిపోయి పౌరపాటునఁ బూర్ణబిందు పూర్వక తకారమును వ్రాసలో నిమిషిరి. ప్రథమ-ద్వితీయ-చతుర్థపాదములలోఁ బూర్ణబిందు పూర్వక చకారమే (“ంచి” అనునది) ప్రాసగా నుపయోగింపఁబడినది. కాఁగా మూడవపాదములోఁ బ్రాస తప్పినది. (వ్రాతప్రతి. ప్రథమమండలము. 2వ సంపుటము 89వ పుట) ఈ ప్రాసభంగదోష నివారణార్థమై ద్వితీయపాదాంత్యాక్షర మాదిగాఁ దృతీయ పాదాంత్యాక్షరము మినహాఁగఁ బాదము నవరింపఁబడినది-ద్వితీయపాదములో “నివసించువాడు” వఱకును, దృతీయపాదములో “లో కాంచిత” లోఁగల “లోక” శబ్దము మొదలు పద్యము తుదివఱకును శ్రీనేమానివారి రచనయే యధాతథముగ నుంచఁబడినది. వ.గో.కృ.

గీ॥ అట్టి యగ్ని బలంబున నధికమైన, శబ్ద మూలంబువలనను జారు దివము
భూ తలంబును వణకు నో భూతగణము, యగ్నిహోతృని సామర్థ్య మధికముగదః ॥ 109

(2,3,4,) సీ॥ ఋత్విజుల్ చేసెడు ఋద్ధయాగముఁ జూడ మిత్రావరుణులార! మీరు రండు!
యజమానుఁ డిచ్చెడు హవ్యంబు గైకొన మిత్రావరుణులార! మీరు రండు!
సోమ రసంబెల్ల నీమముతోఁ ద్రావ మిత్రావరుణులార! మీరు రండు!
ప్రియమైన భూమిపైఁ బ్రీతిని నివసంప మిత్రావరుణులార! మీరు రండు!
గీ॥ మిత్రుఁడా! వరుణ! మా స్తుతి మెచ్చరండు!, యజ్ఞకర్మలకై మీర లరుగుదెండు!
రోదసీ జన్మలగు మిమ్ము రూఢి నొందు, వేడ్కఁ గొనియాడుచున్నారు వేగరండు: ॥ 110

(5) ఉ॥ ఆవుల నెల్లఁ బచ్చికల నంతటఁ జేర్చి దినాంతమందు నా
యావుల నిల్లుఁజేర్తురని యాకళ మంతయు మేఘమాలికా
శ్రీ విశదాత్మయాటఁ గని చేరి జనుల్ రవిఁగూర్చి దొంగకై
వావిరిఁ జేయు శబ్దములవంటి రవంబు లొనర్తు మీ కృపన్ ॥ 111

(6) గీ॥ మీర లరుగదెంచి మిక్కుటంబగు వర్ష, మిచ్చనట్టులైన మెచ్చి యెలమి
నగ్నిశిఖలు నీకు నర్పించు హవ్యంబు, వరుణ! మిత్ర! మీరు వరుస రండు: ॥ 112

(7) ఉ॥ మిమ్ము నుతించి దక్షిణ నమేయముగా సరిపెట్టి యిష్టులన్
సమృతమైనయట్టులు విశాలమతిన్ జరిగించువారిపైఁ
జిమ్ముచు దృష్టిపాతములఁ జేరుచునుందురు వారిచెంత మీ
రిమ్ముగ వచ్చి నాకడకు నీ స్తుతి నందుఁడు మిత్ర! తత్సభా: ॥ 113

(8) గీ॥ యజ్ఞసాధక దుగ్ధాది హవ్యములను, మనమువలె నగ్రగణ్యులౌ ఘనుల మిమ్ముఁ
బూజఁ జేయుచు నున్నారు పూజ్యమిత్ర!, వరుణుఁడా! రండు! ధనమును వారి కొసఁగ ॥ 114

(9) క॥ ధనవంతు లన్నవంతులు, కనుకన్ మా కెదుట వానిఁ గల్పించుచు మీ
ఘనతం జూపుచు నుండిరి, పునరుక్తముగాదె: మిమ్ముఁ బొగడుట యెంతేన్ ॥ 115

క॥ మీకుంగల దేవత్వము, మీకుంగల ధన సమృద్ధి మిత్రుఁడ! వరుణా!
వీర నహోరాత్రులకున్, నాకారుల కఖిలపూజ్య నదులకుఁ గలవే: ॥ 116

సూక్తమ్—152

ఋషి—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—మిత్రా వరుణౌ

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) యు॒వం వ॒స్త్రా॑జీ పీ॒వసా॑ వసా॒థే యు॒వోర॑చ్ఛి॒ద్రా మ॒స్త్రవో॑ హ॒ సగ్ధాః॑ ।

అ॒వాతి॑రతమ॒న్యతా॒ని వి॒శ్వౌ¹ ఋ॒తేన॑ మిత్రావరుణా నచే॒థే ॥

110

(2) ఏ॒తవ్త॑న త్వో॒ వి చి॑తేతదే॒షాం స॒త్యో మ॒స్త్రః క॒విశ॒స్తౌ² ఋ॒ఘావాన్॑ ।త్రి॒రశ్రీం॑ హ॒న్తి చ॑తురశ్రీ॒రుగ్³ దే॒వని॑దో హ॒ ప్రథ॑మా⁴ అ॒జార్యన్॑ ॥

111

(3) అ॒పాదే॑తి ప్రథ॒మా ప॒ద్యతీ॑నాం క॒స్తద్ వాం॑ మిత్రావరుణా చి॒తేత్ ।

గర్భో॑ భా॒రం భ॑రత్యా చిద॒న్య⁵ ఋ॒తం పి॒పర్త్య॑న్యతం ని తా॒రీత్ ॥

112

(4) ప్ర॒యన్త॑మిత్ పరి॒ జా॒రం క॒నీనాం॑ ప॒శ్యామ॑సి నో॒పని॑పద్యమానమ్ ।

అ॒నవ॑వృ॒ష్టా వి॒తతా॑ వసానం ప్రి॒యం మి॒త్రస్య॑ వరుణస్య ధా॒మ ॥

113

(5) అ॒నశ్వో॑ జాతో⁶ అ॒నభీ॑కుర॒న్వా క॒నిక్ర॑దత్ పతయదూర్ధ్వసా॒నుః ।

అ॒విత్తం॑ బ్ర॒హ్మ జ॒జుఃపు॑ర్యు॒వానః॑ ప్ర మి॒త్రే ధా॒మ వరు॑ణే గృ॒ణన్తః॑ ॥

114

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 430 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. విశ్వఋతేన, 2. శస్త్రఋఘావాన్, 3. చతురశ్రీ రుగాదేవనిదో, 4. ప్రథమాఅజార్యన్, 5. చిదన్యఋతం, 6. జాతోకలన. (వ్రా.ప్ర.)

†(6) ఆ ధేనవో మౌమతేయమవ నీర్భహ్మప్రియం పీపయన్ తస్మిన్నాధన్ ।

పితోఽభిక్షేత వయునాని విద్వానాసావివాసన్నదితిమురుష్యేత్ ॥

115

(7) ఆ వాం మిత్రావరుణా హవ్యజ్ఞస్త్విం నమసా దేవావసా వవృత్యామ్ ।

అస్మాకం బ్రహ్మ పృతనాసు సహ్య అస్మాకం వృష్టిర్దివ్యా సుపార ॥

116

సూక్తము—152

ఋషి—ద్విర్భుతముఁడు *

దేవత—మిత్రావరుణులు

(1) ఉ॥ మీరు ధరించు వస్త్రములు మిక్కిలి కాంతియుతంబులౌ నికన్
మీ రొనరించుకార్యములు మెప్పులుఁ బొందుచు సుస్థిరంబు లౌన్
మీరల కృత్యముల్ వరుణ! మిత్రుఁడ! సంస్మరణీయ యోగ్యముల్
మీ రన్మతంబుఁగొట్టి మము మిక్కిలి ధన్యులుగా నొనర్పరే: ॥

117

(2) సీ॥ మిత్రావరుణులార! మీలోన నొక్కఁడే సర్వజంతువులను జంపువాఁడు
మిత్రావరుణులార! మీలోన నొక్కఁడే పరులచే బాధింపఁబడనివాఁడు
మిత్రావరుణులార! మీలోన నొక్కఁడే మంత్రంబు నెఱుఁగుచు మనలువాఁడు
మిత్రావరుణులార! మీలోన నొక్కఁడే నిర్జరారులనెల్ల నెట్టువాఁడు

గీ॥ కనఁగ మీలోన నొక్కని ఘనతవలన, దేవ నాశకు లందఱుఁ ద్రెళ్ళుచుండ
నరయ నిలుపురిసామర్థ్య మతిశయించి, వెల్లడించిన నికనేమి వెలతియుండు: ॥

118

† ఈ 152వ సూక్తములోని ఆరవ ఋక్కు ప్రక్షిప్తము కానోపును, లేదా విశేష భిన్నార్థ దాయకమైనను గానోపును. ఈ విశేష విషయములకై సంస్కృతములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చూడనగును, వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (3) ఉ॥ * పాద విహీనకల్యసతి ప్రాకినమాత్రము భూ తలంబునం
బాద విశిష్టజంతువులు ప్రాకుచు నుండుట సూర్యుడెంతయో
యాదర మొప్పు గాంతులను నందగజేయుట భార మాపుటన్
మీ దయవల్లనే కలుగు మిత్రుడః తత్సఖః మీర లల్పులేః ॥ 119
- (4) చ॥ వితతములైన కాంతులను వెల్లడిజేసి నమస్త లోకన
మృతుడని పేరుగాంచి కడు మాన్యతఁ బొందుచుఁ గల్యదేవతా
సతి కువభర్తగాఁ జెలఁగి సంతతమున్ రవి పోవుచుంట మీ
యతిదయచేతఁగాదె యగు నాశ్రితరక్షకులారః చూడరేః ॥ 120
- (5) ఉ॥ వేగము గుఱ్ఱముల్ చనుట విశ్రుత రశ్ముల పంక్తి లేకయే
వేగము పోయి వస్తువుల వెల్లఁగఁ జేయుచు నెండఁబెట్టుచున్
సాగుచు సూర్యుడూర్ధ్వమునఁ జక్కఁగ నుండుట మీ మహత్త్వమేః
రాగ విహీనుడః పరుణః రక్షకః మిత్రుడః పూజలందరేః ॥ 121
- (6) గీ॥ వహ్నిఁ బూజించి భక్తిచే వరలు నాడః, 1 మామతేయుండ దీర్ఘతమనుడ నాదు
వరుణుడః మిత్రదేవుడః కరముతుష్టిఁ, బూర్ణ గోవుల నాకిచ్చి పూజఁగొనుడు ॥ 122
- గీ॥ దీర్ఘతముడు మీకు దేవతోత్తములారః, సాంగయాగములను జక్కఁజేసి
మీకు నిడిన పిదప మిగిలిన హవ్యంబు, బొందుఁగాకఁ దుష్టి నొందుఁగాకః ॥ 123

అథాంతరము

- †గీ॥ చాల దూరమందు జ్వలితమౌ గో లోక, శక్తులెల్ల నమవన నిసి తెలివి
నున్నవారి నంత మొనరని బ్రహ్మప్రి, యలుగ వెల్లఁజేయుత లలితగతి ॥ 124
- †క॥ అతి విద్యావంతులయిన, పితరులను నభిక్షకులుగ వేవెల్లులు న
ప్రతిహతముగను వెలింగెడు, ద్రుతతేజోఽగ్నులు కృపమెయి దొడరుత జగతిన్ ॥ 125
- (7) క॥ సమముగ 2 మము రక్షింపన్, మిముఁ గొనియాడుదుము వినుతి మిత్రుడః వరుణాః
క్రమముగ నది యరిఁగొట్టుచు, నమితంబగు వర్షమిచ్చు యజ్ఞము జరుపున్ ॥ 126

* అపాత్—సూర్యగ్రహసంచారము ననుసరించి యుషఃకాల మగుచున్నది కాని ఉషఃకాలమున కేప్రత్యేక గమనమును లేదని యూహింపవచ్చును. (నే.వేం.న.శా.) 1. మామతేయుండు = మమతాపుత్రుడు, ఈ 152వ సూక్తము నందలి 6వ ఋక్కు ప్రక్షిప్తము కానోపును లేదా భిన్నార్థదాయకము కానగును, వివరములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చదువనగును, వ.గో.కృ. 2, నను (వ్రా.ప్ర.పా.)

† రచయిత:-వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రవూర్ణ”.

సూక్తమ్—153

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—మిత్రా వరుణౌ

చందః—త్రిష్టుప్

(1) యజామహే వాం మహాః సజోషా హవ్యేభిర్మిత్రావరుణా నమోభిః ।

మృతైర్హితస్నూ¹ అధ యద్ వామస్మే² అధ్వర్యవో న తీతిభిర్భరన్తి ॥

117

(2) ప్రస్తుతిర్వాం థామ న ప్రయుక్తిరయామి మిత్రావరుణా సువృక్తిః ।

అనక్తి యద్ వాం విదథేషు హోతా సుమ్నం వాం సూరిర్యషణావియక్షన్ ॥

118

(3) పీషాయ దేనురదితిర్మతాయ జనాయ మిత్రావరుణా హవిరే ।

హినోతి యద్ వాం విదథే నవర్యన్ తన్ రాతహవ్యో మానుషో న హోతా ॥

119

(4) ఉత వాం విక్ష మధ్యాస్వన్తో గావ³ ఆవశ్చ పీవయన్త దేవీః ।

ఉతో నో⁴ అన్య పూర్వ్యః పత్తిర్దన్ వీతం పాతం పయస్⁵ ఉస్రియాయాః ॥

120

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. స్నూసఅధ. 2. స్మేసఅధ్వర్యవో. 3. గావసఅవశ్చ. 4. నోసఅన్య. 5. పయస్సఉస్రి. (వా.ప్ర.)

సూక్తము 153

ఋషి-దీర్ఘతముడు *

దేవత-మిత్రావరుణులు

(1) క॥ ఘృతదాతలార! మీకున్, సతతము యజ్ఞములయందుఁ జక్కని హవ్య
ప్రతతి నమోవాకంబుల, నతిభక్తిం ¹బూజి లిడుదు నాయా నుతులన్ ॥ 127

(2) కా॥ సంకల్పించిన యజ్ఞకర్మ విధిగా సంహృత్తి కాకుండినన్
శంకన్ వీడుచు మీ సులోకములనే సాధించుచున్నాను నే
నింకన్ హోతృవరుండు భక్తిపరుడై యిష్టిక్రియంజేయ నా
తంకంబున్ విడఁగొట్టు మీమహిమలన్ దర్శించితిన్ దేవతల్ : ॥ 128

(3) గీ॥ రాత హవ్యరాజు రమణీయ కర్మల, మిమ్ము దృప్తిబరుప మీరు వాని,
దృప్తిజేసిరట్టు దీనుడ నగునాకు, నాల మిత్రవరుణులార! ² యిండు! ॥ 129

(4) గీ॥ మంగళోదకములు మఱి ధేను సంతతి, తృప్తిపఱచుఁగాక దీన జనుల
భక్తపాలకుండు పావకుం డిష్టార్థ, ముల నొసంగుఁగాక ³బూజ్యులార! ॥ 130

క॥ మీ రీ యజ్ఞంబులకుం, జేరుచు సన్నంబుఁ గొనుడు చెంతనె గల గో
క్షీరము పానము సేయుఁ డ, వారిత శక్తిప్రభావవరుణా! మిత్రా: 131

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. పూజిలిడుదు నాయానుతుల్ (వ్రా.ప్ర.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 2. ఇక్కడ రలల ప్రాస యతి. వ.గో.కృ.
3. ముక్తితరులు! (పా)

సూక్తమ్-154

ఋషిః-దీర్ఘ తమా ఔచధ్యః *

దేవతా-విష్ణుః

భందః-త్రిష్టుప్

(1) విష్ణోర్ను కం వీర్యాణి ప్ర వోచం యః పార్థివాని విమమే రజాంసి ।

యో¹ అస్కభాయదుత్తరం సధస్తం విచక్రమాణస్త్రైధోరుగాయః ॥

121

(2) ప్ర తద్ విష్ణుః స్తవతే వీర్యేణ మృగో న భీమః కుచరో గిరిస్థాః ।

యస్మోరుష త్రిష విక్రమణేష్వధిక్షీయన్తి భువనాని విశ్వా ॥

122

(3) ప్ర విష్ణవే శూషమేతు మన్మ గిరిక్షిత² ఉరుగాయాయ వృష్టే ।

య³ ఇదం దీర్ఘం ప్రయతం సధస్తమేకో విమమే త్రిభిత్ పదేభిః ॥

123

(4) యస్య త్రి పూర్ణా మధునా పదాన్యక్షీయమాణా స్వధయా మదన్తి ।

య⁴ ఉ త్రిధాతు పృథివీముత ద్యామేకో దాధార భువనాని విశ్వా ॥

124

(5) భదస్య ప్రియమభి పాథో⁵ అశ్యాం నరో యత్ర దేవయవో మదన్తి ।

ఉరుక్రమస్య స హి బన్ధురిత్యా విష్ణోః పదే పరమే మధ్వ⁶ ఉత్సః ॥

125

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140 వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోన్మా 484 నుండి 489 వరకుగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. యోక్తస్క. 2. క్షితకరుగా. 3. యక్తఇదం. 4. యక్త త్రిధాతు. 5. పాథోఽశ్యాం. 6. మధ్వస్యఉత్సః (వా.ప్ర.)

(6) తా వాం వాస్తూన్యశ్శసి గమద్వై యత్ర గావో భూరిశృజా¹ ఆయాసః ।

అత్రాహ తదురుగాయన్య పృష్ఠః పరమం పదమప ఛాతి భూరి ॥

126

సూక్తము—154

ఋషి—దీర్ఘతముడు *

దేవత—విష్ణువు

(1) ఉ॥ ఎవ్వడు మూడు లోకముల నింపెనలారగ సృష్టిజేసెనో;
యెవ్వడు సత్యలోకము నహీనముగాఁ బ్రకటించియుండెనో;
యెవ్వని వేడుచుండెదరా ! యెవ్వడు లోకమునం జరించునో;
నవ్విధ విష్ణుకర్మముల నాత్ర వచించెద నాలకింపుఁడీ! ॥

132

(2) ఉ॥ ఎవ్వఁ డరణ్యభూమిని మృగేంద్రునిమాట్టి భయంకరుండో! యిం
కెవ్వఁడు సర్వలోకముల నెప్పుడుఁ దాఁజరించుచుండునో;
యెవ్వని మూడు పాదముల నీ జగమంత వసించుచుండునో;
యవ్విధ విష్ణుమూర్తి జను లందఱుఁ గొల్తురు వీర కర్మలన్ ॥

133

(3) ఉ॥ చక్కని మూడు పాదముల శాశ్వత లోకము లెల్లఁజేసి తా
నెక్కువవారిచే నుతుల కెక్కుచు నిష్ఠము లెల్లఁదీర్చుచున్
మిక్కిలి వేదవేద్యుఁడయి మేలిమిఁ జూపెడు విష్ణుమూర్తి కిం
పెక్కెడు సృష్టిజేయుటకు నెక్కుడు వీర్యము కలుచుండుతన్ ! ॥

134

(4) సీ॥ ఎచ్చట వైష్ణవుఁ డినుమడించినప్రీతిఁ దృప్తుడై యేవేళఁ దిరుగుచుండు?
నెచ్చట మధుజల మిచ్చుచుఁ బ్రవహించు నెలయేఱు లేవేళఁ జెలఁగుచుండు?
నెచ్చట విష్ణు వహీనతేజస్సుతో సుప్రసన్నుండయి శోభనొందు?
నెచ్చట సర్వంబు హెచ్చు సుఖంబును బొందుచు సంతృప్తి చెందుచుండు?
గీ॥ నట్టి శాశ్వతలోకంబు నందఁగోర్కె, యున్నచో విష్ణువునుఁ జూచి యెన్నవలయు
విష్ణువే బాంధవుండగు వైష్ణవులకు, విష్ణువే భాగ్యుండగు వైష్ణవులకు ॥

135

1. శృణ్వంతవాసః (వ్రా.ప్ర.)

- (5) క॥ ఆకలి దప్పులు జరయును, నాకులితము కాక మృతియు నందని సుగతిన్
బ్రాకట విష్ణుస్తుతుల న, నేక ముఖాల నొనరించి యెనయుడు తజ్జ్ఞాల్! ॥ 136
- (8) భ॥ కడుఁగడు శాశ్వతంబయిన కాంతివిశేషముతోడ వెల్గుచున్
వడివడి సర్వసిద్ధులను వంచన నేయక గల్గఁ జేయుచున్
కడు వినుతుల్ గ్రహించి కడకాలము నుండెడు విష్ణులోక మే
ర్బడ నవనంబు సేయు పతి భార్యల కిమ్ముగ విష్ణు విచ్చెడున్ ॥ 137

సూక్తము—155

ఋషిః—దీర్ఘ తమా ఔచధ్యః *

దేవతా—విష్ణుః, 1-3 ఇంద్రా విష్ణు

ఛందః—జగతీ

- (1) ప్ర వః పా స్తమస్థసో ధియా యతే మహే శూరాయ విష్ణవే చార్చత ।
యా సాసుని పర్వతానామదాభ్యా మహ స్తస్థతుర్యతేవ సాధునా ॥ 127
- (2) త్వేషమిత్థా నమరణం శమీవతోరింద్రావిష్ణూ సుతపా వామరుష్యతి ।
యా మర్త్యాయ ప్రతిధీయమానమిత్ కృశానోరస్తురసనామరుష్యథః ॥ 128

† లుప్తభాగ పూరణకర్త—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రపూర్ణ”.

సంస్కృత మూలములోని ప్రథమ మండలము 154వ సూక్తములో మొత్త మారు ఋక్కు లుండఁగా శ్రీ నేమానివారు పొరపాటున నయిదు ఋక్కులను మాత్రమే యనువదించి యొక-ఋక్కును—ననువదించక విడిచిరి. ఈ తడఁబాటులో నారవ ఋక్కును నైదవ ఋక్కుగా ననువదించి యయిదవ ఋక్కు ననువదించుట మరచిరి. ఆరవ ఋక్కుగా ననువదించిన పద్యమునకు (వ్రాతప్రతి 2వ. సంపుటము 97వ పుట.) నయిదు సంఖ్యను ఋక్సంఖ్యగాఁ బొరపాటున వేసిరి. కావున నయిదవ ఋక్కును “ఆకలి దప్పులు” ఇత్యాదిగాఁగల కందపద్య రూపముగా నే ననువదించి లుప్తభాగ పూరణము గావించితిని. శ్రీ నేమానివారు పొరపాటున నయిదవ ఋక్కున కనువాద పద్యముగాఁ బేర్కొన్న యారవ ఋక్కున కనువాద పద్యమైన “కడుఁగడు” నిత్యాది చంపకమాల పద్యమును నారవ ఋక్కుగాఁ బేర్కొనుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోన్మా 484 నుండి 489 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

(3) తా¹ ఈం వర్ధన్తి మహ్యస్య పౌస్యం ని మాతరా నయతి రేతసే భుజే ।

దధాతి పుత్రో²కవరం పరం పితుర్నామ తృతీయమది రోచనే³ దివః ॥

129

(4) తత్త²దితదిదస్య పౌన్యం గృణీమసీనస్య త్రాతురవృకస్య మీ³క్షుషః ।

యః పార్థివాని త్రిభిర్ద⁴ విగామభిరురు క్రమిష్టోరుగాయాయ జీవసే ॥

130

(5) ద్వే⁴ ఇదస్య క్రమణే స్వర్ద్వితో⁵ కభిష్యాయ మర్వో భురణ్యతి ।

తృతీయమస్య నకిరా దధర్షతి వయశ్చన పతయన్తః పతత్రిణః ॥

131

(6) చతుర్భిః సాకం నవతిం చ నామభిశ్చక్రం న వృత్తం వ్యతీగం⁵ రపీవిపత్ ।

బృహచ్ఛరీరో విమిమాన⁶ ఋక్వభిర్భువాకుమారః ప్రత్యేత్యాహవమ్ ।

132

1. తా¹ఈషి. (వా.ప్ర.) 2. తత్త²దిదస్య (మా.సా.) 3. మీ³ళహుష (వా.ప్ర.) 4. ద్వే⁴ఇదస్య 5. గం⁵రపి. 6. మా⁶నఽఋక్వభి (వా.ప్ర.)

సూక్తము—155

ఋషి—ద్వీర్ధతముఁడు *

దేవత—1-3 ఇంద్ర విష్ణువులు 4-6 విష్ణువు †

(1,2,3) సీ॥ గమ్యస్థలంబునకై పోవు వాజ్ఞపై నెక్కి యున్నతపద మెక్కినట్లు
విష్ణ్వంద్రు లిద్దఱు వేల్పుల పదమునుబట్టి చరింతురు, పరులచేత
వంచించబడకుండ వలసినయన్నంబు నిచ్చుచునున్నార లిద్దఱులు
సంతానవంతులై సౌఖ్యంబుఁ బొందంగఁ గురిపించుచున్నారు కరము వాన
గీ॥ నట్టివర్షముచేతనే యఖిలజనులు, పొందుచున్నారు మిక్కిలి పుత్రకులను
గాన వారి నిమిత్తము ఘనుఁడు యాగ, కర్మ లొనరించుచున్నాఁడు నిర్మలముగ ॥ 138

(4) చ॥ అడుగుల మూడిటన్ సకల మాక్రమణం బొనరించి సృష్టికిం
గరుఁ బ్రభువౌచుఁ బాలకుఁడుగా నివసించి యజాత శత్రువై
కడిమిని నిత్యయౌవనము గల్గెడి విష్ణుని పూర్ణచర్యలన్
దడఁబడకుండఁ బేర్కొనినఁ దప్పక ధన్యుల మౌదుమేకదా! ॥ 139

(5) గీ॥ సర్వదర్శియైన సద్విష్ణుపాదము, లరసి చూడఁజూడ నందు రెండు
గగనభూములొటఁ గాంచుచు మనుజుండు, వానినేవఁజేసి వరలుఁగాత! ॥ 140

గీ॥ పరమ విష్ణుని మూడవ పదమె వెలుఁగు, నా ద్యులోకంబు దానిని నమరులైన
నంతటంబోవు గరుఁ డాద్యనంతపక్షి, లైన నెఱుఁగకయుండఁదదన్యు లెట్లు? ॥ 141

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలములోని 140వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుట్.నోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చూడనగును. ప.గో.కృ.

† సంస్కృత మూలములో నున్నట్లుగానే 1,2,3 ఋక్కులకు నింద్ర విష్ణువు లధిదేవతలుగా నాంధ్రానువాద పద్యములోఁ బేర్కొని యాంధ్రానువాద వ్రాతప్రతిలో (2వ. సంపుటము 99వ పుట.) పొరపాటున మొత్తము 155వ సూక్త మంతటికిని విష్ణువే దేవతగా వ్రాయుట జరిగినది. వ్రాతప్రతి 15b సంఖ్య గల సంపుటములో నిచ్చిన ఋషి దేవతల పట్టికలో సంస్కృత మూలములో నున్నట్లుగా ననువాదమున కనుగుణముగా నింద్ర విష్ణువులును విష్ణువును దేవతలుగఁ బేర్కొనుట జరిగినది. ప.గో.కృ.

- (6) గీ॥ హంసరూప విష్ణు వత్సాయనాదుల, శనాల్గుతోడఁగూడు నవతిసంఖ్య
నొప్పు కాలమెల్లఁ ద్రిప్పుచుండును వృత్త, చక్రమట్టు లేమి జాగు లేక॥ 142
- గీ॥ జాగరూకత గలవాఁడు జగతి నున్న, దేవతాదుల రూపులఁ దిరుగువాఁడు
యౌవనుండగు నావిష్ణు వరుగుదెంచుఁ చుండు భక్తులు పిలచినచో నిజంబు ॥ 143

సూక్తమ్—156

ఋషిః—దీర్ఘతమా భౌచభ్యః*

దేవతా—విష్ణుః

చందః—జగతీ

- (1) భవా మిత్రో న శేవ్యో మృతానుత్తిర్విభూతద్యుమ్నో ఏవయా ఉ సప్రథాః ।

అథ తే విష్ణో విదుషా చిదర్థ్యః సోమో యజ్ఞశ్చ రాద్యో హవిష్మతా ॥

133

† తొంబది నాల్గు కాలావయవములు. 1 సంవత్సరము - 2 అయనములు - 5 ఋతువులు - 12 మాసములు 24 పక్షములు - 30 అహోరాత్రములు - 8 యామములు - 12 రాకులు చేరి తొంబదినాలుగు. (నే. వేం. న. శా.)

గమనిక : సాయనాచార్యుల భాష్యము ననుసరించి శ్రీ నేమానివా లీ కాలవిశేషములను 94 భాగములుగా విచ్చిరి. ఇది వివాదాస్పదమైన విషయము. సాయనునకు దీర్ఘతముఁడు పేర్కొన్న త్రినాభికాల విభాగవిషయమై విస్తృతముగాఁ దెలియదు. షడృతువుల సంగతియు సాయనుఁడు గుర్తించలేదు. రెండు ఋతువు లొక నాభి యను విషయము సాయనుఁడు గమనింపలేదు. 94 సంఖ్యకు సరిపెట్టవలెనన్న 1 సంవత్సరము - 2 అయనములు. 3 నాభులు, 5 ఋతువులు. 12 మాసములు - 24 పక్షములు - 30 అహోరాత్రములు 12 రాకులు - 4 సంధ్యలు (ఉదయ - మధ్యాహ్న - సాయం - అర్ధరాత్రి సంధ్యలు) 3 నాభులు-ఉష్ణనాభి (వేసాకాలము) - జలనాభి (వర్షాకాలము) - శీతనాభి (చలికాలము) మొత్తము కూడ 94 సంఖ్య వచ్చును గాని 12 మాసములను 24 పక్షములను గ్రహించి నప్పుడు 30 రోజులు గ్రహించుటలో నర్థములేదు. అన్ని విభాగములను సంవత్సరాత్మకములుగానే గ్రహింపవలయుఁగాని వేరుగా గ్రహింపరాదు - “మానదినములు పరిగ్రహించుచో మానదినములకు మాటుగాఁ బక్షదినము లేల గ్రహింపరాదు” అని సందేహము రావచ్చును. ఇది చాల చర్చనీయాంశము. చూడు పీఠిక. ప.గో.కృ.

* ఋషి విశేషవిషయములకై సంస్కృత మూలములోని 140వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటోనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చూడనగును. ప.గో.కృ.

1. ద్యుమ్నోవయాఉ సప్రథాః ఉతే. (వా.ప్ర.)

(2) యః పూర్వాయ వేధసే నవీయసే సుమజ్ఞానయే విష్ణవే దదాశతి ।

యో జాతమస్య మహతో మహి బ్రవత్ సేదు శ్రవోభిర్యజ్యం చిదభ్యసత్ ॥

134

(3) తము స్తోతారః పూర్వ్యం యథా విద¹ ఋతస్య గర్భం జనుషా పివర్తన ।

ఆస్య జానన్తో నామ చిద్ వివక్తన మహస్తే విష్ణో సుమతిం భజామహే ॥

135

(4) తమస్య రాజా వరుణ స్తమశ్వినా క్రతుం సచన్త మారుతస్య వేధసః ।

దాధార దక్షముత్తమమహర్విదం వ్రజం చ విష్ణుః సఖివాగ్² అపోర్ణతే ॥

136

(5) ఆ యో వివాయ సచథాయ దైవ్య³ ఇన్ద్రాయ విష్ణుః సుకృతే సుకృత్తరః ।

వేధా⁴ అజిన్వత్ త్రిషధస్త⁵ ఆర్యమృతస్య భాగే యజమానమాభజత్ ॥

137

సూక్తము—136

ఋషి—దీర్ఘ తముడు*

దేవత—విష్ణువు

(1) ఉ॥ కమ్ము నితాంత సేవ్యుడవు క మృధికుండవు మాకుఁ బ్రీతి గై
కొమ్ము హవిస్సు నాజ్యమును గొప్ప యశస్సులఁగల్గఁ జేయుచున్
మమ్ముఁ బరిగ్రహించి యజమానుఁ డొనర్చిన సంప్రవంబులన్
నమ్ముచు విష్ణువా! వెలుఁగు నాదగు పూజల నెల్లఁ బొందుచున్ ॥

144

1. విద్యఋతస్య. 2. వాగ్ంతఅపో. 3. దైవ్యఇన్ద్రాయ. 4. వేధాఅజి. 5. త్రిషధస్తఆర్య. (ప్రా.ప్ర.)

* ఋషివిశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2) చ॥ సకలము సృష్టిజేసి యతినంతసముం గలిగించు భార్యతో
నకలుష సౌఖ్యసంపదను నందుచు నిత్యుడుగా వెలింగి దీ
పకుడగు విష్ణునిన్ మిగుల భావన జేసెడు మానవుండు నా
యకుడయి సత్యవిష్ణుపద మందకయుండెనె! యెంచిచూడగన్ ॥ 145
- (3) చ॥ కనుగొనుఁ డార్యులార! మన కర్మ విశిష్టఁ డనాదిసిద్ధుడై
తనరెడు విష్ణువుం దలచి ధన్యులరై విలసిల్లుఁ డెప్పుడున్
ఘనమగు భిన్నకాంక్షితము కలునుగాన ననాది దేవునిన్
మనమున నుంచి ప్రీతునిగ మానుగఁ జేయుడు మీర లాతనిన్ ॥ 146
- గీ॥ చాటుడెల్లయెడలఁ జక్కని పురుషార్థ, మిచ్చు విష్ణునామ మెల్లదిశల
విష్ణువా! త్వదీయ విశదంపు బుద్ధిని, బొగడుచుండు నేను బూర్ణమతిని ॥ 147
- (4) గీ॥ ఋత్విజాళితోడఁ దత్త్వజ్ఞు నొనరించు, యజ్ఞరూపవిష్ణు నతిముదమున
రాజమానకాంతి రాత్ర్యశ్వదేవత, లాశ్రయించుచుండి రధిక మతని ॥ 148
- క॥ ఘనమగు సవనమునకుఁ జను, మన విష్ణువు వివిధ యాగ మర్మకరులతోఁ
దనరెడు వారికి నాకం, బనయము సమకూర్పు బలము నందించుగదా! ॥ 149
- (5) గీ॥ హవ్యము నొసంగువానికి, యాగములకు, సాయ మొనరించి చక్కని ఫలము నొసంగ
విష్ణు వంబరమున నుండి వెలసి భువికి, వచ్చుచున్నాడు చూడరే! భక్తులార! ॥ 150
- గీ॥ యాగ కర్మలందు యజమానుఁ డొసఁగెడు, హవ్యములు గ్రహించి యధికతుష్టి
నతని కభిమతంబు నందింప నావిష్ణు, వరుఁగుదెంచుచుండె యజ్ఞములకు ॥ 151

అనువాకః—22 సూక్తమ్—157

ఋషిః—దీర్ఘతమా జౌచధ్యః *

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—జగతీ, 5-8 త్రిష్టుప్

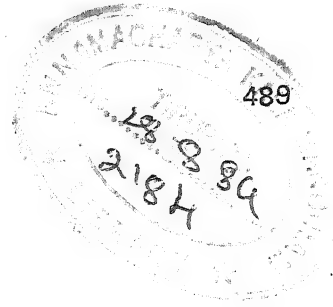
- (1) అ॒బో॒ధ్యగ్ని॑ర్హి॒తః॑ దే॒తి సూ॒ర్యో॑ వ్యు॒గ్నిషా॑శ్చ॒న్ద్రాః॑ మ॒హ్యవో॒॑ అర్చి॑షా ।

అ॒యు॒జ్ఞతా॑మ॒న్వినా॑ యాత॑వే॒ రథం॑ ప్రాసా॑వీద్ దే॒వః స॒వితా॑ జగత్ పృథక్ ॥

158

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 434 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. అ॒బో॒ధ్యగ్ని॑ర్ జ్యౌఃకదే॒తి, 2. మ॒హ్యవో॑ అర్చి॑షా. (వ్రా.ప్ర.)

(2) యద్ యుజ్ఞాథే వృషణమశ్వినా రథం ఘృతేన నో మథునా క్షత్రముక్షతమ్ ।

అస్మాకం బ్రహ్మ పృతనసు జిన్వతం వయం ధనా శూరసాతా భజేమహి ॥

139

(3) అర్వాజ్ త్రిచక్రో మధువాహనో రథో జీరాశ్వో¹ అశ్వినో ర్యాతు సుష్టుతః ।

త్రివస్తురో మమవా విశ్వసౌభగః శం స² ఆ వక్షద్ ద్వివదే చతుష్పదే ॥

140

(4) ఆ స³ ఊర్జం వహతమశ్వినా యువం మధుమత్యా నః కశయా మిమిక్షతమ్ ।

ప్రాయస్తారిష్టం నీ రపాంసి మృక్షతం సేధతం ద్వేష్టో భవతం సచాభువా ॥

141

(5) యువం హ గర్భం జగతీషు ధత్తో యువం విశ్వేషు భువనేష్వంతః ।

యువమగ్నిం చ వృషణావపశ్చ వనస్పతీగ్ం⁴ రశ్వినావైరయేథామ్ ॥

142

(6) యువం హ స్థో భిషజా భేషజేభిరథో హ స్థో రథ్యాః రాధ్యేభిః ।

అథో హ క్షత్రమధి ధత్తో⁵ ఉగ్రా యో వాం హవిష్మాన్ మనసా దదాశ ॥

143

ఇతి

ద్వితీయోష్టకే ద్వితీయోధ్యాయ

సమప్తః

అనువాకము—22 సూక్తము—157

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

దేవత—అశ్వినదేవతలు

- (1) ఉ॥ వేదికపైని బావకుఁడు వెల్గుచునుండె నుషస్సు సూర్యుఁడున్
సాదర మొప్పఁ జీకటుల సంఘము లెల్లను గొట్టుచుండి రా
మోదముతోడ మీ రథము ముందట రాసథ పంక్తి బెట్టి దే
1వాదిహితేష్టికాలలకు వచ్చి ముదంబును జేయుఁ డశ్వకుల్! ॥ 152
- గీ॥ శుభద కర్మలఁ జేయించు సూర్య నెలమి, జంగమస్థావరంబైన జగమునంత
స్వస్వకర్మలఁ జేయంగ జరుగఁ జేసి,యమరుచుండుఁడు మీర లో యశ్వలార! ॥ 153
- (2) ఉ॥ వానల నిచ్చు మీ రథము వావిరి నెక్కుచు యజ్ఞశాలకున్
మానులు మెచ్చవచ్చి యట మంచి హవిస్సులఁ బుచ్చుకొంచు నౌ
నౌ నని సంతసించి బల మత్యధికంబుగ నిండు మాకు వే
బూనుచు శత్రుసంపదల పుంజముకూడ మహాశ్వినదేవతల్! ॥ 154
- (3) సీ॥ చక్రత్రయముచేతఁ జరియించునది యెద్ది? తేనెను ధరియించి తిరుగు నెద్ది?
ఘనులై నవారిచేఁ గొనియాడఁబడు నెద్ది? పూజ్యహయంబులఁ బూను నెద్ది?
మూఁడగు కట్టెల జోడింపఁబడుచోట సారథి కూర్చుండ సాగునెద్ది?
సర్వధనంబుతో సంపూర్ణమగు నెద్ది? ముదమును జనులకు నొసఁగు నెద్ది?
గీ॥ యట్టి యశ్వరథంబు మా కభిముఖముగవచ్చి పశు పుత్ర ధనముల నిచ్చి మమ్ముఁ
బుచ్చుకొమ్మని చెప్పుచు మెచ్చునట్లు, నుభము నభివృద్ధిఁ జేయుత మఖిలమునకు ॥ 155
- (4) చ॥ చెలఁగుచు నన్నముంగలుఁగఁ జేయుఁ డొనర్పుఁడు శత్రుహాని వా
క్కుల మముఁదృప్తిజేసి కడుఁగూర్మిని నాయువు వృద్ధిచేయుఁ డా
కులమగు పాపసంఘమును గొట్టుఁడు మే మొనరించు కార్యముల్
వెలనెడునట్లు చేయుఁడు భువిన్ బలు భంగుల నశ్వినదేవతల్! ॥ 156

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. చతుర్థపాదమున నఖండయతి. వ.గో.కృ.

- (5) క॥ పనిగొని వర్షము నిచ్చుచు, ఘనమగు రేతోఽభివృద్ధిఁ గల్పించుచు గో
గణ జంతుజాలమునకై, యనలౌషసులను సృజించి యమరితి రక్తుల్ : ॥ 157
- (6) ఉ॥ మీరలు వె ద్యపుంగవులు మీకు రథాశ్వబలంబు లుండె నో
వీర వతంసులార ! జన వీరులు మీకు హవిస్సు నిచ్చుచో
వారి ననుగ్రహించి మఱి వారికిఁ దుష్టిని గల్గజేయుచుం
గోరిక లన్ని యిచ్చి కడుఁ గూర్చుడు సౌఖ్యము శాశ్వతంబుగన్ ॥ 158

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుత్తిముక్తాయమాన
శ్రీ భగవత్పాదారాధక నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
ద్వితీయాష్టకమున ద్వితీయాధ్యాయము
సమాప్తము

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

పథమా నాండలమ్

ద్వితీయోష్ఠకః తృతీయోధ్యాయః

సూక్తమ్—158

ఋషిః—దీర్ఘ తమా ఔచధ్యః *

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—త్రిష్టుప్, 6 అనుష్టుప్

(1) వసూ॑ రు॒ద్రా పు॒రుష॑స్తా వృ॒ధస్తా॑ ద॒శస్య॑తం నో వృ॒షణా॑వభి॒ష్టా ।

ద॒స్రా హ॒ యద్ రే॒క్షా¹ ఔ॒చధ్యో॑ వాం ప్ర॒ యత్ స॒స్రాధే² అ॒కవా॑భిరూ॒తీ ॥

1

(2) కో॑ వాం దా॒శత్ సు॒మత॑యే చి॒దన్త్యై॑ వసూ॒ యద్ ధే॒తే న॑మసా పదే గోః ।

జి॒గృత॑మ॒స్మే రే॒వతీః॑ పు॒రంధీః॑ కా॒మప్రే॑జే॒వ మ॑నసా చరన్తా ॥

2

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుష్‌నోటు 434 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. రేక్షాఔచధ్యో, 2. సస్రాధేతక. (ద్రా.వ.)

(3) యుక్తో హ యద్ వాం తౌగ్ర్యాయ పేరుర్వి మధ్యే¹ అర్హస్థో ధాయ ప్రజః ।

ఉప వామవః శరణం గమే యం కూరో నాజ్మ పతయద్ధిరేవైః ॥

3

(4) ఉపస్తుతిరాచభ్యమురుష్యేన్మా మామిమే పతత్రిణీ వి దుగ్ధామ్ ।

మా మామేధో¹ దశతయశ్చితో థాక్ ప్ర యద్ వాం బిద్ధస్త్యని ఖాదతి జ్ఞమ్ ॥

4

(5) న మా గరన్ సద్యో మాతృతమా దాసా యదీం సుసముద్భవవాధుః ।

శిరో యదస్య త్రైతనో వితక్షత్ స్వయం దాన² ఉరో అంసావపి గ్ధ ॥

5

(6) †దీర్ఘతమా మామతేయో జుజుర్వాన్ దశమే యుగే ।

అపామర్థం యతీనాం బ్రహ్మ భవతి సారథిః ॥

6

1. మధ్యే¹ అర్హ, 2. దానః ఉరో² అంసా (లా.ప్ర.)

† ఈ ఋక్కు ప్రక్షిప్తము కానోపును. లేదా వేరే విశేషార్థము చెప్పనగును. సంస్కృత మూలములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు 434 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—తృతీయాధ్యాయము

సూక్తము—158

ఋషి—దీర్ఘ తమఃడు*

దేవత—అశ్వినదేవతలు

- (1) సీ॥ కామితార్థ మొసంగి కల శత్రువులనెల్ల నశియింపజేయుచు నడచువారు
జన నివాసమునకు ఘనహేతుభూతులై యథుములఁగొట్టుచు నరుగువార
లున్నతస్తుతిచేత నుప్పొంగువారలై యిష్టార్థముల నెల్ల నిచ్చువారు
సర్వసర్వంసహా శక్తిసంపద నొంది ప్రజలఁబ్రసిద్ధిని బరగువార
గీ॥ లైన యశ్వలు! మీకు నీ హవ్యములను, దీర్ఘ తమఃడు నగు నేను దీన భావ
మొంది యొసఁగుచు నున్నాఁడ నందివాని, సంతసంబున మెనవుడీ : సత్త్వరమున ॥ 1
- (2) క॥ జనమున కభీష్ట మొసఁగెడు, మనమునఁ జరియించునట్లు మర్మవిధిజ్ఞుల్
జనులు నివసించుటకుఁ గా,రణు లశ్వలు! జగమునందు రాజులు కారే : ॥ 2
- (3) ఉ॥ మే మతిథక్తితో నిడిన మేలగు హవ్యము సంగ్రహించి మా
క్షేమముఁ గోరు మీ సరస చిత్తము తుష్టినిఁ జెందఁజేయు నా
స్వామి యెవఁడో : నే నెఱుఁగఁజాలను మీరు హవిస్సుఁబొందుచున్
గామిత మిచ్చు గోవులను గానుకగా నిడుఁ డశ్వినదేవతల్ : ॥ 3

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. “జనులఁబ్రసిద్ధిని జెందువారలు” (ప్రా.ప్ర.పా.) ఇందు వ్యావహారిక భాషా ప్రభావమున “జెనులు-జెందువారలు” అని “జన” శబ్దము “జెన” శబ్దముగా గ్రామ్యముగాఁ బ్రయుక్తమై యతి సరిపెట్టఁబడినది. వ.గో.కృ.

(4) ఉ॥ యానముమీద నెక్కి చని యబ్బిని మున్నిన “తుగ్ర” సూనుని
బూనికఁ గట్టఁజేర్చితిరి పూజ్యులు మీరలు దస్రలారః న
మ్మానిత వీరపూరుషుఁడు మత్త వివక్షలఁ జంపి బండిపై
మానుగ నేఁగు నట్టు లభిమానముతో మిము నేను జేరెదన్ ॥ 4

గీ॥ పాశ బద్ధుడైన భవదీయ మిత్రుండు, భూమిపైనిఁ బడుచు పొరలుచుండె
నశ్వులారః మీర లభికదయాత్ములు, గాన వాని గావఁ గడ్గి రండుః ॥ 5

గీ॥ దీర్ఘతమనుండ నగు నేను దీనభావ,మంది యొనరించు సంస్తుతి, యగ్నిదాహ
బాధలం గొట్టుఁగాక! నాప్రాణములను, దీయకుండునుగాక నీ దినము నిలియు ॥ 6

క॥ పదియావృత్తులవఱకున్, బదిలముగా రగులు గొలుపఁబడి మండుచు నా
యెదఁగాల్చునట్టి కాష్టము, లుదితాగ్నిన్ విడచి ఛాంతి నొంది వెలయుతన్: ॥ 7

(5) ఉ॥ దీనులు నన్ను సంకుచిత దేహునిగా నొనరించి నాతలం
బూనుచుఁ గ్రిందుగా నునిచి పూర్ణబలంబునఁ ద్రోసి రిప్పుడే
కాన సమస్త మానవులఁ గాచెడు సింధువు లన్ని యెంతయున్
దీనుడనైన నన్నుఁ గడు దీక్షను బూనుచుఁ గాచుఁగావుతన్: ॥ 8

గీ॥ మఱియుఁ ద్రైతనుడనువాఁడు మామకీన, శిరముఁజెక్కుచు తొమ్మును జేతులను న
హితము గొట్టెను గావున నతనిశిరసు, తానె చెక్కుకొనుంగాకఁ దలక్షణంబు ॥ 9

(6) క॥ మమతా పుత్రుండగు నా, గమ దీర్ఘతముండు దశయుగమ్ములు మనుచుం
గమనీయ మునులు బ్రహ్మకు, సముడని పొగడంగఁ గర్మ జరిపించు నొగిన్ ॥ 10

అథాంతరము

గీ॥ †దీర్ఘతమముఁబోలు దీకల్లు ప్రాణులున్, ద్వివిధ దశలయందు వివిధములగు
జప తపమ్ము లొనర జన్మమ్ములాదిగా, వరుణులకయ బ్రహ్మ పథము నిల్పు ॥ 11

1. దీర్ఘతముండు పెద్దకాలము మనుచుం (వ్రా.ప్ర.పా.) ఇది మూలానుగుణముకాదు. కావున నవరింపఁబడినది. మూలములో “దశమే యుగే” అని స్పష్టముగానున్నది. అసలీ యనువాదమునకు మూలమైన ఋక్తే ప్రక్షిప్తము తాపోపును. లేదా విభిన్నమైన విశేషార్థము చెప్పనగును. చూడు. సంస్కృతమూలములోని 140వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటోనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటల విషయము. ప.గో.కృ.

† రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాల కృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

సూక్తమ్-159

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—ద్యౌవాపృథివీ

ఛందః—జగతీ

(1) ప్ర ద్యౌవా యజ్ఞైః పృథివీ¹ ఋతావృథా మహీ స్తుషే విదథేషు ప్రచేతసా ।

దేవేభిర్యే దేవపుత్రే సుదంససేత్తా ధియా వార్యాణి ప్రభూషతః ॥

7

(2) ఉత మన్యే పితురద్రుహో మనో మాతుర్మహి స్వతవస్తద్ధవీమభిః ।

సురేతసా పితరా భూమ చక్రతురురు ప్రజాయా² అమృతం వరీమభిః ॥

8

(3) తే సూనవః స్వవనః సుదంససో మహీ జజ్ఞార్జాతరా పూర్వచిత్తయే ।

స్తాతుశ్చ సత్యం జగతశ్చ ధర్మణి పుత్రస్య పాథః పదమద్వయావినః ॥

9

(4) తే మాయినో మమిరే సుప్రచేతసో జామీ సయోనీ మిథునా సమోకసా ।

నవ్యంనవ్యం తస్తుమా తన్వతే దివి సముద్రే³ అన్తః కవయః సుదీతయః ॥

10

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 434 నుండి 439 వరకుగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. పృథివీఋతా, 2. ప్రజాయాఃఅమృతం, 3. సముద్రేకిఅన్తః. (వ్రా.ప్ర.)

(5) తద్ రాధో¹ అద్య సవితుర్వరేణ్యం వయం దేవస్య ప్రసవే మనామహే ।

అస్మభ్యం ద్యావాపృథివీ సుచేతునా రయిం ధత్తం వసుమంతం శతగ్విసమ్ ॥

11

సూక్తము—159

ఋషి—దీర్ఘతముడు *

దేవత—ద్యావాభూములు

(1,2) సీ॥ యాగాభివృద్ధిని నధికంబుగాఁ జేసి శ్రేష్ఠములయి కడుఁ జెలఁగునవియు
యజ్ఞంబులన్ మమ్ము తజ్జ్ఞులఁ గావించి కోర్కెల నేవేళఁ గూర్చునవియుఁ
బుత్రులవలె మాకుఁ బూజ్యమానపులెల్ల రువచరించెడువట్టు లుంచునవియు
నెల్లలోకములకుఁ దల్లియై తండ్రియై కర్మల నేవేళఁ గలుఁగునవియు
గీ॥ నైన దివి భూమి యమృతత్వ మందఁజేసి. యజ్ఞహవ్యంబు మాకిచ్చు నవసరమున
మానస మనుగ్రహించిత ¹మౌటఁగొఱుకుఁ, బ్రార్థన మొనర్తు వానిని² భక్తిమీఱ ॥

12

(3) ఉ॥ తల్లిని బోలుచున్ హితము తద్ద నొసంగెడు దాన వంచు నీ
యుల్లము పల్లవింప నిను యుక్తవచస్సుల వేడుచుంటి రా
జిలైదు రోదసీతలమః చిన్ని కుమార సమాన లోక మీ
త్వల్లలితప్రభావమును దప్పక నొం దొకరుం దెఱుంగునే!

13

1. రాధో¹కఅద్య (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు 484 నుండి 489 వరకుఁ గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. అఖండయతి, 2. బ్రార్థన మొనర్తు భక్తితాత్పర్య మెసఁగ (తొ.పా.) 3. ఇక్కడఁ దొలుత గ్రంథకర్త “త్వల్లలిత ప్రభావమును దక్కక నొందొకరుం దెఱుంగునే” అని వ్రాయఁగా నెవరో దీనిని గొట్టివేసి “దప్పక రుంగొకరుం దెఱుంగునే” అని సవరించి వేసిరి. తప్పక+ఎరుంగు+ఒకరుండు+ఎరుంగునే అన్నప్పుడు ఎరుగొకరుండన్నది దుస్సంది. కావునఁ బైవిధముగాఁ దొలిపాఠమున కనుగుణముగా విశేషముగా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

- (4) ఉ॥ ఒక్కతలానఁ బుట్టుచును నొండొరులన్ విడకుండ వెల్గు నా
చక్కని రోదసీద్వయము చారు తరంబుగఁ దమ్ముఁగొల్వ సొం
పెక్కెడు సూర్యరశ్మితతు లెక్కువకాంతులు గల్గఁజేసి న
ల్లిక్కులకున్ సమగ్రముగ లీలమెయిన్ బ్రసరింపుఁగావుతన్ ॥

14

- (5) చ॥ సకలము తానెయై వెలిఁగి సర్వమొసంగెడు సూర్యమూర్తి గొం
కక విధియించు రోదసిని గాంచుచుఁ గోరుచునుంటి మాతృసౌ
ఖ్యకరములైన గోగణము కామిత విత్తము కాన నద్ది మా
1కకలుషబుద్ధిమై నొసఁగుఁగాతను రోదిత కాంక్షితంబులన్ ॥

15

సూక్తమ్ 160

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—ద్యావాపృథివీ

ఛందః—జగతీ

- (1) తే హి ద్యావాపృథివీ విశ్వశంభవ¹ ఋతావరీ రజసో ధారయత్క¹పీ ।

సుజన్మసి ధిషణే² అన్తరీయతే దేవో దేవీ ధర్మతా సూర్యః కుచిః ॥

12

- (2) ఉరువ్యచసా మహినీ³ అనశ్చతా పితా మాతా చ భువనాని రక్షతః ।

సుధృష్టమే వపుష్కే³ న రోదసి పితా యత్ సీమభి రూపైరవాసయత్ ॥

13

1. ఈ పాదమున నఖండయతి. (వ్రాతప్రతి 111వ పుటలో “మా, కలుషబుద్ధి మైయొసఁగుఁగాతవు రోదిత కాంక్షితంబులన్” అని వ్రాయఁబడి యున్నది. ఇది ప్రమాదవశమునఁ త్రాస గణశబ్దభంగ దోషము క్తముగా వ్రాయఁబడినది. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. శంభవః ఋతావరీ, 2. ధిషణే అన్తరీయతే, 3. మహినీ అనశ్చతా. (వ్రా.ప్ర.)

(3) స వహ్నిః పుత్రః పిత్రోః పవిత్రవాన్ పునాతి ధీరో భువనాని మాయయా ।

ధేనుం చ పృశ్నిం పృషభం సురేతసం విశ్వాహా శక్రం పయో¹ అన్య దుక్షత ॥

14

(4) ఆయం దేవానామపసామపస్తమో యో జజాన రోదసీ విశ్వశంభువా ।

వి యో మమే రజసీ సుక్రతూయయా జరేభిః స్కమ్భనేభిః సమాన్మచే ॥

15

(5) తే నో గృణానే మహినీ మహి శ్రవః క్షత్రం ద్యావాపృథివీ ధానభో బృహత్ ।

యేనాభి కృష్టిస్తతనామ విశ్వహా పనాయ్యమోజో² అస్మే సమిన్వతమ్ ॥

16

సూక్తము—160

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

దేవత—ద్యావాభూములు

(1) సీ॥ ఎయ్యవి జగమున కిచ్చుసుఖంబులు నెయ్యవి కాంతితో వియ్యమండు
నెయ్యవి వృష్టికై యినునితోడంగూడు నెయ్యవి కామ్యార్థ మిచ్చుచుండు
నెయ్యవి యుపకారవృత్తిచే విలసిల్లు నెయ్యవి జనులకు నెయ్య మొసఁగు
నెయ్యవి పరిశుద్ధిహెచ్చుగాఁ గల్పించు నెయ్యవి దోష విహీన మగును

గీ॥ నట్టి సురవర్త భూముల యంతరమున, నున్న లోకము పరిశుద్ధి నొందఁజేయు

చుండు సూర్యుఁడు పుడమికి నుదక దాన, మొసఁగుచు, దిరుగుచుండు సంతస మెలర్ప ॥ 16

1. పయోఽన్య, 2. పనాయ్య మోజోఽస్మే (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2) క॥ జనసీజనకులలాగునఁ, దనరుచు వ్యాపించి నై జ ధామముచేతన్
ఘనమగుపదార్థజాతము, నొనరఁగఁ గలిఁగించుచుండె సురీంద్రవముల్ ॥ 17
- గీ॥ ఒక్కదానితోడ నొక్కటి కూడక. సర్వ రక్షణంబుఁజక్కఁజేసి
సర్వలోకములకు సంరక్షణము నేయు, రోదసీ ద్వయంబు రూఢి మెఱయ ॥ 18
- (3) ఉ॥ సూరుఁడు భూమికిం దివికి సూనుఁడుగా వెలుఁగొంది భూత వి
స్తారముఁ దుష్టివాత్రియగు ధారణి సంతయు వెల్గఁజేసి వా
ర్ధారల నిచ్చులోకమును దాను ననుగ్రహబుద్ధితోడ వి
స్తారము గ్రాలఁగాఁ బనిచి సారెకు వర్షము నిచ్చుచుండఁడేః ॥ 19
- (4) కా॥ ద్వావాభూముల సృష్టిఁజేసి యచటన్ వ్యాపించి సత్కర్మలం
గావంబునుచు వాని సుస్థిరముగాఁ గల్పించుచున్ వెల్గుచున్
దేవారాఘ్యఁడు సర్వగామియగు నా దేవుం డభీశుండు స
ద్భావం బొప్పెడు కర్మకారకులలో బాసించు నిష్ణాతుఁడై ॥ 20
- (5) క॥ సుతియింపఁబడుచు సంతస,మతితో మాకెల్ల యెడల మంచియశస్సున్
సతతముఁ బుత్రులఁ బౌత్రుల, నతిబలమును నీయ రారెః యంబరభూముల్ : ॥ 21

సూక్తమ్—161

ఋషి—దీర్ఘతమా బౌచధ్యః *

దేవతా—ఋభవః

ఛందః—జగతీ, 14 త్రిష్టుప్

(1) కిము శ్రేష్ఠః కిం యవిష్టో న¹ ఆజగన్ కిమీయతే దూత్యంగి కద్ యదూచిమ ।

న నిద్రిమ చమనం యో మహాకులో కగ్నే బ్రాతర్ధృణ² ఇద్ భూతిమూదిమ ॥ 17

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. సకాజగన్, 2. బ్రాతర్ ద్రుణకఇద్. (ప్రా.ప్ర.)

(2) ఏకం చమనం చతురః కృణోతన తద్ వో దేవా¹ అబ్రువన్ తద్ వ ఆగమమ్ ।

సౌధన్వనా యద్యేవా కరిష్యథ సాకం దేవైర్యజ్ఞియాసో భవిష్యథ ॥

18

(3) అగ్నిం దూతం ప్రతి యదబ్రవీతనాశ్వః కర్వో రథ² ఉతేహ కర్తవ్యః ।

ధేనుః కర్తవ్య యవతా కర్తవ్య ద్వా తాని భ్రాతరను వః కృత్యేషుసి ॥

19

(4) చక్రవాంస³ ఋభవస్తదపృచ్ఛత క్వేదభూద్ యః స్య దూతో న⁴ ఆజగన్ ।

యదావాఖ్యచ్ఛమసాఞ్చతురః కృతానాదిత్ త్వష్టా గ్నాస్వస్తర్యానజే ॥

20

(5) హనామైనాగ్ం⁵ ఇతి త్వష్టా యదబ్రవీచ్ఛమసం యే దేవపానమనిన్దిషుః ।

అన్యా నామాని కృణ్వతే సుతే సచాగ్ం⁶ అన్యైరేనాన్ కన్యాః నామభిః స్పరత్ ॥

21

(6) ఇన్దో⁷ హరీ యుయుజే⁷ అశ్వినా రథం బృహస్పతిర్విశ్వరూపాముపాజత ।

ఋభుర్విభాస్ వాజో దేవాగ్ం⁸ అగచ్ఛత స్వపసో యజ్ఞియం భాగమైతన ॥

22

1. దేవా అబ్రువన్ తద్వస్ ఆగమమ్, 2. రథః ఉతేహ, 3. చక్రవాంసః ఋభవస్తద, 4. స్వ ఆజగన్, 5. హనామైనాగ్ం ఇతి,

6. సచాగ్ం అన్యై, 7. యుయుజే అశ్విన, 8. దేవాగ్ం అగచ్ఛత. (ప్రా.ప్ర.)

(7) నిశ్చ॑ర్మ॒ణో గా॒మః॑ జీ॒త దీ॒తిభి॑ర్యా జ॒ర॒వ్రా య॒వశా॑ తాకృ॒ణోత॑న :

పొ॒ధన్వ॑నా¹ అ॒శ్వాద॑శ్వమతక్షత యు॒క్త్వా రథ॑ముప దే॒వాగ్ం² అ॒యాత॑న ॥

23

(8) ఇ॒ద॒ముద॑కం పి॒బతే॑త్య॒బ్రవీ॑తనే॒దం వా ఘా పి॒బతా॑ము॒జ్జనే॑జనమ్ ॥

పొ॒ధన్వ॑నా యది తన్నే॒వ హ॑ర్యథ తృ॒తీయే॑ ఘా స॒వనే॑ మదయా॒ధ్వై ॥

24

(9) ఆ॒పో భూ॑యిష్ఠా³ ఇ॒త్యేకో అ॒బ్రవీ॑దగ్నిర్భూయిష్ఠ⁴ ఇ॒త్యన్యో అ॒బ్రవీ॑త్ :

⁵వధ॑ర్యన్తీం బహు॒భ్యః ప్రైకో⁶ అ॒బ్రవీ॑ద్యతా వద॒స్తశ్చ॑మసాగ్ం⁷ ఆపి॑శత ॥

25

(10) శ్రో॒ణామే॑క⁸ ఉ॒దకం॑ గాభ॒వాజి॑తి మాంస॒మేకః॑ పింశతి సూనయాభృతమ్ ॥

ఆ ని॒మ్రుచః॑ శక్ర॒దేకో⁹ అ॒పాభ॑రత్ కిం స్వీత్ పు॒త్రేభ్యః॑ పిత॒రా¹⁰ ఉ॒పావ॑తుః ॥

26

(11) ఉ॒ద్వత్స్వ॑స్మా¹¹ అ॒కృణో॑తనా తృణం ని॒వత్స్వ॑పః స్వ॒వస్య॑యా నరః ॥

అ॒గోహ్య॑స్య యదస॒స్తనా॑ గృ॒హే తద॑ద్యోదమృ॒భవో॑ నాను గచ్ఛథ ॥

27

1. నాస్త్వా, 2. దేవాగ్ంస్త్వా, 3. భూయిష్ఠా ఇత్యేకో, 4. భూయిష్ఠ ఇత్యన్యో అబ్రవీత్, 5. వర్థయన్తీం.

6. ప్రైకో అబ్రవీద్యతా, 7. మసాగ్ంస్త్వాపిశత, 8. మేక ఉదకం, 9. దేకో అపా, 10. పితరా ఉపా, 11. స్వస్మా అకృణో. (వ్రా.ప్ర.)

(12) స॒ంమీ॒శ్య యద్ భు॒వనా॑ ప॒ర్యస॑ర్పత॒ క్వ స్విత్ తా॒త్యా పి॒తరా॑ వ¹ అసతుః ।

అశ॑వత॒ యః క॒రన్నం॑ వ² ఆద॒దే యః ప్రా॑బ్ర॒పిత్ ప్రో తస్మా॑ అబ్రవీతన ॥

28

(13) సు॒షు॒ప్తాంస³ ఋ॒భవ॑స్తద॒వృచ్చ॑తాగో॒హ్య క⁴ ఇ॒దం నో॑ అబూబుధత్ ।

శ్వా॒నం బ॒స్త్తో బో॑ధయి॒తార॑మబ్రవీత్ సంవత్స॒ర⁵ ఇ॒దమ॒ద్యా వ్య॑ఖ్యత ॥

29

(14) ది॒వా యా॑న్తి మ॒రుతో॑ భూ॒మ్యాకి॒గ్నిర॒యం వాతో⁶ అ॒న్తరి॑క్షేణ యాతి ।

అ॒ద్వి॒ర్యాతి॑ వరుణః సము॒దైర్మ్య॒ష్టాగ్ం⁷ ఇ॒చ్ఛన్తః॑ శవసో॑ నపాతః ॥

30

సూక్తము—161

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

దేవత—ఋభువులు

(1) క॥ మా॒కం॒తెను శ్రే॑స్తుం॒దోః, మా॒కం॒తెఁ గని॑స్తు॒డగు॒నో! మ॒ఱి వహ్ని॑సుర
స్తోకం॒బునకుం దూతు॑దోః, నాకున్ శక్యం॒బె! వర్ణ॑నంబున్ జేయన్ ॥

22

గీ॥ బ్రా॒తః యగ్ని॑దేవః పరమ॑వంశమునందుఁ, బుట్టి దారు రూప పుణ్య చమన
పాత్ర॑భూతి॒నెల్లఁ బ్రక॑టించుచున్నాము, దాని చరిత॑మెల్ల ధన్యముకదః ॥

23

1. వ్య అసతుః, 2. వ్యఆదదే, 3. ప్వాంసఽఋభవ, 4. క్వఇదంనోఽబూ, 5. సంవత్సరఇద 6. వాతోఽన్తరిక్షేణ,

7. యష్టాగ్ంస్ఇచ్ఛన్తః (వా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2) చ॥ చమసము సంగ్రహించి యది చక్కఁగ నాలుగుజేయుడంచు నా
యమరులుజెప్పఁ దద్వచన మందఱకుం దెలుపంగ వచ్చితిన్
విమల మనస్సుతోడ నదివేగ మొనర్చిన మీరు సోమ పా
నము నెరవేర్చుగలుగుదురు నాక నివాసులతో ఋభూత్త ముల్ ॥ 24
- (3) సీ॥ దేవతాదౌత్యంబు దిరముగ వహించు నగ్నిదేవా! నిన్నె యడుగుచుంటి
మేకార్యమైనను నిప్పుడె చేయంగ వలయునో? మఱి చేయవలదో? యింక
నశ్వమా చేయుట? యరదంబు చేయుటో? తగినగోవులఁ జేయఁదగునో? లేక
యతివృద్ధపితరుల, యౌవనవంతులవలెఁజేయవలయునో? పలుకవలదె?
గీ॥ అనల మేమిట్టి కార్యము లన్నిచేసి,యున్నవారము కావున నెన్నఁబడిన
దేవతాకార్యము నొనర్చి దేవతలను,బొందఁగోరుచు నున్నాము పూర్ణమతిని ॥ 25
- (4) గీ॥ దేవతలు చెప్పినట్టులు దివ్యచమన,పాత్రములఁజేసి ఋభువు లాపనినిదెల్ప
ననలుఁ డెందుండెనని వ్రళ్ళ నడుగుచుండఁ,ద్వష్ట రమణీమణులలోన దాఁగుకొనియె ॥ 26
- (5) గీ॥ పానయోగ్యచమనపాత్రను విభజింపఁ, ద్వష్ట ఋభుగణంబుఁ దప్పకుండఁ
జంపవచ్చెఁగాన సరగున వారెల్ల,వేరు పేళ్ళతోడ వెలసినారు ॥ 27
- (6) గీ॥ హరి బృహస్పతి, యశ్వలు పరమవాహ,నంబులను నెక్కి- వచ్చిరి డంబుమీరఁ
గర్మపరులగు ఋభువులు కదలివచ్చి,యజ్ఞభాగములంబొందుఁ డతిముదమున ॥ 28
- (7,8) సీ॥ సాధన్యు లందఱు సహజశక్తులచేత మృతగోవు చర్మము వెతకినార
లాత్మత్తిచే నొకయావును నిర్మించి పుడమిపైఁగిరి ని బడసినార
లతిజరాజీర్ణులౌ యంబకుఁ బితకును యౌవన మర్పించి యమరినార
లొకవాజినుండి వేతొకవాజి పుట్టించి పేరు ప్రతిష్ఠలఁ బెరిగినారు
గీ॥ కాన, సరదములంబుని కదలిపోయి, యెదుట నున్నట్టి సోమము నెల్లఁద్రావి
సోమరసపానమత్తులై శోభఁజెందు, సవనసోమముఁ జవిఁజూడ జరుగఁగలరు ॥ 29
- (9) ఉ॥ ఒక్కఁడు నీరు శ్రేష్ఠమను నొక్కఁడు వహ్నిని జెప్పుచుండు నిం
కొక్కఁడు భూమిశ్రేష్ఠమని యొప్పుగఁ జర్చలఁ జేసిచేసి స
ద్వాక్కులతోఁ బరస్పరము వాదము నల్పుచు సోమపాత్రలన్
మక్కువతో ఋభూత్త ములు మానక చేసిరి వేరువేరుగాన్ ॥ 30

(10) *ఉ॥ ఒక్కఁడు గోవునుండి కడునొప్పుగ వచ్చెడు రక్తమంతయున్
దక్కఁక క్రుమ్మరించు మఱి యొక్కఁడు కత్తినిగోసి మాంసమున్
బ్రక్కఁకుఁ జేర్చుచుండె బహుభావనఁ జేయుచు సూక్ష్మబుద్ధితో
నొక్కఁడు మూత్రముఖ్యముల నోపిక వేరుగఁజేయుచుండఁడే ॥

91

గీ॥ పుత్రకులవలె ఋభువులు పుణ్యకర్మలన్నిఁజేయుచు నుండంగ యజ్ఞమందు
దంపతులు చేయవలసిన తగినకర్మ, లుండుననిచెప్ప శక్యమే? పండితుండ! ॥

92

అర్థాంతము

†సీ॥ ఒక్కఁడు శ్రవణాన నుదకరాజము తృప్తి లోకాల గురియఁగా లోలుపుఁడగు
నొకఁడు పుత్రునిచేత నుట్టి యెడారుల నిస్సార జలముల నింపుమొయుల
నొక్కఁ డకాలాన నొనరించి కుంభవర్షాలఁ బ్రాణుల నెల్ల బేలవఱచు
నొకఁడు పుత్రులఁ దండ్రి హృదయామృతము నిండఁ బ్రేమించి మించు మై వృష్టిగురియ

గీ॥ ఋక్కులన్ జదువుచు సర్వలోకశుభము, లెనయ జన్మముల్ చేయును నెంతయేని

స్వార్థ మనునది లేక నిస్వార్థగతిని, గృత్తికాదిమృగశిరాంత ఋభువు లొప్ప ॥

93

* ఇట్టి మంత్రములనుబట్టి చూడ నార్యులనాఁడు జీవహింస యున్నట్లు సూచన కలదు. కాని యీ యర్థము భాష్యకారులు వ్రాసినట్లు నిర్ణయింపవలయునో లేక సరియగు మంత్రార్థమేదియో దెలుపుట దుస్సాధ్యము. యజుర్వేదమందు మాత్రము ఒక మంత్రమున నిట్లు వర్ణింపఁబడెను, “పశూన్ పాహి గాం మా హింసీః ప్రజాం మా హింసీః, అవిం మా హింసీః” యజు. అ. 1-13 మం. (పశువులు గోవులు ప్రజలు మొదలగు వానిని హింసింపఁగూడదు.) మొదలగు మంత్రములనుబట్టి జీవహింస లేదనియే నిశ్చయింపవలసియున్నది, నే॥వేం॥న॥శా॥

గమనిక—పశ్వాదులను హింసింపరాదను నిషేధము శుక్ల యజుర్వేదములో వక్కాణించినప్పుడు ప్రాణిహింస పాక్షికముగ నున్నట్లు మన మామోదింపక తప్పదు. కార్యమున్న నే గదా? నిషేధము? ఏది యేమైనను నీ ఋక్కునకు భాష్యముల విషయమై శ్రీ నేమానివారు శుక్లయజుర్వేద మంత్రభాగములను వివిధాధ్యాయములనుంచి పేర్కొని యీ భాష్యములు ప్రామాణికములు కావేమో అని సందేహించుటతోఁ జాల నుత్తమమైన పనిచేసిరి. వారే మరికొంత పరిశోధన చేసి యీ ఋక్కునకు సరైన యాంధ్రానువాదమునే చేసియున్న మఱింత బాగుండెడిది. కాని పనికిరాని యప్రామాణికములగు పాత భాష్యములపై నాధారపడి 10వ ఋక్కున కనువాదముగా “ఒక్కఁడు గోవునుండి” ఇత్యాదిగాఁగల (91వ. పద్యము) ఉత్పలమాలను విరచించిరి—కాని యీ ఋక్కున కసరైన యర్థ మిచ్చుచు “ఒక్కఁడు శ్రవణాన” నిత్యాది సీస పద్యమును నేను విరచించితిని. శ్రీ నేమానివారు తమ పుటనోటులో నుదాహరించిన యజుర్వేదమంత్ర మేకైక మంత్రముకాదు. ఇవి శుక్లయజుర్వేదములోని విభిన్న యధ్యాయములలోఁగల విభిన్న మంత్రములలోని వాక్యములు. ఇవి యేయే మంత్రములనుండి యుద్ధరింపఁబడినవో వివరములీ క్రింద సీయఁబడినవి. “పశూన్ పాహి” (శు.యజు. 1 అధ్య. 1 మం), “గాం మా హింసీః” (శు. యజు. 13 అధ్య. 43 మం), “ప్రజాం మా హింసీః” అనుటకు పాలాంతరముగా “జనయాగ్నే మా హింసీః” (శు.యజు. 13 అధ్య. 43 మం), “అవిం మా హింసీః” అనుటకు మారుగా “ఇమం మా హింసీర్వి పాదం” (శు. యజు. 13 అధ్య. 47 మం) అని శుక్ల యజుర్వేదములోఁ గలవు. శ్రీ నేమానివారికి లభించిన గ్రంథములో “ప్రజాం మా హింసీః, అవిం మా హింసీః” అని “జన” శబ్దమునకు మారుగా “ప్రజా” శబ్దము “ఇమం” శబ్దమునకు మారుగా “అవిం” అని భిన్న పాఠములుండి యుండవచ్చును. వ.గో.కృ.

† రచయిత:-వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రపూర్ణ”.

- (11) చ॥ అమితములై న జంతువులకై గురు భూములయందు గ్రాస ము
త్తమమగు నిమ్మదేశమునఁ దా ముదకంబులఁ గలఁజేసి న
త్యముగ నమన కర్మములఁ దప్పక చేసిన కీర్తి బొందుచున్
విమల సుధన్వపుత్రు లతివిస్తృతికార్యము లాచరింపరే! ॥ 34
- గీ॥ వరదంబులై న వసుమంతు ఘృష్టుల, వెలయు ఋభువులార! చెలఁగు సూర్య
వేష్టమందు మీరు విలసిల్లుచున్నారు, కాన వీడవలదు కార్యములను ॥ 35
- (12) క॥ అనయము లోకముఁ దిరిగెడు, ఘనములచేఁ గప్పి వాన కలించినచో
నిన చంద్రు లెచట నుండెద, రనఘఋభుప్రవరులార! యరుల ననుపుఁడీ! ॥ ‡ 36
- (13) ఉ॥ వాసలఁ గలఁజేయ మముఁబెడు వా రెవరంచు మీర లా
భానుని వేడ నాతఁ డలవాయువు మిమ్ములఁ బంపు నంచు న
న్యానిత బుద్ధితో ననును మంగళ కాల మతిక్రమింప నా
భానుఁడుఁ జంద్రదేవుఁడును భాసిలుచుండిరి లోక మంతటన్ ॥ 37
- (14) క॥ జలమును గోరుచు వరుణుఁడు, సలలితగగనంబు గాలి సరసమరుత్తుల్
బలసూనులై న ఋభువుల, చెలిమినిఁ బొందంగఁ గోరి చేరెద రటకున్ ॥ 38

సూక్తమ్—162

ఋషిః—దీర్ఘతమా బౌచధ్యః *

దేవతా—అశ్వః †

ఛందః—త్రిష్టుప్, 3, 6 జగతి

- (1) మా నో మిత్రో వరుణో¹ అర్కమాయురిన్ద్రో² ఋభుశ్చ మరుతః పరి ఋన్ ।

యద్ వాజినో దేవజాతస్య సప్తేః ప్రవక్ష్యమో విదతే వీర్యాణి ॥

31

‡ 511వ. పుట 39వ పద్యము పుటనోటు చూడనగును. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 484 నుండి 499 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

† అశ్వస్తుతిః (మా)-వివిధ దేవతాత్మ కాలైన సూక్తములన్నియు స్తుత్యాత్మకములు కాఁగాఁ బ్రత్యేకించి దీనిని స్తుతిగా మాక్స్ముల్లర్ పేర్కొనవలసిన పనిలేదు. 163వ సూక్తమునకునైతము “అశ్వస్తుతిః” అని మాక్స్ముల్లర్ పేర్కొనెను. వ.గో.కృ.

1. వరుణోఽఅర్క, 2. రిన్ద్రోఽఋభు, (వ్రా.ప్ర.)

(2) యన్నిర్ణిజా రేక్షసా ప్రావృతస్య రాతిం గృభీతాం ముఖతో నయన్తి ।

సుప్రాజ్ఞో మేమ్యద్ విశ్వరూప¹ ఇన్ద్రాహ్వాష్టోః ప్రియమప్యేతి పాథః ॥

32

(3) ఏష చ్ఛాగః పురో² అశ్వేన వాజినా హ్వాష్టో భాగో నీయతే విశ్వదేవ్యః ।

అభిప్రియం యత్ పురోశాశమర్వతా త్వష్టేదేనం సౌశ్రవసాయ జిన్వతి ॥

33

(4) యద్దవిష్యమృతుకో దేవయానం త్రిరాసుషాః పర్యశ్వం నయన్తి ।

అత్రా హ్వాష్టః ప్రథమో భాగ³ ఏతి యజ్ఞం దేవేభ్యః ప్రతివేదయన్నజః ॥

34

(5) హోతాధ్వర్యురవయా⁴ అగ్నిమిథో గ్రావగ్రాభ⁵ ఉత శంస్తా సువిప్రః ।

తేన యజ్ఞేన స్వరంకృతేన స్విష్టేన వక్షణా⁶ ఆ వృణధ్వమ్ ॥

35

(6) యూపప్రస్కా⁷ ఉత యే యూపవాహశ్చషాశం యే⁸ అశ్వయాపాయ తక్షతి ।

యే చార్వతే పచనం సంభరన్తుతో తేషామభి గూర్తిర్న⁹ ఇన్వతు ॥

36

1. రూపశ్చంద్రా, 2. పురోఽతశ్వేన, 3. భాగఽఏతి, 4. యాఽఅగ్ని, 5. గ్రావఽఉత, 6. వక్షణాఽఆ, 7. ప్రస్కాఽఉత, 8. యేఽఅశ్వ, 9. నశ్చన్వతు, (త్రా.ప్ర.)

(7) ఉప ప్రాగాత్ సుమన్వేదాయ మన్మ దేవానామాశా¹ ఉప పీతపృష్ఠః ।

అన్వేసం విప్రా² ఋషయో మదన్తి దేవానాం పృష్ఠే చక్రమా సుచిస్తుమ్ ॥

37

(8) యద్ వాజినో దామ సందానమర్వతో యా శీర్షజ్ఞా రశనా రజ్రరస్య ।

యద్ వా ఘాస్య ప్రభృతమాస్యే³ తృణం సర్వా తా తే⁴ అపి దేవేష్యస్తు ॥

38

(9) యదశ్వస్య క్రవిషో మక్షికాశ యద్ వా స్వరా స్వధితౌ రిప్తమస్తే ।

యద్ధస్తయోః శమితుర్వన్నభేషు సర్వా తా తే⁵ అపి దేవేష్యస్తు ॥

39

(10) యదూపధ్యముదరస్యావవాతి య⁴ ఆమస్య క్రవిషో గన్తో⁵ అప్తేః ।

సుక్తౌ తా తచ్చమితారః కృణ్వంతా మేధం శృతపాకం పచన్తు ॥

40

(11) యత్ తే గాత్రాదగ్నినా పచ్యమానాదభి కూశం నిహతస్యావదావతి ।

మా తద్ భూమ్యామా త్రిషన్మా తృణేషు దేవేభ్యస్తదుశద్వ్యో రాతమస్తు ॥

41

1. మాశాఉప, 2. విప్రాఋషయో, 3. తా శేషిఅపి, 4. యస్యఆమస్య, 5. గన్తోఽప్తే, (వా.ప్ర.)

(12) యే వాజినం పరిపశ్యన్తి పక్ష్యం య¹ ఈమాహుః సురభిర్నిర్హరేతి ।

యే చార్వతో మౌంసభిజ్ఞముపాసత² ఉతో తేషామభిగూర్ని³ ఇన్వతు ॥

42

(13) యన్నీక్షణం మాంస్పచన్యా⁴ ఉభాయా యా పాత్రాణి యూష్ణ⁵ ఆపేవనాని ।

హిష్మత్యాపిధానా చరూణామంకాః సూనాః పరి భూషన్యశ్వమ్ ॥

43

(14) నిక్రమణం నిషదనం వివర్తనం యచ్చ పద్భిశమర్వతః ।

యచ్చ పపౌ యచ్చ ఘాసిం జఘాస నర్వా తా తే⁶ అపి దేవేష్వస్తు ॥

44

(15) మా త్వగ్నిర్భవనయీద్ ధూమగన్ధిర్మోఖా బ్రాజన్త్యభి విక్త జప్రిః ।

ఇష్టం వీతమభిగూర్తం వషట్కృతం తం దేవానః ప్రతి గృభ్తన్యశ్వమ్ ॥

45

(16) యదశ్వాయ వాస⁷ ఉపస్తృణన్యధీవానం యా హిరణ్యాన్యన్యైః ।

సందానమర్వన్తం పద్భిశం త్రియా దేవేష్వా యామయన్తి ॥

46

1. యేమాహుః, 2. ముపాసతఉత, 3. న్యఇన్వతు, 4. చన్యాఉభాయా, 5. యూష్ణఆపేవనాని 6. తాతేఅపి
7. వాన్యఉవ, (ప్రా.ప్ర.)

(17) యత్ తే సాదే మహాసా శూకృతస్య పాద్భ్యావౌ కళయా వా తుతోద ।

స్రుచేవ తా హవిషో¹ అధ్వరేషు సర్వా తా తే బ్రహ్మణా సూదయామి ॥

47

(18) చతుష్త్రింశద్ వాజినో దేవబన్ధోర్వక్ష్మీరశ్వస్య స్వధితిః సమేతి ।

అచ్చిద్రా గాత్రా వయనౌ కృణోత వరుష్పరురనుముష్యా వి శస్త్ర ॥

48

(19) ఏకస్త్యష్టరశ్వస్యా విశస్తా ద్వా యన్తరా తవతస్తథ² ఋతుః ।

యా తే గాత్రాణామృతథా కృణోమి తాతా పిణ్డానాం ప్ర జహోమ్యగ్నౌ ॥

49

(20) మా త్వా తపత్ ప్రియ³ అత్మాపియన్తం మా స్వధితి స్తన్వం ఆతిష్ఠివత్ తే ।

మా తే గృధ్నూరవిశస్తాతిహాయ చిద్రా గాత్రాణ్యసినౌ మిథూ కః ॥

50

(21) స నా⁴ ఉ ఏతస్మియసే స రిష్యసి దేవాగ్ం⁵ ఇదేషి పథిభిః సుగేభిః ।

హరీ తే యుజ్మౌ పృషతీ⁶ అభూతాముపాస్థాద్ వాజీ ధురి రాసభస్య ॥

51

1. హవిష్యోఅధ్వరేషు. 2. తథఃఋతుః. 3. ప్రియఅత్మా. 4. సవాక. 5. దేవాగ్ంఇదేషి. 6. పృషతీఅభూ, (వా.ప్ర.)

(22) సుగవ్యం నో వాజీ స్వశ్వ్యం పుంసః పుత్రాగ్¹ ఉత విశ్వాపుషం రయమ్ ।

అనాగాస్త్యం నో² అదితిః కృణోతు క్షత్రం నో³ అశ్వో వనతాం హవిష్మాన్ ॥

52

సూక్తము—162

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

దేవత—అశ్వము †

(1) క॥ అనయముఁ దిరుగుచు నుండెడి, ఘనములచేఁ గప్పి వానఁ గల్గించినచో

నిన చంద్రు లెవట నుండెద, రనఘ ఋభుప్రవరులార! యరులఁ 1దునుముఁడీ! ‡ ॥

39

1. పుత్రాగ్¹ఉత, 2. నో²అదితిః, 3. నో³అశ్వో (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషివిశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

† ఆంధ్రానువాదములో (వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము-119వ పుట.) ప్రథమ మండలములోని 162వ సూక్తమునకు దేవతను జేర్చినలేదు. అనువాద పద్యములలో నశ్వమే దేవతగా వ్రాయఁబడినది, వ్రాతప్రతి 15b సంపుటములో శ్రీ నేమానివారు 162వ సూక్తమునకు దేవతగా “అశ్వము” అని వ్రాసిరి. ఇక్కడ నశ్వమనఁగాఁ గాంతియని యర్థము చెప్పనగును. వ.గో.కృ.

1. యరులఁ జంపుఁడీ! (వ్రా.ప్ర.పా.) గణభంగము. వ.గో.కృ.

‡ సంస్కృతమూలములోని 181వ సూక్తమందలి 12వ ఋక్కును (503వ పుట) 162వ సూక్తమందలి 1వ ఋక్కును (506వ పుట) విస్తృతముగా విభిన్నములుగా నున్నవి. కాని శ్రీ నేమానివారు మాత్ర మీ రెండు ఋక్కులకును నొకేవిధమైన భావముతో రెండుమూఁడు పదముల భిన్నత్వముతోఁ గందపద్యముగా ననువాదమొనర్పిరి. (చూ-506 పుట. 36వ పద్యము 511 పుట 39వ పద్యము) (వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము 117వ పుట 119వ పుట) శ్రీ నేమానివారు 162వ సూక్తమందలి తొలి ఋక్కున కనువాదముగా నిచ్చిన పద్యభావము సాయన భాష్యానుసారముగా నైనను లేదు. స్కందాది భాష్యముల ననుసరించినదియఁగాదు. కావున విభిన్నములైన ద్వివిధఋక్కుల కనువాదముగా నవతరించిన యీ యేకైక పద్యరచన కాధారమేమియో చెప్పలేము. భిన్న రూపములోను భిన్నభావముతోను నున్న యీ 162వ సూక్తమందలి 1వ ఋక్కునకుఁ బ్రత్యేక దృక్పథముతోఁసరియైన భావముతో ననువాదములుగా మూఁడు కంద పద్యములు (512 పుట 40, 41, 42 పద్యములు) నేను విరచించితిని. వ.గో.కృ.

అథాంతరము

- (1) †క॥ సప్తాశ్వుని తేజమ్మను, దృప్తిమెయిన్ నుతి నొనర్ప, హేళనఁ జేయన్
మ వులుగాఁ బూనవలదు. ఓ ప్తవరుణ! ఋభువులార! కేల్తోడ్తు మిమున్ ॥ 40
- †క॥ తుచ్చ నరాధములెల్లరు, స్వచ్ఛము లౌ నల్ల మొయుల నారసి సూర్యున్
బ్రచ్చన్న భాషణములను, జిచ్చీయని దూషణములఁ జేయుదురెంతేన్ ॥ 41
- †క॥ అహరభిమాని సుమిత్రుఁడు, సహరాత్ర్యభిమాని వర్షశక్తి వరుణుఁడున్
విహరింతురు మహిత గతిని, సహరహమును వాయు వాయువై వెలుఁగొందన్ ॥ 42
- (2) గీ॥ భర్తృహృషాశ్వపుం బురోభాగమందు, మిగుల రంగులనొప్పిమే మే రుతంబు
సలుప ఋత్విజగణముచే నిలుపఁబడిన, యజము వహ్నింధ్రుల కగుత మర్పణంబు ॥ 43
- (3,4,5) పీ॥ అగ్నిభాగార్హమై యమరాశి కింపగు నజము గుఱ్ఱము ముందు నమరియుండు
వగ్ని దీనినిగొని యమరాశికిం దగు నాహారమగునట్లు లండఁజేయు
హవ్యంబునకు యోగ్యమైనట్టి హయరాజ మగ్నిప్రదక్షిణ నమరియుండు
నగ్నిభాగంబైన నజము దేవాళికిఁ బ్రీత్యర్థమై ముందుఁబెట్టినొప్పుఁ
గీ॥ గాన నధ్వర్యుఁ డనువాఁడు గ్రావ గ్రాభ, శంస్త మొదలగు ఋత్విజుల్ సాంగ యజ్ఞ
కర్మ నెరివేర్చి తద్యాగ కర్మఫలము, లంతటన్ నిండఁ జేయుచు నమరఁగలరు ॥ 44
- (6) ఉ॥ యూప మహిరుహంబు కడు యుక్తముగాఁ బడఁగొట్టు వార లా
యూపము దెచ్చువార లల యూపము సంస్కరణం బొనర్చు వా
రేపగు నశ్వభాగమును నింపుగఁ బాకముచేయఁ బాత్రలం
జూపెడువారు యాగముల శోభల నందుచు నుండురేకదాః ॥ 45
- (7) గీ॥ హయము సురల కోర్కె కనుగుణంబగుఁగాత, మన్మదీప్సితంబు లమరుఁగాకః
నమరతృప్తికొఱకు నశ్వమేధంబును, జేయుచుంటి మిపుడు చింత రేక ॥ 46
- (8) గీ॥ హయమునకుఁ గంఠపాదములందు శిరసు, నందుఁ గట్టిన త్రాళ్ళును నాన్యమందు
నిడిన తృణమును హయముతో నెనఁగమెనఁగ, యమరరాజ్యతలంబున నమరుఁగాకః ॥ 47

† రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, పద్మమాడి గోపాల కృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

1. సంస్త (వ్రా.ప్ర పా.) 2. లంతటం నిండఁ జేయుచు నమరఁగలరు. (తొ.పా.) అంతటం జెదరఁ జేయుచునమరఁ గలరు.
(శ్రీనేమానివారు నవరించిన పాఠము) ఇక్కడఁ “జెదరఁజేయు” శబ్దముకంటె దొరిపాతమైన “నిండఁజేయు” శబ్దమే సార్థకము.
మూలానుగుణము. .వ.గో.కృ.

- (9,10) *సీ॥ మక్షికాదులు ప్రీతి మఱువక భక్షించు హయమాంసఖండంబు లవి యెవి యొక్కొ;
తైలమంటుచు నుండఁ దగు నాయుధమునకు నంటిన మాంసంబు లవి యెవి యొక్కొ;
పశువుఁ జంపెడువేళఁ బాచకకరమున కంటిన మాంసంబు లవి యెవి యొక్కొ;
పశువులఁ జంపెడి వేళఁ బాచక నఖమున కంటిన మాంసంబు లవి యెవి యొక్కొ;
గీ॥ యట్టి మాంసము లన్నియు హయముతోడ, నమరులను బొందకుండును నట్టివాని
నచ్చముగఁజేసి దేవాళి కాశపుట్ట, వండుదుఱుగాకఁ జక్కఁగ వహ్నిపైని ॥

48

9-10 ఋక్కుల కర్థాంతరము

- (9) †గీ॥ ఎట్టి కాంతిపుంజము నేత్ర మిట్టచేరి, దిక్కుటములనుండి స్వరము తేజరిల్లు
నట్టి కాంతి భేదరము కాకెట్టి రీతి, దేవతల నుండు నట్టులే తేజరిలుతః ॥
- (10) †గీ॥ ఉదరగత మౌచు వధియింప నొప్పిద మగు, దుష్ట గంధయుతమునైన దుష్టశక్తిఁ
బూర్వ సుకృతాన మేఘాళి పూజ్యమైన, శ్రుతులు రక్షించు దుఃఖమ్ము సొరిదిఁ గూల్చు ॥
- (11) చ॥ హయవర మాంసభాగముల నచ్చపుఁబాత్రలఁ బెట్టి వండఁగా
రయమునఁ బొంగి వచ్చు రస రంజిత మాంసపదార్థలేశ మే
మయినఁ గుశంబునం దరణియందుఁ గనంబడకుండఁజేసి ని
ర్భయముగ దాని దేవతలు భక్షణఁజేసెడునట్లునర్పుడీః ॥
- (12) చ॥ ఘనమగు మాంసభాగమును గాల్చుచు నుండెడివేళఁ గాంతితోఁ
గనుఁగొను వారు తద్గత సుగంధము నాళికఁబట్టి మాంసముం
దిన మనసున్నవార లతిదీనముగా నది భిక్షఁబెట్టుడం
చనయముఁ బల్కు-దేవతల యాశలు పూర్తినిఁ జెందకుండునే! ॥

49

50

51

52

* ప్రథమ మండలములోని 162 సూక్తములోఁగల 9-10-11-12-13 ఋక్కులకు నశ్వహింస పచనాది విషయములతోఁ గూడిన హింసాపూరితమైన అపవ్యాఖ్యానముల ననుసరించియే శ్రీ నేమానివా రీ యనువాదపద్యములు రచించిరి. ఈ యనువాదముల సందర్భముగా శ్రీ నేమానివా రెట్టి విమర్శను గతములోనొనర్చినట్లుగాఁ జేయలేదు. ఈ ఋక్కులకు నహింసా పరములగు నర్థములు గలవు. ఈ యహింసార్థదాయకములగు ననువాద పద్యములను నేను విరచించి యర్థాంతరముగ నిచ్చుచున్నాను. వాస్తవమునకు నీ సూక్తమందలి 14వ ఋగనువాద పద్యమే శ్రీ నేమానివారి 9-10-11-12-13 ఋగనువాద పద్యముల భావములను బరాస్తము కావించుచున్నట్లున్నది. వ.గో.కృ.

- (13) సీ॥ పచనవేళలఁ బరిపక్వసాధనముగఁ గల్పింపఁబడు శుష్కకాష్టములును
నందఱుఁ దినుటకు నాత్రంబుతోనుండ వడ్డించుటకుఁ జేతవరలుతెడ్డు
లావిరిపోసీక యాపి యుండుటకయి పాత్రముపై మూయఁబడిన తట్ట
చేద్యావయవముల చేపించుటకు గుర్తుఁ జక్కఁగ వేసెడు సాధనములు
గీ॥ సూన ఖడ్గాదు లన్నియు శోభనాశ్వరాజము నలంకరించు విభ్రాజమాన
దేవతామహ్యమునఁ జాల దీప్తితోడ, వెలుచుండవె! యేవేళ వివిధగతుల ॥

53

11,12,13. ఋక్కుల కర్థాంతరము

- (11) †గీ॥ ఎట్టి యశరీర గతమైన బిట్టు నగ్ని, అవితథమ్ము నవివలిత మృగుచు శూల
జాలముఁ దృణమ్ముల పగిది సంహరించి, దివ్యదేవా? తృప్తి ని దేజరిలుతః ॥
- (12) †గీ॥ ఎవ్వ రీశుని దర్శించి యెన్నరాని, కాంతిపుంజము నడిపించి క్రాలుచుండు
రట్టి దేవతల్ చంద్రు నయాచితగతిఁ, దుష్టి నొందెడుఁ గాకఁ దా మిష్టపూర్తి ॥
- (13) †గీ॥ చూడఁదగినట్టి చంద్రుని జూచుటకును, నోచుకొనని పాపాత్ము లానేచనగతిఁ
బ్రణవ ముచ్చరించుచును దత్ప్రకృతి నాద, శక్తి దేవాంకమున్ జేరి ముక్తి గనుతః ॥
- (14) ఉ॥ ఎచ్చటనిల్చునో! కిరణ మెచ్చటఁ బొర్లునో! సంతసంబుతో
నెచ్చట నే జలంబులను నేడైరఁ ద్రావునో! తృప్తి దీరఁగా
నెచ్చటఁ గట్టుతో వెలయు నే తృణముం దిన వెలుచుండునో!
యచ్చముగా నవన్నియును నా² కిరణోత్తమమందు నుండెడున్ ॥
- (15,16) సీ॥ అశ్వమాః పొగఁగూడు నగ్ని ని న్నావేళ ధ్వనియింపఁజేయక తనరుఁగాకః
భ్రాజమానంబులౌ పచనపాత్రము లన్ని ఖండఖండములు గాకుండుఁగాకః
యజ్ఞహోమమునకు ననువగునట్టి నిన్ గ్రహియించి దేవా? గ్రాలుఁగాకః
వరపషట్కృతములఁ బరఁగి దానార్హమౌ నిన్ను దేవస్తోమ మెన్నుఁగాకః
గీ॥ నిన్నుఁ గప్పిన వస్త్రము నిశ్చలముగ, నిన్నుఁగట్టిన త్రాళ్ళును నిర్జ్వలకుఁ
బ్రీతియొగ్యములై యుండి ఖ్యాతి వడసి, నట్టి యుష్వముతోఁగూడి యమరుఁగాకః ॥

54

55

56

57

58

1. “హయచుదెచ్చట” అని శ్రీ నేమానివారి యనువాదము. అశ్వశబ్దము కాంతి వాచకముగా నీ సవరణ జరిగినది. వ.గో.కృ. 2. తొలిపాదములో వలెనే “హయరాజము” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాయఁగాఁ గిరణార్థమున కనుగుణముగా సవరింపఁ బడినది. కాఁగాఁ గాంత్యర్థకమైన “అశ్వ” శబ్దము సార్థకము—వ.గో.కృ.

† రచయిత:-వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

(17) మ॥ బల శూత్రార్ మొనర్చుచుం బరువుతోఁ బారంగ ని న్నాత్రతో
బలిమిం బార్వ్య కళాదిసాధనములం బార్వ్యంబులం గొట్ట నా
వలనం గల్గిన బాధలెల్లఁ బృథుహవ్యం బంత సద్దర్శితో
వలె నగ్నిశున కచ్చమంత్రములతోఁ బాపంగ నౌ నెంతయున్ ॥ 59

(18) చ॥ అనఘహయంబు పార్వ్యములయందలి ముప్పదినాలు గస్థులం
గనుఁగొని గండ్రగొడ్డలిని గట్టిగఁగొట్టుచు నున్నవారు పా
వనమగు గాత్ర మెల్లెడల వావిరి రంద్రము లుండకుండ నీ
కనువగునట్లు భిన్నముగ నంగములన్ సరిఁగొట్టు మారకాః ॥ 60

(19) చ॥ హయము వధింపఁ గాలమయుఁడైన నరుండొకడుండుఁ జెంత నా
హయము చలింపకుండఁ గడు నాపుటకై దినరాత్రి రూపులొ
నియమితమర్చ్య లిద్ద అతినిశ్చలభావముతోడ నుండి యా
హయమును ఖండముల్ సలిపి యగ్నికి నాహుతిగా నొసంగరే ! ॥ 61

(20) గీ॥ అమరతృప్తికొఱకు నరిఁగెడు నీ దేహ, మార్తి నొందకుండ నమరుఁగాకః
నసి విశేషకాల మవయవములలోన, నుండకుండుఁగాక నో హయంబ ! ॥ 62
గీ॥ మాంసఖండములను మఱి మఱి కోరెడు, ఛేదకుండు వాజి చెలువ మైన
తనువు లన్నిహెచ్చు తక్కువుల్ గాకుండ, ఖండములుగఁ జేయుఁగాక నసిని ॥ 63

18, 19, 20 ఋక్కుల కర్ధాంతరము

(18) *క॥ అరువదియెన్నిది వాక్కులు, పొరి నిరు ప్రక్కలఁ జరింప భూతము లెల్లన్
సరిలేని కాంతి తతులన్, బరాపరమయి వెలిఁగెడుఁ బ్రభాసుర జగతిన్ ॥ 64

(19) *క॥ ఒక త్వష్ట వొక్కకాంతిని, బ్రకటిత ఋతుపుంజములను బరిరక్షించున్
వికటమ్ము కాని దేహాలు, సకల మపిండముగతిగఁ బ్రశాంతత నిలుచున్ ॥ 65

(20) *గీ॥ చందమామ వెల్గు చల్లని కాంతితోఁ, బందకానిరీతిఁ బ్రబలునెద్ది
సూర్యతేజ మొప్పు సుష్ట వెలుగునద్ది, యెల్ల చిద్రములను డుల్లఁజేసి ॥ 66

1. వలనం గల్గిన బాధలన్నియు మహా హవ్యంబు సద్దర్శితో (వ్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగము. వ.గో.కృ.

* రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాల కృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

- (21) చ॥ మరణము లేదు నీకు మఱి మారణఁ జేనెడువారు లేరు వీ
వరమరలేక దేవతల యంతిక మొందుచు నుంటి వార ని
న్నరదము లశ్వదేవతల యశ్వము లింద్రుని యశ్వరాజముల్
బిర బిర దేవలోకమునఁ బెట్టుచు నుండెడు నశ్వరాజమాః ॥

67

- (22) గీ॥ సర్వ పోషక సంపద సకల తురగ, గో సమృద్ధియు నీ వాటి కూర్పు మాకుఁ
జావ రాహిత్యముం జేసి బలము నిచ్చి, పాయకయె పుత్రులం గల్గఁజేయుఁగాక! ॥

68

సూక్తమ్—163

ఋషిః—దీర్ఘ తమా ఔచధ్యః *

దేవతా—అశ్వః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) యదక్ర॑ష్టః ప్రథ॑మం జాయ॑మానః ఉద్య॑వ్ త్వముద్రాదు॑త వా పురీ॑షాత్ ।

శ్వేన॑స్య పక్షే హ॑రిణ॑స్య జాహూ॑² ఉప॑స్తుత్వం మహి జా॑తం తే³ అర్వ॑న్ ॥

53

- (2) యమే॑న ద॒త్తం త్రి॒త⁴ ఏన॑మాయునగిష్ఠి॑ ఏణం ప్రథ॑మో అద్య॑తిష్ఠత్ ।

గ॒ష్ఠర్వో⁵ ఆ॒స్య ర॒శనా॑మగృ॒ణ్ణాత్ సూ॒రాద॑శ్వం వస॑వో నిర॑తష్ట ॥

54

- (3) అసి॑ యమో॑ అస్యాది॒త్యో అర్వ॑న్నసి త్రి॒తో గు॑హ్యేన ప్రతే॑న ।

అసి॑ సోమే॑న సమయా॑ విప్ర॑క్త⁷ ఆహూ॑త్యే త్రి॒ణే ది॒వి బ॒ధ్ధనా॑ని ॥

55

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 4 వరకుగల పుటలు చూడవగును. చ.గో.కృ.

1. మానకఉద్యన్, 2. జాహూఉపస్తు, 3. తేఅర్వన్, 4. త్రితఏన, ... దగిష్ఠి ఏణం ప్రథమోఅద్య, 5. గష్ఠర్వోఅ

6. యమోఅస్యాదిత్యోఅర్వ, 7. విప్రక్తఆహూత్యే, (వ్రా.వ్ర.)

(4) త్రీజీ త¹ ఆహూర్తివి బస్థనాని త్రీజ్యస్స త్రీజ్యస్తః సముద్రే ।

ఉతేవ మే వరుణశ్చన్యైర్వన్ యత్రా త¹ ఆహూః పరిమం జనిత్రమ్ ॥

56

(5) ఇమా తే వాజిన్నవమార్జనానీమా శఫానాం సనితుర్నిదానా ।

అత్రా తే భద్రా రశనా² అవశ్యమృతస్య యా³ అభిరక్షన్తి గోపాః ॥

57

(6) ఆత్మానం తే మనసారాదజానామనో దివా పతయన్తం పతజ్జమ్ ।

శిరో⁴ అవశ్యం పతిభిః సుగేభిరరేణుభిరేహమానం పతత్రి ॥

58

(7) అత్రా తే రూపముత్తమమవశ్యం జిగీషమాణమిష⁵ ఆ పదే గోః ।

యదా తే మర్తా⁶ అను భోగమానశాదిద్ గ్రసిష్ట⁷ ఓషధీరజీగః ॥

59

(8) అను త్వా⁸ రథో అను మర్యో అర్వన్నను గావోను భగః కనీనామ్ ।

అను వ్రాతాస్తవ సఖ్యమీయురను దేవా మమిరే వీర్యం తే ॥

60

1. త్వహూర్, 2. రశనాస్తవశ్య 3. యాస్తభి, 4. శిరోస్తవశ్యం, 5. మిషవ్రత, 6. మర్తాస్తను, 7. గ్రసిష్టస్థపిషధీ,

8. రథోస్తనుమర్యోస్తవర్వ, (నా.ప్ర.)

(9) హిరణ్యశృంగోయో¹ అన్య పాదా మ²నోజవా అవర ఇన్ద్రో అసీత్ ।

దేవా³ ఇదన్య హవిరద్యమాయన్ యో⁴ అర్వన్తం ప్రథమో అధ్యశిష్ఠ⁵ ॥

61

(10) ఈర్మాన్తానః సికిమధ్యమాసః సం కూరణాసో దివ్యాసో⁵ అత్యాః ।

హంసా⁶ ఇవ శ్రేణిశో యతన్తే యదాక్షిమర్తివ్యమజ్జమశ్వాః ॥

62

(11) తవ శరీరం పతయిష్వర్వన్ తవ చిత్తం వాత⁷ ఇవ ద్రణీమాన్ ।

తవ శృంగాణి విష్టితా పురుత్రారణ్యేషు జర్మరాణా చరన్తి ॥

63

(12) ఉప ప్రాగాచ్చసనం వాజ్యర్వా దేవద్రీచా మనసా దీప్యానః ।

అజః పురో నీయతే నాభిరస్యాను పశ్చాత్ కవయో యన్తి రేభాః ॥

64

(13) ఉప ప్రాగాత్ పరమం యత్ సదస్థమర్వాగ్ం⁸ అచ్చా పితరం మాతరం చ ।

అద్యా దేవాజ్ఞాష్టతమో హి గమ్యా⁹ అథా శాస్త్రే దాశుషే వార్యాణి ॥

65

1. యోఽసన్త్య, 2. మనోజవాఽపేర్వశ్చన్ద్రోఽసీత్, 3. దేవాఇదన్య, 4. యోఽఅర్వన్తం ప్రథమోఽఅధ్య, 5. దివ్యాసోఽఅత్యాః,

6. హంసాఽఇవ, 7. వాతఽఇవ, 8. వాగ్ంఽఅచ్చా, 9. గమ్యాఽఅథా. (వా.ప్ర.)

సూక్తము—163

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

†దేవత—అశ్వము

- (1) చ॥ జలమున నుండియున్ మఱియుఁ జారు నభస్థలినుండి యశ్వమాః
యెలమిని నీవు పుట్టునపు డీట్టి భుజంబులఁ బోలు బాహువుల్
వెలనెడు దేగపార్శ్వముల వేయి విధంబులఁ బోలు పక్షముల్
కలిగి వెలుంగు చుంటివిగఁ గావున నీవు ఘనుండవే కదా! ॥ 69
- (2) క॥ యముఁ డిచ్చిన ఘనహయముం, దమకమునం ద్రితుఁడు పూనెఁ దనరథమున కా
యమరపతి దాని నెక్కిను, నమరఁగ నదిపుట్టె వసువు లందఱివలనన్ ॥ 70
- (3) క॥ నీవే! యగ్నివి గాలివి, నీవే! శశితోడఁగూడ నిలచితివి తగన్
నీవే! సూర్యుఁడ వాడువు, నీవే! కారణము దివికి నిర్జర హయమా! ॥ 71
- (4) క॥ దివియును భువియును వెండియుఁ, బవనుఁడు చరియించు విష్ణుపదమున్ నీ న
ద్యవకారణములు మూఁ డో, నవనాశ్వమః గల వటంచుఁజాటుదురు బుధుల్ ॥ 72
- గీ॥ అట్టి పూర్వోక్త తలములయందు నీకు, జన్మహేతువు గలదని సరస వరుణ
సదృశ రూపుఁడ వగు నీవు చాలఁబ్రీతి,తోడ చెప్పుచు నున్నావు తురగరాజ! ॥ 73
- (5) ఉ॥ యాగ సుసాధకంబయిన యశ్వము పగ్గము వాజి దేహముం
బాగుగఁ జేయు మార్జనము బాడబ మల్లనఁబోవు మార్గముల్
యాగ సమిద్ధ భూములును యజ్ఞమునందలి వస్తుసంపదల్
వేగము చూడఁగల్గితిని వేయి విధంబుల సంతసంబుతోన్ ॥ 74

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

† యజ్ఞాశ్వమనఁగ నీటిలో సంచరించు సూర్యుఁడని కొందఱు భాష్యకారుల యభిప్రాయము. (నే.వేం.న.శా.)
గమనిక :—ఈ 163వ సూక్తమునకు “దేవత”ను వ్రాయకుండగనే “అశ్వస్తుతి” యని శ్రీనేమోనివారు వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము 125 వ పుట) వ్రాసి పైనున్న పుటనోటును (ఎడమ ప్రక్కనున్న 124 వ పుటలో) వ్రాసిరి. యజ్ఞాశ్వ మనఁగా “సూర్యుఁ” డని యర్థము చెప్పుచో నీ యశ్వహత్యలు మాంసపచనాదుల వర్జనలతోఁ గూడిన పద్మానువాదములు 162 వ సూక్తమున శ్రీ నేమోనివారెందువల్ల వ్రాసిరో తెలియదు. దీనివల్ల మౌలికముగ స్వవచన వ్యాఖ్యాతము లేకుండ ఋక్కులను బరిశీలించు బుద్ధికుశలత యుండనగునని స్పష్టమగును, వ.గో.కృ.

- (6,7,8) సీ॥ అశ్వమా: నీవల యమరలోకమునకు, బోవుచుండుట నేను బొగడుచుంటి
 నీ శిరోరత్నంబు నిర్జరస్థలికయి వెడలుచుండుట నేను వేడ్కఁగంటి
 యాగదేశంబందు నాహారముం గోరి వచ్చు నీ రూపంబుఁ మెచ్చుచుంటి
 దవ్వునకుం దెచ్చు తగిన యాహారంబుఁ గాంక్షతో దినుటయుఁ గనుచునుంటి
 గీ॥ హయమ: నీదై న మార్గంబు ననుసరించి, రథములును గో మనుష్యులు రాజమాన
 కామినీ మణి సౌందర్య గరిమ లితర, దేవతలు పోవుచుండిరి తివిరి ప్రీతి ॥ 75
- (9) ఉ॥ ఉన్నతకంఠభాగమున నుండినజాలు సువర్ణ రూపమై
 నెన్నఁబడుంగదా: పదము ¹లిన్నవియై వెలుఁగొందుచుండు నీ
 వన్ని విధంబులన్ హరిని నంచితవేగమునన్ జయించి నా
 వన్న: యహంబ: ని స్వమరు లందఱుఁ బొందుచు నుందురేకదా: ॥ 76
- (10) గీ॥ బలము గల్గు పృష్ఠభాగముల్ మధ్యమ, భాగములను గల్గి పరమ ధీర
 భావములను నొప్పు భానుని హయములు, హంస పంక్తిఁబోలి యరుగుచుండు ॥ 77
- (11) గీ॥ శీఘ్రగమన సమర్థమై, చెలఁగుఁదనువు, మానసము వాయువేగ సమాన మగును
 నీ శిరస్సునఁ గల జాలు నిఖిలదిశల, నతిమనోహర మగునట్లు లధిగమించు ॥ 78
- (12) చ॥ దివుజుల కెల్ల సత్యముగఁ దృప్తిని జేయఁగ నెంచి వాజి స
 త్వవనతలంబుఁ జేరుటకు సాగుచు నున్నది దాని ముందు నా
 సవననిమిత్తమై వలయు చాగము పోవుచు నుండె ఋత్విజుల్
 వివిధములై న గానముల పేర్కొని దానిని నంటి పోయెడున్ ॥ 79
- (13) చ॥ ఘన మగు నాకలోకమును గాంచుటకుం బితృమాతృరీతిగా
 జననము గొన్న రోదసిని శాశ్వతమౌనటు చేరుచుంటివో!
 యనఘహయంబ: నీపదము హవ్య మొసంగెడు వాఁడుకూడ స
 న్మనమునఁ బొందుఁగాక: నని మానవులెల్లరుఁ గోరకుందురే: ॥ 80

సూక్తమ్—164

ఋషిః—దీర్ఘ తమా ఔచధ్యః *

దేవతా—1-41 విశ్వేదేవాః 42-అద్యర్ధర్చస్యవాక్, ద్వితీయస్య ఆపః;

43-అద్యర్ధర్చస్య శకధూమః, ద్వితీయస్య సోమః; 44-కేశినః (అగ్నిః సూర్యో వాయుశ్చ)

45-వాక్; 46-47 సూర్యః; 48-సంవత్సరకాల చక్రమ్; 49-సరస్వతీ; 50-సాధ్యః;

51-సూర్యః, పర్జన్యాగ్నయో వా, 52- సరస్వాన్, సూర్యో వా

ఛందః—త్రిష్టుప్; 12,15,23,29,36,41—జగతీ; 42—ప్రస్తారపంక్తిః, 51—అనుష్టుప్.

(1) అస్య వామస్య పశితస్య హోతుస్తస్య భ్రాతా మధ్యమో¹ అస్త్యశ్చః ।

తృతీయో భ్రాతా మృతపృష్ఠో² అస్యాత్రాపశ్యం విశ్వతిం సప్తపుత్రమ్ ॥

66

(2) సప్త యజ్ఞాన్తి రథమేకచక్రమేకో³ అశ్వో వహతి సప్తనామా ।

త్రినాభి చక్రమజరమనర్వం యత్రేమా విశ్వా భువనాభి తస్తుః ॥

67

(3) ఇమం రథమధి యే సప్త తస్తుః సప్తచక్రం సప్త వహస్త్యశ్వాః ।

సప్త స్వసారో⁴ అభి సం నవన్తే యత్ర గవాం నిహితా సప్త నామ ॥

68

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. మధ్యమోఽస్త్య, 2. పృష్ఠోఽస్యా, 3. మేకోఽశ్వో, 4. స్వసారోఽభి, (వ్రా.ప్ర.)

(4) కో దదర్శ ప్రథమం జాయమానమస్తస్వస్తం యదస్తా విభర్తి ।

భూమ్యా¹ అసురస్సగార్తా క్వ స్విన్ కో విద్వాంసముప గాత్ ప్రప్థమేతత్ ॥

69

(5) పాకః పృథ్వామి మనసావిజానన్ దేవానామేనా నిహితా పదాన్ ।

వత్సే బిష్కయేఽధి సప్త తస్తూన్ వి తత్త్విరే కవయ² ఓతవా ఉ ॥

70

(6) అవికిత్వాఞ్చికితుషశ్చిదత్ర కవీన్ పృథ్వామి విద్యనే న విద్వాన్ ।

వి య స్తస్త్వమ్ పశిమా రజాంస్యజస్య రూపేక్షికిమపి స్విదేకమ్ ॥

71

(7) ఇహ బ్రవీతు³య ఈమక్ష్మ వేదాస్య వాచస్య నిహితం పదం వేః ।

శీర్షః క్షీరం దుహ్రతే గావో⁴ అన్య వప్రిం వసానా⁵ ఉదకం పదావుః ॥

72

(8) మాతా పితరమృతరీ ఆ బభాజ దీత్యగ్రే మనసా సం హి జగ్మే ।

సా బిభత్సుర్గర్భరసా నివిదౌ నమస్వస్త⁷ ఇదుపవాకమీయుః ॥

3

1. భూమ్యాఅసుర, 2. కవయఓతవా, 3. యకామ, 4. గావోఅన్య, 5. వసానాఉదకం, 6. పితరమృతర, 7. నమస్వస్త ఇదు (వా.ప్ర.).

7. నమస్వస్త ఇదు (వా.ప్ర.).

(9) యుక్తా మాతాసీద్ భురి దక్షిణాయా¹ అతిష్ఠద్ గర్భో వృజిసీష్వవ్రతః ।

అమీమేద్ వత్సో² అను గామపశ్యద్ విశ్వరూప్యం త్రిషు యోజనేషు ॥

74

(10) తిస్రో మాతృత్రీన్ పితౄన్ బిభ్రదేక³ ఊర్ధ్వస్తసౌ నేమవ గ్భావయన్తి ।

మన్త్రయన్తే దివో⁴ అముష్య పృష్ఠే విశ్వవిదం వాచమవిశ్వమిన్వామ్ ॥

75

(11) ద్వాదశారం సహి తజ్జరాయ వర్వర్తి చక్రం పరి ద్యామృతస్య ।

ఆ పుత్రా⁵ అగ్నే మిథునాసో⁶ అత్ర సప్త శతాని వింశతిశ్చ తప్తుః ॥

76

(12) పశ్చిపాదం పితరం ద్వాదశాకృతిం దివ⁷ ఆహుః పరే⁸ అర్ధే పురీషిణమ్ ।

అథేమే⁹ అన్య ఉపరే విచక్షణం సప్తచక్రే షళర¹⁰ ఆహురర్పితమ్ ॥

77

(13) పశ్చారే చక్రే పరివర్తిమానే తస్మిన్నా తప్తుర్భువనాని విశ్వా ।

తస్య నాక్షస్తప్యతే భూరిభారః సనాదేవ స శీర్యతే సనాభిః ॥

78

1. దక్షిణాయాఽతిష్ఠద్, 2. వత్సోఽను. 3. బిభ్రదేకఽఊర్ధ్వ, 4. దివోఽముష్య, 5. పుత్రాఽఅగ్నే, 6. మిథునాసోఽత్ర

7. దివఽఆహుః, 8. పరేఽఅర్ధే 9. మేఽఅన్యఽఉపరే, 10. షళరఽఆహు. (ప్రా.ప్ర.)

(14) సనేమి చక్రమజరం వి వావృత¹ ఉత్తానాయాం దశ యుక్తా వహన్తి ।

మార్యస్య చక్షా రజస్తైత్యావృతం తస్మిన్నార్పితా భువనాని విశ్వా ॥

79

(15) సాకంజానాం సప్తథమాహురేకజం వశిద్ యమా² ఋషయో దేవజా³ ఇతి ।

తేషామిష్టాని విహితాని ధామశః స్థాతే రేజస్తే విక్వతాని రూపశః ॥

80

(16) త్రియః సతీస్తాగ్⁴ ఉచే వుంస⁵ ఆహుః వశ్యదక్షణాన్న వి చేతదన్ధ ।

కవిర్యః పుత్రః స ఈమా చికేత యస్తా విజానాత్ స పితృష్పితానత్ ॥

81

(17) అవః పరేణ పర రేవనావరేణ పదా వత్సం బిభ్రతీ గౌరుదస్థాత్ ।

సా కద్రీచీ కం స్వీదర్థం పరాగాత్ క్వ స్వీత్ సూతే నహి యూథే⁷ అన్తః ॥

82

(18) అవః పరేణ పితరం యోక అస్యానువేద పర రేవనావరేణ ।

కవీయమానః కళి ఇహ ప్ర వోచద్ దేవం మనః కుతో¹⁰ అధి ప్రజాతమ్ ॥

83

1. వావృతకతా, 2. యమాఋష, 3. జాకా, 4. తాగ్ంక, 5. వుంసకము, 6. పరవనా, 7. యూథేకఅన్త, 8. యోకఅస్యా, 9. కళిఇహ 10. కుతోకఅధి, (ప్రా.ప్ర.)

8. యోకఅస్యా, 9. కళిఇహ 10. కుతోకఅధి, (ప్రా.ప్ర.)

(19) యే¹ అర్వాఞ్చస్తాగ్²ం ఉ పరాచ అహుర్యే పరాఞ్చస్తాగ్²ం ఉ అర్వాచ అహుః ।

ఇన్ద్రో³ యా చక్రః సోమ తాని ధురా న యుక్తా రజసో వహన్తి ॥ 84

(20) ద్వా సుప్ర⁴ సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరి షన్వజాతే ।

తయో⁵రన్యః పిష్పకం స్వాద్వత్తనశ్చన్నన్యో³ అభి చాకశీతి ॥ 85

(21) యత్రా సుప్ర⁴ అమృతన్య భాగమనిమేషం విదథాభిస్వరన్తి ।

ఇనో⁵ విశ్వన్య భువనన్య గోపాః స మా ధీరః పాకమత్రా వివేశ ॥ 86

(22) యస్మిన్ వృక్షే మధ్వదః సుప్ర⁴ నీవిశన్తే సువతే చాధి విశ్వే ।

తస్యే⁵దాహుః పిష్పకం స్వాద్వగ్రే తన్నో³న్నశద్యః పితరం న వేద ॥ 87

(23) యద్ గాయత్రే⁵ అధి గాయత్రమాహితం తై⁶ష్ఠిభాద్ వా తై⁶ష్ఠిభం నిరతక్షత ।

యద్ వా జగజ్జగత్యాహితం పదం యో⁶ ఇత్ తద్ విదుస్తే⁷ అమృతత్వమానకుః ॥ 88

1. యేఽర్వాఞ్చస్తాగ్²ం²పరాచఅహుః. 2. తాగ్²ం²ఉ²అర్వాచ. 3. న్నన్యో³అభి. 4. సుప్ర⁴అమృత. 5. గాయత్రే⁵అధి.

6. యో⁶ఇత్, 7. వై⁷అమృ. (వా.ప్ర.)

(24) గాయత్రేణ ప్రతి మిమితే¹ అర్కమర్కేణ సామ తైఃప్రుభేన వాకమ్ ।

వాకేన వాకం ద్విపదా చతుష్పదా క్షరేణ మిమితే సప్త వాణీః ॥

89

(25) జగతా సిద్ధం దివ్యస్తభాయద్ భంతరే సూర్యం వర్యవశ్యత్ ।

గాయత్రస్య సమిధస్త్రిస² అహస్తతో మహ్న ప్ర రిచే మహిత్యా ॥

90

(26) ఉప హ్వయే సుదుఘాం దేనుమేతాం సుహస్తో గోధుగుత దోహదేనామ్ ।

శ్రేష్ఠం సవం సవితా సావిషన్నో³ కభిద్ధో ఘర్మస్తదు సు ప్ర వోచమ్ ॥

91

(27) హింకృణ్వతీ వసుపత్ని వసూనాం వత్సమిచ్ఛన్తీ మనసాభ్యాగాత్ ।

దుహమశ్విత్యాం పయో³ అఘ్నేయం సా వర్ధితాం మహతే సౌభగాయ ॥

92

(28) గౌరమీమేదసు వత్సం మిషస్తం మూర్ధానం హిజ్జకృణ్వోన్మాతావా⁴ ఉ ।

సృత్వాణం ఘర్మమభి వావశానా మిమాతి మాయం⁵ పయతే పయోభిః ॥

93

1. మిమితే అర్కః, 2. త్రిస్రస అహః, 3. పయో అఘ్నేయః, 4. వాకః, 5. సయతే. (వ్రా.ప్ర.)

(29) అ॒యం స॑ శిం॒క్తే॒ యే॒న గొర॑భీ॒పృతా॑ మి॒మాతి॑ మా॒యుం ధ్వ॑సనా॒వది॑ శ్రితా॑ ।

సా చి॒త్తిభి॑ర్ని హి చ॒కార॑ మ॒ర్త్యం వి॒ద్యుద్ భవ॑న్తి ప్రతి॑ వ॒ప్రవి॑మా॒హత॑ ॥

94

(30) అ॒న॒చ్చ॒యే తు॒రగా॑తు జీ॒వమే॑జద్ ద్రు॒వం మ॒ధ్య¹ ఆ ప॒స్త్యానా॑మ్ ।

జీ॒వో మృ॒తస్య॑ చ॒రతి॑ స్వ॒ధా²భి॒రమ॑ర్త్యై మ॒ర్త్యేనా॑ స॒యోనిః॑ ॥

95

(31) అ॒ప॒శ్యం గో॒పామ॑ని ప॒ద్యమా॑స॒మా చ॒ పరా॑ చ ప॒థిభి॑శ్చ॒రన్తమ్ ।

స స॒ద్ధీ³ః స వి॒ఘాచీ॑ర్వసా॒న³ ఆ వరీ॑వ॒ర్తి భు॑వనే॒ష్వన్తః॑ ॥

96

(32) య⁴ ఈం చ॒కార॑ న సో⁵ అ॒న్య వేద⁶ య ఈం దద॑ర్శ హి॒రగి॑న్ను తస్మా॒త్ ।

స మా॒తుర్యో॑నా పరి॒వీతో⁷ అ॒న్తర్వ॑హు॒ప్రజా॑ నిర్వ॒తిమా॑ వి॒వేశ॑ ॥

97

(33) ద్యౌర్మే॑ పి॒తా జని॑తా నాభి॒రత్ర॑ బ॒స్థుర్మే॑ మాతా పృథి॒వీ మహీ॑యమ్ ।

ఉ॒త్తాన॑యోశ్చ॒మ్యై³రోని॑ర॒న్తర॑త్రా పి॒తా దుహి॑తుర్గర్భ॒మాధాత్॑ ॥

98

1. మధ్యఽఆప్. 2. స్వధాభిశ్చర్త్యై. 3. సకల. 4. యఃకం. 5. న సోఽలన్య. 6. వేద్యయ. 7. వీతోఽన్త. (వా.ప్ర.)

(34) పృచ్ఛామి త్వాపరమస్తం పృథివ్యాః పృచ్ఛామి యత్ర భువనస్య నాభిః ।

పృచ్ఛామి త్వా నృష్టో¹ అశ్వస్య రేతః పృచ్ఛామి వాచః పరమం వ్యోమ ॥

99

(35) ఇయం వేదిః పరో² అస్తః పృథివ్యా అయం యజ్ఞో భువనస్య నాభిః ।

అయం సోమో నృష్టో¹ అశ్వస్య రేతో బ్రహ్మాయం వాచః పరమం వ్యోమ ॥

100

(36) సప్తార్ధగర్భా భువనస్య రేతో విష్టోస్త్విష్టని ప్రదిశా విధర్మణి ।

తే దీతిభిర్వనసా తే విపశ్చితః పరిభువః పరి భవన్తి విశ్వతః ॥

101

(37) స వి జానామి యదివేదమస్మి నిజ్యః సంనద్ధో మనసా చరామి ।

యదా మాగన్ ప్రథమజా³ ఋతస్యాదిద్ వాచో⁴ అశ్వువే భాగమస్యాః ॥

102

(38) అపాజ్ ప్రాజేతి స్వధయా గృభీతో కమర్త్యో మర్త్యేనా నయోనిః ।

తా శశ్వన్తా విహూచీనా వియన్తా వ్యగన్యం చిక్కుర్షు ని చిక్కురన్యమ్ ॥

103

1. నృష్టోఽశ్వస్య. 2. పరోఽతస్త పృథివ్యాఽతయం. 3. ప్రథమజాఽఋతః. 4. వాచోఽశ్వువే, (వ్రా.వ్ర.)

(39) ఋచో¹ అక్షరే² పరమే³ వ్యోమన్⁴ యస్మిన్⁵ దేవా⁶ అధి విశ్వే నిషేదుః ।

యస్తస్మ వేద కిమృచా కరిష్యతి య ఇత్ తద్ విదుస్త³ ఇమే సమాసతే ॥

104

(40) సూయవసాద్ భగవతీ హి భూయా⁴ అథో వయం భగవన్తః స్యామ ।

అధి తృణమఘ్నీ విశ్వదానీం పిబ కుద్ధముదకమౌచరస్తీ ॥

105

(41) గౌరీర్మమాయ సలిలాని తక్షత్యేకవదీ ద్వివదీ సా చతుష్పదీ ।

అష్టావదీ నవవదీ బభూవుషీ సహస్రాక్షరా పరమే వ్యోమన్ ॥

106

(42) తస్యాః సముద్రా⁵ అధి వి క్షరన్తి తేన జీవన్తి ప్రదిశశ్చతస్రః ।

తతః క్షరత్యక్షరం తద్ విశ్వముప జీవతి ॥

107

(43) శకమయం ధూమమౌరాదపశ్యం విషూవతా పర⁶ ఏనావరేణ ।

ఉజ్జైణం పృశ్నీమపచస్త ఏరాస్తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ ॥

108

(44) త్రయః కేన¹ ఋతుథా వి చక్షతే సంవత్సరే వపత² ఏక ఏషామ్ ।

విశ్వమేకో³ అభి చక్షే శచీభిర్భ్రాజిరేకస్య దదృశే న రూపమ్ ॥

109

(45) చత్వారి వాక్ పరిమితా పదాని తాని విదుర్బ్రాహ్మణా యే మనీషిణః ।

గుహా త్రీణి నిహితా నేజ్యైర్వి తురీయం వాచో మనుష్యా వదన్తి ॥

110

(46) ఇన్ద్రం మిత్రం వరుణమ్నిమాహురథో దివ్యః స సువర్ణో గరుత్మాన్ ।

ఏకం సద్ విప్రా బహుధా వదన్త్యగ్నిం యమం మాతరిక్వానమాహుః ॥

111

(47) కృష్ణం నియానం హరయః సువర్ణా⁴ అపో వసానా దివముత్పతన్తి ।

త⁵ ఆవృత్రన్ త్వదనాద్భతస్యాదిద్ ఘృతేన పృథివీ వ్యుద్యతే ॥

112

(48) ద్వాదశ ప్రథయశ్చక్రమేకం త్రీణి నభ్యాని క⁶ ఉ తచ్చి కేత ।

తస్మిన్ త్సాకం త్రిశతా న శక్యవో ఋషిభాః ప్తష్టిర్న చలాచలాసః ॥

113

1. కేనఋతుథా, 2. వపత్యఏక. 3. మేకో³అభి, 4. సువర్ణాఅపో, 5. తసావ. 6. కృత్తి, (వ్రా.వ.)

(49) యస్తే స్తనః శళయో యో మయోభూర్యేన విశ్వా పృష్యసి వార్కాణి ।

యో రత్నధా వసువిద్ యః సుదత్రః సరస్వతి తమిహ ధాతవే కః ॥

114

(50) యజ్ఞేన యజ్ఞమయజ్ఞస్త దేవాస్తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ ।

తే హ నాకం మహిమానః సచస్త్ర యత్ర పూర్వే సాధ్యాః సన్తి దేవాః ॥

115

(51) సమానమేతదుదకముచ్చైత్యవ చాహభిః ।

భూమిం పర్జన్యా జిన్వన్తి దివం జిన్వన్త్యగ్నయః ॥

116

(52) దివ్యం సువర్ణం వాయసం బృహస్తమపాం గర్భం దర్శతమోషధీనామ్ ।

అభీవతో వృష్టిభిస్తర్పయన్తం సరస్వస్తమవసే జోహవీమి ॥

117

సూక్తము—164

ఋషి—దీర్ఘ తముఁడు*

దేవతలు—విశ్వేదేవతలు, సరస్వతి, ఉదకములు, శకధూముఁడు సోముఁడు,
సూర్యవాయువులు, సరస్వతి, సూర్యుఁడు, సంవత్సరాత్మకమగుకాలము, సరస్వతి,
సాధ్యులు, సూర్యుఁడు క్రమముగాఁదెలియవలయును.

(1) గీ॥† సర్వ రక్షకుండు సప్తపుత్రకుడైన, సూర్య నిపుడు నేను జూచుచుంటి
భానుమూర్తి కమలనాయుప సోదరుం, డైనయట్లు లగ్ని యగునుగాదె: ॥

81

(2) ఋ॥ సప్త యుంజంతి రథమేకచక్రమేకో అశ్వోవహతి సప్తనామా ।

త్రినాభి చక్రమజరమనర్వం యత్రేమా విశ్వా భువనాధి తస్థః ॥ (67ఋక్కు-521 పుట)

* ఋషివిశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుగల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

† ప్రపంచకర్తయగు విశ్వతి యను పరమేశ్వరునకు సృష్టి స్థితి లయ కారణభూతులగు సూర్యాగ్ని వాయువులు మువ్వరు పుత్రులని భావము. పరమేశ్వరుఁడు సృష్టి స్థితి లయ కారణుడై త్రిమూర్తి స్వరూపములు నేకాకారుఁడగు పరమేశ్వరునియందు లీనమై యుండుటను ఆత్మ పరమాత్మ జ్ఞానముగలవారు తెలిసికొనుచున్నారని సూచన. (నే.వేం.న.శా.)

1. “సర్వరక్షకుండు సప్తపుత్రుఁడౌ సూర్య నిపుడు నేను” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి, (వ్రాతప్రతి. ప్రథమ మండలము. 2వ సంపుటము, 129వ పుట.) ఈ సందర్భమున సంస్కృతమూలములోని ఋక్కు ననుసరించి సూర్యనికేడుగురు పుత్రులున్నట్లు వ్రాయవలయును గాని సూర్యుడేడవ పుత్రుఁడనికాదు. “సప్తమ పుత్రుఁడౌ” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాయుటవలన “నేడవ పుత్రుడైన సూర్యుఁడు” అని యర్థము వచ్చినది. ఈ యర్థము మూలచ్ఛేదకమేకాక శ్రీనేమానివారి ఋగనువాద సందర్భముగా వ్రాసిన (వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము 128వ పుట) పైనున్నపుటనోటుకు వైతము విరుద్ధము. కావున “ఏడుగురు పుత్రులు కలిగిన సూర్యుఁడు” అని యర్థము వచ్చునట్లుగా “సప్తపుత్రకుడైన” అని సముచితముగా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

(2) గీ॥† ఏకచక్రరథంబు సమిద్ధనస్త్ర, సంఖ్యగల యశ్వరాజముల్ చక్కనైన

సప్తసంఖ్యాఖ్యతో నొప్పు చారు వాయు, వును ధరించుచు నున్నవి* యుచితరీతి ||

82

† (1) రథమేకచక్రమ్ = ఇది కాలమునకుఁబేరు. కాలమునుటచే సూర్యుఁడనిగాని సంవత్సరముని కాని యూహింపనగును.

(2) సప్త యుంజంతి = సూర్యవరముగ సప్తాశ్వములనిగాని సప్త జిహ్వలనిగాని చెప్పవచ్చును. సంవత్సరముగ షడ్వతువులు, సంవత్సరములు చేరి సప్తాశ్వములని చెప్పినచో సరిపోవును. లేదా షడ్వతువులును, నధికమాసమునుఁ జేరి సప్తాశ్వమన నగును. సప్తవారములు సప్తాశ్వములుగా నెన్నఁబడును.

(3) త్రినాభిచక్రమ్ = భూత భవిష్యద్వర్తమాన కాలములని గాని, ప్రాతర్మధ్యాహ్న సాయంకాలములని గాని చెప్పవచ్చును. (నే.పేం.న.శా.)

గమనిక:-ప్రథమమండలము164వసూక్తములోని రెండవముక్కునకు శ్రీ నేమానివారు చేసిన (82) పద్యానువాదము సాయనభాష్యముపై నాధారపడినది. శ్రీ నేమానివారిపద్యమునకు వ్రాసిన పుట్టనోటు కూడ సాయనభాష్యముపై నాధారపడినదే కాని శ్రీ నేమానివారు సాయన భాష్యానుసారముగానైనను బూర్తిగా తెలుఁగున పుట్టనోటువ్రాయలేదు. రథ మన్నది కాలాత్మకమైన సంవత్సరాత్మకమైన ఒకే ఒక చక్రముతోఁ గూడినది. “సప్త యుంజంతి” అన్నప్పుడు సప్తశబ్దముచేత సప్తవారములు అనఁగా ఆది, సోమ, మంగళ, బుధ, గురు, శుక్ర, శనివారములు పరిగృహీతములగును. “అశ్వోవహతి సప్తనామా” అన్నప్పుడు సప్తాశ్వము అనఁగా నేడురంగులు కల్గిన “ఏకైకమైనకాంతి” అని అర్థము. అంతియేగాని పేరర్థము లేదు. సప్త యుంజంతి అన్నప్పుడు సప్తవారములని కాక షడ్వతువులును, సంవత్సరమును, లేదా అధికమాసమును గలిపి సప్తసంఖ్యను సరిపుచ్చుట భావ్యము కాదు. షడ్వతువులతో సంవత్సరము పూర్తియగును గావునను ఋతువులకు భిన్నముగాఁ బ్రత్యేకమైన సంవత్సరముండనేరదు కావునను సంవత్సరమును ఋతు సంఖ్యతోఁ గలుపుట యప్రసక్తమగును. అధికమాసమన్నది, మూఁడుసంవత్సరముల కొకవరి వచ్చునది గావున దానిని షడ్వతువులతో మిళితము చేయుటకు వీలులేదు. అధికమాస మేఋతువున వచ్చునో యది యందులో నంతర్భూతమగును. కావున నధికమాసమును బ్రతి సంవత్సరమునునుండు షడ్వతువులతోఁ గలిపి సప్తసంఖ్యను బూర్తిచేయుట తర్కనహముకాదు. వైజ్ఞానికమును గాదు. సప్తవాయువులన్నదికూడ సరియైన యర్థముకాదు. కావుననే సప్తవారములని చెప్పవలసియున్నది. త్రినాభులనఁగా రెండు ఋతువులొక నాభియని మొత్తమారు ఋతువులలో మూఁడు నాభులున్నవని మనము గ్రహింపవలసియున్నది. అవి ఉష్ణనాభి, జలనాభి, శీతనాభి అని పేర్లు గలవి. రెండు ఋతువులతో నాల్గమాసములతోఁ గూడిన ఈ త్రినాభులపై నాధారపడి తెలుఁగువారిలో యేర్పడినవే వేనవి కాలము, వర్షాకాలము, శీతాకాలము అను త్రికాలములు. సాయనాచార్యులు చెప్పిన భూత, భవిష్యత్, వర్తమానకాలములు త్రినాభులని చెప్పిన యర్థము సరియైనదికాదు. కాలమును సంవత్సరాత్మకముగా గుర్తించినప్పుడు ఈ భూత భవిష్యత్ వర్తమాన కాలములకు సంవత్సరములో సమాన ప్రతిపత్తియుండదు. సంవత్సర ప్రారంభమున నంతయు భవిష్యత్తుగా నిలువఁగాఁగొద్దికాలము వర్తమానముగా నిలిచి భూతకాలమునకు స్థానమేయుండదు. సంవత్సరాంత్యమునఁ బరిశీలించుచో నంతయు భూతకాలమై కొద్దికాలము వర్తమానముగా

* “నున్నవియుచితరీతి” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాయఁగా “నున్నవ త్యుచితరీతి” అని శ్రీ పి. రమణమూర్తి నవరించిరి. (వ్రాతప్రతి - 2వ సంపుటము 129వ పుట.) శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిన పాఠములోను శ్రీ రమణమూర్తిగారు నవరించిన పాఠము లోనుగూడ యతిభంగమైనది. శ్రీ నేమానివారి పాఠములో “పు” తో “యు” “ఉ” లలో నొక దానితో యతి సరిపెట్టుకొనఁగా శ్రీ రమణమూర్తిగారి పాఠములో “పు” “తో” “యు” “ఉ” లలో నొకదానికి యతి సరిపెట్టుకొనఁబడినది. ఇవి యొకేతెగకుఁ జెందిన లక్షణవిరుద్ధ ప్రయోగములు. కాని ప్రాచీన కవులు కొందఱిట్టి యతిమైత్రి నుపయోగించిరి. చూ. పీఠిక. ప.గో.కృ.

గీ॥ ఆ త్రినాభియుక్త మగు చక్రరాజము, నాశ్రయించుచుండు నఖిల భూత
జాత మద్ది యశిధిల మజరము నగుచు, నదియె నాశరహిత మగునుఁగాదె: ॥

83

(3) సీ॥ షడ్జమాదిస్వర సామగానములన్ని, సూర్యరథంబును స్తుతినిజేయు
సప్తసంఖ్యను నొప్పు చక్రనిరశ్మలు పూషణు నేవేళ, బొందుచుండు
సప్తరశ్మివిశేష చక్రరథంబును సప్తాశ్వములుమోసి జరుగుచుండు,
గాలచక్రము సూర్యగతిచేత నయనాదికమును గల్పించుచుఁగదలుచుండు

గీ॥ ననెడిసిద్ధాంతమెవ్వఁడే నరసియున్న, గాలచక్ర క్రమంబును గాంచువాడె
సమయతత్త్వంబు నెఱుంగని నరసుఁడెట్లు, లరయఁగల్గునో: చెప్పఁదో: యమరులారా: ॥ 84

(4) గీ॥ సృష్టికిన్ బూర్వముండిన చిత్స్వరూప, మైన పరమాత్మ నేమనుం డధిగమించు
సీశ్వరాయ త్తమగుమాయ యీప్రపంచ, మెటులు భరియించుచున్నదో: యెవ్వఁడెరుఁగు: ॥ 85

గీ॥ స్థూలసూక్ష్మరూపనుందర సంబంధ, మైన యాత్మరూప మెచటఁగలదో:
యిట్టి తత్త్వరూప మెవ్వఁడెఱుగుంను, నెవఁడు చెప్పఁవాఁదో: యెరుఁగనగునె: ॥ 86

(5) క॥ పరిపక్వము నొందక యే, నరిముఱిచి త్తంబుతోడ నమరులకై నం
బరిచయముకాని తత్త్వం, బరయుటకై దానిరూప మడుగుచునుంటిన్ ॥ 87

గీ॥ అఖిల లోక నివాసుఁడౌ హంసునికయి, బుద్ధిశాలురు ఋత్విజుల్ పూర్ణసప్త
సోమయాగములెల్ల ను సూక్తములను, జేయ యత్నించుచున్నారు చెన్నుమిగుల ॥ 88

(6) క॥ పరతత్త్వంబును దెలియక, పరమార్థముఁదెలిసినట్టి పండితులను నే,
బరమార్థజ్ఞానంబును, గరముఁదెలియఁగోరి యడుగఁగల్గితిఁ బ్రీతిన్ ॥ 89

క॥ ఎయ్యది యజమై వెలుఁగునో:, యెయ్యది రవిమండలమున నీ ఋతుషట్కం
బొయ్యన వర్తిలఁజేయునో:, యయ్యాత్మను నెఱుంగఁ గోరి యడుగుచునుంటిన్ ॥ 90

నిలుచును. కాఁగా భవిష్యత్తుకు స్థానమేలేదు. సంవత్సర ప్రారంభమందును, సంవత్సరాంత్యమందును భూత భవిష్యత్తు కాలములకు స్థానమున్నదని వాదించునెడల నవిరెండును విభిన్న సంవత్సరములకుఁ జెందినవగును. కావున నీ యర్థము నిలువనేరదు. సంవత్సరములో విభాగముగా నిలువదు. ఉదయ, మధ్యాహ్న, సాయంకాలము లన్నివి ఒక రోజులో భాగములేగాని సంవత్సర భాగములు కానేరవు. సంధ్యలను గ్రహించుచో నర్ధరాత్రి సంధ్యయుఁ బరిగ్రహింపఁబడి ఉదయ సంధ్య, మధ్యాహ్న సంధ్య, సాయం సంధ్య, అర్ధరాత్రి సంధ్య అని నాలుగు సంధ్యలు పరిగృహీతములగును. ఇక్కడ చెప్పవలసినది సంవత్సరాత్మక కాలములోని విభాగములనే గాని రోజులో విభాగములనుగాదు. కావున లోగడ చెప్పినట్లు త్రినాభులనఁగా రెండు ఋతువు లొకనాభియను కాలవిభజనాత్మకమైన వేసవికాల, వర్షాకాల శీతాకాలములను త్రినాభికాలములను బరిగ్రహించుట సత్యసమ్మతమగును. ప.గో.కృ.

గీ॥ సత్యలోకము రూపించి జగమునంత, దానియం దుండునట్టులఁ దగ నొనర్చి
వాఙ్మనస్సులచేఁ జెప్పవలనుపడని, యాత్మతత్త్వంబు నెఱుంగంగ నడుగుచుంటి ॥ 91

(7) ఉ॥ భానుని ఘృష్టిజాలములు వర్షములం గలుగంగఁజేయ నా
భానుని రశ్మిలే మరలఁబానముఁజేయుచునుండు వారులన్
భానుని రూపతత్త్వ మతిభాసిలుచుండు నిగూఢ మౌచు నా
భానుని రూపు గన్గొనెడు భాగ్య మదెవ్వని కబ్బునో? కదా: ॥ 92

(8) సీ॥ మాతృస్వరూపయౌ మహి, పితృసూర్యుఁడు యజ్ఞఫలంబుల నందుచుండు
హంసుండు భూమిపై ననురాగమునుబూని వృష్టుల నిచ్చుచు వెలుగుచుండు
ధారుణి గర్భమున్ ధరియించు నిచ్చతోఁ గడు హలంబుల దున్నఁబడుచునుండు
సస్యసమృద్ధికి జలమార్దవము కల్గి ప్రీహ్యాదిధాన్యముల్ వెలయుచుండు
గీ॥ వృష్టియగుచుండ సస్యాభివృద్ధినొంది, యాగకర్మము లన్నియు సాగనిచ్చి
హవ్యభాగములన్నియు నాదరమున, నందఁజేయుచు నున్నార మమరులకయి ॥ 93

(9) సీ॥ మాతయౌ దివము విఖ్యాత భూమికిఁ గార్యసాధనంబునకుఁ దా సాగుచుండు
గర్భపిండమునాఁగఁ గ్రాలు వారిచయంబు మేఘమధ్యంబుల మెఱయచుండు
వత్స స్వరూపయౌ వారినిండినవెన్నఁ ఘనములు గర్జింపఁగల్గుచుండు
భానుఘృష్టులు మేఘవాయువు లన్మాటి సంపర్కమున భూమి చక్కనుండు
గీ॥ నపుడు సస్యాభివృద్ధిచే నఖిలభూత, ధాత్రియయి యొప్పు ధారుణిఁ దగినరూప
ములను దాల్చుచుఁ బుష్టిని గలిగియుండి, సంతనంబునుఁగలిగింపఁ జాలుచుండు ॥ 94

(10) గీ॥ అబ్ధిరూపకమగు కాలహంసుఁడెపుడు, మూఁడు లోకములన్ మించి ముగ్గురైన
వాయు సూర్యులకంటెను వహ్నికంటెనున్నతస్థలమునందున నుండువాఁడు ॥ 95

గీ॥ గ్లాని నెవ్వరు కలిగింతు కాలమునకుఁ, భానుఁ డబ్ధాత్మకంబైన భానమాన
కాల రూపము నేవేళఁగలుగుచుండ, సప్తరశ్మిని వర్ణింప శక్య మగునె: ॥ 96

గీ॥ దివమునకు మీఁదనుండెడు దేవతలు, సర్వవిద్వాక్యగర్జిత సరణి నెల్ల
భాను సంబంధమౌనను భావనలను, జేయుచున్నారు నిశ్చయ సిద్ధితోడ ॥ 97

1. “రూపతత్త్వమతిగ భాసిలుచుండు” నన్నచో గణభంగమగునని “అతిగ భాసిలుచుండు” లోని “అగు” ధాత్వర్థక సుజ్యోతరూపమగు “గ” అనుదానిని విలుప్తము చేసి శ్రీ నేమానివారు వ్రాయుట ప్రయోగ విశేషము. వ.గో.కృ.

2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకుమారుగా “సున్నత స్థలమునందున” అని భల, భగణములుగాని - భ, జలములుగాని ప్రయుక్తము లైనట్లుభావింపనగును. “సున్నత స్థలమందున నుండువాఁడు” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాయఁగల్గియుండియు నిట్లు ప్రయోగించుట విశేషము. (చూ. 2వ సంపుటము 133వ. పుట. వ్రాతప్రతి.) వ.గో.కృ.

- (11) గీ॥ ద్వాదశార విరాజిత తరణీయాన, చక్రమేవేకదిరుగదే : శాశ్వతముగ
భాస్కరుడః యట మిథున రూపములఁబొంది, దిన నిశారూపపుత్రులు దిరుగుచుండ్రు ॥ 98
- (12) ఉ॥ పంచఋతుస్వరూపులుఁ బాదములన్ వెలుఁగంది తృప్తి గా
వించుచు సంతకున్ నెలల విశ్రుత రూపము చెంది వర్షముం
బంచెడి యబ్జచక్ర మతిభాసిలు¹ వ్యోమమునందు నుండు న
ట్లంచితపండితోత్తము లహర్నిశమున్ గడుఁ జెప్పకుందురే : ॥ 99
- క॥ అయనము ఋతుమాసాదుల, చయమనుచక్రములుగలిఁగి షడరంబులతో
వియదర్థభాగమందునఁ, బ్రయతాదిత్యుండు వెల్గఁ బ్రజ్జ్వల తనుఁడై ॥ 100
- (13) గీ॥ ఐదు ఋతువులనెడి యాకులుగల కాల, చక్రమెపుడు భువన సంచయమును
దీక్షతో భరించి దివ్యప్రభాదుల, మరలమరలఁ దిరుగు మఱవకుండ ॥ 101
- క॥ ఎక్కువగుభూమిభారము, చక్కఁగ భరియించు కాల చక్రాక్షము తా
నొక్కింత బాధఁ జెందదు, మిక్కిలి తన్నాభికూడ మెఱయుచునుండున్ ॥ 102
- (14) క॥ నిచ్చలు నేమింగలుఁగుచు, 2నచ్చరితము గల్గు కాలచక్రము విధిగా
నచ్చుపడఁ దిరుగుచుండదెః ద్రచ్చి జరాబాధలన్ని తగిన విధమునన్ ॥ 103
- గీ॥ పంచ లోక పాలబ్రాహ్మణాదులు కర్మ, చయమునెల్లఁ బ్రీతి జరుపుచుండ్రు
భానుమండలంబు వర్షమునకు మూల, మౌచు భూతములను గాచుచుండు ॥ 104
- (15) క॥ ఒక్కటిగ జనన మొందిన, చక్కని ఋతు వొక్కటగుచు సప్తాశ్వనకుం
జిక్కక వెలుంగు నని తా, మక్క-జముగఁ జెప్పుచుండు రందఱు ధీరుల్ ॥ 105
- క॥ మిగిలిన ఋతుషట్కము మేలగు మాన ద్వయము కలిఁగి హంసునివలనన్
దగఁబుట్టు ననుచుఁ బల్కెద, రగణితకాలజ్ఞులెల్ల రాదరబుద్ధిన్ ॥ 106
- క॥ ఋతువులు తమతమ నెలవుల, సతతము నియమింపఁబడుచు సర్వహితంబున్
గతిచే నిచ్చుచు జగముల, కతిరూపము లొందుచుండునవియై చెలఁగున్ ॥ 107

1. అతిగభాసిలు. 2. పొచ్చెములేనట్టి కాలపూర్ణచక్రమే. యచ్చుగఁదిరుగుచునుండది (తొ.పా.) రెండవపాదమున గణభంగము. (వ్రాతవ్రతి. 2వ. సంపుటము. 135 పుట.) వ.గో.కృ.

(16) గీ॥ గర్భమందు జలము గలిగియుండుటచేత, †స్త్రీస్వరూపములయి చెలఁగు ఘృష్ట
లల్ల ఘృష్ట లుదక మందఁజేయుటచేత, బురుషరూపములని ధర వెలుంగు: ॥ 108

గీ॥ ఇట్టి తత్త్వ మెల్ల నెరుంగును విజ్ఞాని, యజ్ఞఁ దెలుల దాని నధిగమించు
నట్లు తెలిసికొనిన యచ్చపుఁబుత్రుడే, తండ్రితండ్రియగుచు ధరనుఁజెల్లు ॥ 109

(17) సీ॥ కోమల హవ్యమన్ గోవు పద ద్వయమున నగ్నివత్సమ ప్రోచుచుండుఁ
‡బాదద్వయంబునఁ బావకు ధరియించి భానునిచెంతకుఁ బంపుచుండు
నాహుతిద్రవ్యంబి 1యతిదృఢ గమనమై సగముదూరమువచ్చి జరుగుచుండు
నటులై న నెవ్వఁడు యాగఫలంబుల నత్యాదరంబున నందకుండు
గీ॥ జంగమస్థావరాత్మక సర్వలోక, సముదయంబందు విలసిల్లు సరసగోవు
చందమునఁగాక వర్జిత సరసగోవు, ఫలము నీయక వేరగు ఫలము నిడదె: ॥ 110

† ఈ ఋక్కునకు సూర్యవరమున నొకయర్థమును దత్తావరమున నొకయర్థమును జెప్పవచ్చును.

సూర్యవరము :- మెఱుపుతోఁగూడి ప్రకాశించుటచే మేఘములు అలంకారప్రాయమై న స్త్రీలవలె నొప్పుచున్నవి. ఉదకపిండములను దాల్చిన మేఘములు స్త్రీలనియును, సూర్యకిరణముల ప్రభావముచే మేఘము లుత్పన్న మగుటచే, కిరణములు మేఘములను బుట్టించు పురుషుఁడనియుఁ జెప్పవచ్చును. మేఘములకుఁ గిరణములు తండ్రియగుటచేఁ గిరణములకుఁ బ్రభువైన సూర్యుఁడు మఱ్ఱులకుఁ దండ్రి తండ్రియని చెప్పవచ్చును. (కాఁగాఁ దెలుఁగున మేఘములకు సూర్యుఁడు “తాత” యనవచ్చును.)

తత్త్వవరము:- జీవునకు నామరూపములు లేవనియు, నే యే రూపమునందినపుడాయా రూప, రూపవికారములతో నేకమగుచున్నాఁ డనియు. నిట్టి యాత్మ పరమాత్మ జ్ఞానము నుత్తమపురుషులగువారే తెలిసికొనఁగలవారనియు నభిప్రాయము. (నే.వే.న.శా.)

(సాయనభాష్యము ననుసరించి వ్రాసిన యీ పుటోనోటు శ్రీ నేమానివారి వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము. 184వ పుట) శరిగా వ్రాయఁబడలేదు. కావున సరిచేసి వ్రాయుట జరిగినది. ప.గో.కృ.)

‡ గ్రీఫిత్ దొరగారు గోవనఁగ మషస్సనియు, వత్స మనఁగ మషస్సనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఉషోదేవతయును, గోరూపమూర్తిభాగముననుండు తన రెండు పాదములకును మధ్య సూర్యుఁడను వత్సమును బుట్టించుచున్నది. (భూమికిఁ బై భాగమున నంతరిక్షమునకుఁ గ్రింది భాగమున నుషఃకాలము సంప్రాప్తమైనపిదప సూర్యుఁడుదయించుచున్నాఁడని తాత్పర్యము.) సూర్యుఁడుదయించిన పిదప నుషఃకాలము మఱుగుపడినదగుచు మనలోకమునఁగాక మరి యేలోకమున నగుపడుచున్నది? ఈ ఋక్కువలన మనకు రాత్రియగునపుడు మరియొకలోకమువారికి సూర్యోదయమగుచున్న దనునంశము సూచింపఁబడినట్లు తోచుచున్నది. (నే.వే.న.శా.)

సూచన :- ఈ పైననుదహరించిన శ్రీ ఫిత్ దొర వ్యాఖ్య సరికాదు. “అవఃపరేణ” ఇత్యాది ఋక్కుకు సాయనాదులు సరిగా భాష్యము వ్రాయలేదుగాని “పరా అగాత్ క్య” అన్నప్పుడు సూర్యుఁడుదయమై పృథ్వికిఁ “బరా” ప్రదేశమునఁ గన్పించునని చెప్పెను. కాఁగా నస్తంగకుఁడగుచో భూమికిఁ బశ్చిమ భాగమునఁ గన్పించునని చెప్పకయే చెప్పినట్లగును. “ప్రాక్” పదమునకుఁ దొలిరూపము “పరా.” సాయంత్రమునకు నపరాహ్ణ మనువ్యవహారము దీనిమూలముగనే వచ్చెను-ప.గో.కృ.

(18) గీ॥ *విశ్వపితవరే నుండెడి పీఠిహోత్రు, సూర్యుఁ డనియును బై నుండు సూర్యుఁ జూచి
జనకవహ్నులుగా నెంచఁజాలఁగలమె?, దేవతావిషయ మెట్లులు తెలియఁబడును? ॥ 111

(19) క॥ రవి చంద్ర మండలంబుల, నవితథముగఁ దిరుగుగ్రహము లర్వాంచములౌ
నవనిని దిరిగెడి గ్రహములు, జవమున నూర్ధ్వంబునందు జరుగుచునుండన్ ॥ 112

క॥ అని కాలజ్ఞులు నుడివెద, రినచంద్రప్రభువులారః యీ మీ గతిచే
ననయము భరింతు జగములఁ, బనుపడి రథమునకుఁ బూన్పు వాహములవలెన్ ॥ 113

(20) †చ॥ అతులితపర్ణముల్ గలిగి యంచితమైత్రీ సమాన యోగ సు
స్థితి భరియించి యేకమగు చెట్టున నున్నవి రెండు పక్షు లు
ద్ధతమగురెంటిలో నొకటి తత్ఫలమున్ భుజియించుచుండ సం
తతమును జూచుచుండుఁగద! తక్కిన పక్షి ఫలార్థికాకయే! ॥ 114

క॥ కలవొకతరువున, బలురెక్కలవి పులువు లొక్కరూపు కలవు చెలిమితో,
గలియుచు రెం దొక డింపౌ, ఫలము దినుం దినక యొండు భాసిలు నెలమిన్ ॥ 115

(21) చ॥ ఘనతరసూర్యదీధితులు కర్మచయంబును జూచుచుండ, దా
మనయము వారిభాగముల నందఁగఁజేసెడు సూర్యమండలా
ఖ్యను ధరియించుచో నచట గౌరవ మందిన యీశ్వరుండు నా
మనమునుజేరి యుండు నసమానముగా వెలుఁగొందుచుం గడున్ ॥ 116

(22) చ॥ అనుపమ సూర్యరూపమగు నంచిత వృక్షమునందుఁగల్గు వా
రిని గ్రహించు దీధితుల రీతులు లోకము నై జకాంతిచే
ననయము వెల్లఁజేయుఁగద! యా కుజపిప్పల మెల్లఁదియ్యనై
తనరు నటంచుఁ బర్రెదరు దానిని బొందరె! తత్త్వకోవిదుల్ ॥ 117

పరమాత్మపరార్థము

క॥ జ్ఞానేంద్రియములు తమతమ, నానాకార్యములయందు నటియించుచు, దా
మూని పరమాత్మవృక్షము, లోనన్ లీనమగుచుండు లోకులు కనరే! ॥ 118

* “ద్యులోకమునకుఁ గ్రిందిభాగమునను బ్రపంచమున కుపరిభాగమునను వెలుంగు సూర్యునికిఁ దండ్రీయెవరై నది యే
కవీశ్వరుఁడు చెప్పఁగలఁడు?” అని దీని తాత్పర్యమని గ్రహిత్ భావము. (నే.వే.న.శా.)

† ఈ మంత్ర ముపనిషత్తులలోనికి స్వీకరింపఁబడినది. (నే.వే.న.శా.)

క॥ పరమాత్మమోక్షఫలమును, బరమజ్ఞానియై విశేషభక్తిం బొందున్
పరమ జ్ఞాన విహీనుఁడు, పరమాత్ముని నెఱుంగఁగలఁడెః భవ్యుండె నన్ ॥ 119

(23) క॥ భువిపై గాయత్రంబును, దివి వాయుపదంబు మఱియు దివిజపదమునన్
రవిపదము నుండునని యే, రవితథముగఁ దెలియఁగలరొ : యమృతులు వారల్ ॥ 120

(24) గీ॥ మాన్య గాయత్రితో సామ మంత్రములను, రుచిర త్రిష్టప్పతో సూక్త రూపములను
వరలు ఋక్కులు వర్ణానువాకములను, వర్ణముల సప్తవాణులు నిర్ణయించు ॥ 121

(25) †మ॥ జగతీభందముతోడఁ జెప్పఁబడు సత్సామంబుతో వారులం
దగ నృష్టించెడు సూర్య నాకాశమునన్ స్థాపించి సామంబుతో
గగనంబందు వెలుంగఁజేసెడు మహాగాయత్రి యత్యుత్తమం
బగుగాయత్రి త్రిపాదయుక్తముగదా! యత్యంత మూహించుచో ॥ 122

(26) ఉ॥ దోహదదక్షహస్తములతోడఁ బయస్సులఁదీయ హోత య
త్యూహనుజేసి ధేనువును నుచ్చరవంబునఁ బిల్చుచుండె నా
నా హితసోమయాగమును నవ్యఫలంబగునట్లునేయ న
త్యాహితసర్వచోదకుని నత్యమలుం బరమేశుఁ బిల్వరే! ॥ 123

సూర్యపరము

క॥ జలదములఁ బిలుచుచుంటిమి, జలమునకై భానుమూర్తి జలము నొసఁగెడున్
జల మిచ్చునట్టి యీశుని, పిలుచుచు నున్నాము మేము పేర్మిదలిర్పన్ ॥ 124

(27) క॥ క్షీరాదుల నందించెడు, సారముగల గోవు వచ్చెఁ జక్కని వత్సం
జేరుటకు నట్టిదగు గో,వారసి సౌభాగ్య మిచ్చు నందఱకుఁదగన్ ॥ 125

అర్ఘాంతరము

క॥ భువనావనముంగోరుచు, జవమున గర్జమొనర్చు జలదము లనిగో
నవి లోకవస్తువులకున్, వివిధముగ జలంబు లొసఁగు వేయివిధములన్ ॥ 126

† ఈ నూటయరువదినాల్గవ సూక్తమునందలి 18వ ఋగనువాద పద్యములో (538వ పుట-111 పద్యము) సూర్యమూలకమగు దేవతను నెవ్వరును జెప్పలేరని వ్రాసి యీ 25వ ఋగనువాదములో మహాగాయత్రి మూల మనుట స్వవచన వ్యాఖ్యాతముగా నున్నది. ఛందరూపమైన గాయత్రితో సవితృమంత్రముండుటవల్ల (తత్సవితుర్వరేణీయ మిత్యాది) నీ భావము వెల్లడించి యుండుదు. ఇది సరికాదు. చూ. పీఠిక. ప.గో.కృ.

- (28) ఉ॥ కన్నులు మూసి యేమియును గానకయుండెడి లోకవత్స దా
మున్నె యెఱింగి దాని ఘన మూర్ధము నాకుచునుండె గోవు వి
ద్వన్నుతః యోష్ట పార్శ్వములఁ దద్దయుఁ బాలనుగార్చు దానినిన్
మన్ననఁజేసి చూచునది మానక దానికిఁ బాల నిచ్చుచున్ ॥ 127

అర్ధాంతరము

- గీ॥ పరితపించుచున్న ప్రజలను సస్యాశి, గావఁదలఁచి పెద్ద గర్జనంబుఁ
జేయుచుండి పుడమిఁ జేరుచు నున్నది, మేఘవంక్తి భువికి మేలునేయ ॥ 128

- (29) క॥ ఈ వత్సము శబ్దించున్, గోవును వత్సమును బట్టికొని భ్రమియించున్
గోవు తన కార్యములచే, భావిత నిజ రూప మహిమఁ బ్రకటించుఁదగన్ ॥ 129

- (30) చ॥ తనువులు ప్రాణముల్ గలిగి తప్పక కార్యములెల్లఁ జేయుచున్
ఘనమగుగేహనేమఁ గడుఁగాంచుచు నందు వసించుచున్న వా
తనువుల ప్రాణముల్ మరణ భర్మ సమంచితదేహధారు లై
నను దమ పుత్రమిత్రపరిణద్ధములై యమరత్వ మొందెడున్ ॥ 130

- (31) క॥ హితమతివర్షం బిచ్చుచు, సతతము లోకములయందుఁ జరియించుచు ను
న్నతమార్గగామియటు రవి, ప్రతిదినము వెలుంగుచుండుఁ బ్రకృతిం గనుచున్ ॥ 131

- క॥ తనతోడఁ గలిసి తిరిగెడు, ఘనఘృష్టులతోడఁ జాలఁగ్రాలెడుసూర్యుం
డనయము భువనంబంతయుఁ, గనుచుం జరియించుచుండుఁ గంటిరెఃవిబుధుల్ ॥ 132

- (32) చ॥ తనయునిగోరి యే జనుఁడు తన్నికి గర్భముఁ జేయుచుండు నా
ఘనుఁడలగర్భతత్వమును గాంచఁగఁ గల్గనె ? గర్భసంస్థఁడై
నను బురుషుండు గర్భగతనై జము గు రైరుఁగంగలేడు కా
వున భవరోగదుఃఖములఁ బొందుచు నుందురు మానవోత్తముల్ ॥ 133

- (33) గీ॥ దివము రక్షకంబు దివము జన్మస్థాన, మగును నాకు సార మచటఁగలదు
పుడమి నాదుతల్లి భూమి దివంబుల, మధ్య నంతరిక్ష మమరియుండు ॥ 134

- గీ॥ అంతరిక్షమందు నమరెడుసూర్యుండు, పితగ వెలుగుచుండి ప్రేమమీర
క్షమకు వృష్టిరూప గర్భము కలిగింపఁ, దాన సస్యరాశి ధర వెలుంగు ॥ 135

పాఠాంతరము

క॥ దివియనెడుతండ్రికిన్ మఱి, భువి యను దల్లికిని సర్వభూత హితంబౌ
దివమే యొని స్థానము, రవి వృష్టిని గలుగఁజేసి రక్షించుఁగదా! ॥

136

(34) ఉ॥ భూమికి నంతమెయ్యెడనో! ¹భూభవనమ్ముల నాభి యేడనో?
కామితవృష్టిదాతయగు కర్మల రాయని వీర్యమేడ? వాక్
స్తోమము గల్గఁజేయు నల నుందరఖిల యున్నియేడనో?
యో మనుజుండ! ని స్పృహగుచుంటిని నాకు నెఱుంగఁజెప్పమా! ॥

137

(35) చ॥ కనఁబడుచుండు వేదికయె గ్రాలెడుభూమికి నంతమాను మే
మనయము చేయు యజ్ఞతల మంచితనాభిగ వెల్గుచుండు నీ
ఘనమగుస్తోమమే జలముఁగల్గఁగఁజేసెడు సూర్యవీర్యమే
చను మఱి మంత్రవాక్కులకుఁ జారు నభంబె ప్రధానమాన్ గదా! ॥

138

(36) చ॥ గగనమునందు జన్మమును గాంచుచు నేడుగ నొప్పుచుండు భ
ద్రగుఁడగు సూర్య దీధితులు ధర్మవిధిం వెలుఁగొందుచుండి యీ
జగములఁ గాచుబుద్ధిఁగొని చాలఁబ్రతిజ్ఞను బూని యంతటం
దగ విలసిల్లుచున్నయవి తత్త్వము నారసికొమ్ము యాజకా! ॥

139

(37) పీ॥ అవివేకమునుఁజేసి యజ్ఞాని నౌచు నే నానందరూపంబు నధిగమింప
లేక మూఁడుఁడ నౌచు లీల నజ్ఞానాంధకారంబునం గర్మకలనచేత
నరికట్టఁబడుచుఁ దత్పరమాత్మ సంబంధమగుశక్తి నించుక నందకుండ
సంసారసుఖదుఃఖసరణికి వశుఁడనై తెలివితేటలు వీడి తిరుగుచుంటి

గీ॥ జంగమస్థావరాత్మకజగతియెల్ల, బ్రహ్మమనుబుద్ధి నాలోనఁ బ్రబలియున్న
నుపనిషద్వాక్యతత్త్వంబు మచితఃపతి, బొందఁజాలుదు నదిలేక పొందఁగలనె? ॥

140

1. “భూతసమూహపు బంధమేడనో” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి. (వ్రాతప్రతి. 2వ సంపుటము. 143వ పుట.) మూల భూతమైనముక్కులో “యత్ర భవనస్య శాభిః” అని యుండుటచేఁ దదనుగుణముగా నీపాఠము సవరింపఁబడెను. దీనివల్ల భూమి యనంతమని వేదర్షి భావించినట్లు తలంపరాదు. భూమి నశించినను దిరిగి తిరిగి పుట్టుట నశించుట చక్రనేమి క్రమమున నిది జరుగుచునేయుండును. కావున భూమికి నంతమెప్పుడో యెక్కడనో చెప్పలేమనుట. అనలు విశ్వసృష్టి స్వభావమే యిట్టిది. అందువల్ల దీనికి సమాధానము లేదు. వ.గో.కృ. 2. ఇది సాయన భాష్యానుసారముగ వ్రాయఁబడినది. వేదములో నుపనిషత్ ప్రసక్తి యనమంజనము. అసంబద్ధము. వ.గో.కృ.

- (38,39) సీ॥ నిత్యమౌ జీవాత్మ నెఱి పరమాత్మతోఁగూడి భోగంబులఁగూడుచుండు
 భోగియై జీవాత్మ పొలుపార సుఖదుఃఖ కర్మ ఫలంబులం గలుఁగుచుండు
 నొండరులను వీడకుండ రెండాత్మలు శాశ్వత మైత్రితో జరుగుచుండు
 మనుజుఁడు దేహంబు మాత్ర మెఱుంగుచు దేహతిరిక్తాత్మఁ డెలియకుండు
 గీ॥ దేవవర్ణితమును నభోవిస్తృతంబు, నైన చిన్మయరూపంబునందు దేవ
 తలు వసించెదరను మహాతత్త్వమెఱుఁగు, పురుషుడే మోక్షలక్ష్మిని బొందఁగలఁడు ॥ 141

పాశాంతరము

- గీ॥ శాశ్వతంబు లొచు సకలోత్తమంబులై, 1యక్షరంబులై న యఖిలవేద
 ములు సురాశికెల్ల ముఖ్యాశ్రయం బని, యెఱుఁగువాఁడె బ్రహ్మ మెఱుఁగువాఁడు ॥ 142
- (40) ఉ॥ దేనువ! మంచిగడ్డి తిని తియ్యనిపాలను గల్గియుండుమా!
 మానక మేము నీ దయ నమానుషభాగ్యము నందువార మా
 శ్రీనిధి సర్వదేశములఁ జేరి తృణంబుల మేయుచుండి నీ
 వాసుము నిర్మలోదకము లన్ని తలంబుల సంచరించుచున్ ॥ 143
- (41) గీ॥ ఒకటి రెండు నాల్గు నొనరంగ నెనిమిది, తొమ్మిదై నపదము లిమ్ము గలిగి
 ఘనము గగనమందు గర్జించుచుంజాల, వర్షజలమునెల్ల వంచుచుండు ॥ 144
- (42) డ॥ శబ్దము వాక్కుతో నతివిశాలముగా త్రమియించుచుండు నా
 శబ్దము నామముల్ క్రియల సంచయ మొందుచు నొప్పు నెప్పు డా
 శబ్దము తొమ్మిదింట, గడు సంచలనంబొనరించుచుండు నా
 శబ్ద విభూతి యున్ని కది శ స హృదంతర మౌనుగాదొకో! ॥ 145
- గీ॥ పైని జెప్పబడిన షర్జన్య లుదకంబు, నొసఁగుచుంటవలన నుర్విజనులు
 బ్రతుకుచుండి రుదకభాగ్యంబుచేతనే, సస్యవృద్ధికాడ జరుగుచుండు ॥ 146

1. నక్షరంబులైన నఖిలవేద (వ్రా.ప్ర.పా.)

† శ్రీ నేమానివారు “శబ్దము వాక్కుతో” నిత్యాదిగాఁగల 145వ పద్యమును (వ్రాతప్రతి. 2వ సంపుటము. 147వ పుట.) ప్రథమ మండలములోని 164వ సూక్తములోఁగల 41వ ఋక్కునకు నద్ధాంతర పద్యముగాఁ బొరపాటున వ్రాసిరి. ఈ పద్యము “తస్యాః సముద్రా అధివిక్షరన్తి” ఇత్యాది 42వ ఋక్కున కనువాదము-ఈ 42వ ఋక్కు పూర్వార్థమునకు వాక్కును సుత్రార్థమునకు నప్పును (జలమును) దేవతలు, ఒకవిధముగా సరస్వతీ వరుణులు దేవతలని కొందరు భావింతురు, వ.గో.కృ.

- (43) చ॥ శకమయజాతధూమ మతినంతసదృష్టినిఁజూచి దానిచేఁ
బ్రకటితమౌచు వ్యాప్తిఁగను పావకుఁగాంచితి యజ్ఞకర్త ల
త్యకుటిల సోమ వేల్లికల నత్యధికంబుగఁగూర్చుచుండి ర
త్యకలుషయాగకర్మలకు నద్దియె మూలముకాదె : చూడఁగన్ ॥ 147
- (44) సీ॥ సూర్యాగ్నివాయుపుల్ శుభదీధితులతోడ భూమినిఁజూచుచుఁ బోవుచుండు
రందులో నొకఁడగు నగ్నిదేవుఁడు వత్స¹రాంతంబునన్ వృక్షరాజి లతలఁ
గాల్చుచుఁ బుడమినిఁ గమనీయముగఁజేయు తరణి వృష్ట్యాదుల దానమిచ్చి
సర్వసస్యాదుల ²సమకూర్చి జనులకు సంతృప్తి నొసఁగుచు నకలమైన
గీ॥ భూమిపైనుండి చూచుచుఁబోవుచుండు, గమనవేగంబునన్ గాలి కంటఁబడుచుఁ
దిరుగుచుండును నేవేళఁ దెరిపిలేక, కాని తద్రూప మెవ్వనికంటఁబడదు ॥ 148
- (45) గీ॥ వాక్పదంబులు నాలుగై వరలుచుండు[†], ననుచుబ్రాహ్మణు లేవేళననువదించు
రందునన్ మూఁడు హృదయాంతరాశమందునుండు నొక్కటి మానవు లుచ్చరింతు ॥ 149
- (46) క॥ పరమాత్మను వాయువుగా, వరుణుం డని యగ్నియనియు వానవుఁడనియున్
బరుఁడని పెక్కువిధంబులఁ, బరమజ్ఞానులు వచింతు బహుళప్రజ్ఞన్ ॥ 150
- (47) క॥ రవిఘృష్ట లుదకమునుగొని, వివిధములగు ఘనములందు వెలయుచుచు నా
రవినుండి మరలవచ్చుచు, భువనంబును దడుపుచుండుఁ బొలుపారంగన్ ॥ 151

1. ఇక్కడ నఖండయతి ప్రయుక్తము. వ.గో.కృ. 2. సమఁగూర్చి (ప్రా.ప్ర.పా.)

† చత్వారి వాక్పరిమితాని— సూర్యాగ్నివాయుపులచే నధిష్ఠింపఁబడిన ముల్లోకములందలి మూఁడువిధములైన దైవభాషలను మర్త్యలోకమున మానవులచే వాడఁబడు మానుషభాషను వేదవేత్తలగు బ్రాహ్మణులు తెలిసికొనుచున్నారు. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన: — యాస్కాదార్యుల నిరుత్తాభిప్రాయము పాక్షికమైనదైనను నపాక్షికముగా శ్రీ నేమానివారిక్కడ నుటంకించిరి. లోకమున మూఁడు భాషలు పశువులలో నాల్గవభాషయుఁ గలవనికూడ బద్ధవిరుద్ధాభిప్రాయమును యాస్కుఁడు వెల్లడించెను. ముల్లోకముల భాషల విషయ మప్రామాణికము. ఈ యభిప్రాయము నిర్వివాదప్రాయమైనదిగాఁగాని అజయ్యమైనయభిప్రాయముగాఁ గాని పరమవైజ్ఞానిక దృక్పథముతోనేకాదు వేదర్థుల దృక్పథముతోఁ జూచినను మరేదృక్పథముతోఁ జూచినను నిశ్చితముగా నిలువ నేరదు. వ.గో.కృ.

- (48) గీ॥ పదియరెండు పెద్దప్రభులతో నాభుల, మూఁటితోడ మఱియు ¹మూఁడుమారు
లరువదై న శంకువరముల నమరిన, కాలచక్రమొకటి కలదుగాదె: ॥ 152
- (49) సీ॥ అత్యంతసుఖములు నందించునదియును సర్వార్థసిద్ధి నొసంగునదియు
బహువిధ రత్నముల్ పంచెడునదియును గోరినకోర్కెలు గూర్చునదియు
ద్రవ్యరాశులనెల్ల దరిజేర్చునదియును ద్రవ్యనిజేపంబుఁ దాల్చునదియు
సర్వకుభంబులఁ జక్కఁగూర్చెడునది విష్ణార్థములనెల్ల నిచ్చునదియుఁ
గీ॥ బరుల కనుపమభోగ్యమై పడఁగునదియు, నై న ²లౌకిక వైదిక మఖిల శబ్ద
రూపమగు తావక స్తవరూప మెలమి, నో సరస్వతి : మాకిడు మోర్చుగలిఁగి ॥ 153
- (50) క॥ యజమాను లరణివహ్నిన్, యజనంబులఁ జేసిచేసి యజ్ఞార్థములన్
యజనార్థసాధ్యలోకము, భజించుచు నున్నవారు పరమప్రీతిన్ ॥ 154
- (51) గీ॥ ఈ ప్రసిద్ధజలము లెండ కాలంబున, నూర్చులోకమందు నుండు వర్ష
కాలమందు భువిని గ్రాలెడుఘనములు, భూతములకుఁ దృప్తిఁ బుట్టఁజేయు ॥ 155
- (52) చ॥ దృత గమన స్వభావమునఁ దిన్నఁగఁ బోయెడు శక్తితోడ శా
శ్వతమగునట్టి లోకమున జన్మము నొంది యఖండవృష్టి వి
స్తృతులకుఁ గారణుండవయి విశేషముదంబునుజేయు సూర్యు సం
తతము భజించుచుండెదము తత్క్షణ రక్షణ మొందఁబ్రీతితోన్ ॥ 156

1. మూఁడుమారు, లరువదియాకుల నమరియుండెడి కాల,చక్రమొకటి కలదవక్రమహిమ. (తొ.పా. 3వ పాదమున గణభంగము. “లరువదాకు లలర నమరియుండెడి కాల, చక్రమొకటి కలదవక్రమహిమ” అని వ్రాసిన సరిపోయెడిది. కాని శ్రీ నేమానివారే పైవిధముగా నవరించిరి. (వ్రాతప్రతి, 2వ సంపుటము. 149వ పుట.)

2. నై నలౌకిక వైదికాఖిల సుశబ్ద (వ్రా.ప్ర.పా. యతిభంగదోషము. 2వ సంపుటము. 149వ పుట.)

3. ఈ 50వ ఋక్కునకు సాధ్యులు దేవతలు. కావున మూఁడవపాదము “యజనార్థలబ్ధిలోకము” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాయఁగా “యజనార్థసాధ్యలోకము” అని నవరింపఁబడినది - ఈ నవరణ చేయనిచో దేవత లూహ్యమానులగుదురు. వ.గో.కృ.

అనువాకః—23 సూక్తమ్ 165

ఋషిః—1, 2, 4, 6, 8, 10-12 ఆంధ్రః; 3, 5, 7, 9-మరుతః;

13-15 అగస్త్యోమైత్రావరుణిః†

దేవతా—మరుత్వానిన్ద్రః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) కయా కుభా సవయసః సనీశాః సమాన్యా మరుతః సం మిమిక్షః ।

కయా మతీ కుత¹ ఏతాస ఏతే కర్చన్తి కుష్మం² వృషణో వసూయా ॥

118

(2) కస్య బ్రహ్మణి జుజుమ్యువానః కో³ అధ్వరే మరుత ఆ వవర్త ।

శ్యేనాగ్⁴ ఇవ ద్రజతో అన్తరిక్షే కేన మహా మనసా రీరమామ ॥

119

(3) కుత స్త్వమిన్ద్రో మాహీనః సన్నేకో యసి సర్పతే కిం త⁵ ఇత్థా ।

సం పృచ్ఛసే సమరాణః కుభానై ర్వోచే స్తన్నో హరివో యత్ తే⁶ అస్మే ॥

120

† 13-15 అగస్త్యః (మా) 1. కుతఏతాసఏతే, 2. కుష్మవృషణో, 3. కో అధ్వరేమరుతః, 4. శ్యేనా గ్ంశివంద్రజతోఅన్త, 5. తశిఇత్థా 6. తేఅస్మే. (వా.ప్ర.)

4. శ్యేనా గ్ంశివంద్రజతోఅన్త, 5. తశిఇత్థా 6. తేఅస్మే. (వా.ప్ర.)

(4) బ్రహ్మజీ మే మతయః శం¹ సుతాసః శుష్మ ఇయర్తి ప్రభృతో మే² అద్రిః ।

అ శానతే ప్రతి హర్యన్యైశ్చేమా హరీ వహతస్తా నో³ అచ్చ ॥

121

(5) అతో వయమన్తమేభిర్యజానాః స్వక్షత్రేభిస్తస్వ⁴గః శుమ్మమానాః ।

మహోభిరేతాగ్ం ఉప యుజ్యహే నిస్తస్య స్వదామను హి నో బభూథ ॥

122

(6) క్వగ్ స్యా వో మరుతః స్వధానీద్ యన్మామేకం సమధత్తాహిత్యే ।

అహం హ్యుగ్రస్తవిషమవిష్మాన్ విశ్వస్య శత్రోరవమం వధన్తైః ॥

123

(7) భూరి చకర్థ యజ్యేభిరస్మే సమానేభిర్వృషభ పాంస్యేభిః ।

భూరీజీ హి కృణవామా శివీష్టేష్ట్ర క్రత్వా మరుతో యద్ వశామ ॥

124

(8) వధీం వృత్రం మరుత⁶ ఇన్ద్రియేణ స్వేన భామేన తవిషో బభూవాన్ ।

అహమేతా మనవే విశ్వశృన్వాః సుగా⁷ అపశృకర వజ్ర బాహుః ॥

125

1. శంసుతాసః, 2. మేకఅద్రిః, 3. నోకఅచ్చ, 4. తస్వగ్శుమ్మ, 5. వామా విష్టేష్ట్ర, 6. మరుతశిన్ద్రియేణ, 7. సుగాకఅపశృ.

6. మరుతశిన్ద్రియేణ, 7. సుగాకఅపశృ. (వా.ప్ర.)

(9) అనుత్తమా తే మఘవన్నకిర్ను న త్వావాగ్ం¹ అస్తి దేవతా విదానః ।

న జాయమానో నశతే న జాతో యాని కరిష్యా కృణుహి ప్రవృద్ధ ॥

126

(10) ఏకస్య చిన్మే విభ్వగస్త్యోజో యా ను దధృష్యాన్ కృణవై మనీషా ।

అహం హ్యుగ్రో మరుతో విదానో యాని చ్యవమిన్ద్ర² ఇదీశ ఏషామ్ ॥

127

(11) ఆమన్దస్మా మరుతః స్తోమో³ అత్ర యన్మే నరః క్రుత్యం బ్రహ్మ చక్ర ।

ఇన్ద్రాయ వృష్టే సుమథాయ మహ్యం సఖ్యే సఖాయస్తన్వే⁴ తనూభిః ॥

128

(12) ఏవేదేతే ప్రతి మా రోచమానా⁴ అనేద్యః శ్రవ ఏషో దధానాః ।

సంచక్య మరుతశ్చన్ద్ర⁵వర్ణా⁵ అచ్చాన్త మే ఛదయాథా చ నూనమ్ ॥

129

(13) కో న్వత్ర మరుతో మామహే వః ప్ర యాతన సఖీగ్ం⁶రచ్చా సఖాయః ।

మన్యాని చిత్రా⁷ అపివాతయన్త ఏషాం భూత నవేదా మ⁸ ఋతానామ్ ॥

130

1. వాగ్ంఅస్తి. 2. మిన్ద్రస్యఇదీశ ఏషామ్, 3. స్తోమోఅత్ర, 4. మానాసఅనేద్యః శ్రవసఏషో, 5. వర్ణాఅచ్చాన్త.

6. సఖీగ్ంరచ్చా, 7. చిత్రాఅపివాతయన్తఏషా. 8. వేదామఋతానామ్. (వ్రా.ప్ర.)

(14) ఆ యద్ దువస్యాద్ దువసే న కారురస్మాజ్భక్తే మాన్యస్య మేధా ।

ఓ ష వర్త మరుతో విప్రమచ్ఛేమా బ్రహ్మణి జనితా వో¹ అర్చత్ ॥

131

(15) ఏష వః స్తోమో మరుత² ఇయం గీర్వానైర్యస్య మాన్యస్య కారోః ।

ఏషా యాసీష్ట తన్వే వయాం విద్యామేషం పృజనం జీరదానుమ్ ॥

132

ఇతి

ద్వితీయోష్ఠకే తృతీయోధ్యాయ

సమప్తః

అనువాకము—23, సూక్తము—165

ఋషి—3,5,7,9 మరుత్తులు 13,14,15 †అగస్త్యుడు

1,2,4,6,8,10,11,12 ఇంద్రుడు.

దేవత—మరుదింద్రులు*

‡ ఇంద్రుడు.

(1) క॥ సమ వసతులు సవయస్కులు, సమ మహిమము గలిగియున్న సరసమరుత్తుల్
కమసీయ భువిని వృష్ణుల, నమితముగాఁ దృప్తిజేయ నమరుసుగాడే! ॥ 157

గీ॥ మారుతము వృష్టిదాతయై మీరియుండు, ద్రవ్య మభివృద్ధిజేసెడు తలఁపుతోడ
వృష్టిదానంబులంగలి విపులమైన, బలముఁ బూజించుచున్నది పరమతుష్టి ॥ 158

(2) ఉ॥ ఎవ్వనిశ్రేష్ఠహవ్యము సమిద్ధమరుత్తులు పొందుచుండు నిం
కెవ్వఁడు మారుతంబు నితరేష్ఠులనుండి సరిగ్రహించు నిం
కెవ్వది దేగఁబోలి చరియించు మరుత్తుల సుగడింతు మిం
కెవ్వది వారిఁ దుష్టులుగ మే మొనరింపఁగఁజాలు వారమో! ॥ 159

మరుత్తులు

(3) చ॥ పురుషుల నాయకుండవయి పూజ్యాడవై నను నింద్రదేవ! నీ
పరిమురిఁబోవ నేలనొకొ? యందుకుఁ గారణమేమొ! దెల్పవే!
యరసినదాని మమ్మడుగు మాదరవృత్తిని జూపు మాపయిన్
మరువకపల్క నిచ్చగల మాటలనెల్ల వచింపు మెంతయున్ ॥ 160

† ఆంధ్రానువాద వ్రాతప్రతిలో (2వ. సంపుటము. 149వ పుట.) అగస్త్యుడు అని ఋషిని బేర్కొనుటకు మారుగా “అగస్త్యుడు” అని వ్రాయనగాఁడు వ్రాయుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టిక గల 15b సంపుటగల సంపుటములో “అగస్త్యుడు” అని విస్పష్టముగా వ్రాసిరి. అగస్త్యుడు వేరు అగస్త్యుడు వేరు. వీరు భిన్న ఋషులు. వ.గో.కృ.

* దేవతల విషయమై వ్రాతప్రతిలో నీ సూక్తమునకు (2వ. సంపుటము. 151వ. పుట) వ్రాయనగాఁడు ఇంద్రుడు మరుదింద్రాగస్త్యులు, నలుపురు దేవతలుగాఁ బొరపాటున వ్రాసెను. శ్రీ నేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిన 15b సంపుటములో నీ సూక్తములకుఁ గేవలము “మరుత్తులు” మాత్రమే దేవతలుగా వ్రాయుట జరిగినది. సంస్కృతమూల గ్రంథము లన్నింటిను “మరుత్వానింద్రః” అని దేవతను బేర్కొనుట జరిగినది. ఆంధ్రానువాద పద్యములలో నైతము కేవలము మరుత్తులే కాక ఇంద్రుడైనైతము దేవతగా నుటంకింపఁబడినది. కావున నిక్కడ సూక్తానుగుణముగా మరుదింద్రులు దేవతలుగాఁ బేర్కొనుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

‡ సంస్కృతమూలములోఁ బెక్కుప్రతులలో నీ సూక్తము సంభాషణా రూపమని లేకపోయినను సాయనభాష్యానుసారముగా నింద్రమరుత్తుల సంభాషణాప్రాయముగా నీ సూక్తమాంధ్రీకరింపఁబడినది. ఈ విషయమై యాంధ్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో సరిగా వ్రాయలేదు. ఇతర విశేషములకు చూ. పీఠిక. వ.గో.కృ.

ఇంద్రుడు .

- (4) సీ॥ యజమానపరిదత్త హవ్యంబు లన్నియు స్థిరముగ నన్ను సంతృప్తిజేయు
సాంగంబులయ్యెడు సకలవేదంబులు స్థిరముగ నన్ను సంతృప్తిజేయుఁ
బండితుల్ చేసెడు పరమస్తుతులుకూడ స్థిరముగ నన్ను సంతృప్తిజేయు
మఖకరంబైన నా సోమరసంబెల్ల స్థిరముగ నన్ను సంతృప్తిజేయు
గీ॥ నశ్వములు నన్నుఁ గొనిపోవు నభిముఖముగ, గాన నేఁబోవుచోటకు మానకుండ
వచ్చి సంతృప్తినిొందుడు మెచ్చదగిన, పూజ్యతములార! యో పుణ్య పురుషులార! ॥ 161

మరుత్తులు

- (5) ఉ॥ అందునఁ గాంతి వీర్య మహిమాశ్వ విరాజిత యాన మెక్కి సం
క్రందనదేవ! యజ్ఞములఁ గ్రాలెడు హవ్యపదార్థ జాత మే
మందముగా గ్రహింపమొకొ! యత్యభిమానపురస్కరంబుగాఁ
బొందవటయ్య! మా యిడెడు పూర్ణహవిస్సుల నీవు ప్రీతిమైన ॥ 162

ఇంద్రుడు

- (6) చ॥ అమల మరుత్తులార! యహి మారణమున్ నమకూర్చునట్టి నా
విమల బలంబు మీరలదె? భీకరరూపము వీర్యసంపదన్
నమముగఁ గల్గివాడనయి చక్కని వజ్రముచేతఁ బూని నే
నమిత భయంకరుండయిన నా యరిఁ ద్రుంపక యూరకుందునే! ॥ 163

మరుత్తులు

- (7) ఉ॥ ఎక్కువ కర్మజేయుటను నింద్ర! మహాప్రభు! నీవు మా మన
స్సెక్కిడు గొప్పకార్యము లహీనముగా జరిపించినావు మే
మెక్కువ కృత్యముల్ జరుపు తెల్లజగంబు లెరుంగుగాన మ
మృక్కఱతో మరుత్తు లని యందఱుఁ బిల్వగఁ గోరకుందుమే! ॥ 164

ఇంద్రుడు

- (8) ఉ॥ నేను మరుత్తులార! కమనీయ పవిం గ్రహించి వీర్యమున్
బూనుచు వృత్రదానవుని పోడిమిఁ బోవఁగ జేసి దీప్తితో
మానవ సంఘ తోష దమ మాన జలంబునుఁ గల్గజేసి స
న్మానముఁ బొందినాడ నభిమానపురస్కర యాగ కర్మలన్ ॥ 165

మరుత్తులు

- (9) ఉ॥ లేదు మహేంద్ర! నీవు కడులీలఁగఁ జేయని కార్య మేదియన్
గాదిల నీకుఁ దుల్యముగఁ గ్రాలెడు దేవత యొక్కచేనియన్
వాదునుమీ! భవత్సదృశ బంధుర శక్తుల యున్నిమాట యే
భేదము లేక చేయుదురె? పెద్దలు నీవలె గొప్పకార్యముల్ ॥ 166

ఇంద్రుడు

- (10) క॥ ఏ పనులఁ జేయఁదలఁతునో, యా పనులన్నియు నొనర్తు నతి శీఘ్రముగన్
జూపట్టిన విషయములనె, యోపి కడుంజక్కఁజేతు నో మారుతమా! ॥ 167
- (11) త॥ మునివరకృతమంత్రంబులు, తనివిం గలిఁగించు సంతసంబును నాకై
నెనలేని వర్షరూపక, ఘనకృత్యముఁ జేయవలదె! కరము మరుత్తుల్: ॥ 168
- (12) ఉ॥ నన్నుగుఱించి కృత్యము లనారతముం గలిపించి ప్రీతితో
నన్నము కీర్తినంపద సమగ్రముగా గ్రహియింపరాదఁటే ?
క్రన్నన నాకుఁ గీర్తికరకార్యములం జరిపించి మీర లో
యన్నలు ! కీర్తి కాములయి యచ్చయశస్సును బొందకూడదే ! ॥ 169

తిరిగి యింద్రుడు

- (13) క॥ మిమ్మీలోకంబందున, నమ్ముచుఁ బూజలనుఁ జేయు నరులకు మీరల్
సమ్మదము కలుఁగఁజేయుఁడు, నమ్ముఁడు నామాట యభిజనార్చితలారా ! ॥ 170
- (14) క॥ నిత్యము విప్రులు మీకై, సత్యమతిన్ నుతులఁ గ్రియల సలిపినయెడలన్
నిత్యము మరుత్తులారా!, సత్యమతిన్ వారిఁ గనుఁడు చక్కనిబుద్ధిన్ ॥ 171
- (15) క॥ ఇప్పటి మంత్రము లన్నియుఁ, దప్పక మీ ప్రీతికొఱకె దర్శింపఁబడెన్
మెప్పుగను నుతిపరంపర, తప్పక మిముఁ బొందుఁగాక! ధర్మపథజ్ఞుల్ ॥ 172

క॥ తను సంపొషణమునకై, యనయం బన్నంబు మేము యాచించెద మో
ఘనులార! యన్నబలముల†, ననుకంపన్ మీ రొసంగ నధిపతులునుఁడీ: ॥

178

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుత్తముక్తాయమాన
భగవత్పాదారాధక నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
ద్వితీయాష్టకమునఁ దృతీయాధ్యాయము
సమాప్తము

† ఈ సందర్భమున సాయనాదుల వ్యాఖ్యలు తికమకలుగా నున్నవి. అస్పష్టముగా వైత మున్నవి. ఒక దృష్టితోఁ జూచిన నిందిండుఁ డష్టదిక్పాలకులకు నన్నమును (పులిగమును = పొంగలిని) బలిగా నిచ్చు విషయము ప్రస్తావించినట్లు గ్రహింప వలయును. “అన్నబలముల” ననఁగా “అన్నబలుల” నని గ్రహింపవలయును. వ.గో.కృ.

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

పథమ మండలమ్

ద్వితీయోష్ఠకః చతుర్థోఽధ్యాయః

సూక్తమ్ 166

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—జగతీ; 14-15 త్రిష్టుప్.

(1) తన్ను వోవామ రభసాయ జన్మనే పూర్వం మహిత్యం వృషభస్య కేతవే ।

ఐధేవ యామన్ మరుతస్తువిష్యతో యధేవ శక్రాస్తవిషాణి కర్తన ॥

1

(2) నిత్యం న సూనుం మధు బిభ్రత్¹ ఉవ క్రీశన్తి క్రీణా విదధేషు ఘృష్యయః ।

నక్షన్తి రుద్రా² అవసా నమన్వినం న మర్తన్తి స్వతవసో హవిష్కృతమ్ ॥

2

(3) యస్మా³ ఊమాసో అమృతా అరాసత రాయస్పీషం చ హవిషా దదాశుషే ।

ఉక్షన్త్యన్తై మరుతో హితా⁴ ఇవ పురూ రజాంసి వయసా మయోభువః ॥

3

1. బిభ్రత్ఉవ, 2. రుద్రాఃఅవసా, 3. యస్మాఃఊమాసోఃఅమృతా, 4. హితాఃఇవ. (వ్రా.ప్ర.)

(4) ఆ యే రజాన్సి తవిషిభిరవ్యత ప్ర వ¹ ఏవాసః స్వయతాసో² ఆద్రజన్ ।

భయన్తే విత్వా భువనాని హర్యా చిత్రో వో యామః ప్రయతాస్వృష్టిమ ॥

4

(5) యత్ త్వేషయామా నదయన్త పర్వతాన్ దివో వా పృష్ఠం నర్వా³ అచుచ్యవుః ।

విశ్వో వో⁴ అజ్మన్ భయతే వనస్పతీ రథీయన్తీవ ప్ర జిహీత⁵ ఓషధిః ॥

5

(6) యాయం న ఉగ్రా మరుతః సుచేతునా కరిష్టగ్రామాః సుమతిం పిపర్తన ।

యత్రా వో దిద్యుద్ రదతి క్రివిర్దితీ రిణాతి పశ్యః సుధితేవ బర్హణా ॥

6

(7) ప్ర స్కమ్భదేష్టా⁶ అనవభ్రరాధసో కళాత్పణాసో విదధేషు సుష్టుతాః ।

అర్చస్యర్కం మదిరస్య పీతయే విదుర్వీరస్య ప్రథమావి పౌంస్యా ॥

7

(8) శతభుజిభిస్తమభిహుతేరఘాత్ పూర్భీ రక్షతా మరుతో యమావత ।

జనం యముగ్రాస్తవసో విరపిశనః పాథనా శంసాత్ తనయస్య పృష్టిమ ॥

8

1. ప్రవసేవాసః, 2. స్వయ తాసోఽఆద్రజన్, 3. నర్వాఽఅచు, 4. వోఽఅజ్మన్, 5. జిహీతఽఓషధిః,

6. దేష్టాఽఅనవ, (వా.ప్ర.)

(9) విశ్వాని భద్రా మరుతో రథేషు వో మిథస్పృద్యేవ తవిషాత్కాహితా ।

అంసేష్యా వః ప్రవథేషు భాదయో కిక్షో వశ్చక్రా సమయా వి వాప్యతే ॥

9

(10) భూరీణి భద్రా నర్యేషు బాహుషు వక్షఃసు రుక్మా రభసాసో¹ అక్షాయః ।

అంసేష్వేతాః పవిషు క్షరా² అధి వయో న పక్షన్ వ్యసు శ్రయో ధిరే ॥

10

(11) మహాన్తో మహ్న విభ్యోః విభూతయో దూరేద్యుళో యే దివ్యా³ ఇవ స్తృభిః ।

మద్యైః సుజిహ్వః స్వరితార⁴ ఆనభిః సంమిశ్తా ఇన్ద్రే⁵ మరుతః పరిష్ఠభః ॥

11

(12) తద్ వః సుజాతా మరుతో మహిత్వనం దీర్ఘం వో దాత్రమదితేరివ స్రవమ్ ।

ఇన్ద్రోశ్చన త్యజసా వి హ్రుణాతి తజ్జనాయ యన్మై సుకృతే⁵ ఆరాధ్యమ్ ॥

12

(13) తద్ వో జామిత్వం మరుతః పరే యుగే పురూ యచ్ఛంసమమృతా⁶ ఆవత ।

అయా⁷ ధియా మనవే శ్రుష్టిమావ్యా సాకం నరో దంశనైరా చికిత్రిరే ॥

13

1. సాసోకఅక్ష, 2. క్షరాఅధి. 3. దివ్యాకషప్ర, 4. స్వరితారకఆనభిః సంమిశ్తాకషప్రే, 5. సుకృతేకఆరాధ్యమ్.

6. తానకఆవత, 7. ఆయాః. (వ్రా.ప్ర.)

(14) యేన దీర్ఘం మరుతః శూళవామ యుష్మాకేన పరీణసా తురానః ।

ఆ యత్ తతనన్ వృజనే జనాస¹ ఏభిర్యజ్ఞేభిస్తదభిష్టమశ్యామ్ ॥

14

(15) ఏష వః స్తోమో మరుత ఇయం గీర్వానైర్యస్య మాన్యస్య కారోః ।

ఏషా యాసీష్ట తన్వే వయాం విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

15

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

పథమ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—చతుర్థాధ్యాయము

సూక్తము—166

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—మరుత్తులు

(1) క॥ అభిమతఫలముల నొసఁగుట, కభినవ యజనప్రదేశ మధిరోహింవన్
శుభకర మగు మీ తత్త్వము, రథసంబునఁ దెలుప రండు రాజత్కీర్తుల్: ॥

1

1. జనాసకపిభి. (వ్రా.ప్ర.)

* ఈ 166 సూక్తము మొదలు 191 సూక్తమువఱకును నక్కడక్కడఁ గొన్ని ఋక్కులకు ఋషులు వేరు వేరు వారున్నను సంస్కృతమూల ప్రతులలో ఋషి అగస్త్యుఁడు మైత్రావరుణుఁ డని కలదు. శ్రీ నేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టికల సంపుటమైన 15b సంఖ్యగల వ్రాతప్రతిలో “అగస్త్యుఁడు” ఋషిగాఁ బేర్కొన్నారు. కాఁగా వారు చూచిన సంస్కృత మూల ప్రతి విభిన్నమైనదిగాఁ దోచును. వ.గో.కృ.

క॥ ధ్వనిఁ జేయుచుఁ జరియించెడు, ఘనులారా ! యాగములకుఁ గదలెడు నపు డీ
రనులకుఁ జను జనుల విధం, బనయముఁ దేజస్సుఁ జూపు చరిగెదరుకదా ! ॥

2

(2,3) సీ॥ మధురహవ్యంబుల మంచి పుత్రుని మాట్కి ధరియించెదరు మీరు ధన్యులారా !
ప్రౌఢరాక్షసులను బాధించుచున్ భూమి విహరించెదరు మీరు వీరులారా !
హవ్యంబు లిచ్చెడు యజమాన గణముల రక్షించెదరు మీరు రాజులారా !
భజించుచున్నట్టి యజమానులకుఁ దుష్టి నందించెదరు మీర లయ్యలారా !

గీ॥ ఇచ్చెదరు మీర లమృతులై యెసఁగ మెసఁగ, విత్తవృద్ధిని బతువృద్ధి వివిధరీతిఁ
జేయుదురు¹ సుఖపరంపరఁ జెలిమికానిఁ, బోలి జలముల నొసఁగెద రోలి భువికి ॥

3

(4) ఉ॥ సారథిచేతఁ బూన్పఁబడు చక్కని యాన హయాశి యంతటన్
బారుఁ దనంతఁదానె బహుభంగుల యుద్ధపు సాధనంబులన్
జేరి భ్రమించు వారివలెఁ జిత్ర విచిత్రములై న మీ సునం
చారముఁ జూచి భూతముల సంతతి భీతిలుఁ గాదె ! దేవతల్ ! ॥

4

(5) క॥ ²మొనయుచుఁ బర్వతగుహలున్, ధ్వనియింపఁగఁ జేయు నపుడు వాయువులు నభం
బున సంచరించునప్పుడు, ఘనవృక్షము లెల్ల మిగులఁ గంపింప వొకో ! ॥

5

(6) క॥ బలముగల మారుతంబా !, వెలనెడు మానసముతోడ విలసిల్లెడు నీ
విలఁగల హింసలఁ గొట్టుచు, నలరెడు కార్యము లొనర్చి యరుగరఁ ప్రీతిన్ ॥

6

(7) చ॥ ఎడతెగనట్టి దానపరు లేమియు లోపము లేనివార లీ
పుడమి విశేషనంపదలఁ బొందిన వారలు ఋత్విజాళిచేఁ
గడు సుతులొందు వార లగు కాంతియుతాత్మమరుత్తు లెంతయున్
వడి హరికార్యముల్ వినుచు వానికిఁ బూజ లొనర్చుచుండరే ! ॥

7

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు పంచ లఘుగణము వ్రయు క్తమైనది. వ.గో.కృ.

2. గమనముతో గిరిగుహలున్ (తొ.పా.). తొలుత నీ పాదముతోఁ బర్వము వ్రాయఁదలఁచి పదవ “ధ్వని”ని దృష్టిలో
నుంచుకొని “న”కారప్రాసగల పద్యముగా శ్రీ నేమానివారు మార్చినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. వ.గో.కృ.

(8) ఉ॥ ఎవ్వరు పాపసంఘముల నెల్ల హరించుచు రక్ష లిత్తురో :

యెవ్వరు కాంతివంతులయి యెల్లరఁ బుత్రులఁ గాచుచుండురో
యివ్విధ దేవతోత్తమము లెల్లరు మానవజాతి కిచ్చితో
నెవ్విధినైన భాగ్యముల నిత్తురు శాత్రవ పట్టణంబుతోన్ ॥

8

(9) సీ॥ ఎవ్వరి యానము లినుమడించిన భోగ భాగ్య రాశులచేతఁ బరిభవిల్లు
నెవ్వరి బాహువు లిలఁ బ్రకాశించుచు ననమానబలముచే నమరియుండు
నెవ్వరి మార్గము లెనలేని ఖాద్య విశేషంబులం గూడి చెలఁగుచుండు
నెవ్వరి యానంపు టిరుసు చక్రంబుల నటు నిటుఁ బోకుండ నాపుచుండు

గీ॥ నట్టి మీ కన్నివిధముల నమరియున్న, సాధనంబులు గలవౌట సరసులార :

మత్స్యతేష్టికి విచ్చేసి మమ్ము మిగులఁ, గావఁగా రారె : యెంతయుఁ గరుణ మీరు ॥

9

(10) సీ॥ మీ భుజంబులతో నమేయమౌ ధనరాశి ధరించుచున్నారు తప్పకుండ
మీ యురస్సులయందు మేలగు రత్నముల్ ధరించుచున్నారు తప్పకుండ
మీ బాహువులయందు మేలగు హారముల్ ధరించుచున్నారు తప్పకుండ
మీ కరంబులు పవిమించు నాయుధముల ధరించుచున్నారు తప్పకుండ

గీ॥ పక్షి గణముల తెక్కలు బహువిధంపు, వర్ణములఁ గలిగినట్టులు వలసి నన్ని

స్వర్ణభూషణములచేత సర్వ తను విభూషితులరయి యున్నారు పూజ్యులార : ॥

10

(11,12) సీ॥ ప్రభుధర్మములతోడ భాగ్య మందినవారు సర్వలోకములకు సాగువార

లంతరిక్షమునందు నమరు తారలఁ బోలి దూరస్థలంబులఁ జేరువారు

సంతోషయుక్తులై జరుగుచుండెడి వార లధికసంపత్తుల నమరువారు

సుందర జిహ్వగ్ర శోభ నొప్పెడు వారు ప్రేమ వాక్కులతోడఁ బిలుచువార

గీ॥ లౌ మరుత్తులు మీ దానమదితిదాన, రీతికంటె నవిచ్ఛిన్నరీతి నొప్పు

జనుల కిచ్చెడు మీ యీవి శత్రుభేది, దానసామ్యము నందదె? దాతలార : ॥

11

- (13) క॥ చిరకాలపు సంబంధం, బరమర లేకుండ మనకు నమరుటచే మా
పరమస్తోత్రము సంతయుఁ, గరము వినుఁడు శ్రేష్ఠలార! ఘను లగు మీరలె: ॥ 12
- క॥ మానవులయం దనుగ్రహ, మూనుచు సత్కర్మ చేయుచుండిన వారిన్
మానుగ సంరక్షించెడు, జ్ఞానప్రదమారుతంబు ఇన్నోత్తరమాన్ ॥ 13
- (14) ఉ॥ రాకలచేత నిష్టలకు రక్షలఁ బెట్టుచు నుండు టింక మీ
రాకలచేత ఋత్విజులు రమ్యజయంబులఁ బొందుచుండు రా
రాకలచేత మమ్ములను రంజిలఁజేయ ననుగ్రహించి య
స్తోకదయాస్వరూపులయి చూడఁగ రారఁటె! మమ్ము దేవతలె: ॥ 14
- (15) గీ॥ మానసియుడై న మాందార్మ్యదనుమోని, నుతు లొనర్చె మీకు సతులభక్తి
నట్టి నుతులవలన నధికాయురారోగ్యములను బొందఁగలము ముఖ్యులార: ॥ 15

సూక్తమ్—167

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—1-ఇంద్రః; 2-11 మరుతః

ఛందః—త్రిష్టుప్; (10-పురస్తాజ్యోతిః)

- (1) స॒హ॒స్రం త¹ ఇ॒న్ద్రోత॒యో నః స॒హ॒స్రమి॒షో హరి॒వో గూ॒ర్వత॒మా ।
స॒హ॒స్రం రా॒యో మా॒దయ॑ద్యై స॒హస్రి॒ణః² ఉప॑ నో య॒స్తు వా॒జాః ॥ 16
- (2) ఆ నో॑వోభి॒ర్మరు॑తో యా॒వ్యచ్చా॑ జ్యేష్ఠే॒భిర్వా॑ బృ॒హద్ ది॒వైః సు॒మాయాః॑ ।
అధ॑ యదే॒షాం ని॒యుతః॑ పర॒మాః స॒ముద్ర॑స్య చిద్ దన॒యస్త॑ పా॒రే ॥ 17

1. తఃఇన్ద్రో, 2. సహస్రిణఃఉప, (వ్రా.ప్ర.)

(3) మి॒మ్య॒క్ష యే॒షు సు॒ధితా॑ ఘృ॒తాచీ॑ హి॒రణ్య॑ని॒ష్ఠిగు॒పరా॑ న¹ ఋ॒ష్టిః ।

గు॒హా చ॑ర॒న్తి మను॑షో న యోషా॑ స॒భావతీ॑ వి॒దధ్యే॑వ నం వాక్ ॥

18

(4) పరా॑ శు॒క్రా² అ॒యాసో॑ య॒వ్యా సా॑ధా॒రణ్యే॑వ మ॒రుతో॑ మిమి॒క్షః ।

న రో॒దసీ॑³ అప॑ సుద॒న్త ఘో॒రా జ్ఞా॒న్త వృ॑ధం స॒ఖ్యాయ॑ దే॒వాః ॥

19

(5) జో॒షద్ యదీ॑మ॒సుర్యా॑ స॒చద్యై॑ వి॒షిత॑స్తు॒కా రో॒దసీ॑ నృ॒మణాః॑ ।

అ స్థూ॒ర్యేవ॑ వి॒దతో॑ ర॒థం గాత్ త్వే॑షప్ర॒తీకా॑ స॒భసో॑ నే॒త్యా ॥

20

(6) ఆ॒స్థాప॑య॒న్త యు॑వ॒తిం యు॑వా॒నః శు॒భే నిమి॑శ్లాం వి॒దధే॑షు ప॒త్రామ్ ।

అ॒ఘోక్తా॑ య॒త్ వో మ॑రుతో హ॒విష్మాన్ గా॑యద్ గా॒థం సు॑తసో॒మో దు॑వ॒న్తన్ ॥

21

(7) స్ర॒తం వి॑వక్తి వక్త్ర్యో॒య⁴ ఏ॒షాం మ॒రుతాం॑ మహి॒మా స॒తో⁵ అ॒స్తి ।

స॒వా యదీ॑మ॒షమణా॑ అ॒హంయుః॑ స్థి॒రా చి॒జ్జనీ॑ర్వహ॒తే సు॒భాగాః॑ ॥

22

(8) పాన్తి మిత్రావరుణావద్యాచ్ఛయత ఈమర్మమో¹ అప్రశస్తాన్ ।

²ఉత చ్యవన్తే అచ్యుతా ధ్రువాణి వావృధ³ ఈం మరుతో దాతివారః ॥

23

(9) నహీ ను వో మరుతో⁴ అన్యస్మే ఆరాత్తాచ్ఛిచ్ఛవసో అన్తమాపుః ।

తే ధృష్టునా శవసా శూశువాంసో యజ్ఞో న ద్వేషో ధృవతా పరి ఘ్నః ॥

24

(10) వయమద్యేన్ద్రస్య ప్రేష్ఠా వయం శ్వో వోచేమహి సమర్యే ।

వయం పురా మహి చ నో⁵ అను ద్యూన్ తన్న⁶ ఋభుజ్ఞ నరామను ష్యాత్ ॥

25

(11) ఏష వః స్తోమో మరుత⁷ ఇయం గీర్వాన్తార్యస్యమాన్యస్య కారోః ।

ఏషా యాసీష్ఠ తన్వే వయాం విద్యామేషం పృజనం జీరదానుమ్ ॥

26

1. యమోకాప్ర, 2. ఉత చ్యవన్తేకాచ్యు, 3. వృధకతం, 4. మరుతోకాన్యస్మేకాఅరా.....వసోకాన్త,

5. నోకాఅను, 6. తన్నకఋభుజ్ఞ, 7. మరుతకఇయం (ద్రా.ప్ర.)

సూక్తము 167

ఋషి—అగస్త్యుఁడు*

దేవత—ఇంద్రుఁడు, మరుత్తులు†

- (1) క॥ హరిః నీ సంరక్షణములు, గురుతర సౌఖ్యంబునెల్లఁ గూర్చెడు ధనమున్
సురుచిరవశ్యాన్నంబుల, స్థిరముగ మా కిచ్చి తృప్తిజేయుత మమ్మున్ ॥ 16
- (2) గీ॥ అలప్రసిద్ధమైన నా మారుతము మాకు, నెదుటఁబడుచు మిగుల నెలమితోడ
శ్లాఘ్యధనమునెల్ల సంగ్రహించుచు వచ్చి, యొసఁగుఁగాకః మాకు నుచితరీతి ॥ 17
- గీ॥ వర నియత్తులనెడి వాజులు నీరధి, కవలి యొడ్డు నున్న నధికధనము
నైన మీకు నిచ్చు నదికారణంబుగా, ధనము నీయరారెః దాతలారః ॥ 18
- (3) సీ॥ ఉదకదానములచే నోలి భూతాశీకిఁ బాయక మేలులు చేయునట్టి
యంతఃపురాంగన ననుసరించుచు గుహ్యవిద్యుత్తుతోఁగూడ వెలయు నట్టి
యాగమవాక్కుల యాడంబరముఁ బోలి గర్జించు చంతటఁ గదలునట్టి
మేఘపంక్తులతోడ మెలఁగుచు నేవేళ సర్వకార్యంబులు నలుపునట్టి
గీ॥ ఘనమరుత్తులు ప్రీతితోఁ గరుణఁ బూని, వచ్చి ధనపుత్రబలముల నిచ్చి మాకు
నాయురారోగ్యసంపత్తు లందఁజేసి, సంచరింతురుగావుత సంతనమున ॥ 19
- (4) ఉ॥ భోగముదానితో మిగుల భోగ మొనర్చిన భోగి మాట్కి వే
సాగెడు మించుతోఁ గలసి సంగమ మొంది మరుత్తులంత వే
వేగము మేఘమండలము బిట్టు జలంబుల నిచ్చునట్లుగా
రాగ మెలర్పఁ జేయుచును రంజిలు చుందురుగాత నెప్పుడున్ ॥ 20
- గీ॥ ఘోరకృత్యము లొనరించు వీరమారు,తంబు రోదసికిన్ నిరాదరణ మెంత
మాత్రముం జేయకయె దాని మహితవృద్ధిఁ, గోరి లోకప్రతీతినిఁ గూర్చుఁగాతః ॥ 21

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (556వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలము ప్రకారముగాని యనువాద పద్యముల ననుసరించిగాని తొలి ఋక్కున కింద్రుఁడును మిగిలె ఋక్కులకు మరుత్తులును దేవతలు. వ్రాతప్రతిలో (2వ. సంపుటము. 168వ పుట.) గేవల మింద్రుఁ డొక్కఁడే దేవత వ్రాయసగాఁడు వ్రాసెనుగాని శ్రీ నేమానివారు స్వయముగా వ్రాసినఋషి దేవతల పట్టికలుగల 15b సంపుటములో నింద్రమరుత్తుల దేవతలుగా వ్రాసిరి. వ.గో.కృ.

- (5) చ॥ పురుషులయందుఁ బ్రీతిఁగొని పూజ్య మరుత్తులతోడఁ గూడి తా
నరిముఱియైన తేజముల యందముగల్గిన వెల్లు¹ సూర్యు సుం
దర రథ మెక్కు- సూర్యవలెఁ దప్పక మారుత యాన మెక్కు-చుం
గరముఁ జరించుచుండుఁ దను గాంతుల నిచ్చుచు లోకమంతకున్ ॥ 22
- (6) చ॥ స్తుతు లొనరించి యజ్ఞముల సుందరహవ్యములన్ ధరించి మీ
కతిముద మిచ్చు సోమరస మందుచు ఋక్కుల మానవుండు స
న్మతిఁ బరియించునప్పు డతిమానుష యానమునందుఁ జంచలా
సతి నిడికొంచు మా కడకుఁజల్లఁగ రారొకొః! దేవతోత్తముల్ ॥ 23
- (7) చ॥ ఘనములు వర్ష మిచ్చునటుఁ గ్రన్ననఁ జేయుచుఁ జావు లేనిదై
తన²రుప కారకర్త యను తత్త్వమునన్ విలసిల్లు దేవితో
ననువుగఁ గూడి కొంచుఁ బ్రజ నాదారవృత్తి వహించు మిమ్ము నే
ననయము వేడుచుంటి మహిమాతిశయాత్మకులార! కానరే! ॥ 24
- (8) గీ॥ అర్యముఁడు³ పరుణ మిత్రులు యజనములను, దోషములనుండి రక్షింపఁ దోడుచుండు
వారిలో సర్వముం డనువాఁడు మిగుల, ధన సమృద్ధిని గల్పించు ధన్యులార! ॥ 25
- (9) గీ॥ మే మెఱుంగఁగలమె! మీ బలాధిక్యంబు, కొంచెమైన నెట్టి కొదవ లేక
యంబు పధికభూళి నణఁచెడునట్లులు, మారుతంబ! శత్రు మహిమఁ గొట్టు ॥ 26
- (10) క॥ కాల త్రయములయందుం, జాలిన యభిమతముకొలుకు శక్రుని మే మే
జాలము లేకయె గొలిచెద, మేలాగునో⁴ మ మ్మనుగ్రహించుగ నతఁడే! ॥ 27
- (11) క॥ స్తుతిరూపక మగు వాక్యము, మతిమన్మాందార్యరచిత మైనది యిదియే!
యతులిత మగు నారోగ్యము, తతబలము నొనంగు ధన్యతములకు నిదియే! ॥ 28

1. మించు (తొ.పా.) “మెఱ్ఱు” (వ్రా.ప్ర.పా.) “మెఱ్ఱు” అని శ్రీనేమానివారు స్వయముగా నవరించిరి. శకటరేఖముతో నన్యహల్ శంయుక్త ముండనేడను, మెఱ్ఱు పదమును శ్రావ్యముగాలేదు. కాన “వెల్లు” అని నవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

2. ఇక్కడఁ దద్ధర్మార్థకోశార సంది ప్రయుక్తమైనది. 3. ఇక్కడఁ బంచలము గణ మింద్రగణముగాఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 4. “మేలాగునో మమ్మను గ్రహించును నతఁడే” అని తొలి పాఠముగ వ్రాసి (వ్రాతప్రతి 2వ. సంపుటము. 165వ పుట) శ్రీ నేమానివారే స్వయముగా “మేలాగునో యతఁడు మమవహించును గాడే!” అని నవరించిరి. గణభంగ దోష నివారణకై “మమ్ము” శబ్దములోని జమిలి మాకు శ్రీ నేమానివారు లోపము చేసి ప్రయోగించిరి. జడ్డక్కరములో స్వరసంది జరిగిన జడ్డకు లోపము రాదని వారు గుర్తింపలేదు. అంతియకాదు. ఆవహించురూపమునకు మారుగా “అవహించు” రూపమును బ్రయోగించిరి. అనుగ్రహించుటకును అవహించుటకును సంబంధమే లేదు. సాయనులు “అనుకూల మభిమతో భవతు” అని వ్రాసిన దానికి నావహించు నను సర్థము రాదు. అవహించుట యనఁగా నావేశించుట పూనకము వచ్చుట యని యర్థము. ఈ యర్థమిక్కడ సరిపడదు కాన శ్రీ నేమానివారి తొలిపాఠమే “కదార్థక” మగునట్లుగా నిచ్చుటజరిగినది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—168

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—జగతీ, 8-10 త్రిష్టుప్

(1) యజ్ఞాయజ్ఞా వః సమనా తుతుర్వణిధియంధియం వో దేవయా¹ ఉ దధిధ్వే ।

ఆ వోఽర్వాచః సువితాయ రోదస్యోర్మహే పవృత్యామవసే సువృత్తిభిః ॥

27

(2) వవ్రాసో న యే స్వజాః స్వతవస² ఇషం స్వరభిజాయత ధాతయః ।

సహస్రియాసో³ అపాం వోర్మయ⁴ ఆసా గావో వద్వ్యాసో వోక్షణః ॥

28

(3) సోమాసో న యే సుతాస్తృప్తాంశవో హృత్పు పితాసో దువసో నానతే ।

జషాహంసేష రమ్భిణేవ రారభే హస్తేష క్షాదిశ్చ కృతిశ్చ సం దధే ॥

29

(4) అవ స్వయంతౌ దివో ఆ వృతా యయురమర్త్యాః కళయా చోదత త్మనా ।

అరేణవస్తువిజాతా⁷ అమచ్యవృర్ధ్యోహ్వాని చిన్మరుతో భ్రాజదృష్టయః ॥

30

1. దేవయాఽఉద, 2. వసఃఇషం, 3. యాసోఽఅపాం, 4. మయఽఆసా, 5. వాదిశ్చ. 6. దివఃఆ 7. జాతాఽఅమ,

8. దృశహాని. (వ్రా.వ్ర.)

(5) కో వోః¹ స్తర్మరుత¹ ఋష్టివిద్యతో¹ రేజతి త్మనా హన్వేన జిహ్వయా ।

ధన్వచ్యుత² ఇషాం న యామని పురుప్రైషా³ అహన్యోః³ నైతళః ॥

31

(6) క్వ సిద్ధస్య రజసో మహస్పరం క్వావరం మరుతో యస్మిన్నాయయ ।

యచ్ఛ్వావయథ విభురేవ సంహితం వ్యధ్రిణా పతథ త్వేషమర్జ్వవమ్ ॥

32

(7) సాతిర్న వోఃమవతీ స్వర్వతీ త్వేషా విపాకా మరుతః పిపిష్యతీ ।

భద్రా వో రాతిః పృణతో న దక్షిణా పృథుజ్రయీ⁴ అసుర్యేవ జిజ్ఞతీ ॥

33

(8) వ్రతి ష్టోభన్తి సిన్ధవః పవిభ్యో యదభ్రయోం వాచముదీరయన్తి ।

అవ స్మయన్త విద్యుతః పృథివ్యాం యదీ మృతం మరుతః ప్రప్లువన్తి ॥

34

(9) అసూత పృశ్నిర్మహతే రణాయ త్వేషమయాసాం మరుతామనీకమ్ ।

తే సప్సరాసోఽజయన్తాభ్యమాదిత్ స్వథామిషిరాం పర్యవశ్యన్ ॥

35

1. మరుతఃఋష్టి. 2. ధన్వచ్యుతఃఇషా. 3. పురుప్రైషాఃఅహన్యో. 4. పృథుజ్రయీఅసు. (వ్రా.ప్ర.)

(10) ఏష వః స్తోమో మరుత¹ ఇయం గీర్వానైర్యస్య మాన్యస్య కారోః ।

ఏషా యాసీష్ట తన్వే వయాం విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

38

సూక్తము—168

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—మరుత్తులు

(1) క॥ ప్రతియజ్ఞమందు మీరలు, సతతము వర్తించుచుండి నమ మతులారాః
ప్రతికర్మముఁ జేయుటచేఁ, దతరోదసిఁ గావ మీకు దండం బిడమేః ॥

29

(2,3) సీ॥ దేహధారులవలెఁ దిటుగుచు నేవేళ శక్తివంతులవలె జరుగుచుండి
చంచలాత్ములవలెఁ జరియించు చేవేళ నిర్వేతుకులవలె నిలుచుచుండి
యూర్మిపంక్తులవలె నుబ్బుచు నేవేళ నినఘృష్టివలె నుఖ మిచ్చుచుండి
గోవులవలెఁ గోర్కెఁ గూర్చుచు నేవేళఁ జిత్రసోమమువలెఁ జెలఁగుచుండి
గీ॥ సోమపాన మొనర్చెను సోమయాజి, చిత్తసంతోష మొదలింపఁ జేరుచుండి
యోగ్య పరిచారకులవలె నుచితరీతి, మీరు వర్తించుచున్నారు వీరులారాః ॥

30

క॥ పురుషాలింగనకాంక్షిత, వరవనితంబోలి శక్తి వరలెడు యుష్మ
త్పురుచిరభుజభాగంబునఁ, గరములఁ గవచాసులుండు ఘనమతులారాః ॥

31

(4,5) సీ॥ అన్యోఽన్యమైత్రిచే నలరు మరుత్తులు వెలయించుచున్నారు పెక్కు పనుల
సకల యజ్ఞములకు జరుగు మరుత్తులు కదలించుచున్నారు గట్టు లెల్ల
నమరస్యభావులై యమరు మరుత్తులు వచ్చుచునున్నా రవార్యగతుల
నాల్కచే దొడలు నటియించునట్లులు చరియించుచున్నారు నహజవిఘల

గీ॥ నన్న¹సాధకసస్యము నందుటకయి, ఘనము బహముఖ్య మగునట్లు చనెడువారి
యన్నమునకయి శిఖర్మయిన హయముఁ, బోలి ప్రార్థించుచున్నాఁడు భువనవర్తి ॥

32

1. మరుతఇయం (వ్రా.వ్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 168వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. నన్నసాధకములగు సస్యాదులకయి (తొ.పా.)

- (6) క॥ ఉదకాద్యంతము లెక్కడఁ, యుదకముచే నిండియున్న నూర్జిత ఘన స
మృదమును గొట్టుచుఁ బవిత్రే, నుదకము కలిగించుచుండి రుచితప్రజ్ఞల్ ॥ 33
- (7) సీ॥ స్వప్రకాశముఁ గల్గి స్వర్గప్రదాయయై సంపూర్ణఫలదమై సాగు నెద్దిః
చక్కని సుఖమిచ్చి శత్రునాశకమయి భద్రనుత్పల్లమై పరఁగు నెద్దిః
దాతృప్రదత్తమౌ దక్షిణవలె మనస్సంతుష్టి నొందింపఁ జాలు నెద్దిః
యసురులచేతి శక్త్యాయుధమునుబోలి యంతయు నార్జింప నరుగు నెద్దిః
గీ॥ అట్టి మీ దానసంపత్తి యఖిలమునకు, మీ సునితేవమునుబోలి మెఱయుచుండి
సుఖము కలిగించుచుండదె! శూరులార! కాంతియుతులార! యో మరుద్గణములార! ॥ 34
- (8) ఉ॥ ఎప్పుడు మేఘమండలములెల్లఁ బవిం గడుఁ గొట్టినారలో!
యప్పుడు శంప యంబరమునందు వెలుంగదె! గాలులార! మీ
రెప్పుడు వర్ష బిందువు లహీనముగాఁ బడఁజేయుచుందురో!
యప్పుడు హ్రోదినీ జలధులందలి వారి చలింపకుండునే! ॥ 35
- (9) ఉ॥ మే లగు పృథ్వికాంత యల మేఘసమూహముతోడ యుద్ధముం
జాలుగఁ జేయ మారుతము సౌఖ్యముగాఁ బ్రభవించె నద్దయే
జాలముఁ జేయకుండఁ దగు సన్యసమృద్ధి నొసంగ నెంచి యా
భీలఘనంబుఁగొట్టి యతి భీకరవర్షము నిచ్చి యుండదే! ॥ 36
- (10) క॥ స్తుతిరూపక మగు వాక్యము, మతిమన్మాదార్యరచితమైనది యిదియే
యతులిత మగు నారోగ్యము, తతఃపలము నొసంగు ధన్యతములకు వరుసన్ ॥ 37

సూక్తమ్—169

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్, 2-చతుష్పదా విరాట్.

- (1) మహాశ్చిత్ త్వమిన్ద్రో యత ఏతాన్ మహాశ్చిదసి త్వజసో వరూతా ।
స నో వేధో మరుతాం చిక్వాన్ త్సుహృష్ వసుష్వ తవ హి ప్రేష్టా ॥ 37

(2) అయుజ్రస్తా¹ ఇన్ద్రో విశ్వకృష్టిర్విదానాసో² నిష్షిదో మర్త్యతా³ :

మరుతాం పృథ్వుతిర్దాసమానా⁴ స్వర్ణీశ్చ⁵ స్య స్రధనస్య సాతా⁶ ॥

38

(3) అమ్యక్ సా త ఇన్ద్రో ఋష్టిరన్తే సనేమ్యభ్యం మరుతో జునన్తి :

ఆగ్నిశ్చిద్ధి¹ ష్మాతనే² శుకుత్వానాపో³ న ద్వీపం దధతి వ్రయాంసి ॥

39

(4) త్వం తూ నో ఇన్ద్రో తం రయిం⁴ దా ఓజిష్ఠయా⁵ దక్షిణయేవ రాతిమ్ :

మృతశ్చ యాస్తే¹ చకన² వ వాయోః ప్తనం న మధ్యః పీవయ³ వ వాజైః ॥

40

(5) త్వే రాయో¹ ఇన్ద్రో తోశతమాః ప్రజేతారః కస్య చిదృతాయోః :

తే షు ణో మరుతో మృశయన్తు² యే స్మా పురా గాతూయస్తీవ రేవాః ॥

41

(6) స్రతి ప్రయాహీన్ద్రో మ్రిశ్శుపో¹ నృవ మహాః పార్థివే సదనే² యతస్య :

అధ యదేషాం పృథుబుద్ధానో³ ఏతస్త్రిధే⁴ నార్యః పాంస్యాని తస్థుః ॥

42

1. రవ్రస్ఇన్ద్రో, 2. మీశహస్య, 3. నఃఇన్ద్రో, 4. దాఓజి, 5. రాయఃఇన్ద్రో, 6. మీశహస్యో.

(7) ప్రతి ఘోరాఽమేతానామయాసాం మరుతాం శృణ్వ¹ ఆయతాముపత్తిః ।

యే మర్త్యం పృతనాయ స్తమామైర్మఽవానం న పతయన్త సర్తైః ॥

43

(8) త్వం మానేభ్య² ఇష్టృ విశ్వజన్య రదా మరుద్భిః శురుధో గోత్రగ్రాః ।

స్తవానేభిః స్తవసే దేవ దేవైర్విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

44

సూక్తము—169

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) క॥ హరిః మహిమ గల మరుత్తులఁ, గరము విడచి నీవు లోకకర్తవుగానన్
బిరబిర మము రక్షింపుచు, నరమర లేకుండ సుఖము నందింపవాకో! ॥

38

(2) క॥ ఘన మగు వర్షముచేతన్, జన రంజన మొనఁగునట్టి చారు మరుత్తుల్
ధనమున సుఖమున వెలసెడు, నినుఁ జూతురు తుష్టితోడ నిర్జరనాథా! ॥

39

(3) ఉ॥ నీ పవి మాకు మేలుకయి నీదు నమీపము చేరుచుండె నం
తాపముఁ గొట్టు మారుతము తప్పక వర్షము నిచ్చుచుండె న
ద్వీపముఁదోలి తీవనము దీప్తకృణానుఁడు హవ్య మెంతయే
నోపికతో ధరించుఁగద! యూరితరూపద! పాకశాసనా! ॥

40

(4) క॥ నీవే గవాదిధనమున్, దేవా! మా కిచ్చియున్న దివ్యతరంబై
పావనమగు దానంబున, వే వేగమె నీకుఁ దుష్టి వివరింతుముగా! ॥

41

1. శృణ్వ¹ ఆయ, 2. మానేభ్య² ఇష్టృ. 3. శురుధీ గోత్రగ్రా. (ప్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములపై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (556వ పుట.) చూడనగును. ప.గో.వృ.

- గీ॥ చంటి పాలకొఱకు సారసాన్నంబుతో, నతివ వృద్ధిఁబరచునట్లు నిన్ను
హరి : హవిస్సుతోడ యజమాన సంతతి, వృద్ధిపఱచుచుండె వివిధ నుతుల ॥ 42
- (5) గీ॥ యాగఫలములఁ జవిఁజూడ నరుగునట్టి, మేఘముల నెల్ల హింసంప మెలఁగునట్టి
నీకు సుఖమగు మారుతానీక మెల్ల, మమ్ము సుఖవంతులుగఁ జేయు మాన్యశక్త! ॥ 43
- (6) ఉ॥ మానుగ హవ్యమిచ్చు యజమానులకుం గనిపించి ప్రీతితో
మానవ యజ్ఞపీఠుల కమానుషుడా : తగఁబోయి హవ్యముం
బూసుచు నీకు మిత్రులగు వూజ్యమరుత్తుల కాలవాలమౌ
దాన సమిద్ధమేఘతతి తద్దయు వీరునిఁ బోలి యుండదే ! ॥ 44
- (7) చ॥ అరిపురభంజనోజ్జ్వల బలాధికు లుజ్జ్వల కృష్ణవర్ణులై
పరగు మరుత్సమాహముల బంధురవాక్కు చెవింబడెంగదా :
పరిజనయుక్తశత్రులకు బాధలు వెఱ్ఱెడు రీతి నిండ్రుడా :
పరులను గొట్టి పూరుపుల బాధలు ద్రోలుచు మమ్ముఁ గావవే ! ॥ 45
- (8) క॥ హితముంగోరుచు భువికిం, దతసౌఖ్య మొసంగఁ బెద్ద ధారాధరమున్
శతపవిత్రేతం గొట్టినఁ, బ్రతిగూలురు లేక మేము బ్రతుకమెఁ యింద్రా ! ॥ 46

సూక్తమ్—170

ఋషిః—1,3,4 ఇంద్రః, (4-అగస్త్యోవా) 2,5 అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—1 బృహతీ, 2-4 అనుష్టుప్, 5-త్రిష్టుప్.

(1) స సూనమ ప్తీ నో శ్వః కస్తద్ వేద యదద్యుతమ్ ।

అన్యన్య చిత్తమభి సంచరేణ్యముతాధీతం వి నశ్యతి ॥

(2) కిం న¹ ఇన్ద్రో బిఘాంససి భాతరో మరుతస్తవ ।

తేభిః కల్పస్వ సాధుయా మా నః సమరణే వధీః ॥

46

(3) కిం నో భాతరగస్త్య సఖా సన్నాతి మన్యసే ।

విద్వా హి తే యథా మనో కన్యభ్యమిన్న దిత్ససి ॥

47

(4) అరం కృణ్వన్తు వేదిం సమగ్నిమిధ్రతాం పురః ।

తత్రామృతస్య చేతనం యజ్ఞం తే తనవావహై ॥

48

(5) త్వమీశిషే వసువతే వసూనాం త్వం మిత్రాణాం మిత్రవతే దేవ్యః ।

ఇన్ద్రో త్వం మరుద్భిః సం వదస్వాద ప్రాశాన² ఋతుథా హవీంషి ॥

49

1. సఇన్ద్రో, 2. ప్రాశానఋతుథా, (వ్రా.వ్ర.)

సూక్తము—170

ఋషి—ఇంద్రుడు, అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

ఇంద్రవాక్యము

- (1) సీ॥ మన నిమిత్తంబంత ఘనవస్తు నంతతి మనకుండఁగలునే? యనెడు ప్రశ్న
మదయించుచుండఁగ నెదలోన మఱుచటి దినమందు నద్దాని గనుట యెట్లు
లిక ముందు గల్గెడు నెల్ల సంగతులను నెవ్వఁ డెఱుంగునో! యెఱుంగుటెట్లు?
సర్వకాలములందు సంచలనంబుతోఁ గూడు మానసవృత్తిఁ జూడఁగలమె?
గీ॥ బహుళకాల సమారబ్ధి పరమశక్తి, నన్నియు లభించినను నాశ నధిగమింపఁ
బడునదియుఁ గూడ నశియింపఁబడుచునుండ, నుండునే కొత్తవస్తువు లుచితరీతి ॥ 47

అగస్త్య వాక్యము

- (2) గీ॥ నిరపరాధులమగు మమ్ము నిగ్రహింప, నిశ్చయించుచునున్నావు నిర్జరేశః
యా మరుత్తులతో స్నేహ మధిగమింప, మమ్ము యుద్ధములం జంప మానుమయ్యః ॥ 48

ఇంద్ర వాక్యము

- (3) ॥ అనుజుడవైన యగస్త్యాః, నను వేరుగఁ దలవనేల? న్యాయమె? నీ దౌ
మనసెల్ల నాకుఁ దెలియదె? ఘన మగు నెద్దానినైనఁ గల్పించితివే! ॥ 49

* ఈ సూక్తములోని 1, 3, 4 ఋక్కులకు నింద్రుడు 4వ ఋక్కుకు ఇంద్రుడు లేదా అగస్త్యుడు ఋషి యని సంస్కృతమూల ప్రతులలోఁ గొన్నిటఁ గలదు. వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము 171వ పుటలో 170వ సూక్తమునకు ఋషిగా అగస్త్యుడొక్కడే పేర్కొనుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు ఋషి దేవతల పట్టిక వ్రాసిన 15b సంఖ్య గల సంపుటములో సీ సూక్తమునకు నింద్రుడు అగస్త్యుడు నిరువురును ఋషులుగాఁ బేర్కొన్నారు. ఈ సూక్త మింద్రాగస్త్యుల సంవాద రూపమైనదని సాయనాదు లభిప్రాయపడిరి. దీని ననుసరించి శ్రీ నేమానివారును నింద్రాగస్త్యుల సంవాద రూపముగనే పద్యములు రచించిరి. ఇంద్రునితోపాటు అగస్త్యుడును సూక్తాధిదేవత యగుచో నిది సంవాదరూపమని యామోదింపవచ్చును. కాని శ్రీ నేమానివారగస్త్యుని దేవతగా వ్రాయలేదు. ఇంద్రుడొక్కడే అధిదేవత యయినప్పడు సంవాదమున కవకాశము లేనేలేదు. కావున నొకవేళ నగస్త్యుని దేవతగా నైతము గ్రహించుచో దేవతాగస్త్యుడు వేరనియు ఋష్యగస్త్యుడు వేరనియు గ్రహింప వలసియున్నది. వ.గో.కృ.

- (4) గీ॥ ప్రోక్షణాదుల నొనరించి పూర్ణవహ్ని, ¹యిధ్మములచేతఁ గడుఁబ్రజ్జ్వలంపఁజేయుఁ
దార్యవరులార ! యాగము నాదరమునఁ, జేయుదము² మనము ప్రీతివిశేష మొప్ప ॥ 50

అగస్త్యవాక్యము

- (5) చ॥ వసువతి ! యింద్రుడా ! సకలవస్తు గురుండవు నేహితుండవౌ
నసమజగత్తు సంతటికి నాశ్రయనీయుఁడ వౌదు వెంతయుం
బసగలవాఁడ వౌటను విభాసిమరుత్తులతోడఁ గూడి నీ
వసదృశయాగకర్తృముల నన్ని సుతింపుచుఁ దుష్టినొందుమా ! ॥ 51

సూక్తమ్—171

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—మరుతః; 3-6 మరత్వానిన్ద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్.

- (1) ప్రతి వ¹ ఏనా నమసాహమేమి సూక్తేన భిక్షే సుమతిం తురాణామ్ ।
రరాణతా మరుతో వేద్యాభిర్ని హేకో ధత్త వి దుచర్షమశ్వాన్ ॥ 50

- (2) ఏష వః స్తోమో మరుతో నమస్వాన్ హృదా రథ్తో మనసా థాయ దేవాః ।
ఉషేమా యాత మనసా జషాణా యూయం హి ష్టా నమస² ఇద్ వృథానః ॥ 51

- (3) స్తుతాసో నో మరుతో మళయస్తూత స్తుతో మఘవా శంభవిష్టః ।
క్షార్ధ్వా నః సస్తు కోమ్యా వనాన్యహాని విశ్వా మరుతో జిగీషా ॥ 52

1. కాష్టములచేత మండింపఁగా నొనర్చు (తొ.పా.) 2. ఈ తేటగీతిలో నాల్గవ పాదమునఁ బంచ లఘుగణము ప్రయుక్తమైనది, వ.గో.కృ.

1. వసవనా, 2. ససఇద్. (వా.ప్ర.)

(4) అస్మాదహం తవిషాదీషమాణ¹ ఇన్ద్రాద్ భియా మరుతో రేజమానః ।

యుష్మభ్యం హవ్యా నిశితాన్యాసన్ తాన్యారే చక్రమా మృతా నః ॥

53

(5) యేన మానాసశ్చితయన్త² ఉస్రా వ్యష్టిమ శవసా శశ్వతీనామ్ ।

స నో మరుద్భిర్వృషభ శ్రవో ధా ఉగ్ర³ ఉగ్రేభిః ⁴స్థవిరః సహోదాః ॥

54

(6) త్వం పాహీన్ద్రా సహీయసో నృన్ భవా మరుద్భిరవయాతహేళాః ।

సుప్రతేతేభిః సాసహీర్షదానో విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

55

సూక్తము—171

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—మరుత్తులు 3-6 ఇంద్ర మరుత్తులు †

(1) మ॥ అరి నిర్భేదకు లైన మిమ్ము సుమతిన్ యాచించుచుండంగ మీ
పరమానుగ్రహబుద్ధి మాపయి నిడం బ్రార్థింపమే దేవతల్
స్థిరసంతోషము నొంది క్రోధమును మీ చిత్తంబులన్ వీడి మీ
యరదంబుల్ హయపంక్తి వెన్క నిడుడీ! యాగ ప్రయత్నార్థమై ॥

52

1. మాణసికన్ద్రాద్, 2. యన్తఉస్రా, 3. ఉగ్రఉగ్రేభిః, 4. స్థవిరః, (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలములో 3వ ఋక్కు మొదలు 11వ ఋక్కువఱకు నింద్ర మరుత్తులు దేవతలుగాఁ జేర్కొనఁబడఁగా నావివర మీయాంధ్రానువాద గ్రంథములో నీయలేదు. శ్రీనేమానివారు వ్రాసిన 15b సంఖ్యగల సంపుటములో మాములుగామరుత్తులు నింద్రుఁడు దేవతలని వ్రాయఁబడినది. 3-6 ఋక్కుల కనువాద పద్యములలో నింద్ర మరుత్తుల ప్రసక్తి కలదు. కావున 3-6 ఋక్కులకు దేవతలు ఇంద్ర మరుత్తులుగా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

(2) గీ॥ హవ్యముల మిమ్ము యాచింప నమరులార !, స్తోత్ర మంగీకరింపుఁ డస్తోకవల
యాగళాలకు మీరెల్లరరుగుదేర, వెలయు హవ్యము లన్నియు వృద్ధి నొందు ॥ 53

(3,4) సీ॥ స్తుతియింపఁబడి మాకు సుఖమును గలిగించి ఘనమారుతంబంతఁ గ్రాలుఁగాక :
స్తుతియింపఁబడి సర్వసుఖమును గలిగించి ఘనవాసవుండు తాఁ గ్రాలుఁగాక :
భావి దినంబులు బహుళకీర్తులతోడ నుత్కృష్టతమములై యుండుఁగాక :
భావి దినంబులు బహుళీర్తికరములై పరులచేఁ గొనియాడఁబడును గాక :
గీ॥ వాసవుని¹భయముచేఁ గడువడఁకుచుండి, పరువు లెత్తుచు నున్నాము భవ్యులార !
హవ్యముల దూరమందున నమరఁజేసి, యున్నవారము సుఖమీరె! యన్నలార ! ॥ 54

(5) చ॥ అమరపతీ ! త్వదీయ మగు నత్యమల ప్రభుశక్తి చేతనే
సురుచిరకల్యకాంత కడు శోభలు కాంతుల నందఁగల్గి తా
స్థిరముగ నిర్వమానవులఁ జేష్టలకుం బురిగొల్పుచుండె నో
వర ! బలవంత ! నీవు కడు భక్తము నిమ్ము మరుద్గణంబుతోన్ ॥ 55

(6) క॥ మనుజుల సంరక్షింపుము, వినుత² మరుద్గణముతోడ విడుచుచుఁ గోపం
బనయం బారోగ్యాదుల, వొనరింపుము మాకు నిత్యమో వాసవుఁడా ! ॥ 56

సూక్తమ్—172

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—గాయత్రీ

(1) చిత్రో వోఽస్తు యామశ్చిత్ర¹ ఊతీ సుదానవః ।

మరుతో² అహిభానవః ॥

56

1. ఇక్కడఁ బంచ లఘుగణ మింద్రగణముగాఁ బ్రయోగింపఁబడినది, వ.గో.కృ. 2. వినుత మరుద్గణము పైని విడు
వుము కోపం, బనయము (వ్రా.ప్ర.పా.) పౌరపాటున మరుత్తులు దేవతలన్న సంగతి మరచి శీర్ష నేమానివారిచే నిర్లసవదింపఁ
బడినది. బుద్ధికిఁ దోచినట్లుగా నెడపెడగ భాష్యము వ్రాసిన సాయనుల ప్రభావ మిది. కావున నింద్ర మరుదుభయదేవతానుగుణ
ముగ నీ పద్యము సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. చిత్రఃఊతీ, 2. మరుతోఽహి, (వ్రా.ప్ర.)

(2) ఆరే సా వః సుదానవో మరుత¹ ఋజ్జితీ శరుః ।

ఆరే² ఆశ్మా యమన్యథ ॥

57

(3) తృణస్కన్దస్య సు విశః పరి వృజ్జు సుదానవః ।

క్షిర్వాన్ నః కర్త జీవసే ॥

58

సూక్తము—172

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—మరున్నామక దేవతలు

(1) క॥ మీ రాకచేత సాక్షాత్కారంబున నభిమతములఁ గలిగింపరాకో :

మీ రా యజ్ఞంబులకుం, జేరన్ యత్నింప రేల ? శ్రీకరులారా : ॥

57

(2) గీ॥ అరి వినాశక మగునట్టి యాయుధంబు, మాకు దూరముగా నుండుఁగాక : మీర

లరులపై వేయు నాయుధవరము కినుక, మా పయిన్ వేయకుండుత ! మాన్యులారా : ॥

58

(3) గీ॥ గ్రాస తుల్యమగుచుఁ గ్రాలెడు నాపుత్ర, మిత్రవర్గమునకు మేలునేసి

మెచ్చవలసినట్టు లిచ్చి చిరాయువు, మమ్ముఁ గావరారె ! మాన్యులారా : ॥

59

1. మరుతఃఋజ్జితీ, 2. ఆరేకాశ్మా, (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

సూక్తమ్—173

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్; 4 విరాట్ స్థానా, విషమపదా వా

(1) గాయత్ సామ¹ నభన్యంగ² యథా వేరర్చామ తద్ వావృధానం స్వర్వత్ ।

గావో దేనవో³ బర్హిష్పదభౌ⁴ ఆ యత్ సద్మానం దివ్యం వివాసాన్ ॥

59

(2) అర్చద్ వృషా వృషభిః¹ స్వేదూహవ్యైర్మగో నాశ్నో² అతి యజ్ఞగుర్యాత్ ।

ప్ర మన్తయుర్మానాం గూర్త హోతా భరతే మర్యో మిథునా యజత్రః ॥

60

(3) నక్షిధోతా పరి సద్మ మితా యన్ భరద్ గర్భమా శరదః పృథివ్యాః ।

క్రస్తవశ్నో నయమానో దువద్ గౌర నర్హతో న రోదసీ చరద్ వాక్ ॥

61

(4) తా కర్మాశతరాన్యై ప్ర చ్యోత్సాని దేవయన్తో భరన్తే ।

జుజోషదిన్తో¹ దస్మవర్చా నానత్యేవ సుగోమ్య రథేష్టాః ॥

62

1. నభన్యంగ 2. దభౌ ఆ యత్, 3. నాశ్నో అతి. (వ్రా.ప్ర.)

(5) తము ప్తహీన్ద్రం యో హ సత్వా యః శూరో మమవా యో రక్షేష్ఠాః ।

ప్రతీచశ్చిద్ యోధీయాన్ పృషజ్వాన్ వవప్రప్¹శ్చిత్తమసో విహన్తా ॥

63

(6) ప్ర యదిత్థా మహినా నృభ్యో² అన్యరం రోదసీ కక్ష్యే³ నాన్యై ।

సం వివ్య³ ఇన్దో⁴ వృజనం శ భూమా భర్తి స్వధావాగ్⁴ ఓవశమివ ద్యామ్ ॥

64

(7) సమత్సృ త్వా శూర సతామరాణం ప్రవధి స్తమం పరితంసయద్యై ।

సజోషన⁵ ఇన్ద్రం మదే క్షోజీః సూరిం చిద్ యే⁶ అమమదన్తి వాతైః ॥

65

(8) ఏవా హి తే శం సవవా సముద్ర⁷ ఆప్తో యత్ త⁸ ఆసు మదన్తి దేవీః ।

విశ్వా తే⁹ అను జోష్యా భూద్ గౌః సూరిగ్¹⁰ శ్చిద్ యది ధిషా వేషి జనాన్ ॥

66

(9) అసామ యథా సుషఖాయ¹¹ ఏన స్వభీష్టయో నరాం న శంసౌః ।

అసద్ యథా స¹² ఇన్దో¹³ వస్తనేష్టాస్తురో న కర్మ నయమాన¹³ ఉక్తా ॥

67

1. ప్రప్రాశ్చిత్త. 2. నృభ్యోకలన్యరం. 3. వివ్యకన్దో. 4. వాగ్ంకటప, 5. సకన్దన్ద్రం, 6. యేకాను,

7. సముద్రకాపి, 8. తకాను, 9. తేకాను, 10. సూరిగ్ంకన్దో, 11. ఖాయకాను, 12. సకన్దో, 13. మానకన్దో, (వా.ప్ర)

(10) విష్ణుస్థో¹ నరాం న శం²నై³రస్మాకా⁴న⁵దిన్తో⁶ వజ్రహస్తః ।

మిత్రాయువో¹ న హర్షతి² సుశిష్టో³ మధ్యాయవ⁴ ఉప శిక్షన్తి⁵ యజ్ఞైః⁶ ॥

68.

(11) యజ్ఞో¹ హి ష్మే²త్త్రిం కశ్చిద్³ప్రథ్నా⁴హరా⁵ణ్శిన్మనసా⁶ పరియన్⁷ ।

తీర్థే¹ నాచ్ఛ తాత్పషాణమోకో² దీప్తో³ న సిద్రమా⁴ కృణో⁵త్యచ్ఛా⁶ ॥

69

(12) మో హా¹ ణ² ఇన్ద్రా³త్ర స్మత్సు⁴ దేనై⁵రస్తి హి⁶ ష్మా⁷ తే⁸ కష్మిన్మవయాః⁹ ।

మహశ్చిద్¹ యన్య² మి³ష్టా⁴షో⁵ యవ్యా⁶ హవిష్మతో⁷ మరుతో⁸ వస్తతే⁹ గిః¹⁰ ॥

70

(13) ఏష¹ స్తోమ² ఇన్ద్రా³ తుభ్యమస్మే⁴ ఏతే⁵న గాతుం⁶ హరివో⁷ విదో⁸ నః⁹ ।

ఆ¹ నో² వవృత్యాః³ సువి⁴తాయ⁵ దేవ⁶ విద్యా⁷మేషం⁸ వృజనం⁹ జీరదానుమ్¹⁰ ॥

71

1. యువశివ, 2. ణశ్చన్ద్రా, 3. మిశహషో, 4. స్తోమశ్చన్ద్రా 5. మస్మేకవేతన 6. సువితాయ (వ్రా.ప్ర.

6-వ్రా.ప్ర.సా.మా)

సూక్తము—173

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) ఉ॥ సామముచేత గాయకుడు చక్కగ గాన మొనర్చుచుండె, దా
 నీమముతోడ మా నుతుల నీవు గ్రహించుచు నాక వాసివై
 వేమరు యజ్ఞ వేదికల విస్తృతదర్భలపైని నున్న నీ
 కా మహానీయు గోగణములెల్ల, బయస్సుల నీయ కుండునే ? ॥

60

- (2) చ॥ యజనము నిర్వహించుటకు యాజ్ఞకు లెంతయు భక్తియుక్తులై
 భజన మొనర్చుచుండిరిక భక్తుడు మర్త్యునితోడ నింద్రుడా!
 సుజలపిపాసచే మృగము సూటిగ నీటికి నేగినట్లు మా
 యజన నికేతనంబులకు వాదరణన్ దయసేయవేలొకో! ॥

61

- (3) పీ॥† దేవతాహ్వానంబు తివిరి నేనెడు నగ్నియంతట దిలుగుచు నతిశయించె
 నతడు భూ సంబంధ మగునట్టి హవ్యంబు లన్నియు నందుచు నమరియుండె
 నకిలించుచున్నట్టి చక్కని హరివలె వేడివేల్పువృట వెలుగుచుండె
 వార్తలఁ గొనిపోవు వార్తాహరునిఁబోలు ననలుడు రోదసియందు నిలిచె
 గీ॥ నశ్వమునుబోలి హవ్యంబు లమరపతికి, దీసికొనిపోవుచున్నాడు దివ్యవహ్ని
 భూ నభో మధ్యమున సర్వపూజ్యుడైన, నగ్ని నుతియించుచుండె నా యమరవరుల ॥

62

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

† దేవతా శబ్దము :- దేవత మొదలగు సంస్కృతములోని కొన్ని పవిత్రనామధేయములు జెండా భాషలో బిశాచములుగ మార్చబడెను. దీనినిబట్టి చూడ నొకప్పు డేకశాఖగా నున్నట్టి యొకజాతి తరువాత పోరాడి చీలిపోయె నను సూహను బలపరచుచున్నది-||చిప్పు ఫ్రం జర్మన్ వర్కుషాపు. (Chips from German workshop), (నే.వేం.న.శా.)

గమనిక—జెండా భాషలో నర్థము మారిన పదములేవియో భాషాశాస్త్రరీత్యా పరిశీలించ వలసిన యవసరమున్నది. కాని ఆసలు విభిన్న దేవతాగణములలో రాక్షసులతోపాటు పిశాచగణముగూడఁ బ్రాచీన కాలమున నొకానొక దేవతా గణముగాఁ బ్రామాణికముగా లౌకిక సంస్కృత వాఙ్మయములోనే పరిగ్రహింపఁబడిన సంగతి మనము గుర్తింపవలయును. వ.గో.కృ.

- (4) చ॥ అమల నుతిన్ విశేషముగ హవ్యములన్ గ్రహించి వజ్రకై
ప్రమమున యాగమున్ సలుపగా చొరకొంటిమిగాన నింద్రుడున్
విమలగతిన్ రథంబుపయి వెల్గుచు నక్ష్వగణంబుమాట్కి వే
గమునఁ జరించి జన్మమును గన్గొన రావలదే! చెలంగుచున్ ॥ 63
- (5) క॥ ధనవంతుడు బలవంతుం, డని మొన శత్రువుల నెల్ల నణచెడు వాడున్
ఘనహంతయైన నింద్రుని. ననయము నుతియించుచుంటి మాదరబుద్ధిన్ ॥ 64
- (6) చ॥ మహిమ బ్రసిద్ధిఁజెందు యజమానులఁ గాచెడు నింద్రదేవ! యీ
మహి దివముల్ త్వదీయశుభమార్గములై విలసిల్లఁ గల్గు నే
మహిగల భూతజాతము సమానుషశక్తిని నావరించుచున్
మహి దివమున్ భరించవలె! మాన్యదివౌకనలోకమున్వలెన్ ॥ 65
- (7) చ॥ వినయముతోడ నిన్ను రణవీధులయందు సమాశ్రయించు నా
ఘన మగు శూరసంతతికిఁ గల్పనఁ జేయుచు వీర్యసంపదన్
జనువున సజ్జనాదకుల సత్పథయాయలుగా నొనర్చు ని
న్ననయము వేడుచుండరఁటె! యత్యధికంబగు ప్రీతి మానవుల్ ॥ 66
- (8) ఉ॥ ఎప్పు డనంతదేశమున నెల్ల జలంబులు వెల్గుచుండునో!
యెప్పుడు నిన్ను వృష్టికొఱకెంతయు నయ్యవి రేపుచుండునో!
యప్పుడు సోమయాగముల నందఱు నేయుదు రెల్ల భక్తితో
నప్పుడె నీకు సౌఖ్యము ననంతముగాఁ గలిగింతు రింద్రుడా! ॥ 67
- (9) క॥ జనులు నుతిం జేయుటచే, ఘన మగు కాంక్షితము లెల్లఁ గలిగినయట్లే
యనయము మా నుతివలనన్, మనమున సత్కర్మఫలము మాకీయఁగదే! ॥ 68
- (10) చ॥ స్తుతులొనరించి కార్యములు సూక్ష్మముగా జను లొందురీతి మే
మతినుతిఁ జేసి నిన్నుఁ గడు నారయలేదఁటె! మిత్రుభంగి మా
నుతి గతి నాలకించి-తగ నూత్నవిధంబగు తుష్టి నొందుచున్
జతురత మీ సత్ఫలముఁ జక్కఁగ మాకు నొసందగవే! హరీ! ॥ 69

- (11) చ॥ వినుము జనాళి మానవుల విశ్వసనీయులుగా నొనర్చు న
ట్లనయము వజ్రధారి! నిను నందఱు వశ్యునిగా నొనర్పరే!
ఘనుఁ డగు గ్రామ నాయకుని గాంచి భజించెడు మానవాళి య
ట్లనయము ఋత్విజాళి నిను నర్చనఁజేయరె! పాకశాసనా! ॥ 70
- (12) గీ॥ బాటఁ జెంతఁగల్గు వారి దప్పికఁగొన్న, వానిఁ దృప్తిఁ జేయుభంగి నమల
యజనకర్మచేత యజమానుఁ డింద్రునిఁ, దృప్తిఁ జేయు నెపుడు తీక్షణ క్తి ॥ 71
- గీ॥ దీర్ఘమార్గములను దిరుగుచుండెడు వాఁడు, గమ్యతలము వేగఁ గాంచనట్లు
యజనకర్మచేత నమరేళు నర్చింప,నట్లు జనుఁడు ఫలము నందఁగలఁడె? ॥ 72
- క॥ తొడరి మరుత్సంఘముతోఁ, గడు వర్షనిమిత్తమైన కదనములందున్
విడువకుము మమ్ము వేరుగ, నిడియుంటిమి నీకు హవ్య మెల్ల మహేంద్రా! ॥ 73
- (13) గీ॥ మే మొనర్చెడు నుతి నీకె సోమపాన, మందుఁబ్రియుండవై యిష్టులకు రఘు పెద్దవగుచు
వచ్చి మమ్మెటురక్షించి వాసపుండఁ!, యాయు చారోగ్యముల మాకు నందఁజేయు ॥ 74

సూక్తమ్—174

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) త్వం రాజేష్ట్రో యే చ దేవా రజన్ సౌన్ పాహ్యసుర త్వమస్మాన్ ,
త్వం సత్పతిర్మఘవా నస్తదుత్రస్త్యం సత్యో వసవానః సహోదాః ॥ 72
- (2) దన్ విశ ఇష్టో మృద్రవాచః సప్త యత్ పురః శర్మ శారదీర్దర్శ² ,
ఋణోరపో³ అనవద్యాన్తా యానే వృత్రం పురుకుత్సాయ రస్థిః ॥ 73

1. విశిష్టో, 2. దీర్దర్శ, 3. రపోఃఅన, (వ్రా.ప్ర.)

(3) అజా వృత¹ ఇన్ద్ర కూరపత్నీర్ద్యాం చ యేభిః పురుహూత నూనమ్ ।

రక్ష² అగ్నిమకుషం తూర్వయాణం సింహో న దమే³ అపాంసి వస్తోః ॥

74

(4) శేషన్ ను త⁴ ఇన్ద్ర సస్మిన్ యోనా వ్రశస్తయే పరివీరవస్య మహ్నా ।

స్తృజదర్ద్రాంస్యవ యద్ యుదా గాన్తిష్ఠదరీ ధృషతా మృష్ట వాజాన్ ॥

75

(5) వహ కుత్సమిన్ద్ర యస్మిన్చాకన్ త్వామన్యూ⁵ ఋజ్రా వాతస్యాశ్వా ।

ప్ర సూరశ్చక్రం వృహతాదభి⁶ కే కభి స్ఫురో యాసిష్ఠద్ వజ్రబాహుః ॥

76

(6) జఘన్వాగ్⁶ ఇన్ద్ర మిత్రేరూఞ్చదప్రవృద్ధో హరివో⁷ అదాశూన్ ।

ప్ర యే వశ్యన్నర్కమణం నచాయో స్త్యయా శూర్తా వహమానా⁸ అవత్యమ్ ॥

77

(7) రవత్ కవిస్తైర్కసాతా ఇం దాసాయోపబర్హణీం కః ।

కఠిత్ త్రిశ్రో మఘవా దానుచిత్రా ని దుర్యోజే కుయవాచం మృధి శ్రేత్ ॥

78

1. వృతశ్చన్ద్ర, 2. రక్షోఅగ్ని, 3. ద మేఅపాంసి, 4. ను తేశ్చన్ద్ర, 5. న్యూఋజ్రా, 6. వాగ్శ్చన్ద్ర, 7. హరివోఅదా, 8. మానాశ్చన్ద్ర, (ప్రా.ప్ర.)

7. హరివోఅదా, 8. మానాశ్చన్ద్ర, (ప్రా.ప్ర.)

(8) స॒నా తా॑ త¹ ఇ॒న్ద్రో న॒వ్యా ఆ॒గుః స॒హో న॒భోః॑ వి॒రణా॑య పూ॒ర్వీః ।

భి॒నత్ పు॒రో న భి॒దో² అ॒దేపీ॑ర్న॒సమో వ॒ధర॑దే॒వస్య పీ॒యోః ॥

79

(9) త్వం ధు॒నిః॑న్ద్రో ధు॒నిమ॑తి॒ర్మణో॑ర॒పః సీ॒రా న స్ర॑వ॒స్తీః ।

ప్ర॒యత్ స॒ముద్ర॑మతి॒ కూర॑ ప॒క్షి పా॒రయా॑ తు॒ర్వశం॑ యదుం స్వ॒ప్తి ॥

80

(10) త్వ॒మస్మా॑కమి॒న్ద్రో వి॒శ్వద॑ స్యా³ అ॒వృత॑తమో స॒రాం సృ॑షా॒తా ।

స నో॑ వి॒శ్వాసాం॑ స్పృ॒దాం స॒హోదా॑ వి॒ద్యామే॒షం వృ॒జనం॑ జీ॒రదా॑ను ॥

81

సూక్తము—174

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) క॥ జగమునకు దేవతలకుం, దగు ప్రభువపు నీవు నిత్య ధనవతివి సుమీ :

పగతుర నాశ మొనర్చుచు, వగపులఁ బోఁ ద్రోల వేమి ? వానవ : సఖుఁడా : ॥

75

* ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166 వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుట్టనోటు (556 వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

1. తా తకఇన్ద్రో నవ్యాఆగుః, 2. భిదోఁకదే, 3. స్యాకవృ (ప్రా.ప్ర.)

(2) డ॥ నీవు మహేంద్ర : సప్తవిధ నిర్జర శత్రు పురంబు లన్నియుం

† జేప గలట్టి వజ్రమునఁ జెచ్చెరఁ గొట్టిన యపు తజ్జనుల్
కాపు మటంచు నిన్నడుగఁ గావఁగ లేదఁట! వారి వెండియున్
భీకర వృత్ర దానవుని పీచ మడంపవె ? వై ర్యక కులన్ ॥

76

క॥ స్థిర యావనుఁ డగు శ్రీయుత, పురుషుడునికొఱకు వృత్రుఁ బూజ్య మహేంద్రా :

త్వరఁగొని వధియింపుదుఁ దత్పుర మగు నుదకంబు భువినఁ జడఁజేయవొకో : ॥

77

† ఇంద్రుడు దానవపురంబులను డెక్కింటిని గొట్టినట్లు ఋగ్వేదమందుఁ జాల స్థలములఁ గలదు. ఇంద్రునిగూర్చి భారతాది గ్రంథములయందు కొపితక్యపనిషత్తు (కొపితకీ బ్రాహ్మణోపనిషద్) నందును గలదు. పిమ్మట ధర్మరాజున కొక ప్రాచీన కథను వక్కాణించినట్లు భారతము శాంతిపర్వమునఁ (124) గలదు. అది యిది. “ప్రహ్లాదుడు త్రైలోక్యాధిపత్యమును వహించిన పిదప నింద్రుడు దేవతల గురువగు బృహస్పతి యొద్దకేగి శ్రేయస్సుతోనున్న దానినిఁ జెప్పుమనెను. అప్పుడు ఇంద్రునకు బృహస్పతి బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించెను. పిమ్మట నతఁ డింద్రుని శుక్ర నొద్దకుఁ బంపెను. ఇంద్రుడు బ్రాహ్మణ వేషధారియై ప్రహ్లాదుని కడకేగి శిష్యుడై కొంతకాలముండఁగా నొక సమయమునఁ బ్రహ్లాదుడు శీలమే త్రైలోక్యాధిపత్యమునకుఁ గారణ మనియు నదియే శ్రేయస్సనియుఁ జెప్పెను. తర్వాత నీ సేవచే సంతుష్టుడ నైతి ననియు నీ శీలము నాకిమ్మనియు నింద్రుడు ప్రహ్లాదుని గోరఁగా నది యతని కిచ్చెను. ఆ వెంటనే ప్రహ్లాదుని ధర్మము, నత్యము, సచ్చరిత్రము, నైశ్వర్యము, దేవతలు, సమస్తమును విప్రవేషధారి యగు నింద్రుని శరీరమందుఁ బ్రవేశించినవి. దానివలన నింద్రుడు రాజ్యమును బొందెను.” (నే. వేం. న. కా.)

గమనిక:— మహాభారతమునఁ గల యీ కథను శ్రీ నేమానివారు సరిగా నుదాహరింపలేదు. “పిమ్మట నతఁడింద్రుని శుక్ర నొద్దకుఁ బంపెను.” అని వ్రాసి పిదప నింద్రుడు శుక్రనియొద్దకేగిన విషయ మేమియు వ్రాయకయే ఇంద్రుడు ప్రహ్లాదుని యొద్దకేగినట్లు శ్రీనేమాని వారు వ్రాసిరి. మహాభారతములో నున్న యనలైన కథాసారాంశ మిది.

“ఇంద్రుడొకసారి త్రైలోక్య రాజ్యముఁ బొగొట్టుకొనెను. ప్రహ్లాదుడు మూడు లోకము లేయనుండెను. ఇంద్రున కెట్లులైనఁ దనపదవి సంపాదించుకొనవలయు ననుకోరిక కలదు. దేవగురునిరక్షణఁబోయి మేమిచేసిన నా రాజ్యము నాకు వచ్చు నని యడిగెను; భార్గవు నడుగు మని గురుఁడు చెప్పెను. ఇంద్రుడు భార్గవు నడిగెను. ప్రహ్లాదు నడుగుమని భార్గవుఁడు చెప్పెను. ఇంద్రుడు బ్రాహ్మణ వేషమునఁ బ్రహ్లాదుని కడకుఁ బోయి యతనిఁ గొలువచుండెను; ఒకనాడి బ్రాహ్మణుడు నీ కీ త్రిలోక రాజ్య మెట్లు వచ్చెనని ప్రహ్లాదు నడిగెను. ప్రహ్లాదుడు ముఖమువలన వచ్చినదని శీల మహాత్యము నెఱింగించెను. “అట్లయినచో నింతకాలముగా నేను నీ సేవచేయుచుంటిని గాన నీ శీలము నాకిమ్మ” అని ఇంద్రుడు కోరెను. ప్రహ్లాదుడు సరే యనియె. ఇంతలో నతని శరీరము నుండి యొక పురుషుడు వెడలెను. నీ వెవఁడు? అని ప్రహ్లాదుడుగఁగ నేను నీ శీలమును ఇంద్రుడడుగ నిచ్చితివిగానఁ బోవుచుంటి నని యతఁడనియె; వాని వెనుక మఱియొక పురుషుడు వచ్చి తాను బలము ననియు శీలముతోఁ బోవుచున్నాననియుఁ జెప్పెను. వీరి వెనుక నొక యువతి వుండెను. ఆమె సిరి. శీలమెచ్చట నుండునో యచ్చటకుఁ బోవుదునని యామె చెప్పెను. ఈ మూడును లభింపఁగ నింద్రుడు తన త్రైలోక్య రాజ్యము తిరిగి సంపాదించుకొనఁ గలిగెను.” (మహాభారతము. శాంతిపర్వము) ప. గో. కృ.

- (3) క॥ వెడలుము తొలివేదికకై, వెడలుము తర్వాత నాక వీధికి నిండ్రా :
యడవి హరి కాచు నట్టులఁ, గడుఁ గర్మలకొఱకు నీవు కావు మనలమున్ ॥ 78
- (4) చ॥ తలఁచుచు నీ ప్రసిద్ధపవిఁ దావక వైరులు నై జ భూములన్
గలుఁగక యుండ్రు నీవు హరిఁ గట్టిగ వజ్రముఁ బట్టి యున్నచో
జలమయ మౌనుగాదె! భువి సన్యము లన్నియు వృద్ధిఁ బొందవే!
బలయుత మైన బాడబము వాహముగా నొనరించి యున్నచో ॥ 79
- (5) చ॥ ఘనుఁ డగు కుత్సమౌనివరు గారవ మొప్పఁగ యజ్ఞశాలకుం
బనిఁగొని చేర్చుచున్నటుల వాయు సమానదృతాశ్వరాజులన్
దనరెడు యాగకర్మలకుఁ దప్పక చేర్చుము శత్రునాశకా :
తన రథచక్రముం ధరణి దవ్వనఁ జేర్చెడునట్లు లిండ్రుఁడా : ॥ 80
- (6) చ॥ హరిహయ : నీకుఁ బూజ లిడునట్టి మనుష్యుల సంస్తవంబులం
గర మభివృద్ధిఁ జెంది శుభకర్మ తొనర్పని శత్రుమండలిం
దరుముచు నున్నవాఁడ వనిఁ దప్పక నేసిన వారి కిష్టముల్
వరలెడినట్లు నేసి బహుళంబుగఁ బుత్రుల నీయుచుండవే : ॥ 81
- (7.8) సీ॥ చరువురోడాశాదిసంపత్తిఁ గోరుచు నిన్నుఁ గవీశ్వరు లెన్నలేదె :
దాసార్థ మై నీవు ధారుణిఁ బలుపుగాఁ జేసిన వృత్రునిఁ జెండలేదె :
తావక బహుచిత్ర దానాతిశయముచే భువనము లభివృద్ధిఁ బొందలేదె :
దుర్యోణవతికయి దుష్టుఁడౌ కుయవాక్కు జన్యరంగంబునఁ జంపలేదె :
గీ॥ యసురపట్టణముల నెల్ల నణఁగఁ ద్రొక్కి, క్రూరుఁ డగు వృత్రదానవుఁ గూలనేసి
జనులసౌఖ్యార్థమై బాధలను సహించి, భయముఁ బాపుచు నున్నావు పాకహారి : ॥ 82
- (9) గీ॥ నీరధులు హోదినులచేత నిండు నపుడు, నీవు యదుతుర్వసుల వేఁగఁ గావ లేదె :
శత్రు కంపనకారుఁడా : చవల జలము, నదులుగాఁ బారు నట్టులు నడప లేదె : ॥ 83
- (10) క॥ ఒసఁగుము మాకు నభీష్టము, లొసఁగుము సుతభృత్యవరుల కోరిని తీమం
బొసఁగుము నై న్యమునకు బల, మొసఁగుము వృజనాయువులను నోయి : మహేంద్రా ॥ 84

సూక్తమ్—175

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః — 1 స్కంధోగ్రీవీ బృహతీ; 2-5 అనుష్టుప్; 6 త్రిష్టుప్

(1) మ॒త్య॒పా॒యి తే॑ మ॒హః పా॒త్ర॒స్యే॒వ హ॒రి॒వో మ॒త్స॒రో మ॒దః॑ ।

వృ॒షా తే॑ వృ॒ష్ట ఇ॒న్ధ్రా॒వ॒ణీ స॒హ॒స్ర॒సా॒త॒మః॑ ॥

82

(2) ఆ స॒స్తే॒గ॒స్త మ॒త్స॒రో వృ॒షా మ॒దో వ॒రే॒ణ్యః స॒హ॒వా॒గ్ం

ఇ॒న్ద్ర) సా॒స॒నిః పృ॒త॒నా॒షా॒శ॒మ॒ర్త్యః॑ ॥

83

(3) త్వం॑ హి భూ॒రః స॒ని॒తా చో॒ద॒యో మ॒ను॒షో ర॒థమ్॑ ।

స॒హ॒వాన్ ధ॒మ్య॒మ॒వ్ర॒త॒మో॒షః పా॒త్రం న శో॒చి॒షా॑ ॥

84

(4) ము॒షాయ॑ సూ॒ర్యం॑ క॒వే చ॒క్ర॒మీ॒శాన॑¹ ఓ॒జసా॑ ।

వ॒హ భు॒ష్ట్యా॒య వ॒ధం కు॒త్సం వా॒తస్యా॑¹త్యైః ॥

85

1. చక్ర మీశానః ఓజసా, (బ్రా.ప్ర.)

(5) శుష్మి¹ స్తమో² హి³ తే⁴ మదో⁵ ద్యుమ్ని⁶ స్తమ⁷ ఉత⁸ క్రతుః⁹ :

స్త్రుత¹ఘ్నా² పరి³వో⁴విదా⁵ మం⁶సీ⁷ష్ఠా⁸ ఆ⁹శ్వసా¹⁰తమః¹¹ :

88

(6) యదా¹ పూ²ర్వే³భ్యో⁴ జరి⁵తృ⁶భ్యో⁷ ఇ⁸స్త్ర⁹ మయ¹⁰ ఇవా¹¹పో¹² న తృ¹³ష్క¹⁴తే¹⁵ బి¹⁶ భూ¹⁷ధ¹⁸ :

తామను¹ త్వా² నివి³దం⁴ తో⁵హ⁶పీ⁷మి⁸ వి⁹ద్యా¹⁰మే¹¹షం¹² వృ¹³జనం¹⁴ జీ¹⁵రదా¹⁶నుమ్¹⁷ :

87

సూక్తము—175

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

(1,2) సీ॥ మదసాధనంబగు మదమును బుట్టించు నిష్ఠార్థముల నెల్ల నేపు నించు
స్పర్థను హెచ్చించు సర్వేంద్రియ ప్రీతిఁ గర మగునన్నంబుగా వెలుంగుఁ
బుట్టించు దశ శత పురుషుల శక్తిని గలిగించు నోర్పును వెలయఁజేయు
నరిసేన బెదిరించు నతిపూజ్య మగు మహాబలముల నే వేళఁ జాడుగొల్పు
గీ॥ నట్టి సోమరసంబెల్ల నమితభక్తి, సిద్ధముగఁ జేసియున్నాము బుద్ధిఁదలచి
వచ్చి నీవు మహేంద్రుఁడా : వలయుదాని, నాని మోదాంబునిధి నోలలాడవలదె : ॥

85

(3) క॥ కర్మలకు హానిఁజేయుచు, గర్మల నొనరింపనట్టి కఠనుల నెల్లన్
గర్వముతో దహియింపుము, కర్మిష్ఠా! పావకుండు కాష్టములవలెన్ ॥

86

1. తమఃఉత, 2. మంసీష్ఠా ఆశ్వ 3. జరితృభ్యః ఇంద్రమయః ఇవాపో (వ్రా. ప్ర.)

* ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రాను వాచములోని 168 వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (558వ పుట) చూడవగును. వ. గో. కృ.

1. ఆదరమున ననుప్రయోగ మనమంజనము కాన “నమితభక్తి” నని సవరింపఁబడినది. వ. గో. కృ.
2. వార్ధిలో నడఁగవలదె. (వ్రా. ప్ర. పా.) వార్ధిశబ్దప్రయోగము సరికాదు. “అడఁగవలదె” అనుటయు సమంజసముగా లేదు. కావునఁ బై విధముగా సవరింపఁవడినది. వ. గో. కృ.

- (4) క॥ నీవే : శూరుడ వగుదువు, నీవే : జనకాంక్షితముల నిచ్చుచు మరలన్
నీవే : ప్రేరేపింతువు, శ్రీ విలసిత కార్యములకు శ్రీహరి : నిన్నున్ ॥ 87
- (5) క॥ రవి రథ చక్రం జొక్కటి, కవి : హరియించితివి నీవు కావున మఱియుం
బవిచేత శుష్టుఁ జంపుచు, నవశక్తిం గుత్స మునికి నవ ధన మిడవే : ॥ 88
- గీ॥ సరససోమరసంబునఁ జక్కనైన, మదము జనియింప లేదఁటె : మాన్య : నీకు
నీ వానర్చెడు కార్యముల్ నిర్జరేశఁ, కీ ర్తికరములు గావఁటె : యార్తి హరి : ॥ 89
- క॥ ధనహయములఁ గల యింద్రుడఁ, ఘనశత్రుల సంహరింపఁ గల్గు ధనంబున్
వినయమున నొప్పు మాకుం, బనిఁగొని యొసంగంగ రాదె : పాక వినాశ : ॥ 90
- (6) ఉ॥ దప్పి జనించు వారలకుఁ దప్పక నీకులు తృప్తిజేయున
ట్లాప్పిద మైన పెద్దలకు నోలి సుఖంబులఁ జేసి యుంటివో
యొప్పులకుప్ప : మేమును నహో : యనునట్టులు నిన్ను వేడ మా
రెప్పక యన్నమున్ బలముఁ జేర్పవఁటె : హరి : మాకు నిచ్చులున్ ॥ 91

సూక్తమ్—176

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—అనుష్టుప్; 6 త్రిష్టుప్

- (1) మత్స్యీ¹ నో¹ వస్య¹ ఇష్టయ¹ ఇన్ద్రమిష్టో¹ పృథ్వా¹ విశ¹ ।

ఋ¹ఘా¹య¹మా¹ణ² ఇన్ద్ర¹సి శత్రు¹మ¹త్రి¹న విష్ట¹సి ॥

88

1. ఇష్టయకిఇన్ద్ర, 2. ఋఘాయ మాణిఇన్ద్రసి, (వ్రా.ప్ర.)

(2) తస్మిన్నా¹ పేశయా² గిరో³ య¹ ఏకశ్చర్షణీసామ్ ।

అసు స్వధా¹ యముష్యతే² యవం³ న చర్కషద్⁴ వృషా⁵ ॥

89

(3) యస్య¹ విశ్వాని² హస్తయోః³ పశ్చా⁴ క్షితీనాం⁵ వసు ।

స్పృశయస్వయో² అస్మద్రుద్ధి³ వ్యేవాళనిర్దహి ॥

90

(4) అసున్వంతం¹ సమం² జహి³ దూజాళం⁴ యో⁵ న తే⁶ మయః ।

అస్మభ్యమస్య¹ వేదనం² దద్ధి³ సూరిశ్చిదోహతే ॥

91

(5) ఆవో¹ యస్య² ద్విబర్హి³ సో⁴ కర్కేషు⁵ సానుషగసత్ ।

ఆజావిష్ట్రో¹ న్యేజ్జో² ప్రావో³ వాజేషు⁴ వాజినమ్ ॥

92

(6) యథా¹ పూర్వేభ్యో² జరితృభ్యో³ ఇన్ద్రో⁴ మయ⁵ ఇవాపో⁶ న తృష్యతే⁷ బభూథ ।

తామను¹ త్వా² నివిదం³ జోహవీమి⁴ విద్యామేషం⁵ వృజనం⁶ జీరదానుమ్ ॥

93

1. యకఏక, 2. స్పృశయస్వ యోకఅస్మ, 3. వద్ధి, 4. జరితృభ్యోఇన్ద్రోమయోఇవాపో, (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—176

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) క॥ అనయము సోమమః నీ వా, యనఘుండగు నింద్రదేవుఁ డలరుచు నిటకుం
జనువున వచ్చెడు విధముగ, నొనరించిన శత్రునాశ మొందెదవుగదే! ॥ 92
- (2) గీ॥ ఆత్మవిజ్ఞానులకు ముఖ్యుడైన హరిని, హవ్యవస్తువు లన్నియు నందు హరిని
సంస్తుతించినచో వాడు సంతసమున, యవలఁ బుట్టించునట్లులే యన్న మిడఁడె: ॥ 93
- (3) క॥ పంచవిధ జీవకోటికి, మించిన యాధార మౌ నమేయ ధనంబున్
బంచెడు కరములు కలిగిన, యంచద్ద రి శత్రువులను నడచునుగాదే! ॥ 94
- (4) క॥ ఘనసోమరసంబున ని,న్ననయముఁ బూజింపనట్టి యరులను నింద్రా :
పనిఁబూని చంపి వారల, ధనముం బూజ్యులకు నిచ్చి దాతవు కమ్మా! ॥ 95
- (5) గీ॥ సీసహాయంబుచేతనే వాసవుండు, దృప్తినొందుచునున్నాడు దేవరసమః
యట్టి బలవంతు నింద్రుని ననులమధ్య, నీవె కాపాడుచున్నావు నిశ్చయముగ ॥ 96
- (6) ఉ॥ దప్పి జనించు వారలను దప్పక నీకులు దృప్తిజేయున
ట్లాప్పిద మైన పెద్దలకు నోలి సుఖంబులు నేయుచుందు వో
యొప్పులకుప్పు! లోకము లహో! యను నట్టుల నిన్ను వేడ మా
రెప్పక మాకు నన్నమునుఁ జేర్చుచు నాయు వొసంగవే! దయన్ ॥ 97

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (556వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—177

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఆ చ॑ష్ట॒జి॒ప్రా వృ॒షభో॑ జనా॒వాం రాజా॑ కృ॒ష్టి॒నాం పు॒రుహూతా॑¹ ఇ॒న్ద్రః ।

స్తు॒తః శ్ర॑వ॒స్యన్న॒వసో॑వ మ॒ద్రిగ్మ॒త్త్వా హ॒రీ వృ॒షణా॑ యా॒హ్యర్వాజ్² ॥

93

(2) యే తే॑ వృ॒షణో॑ వృ॒షభా॑న² ఇ॒న్ద్రో బ్ర॒హ్మ॒యజో॑ వృ॒షరథా॑సో³ అ॒త్యాః ।

తాగ్⁴ ఆ తి॒ష్ఠ తే॒భిరా॑ యా॒హ్యర్వాజ్² హ॒వామహే॑ త్వా సు॒తః ఇ॒న్ద్రో సోమే॑ ॥

94

(3) ఆ తి॒ష్ఠ ర॒థం వృ॒షణం॑ వృ॒షా తే॑ సు॒తః సోమః॑ పరి॒షిక్తా॑ మధు॒ని ।

యౄ॒క్త్వా వృ॒షణ్యం॑ వృ॒షభ॑ క్షి॒తీనాం॑ హరి॒ణ్యం యాహి॑ ప్ర॒వతో॑వ మ॒ద్రిక్ ॥

95

(4) అ॒యం య॒జ్ఞో దే॒వయా॑⁶ అ॒యం మి॒యేధ॑ ఇ॒మా బ్ర॒హ్మ॒జ్ఞాయమి॑న్ద్రో సోమః॑ ।

స్తే॒ర్జం బ॒ర్హిరా॑ తు శక్ర॑ ప్ర॒యాహి॑ పి॒తా వి॒షద్య॑ ని ము॒చా హ॒రీ ఇ॒మా ॥

96

1. పురుహూతకన్ద్రః, 2. వృషభా నకన్ద్రః, 3. సోమకన్ద్రః, 4. తాగ్⁴ అ, 5. సుతకన్ద్రః, 6. దేవయా⁶ అయం

మియేధకన్ద్రః, 7. హరీకన్ద్రః. (వ్రా.ప్ర.)

(5) ఓ సుష్టుత¹ ఇన్ద్రో యాహ్మర్వాజువ బ్రహ్మణీ మాన్యస్య కారోః ।

విద్యామ వస్త్రోరవసా గృణన్తో విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

98

సూక్తము—177

ఋషి—అగస్త్యుఁడు *

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) సీ॥ మానవాళికి ధనదానాదు లందించి ప్రీతి నొనర్చుచుఁ బెరుగువాఁడు
జనసంఘమున కెల్ల సర్వము నందించి వివిధార్థముల నెఱవేర్చువాఁడు
మనుజుల ప్రభువని ఘనకీర్తిఁ దాఁబొంది యన్ని స్థలంబుల నమరువాఁడు
నుల్లము రంజిల్ల నెల్లరుఁ దెలియంగఁ పురుహూతుఁ డనుపేరుఁ బొందువాఁడు
గీ॥ నై న నింద్రుఁడు మే మిచ్చు హవ్యములను, బుచ్చుకొని మమ్ము రక్షింపఁ బూర్ణయౌవ
నంబు గల్గిన హయముల డంబు మీరఁ, బూన్పు నరదంబుపై వచ్చుఁ బూర్ణమతిని॥ 98
- (2) గీ॥ మంచి యౌవన హయముల మంత్ర శక్తిఁ, బూన్పుఁబడినట్టి రథముపైఁ బూజ్యుఁ యెక్కి-
నీవు మా కభిముఖముగ నిశ్చయాత్మ్యవచ్చి సోమ రసంబును బుచ్చుకొనుము: ॥ 99
- (3) గీ॥ యౌవనాశ్వములం గల్గి యభిమతముల, నిచ్చు రథ మెక్కి- రావఁటే: యింద్ర! నీవు
నీకుఁ ప్రీతినిఁ బుట్టించు నిఖిలమైన, సోమరస మిచ్చటనె యుండెఁజూడ రమ్ము: ॥ 100
- (4) క॥ ఈ నవనము సంప్రీతిన్, నీ సముల కొనర్పఁబడెను నీకయి ఋజు ద
ర్భాసనసోమహవిస్ఫుల, వాసవుఁడా! యివఁటఁ బొందువఱిచితిమిగదా: ॥ 101
- (5) గీ॥ మత్కృతంబగు నుతి తతి మాన్య: వినుచు, మాకు నభిముఖముగ వచ్చి మంత్రములను
నాలకింపుచు నన్న చిరాయువులను, నొసంగ రాదఁటే: బలముతో నోయి: యింద్ర! ॥ 102

1. సుష్టుతకఇన్ద్రో. (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 168వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

పూక్తమ్—178

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) యద్ద స్యా¹ త¹ ఇన్ద్రో క్రుష్టిర² స్తీ యయా³ ఐభూథ³ జరితృభ్య² ఊతి¹ ।మా నః కామం మహాయన్తమా⁴ ధగ్విశ్వా³ తే³ అశ్వాం పర్యాప⁴ ఆయోః ॥

99

(2) న ఘా రాజేన్ద్రో⁵ ఆ దభవ్నో⁶ యా మ స్వసారా కృణవన్త⁷ యోనా⁸ ।ఆవశ్చిదన్తై సుతుకా⁶ అవేషన్ గమన్త⁹ ఇన్ద్రోః సఖ్యా వయశ్చ ॥

100

() జేతా సృభిరిన్ద్రోః¹⁰ పృథ్వు ఊరః శ్రోతా హవం నాధమానస్య కారోః¹¹ ।ప్రథర్ద్రా రథం దాకుష¹² ఉపాక ఉద్యవ్తా¹³ గిరో యది చ త్మనా భూత్ ॥

101

(4) ఏవా సృభిరిన్ద్రోః¹⁴ మశ్రవస్మా ప్రఖదః పృక్షో¹⁵ అభి మిత్రితో భూత్ ।సమర్క¹⁶ ఇషః ప్రవతే¹⁷ వివాది సత్రాకరో¹⁸ యజమానస్య శంపః ॥

102

1. తకఇన్ద్రో, 2. జరితృభ్యః ఊతి, 3. తేకాశ్వాం, 4. పర్యాపకాయోః, 5. రాజేన్ద్రోః, 6. సుతుకాః అవేషన్ గమన్తక

ఇన్ద్రోః, 7. దాకుషఉపాకఉద్య, 8. పృక్షోః అభి, 9. సమర్కః ఇషః, (ప్రా.ప్ర.)

(5) త్వయా వయం మమవన్నిష్ఠ్య శత్రూనభిష్యామ మహతో మన్యమానాన్ ।

త్వం త్రాతా త్వము నో వృధే భూర్విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

103

సూక్తము 178

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) చ॥ నిను నుతియించు వారలకు నీవు కుభంబులఁ గూర్పు వాడ వం
చనయముఁ గల్గు కీర్తి భువి నంతట వెల్గుచు నుండెఁగాన నో
ఘనహయః మాకుఁగూడ నతిగౌరవముం గలిగించుచుండి స
జ్జనుఁడు లభింప నర్హమగుసంపద నీయుము పాకనాశకాః ॥

103

(2) గీ॥ అక్క చెల్లెండ్రవలె నుండు నహము రాత్రి, కాలము నెఱిగి వారల కార్యములను
జేయఁ దోడ్పడు నింద్రుఁ డమేయమహిమఁ, గర్మలఁ జెఱుపకుండెడుఁగాతఁ బ్రీతి॥

104

క॥ బలహేతుక మగు హవ్యము, బలభేదినఁ దృప్తిపఱచి పరమ ముదంబుం
గలిగించి మాకు సఖులకు, లలితాన్నంబిచ్చుఁ దాఁ దొలంగక యెప్పుడున్ ॥

105

(3) ఉ॥ అంచిత విక్రమంబున మహాసమరవ్రతదీక్ష నెల్లఁ బో
షించెడి సన్మరుత్తులనుఁ జేరుచు దుర్మద వైరి భూములం
బొంచి మదించి మించు నరిభూపతులం బరిమార్చి ప్రీతి నా
లించుచు మంత్రవాక్కుల భఱిఁ యన రాఁడఁటె! శక్రుఁడెతయున్ ॥

106

క॥ ఎప్పుడు శక్రుఁడు నుతులం, దప్పక వినఁగలువాఁడో! తాను గరుణతో
నప్పుడె హవ్యంబులతో, నొప్పెడు గృహములకు రథము నొనరఁగఁద్రోలున్ ॥

107

(4) చ॥ సవనముఁ జేయు మానవులు చాలఁగ నిచ్చెడి హవ్యరూపమున్
వివిధవిధంబులం దినుచు వెంపరులై చరియించువైరులం
బిఁగిని కొట్టి చంపుచును బాకహరుండు విశేషదీర్ఘసం
స్తవముల వెల్గు యాగముల శాలలకుం జనుదెంచునేగదా! ॥

108

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (5) చ॥ ధనవతిః నీ సహాయమున ధన్యులమై మహనీయశత్రులం
బనిగొని సంహరింపగల ధాగ్యము చేతులుబిందె మాకు నీ
వనయము రక్షకుండవు మహాత్మాడ వాడువు పాకరాసనాః
ధనము బలంబు నన్నమును దద్ద నొసంగుముః మానవాకికిన్॥

109

సూక్తమ్—179

ఋషిః—1-2 లోపాముద్రా, 3-4 అగస్త్యో మైత్రావరుణిః,

5-6 అగస్త్యశిష్యో బ్రహ్మచారి

దేవతా—రతిః

ఛందః—త్రిష్టుప్, 5 బృహతి

- (1) పూర్వీరహం శరదః శశ్రమాణా దోషా వస్తోరుషసో జరయన్తిః ।

మీనాతి శ్రియం జరిమా తనూనామవ్యూ ను వత్సీర్వృషచో జగమ్యుః ॥

104

- (2) యే చిద్ధి పూర్వో మితసాప ఆసన్ త్వాకం దేవేభిరవదన్తుతాని ।

తే చిదవానర్తుహ్యన్తమాప్తుః సమూ ను వత్సీర్వృషభిర్గమ్యుః ॥

105

- (3) న పృషా క్రాన్తం యదవన్తి దేవా విశ్వా² ఇత్ స్పృధో అభ్యశ్నవావః ।

జయావేదత్ర శతనీళమాజిం యత్ సమజ్ఞా మిథునావభ్యజావ ॥

106

1. పూర్వః మితసాప ఆసన్, 2. విశ్వా ఇత్ స్పృధో అభ్య, (ద్రా.ప్ర.)

(4) నదస్య నూ రుధతః కామా¹ ఆగన్నిత ఆజాతో అమృతః కుతశ్చిత్ ,

లోపాముద్రా వృషణం నీ రిజాతి ధీరమధీరా ధయతి శ్వసన్తమ్ ॥

197

(5) ఇమం ను సోమమన్తితో హృత్పు పీతమువ బ్రువే ,

యత్ సీమాగళ్ళకృమా తత్ ను మృకతు పులుకామో హి మర్త్యః ॥

198

(6) అగస్త్యః ఖనమానః ఖనితైః ప్రజామపత్వం బలమిచ్చమానః ,

ఉభౌ వద్ధావృషిరుగ్రః పుషోష సత్యా దేవేష్వాశిషో జగామ ॥

199

సూక్తము—179

ఋషి—1-2 లోపాముద్ర 3-4 మైత్రావరుణుడైన యగస్త్యుడు

5-6 అగస్త్య శిష్యుడైన బ్రహ్మచారి†

దేవత—రతి†

(1) శా॥ లోపాముద్ర యటంచు న న్ననెదరే లోపంబు లేదయ్యె వే

ల్చాపం బెక్కుదినాలు నీదయిన శుశ్రూషాదులన్జేసి త

త్తాధిక్యముచేత వృద్ధ నయితిన్ ధర్మంబు పాలింపవే!

యోపి శ్రీలను భర్త లొందుదురుగా యాతిప్రదానగస్త్యుడాః ॥

110

1. కామఃఆగన్నితః ఆజాతోఅమృతః. (ప్రా ప్ర.)

† సంస్కృతమూల ప్రతుల ననుసరించి యీ ఋషులను బేర్కొనుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు తమ యాంధ్రానువాద గ్రంథము వ్రాతప్రతిలో, ప్రథమ మండలము 2వ సంపుటము 191వ పుటలో నీ 179వ సూక్తమునకు ఋషి అగస్త్య శిష్యుడుగాఁ బేర్కొనుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టికల 15b సంపుటములో ఋషులను లోపాముద్ర అగస్త్యులుగాఁ బ్రాసరి. కాని పద్యములలో 1-2 ఋగనువాదపద్యములు లోపాముద్ర అగస్త్యు నుద్దేశించి పలికినవిగను, 3-4 ఋక్కుల కనువాద పద్యములు లోపాముద్ర నుద్దేశించి అగస్త్యుడు పల్కినట్లుగను, 5-6 ఋక్కుల కనువాదపద్యములు అగస్త్య మహర్షి శిష్యుడు పల్కినట్లుగను వ్రాయఁబడినవి. ఈ పద్యములు సాయన భాష్యము ననుసరించి యనువాదము చేయఁబడినవి. (అగస్త్య ఋషి విశేషములకై యాంధ్రానువాదము 166వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.) దేవత

- (2) చ॥ అతిఘనులై న మౌనివరులందరు బ్రహ్మను దాము దేవతా
ప్రతతులతోడఁ బిల్చుచు స్వపత్నులఁగూడరె! వారి బ్రహ్మ న
ద్వితములు రూపుమానెనఁబె! వారల రీతి నగ స్త్య! నీవు న
స్పృతిదయతోడఁ జేకొనుచు నందుము సంగమసౌఖ్యసంపదన్ ॥ 111
- (3) చ॥ మనకుఁగలట్టి వైరుల నమానుషశక్తిని సంహరించుచున్
మనకు నభీష్టసంపదల మానుగ నిత్తురు దేవతోత్తముల్
కనుక సువత్సీ! బ్రహ్మగతకర్మములం జరిపించియుంటచే
మనము జయింపఁగలుగుదుము మానిని! భోగ సుఖంబులన్నియున్ ॥ 112
- గీ॥ ఈ ప్రపంచమందు నీ సుఖభోగసంబంధ బంధకంబు పరిధవిల్లు
నట్టివిధము నడపు మతియోగ్యమిథునాను, రాగమే ప్రధానభాగమగును ॥ 113
- (4) ఉ॥ నీమము నల్పుచున్న నను నిర్భరకాముఁడు చేరె నప్పుడే
రామ! భవత్సహాయమున రమ్యవసంత ఋతుక్రమంబునన్
గామము హెచ్చుగాఁ బెరిగి కారయఁ బెట్టుచునుండె నన్ను న
త్కామిని! మత్సహాయమును గ్రగన్ననఁ గోరుచు నుంటివే కదా! ॥ 114
- (5) గీ॥ గురుని దత్పత్నియొక్కయుఁ గూర్మిపలుకు, లాలకించుటచే మాకు నంటె నఘము
కరము కామము గలవారు నరులుకాన, వేడుచున్నాము సోమము వేడ్క మీర ॥ 115

యీ సూక్తమునకు “రతి” యని వ్రాతప్రతిలోఁ బేర్కొనఁబడినను 15b సంఖ్యగల సంపుటములో శ్రీ నేమానివారు “రతి” (ఆనందము) అని స్వయముగా వ్రాసిరి. సాయనాదుల భాష్యముల ననుసరించి యాలోచించిన నీ సూక్తము వేదసూక్తము కానేరదు. లోపాముద్రాగస్త్యాగస్త్యశిష్యుల సంభాషణమున్న ఋక్కులు “రతి” ప్రసక్తికలవైనను నానంద పూర్వకములైనను బొరుషేయములే యగును. కావున నీ ఋక్కుల కీ భాష్యార్థమే చెప్పినచో నివి యసలు వేదఋక్కులు కానేరవు. ప్రక్షిప్తములు కానోవును. ఇది వేదసూక్తమే యనియు నీ ఋక్కులు వేదములోనివే యనియు మనమామోదింప నెంచినయెడల వీనికి విశిష్టమైన వేరే యర్థము చెప్పవలసియున్నది. ఇవి వేద ఋక్కులని భావించి వీని విశిష్టార్థమును బ్రత్యేకముగాఁ బద్యములుగా విరచించి యర్థాంతరముగా నిచ్చుచున్నాను. సాయనాదుల భాష్యములు కేవల లౌకిక సంస్కృత వాఙ్మయములోని కథలు గాథల ప్రభావములతో నప్రామాణికములై యనాలోచితముగ నవతరించినవి. ఈ సూక్తమందలి యారు ఋక్కులకు విభిన్న ఆర్షవిజ్ఞాన దృక్పథములలో నొక దృక్పథముతోనే నీ యర్థాంతరాంధ్రానువాద పద్యములు రచించితిని. ఈ 179 సూక్తమునకు ఋషి అగస్త్యుఁ డనువాఁడే. కాని దేవతలు లోపాముద్రాగస్త్య రూప మయిన “ప్రకృతి”. ఈ విషయమును బాతక పరిశోధకులు గుర్తింపవలయును. వ.గో.కృ.

- (6) చ॥ ఘన ఫల సాధకంబు లగు కర్మలతోడ నిజేష్టసిద్ధులం
గనుఁగొనుచుండి బ్రహ్మమును గాంచుచు నున్న నగ స్త్యమౌని కా
ఘన మగు పుత్రసంతతిని గాంచుచు సంస్కృతిలోలబ్ధియై
తనరి తపస్సుఁ జేసి చరితార్థుఁడు కాడఁటె! తుష్టి నొందుచున్ ॥

116

అర్ధాంతర పద్యములు

- (1) †సీ॥ హృద్యమై వంద్యమౌ నీ శరదృతువునఁ బూర్వాహ్ణము నుషస్సుఁ బొలుపు పోవ
దోషయుక్తం బొచు దుర్దినమ్ముగ మీరఁ బ్రకృతి శోభలు తూరుపారినట్లు
గోచరం బగునెడ గో దంపతులు తమ సంతతిఁ బెంచి విశాల సృష్టి
సుఖశుభమయముగ జీద్రరాహిత్యమ్ముగను శోభలీనెడు కాంతి గ్రాల
గీ॥ లోపమున నముద్రితమయి లోప రహిత, దివ్యదేవి నగస్త్రుఁడు భవ్యగతుల
జడత లేకుండఁ గానాడి జగమునందు, గోధనంబులఁ బెంచుత గూఢతమెయి ॥ 117
- (2) †గీ॥ అన్ని ఋతువుల దేవత లఖిలగతులఁ, దరతమ విభేదములు లేక తనర సమత
సహజ ఋతు కాల మట్టులు సర్వ సృష్టి, జ్ఞానమయ మౌచు శర్థిలుఁ గాతః జగతిః ॥ 118
- (3) †గీ॥ విశ్వదేవత లెల్లరు విమల విపుల, శక్తి పుంజాల ఋగ్యజు స్సామములను
జయము కై నేసి యమృతంపుశాంతి నొంద, మిథునములఁ గాచుఁగాక నమేయ విధిగ ॥ 119
- (4) †చ॥ నదులకు మూలమైన యల నల్లని మజ్జుల గుంపు తెంతయున్
దుచిగతిఁ జేరు నా వివిధ తోయభు లాకరమై జనించు నా
సదమల మైన రీతిఁ దమ సంతతిగాఁగను దామె యౌచు నే
విధి నయినన్ జనించు నటు విశ్వము వెల్గును వెల్గు వెల్గులై ॥ 120
- (5) †గీ॥ పొందుచున్ సూర్య కాంతిని జందమామ, చంద్రు నమృతశక్తి రవి యతంద్ర గతిని
బీల్చి జ్వాజ్వల్య మానతఁ బెంపు నొందుఁబాతి నల్లి బిల్లిగ సృష్టి వరలుఁగాక : ॥ 121
- (6) †గీ॥ గురు వగస్త్రుండు దేవుఁడగును నగస్త్రుఁ, డయులోప మెనయకయె యణువయినను
దివ్య దేవి యలరఁగఁ బ్రదీప్త మగుచు, నమృతమయ మౌచు మృత మయ్య నలరు సృష్టి ॥ 122
- †గీ॥ సృష్టి కార్య మెంత ఋతముమై వెల్గునో, విశ్వ సృష్టి రీతి వెల్గునటై :
పాపము నణియింప నాపుణ్యవిమలము, మిగులునట్లు సత్తు మిగుల వెల్గు ॥ 123

† చయితః—వాగ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రపూర్ణ.”

అనువాకః—24, సూక్తమ్—180

ఋషిః—1-10 అగస్త్యో మైత్రావరణః

దేవతా—అశ్వినౌ

చందః—త్రిష్టప్

(1) యు॒వో ర॒జాం॑సి సు॒యమా॑సో¹ అ॒శ్వా ర॒థో యద్ వాం ప॒ర్యర్థాం॑సి దీ॒యత్ ।

హీ॒రణ్య॑యా వాం ప॒వయః॑ ప్ర॒షాపా॑న్ మ॒ధ్వః పి॒బన్తా² ఉ॒షసః॑ స॒చేథే॑ ॥

110

(2) యు॒వమ॑త్త్య॒స్యావ॑ నక్ష॒థో యద్ వి॑ప॒త్తనో॑ స॒ర్యస్య॑ ప్ర॒యజ్యోః॑ ।

స్వ॒సా యద్ వాం వి॒శ్వగూ॑ర్తీ భ॒రాతి॑ వా॒జాయే॑ద్దే మ॒ధుపా॑వి॒షే చ॑ ॥

111

(3) యు॒వం ప॒యః³ ఉ॒స్రియా॑యామ॒ధత్తం॑ స॒క్వమా॑యామ॒వ పూ॑ర్వ్యం గోః ।

అ॒న్తర్యద్ వని॑నో వామృ॒తహ్నా॑ హ్వ॒రో న శు॑చి॒ర్యజితే॑ హ॒విష్మాన్॑ ॥

112

(4) యు॒వం హా పు॒ర్ణం మ॒ధుమ॑న్తమ॒త్రయే॑ సపో న జ్ఞోదో॑క॒వృణీత॑మే॒షే ।

తద్ వాం న॒రావ॑శ్వి॒నా స॒శ్వ⁴ఇ॒ష్టి ర॒థ్యేవ॑ చ॒క్రా వ్రతి॑ య॒న్తి మ॒ధ్వః ॥

113

- (5) ఆ వాంఛనాయ వప్యనీయ దస్రా గోరహేణ తౌగ్ర్యో న జిప్రిః ।

అనః ఖేణీ సచతే మహినా వాంఛాన్తో వామక్షరంహసో యజత్రా ॥

114

- (6) ని యద్ యవేథే నియుతః సుదానూ ఉప స్వధాభిః సృజతః పురందిమ్ ।

ప్రేషద్ వేషద్ వాతో న సూరిా మహే దదే సుద్రతో న వాజమ్ ॥

115

- (7) వయం చిద్ధి వాం జితారః సత్యా విషన్యామహే వి పణ్తిరావాన్ ।

ఆధా చిద్ధి ష్మోన్యానానన్యా పాథో హి ష్మో పృషణాపన్తిదేవమ్ ॥

116

- (8) యువాం చిద్ధి ష్మోన్యానానన్యా ద్యూన్ విరుద్రస్య ప్రప్రవణస్య సాతౌ ।

అగస్త్యో నరాం సృషు ప్రశస్తః కారాధునీవ చితయత్ సహస్రైః ॥

117

- (9) ప్ర యద్ వహేథే మహినా రథస్య ప్ర స్పన్ద్రా యద్ వో మసుక్షో న హోతా ।

ధత్తం సూరిభ్యో ఉత వా స్వశ్వ్యం నాసత్యా రయిషాచః స్యామ ॥

118

1. సుదానూఉప 2. సూరిభ్యోఉతవా (ప్రా.ప్ర.)

(10) తం వాం రథం వయమద్యా హువేమ స్తోమైరశ్వినా సువితాయ నవ్యమ్ ।

అరిష్టనేమిం పరి ద్యామియానం విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

119

అనువాకము—24, సూక్తము—180

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అశ్వినదేవతలు

(1) చ॥ స్థిరముగ మీ రథంబు ప్రతిసీమకుఁ ద్రిప్పినయప్పు డశ్వముల్
కరము చరించు నెల్లెడలఁ గాంచన శోభిత యాన నేములున్
వరముల నిచ్చుచున్నవి విభాసితసోమముఁ ద్రావరారఁపేఁ
వరమతులాశః యజ్ఞముల వాటిక లందినఁ గోరి హవ్యమున్ ॥

124

(2,3) పీ॥ అంతట నేవేళ నరుగు మీ యానంబు యాగంబునకు ముందె సాగుచుండుఁ
యజమానులకు హిత మర్పించు మీ బండి చిత్రవిచిత్రమై చెలఁగుచుండుఁ
మీ స్వస్థకల్యాంబ మీ రాకకై ప్రభాతంబును జేయుచుఁ దనరుచుండుఁ
యాగంబులంజేయు యజమాన గణమెల్ల నన్నార్థమై మిమ్ము నడుగుచుండుఁ
గీ॥ గోవునందుఁ బయస్సులు కొడువలేక, వెలుగునట్టులు చేయరే! వేల్పులారఁ
గొడ్డు గోవునకుంగూడఁ గొదవలేని, శీరముల్ కల్గఁజేయరే! వీరులారఁ ॥

125

క॥ తమమధ్య నుండు చోరుని, సమవృక్షములన్నికాచు సరసను హవ్య
క్రమమునఁ బరుశుద్ధుండై, నమరెడుమానవుఁడు మమ్ము నర్పింపఁడొకో! ॥

126

1. సూరిభ్యశ్శతవా. (వ్రా.వ్ర.)

* ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166 వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (556 వ పుట) చూడవగును. ప.గో.కృ.

- (4) గీ॥ ఉష్ణముగ నున్న పృథమును నుడుకుచున్న, ఊరముల నీటివలె మీరుచేసి యత్రి
కిచ్చినారలు నరులార!¹ యిద్దవహ్ని, వ్రేల్వఁగాఁబడె సోమము వెలయుచుండె ॥ 127
- (5) చ॥ జరను గృశించు భుజ్యముని చాడ్చున మిమ్ముల యజ్ఞభూమికిన్
బిరబిర రమ్మటంచుఁ గడుఁబిల్చుచునుంటిమి ద్రసులార! మీ
పరమకృపావిశేషమున భాసిలుచుండు దివంబు భూమియున్
స్థిరముగనుండుఁగాక! మునిజీర్ణ శరీరము నొందుచుండినన్ ॥ 128
- (6) చ॥ ఘనహయముల్ రథంబునకుఁ గట్టినయప్పుడు భూమియంతయున్
గననగు నన్నవంతుఁడగు కర్మకరుండు వ్రతార్థియౌచు మి
మ్మనయము వాయు చందమున నత్యధికంబుగఁదృప్తిఁజేసి మీ
యనుమతి నన్నమున్ బలము నందుచు నుండఁడె! యశ్వదేవతల్! ॥ 129
- (7) క॥ నిజమగుఫలముంబొందఁగ, భజియించుచునుంటి మిమ్ముఁ బావనులారా!
నిజమగు సోమము గలదిట, భజియింపుఁడు దాని మీరు పరమప్రీతిన్ ॥ 130
- (8) గీ॥ కర్మనిర్వాహకమనుష్యగణములో న,గన్ముఁ డుదకప్రసాదము గనఁగఁగోరి
శంఖనాదమువలె మిమ్ము సంస్తవముల, హెచ్చరించుచునున్నాఁడు మెచ్చఁడతని ॥ 131
- (9,10) సీ॥ స్వర్గంబునకుఁ బోవ సాధకంబగునట్టి యిష్టిభారము వహియించువారు :
యాగంబునకు వచ్చి యది సాగనీయని యంతరాయంబుల నడుచువారు :
యాగంబు లన్నియు సాగినవెంటనే వివిధహోతలమాట్కి వెడలువారు :
నుతియించువారికి నతిఫలంబుల నశ్వసముదాయము నొసఁగఁజాలువార
గీ॥ లై న మిమ్ముల మీ రథ మతిపవిత్ర, యజ్ఞశాలకుఁ గొనితేర నధికభక్తి
సంస్తవంబులఁ జేయుచు సరసులార!, యన్నబలముల నాయువు నందఁగలము ॥ 132

1. ఇక్కడ “నరులార!” అన్నదాని తరువాత వ్రాతప్రతిలో (2వ. సంపుటము. 195 పుట.) బ్రాతెల్లలో (కర్మ నిర్వాకులార!) అని వ్రాయఁబడి యున్నది. “కిచ్చినారలు కర్మనిర్వాకులార!” అని పాఠము గ్రహించుచో యతిభంగ మగును. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—181

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) కచ ప్రేష్ఠావిహం రయితాసుధ్వర్యస్తా యదున్నినీథో ఆపామ్ ।

అయం వాం యజ్ఞో¹ అకృత ప్రశస్తి² వసుధితీ³ అవితారా జనానామ్ ॥

120

(2) ఆ వామత్వాసః శుచయః పయస్సా వాతరంహసో దివ్యాసో³ ఆత్మాః ।మనోజువో వృషణో⁴ వీతశృష్టా⁴ ఏహ స్వరాజో అశ్వినౌ ఏహమ్తు ॥

121

(3) ఆ వాం రథోవనిర్న్వ ప్రవత్వాన్ త్స్పప్రవస్తురః సునితాయ గమ్యాః ।

వృష్టః స్థాతారా మనసో జవీయానహంభూర్వో యజతో⁵ ధిష్ఠ్యా యః ॥

122

(4) ఇహేహ జాతా సమవాచకీతామరేపసా తన్వాః నామభిః నైవః ।

జిష్ఠర్వామన్యః సుమఖన్య సూరిర్దివో⁵ అన్యః సుభగః పుత్ర⁶ ఊహే ॥

123

1. యజ్ఞోఅకృత, 2. వసుధితీఅవితారా, 3. దివ్యాసోఅత్మాః, 4. వీతశృష్టాఏహస్వరాజో, 5. సూరిర్దివోఅన్యః,

6. పుత్రఊహే. (బ్రా.ప్ర.)

(5) ప్ర వాం నిచేరుః క్షహో వశాగ్¹ అను పిశజ్జరూపః సదనాని గమ్యః ।

హరీ² అన్యన్య పీవయన్త వాజైర్మత్రా రణాన్యశ్వినా వి ఘోషైః ॥

124

(6) ప్ర వాం శరద్వాన్ వృషభో న నిష్టాత్ పూర్వీరిషశ్చరతి మధ్య³ ఇష్టన్ ।

పివైరన్యన్య పీవయన్త వాజైర్వేషన్తిరూర్ధ్వ సద్యో⁴ న ఆగుః ॥

125

(7) అస్మి వాం శ్థవిరా వేదసా గీర్వాణే⁵ అశ్వినా త్రేతా క్షరన్తి ।

ఉపస్తుతావతం నాథమానం యామన్నయామచ్ఛృణుతం హవం యే ॥

126

(8) ఉత స్యా వాం రుశతో వప్ససో గీత్రిబర్హిషి సదసి పిన్వతే⁵ వృన్ ।

వృషా వాం యేహో వృషణా పీపాయ గోర్న సేతే మనుషో దశస్యన్ ॥

(9) యువాం పూషేవాశ్వినా పురంధిరగ్నిముషాం న జరతే హవిష్మాన్ ।

హువే యద్ వాం పరివస్యా గృణానో విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

128

1. వశాగ్¹ అను, 2. హరీ² అన్యన్య, 3. మధ్య³ ఇష్టన్, 4. సద్యో⁴, 5. గీర్వాణే⁵ అశ్వినా, (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—181

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అగ్నిదేవతలు

- (1) క॥ ఎప్పుడు కృష్ణ్యదకంబుల, నొప్పుగ మాకీయగలరొ! యో ఘనులారా:
యప్పుడె మాకన్నంబుం, దప్పక కలుగదె! సమస్తధారుణి యంతన్ ॥ 133
- క॥ మిక్కిలి ప్రియమగు వారలు.చక్కగ సవనాంతములను జరిపెడువారల్
నిక్కముగ ధనమునిచ్చుచు, నెక్కుడు రక్షణలు దప్రులెంతయు మాకున్ ॥ 134
- (2) చ॥ అతిశుచిభావముంగలిగి యత్యధికంబగు వృష్టివారులన్
సతతముద్రాగి యౌవనపు సంపద నెంతయుఁ బొంది వాత స
ద్గతివలె నుండువేగమును గాంచుచు నాకపదంబుఁబొందుచున్
మతివలెఁబోవు మీ హరులు మానుగ మిమ్ములఁ దెచ్చుదేవతల్ ॥ 135
- (3) ఉ॥ ఉన్నతమైన దేశమున నుండెడు వారు రాధాధివాసులై
సన్నుతిఁ గన్నవారలగు చక్కనియత్కుల యౌవనాధ్యమై
నెన్నికగల్గి వేగమున నెంతయు మాససమున్ జయించు నా
తిన్నని యాన మిచ్చటకుఁ దీసుకవచ్చునుగాక! మిమ్ములన్ ॥ 136
- (4) గీ॥ అంతరిక్షదివంబుల నాశ్రయించి, స్వప్రభావంబుచే వెల్లి సరసులైన
సూర్యచంద్రులుగానుండి శోభఁగాంచు.నవ్వీదేవత లిటువుర నాశ్రయింతు ॥ 137
- ఉ॥ ఇరువురియందు నొక్కరుఁ డహీననిశాపతియొషధీతతుల్
మెరవెడుసల్లుచేసి కడు మేలగు లోకము నేలుచుండె నిం
కిరువురిలోవ వేరొక్క డహీనదివాపతి నైఁక ఘృష్టలం
బరవుచు నన్నెవై పులకుఁ బాలనఁ జేయుచునుండె లోకమున్ ॥ 138

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట.) చూడవగును. ప.గో.కృ.

- (5,6) సీ॥ అశ్వద్వయంబులో నన్యఁడు పచ్చని యానంబుపై నెక్కి యరుగుఁగాక;
 నశ్వద్వయంబులో నన్యని యశ్వశి యన్నస్తుతులఁ దృప్తి నందుఁగాక;
 నశ్వద్వయంబులో నన్యఁడు శారద చంద్రుడై తృప్తి నొనంగుఁగాక;
 నశ్వద్వయంబులో నన్యఁ డింద్రునిఁబోలి శత్రు సంఘంబులఁ జంపుఁగాక;
 గీ॥ నందులో వాడె హవ్యంబు నందఁదలఁచి, సస్యవృద్ధినిఁ జేయంగఁ జాలుఁగాక;
 నన్యఁ డగు సూర్యదేవుఁ డత్యాదరమున. సరస నదులను బుట్టించి జనునుగాక: ॥

139

- (7) చ॥ స్థిరముగ మీ యనుగ్రహముఁ జెందుటకై ఘన వేద వాక్కులం
 గరము నుతించుచుంటి మిముఁ గాన విధాతృసమానులార! మీ
 రిక్షపురు మాకుఁ దృప్తిఁ గలిఁగింపుఁడు మీరలు పచ్చనప్పుడున్
 బిరబిరఁ బోవునప్పుడును బిల్పు వినుండు: దయాస్వరూపులై ॥

140

- (8) చ॥ త్రివిధముగా నమర్చఁబడు చివ్యకుశంబుల నొప్పు నిష్టులన్
 స్తవములఁ బొందు యాజ్ఞికుల సత్య వదస్సులు తుష్టి నిచ్చెడున్
 నవ జల మిచ్చు వారిదము నవ్యజలంబు లొనంగుచుండి గో
 వివరము మాట్కి మా కిపుడు వేయి విధంబులఁ దృప్తిఁ జేయతన్ ॥

141

- (9) గీ॥ అగ్న్యౌషస్సులవలె మిమ్ము నాదరించి, పూజ లొనరించుచున్నారు పుణ్యమతులు
 మిమ్ము నుతియించు వార లమేయబలము, నన్నమును బొందెదరుగాక! సతిశయించి ॥

142

సూక్తమ్—182

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—జగతీ; 6.8 త్రిష్టుప్.

- (1) అ॒భూ॒ది॒దం॒ న॒య॒న॒మో॒ ఘ॒ భూ॒ష॒తా॒ ర॒థో॒ వృ॒ష॒జ్ఞాన్ మద॒తా మనీ॒షి॒ణః ।

ధి॒యం॒జి॒న్వా ధి॒ష్ఠ్యా॒ వి॒శ్వ॒శా॒వ॒సూ ది॒వో న॒పా॒తా సు॒కృ॒తే శుచి॒వ్రతా ॥

129

(2) ఇన్ద్రోతమా హి దిష్ట్యా మరుత్తమా దస్రా దంసిష్ఠా రథ్యా రథీతమా ।

హ్వాన్తం రథం పహేథే మధ్వ¹ ఆచితం తేన దాశ్వాన్సముప యాథో² అశ్వినా ॥ 130

(3) కిమత్ర దస్రా కృణాథః కిమాసాథే జనో యః కశ్చిదహవిర్యహీయతే ।

అతి క్రమిష్టం జారతం పణేరసుం జ్యోతిర్విప్రాయ కృణాతం పచస్యనే ॥ 131

(4) జమ్భయతషభితో రాయతః శనో హతం మృధో విదధుస్తాన్యశ్వినా ।

వాచంవాచం జరితూ రత్నినీం కృతముఖా శంసం నాసత్యావతం మమ ॥ 132

(5) యువమేతం చక్రభుః సిన్ధుః ప్లవమాత్మన్వన్తం పక్షిణం తౌగ్ర్యాయకమ్ ।

యేన దేవత్రా మనసా నిరూహభు సువప్తసి పేతభుః క్షోదసో మహాః ॥ 133

(6) అవవిధం తౌగ్ర్యమవ్వన్తం నరనాఋతే తమసి ప్రవిధమ్ ।

చతస్రో నావో జరలన్య జషా⁴ ఉదశ్వినామిషితాః పారయన్తి ॥ 134

(7) కః స్విద్ వృక్షో నిష్ఠితో మధ్యే¹ అర్హస్యో యం తౌగ్ర్యో నాధితః పర్యషన్యజత్ ,

పర్ణా మృగన్య పతరోరివారభ² ఉదశ్వినా ఉహాతుః శ్రోమతాయ కమ్ ॥

135

(8) తద్ వాం నరా నాసత్యావను ష్యాద్ యద్ వాం మానాస³ ఉచథమవోచన్ ,

అస్మాదద్య సదనః సోమ్యాదా విద్యామేషం వృజనం జీరిదానుమ్ ॥

136

సూక్తము—182

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అశ్వినదేవతలు

(1) ఉ॥ అల్లది యశ్వినదేవతల యానము వచ్చుచునుండెఁ జూడుదీఁ

చల్లని యశ్వినదేవతల సంతన మొప్పుగ మీరు చూచుచో

మెల్లగ విశ్వలాసతి యమేయఫలంబుల నొందునట్లు మీ

రెల్లరుఁ బొందకుండుదురెఁ యెంతయు మేలు మనీషి బృందముల్ ॥

143

గీ॥ సూర్య పౌత్రు లగుచు శుచిగల వారై న,నశ్వ లధికసుకృత మాచరించు

వారి కెటుల నైన వలసిన దానిని,నొనఁగి తుష్టిఁగూడ నొనఁగఁగలరు ॥

144

(2) సీ॥ అశ్వినదేవతలార! యమరాధిపునికంటె మిక్కిలి ఘనులౌచు మెలఁగువార

లశ్వినదేవతలార! యా మరుత్తులకంటె శ్రేష్ఠరై సంతుష్టిఁ జెందువార

లశ్వినదేవతలార! యందఱికంటెను వెలయు కర్మలఁజేసి వెలుఁగువార

లశ్వినదేవతలార! యందఱికంటెను సరి నాశన మొనర్చ నరుఁగువారు

గీ॥ మధురసముతోడ వెండియు మహితవస్తు,సంతతులతోడఁ గూడిన సరసరథము

నెక్కు వారై న మీరలు పిక్కటిల్లి,పుచ్చుకొన రారెఁ హవ్యము పూజ్యులార! ॥

145

1. మధ్యేకఅర్థ 2. పతరోరివారభఉదశ్వినాఉహాతుః, 3. మానాసఉచ (వ్రా.వ్ర.)

* ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 168 వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడవగును. ప.గో.కృ.

- (3) ఉ॥ ఇక్కడ నేల నుండెదరు హీనులు వీరలు వీర లిష్టలం
జక్కగఁ జేసి హవ్యములఁ జాలఁగ నీయని వారు యోగ్యులన్
మిక్కిలి తిట్టుచున్ ధనిక మేదుర భక్తినిఁ జూపుచుండ్రు మీ
రెక్కువ వారుకారె! మతి నెక్కుడు వారికి నశ్వదేవతల్! ॥ 146
- (4) ఉ॥ కొట్టుఁడు మీరు కుక్కవలెఁ గుచ్చితశబ్దము చేయు శత్రునిం
బట్టుఁడు ఘోరయుద్ధములఁ బంతముతోఁ గలిపించువారలం
బెట్టుఁడు మా నుతుల్ మదులఁ బేర్చి వహించెడు నశ్వలార! మా
గుట్టులు మీ రెరుంగరఁట! క్రొత్తవె మీ కవి తుచ్చ కార్యముల్ ॥ 147
- (5) ఉ॥ మీరలు తుగ్ర పుత్రుని నిమిత్తము వారిధియందుఁ బక్షి సం
చారముఁ బోలు వేగమున సాగెడు నావను గల్గఁజేసి యే
తీరునా వానిఁ జేర్చితిరి తీరపు భూమికి నశ్వలార! మీ
వీరము నెన్నఁగా వశమె? పెద్దలు గారఁట! మీర లెంతయున్ ॥ 148
- (6) ఉ॥ వారిధి వారి మధ్యమున వైరులచేఁ బడఁద్రోయఁబడ్డ నా
భీరువు భుజ్యఁదెంతయును భీతిలి చీకటిమాట్టి నుండు నా
వీరధిలోన దృష్టి చెడి వీరస మొందఁగ నశ్వదేవతల్!
మీరలు నాల్గు నావలను మెప్పుగ వానికిఁ బంప లేదఁట! ॥ 149
- (7) ఉ॥ మిమ్ములఁ గోరు తుగ్ర సుతు మేలునకై నడి సంద్రమందు వృ
క్షమ్ము జనించునా యనెడు చందము యానము నిల్పినారు మీ
రెమ్మెయిఁ బక్షి సంఘము లహీనపు టాకుల నాశ్రయించునో
యమ్మెయిఁ “దుగ్ర” పుత్రునకు నాశ్రయ మైతిరికాదె! యశ్వకుల్! ॥ 150
- (8) గీ॥ యజ్ఞ కర్మలఁ జేయించు నశ్వలార! మీకు సంతృప్తి కల్గిఁగించుఁగాక! నుతులు
యాగ శాలాస్థలంబుల నమరు సోమ, రసము బలమును నన్నంబు నొసంగుఁగాక! ॥ 151

సూక్తమ్—183

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) తం యుక్తాథాం మనసో యో జలీయాన్ త్రివస్థురో వృషణా యత్త్రిచక్రః ।

యేనోపయాథః సుక్ష్మతో దురోణం త్రిధాతునా పతథో విర్న వర్జైః ॥

137

(2) సువృద్ రథో వర్తతే యన్నభి జం యత్ తిష్ఠథః క్రతుమన్తాను పృక్షే ।

వపుర్వపుష్యా సచతామియం గీర్తివో దుహిత్రోషసా సచేథే ॥

138

(3) ఆ తిష్ఠతం సువృతం యోరథో వామను వ్రతాని వర్తతే హవిష్యాన్ ।

యేన నరా నాసత్యేషయధ్యై వర్తిర్యాథ వ్రతయా య త్మనే చ ॥

139

(4) మా వాం వృకో మా వృక్షీరా దధర్షీన్మా పరి వర్తముత మాతి ధక్తమ్ ।

అయం వాం భాగో నిహిత² ఇయం గీర్తస్త్రావిమే వాం నిధయౌ మహానామ ॥

140

1. త్రివస్థురో. 2. నిహితకశయం. (ప్రా.ప్ర.)

(5) యువాం గోతమః పురుషీహ్వా అత్రిత్రి సా హవతేకవసే హవిష్మాన్ ।

దిశం న దిష్టామృజాయేవ యంతా మే హవం నాసత్యోవ యాతమ్ ॥

141

(6) ఆతారిష్మ తమసస్పారమస్య వ్రతి వాం స్తోమో² అశ్వినావధాయి ।

ఏహ యాతం పథిభిర్దేవయానైర్విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

142

ఇతి

ద్వితీయోష్ఠకే చతుర్థోద్యాయ

సమాప్తః

సూక్తము—183

ఋషి—అగస్త్యుఁడు*

దేవత—అశ్వినదేవతలు

(1) ఉ॥ ఏది త్రి బంధురం బగునో! యెయ్యది పక్షిని బోలి పోవునో!
యేది త్రి చక్రముల్ గల్గుగు నెయ్యది యాగ గృహంబు చేరు నిం
కేది త్రిధాతు రంజితమో! యింపగునట్టి రథంబు నెక్కి సం
పాదితయజ్ఞకర్మలకు బంధుర మైత్రిని రండు! దేవతల్! ॥

152

(2) చ॥ నరసుతమైన మీ రథము నవ్య సుభా గమనంబు గల్గుచున్
వర సవనంపు శాలలకు వచ్చుచు నున్నది మీరు దేవతల్!
పరమ దయా విశిష్టలయి భవ్యహవిఃప్రదమానవాశితోఁ
బరగెడు యజ్ఞ శాలలకు వచ్చుచు నుందురు సంతసంబునన్ ॥

153

1. మీశహోకత్రి. 2. స్తోమోఽశ్వినావధాయి (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 168వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- గీ॥ మీకు సంతుష్టి కలిగించు మేలు సుతులు త్వచ్ఛరీరంబు సముతముఁ దనువుఁగాక;
నాకసంబునకుం బుత్రి యైన కల్య.దేవితో జేరుదురుగాక; దివిజులారా: ॥ 154
- (3) క॥ సుఖగమనము గల యరదము. సఖులారా: మీర లెక్కి సమ్మతితోడన్
నిఖిలులకు సుతుల నీయన్. మఖకర్మకు వచ్చుచుంట మర్యాదనుఁడి: ॥ 155
- (4) గీ॥ అరి వినాశకదక్షి లౌ నశ్వలారా: ప్రార మృగములు చూ కేమి కీడుచేయ
కుండఁ జేయుచు మీరలు రండు: మమ్ము. వదలకుండఁగ మా-కిండు: పలయువాని ॥ 156
- క॥ పథమహవిర్భాగము సు.స్థిరముగ నిటనుండె సుతులు చేయఁబడెన్ సో
మరసము సిద్ధం బయ్యెను. నరమర లేకుండ రారె: నశ్వలు: మీరల్ ॥ 157
- (5) క॥ పురు మీహ్లా గోత మాత్రులు,పరమ హవి ద్రవ్య మెల్ల బట్టుక యశ్వలౌ
చిర రక్షణమునకై తమ దరికిం బిలచెదరు మిమ్ముఁ దద్దయు భ క్తిన్ ॥ 158
- గీ॥ మార్గగామి తనదు మనసులో నున్నట్టి, సుస్థలంబు జేర శుభ్ర మార్గ
మంటి పోవు నట్టు లశ్వలారా: కడు బిలుపు వినుచు రండు: ప్రీతి మీరు ॥ 159
- (6) గీ॥ మీ యనుగ్రహవశమున మేము తమము. ధాటి మిము: బొగడుచున్నాము ధర్మ బుద్ధి
దేవతల మార్గమును బట్టి దివిజులారా: వచ్చి యున్న బలాదుల నిచ్చి పొందు: ॥ 160

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తిముక్తాయమాన
భగవత్పాదారాధక నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
ద్వితీయాష్టకమునఁ జతుర్థాధ్యాయము
సమాప్తము

సమూల
శ్రీ మదాంధ బుగ్వేద సంహిత
బుగ్వేద-సంహితా

పథమ మండలమ్

ద్వితీయోష్ఠకః—పంచమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—184

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—అశ్వినౌ

చందః—త్రిష్టుప్

(1) తా వామద్య తావపరం హవేమోచ్చన్త్యాముషసి వహ్నిరుక్తైః ।

నాసత్యా కుహ చిత్సన్తావర్సో దివో నపాతా సుదాస్తరాయ ॥

1

(2) అస్మే¹ ఊ షు వృషణా మోదయేథాముత్పణిగ్²ర్హతమూర్యా మదన్తా ।

క్రుతం మే³ అచ్యోక్తిభిర్మతీనామేష్టా నరా విచేతారా చ కర్తైః ॥

2

(3) శ్రీయే పూషన్నిసుకృతేవ దేవా నాసత్యా వహతుం సూర్యాయాః ।

వచ్యన్తే వాం కకుహ⁴ అప్సు జాతా యుగా జూర్ణేవ వరుణస్య భూరేః ॥

3

1. అస్మేకామ, 2. పణిగ్²ర్హత, 3. మేకాచ్యోక్తిభిః, 4. కకుహాకాపున్య, (వ్రా.వ్ర.)

(4) అ॒స్మే సా॑ వా॒ం మా॒ధ్వీ రా॒తిర॒స్తు స్తోమం॑ హి॒నోతం॑ మా॒న్యస్య॑ కా॒రోః ।

అను॑ య॒ద్వాం శ్ర॒వస్యా॑ సు॒దానూ॑ సు॒వీర్యా॑య చ॒ర్జణ॑యో మద॒న్తి ॥

(5) ఏ॒ష వా॒ం స్తోమో॑¹ అ॒శ్వినా॑వకారి॒ మానే॑భి॒ర్మఘ॑వానా సు॒వృక్తి॑ ।

యాతం॑ వ॒ర్తిస్త॑నయా॒య త్మనే॑ చా॒గస్త్యే॑ నాన॒త్యా మద॑న్తా ॥

(6) అ॒తారి॑ష్ట తమన॒స్పార॑మస్య ప్రతి॒వాం స్తోమో॑² అ॒శ్వినా॑వదాయ ।

ఏహా॑³ యాతం॑ ప॒థిభి॑ర్దే॒వయా॑నై॒ర్విద్యా॑మే॒షం వృ॑జనం జీ॒రదా॑నుమ్ ॥

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—పంచమాధ్యాయము

సూక్తము—184

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అశ్వినదేవతలు

(1) ఉ॥ యాగముః జేయు కాలముల యాగముః జేయనియట్టి వేళలన్
రాగ మెలర్ప మిమ్ము గడు రంజిలః జేయఁగఁ బిల్చుచుంటి మో
భోగ పరాయణుడవయమః పూర్ణనుతిం జెనిఁబెట్టి మీర లెం
దేగిన మున్న యజ్ఞముల కెంతయుఁ బ్రీతిని వచ్చుచుండరే ॥

1. స్తోమోఽశ్వినే, 2. స్తోమోఽశ్వినావదాయ, 3. ఏష యాతం. (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2) ఉ॥ అమృతమువంటి సోమరస మానుచు నిష్ఠము లిచ్చువారలై
సమముగ సర్వకర్మలను జక్కనొనర్చెడు నక్ష్యలార! యా
గము నొనరింపనట్టి జన కాండముఁ గొట్టుచు నుండి వేద మం
త్రములఁ బఠించు మా నుత్తులఁ దప్పక మీరు విశరదుఁ! ప్రితితోన్ ॥ 2
- (3) చ॥ రవి శశి రూప సంపదల రాజిలుచుండెడు నక్ష్యలార! మీ
రవితథ మంత్ర సూక్తముల నందుటకున్ మఱి సూర్య కన్యకం
బ్రవిమల భంగిఁబొందుటకు బాణము పోయెడు మోట్కిఁ బోవు సం
స్తవ గత రుక్మయానమును జక్కఁగ నెక్కితి రెంతయున్ వడిన్ ॥ 3
- (4) చ॥ ఘన మఘ పూర్ణపాత్రమును గల్గిన యశ్వలు! మీ సుదానము
న్ననువుగ మాకు లాభము నొనర్చునుగాక! నగస్త్య ముఖ్య స
న్మని వర మంత్రజాలములు మోదముఁ జేయునుగాక! మీకుఁ గై
కొనెదరుగాక! ముత్విజాలు గూర్చిన సన్నుతి మీర లాత్రతోన్ ॥ 4
- (5) గీ॥ హవ్య యుక్తమహాగస్త్య నవ్యమతులు, పాప విచ్ఛేదకము లాచుఁ బరిడవిల్లెఁ
గాన నశ్వలు! మీరలు కదలి వచ్చి, పుత్ర దానంబు నేయుఁ డా పుణ్యమునికి ॥ 5
- (6) గీ॥ మీ యనుగ్రహవశమున మేము తమము, దాటి విముఁ² బొగడుచున్నాము ధర్మబుద్ధి
దేవతలమార్గమును బట్టి ధివిజలార! వచ్చియున్న జలాదుల నిచ్చి పొందు: ॥ 6

సూక్తమ్—185

ముషీ—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ద్యావాపృథివ్యౌ

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) కతరా పూర్వా కతరాపరాయోః కథా జాతే కవయః కో వి వేద ।

విశ్వం త్మనా విభృతో యద్ద నామ వి వరేతే¹ అహానీ చక్రియేవ ॥ 7

1. ఇక్కడ నఖండయతి ప్రయుక్తమైనది. 2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకుమారు పంచలముగణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.శృ.

1. వరేతే¹ అహానీ. (వ్రా.ప్ర)

(2) భూరిం దేవీ¹ అచరన్తీ చరన్తం పదన్తం గర్భమపదీ దహతే ।

నిత్యం న సూనుం పిత్రోరుపన్తే ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో² అభ్యాత్ ॥

8

(3) అనేహో దాత్రమదితేరసర్వం హువే స్వర్వదపదం నమస్వత్ ।

తద్రోదసీ జనయతం జిత్రితే ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో² అభ్యాత్ ॥

9

(4) అతప్యమానే³ అవసావన్తీ అను ష్యామ రోదసీ దేవపుత్రే ।

ఉభే దేవానాముభయేభిరహ్నం ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో² అభ్యాత్ ॥

10

(5) సంగచ్ఛమానే యవతీ నమ నే స్వసారా జామీ పిత్రోరుపన్తే ।

అభిజిష్టున్తీ భువనస్య నాభిం ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో² అభ్యాత్ ॥

11

(6) ఉర్వీ సద్యసీ బృహతీ⁴ ఋతేన హువే దేవానామవసా జనిత్రీ ।

దహతే యే⁵ అమృతం సుప్రతీతే ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో² అభ్యాత్ ॥

12

1. దేవీఅచ. 2. నో²అభ్యాత్. 3. మానేఅవసావన్తీఅను. 4. బృహతీఋతేన. 5. యే⁵అమృతం. (ప్రా.ప్ర.)

(7) ఉర్వి పృథ్వీ బహుశే దూరే¹ అన్తే ఉవ బ్రువే నమసా యజ్ఞే² అస్మిన్ ।

దధాతే యే సుభగే సుప్రతూర్తీ ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో³ అభ్యాత్ ॥ 13

(8) దేవాన్వా యచ్చక్రమా కచ్చిదాగః సఖాయం వా సదమిజ్ఞాన్పతిం వా ।

ఇయం ధీర్భూయా⁴ అవయాసమేషాం ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో³ అభ్యాత్ ॥ 14

(9) ఉభా శంసా నర్యా మామవిష్టాముభే మామూతీ⁵ అవసా సచేతామ్ ।

భూరి చిదర్యః సుదాస్తరాయేషా మదస్త⁶ ఇషయేమ దేవాః ॥ 15

(10) ఋతం దివే తదవోచం పృథివ్యా⁷ అభిశ్రావాయ ప్రథమం సుమేధాః ।

పాతామవద్యాద్భురితాదభీకే పితా మౌతా చ రక్షతామవోభిః ॥ 16

(11) ఇదం ద్యావాపృథివీ సత్యమస్తు పితర్మాతర్యదిహోపబ్రువే వామ్ ।

భూతం దేవానామవమే⁸ అవోభిర్విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥ 17

1. దూరేఉ అన్తేఉఉవ, 2. యజ్ఞేఉఅస్మిన్, 3. నోఉఅభ్యాత్, 4. ధీర్భూయాఉఅవయాస, 5. మామూతీఉఅవసా,

6. మదస్తఇషయే, 7. పృథివ్యాఉఅభిశ్రావాయ, 8. దేవానామవమేఉఅవో. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—185

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) క॥ దివి పుడములలో నెయ్యది, కవులారా! తొలి జనింపగల్గెను జెప్పఁ దీ
నవ విషయంబును రాజ,తగ్గ-వులయినను నిర్ణయింపఁగలరే! బుద్ధిన్ ॥ 7
- గీ॥ దివియు, భూమియు, లోకంబు దీప్తితోడ, తామె భరియించి దినముల, దామసులను
బండి చక్రమువలె, బోవుచుండునట్లు, చేయుటకుఁ గారణం బేమొచ్చెప్ప రేమి! ॥ 8
- (2) చ॥ చరణ విహీన రోదనులు చంచల భావము లేని వౌచు న
చృరణ విరాజితంబులయి చంచల భావముతోడ వెల్గుదు
ర్మరణము నొందు ప్రాణుల సమాజము పుత్రులఁ దల్లిదండ్రు లే
కరణిని బోరు భాగములఁ గల్గుదు రట్టులె వాని కుక్షలం
గరముఁ జరించుచుండెదరు కావునఁ బాపము నాశ మొందదే! ॥ 9
- (3) క॥ అనఘం బక్షీణం బగు, ఘన నాక పదంబు నీయఁగల్గిన యన్నం
బనయము మా కిచ్చుచు నీ, వొనరఁగఁ బాపములఁ గొట్టు మో రోదసిరో! ॥ 10
- (4,5) సీ॥ ఎయ్యది కల్గఁగ నేపారు లోకము లన్ని సంరక్షణ లందుచుండు
నెయ్యది కడుఁ బ్రకాశించు దివారాత్రసంబంధములఁ బాసి సంచరించు
నెయ్యది దివిజుల నిలఁగల మనుజులఁ బుత్రులుగాఁ దాము పొందుచుండు
నెయ్యది యౌవనమంతయుఁ గల్గుచు నక్క-చెల్లెండ్రను ననుకరించు
గీ॥ నేని పితరులవలె, దగు జీవనంబు, సర్వభూతంబులకు నెల్ల సరి యొసంగు
నట్టి దివియును భువియును నఘము నుండి, మమ్ముఁ గాపాడుచుండుత! మరువకుండ ॥ 11

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (558వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (6,7) సీ॥ వృష్టి కాధారమై విస్తీర్ణమయి సస్యవృద్ధికి హేతువై వెలయునట్టి
యమృతోపమానమై యంబుధరంబయి ప్రాణి కాధారమై పరఁగునట్టి
సౌభాగ్యయుక్తమై సకల సుశ్రేష్ఠమై వివిధమై యభివృద్ధి వెలయునట్టి
స్తుత్యస్వరూపమై సుందరంబయి యోగ్యదాతయై సంతయుఁ దాల్చునట్టి
గీ॥ రోదసిని నేను సవనంపు రూపుఁజూడ. వచ్చుటకుఁగాను నుతియింతు మెచ్చునట్లు
లదియె కాపాడు మమ్ముల సమమునుండి, యదియె రక్షించు మమ్ముల సమమునుండి ॥ 12
- (8) గీ॥ మేము దేవతలకు మిత్రాళికిని యోగ్య. జంపతులకుఁ గీడు జరిపియున్న
యట్టి యఘము నెల్ల నతిభక్తి యజ్ఞముఁ, జేసి పోవునట్లు చేయఁగలము ॥ 13
- (9) క॥ స్తుతి యోగ్యములును మానవ,తతిహితకారకములైన ధరణి దివముల్
నతి పూర్వక సంస్తోత్రము, మతి నిడి రక్షించుఁగాక; మ మృతిమహిమన్ ॥ 14
- గీ॥ దేవగణము: మిమ్ముఁ దృపులఁ గావింప. నుతులఁ జేయుచుంటి మతులభక్తి
దాన యోగ్యమైన ధనమును గాంక్షించి, వేడుచుంటి మిమ్ము వివిధ గతుల ॥ 15
- (10) క॥ కడుఁ బ్రాజ్ఞుఁడ నగు నే నీ, పుడమికి ద్యోలోకమునకుఁ బూర్ణ ప్రీతిన్
వడిఁ గలిగించెడు నుతులం, గడుఁ జేయుచు నుంటి సుప్రకాశముకొఱకై ॥ 16
- క॥ పాలకమగు ద్యోలోకము, చాలిన సస్యముల నిచ్చు చక్కని భువియున్
మేలిమి నిష్ఠము లిచ్చుచు, హేలాగతిఁ బాపములను నెగుఱఁగఁ జేయున్ ॥ 17
- (11) ఉ॥ భూమి! దివంబి! మీకుఁ గల పూర్ణదయన్ నుతు లన్ని యెంతయున్
జేమ మొసంగుఁగాక; మరి గీర్తితయజ్ఞములందు మంత్రముల్
కామిత మిచ్చు మిమ్ముఁ గడు గౌరవభావముతోడఁ జేరుచు
1న్నా ముద మొప్ప సత్యముద మంతునుగాతను: నిత్య మిచ్చుటన్ ॥ 18
- క॥ నుతియించెడు మా చెంగట, మతిగల వా రొచు మీరు మా కాంక్షితమున్
మితిలేక దీర్చి మాకున్, నుతులను నన్నంబు బలము సూటి నొసఁగరే: ॥ 19

1. ఆంధ్రానువాదము ప్రథమమండలము 185వ. సూక్తములోని 11వ. ఋక్కున కనువాదపద్యమైన “భూమి! దివంబి!” ఇత్యాదిగాఁగల ఉత్పలమాలలోఁ జతుర్థపాదమునఁ బ్రాస భంగమైనది. (వ్రాతప్రతి 2వ. సంపుటము. 211వ. పుట.) “మ” కార ప్రాసతో నీపద్యములోని తొలి మూఁడుపాదములుండఁగాఁ జతుర్థపాదమున “జేరుచు । మోదముతో సదత్యమగుమోదము నొందునుగాక నిచ్చుటన్” అని “ద” కారప్రాసతోఁ బ్రమాదపశమున వ్రాయఁబడినది. కావున నీ నాల్గవ చరణమును బై విధముగా సవరించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—186

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—విశ్వేదేవాః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఆ స¹ ఇశాభిర్విదథే¹ సుశస్త్రీ విశ్వానరః సవితా దేవ² ఏతు ।

అపి యథా యువానో మత్సథా నో విశ్వం జగదభిపిత్యే మసీషా ॥

18

(2) ఆ నో విశ్వ³ ఆస్మా గమస్తు దేవా మిత్రో⁴ అర్యమా వరుణః సజోషాః ।

భువన్యథా నో విశ్వే పృథానః కరన్తుషాహ విభురం స శవః ॥

19

(3) ప్రేష్ఠం వో⁵ అతిథిం గృణేషే కన్నిం శస్తీభిస్తుర్వణిః సజోషాః ।

అసద్యథా నో వరుణః సుక్తిర్గిరిషశ్చ పద్వదతిగూరః సూరిః ॥

20

(4) ఉప వ⁶ ఏషే నమసా జిగీషోషాసానక్తా సుదుఘేవ దేనుః ।

సమానే⁷ అహన్విమిమానో⁸ అర్కం విమరూపే పయసి సస్మిన్నుధన్ ॥

21

1. అసఙ్గశాభి, 2. దేవకఏతు, 3. విశ్వకాస్మా, 4. మిత్రోకఅర్యమా 5. ప్రేష్ఠంవోకఅతిథిం 6. వకఏషే,

7. సమానేకహన్, 8. అహన్విమి మానోకఅర్కం, (వ్రా.ప్ర.)

(5) ఉత నోఽహిర్భుధోఽస్త్రిత మయస్కః శిశుం న పిప్యషేవ వేలి సిన్ధుః ।

యేన నపాతమపాం జానామ మనోజావో వృషణో యం వహన్తి ॥

22

(6) ఉత న¹ ఈం త్వష్టా గన్వచ్ఛాన్మత్సూరిభిరభితేష్వ సజోషాః ।

ఆ పృత్రహేన్ద్రశ్చర్షణిప్రాస్తువిష్టమో నరాం న² ఇహ గమ్యాః ॥

23

(7) ఉత న¹ ఈం మతయోశ్వయోగాః శిశుం న గావస్తరుణం రిహన్తి ।

తమీం గిరో జనయో న పత్నీః సురభిష్టమం నరాం³ ననన్త ॥

24

(8) ఉత న¹ ఈం మరుతో వృధసేనోఽస్మద్రోదసీ సమనసః సదన్తు ।

పృషదశ్వాసోఽపనయో న రథా రిశాదసో మిత్రయుజో న దేవాః ॥

25

(9) ప్ర ను యదేషాం మహినా చిక్రితే ప్ర యుజాతే ప్రయుజస్తే సువృక్తి ।

అథ యదేషాం సుదినే న శురుర్విశ్వమేరిణం ప్రాప్తాయన్త సేనాః ॥

26

1. నసకం. 2. నకజహ. 3. నరాంననన్త (వా.ప్ర.)

(10) ప్రో¹ అశ్వినావవసే కృణుధ్వం ప్ర పూషణం స్వతవసో హి సన్తి ।

అద్యేషో విష్ణుర్వాత² ఋభుజ్ఞే అచ్చా సుమ్నాయ వవృతీయ దేవాన్ ॥

27

(11) ఇయం సా వో³ అస్మే దీధితిర్యజత్రా⁴ అప్రిప్రాణీ చ సదసీ చ భూయాః ।

ని యా దేవేషు యతతే వసూయర్విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

28

సూక్తము—186

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—విశ్వేదేవతలు

(1) చ॥ సవితయు సూర్యుడున్ మతీయుఁ జక్కఁగ వెల్గెడు నగ్నిహోత్రుడున్
స్తవముల నొప్పు నిష్టులకుఁ దప్పక వచ్చు చిలా ప్రశస్తితోఁ
గవియుచు మమ్ముఁ జేరెదడుగాక విశేష హితంబుఁ జేయ మా
యవితథ కర్మ జాలమును నాత్ర గ్రహింతురుగాకఁ బ్రీతితోన్ ॥

20

గీ॥ విశ్వదేవగణమః విశ్వంబునకుఁ దుష్టి, నొందఁ జేసినట్టు లొనర మీరు
మాన్యయాగములను మన్నించి మమ్ములఁ, దృప్తిఁ జేయ రారెఁ తృప్తి నొంది ॥

21

(2) క॥ అరి నాశకుఁ డగు మిత్రుడు, వరుణార్యము లఖిలమైన వర దేవగణం
బరి సంఘముఁ గొట్టుచు మా, తర మెఱుఁగుచు నన్న మిడఁగఁ దనినెదరుగదాః ॥

22

1. ప్రో¹అశ్వ, 2. విష్ణుర్వాతకృణుధ్వంఅచ్చా, 3. సావో³అస్మే 4. దీధితిర్యజత్రా⁴అప్రి. (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166 వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556 వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

- (3) ఉ॥ మీవలెఁ బ్రీతి యుక్తుడయి మీకు మహాతిథియైన నగ్ని యన్
దేవుని యాగగామి సతిదీక్ష నుతించెద సం స్తవంబులం
దా వరుణుండు శత్రువులఁ ద్రచ్చెను వాఁడు యశోవతంసుడై
కావఁగ వచ్చి యన్నమును గానుక నిచ్చునుగాక! మా కిలన్ ॥ 23
- (4) చ॥ దినములు రాత్రులున్ సుదుఁడు ధేనువు యాగములందు భీతితో
ఘన మగు బాల నాజ్యమును గల్పనఁ జేసెడు నట్లు దేవతల్
కనుఁడు పలప్రధాన మగు కల్పితయాగమునందు సోమ మె
ల్లను నిడి సం స్తవంబులఁ దొలంగ కొనర్తుము పాపశాంతికై ॥ 24
- (5) గీ॥ స్వాంత వేగము గలయట్టి జలదమాల, మఱి యహిర్బుద్ధ్యఁ డనువాఁడు మిగుల మాకు
సుఖపరంపర గలిగించి శుభము నిచ్చి, మమ్ము రక్షింపుదురుగాక! నెమ్మి మిగుల ॥ 25
- గీ॥ కూర్మి వత్సముఁ గాపాడు గోవు పగిది, సింఘ నది ¹యుదకముల సిచ్చి చెలఁగుఁగాక!
నంబు పౌత్రుఁడుగా వెల్లు నట్టి యగ్ని, భవ్య నుతులను విని తృప్తిఁ బడునుగాక! ॥ 26
- (6)† చ॥ ఘనుఁ డగు తృష్ణ మా కభిముఖంబుగ వచ్చుచు మత్కృతేష్టులన్
వినయముతోడ ఋత్విజులు వేడ్కఁ బరించెడు సం స్తవంబులన్
మనమునఁ బెట్టుఁ గాక! యజమాన గణంబులఁ గాచు వాసవుం
డనయము మా సుయజ్ఞముల యంతికమందు వసింపుఁగాక! దాన్ ॥ 27
- (7)† చ॥ హయములఁ బోలు మా మతుల యౌవనముంగల యంద్రదేవుఁడే
ప్రియము గలట్టి గోగణము పెయ్యను మాట్కి గ్రహించుఁగా కొగిన్
నయము గలట్టి భర్తలను నాతులు పొందుచుఁ బుత్రుఁ బ్రీతి ని
శ్చయముగఁ బొందు చందమున సం స్తవమున్ హరి పొందకుండునే! ॥ 28
- (8)† చ॥ సమ మగు చిత్తముం గలిగి సారముతో, విలసిల్లు దేవతల్
క్రమముగ యజ్ఞ భూములను గానఁగ వత్తురుగాక! వారలే
యమరెడు యాన రాజు పృషదశ్వములన్ సరి గల్గి యన్యులౌ
నమరుల మాట్కి నిష్టికి సహాయ మొనర్తురుగాక! బ్రీతితోన్ ॥ 29

1. ఇందుఁబంచలఘుగణ మింద్రగణముగాఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

† ఈ 168వ సూక్తములోని 6-7-8 ఋక్కుల కనువాద పద్యములు (27-28-29) మూల వ్రాతప్రతి యగు రెండవ సంపుటము 215వ. పుటలో శిథిలములైనవి. ఈ మూఁడు పద్యములును ఏ.పి.జి.ఓ. యమ్. యల్. అండ్. ఆర్. ఐ లోని 9వ. సంపుటము Acc No. 3753 Call No. T. 25-99వ. పుటలో సరిగానున్న వానిని బరిగ్రహించుట జరిగినది. ఈ పద్యములు శ్రీ నేమానివారు విరచించినవియే గాని యితరములు కావు. వ.గో.కృ.

- (9) చ॥ మహిమ గలట్టి మారుతము మానక కార్యము లె ల్లానర్చుచున్
మహిని వెలుంగఁ జేయు మతిమంతుఁడు సూర్యుఁడు వృష్టితో
మహితముగాని క్షేత్రమును మాన్యముగా నొనరించురీతి న
న్నిహిత చమూసహాయమున నిచ్చలు¹ జీవన మిచ్చు నెంతయున్ ॥ 30
- (10) క॥ స్తుతియింపుఁడు విష్ణ్వింద్రుల, స్తుతియింపుఁడు పూషదేవు స్తుతవాయువు సం
స్తుతియింపుఁడు నరులారా, స్తుతులను నే వారిఁ బిలుతు శోభ దలిర్పన్ ॥ 31
- (11) క॥ యజనీయదేవగణమాః, విజయము గల మీ ప్రవాళ విస్తృతి మణియున్
సుజనుల మెచ్చెడు గృహముల, నిజ మగు వ్యాపారమందు నిరతం బిడరే ॥ 32

సూక్తమ్—187

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—అన్నమ్[†]

చందః—1 అనుష్టుప్బిర్భుజిష్టిక్, 3, 5-7, 11 అనుష్టుప్,

11 బృహతీవా; 2, 4, 8-10 గాయత్రీ

(1) పిత॑ం ను స్తో॑షం మ॒హా ధ॒ర్మాణం॑ తవి॑షీమ్ ।

య॑స్య త్రి॒తో వ్యో॑జసా వృ॒త్రం వి॑ప॒ర్వమృ॑ర్తయత్ ॥

29

(2) స్వా॑దో పి॒తో మ॑ధో పి॒తో వ॒యం త్వా॑ వ॒వృమ॑హే ।

అ॒స్మాక॑మ॒వి॒తా భ॑వ ॥

30

1. “నిచ్చెలు” (వ్రా.ప్ర.పా.)

† అన్నస్తుతిః (మా)

(3) ఉప నః పిత॑వా చర॑ శివః శి॒వాభి॑రూతి॒భిః ।

మ॒యోభూ॑రద్వి॒షేణ్యః॑ నభా సు॒శేవో॑¹ అద్వ॒యాః ॥

31

(4) తవ॑ త్యే పితో॑ రసా రజాంస్యను విష్టితాః ।

ది॒వి వా²తా ఇవ॑ శ్రీతాః ॥

32

(5) తవ॑ త్యే పితో॑ దదత॒నవ॑ స్వాదిష్ఠ తే పితో॑ ।

ప్ర స్వా॒ద్మానో॑ రసానాం తువి॒గ్రీవా³ ఇవే॑రతే ॥

33

(6) త్వే పితో॑ మహా॒నాం దే॒వానాం॑ మనో హితమ్ ।

అకా॑రి చారు కేతు॒నా తవా॑హిమవసావధీత్ ॥

34

(7) యదదో పితో॑⁴ అజగన్వివస్వ పర్వతానామ్ ।

అత్రా చిన్నో మథో పితో॑ కరం భజే॒య గమ్యాః॑ ॥

35

1. సుశేవోక అద్వయాః, 2. వాతాశ్చ, 3. తువిగ్రీవాశ్చ, 4. పితోక అజ, (ప్రా.ప్ర.)

(8) యదపామోషధీనాం పరింశమరిశామహే ।

వాతాపే పీవ¹ ఇద్భవ ॥

36

(9) యత్తే సోమ గవాశిరో యవాశిరో భజామహే ॥

వాతాపే పీవ¹ ఇద్భవ ॥

37

(10) కరమ్మ² ఓషదే భవ పీవో వృక్క³ ఉదారథిః ॥

వాతాపే పీవ¹ ఇద్భవ ॥

38

(11) తం త్వా వయం పితో వచోభిర్గావో న హవ్యా సుహుదిమ ॥

దేవేభ్యస్త్యా సధమాదమస్మభ్యం త్వా సధమాదమ్ ॥

39

1. పీవసఇద్భవ, 2. కరమ్మఓషదే, 3. వృక్కఉదారథిః, (వా.ప్ర.)

సూక్తము—187

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అన్నము †

(1) గీ॥ దేవీవలన నింద్రదేవుడు వృత్రుని, సంహరింపఁగల్గె శక్తితోడ

నఖిల జీవములకు నాధార మగునట్టి, యన్నమహిమ పుడమి నమరుఁగాక! ॥

33

(2,3,4) సీ॥ ఆస్వాదనమునకు నధికయోగ్యం బగు సర్వరక్షక మగు శక్తిగలు

మాధుర్య మను మహామహిమను వెలయించు శుభరూపమును నొంది సుఖము నిచ్చు

సఖులవలెం జాల సత్ప్రియాశీ నొసంగు విపరీతగుణముల వెలుగకుండు

శుభకరరక్షణ శోభల నందించు హితరసంబుల భూతహితముఁ జేయు

గీ॥ నట్టి యన్నార్చ రసము లా యంబరమున, దిరుగు వాయువువలె భువిఁ దిరుగు జనుల

యందు వ్యాపించి యున్నవి యంద మొప్పు, నవియె రక్షించు మమ్ముల నాదరమున ॥

34

(5,6,7) సీ॥ నీ యనుగ్రహమున ని న్నొందు మనుజులు జీవించుచున్నారు చిత్త మలర

నీ యనుగ్రహమున ని న్నన్యులకు జను లిచ్చుచునున్నారు మెచ్చునట్లు

నీ యనుగ్రహమున నిరతము మనుజులు దృఢముగ నున్నారు దీప్తు లెసఁగ

నీ యనుగ్రహమున నీయందె యమరులు తీనమై యున్నారు మానకుండ

గీ॥ నీవలనఁ గల్గు బుద్ధిప్రభావమహిమ, శత్రు భేదియు వృత్రునిఁ జంపఁగల్గె

మేఘ మెప్పుడు వర్షించు మిగుల వారి, నప్పుడే నీవు వచ్చెద వన్నదేవి! ॥

35

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 186వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (558వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలములలో నీ సూక్తమునకు దేవత “అన్నమ్” అని పేర్కొనఁబడినది. ఒక్క మాక్కుముల్లర్ ప్రతిలో మాత్రము “అన్న స్తుతిః” అని పేర్కొనఁబడినది. ఆంధ్రానువాదగ్రంథము వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము 217వ పుట) “దేవత-దేవత అన్నము” అని వ్రాయఁబడినది. ఇక్కడ దేవత శబ్దము రెండు పర్యాయములు వ్రాయఁబడిన దనఁగా “దేవతాన్నము”గాఁ జేర్కొనఁబడినట్లు తోచును. శ్రీ నేమానివారు స్వహస్తముతో వ్రాసిన 15B సంఖ్యగల సంపుటములో వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టికలో “అన్న స్తుతి” యని వ్రాసిరి. ఇది దేవతాన్న సూక్తముగాఁ జేర్కొనుట యుక్తము. “అన్న స్తుతి” అన్నది “అగ్నేయ” మిత్యాది పదములతో నిర్దేశించినట్లు విషయ నిర్దేశకమగును. మామూలుగా నన్నము దేవత అనినచో దేవతాన్నము కాక మామూలుగా మానవులు భుజించు నన్నమే యగును. అప్పుడది లౌకిక పదార్థపుస్తుతి యగును గాని యలౌకిక దేవతా పదార్థపుస్తుతి కానేరదు. వ.గో.కృ.

(8,9,10) సీ॥ ఉచిత భూమిని గల్గు నోషధీజలముల నున్న యన్నము దిని యుంటి మిప్పుడు
 కనుక శరీరమా! కాంచుచు నభివృద్ధి సుఖముగ నుండుము కుభము లొంది
 పోమరూపేష్టుల సుదధి పయోవయపూజ్యాన్నమును మేముఁ బొందినాము
 కనుక శరీరమా! కాంచుచు నభివృద్ధి సుఖముల నొందుము సురుచిరముగ
 గీ॥ సకల దధి సక్తపిండ మాసక్తిరూప, భక్తములు మాకు నిచ్చలు శక్తి నిచ్చి
 యింద్రియోద్దీపకంబులై యెసఁగ మెసఁగ, వెలుఁగుచుంట శరీరమా! వృద్ధి నొందు ॥ 36

(11) గీ॥ దేనుగణము చెంతఁ దివిరి హవ్యంబుల, సంగ్రహించు నట్లు జ్వలనః నీవు
 దేవతలను మమ్ముఁ దృప్తి జేపెడునట్లు,నిన్ను మేము నుతుల నెన్నఁగలము ॥ 37

సూక్తమ్—188

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—అప్రీతూక్తం (1 ఇధ్మః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా, 2 తనూనపాత్,
 3 ఇళః, 4 బర్హిః, 5 దేవీర్ద్వారః, 6 ఉషాసానక్తా, 7 దైవ్యాహోతారా ప్రచేతసా,
 8 తిస్రోదేవ్యః సరస్వతీశాభారత్యః, 9 త్వష్టా,
 10 వనస్పతిః, 11 స్వాహాకృతయః

ఛందః—గాయత్రీ

((1) సమిద్ధో¹ అధ్య¹ రాజసి¹ దేవో¹ దేవైః¹ సహస్రజిత్ ॥

దూతో¹ హవ్యా¹ కవిర్వహా¹ ॥

(2) తనూనపాద్యతం యతే మధ్వా యజ్ఞః సమజ్యతే ।

దధత్సహస్త్రిణీరిషః ॥

41

(3) అజహ్వనో న¹ ఈడ్యో దేవాగ్ం ఆ వక్షీ యజ్ఞయాన్ ।

అగ్నే సహస్రసా² అసి ॥

42

(4) ప్రాచీనం బర్హిరోజసా సహస్రపీఠమస్తృణన్ ।

యత్రాదిత్యా విరాజత ॥

43

(5) విరాట్ సమ్రాడ్విభీః ప్రభీర్వహ్విశ్చ భూయసీశ్చ యాః ।

దురో పృతాన్యక్షరన్ ॥

44

(6) సురుక్మే హి సుపేళసా య³ త్రియా విరాజతః ।

ఉషాసావేహ సీదతామ్ ॥

45

1. నకఈడ్యోదేవాగ్ంఆ, 2. సహస్రసాఅసి, 3. సుపేళసాధి, (వ్రా.వ్ర.)

(7) ప్రథమా హి సువాచసా హోతారా దైవ్యా కపి :

యజ్ఞం నో యక్షతామిమమ్ ॥

46

(8) భారతీశే సరస్వతి యా వః సర్వా¹ ఉపబ్రువే ।

తా సశోచయత శ్రీమే ॥

47

(9) త్వష్టా రూపాణి హి ప్రభుః పశున్విశ్వాన్నమావజే ।

తేషాం నః స్పృతిమాయజ ॥

48

(10) ఉప త్మన్యా వసస్సతే పాథో దేవేభ్యః సృజ ।

అగ్నిర్హవ్యాని సిష్వదత్ ॥

49

(11) పురోగా² అగ్నిర్దేవానాం గాయత్రేణ సమజ్యతే ।

స్వాహాకృతీషు రోచతే ॥

50

సూక్తము—188

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అగ్ని†

- (1) క॥ అనలుఁడః ఋత్విక్కులచే, ననయము పెల్లింపఁబడుచు నమరుల కరణిన్
ఘనముగ శోభించుచు నీ, వనువను హవ్యములఁ జేర్చుమా! దివిజులకున్ ॥ 38
- (2) గీ॥ పూజనీయ తనూనపాత్పుణ్యవహ్ని, యజ్ఞమున ఋత్విజుల కెల్ల నన్న మొనఁగఁ
బట్టుకొని దాని మా చేయు పరమ యజ్ఞకర్మలకు రమ్ము వేగ నీ ధర్మముండు ॥ 39
- (3) క॥ స్తుతియుక్తా²హ్వనంబును, మతితో సంగీకరించి మా యిష్టలకున్
దత యజ్ఞ భాగభాక్కుల, హితదాతా! పిలుచుకొనుచు నెదురుగ రావే! ॥ 40
- (4) గీ॥ అపరిమిత శౌర్యవీరుల కాటవట్టు, లగుచుఁ బ్రాగఁగ్రములు గల్గి యమరుచుండు
దర్పలంబుబడి³ రిటఁ గవి తండ మదితి, పుత్రు లెల్లరు వచ్చుతఁ బూర్ణదయను ॥ 41
- (5) గీ॥ మిగుల సమ్రాడ్విరాట్టులు మిగుల విభువు, లింకఁబ్రభువులుగావెల్లు నిష్టి గృహ క
వాటములు భూతతతులకు సూటి మీర, జలములఁ గలిఁగించుఁగావుతః శక్తి మీర ॥ 42
- (6,7,8, 9,10) సీ॥ దీప్త భూషణ యుక్త దివ్య సుందరరూప రాత్ర్యహోదేవతల్ రాణ రండు:
మధురవాక్యవిశిష్ట మాన్యదైవికపూతహోతృదేవతలార! యౌలి రండు:
భారతి: భూదేవి: భవ్యసరస్వతి! సంపత్తి నీయంగ జరిగి రండు
సకల రూపంబులఁ జక్కఁజేసెడు త్వష్ట! పశువృద్ధి నిమ్ము నీ యశము మెండు
గీ॥ జీవనస్పృతి పశురూప మోదనంబు, నీవు కలిఁగించి యున్నచోఁ బావకుండు
వాని నతిరచ్యముగఁ జేసి తనివి తీర, దేవతల కీయకుండునే! స్థిరముగల్గ ॥ 43
- (11) గీ॥ మంచి గాయత్రితోఁ బ్రకాశించి యఖిల, యజ్ఞవాటికలకు ముందు నరుగునట్లు
లగ్ని స్వాహా పదంబుల నమరు నాహుతులవిశేషము వెల్లఁదే! చెలువు మీర ॥ 44

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 168వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (5వవ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలగ్రంథములలోఁ గొన్నిట “అప్రీ” దేవత యని సామాన్యముగాఁ జేర్కొన్నను వివిధముక్కులకు భిన్న భిన్న దేవతలు పేర్కొనఁబడిరి. ఆంధ్రానువాదగ్రంథము వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము. 219 పుట) “అగ్ని” యని సామాన్యముగా దేవత పేర్కొనఁబడినను బద్ధములఁ గొన్నిట వితర దేవతలను చేర్కొనుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివాడు వ్రాసిన 15b సంఖ్య గల గ్రంథములో నిచ్చిన దేవతల పట్టికలో “అప్రీ” దేవతగా వ్రాయఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. బట్టుకొని యే మొనర్చెడు పరమ యజ్ఞ (తో.పా.) 2. స్తుతి యుక్తంబగుఁ బిల్లపుల్ (తో.పా.) 3. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారుగా “భల” మువయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. దర్పలంబుబడియున్నారు తగిన యదితి (తో.పా.)

సూక్తమ్—189

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) అగ్నే¹ నయ¹ సుపథా¹ రాయే¹ అస్మాన్విశ్వా¹ని దేవ¹ వయనా¹ని విద్వాన్¹ ।

య్యోధ్యో¹స్మజ్జహరా¹ణమే¹నో భూయిష్ఠాం¹ తే² నమఉక్తిం¹ విధే¹మ ॥

51

(2) అగ్నే¹ త్వం పారయా¹ నవ్యో³ అస్మాన్వస్వి¹భిరతి¹ దుర్గాణి¹ విశ్వా¹ ।

పూర్వ¹ పృథివీ¹ జహళా¹ న⁴ ఉర్వీ¹ భవా¹ తోకాయ¹ తనయాయ¹ శం యోః¹ ॥

52

(3) అగ్నే¹ త్వమస్మద్య్యోధ్యో⁵భివా⁵ అగ్నిత్రా¹ అభ్యమ¹ న కృష్ణీః¹ ।

పునరన్తత్వం¹ సువితాయ¹ దేవ¹ జం విశ్వేభిరమృతే¹వ్యజత్ర¹ ॥

53

(4) పాహి¹ నో⁶ అగ్నే¹ పాయభిరజపై¹ర్రిత¹ ప్రియే¹ సదన⁷ ఆ శుశుక్వాన్¹ ।

మా¹ తే భయం¹ జరితారం¹ యవిష్ట¹ నూనం¹ విదన్మావరం¹ సహస్వః¹ ॥

54

1. నయఃసుపథారాయేకాస్మా, 2. నమఉక్తిం, 3. నవ్యోకాస్మాన్ వస్వస్వి, 4. నఉర్వీ, 5. మివాకానగ్నిత్రాకాభ్య

6. నోకాగ్నే, 7. సదనక, (ప్రా.ప్ర.)

(5) మా నో¹ అగ్నే²వ సృజో³ అఘాయావిష్యవే⁴ రిపవే⁵ దుచ్చునాయై ।

మా దత్వతే⁶ దశతే⁷ మాదతే⁸ నో మా రీషతే⁹ సహసావస్సరా దాః ॥

55

(6) వి ఘ త్వా¹వాగ్² ఋతజాత యంసద్గృణా³నో⁴ అగ్నే తన్నే⁵ వరూథమ్ ।

విశ్వాద్రిరిక్షోరుత వా నివి⁴త్సోరభిహూతామసి హి దేవ విష్పత్ ॥

56

(7) త్వం తాగ్¹ అగ్న ఉభయాన్వి విద్వాన్వేషి² ప్రపితే³ మనుషో⁴ యజత్ర ।

అభిపితే⁵ మనవే⁶ శాస్యో భూర్మర్మ⁷జేన్య ఉశిగ్నిర్నాక్రః ॥

57

(8) అవోచామ నివచనాన్యస్మిన్మానన్య సూనుః సహసానే¹ అగ్నౌ ।

వయం సహస్రమృషిభిః సనేష విద్వాజేషం పృజనం జీరదానుమ్ ॥

58

1. మానోఽఅగ్నేఽవసృజోఽఅధాయా, 2. త్వావాగ్ఽఋత, 3. గృణానోఽఅగ్నే, 4. నివిత్సే, 5. తాగ్ఽఅగ్నః

ఉభయాన్వి, 6. జేన్యఽఉశిగ్నిర్నాక్రః, (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—189

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అగ్ని

(1) గీ॥ అఖిలముం¹ దెలిసి యున్నట్టి యనల! నీవు, శ్రేష్ఠమార్గములన్ మమ్ముఁ జేర్చి కుటిల
పాపముల నెల్లఁ దొలఁగించి పరమ నుతుల, వీనులకు విందుగా విను వేడ్క మీర! ॥ 45

(2) గీ॥ యజ్ఞములచేత నఘముల నరుఁగఁజేసి, పురములను సస్య సంపూర్ణభూమి ననల!
యొసఁగినట్లైన వానిచే నొనర మేము, పుత్రులను సౌఖ్యమును గూడఁ బొందఁగలము ॥ 46

(3) ఉ॥ మాకు విరోధులై మెలఁగు మానవులం బరిమార్చి మమ్ము న
స్తోత్రము హింసఁబెట్టి కడు స్రుక్కుఁగఁ జేసెడు రోగ జాలమున్
భీకరవృత్తిచే నడఁచి పెద్దడయన్ ననుఁ గావఁ బావకా!
వీఁకఁ దలిర్చ వేరయిన వేల్పులతో దయసేయు మిష్టికిన్ ॥ 47

(4) †చ॥ స్థిరమగురక్షతో మములఁ ²దిన్నఁగఁ జేయుచు యజ్ఞమందు నీ
వరమరలేక వెల్గవఁటె! యగ్నిరొ! నీకు సుపూజఁ జేయు న
న్నరయుచు సర్వకాలములయందు భయంబులఁ బాపుచున్నచో
ధర నకళంకభావమున దానుఁడ నాదును నీకు నే నొగిన్ ॥ 48

(5) గీ॥ పావకుండ! మమ్ము బహు దుఃఖముల పాలు, నేయు శత్రువులకుఁ జెడుఁగుఁ జేసి
మమ్ముఁ జంపి తినెడు మానవాధములకు, మమ్ము నీయవలదు సుమ్ము! నీవు ॥ 49

ఉ॥ కోరలచేతనై న మఱి కొమ్ములచేతను నైన మా కిలన్
సారెకు హింసఁ జేయు చెడు జంతువులం బడఁగొట్టి పిమ్మటన్
భీరముఁ జూపి బాధ లిడు భీకర తస్కర రాక్షసాదులన్
వీరుఁడ వౌచుఁ గొట్టవఁటె! విశ్రుత వీరుఁడ! యగ్ని హోత్రుఁడా! ॥ 50

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (556వ పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. ఇక్కడ నిందగణమునకు మారు “ఖిల” ము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

2. దీర్ఘచు యజ్ఞగృహంబులందు నీ!వరమర (తొ.పా.)

† మూలవ్రాతప్రతిలో “స్థిరమగు రక్షతో” అని పద్యప్రారంభమొనర్చి “స్థిరరక్షతో” అని సవరింపఁపడినది. మిగిలిన పద్యము యథాతథముగానే యున్నది. మీఁదు మిక్కిలి యీ పద్యముత్పలమాలగాఁ బ్రమాదవశమున వ్రాయఁబడినది. (చూ. వ్రాతపతి. 2 వ సంపుటము. 221 వ పుట) వ.గో.కృ.

- (6) గీ॥ యాగమునకుఁ బుట్టి నట్టియగ్నిః నినుఁ, దనువునట్టి జనుఁడు రాను భోగ
బాధనుండి తొలఁగి వర్ధిల్లు దుర్మార్గ,భక్షకుండ వీవె భవ్యచరితః ॥ 51
- (7) క॥ మనమున రెండు తెఱంగుల, జనులను నెరుఁగుదువుకాదెః చక్కని యగ్నిః
ఘన మగు నీ సాన్విధ్యము, వినయమునుం గోర నీవు వెడలుట లేదేః ॥ 52
- గీ॥ యజ్ఞమునకు వచ్చి యజమానుఁ దొనరించు, యజ్ఞకర్మలందు యజనకరుల
చేత నీవు మిగుల శిక్షింపఁబడుదువు, యజ్ఞకర్తఁ బోలి యగ్నిదేవః ॥ 53
- (8) గీ॥ మంత్ర పుత్రుఁడ వగుదువు మఱియు శత్రు, నాశకుండవు వహ్నిః ప్రకాశమాన
సుతు లొనర్తును నీకు నా నుతులఁబట్టి, యాయు వన్నబలంబుల నందఁగలము ॥ 54

సూక్తమ్—190

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—బృహస్పతిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) అ॒న॒ర్వా॒ణం వృ॒ష॒భం మ॒న్త్రో॒జి॒హ్వం బృ॒హ॒స్ప॒తిం వర్ధ॒యా న॒వ్యమ॒ర్తైః
గా॒తాన॑ సు॒రు॒చో య॒స్య దే॒వా॑ ఆ॒శృ॒ణ్వ॒న్తి న॒వమా॒నస్య॑ మ॒ర్తాః ॥ 59
- (2) త॒మృ॒త్వి॒యా॒ఽఉ॒ప॒వా॒చః న॒చ॒న్తే స॒ర్గో న॒ యో దే॒వయ॑తామ॒సర్జి॑ ।
బృ॒హ॒స్ప॒తిః స హ్య॒ఞ్చో వ॒రాంసి॑ విభా॒భవ॑త్సమృతే మాత॒రిశ్వా ॥ 60
- (3) ఉ॒ప॒స్తు॒తిం నమ॑స॒ ఉద్య॑తిం చ॒ ఞ్చో॒కం యం॑సత్స॒వితే॒వ ప్ర॒వా॒హూ ।
ఆ॒స్య క్ర॑త్వాహ॒న్యోఽయో॑ ఆ॒ప్తి మృ॒గో న భీ॒మో అ॒రక్ష॑నస్తువిష్మాన్ ॥ 61

1. దే॒వాఆ॒శృ॒ణ్వ॒న్తి, 2. త॒మృ॒త్వి॒యాఉ॒ప॒వా॒చః, 3. నమ॑స॒ఉద్య॑తిం, 4. యో॑సఅ॒ప్తి, 5. భీ॒మోఅ॒రక్ష॑. (వ్రా.ప్ర.)

(4) అస క్లోకో దిపీయతే పృథివ్యామత్యో న యంసద్యక్షభృద్విచేతాః ।

మృగాణాం న హేతయో యన్తి చేమా బృహస్పతేరహిమాయాగం¹ అభి ద్యూన్ ॥ 32

(5) యే త్వ దేవోత్తీకం మన్యమానాః పాపా భద్రముసజీవన్తి పక్షాః ।

న దూఢ్యే² అను దగాసి వామం బృహస్పతే చయన² ఇత్పియారుమ్ ॥ 33

(6) సుపైత్రితుః సూయవసో న వన్తా దుర్నియన్తుః పరిప్రీతో న మిత్రః ।

అనర్వాణో³ అభి యే చక్షతే నో కపివృతా⁴ అపోర్ణవన్తో అన్తుః ॥ 34

(7) సం యం స్తుభోకవనయో న యన్తి సముద్రం న స్రవతో రోధవత్రాః ।

స విద్వాగ్ం⁵ ఉభయం చప్తే అస్తర్బృహస్పతిస్తర⁶ ఆవళు గృధ్రః ॥ 35

(8) ఏవా మహస్తువిజాతస్తువిష్మాస్పృహస్పతిర్వృషభో థాయ దేవః ।

స నః స్తుతో వీరవద్ధాతు గోమద్విద్యామేషం వృజనం జీదానుమ్ ॥ 36

1. యాగంకఅభి, 2. చయనకత్, 3. అనర్వాణోకఅభి, 4. వృతాకఅపోర్ణవన్తోకఅన్తుః, 5. వాగంకఉభయంచప్తేక

సూక్తము—190

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—బృహస్పతి

- (1) చ॥ అసయ మభీష్టసిద్ధులను నందఁగఁజేయు బృహస్పతిం గడుం
జనువున సంస్తుతింపవలెఁ: చక్కని మంత్రములన్ మహాత్ముఁడా:
పనిగొని యా బృహస్పతియె పావన నాక వదంబుఁజేరు నా
ఘనుఁ డగు మాతరిశ్వవలెఁ గల్పనఁ జేయుఁడె: సత్ఫలంబులన్ ॥ 55
- (2) గీ॥ దేవతానుగ్రహంబును దివిరి గోరు, వారికై యిష్టముల నిచ్చి వర్షవారి
నొసఁగునట్టి బృహస్పతి కోరి మంత్ర, సముదయముచేతఁ దృప్తిని సలుపు హోత ॥ 56
- గీ॥ ఈ బృహస్పతిమిక్కిలి యేవు గల్గి, యవ్యయవదంబు వ్యాపించు నమల మాత
రిశ్వవలె సత్ఫలంబుల రీతి నొసఁగు, చుండి యెదుటను బడుచుండెఁజూచుమోయి: ॥ 57
- (3) చ॥ స్తుత రవి నై జదీధితుల శోభిలఁ జేనెడునట్లు లీ బృహ
స్పతియును యాజ్ఞికోత్తముల సారసహవ్యము లంద యత్నముల్
మతి నిచుచుండె నీతని యమానుషశక్తిని సూర్యుఁ డెంతయున్
దతబలఁచాలియై తిరుగు దక్షత గౌర మృగంబు చాడ్చునన్ ॥ 58
- (4) చ॥ ఘనుఁ డగు నా బృహస్పతికిఁ గల్గిన కీర్తిప్రకాశ మొందుతన్:
ఘనుఁ డగు నా బృహస్పతియె కాంతిదసూర్యునిఁ బోలి హవ్యముల్
గనుఁగొనుతన్: సుజీవులకుఁ గల్పనఁజేయుతఁ: జేతనంబు నా
ఘనుఁడె హితంబు మర్త్యులకుఁ గౌరవభావముతోడ నిచ్చుతన్: ॥ 59
- గీ॥ అమలుఁ డగు నా బృహస్పతి యాయుఁడంబు, మృగయ సాధనముం బోలి మెఱయుచుండి
మాయఁజేసెడి వారల మంటఁగలిపి, నభిముఖంబుగఁ బోవదే: యహరహంబు ॥ 60
- (5) గీ॥ ముసలి యెద్దుఁబోలుముని: బృహస్పతి: నిన్ను, దలఁచువారి కిడకు ధనము నీవు
సోమయాగములను సుందరవిధమునఁ, జేయు వాని కెల్లఁ జేర్చు ధనము ॥ 61

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (556వ పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (6) చ॥ మఖమును జేయు వారి కిల మార్గముఁ జూపుడు వో బృహస్పతిః
సుఖములతోడఁ గూడుకొని శోభ దలిర్పఁగఁ బోవుచుండు చా
సుఖములఁ గొట్టు దుష్టుల సుశోషిలఁ జేయుదు¹ సర్వరీతులన్
సఖునివలెన్ సమస్త సుఖ సంపద లిచ్చెది వీవు నిత్యమున్ ॥ 62
- గీ॥ ఎట్టి పాపములను నెఱుంగని మనుజుల, మైన మాకుఁ దెల్పి నందఁజేయు
మజ్జ లయినవారి యజ్ఞానముం గొట్టి. జ్ఞాన మొసఁగుమోయి; సదయమతిని ॥ 63
- (7) చ॥ మనుజులు మానవేళ్ళరుని మానక చేరెడునట్లు హోదినుల్
ఘన మగు వార్ధిఁ జేరునటు గ్రాలెడు భ క్తిరసంబుతోడ మే
మనయ మొనర్చు సంస్తవము లన్నిబృహస్పతిఁ బొందుచుండు నిం
పెనయఁగ నా మునీశ్వరుఁ డహీనుఁడు కాఁడఁటె; సర్వరీతులన్ ॥ 64
- గీ॥ విద్యచేత బృహస్పతి వెలయుచుండు, నాకసంబునఁ దిరిగెడు నధిక వేగ
వంత మగు పక్షిఁబోలిక వానిఁ జేరి, సలిల నౌకల నేవేళ సంతరింతు ॥ 65
- (8) ఉ॥ ఇట్టి బృహస్పతిప్రవరుఁ డెంతయు వెల్లు చభీష్ట మిచ్చుచున్
బిట్టు బలాధికుం డగుచు విక్రతు జన్మము గాంచెఁ దత్స్తవం
బెట్టు లొనర్చినన్ జనుఁడు వీర్యము నొందుచు దానివల్లఁ దా
నెట్టుల నైన నాయువు నభీష్టబలాస్పము లొందకుండునే! ॥ 66

సూక్తమ్—191

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—అప్తృణసూర్యాః (విషఘ్నోపనిషద్)*

ఛందః — అనుషుప్, 10-12 మహాపంక్తిః, మహాబృహతీ;

- (1) క॒జ్జ॒తో న క॒జ్జ॒తో క॒థో న॒తీ॒నక॒జ్జ॒తః ।

ద్వా॒వి॒తి॒ష్ట॒షీ॒ ఇ॒తి॒ న్యగి॒ర్దృష్టా॑ అ॒శి॒వృ॒త ॥

67

1. సుశోషిలఁజేయుఁడు (వ్రా.ప్ర.పా.)

* (విషఘ్నోపనిషద్) అన్నది కొన్నిప్రతులలోలేదు. వ.గో.కృ. 1. ష్టషీఇతిన్యగిర్దృష్టాశి. (వ్రా.ప్ర.)

(2) అదృష్టాన్తన్త్యాయత్యథో హన్తి పరాయతీ ।

అథో¹ అవహ్నుతీ హన్త్యథో² పినష్టి³ పింషతీ ॥

68

(3) శగాసః కుశగాసో దర్బాసః సైర్యా³ ఉత ।

మౌజ్జా⁴ అదృష్టా వైరిణాః సర్వే సాకం న్యశిష్యత ॥

69

(4) ని గావో గోష్ఠే⁵ అసదన్ని మృగాసో⁶ అవితత ।

ని కేతవో జనానాం న్యదృష్టా⁷ అశిష్యత ॥

70

(5) ఏత⁸ ఉ త్యే ప్రత్యదృశ్యన్త్రదోషం తస్కరా⁹ ఇవ ।

అదృష్టా విశ్వదృష్టాః ప్రతిబుద్ధా¹⁰ అభూతన ॥

71

(6) ద్యౌర్వః పితా వృథివీ మూతా సోమో బ్రాతాదితిః స్వసా ।

అదృష్టా విశ్వదృష్టాప్తిష్టతేలయతా సు కమ్ ॥

72

(7) యే¹¹ అంస్యా యే అఙ్గాః సూచీకా యే ప్రకఙ్గాతాః ।

అదృష్టాః కిం చనేహ వః సర్వే సాకం ని జన్యత ॥

73

1. అథోకావ, 2. పిషతీ, 3. సైర్యాకత, 4. మౌజ్జాకఅదృష్టా, 5. గోష్ఠేకావ, 6. మృగాసోకావి, 7. దృష్టాకాశి.

8. ఏతకక, 9. స్కరాకఇవ, 10. బుద్ధాకఅభూతన, 11. యేకఅంస్యా యే కఅఙ్గాః. (వ్రా.ప్ర.)

(8) ఉత్పరస్తాత్సూర్య¹ ఏతి విశ్వదృష్టో² అదృష్టహః ।

అదృష్టాన్సూర్యజ్ఞమృయన్సూర్యృ యాతుధాన్యః ॥

74

(9) ఉదపప్తదసౌ సూర్యః పురు విశ్వాని జూర్వాన్ ।

అదిత్యః వర్వతేభ్యో విశ్వదృష్టో³ అదృష్టహః ॥

75

(10) సూర్యే విషమా సజామి దృతిం సురావతో గృహే ।

సో చిన్ను న మరాతి నో వయం మరామాకరే⁴

అన్యయోజనం హరిష్టా మధు త్వా మధులా చకార ॥

76

(11) ఇయత్తికా శకున్తికా సకా జహూన తే విషమ్ ।

సో చిన్ను న మరాతి నో వయం మరామాకరే⁴

అన్యయోజనం హరిష్టా మధు త్వా మధులా చకార ॥

77

1. సూర్యఏతి, 2. దృష్టోఽదృష్టహః, 3. దృష్టోఽదృష్టహః, 4. మారేకాన్య. (వ్రా.వ్ర.)

- (12) త్రిః సప్త విష్ణు¹విజ్ఞా² విషస్య పుష్యమక్షన్ ।

తాశ్చిన్ను స మరన్తి నో వయం మరామాకరే

అస్య యోజనం హరిష్ఠా మధు త్వా మధులా చకార ॥

78

- (13) సవానాం సవతీనాం విషస్య రోపుషీజామ్ ।

సర్వాసామగ్రభం నామారే

అస్య యోజనం హరిష్ఠా మధు త్వా మధులా చకార ॥

79

- (14) త్రిః సప్త మయూర్యః సప్త స్వసారో అగ్రువః ।

తాస్తే విషం వి జభిర ఉదకం కుమ్భినీరివ ॥

80

- (15) ఇయ త్తకః కుషమ్మక స్తకం భినద్యశ్మనా ।

తతో విషం ప్ర వావృతే పరావీరసు సంవతః ॥

81

- (16) కుషమ్మక స్తదబ్రవీ²ద్ధిరేః ప్రవ ర్తమానకః ।

వృశ్చికస్యారసం విషమరసం వృశ్చిక తే విషమ్ ॥

82

1. విష్ణుజ్ఞా, 2. గిరోః, 3. వృశ్చికస్యారసం వృశ్చిక తే విషమ్. (వ్రా.ప్ర.)

† సూక్తము—191

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—జలము, తృణము, సూర్యుడు ‡

(1) గీ॥ అల్పవిషధరజీవు లనల్పవిషము, లనుచు జలచరములు భువి యమరునందుఁ
చొల్లిటి విదాహకాద్యశ్యధూర్తరూపములను విషమును గలిగించి యలయజేయు ॥ 67

(2) ఉ॥ కన్నులకుం గనంబడక గ్రాలు విషంబును గల్గుచోటికిం
దిన్నెగ నొక్క యోషధిని దెచ్చిన నొక్కటి దాని వెన్నెగా
నెన్నిన యట్లు లాగినను నింకొక దానిని నూరి యున్నచో
నన్ని విషంబు లంతటను నంతము నొందుగదా! క్రమంబుగన్ ॥ 68

పాఠాంతరము

ఉ॥ కన్నులకుం గనంబడక గ్రాలు విషంబును గల్గు ప్రాణికిం
దిన్నెగ నొక్క యోషధిని దెచ్చిన లాగిన దాని క్రిందుగాఁ
బన్నుగ దానిఁ గైకొనుచుఁ బల్కరు ముద్దగఁ జేసి యున్నచో
నన్ని విషంబు లంతటను నంతము నొందవె! నిశ్చయంబుగన్ ॥ 69

(3) క॥ శర కుశల దర్భమౌర్యల, పర బీరణ ముంజ ముఖ్య బహు ఘాసాదుల్
స్థిరముగ నదృష్ట మగు విషధరగణముంగూడి మమ్ముఁ దప్పక చేరున్ ॥ 70

† ఈ సూక్తమునందు సర్పముల యత్పాతము వర్ణింపఁబడినది. ఇందు సర్ప మంత్రములును గలవు. పాముకాటునకు మందులుకూడ నప్పటి యార్యు లెఱింగియున్నటుల సూచనగలదు. (నే.వేం.న.శా.)

* ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 168 వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (558వ పుట) చూడవగును. ప.గో.కృ.

‡ ఈ సూక్తమునకు సంస్కృతములములో “అప్ తృణ సూర్యాః” అని ముగ్గురు దేవతలు పేర్కొనఁబడిరి. ఆంధ్రాను వాదములో (వ్రాతవ్రతి. 2వ సంపుటము 235వ పుట.) జలము, తృణములు రెండు మాత్రమే దేవతలుగాఁ బ్రమాదవశమున వ్రాయఁబడి సూర్యదేవత విడచిపెట్టఁబడినది. ఈ సూక్త ఋగ్వేదానువాద పద్యములలో సూర్యదేవతాక పద్యములుకూడఁ గలవు. శ్రీ నేమానివారు స్వహస్తముతో వ్రాసిన ఋషిదేవతల పట్టికగల 15b సంపుటములో అప్పులు, ఘాసము, సూర్యుడుగానే దేవతలను వ్రాసిరి. ప. .కృ.

- (4) గీ॥ గోష్ఠమున గోవు లన్నియుఁ గూడునట్లు, స్వస్థలంబున మృగములు శ్రాంతి నొందు
నట్లు! మనుజుల చైతన్య మరుఁగునట్లు, కనఁబడని విషధరములు కలఁచు మమ్ము ॥ 71
- (5) గీ॥ రాత్రిభాగమందు రాజిల్లుచోరుల, విధము విషధరములు వెలయుచుండు
నవియొ కంటఁబడక యంతయుఁ గనుచుండుఁ, గాన నరులు! సావధాను లగుఁడు! ॥ 72
- (6) గీ॥ దివము తండ్రియె యగు మీకు స్థిరయుఁ దల్లి, సోముఁడే భ్రాత యగుఁజుఁడీ! సుందరాంగ
మెనఁగు నదితియె స్వసయౌ నదృష్టలార!, విశ్వదృష్టలరై మీరు వెలయుఁ డింక ॥ 73
- (7) ఉ॥ ఎయ్యవి బాహు పాదముల నేవు వహించుచు సంచరించునో!
యెయ్యవి యంగ మూలమున నెంతయు శీఘ్రము పారుచుండునో!
యెయ్యవి సూచి మూలమున నెల్లరఁ గుట్టి విషం బొసంగునో!
యెయ్యవి దుష్ట జంతుతతి యంతయు వేగ నశించుఁగావుతన! ॥ 74
- (8) గీ॥ పొడుపు కొండపయిన్ రవి పొడిచి విశ్వదర్శనంబును జేసిన ధర నదృశ్య
విషధరంబులు నశియించు వేడివేల్పు, యాతుధానులఁ దునుమఁడె! యధికశక్తి ॥ 75
- (9) గీ॥ ప్రచుర పరిమాణ రీతిని భానుదేవుఁ, డఖిల విష నాశకుండయి యలరుచుండు
సర్వదర్శనదృశ్యముం జంపు నదితి, పుత్రుఁ డుదయించు మంగళ స్ఫూర్తికొఱకు ॥ 76
- (10) చ॥ శయనగృహంబునం గలుఁగు చర్మమయం బగు మద్యపాత్రో
నయ మలరంగ మద్య మిడినం జెడిపోవునె పాత్ర? యట్టులే
ప్రయత విషంబు తీక్షణతర భాస్కరబింబమునందు సుంచితిన
భయమును వీడి యుండెదను భానుని మాట్కి నశింపకుండఁగన్ ॥ 77
- క॥ రవి యశ్వసహాయంబున, దివిసుండియె విషము సంతఁ దివిరి హరించున్
*నవ మధు విద్యయె దానిం, గవి నమృతము మాట్కిఁ జేయఁగలుఁగును జుండీ! ॥ 78

1, "సుందరాంగియైన యదితియె" (వ్రాతప్రతి. 2 వ సంపుటము. 227 వ పుట) అని వ్రాతప్రతి పాఠము. ఇందు యతి భంగదోషమున్నది. కాన సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

* "రవియశ్వ సహాయంబున" నిత్యాది కందవద్యము తొలి రెండు పాదములను "ఎ" కారప్రాసతో రచించి తరువాతి రెండు పాదములను "వరమధువిద్యయె దానిం, గర మమృతము మాట్కి" నని "ర" కారప్రాసతోఁ బ్రాసభంగదోషముతోఁ బ్రమాద పశమున శ్రీ నేమానివారు విరచించిరి. (చూ. వ్రాతప్రతి. 2 వ సంపుటము. 229 వ. పుట.) కానఁ బై విధముగా సవరింపఁ బడినది. వ.గో.కృ.

(11) గీ॥ పక్షి చిన్నదైన బహువిషంబును గ్రోలి, యున్న బ్రతికియుండె నెన్నునట్లు
లటుల నేనుగూడ ననువులు పాయక. యుండువాడఁ దుష్టి నొందువాడ ॥ 79

క॥ రవి యశ్వ సహాయంబున, దివినుండియె విషము నంతఁ దేలఁగఁ గొట్టున్
†నవ మధు విద్యయె దానిం, గవి నమృతము మాట్కిఁ జేయఁగలుఁగును నుండి ॥ 80

(12) గీ॥ ఏక వింశతిగా వెల్గు నిన నువిస్సు, లింగములు¹ విషము గొట్టుఁ దొలంగకుండ
నైన నవి ప్రాణములతోడ నమరియుండె, నటులనే నేను వసియింతు ననులతోడ ॥ 81

క॥ రవి యశ్వ సహాయంబున, దివినుండియె విషమునంతఁ దివిరి హరించున్
†నవ మధు విద్యయె దానిం, గవి నమృతము మాట్కిఁ జేయఁగలుఁగును నుండి ॥ 82

(13) క॥ †పరలి నవ నవతి సంఖ్యను, వరవిషము హరించునట్టి పావన నదులం
జిరతరముగఁ గీర్తించినఁ, జరితార్థుడ నౌదుఁ గాదె : జగతిని దలఁపన్ ॥ 83

క॥ రవి యశ్వ సహాయంబున, దివి నుండియె విషము నంతఁ దివిరి హరించున్
†నవ మధు విద్యయె దానిం, గవి నమృతము మాట్కిఁ జేయఁగలుఁగును నుండి ॥ 84

(14) గీ॥ రమణు లందఱుఁ గుంభముల్ రాణఁ గొనుచుఁ, విమలజలములఁ దెచ్చిన విధము తలఁప
నేక వింశతి సంఖ్యచే నిలను వెలయు, ఘన మయూరులు నదు లేడు దునుము విషము ॥ 85

(15) చ॥ నకులము ఊద్ర జంతువయినన్ విష మెల్లహరించు నట్లు లా
నకులము చేయకుండిన నణంచెద దానిని రాతి దెబ్బతో
నకల విషంబు దేహములఁ జక్కఁగ వీడుచుఁ బోవు నట్లుగా
నకలుష వృత్తిఁ జేనెదను నందఱు సౌఖ్యము నొందుడి : భువిన్ ॥ 86

(16) గీ॥ అట్టి వాక్య మెల్ల నాలించి నకులము, వచ్చి కొండనుండి పలికె నిట్లు
నీచ వృశ్చికంబుఁ నీ విషంబున రస, ²మెదియు లేదటంచు నెఱుంగవైతి ॥ 87

† చూ. 644వ. పుటలోని 78వ పద్యము పుటోనోటు. వ.గో.కృ.

1. ఇక్కడ నిండ్రగణమునకు మారు పంచలము గణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

† “నవ నవతి సంఖ్య” నని “వ” కారప్రాసతోఁ గందమును బ్రారంభించి మిగిలిన మూఁడుపాదములను “ర” కారప్రాసతో
శ్రీ నేమానివారు ప్రాసభంగదోషముతోఁ బూర్తిచేసిరి. (చూ. వ్రాతప్రతి, 2వ సంపుటము. 229వ పుట.) వ.గో.కృ.

2. మేదిలేదటంచు నెఱుంగవైతి (వ్రా.ప్ర.పా.) సముచ్చయార్థకము లోపించుటచే దుర్భమునకవకాశమున్నది. కావున
సముచితముగ విస్తృష్టార్థకమగునట్లు సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

†సూక్తమ్—192

ఋషిః—ప్రస్కన్యః కాణ్వః

దేవతా—సూర్యః

ఛందః—జగతీ

(1) శనై శ్చిదద్య¹ సూర్యేణాఽదిత్యేన సహీయసా ।అహం యశస్వినాం యశో విద్యా² రూపముపా దదే ॥

83

(2) ఉద్యన్నద్య వి నో భజ పితా సుత్రేభ్యో యథా ।

ద్వీప్తయత్వస్య హేళిషే తస్య నో ధేహి సూర్య ॥

84

(3) ఉద్యంతం త్వా మిత్రమహ ఆరోహంతం విచక్షణ ।

పశ్యేమ శరదః శతం జీవేమ శరదః శతమ్ ॥

85

† ఈ సూక్తమును బరిశిష్టసూక్తముగాఁ గొందఱు భావింపఁగా మరికొందఱు “ఖిలసూక్తము”గా భావించిరి. కల్ప సూత్రములలో వినియోగము పేర్కొనఁబడని మంత్ర సూక్తాదులు “ఖిల” మంత్ర సూక్తాదులుగా వ్యవహృతములై నట్లు కొందఱు తలంచిరి. ఋషిపరంపరలోఁ బదక్రమాదిపాఠములు విలుప్తములై విస్మృతములై మూలము మాత్రమే పరింపఁబడఁగా నది “ఖిల” భాగమనఁబడినట్లు మరికొందఱు భావించుటయు జరిగినది. కాని “పరశాఖీయం స్వశాఖాయా మపేక్షవశాత్ పత్యతే తత్ఖిల ముచ్యతే ఇతి ఖిల లక్షణమ్” అని ప్రాచీనులు “ఖిల” లక్షణము ప్రవచించిరి. ఇతర శాఖాగత మంత్ర జాలమును సూక్తమును సందర్భవశమున నవసరముకొద్ది స్వశాఖలోనికిఁ బరిగృహీత మైనచో నది “ఖిల”సూక్త మనఁబరఁగును. అది సూక్తము మొత్తము కాక తదాననమగు మంత్రములుగఁ బరిగృహీతమైన “ఖిల” మంత్రములగును. ఈ మంత్రసూక్తములను గొందఱు ప్రక్షిప్తములుగా భావించిరి. మరికొందఱు “అధికపాఠము”లుగా నెన్ని పరిగ్రహింపఁగా వేరొక కొందఱు పరిహరించిరి. ఈ 192 వ సూక్తము ప్రథమమండలములో 191వ సూక్తము తదుపరి 192వ సూక్తముగాఁ గొన్ని గ్రంథములలో నుండఁగా-50వ సూక్తము తరువాతి (193వ పుట) 51వ. సూక్తముగాఁ గొన్ని గ్రంథములలోఁ గలదు. వ.గో.కృ.

1. శనై శ్చిత్సూర్యేణాఽదిత్యేన (పా.) 2. రూపాన్యాదదే (పా.)

‡ సూక్తము—192

ఋషి—కణ్వుపుత్రుడగు ప్రస్క-ఋషిఁడు

దేవత—సూర్యుఁడు

- (1) ‡శా॥ ఆదిత్యుండు మహా ప్రభాకలిత తేజోఽంతరతాత్ముండునై
భేదాభేద మహాసుస్పృష్టికలితాభీలాద్భుతాధీశుడై
వేదోద్ధూత పరాపరాత్మ జననోపేతుండుగా శక్తిమైఁ
దాదాత్మ్యంబున విశ్వ శబ్దమగు నాదానాద నిశ్శబ్దతన్ ॥ 88
- (2) ‡గీ॥ ఉన్నతుండగు తండ్రి తా సుచ్చగతిని, బుత్రులంగంచి పెంచుచు ఛాత్రత రతి
సూరసూర్య! రక్షింపుము! సుశ్రుత హిత, మతిని దీర్ఘాయు వలరఁగ మంగళ హృది ॥ 89
- (3) ‡క॥ శత శరదమ్ములు శుభములు, శత శరదమ్ములు సుఖములు చాలుగ వెలుగన్
ఋతుకర్తా! శత ఋతువుల్, హితరతిగతి మిత్రుడవయి హెచ్చుగఁగనుమా! ॥ 90

*సూక్తమ్—193

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—విషఘ్నః

చందః—అనుమమ్

- (1) మా విభేర్న మరిష్యసి పరి త్వా పామి సర్వతః ।

మనన హన్మి వృశ్చికమహిం¹ దణ్డేనాగతమ్ ॥ 88

‡ ఈ సూక్తవిషయిక విశేషములకై సంస్కృతమూలము 192వ సూక్తమున కిచ్చిన పుటనోటు (646వ పుట,) చూచునది. వ.గో.కృ.

† రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రపూర్ణ.”

* ఈ 193వ సూక్తమును బరిశిష్టసూక్తముగాఁ గొందఱు భావింపఁగా “ఖిలసూక్తము”గా మరికొందఱు తలంచిరి. ఇది యధిక పాఠమని కొందఱునఁగాఁ బ్రక్షిప్తమని కొందఱునిరి. “ఖిల” విషయ విశేషములకు 646 వ పుటలోని 192 వ సంస్కృత సూక్తమున కిచ్చిన పుటనోటు నరయనగును. వ.గో.కృ.

1. మహందణ్డేనాం (పా.)

(2) అదిత్యరథవేగేన విష్ణుబాహుబలేన చ ।

గరుడపక్షనిపాతేన భూమిం గచ్ఛ మహాయశాః ॥

87

(3) గరుడస్య ¹పాతమాత్రేణ త్రయో లోకాః ప్రకంపితాః ।

ప్రకంపితా మహీ సర్వా నశైలవనకాననా ॥

88

(4) గగనం నష్టచన్ద్రార్కం జ్యోతిషం న ప్రకాశతే ।

దేవతా ²భయభీతాశ్చ ³మారుతో న స్తవాయతి ॥

89

(5) ధో సర్ప భద్ర భద్రం తే దూరం గచ్ఛ ⁴మహావిష ।

⁵జన్మేజయస్య యజ్ఞావై ఆస్తీకవచనం స్మర ॥

90

పాఠభేదః

సర్పావసర్ప భద్రం తే గచ్ఛ సర్ప మహావిష ।

జనమేజయస్య యజ్ఞావై ఆస్తీకవచనం స్మర ॥

91

1. జాతమాత్రేణ (పా) 2. భయవిక్రస్తా (పా) 3. మారుతో న స్తవాయతోనమః (పా) 4. మహాయశాః (పా)

5. జనమేజయస్య (పా)

(6) ఆస్తీకవచసం శ్రుత్వా యః సర్వో న నివర్తతే ।

శతధా భిద్యతే మూర్ధ్ని శింశవృక్షఫలం యథా ॥

92

పాఠభేదః

ఆస్తీకస్య వచః శ్రుత్వా యః సర్వో న నివర్తతే ।

శతధా భిద్యతే మూర్ధ్ని శింశవృక్షఫలం యథా ॥

93

(7) సర్మదాయై సమః ప్రాతర్నన్మదాయై సమో నిః ।

సమోఽస్తు సర్మదే తుభం త్రాహి మాం విషసర్పతః ॥

94

(8) యో జరత్కారుణా జాతో జరత్కర్వాం మహాయశాః ।

తస్య స్మరాభి భద్రం తే దూరం గచ్ఛ మహావిష ॥

95

(9) అసితిం చార్థసిద్ధిం చ సునీతిం చాపి యః స్మరేత్ ।

దివా వా యదీ వా రాత్రౌ వాస్తి సర్పభయం భవేత్ ॥

96

(10) అగస్త్యార్చనశ్చైవ ముచుకుందో మహామునిః ।

కపిరో మునిరాస్తీకః పశ్చాత్తే సుఖశాయినః ॥

97

ఇతి

ప్రథమం మండలం

సమాప్తమ్

‡సూక్తము—193

ఋషి—మైత్రావరుణీయైన యగస్త్విడు

దేవత—విషమ్న దేవత

(1) ‡క॥ వృశ్చిగ మాదిగఁగల విష, పశ్చాత్పాత్యాశి సర్వ భగ్న విషములై
యాశ్చర్యకరముగా విష, దుశ్చర్యరహితగతిగతి, దొడరుత! జగతిన్ ॥

91

(2) ‡మ॥ గరుఁడుం దొక్కఁడు పక్షపాత రతి విక్రాంతి ప్రభంజాదృతిన్
నరుడై విష్ణు సుపుష్టి దోర్బల మహానందాత్మత్వన్ జాగృతిన్
దరుణాదిత్య రథ ప్రవేగమును విఘ్న స్తమ్ముగా మించఁగా
ధరణి ప్రాకృతక్రి జేరుతను నధ్యాత్మక్రియన్ సత్క్రియన్ ॥

92

‡ సంస్కృత ఋగ్వేద ప్రతులలో ఋక్కుల క్రమసంఖ్య యొక పద్ధతిలో లేదు. కాన్ని ప్రతులలో నష్టకముల వారీగా ఋక్కుల క్రమసంఖ్య నీయఁగా, మరికొన్ని ప్రతులలో నధ్యాయములవారీగాను, వేరుకొన్ని ప్రతులలో ననువాకముల వారీగాను, నింకఁగొన్ని ప్రతులలో మండలములవారీగాను నిచ్చుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు తమ యాంధ్రానువాద వ్రాతప్రతులలో నధ్యాయముల వారీగానే తెలుఁగు పద్యగద్యముల క్రమసంఖ్య నిచ్చుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు తమ యనువాదములో ననుసరించిన పద్ధతి ప్రకారమే యిప్పటివరకును సంస్కృత ఋక్కుల క్రమసంఖ్యను నధ్యాయములవారీగానే నిచ్చుట జరిగినది. కాని యీ క్రమసంఖ్య వివిధ సంపుటములను దృష్టిలోనుంచుకొని మండలములవారీగా నిచ్చినచో, తాతకుల తెక్కువ సౌకర్యముగా నుండునని యింకముందు సంస్కృతాంధ్ర భాగముల రెండింటిను మండలములవారీగానే ఋక్ పద్యగద్యముల క్రమసంఖ్య నిచ్చుట జరిగినది, పాఠకు లీ విషయమును బ్రత్యేకముగ గుర్తింపవగును. వ.గో.కృ.

‡ ఈ సూక్తవిషయ విశేషములకు 193వ సంస్కృత సూక్తము పుటోనోటు చూడవగును. వ.గో.కృ.

† రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, పద్మమాడి గోపాల కృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

(3) †గీ॥ సకల కైలాటవీ వనజాల యుధర గరుడసాతమాత్రాన దద్దరిల్లు
నఖిల లోకాలు గడగడ లాడిపోవు, సర్వశక్తులు సంభ్రమాచర్విత మగు ॥ 93

(4) †క॥ గగనము భయ భీత మృగు, గగనమణిరవి శశి సకల గణనక్షత్రా
లొగిఁ దేజో రహితము లగు, నగణిత దేవాళి వాయు వందును భీతిన్ ॥ 94

†క॥ ఇడుముల కడలిని గడవఁగ, నడుగిడఁ జిడుముడి వడకియె యడరు గరుడ దే
వుడఁ నీకు నమో యనుచును, దొడరఁగఁ బొగడఁగ భయములు బొలఁగును జగతిన్ ॥ 95

(5) †క॥ ఆస్తీకుఁడు నాస్తీకుఁడౌ, నాస్తీకుఁడౌ జన్మయె జయమగు నో సర్ప
మ్మా! స్తవనీయ సుభద్రత, నిస్తుల భద్రత నొనఁగుము! నిలుపుము! పెడగన్ ॥ 96

పాశాంతరము

†క॥ సర్పావసర్ప! నీ కగుఁ, గార్పణ్యము లేని భద్రగతి గమనము నో
సర్పాధీశ! మహావిష, తర్పిత యజ్ఞాంతమునను దలఁతుము నిన్నున్ ॥ 97

†క॥ జనమేజయ యజ్ఞాంతము, నను నాస్తీక వచనమును నతిని స్మరింపన్
ఘన సర్ప మహావిషమును, జనును! సురక్షితపు భద్ర సకలము నీయన్ ॥ 98

అర్ధాంతరము

గీ॥ ఎవని యజ్ఞాంతమున మహాఋషిపథాల, నాస్తీకుని పథమ్ము దలంప నమితముగను
సర్వభద్రముల్ సమకూరు సకలవిషము. పరిహారంబగు జనతతి వరలు శుద్ధి ॥ 99

మరొక యర్ధాంతరము

†క॥ విషహర! జనులను నెనఁగుము, శషభిషల్ బుసలుకొట్టు ఫల పూర్వ మహా
విషధర భూ జల చరములు. ధిషణాహంకృతు లజంగి తేకువ నెడఁగన్ ॥ 100

(6) †క॥ ఆస్తీక వచన గతి నత, మస్తకమై విష కుసాగు మఱలనిచోఁ ద
స్మస్తకము విధిగ శత విష్వస్త మృగు శింశు ఫలము పగిలిన రీతిన్ ॥ 101

(7) †క॥ ప్రాతిర్ద్యేకల నర్మద!, రాతిరి వేళలను గూడ నాదు నమస్సుల్
ప్రాతిగఁగొని రక్షింపుము!, భీతావహమైన విషము విఱుగఁగ నెపుడున్ ॥ 102

- (8) †క॥ అతఁడు జరత్కారునికిని, నుతవాసుకి చెలియ లల్ల నోతవ్య సతీ
గతిజ జరత్కారువునకు, సుతుఁ డా యా స్తీకుఁ దలఁతు జుడుఁగుము నాగూ ! ॥ 103
- (9) †క॥ అసితిని సుసీతిఁ దగ నర్థ సిద్ధిని స్మరించు ప్రాణి దలఁగును భీతిన్
వెనఁ బవలు రాత్రులను నరయ సర్పభయము కలుఁగదెట నక్షయ ధృతిగాన్ ॥ 104
- (10) †క॥ మనమున నగ స్తి, ముచికుండుని, నా స్తీకుని, గపిలుని, ధృష మాధవునిన్
మును లా యేవురఁ దలఁచినఁ, దనివిని సుఖ శాయసులయి తనరెదరు జనుల్ ॥ ‡105

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తిముక్తాయమాన
భగవత్పాదారాధక నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ
బ్రథమమండలము
సమాప్తము

† రచయిత:-వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

‡ శ్రీ నేమానివారు పద్యగద్యముల క్రమసంఖ్యను దమవ్రాతప్రతులలో సవ్యాయములవారీగా నిచ్చినందువల్ల నదియే పద్దతిని సంస్కృతముక్కుల క్రమసంఖ్యను దెలుఁగు పద్యముల క్రమసంఖ్యను సవ్యాయములవారీగానే యింతవరకు నిచ్చుట జరిగినది. ఇకముందు మాత్రము కేవలము మండలముల వారీగానే సంస్కృతపు ఋక్కుల క్రమసంఖ్యతోపాటు తెలుఁగు పద్యగద్యముల క్రమసంఖ్య కూడ నిచ్చుట జరిగినది. పాతకు లీ విషయమును బ్రత్యేకముగా గుర్తింపనగును, వ.గో.కృ.

సముల

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ఋగ్వేద-సంహితా

అథ ద్వితీయం మండలమ్

అనువాకః—1, సూక్తమ్—1

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః†

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—జగతీ

(1) త్వమగ్నే ద్యుభిస్తవమాకుక్షణిస్తవమధ్యస్తవమశ్వసస్పరి ।

త్వం వనేభ్యస్తవమోషధీభ్యస్తవం నృణాం నృపతే జాయసే కుచిః ॥

1

(2) తవాగ్నే హోత్రం తవ పోత్రమృత్వియం తవ నేష్ట్రం మగ్నిర్భతాయతః ।

తవ ప్రశాస్త్రం త్వమధ్వరీయసి బ్రహ్మ చాసి గృహపతిశ్చ నో దమే ॥

2

(3) త్వమగ్నో¹ ఇన్ద్రో వృషభః సతామసి త్వం విష్ణురురుగాయో నమస్యః ।

త్వం బ్రహ్మ రయివిద్ బ్రహ్మణస్సతే త్వం విధర్తః సచసే పురంధ్రా ॥

3

† ఋషి విశేష విషయములకై రెండవ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడవగును. ప.గో.కృ.

1. త్వమగ్నో¹ ఇన్ద్రో. (వ్రా.ప్ర.)

(4) త్వమగ్నే రాజా వరుణో ధృతవ్రతస్త్వం మిత్రో భవసి దస్మ¹ ఈడ్యః ।

త్వమర్కమా సత్పతిర్యస్య సంభుజం త్వమంశో విదధే దేవ భాజయః ॥

4

(5) త్వమగ్నే త్వష్టా విధతే సువీర్యం తవ గ్నావో మిత్రమహః సజాత్యమ్ ।

త్వమాకుహేమా రవిషే స్వశ్వ్యం త్వం సరాంశర్థో² అసి పురూవసుః ॥

5

(6) త్వమగ్నే రుద్రో³ అనురో మహో దివస్త్వం శర్థో మారుతం పృక్ష⁴ ఈశిషే ।

త్వం వాతై రరుణైర్యాసి శంగయస్త్వం పుషా విధతః పాసి ను త్మనా ॥

6

(7) త్వమగ్నే ద్రవిణోదా⁵ అరంకృతే త్వం దేవః సవితా రత్నదా⁶ అసి ।

త్వం భగో నృవతే వస్య⁷ ఈశిషే త్వం పాయుర్దమే యస్తేవిధత్ ॥

7

(8) త్వామగ్నే దమ⁸ ఆ విశ్వతిం విశస్త్యాం రాజానం సువిదత్రయృక్లాతే ।

త్వం విశ్వాని స్వనీక పత్యసే త్వం సహస్రాణి శతా దశ వ్రతి ॥

8

1. దస్మకఈడ్యః, 2. సరాంశర్థోఽసి 3. రుద్రోఽనురో, 4. పృక్షఽఈశిషే, 5. ద్రవిణోదాఽరం.

6. రత్నదాఽసి, 7. వస్యఽఈశిషే, 8. దమ ఆ, (వ్రా.వ్ర.)

(9) త్వమగ్నే¹ పితరమిష్టిభిర్నరస్తా²ం బ్రాత్రాయ శమ్యా తనూరువమ్ ।

త్వం పుత్రో భవసి³ యస్తేవిధత్ త్వం సఖా సుశేవః పాస్యాధృషః ॥

9

(10) త్వమగ్నే¹ ఋభరాకే² నమస్యంస్త్యం వాజస్య త్తమతో రాయ³ ఈశిషే ।

త్వం వి భాస్యసు దక్షి దావనే త్వం విశిక్షరసి యజ్ఞామాతనిః ॥

10

(11) త్వమగ్నే³ అదితిర్దేవ దాకుషే త్వం హోత్రా భారతీ వర్తనే గిరా ।

త్వమిళా శతహిమాసి దక్షనే త్వం వృత్రహా వసువతే సరస్వతీ ॥

11

(12) త్వమగ్నే⁴ సుభృత⁵ ఉత్తమం వయస్త్య స్పార్ధే వర్త⁶ ఆ సందృశి శ్రీయః ।

త్వం వాజః ప్రతరణో బృహన్నసి త్వం రయిర్బహులో విశ్వతస్త్పృథుః ॥

12

(13) త్వమగ్నే⁶ ఆదిత్యాన ఆస్యం త్వాం జిహ్వం శుచయశ్చక్రిరే కవే ।

త్వాం రాతిషాచో⁷ అధ్వరేషు సశ్చరే త్వే దేవా హవిరదన్త్యాహుతమ్ ॥

13

1. త్వమగ్నేఋభరాకే. 2. రాయశిషే. 3. త్వమగ్నేఅదితి. 4. సుభృతఉత్తమం. 5. వర్తశ్రీ. 6. త్వమగ్నేఆదిత్యానఆస్యం. 7. రాతిషాచోఅధ్వ. (వ్రా.ప్ర.)

6. త్వమగ్నేఆదిత్యానఆస్యం. 7. రాతిషాచోఅధ్వ. (వ్రా.ప్ర.)

(14) త్వే¹ అగ్నే విశ్వే అమృతాసో ఆద్రుహ అసా దేవా హవిరదన్త్యాహతమ్ ।

త్వయా మర్తాసః స్వదన్త² ఆసుతిం త్వం గర్భో విరుధాం జజ్ఞిషే శుచిః ॥

14

(15) త్వం తాన్ త్వం చ ప్రతి చాసి³ మజ్మనా సగ్నే సుజాత ప్ర చ దేవ రిచ్యసే ।

ప్రక్షో యదత్ర మహినా వి తే భువదను ద్యావావృథివీ రోదసీ⁴ ఉభే ॥

15

(16) యే స్తోతృభ్యో⁵ గోఅగ్రామశ్వ పేశసమగ్నే రాతిముపస్సృజన్తి సూరయః ।

అస్మాజ్చ తాంశ్చ ప్ర హి నేషి వస్య⁶ ఆ బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

16

1. త్వేఅగ్నే విశ్వేఅమృతాసోఆద్రుహసా, 2. స్వదన్తఆసుతిం 3. మజ్మనాసగ్నే, 4. రోదసీఉభే,

5. గోఅగ్రామశ్వ, 6. వస్యఆ. (వ్రా.ప్ర.)

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ద్వితీయ మండలము

అనువాకము—1 సూక్తము—1

ఋషి—గృత్సమదుఁడు†

దేవత—అగ్ని

- (1) సీ॥ ఇష్టి దినంబున నెవఁడు పుట్టె నటన్న నగ్నిహోత్రుం డని యనఁగవలయు
దీప్తివంతుం డని తెగఁ డొందు నెవఁడన్న నగ్నిహోత్రుం డని యనఁగవలయు
కుచిగల వాఁ డాచు శోభిల్లు నెవఁ డన్న నగ్నిహోత్రుం డని యనఁగవలయు
జలమునం దెవ్వఁడు జన్మ మొందు నటన్న నగ్నిహోత్రుం డని యనఁగవలయు
గీ॥ జలధి పాషాణములనుండి చారు వనమునుండి యెవ్వఁడు జన్మము నొందె ననఁగ
నన్ని చోటుల వెలిఁగెడు నగ్ని విభుఁడె, యట్టి వాఁడని తప్పక యనఁగవలయు ॥ 1

† గృత్సమదు లనువారే ఋగ్వేద రెండవమండలమును వెల్లడి చేసినవారు. కాని చాయనాచార్యుఁడు తన భాష్యమునందు “గృత్సమదుఁడు మొదట అంగిరో వంశస్థుఁ డనియుఁ బిమ్మట భృగువంశీయుఁ డగు గృత్సమదుఁడయ్యె” ననియు వ్రాసిరి. ఈ విషయమై మహాభారతము అనుశాసనపర్వము 31వ అధ్యాయమున విపులముగఁ గలదు. ఆ కథ గ్రంథవిస్తరభయముచే వ్రాయ మానితిని. పీని కథ విష్ణుపురాణమందును, వాయుపురాణమందును గలదు. కాని యీ కథలు విచారణీయములు. జాతి విభాగములేని సమయమున గృత్సమదుఁ డుండినట్లు తెలియుచున్నది. జాతివిభాగము నేర్పబడిన శౌనకుఁడు, గృత్సమదునివలనఁ బుట్టిన వాఁడని విష్ణుపురాణమునఁ (3 - 8) గలదు. (నే.పే.న.శా.)

గమనిక :—తెలుఁగులోను సంస్కృతమునందును గృత్సమద-గృత్సమద-కృత్సమద-కృత్సమద శబ్దములు పర్యాయ శబ్దములుగాఁ గన్పించుచున్నవి. ఇవి ఋషులకును రాజులకునుఁ గూడ నామములుగాఁ గన్పించుచున్నవి. ఈ గృత్సమదులనేకు లున్నారు. మునియైన గృత్సమదుని గృత్సమోనియని వ్యవహరించుటయుఁ గలదు. గృత్సమదుఁడు మొదట అంగిరోవంశస్థుఁ డనియుఁ బిమ్మట భృగు వంశీయుఁడుగా మఱి ననియు సాయనాచార్యులు వ్రాసిరినుట వాస్తవమే; కాని యీ విషయము విచారణీయము. ఈ మాత్రిన వంశములోఁ బుట్టిన గృత్సమదుఁడు తొలఁత మహర్షియైన అంగిరో వంశజుఁ డని భ్రవముగాఁ జెప్పలేము. అంగిరస నామకులు పెక్కురు మహర్షులు, రాజులునున్నారు. వైశస్వతమనువునకుఁ బుత్రుఁడై రాజైన శర్మతి పుత్రుఁడు “వీతహవ్యుఁడు” ఒకఁడు కలఁడు. వీతహవ్యునకు ఆనేకమంది పుత్రులున్నను వారందఱును దివో దాసుని పుత్రుఁడగు “ప్రతర్దను”ని చేతిలో విగ్రహప్రాణు లైరి. వీతహవ్యుఁడు తన ప్రాణమునకుఁ గూడ ముప్పు వచ్చునని భయపడి భృగుమహర్షి నాశ్రయించెను. అప్పటి నుండి రాజైన వీతహవ్యుఁడు భృగుమహర్షి పెంపుడుకొడుకై బ్రాహ్మణుఁ డయ్యెను. భృగువంశపు బ్రాహ్మణుఁ డైన పిదప వీతహవ్యునికిఁ గలిగిన కొడుకు “గృత్సమదుఁ”డని ఒకపురాణ గాథ కలదు. ఈ గృత్సమదునికి “హయహయఁడని” నామాంతర మున్నట్లుకూడఁగలదు. హయహయనామకులుకూడ ననేకు లున్నట్లు పురాణములవలన విదిత మగుచున్నది. ఈ గృత్సమదుఁడు భర్గవుఁడేగాని శౌనకునకుఁ బూర్వుఁడు కానేరఁడు-శౌనకునకుఁ దాతయు కునకునకుఁ దండ్రీయు నగు గృత్సమదుఁడు

- (2) గీ॥ హోతృ నేష్టృ కర్మ హోమము లన్నియు,నిన్నె చెందుచుండు నిర్మలాగ్ని!
యాగ కర్మ లన్ని యఖిలపించి వ్రశాంత.కర్మములను నీవు కనెద వెపుడు ॥

2

- (3,4,5) సీ॥ నీవె సామవులకు నిఖిలార్థుండవు నీవె విష్ణుండవు నీవె హరివి
నీవె సంస్తుతులకు నిత్యయోగ్యుండవు నీవె బ్రహ్మవు నీవె నిఖిలపతివి
నీవె మిత్రుండవు నీవె వరుణుండవు నీవె యర్యముండవు నీవె బలివి
నీవె త్వష్టవు నీవె నిత్యభక్తుల కెల్ల నీవె నేవ్యుండవు నిర్జరేశ:
గీ॥ నీవె బంధు వరుండవు నిరురులకు, నీదు తేజంబు హిత మగు నిఖిలమునకు
సశ్వములతోడ ధనమును నందఁజేసి, బలము నీయుము మాకు నో బలతనూజ: ॥

3

- (6,7) సీ॥ ఆకాశమున వెల్గు ననుర రుద్రుండవు బల రూపముల వెల్గు భక్త పతివి
సుఖసంపదకు నెల్ల సుందరాధారుండ వఖిలగణంబుల కమలవిభుండ
వమలపూఘుండ వౌదు వాసుగ సంకాశ హయ రత్నములతోడ నమరువాండ
వఖిలగృహంబుల నధిసించుచు నర్వపాలకుండవు నీవు పరమమతివి
గీ॥ విజ్ఞుఁడ! యగ్ని! నీవు మా యజ్ఞములకు, వచ్చినదైన యజమాన వర్గమెల్ల
నీకు నేవ లొనర్తురు నీవు వారి,పాలనంబు నొనర్తువు పావకుండ: ॥

4

- గీ॥ మణుల కెల్లను నాధార మణివి నీవు,స్వర్గ ధనముల నిచ్చెడు సరసమతివి
భగుండ! సవిత్పుండ! కాంతి విభాసమాన,భక్తవరులను బాలించు పావకుండ: ॥

5

- (8) క॥ లోకులు తమ తమ గృహములఁ, బాకారిస్తుత్య! నిన్ను బంధించి సదా
ప్రాకటముగ భూషింతురు, శ్రీకరుండ! దీప్తి నీవు చెలఁగెదవు సుమా: ॥

6

మదుండు సుహోత్రుని పుత్రుండు. అనఁగా శౌనకునకు మూలభూతుడైన గృత్స్నమదుండు వేణినియు-తొలుత అంగిరోవంశజుడై
పిదప భృగువంశజుడైన వీతహవ్యుని పుత్రుడగు గృత్స్నమదుండు వేణినియు గుర్తింపవలసి యున్నది. శౌనకుమహర్షికి
మూలభూతుడైన గృత్స్నమదుని తండ్రియైన సుహోత్రుండు క్షత్రవృద్ధుని కుమారుండు-సుహోత్రనామకులు కూడఁ దెక్కుమంది
యున్నట్లు కన్పించుచున్నది. బ్రహ్మక్షత్రుఁ డని నామాంతరము కల భుమన్యునకుఁ గుమారుడై అనేక రాజసూయములు చేసిన
సుహోత్రుఁ డొకఁడు - విజయానహదేవుల కుమారుఁ డైన సుహోత్రుండు వేల రొకఁడును గలరు. పురాణములు పరిశీలించుచో
నీ గృత్స్నమద - గృత్స్నమద - కృత్స్నమద - కృత్స్నమదుల గాథ లనేకము లనేకవిధములుగాఁ గనిపించును. శౌనకుమహర్షికి
దరువాత నెందఁ తెందఁబు గృత్స్నమదు లుదయించిరో తెలియదు - వేదసూక్తముల ద్రష్టయైన గృత్స్నమదుండు భార్గవుండు
కావచ్చును గాని శౌనకుండు కాదేమో? శౌనకు లాధునికులు - భార్గవుండు బాగఁ బ్రాచీనుండు - ఏదియేమైనను భార్గవ - శౌనక
గృత్స్నమదు లొక్కరు కానేరరు. ప.గో.కృ.

గీ॥ అరయ నీదు సేన యత్యుత్త మం బగు, సమరదూత వీవు హవ్యవాహ :
ధర్మబుద్ధితోడ దయనుంచి మావయి, బహుశఫలము లీయఁ బాడి కాదె : ॥

7

(9) క॥ జనకుడవు కాన నీ వో, యనలుఁడ! లోకములు నిన్నె యర్పించుచు నీ
ఘన మగు సౌత్రాత్యత్వం, బును గోరుచుఁ దృప్తి జేయఁ బూనుదురు సుమా : ॥

8

క॥ పరిచర్య చేయు వారికి, వరపుత్రుఁడ వీవుగాన వారికి సగ్ని:
చిరదీప్తి శుభము లొనఁగుచుఁ, బరులన్ భంజించి వారిఁ బాలింపవోకో : ॥

9

(10,11) సీ॥ అతిశయోజ్జ్వలరూప మందిన వాడవు ప్రత్యేక నుతులకుఁ బట్టువోదు
వంధకార బలంబు నడఁగింపఁ గాష్టముల్ జ్వలియింపఁ జేయుచుఁ జెలఁగె దీవు
హవిరన్నధనముల నందించు వాడవు భారతీదేవివి పాలకు డవు
వివిధ స్తవంభుల వృద్ధి నొందెడు వాడ వసుర వృత్రాఖ్యుని నడఁచి తీవు
గీ॥ శతహిమవిరాజితేశపు జ్వలనదేవ!, నుందరసరస్వతివి నీవు సౌగసుకాడ:
యజ్ఞనిర్వాహకుండవై యఖిలమునకు, ఫలము లందింపుచుండుము : పావకుండ! ॥

10

(12,13,14) సీ॥ ఉత్తమాన్నుండవై యుత్త మైశ్వర్యంబు నుత్తమరీతిని నొనఁగె దనల :
యన్నరూపుండవై యఖిలరక్షక్రియ నందించుచుండు వో యగ్నిదేవ!
యాదిత్యగణమున కాననమై నీవు దివిజజిహ్వాత్వంబుఁ జెందెదగ్ని:
దివ్యముఖుండవై తేజరిల్లెడు హవ్య మమరుల కందింతు వఘ విదూర:
గీ॥ నీవు విలసిల్లుటంజేసి నిఖిలభూత.గణము లెల్లను నన్నంబు గాంచఁగల్గె
లతల గర్భస్వరూపుఁడ వతులకుచిని, జన్మమును నొందినాడ వో జ్వలన! నీవు ॥

11

(15) చ॥ బలమును బట్టి నీవు బహు పావన నిర్జర సంచయంబుతో
మెలఁగుదు వీవు పావకుఁడ! మేదుర శక్తిని నీ మహత్వ సం
చలనము వల్ల నంతటను శబ్దము గల్గిన రోదసిన్ గడున్
వెలిఁగెడుఁ గాదె : యన్నము కపీశ్వర! నిన్నుఁ దలంచు వారికిన్ ॥

12

(16) చ॥ నిను నుతియించు వారలకు నిర్మల విత్తము నన్న వాజులన్
ఘనముగ నిచ్చు శూరులను గల్గిష హీనుల మమ్ముఁ బావకా!
కనుఁగొని శ్రేష్ఠ దేశములఁ గాంచెడు వారిగ నీవు సేసినన్
బనివడి యాగమందు బహు పావన మంత్రము లుచ్చరింపమే! ॥

13

సూక్తమ్—2

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్)*

భార్గవః శౌనకః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—జగతీ

(1) యజ్ఞేన¹ వర్జత జాతవేదసమగ్నిం¹ యజధ్వం హవిషా తనా¹ గిరా ।సమిధానం¹ సుప్రయనం¹ స్వర్ణరం¹ ద్యుతం హోతారం¹ వృజనేషు¹ ధూర్వాదమ్ ॥

17

(2) అభి త్వా నక్తీ¹రుషసో¹ వవాశిరే¹ కగ్నే¹ వత్సం న స్వసరేషు¹ ధేనవః ।దివ¹ ఇవేదరత్నిరానుషా¹ యుగా త్షపో¹ భాసి¹ శ్వరువార సంయతః ॥

18

(3) తం దేవా బుధ్నే¹ రజసః¹ సుదంసనం¹ దివస్పృథివ్యోరరతిం¹ న్యేరిరే ।రథమివ¹ వేద్యం¹ శుక్రశోచిషమగ్నిం¹ మిత్రం న క్షితిషు¹ ప్రశంస్యమ్ ॥

19

(4) తముక్షమాణం¹ రజసి¹ స్వ² ఆ దమే¹ చన్ద్రమివ¹ సురుచం హ్వర³ ఆ దధుః ।పృశ్నోః¹ పతరం¹ చితయ¹ వృషక్షభిః¹ పాథో న పాయం జనసీ⁴ ఉభే¹ అను ॥

20

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. దివకృతే, 2. స్వకదమే, 3. హ్వరక, 4. జనసీకృతే అను, (వ్రా.ప్ర.)

(5) స హోతా విశ్వం పరి భూత్వధ్వరం తము హవ్యైర్మనుష¹ ఋజ్జితే గిరా ।

హిరిశిప్రో వృధాసానాసు జర్జురద్ద్యౌర్వి స్పృశితయద్ రోదసీ² అను ॥

21

(6) స నో రేవత్ సమిధానః స్వస్తయే సందదస్వాన్ రయిమస్మాసు దీదిహి ।

ఆ సః కృణుష్య సువితాయ రోదసీ³ అగ్నే హవ్యా మనుషో దేవ వీతయే ॥

22

(7) దా నో⁴ అగ్నే బృహతో దాః సహస్రిణో దురో న వాజం శ్రుత్యా⁵ అపా వృది ।

ప్రాచీ ద్యావాభృవీ బ్రహ్మణా కృథి స్వగర్భ శ్రుముషసో వి దిద్యుతుః ॥

23

(8) స⁶ ఇధాన ఉషసో రామ్యా ఆను స్వగర్భ దీదేదరుషేణ భానునా ।

హోత్రాభిరగ్నిర్మనుషః స్వధ్వరో రాజా విశామతిథిశ్చరాయవే ॥

24

(9) ఏవా నో⁷ అగ్నే అమృతేషు పూర్వ్య దిష్టిపాయ బృహద్ దివేషు మానుషా ।

దుహానా దేనుర్వృజనేషు కారవే త్మనా శతినం పురురూపమిషణి ॥

25

1. మనుషకఋజ్జితే, 2. రోదసీకను, 3. రోదసీకగ్నే, 4. నోకఅగ్నే, 5. శ్రుత్యాకప, 6. సకదానస

ఉషసోరామ్యాకను, 7. నోకఅగ్నేకఅమృతేషు. (వ్రా.వ్ర.)

(10) పయమగ్నే¹ అర్వతా వా సువీర్యం బ్రహ్మతా వా చితయేమా జనాగ్² అతి ।

అస్మాకం ద్యుమ్నమధి వజ్ఞకృష్టిషూచ్ఛా స్వగర్భ కుకుచీత దుష్టరమ్ ॥

26

(11) స నో వోది సహస్య ప్రశంస్యో యస్మిన్ తుజాతా³ ఇషయన్త సూరియః ।

యమగ్నే యజ్ఞముపయన్తి వాజినో నిత్యే తోకే దీదివాంపం స్వే దమే ॥

27

(12) ఉభయాసో జాతవేదః స్యామ తే స్తోతారో⁴ అగ్నే సూరయశ్చ శర్మణే ।

వస్వో రాయః పురుశ్చన్ద్రస్య భూయసః ప్రజావతః వ్యవత్యస్య శర్ధి నః ॥

28

(13) యే స్తోత్రభ్యో గో⁵ అగ్రామశ్వపేశనమగ్నే రాతిమువస్సజన్తి సూరయః ।

అస్మాఞ్చ⁶ తాంశ్చ ప్రహి నేషి వస్య⁷ ఆ బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

29

1. మగ్నేః అర్వతా, 2. జనాగ్ అతి, 3. జాతా ఇష, 4. స్తోతారో అగ్నే, 5. గో అగ్రా, 6. అస్మాఞ్చ తాంశ్చ

7. వస్యః, (వా.ప్ర.)

సూక్తము—2

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—అగ్ని

- (1) క॥ చిరజలదుండు మహాత్ముడు, పౌరి, బౌరి, గన్గొనిన వాడు భూతముల మహా
సుర హోమకారకుం డగు, పరమాగ్నిని వృద్ధిఁజఱచి భవ్యము గనుఁడీ ॥ 14
- (2) చ॥ దినమున నాల్గు వత్సము లదేవనిగాఁ గనఁగోరు నట్లు లే
ఘను లగు యాజకోత్తములు గాంచుచు నుందురు నిన్ను రాత్రులం
దనయము సంయతుండవయి యా గగనస్థలి మాడ్కి వ్యాప్తి వేఁ
గొని యజమాన యజ్ఞములకుం జనువాడవు నీవు పావతా! ॥ 15
- (3) క॥ ఘనుని సుదర్శుని నగ్నిని, ధనపూర్ణ రథంబు మాడ్కి ధర వెల్లెడు వా
నిని జగతీ మధ్యంబున, వినయముతోఁ బెట్టినారు వేల్పులు ప్రీతిన్ ॥ 16
- (4) చ॥ గగనమునందు వృష్టులను గల్కఁగఁ జేసెడు వాని దీప్తితో
జగములఁ గాచువానిఁ గడు సజ్జన బాంధవుడైన వాని నీ
జగముల తెల్లఁ జేతనముఁ జాల నొసంగెడు వాని దాహకున్
ద్విగుణిత భక్తితోడ జనదివ్యగృహంబుల నుంతు రందఱున్ ॥ 17
- (5) చ॥ అనలుడు హోమ కార్యముల నంతటఁ గల్గిన యాగశాలలో
మనుజు లొనర్చు సన్నుతుల మానక వీనులఁ బెట్టుచుండి తా
నొనరఁ బ్రవర్థమానుడయి యోషధి మధ్యను వెల్గుచుండి స
జ్జనపరిదత్త హవ్యముల సంపదఁ బొందుచు నుండుఁ బ్రీతితోన్ ॥ 18
- గీ॥ అమల నక్షత్ర పజ్జితే నాకనంబు, వెలుగు విధమున వహించే విశ్వగగన
భువనములు వెల్గుచున్నవి పురుషులారా, వానిఁ బూజింపుఁడెపుడుఁ దాత్పర్య మెనఁగ ॥ 19

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్టనోటు (657వ. పుట)
చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (6) చ॥ అనలుడ! మాకు మంగళము నందఁగఁ జేయఁ దలంచి యెంతయున్
ధనము నొసంగి దీప్తిఁగొని ధారుణి, ఖస్థలి, సత్ఫలంబులన్
బనుఁబడి మా కొసంగునటు పల్మరు నేయుచు దేవతాళికిన్
ఘనతర హవ్యసంపదలు గల్గెడు నట్టులు చేయు మాత్రతోన్ ॥ 20
- (7) చ॥ అనలుడ! మాకు గోవులను సవ్యములన్ స్థిర పుత్ర సంతతిన్
ఘన మగు పౌత్ర సంతతిని గాంతిమతిన్ దయసేసి కీర్తికై
యెనఁ గననట్టి యన్నమును నేడైర దాని విముక్తి నిచ్చి నీ
వనయము రోదనీ ద్వయ మనంతముగా వెలుఁగొందఁ జేయుమా! ॥ 21
- గీ॥ ఆదితేయగణము ననుకరించెడు సుష.స్సముదయంబు నిన్ను జ్వలనదేవ!
వెల్గఁ జేయుచుండె వివిధ ప్రకార సంకలనతోడ మమ్ముఁ గావ రాదె! ॥ 22
- (8) గీ॥ భవ్య లాదిత్యులను, బోలి ప్రజ్వలించు, సుందరోషస్ఫులం గడు సొగసుఁ గాంచు
నగ్ని సందీప్యమానుడై యమలరీతి, వెల్గుచుండెడు నేవేళ వివిధగతుల ॥ 23
- క॥ మనుజాళిహోమసాధనుఁ, డనయస్తుత్యండు మనుజు యాగాధిపుఁడున్
మనుజప్రియుఁ డతిథివలెం, దనరెడు ననలుండు వచ్చుతం గర్మలకున్ ॥ 24
- (9) చ॥ సతతముఁ గాంతివంతుడవు చక్కని వాడవు మానవావళి
స్తుతులఁ బరిగ్రహించెదవు సుందరమూర్తివి పూర్వజన్ముడౌ
మతిఁగొను గోవు చందమున నూత్న ధనంబుల నీయ రావాకో!
మతిగల యాగకర్తలకు మాన్యుడ! నీవు సమస్తరీతులన్ ॥ 25
- (10) చ॥ అనలుడ! నీవు వాజులను నందఁగఁ జేసిన నవ్వి యన్నముం
దిని కడు దాని మూలమునఁ దృప్తిగఁ గార్యము లెన్నొ చేయవే!
ఘనమగు పంచకృష్టిపయిఁ గాంతిద సూర్యుఁడు వెల్గు నట్లుగా
ధనమును దీప్తి వంతమయి తద్దయ వెల్గదె! మాకు నిచ్చుటన్ ॥ 26

(11. సీ॥ శత్రు విచ్ఛేదకా : సంస్తవయోగ్యుడా : స్తవము గోరెడువాడ : శరణు : శరణు :

12,13) సర్వభూతజ్ఞుడా : సర్వసుఖప్రదా : శక్తిమత్పుత్రదా : శరణు : శరణు :

స్తోతల కేవేళ దుష్టి నిచ్చెడు వాడ : సంజాతుడా : యగ్ని : శరణు : శరణు :

భృత్యుల కన్నము నిచ్చుచుండెడి వాడ : సన్నుతోద్దేకుడా : శరణు : శరణు :

గీ॥ యజ్ఞకర్తల కేవేళ నశ్వభసము, నిచ్చు వారల మఱి మ మృహీనదేశ

మునకుఁ బంపిన ననలుడా : ఘనములైన, మంత్రముల¹ స్తుతియొనర్పమే : మాన్య : నిన్ను ॥ 27

సూక్తమ్—3

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః వశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—అప్రి (1-ఇద్యుః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా, 2-నరాశంసః, 3-ఇళః,

4-బర్హిః, 5-దేవీద్వారః, 6-ఉషాసానక్తా, 7-దైవ్యాహోతారా ప్రచేతసా,

8-తిస్రోదేవ్యః సరస్వతీశాభారత్యః, 9-త్వష్టా, 10-వనస్పతిః, 11-స్వాహాకృతయః)

చందః—త్రిష్టుప్; 7-జగతీ

(1) సమిద్ధో¹ అగ్నిర్నిహితః పృథివ్యాం స్రత్యజ్ విశ్వాని భువనాన్యస్థాత్ ।

హోతా పావకః ప్రదివః సుమేధా దేవో దేవాన్ యజత్సగ్నిర్హన్ ॥

80

1. ఇక్కడఁ బంచలఘుగణ మింద్రగణమునకుమారుగాఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై రెండవ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలము ద్వితీయ మండలములోని మూడవ సూక్తమునకు సామాన్యముగా “సప్రి” దేవతగాఁ జేర్కొనఁ బడినది. కాని విభిన్న ఋక్కులకుఁగొన్ని ప్రతులలో వివిధ దేవతలు చేర్కొనఁబడిరి. ప్రథమ మండలములోని 142వ సూక్తమునకు సైతము కొన్నిప్రతులలో “అప్రి” దేవతగాఁ జేర్కొనఁబడి వివిధ ఋక్కులకు విభిన్న దేవతలు చేర్కొనఁబడిరి. ఇదే విధముగా “విశ్వేదేవతలు” కొన్ని సూక్తములకు, “అదిత్యులు” కొన్ని సూక్తములకు, “వసువులు” కొన్ని సూక్తములకు విభిన్న దేవతలుగాఁ జేర్కొనఁబడిరి. విశ్వేదేవతల గురించి, అదిత్యుల గురించి, వసువులగురించి వివిధ సంఖ్యలకు పరిమితమైన దేవతలుగాఁ బ్రాచీనులు పేర్కొనుట జరిగినది. ద్వాదశాదిత్యు లన్నది వాస్తవికమే అయినను మిగిలినవాని సంఖ్యావిశేషాదుల గురించి స్వరూప స్వభావాదుల గురించి మహర్షుల విజ్ఞానము దృష్ట్యా బహుముఖమైన పరిశోధనలు చేయవలసియున్నది. వీనిని గురించి మరికొన్ని విషయములకై పీఠిక చూడుడు వ.గో.కృ.

1. సమిద్ధోఽగ్ని. (ప్రా.ప్ర.)

(2) నరాశంసః ప్రతి ధామాన్యజ్ఞాన్ తిస్రో దివః ప్రతి మహ్ని స్వర్చిః ।

ఘృతప్రపా మనసా హవ్యమన్దన్ మూర్ధన్ యజ్ఞస్య సమనత్తు దేవాన్ ॥

31

(3) ఈశితో¹ అగ్నే మనసా నో² అర్హన్ దేవాన్ యక్షి మాసుషాత్ పూర్వో³ అద్య ।

స⁴ ఆ వహ మరుతాం శర్తో⁵ అచ్యుతమిన్ద్రం నరో బర్హిష్పదం యజధ్వమ్ ॥

32

(4) దేవ బర్హిర్వర్ధమానం సువీరం స్తీర్ణం రాయే సుభరం వేద్యస్యామ్ ।

ఘృతేనాత్తం వసవః⁶ సీదతేదం విశ్వే దేవా⁷ ఆదిత్యా యజ్ఞియాసః ॥

33

(5) వి శ్రయస్తామర్వియా హూయమానా ద్వారో దేవీః సుప్రాయతా నమోభిః ।

వ్యచస్వతీర్వి ప్రథస్తామజుర్యా వర్ణం పునానా యశసం సువీరమ్ ॥

34

(6) సాధ్వపాంసి సనతా న⁸ ఉక్షితే ఉషాసానక్తా వయ్యేవ రణ్యితే ।

తస్తుం తతం సంవయస్తి సమీచీ యజ్ఞస్య పేశః సుదుఘే వయస్వతీ ॥

35

1. ఈశితో¹ అగ్నే, 2. నో² అర్హన్, 3. పూర్వో³ అద్య, 4. సకల, 5. శర్తో⁵ అచ్యుత, (వ్రా. ప్ర.) 6. వసవః-అని ఋక్కు.

వసవః-అని పదవిభజన పాఠము (సా.) 7. దేవా⁷ ఆదిత్యా, 8. సకలక్షితే⁸ ఉషా. (వ్రా. ప్ర.)

(7) దై॒వ్యా హో॑తా ప్ర॒థమా వి॒దుష్ట॑¹ ఋ॒జు య॑క్షతః స॒మృచా॑ వ॒పుష్టా॑ ।

దే॒వాన్ య॑జ॒న్తావృ॑త॒థా స॑మ॒జ్ఞతో నా॑భా పృ॒థివ్యా॑² అ॒ధి సా॑నుషు త్రి॒షు ॥

36

(8) స॒రి॒స్వతీ॑ సా॒దయ॑న్తీ ధి॒యం న॑³ ఇ॒శా దే॒వీ భా॑రతీ వి॒శ్వతూ॑ర్తిః ।

త్రి॒షో దే॒వీః స్వ॑ధయా బ॒ర్హిరే॑దమచ్చి॒ద్రం పా॑న్తు శ॒రణం॑ ని॒షద్య॑ ॥

37

(9) వి॒శజ్జ॑రూపః సు॒భరో॑ వ॒యోధాః శ్ర॑ష్టి వీ॒రో జా॑యతే దే॒వకా॑మః ।

ప్ర॒జాం త్వ॑ష్టా వి॒ష్యతు॑ నాభి॒మస్మే॑⁴ అ॒థా దే॒వానా॑మప్యే॒తు పా॑థః ॥

38

(10) వ॒సస్ప॑తిరవస్ప॒జన్తు॑వ స్థాదగ్ని॒ర్హవిః॑ సూ॒దయా॑తి ప్ర ధీ॒భిః ।

త్రి॒దా స॒మక్తం॑ న॒యతు॑ ప్ర॒జానన్ దే॒వేభ్యో॑ దై॒వ్యః శ॒మితో॑వ హ॒వ్యమ్ ॥

39

(11) ఘృ॒తం మి॑మిక్షే ఘృ॒తమ్స్వ॑ యోని॒ర్ఘృ॑తే శ్రి॒తో ఘృ॑తమ్స్వ॒స్య ధా॑మ ।

అ॒ను॒ష్వధ॑మా వహ మా॒దయ॑స్వ స్వా॒హాకృ॑తం వృ॒షభ॑ వక్షి హ॒వ్యమ్ ॥

40

1. వి॒దుష్ట॑రఋ॒జు. 2. పృ॒థివ్యా॑ఽఅ॒ధి. 3. స॒రి॒శా. 4. నాభి॒మస్మే॑ఽఅ॒థా. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—3

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—అగ్ని *

- (1) గీ॥ యజ్ఞవేదిపైని నలరించు విధమున, నల సమిద్ధనామకాగ్ని యఖిల
భవనసీమలందు ఛాసిల్లు చఖిముఖ, ముగ వసించుచుండి తగ వెలుఁగుతః ॥ 28
- గీ॥ అఖిలకక్తి విభూషి యఖిలహోమ, కారకుఁడు పావనకరుండు కాంతియుతుఁడు
ద్యోతమాన శరీరుండు దూత యగ్ని, సురలకుం నాను బూజి లిచ్చుతను : బ్రీతి ॥ 29
- (2) గీ॥ ఆ సరాశంసనామకుం డనెడు వహ్ని, నుందరశిఖావిశిష్టుడై చోద్య మైన
మహిమ వ్యాపింపఁ జేయుచు మహితవర్ష, మూలమున హవ్య మందించి ముదితుఁడగుతః ॥ 30
- (3) గీ॥ ఇలిత నామక వహ్ని : యీ యిలనుగల్గు, మానయిం బ్రేమఁ జూపుచు నోపి చాలఁ
గర్మయోగ్యుడవయి దేవకర్మ లన్ని, జరుగు నట్టులు నేయుము : జగమునందు ॥ 31
- గీ॥ మా నిమిత్తము పావక : మానవాళి, కంఠఁ బూర్వమె జన్మముఁ గాంచినావు
మారుతంబును నిండ్రుని మానవులను, బిలిదికొనివచ్చి కుశలపై వెలయఁజేయు : ॥ 32
- (4) గీ॥ ఆమల : బర్హిస్వరూప : యో యగ్నిదేవ !, ధనము నొసఁగుటకయి మాకు ధరను వెల్లు
వేదిపైఁ బూర్ణ తనువుతో విస్తృతుండ, వగుచు వర్ధిల్లుమా : నీవు యజ్ఞములను ॥ 33
- గీ॥ విక్వదేవగణమ : వెలయు నాదిత్యులు!, వసుగణంబ ! మీకు నెసఁగ మెసఁగఁ
గుశలు ఘృతముతోడఁ గూర్చిరి మానవుల్, విశ్రమింప రారె! వేదిపైని ॥ 34

† ఋషి విశేషవిషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

* ద్వితీయమండలములోని 3వ సూక్తమునకు దేవత సంస్కృత మూలములో “అప్రి” దేవత సామాన్యముగాఁ జేర్కొన్నను వివిధ ఋక్కుల కీక్రింది విధముగా దేవతలు పేర్కొనఁబడిరి. 1. ఇధ్యః సమిద్ధోగ్నిర్వా. 2. సరాశంసః 3. ఇళః 4. బర్హిః 5. దేవీర్ద్యౌరః 6. ఉషాసానక్తా 7. దైవ్యై హోతారా ప్రచేతసా 8. త్రిప్రో దేవ్యః సరస్వతీ ఇళా ధాత్యః, 9. త్వష్టా 10. వనస్పతిః, 11. స్వాహాకృతాయః. దేవతల విషయమై యీ ఆంధ్రానువాదమున ద్వితీయ మండలము (వ్రాతిప్రతి. 2వ. సంపుటము. 241వ. పుట)లో “అగ్ని” యని వ్రాయఁబడినను శ్రీనేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టిక గల 15. b సంపుటములో “అప్రి” అని దేవతను సామాన్యముగా వ్రాసిరి. వివిధ దేవతలను జేర్కొన లేదు. కాని ఆంధ్రానువాదపద్యములలో నాయాదేవత లుటంపఁబడిరి, ఈ దేవతల విశేషవిషయములకై సంస్కృతమూలము ద్వితీయ మండలములోని 3వ. సూక్తము క్రింది (665వ.పుట) పుటనోటు చదువుకొన వగును. వ.గో.కృ.

- (5) గీ॥ చక్కఁగా ద్వారదేశము లొక్కమారె, మిగుల నుద్ధాటితంబులై మెలయుచుండు
హవ్య మిచ్చెడి వేళల నతిశయించి, వానిఁ దరియింపఁ జను యజమానగణము ॥ 35
- గీ॥ వర్ణనీయ స్వరూపులు వ్యాప్తిమంతులు, లుచ్చకీర్తులు గలవార లుచితము లగు
ద్వారదేశము లన్నిటఁ దగినయట్టి, ప్రతిభఁ గనెదరుగాక! సంబ్రమ మెసంగ ॥ 36
- (6) గీ॥ పావనంబులు సకలవిశ్వప్రశస్త, యజ్ఞకర్మఫలంబుల నమరఁజేసి
కల్యణములు శ్రీఘముగ సాగుఁ గడకు భువినిఁ, గదలి పోయెడి పక్షుల గణము పగిది ॥ 37
- క॥ గమనాగమనంబులతో, విమలంబుగ నగ్నిఁ జేసి వెలయు నుషస్సుల్
కమనీయ ఫలము లిచ్చుచు, విమలము లగు జలముతోడ వెలయుచు నుండున్ ॥ 38
- (7) గీ॥ దైవహోతృత్వయం బతితత్వవేది, విపుల దేహవిశిష్టమై వెలయుచుండి
మంత్రములతోడఁ బూజల మాన్యదేవ! గణము ముందట యాగంబు గణనఁ జేయు! ॥ 39
- (8) క॥ అమలవ్యాప్తనరస్వతి, విమళేలాభారతులును వివిదేష్టులకున్
గమనీయహవ్యమును గొనఁ, గ్రమముగ విచ్చేసి సవన కర్మలఁ గనుతన్! ॥ 40
- (9) గీ॥ సవనకర్మలెల్లఁ జక్కఁబెట్టెడి వాఁడు, క్షిప్రకారి దేవ చింతితుండు
వీరపుత్రుఁడగుచు వెలసెడు నా యగ్ని. త్వష్ట దయను బుట్టె ధరణియందు ॥ 41
- గీ॥ కులము రక్షించు సంతతిఁ గూర్చు మాకు, దేవగణముల మన్నించి తెచ్చుటకయి
త్వష్టఁడా! క్షిప్రగతితోడ దరికి వచ్చి, మమ్ము సంతుష్టిఁ బొందించి మఱియుఁ బొమ్ము! ॥ 42
- (10) చ॥ అనలుఁడు భిన్నరూపమున హవ్యము సంతయు భక్తియోగ్యమై
తనరెడు నట్లానర్చి కడు ధన్యత నొందె వనస్పతీకడుం
బనిగొని నీవు కర్మలను భావమునం దలపోసి యిట్టిలో
ననిమిషు లెల్ల మెచ్చ నభయంబు నొసంగవె! మాకుఁ బ్రీతిమై ॥ 43
- గీ॥ దైవ శమిత యనెడు దహనుండ! త్రివిధంపు, సింహనములచేత సిక్తమైన
హవ్య మధిగమించి యమరులకై దాని, నొందఁజేయుమయ్య! యమరదూత! ॥ 44
- (11) క॥ ఘృతమున నగ్నిం దడిపెద, ఘృతమే యుత్పత్తి భూమి ఘృతకామునకున్
ఘృత మాశ్రయమై వెలుగును, ఘృతమే విస్తారదీప్తి గీర్వాణునకున్ ॥ 45
- గీ॥ కామదా! యగ్నిదేవుఁడ! గ్రాలు హవ్య, మిచ్చు సమయంబునం దీవు మెచ్చఁదగిన
దేవగణమును బిలుచుచుఁ దివిరి వారి, కమిత తుష్టిని గల్గఁగించుమా! బిరాన ॥ 46

సూక్తమ్—4

ఋషిః—సోమాహుతిర్భార్గవః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) హవే¹ః సుద్యో¹త్మానం సువృ¹క్తిం విశామగ్నిమతిథిం సువ్రయసమ్ ।మిత్ర¹ ఇవ యో దిధిషా¹యో భూద్ దేవ² ఆదేవే¹ జనే జాతవేదాః ॥

41

(2) ఇమం విధన్తే³ అపాం సధస్థే¹ ద్వితాదధుర్భుగవో⁴ విక్ష్యంత్యోః ।

ఏష విశ్వస్యభ్యస్తు భూమా దేవానామగ్నిరతిర్జీరాశ్యః ॥

42

(3) అగ్నిం దేవాసో¹ మానుషీషు విక్షప్రియం⁵ధుః క్షేష్యంతో న మిత్రమ్ ।స దీదయదుశతీరూర్భ్యా⁶ ఆ దక్షయ్యో యో దాస్వతే⁷దమ⁷ ఆ ॥

43

(4) అస్య రక్ష్యా స్వస్యే¹వ సృష్టిః సందృష్టిరస్య హియానస్య దక్షేః ।వి యో ఖరిత్రదోషధీషు జిహ్వమశ్యో² న రథ్యో³ దోధవీతి వారాన్ ॥

44

1. మిత్రశివ, 2. దేవసఆదేవే, 3. విధన్తేఅపాం, 4. విక్ష్యంత్యోః, 5. ప్రేయదుః, 6. రూర్భ్యాః, 7. దమసఆ.

7. దమసఆ. (వ్రా.ప్ర.)

(5) ఆ యన్మే¹ అభ్యం వనదః పనన్తోగ్న్యో నామిమీత వర్ణమ్ ।

న చిత్రేణ చితే రంసు భాసా² జ్ఞాన్యాగ్ం యో ముహూరా యువా భూత్ ॥

45

(6) ఆ యో వనా తాత్పఘాణో న బాతి వార్ణ వహ రద్యేవ స్వానీత్ ।

కృష్ణాద్వా తమా రణ్వభిరేత ద్యౌరివ స్మయమానో నభోభిః ॥

46

(7) న యో వ్యస్థాదభి దక్షదుర్వీం³ పశురైతి స్వయురగోపాః ।

అగ్నిః శోచిష్మాగ్ం⁴ అతసాన్యష్టన్ కృష్ణవ్యథిరస్వదయన్న భూమ ॥

47

(8) నూ తే పూర్వస్యావసో⁵ ఆదీతా తృతీయే విదథే మన్మ శంసి ।

అస్మే⁶ అగ్నే సంయద్యీరం బృహన్తం తమన్తం వాజం స్వపత్యం రయిం దాః ॥

48

(9) త్వయా యథా గృత్సమదాసో⁷ అగ్నే గుహ వన్యస్త ఉపరాగ్ం అభి ప్యుః ।

సువీరాసో⁸ అభిమాతిషాహః స్మత్ సూరిభ్యో గృణతే తద్ వయో దాః ॥

49

1. మేఽఅభ్యం, (వ్రా.ప్ర.) 2. జ్ఞాగ్ంయా, (వ్రా.ప్ర.సా.మా.) 3. దుర్వీ, 4. శోచిష్మాగ్ంఽత, 5. వసోఽఆదీతా,

6. అస్మేఽఅగ్నే, 7. సోఽఅగ్నేగుహ వన్యస్తఉపరాగ్ంఽఅభి, 8. సువీరాసోఽఅభి, (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—4

ఋషి—భృగుకుమారుడు సోమాహుతి

దేవత—అగ్ని

- (1) గీ॥ పాప వర్జితుండు పరమ దీప్తి యుతుండు, హవ్య వహుండు నరుల కతిథియైన
నగ్నిఘోతృఁ బిలుతు నతిభక్తియజమాన, గణముకొఱకు భక్తగణముకొఱకు ॥ 47
- గీ॥ మానవాదిదేవ మాన్యుల పర్యంత, ముందునట్టి సకల మొందువాడు
సర్వభూతవేది, సర్వార్థసిద్ధిదుఁడై నయట్టి యగ్ని నాశ్రయింతు ॥ 48
- (2) చ॥ అనలునకున్ సవర్యులను నందఁగఁ జేసి నభస్థలంబునన్
మనుజు సుసంతతిప్రకరమధ్యను వానిని నుండఁ జేయుచో
ఘనభృగులారః మీరు కడుఁ గాంతిఁ దలిర్పఁగ సర్వశత్రులన్
దునుము సతండు దేవగణదూతుఁడు సత్వర మార్గమియై ॥ 49
- (3) చ॥ దివమున కేగు కాలమున దేవత లందఱు వహ్నిదేవు సం
స్తవమతి మర్త్యమధ్యమున స్థాపనఁ జేయుదు రట్టి యగ్నినిన్
జవమునఁ బట్టి యాజ్ఞికులు చారు గృహంబుల నుంతు రాతఁడున్
వివిధగతిన్ వెలింగెడును విస్తృత తేజముతోడ రాత్రులన్ ॥ 50
- (4) చ॥ స్ఫటికము రంగుఁ బోలి కడుఁ జక్కని దాహకదేహపుష్టి వి
స్ఫుటతర మౌట నర్దిశలఁ బూర్ణముగాఁ జెలరేగుచుంటఁ బ్రా
కటతర మౌచు సుందరముగా విలసిల్లును వాఱి పుచ్చమున్
బటుతరకక్తిఁ ద్రిప్పు నటు పావకుఁ డెంతయుఁ ద్రిప్పుఁ గీలలన్ ॥ 51
- (5) గీ॥ మాకు సహయోగు లై నట్టి మాన్యు లెల్ల, రగ్ని నుతియించుచుండెద రతఁడు రుష్ట
ఋత్విజుల ముందు నిజకాంతి వృద్ధిఁ బొంది, వెలుఁగుచుండెడుఁ బ్రీతితో వివిధగతుల ॥ 52
- క॥ రమణీయ హవ్యమునకై, కమనీయ గభస్తి మాల గ్రాలెడు నగ్ని
క్రమముగ జీర్ణం దైనను, సముచితముగ యవకుఁ డగుచుఁ జక్క వెలుఁగఁడే ! ॥ 53

- (6.7) సీ॥ తృప్తితనుర్మును మాట్కి-ఁ దోరంపు చనముల చగ్గంటు గావించు దజ్జి దెవదొఁ;
తోయము చందము తొలఁగుచు నిటు నటు గమనంబుఁ జేసెడు ఘనుఁ దెవందో;
యరదంబు లాగెడు నగ్గంటుకై వడి కట్టంబుఁ జేసెడి సౌమ్యుఁ దెవదొఁ;
సుందర ద్యోలోక శోభఁ బోలెడు శోభఁ బొందుచు వెలిఁగెడు పూజ్యుఁ దెవదొఁ;
గీ॥ అట్టి రమణీను పావకుఁ డథిలమందు, వ్యాపి గని పాండురుని లీల వలసినట్లు
గమనమును, జేసి చెట్లను గాల్చి వాని, సారముల నెల్ల గ్రహింపఁడే! రయమున ॥ 54
- (8) గీ॥ మొదటి సవనంబుతో నీవు మోద మలరఁ, గరము రక్షించితివి మమ్ముఁగాన నిప్పుడు
కూడ నుతింపఁచెడము వహ్ని! కూర్పు! మాకు, సుందరాపత్యధనము లస్తోకముగను: ॥ 55
- (9) చ॥ అనలుఁడు రక్షకుం డగుచు నంతట నుండఁగఁ బ్రీతి యుక్తులై
వినయము గలు గృత్సమద విశ్రుత మౌనులు మంత్ర జాలముల్
బనిఁగొని పాడి శ్రేష్ఠ మగు భవ్యగుహన్ విలసిల్లు విత్తమున్
ఘను లగు పుత్రులం గనుచుఁ గారియఁ బెట్టెద రెల్ల శత్రులన్ ॥ 56
- † అతిబుద్ధిమంతులకు మఱి, నతతము యజనముల, జేయ సాగు నరులకున్
వితత మగు నన్న మొసఁగుచు, మతిమంతుఁడ! యగ్నిదేవ! మానుగఁ జనుమా! ॥ 57

సూక్తమ్—5

ఋషిః—సోమహుతిర్భారవః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—అనుష్టుప్

(1) హో॑తా॒జని॑ష్ఠ చే॒తనః॑ పి॒తా పి॒తృ॑భ్యః॒ ఊ॒తయే॑ ।

ప్ర॒యత్న॑జ్ఞోన్యం॒ వసు॑ శ॒శేమ॑ వా॒చినో॑ యమమ్ ॥

50

† ఇక్కడ వ్రాతప్రతిలో “గ్రహింప” అని సలమును బ్రయోగింపఁగలిగియుండియు (వ్రాతప్రతి-2వ సంపుటము 247వ పుట.) “గ్రహింపఁడేరయమున” అని యింద్రగణమునకు మారుగా “జ” గణము ప్రయుక్తమైనట్లు పాఠమున్నది.

† ఆంధ్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో (2వ.సంపుటము, 247వ. పుట) ద్వితీయమండలము 4వ సూక్తమునఁ బది ఋక్కులున్నట్లుగా ననువాదముతోసహా వ్రాయఁబడినది. చిట్టచివరి పద్యమగు “అతిబుద్ధిమంతులకు మఱి” ఇత్యాది కందము 10వ ఋక్కుగాఁ బొరపాటున వ్రాయఁబడినది. సంస్కృతమాల ప్రతులలో 9 ఋక్కులే కలవు. 10వఋక్కున కనువాదపద్యముగాఁ జేర్కొనఁబడినపద్యము 9వ ఋక్కులోని యుత్తరార్థమున కనువాదపద్యము. వ.గో.కృ.

1. పి॒తృ॑భ్యః॒ఊ॒తయే॑. (వ్రా.ప్ర.)

(2) ఆ యస్మిన్ తస్మాత్ రశ్మయస్తతా యజ్ఞస్య నేతరి ।

మనుష్యద్ దైవ్యమష్టమం పోతా విశ్వం తదిన్వతి ॥

51

(8) దధన్వే వా యదీమను వోచద్ బ్రహ్మణి వేరు తత్ ।

పరి విశ్వాని కావ్యా నేమిశ్చక్రమివాభవత్ ॥

52

(4) సాకం హి శుచినా శుచిః ప్రశాస్తా క్రతునాజని ।

విద్వాగ్ం¹ అస్య వ్రతా ధ్రువా వయా² ఇవాను రోహతే ॥

5

(5) తా³ అస్య వర్ణమాయువో నేఘః సరన్త ధేనవః ।

కువిత్ తిస్సభ్య⁴ ఆ వరం స్వసార్హో యా⁵ ఇదం యయుః ॥

54

(8) యదీ మాతురుప స్వసా ఘృతం భరన్త్యస్థిత ।

తాసామధ్వర్యురాగతౌ యవో వృష్టివ మోదతే ॥

55

1. వాగ్ం¹ అస్య, 2. వయా² ఇవా, 3. తా³ అస్య, 4. తిస్సభ్య⁴ ఆ, 5. యా⁵ ఇదం. (వ్రా.ప్ర.)

(7) స్వః స్వా₂య ధాయ₁నే కృణుతామృత్విగృత్విజమ్ ।

స్తోమం₁ యజ్ఞం చాదరం₁ వనేమా₁ రిరిమా₁ వయమ్ ॥

56

(8) యథా₁ విద్వాగ్₁ం¹ అరం కరద్₁ విశ్వేభ్యో₁ యజతేభ్యః ।

అయమగ్నే₁ త్వే₂ అపి₂ యం యజ్ఞం చక్రమా₁ వయమ్ ॥

57

సూక్తము—౩

ఋషి—సోమాహుతి

దేవత—అగ్ని

(1) క॥ పితృగణరక్షై₂ంబై, మతిగల హోతయు విశేషమాన్యుఁడు పితయున్
దత మగు ధన లాభంబున్, సతతముఁ గలిగింపఁ దాముఁ జాలుదురు గదా: ॥

58

(2) గీ॥ సవననేత యగ్ని సప్తరశ్మల నెల్ల, విస్తృతములు గాఁగ వెలయు, జేయు
దేవపోతృనదృశదివిజదూతుఁడు పోత, యగును నష్టముండు యజ్ఞమందు ॥

59

(3) గీ॥ ఎవఁడు హవ్యము వహించు నిష్ఠియందు, నెవఁడు మంత్రములం జపించు మిగుల
నట్టి సర్వమనీషుల నాదరించి, యగ్ని దయతోడఁ జూడఁడె? యతిశయముగ ॥

60

గీ॥ చక్రనేమి యెట్లు చక్రమున్ వ్యాపింపఁ, జేయు నట్లు లగ్ని! చేయు నరుల
కర్మజాలమెల్లఁ గావున నవ్వాని, మహిత మహిమ పొగడ మాకు వశమె: ॥

61

(4) చ॥ ఘనుఁడు ప్రశస్తపుణ్యకరకర్మముతో జనియించి లోక మె
ల్లను నొక శాఖ వీడుచుఁ దొలంగక వే రొక శాఖ పండ్లకై
పనిఁగొని చూచి నట్లులు విభాసుర యాగములోన సత్క్రియల్
వినయముతోడ నొక్కొకటి వేగ మొనర్చుచు నుండు నాత్రతోన్ ॥

62

- (5) గద్యము॥ ఈ యజ్ఞమునకు వచ్చిన ముగ్గురు స్వస్థలకంటె శ్రేష్ఠములయి శీఘ్రగమన విద్యుత్తువలె వేగము గల దేనువులు నేష్టయొక్క వర్ణముచే నాకర్షింపఁబడినవి ॥ 63
- (6) గీ॥ ఇష్టిభూమికడకు నెప్పుడు స్వస్థ భృత, మందఁజేయుచుండు నపుడె యగ్ని తుష్టి నొందుచుండుఁ దొలకరి వానకు, యవలు చాలఁగి దుష్టి నందునట్లు ॥ 64
- (7) క॥ అనలుఁడె ఋత్విక్కుర్మల, ఘనముగఁ దాఁ జేయుచుండు ఘనసంతుష్టిన్ బనిఁబూని మేము నుతులన్, వినయమునన్ యజ్ఞమందు వివరింతు మొగిన్ ॥ 65
- (8) గీ॥ తావకీన మహిమ తద్దయుఁ దెలిసిన, కవి సమస్తదేవగణముఁ దృప్తి, జేయునట్లు మేము నేయుచు జన్మంబు,నర్పణం తొనర్తు మనల ! నీకు ॥ 66

సూక్తమ్—6

ఋషిః—సోమాహుతిర్భార్గవః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

(1) ఇ॒మాం మే¹ అగ్నే॑ స॒మిధ॑మి॒మామ॑ప॒సదం॑ వ॒నేః ।

ఇ॒మా² ఉ॒ ఘ॒ క్రు॒తీ గి॒రః ॥

58

† యవలు చాలఁదుష్టి నందునట్లు:-ఇట్టి యువమానోపమేయములవలన నార్యులకు వ్యవసాయ మందెంత ప్రేమాతిశయము గలదో తెలియుచున్నది. వేదమునం దచ్చటచ్చటఁగల యిట్టి యంశములు దిలకించినచో నార్యు లెంతటి కృషిశాస్త్రము గలవారో యని యాశ్చర్యము గలుఁగుచున్నది. అఱక, ఎద్దులు, నాగళ్ళు, పైరు కోతలు, చేనిమంచెలు మొదలగు కృషికి సంబంధించినవి వర్ణింపఁబడినవి. (నే.వేం.న.శా.)

1. మే¹అగ్నే, 2. ఇ॒మా²ఉ॒ ఘ॒, (వ్రా.ప్ర.)

(2) అయా తే! అగ్నే విధేమార్తో నపాద్యమిష్టే ।

ఏనా సుక్తేన సుజాత ॥

59

(3) తం త్వా గీర్ఘ్నిర్విణసం ద్రవిణ్మయం ద్రవిణోదః ।

సవర్యేషు సవర్యవః ॥

60

(4) స జోధి సూరిర్మమనా వసువతే వసుదావన్ ।

యయోధ్యం స్మద్ ద్వేషాంసి ॥

61

(5) స నో వృష్టిం దివస్పరి స నో వాజునర్వాణమ్ ।

స నః సహస్రిణీరిషః ॥

62

(6) ఈశానాయావస్యవే యవిష్ట దూత నో గిరా ।

యజిష్ట హోతరా గహి ॥

63

(7) అన్తర్హ్యగ్నో¹ ఈయసే విద్వాన్ జన్మోభయా కవే ।

దూతో జన్యేవ మిత్రః ॥

64

(8) స విద్వాగ్² అ చ పిప్రయో యక్షీ చికిత్వ³ అనుషక్ ।

ఆ ఛాస్మిన్⁴ త్యత్సి బర్హిషి ॥

65

సూక్తము—6

ఋషి—సోమాహుతి

దేవత—అగ్ని

(1,2) క॥ సమిదాహుతులన్ సుతులను, గ్రమముగ నర్పించు నీకు ఘనుడ! సవర్యా
క్రమమున సంస్తుతివలనన్, సమముగఁ బ్రీతునిగఁ జేయఁ జాలుదును నినున్ ॥

67

(3) క॥ ధనధాతా! స్తుతి యోగ్యాః, యనలా! పరిచారకుండ నవుటన్ నీకున్
వినతి నుతి పూర్వకంబుగ, ఘన మగు పరిచర్య సలిపి గ్రాలుదు నెవుడున్ ॥

68

(4) గీ॥ అనల! నీకుఁ జాల నన్న ధనంబులు, కలవు విద్య కూడఁ గలదుగాన
జాగరితుడ వగుచు శత్రువులను నెల్ల, దూరదేశమునకుఁ ద్రోలవయ్యు! ॥

69

(5) గీ॥ అనలుఁడా! నీవు మాకయి యంతరిక్ష, తలమునందుండి, వృష్టి నెంతయు నొసంగు
చూడ నల్పబలంబును వీఁక మంచి, యన్న మపరిమితంబుగ నంద నిమ్ము ॥

70

(6) క॥ తరుణతమ దేవదూతాః, విరివిగ మా సంస్తవముల పీనుల విని వేఁ
గర మనురత్తిని రాఁగదెఁ, నిరతము నిను నాశ్రయింప నేరమె? చెపుమా! ॥

71

1. అన్తర్హ్యగ్నోకః. 2. వాగ్ంకః. 3. చికిత్వకానుషక్తి. 4. ఆ ఛాస్మిత్యత్సిబర్హిషి. (ప్రా.ప్ర.)

- (7) క॥ మనుజుల హృదయ మెఱుంగుదు, వనలా! నీ యుభయరూప మగు జన్మంబుం
గనుఁగొనుచు మేము నిరతము, నినుఁ బూజించెదముగాన నీ వొగి రమ్మా! ॥ 72
- (8) క॥ నీవు విద్వాంసుఁడవు కాన నియత కామ,నంబులన్ దీర్పుఁ గుళలపై డంబు మీర
విశ్రమించుచుఁ బ్రీతి నో వేడివేల్పు!, సక్రమంబుగ జరిపించు సవనములను ॥ 73

సూక్తమ్—7

ఋషిః—సోమహతిర్భార్గవః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) శ్రేష్ఠం¹ యవిష్ఠ భారతా²గ్నే¹ ద్యుమ¹ సమా¹ భర ।

వసో¹ పురుస్సృహం¹ రయమ్ ॥

66

- (2) మా నో¹ అరాతిరీశత¹ దేవస్య మర్త్యస్యచ ।

వర్తి¹ తస్యా² ఉత¹ ద్విషః ॥

67

- (3) విశ్వా³ ఉత త్వయా¹ వయం ధరా⁴ ఉదన్యా ఇవ ।

అతి గాహేమహి¹ ద్విషః ॥

68

1. మానోఽరా, 2. తస్యాఽఉత. 3. విశ్వాఽఉత, 4. ధరాఽఉదన్యాఽఇవ. (వ్రా.ప్ర.)

(4) శుచిః పాచక వన్యోఽగ్నే బృహద్ వి రోచనే ।

త్వం ఘృతేభిరాహుతః ॥

69

(5) త్వం నో అసి భారతాఽగ్నే వశాభిరుక్షభిః ।

అష్టాపదీభిరాహుతః ॥

70

(6) ద్రవస్త్వః సర్పిరాసుతిః ప్రత్నో హోతా వరేణ్యః ।

సహసస్పత్రో² అద్భుతః ॥

71

సూక్తము—7

ఋషి—సోమహుతి

దేవత—అగ్ని

(1,2,3,4) సీ॥ భారతుఁడా : నీవు బహు లోక వాంఛిత ధనమును కొనితెచ్చి దాని నీయు

మఖిల సన్మాన్యః యో యగ్నిదేవాః నీవు! ద్వివిధశత్రువులను వెడలఁ గొట్టు

మనలుఁడా! జలధారి నాక్రమించినయట్టు లరి మండలంబుల నాక్రమింపు

మష్టాపదులవల్ల నాహ్వాన మందుచు వేడివేల్పా! నీవు వెలుఁగుచుంటి

గీ॥ పందనీయుండ వగుదువు పావకుండః, ఘృతము మూలంబునన్ వహ్ని యతిశయించి

దీప్తివంతుండ వగుదువు దివ్యతేజః, యగ్నిః నీవు మహాత్ముడ వౌదు కాదెః ॥

74

1. నోఅసి, 2. స్పత్రోఅద్భుతః, (వ్రా.ప్ర.)

- (5) గీ॥ భారతాన్ని వీవు పంధ్యగోవువు నీవు, వృషభ మవుదు నీవు వృద్ధిఁబొంది
చూలు గల్గు నావు శోభ నందుచు సర్వహూయమానుఁ డవుదు వుర్విలోన ॥ 75
- (6) గీ॥ సర్వ సిక్త మగుచు సామాన్యుమున్ గల్గు, హోమములనుఁ జేసి నీమ మలర
శక్తిసుతుఁడ వౌచుఁ జరియించుచున్ గొప్ప, యగ్ని! వెలుఁగుచుండు సధిక శోభ ॥ 76

సూక్తమ్—8

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ, అనుష్టుప్

(1) వాజా¹యన్ని²వ సు రతాన్ యోగాగ్³ అగ్నేరు⁴ప స్తుహి ।

యశ స్తమన మిహూషః ॥

72

(2) యః సుసి¹థో వదా²కుషే జిజ్ఞా³ జరయన్తు⁴రి॥

చారుప్రతీక⁴ ఆహుతః ॥

73

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూచుకది. వ.గో.కృ.

1. వాజాయ, 2. యోగాగ్ అగ్నే, 3. మిహూషః, 4. ప్రతీక ఆహుతః, (వ్రా.ప్ర.)

(3) య¹ ఉ శ్రీయా దమేష్వా దోషోషసి ప్రశస్యతే ।

యస్య వ్రతం న మీయతే ॥

74

(4) ఆ యః స్వర్గర్థ భానునా చిత్రో విభాత్యర్పిషా ।

అఞ్ఞానో² అజరైరభి ॥

75

(5) అత్రిమను స్వరాజ్యమగ్నిముక్తాని వావృధుః ।

విశ్వా³ అధి శ్రీయో దధే ॥

76

(6) అగ్నేరిష్టస్య సోమస్య దేవానాముతిర్వయమ్ ।

అరిష్యంతః సచేమహ్యభి ష్యామ పృతన్యతః ॥

77

ఇతి

ద్వితీయోష్టకే పంచమోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

1. యశశ్రీయా, 2. అఞ్ఞానోకాజ. 3. విశ్వాకాధి (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—8

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—అగ్ని

- (1) క॥ పర మగు నన్నముఁ గోరెడు, పురుషుని వలెఁ గీ యుక్త పుణ్యేస్సితముం
గర మిచ్చెడు నగ్ని మనో, హర హయముల సం తింతు నధికప్రీతిన్ ॥ 77
- (2,3) గీ॥ అన్న మిచ్చెడి పురుషుల యరులఁ గొట్టు, నందముగలట్టి యగ్నిని నాశ్రయింతు
సుందర శిఖా విశిష్టుని స్తుత్య తనుని, వ్రతము వెలయుతః సంతత స్తుతులఁగూడి ॥ 78
- (4) చ॥ ఖరకరుఁ డెట్లు రక్మల వ్రకాశము చేయునొ : లోక మట్టులే
పరమ విచిత్రమూర్తి శిఖి భవ్య శిఖా సముదాయ మెంతయున్
ఐరపుచు నాల్గు చిక్కులకు భాసుర రక్మి సమూహ కాంతిచేఁ
గరము వెలింగి రోదసి, బ్రకాశిత మౌనటు చేయుచుండెడిన్ ॥ 79
- (5) గీ॥ శత్రు విచ్ఛేదనకరుండు జ్వలనమూర్తి, శోభనోద్దేకుడై కడు శోభ నొందు
నతఁడు సర్వము కలిగెడు నటులఁజేసి, లోక రక్షకరుండయి పీఠ వెలుఁగు ॥ 80
- (6) గీ॥ అగ్ని నిండ్రుని సోముని నాశ్రయించు, చున్నవారము కాఁబట్టి యెన్నఁ డైన
మా కనిష్ఠంబుఁ గల్గునే లోకమందు, వైరులఁ దిరస్కరింతు నవారితముగ ॥ 81

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తిముక్తాయమాన
భగవత్పాదారాధక నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు ద్వితీయాష్టకమునఁ
బంచమాధ్యాయము సమాప్తము

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము క్రింది ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు
(657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

ద్వితీయః మండలమ్

ద్వితీయోఽష్టకః—షష్ఠోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—9

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః వశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ని హోతా హోతృషదనే విదానస్త్యేషో దీదివాగ్¹ అనదత్ సుదక్షః ।

అదభివతప్రమత్తిర్వసిష్ఠః సహస్రంభరః శుచిజిహ్వో² అగ్నిః ॥

78

(2) త్వం దూత స్తస్మై నః పరస్పాప్త్యం వస్యతి ఆ వృషభ ప్రణేతా ।

అగ్నే తోకస్య నస్తనే తనూనామప్రయుచ్చన్ దీద్యద్ బోధి గోపాః ॥

79

(3) విధేమ తే పరమే జన్మన్నగ్నే విధేమ స్తోమైరవరే సథస్తే ।

యస్మాద్ యోనేరుదారిథా యజే తం ప్ర త్వే హవీంషి జుహురే సమిధే ॥

80

† ఋషి విశేషవిషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. దీదివాగ్¹అన, 2. జిహ్వో²అగ్ని, 3. వస్యతి³వృషభ. (వ్రా.ప్ర.)

(4) అగ్నే యజస్వ హవిషా యజీయాన్రుష్టి దేష్టమఖి గృణీహి రాధః ।

త్వం హ్యసి రయపతీ రయీజాం త్వం శుక్రస్య వచసో మనోతా ॥

81

(5) ఉభయం తే న క్షీయతే వసవ్యం దివేదివే జాయమానస్య దన్మ ।

కృది క్షమన్తం జరితారమగ్నే కృది వతిం స్వపత్యస్య రాయః ॥

82

(6) వై నానీకేన సువిదత్రో అస్మే యష్టా దేవాగం ఆయజిష్ఠః స్వస్తి ।

అద²బ్ధో గోపా ఉత నః పరస్యా అగ్నే ద్యుమదుత రేవద్ దిదీహి ॥

83

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ద్వితీయ మండలము

ద్వితీయాష్టకము— షష్ఠాధ్యాయము

సూక్తము—9

ఋషి—గృత్సమదుడు†

దేవత—అగ్ని

(1) ఉ॥ ధీరుడు హోత ప్రజ్వలిత దీప్తియుతుండు ప్రకృష్టశక్తి వి
స్థారుఁ డనుగ్రహోన్వితుఁడు ధర్మ ధురీణుఁడు జంతుమాలికా
భారము మోయు వాఁడు కడు భాసుర సద్గము లిచ్చు వాఁడు నౌ
వీరుఁడు వహ్నిహోతృగణవేళములందు వసించుఁగావుతన్ ॥

82

1. సువిద త్రోఁ అస్మే, 2. అవబ్ధోగోపాఉతనః పరస్యా అగ్నే, (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై రెండవ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (2) చ॥ అనలుఁడః మాకు దూతవయి యావదలం బడఁగొట్టి కావుమాః
 ధనమును మా కొసంగి కడు ధర్మమతిం జరియించుచుండుమాః
 సునిశితదీ ప్తితో వెలసి సుందర పుత్రులఁ గాచుచుండుమాః
 మనమున జాగరూకతను మానక యుండుముః నీవు నెచ్చెలీః ॥

83

- (3) †మ॥ అనలా! తావక జన్మదేశమున నీ యర్పావిధుల్ చేయుచో
 జననస్థానము క్రిందనుండి పరిచర్యల్ చేయకెట్లుండు నీ
 జననస్థానము పూజ్యమయ్యెడునుమా! జ్వాజ్వల్యమానున్ నినుం
 గనుఁగొన్నన్ సుహవిస్సు నీయరఁటెః పీకై యాగదీక్షపరుల్ ॥

84

- (4) చ॥ యజనము నేయుమా! యనల! యాజ్ఞిక పూరుష మధ్యమందు నీ
 భజన మొనర్చువార లగు భక్తుల కిచ్చెడు నన్నరాశులన్
 సుజనులమైన మా కిడినచో ధనవంతుఁడః విత్తమంది నీ
 భజనము నేయుచుం బ్రథితభంగిని నిన్ను నుతింపకుందుమేః ॥

85

- (5) క॥ ప్రతిదినము పుట్టు నీదౌ, నతులిత ధనరాశి యంత ననమం బగుటన్
 స్తుతికారిః నీవు నరులన్, సుత ధనవంతులుగఁ జేయఁ జోద్యమె? తలఁపన్ ॥

86

- (6) చ॥ లలిత శుచి స్వరూపుఁడః దళంబులతో మముఁ జేరవచ్చి నీ
 వెలమినిఁ జూఁడుమా! మముల నిష్టికరా! దివిజారి నాశకా!
 బలసుత! నీకు నే నరుఁడు బాధలు పెట్టఁగలండు? కావునన్
 సులలితకాంతులం గలిఁగి సుందర విత్తముతోడ వెల్గుమా! ॥

87

† ఇక్కడ వ్రాతప్రతిలో, (2వ సంపుటము 257వ పుట.) బ్రహ్మదవశమున నీ పద్యము శార్థాలముగా వ్రాయఁబడినది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—10

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః వశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—అగ్నిః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) జోహూత్రో¹ అగ్నిః ప్రథమః పితేవేశస్సదే మనుషా యత్ సమిధః ।

శ్రియం వసానో² అమృతో విచేతా మర్మజేన్యః శ్రవన్య³ః స వాజీ ॥

84

(2) క్రూయా⁴ అగ్నిభిరభానుర్హవం మే విశ్వాభిర్గిర్విరమృతో విచేతాః ।

శ్యానా రథం వహతో రోహితా వోతారుషాహ చక్రే విభృతః ॥

85

(3) ఉత్తానాయామజనయన్ తునూతం భువదగ్నిః పురుపేశాసు గర్భః ।

శిరిణాయాం చిదక్తునా మహోభిరవరీవృతో వసతి ప్రచేతాః ॥

86

(4) జిఘర్మ్యగ్నిం హవిషా మృతేన ప్రతిక్షియంతం భువనాని విశ్వా ।

పృథుం తిరశ్చా వయసా బృహంతం వ్యచిష్టమన్నై రథనం దృశానం ॥

87

* ఋషి విశేష విషయములకై రెండవ మండలము తెలుగునామ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. జోహూత్రోఽగ్నిః, 2. వసానోఽమృతో, 3. శ్రవన్యసవాజీ, 4. క్రూయాఽగ్నిభిరభానుర్హవం. (వ్రా.ప్ర.)

(5) ఆ విశ్వతః ప్రత్యక్షం జిహ్వర్మ్యరక్షసా మనసా తజ్జుషేత ।

మర్మశ్రీః స్పృహయద్భ్రష్టో అగ్నిర్నాభిమృశే తన్వాః జచ్ఛరాణః ॥

88

(6) జ్ఞేయా భాగం సహసానో వరేణ త్వాదూతాసో మనువద్ వదేమ ।

అనూనమగ్నిం జహ్వో వచస్యా మధుస్వచం ధనసా జోహవీమి ॥

89

సూక్తము—10

ఋషి—గృత్సమదుడు†

దేవత—అగ్ని

(1) క॥ పితవలె హోతవ్యుండవు, మతిమంతులలోన నీవు మాన్యుడ వగ్గి !
తత విజ్ఞాన విశిష్టుడ, వతిపరిచరణీయుఁ డౌదు వనలుఁడ! నీవే! ॥

88

(2) క॥ మరణ వివర్జితుఁడు సదా, స్థిరశక్తుఁడు మరియుఁ జిత్ర దీప్తియుతుండౌ
పరమాగ్ని మా స్తుతిం గడు, స్మరియింపఁడె? ప్రీతియుక్త సంపద వెలుగన్ ॥

89

గీ॥ శ్యావ లోహిత రక్తవర్ణాంచితంపు, వర్ణములలోన వొకటిచే వరలుచుండు
గుప్తముల జంటతో సరికూర్పఁబడిన, యరదమునఁ బోవుచున్నాడ వగ్గి! నీవు ॥

90

(3) చ॥ అరణులనుండి యూర్వ కకుభాభిముఖంబుగఁ బుట్టి యోషధీ
వరముల గర్భరూపమున భాసిలఁ జేయుచునుండి రాత్రులన్
గరము వెలుంగుచుండి శుభకర్మగృహంబుల నుచ్చదీప్తితో
స్థిరముగ సంధికారమును జెచ్చెరఁ గొట్టుచు నుండు నగ్ని తాన్ ॥

91

1. చూతోసో, (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (4) క॥ భువనాధిష్ఠాత శరీర విశిష్టఁడు సర్వదా విరాజిత హవ్య
ద్రవమున వ్యాప్తిం జెందెడు, సవనపునకు నర్ప నిడుదుఁ జాల ఘృతమునన్ ॥ 92
- (5) ఉ॥ యాగ సమస్త కర్మలకు నాగమనోత్సుకుఁ డైన వహ్ని తా
బాగుగ సర్పిసిక్తుఁడయి పల్మరు సద్భృత మాని యాని వే
వేగము దీప్తి గాంచునెడ విశ్వములో నెవఁడైన వాని యే
భాగమునైన ముట్టుకొను భాగ్యము నందఁగలందె? చెప్పుఁడీ ॥ 93
- (6) చ॥ అనుపమ శక్తిమూలమున నందఱి శత్రులఁ జంపువేళ నా
మనువువలెన్ సమగ్రముగ మాన్యత సందిన నగ్నిఁ వేడమే;
ధనదు ననూనశక్తియును ధర్మరతున్ మధుభాక్తు దాహకున్
ఘన మగు సూక్తిఁ బిల్చెదము గాంచుడు మానవులార! యాతనిన్ ॥ 94

సూక్తమ్—11

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః వశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—విరాత్ స్థానా, 21 త్రిష్టుప్.

- (1) శ్రుధీ హవమిన్ద్రో మా రిషణ్యః స్యామ తే దావనే వసూనామ్ ।
ఇమా హి త్వాయాన్తే వర్షయన్తి వసూయవః సిన్ధవో న క్షరన్తః ॥ 90
- (2) స్మణో మహిరిన్ద్రో యా¹ అపిన్ద్యః పరిష్టితా అహినా శూర పూర్వీః ।
అమర్త్యం చిద్ దానం మన్యమానమవాభినద్దుకైర్వావృధానః ॥ 91

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. యా¹ అపిన్ద్యః పరిష్టితా¹ అహినా, (వ్రా.ప్ర.)

(3) ఉత్తేష్విన్ను¹ కూర¹ యేష¹ చాకన్¹ త్తో¹మేష్విన్ద్ర¹ రుద్రియేష¹ చ ।

తుభ్యేదేతా¹ యాను¹ మన్దసానః¹ ప్ర¹ వాయవే¹ సిన్రతే¹ న కు¹భాః ॥

92

(4) కు¹భ్రం ను¹ తే¹ కుష్మం¹ వర్ధయ¹న్తః¹ కు¹భ్రం వజ్రం¹ బాహో¹ర్విధానాః¹ ।

కు¹భ్ర¹ప్ర¹మిన్ద్ర¹ వా¹వృధానో² అ¹స్మే¹ దా¹సీర్విశః¹ సూ¹యేణ¹ సహ్యః¹ ॥

93

(5) గుహా¹ హితం¹ గుహ్యం¹ గూ¹క్షమ¹ప్స¹వీ¹వృతం¹ మూ¹యినం¹ క్షి¹య¹న్తమ్¹ ।

ఉ¹తో⁴ అ¹ప్రో¹ ద్యాం¹ త¹న్త¹వ్వాం¹స¹మ¹హ¹న్న¹హిం¹ కూర¹ వీ¹ర్యేణ¹ ॥

94

(6) స్త¹వా ను¹ త⁵ ఇన్ద్ర¹ పూ¹ర్వా¹ మహా¹న్యత¹ స్త¹వా¹ నూ¹త¹నా¹ కృ¹తా¹ని ।

స్త¹వా వజ్రం¹ బా¹హో¹ర్విశ¹న్తం¹ స్త¹వా హ¹రీ¹ సూ¹ర్యస్య¹ కే¹తూ ॥

95

(7) హ¹రీ ను¹ త⁵ ఇన్ద్ర¹ వా¹జయ¹న్తా¹ ఘృ¹త¹క్షు¹తం¹ స్వా¹ర¹మ¹స్వా¹ర్జామ్ ।

వి¹ స¹మ¹నా¹ భూ¹మి¹ర¹వ¹త్తి¹ష్టా¹క¹రం¹ స్త¹ వర్వ¹త¹శ్చిత్¹ స¹రి¹ష్యన్ ॥

96

1. వజ్రబాహో, 2. వావృ ధానో¹అస్మే, 3. గూ¹క్షహ, 4. ఉ¹తో¹అప్రో, 5. ను¹ త⁵ఇన్ద్ర, (నా.ప్ర.)

(8) ని పర్వతః సాద్యప్రయుచ్చన్ త్సం మాతృభిర్వాపశానో¹ అక్రాన్ ।

దూరే పారే వాణీం వర్తయన్² ఇన్ద్రే³షితాం ధమనిం పప్రథన్ ని ॥

97

(9) ఇన్ద్రో మహాం సిన్ధుమాశయానం మాయావినం పుత్రమస్ఫురన్నిః ।

అరేజేతాం రోదసీ భియానే కనికరదతో వృష్టో³ అస్య వజ్రాత్ ॥

98

(10) అరోఽపీద్ వృష్టో³ అస్య వజ్రో కమానుషం యన్మానుషో నిజారావ్ ।

ని మాయినో దానవస్య మాయా⁴ అపాదయత్ పపివాన్ త్సుతస్య ॥

99

(11) పిటాపిబేదీన్ద్రో కూర సోమం మన్తస్తు త్వా మన్దినః సుతానః ।

పుణి ప్తస్తే కుక్షీ వర్ధయన్విత్తా సుతః పౌర⁵ ఇన్ద్రమావ ॥

100

(12) త్వే⁶ ఇన్ద్రాప్యభూమ విప్రా ధియం వనేమ⁷ ఋతయా సపన్తః ।

అవస్యవో ధీమహి ప్రశస్తిం సద్యస్తే రాయో దావనే స్యామ ॥

101

1. శానోఽక్రాన్, 2. వర్తయన్వ్యసఇన్ద్రే, 3. వృష్టోఽస్య, 4. మాయాఽపాదయత్, 5. పౌరఽఇన్ద్ర, 6. త్వేఽఇన్ద్ర, 7. వనేమఽఋతయా.

7. వనేమఽఋతయా. (వ్రా.ప్ర.)

- (13) స్వామ తే త ఇన్ద్ర యే త హితి అవస్యవ హిర్ణం వర్తయన్తః ।

శుష్మిన్తమం యం చాకనామ దేవాన్మే తయి రాసి వీరవన్తమ్ ॥

102

- (14) రాసి త్తయం రాసి మిత్రమస్మే రాసి శర్ధ ఇన్ద్ర మారుతం నః ।

సజోషసో యే చ మన్దసానః ప్ర వాయనః పాన్త్యగ్రణీతిమ్ ॥

103

- (15) వ్యవ్విస్ను యేష మన్దసానస్తవత్ సోమం పాహి ద్రహ్యదిన్ద్ర ।

అస్మాన్ తు పృథ్వా తరుత్రావర్ధయో ద్యాం బృహద్ధిరరైః ॥

104

- (16) బృహన్త ఇన్దు యే తే తరుత్రోత్థేభిర్వా సుమ్నమావివాసాన్ ।

స్తౌణానాసో బర్హిః పస్త్యావత్ త్వోత ఇదిన్ద్ర వాజమగ్మన్ ॥

105

- (17) ఉగ్రేష్విస్ను శూర మన్దసాన త్రికద్రుకేషు పాహి సోమమిన్ద్ర ।

ప్రదోధువప్పుత్రుషు ప్రిణానో యాహి హరిభ్యాం సుతన్య పీతిమ్ ॥

106

(18) ధిష్ణా శవః శూర యేన వృత్రమవాభినద్ దానుహర్షవాభమ్ ।

అపావృణోర్జ్యోతిరార్యాయ ని సవ్యతః సాది దస్యరిస్త్రమ్ ॥

107

(19) సనేమయే త ఊతిభిస్తరన్తో విశ్వాః స్పృథ ఆర్యేణ దస్యాన్ ।

అస్మత్సం తత్ త్వాష్ట్రమ్ విశ్వరూపమరస్తయః సాఖ్యస్య త్రితాయ ॥

108

(20) అస్య సువాసస్య మన్వినత్రితస్య న్యర్బుదం వావృధానో¹ అస్తః ।

అవర్తయత్ సుర్యో న చక్రం భినద్ పలమిన్తో² అజ్గిరస్వాన్ ॥

109

(21) నూనం సా తే ప్రతి వరం జరితే దుహీయదిస్త్రమ్ దక్షిణా మహేనీ ।

శిశ్నోత్పథ్యో మాతి ధగ్గుగో నో బృహద్ వదేమ విదతే సువీరాః ॥

110

1. వావృధానోఽస్తః. 2. భినద్ పలమిన్తోఽజ్గిరః. (వా.ప్ర.)

సూక్తము—11

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) చ॥ స్తవమును పీనులన్ వినుచు శక్ర! యవజ్ఞతఁ జూపకయ్య! యీ
వివిధ నుతి ప్రపంచమున విత్త సమృద్ధికి మమ్ముఁ బాత్రులన్
దివురుచుఁ జేయమయ్య! యింక దివ్య నదీ నిభ హవ్య రాశులన్
స్తవగత విత్తకామననుఁ జక్కఁగఁ దీర్చు గదయ్య! ప్రీతితోన్ ॥ 95
- (2) ఉ॥ శూరుఁడ! నీవు తోయమును సుందర మౌ నట వృద్ధిఁ జేయుచో
మారకుఁ డైన యా “యహి” యమందత దానికి నడుఁబెట్ట నీ
కారసి వానిఁ ద్రుంచుచు నీ కనంత బలంబునఁ దజ్జలంబు వేఁ
బారెడు నట్లు నేయవఁఁఁ: భవ్య నుతిం జెవిఁ బెట్టి శక్రుఁడా! ॥ 96
- (3) గీ॥ భద్ర మగు రుద్రియంబును పరమ ఋక్కు, నీకు సంతృప్తిఁ గలిగించు నిర్జరేశః
వాయురూపుఁడ! నీకయి వలసినంత, నుతి ప్రవర్తించుచుండె నా స్తుతిని వినుము! ॥ 97
- (4) చ॥ అతిసుఖకారి యైన బల మంతటఁ గల్గును నీకు శక్ర! మా
నుతులను నాలకింపఁగనె నూతన వజ్రము పట్టు దీవు నీ
స్తుతి కృత శక్తి మూలమున సూర్యవికార మహాయుధంబులన్
గతిఁ గన నట్టి వారలకుఁ గల్పనఁజేయు మవజ్ఞ దీక్షతోన్ ॥ 98
- (5) చ॥ ఇతరులకుం గనంబడక యెంతయు కాలము నీట నుంట న
స్మృతి చెడినట్టి దానవుఁడు మాయలతో గగనంబు నంతయున్
సతతము గట్టివేయఁగనె శక్రుఁడ! నీవు పవన్ ధరించి యే
వితముననో! వధింపవఁఁఁ: పీరుఁడ! వానిని యుద్ధ భూమిలోన్ ॥ 99
- (6) క॥ 1తావక పూర్వయశస్సుం, దావక సత్కర్మచయముఁ దద్వజ్రంబున్
దావక కేతు హరిద్వయ, మే విధి నుతియింప కుందునే? సూర్యాత్మా! ॥ 100

† ఋషి విశేష విషయములకై రెండవ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. ద్వితీయమండలములో 11వ సూక్తములోని యీ 6వ ఋక్కున రథమే భిన్నమైనది. ఈ ఋక్కులో “కేతు” శబ్దము గ్రహవాచకముగాఁ బ్రయోగింపఁబడినది. కేతు శబ్దప్రయోగము చేసినను శ్రీనేమానివారీ ఋక్కును సరిగా ననువదించిన లేదు. పైఁగా మూలచ్చేదకమగు నర్థముతో ననువదించఁబడినది. ఇక్కడ “కేతు” శబ్దము “కేత”నార్థకమన్న భ్రమతో వ్రాయఁబడెను. సాయనుఁడు పేర్కొన్న ప్రజ్ఞార్థముగూడ సరియైనదికాదు. వ.గో.కృ.

అర్థాంతరము

- *క॥ తావక పూర్వయశస్సుం, దావక సత్కర్మచయము తద్వజ్రంబున్
దావక శాత్రువులందునుము, నేవిధి గేతువును రాహు ఘృణి వధియించున్ ॥ 101
- (7) చ॥ త్వరితముఁ బోవు నీ హరులు వారి నొసంగెడు మేఘ శబ్దమున్
స్థిరముగఁ జేయ నా ధ్వనినిఁ జెచ్చెర శ్రోత్రములందుఁ బెట్టుచో
స్థిరమగు ప్రీతి గల్గుగదః శ్రీకర మేఘము సంచరించుచున్
గరము వెలుంగుచుండుగదః కాంతి నొసంగుచు లోక మంతకున్ ॥ 102
- (8) ఉ॥ ఎట్టి ప్రమాదముం గనక యింపగు తోయద మంబరంబుపై
ని ట్టు సంచరించుచు నహీన జలంబులు నిచ్చుఁగావునన్
జట్టుగ నుండు మారుతమ! శక్రుఁడు ఖ స్థలిఁ జేయు శబ్దముల్
దిట్టముగాఁగ దిక్కులు ప్రతిధ్వను లిచ్చెడు న ద్లోనర్పవే! ॥ 103
- (9) క॥ బలవంతుం డగు నింద్రుఁడు, జలదము పై నెక్కి చెనటి శత్రుని జంపన్
లలి వజ్ర స్తనితంబునఁ, జలియింపదె? నభము పుడమి చాల విధములన్ ॥ 104
- (10) చ॥ మనుజ హితార్థి దేవపతి మానవ శత్రుని పృత్ర దానవున్
దునుముటకై చలింపఁ గడుఁ దోయము నిచ్చెడు వాని వజ్రమున్
ఘనముగ గర్జఁ జేయ సమకర్తైన గాన సతండు సోమముం
గనుఁగొని త్రాగి దానవుని క ట్టులుకన్ దునుమండెఁ యాజిలోన్ ॥ 105
- (11) క॥ మదకరసోమము నీకున్,మదమును, బుట్టించు మఱియు మారుత విభుఁడా!
యది నీ కుక్షిని నింపున్,నదయుఁడవై తృప్తి నొందు చారు రసమునన్ ॥ 106
- (12) మ॥ అతిమేధావుల మైన మేము నిరతం బాసించి నీ స్థానమున్
హితమౌ కర్మ ఫలంబు బొందుటకు మే మెంతేనిఁ బూజా విధిన్
మతితోఁ జేయుచు యాగ కర్మ ఫల సామాన్యంబు, గైకొందు మో
యతులై శ్వర్యమహేంద్ర! మాకు నిడుమా! యర్థంబు నీ వెంతయున్ ॥ 107

* ఈ కందపద్యము పూర్వార్థకర్త కావ్యతీరి శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి. ఉత్తరార్థకర్త వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్. వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య. కళా-ప్రపూర్ణ.

- (13) మ॥ భవదీయాశ్రయలాభముం గనుచు నో భవ్యాత్మ! శక్రండః నే
నవ హవ్యం బభివృద్ధిః జేసికొని యానందంబుతో నుండెదన్
స్తవసీయుండవు నీవు పుత్రయుతమున్ సారాస్పదం బైన న
ద్రవిణంబుం సరిగూర్చినట్లయిన నే భన్యుండ నొదెన్ గదా! ॥ 108
- (14) గీ॥ ఇమ్ము గృహముల మిత్రుల నిండ్రదేవ! మారుతము వీర్యమును మఱి చారు మధుర
సోమ పాన విలాస సంశోభమాన, వాయుపుల శక్తియును మముః బాయకుండు ॥ 109
- (15) ఉ॥ చక్కఁగ సోమపానమును జాలఁగ జేసిన మారుతంబు నీ
కెక్కువఁ దృప్తి జేయుఁగద! యింద్రుఁడ! సోమము నీవు త్రాగుచో
మిక్కిలి శక్తి కల్గుఁగద! మేదుర వీర్య మరుదగ్గణంబుతోఁ
జక్కఁగ వచ్చి నీవు మముః జారు శుభంబుల వృద్ధి జేయుమా! ॥ 110
- (16) మ॥ సకలానిష్ఠ! నివారకా! సుఖకరా! శాస్త్రోక్త మౌ నట్లు తా
వక కృత్యంబులు చేయు వారలు మహా వ్యాపారులై యుండరే!
యకశంకంబుగ దర్శలం బఱచి నిత్యానంద మొప్పార! దా
వకమౌ పూజ నొనర్చు వారు గృహమున్ భక్తంబు తా మొందరే! ॥ 111
- (17) క॥ లలి సుగ్రతికర్దుక కర్మల హృష్టుఁడ వగుచు సోమ రస పానమునన్
బలవంతుఁడ! యరిసూదన! వెలిగెడు సంప్రీతి నొంది వేయి విధములన్ ॥ 112
- గీ॥ శ్మశ్రు లిప్త మైన చారు సోమరసంబు, దుడిచి పైచి నీవు కడఁగి సోమ
పానమునకు హతుల! బన్నిన రథ మెక్కి, రమ్ము! శక్రదేవ! రాజ రాజ! ॥ 113
- (18) గీ॥ ఎట్టి బలమునుఁ బొందుచు నిండ్రదేవ! యూర్ణ నాభనివలె వృత్ర నోపి నీవు
తొల్లి దునుమాడఁగాఁ గల్గితో యిపుడును, నట్టి బలమును ధరియింపు మతిశయముగ! ॥ 114
- క॥ అనయం బార్యులకొఱకై, ఘనమౌ జ్యోతిస్సు నీవు కల్పింపవొకో!
పనిగొని దస్యు గణంబును, ననిలో నపసవ్యపాణి నణఁపఁగ లేదే! ॥ 115
- (19) ఉ॥ తావక మైన యాశ్రయము, దప్పక నొందుచు లోక మెల్ల నద
భావముతోడ శత్రువుల, బాపఁగఁ గల్గెను మా నిమిత్తమై
చేవగలట్టి యా త్రితుని చెల్మిని, జేయుచు విశ్వరూపకుం
జాపఁగ మోదినావుగద! శత్రుఁడ! నిన్ను నుతింప శక్యమే? ॥ 116

- (20) గీ॥ సతత తుష్టసుఖానుఁ డత్రితునివలన, వర్ధితుఁడవయి యింద్రుఁడః వజ్రధారః
నర్బుదుండనుదనుజుని నడఁచినావు, ఘోర రణరంగమున మహావీరుఁడవయి ॥ 117
- గీ॥ స్వరథ చక్రము సూర్యుఁడు జరుపునట్లు, నంగిరస్సుల మూలాన నమరపతియు
వజ్రమును మూర్ఛితంబుగ వలసినట్లు, చేసి బలశత్రువును బడ నేనె భువిని ॥ 118
- (21) చ॥ స్తుతికరులైన వారలకు నుందర కాంక్షిత మెల్లఁ దీర్చుచుం
దత ధనవంతమై తనరు దక్షిణ నిమ్ము మహేంద్ర! మా కస
మ్మతు లగు వారి కీయకుము మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులక
సతతముఁ బొత్తులం బడసి చక్కఁగ నిన్ను నుతింపకుందుమే! ॥ 119

అనువాకః—2 సూక్తమ్—12

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః *

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) యో జాత¹ ఏవ ప్రథమో మనస్వాన్ దేవో దేవాన్ క్రతునా పర్యభూషత్ ।
యస్య శష్ఠాద్ రోదసీ² అభ్యసేతాం నృష్టుస్య మహ్నా స జనాన³ ఇన్ద్రః ॥ 111
- (2) యః పృథివీం వ్యథమానామదృంహద్⁴ యః పర్వతాన్ ప్రకుపితాగ్⁵ అరహ్ణాత్ ।
యో⁶ అన్తరిక్షం విమమే వరీయో యో ధ్యామస్తత్సాత్ స జనాన³ ఇన్ద్రః ॥ 112

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

1. జాతకవివ, 2. రోదసీఅభ్య, 3. జనానఇన్ద్రః, 4. మదృంహద్యః, 5. ప్రకుపితాగ్అర, 6. యోఅన్త, (వ్రా.ప్ర).

(3) యో హ॒త్వాహి॒మరి॑ణాత్ స॒ప్త సి॒న్ధూన్ యో గా¹ ఉ॒దాజ॑ద॒పథా వ॒లస్య॑ ।

యో² ఆ॒స్మనో॑ర॒న్తర॑గ్నిం జ॒జ్ఞాన॑ సం॒వృక్ స॒మత్సు॑ స జ॒నాన॑³ ఇ॒న్ద్రః ॥

113

(4) యేనే॒మా వి॒త్వా చ్య॑వనా కృ॒తాని॑ యో దా॒సం వ॒ర్ణమ॑ధ॒రం గు॑హకః ।

శ్వ॒ఘ్ని॒వ యో జి॒గీవా॑గ్ం ల॒క్షమా॑దద॒ర్యః పు॒ష్టాని॑ స జ॒నాన॑ ఇ॒న్ద్రః ॥

114

(5) యం స్మా పృ॒చ్ఛిన్తి॒ కుహ॑ నే॒తి ఘో॒రము॒తేమా॒హురై॒షో⁴ అ॒స్తీత్యే॑నమ్ ।

సో⁵ అ॒ర్యః పు॒ష్టిర్వి॑జ ఇ॒వా మి॒నాతి॑ శ్రద॒న్తై ధ॒త్త స జ॒నాన॑ ఇ॒న్ద్రః ॥

115

(6) యో ర॒ధ్రస్య॑ చో॒దితా॑ యః కృ॒శస్య॑ యో బ్ర॒హ్మణో॑ నా॒ధమా॑నస్య కీ॒రేః ।

యు॒క్తగ్రా॑వో యో కవి॒తా సు॒శివః॑ సు॒తసో॑మస్య స జ॒నాన॑ ఇ॒న్ద్రః ॥

116

(7) యస్యా॑శ్వా॒నః ప్ర॒దిశి॑ యస్య గా॒వో యస్య॑ గ్రా॒మా యస్య॑ వి॒శ్వే ర॑థానః ।

యః సూ॒ర్యం యో⁶ ఉ॒షసం॑ జ॒జ్ఞాన॑ యో⁷ అ॒పాం నే॒తా స జ॒నాన॑ ఇ॒న్ద్రః ॥

117

1. యోగాఉదా. 2. యోకాస్మ. 3. జనానకఇన్ద్రః 4. షోకఅస్తీత్యేనమ్. 5. సోకార్యఃపుష్టిర్విజఇవా.

6. యకఉషసం. 7. యోకాపాం. (వా.ప్ర.)

(8) యం క్ర॑ష్ట॑సీ సం॒యతీ॑ వి॒హ్వయే॑తే ప॒రీక॑వర॑ ఉ॒భయా॑ అమి॒త్రాః ।

స॒మా॒నం వి॒ద్ ర॑థ॒మాత॑స్థి॒వాంసా॑ నానా హ॒వేతే॑ స జనా॒స ఇ॒న్ద్రాః ॥

118

(9) యస్మా॒న్న॒² ఋ॒తే వి॒జయ॑న్తే జనా॒సో యం యు॒ధ్యమా॑నా³ అవ॑సే హ॒వన్తే॑ ।

యో వి॒శ్వస్య॑ ప్ర॒తిమా॑నం బ॒భూవ॑ యో⁴ అ॒చ్యుత॑చ్యుత్ స జనా॒స ఇ॒న్ద్రాః ॥

119

(10) యః శ॒శ్వతో॑ మ॒హ్యేనో॑ దదా॒నామ॑స్యమా॒నాఞ్చ॑ర్వా జ॒ఘాన॑ ।

యః శ॒ర్భితే॑ నాను॒దదా॑తి శృ॒ద్ధ్యాం యో ద॒సోర్హ॑న్తా స జనా॒స ఇ॒న్ద్రాః ॥

120

(11) యః శ॒మ్భరం॑ ప॒ర్వతే॑షు ప్రి॒యన్తం॑ చ॒త్వారిం॑శ్యాం శ॒రద్య॑స్వవి॒న్ద్రత్ ।

ఓ॒జ్ఞాయ॑మానం యో⁵ అ॒హిం జ॒ఘాన॑ దానుం శ॒యానం॑ స జనా॒స ఇ॒న్ద్రాః ॥

121

(12) యః స॒ప్తర॑శ్మి॒ర్వృష॑భస్తువి॒ష్మాన॑వాసృ॒జత్ స॒ర్తవే॑ స॒ప్త సి॒న్ధూన్ ।

యో రా॒హిణి॑మస్ఫు॒రద్ వ॑జ్ర॒బాహు॑ర్ధ్యామూ॒రోహ॑న్తం స జనా॒స ఇ॒న్ద్రాః ॥

122

1. పరీకఉభయాశ్చ అమిత్రాః, 2. యస్మాన్నఋతే, 3. మానాశ్చ అవసే, 4. యోశ్చ అచ్యుత, 5. యోశ్చ అహిం, (వా.ప్ర.)

(13) ద్యావా చిదన్తై పృథివీ నమేతే కష్టాచ్చిదన్త్య పర్వతా భయన్తే ।

యః సోమపా నిచితో వజ్రవాహుర్యో వజ్రహన్తః స జనాన ఇన్ద్రః ॥

123

(14) యః సున్వన్తమవతి యః పచన్తం యః శంసన్తం యః శశమానమూతి ।

యన్త్య బ్రహ్మ వర్తనం యన్త్య సోమో యస్మేదం రాధః స జనాన ఇన్ద్రః ॥

124

(15) యః సున్వతే పచతే దుద్ర¹ ఆ చిద్ వాజం దర్షన్తీ స కిలాసి నత్యః ।

వయం త² ఇన్ద్ర విశ్వహా ప్రియాసః సువీరాసో విదథమా వదేమ ॥

125

అనువాకము—2, సూక్తము—12

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) చ॥ జగమున దీప్త కాంతి హరి జన్మము నొందుచు దేవతాశికిన్
మగఃటిమి గల్గి మర్త్యులకు మాన్యతముండయి వీర కర్మచే
సొగ నగు దివ్యులన్ మిగుల శోభనవంతులుగా నొనర్చుచుం
దగు పతి యయ్యె నేనలకుఁ దా భయపెట్టుచు రోదసీ స్థలిన్ ॥

120

1. దుద్రః ఆ. 2. తః ఇన్ద్ర. (వ్రా.వ్ర.)

† ఋషి విశేషవిషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

- (2,3) సీ॥ వ్యధిత పృథ్విని దృఢబద్ధమ్ముగాఁ జేసి పర్వతంబుల నెల్లఁ బాదుకొల్చి
నిఖిలాంతరిక్షంబు నిర్మాణ మొనరించి గగనంబు నంతయుఁ గప్పిపుచ్చి
యహి దానవుని జంపి యాపగా సప్తక మతిశయంబుగఁ బారునట్లొనర్చి
జలద మధ్యంబున జ్వలనంబుఁ బుట్టించి బలనీత గోవులఁ బట్టి తెచ్చి
గీ॥ యిచ్చు వాఁడిండ్రుఁడేగదః మెచ్చు నట్లు, జన్య భూములలోపల శత్రువులను
జంపు వాఁ డిండ్రుఁడేగదః శక్తి మీర్చి,బిని జేతను ధరియించి బలము మించ ॥ 121
- (4) ఉ॥ ఎవ్వఁడు 1నశ్వరంబయిన యెల్ల ప్రపంచముఁ బట్టఁ జేసెనో;
యెవ్వఁడు దాన వర్ణుని మహీధ్రగుహన్ నిలుపంగఁ గల్గెనో;
యెవ్వఁడు వేటగానివలె నెంతయు లక్ష్య జయంబు గాంచునో;
యవిష్వధమైన వానిఁ బలు కాడుదు రింద్రునిఁ గాఁగ మానవుల్ ॥ 122
- (5) గీ॥ ఆతఁ డెచ్చట నున్నాఁడో! యనెడు ప్రస్తు, ఘోరతముఁడైన దేవునిగూర్చి పలుక
నాతఁ డెచ్చట లేడని యనెడు నతఁడె, యింద్రుఁ డనఁదగు ననెడు సహీన భక్తి ॥ 123
- గీ॥ శాంత దాత పోల్కి శత్రువులం జంపి, వారి ధనము నెల్ల వశముఁ జేసి
కొనెడు వాని యందుఁ బనిఁ బూని విశ్వాన,మంచవలయు? హరిగ నుండు నతఁడు ॥ 124
- (6) క॥ స్తుతికరులకు ఋత్విజులకు, సతతము దీనా? కెల్లఁ జాలిన ధనమున్
మతితో నిచ్చిన వానిని, బ్రతిపత్తిని నింద్రుఁ డనుచుఁ బల్కెదరు జనుల్ ॥ 125
- గీ॥ శుభ హను విశిష్టఁడై చాల సోమ రసము, దీయఁ బ్రస్తరముం బట్టు దివ్య మునుల
రక్షకుండయి వెలిఁగెడు రాజమూర్తి, నింద్రునిగఁ జెప్పుచుండెద రెల్ల జనులు ॥ 126
- (7,8) సీ॥ గ్రామాశ్వ గోవులఁ గాంచన రథములఁ బాలించుచున్ వారి పాదుకొల్చి
భాస్కరోషస్సులఁ బరగఁగఁ బట్టఁగఁ జేసి జలచోదకుండుగా జగతి వెలిఁగి
ప్రతిపై న్యములు పరస్పర సంగతిని గోరు పిలుపును నాలించి పేర్కి వెలిఁగి
యుత్తమోత్తమ మధ్య మోభయ శత్రుల యాహ్వాన మాలించి యతిశయించి
గీ॥ యేక² విధ రథముపై నుండు నిరువు రైన,జనుల యహ్వానముల నన్ని చక్క వినుచు
వెలుగు వాఁ డింద్రుఁడే నుఁడీః విపుల జగతి, నుండు జనులారః వాని గనుండు! మీరు॥ 127

- (9) ఉ॥ ఎవ్వడు లేకయున్న జయ మేమియుఁ గల్గదో! యుద్ధభూమిలో
నెవ్వని బిల్చుచుండుదురో! యేడైర రక్షక లోకు లెల్ల నిం
కెవ్వడు సర్వలోకనుతి కెల్ల పదంబగునో! క్షయంబు లే
కెవ్వడు పర్వత క్షయము నెంతయుఁ జేసెనో! వాడె యింద్రుడౌ ॥

128

- (10,11,12) సీ॥ వజ్రంబుఁ జేగొని బహుపాప గణములఁ గొట్టుచు శత్రులఁ గొట్టఁగల్గె
గర్వకారి మనుష్య గర్వంబు పోఁద్రోలి సిద్ధి వారికిఁ గల్గఁజేయకుండె
జ్ఞై ధరంబును నున్న శంబరు హతకుని నలువది యేండ్లకుఁ దెలియఁ గలిగె
బలమును బ్రకటించు నల యహి దనుజుని నంత మొందించుచు నధికుడయ్యె
గీ॥ సప్తరశ్మి విశిష్టుడై చతురుఁ డగుచు, నేడు నదులను బారించె సీప్సితముల
నిచ్చుచు జగము లెల్లను మెచ్చు లందు, వాడె యింద్రుండు జనులార! వానిఁ గనుఁడు: ॥ 129

- (13) గీ॥ ఎవడు సోమపాయి? యెవడు వజ్ర ధరుండు?, యెవడు దృఢతనుండు? యింద్రుడతడె
అతని జూచి పర్వతాళి భయంపడు, తాము సత్కరించు ధరణి నభము ॥ 130

- (14) క॥ సుతికరులఁ బాక కరులను. నతిసోమాభిషవ మిచ్చు యజమానతతిన్
మతితో సంరంక్షించెడు, మతిమంతుని నింద్రుఁ డంద్రు మానవులారా! ॥ 131

- గీ॥ స్తోత్ర మెవ్వని కభివృద్ధి శోభఁ జేయు, సోమ మెవ్వని కభివృద్ధి శోభ నిచ్చు
నన్న మెవ్వని కభివృద్ధి నందఁజేయు, వాడె యింద్రుఁడు జనులార! వానిఁ గనుఁడు: ॥ 132

- (15) గీ॥ చరు పురోడాశ పాకముల్ కరముఁ జేయు, వారలకు సోమమును జేయు వారలకును
నన్న మిచ్చెడు వాడ వో యమరనాథ!, సత్యవంతుని గా నిన్నుఁ జాటు చుంద్రు ॥ 133

- గీ॥ సత్యవంతుడ వీ వాట శక్రదేవ!, వీర పుత్రులతో, గూడ వెలయుచుండి
మేము నిను సంస్తుతింతు మమేయ భక్తి, శత్రు సంహారకారకా! శక్రదేవ! ॥ 134

సూక్తమ్—13

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పఞ్చదే) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 13.త్రిష్టుప్.

(1) ఋతుర్జనితీ తస్యా¹ అపస్సరి మజ్ఞా జాత² ఆవిశద్ యాసు వర్ణతే ।

తదాహనా³ అభవత్ పిప్యషీ పయోం కసోః పీయాపం ప్రథమం తద్యుక్తమ్ ॥

126

(2) సద్రిమా యన్తి పరి విభ్రతీః పయో విశ్వపాన్వియ ప్ర భరన్త భోజనమ్ ।

సమానో⁴ అధ్వా ప్రవతామనుష్యదే యస్తాకృణోః ప్రథమం సాస్యుక్త్యః ॥

127

(3) అన్వేకో వదతి యద్ దదాతి తద్ రూపా మినన్తదపా⁵ ఏక ఈయతే ।

విశ్వా⁶ ఏకస్య వినద ప్రితిక్షతే యస్తాకృణోః ప్రథమం సాస్యుక్త్యః ॥

128

(4) ప్రజాభ్యః పుష్టిం విభజంత⁷ ఆసతే రయిమివ పృష్ఠం ప్రభవంతమాయతే ।

అసీన్వన్ దంష్ట్రేః పితురత్తి భోజనం యస్తాకృణోః ప్రథమం సాస్యుక్త్యః ॥

129

* ఋషి విశేష విషయములకై రెండవ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (647వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. తస్యా¹ అప, 2. జాతకఆవిశద్, 3. తదాహనా³ అభవత్, 4. సమానో⁴ అధ్వా, 5. దపా⁵ ఏకకకయతే, 6. విశ్వా⁶ ఏకస్య,

7. విభజంతకకయతే. (వ్రా.వ్ర.)

(5) అధా కృణోః పృథివీం సందృశే దివే యో ధోతీనామహిహన్నానిః పథః ।

తం త్వా ప్రోచేభిరుదభిర్న వాజినం దేవం దేవా¹ అజనన్ త్వామృత్యుః ॥

130

(6) యో ధోజనం చ దయసే చ వర్ధనమార్ద్రాదా శుష్కం మధుమద్ దుదోహిత ।

స² శేవధిం ని దధిషే వివస్వతి విశ్వస్యైక³ ఈశిషే సామృత్యుః ॥

131

(7) యః పృష్ఠిణీశ్చ ప్రస్వశ్చ ధర్మణాఽది దానే వ్యగ్రవనీరదారయః ।

యశ్చాసమా⁴ అజనో దిద్యుతో దివ⁵ ఉరురూగ్⁶ర్వాగ్ం అభితః సామృత్యుః ॥

132

(8) యో నార్మరం సహవసుం నిహన్తవే పృత్యయ చ దానవేశాయ చాఫహః ।

ఊర్జయన్త్యా⁷ ఆవరివిష్టమాస్యముతైవాద్య షరుకృత్ సామృత్యుః ॥

133

(9) శతం వా యస్య దశ సాకమాద్య⁸ ఏకస్య క్రుష్టౌ యద్ధ చోదమావిథ ।

అరజ్ఞౌ దస్మాన్ త్సమునబ్ధభీతయే సుప్రావ్యో⁹ అభవః సామృత్యుః ॥

134

1. దేవాఅజనన్, (వ్రా.వ్ర.) 2. సః శేవధిం (సా.వ్రా.వ్ర.) 3. విశ్వస్యైకఈశిషే, 4. సమాఅజనో. 5. దివఉరు (వ్రా.వ్ర.)

6. ఉరురూగ్ంర్వా (సా.మా.వ్రా.వ్ర.) 7. యన్త్యాఅవరి, 8. మాద్యఏకస్య, 9. సుప్రావ్యోఅభవః (వ్రా.వ్ర.)

(10) విశ్వే॒ష॒ను॒ రో॒ధ॒నా॒ అ॒స్య॒ పౌం॒స్యం॒ ద॒దు॒ర॒స్మై॑ १ద॒ధి॒రే॒ కృ॒త్న॒జే॒ ధ॒నమ్ ।

ష॒శ॒స్త॒భ్నా॒ వి॒ష్టి॒రః॒ ప॒ఞ్చ॒ స॒ంకృ॒శః॒ పరి॒ ప॒రో॑ 2 అ॒భవః॒ సా॒మ్య॒క్త్యః॑ ॥

185

(11) సు॒ప్ర॒వా॒చ॒నం॒ తవ॑ పీ॒ర పీ॒ర్యం॑ యదే॒కే॒న క్ర॒తు॒నా వి॒న్త॒సే వ॒సు ।

జ్ఞా॒తా॒స్థి॒రస్య॒ ప్ర వ॒యః॒ సహ॑స్వతో॒ యా చ॒క్ర॒త్ సే॒న్త్ర) విశ్వా॒మ్యక్త్యః॑ ॥

186

(12) అ॒ర॒మ॒యః॒ స॒ర॒ప॒స॒స్త॒రాయ॑ కం॒ తు॒ర్వీ॒తయే॑ చ వ॒య్యా 3య చ స్రు॒తిమ్ ।

నీ॒చా స॒స్త॒ముద॑నయః పరా॒వృ॒జం ప్రా॒ప్తం శ్రో॒ణం శ్ర॒వ॒యన్ త్సా॒మ్యక్త్యః॑ ॥

187

(13) అ॒న్య॒త్వం తద్ వ॒సో దా॒నాయ॑ గా॒ధః సమ॑ర్థయస్వ బ॒హు తే వ॒సవ్యమ్ ।

ఇ॒న్ద్ర) యచ్చి॒త్రం శ్ర॒వ॒స్యా 4అ॒ను ద్యూన్ బృ॒హద్ వదే॑మ విద॒థే సు॒పీ॒రాః ॥

188

1. ద॒ధి॒రే (సా), 2. ప॒రో॑ః అభవః, 3. వ॒య్యా॒యు స్రు॒తిమ్, 4. శ్ర॒వ॒స్యా॑ అను. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—13

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) చ॥ ఘన మగు వర్ష కాలమును గాంచుచు, దల్లిగ సోమవేల్లికల్
జననము నొంది తోయమున సారముతో నభివృద్ధి, జెంది తా
మనయము వెల్లుచుండెడును నట్లు లతా చయ జాత సారముల్
ఘన మగు హవ్య మయ్యెడును గర్మల రాయన కింద్రమూర్తికిన్ ॥ 135
- (2) సీ॥ ఉదకవాహినులైన నదులు పరస్పర సమ్మిళితంబులై సాగుచుండు,
బ్రవహించు చుండెడు, బ్రజలముగా నాల్గు దిక్కులకుం జాలఁ బిక్కుటిల్ల
నుదకాశ్రయంబైన నుదధికి సర్వోదకంబు భోజనమయి గ్రాలుచుండు
నిమ్నంబునకు, బోవు నీటి కంతకు నొక్క గంతవ్యమార్గంబు, గలుగుచుండు
గీ॥ నింద్రుఁడా! యిట్టి కృత్యము లెన్నో! నీవు, పూర్వమున, జేసినాడవు పూజ్యమతిని
నట్టి కారణములచేత నఖిల సుతుల, కాశ్రయండవు కావె? నీ వఖిలవంద్య! ॥ 136
- (3) ఉ॥ ఒక్కఁడు దేవతోత్తము, ధహో! యను నట్లు లొసంగు దానినే
యొక్కఁడు మానవోత్తము, ధహో! యనునట్లు ప్రశంస, జేయు ని
కొక్కఁడు జంతు హింసలను నొయ్యన, జేయుచు, బోవు దాని వే
రొక్కఁడు మాన్పు నిట్టి పను లున్నవి నీయవి యో మహేంద్రుఁడా! ॥ 137
- (4) చ॥ అతిథులకుం గృహస్థ గణ మర్థ మొసంగెడురీతి నింద్ర స
న్మతిఁగొని విత్త రాకులను మాన్య జనావళి కిచ్చుచుండు వా
యతిశయ కర్మకారి కడు నన్నము దంతములన్ భుజించు నీ
వితమగు కర్మ నీ దగుట వీరుడ! యోగ్యుడ వాడు కాదొకో! ॥ 138
- (5) చ॥ పుడమిని దర్శనీయముగ, బోడిమితో నొనరించి మింటికై
తడఁబడకుండఁ బారునటు తప్పక చేసితి వాపగాతతిన్
వడగొను ఘోటకంబునకు వారుల, దృప్తిని జేయునట్లుగా
కడు నిను మంత్రవాక్యముల, గర్మల లోకులు దృప్తి జేయరే! ॥ 139

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము క్రింది ఋషి కిచ్చిన పుటనో
(657వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

- (6,7) సీ॥ ధన దానమును జేయు ఘనభోజనం బిమ్ము; సస్యాది దోహన శక్తి నిమ్ము;
పరిచర్యలను జేయు పరిచారకుల కెల్ల నెన లేని యట్టుల ధనము నిమ్ము;
పుష్పఫలాదులఁ బొందు నోషధి రత్నంబులకు నెల్ల రక్ష నిమ్ము;
హానులఁ గొట్టుచు నరి హంతకుండవై యద్వితీయులమయి యలరుచుండు
గీ॥ మరి నిహంతక! యింద్ర! నీ వధికశక్తి, నొప్పి యుండుట స్తోత్ర యోగ్యుడవు! నీవు
సూర్య దీప్తి బుట్టించి సౌగంధ్య గంధి, వఖిల ప్రాణులఁ బుట్టించి యమరుచుంటి! ॥ 140
- (8) గీ॥ హవ్యములఁ గోరి దన్యుల నడచి పెట్టి, నృమర పుత్రుని సహవసు సమరమందుఁ
జంపి దంభోశి ధారను సరస దేశమందు దాన మొసర్చెను సమరభర్త ॥ 141
- (9) గీ॥ అమరుఁడా! నీవు సుఖమును నందఁగోరి, దళ శతాశ్వంబులను నెల్లఁ దాల్చినావు;
రహిద భీతి నిమిత్తమై రజ్జు రహిత, దన్యు గణముల నతిశక్తిఁ ద్రచ్చినావు! ॥ 142
- గీ॥ అద్వితీయుండ వగుదు వో! యమరనాథ! సర్వప్రాప్యండ వగుదు వో! శక్రదేవ!
అందుచే సంస్తవంబుల నధిగమించి, సకలయోగ్యుండ వగుదువు! చాతురిమను ॥ 143
- (10) క॥ ఘన మగు రోదస్వతిహరి, ననువర్తించుకొని యుండు యజమాన గణం
జెన లేని యన్న మొసఁగును, ధనమొసఁగును గర్మకారి దళ మింద్రునకున్ ॥ 144
- గీ॥ పంచజనము ప్రీతి భావించి విస్తీర్ణ, ఛయ వ్రదేశ మెల్ల శక్తి నిలిపి
సకల లోక విమల సంస్తవ యోగ్యుడ, వైతి వింద్రదేవ! యమరవంద్య! ॥ 145
- (11) గీ॥ శక్ర! నీ వీర్య మంతయు జ్ఞాఘనీయ, మమల కర్మల శత్రుల యర్థ మెల్లఁ
దెచ్చి యా పుచ్చులకు నన్న మిచ్చినాడ, వందుచే యోగ్యుడవు నీవె యమరనాథ! ॥ 146
- (12) గీ॥ వ్రయ్య తుర్వీతు లిద్దఱు పారునదుల, దాటు నట్టులఁ జేసితి మేటి శక్తి
నంధ ఘగు పరావృజ్ఞ నధికజలము, నుండి తీయుచు విభ్యాతి నొందినావు ॥ 147
- (13) చ॥ అమరుఁడ! నీవు మాకు సకలార్థ మొసంగిన వాడ వైనచో,
గ్రమముగ నట్టి విత్తమున గౌరవ భావము నొంది పిమ్మటన్
సమముగ యాగ కర్మలను జక్క- నొనర్చుచుఁ బుత్ర పౌత్ర సం
ప్రమదముతోడ నొప్పి సుఖభాగ్యముతో నుతు లుచ్చరింపమే! ॥ 148

సూక్తమ్—14

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) అధ్వర్యవో భారతేన్ద్రాయ సోమమామత్రేభిః సింహితా మద్యమన్తః ।

కామి హి వీరః సదమన్య పీతిం జహోత వృష్టే తదిదేష వష్టి ॥

139

(2) అధ్వర్యవో యో¹ ఆపో వప్రివాంసం వృత్రం జఘానాశన్యేవ వృక్షమ్ ।తస్మా² ఏతం భరత తద్వశాగ్³య⁴ ఏష ఇన్దో అర్హతి పీతిమన్య ॥

140

(3) అధ్వర్యవో యో దృభీరం జఘాన యో గా⁵ ఉదాజదప హి వలం వః ।తస్మా⁶ ఏతమన్తరిక్షే న వాతమిన్ద్రం సో⁷మైరోర్హత జూర్న చస్త్రైః ॥

141

(4) అధ్వర్యవో య⁸ ఉరణం జఘాన నవ చఖ్వాంసం నవతిం చ బాహూన్ ।యో⁹ అర్బుదమవ నీచా బహధే తమిన్ద్రం సోమన్య భృథే హినోత ॥

142

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. యోఃఆపో, 2. తస్మాఏతం (వ్రా.ప్ర.), 3. తద్వశాయగ్ (సా), 4. తద్వశాగ్³య⁴ఏష ఇన్దో అర్హతి,

5. యో గా⁵ ఉదా, 6. తస్మాఏత, 7. సో మే. 8. య⁸ ఉరణం, 9. యో⁹ అర్బుద. (వ్రా.ప్ర.)

(5) అధ్వర్యవో యః స్వశ్నం జహాన యః శుష్ణమశుష్ణం యో వ్యంశమ్ ।

యః పిప్రం నమచిం యో రుద్ధికాం తస్మా¹ ఇన్ద్రాయాన్ద్రసో జుహోత ॥

143

(6) అధ్వర్యవో యః శతం శమ్భరస్య సురో విభేదాశ్మనేవ పూర్వీః ।

యో పర్చినః శతమిన్ద్రః సహస్ర మపావపద్ భరతా సోమమన్తై ॥

144

(7) అధ్వర్యవో యః శతమా సహస్రం భూమ్యా² ఉపస్థేవపజ్జిమన్వాన్ ।

కుత్సస్యాయోరతిథిగ్వస్య వీరాన్ న్యావృణగ్³ భరతా సోమమన్తై ॥

145

(8) అధ్వర్యవో యన్నరః కామయాధ్వే క్రుష్టి వహంతో నశథా తదిన్ద్రే ।

గభస్తీహతం భరత శ్రుతాయేన్ద్రాయ సోమం యజ్యవో జుహోత ॥

146

(9) అధ్వర్యవః కర్తనా క్రుష్టిమన్తై వనే నిహతం వన⁴ ఉన్నయధ్వమ్ ।

జుషాణో హస్త్యమభి దావశే⁵ ఇన్ద్రాయ సోమం మదిరం జుహోత ॥

147

1. తస్మా¹ ఇన్ద్రాయ, 2. భూమ్యా² ఉపస్థే (వ్రా.ప్ర.), 3. భరతా (సా), 4. వన⁴ ఉన్నయ, 5. దావ శేవ⁵ ఇన్ద్రాయ, (వ్రా.ప్ర.)

5. దావ శేవ⁵ ఇన్ద్రాయ, (వ్రా.ప్ర.)

(10) అధ్వర్యవః పయసోధర్యథా గోః సోమేభిరీం పృణతా భోజమిన్ద్రమ్ ,

వేదాహమన్య నిభృతం మ¹ ఏతద్ దిత్సన్తం భూయో యజతశ్చేత² ॥

148

(11) అధ్వర్యవో యో దివ్యస్య వస్వో యః పార్థివస్య క్షమ్యస్య రాజా ,

తమూర్ధరం న పృణతా యవేనేన్ద్రం సోమేభిస్తదపో వో² అస్తు ॥

149

(12) అన్యభ్యం తద్ వసో దానాయ రాధః సమర్థయస్వ బహు తే వసవ్యమ్ ,

ఇన్ద్రో యచ్చిత్రం శ్రవస్యా³ అను ద్యూన్ బృహద్ వచేమ విదధే సువీరాః ॥

150

సూక్తము—14

ఋషి—గృత్సమదుఁడు†

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1,2) సీ॥ అధ్వర్యులారా! మీ రమరాధినాథున కఖిలసోమ రసంబు నందనిండు:

చమసపాత్రద్వార జ్వలనునకై మోద కాన్న సంపత్తుల నందనిండు:

కామితార్థం బిచ్చు కమనీయమూర్తి యౌ సోమపాయకి మధుసోమ మిండు:

ఘన వాహనుఁడు చాలఁ గామించుచున్నట్టి కమనీయ సోమము కలుఁగనిండు:

గీ॥ పృక్షమునువలెఁ బనిచేత వృత్రహతకు, బిలుకు మార్చిన వజ్రికి వలసినట్టి

సోమ రస దానముం జేసి సౌగను మీరఁ, గాంక్షితార్థంబు లొనఁగుఁడు! ఘనత మీర ॥ 149

1. మకఏతద్, 2. వోకాస్తు, 3. వస్యాకాను. (వ్రా.ప్ర)

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (657వ. పుట) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

(3) చ॥ బలిమి దభీక దానవుని బట్టి వరించిన పిమ్మటన్ మహా
బలుని మథించి గో గణము బంధముఁ ద్రుంచిన యింద్రమూర్తికై
జలదము లుండునోటఁ గడుఁ జక్కని వాయువు వ్యాప్తమైన య
ట్లల మదకారి సోమమును వ్యాప్తముగా నొనరింపుఁదీ! జనుల్ ॥ 150

గీ॥ వస్త్రములను జీర్ణవస్తువు నెట్లు లా,చ్ఛాదితంబుఁ జేయ జనులు చనెద
రట్లు లింద్రదేవు నధికసోమమున నా,చ్ఛాదితంబుఁ జేయుఁ డార్యులార! ॥ 151

†(4) గీ॥ నవ నవతి బాహువులతో ననంత శక్తి, నొప్పు శరణుని నర్బుదు నోలిఁ జంపి
నట్టి యింద్రునకై ప్రీతి నధికసోమ,రసము నొసఁగుఁడు! జనులార! పెసఁగడంగి ॥ 152

(5,6,7) సీ॥ కుక్కుని స్కందంబు శోషిల్లఁగాఁ జేసి యక్కుని వధియించి యమరినాడు:
పిప్రు రుధీకుల పీచంబులం గొట్టి దుష్టుఁడౌ నముచిని ద్రోలినాడు:
శంఖరై కాధిక శతపట్టణంబులఁ గతిన పవన్ నేలఁ గల్పినాడు:
వర్చిరకునియొక్క వరలక్షపుత్రకు లవనిపైఁ బడునట్లు లడఁచినాడు:
గీ॥ శత సహస్రాసురలను¹ నెల్లఁ జంపి ఘనత,రాయు కుత్సల యోధుల ననిపినాడు
కాన శత్రునికై సోమ మూని తెచ్చి, యిద్ధమతులార! భక్తితో నిండు! నేడు ॥ 153

(8) గీ॥ ఇంద్రునకు సోమ రసము నందీయ నున్న,సకల కామన లొడఁగూడు స్తత్వరముగ
హస్తశోధిత సోమంబు నంద నిత్తు,రభ్యర ప్రీతు లగువార లమరపతికి ॥ 154

† అరణుఁ డను నార్యశత్రువునకు 99 బాహువు లున్నట్లు వర్ణింపఁబడెను. కాని దీని యర్థము సరిగ సమన్వయించలేదు. కాని 99 బాహువులు కలవాఁ డనఁగా నవతిమిత శక్తి కలవాఁడని యర్థమై 99 బాహువు లున్న వాఁడను దృష్టితో సీయర్థము వ్రాయఁబడినదేమో? (నే.వేం.న.శా.)

గమనిక:— బహుబాహువులశక్తి దైవీయమైన యలౌకిక శక్తి-అస లధికముగా బాహువు లుండ వనుకొనుట పొరపాటు. మామూలు బాహువులకంటె మిన్నగా నధిక బాహువు లున్నను మంత్రోషవ్యాదిశక్తులవల్ల దృశ్యమానము లగును. వ.గో.కృ.

1. ఈ తేటగీతి ప్రథమపాదమున నింద్రగణమునకు మారు చంద్రగణమైన “నహ” ము(రలనునెల్ల) బుద్ధిపూర్వముగఁ బ్రయుక్తమైనది. “శతసహస్రాసురగణముఁ జంపిఘనత” అని వ్రాయఁగల్గియుండియు శ్రీ నేమానివా రట్లు చేయకపోవుట విశేషము. వ.గో.కృ.

- (9) క॥ జలశోధిత మగుసోమము, సులలితహస్తములఁ బట్టి శోభ దలిర్పన్
జెలువం బొప్పెడు నింద్రున, కెలమిని నందిండు : మీర లిద్దప్రతిభన్ ॥ 155
- (10) గీ॥ ఆవు బొడుగుఁ బాల నమరియుండెడు నట్లు, శక్రుఁ దెవుడు సోమశక్తితోడ
నుండు నటులఁ జేసి యుచిత భక్తిని వానిఁ, గొలుచుచుండుమయ్యః కౌవిదుండ : ॥ 156
- క॥ సోమప్రభావ మెరుఁగుచుః, నీమము గలవారి నెల్ల నిర్జరపతి తా
వేమరుఁ గనుఁగొనుచున్నది, కామితము నెల్లఁ గూర్చి గ్రారెడునుండీ : ॥ 157
- (11) గీ॥ మూఁడు లోకములను మురియుచుండెడి ధన, రాశి కెల్ల హరియె రాజు కాన
నన్య గృహము యవలఁ జక్క నిందెడునట్లు, దివ్యరసముచేతఁ దీర్పుఁ డతని ॥ 158
- (12) చ॥ అమరుఁడః నీవు మాకు సకలార్థ మొసంగిన వాఁడ వై నచోఁ
గ్రమమున నట్టి విత్తమున గౌరవభావము నొంది పిమ్మటన్
సమముగ యాగ కర్మలను జక్క నొనర్చుచు, బుత్ర పౌత్ర సం
ప్రమదముతోడ నొప్పి సుఖ భాగ్యముతో స్తుతు లుచ్చరింపమే : ॥ 159

సూక్తమ్—15

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

భందః—త్రిష్టుప్

- (1) ప్ర ఘా న్వన్య మహతో మహాని సత్యా సత్యన్య కరణాని వోచమ్ ।

త్రికద్రుకేవ్యపిబిత్ సుతస్యాన్య మదే¹ అహిమిన్దో² జఘాన ॥

151

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. మదే³ అహి. (వా.ప్ర.)

(2) అ॒వంశే॑ ద్యా॒మస్త॒భాయద్ బృ॒హ॒స్తమా॑ రో॒దసీ॑¹ అ॒పృణద॑స్తరిక్షమ్ ।

స ధార॑యత్ పృ॒థివీం ప॒వ్రథ॑చ్చ సోమ॑స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రశ్చ॑కార ॥

152

(3) సద్యే॑వ ప్రా॒చో వి మి॒మాయ॑ మా॒నైర్వజ్రే॑ణ భా॒న్యతృ॑ణన్నదీనామ్ ।

వృ॒థాసృ॑జత్ ప॒థిభి॑ర్దీర్ఘయా॒తైః సోమ॑స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రశ్చ॑కార ॥

153

(4) స ప్ర॒వో³హ్వాన్ పరి॒గత్యా॑ ద॒భితే॑ర్విశ్వమధాగాయధమి॒ధే⁴ అ॒గ్నా ।

సం గో॒భిర॒త్వైరసృ॑జద్ రథే॒భిః సోమ॑స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రశ్చ॑కార ॥

154

(5) స⁵ ఈం మ॒హీం ధుని॑మేతోరర॒హ్ణాత్ సో⁶ అ॒స్మాతృ॑నపారయత్ స్వ॒స్తి ।

త⁷ ఉ॒త్సా॒న్య ర॒యిమ॒భి ప్ర త॑స్థుః సోమ॑స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రశ్చ॑కార ॥

155

(6) సోద॑చ్చం సి॒న్ధుమరి॑ణాన్మహి॒త్వా వజ్రే॑ణాన ఉ॒ష॒సః సం పి॑పేష ।

అ॒జవ॑సో ఇ॒విసి॑భిర్వి॒ప్రశ్చన్ తో॑మ॒స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రశ్చ॑కార ॥

156

1. రోదసీఃఅపృ, 2. మదఃఇన్ద్ర, 3. ప్రవోళహ్వాన్, 4. మిధేఃఅగ్నా, 5. సఃఈం, 6. సోఃఅస్మా,

7. తఃఉత్సాన్య, 8. వజ్రేణేనః ఉషసః. (ప్రా.ప్ర.)

(7) స వి॒ద్వాగ్¹ అ॒పగో॒హం క॒సినా॒మావి॒ర్భవ॒న్నుద॑తి॒ష్ఠత్ ప॒రావృ॑త్ ।

ప్రతి॑ శ్రో॒ణః స్థా॒ద్ వ్య॒గ్నగ॑చ॒న్ద్ర సోమ॑స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రశ్చ॑కార ॥

157

(8) భి॒నద్ వ॒లమ॑జ్గి॒రోభి॒ర్గతా॑నో వి ప॒ర్వత॑స్య దృం॒హితా॑న్వైరత్ ।

రి॒ణగ్రో॑ధా॒సి కృ॒తిమా॑జ్యేషాం సోమ॑స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రశ్చ॑కార ॥

158

(9) స్వ॑ప్నే॒తాభ్య॑ప్యా చ॒మురి॑ం దుని॑ం చ జ॒ఘన్త॑ ద॒స్యం ప్ర ద॒భీతి॑మావః ।

ర॒మ్భి చిద॑త్ర వివిదే॒ హిర॑ణ్యం సోమ॑స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రశ్చ॑కార ॥

159

(10) నూ॒నం సా తే॑ ప్రతి వ॒రం జ॒త్రితే॑ దు॒హీయ॑ది॒న్ద్ర దక్షి॑ణా మ॒మౌసీ॑ ।

శి॒క్షే స్తో॒తృభ్యో॑ మాతి॑ ధ॒గ్భగో॑ నో బృ॒హద్ వదే॑మ విద॒ధే సు॒వీరాః॑ ॥

160

1. గ్ంసఅప, 2. మద॑సఇన్ద్ర. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—15

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) గీ॥ బలము కల్గు నేను బహు సత్య సంకల్పుఁ, డైన యింద్రు కీర్తి నతిశయముగ
సన్నుతింతు వాఁడు సరస త్రికర్ణక, సవనమందు సోమశక్తి నందె ॥ 160

గీ॥ సోమ పాన జనిత శోభాభివర్ధిత, హర్షజాత శక్తి నమరునట్టి
యింద్రుఁ డహిని జంపి యద్ధ వజ్రంబునఁ, బ్రీతుఁ డయ్యె లోక భీతి మాన్చి ॥ 161

(2) సీ॥ అతివిశాలంబైన నాకాశవిధిని స్థంభితం బగునట్లు దాల్చుచుండె
దుస్పాద్య మగునట్టి ద్యౌలోకమును గూడఁ గదలకుండఁగ నఱికిట్టుచుండెఁ
గ్రాలు తేజస్సుతో గగనతలం బంతఁ గమనీయవిధమునఁ గప్పుచుండె
విస్తీర్ణ మైనట్లు విపులాతలం బెల్లఁ దద్దయు శక్తితోఁ దాల్చుచుండె
గీ॥ నిట్టి మన కర్మ లన్నియు నింద్రుఁ డొకఁడె, సోమ సంజాత హర్షోద్ధ శోభతోడఁ,
జేయఁ గలుచు నుండెడుఁ జెన్ను మీర, నతని కార్యంబులకు నసాధ్యం బదేది? ॥ 162

(3) ఉ॥ సోమము గ్రోలుటన్ వలన సోలుచు సొక్కుచు నింద్రుఁ డెంతయున్
సీమముతో గృహంబులను నేర్పునఁ గొల్చిన యట్లు దిక్కులన్
బ్రేమ దలిర్పఁ గొల్చి పవి పేర్మిని బట్టి సమస్త కుల్యమున్
భూమిని ద్రవ్యి యాపగలు పోయెడు నట్టులు నేనెఁ బ్రీతితోన్ ॥ 163

(4,5) సీ॥ అలదభీతిపురంబు లంత మొందించిన యదుల యాయుధముల నగ్ని గలిపి
పిదప “దభీతిని” బిలిచి యశ్వాదుల వానికి నెలమితో దాన మిచ్చి
ధుని నామ కాపగం గని తత్రప్రవాహంబు గమనార్థ మగునట్లు కలుఁగఁజేసి
నదిని దాటిన యట్టి నరులకు నర్థంబు లభియించు నట్టుల లక్ష్యముంచి
గీ॥ శక్రుఁ డెంతయు వెల్గొందెఁ జారు సోమ, జనితహర్షంబుచేతనె శక్తిఁ గలుఁగఁ,
దఱచు సోమ రసంబును ద్రాగకున్న, శక్రుఁ డేమేనిఁ జేయంగ శక్తుఁ డగునె? ॥ 164

† ఋషి విషయ విశేషములకై ఆంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ సూక్తముక్రింది ఋషి విషయరమైన పుటనోటు చూడనగును. ప.గో.కృ.

- (6,7) సీ॥ మహిత సింధువు నైజ మహిమచే నుత్తర వాహినియైనట్లు పంపగలిగె :
 దుర్బలసేనును దోస్సారమునఁ గొట్టి యా యుష్కోరథమును నడఁచగలిగె :
 గదిలి పోయిన కృతకల ఋషీకుల చెంత ప్రేమ నొప్పెడునట్లు పెట్టగలిగె :
 కుంటి వానిని బుట్టు గ్రుడ్డి వానిని గూడ నన్ని కార్యములకు ననుపగలిగె :
 గీ॥ నిట్టి కృత్యము లన్నియు నెన్నునట్లు, జరుపగలుగుటకై చారు సోమ జాత
 హర్షమే కారణం బగు నమరవతికి, గాని వేరొక హేతువు కలదె? చెపుమ : ॥

165

- (8,9) సీ॥ అంగిర స్తవముల నాలకించుచు దుష్ట బల వానవుని జంప మెలఁగునాడు :
 గిరివరంబుల దృఢీకృత కవాటంబులు కించ లేకయె పెల్లగించునాడు :
 ఘన భుని సేనకుఁ గల్పించి నిద్రను వారిని జంపంగఁ జేరునాడు :
 రాజరియైనట్టి రమ్య దభీతిని నంచితమతిని రక్షించునాడు :
 గీ॥ సోమరసజాతహర్షమే శోభ దెచ్చె, నింద్రునకుఁ గాన నతఁడు సమిద్ధరసము
 గ్రోలుచున్ సర్వకర్మలు కొడువలేక, చేయగలుగుచు నున్నాడు సిద్ధి కలుగ ॥

166

- (10) చ॥ స్తుతికరులైన వారలకు సుందరకాంక్షిత మెల్లఁ దీర్చుచున్
 దత ధనవంతమై తనరు దక్షిణ నిమ్ము మహేంద్ర : మా కస
 మృతులగు వారి కీయకుము : మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులన్
 సతతము పౌత్రులం బడసి చక్కఁగ నిన్ను సుతింపకుందుమే ? ॥

167

సూక్తమ్—16

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 9-త్రిష్టుప్

- (1) ప్ర వః సతాం జ్యేష్ఠతమాయ సుష్ఠుతిమగ్నావివ సమిధానే హవిర్భరే ।

ఇన్ద్రీమజుర్యం జరయ స్తముక్షితం సనాద్ యువానమవసే హవామహే ॥

161

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

(2) యస్మాదిద్వాద్ బృహతః కిం చనేమృతే విశ్వస్యస్మిన్ తస్మిన్ భృతాది వీర్యా ।

జతరే సోమం తస్మిన్ సహో మహో హస్తే వజ్రం భరతి శీర్షణీ క్రతుమ్ ॥

162

(3) న జ్ఞోజీభ్యాం పరిభ్యే త¹ ఇన్ద్రియం న సముదైః పర్వతై రిన్ద్ర తే రథః ।

న తే వజ్రమన్వశ్నోతి కశ్చన యదాశుభః పతసి యోజనా పురు ॥

163

(4) విశ్వే హ్యనైతి యజతాయ ధృష్టవే క్రతుం భరన్తి వృషభాయ సశ్చతే ।

వృషా యజన్య హవిషా విదుష్టరః పిబేన్ద్ర సోమం వృషభేణ భానునా ॥

164

(5) వృష్టః కోశః పవతే మధ్వ² ఊర్మిర్వృషభాన్నాయ వృషభాయ పాతవే ।

వృషణాధ్వర్యూ వృషభాసో³ అద్రయో వృషణం సోమం వృషభాయ సువ్వతి ॥

165

(6) వృషా తే వజ్ర⁴ తతే వృషా రథో వృషణా హరీ వృషభాణ్యాయుధా ।

వృష్టో మదన్య వృషభ త్వమీష⁵ ఇన్ద్ర సోమన్య వృషభన్యతృప్తహి ॥

166

1. తకఇన్ద్రియం, 2. మధ్వఃఊర్మి, 3. వృషభాసోఃఅద్ర, 4. వజ్రఃకత, 5. త్వమీషఃఇన్ద్ర. (వ్రా.వ్ర.)

(7) ప్ర తే వావం న సమనే వచస్సువం బ్రహ్మణా యామి సవనేషు దాభృషిః ।

కువిన్నో¹ అస్య వచసో నిబోధిషదిన్ద్రముత్సం న వసునః పివామహే ॥

167

(8) పురా సంజాదాదభ్యా వవృత్స్వ నో ధేనుర్న వత్సం యవసస్య పిప్యషీ ।

సకృత్తు తే సుమతిభిః శతక్రతో సం వత్సీభిర్న వృషణో నసీమహి ॥

168

(9) నూనం సా తే ప్రతి వరం జరిత్రే దుహీయదిన్ద్ర దక్షిణా మమోనీ ।

శిజ్జే ప్రోత్పత్యో మాతి ధగ్గుగో నో బృహద్ వదేమ విదధే సువీరాః ॥

169

సూక్తము—16

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) క॥ ఉపకారములం గోరుచు, విపరీతంబైనయట్లు వెలుంగ నలునకున్
విపులముగ హవ్య మొనఁగిన, నిపుణత సంతృప్తి నొందు నిరర పతియున్ ॥

168

క॥ జర లేని యట్టి వానిం, గరము జరాదాత యగుచు, గదలెడు వానిం
దరుణ వయస్కుఁ జిరంతను, స్థిరముగఁ బలిచెదము మేము చిర భక్తిమెయిన్ ॥

169

(2) గీ॥ సరస సామర్థ్య సంభృత శక్రుఁ డెలమి, నుదరమున సోమరసమును నుంచుచుండె,
దనువున బలమ్ము తేజస్సుఁ దాల్చుచుండి, జ్ఞానమును వజ్రమును గూడఁ బూని యుండె ॥ 170

1. కువిన్నోకలస్య (ప్రా.ప్ర.)

† ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుట్నోట చూడనగును. ప.గో.కృ.

- (3) చ॥ అతిశయశీఘ్రగామి యగు నశ్వము నెక్కి మహేంద్రుఁ డెంతయున్
ధృత గమనంబుతోఁ జనిన దివ్య నభంబు విశాల భూమియున్
గతిచెడి సంచరించుఁ గదఁ గ్రాలెడు తత్పరి నెట్టి వ్యక్తియేన్
యతనము నై నఁ గొట్టుటకు నాత్రతఁ జూపఁ గడంగునే? భువిన్ ॥ 171
- (4) గీ॥ అభిమతార్థ మిచ్చు నమరనాథునకయి, జనులు యాగములను సలుపుచుండ్రీ
ధీరః యిష్టి సీవు దివిజునకై చేయు, మింద్రః యగ్నితోడ నిటకు రమ్మః ॥ 172
- (5) గీ॥ అఖిల మిచ్చెడు మరియును నభిమతార్థ, మొసఁగు సోమము నరులకు నొసఁగి బలము
బలదుఁ డైనట్టి యింద్రుని పానమునకుఁ బొంగి పొరలుచు నుండె, దాఁ బూజ్యులారః ॥ 173
- (6) క॥ నీ దగువజ్రము యానము, నీదగు హరి యుగ్మమింద్రః నీ యాయుధముల్
మోద మొసంగెడు నీవలె, సాదరభామున నకల సంపద నిడవే! ॥ 174
- (7) చ॥ అరి గణ నాశకుండవయి యాడఁ దలంబడఁగొట్టు వాడవై
కరము వెలుంగు చుండవొకొః కర్మలలోన నుతిప్రపంచమున్
స్థిరముగ నాలకింపవొకొః ని న్నల కూపము నీట నెట్లొ య
ట్లరమర లేక సోమ సురసావభృదం బొనరింతు మింద్రుడా! ॥ 175
- (8) ఉ॥ గడ్డిని మేసి తృప్తిగొని గ్రాలెడు ధేనువు తర్జకంబు నే
యడ్డులు లేక ద్రిప్పునటు నంత యనిష్టముఁ గొట్టుచుండు మో
దొడ్డహరిః సులోచనలు తూర్ణము యౌవనవంతు రీతిఁ బే
ర్వడ్డ మహాస్తవంబున నవారిత ప్రీతిని నిన్నుఁ బొందవే! ॥ 176
- (9) చ॥ సుతికరు లైన వారలకు సుందర కాంక్షిత మెల్లఁ దీర్చుచున్
దత ధనవంతమై తనరు దక్షిణ నిమ్ము మహేంద్రః మా కస
మ్మతు లగు వారి కీయకుము! మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులన్
సతతముఁ బ్రౌతులన్ బడసి చక్కఁగ నిన్ను నుతింపకుందుమే? ॥ 177

సూక్తమ్—17

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 8.9 అష్టుప్.

(1) తదన్తై నవ్యమజ్జిరస్వదర్పత కుష్మా యదస్య ప్రత్నతోదీరతే ।

విశ్వా యద్ గోత్రా సహస్రా పరివృతా మదే సోమస్య దృంహితాన్వైరయత్ ॥

170

(2) స భూతు యో హ ప్రథమాయ ధాయస¹ ఓజో మిమానో మహిమానమాతిరత్ ।

కూరో యో యుక్తు తన్వం పరివృత శీర్షణి ద్యాం మహినా ప్రత్యముజ్జుత ॥

171

(3) అధాకృతోః ప్రథమం వీర్యం మహద్ యదస్యాగ్రే బ్రహ్మణా కుష్మమైరయః ।

రథేషేన హర్యశ్వేన విచ్యుతాః ప్ర జీరయః సిన్రతే సద్ర్యగ్ పృథక్ ॥

172

(4) అధా యో విశ్వా భువనాభి మజ్జనేశానకృత్ ప్రవయా² అభ్యవర్ధత ।

ఆద్ రోదసీ జ్యోతిషా వహ్నిరాతనోత్ సీవ్యన్ తమాంసి దుధితా నమవ్యయత్ ॥

173

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కీర్చన పుట్టినోటు (657వ. పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

1. ధాయసఓజో, 2. ప్రవయాఃఅభ్య. (వ్రా.ప్ర.)

(5) స ప్రాచీనాన్ పర్వతాన్ దృంహదోజసా కధరాచీనమకృతోదపామపః ।

అదారయత్ పృథివీం విశ్వధాయనమ స్తభాన్మాయయా ద్యామవస్రసః ॥

174

(6) సాస్మా¹ అరం బాహుభ్యాం యం పితాకృతోద్ విశ్వస్మాదా జనుషో వేదసస్పరి ।

యేనా పృథివ్యాం ని క్రివిం శయధ్యై వజ్రేణ హత్వ్యవృణక్ తువిష్వణేః ॥

175

(7) అమాజూరివ పిత్రోః సచా సతీ సమానాదా సదసస్త్యామియే భగమ్ ।

కృథి ప్రకేతమువ మాస్యా భర దద్ధి భాగం తన్వోః యేనా మామహః ॥

176

(8) ధోజం త్వామిన్ద్ర వయం హవేమ దదిష్వమిన్ద్రాపాంపి వాజాన్ ।

అవిధీన్ద్ర చిత్రయా న ఊతీ కృథి వృషన్నిన్ద్ర వస్యసో నః ॥

177

(9) నూనం సా తే ప్రతి వరం జరిత్రే దుహీయదిన్ద్ర దక్షిణా మమోనీ ।

శిజై ప్రోత్పభ్యో మాతి భగ్భగోనో బృహద్ వదేమ విదతే సువీరాః ॥

178

1. సాస్మా¹అరం (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—17

ఋషి—గృత్సమదుడు†

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) చ॥ ఘన మగు పూర్ణదీప్తి గతకాలము రీతి జనించుచుండుటన్
మనమున సోమహర్షమును మానుగఁ బుట్టుట నేచి పాక శా
సనుఁడు పయోదశత్రువుని శక్తిసహాయతఁ జంపె నందుచే
త ననల యంగిరస్సుల విధంబున వాని నుతింపకుందుమే? ॥ 178
- (2) చ॥ బలమును జూపి సోమ రస పానముఁ జేయుచు నైజ పీఠ్యమున్
లలి నభివృద్ధిఁ జేయుచుఁ దొలంగక యుండిన పాకశాసనుం
డల ఘన యుద్ధకాలమున నన్ని విధంబులఁ బ్రీతుఁడౌచుఁ దా
నెలమి నభంబు శీర్షముపయిన్ ధరించుచు నుండె వింతగన్ ॥ 179
- (3) చ॥ ప్రియ మగు సంస్తవంబునకుఁ బ్రీతుఁడవై బల మెల్లఁ జూపుచున్
గుయవుని నింక శత్రువులఁ గొట్టుచు నైజ శరీర కాంతితో
నియమిత సోమ మెల్లెడల నేర్పునఁ ద్రావఁగ నెంచుచున్ మహా
జయ మహిమంబు లోకమునఁ జాటుచు నుంటివి నీవు శత్రుఁడా! ॥ 180
- (4) ఉ॥ చక్కని యన్నముం గలిగి సర్వ జగత్తుఁ దిరస్కరించి తా
నొక్కఁడె నాయకుం డగు చహ్నోయను సట్టులు వృద్ధిఁ బొంది యిం
పెక్కిడు నైజ తేజమున నెంతయు వెల్గుచు లోక మంతటం
జిక్కిడు సంధికారమును జెచ్చెరఁ గొట్టఁడె? యింద్రుఁ డెంతయున్ ॥ 181
- (5) సీ॥ అటు నిటుఁ బరుగెత్తు నన్ని పర్వతముల నిశ్చలంబుగఁ దాను నిలిపియుండె
మేఘరాశిస్థిత మేదుర వారుల జారునట్టులు తాను జరిపియుండె
విశ్వధాత్రిగ నుండు విపులాతలం బంతఁ దాను బలంబునఁ దాల్చి యుండెఁ
బరమ ద్యులోకము ప్రజ్ఞాబలంబులఁ బతనమ్ము లేకుండఁ బట్టియుండె
గీ॥ సకల రక్షకుడై తాను సకలజీవ,రాశికంపెను విజ్ఞాన రాశి యగుచు
సర్వలోకము రక్షించు శత్రుఁ డెలమి, నంతటన్ వ్యాప్తిఁ జెందుచు నమరియుండె ॥ 182

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. ప.గో.కృ.

- (6) గీ॥ బహు యశఃపూర్ణ శత్రుఁడు బహుశమైన, నెఱుకచే¹ ద్రిధికు దానవు నిదవజ్ర
మూలమునఁ జంపి వానినిఁజాల మేమిఁ, జేయకయె² పుడమి సజ్జపెఁ జేర్చినాఁడు ॥ 183
- (7) క॥ పుట్టినది మొదలు పితరుల, నట్టింటనె యున్న దుహిత నయముగఁ దా నా
† పుట్టింట వంతుఁ గోరిన, యట్టుల హరిః నిన్ను ధనము యాచింప మొకో! ॥ 184
- గీ॥ ఇంత ధన మిచ్చెద నటంచు నిపుడె సకల, జనుల ముందఱఁ బ్రకటించి శత్రుః నీవు
దాని సంపాదనమునకై తత్క్షణంబు, పోయి గొనితెచ్చి మా కిమ్ముః పూర్ణమతిని ॥ 185
- (8) మ॥ మముఁ బాలించెడు వాడ వాడుపు సుమాః మా పిల్పు నాలింపుమాః
యమలాన్నంబును గర్భ సంభయము మా కందించు నీ వేమియుం
గ్రమముం దప్పక మమ్ము యోగ్య భనులం గావించి రక్షింపుమాః
సుమనోదేవుడః కామితార్థదుఁడః సంశోభిల్లు వాడః హరీః ॥ 186
- (9) చ॥ స్తుతికరు లై న వారలకు సుందర కాంక్షిత మెల్లఁ దీర్చుచుం
దత ధనవంతుడై దనరు దక్షిణ నిమ్ము మహేంద్రః మా కన
మ్మతు లగు వారి కీయరుమా మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులన్
సతతము పౌత్రులన్ బడసి చక్కఁగ నిన్ను సుతింప కుందుమే? ॥ 187

సూక్తమ్—18

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) ప్రాతా కథో నవో యోజి నస్తిశ్చతుర్యగత్రికః సప్తరశ్మిః ।

దశాంత్రో మనుష్యః స్వర్ణాః స¹ ఇష్టిభిర్మతిభీ రంహోయ భూత్ ॥

179

1. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు “భల”ము ప్రయుక్త మైనది. వ.గో.కృ.

2. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు పంచ లము గణము ప్రయుక్త మైనది. వ.గో.కృ.

† అవివాహిత లగు కన్యకలు తమ పుట్టింట నుండునట్టి యాచార మార్కులనాఁడు కల దనుటకుఁ బ్రామాణికముగా నీఋక్కుచాలును. అట్టి కన్యలనుగాని వారి తల్లి దండ్రులనుగాని బహిష్కరించెడు నాచార మా నాఁడు లేదు. అది స్మృతుల నాఁడు ఋషులు కల్పించి యుందురు. ఈ విషయమై స్మృతి కారకుల మతముకంటె పేద మతమే లోక హితమైనది. (నే.వేం.న.శా.)

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. సకఇష్టి (ప్రా.ప్ర.)

(2) సాస్మా¹ అరం ప్రథమం స ద్వితీయ ముతో తృతీయం మనుషః సహోతా ।

అన్యస్యా గర్భమన్య² ఊ జనన్త సో అన్యేభిః సచతే జేన్యో వృషా ॥

180

(3) హరీ సు కం రథ³ ఇన్ద్రస్య యోజమామై సూక్తేన వచసా నవేన ।

మో షు త్వామత్ర బహవో హి విప్రా ని రీరమన్ యజమానాసో⁴ అన్యే ॥

181

(4) ఆ ద్వాభ్యాం హరిభ్యామిన్ద్రో యాహ్య చతుర్భిరా షడ్భిర్హూయమానః ।

అష్టాభిర్దశభిః సోమపేయమయం సుతః సుమిత్ర మా మృధస్కః ॥

182

(5) ఆ వింశత్యా త్రింశతా యాహ్యర్వాజా చత్వారింశతా హరిభిర్యజానః ।

ఆ పఞ్చాశతా సురభేరిన్ద్రో⁵ షష్ట్యా సప్తత్యా సోమపేయమ్ ॥

183

(6) ఆశీత్యా నవత్యా యాహ్యర్వాజా శతేన హరిభిరుహ్యమానః ।

అయం హి తే శునహోత్రేషు సోమ⁶ ఇన్ద్రో త్వాయా పరిషిక్తో మదాయ ॥

184

1. సాస్మాఅరం. 2. గర్భమన్యః ఊజనన్త సోఅన్యేభిః. 3. రథః ఇన్ద్రస్య. 4. యజమానాసోఅన్యే.

5. సురభేరిన్ద్రో షష్ట్యా. 6. సోమః ఇన్ద్రో. (వ్రా.ప్ర.)

(7) మమ బ్రహ్మేన్ద్రో యాహ్యచ్చా విశ్వా హరీ ధురి దిష్వా రథస్య ।

పృరుత్రా హి విహవ్యో బభూథాస్మిచ్చార్ సవనే మాదయస్వ ॥

185

(8) న మ¹ ఇన్ద్రోణ సఖ్యం వి యోషదస్మత్సఖ్యమస్య దక్షిణా దుహీత ।

ఉప జ్యేష్ఠే పరూథే గభస్తౌ ప్రాయేప్రాయే జిగీవాంసః స్యామ ॥

186

(9) నూనం సా తే ప్రతి వరం జరిత్రే దుహీయదన్ద్రో దక్షిణా మమోనీ ।

శిజై స్తోతృభ్యో మాతి ధగ్గుగో నో బృహద్ వదేమ విదధే సువీరాః ॥

187

సూక్తము—18

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) గీ॥ అఖిల సంస్తవ యోగ్యమౌ యజ్ఞమందు, సప్త విధమైన ఛందస్సు చక్కనైన
ప్రస్తర చతుష్టయము మఱి ప్రధిత సంస్తవ త్రయము పాత్ర దశకముఁ బరఁగుచుండుః॥ 188

గీ॥ యజ్ఞ మఖిల జనంబుల కఖిల హితముఁ, గూర్చు స్వర్గ సుఖంబును గూర్చు మఱియుఁ,
సంస్తవముఁగూడఁ జక్కని 2జన్మమునను, బ్రధితమయి వెల్లుచుండును బ్రకృతియందు ॥ 189

1. మ¹ఇన్ద్రోణ. (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (657వ పుట.) చూడనగును, వ.గో.కృ.

2. యిష్టిచేత (వ్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగ దోషయుక్తము. వ.గో.కృ.

అథాంతరము

- ఉ॥ ఉన్నత మైన కాంతులను నొప్పి చతుర్యుగయుక్త మౌచుఁ బే
రెన్నికఁ గన్న పగ్గముల నేడిట వెల్లుచు మూఁడు సస్తులన్¹
గ్రన్ననఁ గల్గి పార్వదశకంబున నుండు రథం బుషస్సునన్
దిన్నఁగ మానవోత్తముల నెక్కొని పోవును నాక వీధికై ॥ 190
- (2) చ॥ హరికి రచింపఁగాఁబడిన యజ్ఞ సుకర్మలు మానవాళికిం
గరము ఫలం బొసంగు కుభ కర్మ కరుల్ మృదువాక్య గర్భమున్
స్థిరముగఁ జేయుచుండు రిఁకఁ జేరుచు నుండు ఘనేష్టి కర్మ సు
స్థిరముగఁ నన్య దేవతల దివ్యజయంబు లొసంగు చెంతయున్ ॥ 191
- (3) గీ॥ అభినవ స్తోత్రములతోడ నమరవిభుని, యరదమునకయి హరినామకాశ్వవితతి
యోజనముఁ జేయఁబడె నింక నుచితరీతి, సంస్తుతులు చేయువారలు చాలఁ గలరు ॥ 192
- (4) గీ॥ హరులలోన నాలు గారైన నెనిమిదియైన దశకమైన హరులనెక్కి
సోమపానమునకు సొంపుగ రావయ్యఁ, శోభనార్థయుక్తః కుభకరుండః ॥ 193
- (5) క॥ ఇరువది, ముప్పది, నలువది, మరి యేఁబది, షష్టియైన మంచి హయములన్
యరదంబునకుం బూన్పుచుఁ, బరమదయా! రమ్ము సోమ పానముఁ జేయన్ ॥ 194
- (6) గీ॥ హరిః యశీతి, నవతి హరులనొ! శతసంఖ్య, నమరునట్టి హరుల యరదముననొ!
యధివసించి మాకు నభిముఖముగ వచ్చి, యందుకొనుము సోమ మమరనాథః ॥ 195
- (7) క॥ హరిః మా స్తుతి నాలింపుచు, హరి నామము గల్గినట్టి యశ్వములను నీ
యరదమునకు ముం దిడుకొ ని, బిరబిర రారమ్ము! శత్రుభేదిః మహేంద్రాః ॥ 196
- గీ॥ బహుళసంఖ్యాక మైనట్టి పరమనుతులఁ, బిలుచుచున్నారు నిన్నింద్ర! పెద్ద లెల్ల
వారి యాహ్వాన మాలించి వారి యాగకర్మమునఁ బ్రీతుఁడవు కమ్ము! ధర్మ ముండు ॥ 197
- (8) గీ॥ మాకు నింద్రునకుం గల్గు మైత్రి మాన్పు, శక్తుఁ డెవ్వఁడు గలుఁగు నీ జగతిఁగాన
నభిమత ఫలంబు లిడు మాకు నమరనాథః, యోగ్య దక్షిణతోడుత నుచిత రీతి ॥ 198

1. సస్తులు = కొరడలు

క॥ హరి దక్షిణ యాపదలం, గరము నివారించుఁగాకః గడు శస్త్రంబౌ
నరి యుద్ధ భూములందున్, స్థిర లాభము నిచ్చుఁగాకః సుస్థిరరీతిన్ ॥

199

(9) చ॥ స్తుతిపరులైన వారలకు సుందర కాండీత మెల్లఁ దీర్పుచుం
దత ధనవంతమై తనరు దక్షిణ నిమ్ము మహేంద్రః మా కస
న్మతులగు వారి కీయకుముః మాసుగ దక్షిణ మేము పుత్రులన్
సతతము పౌత్రులం బడిసి చక్కఁగ నిన్ను నుతింపకుందుమే? ॥

200

సూక్తమ్—19

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః †

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) అపా॑య్య॒స్యాన్తస్థో॑ మదా॒య మనీ॑షిణః సు॒వా॒నస్య॑ ప్ర॒యసః॑ ।

యశ్శి॒న్ని॒ష్టః ప్ర॒దివి॑ వా॒ప్సదా॑న॒ ఓకో ద॒ధే బ్ర॒హ్మ॑ణ్య॒న్తశ్చ॑ నరః ॥

188

(2) అ॒స్య మ॒దై॒నో మ॒ర్ధ్వో వ॒జ్రహ॒స్తో క॒హిమి॒న్దో॑² అ॒ర్హోవృ॒తం వి॒వృ॒శ్చత్ ।

ప్ర॒యద్ వ॒యో న స్వ॑న॒రాణ్య॒చ్ఛా ప్ర॒యాంసి॑ చ న॒దీనాం॑ చ॒క్రమ॑న్త ॥

189

(3) న మా॒హిన॑³ ఇ॒న్ద్రో అ॒ర్హో అ॒పాం పై॒రయ॑దహి॒హాచ్ఛా॑ స॒ముద్ర॑మ్ ।

అ॒జన॑యత్ సూ॒ర్యం వి॒దద్ గా⁴ అ॒క్షునా॑హ్నం వ॒యునా॑ని సా॒ధత్ ॥

190

† ఋషి విశేషవిషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. వాప్సదానకఓకో, 2. మిన్దోకిఅర్హో, 3. మాహినకఇన్ద్రోకిఅర్హోకపాంప్రేరయ, 4. గాకఅక్షు. (వా.ప్ర.)

(4) సో¹ అప్రతీని మనవే పురూణీన్దో² దాశాద్ దాకుషే హన్తి జ్వత్రమ్ ।

సద్యో యో నృభ్యో² అతసాయ్యో భూత్ పస్పదానేభ్యః సూర్యస్య సాతౌ ॥

191

(5) స సున్వత³ ఇన్ద్రః సూర్యమా⁴ క్షదేవో రిణజ్జర్జాయ స్తవాన్ ।

ఆ యద్ రయిం గుహదవద్యమస్మై భరదంశం నైతసో దశస్యన్ ॥

192

(6) స రస్థయత్ సదివః సారథయే శుష్టమశుషం కుయవం కుత్సాయ ।

దివోదాసాయ నవతిం చ నవేన్ద్రః పురో వైరచ్చుర్చురస్య ॥

193

(7) ఏవా త⁵ ఇన్దో⁶ వథమహేమ శ్రవస్యా న త్మనా వాజయన్తః ।

అశ్యామ తత్ సాప్తమాశుషాణా ననమో వధరదేవశ్య పీయోః ॥

194

(8) ఏవా తే గృత్సమదాః శూర మన్మావస్యవో న వయునాని తక్షః ।

బ్రహ్మణ్యస్త⁶ ఇన్ద్ర తే నవీయ⁷ ఇషమూర్తం సుక్షీతిం సుమ్నమస్యః ॥

195

1. సోఽప్రతీని, 2. నృభ్యోఽతసాయ్యో, 3. సున్వతః ఇన్ద్రః, 4. సూర్యమాదేవో, 5. ఏవా తః ఇన్దో, 6. బ్రహ్మణ్యస్తః ఇన్ద్ర, 7. నవీయః ఇష, (వా.ప్ర.)

6. బ్రహ్మణ్యస్తః ఇన్ద్ర, 7. నవీయః ఇష, (వా.ప్ర.)

(9) సూనం సా తే ప్రతి వరం జరిత్రే దుహీయదిన్త్ర దక్షిణా మఘానీ ।

శిష్యై స్తోత్రభ్యో మాతి ధగ్భగో నో బృహద్ వదేమ వివధే సువీరాః ॥

196

సూక్తము—19

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) గీ॥ చెలఁగి సోమాభిషవమును జేయునట్టి, పండితుఁడు సోమరసమును, బాక హరున
కధిక తుష్టిని గలిగింప నతిశయముగ, భక్షణ మొనర్చుచున్నాఁడు పరమ భక్తి ॥ 201

గీ॥ ఆ పురాతనాన్న మభివృద్ధిఁ జెందుచు, బ్రతుకఁ జేయుచుండు, బాక హరుని
నట్టియన్న మహిమ, బట్టియే ఋత్విజా, లెల్ల నిలుచుచుండి రుల్ల మలర ॥ 202

(2) చ॥ మదకరసోమపానమును మానుగఁ జేయుచు నింద్రుఁ డెంతయున్
ముదమున వజ్రముం గొను చమూల్య పయోదము గట్టునట్టి దు
ర్మదము గలట్టి రాక్షసుని ప్రుండెడునట్లొనరింప వారిఁ దా
నుదధికిఁ జేరెఁ బక్షిగణ మోలి, గులాయముఁ జేరు కై వడిన్ .. 203

(3) క॥ అరిహంత యైన యింద్రుఁడు, సరసం బగు జలము నెల్ల సంద్రంబునకున్
స్థిరముగఁ బోవం జేయుచు, గరము ప్రకాశించుచుండెఁ గ్రాలు జగములన్ ॥ 204

గీ॥ పూజ్యశక్రుఁడు సూర్యుని బుట్ట, జేసి, గో సమాహంబు ప్రీతితో, గూర్చుచుండె
బలకరంబై న ¹తేజమ్ము బలము వలన, జిరమ దినముల వెల్లఁగాఁ జేయుచుండె ॥ 205

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు !వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (667వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. బలకరంబై న తేజోబలంబువలన (వ్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగ దోషయుక్తము. వ.గో.కృ.

- (4) ఉ॥ మానుగ హవ్య మీయఁ జను మర్త్యులకై హరివిత్త మెంతయున్
దానముఁ జేసి వృత్రుఁ డను దానవుఁ ద్రుంచి వెలుంగు సూర్య న
స్మానముఁగూర్చి భక్త జన మధ్య విరోధము పుట్టి యుండఁ దా
మానక యట్టివేళ నభిమానము గల్గిన వారిఁ జేరఁడే? ॥ 206
- (5) ఉ॥ ఏతశ మౌనివర్యుఁ డమరేశుని వేడఁగ నాతఁ డెంతయుం
బ్రీత మనస్కుఁ డౌచుఁ గడుఁ బ్రీతిని వానికి నిచ్చె సూర్యునిన్
బూతుఁడు తండ్రి విత్తమును బుత్రున కిచ్చెడునట్లు లేతశ
భ్యాతుఁడు శక్ర దేవునకుఁ గాంక్షిత సోమ మొసంగె భక్తితోన్ ॥ 207
- (6) క॥ తన రథమునకున్ సారథి, యనఁబడు కుత్సనకు తగిన యాయుధ మిడి తా
ననిలోఁ గుయవుని గొట్టిం,చెను శక్రుఁడు దీప్తి యుక్త చిత్తం బలరన్ ॥ 208
- గీ॥ అల దివోదాస మౌనిని నాదరింప, శంబరుని నవనవతి విశాలపురము
లను మహేంద్రుఁడు గొట్టి విలాస గతిని, నేల మట్టము గావించె లీలతోడ ॥ 209
- (7) ఉ॥ అన్నము సీయు మంచు నిను యాచనఁ జేయఁగ నెంచి ప్రీతి మే
మెన్నెదమయ్య! దేవపతి! యెంతయు భక్తిని నిన్నుఁ బొందుచున్
గ్రన్నన సఖ్య మొందెదము కావునఁ బీయుని జంప నెంచి నీ
కున్నటువంటి వజ్రమును నోపి గ్రహింపుము చిత్తశుద్ధితోన్ ॥ 210
- (8) క॥ గమనాభిలాషి పథమును, సమముగఁ బ్రస్తుతము చేయఁ జాలు విభము గృ
త్స మద గణంబున్ నిన్నే, క్రమముగ నుతిఁ జేయుచుండెఁ గమనీయ బలా! ॥ 211
- గీ॥ నూత నుండవైన పూత చరిత్ర! నీ, కీర్తనంబుఁ జేయు గృత్సమద గ
ణంబు గృహము సుఖ బలంబులు గోరదె?, వాని నీయవలదె? బల యతుండ! ॥ 212
- (9) చ॥ స్తుతిపరు లై నవారలకు సుందర కాంక్షిత మెల్లఁ దీర్చుచున్
దత ధనవంతమై తనరు దక్షిణ నిమ్ము మహేంద్ర! మా కస
మ్మతులగు వారి కీయకుము మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులన్
సతతముఁ బోత్రులం బడసి చక్కఁగ నిన్ను నుతింపకుందుమే! ॥ 213

సూక్తమ్—20

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్, ఓ-విరాడ్ రూపా

(1) వ॒యం తే॑ వ॒యః¹ ఇ॒న్ద్రో వి॒ద్ధి మ॒ ణః॑ ప్ర॒ భరా॑మ॒హే వా॒జయ॑ర్న ర॒థమ్ ।

వి॒ప॒న్యవో॑ దీ॒ధ్యతో మ॒నీషా॑ సు॒మ్నమి॑క్ష॒న్తస్తా॑వ॒తో నృ॑న్ ॥

197

(2) త్వం న² ఇ॒న్ద్రో త్వా॑భి॒రూతీ॑ త్వా॒యతో³ అ॒భిష్టి॑పాసి జ॒నాన్ ।

త్వ॒మి॒నో దా॒శుషో॑ వ॒రూతే॑ద్ధా॒ధీర॒భి యో న॑క్షతి త్వా ॥

198

(3) స నో॑ యు॒వేన్ద్రో॑ జో॒హూత్రః॑ స॒ఖా శి॒వో న॒రామ॑స్తు పా॒తా ।

యః శంస॑న్తం యః శశ॑మాన॒మూతీ॑ ప॒చన్తం చ॑ స్తు॒చన్తం చ॑ ప్ర॒తేష॑త్ ॥

199

(4) త॒ము స్తు॒ష⁴ ఇ॒న్ద్రం తం॑ గృ॒ణీషే॑ య॒స్మిన్ పు॒రా వా॑వృ॒ధుః శా॑శ॒దుశ్చ॑ ।

స వ॒స్త్వః కా॑మం పీ॒వర॑ది॒యానో॑ బ్ర॒హ్మ॒ణ్యతో నూ॑తన॒స్యాయోః॑ ॥

200

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

1. వయఃఇన్ద్రో, 2. నఃఇన్ద్రో, 3. త్వాయతోఽభిష్టి, 4. తము స్తుషఃఇన్ద్రం. (ప్రా.ప్ర.)

(5) సో¹ అజ్గిరసాముచథా జుజుష్యాన్ బ్రహ్మ తూతోదిన్వో² గాతుమిష్టన్ ।

ముష్టన్నుషసః సూర్యేణ స్తవానశ్చన్య చిచ్ఛిశ్చథత్ పూర్వాణి ॥

201

(6) స హా శ్రుత² ఇన్వో³ నామ దేవ³ ఊర్ధ్వో భువన్మనుషే దస్మతమః ।

అవ ప్రియమర్మసానన్య సాహ్వ్యోర్భరో భరద్ దానన్య స్వదావాన్ ॥

202

(7) స వృత్రహేన్ద్రః కృష్ణయోనిః పురందరో దాసీరైరయద్ వి ।

అజనయన్ మనవే జైమవశ్చ సత్రా శంసం యజమానన్య తూతోత్ ॥

203

(8) తస్మై తవస్యంమను దాయి సత్రేన్ద్రాయ దేవేభిరర్జసాతౌ ।

ప్రతి యదన్య వజ్రం బాహ్వోర్భుర్రత్వీ దన్యాన్ పుర⁴ ఆయసీర్ని తారీత్ ॥

204

(9) నూనం సా తే ప్రతి వరం జరిత్రే దుహీయదిన్ద్రో దక్షిణా మఘోనీ ।

జై స్తోతృభ్యో మాతి ధగ్గుగో నో బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

205

1. సోఽఅజ్గిరస 2. శ్రుతకన్వో³. 3. దేవకూర్ధ్వో. 4. పురకాయసీ (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—20

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) ఉ॥ అన్నముఁ గోరు యోధవరుఁ డాత్ర రథంబును ద్రోలు నట్టు లో
యన్న! మహేంద్ర! నీకుఁ గడు నన్నము నిచ్చెదమయ్య! కావునం
గ్రన్నన మాకు సౌఖ్యమును గల్పనఁ జేయుము సం స్తవంబులన్
నిన్ను నుతించుచుండెదము నిరర నాథ! కులావతంసమా! ॥ 214
- (2,3) సీ॥ మాకు రక్షల నిచ్చి మమ్ముఁ బాలింపుము! శత్రు నివారక! శక్రదేవ!
శత్రువులను గొట్టి చారు హవ్యం బిమ్ము! శత్రు నివారక! శక్రదేవ!
పరివర్యలన్ గొని బహుకర్మ నీయుము! శత్రు నివారక! శక్రదేవ!
యజ్ఞముఁ జేయించి యజ్ఞఫలం బిమ్ము! శత్రు నివారక! శక్రదేవ!
గీ॥ హవ్యపాకముఁ జేయుచు నఖిలనుతుల, నుచ్చరించెడు వారిని మెచ్చి వారి
కాశ్రయం బిచ్చినట్లైన నమరనాథ!, సకల కర్మలు సమకూడు జగతియందు ॥ 215
- (4) క॥ హరి నేను సం స్తుతించెద, హరి వర్ధితుడయ్యె మొదట నరుల, దునుముచున్
హరిని బ్రశంసించినచో, హరి నూతన యాగకరుల కర్థంబిడఁడే? ॥ 216
- (5) చ॥ స్తుతమతి నంగిరో మునుల సూక్తములన్ ముద మొంది వారి సం
స్తుతులను సత్ఫలంబులుగ సొంపుఁ దలిర్పఁగఁ జేసి వారి కే
విధమునౌ మంచి మార్గమును వెల్లఁగఁ జేయుచు నింద్రుఁ డెంతయున్
స్తుతులను నొందియుండెఁగద! సూన్యత వాక్య పరంపరావళిన్ ॥ 217
- గీ॥ సూర్యమూలకమున సుందరోషస్సును, నపహరించి నట్టి యశ్నుఁ జంపి
వాని పట్టణములు వరుసగా నలియించు, నట్లు చేసి యుండె నమర విభుఁడు ॥ 218
- (6) క॥ ద్యుతి కీర్తిమంతుఁ డతిశయ, మతిమంతుఁడు శత్రుభేది మనుజోన్ముఖుఁడై
సతత మనిష్ట మొనర్చుచు, బ్రతితుం డగు దాసు శిరసు పడఁజేసె భువిన్ ॥ 219

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్ నోటు (657వ పుట) చూడవలెను. ప.గో.కృ.

- (7) గీ॥ కృష్ణయోని దానుఁ గ్రిందను బడఁజేసి, పుడమి జలము రెండు పుట్టఁజేసి
పురుష వరుల కోర్కె పూరించి మిక్కిలి, వెలుఁగుచుండె దుష్ట వృత్రహంత॥ 220
- (8) చ॥ కరమున వజ్ర ముంప జయ కాంక్షను శక్రుఁడు శత్రుమండలిన్
స్థిరముగ లోహ బద్ధమయి చెన్ను వహించెడు శత్రుమాలికా
పురములఁ గొట్టి యుండుటను బూర్ణ జలంబుల నందఁజేసి తాన్
బరమ బల ప్రదాత్రి యగు భానుర భక్తము నీయకుండునే? ॥ 221
- (9) చ॥ స్తుతిపరు లైన వారలకు సుందర కాంక్షిత మెల్లఁ దీర్చుచున్
దత ధనవంతమై తనరు దక్షిణ నిమ్ముః మహేంద్రః మా కస
మ్మతు లగు వారి కీయకుముః మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులన్
సతతముఁ బొత్తులం బడసి చక్కఁగ నిన్ను నుతింపకుందుమే? ॥ 222

సూక్తమ్—21

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 6-త్రిష్టుప్

- (1) వి॒శ్వజితే॑ ధ॒నజితే॑ స్వ॒ర్ణజితే॑ స॒త్రాజితే॑ సృ॒జితే॑ హ॒ర్షరాజితే॑ ।

అ॒శ్వజితే॑ గో॒జితే॑ అ॒ర్ణజితే॑ భ॒రేన్ద్రాయ॑ సోమం॑ య॒జతాయ॑ హ॒ర్షతమ్ ॥

296

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. సృ॒జితహ॒ర్షరాజితే॑, 2. గో॒జితే॑ అ॒ర్ణజితే॑, (వ్రా.ప్ర.)

(2) అభిభువేశభిభజ్గాయ వన్వతే కషా¹జ్జాయ సహమానాయ వేధసే ।

తువిగ్రయే వహ్నయే దుష్టరీతవే సత్రాసాహే నమ² ఇన్ద్రాయ వోచత ॥

207

(3) సత్రాసాహో జనభక్షో జనంసహశ్శ్యవనో యుధో³ అను జోషముక్షితః ।

వృతంచయః సహురిర్విజ్వరిత⁴ ఇన్ద్రస్య వోచం ప్ర కృతాని వీర్యా ॥

208

(4) అనానుదో వృషభో దోధతో వధో గమ్భీర⁵ ఋషో⁶ అసమష్టకావ్యః ।

రద్రదోదః శ్మథనో వీతస్సృగురిన్ద్రః సుయజ్ఞో⁶ ఉషసః స్వర్జనత్ ॥

209

(5) యజ్ఞేన గాతుమస్తురో వివిద్రిరే ధియో హిన్వానా⁷ ఉశిజో మనీషిణః ।

అభిన్వరా నిషదా గా⁸ అవన్యవ ఇన్ద్రే హిన్వానా ద్రవిణాన్యాశత ॥

210

(6) ఇన్ద్ర శ్రేష్ఠాని ద్రవిణాని దేహి చిత్తిం దక్షస్య సుభగత్వమస్మే ।

పోషం రయీణామరిష్టిం తనూనాం స్వాద్మానం వాచః సుదిన్తవహ్మమ్ ॥

211

1. వన్వతేశషాశహాయ. 2. నమఃఇన్ద్రాయ. 3. యుధోకాను. 4. జ్వరితకఇన్ద్ర. 5. గమ్భీరకఋషోకాను. 6. ఋషికఉషసఃస్వర్జనత్.

6. ఋషికఉషసఃస్వర్జనత్. 7. హిన్వానాకఉశిజో. 8. నిషదా గా కఅవన్యవక ఇన్ద్రే. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—21

ఋషి—గృత్సమదుడు†

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) క॥ మనుజ జయ స్వర్గవిజయయు, ధన విజయయు వారి విజయ ధరణీ విజయన్
ఘనభూమి విజయ హరిజయ, యనఁ దగు గో విజయ నింద్రు నాహ్వానింతున్ ॥ 223
- (2) గీ॥ సర్వసముడు సర్వ శత్రు తిరస్కారి, 1జయ విధాతయైన సకలవోధ
సకలభోగకారి సంపూర్ణ కంతుడౌ, శక్రదేవు నేను సంస్మరింతు ॥ 224
- (3) క॥ బలవంతుడు భజనీయుడు. ఖలశత్రు విదారకుండు ఖల హింసకుడున్
బలయోద్ధ ప్రీతికరుడౌ, బలవద్ధరి 2కర్మలెల్లఁ బలికెదను సుమా! ॥ 225
- (4) సీ॥ అతులదానము లిచ్చు నఖిలార్థము లొసంగు గాంభీర్యమును జూపు ఖలులఁ ద్రుంచు
దర్శనీయుం డగు ధరఁ గల శత్రుల వధియించు హింసక వధలఁ జేయు
జనుల కుత్సాహంబు జనియింపఁగాఁ జేయుఁ గతిన శత్రువులను గర్తరించు
జగముల వ్యాపించుఁ జారు రూపము నొందు నతిదృఢాంగముఁ గల్గు నతిశయించు
గీ॥ నట్టి యమరాధినాథుండు యజ్ఞయుక్తుఁ, డగు చుషస్సున సూర్యుని దగినయట్ల
పుట్టఁ జేయుచు నున్నాడు పూజ్యులార! యింద్రమహిమల వర్ణింప నేరి తరము? ॥ 226
- (5) చ॥ స్తుతిపరు లంగిరో మునులు సూక్తులఁ గల్గిన వార లొచు దు
ర్మతి హృత గో ప్రసంగమును మాన్య మహేంద్రునిచే నెఱుంగుచున్
స్తుతియుతపూజలన్ జరిపి సుందరశక్రుని వేడి గో ధన
ప్రతతిని బొందఁ గల్గి రతిభద్ర పురస్కర సంతసంబుతోన్ ॥ 227
- (6) గీ॥ ఉత్తమ ధనంబు మాకీయు ముచితమైన, దక్షణభ్యాతి నందింపు ధరను మాకు
శక్ర! సౌభాగ్య మీయుము! సకల తనువు, కాచుచున్³ దినము సుదినముగా నొనర్చు ॥ 228

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. “సర్వవిదాత్పండు సకలవోధ” (వ్రా.ప్ర.పా.) గణభంగ దోషయుక్తము. వ.గో.కృ. 2. కర్మలన్ని (వ్రా.ప్ర.పా.)
3. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు “భల”ము ప్రయుక్త మైనది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—22

ఋషిః—గృత్యమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—1-అష్టి; 2-3-అతిశక్వరీ; 4-అష్టి; అతిశక్వరీ వా

(1) అతిశక్వరీ మహిషో యవాశిరం తువిశుష్మస్తృపత్

సోమమపిబద్ విష్ణునాసుతం యథావశత్ ।

స¹ ఈం మమాద మహి కర్మ కర్తవే మహామురుం నైనం

సశ్చద్ దేవో దేవం సత్యమిన్ద్రం సత్య² ఇన్దుః ॥

212

(2) అథ త్వీషీమాగ్ం³ అభ్యోజసా క్రివిం యథాభవదా

రోదసీ⁴ అపృణదస్య మజ్జనా ప్ర వావృధే ।

అథత్తాన్యం జతరే ప్రేమరిచ్యత నైనం

సశ్చద్ దేవో దేవం సత్యమిన్ద్రం సత్య² ఇన్దుః ॥

213

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. సకళం, 2. సత్యకఇన్దుః, 3. త్వీషీమాగ్ంసఅభ్యో, 4. రోదసీసఅపృణ దస్య, (ప్రా.ప్ర.)

(3) సాకం జాతః క్రతునా సాకమోజసా వవక్షిత

సాకం పృథ్వీ వీర్యైః సాసహిర్మృథో విచర్షణిః ।

దాతా రాధః స్తువతే కామ్యం వసు నైనం

సశ్చద్ దేవో దేవం సత్యమిన్ద్రం సత్య¹ ఇన్ద్రః ॥

214

(4) తవ త్యన్నర్యం సృతో² ఇన్ద్ర ప్రథమం

పూర్వ్యం దివి ప్రవాచ్యం కృతమ్ ।

యద్ దేవస్య శవసా ప్రారిణా³ అసుం రిణన్తపః ।

ఘవద్ విశ్వమఖ్యాదేవమోజసా విదాదూర్ణం శతక్రతుర్విదాదిషమ్ ॥

215

సూక్తము—22

ఋషి—గృతస్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) గీ॥ బహుశ బలశాలి దుర్మతి బల నిహంత, ఘన తిక్కక* నామక కర్మలందు

సుష్టు యవ మిశ్రితం బగు సోమరసము, విష్టువునుఁ గూడి గ్రోలఁదే? వివిధ గతుల ॥ 229

1. సత్యస్సఇన్ద్ర, 2. సృతో²సఇన్ద్ర, 3. ప్రారిణా³అసుం (వ్రా.వ్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్విక్రీయ మండలము తెలుఁగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (657వ పుట.) చూడనగును. వ గో.కృ.

* సంస్కృతాంధ్రములలో రెండింటిను “త్రికద్రుక” “త్రికర్ణక” “త్రికర్ణక” “త్రికర్ణక” శబ్దములు రూపాంతరములుగా నుపయుక్తము లైనవి. వ.గో.కృ.

గీ॥ అమిత తేజో విశిష్టః డా యమరనాథుః, డమిత కార్యము సాధింప హర్షయుక్తు
నిగ నొసర్చిన సోమము నిశ్చయముగ, సత్యముగ వెల్లి వ్యాపించు శక్రునందు ॥ 230

(2) సీ॥ సందీప్యమానుడై చక్కని బలముచేఁ గ్రమిని యుద్ధములందు, గెంటు నట్టి
తేజఃకలనచేత దివి భువి నంతట సంపూర్ణముగఁ జేయఁ జాలినట్టి
సోమ బలావిష్ట నుందర తనువుతో వృద్ధిని బొందుచు వెలుఁగునట్టి
తా నొక భాగంబు ధరియించి యొక్కటి తెచ్చి దేవాళికి నిచ్చినట్టి
గీ॥ సత్యరూపము గల వాని శక్తివంతు, శక్రదేవుని వెల్లిగెను సత్య సోమ
రసము వ్యాపించుచుండుట రహిఁ జెలంగ, దీప్తి యుతుఁడయ్యె జగముల దివిజవిభుఁడు ॥ 231

(3) గీ॥ పూజ్య యాగ బలంబులఁ బుట్టియుంట, సకలము వహించుచుంటివి శక్రః నీవు
వీర్యబలములతో నీవు వృద్ధిబొంది, హింసఁ బెట్టుచు నున్నావు హింసకులను ॥ 232

గీ॥ సకల సాధక మగునట్లు సర్వవాంఛనీయ ధనము నొసంగము నిర్జరేశః
సత్యముగ వెల్లి సోమము సత్యదేవః, యందముగ నున్న నిన్నెప్పుడఁ జెందుఁగాకః ॥ 233

(4) చ॥ మనుజు హితంబుగాఁగ హరిః మానుగ నీ వొసరించి యున్న యా
ఘన మగు కర్మ యంతయును గ్రాలదె ఖస్థలి నాట్య కారకాః
నిను నుతియించు దివ్యులకు నీటి నొసంగుచు వారి జీవముల్
పనిగొని నిల్పినావుకదః పాకహరాః నిను నెన్న శక్యమే? ॥ 234

అనువాకః—3 సూక్తమ్—23

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః †

దేవతా—బృహస్పతిః; 1,5,9,11,17,19-బ్రహ్మణస్పతి

ఛందః—జగతీ, 15,19-త్రిష్టుప్

(1) గ॒ణా॒నాం త్వా గ॒ణవ॑తిం హ॒వామ॑హే క॒విం క॒వీ॒నా॒ముప॑మశ్ర॒వ॑న॒మమ్ ।

జ్యేష్ఠ॑రా॒జం బ్ర॑హ్మ॒తాం బ్ర॑హ్మ॒ణస్ప॑త॒ ఆ నః శృ॒ణ్వన్ము॒త్తిభిః॑ సీద॒ సాద॑నమ్ ॥

210

† ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటనోటు (657వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. స్పృతః ఆనః, (వ్రా.వ్ర.)

- (2) దే॒వాభ్యే॑ తే¹ ఆసు॒ర్య ప్ర॑చే॒తసో॑ బృ॒హస్ప॑తే య॒జ్ఞియం॑ భా॒గమా॑నః ।

ఉ॒క్రా² ఇ॒వ సూ॒ర్యో జ్యోతి॑షా మ॒హో విశ్వే॑షామి॒జ్జని॑తా బ్రహ్మ॒ణామసి॑ ॥

217

- (3) ఆ వి॒వాధ్యా॑ పరి॒రాప్త॑స్తమా॒సి చ జ్యోతి॑ష్మ॒ంతం రథ॑మ్మతస్య తిష్ఠ॒సి ।

బృ॒హస్ప॑తే భీ॒మమి॑త్రదమ్మ॒నం రక్షో॑హణం గో॒త్రభి॑దం స్వ॒ర్విద॑మ్ ॥

218

- (4) సు॒నీతి॑భిర్నయ॒సి త్రా॑య॒సే జనం॑ యస్తుభ్యం దాశాన్న తమం॒హో³ అశ్న॑వత్ ।

బ్ర॒హ్మద్వి॑ష్టస్త॒వనో॑ మ॒న్యమీ॑రసి బృ॒హస్ప॑తే మహి॒ తత్ తే మహి॑త్వనమ్ ॥

219

- (5) న తమం॒హో న దు॒రితం॑ కుత॒శ్చన॑ నారాతయ ప్తితిరుర్న ద్వయా॒వినః॑ ।

వి॒శ్వా⁴ ఇ॒దస్మాద్ ద్వ॒రసో॑ వి బాధ॒సే యం సు॒గోపా॑ రక్ష॒సి బ్రహ్మ॑ణస్పతే ॥

220

- (6) త్వం నో గో॒పాః పథి॑క్మద్ విచక్షణస్తవ వ్రతా॒య మతి॑భిర్గమహే ।

బృ॒హస్ప॑తే యో నో⁵ అభి హ్వరో దధే స్వా తం మర్మ⁶ర్తు దుమ్మనా హరస్వతి ॥

221

1. తేఽసుర్య. 2. ఉక్రాకృష్ట, 3. తమంహోఽశ్న, 4. విశ్వాఽఇదస్మాద్ 5. యోనోఽభి, 6. మమర్తు (వ్రా.ప్ర.)

(7) ఉ॒త వా॒ యో నో॑ మ॒ర్చయా॑ద॒నాగ॑సో॒ కరా॑తీ॒వా మ॒ర్తః సా॒నుకో వృ॑తః ।

బృ॒హ॒స్పతే॑¹ అ॒ప తం వ॑ర్త॒యా ప॒థః సు॒గం నో² అ॒న్యై దే॒వవీ॑తయే కృ॒ధి ॥ 222

(8) త్రా॒తారం॑ త్వా త॒నూనాం॑ హ॒వామ॑హే॒ కప॑స్ప॒ర్తర॑ధి॒క్షత్రా॑ర॒మన్మ॑యుమ్ ।

బృ॒హ॒స్పతే॑ దే॒వని॑దో ని బ॒ర్హయ॑ మా దు॒రేవా³ ఉ॒త్తరం॑ సు॒మ్నము॑న్న॒శన్ ॥ 223

(9) త్వయా॑ వ॒యం⁴ సు॒వృ॒ధా బ్ర॑హ్మ॒ణస్పతే॑ స్సార్ధా॒ వసు॑ మ॒నుష్యా॑ దదీ॒మహి॑ ।

యా నో॑ దూ॒రే త్వి॒తో యా⁵ అ॒రాత॑యో॒ కభి॑ స॒న్తి జ॒మ్భయా॑ తా⁶ అ॒న॒ప్ప॒సః ॥ 224

(10) త్వయా॑ వ॒యము॑ త్త॒మం దీ॑మ॒హే వ॒యో బృ॑హ॒స్పతే॑ ప॒ప్రి॒తా స॒న్నినా॑ యు॒జా ।

మా నో॑ దుః॒శంసో⁷ అ॒భి॒ది॒స్సృశీ॑త॒ ప్ర సు॒శంసా॑ మ॒తిభి॑స్తారిషీ॒మహి॑ ॥ 225

(11) అ॒నా॒నుదో॑ వృ॒షభో॑ జ॒గ్మి॒రాహ॑వం ని॒ష్టప్తా॑ శత్రుం పృ॒తనా॑సు సా॒సహిః॑ ।

అసే॑ స॒త్య⁸ ఋ॒ణయా॑ బ్ర॒హ్మ॒ణస్పతే॑⁹ ఉ॒గ్రన్య॑ చిద్ ద॒మితా॑ వీ॒శుహ॑ర్షిణః ॥ 226

1. బృహస్పతేకప, 2. నోకపన్యై, 3. దురేవాఉత్తరం, 4. వయసువృధా, 5. యాకరాతయో, 6. తాకనప్పసః,

7. శంసోకభి, 8. సత్యకముణయా, 9. బ్రహ్మణస్పతేఉగ్ర. (ప్ర.ప్ర.)

(12) అదేవేన మనసా యో రిషణ్యతి శాసాముగ్రో¹ మన్యమానో జిఘాంసతి ।

బృహస్పతే మా ప్రణక్ తస్య నో వధో ని కర్మ మన్యం దురేవన్య శర్దతః ॥

227

(13) భరేషు హవ్యో నమసోపసద్యో గన్తా వాజేషు సవితా ధనంధనమ్ ।

విశ్వా² ఇదర్యో అభిదిప్తోన్వి³ మృధో బృహస్పతిర్వి వవర్తా రథాగ్ం³ ఇవ ॥

228

(14) తేజిష్ఠయా తపసి రక్షసస్తప యే త్వా నిదే దధిరే దృష్టవీర్యమ్ ।

అవిస్తత్ కృష్వ యదసత్ త⁴ ఉక్త్యం బృహస్పతే వి పరిరాపో⁵ అర్దయ ॥

229

(15) బృహస్పతే⁶ అతి యదర్యో⁷ అర్హాద్ ద్యుమద్ విభాతి క్రతుమజ్జనేషు ।

యద్ దీదయచ్చనసముతప్రజాత తదస్మాను ద్రవిణం ధేహి చిత్రమ్ ॥

230

(16) మా నః స్తేనేథ్యో యే⁹ అభి ద్రుహస్పదే నిరామితో రిపవోన్నేషు జాగృదుః ।

ఆ దేవానామోహతే వి ప్రయో హృది బృహస్పతే న పరః సామ్నో విదుః ॥

231

1. శాసాముప్రో మన్యమానో, 2. విశ్వాఇదర్యోఃఅభిదిప్తోన్వి, 3. రథాగ్ంఃఇవ, 4. తసఉక్త్యం, 5. పరిరాపోఃఅ

6. బృహస్పతేఃఅతి, 7. యదర్యోఃఅర్హాద్, 8. దీదయచ్చనసముత, 9. యేఃఅభి, (ప్రా.ప్ర.)

(17) విశ్వేభ్యో హి త్వా భవనేభ్యస్పరి త్వష్టాజనత్ సామ్నః సామ్నః కవిః ।

స¹ ఋణవిద్యుణయా బ్రహ్మణస్సతిర్ద్రిహో హ న్తా మహా² ఋతస్య ధర్తరి ॥

232

(18) తవ క్రియే వ్యజిహీత వర్వతో గవాం గోత్రముదస్మజో యదగ్గరః ।

ఇన్ద్రేణ యుజా తమసా పరీవృతం బృహస్పతే నిరపామా³ అర్హవమ్ ॥

233

(19) బ్రహ్మణస్పతే త్వమస్య యన్తా సూక్తస్య బోధితనయం చ జిన్య ।

విశ్వం తద్ భద్రం యదవన్తి దేవా బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

234

ఇతి

ద్వితీయోష్ఠకే షష్ఠోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

1. సకఋణ, 2. మహాఋతస్య, 3. నిరపామా³ అర్హవమ్. (వా.ప్ర.)

అనువాకము—3, సూక్తము—23

ఋషి--గృత్సమదుఁడు †

దేవత—బ్రహ్మణస్పతి—2,3,4,6-8,10,12-16,18—బృహస్పతి*

- (1) గీ॥ గణములకు నెల్లఁ బతివౌట గణపతి వని, కవి సమూహంబులోపలఁ గవి వరుండ
వౌడు వని యెంచి నీ యన్న మధిగమింతు, బ్రహ్మణస్పతి: నీ వెంత వాఁడవయ్య: ॥ 235
- గీ॥ సకల మంత్రములకు నీవు సామివయ్య:, జ్యేష్ఠ రాజువు గావయ్య: చిట్టియయ్య:
మా స్తవంబుల నేవేళ మరువకయ్య:, బ్రహ్మణస్పతి: నీ వెంత వాఁడవయ్య: ॥ 236
- (2) గీ॥ ఓయి సూర్య: బృహస్పతి: యో మహాత్మ:, నీవు సద్యజ్ఞధాగము నిర్జరులకు
నీయ నది గ్రోలి వారలు నిశ్చయముగఁ, జారు వర్చస్సు నందిరి జ్ఞానవంత: ॥ 237
- క॥ ఘన మగు జ్యోతి స్తతిచే, దినకరుఁ డెటు ఘృష్టి చయము దిశల కనుపునో
ఘన బ్రహ్మణస్పతి: నీ, వును మంత్రము లట్లజేయ నుండువు ప్రీతిన్ ॥ 238
- (3) గీ॥ నింద కాంధకార నిస్తుల సమితిని, దూర మేగునటులఁ ద్రోలి వేసి
యజ్ఞ బోధకుండ వగు బ్రహ్మణస్పతి:, కదిలి రావె: నీవు కర్మలకయి ॥ 239

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

* ద్వితీయ మండలములోని యీ 23వ సూక్తమునకు దేవత “బ్రహ్మణస్పతి” యని వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము 301వ పుటలో వ్రాయఁబడినది. కాని ఋషి దేవతల పట్టికలు గల 13b సంఖ్యగల సంపుటములో బ్రహ్మణస్పతి, బృహస్పతి యిరువురును దేవత లైనట్లు వ్రాయఁబడినది. సంస్కృతమూలములో, గూడ కొన్ని ఋక్కులకు బ్రహ్మణస్పతి దేవతగను మరొకొన్ని ఋక్కులకు బృహస్పతి దేవతగను జేర్కొనఁబడినది. శ్రీ నేమానివారు తమ యాంధ్రానువాదపద్యములలో సంస్కృత మూలమున కనుగుణముగనే 1, 5, 9, 11, 17, 18 ఋక్కులకు బ్రహ్మణస్పతి, 2-4, 6-8, 10, 12-16, 18 ఋక్కులకు బృహస్పతి దేవతలుగ నుటంకించిరి. కొంద రాధునిక విమర్శకులు బ్రహ్మణస్పతియు, బృహస్పతియు నొక్కరే యని భావించిరి గాని యది సత్యనమ్మతము కానేరదు. (చూ. పీఠిక) వ.గో.కృ.

1. ఈ 238వ పద్యము నాల్గవపాదములో “పు-డి”లకు యతిమైత్రి పాటించఁబడినది (చూ. పీఠిక) వ.గో.కృ.

గీ॥ భయము కలిగించు వాడవు పరమశత్రు, నాశకుండవు రాక్షస నాయకుండ
వమర పద మిచ్చు వాడవౌ నమల బ్రహ్మణస్పతి! యరద మెక్కు మానంద మెసంగ॥ 240

(4) చ॥ స్థిరమతి హవ్య దానములఁ జేసెడు వారల నీవు చీకతో,
బరమ కృపాన్వితుండవయి భవ్య పదంబునఁ బెట్టు కాపుమా!
గురుతర మంత్ర శత్రులకుఁ గూర్పుము రాజము కొట్టు కోపముం
తిర మగు నీ మహత్వమును జెప్పఁగ శక్యమె? బ్రహ్మణస్పతి! ॥ 241

(5,6) సీ॥ బ్రహ్మణస్పతి! నీవు రక్షించుటఁజేసి దురితంబు లన్నియుఁ దొలఁగిపోవు;
బ్రహ్మణస్పతి! నీవు రక్షించుటఁజేసి దుఃఖంబు లన్నియుఁ దూలిపోవు;
బ్రహ్మణస్పతి! నీవు రక్షించుటఁజేసి వంచక వర్గంబు పారిపోవు;
బ్రహ్మణస్పతి! నీవు రక్షించుటఁజేసి హింసక వర్గంబు లెగిరిపోవు;
గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి! నీవు మా ప్రాణములకు, రక్షకుండవు సద్భవ రక్షకుడవు
కుటిలు లందఱు దుర్బుద్ధిఁ గూడుకొనుచు, పెతలఁ బడుదురుఁగాక నేవిభమునైన ॥ 242

(7) గీ॥ గర్వితుండు సర్వకంటకుఁ డెవఁడేని, మమ్ము హింసఁపెట్ట మరలె నేని
నట్టి వ్యక్తి కెప్పు డొదింపకుము సత్య,పదము మాకు దాని, బదిలవరచు! ॥ 243

(8,9) సీ॥ మా యుపద్రవముల మన్నించుచున్ నీవు పుత్రులఁ గాపాడఁ బూనుమయ్య!
యిష్టవాక్యంబుల స్పష్టము పల్కుచు సుప్రసన్నత మమ్ముఁ జూడమయ్య!
మా సదాహ్వనంపు మర్మ మాలించుచు దేవ నిందకులను గావకయ్య!
దుర్బుద్ధి గణముల దూరము ద్రోలుచు నట్టివారిని సౌఖ్యపెట్టకయ్య!
గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి! మము నీవు వర్ధితులుగఁ, జేసి యుండిన మనుజుల చెంతనుండి
భవము నొందెద మెటులైన మొనసి నీవు, యజ్ఞహీనుల శత్రుల నెడఁచుమయ్య! ॥ 244

(10) గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి! నీ విలఁ బావనుడవు, నీ సహాయంబుఁ జడయుచు నిశ్చయముగ
నన్ను లాభంబు నొందుచు నమరఁగలము, కామితార్థ ప్రదాయక! ఘన యశుండః॥ 245

గీ॥ మాకు నభిభవంబు మానక జేసెడు, కతినుఁ డవిపుఁ డౌచుఁ గ్రాలఁగలఁడె?

పూజ్య! నుతులవలనఁ బూజ్యవంతుఁడనయి, యున్న విక్రమంబు నొందఁగలను ॥

246

(11,12) సీ॥ అసమాన దాతయై యభిమతార్థం బిచ్చు బ్రహ్మణస్పతి నేను బ్రస్తుతింతు

జన్యంబునకుఁ బోయి శత్రువులం గొట్టు బ్రహ్మణస్పతి నేను బ్రస్తుతింతు

నాత్మాభిమానుల సంత మొందించెడు బ్రహ్మణస్పతి నేను బ్రస్తుతింతు

నాయుధ బాధల నడచి పెట్టిన యట్టి బ్రహ్మణస్పతి నేను బ్రస్తుతింతు

గీ॥ సత్య మగు బ్రహ్మణస్పతి సం స్తవములఁ, బ్రస్తుతించెదఁ గాన నా బ్రహ్మణస్ప

తి కడు వైరుల నెల్లఁగఁ దివిరి గొట్టి, యుగ్రుడై వెల్గుఁగాక! సమగ్రుఁ డగుచు ॥

247

(13,14) సీ॥ అనులఁ బ్రవర్తించు నాహ్వనముల నెల్ల వినుటకు యోగ్యుడై వెలయుచున్న

పూజ్య సమస్కారపూర్వకోపాస్యుడై యా యోధనమునకు నరుఁగుచున్న

యభిభవేచ్ఛను నొప్పు సరి మండలంబును సరదంబులాగున నడచుచున్న

సంతాపదంబులౌ సకల హేతులతోడ దానవ గణములఁ ద్రచ్చుచున్న

గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి వీర్యంబు ప్రథితులైన, దానవులు నిందఁ జేయంగఁ బూని యుండఁ

బూర్వ వీర్యంబు సంతయుఁ బ్రోగుఁజేసి, బ్రహ్మణస్పతి కొట్టఁడె? పరుల నెల్ల ॥

248

(15) గీ॥ ఆర్యు లెద్దానిఁ బూజింతు యజ్ఞయుతము, దీప్తి యుక్తమునై యేది తేజరిల్లు

నట్టి చిత్ర ధనంబు మా కందఁజేయు, మో బృహస్పతి! నీవు మా కోలిఁ గృపను ॥

249

(16) సీ॥ ద్రోహంబుఁ జేయు విద్రోహుల పంక్తికి మమ్ము నర్పించుట మాను మీవు:

పరుల యన్నంబును భక్షించు వారికి మమ్ము నర్పించుట మాను మీవు:

బాధించుచున్నట్టి పరమశత్రువులకు మమ్ము నర్పించుట మాను మీవు:

నిర్ణరసేవను నేర్వని వారికి మమ్ము నర్పించుట మాను మీవు:

గీ॥ తస్కరులు వారు ధర్మంబు నెఱుంగఁబోరు, సామ సంస్తుతిఁ దెలియంగఁ జాల రెపుడుఁ

గాన మము వారి వక్రులుగా నొనర్ప, కుండుమోయి! బృహస్పతి! యుండుమోయి! ॥

250

(17) గీ॥ బ్రహ్మణస్పతీ! ని న్నల త్వష్ట సకల, సారవంతునిగాఁ జేయఁ జాలియుండెఁ

గావునన్¹ సకల సామాది కల్పనలను, నుచ్చరించుచు నున్నాడ నుచ్చగతిని ॥

251

1. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు “భల”ము ప్రయుక్త మైనది. వ.గో కృ.

- గీ॥ కర్మకరు లెల్ల యజ్ఞముల్ గలసి చేయ, నున్నచో బ్రహ్మణస్పతి! యుచితరీతి,
ద్వద్వంబును బరిశోధితంబు, జేయు, చున్నవాడవు నీ కృత్య మెన్న, దరమె? ॥ 252
- (18) గీ॥ అద్రి యాల సమూహంబు నావరింప, బ్రహ్మణస్పతి! దానిని బైట, బెట్టి
ప్రజ సాహాయ్యమును బొంది దారి నెల్ల, జలనిధికి, బోవు నట్లులు నలిపినావు! ॥ 253
- (19) చ॥ సకల నియామకుండవయి చక్కని సూక్తి నెరుంగు వాడవై
యకలుషమైన సంతతికి నత్యధికంబుగ, ప్రీతి, జేసి యు
త్సురు లగు దై వభక్తులను నున్నతివంతుల, జేసి యున్నచో
సకలుష పుత్ర పౌత్రులును నార్యబ్రహ్మస్పతి! నిన్ను వేడరే? ॥ 254

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భశక్తిముక్తాయమాన
భగవత్పాదారాధక నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు ద్వితీయాష్టకమున
షష్ఠాధ్యాయము సమాప్తము

1. ఈ 254వ పద్యము చంపకమాల మూడవ పాదములో, గేవల "ఉ"కార స్వరయతి పాటించబడినది. వ.గో.కృ.

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

ద్వితీయం మండలమ్

ద్వితీయోష్ఠకః—సప్తమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—24

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

† దేవతా—బ్రహ్మణస్పతిః; 1,10-బృహస్పతిః

12—ఇన్ద్రా బ్రహ్మణస్పతీ

ఛందః—జగతీ; 12,16-త్రిష్టుప్

(1) సేమామవిధ్ధి ప్రభృతిం యః యశిషే కయా విధేమ సవయా మహా గిరా ।

యథా నో మిధ్వాన్ త్వవతే సథా తవ బృహస్పతే సీషధః సోత నో మతిమ్ ॥

235

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

† ద్వితీయమండలములోని 24వ సూక్తములోని ఋక్కులకు సంస్కృతమూలప్రతులలో 1, 10 ఋక్కులకు “బృహస్పతి” దేవతగను 12వ ఋక్కునకు “ఇన్ద్రా బ్రహ్మణస్పతులు” దేవతలుగను మిగిలిన వానికి “బ్రహ్మణస్పతి” దేవతగను బేర్కొనుట జరిగినది. కాని సాయనభాష్యములోను మాక్కుముల్లర్ ప్రతిలోను 1, 10 ఋక్కులకు “బృహస్పతి” దేవత యని ప్రత్యేకముగా బేర్కొనఁబడలేదు. 1, 10 ఋక్కుల భాష్యములో సాయనాచార్యులు “బ్రహ్మణస్పతి”యనియే వ్యాఖ్యానము వ్రాసిరి. కావున దేవతలను బేర్కొనుటలో బృహస్పతిని వ్రాయక పోవుట ప్రమాదభరితము కా నోవును. కాని బ్రహ్మణస్పతి, బృహస్పతులు లిరువురును విభిన్నులు గాని యొక్కరు కారు. (చూ. పీఠిక) వ.గో.కృ.

1. యశిషేషే. (వ్రా.ప్ర.)

(2) యో నన్తాన్యసమన్వోజ్జసోతాదర్దర్మ¹మ్యనా శమ్భరాణీ వి ।

ప్రాచ్యావయదచ్యుతా బ్రహ్మణస్సతిరా చావిశద్ వసుమన్తం వి వర్వతమ్ ॥

236

(3) తద్ దేవానాం దేవతమాయ కర్తవ్యమశ్రథ్నన్ దృ²ష్టావదస్త పీశితా ।

ఉద్ గా³ ఆజదభినద్ బ్రహ్మణా వలమగూహత్ తమో వ్యచక్షయత్ స్వః ॥

237

(4) అశ్మాన్యమవతం బ్రహ్మణస్సతిర్మధుధారమభి యమోజనాత్పణత్ ।

తమేవ విశ్వే పసిరే స్వర్వతో బహు సాకం సిసిరురుత్సముద్రిణమ్ ॥

238

(5) సనా తా కా చిద్ ⁴భువనా భవీత్వా మాద్భిః శరద్భిర్దురో వరస్త వః ।

అయతన్తా చరతో⁵ అన్యదన్యదిద్ యా చకార వయునా బ్రహ్మణస్పతిః ॥

239

(6) అభినక్షన్తో⁶ అభి యే తమానశుర్నిధిం పణీనాం పరమం గుహా హితమ్ ।

తే విద్వాంసః ప్రతివజ్యేన్మతా పునర్యత⁷ ఉ ఆయన్ తదుదీయురానిశమ్ ॥

240

1. దర్దర్మ, 2. దృశహా, 3. ఉద్ గాఽఆజ (వ్రా.ప్ర.) 4. భువనా (సా), 5. చరతోఽన్య

6. అక్షన్తోఽభి,

7. పునర్యతఃఉఽఆయన్. (వ్రా.ప్ర.)

(7) ఋతావానః ప్రతిచక్ష్యన్మతా పునరాక¹ అ తస్మై కవయో మహస్త్వతః ।

తే బాహుభ్యాం ధమితమగ్నిమశ్మని నక్తి² షో అన్త్యరణో జహర్హితమ్ ॥

241

(8) ఋతజ్యేన క్షిప్రేణ బ్రహ్మణస్పతిర్యత్ర ప్రిష్ఠి ప్ర తదశ్నోతి ధన్వనా ।

తస్య సాధ్వీరిషవో యాభిరస్యతి నృచక్షసో దృషయే కర్ణయోనయః ॥

242

(9) స సంనయః స వినయః పునోహితః స సుప్తుతః స యుధి బ్రహ్మణస్పతిః ।

చాక్షో యద్ వాజం భరతే మతి ధనా³ ణదిత్ సూర్యస్తపతి తప్యతుర్వృథా ॥

243

(10) విభు ప్రభు ప్రథమం మేహనావతో బృహస్పతేః సువిదత్రాణే రాధ్యా ।

క్షమా సాతాని వేవృష్య వాజినో యేన జనా⁴ ఉభయే భుక్తౌతే విశః ॥

244

(11) యోవరే వృజనే విశ్వథా విభుర్మహాము రణ్వః శవసా వవక్షితః ।

స దేవో దేవాన్ ప్రతి వప్రథే వృథు విశ్వేదు తా పరిభూర్భూహ్మణస్పతిః ॥

245

1. రాతకత, 2. నక్తి షోకలన్త్య, 3. ధనాదిత్, 4. జనాఉభయే, (వ్రా.ప్ర.)

(12) విశ్వం సత్యం మఘవానా యువోరిదాపశ్చన ప్ర మినన్తి ప్రతం వామ్ ।

అచ్ఛేన్ద్రాబ్రహ్మణస్పతీ హవిరోన్మం యజేవ వాజినా జిగాతమ్ ॥

246

(13) ఉతాశ్వా¹ అను శృణ్వన్తి వహ్నయః సభేయో విప్రో భరతే మతీ ధనా ।

వీకుద్వేషా² అను వశ ఋణమాదదిః స హ వాజీ సమితే బ్రహ్మణస్పతిః ॥

247

(14) బ్రహ్మణస్పతేరభవద్ యథావశం సత్యో మన్యుర్మహి కర్మా కరిష్యతః ।

యో గా³ ఉదాజత్ స దివే వి చాభజన్ మహీవ రీతిః శవసాసరత్ పృథక్ ॥

248

(15) బ్రహ్మణస్పతే సుయమన్య విశ్వహో రాయః స్యామ రథోః వయస్వతః ।

వీరేషు వీరాగ్ం⁴ ఉప పృజ్ఞాధి నస్త్యం యదీశానో బ్రహ్మణా వేషి మే హవమ్ ॥

249

(16) బ్రహ్మణస్పతే త్వమన్య యన్తా సూక్తన్య బోధి తనయం చ జిన్వ ।

విశ్వం తద్ భద్రం యదవన్తి దేవా బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

250

1. ఉతాశ్వాః అను, 2. వీకుద్వేషాః అనువశః ఋణ, 3. యో గాః ఉదాజత్, 4. వీరాగ్ంః ఉప. (వ్రా.ప్ర.)

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ద్వితీయ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—సప్తమాధ్యాయము

సూక్తము—24

ఋషి—గృత్సమదుఁడు*

దేవత—బ్రహ్మణస్పతి, 1,10—బృహస్పతి,

12—ఇన్ద్రబ్రహ్మణస్పతులు †

(1) చ॥ సకల చరాచరంబులకుఁ జక్కని భర్తవు నీవు కాన మా
మక సుతులన్ గ్రహించి యసమాన కృపం 1గయికొమ్ము నేవఁ బా
యక మదభీష్పితంబులను నన్నియుఁ దీర్పుము బ్రహ్మణస్పతిః
సుకవులు నీకు బంధువులు చూడఁగఁ దత్స్తుతి నాలకింపుమాః ॥

255

(2,3,4) సీ॥ అవమాన యోగ్యుల కవమానము నొనర్చె శంఖర హతకుని జంపఁగలిగె
జల సమూహం బెల్ల సాగునట్లు లొనర్చె నావులుగల కొండ నరయఁ గలిగె
స్తంభితాగంబుల సమయింపఁగాఁ జేసె సున్నత గోవుల నుద్ధరించె
బహు మంత్రములతోడ బల దానవుని ద్రుంచె సంభకారం బంత నవలఁద్రోలె,
గీ॥ బ్రస్తర విశేష దృఢ ముఖ భా విశిష్టఁ, దౌ బృహస్పతి జలపూర్ణమైన నిన్ను
లంబి మేఘము వధియించి డంబు మీర, సూర్య రశ్మిల జలమయ శోభఁ దేల్చె॥

256

(5) క॥ ప్రతిమాసమునం దింకం, బ్రతివత్సరమందు మిగుల ప్రజ్ఞానంబుం
దతవృష్టి మూలకంబున, వితతంబుగఁ జేయుచుండె విధి, ఋత్విజ్ఞాల్ః ॥

257

* ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటనోటు (657వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† దేవతల గురించిన విశేష విషయములకై సంస్కృత సూక్తము దేవతలకిచ్చిన పుటనోటు (748వ పుట) చూడనగును. ఆంధ్రానువాదము వ్రాతపతి (2వ. సంపుటము 312వ. పుట) లోని 24వ సూక్తమునకు దేవత బ్రహ్మణస్పతిగా మాత్రమే వ్రాయబడి జరిగినది. అయినను శ్రీ నేమానివారు బృహస్పతి-బ్రహ్మణస్పతులు విభిన్న దేవతలుగా 15b సంఖ్యగల గ్రంథములో స్వయమగా తెల్పినది. కానియనువాద పద్యములలో బ్రహ్మణస్పతి-బృహస్పతి శబ్దములు పర్యాయ పదములుగాఁ బ్రయోగించిరి. (చూ. పీఠిక.) వ.గో.కృ. 1. ధైకొమ్ము (వ్రా.ప్ర.పా.)

గీ॥ మంచి ప్రజ్ఞాన మంతయు మంత్రవిషయ, కంబుగాఁ జేయుచుండె నా ఘన బృహస్ప
తి మునివరులార! రోదసి ధీ ప్రయత్న, మునకు వ్యతిరేకముగ సుఖ మొనరఁజేయు! ॥ 258

(6) చ॥ వెతకుచు నాల్గు దిక్కులను వేయి విధంబుల సంగిరో మునుల్
తత ఫణి దుర్గ మధ్యమునఁ దప్పక చేరి ధనంబుఁ గొంచు స
న్మతిఁ బరికించి దానవుల మాయలఁ గొట్టుచు వేగ వార లే
వితమునఁ బోవుచుండెదరా? వీరలు పోయెద రట్లు ఋత్విజుల్! ॥ 259

(7) గీ॥ సత్యము వచించు సర్వజ్ఞసమితి యంత, మాయఁ జూపెటి సభమున మరల నేగి
ధ్వంసకార్యగ్ని లేనట్టి ధరణి ధరము, పైని దానిని నిలిపిరి పరమ మతులు ॥ 260

(8) చ॥ సతతము సత్యరూప మగు జ్యావలనద్దను పూని బ్రహ్మణ
స్పృతి మతి కోరు కోరికలు సాధ్యము లయ్యెడు వాని బాణ సం
తతు లతిజాగరూకములు దర్శన యోగ్యము లవ్వె పుట్టె స
ప్రతిహత దేవ కర్ణముల, భక్తులు చూచుటకై క్రమంబుగన్ ॥ 261

(9) చ॥ సకలపదార్థ బౌతములఁ జక్కఁగఁ గల్గుచు వేరు నేయుచున్
సకల నుతి ప్రపంచమును జల్లఁగ నందుచు యుద్ధ భూములం
బ్రకటనఁ జేయుచున్ మిగులఁ బ్రాభవ మంతయు, సూర్య రశ్మిఁ బా
యక వెలుఁగొండఁ జేయుచు బృహస్పతి యుండఁడె? సర్వవేశలన్ ॥ 262

(10,11) పీ॥ వృష్టిప్రదుండయి విస్తార ధనమును నలు దిక్కులకుఁ దాను నడపునట్టి
యన్నవంతుండయి యఖిలంబునకు ధన దానము నీయంగఁ బూనునట్టి
దేవ మానవులకు దివ్యబలంబున నిలఁ బెక్కు రక్షల నిచ్చునట్టి
సర్వతోష్ణాప్త మౌ సరస సం సవముల వీనుల విందుగా వినెడునట్టి
గీ॥ దివ్యులకుఁ బ్రతినిధి యంచు దిరుగునట్టి, జగములకు నెల్లఁ బతి యని జరుగునట్టి
మించి లోకము నంతట మెలఁగు నట్టి, బ్రహ్మణస్పతి వెలుఁగఁడే! ప్రకృతియందు ॥ 263

(12) గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి: యింద్రుడా! ప్రకృతిలోన, మీరె ధనవంతులయి ప్రీతి మెలఁగుచుండి
రధిక సత్యము గలవార లంబుచయము, మిమ్ము హింసింప నేరదు నమ్మ రేమి? ॥ 264

గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి: యింద్రుడా! బలము గల్గు, నశ్వముల¹ రథమునకుఁ గట్టి యనుల మతిని
నిచ్చు హవ్యంబు నంతనుఁ బుచ్చుకొనఁగ, వచ్చి యుండుడు మే మెల్ల మెచ్చునటుల ॥ 265

- (13) చ॥ గతిగల యశ్వముల్ నుతులఁ గర్జములన్ వినుచుండె ఋత్విజుల్
స్తుతిపరు లౌచు హవ్యములఁ దోడ్తొ నొసంగుచు మండ్రీ బ్రహ్మణ
స్పతియును పైరి బృందములఁ జంపుచు భక్త ఋణంబుఁ దీర్పుచున్
క్షీతిపయి వెల్గుచుండెఁగడుఁ జెన్ను వహించెడు యుద్ధ పీరుడై ॥ 266
- (14) చ॥ ఘనుఁ డగు బ్రహ్మణస్పతి సుకార్యము చేయఁ దలంచెయున్నచో
ననయము మంత్రమూలమున నర్థి ఘటిల్లును వాడె దీక్షతోఁ
గనుఁగొని గో సమాహమును గౌరవ రీతిని బై టఁబెట్టుఁ దా
వినయముతోడ నీయఁడఁటఁ పేల్పుల మూకకుఁ బ్రౌఢ వీర్యమున్ ॥ 267
- (15) గీ॥ నియమ యుక్తుల మగునట్లు నీవు మమ్ముఁ, జేసి భవపతులుగఁ గూడఁ జేయవయ్యః
మాకుఁ బుత్రులఁ బౌత్రుల పీఠ నిచ్చి, యీశ్వరత్వంబు నొందు సర్వేశ్వరుండః ॥ 268
- (16) చ॥ అఖిల చరాచరాళి వినియంతః బృహస్పతిః నీవు ప్రీతి మా
ముఖములనుండి వచ్చు నుతి మోదమునన్ విని రూఢ సంతతుల్
సుఖముగ నుండునట్లు మఱి సూక్తులఁ బల్కెడు న బ్లోనర్చిసన్
సఖుఁడః ప్రభూత సం స్తవము సల్పమె? మేము భవన్నిమిత్తమై ॥ 269

సూక్తమ్—25

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—బ్రహ్మణస్పతిః

చందః—జగతీ

- (1) ఇ॒న్ద్రానో॑ అ॒గ్నిం వ॑నవద్ వను॒ష్యతః॑ కృత॑బ్రహ్మ హు॒శువద్ రా॒తహ॑వ్య² ఇత్ ।

జా॒తేన॑ జాతమతి స ప్ర సర్ప॑తే యం॒యం యు॑జం కృ॒ణాతే॑ బ్రహ్మ॒ణస్ప॑తిః ॥

251

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. ఇన్ద్రానోకాగ్నిం, 2. రాతహవ్యకాత్. (వ్రా.ప్ర.)

- (2) పీ॒రే॒భిర్వి॒రాన్ వ॑నవద్ వసు॒ష్వతో గో॒భి ర॒యిం ప॑ప్రథద్ బోధ॒తి త్మ॑నా :

తో॒కం చ॒ తస్య॑ తన॒యం చ॒ వర్ణ॑తే॒ యం॒యం యు॑జం కృ॒ణుతే॑ బ్రహ్మ॒ణస్స॑తిః ॥

252

- (3) సి॒న్ధుర్న జ్ఞోదః॑ శిమీ॒వాగ్ం¹ఋ॒ఘాయ॑తో వృ॒షేవ॑ ²వ॒ధ్రీగ్ం³భి వ॒ష్టోజ॑సా :

అగ్నే॑రివ॒ ప్ర॑సి॒త్నిహ॒ వ ర్త॑వే॒ యం॒యం యు॑జం కృ॒ణుతే॑ బ్రహ్మ॒ణస్స॑తిః ॥

253

- (4) తస్మా³ అర్చ॒న్తి ది॒వ్యా అ॒నశ్చ॒తః స॑ సత్వ॒భిః ప్ర॑థ॒మో గో॑ష గచ్ఛ॒తి :

అని॑భృష్టతవి॒షిర్హ॒న్తోజ॑సా॒ యం॒యం యు॑జం కృ॒ణుతే॑ బ్రహ్మ॒ణస్స॑తిః ॥

254

- (5) తస్మా⁴ ఇద్ విశ్వే॑ ధున॒యన్త॒ సిన్ధ॑వో కచ్చి॒ద్రా శ॒ర్మ ద॑ధిరే పు॒రూణి॑ :

దే॒వానాం॑ సు॒మే సు॒భగః॑ సో ఏ॒దతే॑ యం॒యం యు॑జం కృ॒ణుతే॑ బ్రహ్మ॒ణస్స॑తిః ॥

255

సూక్తము—25

ఋషి—గృత్సమదుడు *

దేవత—బ్రహ్మణస్పతి

(1) చ॥ అనలుడు బ్రహ్మణస్పతిని సత్యధికంబుగ వెల్లఁ జేయు వాఁ
 డనయము శత్రుహింసలను నందఁడు వానిని సంస్తుతించు వాఁ
 డనఘ సమృద్ధి లాభమును సంతయుఁ బొందును వాని భక్తులౌ
 జను లిలఁ బుత్ర పౌత్రకులఁ జక్కఁగ మింతురు జీవితంబుతోన్ ॥ 270

(2) చ॥ ఇలను బ్రహ్మణస్పతిప్రవరుఁ డెంతయు భక్తుని హెచ్చరించుచో
 బలము గలట్టి శత్రువులు, వానికి హింసలు పెట్ట నేర్తురే ?
 పొలుపుగ వాఁడు గో ధనము పుత్రులఁ బౌత్రులచేత నొప్పి తా
 సులలిత జీవితంబుఁ గొనుచున్ వసియింపఁడె యెల్ల కాలమున్ ॥ 271

(3) చ॥ నది తన కూల దేశమును నాశము జేసెడునట్లు లెద్దు స
 మృదమున నెద్దుఁ గొట్టునటు మాన్య బ్రహ్మణస్పతి భక్తుఁ డేమియుం
 జెడరక శత్రు మండలిని జివ్వను వారిని సంహరించి స
 మృదమున వెల్లుచుండఁడఁటె? మాన్యులు మెచ్చఁగ భూతలంబునన్ ॥ 272

గీ॥ బ్రహ్మణస్పతీ! సఖులను బ్రస్తుతించు, వార లెల్లరు వారింపఁబడుదు రెట్లు?
 లకలుషంబుగ వెలిఁగెడు నగ్ని శిఖను, నెవ్వరైన నివారింప నేగఁగలరె? ॥ 273

(4,5) సీ॥ బ్రహ్మణస్పతి మిత్ర వరుల చెంగటకు సత్స్వర్గీయజలములు సాగి వచ్చు
 బ్రహ్మణస్పతి ముఖ్య పరిచారక గణంబు గో ధనంబులతోఁడఁ గూడుచుండు
 బ్రహ్మణస్పతి నిత్య బలమున భక్తులు శత్రు సమూహంబుఁ జంపుచుండు
 బ్రహ్మణస్పతి సత్య భక్తు లందఱు లావు బలముతో నెప్పుడు జెలఁగుచుండు
 గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి గ్రహించు వారికొఱకు, నేళ్ళు ప్రవహించు, నెంతయు నెసఁగు సుఖము
 దేవదత్తసుఖంబులు తేజరిల్లు, సకల సౌభాగ్య గరిమంబు చాలఁగల్గు ॥ 274

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట)
 చూడనగును. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—26

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవత—బ్రహ్మణస్పతిః

ఛందః—జగతీ

(1) ఋజురిచ్చంసో¹ వనవద్ వసుష్వతో¹ దేవయన్నిదదేవయన్తమభ్యసత్ ।

సుప్రావీరిద్¹ వనవత్ పృథ్వు దుష్టరం¹ యజ్వేదయజ్ఞోర్వి భజాతి భోజనమ్ ॥

256

(2) యజస్వ వీర ప్ర విహి మనాయతో భద్రం మనః కృణుష్వ వృత్రతూర్యే ।

హవిష్కృణుష్వ సుభాగో¹ యథాససి బ్రహ్మణస్పతేరవ¹ ఆ వృణీమహే ॥

257

(3) స² ఇజ్జనేన స విశా స జన్మనా స పుత్రైర్వాజం భరతే ధనా నృభిః ।

దేవానాం యః పితరమావివాసతి శ్రద్ధామనా హవిషా బ్రహ్మణస్పతిమ్ ॥

258

(4) యో³ అన్యై హవ్యైర్హుతవద్భిరవిధాత్ ప్ర తం ప్రాచా నయతి బ్రహ్మణస్పతిః ।

ఉరుష్వతీమంహసో¹ రక్షతీ రిషోం³ సహోశ్చిదస్మా⁴ ఉరుచక్రిరమృతః ॥

295

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు !వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. బ్రహ్మణస్పతే రవస ఆ వృణీ, 2. ససఇజ్జనేన, 3. యోఽన్యై, 4. దస్మాఉరు. (ప్రా.ప్ర.)

సూక్తము—26

ఋషి—గృత్సమదుడు*

దేవత—బ్రహ్మణస్పతి

- (1) గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి నుత్యించు వాడు శత్రు, సంచయము నంత బలమునఁ జంపఁగలఁడు
బ్రహ్మణస్పతిఁ దనియింపు వాఁడదేవ, కాంక్షలఁ దిరస్కరింపంగఁగలఁడు భువిని ॥ 275

గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి నుత్తమ భక్తితోడఁ, దనువువాఁడెల్లశత్రులఁ దరుమువాడె
యఖిల యజ్ఞ పరాయణుఁడౌచు యజ్ఞ, ధనము నుపయోగపరుచునుఁ దాత యగుచుః ॥ 276

- (2) సీ॥ బ్రహ్మణస్పతిఁ జాలఁ బ్రస్తుతింపుచు నీదు వీరశత్రులపైకి వెడలు మీవు;
శత్రు బృందముతోడ సంగ్రామ మొనరింప దృఢ మనస్కుడ వౌచుఁ దిరుగు మీవు;
బ్రహ్మణస్పతికయి బహుశ హవ్యంబుల సంగ్రహించుటకయి జరుగు మీవు;
పూర్వ కార్యము తెల్లఁ బునరుక్తిఁ జేసిన నుత్తమంబగు ధన మొందు మీవు;
గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి రక్షలఁ బడయఁ గోరు, చున్నవారము మే మెల్ల నెన్నిచూడ
మాన్యః నీవును దద్రక్ష మానకుండఁ, బడయు నట్టులు గోరుము పావనుండః ॥ 277

- (3) గీ॥ దేవ పిత బ్రహ్మణస్పతిఁ దివిరి హవ్య, పూర్వకంబుగఁ బూజింపఁ బూను వాడు
వాని పుత్రులుఁ బౌత్రులు వాని లోక, మంతయును నన్న మొందును జింత లేక ॥ 278

- (4) చ॥ ఘనమతి బ్రహ్మణస్పతికిఁ గమ్మని నేతులతోడ హవ్యముం
బనిగొని యిచ్చు మానవుడు ప్రాక్తన మార్గముఁ బట్టు పాపముల్
జెనకక యుండు, శత్రువుల జేరక యుందురు వాని, లేమియుం
గనుఁగొనకుండు వాని నుపకారము సాధన మౌను, వానికిన్ ॥ 279

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—27

ఋషిః—కూర్మో గార్గ్యమదో, గృత్సమదో వా*

దేవతా—ఆదిత్యాః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఇ॒మా గి॒ర¹ ఆది॒త్యేభ్యో॑ ఘృ॒తస్నూః॑ స॒నాద్ రాజ॑భ్యో జ॒హ్వ జ॒హోమి॑ ।

శృ॒తోతు॑ మి॒త్రో² అ॒ర్యమా॑ భగో నస్తువి॒శ్వాతో॑ వరు॒తో దక్షో³ అంశః॑ ॥ 260

(2) ఇ॒మం స్తోమం॑ సక్ర॒తవో॑ మే⁴ అ॒వ్య మి॒త్రో అ॒ర్యమా॑ వరు॒తో జష॑స్త ।

ఆది॒త్యాసః॑ శు॒చయో॑ దార॒పూతా⁵ అ॒వృజినా॑ అన॒వద్యా॑ అరి॒ష్టాః ॥ 261

(3) త⁶ ఆది॒త్యాస॑ ఉ॒రవో॑ గభీ॒రా ఆద॑భాసో ది॒ప్సన్తో॑ భూ॒ర్యజైః॑ ।

అ॒న్తః ప॑శ్య॒న్తి వృ॒జినో॑త సా॒ధు స॒వ్యం రాజ॑భ్యః పర॒మా చిద॑న్తి ॥ 262

(4) ధా॒రయ॑న్త⁷ ఆది॒త్యాసో॑ జగత్ సా దే॒వా విశ్వ॑స్య భువనస్య గో॒పాః ।

దీ॒ర్ఘా ది॒యో రక్ష॑మాణాః అసు॒ర్యమృ॑తావా॒నశ్చ॑యమా॒నా ఋ॒ణాని॑ ॥ 263

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. గిరఃఆదిత్యే, 2. మిత్రోఽర్యమా, 3. దక్షోఽంశః, 4. మేఽఅవ్యమిత్రోఽర్యమా, 5. దారపూతాఽఅవృజినాఽఅనవద్యాః

అరిష్టాః, 6. తఽఆదిత్యాసః ఉరవో గభీరాఽఅదభాసో, 7. ధారయన్తఃఆదిత్యాసో, 8. రక్షమాణాఽఅసుర్యమృతావానశ్చయ

మానాఽఋణాని. (వ్రా.ప్ర.)

(5) వి॒ద్యా॒మా॒ది॒త్యా¹ అ॒వ॒సో వో అ॒న్య యద॑ర్యమన్ భయ² ఆ చిన్మయో॒భు :

యుష్మా॑కం మిత్రావరు॒ణా వ్రజీ॑తౌ పరి శ్వ॒భేవ దురి॑తాని వృ॒త్యామ్ ॥

264

(6) సు॒గో హి వో³ అ॒ర్యమన్ మిత్ర॑ వన్తా⁴ అన్య॒త్తరో వరు॑ణ సాధుర॒స్తి :

తేనా॑ది॒త్యా⁵ అధి వోచ॑తా నో యచ్ఛతా నో దుష్పరిహస్త శర్మ ॥

265

(7) పి॒వర్తు నో⁶ అది॒తీ రాజ॑పుత్రా కతి ద్వేషాన్స్యర్థమా సుగే॒భిః :

బృహ॑న్మిత్రస్య వరు॒ణస్య శర్మో॑ప స్యామ పురు॒వీరా⁷ అరి॑ష్టాః ॥

266

(8) తి॒స్రో భూమీ॑ధారయన్⁸ త్రీగ్ంరుత ద్యూన్ త్రీణి వ్రతా విదథే⁹ అన్తరే॒షామ్ :

ఋతేనా॑ది॒త్యా మహి వో మహి॑త్వం తద॒ర్యమన్ వరు॑ణ మిత్ర చారు ॥

267

(9) త్రి రో॒చనా ది॒వ్యా ధార॑యన్త హిర॒ణ్యయాః శుచ॑యో ధార॒పూతాః :

అస్వ॑ష్నజో¹⁰ అనిమిషా అద॒భా ఉరు॑శంసా ఋజ॒వే మ॒ర్యాయ ॥

268

1. వి॒ద్యా॒మా॒ది॒త్యా అవసో వో అన్య. 2. భయ ఆ చిన్మ. 3. హి వో అర్య. 4. వన్తా అన్యత్తరో. 5. తేనాది॒త్యా అధి.

6. నో అది॒తీ. 7. పురు॒వీరా అరి॑ష్టాః. 8. త్రీగ్ంరుత. 9. విదథే అన్తరే॒షామ్. 10. అస్వ॑ష్నజో అనిమిషా అద॒భా ఉరు॑శంసా ఋజ॒వే. (వ్రా.ప్ర.)

(10) త్వం విశ్వేషాం వరుణాసి రాజా యే చ దేవా¹ అసుర యే చ మర్తాః ।

శతం నో రాస్వ శరదో విచక్షే² క్షామా³యాంషి సుధితాని పూర్వా⁴ ॥

269

(11) న దక్షిణా వి చికితే¹ న సవ్యా స ప్రాచీనమాదిత్యా నోత పశ్చా² ।

పాశ్చ్యా చిద్ వసవో³ ధీర్యా చిద్ యుష్మాసితో⁴ అభయం జ్యోతిరగ్యామ్ ॥

270

(12) యో రాజభ్యో³ ముతనిభ్యో⁴ దదాశ యం సర్థయన్తి పుష్టయశ్చ నిత్యాః ।

స రేవాన్ యాతి ప్రథమో రథేన వసుదావా విదధేషు ప్రశస్తాః ॥

271

(13) కుచిరపః సూయవసా⁴ అదబ్ధ ఉప క్షేతి వృద్ధవయాః సువీరః ।

నకిష్ఠం ఘ్నన్త్యన్తితో¹ న దూరాద్ యో⁵ ఆదిత్యానాం భవతి ప్రణీతో ॥

272

(14) అదితే మిత్ర వరుణోత మృళ యద్ వో వయం చక్రమా కచ్చిదాగః ।

ఉర్వశ్యామభయం జ్యోతిరిన్ద్ర¹ మా నో దీర్హా⁴ అభి సశస్త్రమిస్రాః⁵ ॥

273

1. దేవాఅసుర, 2. యుష్మాసితోఅభయం, 3. రాజభ్యోముతనిభ్యో, 4. సూయవసాఅదబ్ధఉపక్షేతి, 5. యసాదిత్యా,

6. దీర్హాఅభి, 7. సశస్త్రమిత్రాః. (వ్రా.ప్ర.)

(15) ఉ॒థే¹ అ॒న్తై పీ॒వయ॑తః స॒మీచీ॑ ది॒వో వృ॒ష్టిం సు॒భగో॑ నా॒మ పు॒ష్కన్ ।

ఉ॒థా ఉ॒యా॒వా॒జయన్॑ యాతి పృ॒త్యా॒భావ॑ర్థే భావ॑తః సా॒ధూ² అ॒న్తై ॥

274

(16) యా వో మూ॒యా³ అ॒భి॒ద్రు॒హే యజ॑త్రాః పా॒శా⁴ ఆది॑త్యా రి॒వవే॑ వి॒వృ॒తైః ।

అ॒శ్వీ॒వ తాగ్ం⁵ అతి॑ యే॒షం రథే॑నా॒రిష్టా⁶ ఉ॒రావా శర్మ॑న్ త్వా॒మ ॥

275

(17) మా॒హం మ॒ఘోనో॑ వరు॒ణ ప్రి॒యస్య॑ భూరి॒దా॒వ్న⁷ ఆ వి॒దం శూ॑నమా॒పేః ।

మా రా॒యో రాజన్ త్వు॒యమా॑దవ స్థాం బృ॒హద్ వదే॑మ వి॒దథే॑ సు॒వీరాః ॥

276

సూక్తము—27

ఋషి—గృత్సమదుఁడు లేక గృత్సమదుని పుత్రుఁడు కూర్మఁడు †

దేవత—ఆదిత్యగణము

(1) గీ॥ స॒జ్జహూ॑ మూ॒లకం॑బున సంత॒తంబు, వె॒లు నాది॑త్య గణముల వేడుచుండు
దాని నర్యమ మిత్రులు దక్ష వరుణ, భగలు వినుచుండెదరుగాక! బరమ కృపను ॥

280

1. ఉ॒థేఅ॒న్తై. 2. సా॒ధూఅ॒న్తై. 3. మూ॒యాఅ॒భి. 4. పా॒శాఅ॒ది॒త్యా. 5. తాగ్ం॑అతి, 6. రథే॑నా॒రిష్టాఉ॒రావా,

7. భూరి॒దా॒వ్నఆవి॒దం (వ్రా.వ్ర.)

† గృత్సమద ఋషి నిశేషములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (657వ పుట.) చూడనగును. ఈ సందర్భమున వ్రాతప్రతిలో (2వ. సంపుటము 919వ. పుట) గృత్సమదుఁడో! తత్పుత్రుఁడో! అనిమాత్రమే వ్రాయఁబడినది. గృత్సమద పుత్రుడైన కూర్మని నామము పేర్కొనఁబడలేదు. శ్రీనేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టికగల 15b సంపుటములో “కూర్మము, గృత్సమదుని పుత్రుఁడు లేక గృత్సమదుఁడు” అని వ్రాసిరి. “కూర్మము” అను “ము” వర్ణకాంత పురుషనామము “అరుణాచలము” “సింహాచలము” ఇత్యాది పురుషనామముల వంటిదిగా నెన్ననగును. మహద్వాచకములైన మిత్రాదులు “ము” వర్ణకాంతములు కాఁగా నమహద్వాచకములైన “అరుణాచల కూర్మాదులు” దుమంతము లైనవి, ప గో.కృ.

- (2) గీ॥ దీప్తి మంతు లనుగ్రహ దీప్తి యుతులు, వృష్టి పూతులు హింసావిపర్జితాత్మ
లైన మిత్రాదు లందఱుఁ బూని సకల, స్తోత్రముల నాలకింతురు నురుచిరముగ ॥ 281
- (3) గీ॥ సకల గాంభీర్యయుతమును సకల దమన, కారి యాదిత్యగణ మెల్లఁ గ్రాలు, భూత
సమితి యంతస్సుఁ గనుచుండుఁ జాల దూర, వస్తువులు నికట¹ మందుండు వారి కెపుడు ॥ 282
- (4) గీ॥ జంగమ స్థావరాత్మక జగతి సంతఁ, గరము నిలుపుచు నాదిత్య గణముకాచుః
యజ్ఞయుతమౌ నసూర్యము నధిగమించు, సత్యమయి¹ ఋణము శోధించు సరసమతిని ॥ 283
- (5) గీ॥ యుష్మదీ యాశ్రయంబును నుచితరీతిఁ, గనుచు నుండెద మాదిత్య గణములారః
జయము లభియించినట్లైన జగతి యుష్మ, దీయమౌ నాశ్రయ సుఖంబుఁబాయకుండుః ॥ 284
- గీ॥ అర్యముఁడః మిత్రః వరుణః మి మ్మాశ్రయించి, నేను గర్తము చందము నిఖిల పాప
పుంజపరిహార మొనరింపఁ బూనుకొంటి, భావమున నెంతో భక్తి తాత్పర్య మెసఁగ ॥ 285
- (6) చ॥ వరణుఁడః మిత్రః యర్యముఁడః వాసిని గాంచు భవత్పదంబు మే
మెరుఁగమె? యద్ది కంటక విహీనము నుందరమై వెలింగెడున్
స్థిరముగ మమ్ము నా పదముఁ జేర్చుచు మిష్ట వచస్సుఁ బల్కుచుం
బొరిపొరి సౌఖ్యమిం డదితి పుత్రకులారః దయా విశేషతన్ ॥ 286
- (7) గీ॥ అదితి రాజమాత యరులను బరిమార్చి, దేశమందుఁ బ్రీతిఁ దిరుగుఁగాకః
సుఖపథంబు మాకుఁ జూపించి యర్యముఁ, డధిక సుఖము లిచ్చి యరుగుఁగాకః ॥ 287
- గీ॥ అధిక వీర్య మహిమ నతిశయించుచునుండి, హింస పడక మే మహీనమిత్ర
వరుణ దేవతలకు వలసిన సుఖ లాభ, మందునట్లు చేయ నడుగఁగలము ॥ 288
- (8) గీ॥ మూఁడు ద్యౌ లోకములు మరి మూఁడు భువనములను ధరించుచున్నారు ముదముతోడ
నర్యముఁడు, ¹వరుణమిత్రులు యజ్ఞతలము, లందు వెలుఁగొందుచుండిరి యధిక మహిమ ॥ 289
- గీ॥ కర్మవశమున నాదిత్య గణ మహీన, మహిమ సుత్యుష్ట మగుచుండె రహిఁ జెలంగ
నర్యముఁడః మిత్రః వరణుఁడాః యధిక చారు, తర భవద్వివ్య తత్త్వంబు ధరణి వెలుఁగు ॥ 290

- (9) సీ॥ ఆదిత్య గణము లత్యధిక తేజోనిభుల్ కనకభూషణములఁ గలుగువారు
నిద్రా విహీనులై నెగదొందఁబడు వార లనిమిషనేత్రులై యమరువారు
వృష్టిని గలిఁగింప వెడలుచుండెడు వార లొరులను బాధింపకుండువారు
సకల మానవ గణ స్తవయోగ్యు లగువారు సకలలోకములకు జరుగువార
గీ॥ లగుచు సస్మార్గ జనులకు నందఃజేయ, మూఁడు విధములఁ దేజస్సు మోద మలర
నేచి భరించుచున్నా రహీనవృత్తి, వారి వర్ణింపనగునె? యెవ్వారికైన ॥

291

- (10) †గీ॥ అసురవరుణుడఁ సివు మా కమరవరుడ. వైన మనుజుడ వైనను నధిపుడవుదు
కాన వత్సర శతము దీర్ఘాయు వొంద, రాణ మాపయి మేల్ దయా రసము చిల్కా! ॥

292

- (11) గీ॥ అమలమతి! నదితి పుత్రుల కధికహవ్య, మొనఁగు వాఁ డెల్లఁ బుష్టిని నొందఁగలఁడు
వాఁడె విభ్యాతుడై యొప్పు వాఁడె దాత, వాఁడె యరదముపైఁ బోవుఁ జూడ నిష్టి ॥

293

- (12) చ॥ అదితి కుమార మండలిని నత్యధికీంబుగ నాశ్రయించు వాఁ
డెద సతిభక్తుడై సుతుల నెందఱిసేనియు, బొందు సస్యమున్
ముదమున నిచ్చుఁ బుష్టిఁగను మోదము నొందుచు శత్రువారమున్
గదనమునందుఁ ద్రుంచెడునుగాక! సమీపమునన్ వసించుచున్ ॥

294

† మనుజుల పరమాయువు శతవత్సరంబు లని ఋగ్వేదమునఁ గలదు. కాని షరాణములలో వర్ణింపఁబడినట్లు సహస్రవర్ష జీవులు ఋషు లుండినట్లు ప్రమాణము కాన రాదు. బృహజ్ఞాతకాది జ్యోతిష గ్రంథములందు మనుష్యుని పరమాయువు 120 సంవత్సరము లని నిర్ణయమువలదు. పేదోక్తపరమాయువునకు జ్యోతిషోక్తపరమాయువునకు భేద మెట్లురలిఁగెనో విజ్ఞాన లాహింతురుగాక! (నే.వేం.న.శా.)

గమనిక:— శతవత్సరము లన్నది సామాన్యవాక్యము. “దీర్ఘాయు” శబ్దమును శ్రీ నేమానివారే ప్రయోగించిరి. దీర్ఘాయువు వంద సంవత్సరములకుఁ బరిమితము కాదు. ఈ శతసంవత్సరము లన్నది సామాన్యమౌనపులకు వర్తించు విషయము. అమృత సిద్ధి పొందిన మహర్షి తన యాయుర్దాయమును దనహస్తగతము చేసుకొనును గావున వెయ్యి సంవత్సరములు జీవించుటలో నాశ్చర్యము లేదు. అసలు జాతకము ప్రకారముగ నాయుర్దాయవిషయము చెప్పరాదన్నది ప్రాచీన జ్యోతిషాస్త్రకర్తల సిద్ధాంతము. ఆయుర్దాయము కేవలము నౌకజాతకునిజాతకముపైని మాత్రమే యాధారపడి యుండదు. భర్త యల్పాయుష్కుడైనను భార్యకు వైధవ్యయోగము లేకుండ సుమంగళియోగము ప్రబలముగా నున్నచో భర్త మృతి చెందక జీవించును. ఇదియేరీతి భార్య యల్పాయుష్కుడై యామెజాతకములో మరణయోగమున్నను భర్తజాతకములో సత్తి మారక పూర్వక వియోగ దుఃఖము లేకుండ సార్థాంగి జీవనయోగము బలీయముగనున్నచో భార్య జీవించి తీరును. ఒకవేళ భర్తజాతకములోఁ బూర్ణాయుర్దాయము పట్టియు భార్యజాతకములో వైధవ్యయోగము ప్రబలముగానున్నచో భర్త మరణించితిరును. ఇట్లే భార్యజాతకములోఁ బూర్ణాయుర్దాయమున్నను భర్తజాతకములోఁ గళత్రమారకయోగము ప్రబలముగనున్నచో భార్య చనిపోయి తీరును. ఇవి మామూలుగా జ్యోతిషాస్త్ర సిద్ధాంతములు. అసలు జ్యోతిషాస్త్రమే యీరీతినుండ వేదజ్యోతిష్యముగిరించి మాట్లాడుట మహర్షుల నాక్షేపించుట పొరపాటు కాఁగలదు. వ.గో.కృ.

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు పంచలముగణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

- (13) క॥ పరుణుడః మిత్రుడః యదితీః, కర మే మపరాధకలన గావించినచో
స్థిర మద్దానిని దయతోఁ, బరమార్జనఁ జేయుఁ దేము భక్తులముగదా: ॥ 295
- †(14) గీ॥ దీర్ఘమౌ తమిస్ర తిరముగ మిమ్ములఁ, దప్పకుండు నట్లు ధర్మదేవః
భయ విహీనమైన భవ్యదీప్తిని మేము, పొందఁగలము ముదము సందఁగలము ॥ 296
- (15) సీ॥ అదితి పుత్రుల దయ నందిన వారికి భూమ్యంతరిక్షముల్ పుష్టిఁ జేయు
నదితి పుత్రుల దయ నందిన వాఁ డెల్ల స్వర్గీయ జలములు చాలఁబొందు
నదితి పుత్రుల దయ నందిన వాఁ డెల్ల సధిక సమృద్ధి తా నందుచుండు
నదితి పుత్రుల దయ నందిన వాఁ డెల్ల జన్యమం దరులను నుండఁగల్గు
గీ॥ నుభయ లోకంబులను బొందు నుభయలోక, ములను మంగళకరములై మోద మొసఁగు
సకల సౌభాగ్య గరిమంబుఁ జాల సందుఁ, బుత్రపౌత్రులఁ బ్రీతితోఁ బొందుచుండు ॥ 297
- (16) చ॥ హితమతి మాయఁజేసి రతిహీనులఁ ద్రుంపఁగ దేవతోత్తముల్
సతతము దానిచే సకల శత్రు గణంబు నశించె నశ్వీ యే
వితము నతిక్రమించునటు భీకర మాయ నతిక్రమించి నే
నతిసుఖ మందుచుండనొకొ? యా యమరాధిపు నేవ లందుకన్ ॥ 298
- (17) గీ॥ జ్ఞాతి దారిద్ర్యమును సీపు ఖ్యాతిగల్గు, ధనుల ముందఱు దలఁపకు ధర్మబుద్ధిఁ
గరుణతో ధనము² నిచ్చిన వరుణ దేవః, పుత్ర పౌత్రులతో నిన్నుఁ బొగడఁగలము ॥ 299

† ఋగ్వేదము ద్వితీయ మండలము 27వ సూక్తములో మొత్తము 17 ఋక్కులుండఁగా నాంధ్రానువాదములో సీ సూక్తమున 16 ఋక్కులు మాత్రమే యున్నట్లు పొరపాటుగ వ్రాయఁబడినది. “దీర్ఘమౌ తమిస్ర” ఇత్యాది పద్యము 14వ ఋక్కున కనువాదముకాఁగా 13వ ఋక్కుగమునకే యనువాదమైనట్లును దరువాతి 297-298-299 సంఖ్యలుగల పద్యములు క్రమముగా 14-15-16 ఋగనువాదములై నట్లును బ్రమాదవశమున వ్రాయఁబడినది. (చూ-వ్రాతవ్రతి. 2వ సంపుటము. 323-325 పుటలు) 297-298-299 పద్యములు క్రమముగా 15-16-17 ఋక్కుల కనువాదములు. వ.గో.కృ.

1. “దీర్ఘమౌ తమిస్ర” అనుటచే సూర్యోదయాస్తమయకాలము సుమారు మూడు మాసముల పర్యంత ముండును. పిమ్మట రాత్రి వచ్చును. ఈ రాత్రి గాఢాంధకారముతో మూడు నెలల పర్యంత ముండును. చీకటి వరుసగా సుమారు సూరుదినములుండుటచే సీ దీర్ఘరాత్రులు తాము మున్నెన్నఁడును నెరుంగకుండుటచే భయపడిరి. యాగాదులుచేసి యెప్పుడు తెల్లవారునా యని దైవమును బ్రార్థించుచుండిరి. ఈ కార్యకలాపముచేఁ దమిస్రలు దీర్ఘము లని మంత్రమున వర్ణింపఁబడినవి. ఆర్యు లార్యావర్తము విడిచి ఉత్తరార్ధవ ఖండమును జేరిన పిదపఁ దమిస్రలు దీర్ఘములను ననుభవ మార్గులకుఁ గలిగినట్లు తోచుచున్నది.

(నే.వేం.న.శా.)

2. ఇక్కడ “భల” మింద్రగణమునకు మారు వ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—28

ఋషిః—కూర్మో గార్తమదో, గృత్సమదో వా*

దేవతా—వరుణః, 10—దుఃస్వప్న నాసీ

చందః—త్రిష్టుప్

(1) ఇదం కవేరాదిత్యస్య స్వరాజో విశ్వాని సావ్యభ్యస్తు మహా ।

అతి యో మన్దో¹ యజ్ఞాయ దేవః సుకీర్తిం భిక్షే వరుణస్య భూరేః ॥

277

(2) తవ ప్రతే సుభగానః స్యామ స్వాధ్యో వరుణ తుష్టువాంసః ।

ఉపాయస¹ ఉషసాం గోమతీనామగ్నయో న జరమాణా² అను ద్యూన్ ॥

278

(3) తవ స్యామ పురువీరస్య శర్మస్సురుశంసస్య వరుణ ప్రణేతః ।

యూయం నః పుత్రా³ అదితేరదభా అభి క్షమధ్వం యజ్ఞాయ దేవాః ॥

279

(4) ప్ర సీమాదిత్యో⁴ అన్యజద్ విధర్తాగ్ం ఋతం సిన్ధవో వరుణస్య యన్తి ।

న క్రామ్యన్తి న వి ముచన్త్యేతే నయో న వహ్తా రఘుయా పరిజ్ఞన్ ॥

280

* గృత్సమద ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము తెలుగు !వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటనోటు (కిరీవ, పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. ఉపాయనకఉషసాం, 2. జరమాణాఅను ద్యూన్, 3. పుత్రాఅదితేరదభా అభి, 4. ప్ర సీమాదిత్యోఅన్యజద్.

5. విధగ్ంతా, (వ్రా.ప్ర.)

(5) వి మ॑చ్ఛ॒థాయ॑ ర॒శనా॑మి॒వాగ¹ ఋ॒ధ్యామ॑ తే వరు॒ణ ఛా॑మృతస్య ।

మా త॑న్తు॒శ్చేది॑ వయ॒తో ధి॑యం మే॒ మా మా॑త్రా శా॒ర్త్తవ॑సః పు॒ర² ఋ॒తోః ॥

281

(6) అ॒ఖో సు॑ మృ॒క్ష వరు॑ణ భి॒యసం॑ మత్ స॒మాకృ॑తావోను మా గృ॒థాయ॑ ।

దా॒మేవ॑ వ॒త్సాద్ వి॑ ము॒ముగ్ధ్యం॑హో న॒హి త్వ॑దా॒రే ని॒మిష॑శ్చనే॒శే ॥

282

(7) మా నో॑ వ॒దైర్వరు॑ణ యే త³ ఇ॒ష్టావే॑నః కృ॒ణ్వన్తమ॑సుర⁴ ప్రీ॒ణన్తి॑ ।

మా జ్యోతి॑షః ప్రవ॒సథాని॑ గన్తు॒ వి మా మృ॑ధః శి॒శ్రథో॑ జీ॒వసే॑ నః ॥

283

(8) నమః॑ పు॒రా తే॑ వరు॒ణోత॑ నూన॒ముతా॑పరం తువి॒జాత॑ బ్ర॒వామ॑ ।

త్యే⁵ హి కం॑ ప॒ర్వతే॑ న శ్రి॒తాన్యప్ర॑చ్యుతాని దూ॒శభ॑ వ్ర॒తాని॑ ॥

284

(9) ప॒ర⁶ ఋ॒ణా సా॑వీర॒థ మత్కృ॑తాని మహం రా॒జన్మన్య॑కృతేన భో॒జమ్ ।

అ॒ప్యష్టా⁷ ఇ॒న్న భూ॑య॒సీరు॒షాస॑ ఆ నో జీ॒వాన్ వరు॑ణ తాను శాధి ॥

285

1. రశనామివాగః ఋధ్యామ, 2. పురఃఋతోః, 3. యే తస్ ఇష్టా, 4. కృణ్వన్తమసుర ప్రీణన్తి, 5. తే హి కం,

6. పరఃఋణా, 7. అప్యష్టా ఇన్న, 8. భూయసీరుషాస ఆ నో, (వ్రా.ప్ర.)

(10) యో మే రాజన్ యజ్ఞో వా సఖా వా స్వప్నే భయం భీరవే మహ్యమాహా ।

ప్రేనో వా యో దిష్పతి నో వృకో వా త్వం తస్మాద్ వరుణ పాహ్యస్మాన్ ॥

286

(11) మాహం మఘానో వరుణ ప్రియస్య భూరిదావ్న¹ ఆ విదం శూనమాపేః ।

మా రాయో రాజన్ త్స్వయమాదవ స్థాం బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

287

సూక్తము—28

ఋషి—కూర్మః(డో) గృత్సమదుః(డో) †

దేవత—వరుణుడు

(1) క॥ వరుణునికై యీ హవ్యము, వరుణుడె భూతముల నెల్ల వారక ద్రొక్కున్
వరుణుడు హర్షం బొసఁగును, వరుణునకున్ నుతులఁ జేయ వాంఛింతునుఁడీః ॥

300

(2) చ॥ వరుణుఁడః నిన్ నుతించెదను బంధుర శక్తిని నీడు నేవలన్
జరుపుచు భాగ్య శాలినయి చక్కఁగ వెల్లె దుషస్సు వచ్చుచోఁ
బరమ కృపా విశిష్టఁ డగు పావకు రీతి నుతించి దాని నే
సరమర లేక దీప్తి గని యందరిలో ఘనతన్ వహించెదన్ ॥

(3,4) సీ॥ జగముల రేఁడః నిన్ జగతిలో నుతయించి యావాస సౌఖ్యంబు నందుచుండుఁ
ద్వత్సఖ్యమును జేసి తప్పు లన్ని గతింప నాదిత్యులారః నే నలరుచుండు
వరుణుఁడాః నీవల్ల వలసిన వృష్టులు పల్మరు వుడమిపైఁ బడుచునుండుఁ
ద్వస్తమహిమంబుచేఁ దప్పక నదు తెల్ల నంచితంబుగఁ బ్రవహించుచుండుఁ

గీ॥ గాన నా పగలన్నియుఁ గదలనిమ్ము, వాహినులు¹ మరలకుండఁగ వరలనిమ్ముః

విహగ సంఘమువలె నన్ను వెడలనిమ్ము, వరుణుఁడాః నన్నుఁ జిరముగ బ్రతుకనిమ్ముః ॥ 302

1. భూరిదావ్నకవిదం. (వ్రా.వ్ర.)

† గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోట
(657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ. 1. ఇక్కడఁ బంచ లఘు గణ మింద్ర గణముగాఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

(5) గీ॥ దిట్ట మగు రజ్జువునువలెఁ దివిరి పాప, బంధనంబును భేదింపు వరుణ ! యిట్టి
వ్యయన కాలములన్ మేము వగను బొంద, కుండ నిష్టుల జరిపింపు కూర్మి మరల ॥ 303

(6) ఉ॥ చిన్నతనంబునుండి ననుఁ జెందిన పాపము రజ్జువున్వలెన్
దిన్నగఁ దెంపుమా వరుణ ! దిట్టవు నీవు గదయ్యఁ మా భయం
బెట్టులొ ద్రోలు దూరముగ నే జనుఁడైనను నిన్ను వీడి చే
వట్టునె యాధిపత్యమును బంధుర సత్యముఁ బోలి భూషణా! ॥ 304

(7) గీ॥ యాగ హర్తల నీ వెట్టి యాయుధముల, పాప పెట్టుచునున్నావో? వరుణ ! యట్టి
యాయుధంబుల మా పైకి ననుపకయ్యఁ, దుష్ట శత్రుల దూరము ద్రోలుమయ్యఁ ॥ 305

(8) క॥ గిరివలె నీ వౌ కర్మను, సురుచిరముగ నాశ్రయించి శోభిలు నీకై
కరము “నమః” శబ్దంబును, పెరవున నుడివెదను మూఁడు వేశలయందున్ ॥ 306

(9,10) సీ॥ పూర్వమందు వసించు పురుషుల ఋణమును శోధించుచుండుము శుభద వరుణ !
మేము చేయుచునున్న మిక్కిలి ఋణమును శోధించుచుండుము శుభద వరుణ !
యన్యార్జితంబగు సర్థంబు నేఁ బొందకుండునట్లులు చేయుచుండు వరుణ !
సుఖకరోషస్సులు శోభిల్లు నట్లులు కరుణతో నొనరించు పరమ వరుణ !
గీ॥ పెక్కుషస్సులలో నేను బెరుగుచుండి, బ్రదుకునట్లు లొనర్చుము వరుణ దేవ !
జ్ఞాతి తస్కర వృకరాజ జాతివలన, భయము లేకుండఁ జేయుము వరుణ ! నీవు ॥ 307

(11) గీ॥ జ్ఞాతిదారిద్ర్యమును నీవు ఖ్యాతి కలుఁగ, ధన్యుల ముందట నాతోడఁ దలఁపకయ్య !
కరుణతో ధనము నిచ్చిన వరుణ దేవ !, పుత్ర పౌత్రులతో నిన్నుఁ బొగడఁగలను ॥ 308

1. ఇక్కడ “భల” మింద్ర గణమునకు మారుగా సుషయు క్తమైనది. “ధనమిచ్చిన” యనిప్రయోగింపఁగల్గి యుండియు శ్రీనేమానివారు “భల”ముపయోగించుట విశేషము. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—29

ఋషిః—కూర్మో గార్తవ్యమదో, గృత్సమదో వా*

దేవతా—విశ్వేదేవాః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ధృత॑వ్రతా॑ ఆది॑త్యా ఇషి॑రా ఆరే॑ మత్ కర్త॑ రహ॒సూరి॑వాగః ।

శృణ్వ॑తో వో॑ పరు॒ణ మి॒త్ర దే॒వా భ॒ద్రస్య॑ వి॒ద్వాగ్ం॑² అ॒వసే॑ హ॒వే వః ॥

288

(2) యూ॒యం దే॒వాః ప్ర॑మతి॒ర్యాయ॑మో॒జో యూ॒యం ద్వే॑షాంసి సను॒తర్య॑యోత ।

అ॒భిక్ష॒త్రారో॑³ అ॒భి చ క్ష॑మధ్వమ॒ద్యా చ నో మృ॑శయతాప॒రం చ ॥

289

(3) కి॒మూ ను వః॑ కృణ॒వామా॑పరే॒ణ కిం స॑నేన వస॒వ⁴ ఆ॒ప్యేన॑ ।

యూ॒యం నో మి॒త్రావ॑రుణాదితే॒ చ స్వ॒ప్తిమి॒న్ద్రామరు॑తో దదాత ॥

290

(4) హ॒యే దే॒వా యూ॒యమి॒దాప॑యః స్థ॒తే మృ॑శత నాధ॒మానా॑య మ॒హ్యమ్ ।

మా వో ర॒థో మ॒ధ్వమ॑వాశృతే॒ భూన్మా॑ యుష్మావత్సా॒స్వపి॑షు శ్రమి॒ష్మ ॥

291

* గృత్సమద ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. ధృతవ్రతాఆదిత్యాఇషిరాఆరే, 2. విద్వాగ్ంఃఅవసే, 3. అభిక్షత్రారోః అభి, 4. వసవః ఆప్యేన,

5. మధ్వమమవాశృతే. (వ్రా.ప్ర.)

(5) ప్ర వ¹ ఏకో మిమయ భూర్భాగో యన్మా పితేవ కితవం శశాన ।

అరే పాశా² అరే అఘాని దేవా మా మాధి పుత్రే విమివ గ్రభీష్ట ॥

292

(6) అర్వాణో³ అద్యా భవతా యజత్రా⁴ ఆ వో హార్తి భయమానో వ్యయేయమ్ ।

త్రాధ్వం నో దేవా నిజురో వృకస్య త్రాధ్వం కర్తాదవపదో యజత్రాః ॥

293

(7) మాహం మఘోనో వరుణ ప్రియస్య భూరిదాప్నో⁵ ఆ విదం కూసమాపేః ।

మా రాయో రాజన్ త్పుయమాదవ స్థాం బృహద్ వదేమ విదధే సువీరాః ॥

294

సూక్తము—29

ఋషి—కూర్మదో గృత్సమదుదో †

దేవత—విశ్వేదేవుడు

(1) గీ॥ గుప్త ప్రసవిని గర్భంబు గూడ దూర, దేశమం దుంచునట్టులు దివ్యతేజః

యస్మదపరాధ శతిముల నవలఁ ద్రోలి, చిరము కాపాడుచుండుముః శీఘ్రగమనః ॥

309

గీ॥ మీ సుమంగళ కృత్యము మే మెరింగి, యుష్మ దవనంబుఁ గోరితి ముచిత రీతి

మిమ్ముఁ బిలుచుచున్నాము మిత్రః వరుణః, మమ్ముఁ గాపాడుఁ దీరలు నెమ్మి మీర ॥

310

(2) గీ॥ మీ బలంబును భక్తుల మిమ్ముఁ గూడఁ, దివిరి బాధించు వారిని దేవ గణమః

దూరమందుండువారిఁగాఁ దొడరిచేసి, కాలములయందు సుఖములఁ గలుఁగెందుః ॥

311

1. ప్ర వస ఏకో, 2. పాశాః అరేకాః అఘాని, 2. అర్వాణోఽపద్యా, 3. యజత్రాః ఆవో, 4. భూరిదాప్నోఽవిదం. (ప్రా.ప్ర.)

† గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుత్రనోట (857వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (3) గీ॥ ఇష్టదోః యష్టదోః గాని యెట్టి కార్య, సాధనంబును సరిపెట్టఁ జాలఁగలను
వను సమూహముః ప్రాప్తవ్య బహుళ కార్య, భంగి మీ కార్యసాధన వక్తిఁ గూర్తు ॥ 312
- గీ॥ సర్వ మిత్రుఁడః మిత్రుడాః సఖుఁడః వరుణః, మారుతమః 1యదితిః 2యంద్రుఁడాః మీరు మాకు
సర్వ మంగళములఁ జేసి సరసు లగుచు, మమ్ము రక్షింప రారేమి? నెమ్మితోడ ॥ 313
- (4) ఉ॥ బండుగు లొట మీ మ్మిప్పుడు ప్రార్థనఁ జేయుచు నుంటిఁగాన నో
బండుగులారః నా పయిన్ని2బర్వఁగ నిండు కృపా విశేషమున్
చిందులు ద్రొక్కు మీ రథము చేరుచునుండునుగాక నిష్టులన్
బొందక శ్రాంతి మీవలెను బోడిమి నుంచెద బంధు రాజితోన్ ॥ 314
- (5) ఉ॥ దేవగణంబః మీ నడుమ దేవతనై చరియించి పాపమున్
బోవగఁ జేసికోఁగలను బుత్రునికై పిత బుద్ధి జెప్పు న
క్లేవిధి నై న సూక్తులను నెంతయుఁ బ్రీతిని మాకుఁ జెప్పుచున్
వావిరి పాశ మూలమునఁ బాపము గొట్టుచునుండుఁ డెంతయేన్ ॥ 315
- గీ॥ శాబకముచెంత బక్షిని శక్తి గలుఁగు, వ్యాధుఁ డెట్టులు చంపునో! యట్లు మీరు
మమ్ము హింసింపకుండుఁడు! మాన్యులారః, మమ్ము బాధింపకుండుఁడు! మాన్యులారః ॥ 316
- (6) ఉ॥ భీతుఁడ నై న నా కడకు, బేర్మిని మీ రరుదెంచి యున్నచో
భ్యాతి దలిర్ప మిమ్ములను గాంచుచు వేడెద దుష్టసంఘమున్
స్థిత వృకంబులన్ మిగులఁ జెందుటకై యటు కాన నో మహా
పూత చరిత్రులారః ననుఁ బూర్ణ మనస్సునఁ గావరాదఁచే? ॥ 317
- (7) గీ॥ జ్ఞాతి దారిద్ర్యమును నీవు భ్యాతికలుఁగ, ధనుల ముందఱ నెప్పుడున్ దలఁపకయ్యః
కరుణతో 3ధనము నిచ్చిన వరుణః నేను, బుత్ర పౌత్రులతో నిన్ను బొగడఁగలను ॥ 318

1. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు పంచ లఘు గణము ప్రయుక్త మైనది. వ.గో.కృ. 2. నాపైని (ప్రా.ప్ర.పా.)
3. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు "భల"ము ప్రయుక్త మైనది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—30

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భారవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః, 6—ఇంద్రాస్సోమ, 8—(పూర్వాఽర్ధర్చస్య)

సరస్వతీ, 9—బృహస్పతిః; 11—మరుతః

చందః—త్రిష్టుప్, 11—జగతి

(1) ఋతం దేవాయ కృణ్వతే సవిత్ర ఇంద్రాయాహి ఘ్నే న రమన్త ఆపః ।

అసారహర్యాత్యక్తురపాం కియాత్యా ప్రథమః సర్గ ఆసామ్ ॥

295

(2) యో వృత్రాయ సి నమత్రాభిష్యత్ ప్ర తం జనిత్రీ విదుష ఉవాచ ।

వథో రదన్తిరను జోషమన్తై దివేదివే ధునాయో య స్త్యర్థమ్ ॥

296

(3) ఊర్ధ్వో హ్యస్తాదధ్యస్తరిక్షే కథా వృత్రాయ ప్ర పథం జభార ।

మిహం వసాన⁴ ఉప హీమదుద్రోత్ తిగ్మాయథో అజయచ్చత్రమిన్ద్రః ॥

297

(4) బృహస్పతే తప్తషాశ్నేవ విధ్య పృకద్వరసో⁵ అసురస్య వీరాన్ ।

యథా జఘన్త ధృవతా పురా చిదేవా జహి శత్రుమస్మాకమిన్ద్ర ॥

298

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ. పుట) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

1. సవిత్రకన్ద్రాయ. 2. రమన్తకాపః. 3. సర్గకాసామ్. 4. వసానకప. 5. అరసోకాసుర. (వ్రా.వ.)

(5) అవ ఊప దివో¹ అశ్మానముచ్చా యేన శత్రుం² మన్తసానో నిజూర్వాః ।

తోకస్య సాతౌ తనయస్య భూరేరస్మాగ్ం³ అర్ధం కృణుతాదిన్త్ర గోనామ్ ॥

299

(6) ప్ర హి శత్రుం వృహతో యం వసుతో రద్రస్య స్తో యజమానస్య చోదా ।

ఇన్ద్రాసోమా యువమస్మాగ్ం⁴ అవిష్టమస్మిన్ భయస్థే కృణుతము లోకమ్ ॥

300

(7) న మా తమన్న శ్రమనోత తన్త్రన్న వోచామ మా సునోతేతి సోమమ్ ।

యో మే పృతాద్ యో దదద్ యో నితోధాద్ యో మా సున్వన్తమువ గోభిరాయత్ ॥

301

(8) సరస్వతి త్వమస్మాగ్ం⁵ అవిడ్ధి మరుత్వతీ ధృవతీ జేషి శత్రూన్ ।

త్యం చిచ్ఛర్ధన్తం తవిషీయమాణమిన్ద్రో హ వై వృషభం శణ్ణికానామ్ ॥

302

(9) యో నః సనుత్య⁶ ఉత వా జిఘత్సు రభిరభ్యాయ తం తిగితేన విధ్య ।

బృహస్పత⁷ ఆయురైర్జేషి శత్రూన్ ద్రుహే రీషన్తం పరిధేహి రాజన్ ॥

303

1. దివోఽశ్మా (వా.ప్ర.), 2. శత్రుం (సా.మా.వా.ప్ర.), 3. భూరేరస్మా గ్ంఽఅర్ధం, 4. యువమస్మాగ్ంఽఅవిష్ట,

5. త్వమస్మాగ్ంఽఅవిడ్ధి, 6. సనుత్యఉత, 7. బృహస్పతఃఆయు రైర్జేషి. (వా.ప్ర.)

(10) అస్మాకేభిః సత్వభిః కూర్తౌర్వీర్యా కృధి యాని తే కర్తావని ।

శ్లోగమీవస్సనుదూపితాసో హత్వీ తేషామా భరా నో వసూని ॥

304

(11) తం వః శర్తం మారుతం కుమ్మయ్యుర్గిరోవ బ్రువే నమసా దైవ్యం జనమ్ ।

యథా రయిం సర్వవీరం సశామహా¹ అపత్యసాచం క్రుత్యం దివేదివే ॥

305

సూక్తము—30

ఋషి - గృత్సమదుడు †

దేవత—1 - 5 ఇంద్రుడు, 6 - సోముడు, ఇంద్రుడు, 7 - ఇంద్రుడు

8 - సరస్వతి, ఇంద్రుడు, 9 - బృహస్పతి, 10 - ఇంద్రుడు, 11 - మరుద్గణము

(1) క॥ ద్యుతిమంతం డరినాశకుః, డతివృష్టిదుడైన యింద్ర యాగంబునకై
తతవృష్టి కలుగుచున్ భువి, సతతము జల ముండుగాక! సకల జగమునన్ ॥

319

(2) గీ॥ వృత్రహనన నిమిత్తమై వృత్ర దైరి, కడితి యన్న ప్రదానంబు సమరజేసి
యమర నాభుని నుతియించె నతనికిసయి, నదులు పారుచునుండు నే యదటు లేక ॥

320

(3) చ॥ గగనమునందు సున్నతిని గాంచుచు పృత్రుడు వస్తు జాతమున్
మగటిమి గప్ప దేవ పతి మానక దానిని ద్రుంచి యుండెఁ బెన్
చగఁగొని మేఘ మండలము వాసపు చెంతకు వచ్చి యుండఁగాఁ
దగునటు వాడు గొట్టె నల దానిని వజ్రము చేతఁ బూనుచున్ ॥

321

1. సశామహాకలపత్య (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (457వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (4) ఉ॥ పూని వృకద్వలాసురుని పుత్రులఁ గొట్టితి వింద్రః వజ్రముం
బోని మహాయుధంబులను బూర్వము శత్రులఁ గొట్టునట్లుగా
హాసులఁ జేయుచారలను నత్యధికంబగు పీర్య సంపదన్
బూసుచుఁ ద్రుంచుమా! యిప్పుడు పూర్ణ జయంబును బొందఁబోవుమా! ॥ 322
- (5) చ॥ అమృతమువంటి పల్కులను నంబర వీధిని నిన్ను వేడఁగా
నమ మగు రాయివంటి దగు చక్కని వజ్రముఁ బూని చానితోఁ
గ్రమముగ శత్రుమండలిని గ్రందెడునట్టులు చేసి యుంటచే
నమరుఁడఁ మేము సంతతిని నందెదమయ్య! భవత్కృపావిధిన్ ॥ 323
- (6) క॥ మీకున్ యజమానులకుం, జీకాకుం బెట్టు శత్రుఁ జెండుచు నరులన్
దేకువునఁ గొట్టి మమ్ముం, జేకొనుఁదీ! యింద్ర! సోమ! చేయుఁ డభయమున్ ॥ 324
- (7) సీ॥ ఇంద్రుఁడా! నీ నేవ హెచ్చగు క్లేశ కారణము కాకుండంగఁ గ్రాలవలదె?
యింద్రుఁడా! నీ నేవ హెచ్చగు శ్రాంతి కారణము గాకుండంగఁ గ్రాలవలదె?
యింద్రుఁడా! నీ నేవ హెచ్చగు మాంద్య కారణము గాకుండంగఁ గ్రాలవలదె?
యింద్రుఁడా! నీ నేవ హెచ్చగు సోమకారణ మైనయట్టులు గ్రాలవలదె?
గీ॥ హరి! యభీష్టము దీర్చుము! యాగ కర్మ, జరుగునట్టు లొనర్చుము! చక్కనై న
గో సమూహముతో నీవు గూడుకొనుచు, నభిషవంబునకున్ ముందు నరుఁగఁదెమ్ము! ॥ 325
- (8) గీ॥ ఓ సరస్వతి! రక్షించి యొలి మమ్ము, మారుతముతోడఁ గూడుచు మరువకుండ
శత్రువులఁ జంపి మాకయి శాంతి నిమ్ము!, శండిక గణంబుఁ జంపుము శక్ర! నీవు ॥ 326
- (9) శా॥ నీ వంతర్హిత దేశగామి వగుచున్ నిత్యంబు మమ్ముం గడుం
జావన్ మోదెడు వారి నాయుధములన్ సంధించుచుం జేత వే
బోవం గొట్టుచు వై రులన్ దునుముచుం బూర్ణత్వముం బొంది సం
భావింపం దగు వజ్ర మెల్లెడలకుం బంపంగదే! యీశ్వరా! ॥ 327

- (10) ఉ॥ కూరులతోడఁ గూడుకొని కూరుఁడఁ తావక వీర కార్యముల్
నేరిమి మీరఁజేయుచును నెమ్మి వెలుంగుముః నీవు శత్రువున్
వీరముఁ జూపుచున్ మిగుల బింకము లాడుచు నున్నయట్టి యా
వీరులఁ జంపి తద్దనముఁ బేర్చిని మాకు నొసంగరాదఁటే : ॥ 328
- (11) గీ॥ దివ్యమారుతమా : భవద్దీప్తి కేను, స్తుతి నమస్కారశతముల నుతి నొనర్తు
దానిచే వీర యుతమును దనయయుతము, నైన ధన కీర్తులను నేను బూనఁగలను ॥ 329

సూక్తమ్—31

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—విశ్వేదేవాః

ఛందః—జగతీ; 7-త్రిష్టుప్

- (1) అస్మాకం మిత్రావరుణావతం రథమాదిత్యే రుదైర్వసుభిః సదాభువా ।
ప్ర యద్ వయో న పప్తస్వస్మనస్సరి శ్రవస్యవో హృషివన్తో వనర్షదః ॥ 306
- (2) అథ స్మా న¹ ఉదవతా సజోషసో రథం దేవాసో² అభి విక్షి వాజయుమ్ ।
యదాశవః పద్మాభిస్త్రితతో రజః పృథివ్యాః సానౌ జంభున వ్ర పాణిభిః ॥ 307

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. అథ స్మా నం ఉదవతా, 2. దేవాసోః అభి (వ్రా.ప్ర.)

(3) ఉ॒త స్య॑ న॒ ఇ॒న్దో॑ వి॒శ్వ॑చ॒క్షణి॑వః శ॒ర్ధేన॑ మారుతేన సు॒క్రతుః॑ ।

అను ను స్థాత్యవృకాభిరూతిభి రథం మహే ననయే వాజసాతయే ॥

308

(4) ఉ॒త స్య॑ దే॒వో భువ॑నస్య స॒క్షణి॑స్త్వష్టా గ్నా॒భిః స॒జోషా॑ జాజువద్ రథమ్ ।

ఇతా భగో బృహద్దివోత రోదసీ పూషా పుంధిరశ్వినావధా పతి ॥

309

(5) ఉ॒త త్యే॑ దే॒వీ సు॒భగే॑ మి॒థూదృ॑శోషాసానక్తా జగతామపీ॒జువా॑ ।

స్తుషే యద్ వాం పృథివి నవ్యసా వచః స్థాతుశ్చ వయత్రివయా² ఉపస్తరే ॥

310

(6) ఉ॒త వః॑ శంసముశి॒జామి॑వ శ్మ॒స్యహి॑ర్బుధ్నో³ఽఽజ ఏకపాదుత ।

త్రిత⁴ ముభుజైః సవితా చనో దధే యాం నపాదాభుహేమా ధియా శమి ॥

311

(7) ఏ॒తా వో॑ వ॒శ్మదృ॑తా యజ॒త్రా⁵ అతక్షన్నాయవో నవ్యనే సమ్ ।

శ్రవస్యవో వాజం చక్రానాః సప్తిర్న రథో⁶ అహ దీతిమశ్యాః ॥

312

1. ఉతస్యనఃఇన్దో, 2. వయత్రివయాఃఉపస్తరే, 3. శ్మస్యహిర్బుధ్నోఽఽజ, 4. త్రితఃముభుజైః, 5. యజత్రాః అతక్ష, 6. రథోఽహహ. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—31

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—విశ్వేదేవతలు

- (1) చ॥ వనగతమైన పక్షికులవారముకై వడి మా రథంబు తా,
బనివడి పోవు వే రయినపట్టును గూరిచి కాన రుద్రుడా!
ఘనుడగు రుద్రుతోడ మఱి గ్రాలు వసుప్రకరంబుతోడ నీ
వనుకొనినట్లు కావవఁటె : యా యరదంబును సర్వరీతులన్ ॥ 330
- (2) ఉ॥ అన్నము గోరి మా యరద మంతటఁ బోవుచునుండె దానికిం
దిన్నఁగఁ బూయఁగాఁబడిన తీరగు నశ్వగణంబు డెక్కలం
బిన్నగ మార్గమంత బహు భంగుల దాటుచు నెత్తు భూములన్
గ్రన్నన నల్లఁ గొట్టెదను గాంచరె ? మీరలు పండితోత్తముల్ : ॥ 331
- (3) చ॥ సకలముఁ జూచు దేవపతి సార మరుద్గుణపంక్తితోడ నా
ప్రకటిత కర్మలన్నియును బ్రాభవ మొప్పుగఁ జేయుచుండి పా
యక కడు దానమూలమున నన్న భనాదుల నందఁజేయు మా
మక రథ యోగ్య కర్మలకు మానుగ నిచ్చు జయంబు పేర్చితోన్ ॥ 332
- (4) గీ॥ దేవపత్నులతోఁ గూడి దివ్యకాంతి, సహితుడౌ త్వష్ట రోదసి చారు భగుడు
పూషదేవుఁ డిలాశ్వలు పూర్ణమతిని, యానము చలింపఁ జేయరే ? యమలమతిని ॥ 333
- (5) గీ॥ సుందర ద్యుతి సుభగము సుప్రసిద్ధ, మఖిల వస్తుప్రదిర్భియౌ నా యుషస్సు
రాత్రి రూపము నరదంబు రాణ మిగులఁ, గదలు నట్టులు చేయుతః సదయు లగుచు ॥ 334
- గీ॥ గగనదేవి: పుడమి: ఘను లగు మీ కిష్ట. నూత్న సూక్తితోడ నుతి నొనర్తు
స్థావరాన్నమంతఁ జక్కఁగఁ గలిగించి, యన్నములను మాకు నందనిండు : ॥ 335

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (6) క॥ సతతము దేవగణంబాః, స్తుతులను జేయుటకు నేను జూచుచు నుంటిన్
స్తుతికామనముం జేయుము: వితత యశః కలితులారా: వినుఁడీ: మీరల్ ॥ 336
- గీ॥ త్రితుఁ డహిర్బుధ్వు సవితలు దిట్ట యైన, యేకపాత్తు ఋభుజు వహీన బుద్ధి
శీఘ్రగామ్యగ్నిదేవుఁడున్ జెన్ను మిగుల, నుతులచేఁ బ్రీతులగుదురు నూత్నపక్కి ॥ 337
- (7) గీ॥ విశ్వదేవగణంబ: మీ వివిధ నుతులఁ, జేయు వానన గలదు నా చెంతనెపుడు
బలము నన్నంబుఁ గోరెడు భక్తగణము, స్తుతులఁ జేయును మీకు నస్తోకమతిని ॥ 338

సూక్తమ్—32

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—1 - ద్యావాపృథివీ; 2-3 ఇంద్రో స్వస్థా వా;

4 - 5 - రాకా; 6 - 7 - సిసీవాలీ; 8 - లింగోక్తాః

చందః—జగతీ; 6 - 8—అనుష్టుప్

- (1) అ॒స్య॑ మే॑ ద్యా॒వాపృ॑థి॒వీ॑ ఋ॒తాయ॑తో॒ భూత॑మవి॒త్రి వ॑చ॒సః సి॑షా॒సతః॑ ।

య॒యో॒రాయః॑ ప్ర॒తరం॑²తే॒ ఇ॒దం పు॒ర ఉ॑వస్తు॒తే వ॑సూ॒యర్వాం మ॒హోద॑ధే ॥

313

- (2) మా నో॑ గు॒హ్యో రి॒ష³ ఆ॒యోర॑హన్ ద॒భన్ మా న⁴ ఆ॒భ్యో రీ॒రధో॑ దు॒మ్య॒నాభ్య॑ ।

మా నో॑ వి యాః స॒ఖ్యా వి॒ద్ధి త॒స్య నః॑ సు॒మ్నాయ॑తా మన॒సా తత్ తే॒వమ॑హే ॥

314

* గృత్సమద ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. ద్యావాపృథివీః ఋతాయతో, 2. తేఽఇదంపురఃఉవస్తుతే. 3. రిషఃఆయోరహన్. 4. మా నః ఆభ్యో. (వ్రా.ప్ర.)

(3) అహేళతా మనసా శ్రుష్టిమా వహ దుహనాం దేనుం పివ్యషీమసశ్చతమ్ ।

పద్యాఖిరాశుం వచసా చ వాజినం త్వాం హినోమి పురుహూత విశ్వహః ॥

315

(4) రాకామహం సుహవాం సుప్తుతీ హువే శృణోతు నః సుభగా బోధతు త్మనా ।

సీవ్యత్వపః సూచ్యాచ్ఛిద్యమానయా దదాతు పీరం శతదాయముక్త్యమ్ ॥

316

(5) యాస్తే రాకే సుమతయః సుపేశసో యాభిర్దదాసి దాశుషే వమాని ।

తాభిర్నో¹ అద్య సుమనా ఉపాగహి నహస్రప్రోషం సుభగే రరాణా ॥

317

(6) సినీవారి పృథుష్టుకే యా దేవానామసి స్వసా ।

జుషస్వ హవ్యమాహుతం ప్రణాం దేవి దిదిధ్ధి నః ॥

318

(7) యా సుతాహుః స్వజ్గరిః సుషూమా బహుసూవరీ ।

తస్యై విశ్వత్యై హవిః సినీవాల్యై జుహోతన ॥

319

1. తాభిర్నో¹ అద్య సుమనా ఉపాగహి. (వ్రా.ప్ర.)

(8) యా గుంగూర్యా¹ సి¹నీ¹వా¹లీ యా రా¹కా యా సరస్వతీ¹ ।

ఇ¹న్ద్రా¹జీ¹మహ్వా¹ః¹ః¹తయే¹ వరుణా¹సిం¹ స్వస్తయే¹ ॥

320

సూక్తము—32

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—1-ద్యౌవా పృథువులు, 2, 3-ఇంద్రుడు లేక త్వష్టః, 4, 5-రాక

6, 7-సినివాలి 8-ఆరుగురు దేవతలు

(1) ఊ॥ రోదసి: నిన్ను, భీతముగ రూఢి నొనర్చిన వారి కెప్పుడున్
గాదనకుండ నాశ్రయము కమ్ము: విశేషము నీవు ప్రేమమై
సాదర మొప్ప నీయగల చక్కని యన్నము గోరి నిన్ను సం
వాదపురస్కర స్తుతుల వర్ణనఁ జేసెద నాలకింపుమా: ॥

339

(2,3) సీ॥ పగలు రాత్రియు మమ్ముఁ బరగు ప్ర సేనలు హింసింప లేవని యెరుగఁగలము:

కష్టదాయకమైన కఠినారి నేవకు వశులము కామని పలుకఁగలము:

బహుకాల సంప్రాప్త బంధుత మనలకు బెదఱకుండునటంచుఁ జెప్పఁగలము:

మా సుఖంబులఁ గోరి మా సఖ్యమును నీవు వీడకుండెదవని వేడఁగలము:

గీ॥ కాన నింద్రుడఁ సుఖమును గలుగఁ జేయు, నట్టిదియు దుగ్ధవతియును నతిదృఢాంగి

యైన ధేనువు మా కీయ నరుగఁదేర, నిన్ను సుతీయింపకుందుమె ? సన్నుతాంగ: ॥

340

1. ఇ¹న్ద్రా¹జీ¹మహ్వా¹ః¹ః¹తయే. (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

‡ 2. 3 ఋక్కులకు దేవత ఇంద్రుడుగాని త్వష్టగాని యగునని సంస్కృత మూలములలోఁ గలదు. వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము 337 పుట) నొక్క యింద్రుడే దేవతయని వ్రాయఁబడినను ఋషిదేవతల పట్టికగల 15b సంఖ్యగల సంపుటములో శ్రీ నేమానివారు “ఇంద్రుడు లేక త్వష్ట” అని దేవతను స్పష్టముగానే వ్రాసిరి. వ.గో.కృ.

- (4) చ॥ కరము నుతిప్రపంచమునఁ గ్రాలెడు రాకను నేను బిల్చుచో
నరమర లేక యామె శుభ మందుచుఁ బిల్చును నాలకించి మ
మృరయుచుఁ దీక్ష సూచికను నస్మదనంత కుకర్మ రాకులన్
స్థిరముగఁ గొట్టి పుత్రులను జేర్చుచునుండునుగాక! మా కిలన్ ॥ 341
- (5) క॥ రాకం గరము నుతించుచు, 1 భీకరముగ ధనముఁగోరి వేడెద నుతులన్
రాక! ప్రసన్న మనస్సున, నాకలిత కృపాభిరామపై రమ్మిటకున్ ॥ 342
- గీ॥ పరమసౌభాగ్యమతిరాక! భాసురాంగి!, వచ్చి మా కృత్యములనెల్ల మెచ్చి నీవు
పుష్టిపర్థనమును జేసి పూవుఁబోడి!, పెల్లుచుండుము! జగమున వివిధగతుల ॥ 343
- (6) గీ॥ ఓ సిసీవాలి! జన్మచే వాసిఁగాంచి, దేవతలకెల్ల భగినివై తేజరిల్లి
తీవు దత్తహవిస్సేవఁ దీర్చికొనుచు, మా యపత్యాభివృద్ధిని మరువకమ్మ! ॥ 344
- †(7) గీ॥ ఆ సిసీవాలి ప్రసవిత్రి యధికసుంద, రాంగుళి విశిష్ట శుభవాహ యథిలలోక
పాలినియుఁగాన సఖులార! పరమభక్తి, నామె కీయుఁడు! హవ్యము నాదరమున ॥ 345
- (8) గీ॥ ఎవతె గుంగు సిసీవాలి? యెవతె రాక?, యెవతె యానా సరస్వతి? యేపుగల్గ
నట్టి యింద్రాణి, వరుణాణి నాదరమున, నాశ్రయించెద సుఖమునకై దలంచి ॥ 346

1. వ్రాసెటముగ (తొ.పా.) యతిభంగము. వ.గో.కృ.

† ఇక్కడ వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము 339వ పుట) నీ 32వ సూక్తమున 7 ఋక్కులు మాత్రమే యున్నట్లును 345-346 పద్యములు రెండును 7వ ఋక్కున కనువాదములై నట్లును వ్రాయఁబడియున్నది. ఇది సరికాదు. ఈ సూక్తమున మొత్త మెనిమిది ఋక్కులు ఋగ్వేద మూలమునఁగలవు. 345వ పద్య మేడవ ఋక్కునకును 346వ పద్య మెనిమిదవఋక్కునకును సనువాదములు. వ.గో.కృ.

† సూక్తమ్—33

ఋషిః—హిరణ్యగర్భః

దేవతా—1-2 కుహూః, 3-4 అనుమతిః, 5-8 ధాతా.

చందః—త్రిష్టుప్; 5-గాయత్రీ; 3,4,7-అనుష్టుప్

(1) కుహూమహం సువృతం విదమనాపనమస్మిన్

యజ్ఞే సుహవా జోహవీమి ।

సా నో దదాతు శ్రవణం పితౄణాం

తస్యై తే దేవి హవిషా విధేమ ॥

321

(2) కుహూరేవానామమృతస్య పత్ని

హవ్యా నో ఆస్య హవిషః శృణోతు ।

సం దాతుషే కిరతు భూరి వామం

రాయస్సోషం యజమానే దదాతు ॥

322

(3) అను నోఽద్యానుమతిర్వజ్ఞం దేవేషు మన్యతామ్ ।

అగ్నిశ్చ హవ్యవాహనో భవతం దాతుషే మయః ॥

323

† ద్వితీయ మండలమందలి యీ శిశివ సూక్తమును గొందఱు పరిశిష్టసూక్తముగా భానింపఁగా మఱి కొందఱు “ఖిల సూక్తము”గా నెన్నిరి. వేరొక కొందఱు దీనిని వదికపాఠమనఁగా నింకఁ గొందఱు ప్రక్షిప్తమనిరి. ఇతర శాఖా గత సూక్తమును నపేక్షావశమున స్వశాఖలోనికిఁ బరిగ్రహించుచో దానిని “ఖిల సూక్త” మందురు. ఏకానేక మంత్రములు పరిగృహీలములగుచో నవి “ఖిల మంత్రము” లనఁబడును. (చూ. 192వ సూక్తము పుటనోటు, 646వ పుట.) వ.గో.కృ.

(4) అన్విదనుమతే త్వం మన్యానై శం చ నస్కృధి ।

క్రత్వే దజయ నో హిను ప్రణ ఆయాంషి తారిషత్ ॥

324

(5) ధాతా దధాతు నో రయిమీశానో జగతస్పతిః ।

స నః పూర్ణేన వాచనత్ ॥

325

(6) ధాతా దధాతు దాకుషే వసూని

ప్రజాకామాయ మీక్షుషే దురోమే ।

తస్మై దేవా అమృతాః సం

వ్యయన్తాం విశ్వే దేవాసో అదితిః సజోషాః ॥

326

(7) ధాతా దధాతు దాకుషే ప్రాచీం జీవాతుమక్షితామ్ ।

వయం దేవస్య ధీమహి సుమతిం వాజినీవతః ॥

327

(8) ధాతా ప్రజానాముత రాయ ఈశే

ధాతేదం విక్త్యం భువనం జజాన ।

ధాతా కృష్టిరనిమివాభివష్టే

ధాత్ర ఇద్దవ్యం పుత్రపజ్జహోత ॥

328

‡ సూక్తము—33

ఋషి—హిరణ్యగర్భుడు

దేవత—“కుహూ” నామకామృత సతి, అనునతి, ధాత.

- †(1) గీ॥ అమృతవల్లి కుహూ నామకామృతసతి, యజ్ఞ మంత్రాల వినిపించి వెలుగుఁగాతఁ
బిశ్రుదేవతల హవిస్సు పెలుచ నిచ్చి, గర్భగత హిరణ్యమ్మును గాచుఁగాతః ॥ 347
- †(2) గీ॥ హవ్యవాహను రూపాన హవిసు లెల్ల, శ్రుతుల వినుచు నమృతపత్ని శుభము లెన్గ
నల్ల యజమానునకుఁ గూర్చి యమలత్పప్తి, భూరిసంపద లిచ్చుతఁ బొలుపు మీర ॥ 348
- †(3) గీ॥ దేవతాతతి దివ్య యజ్ఞావళులను
ననుమతింపఁగ హవ్య వాహనుఁడు నగ్ని
దూతగాఁగ వెలుంగుచు దోషరహిత
మాన్య యజ్ఞ హవ్యాలను మంత్రములను
గొనుచుఁ బూత శక్తుల నెల్లఁ బొలుచుఁగాకః ॥ 349
- †(4) క॥ హృద్గత మౌ మాన్య సుకృతి, సద్గతిగతి కృధి యనంగ సమృతి సీయన్
ముద్గల దక్షత్వమ్ము బృ, హద్గనాయువు చెలంగ హాయి నొసఁగుతన్ ॥ 350
- †(5) క॥ ధాతయె సృష్టిని జేయును, ధాతయె సంపద లొసఁగును ధాతయె పెంచున్
ధాత జగత్పతిగఁబితగఁ, ద్రాతగ నిలుచుచుఁ బ్రహూర్జతన్ నెలకొన నొ ॥ 351
- †(6) మ॥ వసు రూపమ్ములఁ బొంది ధాత జన సంభారమ్ము భావించుచున్
ససి మీరంగను సర్వ మానవులఁ దా సంభావనం బొప్పఁగన్
బిన దేవావళి విశ్వ రూపమున సంప్రీతిన్ బ్రకాశించుచున్
బసఁ బూర్ణామృత వృష్టి చృద్ధి నదితి ప్లక్షమ్ము సిద్ధించుతన్ ॥ 352
- †(7) క॥ లోకమ్ముల ధాతయె తగఁ, బ్రాకట ప్రాగ్ధి గటమున రక్షించుచు సృ
ష్టికరణ మొనర్చుతఁ సుమ, తీకృతి జీవాతు దేవ ధీమహి వెలుఁగన్ ॥ 353
- †(8) క॥ ప్రజలను ధాతయె నిలుపును, ప్రజాపతియె సర్వ లోక భాసుర విశ్వ
ప్రజతతి ధనముల నిచ్చును, యజనీయ ఘృతము విధాత హవిసును నందున్ ॥ 354

‡ ద్వితీయ మండలమందలి యీ 33వ సూక్తమునకు సంబంధించిన విశేషములకై సంస్కృతముల సూక్తమున కిచ్చిన (784వ పుట) ఫుట్ నోట్ చూచునది. వ.గో.కృ.

† రచయిత:-వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

అనువాకః—4 సూక్తమ్—34

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః *

దేవతా—రుద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఆ తే పితర్మరుతాం సుమ్న మేతు మా నః సూర్యస్య సంద్యశో యుయోథాః ।

అభి నో వీరో¹ అర్వతి క్షమేత ప్ర జాయేమహి రుద్ర ప్రజాభిః

329

(2) త్వద తేభీ రుద్ర శంతమేభిః శతం హిమా² అశీయ భేషజేభిః ।

వ్యంస్మత్ ద్వేషో వితరం వ్యంహో వ్యమీవాశ్చాతయస్వా విహుచీః ॥

330

(3) శ్రేష్ఠో జాతస్య రుద్ర శ్రియాసి తవ స్తమ సవసాం వజ్రబాహో ।

పర్షి ణః పారమంహసః స్వస్తి విశ్వా³ అభీతీ రపసో యుయోధి ॥

331

(4) మా త్వా రుద్ర చక్రధామా నమోభిర్మా దుష్టతీ పృషథ మో సహాతీ ।

ఉన్నో వీరాగ్ం⁴ అర్పయ భేషజేభిర్హిష క్తమం త్వా భిషజాం శృణోమి ॥

332

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పువ్వునోటు (657వ. పుట) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

1. వీరో¹ అర్వతి, 2 హిమా² అశీయ, 3. విశ్వా³ అభీతీ, 4. వీరాగ్ం⁴ అర్పయ, (వ్రా.ప్ర.)

(6) హ॑వీ॒మ॒భి॒ర్హ॑వ॒తే॒ యో॑ హ॒వి॒ర్భి॒రవ॑ స్తో॒మే॒భీ॑ రు॒ద్రం॑ ది॒షీ॒య॑ ।

ఋ॒దూ॒దరః॑ సు॒హ॒వో॒ మా నో॑ అ॒న్యైః బ॒భ్రుః సు॒శ్రీ॒పో రీ॒రధ॑న్మనా॒యై ॥

333

(8) ఉ॒న్మా మ॑మ॒న్త వృ॒షభో॑ మ॒రుత్వాన్ త్వ॑క్షీ॒యసా॑ వ॒యసా॑ నా॒ధమా॑నమ్ ।

ఘృ॒ణీ॒వ¹ ఛా॒యామ॑ర॒పా ఆ॒శీయా॑స్ పి॒వా సే॑యం రు॒ద్రస్య॑ సు॒మ్నమ్ ॥

334

(7) క్వ॑స్య॒ తే రు॒ద్ర మ్మ॒ళయా॑కు॒ర్వస్తో॒ యో² అ॒ప్తి భే॑ష॒జో జలా॑షః ।

అ॒ప॒త॒తా ర॑ప॒సో దై॒వ్యస్యా॑భీ ను మా వృ॒షభ॑ చక్షి॒మీథాః ॥

335

(8) ప్ర॒ బ॒భ్రవే॑ వృ॒షభా॑య శ్వి॒తీచే॑ మ॒హో మ॒హీం సు॑ప్తతి॒మీర॑యామి ।

వ॒మ॒స్యా క॑ల్మ॒షీకి॑నం న॒మోభి॑ర్గృ॒ణీమ॑సి త్వే॒షం రు॒ద్రస్య॑ నామ్ ॥

336

(9) స్థి॑రే॒భిరం॑గైః పు॒రు॒రూప॑ ఉ॒గ్రో బ॒భ్రుః శు॒క్రేభిః॑ పి॒పి॒కే హి॑ర॒జ్యైః ।

ఈ॒శానా॑ద॒స్య భు॑వ॒స్య భూ॑రే॒ర్న వా⁴ ఉ॒ యోష॑ద్ రు॒ద్రాద॑సు॒ర్యమ్ ॥

337

1. ఘృణీవ ఛాయామరపాః ఆశీయావివాసేయం. 2. యో క అప్తి. 3. పురురూప ఉగ్రో. 4. వాఙ్మయోషాద్. (వ్రా.ప్ర.)

(10) అర్హన్ విభర్తి సాయకాని ధన్వార్హన్ నిష్కం యజతం విశ్వరూపమ్ ।

అర్హన్నిదం దయసే విశ్వమభ్యం న వా¹ ఓజీయో రుద్ర త్వదస్తి ॥

338

(11) స్తుహి క్రతం గర్తనదం యవానం మృగం న భీమముపహతుష్ట గ్రమ్ ।

మృళా జరిత్రే రుద్ర స్తవానో న్యం తే² అస్మన్ని వపస్తు సేనాః ॥

339

(12) కుమారశ్చిత్ పితరం వస్తమానం వ్రతి నానామ రుద్రోపయస్తమ్ ।

భూరేర్దాతారం సత్పతిం గృణీషే స్తుతస్త్వం భేషజా రాన్యస్మే ॥

340

(13) యా వో భేషజా మరుతః కుచీని యా శంతమా వృషణో యా మయోభు ।

యాని మసురవృణీతా పితా నస్తా శం చ యోశ్చ రుద్రస్య వశ్మి ॥

341

(14) పరి ణో హేతీ రుద్రస్య వృక్ష్యాః పరి త్వేషస్య దుర్మతిర్మహీ గాత్ ।

అవ స్థిరా మఘవద్యుప్తసుప్య మీధ్వస్తోకాయ తనయాయ మృశ ॥

342

(15) ఏ॒వా బ॒భ్రో వృ॒షభ॑ చే॒కితా॑న॒ యథా॑ దే॒వ న హృ॑ణీ॒షే న హం॑సి ।

హ॒వన॑శ్రు॒న్నో దు॒ద్రేహ॑ బో॒ధి బృ॒హద్ వదే॑మ విద॒ధే సు॒వీరాః ॥

349

అనువాకము—4 సూక్తము—34

ఋషి—గృత్సమదుఁడు†

దేవత—రుద్రుఁడు

- (1) గీ॥ ఓ మరుద్గణజనకుఁడా! యొనర నీవు, చేయు సుఖ మెల్ల మమ్ములఁ జెందుఁగాక;
సూర్య సందర్శనమునుండి సుంతయైన, మమ్ము దప్పింపకుండుమో! మాన్యరుద్ర! ॥ 355
- క॥ పీరు లగు మా సుపుత్రులఁ, జేరుచు మా శత్రువులను జక్కాడవలెన్
గూరిమి మాకున్ సంతతి, నేరువుతో నిత్రుగాక! నిజముగ రుద్రా! ॥ 356
- (2) గీ॥ మా కొసంగిన యోషధి మహిమవలన, శతపరిమితాబ్దములు నేను శక్తితోడ
బ్రతుకఁ గల్గుదు రుద్ర! మా పాపములను, వ్యాధిపుంజములను †నీవె యవలఁ గొట్టు! ॥ 357
- (3) క॥ సకలైశ్వర్య శ్రేష్ఠుఁడ, వకళంక విశుద్ధ దేవుఁడవుదువు రుద్రా!
యిఁకఁ బాపపరతీరము, నకుఁ జేర్చుము? నీవు నన్ను నయముగ వ్రజి! ॥ 358
- (4) క॥ అన్యాయ నమస్సులచే, నన్యాయ స్తుతులచేత నన్య దివిజులన్
ధన్యాత్ము లనుచు నెంచను, బుణ్యాత్ముఁడ! రుద్ర! నీవు పూనకు కినుకన్ ॥ 359
- క॥ సర్వభిషగ్గణములలో, సర్వ శ్రేష్ఠుండ వనుచుఁ జాటన వింటిన్
సర్వవిధౌషధి! రుద్రుఁడ! సర్వ సుతుల కెల్లఁ బుష్టిఁ జక్కఁగ నిమ్మా! ॥ 360
- (5) గీ॥ హవ్య సమ్మిళితాహ్వన మాలకించు, రుద్రదేవుని సుతిచేత రూఢి కెక్క
నవగతక్రోధునిగఁ జేతు నమరియుండి, సకల కాంక్షితముల వాఁడు సఖుల కొనఁగు! ॥ 361

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన షట్‌నోటు (657వ. పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. వెదలఁగొట్టు (వ్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగము, వ.గో.కృ.

గీ॥ కోమలోదకముం గల్గి కూర్మితోడ, శోభనాహ్వన మాలించి శోభగల్గి
రుద్రదేవుడు న న్మతిరూఢి కెక్క, హనన పృత్తికి నంపక యమరుగాకః ॥ 362

(6,7) సీ॥ మారుత యుతుడైన మా రుద్రదేవుడు దీప్తాన్నమున మమ్ము దృప్తి జేయుః
రౌద్రతప్తవ్యక్తి భద్ర ఛాయసువలె నతిసుఖంబుల మాకు నందనిచ్చుః
పాపకూన్యం దొచు బహురీతిఁ దనదైన పరిచర్యఁ జేయంగఁ బంపఁ గలుఁగుః
నఖిలకాంక్షితముల నలరుచుండెడినట్లు మా ప్రార్థనంబుల మరువకుండుః
గీ॥ భైషజాలంకృతం బైన వాని కరము. సర్వ జనులకు సుఖదమై చాల నొప్పి
పాపనాశకుడైన భూపాపసుండు, పరము మిమ్ముల రక్షించుఁగాకఁ బ్రీతి ॥ 363

(8) గీ॥ అర్జునుడు బ్రువవర్ణుఁ డనంత దాత, కాంతి యుక్తైన రుద్రుడు కరము నుతుల
యుక్తముగ నాలరింపఁగ నున్నయెడల, వాని సన్నుతిఁ జేయు మెంతేని భక్తః ॥ 364

(9) గీ॥ దృఢశరీరుడు బహురూపి దీప్తరక్త. భూషణుడు బ్రువవర్ణుడు పూర్ణభువన
భర్తయౌ రుద్రుఁ దీప్తవ్యుజలము నెల్ల, వేరుచేయక యుండుతః వేటకమీర ॥ 365

(10,11) సీ॥ అర్చనార్హుడు రుద్రుఁ డధిక ధనుర్బాణధారియై జగమునఁ దనియుచుండుః
సర్ప నార్హుడు రుద్రుఁ డఖిలరూపుం దొచు పూర్ణ నిష్కంబులఁ బొందియుండుః
సర్ప నార్హుడు రుద్రుఁ డఖిలజగంబులఁ గాపాడఁగలఁ డను ఘనతఁగాంచుః
సర్ప నార్హుడు రుద్రుఁ డందఱికంబుల దా బలనిస్సృతిని గల్గి చెలఁగుచుండుఁ :
గీ॥ గానఁ బ్రఖ్యాత యువకుడాః కదలివచ్చి, పశువువలె శత్రువులఁ జంపు భవ్యరుద్ర
సంస్తుతించినచో నీవు సరససుతుల, నతఁడు సౌఖ్యంబొసంగుచు నరులఁగొట్టుః ॥ 366

(12) క॥ జనకుం దాశీర్వాదం. బును జేసెడివేళ నుతుడు పూర్ణనమస్సున్
మనసారఁ జేయు విధమున, నొనరింతు నమస్సు నీకు నో రుద్రుండాః ॥ 367

క॥ ధనదాతః పాలకుఁడః నీ, వనయము సాధువుల కెల్ల నధిపతి వగుచున్
నిను నేవించిన వారికి, ఘన మగు నౌషధము నంతఁ గల్పింతువు సూః ॥ 368

(13) గీ॥ మాకు జనకుడైన మనువు పొందినదియు, సుఖకరంబు మణియు సుఖద మైన
నౌషధంబు మాకు నందింపరారెః యో, మారుతంబులారః, మాన్యులారః ॥ 369

- (14) ఉ॥ తావక హేతు లన్నియును దప్పక మమ్ముఁ బరిత్యజించుతన్;
దావక మైన దుష్టమతి తప్పక మమ్ముఁ బరిత్యజించుతన్;
నీవు కనద్దనుర్గణము నేర్పున దించుచు రుద్ర దేవుడా;
కావుము! పుత్రులన్ మములఁ గావుము! పౌత్రుల సౌఖ్య మిచ్చుచున్ ॥ 370
- (15) గీ॥ బ్రబ్రువర్ణుడు బహుదీప్త తనువు వాడు, సకల విషయంబులను మదిఁ జక్క నెరుగు
వాఁ డభీష్టము లిడువాడు భవ్యసుతులఁ, జెవులఁ బెట్టెడు రుద్రుడు చెలఁగుచుండె ॥ 371
- గీ॥ మా పయిం గోప మూనకు మాన్యరుద్ర! మమ్ము నశియింపఁ జేయకు మాన్యరుద్ర!
యట్టు లుండిన మే మెల్ల నమల యజ్ఞ, కర్మలం దెల్ల నిను వేడఁగలము సుమ్ము! ॥ 372

సూక్తమ్—35

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—మరుత్

ఛందః—జగతీ, 15—త్రిష్టుప్

- (1) ధా॒రా॒వరా మ॒రుతో॑ ధృ॒ష్టో॑జ॒సో మృ॒గా న భీ॒మా స్తవి॑షీ॒భిర॒ర్చనః॑ ।
అ॒గ్నో॒యో న శు॒భానా॑¹ ఋజీ॒షిణో॑ భృ॒మిం ధమ॑న్తో² అప॒ గా అవృ॑ణ్యత ॥ 344
- (2) ద్యా॒వో న స్తృ॑భి॒శ్చతయ॑స్త॒ ఖాది॑నో వ్య॒క్త్రీయా న ద్యు॑తయస్త॒ పృష్ట॑యః ।
రు॒ద్రో యద్ వో మ॒రుతో రుక్మ॑వక్ష॒సో వృ॑షా॒జవి పృ॑శ్నాః శుక్ర³ ఊ॒ధని ॥ 345

* గృత్సమద ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటోనోటు (657వ. పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. శుభానాః ఋజీషిణో, 2. ధమన్తోఽపగాఽవృణ్యత, 3. శుక్రః ఊధని. (వ్రా.ప్ర.)

(3) ఉత్తనే¹ అత్వాగ్ం² ఇవాజిమ నదస్య కర్ణైస్తురయన్త³ ఆకుభిః ।

హిరణ్యసిప్రా మరుతో దవిధ్వతః పృక్షం యథ పృషతీభిః సమన్యవః ॥

346

(4) పృక్షే తా విత్వా ఘవనా వవక్షిరే మిత్రాయ వా సదమా జీరదానవః ।

పృషదశ్వాసో⁴ అనవత్రధరాధన⁵ ఋజిప్యాసో న వయునేషు దూర్షదః ॥

347

(5) ఇన్ధన్వతిరేనుబీ రప్యదూధభిరధ్వన్మభిః పథిభిర్భాజదృష్టయః ।

ఆ హంసాసో న స్వసరాణి గన్తన మధోర్మదాయ మరుతః సమన్యవః ॥

348

(6) ఆ నో బ్రహ్మాణి మరుతః సమన్యవో నరాం న శంసః సవనాని గన్తన ।

అశ్వామివ వివ్యత ధేనుమూధని కర్తా దియం జరిత్రే వాజివేశసమ్ ॥

349

(7) తం నో దాత మరుతో వాజినం రథ⁶ ఆపానం బ్రహ్మ చితయద్ దివేదివే ।

ఇషం స్తోతృభ్యో వృజినేషు కారవే సనిం మేధామరిష్టం దుష్టరం సహః ॥

350

1. ఉత్తనేః అత్వాగ్ం. 2. అత్వాగ్ంః ఇవాజిమ. 3. కర్ణైస్తురయన్తః ఆకుభిః. 4. పృషదశ్వాసోః అనవ. 5. రాధసః ఋజి.

6. రథః ఆపానం. (వా.ప్ర.)

(8) యద్¹ యుజ్జతే¹ మరుతో¹ రుక్మవక్షసో¹ క్షాన్ రథే¹సు భగ² ఆ సుదానవః¹ ।

ధేనుర్న శిశ్వే¹ స్వసరే¹సు విన్యతే¹ జనాయ¹ రాతహవిషే¹ మహీమిషమ్¹ ॥

351

(9) యో నో¹ మరుతో¹ వ్యకతాతి¹ మర్యో¹ రిపుర్దధే¹ వనవో¹ రక్షతా¹ రిషః¹ ।

వర్తయత¹ తపుషా¹ చక్రియాభి¹ తమవ¹ రుద్రా³ అశసో¹ హస్తనా¹ వధః¹ ॥

352

(10) చిత్రం¹ తద్¹ వో¹ మరుతో¹ యామ¹ చేకితే¹ పృశ్నా¹ యదూధరప్యావయో¹ దుహః¹ ।

యద్¹ వా¹ నిదే¹ నవమానన్య¹ రుద్రియాత్రితం¹ జరాయ¹ జురతామదాభ్యాః¹ ॥

353

(11) తాన్¹ వో¹ మహో¹ మరుత⁴ ఏవయావ్నో¹ విష్ణోరేషన్య¹ ప్రభృథే¹ హవామహే¹ ।

హిరణ్యవర్ణాన్¹ కకుహాన్¹ యతస్రుచో¹ బ్రహ్మణ్యస్తః¹ శంస్యం¹ రాథ⁵ ఈమహే¹ ॥

354

(12) తే¹ దశగ్వాః¹ ప్రథమా¹ యజ్ఞమూహిరే¹ తే¹ నో¹ హిన్వంతాషసో¹ వ్యష్టిషు¹ ।

ఉషా¹ న రామీరరుతైరపోర్థతే¹ మహో¹ జ్యోతిషా¹ శుచతా¹ గో⁶ అర్హసా¹ ॥

355

1. యద్ యుజ్జతే, 2. భగస్ ఆ సుదానవః, 3. రుద్రా అశసో, 4. మరుత ఏవ, 5. రాధ కమహే, 6. గో అర్హసా. (వ్రా.వ్ర.)

(13) తే షోణీభరద్రుజేభిర్నాజ్ఞాభి¹ రుద్రా¹ ఋతస్య సదనేషు వావృదుః ।

నిమేఘమానా² అత్యేన పాజసా సుశ్చన్ద్రం³ వర్ణం దధిరే సుపేశసుమ్ ॥

356

(14) తాగ్³ ఇయానో మహి వరూథమూతయ⁴ ఉప ఘేదేనా నమసా గృణీమసి ।

త్రితో న యాన్ వంచ హోత్యోనభిష్టయ⁵ ఆవవ ర్దవరాం⁶ చక్రియావసే ॥

357

(15) యయా రద్రం పారయథాత్యంహో యయా నిదో ముంచథ వన్దితారమ్ ।

అర్వాచీ సా మరుతో యా⁷ వ ఊతిరో మ వాక్రేవ సుమత్తిర్జిగాతు ॥

358

సూక్తము—35

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—మరుద్గణము

- (1) సీ॥ అంబు ధారలచేత సంతరిక్షంబును నావృతంబుగఁజేయ నరుగువారు
తమ బలంబులచేతఁ దప్పక యన్యుల విజితులుగాఁజేయ వెడలువారు
హర్యక్షములఁబోలి యతిభయంకరు లౌచుఁ గల జగంబుల నెల్లఁ గప్పు వార
లగ్నిహోత్రునివలె నతిదీప్తి నందుచు జల పరిపూర్ణులై జరుగువారు
గీ॥ గమనకారి ఘనంబులు కలిఁగియున్న, బాధలం గొట్టి యటు నిటుఁ బంపి వాని
జలము పడునట్లు జేయంగఁ జాలువార, లౌ మరుత్తులు జగతిని నమరువారు ॥

373

1. రుద్రాఋతస్య. 2. నిమేఘమానాః అత్యేన. 3. తాగ్ ఇయానో. 4. మూతయః ఉప. 5. భిష్టయః ఆవ. 6. వరాజ్యక్రియా.

7. యా వ ఊతిరో (వ్రా.ప్ర.)

† గృత్సమద ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన
పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2,3) సీ॥ పెంపొంది యున్నట్టి పృశ్నిగర్భంబున ఘన రుద్రకరుణచేఁ గలుఁగువారు
 నక్షత్ర సమితిచే నభము వెల్గెడు నట్టు లాభరణాదుల నమరువారు
 శత్రు భక్షకులయి జలము కల్గించుచు విద్యుత్తువలెఁ జాల వెలయువారు
 ప్రథన తురంగంబు భాతి లోకంబును సిక్త మౌనట్టులు చేయువార
 గీ॥ లక్ష్మముల నెక్కి యంతట నరుగువారు, హేమ శివ్రములం గల్గి యిద్దమైన
 క్రోధమును బొంది చెట్లను గూల్చువార. లైన మారుతములు కడు నరుగుఁగాక: ॥ 374
- (4) గీ॥ సన్మరుద్గణంబు సఖుని బోలుచు హవ్యయుక్తనరునికొఱకు నుదకములను
 నన్ని వేళలందు సతిశయింపగఁ దాము, మోయుచుండ్రు శక్తి పూర్ణు లగుచు ॥ 375
- గీ॥ ఆ మరుత్తు లక్షయంబులై దాతలై, యన్నయతము లౌచు నమరియిండి
 యకుటిలముగ వెడలు నశ్వంబువలె, బథ, వాహిగణము ముందు పఱఁగుచుండు ॥ 376
- (5) ఉ॥ మారుత మెల్ల వేళల సమానపదంబున నాయుధాశులన్
 మీరుచునుండి హంసవలె మేలగు దీప్త జలంబుతోఁ గడున్
 మీరుచు విఘ్నముం దొఱఁగి మెచ్చెడు నట్టులు వచ్చుచుండుఁ దా
 సారము గల్గి సోమములఁ జక్కఁగఁ గ్రోలుటకై స్వయంబుగన్ ॥ 377
- (6) ఉ॥ వీరుల మధ్యకున్ వెడలు వేల్పుల రేని విధంబు మీర లో
 వీరవరేణ్యులార: కడు వేగము సోమము గ్రోల వచ్చుచున్
 సారవదశ్వసామ్యమును జక్కఁగ నొందిన ధేను సంతతిం
 దీరుగ వృద్ధిఁ జేసి బహు దీక్షల నన్నము మా కొనంగుడి: ॥ 378
- (7) ఉ॥ అన్న విశిష్ట పుత్రకుల నందఁగఁ జేసినయిష్ట మాకు నో
 యెన్నిక గన్న మారుతమ: యెంతయు మిమ్ము నుతించు వారికిం
 గ్రన్నన యుద్ధకాలములఁ గొళల మక్షయ వీర్య సంపదల్
 పన్నుగ నిచ్చుచున్ వివిధ బాధల నెట్టరె: మీరు వేడ్కమై ॥ 379
- (8) గీ॥ లలి మరుద్గణవక్షస్థలంబులందు, స్వర్ణమయ భూషణంబులు చాలఁగలవు
 మారుత మొనంగు దానము మానవులకు, సుఖకరంబని చెప్పట చోద్య మగును: ॥ 380

ఉ॥ ఎప్పుడు మారుతంబు కడు హెచ్చగు యానము నశ్వ పంక్తితో
నొప్పెడునట్లుఁ జేయుఁ గడు నోపిక నప్పుడె యొగ్య ధేనువుల్
దప్పక తర్ణకంబులకుఁ దద్దయుఁ బాల నొసంగురీతి మార్
చెప్పక హవ్య దాతలకుఁ జేర్చెద రన్నము సంతసంబునన్ ॥

381

(9) చ॥ వృకమువలెన్ మనుష్యులకు వేయి విధంబుల హింసఁజేయు నా
సకల కుశత్రు మండలి వశంబున నుంచకుఁ డస్మదాదులన్
బ్రకృతము వారు దిక్కులకుఁ బ్రాకకయుండెడునట్లు చేయుఁడో
సకల మరుద్గణంబ! మఱి చక్కని రుద్రులు వారిఁ గొట్టుతన్! ॥

382

(10) గీ॥ పృశ్నియాధన్యు నెలమిని బితుకు నపుడు, కూర్మి భక్తుల శత్రులఁ గొట్టునపుడు
త్రితుని వైరి సమాహంబుఁ ద్రెంచునపుడు, మారుతమ! నీ సుశక్తులు మరువఁగలమె? ॥ 383

(11) గీ॥ సకల పోమరసముఁ జక్కగ నమకూర్చి, మిమ్ముఁ బిలుతు నెపుడు నెమ్మిటోడ
సుక్కుఁ జేతఁ దాల్చి శుభమారుతమ! మాకు, ధరఁబ్రసిద్ధమైన ధనము నిమ్ము: ॥ 384

(12) గీ॥ ఆ దశగ్వ గణము యజ్ఞంబు వహించు, కల్యణాంత యెలమిఁ గర్మలన్ని
చెలఁగునట్లు భువిని జేయించు మాచేతఁ, గల్యకాల మఖిలకర్మకారి: ॥ 385

క॥ పరమోష స్సంతట, దన, గిరణంబులఁ బంపి మిగులఁ గృష్ణనిశల సు
స్థిరముగఁ గొట్టెడి విధమున, స్థిరముగ మారుతము గొట్టు! చీకటి నంతన్ ॥ 386

(13) గీ॥ ఊణి యను వీణ బంగారు శోభతోడ, వర్ధితంబయ్యె జల వాస వారిదమున
జలధరమునుండి బలమున జలముఁ దీసి, మారుతము² సకల లావణ్య మహిమ నందె ॥ 387

(14) గీ॥ మమ్ముఁ గాపాడుటకునయి మారుతమును, ధనము యాచించెదను నేను దగిన యటులఁ
ద్రుతుఁ డభీష్టంబు నొందంగఁ దివిరి చక్ర, మూలమునఁ బంచ హోతల లీలఁ గొట్టె ॥ 388

(15) గీ॥ ఆశ్రయించు వారి యతిశయ పాపముల్, గొట్టి శత్రువులను గొట్టరారె!
మీ యనుగ్రహంబు మే లగు ధేనువు, భంగిఁ గలుఁగుఁగాక! భవ్యులార! ॥ 389

1- జంపునపుడు (వ్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగము. 2. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు పంచ లము గణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—36

ఋషి:—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—అపాం నపాత్

చందః—త్రిష్టుప్

(1) ఉపేమన్మక్షి వాజయర్వచస్యాం చనో దధీత నాద్యో గిరో మే ।

అపాం నపాదాశుహేమా కువిత్ స సుపేకస్కరతి జోషిషద్ధి ॥

359

(2) ఇమం స్వన్మై హృదా ఆ సుతష్టం మంత్రం వోచేమ త్సవిదస్య వేదత్ ।

అపాం నపాదసుర్యస్య మహ్న విశ్వాన్యైస్యో భువనా జజాన ॥

360

(3) సమన్యా యన్త్యప యన్త్యన్యాః సమానమూర్వం సద్యః పృణన్తి ।

తమూ కుచిం కుచయో దీదివాంసమపాం నపాతం పరి తస్మరావః ॥

361

(4) తమస్మైరా యవతయో యువానం మర్మృజ్యమానాః పరియన్త్యావః ।

స కుత్రేభిః శిక్వభీ రేవదస్మై దీదాయానిధ్యో ఘృతనిర్దిగపు ॥

362

† గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు లన సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

1. హృదా ఆ. (వా.ప్ర.)

(5) అ॒న్మై తి॒స్రో¹ అ॒వ్యథా॒య నా॒రీ॒రే॒వాయ॑ దే॒వీర్ది॒శ॒వ్యన్న॑మ్ ।

కృ॒తా² ఇ॒వా॒ప హి॑ ప్ర॒స॒క్రే॒స్³ అ॒పు స పీ॒యా॒షం॑ ధ॒యతి॑ పూ॒ర్వసూ॑నామ్ ॥

363

(6) అ॒శ్వ॒స్యాత్ర॑ జని॒మా॒స్య చ॒ స్వర్త్య॑హో రి॒షః స॒ంపృ॑వః పా॒హి సూ॒రీన్ ।

అ॒మాసు॑ పూ॒ర్ణ ప॒రో⁴ అ॒ప్రమృ॑ష్యం నా॒రాత॑యో వి॒నశ॑న్నా॒నృతా॑ని ॥

364

(7) స్వ⁵ ఆ ద॒మే సు॒దు॒ఘా య॑స్య ధే॒నుః స్వ॒ధాం పీ॒పాయ॑ సు॒భవ॑న్న॒మత్తి॑ ।

సో⁶ అ॒పాం న॒పాదూ॑ర్జయ॒న్నప్స॑న్⁷ వ॒ర్వసు॑దే॒యాయ॑ విధ॒తే వి భా॑తి ॥

365

(8) యో⁷ అ॒ప్సావ్స కు॒చినా॑ దై॒వ్యేన॑⁸ ఋ॒తా॒వాజ॑స్ర ఉ॒ర్వియా॑ విభా॒తి ।

వ॒యా⁹ ఇ॒దన్యా॑ భు॒వనా॑న్య॒స్య ప్ర జా॑య॒న్తే వీ॒రుధ॑శ్చ ప్ర॒జాభిః॑ ॥

366

(9) అ॒పాం న॒పాదా॑ హ్య॒ష్టాదు॑ప॒ష్టం జిహ్మా॑నా॒మూర్థో॑ వి॒ద్యతం॑ వసా॒నః ।

తస్య॑ జ్యేష్ఠం మ॒హిమా॑నం ప॒హన్తి॑¹⁰ ర॒ణ్యవ॑క్షాః పరి॒యన్తి॑ య॒హీన్యః॑ ॥

367

1. తి॒స్రోఅ॒వ్య. 2. కృ॒తాఇ॒వా. 3. ప్ర॒స॒క్రే॒స్అ॒పు. 4. ప॒రోఅ॒ప్ర. 5. స్వ॒ఆ ద॒మే. 6. సోఅ॒పాం.

7. యోఅ॒ప్సావ్స. 8. దై॒వ్యేన॑ఋ॒తా॒వాజ॑స్రఉ॒ర్వియా, 9. వ॒యాఇ॒దన్యా. (వ్రా.ప్ర.)

- (10) హిరణ్యరూపః స హిరణ్యసందృగపాం సపాత్ సేదు హిరణ్యవర్ణః ।

హిరణ్యయాత్ పరి యోనేర్నివద్యా హిరణ్యదా దదత్యన్నమస్యై ॥

368

- (11) తదస్యాసీకముత చారు నామాపీచ్యం వర్ణతే నవ్తరపామ్ ।

యమిన్ద్రతే యవతయః సమితౌ హిరణ్యవర్ణం ఘృతమన్నమస్య ॥

369

- (12) అస్మై బహూనామవమాయ సఖ్యే యజ్ఞైర్విధేమ సమసా హవిర్భిః ।

సం సాను మార్క్తి దిధిషామి బిల్వైర్విధామన్వైః పరి వన్త¹ ఋగ్భిః ॥

370

- (13) స² ఈం వృషాజనాయత్ తాను గర్భం స² ఈం శుర్ధయతి తం రిహన్తి ।

సో³ అపాం సపాదసభిష్టాతవర్తా కన్యస్యేవేహ తన్వా వివేష ॥

371

- (14) అస్మిన్ పదే పరమే తస్థివాంసమధ్వస్మభిర్విశ్వహా దీదివాంసమ్ ।

అపో నస్త్రే¹ ఘృతమన్నం వహన్తిః స్వయమత్కైః పరి దీయన్తి యహ్విః ॥

372

(15) అయాంసమగ్నే సుక్తిలిం జనాయాయాంసము ఘమవద్భ్యః సువృక్తిమ్ ।

విశ్వం తద్ భద్రం యదవన్తి దేవా బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

379

సూక్తము 36

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—అపాన్నపాత్రు

(1) గీ॥ తగ నపాన్నపాత్రు తగిన యన్నంబును, దాన మిచ్చి సొగసు తప్ప కిడును;
నేను వాని సుతుల నిరతముఁ జేయుచు, నన్న మభిలషింతు నాదరమున ॥ 390

(2) గీ॥ మే మపాన్నపాత్రు మే లగు మంత్రాళిఁ, జిత్త పూర్వకముగఁ జేరఁ బిలుతు
మతఁడు భువనములను నతిశయ మహిమచేఁ, బుట్టఁ జేయుచుండెఁ బూజ్యుఁ డగుచు ॥ 391

(3) గీ॥ జలము జలముతోడఁ గలసి నదీరూప, మంది బాడబాగ్ని నతిశయింపఁ
జేయు శుద్ధ జలము చెలఁగు నపాన్నపా, దేవతాత్మఁ జుట్టి తేజరిల్లుఁ ॥ 392

(4) గీ॥ దర్పరహిత మౌచు ధర వెల్గు జలరాశి, యువక సామ్య మొంది యుచితరీతి
నా యపాన్నపాత్రు నంతట వేష్టించి, వెలుఁగుచుండె భువిని వివిధ గతుల ॥ 393

గీ॥ ఇంద్రసంబులు లేకుండ నిద్ధదేహ, ధారి యౌచు నపాన్నపా త్రమల ఘృతము
చందమున వెల్లి నీటిలోఁ జక్కనుండి, యన్న మెంతయుఁ బ్రీతితో నందఁ జేయు ॥ 394

(5) గీ॥ దుఃఖరహితుఁ డైన దొడ్డ యపాన్నపా, త్రునకు నన్నమీయఁ దుష్టిఁగొనుచు
దేవతా త్రయంబు తేజరిల్లెడు నట్టి, యన్న మొంది శక్తి నందు నతఁడు ॥ 395

గీ॥ ఇల సరస్వతి భారతి జలములందుఁ, బుట్టు వస్తువువలె సాగి పోవుచుండ్రుః
జలములం బుట్టు సోమము చారు రూపుఁ, దౌచుఁ గ్రోలు నపాన్నపా త్రనెడువాడు ॥ 396

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (6) చ॥ అమరు నపాన్నపాత్తు తగు నశ్వముఁ బుట్టఁగఁ జేసి భక్తులన్
క్రమముగఁ గాచు హింసకులఁ గరియఁ బెట్టు నసత్యవాది బృం
దములను జూడఁ బోఁడు ప్రథితంబుగ వారుల వర్తమానుడై
యమరఁగ హర్తులన్ దునిమి యన్ని విధంబులఁ గాచు నందఱిన్ ॥ 397
- (7) ఉ॥ ఎవ్వఁడు వారి మధ్యమున నేడైర నుండునో? ప్రీతి యుక్తుడై
యెవ్వని యాలు సౌఖ్యముగ నెంతయుఁ బాలు నొసంగుచుండునో?
యెవ్వఁడు హెచ్చు వీర్యమును నిచ్చి ధరన్ వెలుఁగొందువాఁడో? దా
నవ్విధ మౌ నపాన్నపతి నన్నము భక్షణఁ జేయు దాతయై ॥ 398
- (8) గీ॥ ఏకమూర్తి యగుచు నెంతయు వెలుఁగుచు, సత్యమూర్తి యగుచు శక్తి గనుచు
జలధి తేజముననె చెలువొందుచుండిన, భవ్యుడౌ నపాన్నపాత్తుఁ గనరె? ॥ 399
- గీ॥ భవ్యుడౌ నపాన్నపాత్తు సుశాఖలే, సర్వభూత సమితి సకల జగము
రమ్య పుష్ట ఫల విరాజిత మౌ నట్టి, చానివలనఁ బుట్టి వరలుచుండె ॥ 400
- (9) చ॥ 1 అమరెడపాన్నపాత్తు కడు సంబుద మధ్యను నూర్ధ్వ వర్తియై
క్రమముగ మించుఁ గప్పచును ఖస్థంబు నెక్కుచు నుండు వానిదౌ
నమితమహాత్తు లోకమున నంతటఁ గీర్తిదమై హిరణ్య రూ
పమగు నదీ స్వరూపమునఁ బారుచు నుండును జూడఁడి! జనుల్ ॥ 401
- (10) గీ॥ ఆ హిరణ్యరూపుఁ డా హిరణ్యాకృతి, యా యపాన్నపాత్తు మేయ మహిమ
నా హిరణ్యవర్ణుఁ డమలహవ్యదులకు, నతిహిరణ్య మిచ్చు నచటె నిలిచి ॥ 402
- (11) చ॥ అమరు నపాన్నపాత్తు తను వందముగా విలసిల్లు నామమున్
విమల మగున్ ధరిత్రి యతివృద్ధిని బొందును వారి సంహతి
క్రమము హిరణ్యగర్భకుని ఖస్థలియందు వెలుంగఁ జేయు నా
యమితహిరణ్య వర్ణమృత మన్నము వానికిఁ గూర్చి యెంతయున్ ॥ 403

(12) సీ॥ అమరులలో నెల్ల నమరు నపాన్నపా త్రనువాని మిత్రునిగను దలంతు
దాని శిశ్రూషల వలసినట్టులు నేసి యజ్ఞహవ్యాదుల నంద నిత్తు
వానిదేశము నెల్ల వలసిన విధమునఁ బొంకంబుగా సమలంకరింతుఁ
గొప్పంబులను నన్నకలనల వానికి భక్తిపూర్వకముగఁ బట్టుకొందు
గీ॥ మంత్రములచేత వానిని మరువకుందు, హవ్యములచేత వానికి నర్ప లిడుదు
బహు నమస్కారములచేత వానిఁ గొలుతు, స్తుతులచే వాని కెప్పుడు నుతు తొనర్తు ॥ 404

(13,14) సీ॥ వారి మధ్యంబును జేరి గర్భముఁ గూర్చి సుతరూపమున జల శోభనంది
జలమునఁ దాను నాస్వాదింపఁగాఁబడి యన్య శరీరము నధిగమించి
యుత్కృష్టతలముననుండి లోకంబును వెలుఁగొందఁజేసి తా వెలుఁగుచుండి
1తేజస్సుచే బాగఁ దేజరిల్లుచుఁ దాను బ్రతిదివసంబునఁ బ్రతిభ గాంచి
గీ॥ యా యపాన్నపా త్ర మేయనేచనరూప, ధర్మమందుచుండెఁ దనివి దీర
జలము వాని కన్నములఁ జాల ధరియించి, కడఁగి వానిఁ జుట్టఁగల్గుచుండె ॥ 405

(15) గీ॥ శోభనీయనివాస! యో సుందరాగ్ని !. పుత్ర లాభార్థమై నేను బూజ్యహిత క
రంబులగు స్తుతుల²చేతను డంబమీర, పిన్నుఁ గొనియాడుదున్నాను నియత భక్తి ॥ 406

గీ॥ పుత్రపౌత్రులతోఁ గూడి పుణ్యయజ్ఞ, కర్మలను జేయునట్టులు ఘనులు దేవ
గణము లన్నియుఁ గళ్యాణ కలన నొసఁగి, సంతసించురుగాక! మా సంస్తవముల ॥ 407

1. తేజస్సుచే బహు తేజరిల్లుచు (వ్రా.ప్ర.పా.)

2. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు పంచలఘుగణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—37

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః వశ్పాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఋతు దేవతా—1—ఇన్ద్రో మధుశ్చ, 2—మరుతో మాధవశ్చ 3—త్వష్టా శుక్రశ్చ,

4—అగ్నిః శుచిశ్చ, 5—ఇన్ద్రో నభశ్చ, 6—మిత్రా వరుణో నభస్యశ్చ

చందః—జగతి

(1) తుభ్యం హిన్వానో వసిష్ఠ గా¹ అపో కదుక్షన్ త్విమవిభిరద్రిభిర్నరః ।

పితేన్ద్ర స్వాహా ప్రహతం వషట్కృతం హోత్రాదా సోమం ప్రథమో య² ఈశిషే ॥

374

(2) యజ్ఞైః సంమిశ్లాః పృషతీభిర్పృషిభ్యామఘ్రాసో³ అంజిషప్రియా ఉత ।

ఆనద్యా బర్హిర్భరతస్య సూనవః పోత్రాదా సోమం పిబతా దివో నరః ॥

375

(3) అమేవ నః సుహవా⁴ ఆ హి గన్తన ని బర్హిషి నదతనా రణేష్టన ।

అతా మన్తస్య జాజుషాణో⁵ అన్తనప్రస్థరేవేభిర్దనిభిః సుమద్గణః ॥

376

(4) ఆ వక్షి దేవాగ్ం⁶ ఇహ విప్ర యక్షి చోశన్ హోతర్ని షదా యోనిషు త్రిషు ।

ప్రతి వీహి ప్రస్థితం సోమ్యం మధు పిబాగ్నిద్రాత్ తవ భాగస్య తృప్తుహి ॥

377

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. గా సఅపో, 2. య సఈశిషే, 3. భ్రాసో సఅంజిషప్రియా సఉత, 4. సుహవా సఆ, 5. జాజుషాణోసఅన్త, 6. దేవాగ్ం సఇహ (ప్రా.ప్ర.)

(5) ఏ॒ష స్య॑ తే॒ తన్వో॑ నృ॒ష్ణువర్ష॑నః స॒హ¹ ఓ॒జః ప్ర॒దివి॑ బ్రా॒హ్మోర్ద్ధి॑తః ।

తు॒భ్యం సు॒తో మ॒ఘవన్ తు॒భ్యమా॑భృత॒స్వమ॑స్య బ్రా॒హ్మణా॑దా తృ॒పత్ పి॒బ ॥

378

(6) జు॒షే²థాం య॒జ్ఞం బో॑ధ॒తం హ॑వస్య మే స॒త్తో హో॑తా నివి॒దః పూ॒ర్వా³ అ॒ను ।

అ॒బ్ధౌ రా॒జానా॑ నమ⁴ ఏ॒త్యా॑వృతం ప్ర॒శాస్త్రా॑దా పి॒బతం సో॒మ్యం మ॒ధు ॥

379

ఇతి

ద్వితీయోష్ఠకే సప్తమోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

సూక్తము—37

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత— 1 - ఇంద్రుఁడు. మధువు, 2 - మరుద్గణము, మాధవుఁడు. 3 - త్వష్ట, శక్రుఁడు,

4 - అగ్ని, శుచి, 5 - ఇంద్రుఁడు, నభస్సు, 6 - మిత్రా వరుణులు, నభస్యఁడు

- (1) *ఉ॥ నీకయి తీయఁగాఁబడిన నిర్మల సోమము నీరు కలుటన్
భాకర నేతృ మండలము ప్రస॒ర ఖండముతోడ దాని చీ
కాకును బొందకుండ సరిగా నొనరించిరి మేక వెండ్రుకల్
చేకొని పారవేసి రి॒తఁ జేరుము! నీవు మహేంద్ర! యిష్టికిన్ ॥

408

1. సహ ఓజః, 2. జుషేదాయజ్ఞం, 3. పూర్వ్యాం అను, 4. నమ ఏత్యా (ప్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (657వ పుట.)
పాఠ నగును. వ.గో.కృ.

* ఋగ్వేదము మూలము ద్వితీయమండలము 37వ సూక్తములోని 1వ ఋక్కునకు ననువాదముగా రఙించిన “నీకై
తీయఁగాఁబడిన” ఇత్యాది ఉత్పలమాలా పద్యమును శ్రీ నేమానివారు రచించి యీ పద్యమున “మేక వెండ్రుకల”ను వైతము పీకి

గీ॥ స్వాహా యను శబ్ద మూలానఁ బ్రహత మగుచు, దగు వషట్కృత సోమంబు ధన్యహోత
నగ్నితో విడిచెఁ గావున నద్ది నీవు, త్రావు మో యంద్రః సర్వేశః తనివితీర ॥ 409

అర్థాంతరము

†గీ॥ కిరణ రహితుఁడైన యరుణుండు ముద్దగా, నగ్ని రూపి యయ్యు నలరుచుండు
మేషగతుఁడు నొచు మేష మస్తగతము, నొందినట్లు వెలుగు నుచ్చ నొంది ॥ 410

(2) ఉ॥ యాగ సమేధమానులయి యాగములన్ ధరియించు వారలై
భోగ విలాసులై భరత పుత్రకులై రథ మెక్కి వచ్చి యా
యాగము ముం దమర్పణిడి యత్యధికంబుగ పెల్లు దర్శలన్
రాగమునన్ మరుద్గణములారః వసింపుఁడు! సోమ మానఁగన్ ॥ 411

(3) గీ॥ సుహవులార! మా సునుందరసదనము, జేరి కుశలపైనిఁ గూరుచుండు,
డటులె త్వష్టదేవ యమరవత్సులఁ గూడి, యన్న మారగింప నరిగిరండు: ॥ 412

(4) మ॥ అనలా! నీవు సమస్తదేవతల నాహ్వానించుచున్ వారికై
ఘనయజ్ఞంబులఁజేసి హవ్య వితతిం గాంక్షించి స్థానత్రయం
బునఁ బ్రీతిన్ వసియించుచున్ మధువు సంపూర్ణంబుగా నానుచున్
గను మగ్నిద్రుని చెంత సోమరసమున్ గళ్యాణ రూపుండవై ॥ 413

పారవేసి యా మేక మాంసమును నిష్టితో నింద్రునకు నై వేద్యముగ బెట్టినట్లు వ్రాసిరి. ఈ భావము నే భాష్యము ననుసరించి శ్రీ నేమానివారు వెల్లడించిరో తెలియదు. సాయనాచార్యులు నైతముఁ దమ భాష్యమున నీ భావమును వెల్లడింపలేదు. ఏది యేమైనను శ్రీ నేమానివారిచ్చిన యర్థము సరికాదు. ఇంద్రునకు సోమము నిడుట యెట్లున్నను మేషపరముగ నీ ఋక్కునకున్న యర్థమే వేరు. ఇక్కడి మేషము భూతలమునఁగల చతుష్పాద జంతువులలోని మేషము కాదు. ఆకాశ వీధిలోని మేషాది ద్వాదశరాశులలో గల మేషరాశి పరిగృహీతమగును. ఈ దృష్టితో సర్థాంతరముగ నే రచించిన 410వ పద్యము గ్రహింపవలయును. ఇందు దేవతా విషయకముగా సూర్యేంద్రుల కభిన్నత్వము కలదు. కిరణములు కాంతి గతములు కాని సూర్యభింబ గతములు కావు. ఇది ప్రాచీనాధునిక విజ్ఞాన సమ్మతము. వ.గో.కృ.

1. ఇంద్రగణమునకు మారుగా “భల” మిక్కడఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

† రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాల కృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

(5) గీ॥ సోమముం గ్రోలుటంజేసి నీమ మలర, శత్రు జాలము నెల్లను జంపి యట్టి
దానిచేఁ దృప్తి నొందుచుఁ దగిన ఋత్వి, జాళి ముందట సోమము గ్రోలు మింద్రః ॥ 414

(6) శా॥ ఓ మిత్రా! వరుణా! మదీయ సవనం బోహో! యనం జాటరే!
సాముల్! మేము వచించు సంస్తవములం జక్కం జెవిం బెట్టరే!
యేమీ! చూచెద రేల నన్నమును? మీ రెంతైన నాసక్తితో
సోమంబుం జవిఁజూచి తృప్తిఁ గనరే! శోభాయమానాత్మలై ॥ 415

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుత్తిముక్తాయమాన భగవత్పదారాధక
నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
ద్వితీయాష్టకమున సప్తమాధ్యాయము
సమాప్తము

సమూల శ్రీ మదేంద్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహిత

ద్వితీయః మండలమ్

ద్వితీయోఽష్టకః—అష్టమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—38

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఋతుదేవతా—1—4—ద్రవిణోదా ఋతవశ్చ, 5—అశ్వినో

ఋతవశ్చ, 6—అగ్నిః ఋతుశ్చ

ఛందః—జగతీ

(1) మ॒ష్టస్వ॑ హో॒త్రాద॑ను॒ జోష॑మ॒ష్టసో॑ య॒ధ్వర్య॑దః॒ స పూ॒ర్ణాం వ॒ష్టాసి॑చ॒మ్ ।

తస్మా॑¹ ఏ॒తం భ॑రత తద్వ॒సో ద॒దిర్హో॑త్రాత్సోమం ద్రవి॒ణోదః॑ పి॒బ² ఋ॒తుభిః॑ ॥

380

(2) య॒ము పూ॒ర్వమ॑హ॒వే త॒మిదం॑ హ॒వే సే॒దు హ॒వ్యో ద॒దిర్హో॑ నామ॒ పత్య॑తే ।

అ॒ధ్వర్య॑భిః ప్ర॒స్థితం॑ సో॒మ్యం మ॒దు పో॑త్రాత్ సోమం ద్రవి॒ణోదః॑ పి॒బ ఋ॒తుభిః॑ ॥

381

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ. పుట) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

1. తస్మా ఏ॒తం, 2. పి॒బ ఋ॒తుభిః (వ్రా.వ్ర.)

- (3) మేద్యస్త తే వహ్నయో యేభిరీయసే కరిషణ్యన్ వీశయస్వా వనస్పతే ।

అయూయా ధృష్టో అభిగూర్త్యా త్వం నేష్ట్రాత్ సోమం ద్రవిణోదః 1పిబ ఋతుభిః ॥

382

- (4) అపార్దోత్రాదుత పోత్రాదమత్తోత నేష్ట్రాదజషత ప్రయో హితమ్ ।

తురీయం సాత్రమమృక్తమమర్త్యం ద్రవిణోదాః పిబతు ద్రావిణోదసః ॥

383

- (5) అర్వాంచమద్య యయ్యం నృవాహణం 2రథం యుంజాథామిహ వాం విమోచనమ్ ।

ప్రృక్తం హవీంషి మధునా హి కం గతమథా సోమం పిబతం వాజినీవసూ ॥

384

- (6) జోష్యగ్నే సమిధం జోష్యాహుతిం జోషి బ్రహ్మ జన్యం జోషి సుప్తతిమ్ ।

విశ్వేభిర్విశ్వాగ్ం 3 ఋతునా వసో మహా 4 ఉశన్ దేవాగ్ం ఉశతః పాయయా హవిః ॥

385

1. పిబఋతుభిః, (వ్రా.ప్ర.) 2. రథం, (వ్రా.ప్ర.సా.మా.) 3. విశ్వాగ్ంఋతునా, 4. మహా ఉశన్

దేవాగ్ం ఉశతః (వ్రా.ప్ర.)

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ద్వితీయ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—అష్టమాధ్యాయము

సూక్తము—38

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

* దేవత—1-4 ద్రవిణోదో దేవత, 5-అశ్వీ ద్వయము, 6-అగ్ని

- (1) క॥ ద్రవిణోదుఁడః యన్నమునన్, స్తవమునఁ బ్రీతుండ వగుము, సరసాధ్వర్యుల్:
ద్రవిణోదుఁడు పూర్ణాహుతి, నవితథముగఁ గోరుచుండె నందింపరొకో! ॥ 416
- క॥ ద్రవిణోదుఁడు పలదుం డగుఁ, బ్రవిమల సోమంబు నిండు వానికి మీరల్
ద్రవిణోదుఁడః యజ్ఞంబున, నవసోమ రసంబు నాని నయముగఁ జనుమీ! ॥ 417
- (2) ఉ॥ ఆ సమయంబునం దెవని నంచిత భక్తిని బిల్చియుంటినో:
యీ సమయంబునం దతనినే యతిభక్తిని బిల్చుచుంటి వాఁ
డే సమయంబునందయిన నెంతయు దాత సమస్త నేతయై
దోసము లేని పిల్చునకుఁ దుష్టఁడె యో ద్రవిణోదుఁ డెప్పుడున్ ॥ 418
- (3) క॥ నీ వెక్కి తిరుగు వానికి, నీ వొనరింపుము సుపుష్టి నిత్యము దేవా:
చేవగల యో వనస్పతిః, నీ వొనరింపకుము : హింస నిశ్చయ మదియే! ॥ 419
- గీ॥ ఘనవనస్పతీః ధర్షణకారిః నీవు, నేష్టయజ్ఞంబునకు వచ్చి నిశ్చయముగ
ఋత్విజులతోడఁ గూడుచు ఋద్ధసోమ, రసముఁ బానము, జేయుము : రాజుమాట్టి ॥ 420

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ. * ఆంధ్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము 359వ పుట.) నీ 38వ. సూక్తమునకు దేవతలుగా ద్రవిణోదో దేవతాది దేవతలు వ్రాయఁబడియున్నది. కాని ఋషి దేవతల పట్టికగల 15b సంఖ్యగల సంపుటములో శ్రీ నేమానివారీ సూక్తమునకు “ఋతువులు” దేవతగా స్వయముగా వ్రాసిరి. ఈ సూక్తానువాద పద్యములలో ఋతు దేవత ప్రసక్తిలేదు. వ.గో.కృ.

- (4) సీ॥ హోతృ యజ్ఞమునందుఁ బూత సోమ రసంబు త్రాగినయట్టి యా ధన్యుఁ డెవఁడో!
 పోతృ యజ్ఞమునందు పూత సోమరసంబుఁ జవిఁ జూచునట్టి యా సరసుఁ డెవఁడో!
 నేష్టృ యజ్ఞమునందు నెఱ దాత లిచ్చిన యన్నంబుఁ దినిన యా యధికుఁ డెవఁడో!
 యజమానులకు నెల్ల సధిక హేమము నిచ్చు దాతగా వెల్గు విఖ్యాతుఁ డెవఁడో!
 గీ॥ యట్టి ద్రవిణోదుఁ డెంతయు నధికులై న, మానవులచేత శోధితం బై న యట్టి
 మృత్యువారక మౌచుఁ దా మెఱయు నట్టి, నాలుగవ సోమ పాత్రను గ్రోలుఁగాక! ॥ 421
- (5) క॥ ఏ రథము వాహనంబయి, చేరిచె మీము, సదనమునకు తేమశ్రీతో
 నారథము నెక్కి- యశ్వులు!, చేరుఁడు! మా యజ్ఞకర్మ చెంతకు మీరల్! ॥ 422
- క॥ హవ్యం బాస్వాదింపుఁడు!, భవ్యాశ్వద్వయమ! మీరు భాసుర మగు నీ
 హవ్యాది యుక్త సోమము!, దివ్యంబుగఁ గ్రోల రారె! దివిజులు మెచ్చన్ ॥ 423
- (6) క॥ తుష్టఁడవు నీవు సమిధలఁ, దుష్టఁడవై వెలుఁగు నట్టి దొరవుగదా! నీ
 కిష్ట మగు నుతులచేతం, దుష్టఁడ వగుమయ్య! యగ్ని! తూర్జం బెపుడున్ ॥ 424
- క॥ సకలావాసప్రదుఁడా!, యకలుష హవ్యాభిలాషి వగుచుననల! పా
 యక దేవ గణముతోడన్, సకలం బగు సోమరసము సారముఁ గొనుమా! ॥ 425

సూక్తమ్—39

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—సవితా

ఛందః—త్రిషుప్

- (1) ఉదు॑ ష్య దే॒వః స॒వితా॑ స॒వాయ॑ శశ్వ॑త్త॒మం తద॑పా॒ వహ్ని॑రస్థాత్ ।

సూ॒నం దే॒వేభ్యో॑ వి హి ధాతి రత్న॑మథాభజద్ వీతిహో॑త్రం స్త॒ష్టౌ ॥

386

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

(2) విశ్వస్య హి క్రుష్టయే దేవ¹ః ఊర్ధ్వః ప్ర బాహవా పృథుపాణిః సిసర్తి ।

ఆపశ్చిదస్య వ్రత² ఆ నిమగ్రా ఆయం చిద్ వాతో రమ తేవరిజ్మన్ ॥

387

(3) ఆశుభిష్టద్యాన్ వి ముచాతి నూనమరీరమదతమానం చిదేతోః ।

అహ్యాహూణాం చిన్మయాగ్ం³ అవిష్యామను వ్రతం సవితుర్వ్యోక్యాగాత్ ॥

388

(4) పునః సమవ్యద్ నితతం వయన్తీ మధ్యా కర్తౌర్వృధాచ్చక్మ ధీరః ।

ఉత్ సంహ⁴యాస్థాద్ వ్యగ్రతూగ్ం రదర్ధరమతిః సవితా దేవ⁵ ఆ గాత్ ॥

389

(5) నానాకాంసి దుర్యో విశ్వమాయుర్వి తిష్ఠతే వ్రథవః శోకో⁶ అగ్నేః ।

జ్యేష్ఠం మాతా సూనవే భాగ⁷మాధా దన్వస్య కేతమిషితం సవిత్రా ॥

390

(6) సమాసివర్తి విష్ఠితో జిగీషుర్విశ్వేషాం కామశ్చరతామమాభూత్ ।

శక్వాగ్ం⁸ అపో వికృతం హిత్వాగ్దాదను వ్రతం సవితురైవ్యస్య ॥

391

1. దేవాః ఊర్ధ్వః, 2. వ్రతః ఆ నిమగ్రప్రాసాయం, 3. చిన్మయాగ్ంః స అవిష్యామను, 4. సంహయాస్థాద్, 5. దేవః ఆ, 6. శోకోః స అగ్నేః, 7. భాగా మాధా, 8. శక్వాగ్ంః అపో. (ప్రా.ప్ర.)

(7) త్వయా హితమప్యమపు భాగం ధన్వాన్వా మృగయసో వి తస్యః ।

వనాని విభ్యో నకిరస్య తాని వ్రతా దేవస్య సవితుర్మిన్నన్తి ॥

392

(8) యాద్రాధ్యం వరుణో యోనిమప్యమనిశితం నిమిష జర్పురాణః ।

విశ్వో మర్తాణ్ణో వ్రజమా పశుర్గాత్ స్థో జన్మాని సవితా వ్యాకః ॥

393

(9) న యస్యేన్తో⁹ వరుణో న మిత్రో వ్రతమర్మమా న మినన్తి రుద్రః ।

నారాయ స్తమిదం స్వస్తి హువే దేవం సవితారం నమోభిః ॥

394

(10) భగం ధియం వాజయన్తః పురంధి¹ నరాశంసో గ్నాస్పతిర్నో² అవ్యాః ।

ఆయే వామస్య సంగధే రయాణాం ప్రియా దేవస్య సవితుః స్యామ ॥

395

(11) అన్మభ్యం తద్ దివో³ అధ్యః పృథివ్యాస్త్వయా దత్తం కామ్యం రాధ⁴ ఆగాత్ ।

శం యత్ స్తోతృభ్యో⁵ ఆపయే భవాత్పురుశంసాయ సవితర్చరిత్రే ॥

396

1. పురంధి నరాశంసో, 2. గ్నాస్పతిర్నో అవ్యాః, 3. దివో అధ్యః, 4. రాధ ఆగాత్,

స్తోతృభ్యో ఆపయే (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—39

ఋషి--గృత్సమదుడు †

దేవత--సవిత

- (1) చ॥ ద్యుతి గలవాడు లోకములఁ దోరముగా వహించువాడు తాఁ
బ్రతిదినమందుఁ బుట్టుచును బ్రార్థన లందెడువాడు భక్త సం
తతికి మహార్థ రత్నముల దాన మొసంగెడుసూర్యుఁ డెప్పు న
స్మృతి గలవారి కెల్లఁ గడు మంగళముం గలిగించుఁగావుతన్ : ॥ 426
- (2) చ॥ సవిత విశాల హస్తములఁ జక్కఁగఁ గలుచు లోకపుష్టికై
దవిలి జనించుచుండఁగదః తప్పక బాహువు లెల్లఁ జూపుచున్
వివిధము లైన కర్మలకు విస్తృత వారులఁ బుట్టఁ జేయుచున్
బ్రవిమల వాయు వెల్లెడలఁ బారెడునట్లు తొనర్చుచుండుతన్ : ॥ 427
- (3) చ॥ సవితృడు పోవుచున్ గగన చారు పథంబున శీఘ్రగాములన్
జవయుత రశ్మిలన్ విడువఁ జయ్యన భూతము లన్ని మార్గముల్
దవులక విశ్రమించుఁ దమ దారులఁ బట్టక యుండ్రు లోకు లా
సవితృ సుకర్మ లన్నియును సాగిన వెంటనె రాత్రి వచ్చెడున్ : ॥ 428
- (4) క॥ చేల వ్యయముం జేసెడు, లోలాక్షుని బోలి రాత్రి లోకంబుల నా¹
లీలా విలాస గరిమన్, స్థూలమ్ముగఁ గప్పుచుండెఁ జూడరె? సుజనుల్ : ॥ 429
- గీ॥ ప్రాజ్ఞుఁ డే కర్మ మొనరింపఁ బాదుకొనునొ!, యట్టి కర్మను జేయంగ నతఁడు మిగుల
నక్షముండైన దానిని జరుపకుండఁ, జేయఁగలఁ దొక్క రాత్రి యమేయ మహిమ ॥ 430
- గీ॥ ఋతు విభాగంబుఁ జేసెడు మతిమతుండు, శ్రాంతి లేకయె వెలిగెడు సవిత, మరల
నుదయ మొందఁగ భూతము లుచితగతిని, శయ్యల విడిచి పుచ్చును శాంతితోడ ॥ 431

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట)
చూడనగును. చ.గో.కృ. 1. రాతి రాలోకంబున్ (ప్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగదోషయుక్తము.

- (5) గీ॥ వహ్ని తేజస్సు యజమాన వాసతలము, లందు నుండెడు నన్నంబు వాశ్రయించు
సవిత్వ బోధక మైనట్టి సవనమందు, ప్రత్యుష స్పృచ్ఛ హవ్యము పావకునకు ॥ 432
- (6) గీ॥ స్వర్గ గతుడైన సవిత్వని సత్యకర్మ, జరిపియే జయముఁ గోరెడు జనుఁడు యుద్ధ
భూమికిం బోయి మరలను బూర్ణ జయముఁ, బొంది వచ్చుచునుండును భువనమందు ॥ 433
- గీ॥ జంగమ పదార్థ జాతము చారు గృహము, ల కభిముఖముగఁ బోవంగ సరుగుచుండు
కర్మ గత రూపములు చాలఁ గర్మములను, సగము సేయుచు విడుచును సవితవలన ॥ 434
- (7) చ॥ గగనమునందు నే జలముఁ గల్పనఁ జేసితివో! మహాత్ముఁడా!
తగునటు దాని నే జనులు తప్పక పొందుచు నుందు రింక నీ
జగమునఁ బక్షి జాతులకుఁ జాలఁగ వృక్ష సమూహ మెంతయున్
సౌగసును నిచ్చుచుండు నల సూర్యుని వృత్తము చోద్యమేకదా! ॥ 435
- (8) క॥ పతి సవిత గ్రుంకి యుండఁగ, మతిమద్బురుణుండు జంగమంబుల కెల్లన్
హితకరుఁడు వాంఛనీయుం, డతిసుగమ నివాసములకు నరుఁగఁగఁ జేయున్! ॥ 436
- గీ॥ సవిత సర్వ భూతజాత వాస స్థాన, ములను వేరుఁజేసి మెలఁగుచుండుఁ
గానఁ దప్తి పక్షి గణము నిజ స్థాన, ములకుఁ బోవుచుండు మోద మలర ॥ 437
- (9) గీ॥ వరుణ రుద్ర మిత్ర వాసవార్యము లెల్ల, రెవని వ్రతము చెరువ నెఱఁగ లేరొ!
యట్టి సవిత్వ దేవు నఖిల కళ్యాణంబుఁ, గోరి పిలుచుచుంటిఁ గూర్మితోడ ॥ 438
- (10) చ॥ సవిత సమస్త మానవుల సంస్తవ పాత్రుఁడు మాకు రక్షకుం
డవుచు వెలుంగు నే నతని నంతః బూర్ణునిగా నొనర్తు నా
సవిత్వహితుండ నౌచుఁ గడుఁ జక్కని విత్తము గో గణంబులన్
భువిఁగనఁ గల్గదున్ సవిత పూజ్యుఁడు ధ్యేయుఁడు ప్రాజ్ఞఁ డెంచఁగన్ ॥ 439
- (11) గీ॥ నీ వొసంగు ధనము నిత్యము మా కిల, వచ్చుఁగాక! ముదము నిచ్చుఁగాక!
సవిత! నీదు ధనము సంస్తవకరులకు, నధిక శుభద మౌచు నమరుఁగాక! ॥ 440

సూక్తమ్—40

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—అశ్వినౌ

చందః—త్రిష్టుప్

(1) గ్రావాజేవ తదిదర్శం జరేథే గృద్రేవ పృక్షం నిధిమస్తమచ్చ ॥

బ్రహ్మజేవ విదథ¹ ఉక్తశాసా దూతేవ హవ్యా జన్యా పురుత్రా ॥

397

(2) ప్రాతర్యావాణా రథ్యేవ వీరా జేవ యమా వరమా సచేథే ॥

మేనే² ఇవ తన్వా³ కుమ్మమానే దంపతీవ క్రతువిదా జనేషు ॥

398

(3) శృంగేవ నః ప్రథమా గస్తమర్వాక్ ఛపావివ జర్మరాణా తరోభిః ॥

చక్రవాకేవ ప్రతి వస్త్రోరుస్రా³ క్వాంచా యాతం రథ్యేవ శక్రా ॥

399

(4) నావేవ నః పారయతం యుగేవ సభ్యేవ⁴ న ఉపధీవ ప్రధీవ ॥శ్వానేవ నో⁵ అరిషణ్యా తనూనాం బృగలేవ విస్రసః పాతమస్మాన్ ॥

400

* గృత్సమద ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటనోటు (857వ, పుట.) చూడవలెను. వ.గో.కృ.

1. విదథః ఉక్తశాసా, 2. మేనేః ఇవ, 3. వస్త్రోరుస్రాక్వాంచా, 4. నఃఉపధీవ, 5. నోఅరిషణ్యా (వ్రా.ప్ర.)

(5) వాతేవాజ్యర్యా నద్యేవ రీతిరక్షీ¹ ఇవ చక్షుషా యాతమర్వాత్ ।

హస్తావివ తన్వ్యైః శంభవిష్టా పాదేవ నో నయతం వస్యో² అచ్చ ॥

401

(6) ఓష్ఠావివ మధ్వాన్నే వదన్తా స్తనావివ పిష్యతం జీవసే నః ।

నాసేవ నస్తన్వో రక్షితారా కర్ణావివ సుశ్రుతా భూతమస్మే ॥

402

(7) హస్తేవ శక్తిమభి సందదీ నః జేమేవ నః సమజతం రజాంసి ।

ఇమా గిరో³ అశ్వినా యుష్మయన్తీః క్షేత్రేణేవ స్వధితిం సం శీతమ్ ॥

403

(8) ఏతాని వామశ్వినా వర్ధనాని బ్రహ్మ ప్రోమం గృత్సమదాసో⁴ అక్రన్ ।

తాని నరా జుజుషాణోప యాతం బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

404

1. రీతిరక్షీ ఇవ. 2. వస్యోః అచ్చ 3. గిరోః అశ్వినా, 4. గృత్సమదాసోః అక్రన్. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—40

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—అశ్వద్వయము

- (1,2) సీ॥ అశ్వద్వయమః మీర లశ్వద్వయము మాట్కి శత్రువులకు బాధఁ జేయవలదె ?
 పక్షిద్వయము మహాపాదపంబుల నెల్లఁ బొందునట్టుల మమ్ముఁ బొందవలదె ?
 జనపథంబునఁ బోవు ఘనదూత లిరువురివలె జనస్తుతులను బడయవలదె ?
 ఋద్ధమ్ముగా నుచ్చరించెడు ఋత్విజు లిరువురుగతి నిష్టి కరుగవలదె ?
 గీ॥ కల్యకాలములం దెల్ల గమనకారు, లైన రథికులవలె మీర లమరవలదె ?
 యమల భాగములంబోలి యమజు లౌచు, నన్నమును నారగింపంగ నరుగవలదె ? ॥ 441
- గీ॥ సుందరీద్వయంబు శోభ నందుచు దంప,తులనుబోలి కలసి మెలఁగుచుండి
 సకల సుజన కర్మ సంగతి నెఱిగెడు, నశ్వలారః మీర లరుగఁదెండు ॥ 442
- (3) సీ॥ పశుశృంగములమాట్కిఁ బశు ఖరంబులమాట్కి ధృతగమనంబునఁ దిరుగరారెః
 చారు దినంబునఁ జక్రవాకద్వయ మేగుదెంచినయట్టు లెదుటఁ బడరెః
 పడవవలెన్ మమ్ముఁ బారంబు నొందింప మీరు మా పజ్జను మెలఁగరారెః
 రథికద్వయము మహారామణీయకమును ననుసరించుచు మీర లరిగిరారెః
 గీ॥ రథయుగము చందమున మఱి రథ సుచక్ర, నాభి ఫలకంబులంబోలి శోభ నొంది
 యశ్వయుగ్మమః మీర లత్యధికతుష్టి, భార మొందింప మమ్ములఁ జేరవలదె? ॥ 443
- (4) క॥ శునకములఁబోలి మీరలు, ఘన మగు నశ్వద్వయంబుః కావరె? మమ్మున్
 ఘన వర్ణములను బోలుచు, నొనరఁగ జరఁ గొట్టుచుండుఁ దోహా! యనఁగన్ ॥ 444
- (5) సీ॥ హస్తద్వయము మాట్కి నక్షయ లగుదురు నదుల విధంబున నడువఁగలరు
 పాదద్వయము మాట్కిఁ బరసుఖంబిచ్చెద రోషద్వయముమాట్కి నుచ్చరింతు
 స్తనములం బోలుచు సరసజీవనముల కాధార మగుటకు నరుగుచుండు
 ముక్కులఁ బోలుచు ముదమునఁ దనువును గాపాడుచున్ మీరు ఘనతఁ గాంతు
 గీ॥ చెవులఁ బోలుచు వాక్యముల్ చెవులఁ బెట్టఁ, గలరు కన్నులఁ బోలుచుఁ గానఁగలరు
 రోదసిని బోలి యుదక స్వరూప మీయఁ, గలరు బాహువులంబోలి బలదు లహహ! ॥ 445

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (6) గీ॥ అశ్వలారః యిట్టి యఖిల స్తవంబులు, మిమ్ముఁ బొందనుండ మీరు ప్రీతి
యంత్ర తీక్షణమైన యసులవలెన్ వాని, తీక్షణములగఁ జేయఁ దెన్ను గనుఁడు: ॥ 446
- (7) గీ॥ అశ్వలారః మీకు నధికసంతోషంబు, కలుఁగ జేయ నెంచి గౌరవమున
గృత్సమౌనివరలు కీర్తించుచున్నారు, నుతుల మిమ్ము మంత్రతతులవలన ॥ 447
- (8) క॥ నుతు లన్నియు మీ దయచే, సతతము జనియించుఁగాక: సత్య స్తుతులన్
సుతతతిఁ బొత్తులఁ గూడుచు, నతిభక్తిం జేయఁగల్గుఁ డశ్వద్వయమా: ॥ 448

సూక్తమ్—41

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః వశ్పాద్) భార్గవః శౌనకః *

దేవతా—సోమపూషణౌ, 6—(అన్త్యార్ధర్చస్య) అదితిః

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) సోమపూషణౌ జననా రయీణాం జననా దివో జననా పృథివ్యాః ।
జాతౌ విశ్వస్య భువనస్య గోపా దేవా అకృణ్వన్తమృతస్య నభిమ్ ॥ 405
- (2) ఇమా దేవా జాయమానౌ జుషన్తేమా తమాంసి గూహతామజుష్టా ।
అభ్యామిన్ద్రాః పక్వమామాన్వన్తః సోమపూషణ్యం జనదుస్రియాసు ॥ 406

* గృత్సమద ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటనోటు (857వ. పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. దేవకాకృణ్వన్తమృతస్య. (వా.ప్ర.)

(3) సోమపూషణా రజసో విమానం సప్తచక్రం రథమవిశ్వమిన్వమ్ ।

వి॒ష్ణువృ॒తం మన॑సా యు॒జ్యమా॑నం తం జి॒న్వతో॑ వృ॒షణా॑ పంచ॑రశ్మమ్ ॥

407

(4) ది॒వ్యం॑స్యః సద॑నం చక్ర¹ ఉ॒చ్ఛా పృ॑థి॒వ్యామ॑న్వో² అధ్య॑న్తరి॒తే ।

తా॒వస్మ॑భ్యం షు॒రువారం॑ పు॒రు॒ణం రా॒యసో॑ష్ఠం వి॒ష్యతాం॑ నాభి॒మస్మే ॥

408

(5) వి॒శ్వాన్వ॑న్వో భువ॑నా జ॒జాన॑ విశ్వ॑మన్వో³ అభి॑వజ్ఞే॒ణ ఏతి॑ ।

సోమ॑పూషణా॒వతం॑ ధి॒యం మే॑ యు॒వాభ్యాం॑ వి॒శ్వాః పృ॑తనా జయే॒మ ॥

409

(6) ధి॒యం పూ॑షా జి॒న్వతు॑ విశ్వ॑మిన్వో ర॒యిం సోమో॑ ర॒యిపతి॑ర్దధాతు ।

అవ॑తు దే॒వ్యది॑తిర॒న్వ బృ॒హద్ వదే॑మ విద॒థే సు॒పీరాః ॥

410

1. చక్రం ఉచ్ఛా, 2. మనోః అధ్యన్తరితే, 3. విశ్వమన్వోః అభివజ్ఞేణ ఏతి, (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—41

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—సోముడు, పూష, 6 - ఉత్తరార్థమునకు - అదితి *

- (1) క॥ ఘనుడవగు సోమః పూషుడః, ధనమునకున్ జనకు లీరు ధరణికి మీరే;
జనకులు ద్యౌ లోకమునకు, జనకులుగా వెలుగుచుండు జగములు మెచ్చన్ ॥ 449
- గీ॥ మీరు పుట్టుటచే సోమః మెఱయు పూషః, సముదయ జగత్తు లన్నియు సంతసిల్లె
నమర గణములు మీకయి యమరతత్వ, మందఃజేయంగ హేతువు లగుదురుగదః ॥ 450
- (2) చ॥ జగమున సోమ పూషలు సుజన్మము నొందగ దేవ సంతతుల్
తగునటు వారలం దనిపి తద్దయుఁ జీకటులన్ హరింపరే;
మగఃటిమిఁ బూని వాసవుడు మానుగ గోవుల పాలఁ దీయఁడే;
సొగసగు సోమ పూషకుడు సొంపు నుతింపగ శక్యమేగదా ॥ 451
- (3) గీ॥ సకల జగములఁ గొలువంగఁ జాలునట్టి, సప్త రశ్మి విశిష్టమై జరుగునట్టి
తలఁచి నంతనె ధరణిపై మెలగునట్టి, రథము పంపుడు మీరలు రాజులార! ॥ 452
- గీ॥ విశ్వకర్మక మై చాల చెలయునట్టి, యంతబున్ వర్తమానమై యలరునట్టి
పంచ రశ్మి విశిష్టమై పరగునట్టి, రథము పంపుడు మీరలు రాజులార! ॥ 453
- (4,5) సీ॥ ఒకడు పూషుం దొచు నున్నత దివమునఁ గల గృహంబునఁ దాను మెలగుచుండు;
నొకడు సోముండయి సకల భూమ్యంతరిక్షంబునందు వసించి గ్రాలుచుండు;
నొకడు సోముండుగా నుత్పన్నుఁ డగుచుండి నంతయుఁ బుట్టింగ ననుపుచుండు;
నొకడు పూషుండయి యకళంకతన్ వెల్లి చోద్యమౌ జగమును జూచుచుండు;
గీ॥ నిరువురును గీర్తివంతులై కరము కర్మ, జాల సంరక్షకులు మహా చారుమతులు
పుత్ర పౌత్రులఁ గిలిఁగింపఁ బూనగలరు, సోమపూషలు మిక్కిలి సూక్ష్మమతులు ॥ 454

† ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటనోటు (657వ. పుట.) చూడనగును వ.గో.కృ.

* ఈ సూక్త మందలి ఆరవ ఋక్కు నుత్తరార్థమున కదితి దేవతగా సంస్కృత మూలమునను భాష్యములలోను బేర్కొనఁబడెను. ఆంధ్రానువాదములో (వ్రాతప్రతి. 3వ సంపుటము. 9వ. పుట) దేవతలను బేర్కొనుటలో సీ విషయము ప్రస్తావింపనే లేదు. కాని (455) పద్యమున నదితి దేవత ప్రసక్తి కలదు, శ్రీనీమోనివారు స్వయముగా వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టిక గల 15b సంపుటములో 40వ సూక్తమునకు సోముడు, పూష, అదితి దేవత లని సాధారణముగా వ్రాయఁబడెను. కావున నిటు నదితి దేవతను జేర్చుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

- (6) గీ॥ పూషకర్మ తృప్తిః పొందించి భనవతి, సోముః ధనికభనము శోభ నొసఁగు
నదితి శత్రువులను నందఱ హరియించు. స్తుతుల నేను యజ్ఞతతు తొనర్తు ॥

450

సూక్తమ్—42

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*
దేవతా—1-2-వాయుః; 3-ఇంద్రవాయూ; 4-6 మిత్రావరుణౌ; 7-9-అశ్వినౌ;
10-12-ఇంద్రః; 13-15 విశ్వే దేవాః; 16-18-సరస్వతీ;
19-21 ద్యావాపృథివ్యా హవిర్ధానే వాః (19 తృతీయపాదస్య అగ్నిర్వా)
ఛందః—గాయత్రీ; 13-17-అనుష్టుప్; 18-బృహతి

- (1) వాయో యే తే సహస్రిణో రథానస్తేభిరా గహః :

నియుత్వాన్ తోమపీతయే ॥

411

- (2) నియుత్వాన్ వాయవా గహ్మాయం శుక్రో అయామి తే :

గస్తాసి సున్వతో గృహమ్ ॥

412

- (3) శుక్రస్యాద్య గవాశిర² ఇన్ద్రీవాయూ నియుత్వతః :

ఆ యాతం పిబతం నరా ॥

413

† గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు
(657వ. పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. శుక్రోః అయామి, 2. శిరః ఇన్ద్రీవాయూ, (వ్రా.ప్ర.)

(4) అ॒యం వా॑ మి॒త్రావ॑రుణా సు॒తః సోమ॑¹ ఋ॒తావృ॑దా ।

మ॑మే॒దిహ॑ శ్రు॒తం హ॑వమ్ ॥

414

(5) రా॒జానా॑వన॒భిద్రు॑హ ద్రు॒వే స॑దస్య॒త్తమ్ ।

స॒హస్ర॑స్థూ॒ణ² ఆ॒సాతే॑ ॥

415

(6) తా స॒మాజా॑ ఘృ॒తాసు॑తీ³ ఆది॒త్యా దా॑ను॒నస్ప॑తీ ।

స॒చేతే॑ అ॒నవ॑హ్వరమ్ ॥

416

(7) గో॑మ॒దూ ఘ॑ నా॒సత్యా॑⁴ స॒త్వావద్ యా॑తమ॒శ్వి॒నా ।

బ॒రీ రు॒ద్రా నృ॑పా॒య్యమ్ ॥

417

(8) న యత్ ప॒రో నా॑స్తి⁵ ఆద॒ధర్ష॑ద్ వృ॒షణ్ణా॑సూ ।

దుః॑శం॒స్రో మ॒ర్త్యో రి॒పుః ॥

418

1. సోమఋతావృదా. 2. సహస్రస్థూణః ఆసాతే, 3. ఘృతాసుతీః ఆదిత్యా, 4. నాసత్యాత్వావద్,

5. అస్తి ఆదధర్షద్, (వా.ప్ర.)

(9) తా న¹ ఆ వో¹క్ష్వమశ్వినా రయిం పిశంగనంద్యశమ్ ।

దిష్ట్యా పరివోవిదమ్ ॥

419

(10) ఇన్దో² అంగ మహద్ భయమభీ పదప చుచ్యవత్ ।

స హి స్థిరో విచర్షణిః ॥

420

(11) ఇన్దో³శ్చ మృశయాతి నో న నః వశ్చాదమం నశత్ ।

భద్రం భవాతి నః పురః ॥

421

(12) ఇన్దో³ ఆశాభ్యస్సరి సర్వాభ్యో⁴ అభయం కరత్ ।

జేతా శత్రూన్ విచర్షణిః ॥

422

(13) విశ్వే దేవాస⁵ ఆ గత శృణుతా మ⁶ ఇమం హనమ్ ।

ఏదం బర్హిర్హి పీదత ॥

423

1. నక ఆ వోశహ, 2. ఇన్దో³ అంగ, 3. ఇన్దో³ ఆశాభ్యస్సరి, 4. సర్వాభ్యో⁴ అభయం, 5. దేవాస ఆ,

6. మక ఇమం (వ్రా.ప్ర.)

(14) తీ॒వ్రో వో॑ మ॒ధుమా॑గ్ం¹ అ॒యం శు॒నహో॑త్రే॒షు మత్స॑రః ।

ఏ॒తం వి॒బత॑ కా॒మ్యమ్ ॥

424

(15) ఇ॒న్ద్రజ్యే॑ష్ఠా మ॒రుద్గ॑ణా దే॒వానః॑ పూ॒షరా॑తయః ।

విశ్వే॑ మమ శ్రు॒తా హ॑వమ్ ॥

425

(16) అ॒మృత॑మే నదీ॒తమే॑ దే॒విత॑మే స॒రస్వతి॑ ।

అ॒ప్రశ॑స్తా² ఇ॒వ స్మ॒సి ప్ర॑శ॒స్తిమ॑స్తు స॒స్కృధి॑ ॥

426

(17) త్వే॑ వి॒శ్వా స॒రస్వతి॑ శ్రీ॒తాయా॑ంపి దే॒వ్యామ్ ।

శు॒నహో॑త్రే॒షు మత్స్వ॑ ప్ర॒జాం దే॒వి ది॒దిష్ఠి॑ నః ॥

427

(18) ఇ॒మా బ్ర॑హ్మ స॒రస్వతి॑ జు॒షస్వ॑ వా॒ణినీ॑వతి ।

యా తే॑ మ॒న్మ గృ॑త్స॒మదా॑³ ము॒తావ॑రి ప్రి॒యా దే॒వేషు॑ జు॒హ్వతి॑ ॥

428

(19) ప్రే॒తాం య॒జ్ఞస్య॑ శం॒భువా॑ య॒వామి॑దా వృ॒ణీమ॑హే ।

అ॒గ్నిం చ॑ హ॒వ్యవా॑హ॒నమ్ ॥

429

1. మధుమాగ్ం s అయం, 2. అప్రశస్తా s ఇవ, 3. గృత్సమదాః ముతా (వ్రా.ప్ర.)

(20) ద్యావా॑ నః పృథి॑వీ॑ ఇ॒మం ని॒ద్రమ॑ద్య ది॒విస్సృ॑శమ్ ।

య॒జ్ఞం దే॒వేషు॑ యచ్చ॒తామ్ ॥

480

(21) ఆ వా॒మ॒స్థమ॑ద్రుహా॒ దేవాః॑ సిద॒న్తు య॒జ్ఞియాః॑ ।

ఇహా॑ద్య సో॒మపీ॑తయే ॥

481

సూ॒క్తము—42

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—1, 2—వాయువు, 3—ఇంద్ర వాయువులు, 4-5-6—మిత్రా వరుణులు,

7, 8, 9—అశ్వద్వయము, 10, 11, 12—ఇంద్రుఁడు, 13, 14, 15—విశ్వదేవగణము

16, 17, 18—సరస్వతి, 19, 20, 21—ద్యావాపృథివులు

(1,2,3 సీ॥ వాయు దేవుఁడనియుఁ ద్వరముతో వేలగు రథములపై నెక్కి రాణ రమ్ము:

4,5,6) వాయువా: దీప్తితో వర్ధిల్లుచున్ నీవు యజమానవ సతికి నరుగఁదెమ్ము:

గ్రాలు వాయువా: నియుద్గణముతో సరిగూడి గవ్యమిశ్రితమును గనఁగ రండు:

మిత్రావరుణులారా: మేలగు సోమంబు గల దది పీక్షింపఁ గదలి రండు:

‡ గీ॥ శత్రుతాకూన్యలై స్తంభ శతకములను, వెలయు నట్టాలికలయందు విశ్రమించి

యకుటిలాచార యజమాన యజ్ఞకర్మ, లందుఁ జేసెడు నేవల నొంద రండు: ॥

486

1. పృథి॑వీ ఇ॒మం (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

‡ స్తంభ శత్రుతాకూన్యలు—ఆర్యులు దేశ ద్రిమ్మరులనియుఁ జిన్నచిన్న గుడిసెలలో నివసించువారనియు వ్రాసిన పాశ్చాత్య వీ శతస్తంభాట్టాలికల సంగతి మరచిరి కాఁబోలు. ఇట్టి ప్రాసాదములు గలవారు శ్రీమంతులు గాని దరిద్రులు కానేరరు. ఆ వేదాద్య లెంత శిల్పులో యిట్టి గృహరాజ నిర్మాణమునుబట్టి దెలిసికొనఁదగును. (నే వేం.ని.శా.)

- (7) గీ॥ యజ్ఞ నేతలు దేనిని నందఁగలరొ!, యట్టి సోమము ధేన్వశ్వయుత మొనర్చి
యశ్వయుగ్రమః! రథముపై నద్ది యునిచి, వచ్చి మా సంస్తవంబుల మెచ్చుఁ డీరు ॥ 457
- (8) గీ॥ దూరమందు వసించెడు దుష్టుఁ డైనఁ, జెంత నుండెడు నట్టి యే చెనట్టియైన
సువహరింపంగ లేనట్టి యర్థమెల్ల, నస్మదాదుల కీయుఁడో యశ్వలారః ॥ 458
- (9) గీ॥ మతిమదశ్వలారః మాకు నానా రూప, మైన యట్టి ధనద మైనయట్టి
ధనము తెచ్చి మీరు తప్పక యిచ్చుచు, వెడలి పోవరాదె! వేల్పులారః ॥ 459
- (10,11 సీ॥ అధికుఁడైన మహేంద్రుఁ డరిభయంబును గొట్టి స్థిరుఁ డాచు శోభలఁ జెందఁగలుఁగు
12,13,14) నింద్రుండు సౌఖ్యము నిచ్చినచో మహా పాపముల్ మా వెంటఁ బడకనుండుఁ
బ్రజ్ఞ కలిగిన హరి పరులను నిర్జించి నిర్భయంబును జేయ నేర్వఁగలఁడు
విశ్వదేవత లంత విలసిల్లు ధర్మపై నధివసించుచు సౌఖ్య మందఁగలరు
గీ॥ వారు మదవంతులై రసవంతు లగుచు, గృత్సమద నికట మందున్న కీర్తనీయ
సోమమును గ్రోలి రమణీయ శోభఁజెంది, వెలయుచుందురు జగమున వివిధగతుల ॥ 460
- (15) క॥ ఎవ్వరి కింద్రుం డిష్టుఁడో!, యెవ్వరికిం బూషదేవుఁ డిచ్చునో! ధన మిం
కెవ్వరు మంగళకరులో!, య విష్వధ దేవతల నెల్ల నాహ్వానింతున్ ॥ 461
- (16) గీ॥ మాతృగణమున విఖ్యాత మాత వీవు!, దేవ గణములలోపల దేవి వీవు!
నదులలో నుత్తమోత్తమ నదివి నీవె!, యో సరస్వతి! యభివృద్ధి నొసఁగుమమ్మ! ॥ 462
- గీ॥ అంతటంగల్గు నసమృద్ధి ననుసరించి, మెనవుచున్నాము మే మెల్ల మిగుల భక్తి
నో సరస్వతి! యభివృద్ధి నొసఁగునట్టి, సుస్వరూపము నొందు మస్తోక మతిని ॥ 463
- (17,18) సీ॥ ద్యుతిమత్సరస్వతి! తోరంపు టన్నమ్ము ని న్నాశ్రయించుచు నెఱ వెలుంగు:
శునహోత్ర గణ మిచ్చు సోమంబుఁ జవిఁజూచి దీప్త రక్షక వాచుఁ దృప్తినొందు:
పూజ్యులౌ పుత్రులఁ బూజ్యులౌ పౌత్రుల నస్మదాదుల కీయ నాత్మఁదలఁపు!
హవ్యాదులం బొంద నంతటం బోవుచు నన్నోదకంబుల నందనిమ్ము:
గీ॥ మానసీయచరిత్రః యో మాన్యురాలః, దేవతాగణహితురాలః దివ్యతేజః
యస్మదీయ స్తవంబుల నాలకించి, కర్మనంతయుఁ జూడంగఁ గదలి రమ్మ! ॥ 464

(19) గీ॥ రోదసీద్వయంబః మీ దయచేతనే, సవనకర్మ లెల్ల జరుగుచుండు:

హవ్యవాహః పిలుపు నాలింపఁగా వచ్చి, హవ్యములను నెల్ల నందుకొనుము ॥ 485

(20,21) గీ॥ రోదసీద్వయంబః మీ దయచేతనే, సాధ్య మగుచునుండు స్వర్గసుఖము

దివ్య గణముతోడఁ దివిరి మీరీ యిష్టి, విశ్రమింప రారెఁ వేల్పులారః ॥ 486

సూక్తమ్—43

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—శకుంతః (కపింజలరూపీన్ద్రః)

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) కనిక్రదజనుషం ప్రబ్రువాణ¹ ఇయర్తి వాచమరితేవ నాచమ్ ।

సుమంగలశ్చ శకునే భవాసి మా త్వా కా చిదభిభా విశ్వా విదత్ ॥ 482

(2) మా త్వా శ్వేన² ఉద్ వధీన్మా సువర్హో మా త్వా విదదిషుమాన్ వీరో³ అస్తా ।

పిత్ర్యాచుసు ప్రదిశం కనిక్రదత్ సుమంగలో భద్రవాసీ వదేహ ॥ 483

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. ప్రబ్రువాణ ఇయర్తి. 2. శ్వేనా ఉద్, 3. వీరో అస్తా, (వ్రా.ప్ర.)

(3) అవ క్రస్త దక్షిణతో గృహాణాం సుమంగలో భద్రవాదీ శకు నే ।

మా నః స్తేన¹ యశత మామశంసో బృహద్ వదేమ విదధే సువీరాః ॥

434

సూక్తము—43

ఋషి—గృత్సమదుఁడు†

దేవత—కపింజలరూపియగు నిండ్రుఁడు

(1) చ॥ జరిగెడు కార్యముం దెలుపు శబ్దము మెల్లఁగ నుచ్చరించుచున్
సురుచిర కర్ణ ధారకుఁడు సుందర నౌకను ద్రోయునట్లు నీ
సరస వచో విలాసమును జల్లఁగఁ బెదవో కపింజలా!
స్థిర మగు మంగళంబు నినుఁ జేరునుగాక! సమస్త దిక్కులన్ ॥

467

(2) క॥ శ్వేనము సువర్ణ పక్షియుఁ, బూనికతో నిన్నుఁ జంపఁబూనవు శకునీ!
ధానుష్కుఁడు నినుఁ గొట్టఁడు, మానుగ శబ్దంబుఁ జేయ మఱవకు! పక్షీ! ॥

468

(3) ఉ॥ మంగళ సూచకుండవయి మాకుఁ బ్రియంబును నీవు పల్కుచున్
రంగగు నింటి దక్షిణపు రమ్య దిశన్ వసియించియున్నచో
దొంగలు దుష్టకార్యకరధూర్తలు పక్షిరొ! మమ్ము నేమి చే
యంగలవారు? మేము కడు యజ్ఞములన్ నుతులన్ వచింపమే! ॥

469

1. స్తేనక యశత (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కీర్తన పుటనోటు (657వ పుట) హఁదనగును. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—44

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—శకుంతః (కపింజలరూపీన్ద్రః)

చందః—జగతీ; 2—అతిశక్వరీ, అష్టిర్వా

(1) ప్రదక్షిణిదధి గృతన్తి కారవో వయో వదన్త¹ ఋతుథా శకున్తయః ।

ఉభే వాచో వదతి సామగా² ఇవ గాయత్రం చ త్రైస్తుతం చాను రాజతి ॥

485

(2) ఉద్ధాతేవ శకునే సామ గాయసి బ్రహ్మపుత్ర³ ఇవ సవనేషు శంససి ।

వృషేవ వాజీ శిశుమతీరపిత్యా సర్వతో నః శకునే భద్రమా వద

విశ్వతో నః శకునే పుత్రామా వద ॥

486

(3) ఆవదన్తస్త్వం శకునే భద్రమా వద తూష్టిమాసీనః సుమతిం చిరీడి నః ।

యదుత్పత్న్ వదసి కర్కరీర్యథా బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

487

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్టనోటు (657వ పుట) చూడవలెను. వ.గో.కృ.

1. వదన్తస్ మతు, 2. సామగాః ఇవ, 3. బ్రహ్మపుత్రః ఇవ (ప్రా.ప్ర.)

†(4) భద్రం వద దక్షిణతో భద్రము త్తరతో వద ।

భద్రం పురస్తాన్నో వద భద్రం పశ్చాత్ కపింజల ॥

438

*(5) భద్రమధస్తాన్నో వద భద్రముపరిష్టాన్నో వద ।

భద్రంభద్రం స ఆ వద భద్రం సః సర్వతో వద ॥

439

*(6) భద్రం వద పుత్రైర్భద్రం వద గృహేషు చ ।

భద్రమస్మాకం నో వద భద్రం నో అభయం వద ॥

440

(7) అనవత్నః పురస్తాన్నః శివం దక్షిణకస్కృధి ।

అభయం సతతం పశ్చాద్ భద్రము త్తరతో గృహే ॥

441

(8) యౌవనాని మహాయని జిగ్యషామివ దుందుభిః ।

శరుంతక ప్రదక్షిణం శతపత్రాభి నో వద ॥

442

† ద్వితీయ మండలమందలి యీ 41వ సూక్తమునఁ గొన్ని వ్రాతప్రతులలో 4 మొదలు 9 వరకుఁగల యారు ఋక్కులధికముగాఁ గలవు. ఈ ఋక్కులను బరిశిష్టములని కొందరు - లిల మంత్రములని కొందరు - అధిక పాఠములని మరి కొందరును నెంచఁగా పేరాకకొందరు ప్రక్షిప్తములుగా నెన్నిరి. కాని తొలుతఁ బరిగృహీతమైన యీ సూక్తమున మూడే మూడు ఋక్కులుండుట గమనార్హము. వ.గో.కృ.

* కొన్ని ప్రతులలో నీ 5-6 ఋక్కులు ముందువెనుకలుగా ననఁగా 5వ ఋక్కు 6వ ఋక్కుగను, 6వ ఋక్కు 5వ ఋక్కుగను వ్యత్యస్తములుగా నున్నవి. వ.గో.కృ.

- (5) †క॥ క్రిందికి భద్రత చెప్పుము! గ్రందఁగ భద్రత పలుకుము! గగనమ్మునకున్
నందిత సర్వ ముఖమ్ముల, నందఁగ భద్రత సుభద్ర మనుమి! ప్రేమన్ ॥ 476
- (6) †క॥ భద్రము పుత్రావళి కను! భద్రము మన కందఱ కను! భయ విరహితమౌ
భద్రాభయము గృహమ్ముల, భద్రమునే పల్కు- మఖిల భద్రము లొప్పన్! ॥ 477
- (7) †గీ॥ ప్రాగ్దిశకును నక్షయం బగు భద్రత! దక్షిణమున శివము తనరుఁగాకఁ
బడమర సతతమ్ము వరలుత సభయమ్ము! గృహము భద్రతఁ గను నుత్తరాన! ॥ 478
- (8) †గీ॥ విజయదుందుభులై మహా విపుల శక్తి, నిత్య యౌవన బలములు నిలుచునట్లు
బ్రతుకు శతసత్రమై వెల్గఁ బల్లుమోయి! తనరఁగఁ బ్రదక్షిణ శకుంతక! నతి నుతిగ ॥ 479
- (9) †గీ॥ ఓ శకుంతక! శకునము నోలి పల్కి, భద్రతన్ బల్కు- మాపట్లఁ బలుకు నులుకు
లేనియట్లు తూష్టిభావ మూనసలదు, సుమతి నిండిన మాయందు సుమతి నుండు! ॥ 480
- †క॥ నిష్కృతు లౌ వైరులు మద, దుష్కృతులై యుత్పతములఁ దొడయంగాఁ ద
న్ముష్కరులను దునుమాడ న, శుష్క- బల పరాక్రమ శత శుభము లొసఁగుమి! ॥ 481

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భశక్తిముక్తాయమాన భగవత్పాదారాధక
నేమాని వేంకట సరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
ద్వితీయ మండలము
సమాప్తము

బుగ్గేద సూక్త మంత్రాణ-మృషి-దేవతా-సూచి

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ముషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
ప్రథమం మండలమ్				
1	9	మధుచ్ఛందా వైశ్వామిత్రః	1—9 అగ్నిః	9
2	9	మధుచ్ఛందా వైశ్వామిత్రః	1—3 వాయుః 4—6 ఇంద్ర వాయూ 7—8 మిత్రా వరుణౌ	3 3 3
3	12	..	1—3 అశ్వినౌ 4—6 ఇంద్రః 7—9 విశ్వే దేవాః 10—12 సరస్వతీ	3 3 3 3
4	10	..	1—10 ఇంద్రః	10
5	10	..	1—10 ..	10
6	10	..	1— 3 .. 4 మరుతః 5 ఇంద్రమరుతః 6 మరుతః 7 మరుతఇంద్రశ్చ 8— 9 మరుతః 10 ఇంద్రః	3 1 1 1 1 2 1
7	10	..	1—10 ఇంద్రః	10
8	10	..	1—10 ..	10
9	10	..	1—10 ..	10
10	12	..	1—12 ..	12

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
11	8	జేతా మాధుచ్ఛందసః	1-8 ఇంద్రః	8
12	12	మేధాతిథిః కాణ్వః	1-5 అగ్నిః 6 నిర్మథ్యాహవనీయావగ్ని 7-12 అగ్నిః	5 1 8
13	12	..	1 సమిద్ధోగ్నిః 2 తనూనపాత్ 3 నరాశంసః 4 ఇళః 5 బర్హిః 6 దేవీర్ద్యౌరః 7 ఉషాసానక్తా 8 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసౌ 9 తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీశా భారత్యః 10 త్వష్టా 11 వసస్పతిః 12 స్వాహాకృతయః	1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1
14	12	..	1-2 విశ్వే దేవాః 3 ఇంద్రవాయు బృహస్పతి మిత్రాగ్నిపూషభగాదిత్య మరుదణాః 4-9 విశ్వే దేవాః 10 విశ్వేదేవాగ్నింద్ర వాయు మిత్రధామాని 11 అగ్నిః 12 విశ్వేదేవాః	2 1 1 6 1 1 1 1
15	12	..	1 ఇంద్రః 2 మరుతః	1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
15	12	మేధాతిథి: కాణ్వ:	3 త్వష్టా 4 అగ్ని: 5 ఇంద్ర: 6 మిత్రా వరుణౌ 7-10 ద్రవిణోదా: 11 అశ్వినౌ 12 అగ్ని:	1 1 1 1 4 1 1
16	9	..	1-9 ఇంద్ర:	9
17	9	..	1-9 ఇంద్రా వరుణౌ	9
18	9	..	1-3 బ్రహ్మణస్పతి: 4 ఇంద్రో బ్రహ్మణస్పతి: సోమశ్చ 5 బ్రహ్మణస్పతి: సోమ ఇంద్రో దక్షిణాచ 6-8 సదసస్పతి: 9 సదసస్పతి నరాశంసో వా	3 1 1 1 3 1
19	9	..	1-9 అగ్నిర్మృతశ్చ	9
20	8	..	1-8 ఋభవ:	8
21	6	..	1-6 ఇంద్రాగ్ని	6
22	21	..	1-4 అశ్వినౌ 5-8 సవితా: 9-10 అగ్ని: 11 దేవ్య: 12 ఇంద్రాణీ వరుణా న్యగ్నాయ్య: 13-14 ద్యావా పృథివ్యౌ 15 పృథివీ 16 విష్ణురేవా వా 17-21 విష్ణు:	4 4 2 1 1 2 1 1 5

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
23	24	మేధాతిథిః కాణ్వః	1 వాయుః 2-3 ఇంద్ర వాయూ 4-6 మిత్రా వరుణౌ 7-9 ఇంద్రోమరుత్వాన్ 10-12 విశ్వే దేవాః 13-15 పూషా 16-22 ఆపః 23 అగ్న్యపః 24 అగ్నిః	1 2 3 3 3 3 7 1 1
24	15	అజీగర్తిః శునఃశేపః స కృత్యమో వై శ్వమిత్రో దేవరాతః	1 కః 2 అగ్నిః 3-5 సవితా 6-15 వరుణః	1 1 3 10
25	21	..	1-21 వరుణః	21
26	10	..	1-10 అగ్నిః	10
27	13	..	1-12 అగ్నిః 13 దేవాః	12 1
28	9	..	1-4 ఇంద్రః 5-6 ఉలూఖలం 7-8 ఉలూఖల ముసలే 9 ప్రజాపతిర్హరిష్పంద్రః	4 2 2 1
29	7	..	1-7 ఇంద్రః	7
30	22	..	1-16 ఇంద్రః 17-19 అశ్వినౌ 20-22 ఉషాః	16 3 3

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
31	18	హిరణ్యస్థూప ఆంగిరసః	1-18 అగ్నిః	18
32	15	..	1-15 ఇంద్రః	15
33	15	..	1-15 ..	15
34	12	..	1-12 అశ్వినౌ	12
35	11	..	1 అగ్నిః, మిత్ర వరుణౌ రాత్రిః సవితా	1
			2-11 సవితా	10
36	20	కణ్వో ఘౌరః	1-12 అగ్నిః	12
			13-14 యామః	2
			15-20 అగ్నిః	6
37	15	..	1-15 మరుత్తః	15
38	15	..	1-15 ..	15
39	10	..	1-10 ..	10
40	8	..	1-8 బ్రహ్మణస్పతిః	8
41	9	..	1-3 వరుణమిత్రార్యమణః	3
			4-6 ఆదిత్యాః	3
			7-9 వరుణమిత్రార్యమణః	3
42	10	..	1-10 ఘౌషా	10
43	9	..	1-2 రుద్రః	2
			3 రుద్రః మిత్రా వరుణౌచ	1
			4-6 రుద్రః	3
			7-9 సోమః	3

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
44	14	ప్రస్క-ఞ్వుః కాఞ్వుః	1-2 అగ్న్యశ్వేషసః 3-14 అగ్నిః	2 12
45	10	..	1-9 అగ్నిః 10 అగ్ని దేవాః	9 1
46	15	..	1-15 అశ్వినౌ	15
47	10	..	1-10 ..	10
48	16	..	1-16 ఉషసః	16
49	4	..	1-4 ..	4
50	13	..	1-13 సూర్యః	13
51	15	సవ్య ఆంగిరసః	1-15 ఇంద్రః	15
52	15	..	1-15 ..	15
53	11	..	1-11 ..	11
54	11	..	1-11 ..	11
55	8	..	1-8 ..	8
56	6	..	1-6 ..	6
57	6	..	1-6 ..	6
58	9	నోదా గౌతమః	1-9 అగ్నిః	9
59	7	..	1-7 అగ్నిరైవశ్వనరః	7
60	5	..	1-5 అగ్నిః	5
61	16	..	1-16 ఇంద్రః	16

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
62	13	నోధా గౌతమః	1-13 ఇంద్రః	13
63	9	..	1-9 ..	9
64	15	..	1-15 మరుతః	15
65	10	పరాశరః చాక్యః	1-10 అగ్నిః	10
66	10	..	1-10 ..	10
67	10	..	1-10 ..	10
68	10	..	1-10 ..	10
69	10	..	1-10 ..	10
70	11	..	1-11 ..	11
71	10	..	1-10 ..	10
72	10	..	1-10 ..	10
73	10	..	1-10 ..	10
74	9	గోతమో రాహుగణః	1-9 ..	9
75	5	..	1-5 ..	5
76	5	..	1-5 ..	5
77	5	..	1-5 ..	5
78	5	..	1-5 ..	5
79	12	..	1-3 అగ్నిః మహ్యమోగ్నిర్వా 4-12 అగ్నిః	3 9

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
80	16	గోతమో రాహూగణః	1-16 ఇంద్రః	16
81	9	„	1-9 „	9
82	6	„	1-6 „	6
83	6	„	1-6 „	6
84	20	„	1-20 „	20
85	12	„	1-12 మరుతః	12
86	10	„	1-10 „	10
87	6	„	1-6 „	6
88	6	„	1-6 „	6
89	10	„	1-10 విశ్వే దేవాః	10
90	9	„	1-9 „	9
91	23	„	1-23 సోమః	23
92	18	„	1-15 ఉషాః 16-18 అశ్వినౌ	15 3
93	12	„	1-12 అగ్ని షోమా	12
94	16	కుత్స అంగిరసః	1-7 అగ్నిః 8 దేవాః 9-15 అగ్నిః 16 అగ్నిమిత్రవరుణాదితి సిన్ధు పృథివీ ద్యావో వా	7 1 7 1

సూక్తం	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
95	11	కుత్స ఆంగిరసః	1-11 ఔషసో అగ్నిర్వా	11
96	9	,,	1-9 ద్రవిణోదా అగ్నిః	9
97	8	,,	1-8 శుచిరగ్నిః	8
98	3	,,	1-3 వైశ్వానరాగ్నిః	3
99	1	కశ్యపో మారీచః	1 జాతవేదా అగ్నిః	1
100	19	వార్షాగిరాః ఋజ్రాశ్వాః మృరీష- సహదేవ-భయమాన- సురాధనః	1-19 ఇంద్రః	19
101	11	కుత్స ఆంగిరసః	1-11 ఇంద్రః	11
102	11	,,	1-11 ,,	11
103	8	,,	1-8 ,,	8
104	9	,,	1-9 ,,	9
105	19	త్రిత ఆప్త్యః, కుత్స ఆంగిరసో వా	1-19 విశ్వే దేవాః	19
106	7	కుత్స ఆంగిరసః	1-7 ,,	7
107	3	,,	1-3 ,,	3
108	13	,,	1-13 ఇంద్రాగ్ని	13
109	8	,,	1-8 ,,	8
110	9	,,	1-9 ఋభవః	9
111	5	,,	1-5 ,,	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
112	25	కుత్స ఆంగిరసః	1 ద్యావా పృథివ్యగ్న్యైవసః 2-25 అఽవినా	1 24
113	20	„	1 ఉషోరాత్రీ 2-20 ఉషాః	1 19
114	11	„	1-11 రుద్రః	11
115	6	„	1-6 సూర్యః	6
116	25	కశీవాన్ దైర్ఘ్య రతమస ఔశిజః	1-25 అఽవినా	25
117	25	„	1-25 అఽవినా	25
118	11	„	1-11 „	11
119	10	„	1-10 „	10
120	12	„	1-12 „	12
121	15	„	1-15 ఇంద్రో విశ్వే దేవా వా	15
122	15	„	1-15 విశ్వే దేవాః	15
123	13	„	1-13 ఉషాః	13
124	13	„	1-13 „	13
125	7	„	1-7 స్వనయస్య దానస్తుతిః	7
126	7	1-5 కశీవాన్ దైర్ఘ్య రతమస ఔశిజః 6-స్వనయో భావయవ్యః 7-రోమశా	1-5 స్వనయోభావ యవ్యః 6 రోమశా 7 స్వనయోభావయవ్యః	5 1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
127	11	పరుచ్ఛేపో దైవోదాసిః	1-11 అగ్నిః	11
128	8	„	1-8 అగ్నిః	8
129	11	„	1-5 ఇంద్రః 6 ఇందుః 7-11 ఇంద్రః	5 1 5
130	10	„	1-10 ఇంద్రః	10
131	7	„	1-7 „	7
132	6	„	1-5 „ 6 ఇంద్రా వర్షతౌ	5 1
133	7	„	1-7 ఇంద్రః	7
134	6	„	1-6 వాయుః	6
135	9	„	1-3 వాయుః 4-8 ఇంద్ర వాయూ 9 వాయుః	3 5 1
136	7	„	1-5 మిత్రా వరుణౌ 6-7 లింగోత్రాః	5 2
137	3	„	1-3 మిత్రా వరుణౌ	3
138	4	„	1-4 పూషా	4
139	11	„	1 విశ్వే దేవాః 2 మిత్రా వరుణౌ 3-5 అశ్వినౌ 6 ఇంద్రః 7 అగ్నిః 8 మరుతః 9 ఇంద్రాగ్ని	1 1 3 1 1 1 1

సూక్తగత		ముఖ్యము	దేవత	మంత్రసంఖ్య
సూక్తము	మంత్రసంఖ్య			
			10 బృహస్పతిః	1
			11 విశ్వే దేవాః	1
140	13	ద్వీరతమా బేచధ్యః	1-13 అగ్నిః	13
141	13	..	1-13 ..	13
142	13	..	1 ఇశ్యః సమిద్ధోఽగ్ని ర్వా	1
			2 తనూనసాత్	1
			3 నరాశంసః	1
			4 ఇశః	1
			5 బర్హిః	1
			6 దేవీఃవ్యరః	1
			7 ఉషాసానక్తా	1
			8 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా	1
			9 తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీణా భారత్యః	1
			10 త్వష్టా	1
			11 వనస్పతిః	1
			12 స్వాహాకృతయః	1
			13 ఇంద్రః	1
143	8	..	1-8 అగ్నిః	8
144	7	..	1-7 ..	7
145	5	..	1-5 ..	5
146	5	..	1-5 ..	5
147	5	..	1-5 ..	5
148	5	..	1-5 ..	5
149	5	..	1-5 ..	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
150	3	దీర్ఘమా ఔచధ్యః	1-3 అగ్నిః	3
151	9	..	1 మిత్రః 2-9 మిత్రా వరుణౌ	1 8
152	7	..	1-7 ..	7
153	4	..	1-4 ..	4
154	6	..	1-6 విష్ణుః	6
155	6	..	1-3 ఇంద్రా విష్ణు 4-6 విష్ణుః	3 3
156	5	..	1-5 విష్ణుః	5
157	6	..	1-6 అశ్వినౌ	6
158	6	..	1-6 ..	6
159	5	..	1-5 ద్యౌవా పృథివీ	5
160	5	..	1-5 ..	5
161	14	..	1-14 ఋభవః	14
162	22	..	1-22 అశ్వః	22
163	13	..	1-13 అశ్వః	13
164	52	..	1-41 ఏశ్వే దేవాః 42 వాక్ష్మముద్రాక్షరాః 43 శకధూమసోమౌ 44 కేశినః	41 1 1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
			45 వాక్	1
			46-47 సూర్యః	2
			48 సంవత్సరకాలచక్రమ్	1
			49 సరస్వతీ	1
			50 సాధ్యః	1
			51 సూర్యః, పర్జన్యాగ్నయో వా	1
			52 సరస్వాన్, సూర్యో వా	1
165	15	1-2 ఇంద్రః 3 మరుతః 4 ఇంద్రః 5 మరుతః 6 ఇంద్రః 7 మరుతః 8 ఇంద్రః 9 మరుతః 10-12 ఇంద్రః 13-15 అగస్త్యో మైత్రావరుణిః	1-15 మరుత్వానింద్రః	15
166	15	అగస్త్యో మైత్రావరుణిః	1-15 మరుతః	15
167	11	..	1 ఇంద్రః 2-11 మరుతః	1 10
168	10	..	1-10 ..	10
169	8	..	1-3 ఇంద్రః	8
170	5	1 ఇంద్రః 2 అగస్త్యో మైత్రావరుణిః 3-4 ఇంద్రః 5 అగస్త్యో మైత్రావరుణిః	1-5 ఇంద్రః	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
171	6	అగస్త్యో మైత్రావరుణిః	1-2 మరుతః 3-6 మరుత్వానింద్రః	2 4
172	3	„	1-3 మరుతః	3
173	13	„	1-13 ఇంద్రః	13
174	10	„	1-10 „	10
175	6	„	1-6 „	6
176	6	„	1-6 „	6
177	5	„	1-5 „	5
178	5	„	1-5 „	5
179	6	1-2 రోహిణుద్రా 3-4 అగస్త్యో మైత్రావరుణిః 5-6 అగస్త్యశిష్యో బ్రహ్మచారి	1-6 రతిః	6
180	10	అగస్త్యో మైత్రావరుణిః	1-10 అర్విన్	10
181	9	„	1-9 „	9
182	8	„	1-8 „	8
183	6	„	1-6 „	6
184	6	„	1-6 „	6
185	11	„	1-11 ద్యావా పృథివ్యా	11
186	11	„	1-11 విశ్వే దేవాః	11
187	11	„	1-11 అన్నం	11

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
188	11	అగస్త్యే మైత్రావరుణే:	1-ఇథ్మః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా 2-తమానపాత్ 3-ఇళః 4-బర్హిః 5-దేవీర్దవరః 6-ఉపాసానక్తా 7-దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా 8-తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీశాభారత్యః 9-త్వష్టా 10-వనస్పతిః 11-స్వాహాకృతయః	1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1
189	8	..	1-8 అగ్నిః	8
190	8	..	1-8 బృహస్పతిః	8
191	16	..	1-16 అష్టణసూర్యాః	16
192	3	ప్రస్క-ఋః కాఋః	1-3 సూర్యః	3
193	10	అగస్త్యే మైత్రావరుణే:	1-10 విషమన్యః	10

ఇతి ప్రథమం మండలమ్

అథ ద్వితీయం మండలమ్

1	16	గృత్సమద భార్గవః శౌనకః	1-16 అగ్నిః	16
2	13	..	1-13 ..	13
3	11	..	1 ఇథ్మః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా 2 నరాశంసః 3 ఇళః	1 1 1

సూక్తం	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			4 బర్హిః	1
			5 దేవీర్ధ్వారః	1
			6 ఉషాసానత్తా	1
			7 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా	1
			8 సరస్వతీకాభారత్యః	1
			9 త్వష్టా	1
			10 వనస్పతిః	1
			11 స్వాహాకృతయః	1
4	9	సోమహుతిర్భార్గవః	1-9 అగ్నిః	9
5	8	„	1-8 „	8
6	8	„	1-8 „	8
7	6	„	1-6 „	6
8	6	గృత్సమద భార్గవః శౌనకః	1-6 „	6
9	6	„	1-6 „	6
10	6	„	1-6 „	6
11	12	„	1-12 ఇంద్రః	12
12	15	„	1-15 ఇంద్రః	15
13	13	„	1-13 „	13
14	12	„	1-12 „	12
15	10	„	1-10 „	10
16	9	„	1-9 „	9
17	9	„	1-9 „	9

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
18	9	గృత్సమద భార్గవః శౌనకః	1-9 ఇంద్రః	9
19	9	„	1-9 „	9
20	9	„	1-9 „	9
21	6	„	1-6 „	6
22	4	„	1-4 „	4
23	19	„	1 బ్రహ్మణస్పతిః 2-4 బృహస్పతిః 5 బ్రహ్మణస్పతిః 6-8 బృహస్పతిః 9 బ్రహ్మణస్పతిః 10 బృహస్పతిః 11 బ్రహ్మణస్పతిః 12-16 బృహస్పతిః 17 బ్రహ్మణస్పతిః 18 బృహస్పతిః 19 బ్రహ్మణస్పతిః	1 3 1 3 1 1 1 5 1 1 1 1
24	16	„	1 బృహస్పతిః 2-9 బ్రహ్మణస్పతిః 10 బృహస్పతిః 11 బ్రహ్మణస్పతిః 12 ఇంద్రాబ్రహ్మణస్పతీ 13-16 బ్రహ్మణస్పతిః	1 8 1 1 1 4
25	5	„	1-5 బ్రహ్మణస్పతిః	5
26	4	„	1-4 „	4
27	17	కూర్మో గృత్సమదో, గృత్సమదో వా	1-17 ఆదిత్యాః	17

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవత	మంత్రసంఖ్య
28	11	కూర్మో గృత్సమదో, గృత్సమదోవా	1-11 వరుణః	11
29	7	„	1-7 విశ్వే దేవాః	7
30	11	గృత్సమద భార్గవః శౌనకః	1-5 ఇంద్రః 6 ఇంద్రసోమ 7 ఇంద్రః 8 సరస్వతీంద్రో 9 బృహస్పతిః 10 ఇంద్రః 11 మరుతః	5 1 1 1 1 1 1
31	7	„	1-7 విశ్వే దేవాః	7
32	8	„	1 ద్యౌవా పృథివీ 2-3 ఇంద్ర స్వష్టా వా 4-5 రాకా 6-7 సినివాలీ 8 లింగోక్తాః	1 2 2 2 1
33	8	హిరణ్యగర్భః	1-2 కుహూః 3-4 అనుమతిః 5-8 ధాతా	2 2 4
34	15	గృత్సమద భార్గవః శౌనకః	1-15 రుద్రః	15
35	15	„	1-15 మరుతః	15
36	15	„	1-15 అపాంనపాత్	15
37	6	„	1 ఇంద్రో మధుశ్చ 2 మరుతో మాధవశ్చ 3 త్వష్టా శుక్రశ్చ 4 అగ్నిః శుచిశ్చ 5 ఇంద్రో నభశ్చ 6 మిత్రావరుణే నభస్యశ్చ	1 1 1 1 1 1
38	6	గృత్సమద భార్గవః శౌనకః	1-4 ద్రవిణోదా ఋతవశ్చ	4

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
			5 అశ్వినౌ ఋతవశ్చ	1
			6 అగ్నిః ఋతవశ్చ	1
39	11	„	1-11 సవితా	11
40	8	„	1-8 అశ్వినౌ	8
41	6	„	1-5 సోమ పూషణౌ	5
			6 సోమ పూషణాదితయః	1
42	21	„	1-2 వాయుః	2
			3 ఇంద్ర వాయూ	1
			4-6 మిత్రా వరుణౌ	3
			7-9 అశ్వినౌ	3
			10-12 ఇంద్రః	3
			13-15 విశ్వే దేవాః	3
			16-18 సరస్వతీ	3
			19-21 ద్యౌవా పృథివ్యా	3
43	3	„	1-3 శకుంతః	3

ఇతి ద్వితీయం మండలమ్

అథ తృతీయం మండలమ్

1	23	గాథినో విశ్వమిత్రః	1-23 అగ్నిః	23
2	15	„	1-15 వైశ్వానరోఽగ్నిః	15
3	11	„	1-11 „	11
4	11	„	1 ఇధ్మః సమిధ్ధోఽగ్నిర్వా	1
			2 తనూనపాత్	1

సూక్తగత		ముఖ్య	దేవత	మంత్రసంఖ్య
సూక్తం	మంత్రసంఖ్య			
			3 ఇళః	1
			4 చిర్హిః	1
			5 దేవీర్వాసః	1
			6 ఉషాసానక్తా	1
			7 దైవ్యా హోతారా ప్రదేతసా	1
			8 తిస్రో దేవ్యః	
			సరస్వతీశాభారత్యః	1
			9 త్వష్టా	1
			10 వసస్పతిః	1
			11 స్వాహాకృతయః	1
5	11	గాథినో విశ్వామిత్రః	1-11 అగ్నిః	11
6	11	„	1-11 „	11
7	11	„	1-11 „	11
8	11	„	1-5 యూషః	5
			6-10 యూషాః	5
			11 ప్రశునః	1
9	9	„	1-9 అగ్నిః	9
10	9	„	1-9 „	9
11	9	„	1-9 „	9
12	9	„	1-9 ఇంద్రాగ్ని	9
13	7	ఋషభో వైశ్వామిత్రః	1-7 అగ్నిః	7
14	7	„	1-7 అగ్నిః	7
15	7	కాత్య ఉత్కిలః	1-7 „	7
16	6	„	1-6 „	6

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
17	5	కతో వైశ్వామిత్రః	1-5 అగ్నిః	5
18	5	..	1-5 ..	5
19	5	గాధీ కాశికః	1-5 ..	5
20	5	..	1 విశ్వేదేవాః 2-4 అగ్నిః 5 విశ్వేదేవాః	1 3 1
21	5	..	1-5 అగ్నిః	5
22	5	..	1-5 ..	5
23	5	దేవాశ్రవా దేవవాతస్ప ధారతౌ	1-5 ..	5
24	5	గాధినో విశ్వామిత్రః	1-5 ..	5
25	5	..	1-3 .. 4 అగ్నింద్రౌ 5 అగ్నిః	3 1 1
26	9	1-6 గాధినో విశ్వామిత్రః 7 ఆత్మా 8-9 గాధినో విశ్వామిత్రః	1-3 వైశ్వానరోఽగ్నిః 4-6 మరుతః 7-8 ఆత్మా 9 విశ్వామిత్రోపాధ్యాయః	3 3 2 1
27	15	గాధినో విశ్వామిత్రః	1-15 అగ్నిః	15
28	6	..	1-6 ..	6
29	16	..	1-16 ..	16
30	22	..	1-22 ఇంద్రః	22
31	22	కుశిక ఐషీరధిః, గాధినో విశ్వామిత్రో వా	1-22 ..	22

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
32	17	గాధినో విశ్వామిత్రః	1-17 ఇంద్రః	17
33	13	1-3 గాధినో విశ్వామిత్రః 4 నద్యః ఋషికా 5 గాధినో విశ్వామిత్రః 6 నద్యః ఋషికా 7 గాధినో విశ్వామిత్రః 8 నద్యః ఋషికా 9 గాధినో విశ్వామిత్రః 10 నద్యః ఋషికా 11-13 గాధినో విశ్వామిత్రః	1-3 నద్యః 4 విశ్వామిత్రః 5 నద్యః 6-7 ఇంద్రః 8 విశ్వామిత్రః 9 నద్యః 10 విశ్వామిత్రః 11-13 నద్యః	3 1 1 2 1 1 1 3
34	11	గాధినో విశ్వామిత్రః	1-11 ఇంద్రః	11
35	11	„	1-11 „	11
36	11	1-9 గాధినో విశ్వామిత్రః 10 ఘోర ఆంగిరసః 11 గాధినో విశ్వామిత్రః	1-11 „	11
37	11	గాధినో విశ్వామిత్రః	1-11 „	11
38	10	ప్రజాపతిర్వైశ్వామిత్రః, ప్రజాపతిర్వాచ్యో వా, తామభావపి వా గాధినో విశ్వామిత్రో వా	1-10 „	10
39	9	గాధినో విశ్వామిత్రః	1-9 „	9
40	9	„	1-9 „	9
41	9	„	1-9 „	9
42	9	„	1-9 „	9

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
43	8	గాథినో విశ్వామిత్రః	1-8 ఇంద్రః	8
44	5	..	1-5 ..	5
45	5	..	1-5 ..	5
46	5	..	1-5 ..	5
47	5	..	1-5 ..	5
48	5	..	1-5 ..	5
49	5	..	1-5 ..	5
50	5	..	1-5 ..	5
51	12	..	1-12 ..	12
52	8	..	1-8 ..	8
53	24	..	1 ఇంద్రా పర్వతౌ 2-14 ఇంద్రః 15-16 ససర్పరీ వాక్ 17-20 రథాంగాని 21-24 అభిశాపః	1 13 2 4 4
54	22	ప్రజాపతిర్వైశ్వామిత్రః, ప్రజాపతిర్వాచ్యో వా	1-22 విశ్వే దేవాః	22
55	22	..	1-22 ..	22
56	8	..	1-8 ..	8
57	6	గాథినో విశ్వామిత్రః	1-6 ..	6
58	9	..	1-9 అశ్వినౌ	9

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
59	9	గాథినో విశ్వామిత్రః	1-9 మిత్రః	9
60	7	..	1-4 ఋభవః 5-7 ఇంద్ర ఋభవశ్చ	4 3
61	7	..	1-7 ఉషాః	7
62	18	1-15 గాథినో విశ్వామిత్రః 16-18 గాథినో విశ్వామిత్రః జమదగ్నిర్వా	1-3 ఇంద్ర వరుణౌ 4-6 బృహస్పతిః 7-9 పూషా 10-12 సవితా 13-15 సోమః 16-18 మిత్రా వరుణౌ	3 3 3 3 3 3

ఇతి తృతీయం మండలమ్

అథ చతుర్థం మండలమ్

1	20	వాసుదేవో గౌతమః	1 అగ్నిః 2-5 అగ్ని వరుణౌ వా 6-20 అగ్నిః	1 4 15
2	20	..	1-20 అగ్నిః	20
3	16	..	1 రుద్రః 2-16 అగ్నిః	1 15
4	15	..	1-15 రక్షోహోగ్నిః	15
5	15	..	1-15 వైశ్వానరోగ్నిః	15
6	11	..	1-11 అగ్నిః	11
7	11	..	1-11 ..	11

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
8	8	వామదేవో గౌతమః	1-8 అగ్నిః	8
9	8	..	1-8 ..	8
10	8	..	1-8 ..	8
11	6	..	1-8 ..	6
12	6	..	1-6 ..	6
13	5	..	1-5 ..	5
14	5	..	1-5 ..	5
15	10	..	1-6 అగ్నిః	6
			7-8 సోమకః సాహదేవ్యః	2
			9-10 అశ్వినౌ	2
16	21	..	1-21 ఇంద్రః	21
17	21	..	1-21 ..	21
18	13	1 ఇంద్రః	1 వామదేవః	1
		2-6 వామదేవో గౌతమః	2-3 ఇంద్రః	2
		7 అదితిః	4 ఇంద్ర వామదేవౌ	1
		8-13 వామదేవో గౌతమః	5-7 వామదేవః	3
			8-13 ఇంద్రః	6
19	11	..	1-11 ఇంద్రః	11
20	11	..	1-11 ..	11
21	11	..	1-11 ..	11
22	11	..	1-11 ..	11
23	11	..	1-7 ఇంద్రః	7
			8-10 ఇంద్రః ఋతం వా	3
			11 ఇంద్రః	1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
24	11	వామదేవో గౌతమః	1-11 ఇంద్రః	11
25	8	..	1-8 ..	8
26	7	..	1-3 ఇంద్రః ఆత్మా వా 4-7 శ్యేనః	3 4
27	5	..	1-4 శ్యేనః 5 శ్యేనః ఇంద్రో వా	4 1
28	5	..	1-5 ఇంద్రః, ఇంద్రా సోమో వా	5
29	5	..	1-5 ఇంద్రః	5
30	24	..	1-8 ఇంద్రః 9-11 ఇంద్రోషసౌ 12-24 ఇంద్రః	8 3 13
31	15	..	1-15 ఇంద్రః	15
32	24	..	1-22 .. 23-24 ఇంద్రాశ్వౌ	22 2
33	11	..	1-11 ఋభవః	11
34	11	..	1-11 ..	11
35	9	..	1-9 ..	9
36	9	..	1-9 ..	9
37	8	..	1-8 ..	8
38	10	..	1 ద్యౌవా పృథివీ 2-10 దక్షిణా	1 9

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
39	6	వామదేవో గౌతమః	1-6 దధిక్రా	6
40	5	..	1-4 ,, 5 సూర్యః	4 1
41	11	..	1-11 ఇంద్రా వరుణౌ	11
42	10	త్రసదస్యః పౌరుకుత్వ్యః	1-6 త్రసదస్యః 7-10 ఇంద్రా వరుణౌ 11 త్రసదస్యః	6 4 1
43	7	పురుమీశ్వా జమీశ్వా సాహోత్రౌ	1-7 అశ్వినౌ	7
44	7	..	1-7 ,,	7
45	7	వామదేవో గౌతమః	1-7 ,,	7
46	7	..	1 వాయుః 2-7 ఇంద్ర వాయూ	1 6
47	4	..	1 వాయుః 2-4 ఇంద్ర వాయూ	1 3
48	5	..	1-5 వాయుః	5
49	6	..	1-6 ఇంద్రా బృహస్పతీ	6
50	11	..	1-9 బృహస్పతిః 10-11 ఇంద్రా బృహస్పతీ	9 2
51	11	..	1-11 ఉషాః	11
52	7	..	1-7 ,,	7
53	7	..	1-7 సవితా	7
54	6	..	1-6 ,,	6

సూక్తమ్	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
55	10	వామదేవో గౌతమః	1-10 విశ్వే దేవాః	10
56	7	,,	1-7 ద్యావా పృథివీ	7
57	8	,,	1-3 జ్యేత్రపతిః 4 కునః 5 కునాసీరా 6-7 సీరా 8 కునాసీరా	3 1 1 2 1
58	11	,,	1 11 అగ్నిః, సూర్యో వా యపో వా గావో వా ఘృతస్తుతిర్వా	11

ఇతి చతుర్థం మండలమ్

అథ పంచమం మండలమ్

1	12	బుధగవిష్ణిరా వాత్రేయా	1-12 అగ్నిః	12
2	12	1 కుమార ఆత్రేయః, వృశో వా జానః, ఉభౌ వా 2 వృశోజానః 3-12 కుమార ఆత్రేయః	1-12 అగ్నిః	12
3	12	వసుశ్రుత ఆత్రేయః	1-2 అగ్నిః 3 మరుద్రుద్రవిష్ణ్వః 4-12 అగ్నిః	2 1 9
4	11	వసుశ్రుత ఆత్రేయః	1-11 అగ్నిః	11
5	11	,,	1 ఇధ్మః సమిధ్ధోఽగ్నిర్వా 2 తనూనపాత్ 3 ఇళః	1 1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			4 బర్హిః	1
			5 దేవీర్వానరః	1
			6 ఉషాసానన్తా	1
			7 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా	1
			8 తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీశా	
			భారత్యః	1
			త్వష్టా	1
			10 వనస్పతిః	1
			11 స్వాహాకృతయః	1
6	10	వసుక్రుత ఆత్రేయః	1-10 అగ్నిః	10
7	10	ఇష ఆత్రేయః	1-10 ,,	10
8	7	,,	1-7 ,,	7
9	7	గయ ఆత్రేయః	1-7 ,,	7
10	7	,,	1-7 ,,	7
11	6	సుతంభర ఆత్రేయః	1-6 ,,	6
12	6	,,	1-6 ,,	6
13	6	,,	1-6 ,,	6
14	6	,,	1-6 ,,	6
15	5	ధరుణ ఆంగిరసః	1-5 ,,	5
16	5	పురురాత్రేయః	1-5 ,,	5
17	5	,,	1-5 ,,	5
18	5	ద్వితోమృక్తవాహ ఆత్రేయః	1-5 ,,	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
19	5	వవ్రాత్రేయః	1-5 అగ్నిః	5
20	4	ప్రయస్వంత ఆత్రేయః	1-4 ,,	4
21	4	సస ఆత్రేయః	1-4 ,,	4
22	4	విశ్వసామా ఆత్రేయః	1-4 ,,	4
23	4	ద్యుమ్నా విశ్వచర్షణరాత్రేయః	1-4 ,,	4
24	4	గౌపాయనా లౌపాయనా వా బంధుః సుబంధుః శ్రుతబంధు ర్విప్రబంధుశ్చ	1-4 ,,	4
25	9	వసూయవ ఆత్రేయః	1-9 ,,	9
26	9	,,	1-8 ,, 9 విశ్వే దేవాః	8 1
27	6	త్రైవృష్ణస్త్రిరుణః, పౌరు కుత్స్త్రిస్తనదస్యః, భారతో s శ్వమేధశ్చ రాజానః	1-5 అగ్నిః 6 ఇంద్రాగ్ని	5 1
28	6	విశ్వవారాత్రేయీ	1-6 అగ్నిః	6
29	15	గౌరీవీతిః శాత్యః	1-15 ఇంద్రః	15
30	15	బ్రభురాత్రేయః	1-11 ఇంద్రః 12-15 ఋణంచమేంద్రా	11 4
31	13	అవస్యరాత్రేయః	1-8 ఇంద్రః 9 ఇంద్రాకుత్స్వే 10-13 ఇంద్రః	8 1 4
32	12	గతురాత్రేయః	1-12 ,,	12

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
33	10	ప్రాజాపత్యః సంవరణః	1-10 ఇంద్రః	10
34	9	„	1-9 „	9
35	8	ప్రభూవసురాంగిరసః	1-8 „	8
36	6	„	1-6 „	6
37	5	భౌమోత్రిః	1-5 „	5
38	5	„	1-5 „	5
39	5	„	1-5 „	5
40	5	„	1-4 „	4
			5 సూర్యః	1
			6-9 అత్రిః	4
41	20	„	1-20 విశ్వే దేవాః	20
42	18	„	1-10 „	10
			11 రుద్రః	1
			12-18 విశ్వే దేవాః	7
43	17	„	1-17 „	17
44	16	కాశ్యపో అవత్సరః	1-16 „	16
45	11	సదాపృణ ఆత్రేయః	1-11 „	11
46	8	ప్రతిక్షత్ర ఆత్రేయః	1-6 „	6
			7-8 దేవపత్న్యః	2
47	7	ప్రతిరథ ఆత్రేయః	1-7 విశ్వే దేవాః	7
48	5	ప్రతిభానురాత్రేయః	1-5 „	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
49	7	ప్రతిప్రథ ఆత్రేయః	1-7 విశ్వేదేవాః	7
50	6	స్వస్త్వాత్రేయః	1-5 ,,	5
51	17	..	1-3 ,, 4 ఇంద్ర వాయూ 5 వాయుః 6-7 ఇంద్ర వాయూ 8-17 విశ్వేదేవాః	3 1 1 2 10
52	17	శ్యావాశ్వ ఆత్రేయః	1-17 మరుత్తః	17
53	16	..	1-16 ,,	16
54	15	..	1-15 ,,	15
55	10	..	1-10 ,,	10
56	9	..	1-9 ,,	9
57	8	..	1-8 ,,	8
58	8	..	1-8 ,,	8
59	8	..	1-8 ,,	8
60	8	..	1-8 మరుతోఽగ్నామరుతౌ వా	8
61	19	..	1-4 మరుత్తః 5-8 తరంత మహిషీ శసీయసీ 9 వైదదభ్యో పురుమిక్తః 10 వైదదభ్యస్తరస్తః 11-16 మరుత్తః 17-19 దార్యో రభవీతిః	4 4 1 1 6 3
62	9	శ్రుతవిదాత్రేయః	1-9 మిత్రా వరుణౌ	9
63	7	అర్చనా ఆత్రేయః	1-7 ,,	7
64	7	..	1-7 ,,	7
65	6	రాతహవ్య ఆత్రేయః	1-6 ,,	6
66	6	..	1-6 ,,	6

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
67	5	యజత ఆత్యేయః	1-5 మిత్రా వరుణౌ	5
68	5	,,	1-5 ,,	5
69	4	ఉరుచక్రిరాత్యేయః	1-4 ,,	4
70	4	,,	1-4 ,,	4
71	3	బాహువృక్త ఆత్యేయః	1-3 ,,	3
72	3	,,	1-3 ,,	3
73	10	పౌర ఆత్యేయః	1-10 అగ్నినౌ	10
74	10	,,	1-10 ,,	10
75	9	అవస్యరాత్యేయః	1-9 ,,	9
76	5	భామోఃత్రిః	1-5 ,,	5
77	5	,,	1-5 ,,	5
78	9	సప్తపథిరాత్యేయః	1-9 ,,	9
79	10	సత్యశర్వా ఆత్యేయః	1-10 ఉషాః	10
80	6	,,	1-6 ,,	6
81	5	శ్యావాశ్వ ఆత్యేయః	1-5 సవితా	5
82	9	,,	1-9 ,,	9
83	10	భామోఃత్రిః	1-10 షర్ణవ్యః	10
84	4	,,	1-4 పృథివీ	4
85	8	,,	1-8 వరుణః	8
86	6	,,	1-6 ఇంద్రాగ్నీ	6
87	9	ఏవయా మరువాత్యేయః	1-9 మరుతః	9
88	5	,,	1-5 ,,	5
89	5	,,	1-5 ,,	5
90	15	ఆనంద-కర్దమ-శ్రీద చిక్లీతాః శ్రీ పుత్రాః	శ్రీరగ్నిశ్చ	15

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
---------	-----------------------	------	-------	------------

అథ షష్ఠం మండలమ్

1	13	బార్హస్పత్యే ధారద్వాజః	1-13 అగ్నిః	13
2	11	„	1-11 „	11
3	8	„	1-8 „	8
4	8	„	1-8 „	8
5	7	„	1-7 „	7
6	7	„	1-7 „	7
7	7	„	1-7 వైశ్వానరోఽగ్నిః	7
8	7	„	1-7 „	7
9	7	„	1-7 „	7
10	7	„	1-7 „	7
11	6	„	1-6 „	6
12	6	„	1-6 „	6
13	6	„	1-6 „	6
14	6	„	1-6 „	6
15	19	బార్హస్పత్యే ధారద్వాజో వీతహవ్య అంగిరసో వా	1-19 అగ్నిః	19
16	48	బార్హస్పత్యే ధారద్వాజః	1-48 „	48
17	15	„	1-15 ఇంద్రః	15
18	15	„	1-15 „	15
19	13	„	1-13 „	13
20	13	„	1-13 „	13

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
21	12	బార్హస్పత్యో భారద్వాజః	1-8 ఇంద్రః 9 విశ్వే దేవాః 10 ఇంద్రః 11 విశ్వే దేవాః 12 ఇంద్రః	8 1 1 1 1
22	11	„	1-11 ఇంద్రః	11
23	10	„	1-10 „	10
24	10	„	1-10 „	10
25	9	„	1-9 „	9
26	8	„	1-8 „	8
27	8	„	1-7 „ 8 అభ్యవర్తీ ఛాయమానః	7 1
28	8	„	1 గావః 2 ఇంద్రో గావో వా 3-7 గావః 8 ఇంద్రో గావో వా	1 1 5 1
29	6	„	1-6 ఇంద్రః	6
30	5	„	1-5 „	5
31	5	సుహోత్రో భారద్వాజః	1-5 „	5
32	5	„	1-5 „	5
33	5	శునహోత్రో భారద్వాజః	1-5 „	5
34	5	„	1-5 „	5
35	5	నరో భారద్వాజః	1-5 „	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవత	మంత్రసంఖ్య
36	5	నరో భారద్వాజః	1-5 ఇంద్రః	5
37	5	బార్హస్పత్యో భారద్వాజః	1-5 ..	5
38	5	..	1-5 ..	5
39	5	..	1-5 ..	5
40	5	..	1-5 ..	5
41	5	..	1-5 ..	5
42	4	..	1-4 ..	4
43	4	..	1-4 ..	4
44	27	శంయుర్బార్హస్పత్యః	1-27 ..	27
45	33	..	1-30 ఇంద్రః 31-33 బృహస్పతి	30 3
46	14	..	1-14 ఇంద్రః	14
47	31	గర్గో భారద్వాజః	1-5 సోమః 6-19 ఇంద్రః 20 దేవ-భూమి-బృహస్పతీంద్ర 21 ఇంద్రః 22-25 సారముః ప్రస్తోకః 26-28 రథః 29-30 దుందుభిః 31 దుందుభీంద్ర	5 14 1 1 4 3 2 1
48	24	శంయుర్బార్హస్పత్యః	1-10 అగ్నిః 11-15 మరుతః	10 5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
			16-19 పూషా	4
			20-21 మరుతః	2
			22-24 ద్యౌవా భూమీ వా పృథ్విర్వా	3
49	15	ఋజిశ్వా భారద్వాజః	1-15 విశ్వే దేవాః	15
50	15	„	1-15 „	15
51	16	„	1-16 „	16
52	17	„	1-17 „	17
53	10	బార్హస్పత్యే భారద్వాజః	1-10 పూషా	10
54	10	„	1-10 „	10
55	6	„	1-6 „	6
56	6	„	1-6 „	6
57	6	„	1-6 ఇంద్రా పూషణౌ	6
58	4	„	1-4 పూషా	4
59	10	„	1-10 ఇంద్రాగ్ని	10
60	15	„	1-15 „	15
61	14	„	1-14 సరస్వతీ	14
62	11	„	1-11 అగ్నినౌ	11
63	11	„	1-11 „	11
64	6	„	1-6 ఉషాః	6
65	6	„	1-6 „	6
66	11	„	1-11 మరుతః	11
67	11	„	1-11 మిత్రా వరుణౌ	11
68	11	„	1-11 ఇంద్రా వరుణౌ	11

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
69	8	బార్హస్పత్యో భారద్వాజః	1-8 ఇంద్రా విష్ణు	8
70	6	..	1-6 ద్యౌవా పృథివీ	6
71	6	..	1-6 సవితా	6
72	5	..	1-5 ఇంద్రా సోమ	5
73	3	..	1-3 బృహస్పతిః	3
74	4	..	1-4 సోమ రుద్ర	4
75	19	పాయు రాభరద్వాజః	1 వర్మ	1
			2 ధనుః	1
			3 జ్యో	1
			4 ఆర్తీ	1
			5 ఇషధిః	1
			6 సారథి రశ్మిః	1
			7 అశ్వాః	1
			8 రథః	1
			9 రథగోపాః	1
			10 బ్రహ్మణ-పితృ-సోమ- ద్యౌవా పృథివీ-పూషణః	1
			11-12 ఇషవః	2
			13 ప్రతోదః	1
			14 హస్తః	1
			15-16 ఇషవః	2
			17 యుద్ధభూమి-కవచ- బ్రహ్మణస్సత్వాదయః	1
			18 వర్మ-సోమ-వరుణాః	1
			19 దేవబ్రహ్మణి	1

సూక్తం	సూక్తగత	మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
--------	---------	------------	------	------	------------

అథ సప్తమం మండలమ్

1	25	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః	1-25 అగ్నిః	25
2	11	„	1 ఇధ్మః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా	1
			2 నరాశంసః	1
			3 ఇళః	1
			4 బర్హిః	1
			5 దేవీర్ద్వారః	1
			6 ఉషాసానక్తా	1
			7 దైవ్యా పోతారా ప్రచేతసా	1
			8 తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీశా	
			భారత్యః	1
			9 త్వష్టా	1
			10 వనస్పతిః	1
			11 స్వాహాకృతయః	1
3	10	„	1-10 అగ్నిః	10
4	10	„	1-10 „	10
5	9	„	1-9 వైశ్వానరోఽగ్నిః	9
6	7	„	1-7 „	7
7	7	„	1-7 అగ్నిః	7
8	7	„	1-7 „	7
9	6	„	1-6 „	6
10	5	„	1-5 „	5
11	5	„	1-5 „	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
12	3	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః	1-3 అగ్నిః	3
13	3	..	1-3 వైశ్వానరోగ్నిః	3
14	3	..	1-3 అగ్నిః	3
15	15	..	1-15 ..	15
16	12	..	1-12 ..	12
17	7	..	1-7 ..	7
18	25	..	1-21 ఇంద్రః 22-25 సుదాః పైజవనః	21 4
19	11	..	1-11 ఇంద్రః	11
20	10	..	1-10 ..	10
21	10	..	1-10 ..	10
22	9	..	1-9 ..	9
23	6	..	1-6 ..	6
24	6	..	1-6 ..	6
25	6	..	1-6 ..	6
26	5	..	1-5 ..	5
27	5	..	1-5 ..	5
28	5	..	1-5 ..	5
29	5	..	1-5 ..	5
30	5	..	1-5 ..	5
31	12	..	1-12 ..	12
32	27	1-25 మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః, 26-27 శక్తిర్వాసిష్ఠో వా	1-27 ఇంద్రః	27
33	14	1-9 మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః, 10-14 వసిష్ఠపుత్రః	1-9 వసిష్ఠపుత్రః ఇంద్రో వా 10-14 వసిష్ఠః	9 5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
34	25	మైత్రావరుణీర్వసిష్ఠః	1-15 విశ్వే దేవాః 16 అహిః 17 అహిర్బుధ్నిః 18-25 విశ్వే దేవాః	15 1 1 8
35	21	„	1-21 విశ్వే దేవాః	21
36	9	„	1-9 „	9
37	8	„	1-8 „	8
38	8	„	1-6 సవితా 7-8 వాణిసః	6 2
39	7	„	1-7 విశ్వే దేవాః	7
40	7	„	1-7 „	7
41	7	„	1 అగ్నింధ్ర-మిత్రా-వరుణాశ్వి- భగ-పూష-బ్రహ్మణస్పతి- సోమ-రుద్రాః 2-6 భగః 7 ఉషసః	1 5 1
42	6	„	1-6 విశ్వే దేవాః	6
43	5	„	1-5 „	5
44	5	„	1 దధిక్రాత్యుషోఃగ్నిభగేంద్ర విష్ణు పూష బ్రహ్మణస్పత్యాదిత్య ద్యానా పృథివ్యాసః 2-5 దధిక్రాః	1 4
45	4	మైత్రావరుణీర్వసిష్ఠః	1-4 సవితా	4

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
46	4	మైత్రావరుణర్షసిష్ఠః	1-4 రుద్రః	4
47	4	..	1-4 ఆపః	4
48	4	..	1-3 ఋభవః	3
			4 విశ్వే దేవా వా	1
49	4	..	1-4 ఆపః	4
50	4	..	1 మిత్రా వరుణౌ	1
			2 అగ్నిః	1
			3 విశ్వే దేవాః	1
			4 సద్యః	1
51	3	..	1-3 ఆదిత్యాః	3
52	3	..	1-3 ..	3
53	3	..	1-3 ద్యావా పృథివీ	3
54	3	..	1-3 వాస్తోష్పతిః	3
55	20	..	1 వాస్తోష్పతిః	1
			2-8 ఇంద్రః	7
			9-20 వాస్తోష్పతిః	12
56	25	..	1-25 మరుతః	25
57	7	..	1-7 ..	7
58	6	..	1-6 ..	6
59	12	..	1-11 మరుతః	11
			12 రుద్రః	1
60	12	..	1 సూర్యః	1
			2-12 మిత్రా వరుణౌ	11

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
61	7	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః	1-7 మిత్రావరుణౌ	7
62	6	..	1-3 సూర్యః 4-6 మిత్రా వరుణౌ	3 3
63	6	..	1-4 సూర్యః 5 సూర్య-మిత్రా-వరుణాః 6 మిత్రా వరుణౌ అర్యమా చ	4 1 1
64	5	..	1-5 మిత్రా వరుణౌ	5
65	5	..	1-5 ..	5
66	19	..	1-3 .. 4-13 ఆదిత్యాః 14-16 సూర్యః 17-19 మిత్రా వరుణౌ	3 10 3 3
67	10	..	1-1 అశ్వినౌ	10
68	9	..	1-9 ..	9
69	8	..	1-8 ..	8
70	7	..	1-7 ..	7
71	6	..	1-6 ..	6
72	5	..	1-5 ..	5
73	5	..	1-5 ..	5
74	6	..	1-6 ..	6
75	8	..	1-8 ఉషసః	8
76	7	..	1-7 ..	7
77	6	..	1-6 ..	6

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
78	5	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః	1-5 ఉషసః	5
79	5	„	1-5 „	5
80	3	„	1-3 „	3
81	6	„	1-6 „	6
82	10	„	1-10 ఇంద్రా వరుణౌ	10
83	10	„	1-10 „	10
84	5	„	1-5 „	5
85	5	„	1-5 „	5
86	8	„	1-8 వరుణః	8
87	7	„	1-7 „	7
88	7	„	1-7 „	7
89	5	„	1-5 „	5
90	7	„	1-4 వాయుః	4
			5-7 ఇంద్ర వాయూ	3
91	7	„	1 వాయుః	1
			2 ఇంద్ర వాయూ	1
			3 వాయుః	1
			4-7 ఇంద్ర వాయూ	4
92	5	„	1 వాయుః	1
			2 ఇంద్ర వాయూ	1
			3 వాయుః	1
			4 ఇంద్ర వాయూ	1
			5 వాయుః	1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
93	8	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః	1-8 ఇంద్రాగ్ని	8
94	12	„	1-12 ..	12
95	6	„	1-2 సరస్వతీ 3 సరస్వాన్ 4-6 సరస్వతీ	2 1 3
96	7	„	1-3 సరస్వతీ 4-6 సరస్వాన్ 7 సరస్వతీ	3 3 1
97	10	„	1 ఇంద్రః 2 బృహస్పతిః 3 ఇంద్రా బ్రహ్మణస్పతీ 4-8 బృహస్పతిః 9 ఇంద్రా బ్రహ్మణస్పతీ 10 ఇంద్రా బృహస్పతీ	1 1 1 5 1 1
98	7	„	1-6 ఇంద్రః 7 ఇంద్రా బృహస్పతీ	6 1
99	7	„	1-3 విష్ణుః 4-6 ఇంద్రా విష్ణు 7 విష్ణుః	3 3 1
100	7	„	1-7 విష్ణుః	7
101	6	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః, కుమార ఆగ్నేయో వా	1-6 వర్జన్యః	6
102	3	„	1-3 వర్జన్యః	3

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
103	11	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః,	1-11 మందూకాః	11
104	25	..	1-7 ఇంద్రా సోమౌ	7
			8 ఇంద్రః	1
			9 సోమః	1
			10 అగ్నిః	1
			11 దేవః	1
			12-13 సోమః	2
			14 అగ్నిః	1
			15 ఇంద్రా సోమౌ	1
			16 ఇంద్రః	1
			17 గ్రావాణః	1
			18 మరుతః	1
			19-22 ఇంద్రః	4
			23 వసిష్ఠాశీః పృథివ్యంతరిక్షేణి	1
			24-25 ఇంద్రా సోమౌ	2

ఇతి సప్తమం మండలమ్

అథాష్టమం మండలమ్

1	34	1-2 ప్రగాఢో కాణ్వః	1-29 ఇంద్రః	29
		3-29 మేధాతిథి-మేధ్యాతిథి	30-34 ఆనంగః	5
		కాణ్వో		
		30-33 ప్లాయోగిరానంగః		
		34 అంగిరసీ శశ్వతీ ఋషికా		
2	42	1-10 మేధాతిథిః కాణ్వః,	1-40 ఇంద్రః	40
		అంగిరసః ప్రియమేధశ్చ.	41-42 విభిందుః	2
		41-42 మేధాతిథిః కాణ్వః		

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
3	24	మేధ్యాతిథి: కాణ్వ:	1-20 ఇంద్ర:	20
			21-24 కౌరయాణ: పాకస్థామా	4
4	21	దేవాతిథి: కాణ్వ:	1-14 ఇంద్ర:	14
			15-18 పూషా వా	4
			19-21 కురుంగ:	3
5	39	బ్రహ్మాతిథి: కాణ్వ:	1-36 అశ్వినౌ	36
			37 అశ్వకకు:	1
			38-39 కకు:	2
6	48	వత్స: కాణ్వ:	1-45 ఇంద్ర:	45
			46-48 తిరిందర: పార్శవ్య:	3
7	36	పునర్వత్స: కాణ్వ:	1-36 మరుత:	36
8	23	సభ్యంస: కాణ్వ:	1-23 అశ్వినౌ	23
9	21	శశకర్ణ: కాణ్వ:	1-21 అశ్వినౌ	21
10	6	ప్రగాఢో కాణ్వ:	1-6 ..	6
11	10	వత్స: కాణ్వ:	1-10 అగ్ని:	10
12	33	పర్వత: కాణ్వ:	1-33 ఇంద్ర:	33
13	33	నారద: కాణ్వ:	1-33 ..	33
14	15	గోషాక్త్యశ్వసూక్తి నౌ కాణ్వాయనౌ	1-15 ..	15
15	13	..	1-13 ..	13
16	12	ఇరింబితి: కాణ్వ:	1-12 ..	12
17	15	..	1-13 ఇంద్ర:	13

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			14 వాస్తోష్పతిర్వా	1
			15 ఇంద్రః	1
18	22	ఇరిందిరిః కాణ్వః	1-3 ఆదిత్యాః	3
			4 ఆదితిః	1
			5 ఆదిత్యాః	1
			6-7 అనితిః	2
			8 అశ్వినౌ	1
			9 అగ్నిసూర్యానిలాః	1
			10-22 ఆదిత్యాః	13
19	37	సోభరిః కాణ్వః	1-33 అగ్నిః	33
			34-35 ఆదిత్యాః	2
			36-37 త్రసదస్యః పౌరుకుత్స్యః	2
20	26	..	1-26 మరుతః	26
21	18	..	1-16 ఇంద్రః	16
			17-18 చిత్రః	2
22	18	సోభరిః కాణ్వః	1-18 అశ్వినౌ	18
23	30	విశ్వమనా వై యశ్వః	1-30 అగ్నిః	30
24	30	..	1-27 ఇంద్రః	27
			28-30 వరుః సాష్టామ్నిః	3
25	24	..	1-9 మిత్రా వరుణౌ	9
			10-12 విశ్వే దేవాః	3
			13-24 మిత్రా వరుణౌ	12
26	25	విశ్వమనా వై యశ్వః.	1-19 అశ్వినౌ	19
		వ్యశోవ్యో వాంగిరసః	20-25 వాయుః	6

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
27	22	మనుర్వైవస్వతః	1-22 విశ్వే దేవాః	22
28	5	..	1-5 ..	5
29	10	మనుర్వైవస్వతః, కాశ్యపో వా మారీచః	1-10 ..	10
30	4	మనుర్వైవస్వతః	1-4 ..	4
31	18	..	1-4 యజ్ఞః యజమానశ్చ 5-9 దంపతీ 10-18 దంపత్యాశిషః	4 5 9
32	30	మేధాతిథిః కాఞ్వుః	1-30 ఇంద్రః	30
33	19	మేధ్యాతిథిః కాఞ్వుః	1-19 ..	19
34	18	1-15 నీపాతిథిః కాఞ్వుః 16-18 సహస్రం వసు రోచిష్టోంగిరసః	1-18 ..	18
35	24	శ్యావావ్య ఆత్రేయః	1-24 అశ్వినౌ	24
36	7	..	1-7 ఇంద్రః	7
37	7	..	1-7 ..	7
38	10	..	1-10 ఇంద్రాగ్ని	10
39	10	నభాకః కాఞ్వుః	1-10 అగ్నిః	10
40	12	..	1-12 ఇంద్రాగ్ని	12
41	10	..	1-10 వరుణః	10
42	6	నభాకః కాఞ్వుః, అర్చనానా ఆత్రేయో వా	1-3 వరుణః 4-6 అశ్వినౌ	3 3

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
43	33	విరూప ఆంగిరసః	1-33 అగ్నిః	33
44	30	..	1-30 ..	30
45	42	త్రిశోకః కాణ్వః	1 అగ్నింధ్రా 2-42 ఇంద్రః	1 41
46	33	వశిష్ఠశ్వయః	1-20 ఇంద్రః 21-24 కాశితః పృథుశ్రవాః 25-28 వాయుః 29-31 ఇంద్రః 32 వాయుః 33 ఇంద్రః	20 4 4 3 1 1
47	18	తృత ఆప్త్యః	1-13 ఆదిత్యాః 14-18 ఆదిత్యోషసః	13 5
48	15	ప్రగాథో ఘోరః	1-15 సోమః	15
49	10	ప్రస్క-ణ్వః కాణ్వః	1-10 ఇంద్రః	10
50	10	పుష్టిగుః కాణ్వః	1-10 ..	10
51	10	శ్రుష్టిగుః కాణ్వః	1-10 ..	10
52	10	అయుః కాణ్వః	1-10 ..	10
53	8	మేధ్యః కాణ్వః	1-8 ..	8
54	8	మాతరిశ్వా కాణ్వః	1-2 .. 3-4 విశ్వే దేవాః 5-8 ఇంద్రః	2 2 4
55	5	కుశః కాణ్వః	1-5 ఇంద్రః ప్రస్క-ణ్వశ్చ	5
56	5	పుషద్రః కాణ్వః	1-4 ఇంద్రః ప్రస్క-ణ్వశ్చ	4

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			5 అగ్ని సూర్యా	1
57	4	మేఘః కాఞ్విః	1-4 అశ్వినౌ	4
58	3	..	1 విశ్వే దేవాః ఋత్విజో వా	1
			2-3 విశ్వే దేవాః	2
59	7	సువర్ణః కాఞ్విః	4-7 ఇంద్రా వరుణౌ	7
60	20	భర్గః ప్రగాథః	1-20 అగ్నిః	20
61	18	..	1-18 ఇంద్రః	18
62	12	ప్రగాథో ఘోరః కాఞ్విః	1-12 ఇంద్రః	12
63	12	ప్రగాథః కాఞ్విః	1-11 ఇంద్రః	11
			12 దేవాః	1
64	12	..	1-12 ఇంద్రః	12
65	12	..	1-12 ..	12
66	15	కలిః ప్రగాథః	1-15 ..	15
67	21	మత్స్యః సామృదః, మైత్రావరుణిర్మాన్యః, బహువో వా మత్స్య జాలనద్ధః	1-9 అదిత్యాః 10-12 అదితిః 13-21 అదిత్యాః	9 3 9
68	19	ప్రియమేధ అంగిరసః	1-13 ఇంద్రః 14-19 ఋక్షైశ్వమేధౌ	13 6
69	18	..	1-10 ఇంద్రః 11 విశ్వే దేవాః వరుణాః 12 వరుణః 13-18 ఇంద్రః	10 1 1 6
70	15	పురుహన్తా అంగిరసః	1-15 ఇంద్రః	15

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
71	15	సుదీతి-పురుషీశ్వా వాంగిరసా, తయోర్వాన్యతరః	1-15 అగ్నిః	15
72	18	హర్యతః ప్రగాథః	1-18 అగ్నిః హవీంషి వా	18
73	18	గోపవన అత్రేయః సప్తవద్రిర్యా	1-18 అశ్వినౌ	18
74	15	„	1-12 అగ్నిః 13-15 ఆర్యః శ్రుతర్వా	12 3
75	16	విరూప ఆంగిరసః	1-16 అగ్నిః	16
76	12	కురుసుతిః కాఙ్వః	1-12 ఇంద్రః	12
77	11	„	1-11 „	11
78	10	„	1-10 „	10
79	9	కృత్నర్హార్గః	1-9 సోమః	9
80	10	ఏకద్యౌర్వాధసః	1-9 ఇంద్రః 10 దేవాః	9 1
81	9	కుసీదీ కాఙ్వః	1-9 ఇంద్రః	9
82	9	„	1-9 „	9
83	9	„	1-9 విశ్వే దేవాః	9
84	9	ఉశనా కావ్యః	1-9 అగ్నిః	9
85	9	కృష్ణ ఆంగిరసః	1-9 అశ్వినౌ	9
86	5	కృష్ణ ఆంగిరసః, విశ్వకో వా కాఙ్విః	1-5 „	5
87	6	కృష్ణ ఆంగిరసో, వాసిష్ఠో వా ద్యుమ్నికః, ప్రియ మేధ ఆంగిరసో వా	1-6 „	6

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
88	6	నోధా గౌతమః	1-6 ఇంద్రః	6
89	7	నృమేధ-పురుమేధ వాంగిరసా	1-7 ,,	7
90	6	,,	1-6 ,,	6
91	7	అశ్రేయీ అపాలా	1-7 ,,	7
92	33	శ్రుతకక్షః సుకక్షో వా	1-33 ,,	33
93	34	సుకక్ష అంగిరసః	1-33 ,,	33
			34 ఇంద్ర ఋభవశ్చ	1
94	12	బిందుః పూతవక్షో వా అంగిరసః	1-12 మరుతః	12
95	9	తిరశ్చిరాంగిరసః	1-9 ఇంద్రః	9
96	21	తిరశ్చిరాంగిరసో, ద్యుతానో వా మరుతః	1-13 ,,	13
			14 ఇంద్రా మరుతః	1
			15 ఇంద్రా బృహస్పతి	1
			16-21 ఇంద్రః	6
97	15	రేభః క్యావః	1-15 ఇంద్రః	15
98	12	నృమేధ అంగిరసః	1-12 ,,	12
99	8	,,	1-8 ,,	8
100	12	1-3 నేమో భార్గవః 4-5 ఇంద్రః 6-12 నేమో భార్గవః	1-7 ఇంద్రః 8 సువర్ణః 9 సువర్ణో వజ్రో వా 10-11 వాక్ 12 ఇంద్రః	7 1 1 2 1
101	16	జమదగ్నిర్భార్గవః	1-4 మిత్రా వరుణౌ 5 మిత్రా వరుణాదిత్యాః 6 అదిత్యాః	4 1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			7-8 అశ్వినౌ	2
			9-10 వాయుః	2
			11-12 సూర్యః	2
			13 ఉషాః సూర్యప్రభా వా	1
			14 పవమానః	1
			15-16 గౌః	2
102	22	భార్గవః ప్రయోగః, అగ్నిర్భార్గవస్సత్వః, పావకో వా, సహస్యః పుత్రో గృహపతి-యవిష్టే తయో ర్వాన్యతరః	1-22 అగ్నిః	22
103	14	పౌతరీః కాణ్వః	1-13 అగ్నిః	13
			14 అగ్నామరుతః	1

ఇతి అష్టమం మండలమ్

అథ నవమం మండలమ్

1	10	మధుచ్ఛండా వైశ్వామిత్రః	1-10 పవమానః సోమః	10
2	10	మేధాతిథిః కాణ్వః	1-10 ,,	10
3	12	అజీగర్తిః శునఃశేషః, కృతిమో వైశ్వామిత్రో దేవరాతః	1-12 ,,	12
4	10	హిరణ్యస్తూప ఆంగిరసః	1-10 ,,	10
5	11	కాశ్యపోఽసితో దేవలో వా	1 ఇధ్మః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా 2 తనూనపాత్	1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			3 ఇళః	1
			4 బర్హిః	1
			5 దేవీర్వారః	1
			6 ఉషాసానత్తా	1
			7 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా	1
			8 తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీశా చారత్యః	1
			9 త్వష్టా	1
			10 వనస్పతిః	1
			11 స్వాహాకృతయః	1
6	9	కాశ్యపోఽసితో దేవలో వా	1-9 పవమానః సోమః	9
7	9	..	1-9 ..	9
8	9	..	1-9 ..	9
9	9	..	1-9 ..	9
10	9	..	1-9 ..	9
11	9	..	1-9 ..	9
12	9	..	1-9 ..	9
13	9	..	1-9 ..	9
14	8	..	1-8 ..	8
15	8	..	1-8 ..	8
16	8	..	1-8 ..	8
17	8	..	1-8 ..	8
18	7	..	1-7 ..	7

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
19	7	కాశ్యపోఃసితో దేవలో వా	1-7 పవమానః సోమః	7
20	7	..	1-7 ..	7
21	7	..	1-7 ..	7
22	7	..	1-7 ..	7
23	7	..	1-7 ..	7
24	7	..	1-7 ..	7
25	6	దృక్ష్యచ్యుత ఆగస్త్యః	1-6 ..	6
26	6	ఇభవాహోదార్దచ్యుతః	1-6 ..	6
27	6	నృమేధ ఆంగిరసః	1-6 ..	6
28	6	ప్రియమేధ ఆంగిరసః	1-6 ..	6
29	6	నృమేధ ఆంగిరసః	1-6 ..	6
30	6	విందురాంగిరసః	1-6 ..	6
31	6	గోతమో రాహుగణః	1-6 ..	6
32	6	శ్యావాశ్వ ఆత్రేయః	1-6 ..	6
33	6	త్రిత ఆప్త్యః	1-6 ..	6
34	6	..	1-6 ..	6
35	6	ప్రభూవసురాంగిరసః	1-6 ..	6
36	6	ప్రభూవసురాంగిరసః	1-6 ..	6
37	6	రహుగణ ఆంగిరసః	1-6 ..	6
38	6	..	1-6 ..	6
39	6	బృహన్మతి రాంగిరసః	1-6 ..	6
40	6	..	1-6 ..	6
41	6	మేధ్యాతిథిః కాణ్వః	1-6 ..	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
42	6	మేధ్యాతిథి: కాణ్వ:	1-6 పవమాన: సోమ:	6
43	6	..	1-6 ..	6
44	6	అయాస్య అంగిరస:	1-6 ..	6
45	6	..	1-6 ..	6
46	6	..	1-6 ..	6
47	5	కవిర్భార్గవ:	1-5 ..	5
48	5	..	1-5 ..	5
49	5	..	1-5 ..	5
50	5	ఉచథ్య అంగిరస:	1-5 ..	5
51	5	..	1-5 ..	5
52	5	..	1-5 ..	5
53	4	అవత్సార: కాశ్యప:	1-4 ..	4
54	4	..	1-4 ..	4
55	4	..	1-4 ..	4
56	4	అవత్సార: కాశ్యప:	1-4 ..	4
57	4	..	1-4 ..	4
58	4	..	1-4 ..	4
59	4	..	1-4 ..	4
60	4	..	1-4 ..	4
61	30	అమహీయురాంగిరస:	1-30 ..	30
62	30	జమదగ్నిర్భార్గవ:	1-30 ..	30
63	30	నిధువి: కాశ్యప:	1-30 ..	30
64	30	కశ్యపో మారీచ:	1-30 ..	30

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
65	30	భృగుర్వారుణి రమదగ్నిర్భార్గవో వా	1-30 పవమానః సోమః	30
66	30	శతం వై ఖానసాః	1-18 ,, 19-21 అగ్నిః పవమానః 22-30 పవమానః సోమః	18 3 9
67	53	1-3 భరద్వాజో బార్హస్పత్యః 4-6 కశ్యపో మారీచః 7-9 గోతమో రాహుగణః 10-12 అత్రిర్భామః 13-15 విశ్వమిత్రో గాఢినః 16-18 జమదగ్నిర్భార్గవః 19-21 వసిష్ఠో మైత్రావరుణః 22-53 పవిత్ర అంగిరసో వా వసిష్ఠో వా ఉభౌ వా	1-9 ,, 10-12 పవమానః పూషా వా 13-22 పవమానః సోమః 23-27 పవమానోఽగ్నిః 28-30 పవమానః సోమః 31-32 పావమాన్యధ్యేతా 33-53 పవమానః సోమః	9 3 10 5 3 2 21
68	10	వత్సప్రిర్భాలన్దనః	1-10 పవమానః సోమః	10
69	10	హిరణ్యస్థూప అంగిరసః	1-10 ,,	10
70	10	రేణుర్వైశ్వామిత్రః	1-10 ,,	10
71	9	ఋషభో వై శ్వామిత్రః	1-9 ,,	9
72	9	హరిమన్త అంగిరసః	1-9 ,,	9
73	9	పవిత్ర అంగిరసః	1-9 ,,	9
74	9	కక్షీవాన్ దైర్వతమనః	1-9 ,,	9
75	5	కవిర్భార్గవః	1-5 ,,	5
76	5	,,	1-5 ,,	5

సూక్తం	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
77	5	కవిర్భార్గవః	1-5 పవమానః సోమః	5
78	5	..	1-5 ..	5
79	5	..	1-5 ..	5
80	5	వసుర్భారద్వాజః	1-5 ..	5
81	5	..	1-5 ..	5
82	5	..	1-5 ..	5
83	5	పవిత్ర ఆంగిరసః	1-5 ..	5
84	5	వాచ్యః ప్రజాపతిః	1-5 ..	5
85	12	వేనో భార్గవః	1-12 ..	12
86	48	1-10 అకృష్టమాషాః 11-20 సికతా నివావరీ 21-30 పృశ్నియోఃజాః 31-40 అకృష్టమాషాదయస్త్రయః 41-45 ఛామోఃత్రిః 46-48 గృత్సమదః శౌనకః	1-48 ..	48
87	9	ఉశనా కావ్యః	1-9 ..	9
88	8	..	1-8 ..	8
89	7	..	1-7 ..	7
90	6	వసిష్ఠో మైత్రావరుణిః	1-6 ..	6
91	6	కశ్యపో మారీచః	1-6 ..	6
92	6	..	1-6 ..	6
93	5	వోధా గౌతమః	1-5 ..	5
94	5	కణ్వో ఘౌరః	1-5 ..	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
95	5	ప్రస్క-ణ్వః కాణ్వః	1-5 పవమానః సోమః	5
96	24	దైవోదాసిః ప్రతర్దనః	1-24 ..	24
97	58	1-3 మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠ 4-6 వాసిష్ఠ ఇంద్రప్రమతిః 7-9 వాసిష్ఠో వృషగణః 10-12 వాసిష్ఠోమన్యుః 13-15 వాసిష్ఠ ఉపమన్యుః 16-18 వాసిష్ఠో వ్యాఘ్రపాదూ 19-21 వాసిష్ఠః శక్తిః 22-24 వాసిష్ఠః కర్ణకరుదూ 25-27 వాసిష్ఠో మృశీకః 28-30 వాసిష్ఠో వసుక్రః 31-44 పరాశరః శాక్త్యః 45-58 కుత్స అంగిరసః	1-58 ..	58
98	12	అమృరీషో వర్షాగిరః ఋజిశ్వా భరద్వాజశ్చ	1-12 ..	12
99	8	రేభసూనూ కాశ్యపౌ	1-8 ..	8
100	9	..	1-9 ..	9
101	16	1-3 అంధీగుః శ్యావాశ్వీః 4-6 యయాతిర్నాహుషః 7-9 నహుషో మానవః 10-12 మనుః సాంవరణః 13-16 వైశ్వామిత్రో వాచో వా ప్రజాపతిః	1-16 ..	16

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
102	8	త్రిత ఆత్మ్యః	1-8 పవమానః సోమః	8
103	6	ద్విత ఆత్మ్యః	1-6 ,,	6
104	6	పర్వత నారదౌ కాణ్వౌ, కాశ్యపౌ శిఖండన్య వస్సరసౌ వా	1-6 ,,	6
105	6	పర్వత నారదౌ కాణ్వౌ	1-6 ,,	6
106	14	1-3 అగ్నిచ్ఛాక్షుః 4-6 చక్షుర్మానవః 7-9 మనురాప్సవః 10-14 అగ్నిచ్ఛాక్షుః	1-14 ,,	14
107	26	సప్తర్షయః భరద్వాజో బార్హస్పత్యః కశ్యపో మారీచః గోతమో రాహుగణః భౌమోఽత్రిః విశ్వామిత్రో గాథినః జమదగ్నిర్భర్గవః మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః	1-26 ,,	26
108	16	1-2 గౌరివీతిః శాక్త్యః 3 శక్తిర్వాసిష్ఠః 4-5 ఉరురాంగిరసః 6-7 ఋజిశ్వాభరద్వాజః 8-9 ఊర్ధ్వసద్మా అంగిరసః	1-16 ,,	16

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
		10-11 కృతయచా అంగిరసః		
		12-13 ఋణంచయో రాజర్షిః		
		14-16 శక్తిర్వాసిషః		
109	22	అగ్నయో దిష్ట్యా ఐశ్వరయః	1-22 పవమానః సోమః	22
110	12	త్యరుణస్త్రివృష్టః, త్రసదస్యః పౌరుకుత్స్యః	1-12 ,,	12
111	3	అనానతః పారుచ్ఛేపిః	1-3 ,,	3
112	4	శిశురాంగిరసః	1-4 ,,	4
113	11	కశ్యపో మారీచః	1-11 ,,	11
114	10	,,	1-10 ,,	10

ఇతి నవమం మండలమ్

అథ దశమం మండలమ్

1	7	త్రిత ఆప్త్యః	1-7 అగ్నిః	7
2	7	,,	1-7 ,,	7
3	7	,,	1-7 ,,	7
4	7	,,	1-7 ,,	7
5	7	,,	1-7 ,,	7
6	7	,,	1-7 ,,	7
7	7	,,	1-7 ,,	7
8	9	త్రిశిరాస్తాప్త్యః	1-6 ,,	6
			7-9 ,,	3

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
9	10	త్రిశిరాస్వాప్యః, సింధు ద్వీప అంబరీషో వా	1-10 ఆపః	10
10	14	1 యమీ	1 యమః	1
		2 యమః	2 యమీ	1
		3 యమీ	3 యమః	1
		4 యమః	4 యమీ	1
		5-7 యమీ	5-7 యమః	3
		8-10 యమః	8-10 యమీ	3
		11 యమీ	11 యమః	1
		12 యమః	12 యమీ	1
		13 యమీ	13 యమః	1
		14 యమః	14 యమీ	1
11	9	అంగిర్హవిర్ధానః	1-9 అగ్నిః	9
12	9	,,	1-9 ,,	9
13	5	అంగిర్హవిర్ధానః, వివస్వానాదిత్యో వా	1-5 హరిర్ధానే	5
14	16	వై వస్వతో యమః	1-5 యమః	5
			6 అంగిరః పితృభర్వ భృగుసోమః,	1
			7-9 లింగోక్తదేవతాః పితరో వా	3
			10-12 ఛానో	3
			13-16 యమః	4
15	14	శంభో యామాయనః	1-14 పితరః	14

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
16	14	దమనో యామాయనః	1-14 అగ్ని:	14
17	14	దేవశ్రవా యామాయనః	1-2 సరణ్యః 3-6 పూషా 7-9 సరస్వతీ 10-14 ఆపః	2 4 3 5
18	14	సంకుసుకో యామాయనః	1-4 మృత్యుః 5 ధాత 6 త్వష్టా 7-14 పితృమేధః	4 1 1 8
19	8	మథితో యామాయనః, భృగుర్వారుణీర్వా భారవశ్వవనో వా	1-8 ఆపః	8
20	10	ఐంద్రో విమదః, ప్రాజాపత్యో వా, వాసుక్రో వసుకృద్వా	1-10 అగ్ని:	10
21	8	,,	1-8 ,,	8
22	15	,,	1-15 ఇంద్రః	15
23	7	,,	1-7 ,,	7
24	6	,,	1-3 ,, 4-6 అశ్వినౌ	3 3
25	11	,,	1-11 సోమః	11
26	9	,,	1-9 పూషా	9
27	24	ఐంద్రో వసుక్రః	1-24 ఇంద్రః	24

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
28	12	1 ఇంద్ర స్తుషా వసుక్ర పత్నీ ఋషికా	1 ఇంద్రో దేవతా	1
		2 ఇంద్ర ఋషి:	2 ఇంద్రో వసుక్రో దేవతా	1
		3-5 ఇంద్రో వసుక్ర ఋషి:	3-5 ఇంద్రో దేవతా	3
		6 ఇంద్ర ఋషి:	6 ఇంద్రో వసుక్రో దేవతా	1
		7 ఇంద్రో వసుక్ర ఋషి:	7 ఇంద్రో దేవతా	1
		8 ఇంద్ర ఋషి:	8 ఇంద్రో వసుక్రో దేవతా	1
		9 ఇంద్రో వసుక్ర ఋషి:	9 ఇంద్రో దేవతా	1
		10 ఇంద్ర ఋషి:	10 ఇంద్రో వసుక్రో దేవతా	1
		11 ఇంద్రో వసుక్ర ఋషి:	11 ఇంద్రో దేవతా	1
		12 ఇంద్ర ఋషి:	12 ఇంద్రో వసుక్రో దేవతా	1
29	8	ఇంద్రో వసుక్ర:	1-8 ఇంద్ర:	8
30	15	కవష ఐలూష:	1-15 అష:	15
31	11	..	1-11 విశ్వే దేవా:	11
32	9	..	1-9 ఇంద్ర:	9
33	9	..	1 విశ్వే దేవా:	1
			2-3 ఇంద్ర:	2
			4-5 కురుశ్రవణస్త్రాసదస్యవ:	2
			6-9 ఉపమశ్రవా మైత్రాతిథి:	4
34	14	కవష ఐలూష:, అక్షో మౌజవాన్ వా	1 అక్ష:	1
			2-6 అక్ష-కితవ-నిందా	5
			7 అక్ష:	1
			8 అక్ష-కితవ-నిందా	1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			9 అశ్వి:	1
			10-11 అక్ష-కితవ-నిందా	2
			12 అశ్వి:	1
			13 కృషి:	1
			14 అక్ష-కితవ-నిందా	1
35	14	ఋశో ధానాక:	1-14 విశ్వే దేవా:	14
36	14	..	1-14 ..	14
37	12	సూర్యోభితపా:	1-12 సూర్య:	12
38	5	ముష్క-వానింద్ర:	1-5 ఇంద్ర:	5
39	14	కక్షివతీ ఘోషా	1-14 అశ్వినౌ	14
40	14	..	1-14 ..	14
41	3	సుహస్త్యో మౌషేయ:	1-3 ..	3
42	11	కృష్ణ ఆంగిరస:	1-11 ఇంద్ర:	11
43	11	..	1-11 ..	11
44	11	..	1-11 ..	11
45	12	వత్సప్రిర్భాంధన:	1-12 అగ్ని:	12
46	10	..	1-10 ..	10
47	8	సప్తగురాంగిరస:	1-8 వైకుంఠ ఇంద్ర:	8
48	11	వైకుంఠ ఇంద్ర:	1-11 ఇంద్ర:	11
49	11	..	1-11 ..	11
50	7	..	1-7 ..	7
51	9	1 దేవా:	1 అగ్ని:	1
		2 సౌచీకోగ్ని:	2 దేవా:	1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
		3 దేవా:	3 అగ్ని:	1
		4 సౌచీకోగ్ని:	4 దేవా:	1
		5 దేవా:	5 అగ్ని:	1
		6 సౌచీకోగ్ని:	6 దేవా:	1
		7 దేవా:	7 అగ్ని:	1
		8 సౌచీకోగ్ని:	8 దేవా:	1
		9 దేవా:	9 అగ్ని:	1
52	6	సౌచీకోగ్ని:	1-6 విశ్వే దేవా:	6
53	11	1-3 దేవా:	1-3 అగ్ని:	3
		4-5 సౌచీకోగ్ని:	4-5 దేవా:	2
		6-11 దేవా:	6-11 అగ్ని:	6
54	6	బృహదుక్తో వామదేవ్య:	1-6 ఇంద్ర:	6
55	8	„	1-8 „	8
56	7	„	1-7 విశ్వే దేవా:	7
57	6	బంధు: శ్రుతబంధుర్విప్రబంధు రౌపాయనా:	1-6 „	6
58	12	„	1-12 మన ఆవర్తనమ్	12
59	10	బంధు: శ్రుతబంధు ర్విప్రబంధురౌపాయనా:	1-3 నిరృతి:	3
			4 నిరృతి: సోమశ్చ	1
			5-6 అసునీతి:	2
			7 పృథివీ-ద్వ్యంతరిక్ష-సోమ-	
			పూష-వధ్యా-స్వస్త్వయ:	1
			8-10 ద్యావా పృథివీ	3

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
60	12	1-5 బంధుః శ్రుతబంధుర్విప్రబంధు రౌఘాయనాః	1-4 అనమాతిః	4
		6 అగస్త్యస్వసా ఏషాం మాతా ఋషికా	5 ఇంద్రః	1
			6 అనమాతిః	1
		7-12 బంధుః శ్రుతబంధు ర్విప్రబంధురౌఘాయనాః	7-11 జీవః	5
			12 హస్తః	1
61	27	నాభానేదిష్ఠో మానవః	1-27 విశ్వే దేవాః	27
62	11	..	1-7 ..	7
			8-11 సావరేర్దానమ్	4
63	17	గయః ప్లాతః	1-14 విశ్వే దేవాః	14
			15-16 పథ్యా స్వస్తిః	2
			17 విశ్వే దేవాః	1
64	17	..	1-17 విశ్వే దేవాః	17
65	15	వసుకర్ణో వాసుక్రః	1-15 ..	15
66	15	..	1-15 ..	15
67	12	అయాస్య అంగిరసః	1-12 బృహస్పతిః	12
68	12	..	1-12 ..	12
69	12	సుమిత్రో వాద్ర్యశ్వః	1-12 అగ్నిః	12
70	11	..	1 ఇథ్మః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా	1
			2 నరాళంసః	1
			3 ఇళః	1
			4 బర్హిః	1
			5 దేవీర్దావరః	1
			6 ఉషాసానతా	1

సూక్తం	సూక్తగత	ముఖ్యము	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			7 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా	1
			8 తిస్రోదేవ్యః సరస్వతీశా భారత్యః	1
			9 త్వష్టా	1
			10 వసస్పతిః	1
			11 స్వాహాకృతయః	1
71	11	బృహస్పతిరాంగిరసః	1-11 జ్ఞానమ్	11
72	9	లోకో బృహస్పతిః బృహస్పతి రాంగిరసో వా, దాక్షయణీ అదితిర్వా	1-9 దేవాః	9
73	11	గౌరివీతిః శాక్త్యః	1-11 ఇంద్రః	11
74	6	„	1-6 „	6
75	10	సింధుక్షితః ప్రియమేధః	1-10 నద్యః	10
76	8	సర్ప ఐరావతో జరత్కర్ణః	1-8 గ్రావాణః	8
77	8	స్వామరశ్మిర్భారవః	1-8 మరుతః	8
78	8	„	1-8 „	8
79	7	సోచీకోగ్నిర్వైశ్వానరో వా సప్తిర్వాజంభరో వా	1-7 అగ్నిః	7
80	7	„	1-7 „	7
81	7	విశ్వకర్మా భోవనః	1-7 విశ్వకర్మా	7
82	7	„	1-7 „	7
83	7	మన్యుస్తావనః	1-7 మన్యుః	7
84	7	„	1-7 „	7

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
85	93	సావిత్రి సూర్యా ఋషికా	1-5 సోమః 6-16 సూర్యావివాహః 17 దేవాః 18 సోమార్కా 19 చంద్రమాః 20-28 నృణాం వివాహమంత్రా అశీః ప్రాయాః 29-30 వధూవాసః సంస్పర్శనిందా 31 దంపత్యోర్యక్తనాశనం 32-53 సూర్యా సావిత్రి	5 11 1 1 1 9 2 1 22
86	23	1 ఇంద్రః 2-6 ఇంద్రాణీ 7 ఐంద్రో వృషాకపిః 8 ఇంద్రః 9-10 ఇంద్రాణీ 11-12 ఇంద్రః 13 ఐంద్రో వృషాకపిః 14 ఇంద్రః 15-18 ఇంద్రాణీ 19-22 ఇంద్రః 23 ఐంద్రో వృషాకపిః	1-23 ఇంద్రః	23
87	25	పాయుర్భారద్వాజః	1-25 రక్షోహగ్నిః	25
88	19	అంగిరసో మూర్ధన్వాన్ వామదేవ్యో వా	1-19 సూర్య-వై శ్వసనరోగ్నిః	19

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
89	18	రేణురైస్వామిత్ర:	1-4 ఇంద్ర:	4
			5 ఇంద్రా సోమ	1
			6-18 ఇంద్ర:	13
90	16	నారాయణ:	1-16 పురుష:	16
91	15	అరుణో వై తహవ్య:	1-15 అగ్ని:	15
92	15	శార్యాతో మానవ:	1-15 విశ్వే దేవా:	15
93	15	తాస్వ: పార్థ:	1-15 ..	15
94	14	అర్బుద: కాద్రవేయ: సర్ప:	1-14 గ్రావాణ:	14
95	18	1 ఐల: పురూరవా:	1 ఉర్వశీ	1
		2 ఉర్వశీ	2 పురూరవా:	1
		3 ఐల: పురూరవా:	3 ఉర్వశీ	1
		4-5 ఉర్వశీ	4-5 పురూరవా:	2
		6 పురూరవా:	6 ఉర్వశీ	1
		7 ఉర్వశీ	7 పురూరవా:	1
		8-10 పురూరవా:	8-10 ఉర్వశీ	3
		11 ఉర్వశీ	11 పురూరవా:	1
		12 పురూరవా:	12 ఉర్వశీ	1
		13 ఉర్వశీ	13 పురూరవా:	1
		14 పురూరవా:	14 ఉర్వశీ	1
		15-16 ఉర్వశీ	15-16 పురూరవా:	2
		17 పురూరవా:	17 ఉర్వశీ	1
		18 ఉర్వశీ	18 పురూరవా:	1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
96	13	ఋరూంగిరసః, సర్వహరిర్వా ఇంద్రః	1-12 హరిః	13
97	23	అభర్వణో భిషగ్	1-23 ఓషధయః	23
98	12	ఆర్తిషేణోదేవాపిః	1-12 దేవాః	12
99	12	వమో వై భానసః	1-12 ఇంద్రః	12
100	12	దువస్యర్వాస్తసః	1-12 విశ్వే దేవాః	12
101	12	బుధః సౌమ్యః	1-12 ..	12
102	12	ముద్గలో దార్శ్యశ్వః	1-12 ద్రుఘణః	12
103	15	ఇంద్రోఽప్రతిరథః	1-3 ఇంద్రః 4 బృహస్పతిః 5-11 ఇంద్రః 12 అపాదేవీ 13-15 ఇంద్రః	3 1 7 1 3
104	11	అష్టకో వై శ్వమిత్రః	1-11 ఇంద్రః	11
105	11	కౌతో దుర్మిత్రః సుమిత్రో వా	1-11 ..	11
106	12	భూతాంశః కాశ్యపః	1-12 అశ్వినౌ	12
107	11	దివ్య ఆంగిరసః, దక్షిణా వా ప్రాజాపత్యా	1-11 దక్షిణా	11
108	11	1 పణయోఽనురాః 2 సరమా దేవకునీ ఋషికా 3 పణయోఽనురాః 4 సరమా దేవకునీ ఋషికా 5 పణయోఽనురాః	1 సరమా దేవతా 2 పణయో దేవతా 3 సరమా దేవతా 4 పణయో దేవతా 5 సరమా దేవతా	1 1 1 1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
		6 సరమా దేవకునీ ఋషికా	6 పణయో దేవత	1
		7 పణయోసురాః	7 సరమా దేవత	1
		8 సరమా దేవకునీ ఋషికా	8 పణయో దేవత	1
		9 పణయోసురాః	9 సరమా దేవత	1
		10-11 సరమా దేవకునీ ఋషికా	10-11 పణయో దేవత	2
109	7	జుహూర్భహ్మజాయా	1-7 విశ్వే దేవాః	7
110	11	జమదగ్నిర్భార్గవః	1 ఇభ్యః సమిద్ధోగ్నిర్వా	1
		జామదగ్న్యో రామో వా	2 తనూనపాత్	1
			3 ఇశః	1
			4 బర్హిః	1
			5 దేవీర్దవరః	1
			6 ఉషాసానక్తా	1
			7 దై వ్యా హోరా రా ప్రచేతసా	1
			8 తిస్రోదేవ్యః సరస్వతీశా	
			భారత్యః	1
			9 త్వష్టా	1
			10 వనస్పతిః	1
			11 స్వాహాకృతయః	1
111	10	వై రూపోష్ఠాదంష్ట్రః	1-10 ఇంద్రః	10
112	10	వై రూపోనభఃప్రభేదనః	1-10 ,,	10
113	10	వై రూపః శతప్రభేదనః	1-10 ,,	10
114	10	వై రూపః సద్రిః, తాపసో	1-10 విశ్వే దేవాః	10
		ఘర్మో వా		

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
115	9	వార్షిహవ్య ఉపస్తుతః	1-9 అగ్నిః	9
116	9	స్థారోఃగ్నియుతః స్థారోఃగ్నియూపో వా	1-9 ఇంద్రః	9
117	9	భిక్షరాంగిరసః	1-9 ధనన్నదానం	9
118	9	ఉరుక్షయ ఆమహీయవః	1-9 రక్షోహాఃగ్నిః	9
119	13	ఐంద్రో లవః	1-13 ఆత్మా	13
120	9	ఆధర్వణో బృహద్దివః	1-9 ఇంద్రః	9
121	10	హిరణ్యగర్భః ప్రాజాపత్యః	1-10 కః	10
122	8	చిత్రమహా వాసిష్ఠః	1-8 అగ్నిః	8
123	8	వేనో భార్గవః	1-8 వేనః	8
124	9	1 అగ్ని-వరుణ-సోమః 2-4 అగ్నిః 5-9 అగ్ని-వరుణ-సోమః	1 అగ్నిః 2-4 అగ్నేరాత్మా 5 వరుణః 6 సోమః 7-8 వరుణః 9 ఇంద్రః	1 8 1 1 2 1
125	8	వాగామృషే	1-8 ఆత్మా	8
126	8	శైల్యాషిః కుల్మలబద్ధిష్ఠో, వామదేవ్యోహోముగ్వా	1-8 విశ్వే దేవాః	8
127	31	కుశికః సౌభరః. రాత్రిర్వా భారద్వాజీ	1-31 రాత్రిః	31
128	9	విహవ్య అంగిరసః	1-9 విశ్వే దేవాః	9

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవత	మంత్రసంఖ్య
129	12	1-11 సనక-సనందన- సనాననాదయః 12 విహవ్య అంగిరసః	1-11 హిరణ్యమ్ 12 ఇంద్రః	11 1
130	48	విహవ్య అంగిరసః	1-48 విశ్వే దేవాః	48
131	7	ప్రజాపతిః పరమేష్ఠీ	1-7 భావవృత్తమ్	7
132	7	యజ్ఞః ప్రాజాపత్యః	1-7 ,,	7
133	7	సుకీర్తిః కాశీవతః	1-3 ఇంద్రః 4-5 అశ్వినౌ 6-7 ఇంద్రః	3 2 2
134	7	శకభూతో నార్యేభః	1 ద్యుభూమ్యశ్వినః 2-7 మిత్రా వరుణౌ	1 6
135	7	సుదాః పైజవనః	1-7 ఇంద్రః	7
136	7	1-6 మాంధాతా యౌవనాశ్వః 7 గోధా ఋషికా	1-7 ,,	7
137	7	కుమారో యామాయనః	1-7 యమః	7
138	7	1 జాతిః 2 వాతజాతిః 3 విప్రజాతిః 4 వృషాణకః 5 కరిక్రతః 6 పితృః 7 ఋష్యశృంగః	1-7 కేశినః-అగ్ని-సూర్య- వాయవః	7
139	7	1 భరద్వాజః	1-7 విశ్వే దేవాః	7

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
		2 కశ్యపః 3 గోతమః 4 అత్రిః 5 విశ్వామిత్రః 6 జమదగ్నిః 7 వసిష్ఠః		
140	6	అంగ భారవః	1-6 ఇంద్రః	6
141	6	దేవగంధర్వో విశ్వావసుః	1-3 సవితా 4-6 అత్మా	3 3
142	6	అగ్నిః పావకః	1-6 అగ్నిః	6
143	6	అగ్నిస్తాపనః	1-6 విశ్వే దేవాః	6
144	8	1-2 జరితా 3-4 ద్రోణః 5-6 సారిశృక్వః 7-8 స్తంబమిత్రః	1-8 అగ్నిః	8
145	13	అగ్నిస్తాపనః	1-13 విశ్వే దేవాః	13
146	6	అత్రిః సాంఖ్యః	1-6 అశ్వినౌ	6
147	6	తార్క్ష్యః సువర్ణః, యామాయన ఊర్ధ్వ పశనో వా	1-6 ఇంద్రః	6
148	6	ఇంద్రాణి	1-6 సవత్సీభాధనమ్	6
149	6	ఐరమ్మదో దేవమునిః	1-6 అశ్వ్యావీ	6
150	5	సువేదాః శైరీషిః	1-5 ఇంద్రః	5
151	5	పృథుర్వైవ్యః	1-5 ,,	5

సూక్తమ్	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
152	౦	అర్చన్ హైరణ్యస్తాప:	1-5 సవితా	5
153	5	మృకీకో వాసిష్ఠ:	1-5 అగ్ని:	5
154	5	శ్రద్ధా కామాయనీ	1-5 శ్రద్ధా	5
155	11	,,	1-11 మేధా	11
156	5	శాసో భారద్వాజ:	1-5 ఇంద్ర:	5
157	5	దేవజామయ ఇంద్రమాతర:	1-5 ,,	5
158	5	యమి వై చన్వతి	1-5 భావవృత్తమ్	5
159	5	శిరింబితో భారద్వాజ:	1 అలక్ష్మీఘ్నమ్	1
			2-3 బ్రహ్మణస్పతి:	2
			4 అలక్ష్మీఘ్నమ్	1
			5 విశ్వే దేవా:	1
160	5	కేతురాగ్నేయ:	1-5 అగ్ని:	5
161	5	భువన ఆప్త్యః, సాధనో వా భౌవన:	1-5 విశ్వే దేవా:	5
162	5	చక్షు: సూర్య:	1-5 సూర్య:	5
163	6	పౌలోమి శచీ	1-6 శచీ	6
164	5	పూరణో వై శ్వామిత్ర:	1-5 ఇంద్ర:	5
165	6	ప్రాజాపత్యో యక్షునాశన:	1-6 ఇంద్రాగ్ని	6
166	6	ద్రాహ్మో రక్షోహ	1-6 రక్షోహ	6
167	6	విష్వహ కాశ్యప:	1-6 యక్షునాశనమ్	6
168	5	ప్రచేతా అంగిరస:	1-5 దుఃస్వప్ననాశనమ్	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
169	5	నైర్మతః కపోతః	1-5 విశ్వే దేవాః	5
170	5	ఋషభో వైరాజః, ఋషభః శాక్వరో వా	1-5 సవత్సమ్నమ్	5
171	26	ఋషభో వైరాజః, ఋషభః శాక్వరో వా	1-26 శివః	26
172	4	విశ్వమిత్ర-జమదగ్ని	1-2 ఇంద్రః 3 సోమ-వరుణ-బృహస్పతి- అనుమతి-మఘవత్-ధాతా- విధారాః	2 1
			4 ఇంద్రః	1
173	4	అసిరో వాతాయనః	1-4 వాయుః	4
174	4	శబరః కాశీవతః	1-4 గావః	4
175	4	విభ్రాట్ సౌర్యః	1-4 సూర్యః	4
176	4	ఇటో ధార్గవః	1-4 ఇంద్రః	4
177	4	సంవర్త ఆంగిరసః	1-4 ఉషాః	4
178	6	ద్రువ ఆంగిరసః	1-4 రాజా	4
179	5	అభీవర్త ఆంగిరసః	1-5 రాజా	5
180	4	ఊర్ధ్వగ్రావా సర్ప ఆర్పుదిః	1-4 గ్రావాణః	4
181	4	సూనురార్భవః	1 ఋభవః 2-4 అగ్నిః	1 3
182	3	పతంగః ప్రాజాపత్యః	1-3 మాయాభేదః	3
183	3	అరిష్టనేమిస్తార్మ్యః	1-3 తార్మ్యః	3

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
184	3	క్రమేణ-శిఖిరాశీనరః, కాశీరాజః ప్రతర్దనః, రాహిదశో వసుమనాః	1-3 ఇంద్రః	3
185	3	జయ ఇంద్రః	1-3 ,,	3
186	3	క్రమేణ-ప్రథో వాసిషః, సప్రథో ధారద్వాజః, ఘర్మః సౌర్యః	1-3 విశ్వే దేవః	3
187	3	తపుర్మూర్ధా బార్హస్పత్యః	1-3 బృహస్పతిః	3
188	3	ప్రజావాన్ ప్రాజాపత్యః	1 యజమానః 2 యజమాన వత్సీ 3 హోద్రాశిషః	1 1 1
189	6	త్వష్టా గర్భకర్త	1 విష్ణు-త్వష్ట-ప్రజాపతి-ధాతారః 2 సినీవాతీ సరస్వత్యశ్వినః 3 అశ్వినౌ 4-6 విష్ణుః	1 1 1 3
190	3	సత్యధృతిర్వారుణః	1-3 ఆదిత్యః	3
191	3	వాతాయన ఉలః	1-3 వాయుః	3
192	6	అగ్నేయో వత్సః	1-6 అగ్నిః	6
193	3	అగ్నేయః శ్యేనః	1-3 జాతవేదా అగ్నిః	3
194	3	సార్పరాక్షీ	1-3 ఆత్మా	3
195	3	మాఘచ్చందసోఃఘమర్షణః	1-3 భావవృత్తమ్	3
196	4	సంవనన అంగిరసః	1 అగ్నిః 2-4 సంజ్ఞానమ్	1 3
197	15	కక్షీవాన్, సంవనన అంగిరసౌ	1-15 విశ్వే దేవాః	15
198	7	నివిదూపనిషదౌ బ్రహ్మవాదిన్యౌ	1-6 అశ్వినౌ 7 ఇంద్రా వరుణౌ	6 1

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సూక్త - మంత్ర - ఋషి - దేవతా - పద్య - గద్య సూచిక

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య †
ప్రథమ మండలము				
1	9	విశ్వామిత్రపుత్రుఁడగు మధుచ్ఛందసుఁడు	1-9 అగ్ని	9
2	9	మధుచ్ఛందసుఁడు	1-3 వాయువు 4-6 ఇంద్ర వాయువులు 7-9 మిత్రావరుణులు	9
3	12	విశ్వామిత్రపుత్రుఁడగు మధుచ్ఛందసుఁడు	1-3 అశ్వీ దేవతలు 4-6 ఇంద్రుఁడు 7-9 విశ్వే దేవతలు 10-12 సరస్వతి	10
4	10	మధుచ్ఛందసుఁడు	1-10 ఇంద్రుఁడు	10
5	10	మధుచ్ఛందసుఁడు	1-10 ఇంద్రుఁడు	9
6	10	..	1-3 .. 4 మరుత్తులు 5 మరుత్తులు, ఇంద్రుఁడు 6 మరుత్తులు 7 మరుత్తులు, ఇంద్రుఁడు 8-9 మరుత్తులు 10 ఇంద్రుఁడు	11
7	10	..	1-10 ఇంద్రుఁడు	7
8	10	..	1-10 ..	10
9	10	..	1-10 ..	10
10	12	..	1-12 ..	12

† సూక్తగత ఋషిసంఖ్యల పరిమితికిని నాంధ్రానువాద సూక్తగత పద్యగద్యముల పరిమితికిని విభిన్నత్వ మున్నందువల్ల ననువాద సూక్తగతమైన ఘృత్తి గద్యపద్యముల సంఖ్య మాత్రమే పేర్కొనఁబడినది. ప.గో.కృ.

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
11	8	మమభ్యందనుడను వాని పుత్రుడు జేత యనువాడు	1-8 ఇంద్రుడు	6
12	12	కణ్వపుత్రుడగు మేధాతిథి	1-12 అగ్ని	8
13	12	„	1 ఇథ్య లేక సమిద్ధాగ్ని 2 తనూనసాదగ్ని 3 నరాశంసాగ్ని 4 ఇశాగ్ని 5 బర్హ్యగ్ని 6 దేవీర్హ్వరాగ్ని 7 నక్తోషస్సులు 8 దైవీయ హోతార ప్రచేతసాగ్నులు 9 సరస్వతి ఇశాభారతీదేవీ రూపాగ్నులు 10 త్వష్టాగ్ని 11 వనస్పత్యగ్ని 12 స్నాహ కృత్యగ్నులు	5
14	12	„	1-2 విశ్వే దేవతలు 3 ఇంద్ర వాయు బృహస్పతి మిత్రాగ్ని ఘోష భగాదిత్య మరుదాములు 4-9 విశ్వే దేవతలు 10 విశ్వదేవాగ్నింద్ర వాయుమిత్ర ధామములు 11 అగ్ని 12 విశ్వే దేవతలు	10

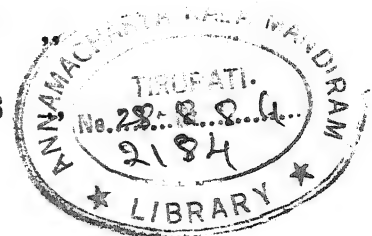
సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
15	12	కణ్వపుత్రుఁడగు మేధాతిథి	1 ఇంద్రుఁడు 2 మరుత్తు 3 త్వష్ట 4 అగ్ని 5 ఇంద్రుఁడు 6 మిత్రా వరుణులు 7-10 ద్రవిణోదములు 11 అశ్వినీ దేవతలు 12 అగ్ని	4
16	9	..	1-9 ఇంద్రుఁడు	9
17	9	..	1-9 ఇంద్రావరుణులు	6
18	9	..	1-3 బ్రహ్మణస్పతి 4 ఇంద్ర బ్రహ్మణస్పతి సోమ దేవతలు 5 బ్రహ్మణస్పతి సోమ ఇంద్ర దక్షిణ దేవతలు 6-8 నదనస్పతి 9 నదనస్పతి లేదా నరాశంసుఁడు	5
19	9	..	1-9 అగ్ని వాయువులు	5
20	8	..	1-8 ఋభువులు	8
21	6	..	1-6 ఇంద్రుఁడు, అగ్ని	4
22	21	..	1-4 అశ్వీ దేవతలు 5-8 సూర్యుఁడు	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			9-10 అగ్ని 11 దేవతలు 12-14 భూమ్యంతరిక్షములు 15 పృథివి 16-21 విష్ణువు	15
23	21	కణ్వపుత్రుఁడగు మేధాతిథి	1 వాయుదేవత 2-3 ఇంద్ర వాయువులు 4 మిత్రా వరుణులు 5 వాయుదేవత 6 మిత్రా వరుణులు 7-9 మరుద్గణ విశిష్టుఁడగు నింద్రుఁడు 10-12 విశ్వే దేవుఁడు 13-15 పౌష్ణుఁడు 16-22 ఉదకదేవత 23-24 అగ్ని	16
24	15	అజీగర్తపురుషుఁడు శునశ్శేవుఁడు	1 ప్రజాపతి 2 అగ్ని 3-5 సవిత 6-15 వరుణుఁడు	12
25	21	..	1-21 వరుణుఁడు	10
26	10	..	1-10 అగ్ని	10
27	13	..	1-12 అగ్ని 13 విశ్వే దేవులు	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
28	9	అజీగర్త పురుషుడు శునశ్శేవుడు	1-4 ఇంద్రుడు 5-6 ఉలూఖలము 7-8 ఉలూఖల ముసలములు 9 హరిశ్చంద్రుడు, అధిష్వనుడు, చర్ముడు, సోముడు వీరిలో నెవ్వడైన నొకడు	9
29	7	శునశ్శేవుడు	1-7 ఇంద్రుడు	7
30	22	..	1-16 ఇంద్రుడు 17-19 అశ్వదేవతలు 20-22 ఉషస్సులు	16
31	18	అంగిరస పుత్రుడు హిరణ్యస్రావుడు	1-18 అగ్ని	16
32	15	..	1-15 ఇంద్రుడు	16
33	15	..	1-15 ..	14
34	12	..	1-12 అశ్వ దేవతలు	14
35	11	..	1-11 సవిత్తుడు	10
36	20	హిరపుత్రుడగు కణ్వుడు	1-12 అగ్ని 13-14 అగ్ని లేక యూపము 15-20 అగ్ని	20
37	15	..	1-15 మరుత్తులు	12
38	15	..	1-15 ..	9
39	10	..	1-10 ..	8
40	8	..	1-8 బ్రహ్మణస్పతి	7

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
41	9	ఘోరపుత్రుడగు కణ్వఁడు	1-3 వరుణుఁడు 4-6 ఆదిత్యులు 7-9 వరుణుఁడు	4
42	10	ఘోరుఁడు	1-10 పూష	4
43	9	ఘోరపుత్రుడగు కణ్వఁడు	1-2 రుద్రుఁడు 3 రుద్ర మిత్రావరుణులు 4-6 రుద్రుఁడు 7-9 సోముఁడు	5
44	14	పృథ్వీకణ్వఁడు	1-14 అగ్ని	10
45	10	కణ్వపుత్రుడైన పృథ్వీకణ్వఁడు	1-10 అగ్ని	6
46	15	„	1-15 అశ్వినులు	8
47	10	„	1-10 „	5
48	16	„	1-16 ఉషస్సు	10
49	4	„	1-4 „	4
50	13	„	1-13 సూర్యుఁడు	13
51	15	అంగిరసకుమారుఁడు సవ్యుఁడు	1-15 ఇంద్రుఁడు	9
52	15	„	1-15 „	6
53	11	„	1-11 „	6
54	11	„	1-11 „	8
55	8	„	1-8 „	7
56	6	„	1-6 „	6
57	6	„	1-6 „	6
58	9	గౌతముని పుత్రుఁడు నోధస్సు	1-9 అగ్ని	7

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
59	7	గౌతమునిపుత్రుడు నోధస్సు	1-7 అగ్ని	8
60	5	..	1-5 ..	3
61	16	..	1-16 ఇంద్రుడు	13
62	13	..	1-13 ..	13
63	9	..	1-9 ..	5
64	15	..	1-15 మరుత్తు	14
65	5	శక్తికుమారుడు పరాశరుడు	1-5 అగ్ని	5
66	5	..	1-5 ..	6
67	5	..	1-5 ..	6
68	5	..	1-5 ..	4
69	5	..	1-5 ..	5
70	6	..	1-6 ..	6
71	10	..	1-10 ..	10
72	10	..	1-10 ..	9
73	10	..	1-10 ..	9
74	9	ఋగ్నాపుత్రుడు గోతముడు	1-9 ..	4
75	5	..	1-5 ..	1
76	5	..	1-5 ..	4
77	5	..	1-5 ..	5
78	5	..	1-5 ..	1
79	12	..	1-12 ..	4
80	16	..	1-16 ..	15

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
81	9	ఋగ్నపుత్రుడు గోతముడు	1-9 ఇంద్రుడు	9
82	6	„	1-6 „	6
83	6	రాహువనపుత్రుడు గోతముడు	1-6 ఇంద్రుడు	6
84	20	„	1-20 అగ్ని	17
85	12	„	1-12 మరుత్తులు	13
86	10	„	1-10 „	2
87	6	„	1-6 „	7
88	6	„	1-6 „	7
89	10	„	1-10 విశ్వే దేవతలు	12
90	9	„	1-9 „	5
91	23	„	1-23 సోముడు	13
92	18	„	1-15 ఉషస్సు 16-18 అశ్వినీ దేవతలు	18
93	12	„	1-12 అగ్ని, సోముడు	7
94	16	అంగిరసుని పుత్రుడు కుత్సుడు	1-16 అగ్ని	16
95	11	„	1-11 „	13
96	9	„	1-9 „	9
97	8	„	1-8 „	3
98	3	„	1-3 „	3
99	1	మరీచపుత్రుడు కశ్యపుడు	1 „	1
100	19	వృషాగిరుడను మహారాజుయొక్క పుత్రులు ఋత్రాశ్వదులు అయిదుగురు రాజర్షులు	1-19 ఇంద్రుడు	18

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
101	11	అంగిరసపుత్రుఁడు కుత్సుఁడు	1-11 ఇంద్రుఁడు	11
102	11	„	1-11 „	11
103	8	„	1-8 „	8
104	9	„	1-9 „	9
105	19	అప్త్యుడైన త్రితుఁడు లేక అంగిరసపుత్రుడైన కుత్సుఁడు	1-19 విశ్వే దేవతలు	20
106	7	అంగిరసపుత్రుడైన కుత్సుఁడు	1-7 విశ్వే దేవతలు	4
107	3	„	1-3 „	3
108	13	„	1-13 ఇంద్రాగ్నులు	13
109	8	„	1-8 „	8
110	9	„	1-9 ఋభువులు	7
111	5	„	1-5 „	4
112	25	„	మొదటి ఋక్కునందు మొదటిపాదమునకు ద్యావాభూములు, రెండవపాదమునకు అగ్ని, తొలిఋక్కు ఉత్తరార్థమునకును నవశిష్టములైన ఋక్కులన్నిటికిని నశ్వదేవతలు	19
113	20	„	1-20 ఉషస్సు	17
114	11	„	1-11 రుద్రుఁడు	8
115	6	„	1-6 సూర్యుఁడు	6
116	25	దీర్ఘతమ పుత్రుఁడగు కశీవంతుఁడు	1-25 అశ్వదేవతలు	24

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
117	25	కక్షవంతుడు	1-25 అశ్వీ దేవతలు	18
118	11	కక్షీవంతుడు	1-11 ,,	9
119	10	దీర్ఘ రథమ పుత్రుడగు కక్షీవంతుడు	1-10 ,,	8
120	12	,,	1-12 ,,	14
121	15	కక్షవంతుడు	1-15 విశ్వే దేవతలు	12
122	15	కక్షీవంతుడు	1-15 ,,	13
123	13	దీర్ఘ రథముని పుత్రుడు కక్షీవంతుడు	1-13 ఉషస్సు	10
124	13	కక్షీవంతుడు	1-13 ఉషో దేవత	13
125	7	,,	1-7 దాన దేవత	6
126	7	1-5 కక్షీవంతుడు 6 భావయవ్యుడు 7 రోమశబ్రహ్మవాదిని	1-6 భావయవ్యుడు 7 రోమశ	7
127	11	దివోదానపుత్రుడు పురుచ్చేపుడు	1-11 అగ్ని	13
128	8	పరిచ్చేపుడు	1-8 ,,	8
129	11	పురుచ్చేపుడు	1-5 ఇంద్రుడు 6 ఇందువు 7-11 ఇంద్రుడు	16
130	10	పురుచ్చేపుడు	1-10 ఇంద్రుడు	11
131	7	,,	1-7 ,,	8
132	6	పురుచ్చేపుడు	1-5 ఇంద్రుడు 6 ఇంద్ర వర్షతులు	10
133	7	పురుచ్చేపుడు	1-7 ఇంద్రుడు	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
134	6	పరుచ్చేదుఁడు	1-6 వాయువు	8
135	9	పరుచ్చేవుఁడు	1-3 ,, 4-8 ఇంద్ర వాయువులు 9 వాయువు	9
136	7	పరుచ్చేవుఁడు	1-5 మిత్రా వరుణులు 6-7 లింగోక్త దేవతలు	10
137	3	,,	1-3 మిత్రా వరుణులు	4
138	4	,,	1-4 పూష	3
139	11	,,	1 విశ్వే దేవతలు అగ్నింద్ర వాయువులు 2 మిత్రా వరుణులు 3-5 అశ్వీ దేవతలు 6 ఇంద్రుఁడు 7 అగ్ని 8 మరుత్తు 9 ఇంద్రాగ్నులు 10 బృహస్పతి 11 విశ్వే దేవతలు	19
140	13	ఉచభ్యపుత్రుఁడు దీర్ఘముఁడు	1-13 అగ్ని	16
141	13	దీర్ఘముఁడు	1-13 ,,	17
142	13	,,	1-13 ,,	8
143	8	,,	1-8 ,,	8
144	7	,,	1-7 ,,	7

సూక్తము	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
145	5	దీర్ఘ తముఁడు	1-5 అగ్ని	3
146	5	..	1-5 ..	5
147	5	..	1-5 ..	7
148	5	..	1-5 ..	5
149	5	..	1-5 అగ్ని	2
150	3	..	1-3 ..	3
151	9	..	1 మిత్రఁడు 2-9 మిత్రా వరుణులు	9
152	7	..	1-7 ..	10
153	4	..	1-4 ..	5
154	6	..	1-6 విష్ణువు	6
155	6	..	1-3 ఇంద్ర విష్ణువులు 4-6 విష్ణువు	6
156	5	..	1-5 విష్ణువు	8
157	6	..	1-6 అశ్వదేవతలు	7
158	6	..	1-6 ..	11
159	5	..	1-5 ద్యౌవా భూములు	4
160	5	..	1-5 ..	6
161	14	..	1-14 ఋభువులు	17
162	22	..	1-22 అశ్వము	30
163	13	..	1-13 ..	12
164	52	..	విశ్వేదేవతలు, సరస్వతి, ఉదకములు, శకధూముడైన సోమఁడు	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			సూర్యవాయువులు, సరస్వతి, సూర్యుడు, సంవత్సరాత్మకమగు కాలము, సరస్వతి, సాధ్యులు, సూర్యుడు క్రమముగాఁ దెలియవలయును. 76	
165	15	1-2 ఇంద్రుడు 3 మరుత్తులు 4 ఇంద్రుడు 5 మరుత్తులు 6 ఇంద్రుడు 7 మరుత్తులు 8 ఇంద్రుడు 9 మరుత్తులు 10-12 ఇంద్రుడు 13-15 అగస్త్యుడు	1-15 మరుదీంద్రులు	17
166	15	అగస్త్యుడు	1-15 మరుత్తులు	15
167	11	„	1-11 ఇంద్రుడు, మరుత్తులు	13
168	10	„	1-10 మరుత్తులు	9
169	8	„	1-8 ఇంద్రుడు	9
170	5	ఇంద్రుడు, అగస్త్యుడు	1-5 „	5
171	6	అగస్త్యుడు	1-2 మరుత్తులు 3-6 ఇంద్ర మరుత్తులు	5
172	3	„	1-3 మరున్నామక దేవతలు	3

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
173	13	అగస్త్యుడు	1-13 ఇంద్రుడు	15
174	10	..	1-10 ..	10
175	6	..	1-6 ఇంద్రుడు	7
176	6	..	1-6 ..	6
177	5	..	1-5 ..	5
178	5	..	1-5 ..	7
179	6	1-2 లోపాముద్ర 3-4 మైత్రావరుణుడైన యగస్త్యుడు 5-6 అగస్త్యశిష్యుడైన బ్రహ్మచారి	1-6 రతి	14
180	10	అగస్త్యుడు	1-10 అశ్వీదేవతలు	9
181	9	..	1-9 ..	10
182	8	..	1-8 ..	9
183	6	..	1-6 ..	9
184	6	..	1-6 ..	6
185	11	..	1-11 ఇంద్రుడు	13
186	11	..	1-11 విశ్వే దేవతలు	13
187	11	..	1-11 అన్నము	5
188	11	..	1-11 అగ్ని	7
189	8	..	1-8 ..	10
190	8	..	1-8 బృహస్పతి	12
191	16	..	1-16 ఇలిము, తృణము, సూర్యుడు	21

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
192	3	కణ్వపుత్రుడగు ప్రస్క-ణ్వఁడు	1-3 సూర్యుఁడు	3
193	10	మైత్రావరుణీయైన యగస్త్యుఁడు	1-10 విషఘ్న దేవత	15
ప్రథమ మండలము సమాప్తము				

ద్వితీయ మండలము

1	16	గృత్సమదుఁడు	1-16 అగ్ని	13
2	13	..	1-13 ..	14
3	11	..	1-11 ..	19
4	9	భృగుకుమారుఁడు సోమాహుతి	1-9 ..	11
5	8	సోమాహుతి	1-8 ..	9
6	8	..	1-8 ..	7
7	6	..	1-6 ..	3
8	6	గృత్సమదుఁడు	1-6 ..	5
9	6	..	1-6 ..	6
10	6	..	1-6 ..	7
11	21	..	1-21 ఇంద్రుఁడు	25
12	15	..	1-15 ..	15
13	13	..	1-13 ..	14
14	12	..	1-12 ..	11
15	10	..	1-10 ..	8
16	9	..	1-9 ..	10
17	9	..	1-9 ..	10
18	9	..	1-9 ..	13
19	9	..	1-9 ..	13

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
20	9	గృత్సమదుడు	1-9 ఇంద్రుడు	9
21	6	..	1-6 ..	6
22	4	..	1-4 ..	6
23	19	..	1 బ్రహ్మణస్పతి 2-4 బృహస్పతి 5 బ్రహ్మణస్పతి 6-8 బృహస్పతి 9 బ్రహ్మణస్పతి 10 బృహస్పతి 11 బ్రహ్మణస్పతి 12-16 బృహస్పతి 17 బ్రహ్మణస్పతి 18 బృహస్పతి 19 బ్రహ్మణస్పతి	20
24	16	..	1 బృహస్పతి 2-9 బ్రహ్మణస్పతి 10 బృహస్పతి 11 బ్రహ్మణస్పతి 12 ఇంద్ర బ్రహ్మణస్పతులు 13-16 బ్రహ్మణస్పతి	15
25	5	..	1-5 బ్రహ్మణస్పతి	5
26	4	..	1-4 ..	5
27	17	గృత్సమదుడు లేక గృత్సమదుని పుత్రుడు కూర్మడు	1-17 ఆదిత్యగణము	20

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
28	11	గృత్సమదుడు లేక గృత్సమదుని పుత్రుడు కూర్ముడు	1-11 వరుణుడు	9
29	7	„	1-7 విశ్వే దేవుడు	10
30	11	„	1-5 ఇంద్రుడు 6 సోముడు, ఇంద్రుడు 7 ఇంద్రుడు 8 సరస్వతి, ఇంద్రుడు 9 బృహస్పతి 10 ఇంద్రుడు 11 మరుద్గణము	11
31	7	„	1-7 విశ్వే దేవతలు	9
32	8	„	1 ద్యావా పృథువులు 2-3 ఇంద్రుడు లేక త్వష్ట 4-5 రాక 6-7 సివీవారి 8 ఆరుగురు దేవతలు	8
33	8	హిరణ్యగర్భుడు	1-8 కుహూ నామకామృతసతి, అనుమతి, ధాత	8
34	15	గృత్సమదుడు	1-15 రుద్రుడు	18
35	15	„	1-15 మరుద్గణము	17
36	15	„	1-15 అపాంసపాత్తు	18
37	6	„	1 ఇంద్రుడు, మధువు 2 మరుద్గణము, మాధవుడు	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			3 త్వష్ట, శక్రుడు	
			4 అగ్ని, శుచి	
			5 ఇంద్రుడు, నభస్సు	
			6 మిత్రావరుణులు, నభస్యుడు	8
38	6	గృత్సమదుడు	1-4 ద్రవిణోదో దేవత	
			5 అశ్వద్వయము	
			6 అగ్ని	10
39	11	..	1-11 సవిత	15
40	8	..	1-8 అశ్వద్వయము	8
41	6	..	1-6 సోముడు, పూష	7
42	21	..	1-2 వాయువు	
			3 ఇంద్ర వాయువులు	
			4-6 మిత్రా వరుణులు	
			7-9 అశ్వసులు	
			10-12 ఇంద్రుడు	
			13-15 విశ్వే దేవగణము	
			16-18 సరస్వతి	
			19-21 ద్యావా పృథివి	11
43	3	..	1-3 కపింజలరూపియగు నింద్రుడు	3
44	9	..	1-9 ..	12

ద్వితీయ మండలము సమాప్తము

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
తృతీయ మండలము				
1	23	విశ్వామిత్రుడు	1-23 అగ్ని	20
2	15	„	1-15 వైశ్వానరాగ్ని	18
3	11	„	1-11 „	9
4	11	„	1-11 అప్రిసులు	14
5	11	విశ్వామిత్రుడు	1-11 అగ్ని	10
6	11	„	1-11 „	15
7	11	„	1-11 „	18
8	11	„	1-5 యూప 6-10 యూపము 11 విశ్వే దేవతలు	13
9	9	„	1-9 అగ్ని	9
10	9	„	1-9 „	4
11	9	„	1-9 „	4
12	9	„	1-9 ఇంద్రాగ్నులు	6
13	7	విశ్వామిత్రుని యపత్యమగు ఋషభఋషి	1-7 అగ్ని	6
14	7	„	1-7 „	6
15	7	ఉత్కిలుడు	1-7 „	6
16	6	„	1-6 „	4
17	5	విశ్వామిత్రుని యపత్యమగు కతుడు	1-5 „	7
18	5	„	1-5 „	5
19	5	కుశిక పుత్రుడు గాధి	1-5 „	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
20	5	కుశికపుత్రుడు గాధి	1-4 అగ్ని 5 విశ్వే దేవతలు	6
21	5	..	1-5 అగ్ని	3
22	5	..	1-5 ..	4
23	5	భరతుని ప్రపత్యమగు దేవశ్రవుడు, దేవవ్రాతుడు	1-5 ..	7
24	5	విశ్వామిత్రుడు	1-5 అగ్ని	2
25	5	..	1-3 అగ్ని 4 ఇంద్రాగ్నులు 5 అగ్ని	5
26	9	1-6 విశ్వామిత్రుడు 7- ఆత్మ 8-9 విశ్వామిత్రుడు	1-3 వైశ్వానరాగ్ని 4-6 మరుద్గణము 7-8 ఆత్మ 9 వైశ్వానర మిత్రుని యుపాధ్యాయుడు	13
27	15	విశ్వామిత్రుడు	1-15 అగ్ని	11
28	6	..	1-6 ..	3
29	16	..	1-16 ..	17
30	22	..	1-22 ఇంద్రుడు	24
31	22	ఉషరభుని ప్రపత్యమగు కుశికుడో, విశ్వామిత్రుడో	1-22 ..	31
32	17	విశ్వామిత్రుడు	1-17 ..	22
33	13	1-3 విశ్వామిత్రుడు	1-3 నదీద్యయము	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
		4 నద్య ఋషిక	4 విశ్వామిత్రుడు	
		5 విశ్వామిత్రుడు	5 నదీద్యయము	
		6 నద్య ఋషిక	6-7 ఇంద్రుడు	
		7 విశ్వామిత్రుడు	8 విశ్వామిత్రుడు	
		8 నద్య ఋషిక	9 నదీద్యయము	
		9 విశ్వామిత్రుడు	10 విశ్వామిత్రుడు	
		10 నద్య ఋషిక	11-13 నదీద్యయము	14
		11-13 విశ్వామిత్రుడు		
34	11	విశ్వామిత్రుడు	1-11 ఇంద్రుడు	9
35	11	„	1-11 „	12
36	11	1-9 విశ్వామిత్రుడు 10 అంగిరసపుత్రుడైన ఘోరుడు 11 విశ్వామిత్రుడు	1-11 „	11
37	11	విశ్వామిత్రుడు	1-11 „	3
38	10	ప్రజాపతి	1-10 ఇంద్రా వరుణులు	10
39	9	విశ్వామిత్రుడు	1-9 ఇంద్రుడు	8
40	9	„	1-9 „	5
41	9	„	1-9 „	12
42	9	„	1-9 „	12
43	8	„	1-8 „	17
44	5	„	1-5 „	4
45	5	„	1-5 „	6
46	5	„	1-5 „	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
47	5	విశ్వామిత్రుడు	1-5 ఇంద్రుడు	4
48	5	„	1-5 „	4
49	5	„	1-5 „	4
50	5	„	1-5 „	6
51	12	„	1-12 „	13
52	8	„	1-8 „	9
53	24	„	1-24 „	27
54	22	ప్రజాపతి	1-22 విశ్వదేవగణము	22
55	22	„	1-24 „	22
56	8	„	1-8 „	9
57	6	విశ్వామిత్రుడు	1-6 „	7
58	9	„	1-9 అశ్వద్వయము	11
59	9	„	1-9 మిత్రుడు	8
60	7	„	1-4 ఋభుగణము 5-7 ఇంద్రుడు	5
61	7	„	1-7 ఉష	8
62	18	„	1-3 ఇంద్రా వరుణులు 4-6 బృహస్పతి 7-9 పూషుడు 10-12 సవిత 13-15 సోమ 16-18 మిత్రా వరుణులు	14

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
చతుర్థ మండలము				
1	20	వామదేవుడు	1-20 అగ్ని	23
2	20	„	1-20 „	29
3	16	„	1-16 „	15
4	15	„	1-15 రక్షోవినిశకుడగు నగ్ని	20
5	15	„	1-15 వైశ్వానరుడను నగ్ని	20
6	11	„	1-11 అగ్ని	17
7	11	„	1-11 „	9
8	8	„	1-8 వహ్ని	6
9	8	„	1-8 అగ్ని	4
10	8	„	1-8 వహ్ని	8
11	6	„	1-6 అగ్ని	5
12	6	„	1-6 „	5
13	5	„	1-5 అగ్ని, లింగోక్త దేవతలు	7
14	5	„	1-5 „	5
15	10	„	1-6 అగ్ని 7-8 సోమక-సాహదేవులు 9-10 అశ్వలు	4
16	21	„	1-21 ఇంద్రుడు	25
17	21	„	1-21 „	25
18	13	ఇంద్రుడు, అదితి, వామదేవుడు	1-13 ఇంద్రుడు, అదితి, వామదేవుడు	14
19	11	వామదేవుడు	1-11 ఇంద్రుడు	16

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
20	11	వామదేవుడు	1-11 ఇంద్రుడు	13
21	11	„	1-11 „	12
22	11	„	1-11 „	13
23	11	„	1-7 ఇంద్రుడు 8-10 ఇంద్రుడు లేక ఋతువు 11 ఇంద్రుడు	12
24	11	„	1-11 ఇంద్రుడు	12
25	8	„	1-8 „	9
26	7	1-3 వామదేవుడు లేక ఇంద్రుడు 4-7 వామదేవుడు	1-3 ఇంద్రుడు 4-7 శ్యేనము	7
27	5	వామదేవుడు	1-4 శ్యేనము 5 ఇంద్రుడు	7
28	5	„	1-5 ఇంద్రుడు	6
29	5	„	1-5 „	6
30	24	„	1-8 ఇంద్రుడు 9-11 ఇంద్రోషస్సులు 12-24 ఇంద్రుడు	19
31	15	„	1-15 „	11
32	24	„	1-22 ఇంద్రుడు 23-24 ఇంద్రాశ్వలు	21
33	11	„	1-11 ఋభుగణము	13

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
34	11	వామదేవుడు	1-11 ఋభుగణము	13
35	9	..	1-9 ..	10
36	9	..	1-9 ..	10
37	8	..	1-8 ..	9
38	10	..	1 ద్యావా పృథువులు 2-10 దధిక్రావర్ణుడు	10
39	6	..	1-6 ..	6
40	5	..	1-4 దధిక్రావర్ణుడు 5 సూర్యుడు	10
41	11	..	1-11 ఇంద్రుడు, వరుణుడు	14
42	10	త్రసదస్యుడు	1-6 త్రసదస్యుడు 7-10 ఇంద్రుడు, వరుణుడు	12
43	7	సుహోత్రుని పుత్రులైన పురుమీశ-జమీశులు	1-7 అశ్వీధ్వయము	7
44	7	..	1-7 ..	7
45	7	వామదేవుడు	1-7 ..	9
46	7	..	1 వాయువు 2-7 ఇంద్ర వాయువులు	3
47	4	..	1 వాయువు 2-4 ఇంద్ర వాయువులు	4
48	5	..	1-5 వాయువు	5
49	6	వామదేవుడు	1-6 ఇంద్రుడు, బృహస్పతి	1
50	11	..	1-9 బృహస్పతి	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			10-11 ఇంద్రా బృహస్పతులు	12
51	11	వామదేవుడు	1-11 ఉషస్సు	11
52	7	..	1-7 ..	3
53	7	..	1-7 సవిత	9
54	6	..	1-6 ..	9
55	10	..	1-10 విశ్వే దేవగణము	12
56	7	..	1-7 ద్యావా పృథువులు	9
57	8	..	1-3 క్షేత్రపతి 4 శునము 5 శునాసీర్ముడు 6-7 సీత 8 శునాసీర్ముడు	12
58	11	..	1-11 అగ్ని, సూర్యుడు, గోవు, లేక ఘృతము	15

చతుర్థ మండలము సమాప్తము

పంచమ మండలము

1	12	అత్రివంశీయుడుగు ఋషుడు గవిష్టరఋషి	1-12 అగ్ని	13
2	12	అత్రిపుత్రుడు కుమారుడు, వృశకుడు లేక జానుడు లేక వృశోజాను లిరువురు. 2,9 వృశజానులు.	1-12 ..	16

సూక్తము	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
3	12	అత్రివంశీయుడగు వశిష్ఠుడు	1-2 అగ్ని 3 మరుత్తు, రుద్రుడు, విష్ణువు 4-12 అగ్ని	13
4	11	„	1-11 అగ్ని	13
5	11	„	1 ఇథుడు లేక సమిధాగ్ని 2 నరాశంసుడు 3 ఇకుడు 4 బర్హి 5 దేవీర్వారము 6 ఉష 7 దైవ్య హోతలైన ప్రచేతనులు 8 సరస్వతి, ఇశా, భారతులు 9 త్వష్ట 10 వనస్పతి 11 స్వాహాకృతి	7
6	10	„	1-10 అగ్ని	10
7	10	ఇథుడు	1-10 „	11
8	7	„	1-7 అగ్ని	5
9	7	అత్రి యపత్యమగు గయుడు	1-7 „	7
10	7	„	1-7 „	7
11	6	అత్రిపుత్రుడు సుతంభరుడు	1-6 „	9
12	6	„	1-6 „	9
13	6	„	1-6 „	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
14	6	అత్రిపుత్రుడు సుతంభరుడు	1-6 అగ్ని	6
15	5	అంగిరసుని యపత్యమగు వరుణుడు	1-5 ,,	8
16	5	అత్రి యపత్యమగు పురు ఋషి	1-5 ,,	5
17	5	,,	1-5 ,,	4
18	5	అత్రి యపత్యమగు ద్వితుడు	1-5 ,,	5
19	5	అత్రి యపత్యమగు వప్రి ఋషి	1-5 ,,	5
20	4	ప్రయన్వద్ గణఋషి	1-4 ,,	6
21	4	నన ఋషి	1-4 ,,	4
22	4	విశ్వసామ	1-4 ,,	5
23	4	ఆత్రేయుడైన ద్యుమ్నుడు, విశ్వవర్షుడు	1-4 ,,	4
24	2	గౌపాయనసుడు, లౌపాయనసుడు లేక బంధువు, సుబంధువు, శ్రుతబంధువు, విప్రబంధువు.	1-2 ,,	2
25	9	ఆత్రేయులైన వసుయులు	1-9 అగ్ని	9
26	9	,,	1-9 ,,	9
27	6	త్రైవృష్ణుడైన త్ర్యరుణుడు, క్యరుణుడు, పౌరుకుత్సుడైన త్రనదస్యుడు, భారత అశ్వమేధులు లేక భౌముడైన యత్రి యని కొందరు	1-5 అగ్ని 6 ఇంద్రాగ్నులు	7

సూక్తము	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
28	6	అత్రిగోత్రజయగు విశ్వవార యనెడు రమణి	1-6 అగ్ని	6
29	15	శక్తి గోత్రజుడగు గౌరిపీతి	1-8 ఇంద్రుడు 9 ఉశనేంద్రులు 10-15 ఇంద్రుడు	19
30	15	బ్రభువు	1-11 ఇంద్రుడు 12-15 ఋణంచయేంద్రులు	18
31	13	అత్రి యపత్యమగు నవస్యుడు	1-8 ఇంద్రుడు 9 కుత్సేంద్రులు 10-13 ఇంద్రుడు	18
32	12	అత్రి యపత్యమగు గాతువు	1-12 ,,	14
33	10	ప్రాజాపత్యుడైన సంవరణుడు	1-10 ఇంద్రుడు	16
34	9	,,	1-9 ,,	13
35	8	అంగిరసపుత్రుడైన ప్రభువసువు	1-8 ,,	8
36	6	,,	1-6 ,,	10
37	5	అత్రి	1-5 ,,	8
38	5	,,	1-5 ,,	5
39	5	,,	1-5 ,,	5
40	9	,,	1-4 ఇంద్రుడు 5 సూర్యుడు 6-9 అత్రి	11
41	20	అత్రి పుత్రుడు భౌముడు	1-20 విశ్వదేవతలు	30
42	16	,	1-10 విశ్వేదేవగణము	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			11 రుద్రుడు	
			12-18 విశ్వేదేవగణము	24
43	17	అత్రిపుత్రుడు భౌముడు	1-17 విశ్వేదేవగణము	20
44	16	కశ్యపుని యపత్యమగు అవత్సారుడు	1-16 ,,	24
45	11	సదాహ్నుడు	1-11 ,,	14
46	8	ప్రతిక్షత్రుడు	1-6 విశ్వేదేవగణము	
			7-8 దేవపత్నులు	8
47	7	ప్రతిరభుడు	1-7 విశ్వేదేవగణము	10
48	5	అత్రి యపత్యమగు ప్రతిభానుడు	1-5 ,,	7
49	8	అత్రి యపత్యమగు నతిప్రభువు	1-8 ,,	10
50	5	అత్రి యపత్యమగు స్వస్తి	1-5 ,,	5
51	17	,,	1-3 విశ్వేదేవగణము	
			4 ఇంద్ర వాయువులు	
			5 వాయువు	
			6-7 ఇంద్ర వాయువులు	
			8-17 విశ్వేదేవగణము	15
52	17	అత్రి యపత్యమగు శ్రావాశ్వడు	1-17 మరుద్గణము	18
53	16	,,	1-16 ,,	18
54	15	,,	1-15 ,,	20
55	10	,,	1-10 ,,	10
56	9	,,	1-9 ,,	10
57	8	,,	1-8 ,,	9
58	8	,,	1-8 ,,	11

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
59	8	అత్రియపత్యమగు శ్రావాశ్వఁడు	1-8 మరుద్గణము	12
60	8	„	1-8 మరుతాగ్నులు	8
61	19	„	1-4 మరుత్తులు 5-8 తరంతుని భార్య శీయసి 9 వైదదశ్వఁడు, పురుషీశ్వాఁడు 10 వైదదశ్వీస్తరంతుఁడు 11-16 మరుత్తులు 17-19 దార్భ్యఁడైన రథపీఠి	20
62	9	అత్రియపత్యమగు శ్రుతవిదుఁడు	1-9 మిత్రావరుణులు	14
63	7	అత్రియపత్యమగు నర్చనానసుఁడు	1-7 „	13
64	7	„	1-7 „	8
65	6	అత్రియపత్యమగు రాతహవ్యఁడు	1-6 „	8
66	6	„	1-6 „	6
67	5	అత్రేయుఁడైన యజతుఁడు	1-5 „	5
68	5	„	1-5 „	5
69	4	అత్రియపత్యమగు క్షిరచక్రి	1-4 „	5
70	4	„	1-4 „	4
71	3	అత్రేయుఁడైన బాహువృక్తుఁడు	1-3 „	3
72	3	„	1-3 మిత్రావరుణులు	3
73	10	అత్రియపత్యమగు పౌరుఁడు	1-10 అశ్వీధ్వయము	10
74	10	„	1-10 „	10
75	9	అత్రియపత్యమగు అవస్యఁడు	1-9 „	9
76	5	అత్రియపత్యమగు భౌముఁడు	1-5 „	7

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
77	5	అత్రియపత్యమగు భౌముడు	1-5 అశ్వద్వయము	6
78	9	అత్రేయుడైన సప్తవధి	1-9 ..	9
79	10	అత్రియపత్యమగు సత్యశ్రవస్సు	1-10 శ్రవస్సు	10
80	6	..	1-6 ..	7
81	5	అత్రియపత్యమగు శ్యావాశ్వడు	1-5 సవిత	3
82	9	..	1-9 ..	5
83	10	అత్రియపత్యమగు భౌముడు	1-10 పర్జన్యడు	9
84	4	..	1-4 పృథివి	7
85	8	..	1-8 వరుణుడు	9
86	6	..	1-6 ఇంద్రాగ్నులు	6
87	9	ఏతయామరుత్తు	1-9 మరుద్గణము	18
88	5	..	1-5 ..	5
89	5	ఏవయామరుత్తు	1-5 మరుత్తులు	7
90	15	అనంద-కర్దమ-శ్రీద-చిక్లిత-శ్రీ పుత్రులు	1-15 శ్రీ. అగ్ని	27
	31*	..	31 ..	32†

పంచమ మండలము సమాప్తము

షష్ఠ మండలము

1	13	బృహస్పతి యపత్యమగు భరద్వాజుడు	1-13 అగ్ని	16
2	11	..	1-11 ..	15
3	8	..	1-8 ..	14

* శ్రీ సూక్తగత ప్రక్షిప్త మంత్రములు

† శ్రీ సూక్తగత ప్రక్షిప్త మంత్రాంధ్రానువాద పద్యములు

సూక్తము మంత్రసంఖ్య		ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
4	8	బృహస్పతి యశత్యమగు భరద్వాజుడు	1-8 అగ్ని	12
5	7	..	1-7 ..	8
6	7	..	1-7 ..	9
7	7	..	1-7 వైశ్వానరాగ్ని	7
8	7	..	1-7 ..	9
9	7	..	1-7 ..	11
10	7	..	1-7 ..	9
11	6	..	1-6 ..	12
12	6	..	1-6 అగ్ని	10
13	6	..	1-6 ..	4
14	6	..	1-6 ..	7
15	19	బృహస్పతి యశత్యమగు భరద్వాజుడు లేక ఆంగిరసుడైన పితృహవ్యుడు	1-19 అగ్ని	26
16	48	బృహస్పతి యశత్యమగు భరద్వాజుడు	1-48 ..	48
17	15	..	1-15 ఇంద్రుడు	19
18	15	..	1-15 ..	23
19	13	..	1-13 ..	18
20	13	..	1-13 ..	17
21	12	..	1-8 ఇంద్రుడు 9- ఏశ్వేదేవగణము 10- ఇంద్రుడు	31

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			11- విశ్వేదేవగణము	
			12- ఇంద్రుడు	17
22	11	బృహస్పతి యపత్యమగు భరద్వాజుడు	1-11 ,,	14
23	10	..	1-10 ,,	11
24	10	..	1-10 ,,	13
25	9	..	1-9 ,,	9
26	8	..	1-8 ,,	11
27	8	..	1-7 ఇంద్రుడు 8 దానదేవత	8
28	8	..	1-8 ఇంద్రుడు	7
29	6	..	1-6 ,,	10
30	5	..	1-5 ,,	5
31	5	సుహోత్రుడు	1-5 ,,	7
32	5	..	1-5 ,,	5
33	5	కునహోత్రుడు	1-5 ,,	5
34	5	..	1-5 ,,	8
35	5	నరుడు	1-5 ,,	6
36	5	..	1-5 ,,	7
37	5	బృహస్పతి యపత్యమగు భరద్వాజుడు	1-5 ,,	8
38	5	..	1-5 ,,	5
39	5	..	1-5 ,,	6

సూక్తము	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
40	5	బృహస్పతియపత్యమగు భరద్వాజుడు	1-5 ఇంద్రుడు	5
41	5	..	1-5 ,,	8
42	4	..	1-4 ,,	3
43	4	..	1-4 ,,	4
44	27	శంయువుడు	1-27 ..	28
45	23	..	1-30 ఇంద్రుడు 31-33 బృహస్పతి	25
46	14	..	1-14 ఇంద్రుడు	14
47	31	భరద్వాజుడగు గర్గుడు	1-5 సోమము 6-19 ఇంద్రుడు 20 దేవ-భూమి- బృహస్పతీంద్రులు 21 ఇంద్రుడు 22-25 సంజయ పుత్రుడు ప్రస్తాకుడు 26-28 రథము 29-30 దుందుభి 31 దుందుభీంద్రులు	34
48	24	బృహస్పతి పుత్రుడు శంయుడు	1-10 అగ్ని 11-15 మరుత్తులు 16-19 పూష 20-21 మరుత్తులు 22-24 గర్గుడులేక పృథివి	29
49	15	భరద్వాజాపత్యమగు ఋషిక్రుడు	1-15 విశ్వేదేవగణము	26

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
50	15	భరద్వాజావత్సమగు ఋషిశ్వుడు	1-15 విశ్వే దేవగణము	22
51	16	..	1-16 ..	14
52	17	..	1-17 ..	16
53	10	బృహస్పతి యవత్సమగు భరద్వాజుడు	1-10 పూష	6
54	10	..	1-10 పూషణుడు	9
55	6	..	1-6 ..	6
56	6	..	1-6 ..	6
57	6	..	1-6 ఇంద్రుడు, పూషణుడు	5
58	4	..	1-4 పూషణుడు	4
59	10	..	1-10 ఇంద్రుడు, అగ్ని	11
60	15	..	1-15 ..	28
61	14	..	1-14 సరస్వతి	27
62	11	..	1-11 అశ్వద్వయము	11
63	11	..	1-11 ..	11
64	6	..	1-6 ఉషస్సు	6
65	6	..	1-6 ..	6
66	11	..	1-11 మరుద్గణము	11
67	11	..	1-11 మిత్రావరుణులు	11
68	11	..	1-11 ఇంద్రావరుణులు	11
69	8	..	1-8 ఇంద్రుడు, విష్ణువు	8
70	6	..	1-6 ద్యావాభూములు	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య గద్యముల సంఖ్య
71	6	బృహస్పతి యవత్యమగు భరద్వాజుడు	1-6 సవిత	6
72	5	..	1-5 ఇంద్రుడు, సోముడు	5
73	3	..	1-3 బృహస్పతి	3
74	4	..	1-4 సోముడు, రుద్రుడు	4
75	19	భరద్వాజుపూత్రుడు పాయువు	1 వర్ష 2 ధనుస్సు 3 జ్యో 4 ఆర్తమి 5 ఇషుది 6 పారధిరక్మలు 7 అశ్వములు 8 రథము 9 రథపాలకులు 10 సోత, పిత, సోముడు, ద్యావాభూములు, పూషణుడు 11-12 ఇయము 13 ప్రతోడుడు 14 హతమ్నుడు 15-16 ఇయము 17 యుద్ధభూమి, బ్రహ్మజస్పతి, అదితి 18 కవచము సోముడు, వరుణుడు 19 దేవగణము, బ్రహ్మ	19

షష్ఠ మండలము నమాప్తము

సూక్తము	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
సప్తమ మండలిము				
1	25	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1-25 అగ్ని	25
2	11	..	1-11 అపినులు	11
3	10	..	1-10 అగ్ని	10
4	10	..	1-10 ..	10
5	9	..	1-9 వైశ్వానరాగ్ని	10
6	7	..	1-7 ..	7
7	7	..	1-7 అగ్ని	7
8	7	..	1-7 ..	7
9	6	..	1-6 ..	6
10	5	..	1-5 ..	5
11	5	..	1-5 ..	5
12	3	..	1-3 ..	3
13	3	..	1-3 వైశ్వానరాగ్ని	3
14	3	..	1-3 అగ్ని	3
15	15	..	1-15 ..	15
16	12	..	1-12 ..	12
17	7	..	1-7 ..	7
18	25	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1-21 ఇంద్రుడు 22-25 సుదాసరాజు యొక్క	
			యజ్ఞ సవము	25
19	11	..	1-11 ఇంద్రుడు	11
20	10	..	1-10 ..	10

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
21	10	మైత్రావరుణీయగు వశిష్ఠుడు	1-10 ఇంద్రుడు	11
22	9	..	1-9 ..	9
23	6	..	1-6 ..	6
24	6	..	1-6 ..	6
25	6	..	1-6 ..	6
26	5	..	1-5 ..	5
27	5	..	1-5 ..	5
28	5	..	1-5 ..	5
29	5	..	1-5 ..	5
30	5	..	1-5 ..	5
31	12	..	1-12 ..	13
32	27	1-25 .. 26-27 వశిష్ఠుడు లేక వశిష్ఠపుత్రుడు శక్తి	1-27 ..	29
33	14	1-9 మైత్రావరుణీయగు వశిష్ఠుడు 10-14 వసిష్ఠుని పుత్రులు	1-9 వసిష్ఠపుత్రగణము లేక ఇంద్రుడు 10-14 వసిష్ఠుడు	14
34	25	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1-25 విశ్వే దేవగణము	25
35	21	..	1-21 ..	21
36	9	..	1-9 ..	9
37	8	..	1-8 ..	8
38	8	..	1-6 పవిత 7-8 వాసిష్ఠులు	9

సూక్తము	సూక్తగత	ముఖ్య	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
39	7	మైత్రావరుణియగు వశిష్ఠుడు	1-7 విశ్వ దేవగణము 7
40	7	..	1-7 .. 7
41	7	..	1 ఇంద్రాది దేవతలు 2-6 భగవంతుడు 7 ఉపన్మ 7
42	6	..	1-6 విశ్వే దేవగణము 6
43	5	..	1-5 .. 5
44	5	..	1 దధిక్రాదులు 2-5 దధిక్రాఘ్యుడు 5
45	4	..	1-4 సవిత 4
46	4	..	1-4 రుద్రుడు 4
47	4	..	1-4 అపస (నీరు) 4
48	4	..	1-3 ముఖ్య 4 ముఖ్య, విశ్వదేవతలు 4
49	4	మైత్రావరుణియగు వశిష్ఠుడు	1-4 అపస (నీరు) 4
50	4	..	1 మిత్రావరుణులు 2 అగ్ని 3 విశ్వదేవతలు 4 నది 4
51	3	..	1-3 ఆదిత్యులు 3
52	3	..	1-3 .. 3
53	3	..	1-3 ద్యావాభూములు 3
54	3	..	1-3 వాస్తోష్పతి 3

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
55	20	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1 వాస్తోష్పతి	
			2-20 ఇంద్రుడు	21
56	25	„	1-25 మరుత్తులు	25
57	7	„	1-7 „	7
58	6	„	1-6 „	6
59	12	„	1-11 మరుత్తులు	
			12 రుద్రుడు	12
60	12	„	1 సూర్యుడు	
			2-12 మిత్రావరుణులు	12
61	7	„	1-7 „	7
62	6	„	1-3 సూర్యుడు	
			4-6 మిత్రావరుణులు	6
63	6	„	1-4 సూర్యుడు	
			5 సూర్యమిత్రావరుణులు	
			6 మిత్రావరుణులు	6
64	5	„	1-5 „	5
65	5	„	1-5 „	5
66	19	„	1-3 „	
			4-13 ఆదిత్యుడు	
			14-16 సూర్యుడు	
			17-19 మిత్రావరుణులు	19
67	10	„	1-10 అశ్వద్వయము	10
68	9	„	1-9 „	9

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
69	8	మైత్రావరుణీయగు వశిష్ఠుడు	1-8 అశ్వద్వయము	8
70	7	..	1-7 ..	7
71	6	..	1-6 ..	6
72	5	..	1-5 ..	5
73	5	..	1-5 ..	5
74	6	..	1-6 ..	6
75	8	..	1-8 ఉషస్సు	8
76	7	..	1-7 ..	7
77	6	..	1-6 ..	6
78	5	..	1-5 ..	5
79	5	..	1-5 ..	5
80	3	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1-3 ఉషస్సు	3
81	6	..	1-6 ..	6
82	10	..	1-10 ఇంద్రావరుణులు	10
83	10	..	1-10 ..	10
84	5	..	1-5 ..	5
85	5	..	1-5 ..	5
86	8	..	1-8 వరుణుడు	8
87	7	..	1-7 ..	7
88	7	..	1-7 ..	7
89	5	..	1-5 ..	5
90	7	..	1-4 వాయువు 5-7 ఇంద్రవాయులు	7

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
91	7	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1 వాయువు 2 ఇంద్రవామువులు 3 వాయువు 4-7 ఇంద్రవామువులు	7
92	5	„	1 వాయువు 2 ఇంద్రవామువులు 3 వాయువు 4 ఇంద్రవామువులు 5 వాయువు	5
93	8	„	1-8 ఇంద్రాగ్నులు	8
94	12	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1-12 ఇంద్రుడు, అగ్ని	13
95	6	„	1-2 సరస్వతి 3 సరస్వానుడు 4-6 సరస్వతి	6
96	7	„	1-3 సరస్వతి 4-7 సరస్వానుడు	7
97	10	„	1 ఇంద్రుడు 2 బృహస్పతి 3 ఇంద్రుడు, బ్రహ్మణస్పతి 4-8 బృహస్పతి 9 ఇంద్రుడు, బ్రహ్మణస్పతి 10 ఇంద్రుడు, బృహస్పతి	10

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
98	7	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1-6 ఇంద్రుడు 7 ఇంద్రబృహస్పతులు	7
99	7	..	1-3 విష్ణువు 4-6 ఇంద్రావిష్ణులు 7 విష్ణువు	7
100	7	..	1-7 విష్ణువు	7
101	6	అగ్నిపుత్రుడు కుమారుడు లేక మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1-6 పర్జన్యుడు	6
102	3	..	1-3 పర్జన్యుడు	3
103	11	..	1-11 మందూకుడు	11
104	25	..	1-25 సోమాదులు	25

సప్తమ మండలము సమాప్తము

అష్టమ మండలము

1	34	1-2 కాణ్వదైన ప్రగాథుడు (ఘోరుడు) 3-29 కాణ్వలైన మేధాతిథి, మేధ్యాతిథులు 30-33 ఆంగిరసుడైన ప్లాయోగి 34 ఆంగిరసుని శశ్వతీ ఋషిక	1-29 ఇంద్రుడు 30-34 ఆసంగుడు	36
2	42	కణ్వ గోత్రీయ మేధాతిథి, అంగిరోగోత్రుడగు ప్రియమేధస్సు	1-40 ఇంద్రుడు 41-42 విభిందువు	43

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
3	24	మేధ్యాతిథి	1-20 ఇంద్రుడు 21-24 కుర్యాన పుత్రుడగు పాకశ్యాముడు	24
4	21	కాణ్వఁడైన దేవతిథి	1-14 ఇంద్రుడు 15-18 పూషణుఁడో, యింద్రుఁడో 19-21 కురంగదానదేవత	21
5	39	కణ్వనామక బ్రహ్మాతిథి	1-37 అశ్వద్వయము 38-39 చైద్యుఁడైన కశునామకరాజు	41
6	48	కాణ్వఁడైన వత్సుడు	1-45 ఇంద్రుడు 46-48 దానప్రకంస, పార్శ్వ్యుడగు తిరించరుడు	50
7	36	కణ్వ గోత్రుడగు పునర్వత్సుడు	1-6 మరుద్గణము	36
8	23	కణ్వ గోత్రోత్పన్నుడు సద్వంసాఖ్యుడు	1-23 అశ్వద్వయము	23
9	21	కాణ్వఁడైన శశకర్ణుడు	1-21 ..	22
10	6	కణ్వపుత్రుడు ప్రగాఢుడు	1-6 ..	6
11	10	కాణ్వఁడైన వత్సుడు	1-10 అగ్ని	10
12	33	కణ్వగోత్రీయుడు వర్షతుడు	1-33 ఇంద్రుడు	32
13	33	కణ్వగోత్రీయుడగు నారదుడు	1-33 ..	30
14	15	కణ్వగోత్రీయుడగు నశ్యసూక్తి, గో సూక్తి	1-15 ఇంద్రుడు	15
15	13	..	1-13 ఇంద్రుడు	11
16	12	ఇరిన్వటుడు	1-12 ..	9
17	15	..	1-15 ..	10

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
18	22	ఇరిన్వతుఁడు	1-3 ఆదిత్యులు 4 అదితి 5 ఆదిత్యులు 6-7 అదితి 8 అశ్వినులు 9 అగ్ని సూర్య వాయువులు 10-22 ఆదిత్యులు	8
19	37	కాణ్వఁడైన సోభరి	1-33 అగ్ని 34-35 ఆదిత్యులు 36-37 పౌరకుత్స్యఁడైన త్రసదస్యఁడు	34
20	26	„	1-26 మరుద్గణము	25
21	18	„	1-18 „	16
22	18	„	1-18 అశ్వద్వయము	20
23	30	వైయస్వఁడగు విశ్వమనస్సు	1-30 అగ్ని	14
24	30	„	1-27 ఇంద్రుఁడు 28-30 వరుణుఁడు	20
25	24	వైయస్వఁడగు విశ్వమానసుఁడు	1-9 మిత్రావరుణులు 10-12 విశ్వేదేవతలు 13-24 మిత్రావరుణులు	21
26	25	„	1-19 అశ్వద్వయము 20-25 వాయువు	23
27	22	వైవస్వత మనువు	1-22 విశ్వేదేవగణము	21
28	5	„	1-5 „	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
29	10	మారీచపుత్రుడు కశ్యపుడో, వై వస్వత మనువో	1-10 విశ్వేదేవగణము	3
30	4	వై వస్వత మనువు	1-4 ,,	4
31	18	,,	1-4 యజ్ఞము, యజమానుడు 5-9 దంపతులు 10-18 దంపతులయశస్సులు	10
32	30	కణ్వగోత్రీయుడు మేధాతిథి	1-30 ఇంద్రుడు	15
33	19	,,	1-19 ,,	14
34	18	1-15 కణ్వగోత్రీయుడగు నీపాతిథి 16-18 అంగిరసుడైన సహస్ర వసురోచిషుడు	1-18 ,,	16
35	24	అత్రిగోత్రీయ శ్యావాశ్వుడు	1-24 అశ్వేద్వయము	16
36	7	,,	1-7 ఇంద్రుడు	7
37	7	,,	1-7 ,,	7
38	10	,,	1-10 అగ్ని, ఇంద్రుడు	5
39	10	కణ్వగోత్రీయుడగు నాభాకుడు	1-10 అగ్ని	10
40	12	,,	1-12 ఇంద్రుడు, వహ్ని	11
41	10	,,	1-10 వరుణుడు	8
42	6	కాణ్వుడైన నాభాకుడు లేక అత్రేయుడైన యర్చనానసుడు	1-3 వరుణుడు 4-6 అశ్వేద్వయము	7
43	33	అంగిరో పుత్రుడగు విరూపుడు	1-33 అగ్ని	23

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
44	30	అంగిరోపుత్రుడగు విరూపుడు	1-30 అగ్ని	17
45	42	కణ్వగోత్రీయుడగు త్రిశోకుడు	1 అగ్నిండులు 2-42 ఇంద్రుడు	34
46	33	అశ్వపుత్రుడు వశుడు	1-20 ఇంద్రుడు 21-24 కనీతుని దానస్తుతి 25-28 వాయువు 29-31 ఇంద్రుడు 32 వాయువు 33 ఇంద్రుడు	30
47	18	ఆప్త్యుడైన త్రితుడు	1-13 ఆదిత్యుడు 14-18 ఆదిత్యోపస్థులు	10
48	15	కణ్వపుత్రుడు ప్రగాఢుడు	1-15 సోముడు	18
49	10	కణ్వపుత్రుడైన ప్రస్క-ణ్వుడు	1-10 ఇంద్రుడు	10
50	10	కణ్వపుత్రుడైన పుష్టిగుడు	1-10 ,,	11
51	10	కాణ్వడైన శ్రుష్టిగుడు	1-10 ,,	8
52	10	కాణ్వడైన యాయువు	1-10 ,,	7
53	8	కాణ్వడైన మేధ్యుడు	1-8 ,,	9
54	8	కాణ్వడైన మాతరిశ్వడు	1-2 ఇంద్రుడు 3-4 విశ్వేదేవతలు 5-8 ఇంద్రుడు	8
55	5	కాణ్వడగు కృకుడు	1-5 ఇంద్రుడు, ప్రస్క-ణ్వుడు	5
56	5	కాణ్వడైన పృషద్యుడు	1-4 ఇంద్ర ప్రస్క-ణ్వులు 5 అగ్ని, సూర్యులు	4

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
57	4	కాణ్వదై న మేఘ్యుడు	1-4 అశ్వద్వయము	4
58	3	,,	1-3 విశ్వేదేవతలు	3
59	7	కాణ్వదై న సువర్ణుడు	1-7 ఇంద్రుడు, వరుణుడు	8
60	20	భర్గుడు, ప్రగాఢుడు	1-20 అగ్ని	22
61	18	భర్గుడు, ప్రగాఢుడు	1-18 ఇంద్రుడు	19
62	12	ఘౌరుదై న కణ్వని పుత్రుడగు ప్రగాఢుడు	1-12 ,,	12
63	12	,,	1-11 ,, 12 దేవగణము	9
64	12	కణ్వపుత్రుడగు ప్రగాఢుడు	1-12 ఇంద్రుడు	9
65	12	,,	1-12 ,,	6
66	15	ప్రగాఢపుత్రుడు కలి	1-15 ,,	14
67	21	సామ్యదై న మత్స్యుడు మైత్రావరుణి మాన్యుడు జాలబద్ధములై న మత్స్యములు	1-9 ఆదిత్యగణము 10-12 ఆదితి 13-21 ఆదిత్యగణము	14
68	19	ప్రియమేధస్సు	1-13 ఇంద్రుడు 14-19 ఋక్షైశ్వమేధులు	17
69	18	,,	1-10 ఇంద్రుడు 11-12 వరుణుడు 13-18 ఇంద్రుడు	18
70	15	అంగిరసుడై న పురుహన్త	1-15 ఇంద్రుడు	16

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
71	15	సుదితి, అంగిరసుడైన పురుషీధుడు లేక వారిలోనొక్కడు	1-15 అగ్ని	13
72	18	ప్రగాథపుత్రుడు హర్యతుడు	1-18 ..	15
73	18	ఆత్రేయుడైన గోపవసుడు లేక సప్తవధి	1-18 అశ్వద్వయము	17
74	15	గోపవసుడు	1-12 అగ్ని 13-15 ఆర్క్షుడైన శ్రుతర్షుడు	9
75	16	అంగిరఃపుత్రుడు విరూపుడు	1-16 అగ్ని	13
76	12	కణ్వగోత్రీయుడు కురుసుతి	1-12 ఇంద్రుడు	6
77	11	కణ్వగోత్రజుడైన కురుసుతి	1-11 ..	10
78	10	..	1-10 ..	4
79	9	భాగవుడైన కృత్నుడు	1-9 సోముడు	6
80	10	నోధసునిపుత్రుడు ఏకద్యుడు	1-9 ఇంద్రుడు 10 దేవతలు	10
81	9	కణ్వగోత్రీయుడు కుసీది	1-9 ఇంద్రుడు	10
82	9	..	1-9 ..	9
83	9	కణ్వపుత్రుడు కుసీదుడు	1-9 విశ్వేదేవతలు	9
84	9	కావ్యుడైన ఉశనస్సు	1-9 అగ్ని	9
85	9	అంగిరసుడైన కృష్ణుడు	1-9 అశ్వదేవతలు	8
86	5	అంగిరసుడైన కృష్ణుడు లేక కారియైన విశ్వకుడు	1-5 అశ్వలు	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
87	6	అంగిరసుడైన కృష్ణుడు లేక వాశిష్ఠుడైన ద్యుమ్నికుడు లేక అంగిరసుడైన ప్రియమేధుడు	1-6 అశ్వదేవతలు	4
88	6	గౌతముడైన నోధస్సు	1-6 ఇంద్రుడు	8
89	7	అంగిరసులైన నృమేధుడు, పురుమేధుడు	1-7 ,,	11
90	6	,,	1-6 ,,	10
91	7	అత్రిపుత్రియగు అపాల	1-7 ,,	17
92	33	అంగిరసునిపుత్రుడైన శ్రుతకక్షుడు లేక సుకక్షుడు	1-33 ,,	32
93	34	అంగిరసునిపుత్రుడైన సుకక్షుడు	1-33 ,, 34 ఇంద్రముఖులు	33
94	12	అంగిరసునిపుత్రుడైన విందుడు లేక పూతదక్షుడు	1-12 మరుత్తులు	12
95	9	అంగిరసుడైన తిరశ్చి	1-9 ఇంద్రుడు	11
96	21	అంగిరసుడైన తిరశ్చి లేక మారుతుడైన ద్యులానుడు	1-13 ఇంద్రుడు 14 ఇంద్ర మరుత్తులు 15 ఇంద్ర బృహస్పతులు 16-21 ఇంద్రుడు	21
97	15	కాశ్యపుడైన రేభుడు	1-15 ఇంద్రుడు	19
98	12	అంగిరసుడైన నృమేధుడు	1-12 ,,	10
99	8	,,	1-8 ,,	7
100	12	1-3 భార్యుడైన నేముడు	1-7 ఇంద్రుడు	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
		4-5 ఇంద్రుడు	8 సువర్ణుడు	
		6-12 భార్గవుడైన నేముడు	9 ఇంద్రుడు లేక వజ్రము	
			10-11 వాక్కు	
			12 ఇంద్రుడు	12
101	16	భార్గవుడైన జమదగ్ని	1-4 మిత్రావరుణులు	
			5 మిత్రావరుణాదిత్యులు	
			6 ఆదిత్యులు	
			7-8 అశ్వినులు	
			9-10 వాయువు	
			11-12 సూర్యుడు	
			13 సూర్యప్రభ లేక ఉషస్సు	
			14 పవమానుడు	
			15-16 గోవులు	18
102	22	భార్గవుడైన ప్రయోగుడు భార్గవృత్తుడైన యగ్ని లేక పావకుడు	1-22 అగ్ని	22
103	14	కాణ్వ్యుడైన సోభరి	1-13 ,,	
			14 అగ్ని మరుత్తులు	16

అష్టమ మండలము సమాప్తము

నవమ మండలము

1	10	వై శ్వమిత్రుడైన మధుచ్ఛంధునుడు	1-10 పవమాన సోమము	10
2	10	కాణ్వ్యుడైన మేధాతిథి	1-10 ,,	10

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
3	12	అజీగ రియైన శునశ్శేవుడు, వైశ్వామిత్రుడైన కృత్రిమ దేవరాతుడు	1-12 పవమానసోమము	14
4	10	ఆంగిరసుడైన హిరణ్యస్థావుడు	1-10 ,,	8
5	11	కశ్యపాసితుడో దేవలుడో	1-11 అప్రిస్సులు	11
6	9	,,	1-9 పవమాన సోమము	9
7	9	,,	1-9 ,,	9
8	9	,,	1-9 ,,	9
9	9	,,	1-9 ,,	9
10	9	,,	1-9 ,,	9
11	9	,,	1-9 ,,	6
12	9	,,	1-9 ,,	9
13	9	,,	1-9 ,,	8
14	8	,,	1-8 ,,	8
15	8	,,	1-8 ,,	7
16	8	,,	1-8 ,,	8
17	8	,,	1-8 ,,	6
18	7	,,	1-7 ,,	4
19	7	,,	1-7 ,,	7
20	7	,,	1-7 ,,	7
21	7	,,	1-7 ,,	5
22	7	,,	1-7 ,,	7

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
23	7	కాశ్యపాసితుడు లేక దేవలుడు	1-7 పవమానసోమము	7
24	7	..	1-7 ..	5
25	6	అగస్త్యపుత్రుడు దృశ్యచ్యుతుడు	1-6 ..	6
26	6	దార్దచ్యుతుడైన ఇద్ధవాహుడు	1-6 ..	6
27	6	అంగిరసుడైన నృమేధస్సు	1-6 ..	4
28	6	అంగిరసుడైన ప్రియమేధుడు	1-6 ..	3
29	6	అంగిరసుడైన నృమేధుడు	1-6 ..	6
30	6	అంగిరసుడైన బిందువు	1-6 ..	6
31	6	రాహుగణుడగు గోతముడు	1-6 ..	5
32	6	అత్రేయుడైన శ్యావాశ్వుడు	1-6 ..	6
33	6	త్రితుడు	1-6 ..	5
34	6	..	1-6 ..	6
35	6	అంగిరసుడైన ప్రభూవసువు	1-6 ..	6
36	6	..	1-6 ..	6
37	6	అంగిరసుడైన రహూగణుడు	1-6 ..	6
38	6	..	1-6 ..	6
39	6	అంగిరసుడైన బృహన్మతి	1-6 ..	6
40	6	..	1-6 ..	4
41	6	కౌణ్యుడైన మేధ్యాతిథి	1-6 ..	6
42	6	..	1-6 ..	6
43	6	..	1-6 ..	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
44	6	అంగిరసపుత్రుడు అయాస్యుడు	1-6 పవమానసోమము	6
45	6	..	1-6 ..	6
46	6	..	1-6 ..	6
47	5	భార్గవుడైన కవి	1-5 ..	5
48	5	..	1-5 ..	5
49	5	..	1-5 ..	2
50	5	అంగిరసుడైన ఉచథ్యుడు	1-5 ..	5
51	5	..	1-5 ..	5
52	5	..	1-5 ..	5
53	4	కాశ్యపుడైన అవశ్పారుడు	1-4 ..	4
54	4	..	1-4 ..	4
55	4	..	1-4 ..	4
56	4	..	1-4 ..	4
57	4	..	1-4 ..	4
58	4	..	1-4 ..	4
59	4	..	1-4 ..	4
60	4	..	1-4 ..	4
61	30	అంగిరసపుత్రుడైన అమహీయుడు	1-30 ..	29
62	30	భార్గవుడైన జమదగ్ని	1-30 ..	30
63	30	కాశ్యపుడైన విద్రువి	1-30 ..	25

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
64	30	మరీచునిపుత్రుడు కశ్యపుడు	1-30 పవమానసోమము	26
65	30	వరుణపుత్రుడైన భృగువు లేక భార్గవుడైన జమదగ్ని	1-30 ,,	28
66	30	శతసంఖ్యాకులగు వైభానసులు	1-30 ,,	29
67	53	1-3 బార్హస్పత్యుడైన భరద్వాజుడు 4-6 మరీచుడైన కశ్యపుడు 7-9 రాహుగణుడైన గోతముడు 10-13 భౌముడైన అత్రి 13-15 గాథినుడైన విశ్వమిత్రుడు 16-18 భార్గవుడైన జమదగ్ని 19-21 మైత్రావరుణియైన వసిష్ఠుడు 22-53 అంగిరసుడైన పవిత్రుడు లేక వసిష్ఠుడైన పవిత్రుడు లేక వారిరువురు	1-9 పవమానసోమము 10-12 పవమానపూష 13-22 పవమానసోమము 23-27 పవమాన అగ్ని 28-30 పవమానసోమము 31-53 అధ్యేతయైన పవమానుడు	73
68	10	భలందన పుత్రుడు చత్వరి	1-10 పవమానసోమము	11
69	10	అంగిరసపుత్రుడు హిరణ్యస్థాపుడు	1-10 ,,	18

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
70	10	విశ్వామిత్రపుత్రుడు రేణువు	1-10 పవమానసోమము	19
71	9	విశ్వామిత్రపుత్రుడు ఋషభుడు	1-9 „	14
72	9	అంగిరసపుత్రుడు హరిమంతుడు	1-9 „	14
73	9	అంగిరసపుత్రుడు పవిత్రుడు	1-9 „	14
74	9	దీర్ఘతముని పుత్రుడైన కశీవంతుడు	1-9 „	11
75	5	భృగుపుత్రుడు కవి	1-5 „	7
76	5	„	1-5 „	7
77	5	„	1-5 „	8
78	5	„	1-5 „	6
89	5	„	1-5 „	8
80	5	భరద్వాజపుత్రుడు వసువు	1-5 „	6
81	5	„	1-5 „	5
82	5	„	1-5 „	6
83	5	అంగిరసపుత్రుడు పవిత్రుడు	1-5 „	7
84	5	ప్రజాపతియైన వాచ్యుడు	1-5 „	10
85	12	భర్గవుడైన వేనుడు	1-12 „	24
86	48	1-10 అకృష్ణమాషములు 11-20 సికతా నివాసరిస్తు 21-30 పృశ్ని, అజములు		

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
		31-40 అకృష్టమాషములు, సికతానివావరిస్తు, పృశ్నే, అజములు		
		41-45 భౌముడైన అత్రి		
		46-48 శౌనకుడైన		
		గృత్యమదుడు	1-48 పవమానసోమము	73
87	9	కావ్యుడైన ఉశనస్సు	1-9 ,,	14
88	8	కవిపుత్రుడు ఉశనసుడు	1-8 ,,	12
89	7	,,	1-7 ,,	12
90	6	మైత్రావరుణియైన వసిష్ఠుడు	1-6 ,,	5
91	6	మరీచిపుత్రుడు కశ్యపుడు	1-6 ,,	10
92	6	,,	1-6 ,,	13
93	5	గౌతముడైన నోధస్సు	1-5 ,,	7
94	5	మౌరుడైన కణ్వుడు	1-5 ,,	9
95	5	కాణ్వుడైన ప్రస్కుణ్వుడు	1-5 ,,	8
96	24	దైవోదాసుడైన ప్రతర్దనుడు	1-24 ,,	38
97	58	1-3 మైత్రావరుణుని పుత్రుడు వసిష్ఠుడు 4-6 వాసిష్ఠుడైన ఇంద్రప్రమతి 7-9 వాసిష్ఠుడైన వృషగణుడు 10-12 వాసిష్ఠుడైన మన్యువు		

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
		13-15 వాసిష్ఠుడైన ఉపమన్యువు		
		16-18 వాసిష్ఠుడైన వ్యాఘ్రపాత్తు		
		19-21 వసిష్ఠపుత్రుడు శక్తి		
		22-24 వాసిష్ఠుడైన కర్ణశ్రుత్తు		
		25-27 వాసిష్ఠుడైన మృశీకుడు		
		28-30 వాసిష్ఠుడైన వసుత్రుడు		
		31-44 శాక్త్యుడైన పరాశరుడు		
		45-58 అంగిరసుడైన కుత్సుడు	1-58 పవమానసోమము	79
98	12	వర్షాగిరుడైన అంబరీషుడు, భారద్వాజుడైన ఋజిక్వుడు	1-12 ,,	13
99	8	కాశ్యపులైన రేభుడు, సూనువు	1-8 ,,	8
100	9	,,	1-9 ,,	9
101	16	1-3 శ్యావాక్వునిపుత్రుడు అంధీగుడు 4-6 నహుషునిపుత్రుడు యయాతి		

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
		7-9 మనువుత్రుడైన సహస్రకుడు		
		10-12 సాంవరణుని మనువు		
		13-16 వైశ్వామిత్రుడు లేక వ్రజాపతి		
			1-16 పవమానసోమము	17
102	8	ఆప్త్యుడైన త్రితుడు	1-8 పవమానసోమము	10
103	6	ఆప్త్యుడైన ద్వితుడు	1-6 ..	6
104	6	కాణ్వలైన పర్వతనారదులు లేక కశ్యపులైన శిఖండినులు, అస్సరసలు	1-6 ..	6
105	6	కాణ్వలైన పర్వత నారదులు	1-6 ..	6
106	14	1-3 చాక్షుషోఽగ్ని 4-6 మనువుత్రుడు చక్షువు 7-9 మనువు 10-14 చాక్షుషోఽగ్ని	1-14 ..	14
7	26	సప్తఋషులు 1 బార్హస్పత్యుడైన భరద్వాజుడు 2 మారీచుడైన కశ్యపుడు 3 రాహుగణుడైన గోతముడు 4 భౌముడైన అత్రి		

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
		5 విశ్వామిత్రుడైన గాధినుడు		
		6 భార్గవుడైన జమదగ్ని		
		7 మైత్రావరుణియైన వసిష్ఠుడు	1-26 పవమానసోమము	31
108	16	1-2 శాక్తుడైన గౌరవీతి		
		3 వాసిష్ఠుడైన శక్తి		
		4-5 అంగిరసుడైన ఉరువు		
		6-7 భారద్వాజుడైన		
		ఋజిశ్వానుడు		
		8-9 అంగిరసుడైన		
		ఊర్ధ్వసద్ముడు		
		10-11 అంగిరసుడైన		
		కృతయకుడు		
		12-13 ఋణంచయుడను మహర్షి		
		14-16 వాసిష్ఠుడైన శక్తి	1-16 పవమానసోమము	16
109	22	యాగార్నులు	1-22 ,,	22
110	12	త్రైవృష్టుడైన త్ర్యరుణుడు	1-12 ,,	12
		పౌరుకుత్సుడైన త్రసదస్యుడు		
111	3	పారుచ్ఛేపియగు అనానతుడు	1-3 ,,	6
112	4	అంగిరసుడైన శిశునామకుడు	1-4 ,,	4
113	11	మరీచపుత్రుడు కశ్యపుడు	1-11 ,,	12
114	10	కాశ్యపుడైన మారీచుడు	1-10 ,,	18

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
దశమ మండలము				
1	7	ఆవ్యుడైన త్రితుడు	1-7 అగ్ని	10
2	7	..	1-7 ..	9
3	7	..	1-7 ..	9
4	7	..	1-7 ..	11
5	7	..	1-7 ..	10
6	7	..	1-7 ..	8
7	7	..	1-7 ..	9
8	9	త్వాష్ట్రపుత్రుడగు త్రిశిరస్సు	1-6 అగ్ని 7-9 ఇంద్రుడు	11
9	10	త్వాష్ట్రపుత్రుడైన త్రిశిరస్సు లేక అంబరీష రాజపుత్రుడైన సింధుద్వీపుడు	1-9 అప్పు (జలము)	11
10	14	యముడు-(ఋషిక) యమి	యముడు-యమి	18
11	9	అంగిరసుడైన హవిర్ధానుడు	1-9 అగ్ని	14
12	9	..	1-9 ..	12
13	5	వివస్వానుడు	1-5 హవిర్ధానశకటములు	10
14	16	వైవస్వతుడగు యముడు	అంగిరసుడు, పిత, అధర్వుడు, భృగువు, పితృదేవతలు,	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			సరమాపుత్రులగు శ్వానములు	18
15	14	యమపుత్రుడు శంఖుడు	1-14 పితరులు	20
16	14	యమపుత్రుడు దమనుడు	1-14 అగ్ని	21
17	14	దేవశ్రవయామాయనులు	1-2 సరణ్యువు 3-6 పూష 7-9 సరస్వతి 10-14 ఆప	23
18	14	యమపుత్రుడు సంకుసుకుడు	1-4 మృత్యుదేవత 5 దాతృదేవత 6 త్వష్టదేవత 7-13 పితృమేధావినులు 14 పితృమేధావినులు లేక ప్రజాపతి	25
19	8	యమపుత్రుడు మధితాఖ్యుడో వరుణపుత్రుడు భృగువో భార్గవ చ్యవనుడో	1-8 అప్పులు, గోవులు	9
20	10	ఇంద్రుడైన విమదుడో ప్రాజాపత్యుడో వసుకృతో	1-10 అగ్ని	11
21	8	ఇంద్రపుత్రుడో ప్రజాపతిపుత్రుడో అయిన విమదుడు లేక వసుకృత్తు	1-8 ,,	16
22	15	..	1-15 ఇంద్రుడు	21

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
23	7	ఇంద్రపుత్రుడో ప్రజాపతి పుత్రుడో అయిన విమదుడు లేక వసుకృతు	1-7 ఇంద్రుడు	13
24	6	„	1-3 ఇంద్రుడు 4-6 అశ్వినలు	10
25	11	„	1-11 సోముడు	22
26	9	„	1-9 పూష	18
27	24	ఇంద్రపుత్రుడైన వసుక్రుడు	1-24 ఇంద్రుడు	42
28	12	1 వసుక్రపత్ని 2 ఇంద్రుడు 3-5 ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు 6 ఇంద్రుడు 7 ఐంద్రుడైన వసుక్రఋషి 8 ఇంద్రుడు 9 ఐంద్రుడైన వసుక్రఋషి 10 ఇంద్రుడు 11 ఐంద్రుడైన వసుక్రఋషి 12 ఇంద్రుడు	1 ఇంద్రుడు 2 ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు 3-5 ఇంద్రుడు 6 ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు 7 ఇంద్రుడు 8 ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు 9 ఇంద్రుడు 10 ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు 11 ఇంద్రుడు 12 ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు	21
29	8	ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు	1-8 ఇంద్రుడు	15
30	15	ఇలూష పుత్రుడగు కవఘుడు	1-15 అపాన్నదేవత	19
31	11	„	1-11 విశ్వేదేవతలు	17

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
32	9	ఇలూషపుత్రుఁడు కవఘుఁడు	1-9 ఇంద్రుఁడు	13
33	9	„	1 విశ్వేదేవతలు	
			2-3 ఇంద్రుఁడు	
			4-5 కురు శ్రవణ త్రాసదస్యులు	
			6-9 మైత్రాతిథియైన ఉపమశ్రవుఁడు	11
34	14	మూజవత్పుత్రుఁడు అక్షుఁడు	1 అక్షములు	
		లేక ఇలూషపుత్రుఁడు కవఘుఁడు	2-6 అక్ష-కితవ-నింద	
			7 అక్షములు	
			8 అక్ష-కితవ-నింద	
			9 అక్షములు	
			10-11 అక్ష-కితవ-నింద	
			12 అక్షములు	
			13 కృషి	
			14 అక్ష-కితవ-నింద	23
35	14	ధనాకపుత్రుఁడు లుకుఁడు	1-14 విశ్వేదేవతలు	25
36	14	„	1-14 „	26
37	12	సూర్యపుత్రుఁడు అభితపస్సు	1-12 సూర్యుఁడు	15
38	5	ముష్క-వంతుఁడైన ఇంద్రాఖ్య ఋషి	1-5 ఇంద్రుఁడు	6
39	14	కక్షీవంతుని దుహితయగు ఘోషయసు బ్రహ్మవాదిని	1-14 అశ్వులు	18
40	14	కక్షీవత్పుత్రిక ఘోష	1-14 అశ్వదేవతలు	23
41	3	ఘోషపుత్రుఁడు సుహస్త్రుఁడు	1-3 „	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
42	11	అంగిరసుడైన కృష్ణుడు	1-11 ఇంద్రుడు	17
43	11	..	1-11 ..	20
44	11	..	1-11 ..	16
45	12	భాలందసుడైన వత్సప్రి	1-12 అగ్ని	14
46	10	..	1-10 ..	14
47	8	అంగిరసుడైన సప్తగువు	1-8 వైకుంఠేంద్రుడు	6
48	11	వైకుంఠేంద్రుడు	1-11 ఇంద్రుడు	17
49	11	..	1-11 ..	14
50	7	..	1-7 ..	10
51	9	1 దేవతలు	1 అగ్ని	
		2 సౌచీకాగ్ని	2 దేవతలు	
		3 దేవతలు	3 అగ్ని	
		4 సౌచీకాగ్ని	4 దేవతలు	
		5 దేవతలు	5 అగ్ని	
		6 సౌచీకాగ్ని	6 దేవతలు	
		7 దేవతలు	7 అగ్ని	
		8 సౌచీకాగ్ని	8 దేవతలు	
		9 దేవతలు	9 అగ్ని	16
52	6	సౌచీకాగ్ని	1-6 విశ్వేదేవతలు	12

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
53	11	1-3 దేవతలు 4-5 సౌచీకాగ్ని 6-11 దేవతలు	1-3 అగ్ని 4-5 దేవతలు 6-11 అగ్ని	18
54	6	వామదేవపుత్రుడైన బృహదుక్థ్యుడు	1-6 ఇంద్రుడు	7
55	8	..	1-8 ..	14
56	7	..	1-7 విశ్వేదేవతలు	9
57	6	గోపాయనులైన బంధు శ్రుతబంధు విప్రబంధువులు	1-6 ..	6
58	12	బంధ్యాదులు	1-12 మనస్సు	12
59	10	..	1-3 నిర్మతి 4 నిర్మతి, సోముడు 5-6 అనునీతిదేవి 7 భూమ్యాది లింగోక్తదేవతలు 8-10 ద్యౌవాపృథివులు	15
60	12	బంధ్యాదులు, వారిమాత	1-4 అనమాతి 5 ఇంద్రుడు 6 అనమాతి 7-11 జీవుడు 12 హస్తము	9
61	27	నాభానేదిప్తుడు	1-27 విశ్వేదేవతలు	39

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
62	11	నాభానేదిష్టుడు	1-6 విశ్వేదేవతలు 7 వైశ్వదేవి 8-11 సావర్ణ మహాదానము	11
63	17	పాయుడైన గయుడు	1-14 విశ్వేదేవతలు 15-16 పర్యా సృస్తి దేవతలు 17 విశ్వేదేవతలు	28
64	17	పాయుడైన గయుడు	1-17 విశ్వేదేవతలు	22
65	15	వాసుక్రుడైన వసుకర్ణుడు	1-15 ..	19
66	15	..	1-15 ..	19
67	12	అంగిరఃపుత్రుడు అయాన్యుడు	1-12 బృహస్పతి	18
68	12	..	1-12 ..	16
69	12	వాద్యశ్వపుత్రుడు సుమిత్రుడు	1-12 అగ్ని	21
70	11	వాద్యశ్వ సుమిత్రుడు	1-11 అప్రిస్సు	18
71	11	అంగిరస బృహస్పతి	1-11 జ్ఞానము	11
72	9	లౌక్యడైన బృహస్పతి లేక అంగిరసుడైన బృహస్పతి లేక దాక్షయణియైన యదితి	1-9 దేవతలు	10
73	11	శాక్త్యుడైన గౌరవీ	1-11 ఇంద్రుడు	13
74	6	..	1-6 ..	6
75	10	ప్రియమేధపుత్రుడు సింధుక్షిత్తు	1-10 నది	16

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
76	8	ఇరావతీపుత్రుడు జరత్కర్ణుడు	1-8 గ్రావలు (రుబ్బురోలు-పొత్తము)	11
77	8	భార్గవుడైన స్యూమరశ్మి	1-8 మరుత్తు	10
78	8	„	1-8 „	8
79	7	సౌచీకాగ్ని లేక వైశ్వానరాగ్ని లేక సప్తి లేక వాణంభరుడు	1-7 అగ్ని	10
80	7	„	1-7 „	9
81	7	భువనపుత్రుడు విశ్వకర్మ	1-7 విశ్వకర్మ	8
82	7	„	1-7 „	7
83	7	తపఃపుత్రుడు మన్యువనెడువాడు	1-7 మన్యువు	12
84	7	„	1-7 „	9
85	53	సావిత్రి సూర్య (ఋషిక)	1-5 సోముడు 6-16 వివాహార్థదేవత 17-18 సోమార్కులు 19 చంద్రుడు 20-28 వివాహదేవత 29-30 వధూవాసము 31 దంపతుల రోగనాశనము 32-53 సావిత్రి సూర్య	71

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
86	23	1 ఇంద్రుడు 2-6 ఇంద్రాణి 7 ఇంద్రుడైన వృషాకపి 8 ఇంద్రుడు 9-10 ఇంద్రాణి 11-12 ఇంద్రుడు 13 ఇంద్రుడైన వృషాకపి 14 ఇంద్రుడు 15-18 ఇంద్రాణి 19-22 ఇంద్రుడు 23 ఇంద్రుడైన వృషాకపి	1-23 ఇంద్రుడు	31
87	25	పాయువనెడు భారద్వాజుడు	1-25 రక్షోహగ్ని	33
88	19	అంగిరసుడైన మూర్ధన్య లేక వామదేవ్యుడు	1-19 సూర్యుడు, వై శానరాగ్ని	25
89	18	వై శామిత్ర రేణువు	1-4 ఇంద్రుడు 5 ఇంద్ర సోములు 6-18 ఇంద్రుడు	21
90	16	నారాయణ నామకుడైన ఋషి	1-16 మహదాది విరిక్షణ పురుషుడు	20
91	15	వీరహవ్యపుత్రుడు అరుణుడు	1-15 అగ్ని	17
92	15	మనుపుత్రుడు శర్యాతుడు	1-15 విశ్వేదేవతలు	21

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
93	15	పృథువుత్రుడగు తాన్వడు	1-15 విశ్వేదేవతలు	17
94	14	సర్పార్బదులు	1-14 గ్రావలు	19
95	18	ఇలావుత్రుడు పురూరవసుడు ఊర్వశి	1-18 ఊర్వశి పురూరవసులు	29
96	13	ఆంగిరసుడైన వరువు లేక ఐంద్రుడైన సర్వహరి	1-13 ఇంద్రాశ్వములు	21
97	23	అథర్వపుత్రుడు భిషక్కు-	1-23 ఓషధి	23
98	12	ఋషిక్షేణపుత్రుడు దేవాపి	1-12 దేవతలు	16
99	12	విఖనసుని పుత్రుడు వక్రముడు	1-12 ఇంద్రుడు	15
100	12	వందనపుత్రుడు దువస్యుడు	1-12 విశ్వేదేవతలు	12
101	12	సోమపుత్రుడు బుధుడు	1-12 ..	16
102	12	భార్యశ్వడైన ముద్గలుడు	1-12 ఇంద్రుడు	13
103	15	ఇంద్రపుత్రుడగు నవ్రతిరథుడు	1-3 ఇంద్రుడు 4 బృహస్పతి 5-11 ఇంద్రుడు 12 అప్పు 13-15 ఇంద్రుడు	20
104	11	వైశ్వామిత్రుడు అష్టకుడు	1-11 ఇంద్రుడు	16
105	11	దుర్మిత్రుడు లేక సుమిత్రుడు	1-11 ..	13
106	12	కశ్యపపుత్రుడు భూతాంకుడు	1-12 అశ్వేదేవతలు	19

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
107	11	దివ్యుడను అంగిరస్సు లేక ప్రాణాపత్యదక్షిణ	1-11 దక్షిణ	18
108	11	అసురులైన వణులు దేవకుని సరమ	1-11 సరమ-వణులు	18
109	7	జహువనెడి బృహ్మవాదిని	1-7 విశ్వేదేవతలు	11
110	11	భార్గవుడైన జమదగ్నియో వాని పుత్రుడు రాముడో	1-11 అపినులు	17
111	10	వైరూపుడు అష్టాదంబుడు	1-10 ఇంద్రుడు	14
112	10	విరూప గోత్రజుడగు నాభప్రభేదనుడు	1-10 ..	12
113	10	వైరూపుడైన శత ప్రభేదనుడు	1-10 ..	17
114	10	విరూపుడైన సద్ర లేక తాపసుడైన ఘర్ముడు	1-10 విశ్వేదేవతలు	15
115	9	వారిహవ్యశిషస్తుడు	1-9 అగ్ని	14
116	9	స్థిరుడైన అగ్నియూతాఖ్యుడు లేక స్థిరుడైన అగ్నియూపుడు	1-9 ఇంద్రుడు	14
117	9	భిక్షువనెడి అంగిరసుడు	1-9 ధనాన్నదానములు	15
118	9	ఉరుక్షయుడు	1-9 రక్షోహాగ్ని	9
119	13	ఇంద్రుడైన లవుడు	1-13 ఇంద్రుడు లేక ఇంద్రలవుడు	13
120	9	అభర్వపుత్రుడు బృహద్ధివుడు	1-9 ఇంద్రుడు	15

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
121	10	ప్రాజాపత్యుడైన హిరణ్యగర్భాఖ్యుడు	1-10 కశబాభిధేయుడగు ప్రజాపతి	10
122	8	వసిష్ఠపుత్రుడు చిత్రమహస్ను	1-8 అగ్ని	12
123	8	భార్గవుడైన వేనుడు	1-8 వేనుడు	9
124	9	1 అగ్నివరుణ సోములు 2-4 అగ్ని 5-9 అగ్నివరుణ సోములు	1 అగ్ని 2-4 అగ్నియాత్మ 5 వరుణుడు 6 సోముడు 7-8 వరుణుడు 9 ఇంద్రుడు	13
125	8	వాఙ్మిన్ని బ్రహ్మవిదుషి	1-8 అంభుణుని దుహితవాక్కు-నెడి బ్రహ్మవిదుషి	9
126	8	శిలూష పుత్రుడు కుల్మల బిర్హిస్ను లేక వామదేవపుత్రుడు అహోముచుడు	1-8 విశ్వేదేవతలు	7
127	31	సౌభరుడైన కుశికుడు లేక భారద్వాజీయగు రాత్రి	1-31 రాత్రి	54
128	9	అంగిరసుడైన విహవ్యుడు	1-9 విశ్వేదేవతలు	13
129	12	సనక-సనందన-సనానాదయులు	1-12 హిరణ్యము	24

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
130	48	ఆంగిరసుడైన విహవ్యుడు	1-48 విశ్వేదేవతలు	96
131	7	పరమేష్ఠియగు ప్రజాపతి	1-7 పరమాత్మ	7
132	7	ప్రజాపతిపుత్రుడు యజ్ఞాఖ్యుడు	1-7 సృష్టి	7
133	7	కశీవతునిపుత్రుడు సుకీర్తి	1-3 ఇంద్రుడు 4-5 అశ్వీదేవతలు 6-7 ఇంద్రుడు	8
134	7	నృమేధపుత్రుడు శకపూతుడు	1-7 మిత్రావరుణులు	13
135	7	విజవనపుత్రుడు సుదాసుడు	1-7 ఇంద్రుడు	15
136	7	మాంధాతయగు యౌవనాశ్వుడు, గోధయను బ్రహ్మవాదిని	1-7 ,,	7
137	7	యమగోత్రుడగు కుమారుడు	1-7 యముడు	12
138	7	1 జూతి 2 వాతజూతి 3 విప్రజూతి 4 వృషాణకుడు 5 కరిక్రతుడు 6 ఏతకుడు 7 ఋష్యశృంగుడు	1-7 అగ్ని సూర్య వాయువులు	10

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
139	7	భరద్వాజ కశ్యప గౌతమాత్రి విశ్వమిత్ర జమదగ్ని వశిష్ఠులు	1-7 విశ్వేదేవతలు	7
140	6	ఉరువనిపుత్రుడు అంగాఖ్యుడు	1-6 ఇంద్రుడు	12
141	6	విశ్వావసువసు గంధర్వుడు	1-6 సవిత	10
142	6	పావకగుణ విశిష్టుడైన అగ్ని	1-6 శుద్ధాగ్ని	10
143	6	తాపసగుణ విశిష్టాగ్ని	1-6 విశ్వేదేవతలు	6
144	8	శార్ఙ్గ జాతులగు జరిత్రప్రభృతులు	1-8 అగ్ని	13
145	13	తాపసగుణవిశిష్టాగ్ని	1-13 విశ్వేదేవతలు	26
146	6	సంఖ్యపుత్రుడు అత్రి	1-6 అశ్వలు	8
147	6	తార్క్ష్యపుత్రుడు సుపర్ణుడు యామాయనుడైన ఊర్ధ్వకృశనుడు	1-6 ఇంద్రుడు	6
148	6	ఇంద్రాణి	1-6 సవత్తి	6
149	6	ఇరమృదపుత్రుడు దేవముని	1-6 అరణ్యములు	7
150	5	శరీషపుత్రుడు సువేదస్సు	1-5 ఇంద్రుడు	7
151	5	వేనపుత్రుడు పృథువు	1-5 ,	9
152	5	హిరణ్యస్తాపపుత్రుడు అర్చ	1-5 సవిత	7
153	5	వాసిష్ఠపుత్రుడు మృశీకుడు	1-5 అగ్ని	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
154	5	కామగోత్రజయగు శ్రద్ధ	1-5 శ్రద్ధ	6
155	11	„	1-11 మేధ	22
156	5	భారద్వాజుడగు శాసనామకుడు	1-5 ఇంద్రుడు	5
157	5	ఇంద్రమాతలు	1-5 „	5
158	5	వివస్వద్దహిత యమి	1-5 యజమాన ప్రవర్తనము	5
159	5	శిరింబితుడు	1 అలక్ష్మీనాశకరార్థము 2-3 బ్రహ్మణస్పతి 4 అలక్ష్మీనాశకరార్థము 5 విశ్వేదేవతలు	8
160	5	అగ్నిపుత్రుడు కేతువు	1-5 అగ్ని	5
161	5	ఆప్త్యపుత్రుడు భువనుడు లేక భువనపుత్రుడు సాధనుడు	1-5 విశ్వేదేవతలు	5
162	5	సూర్యపుత్రుడు చక్షస్సంజ్ఞుడు	1-5 సూర్యుడు	6
163	6	పులోమతనయ శచి	1-6 పులోమతనయ శచి (ఆత్మ)	6
164	5	విశ్వామిత్రపుత్రుడు పూరణుడు	1-5 ఇంద్రుడు	7
165	6	ప్రజాపతి పుత్రుడు యక్షనాశకుడు	1-6 ఇంద్రాగ్నులు లేక రోగనాశకము	10
166	6	బ్రహ్మపుత్రుడు రక్షోహా నామకుడు	1-6 గర్భరక్షణము	7
167	6	విష్ణుహా నామకుడు	1-6 యక్షనాశకము	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
168	5	అంగిరసుడైన ప్రచేతుడు	1-5 దుస్స్వప్ననాశక దేవుడు	7
169	5	నిర్భతిపుత్రుడు కపోతుడు	1-5 విశ్వేదేవతలు	6
170	5	ఋషభుడైన వైరాజు లేక శక్వరుడు	1-5 సపత్ననాశనరూపార్థము	6
171	26	..	1-26 శివుడు	52
172	4	విశ్వామిత్ర జామదగ్న్యులు	1-2 ఇంద్రుడు 3 సోమ-వరుణ-బృహస్పతి- అనుమతి-మఘవానుడు- ధాత-విధాతారులు 4 ఇంద్రుడు	7
173	4	వాయుగోత్రజుడు అనిలుడు	1-4 వాయువు	5
174	4	కక్షత్పుత్రుడు శబరుడు	1-4 గోవు	4
175	4	సూర్యపుత్రుడు విభ్రాట్టు	1-4 సూర్యుడు	5
176	4	భృగుపుత్రుడు ఇటుడు	1-4 ఇంద్రుడు	4
177	4	అంగిరఃపుత్రుడు సంవర్తుడు	1-4 ఉషస్సు	4
178	6	అంగిరఃపుత్రుడు ధువుడు	1-6 రాజు	8
179	5	అభీవర్తుడు	1-5 ..	5
180	4	అర్బుదుడు సర్వర్షిపుత్రుడు ఊర్ధ్వగ్రావ	1-4 సోమాభిషవగ్రావలు	4

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
181	4	ఋభువుత్రుడు సూనుడు	1-4 ఋభువులు, అగ్ని	5
182	3	ప్రజాపతివుత్రుడు పతంగుడు	1-3 మాయాభేదము	6
183	3	తార్క్ష్యపుత్రుడు అరిష్టనేమి	1-3 తార్క్ష్యుడు	4
184	3	ఉశీనరపుత్రుడు శివిరాజు	1-3 ఇంద్రుడు	3
185	3	ఇంద్రపుత్రుడు జయుడు	1-3 ,,	6
186	3	వసిష్ఠపుత్రుడు వృథుడు సూర్యపుత్రుడు ఘర్ముడు	1-3 విశ్వేదేవతలు	3
187	3	తపుర్మూర్ధానుడు బార్హస్పత్యుడు	1-3 బృహస్పతి	5
188	3	ప్రజాపతిపుత్రుడు ప్రజావంతుడు	1-3 యజమాన యజమానపత్నీహోత	5
189	6	త్వష్ట లేక విష్ణువు	1-6 విష్ణువు-త్వష్ట-ప్రజాపతి- ధాత-సినీవాని- సరస్వతి- అశ్వలు	10
190	3	వరుణపుత్రుడు సత్యవృతి	1-3 ఆదిత్యుడు	3
191	3	వాతగోత్రుడగు ఉలస్యుడు	1-3 వాయువు	3
192	6	అగ్నిపుత్రుడు వత్సుడు	1-6 అగ్ని	6
193	3	అగ్నిపుత్రుడు శ్యేనుడు	1-3 జాతవేదోగుణకుడగునగ్ని	3
194	3	సర్పరాజ్ఞి	1-3 సర్పరాజ్ఞి లేక సూర్యుడు (ఆత్మ)	3

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
195	3	మాధుచ్ఛందుడైన అఘమర్షణుడు	1-3 సృష్టి	3
196	4	సంవనుడు	1 అగ్ని 2-4 సంజ్ఞానము	5
197	15	..	1-15 సంజ్ఞానము	30
198	7	బ్రహ్మవాదినులైన నివిదుపనిషదులు	1-6 అశ్వలు 7 ఇంద్రావరుణులు	14

దశమ మంత్రము సమాప్తము

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సూక్త-మంత్ర-ఋషి-దేవతా

పద్య-గద్య-సూచిక

సంపూర్ణము

ముఖ్యమైన అచ్చు తప్పులు

పేజీ	పంక్తి	ఉండవలసినది
41	13	బిలుచుచుంటి మగ్ని!
44	20	నొనర్చిరి చెల్లెలి ప్రీతి
60	22	చర్యలు
189	18	సాయ మొనరించుగాకను
249	25	సంస్కృతమూలములోని 16-18
279	33	కీశశబ్ద మప్రసిద్ధ
311	20	బహువచన ప్రయోగము
433	2	(11) సిద్ధికళలుగా
476	15	434 నుండి 439 వరకు
534	11	సంబంధ, మెనయ నాత్మరూప
536	3	పంచములు స్వరూపులును
771	9	విశ్వేదేవులు

సంకేతాక్షర పద వివరణ

S-హ్రస్వ అకార ప్రశ్నేష చిహ్నం

SS-దీర్ఘ అకార ప్రశ్నేష చిహ్నం

అ-అధ్యాయం

తా.పా-తాలిపాఠం

నే.వేం.న.శా-నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

పా-పాఠం, పాఠాంతరం

మం-మండలం, మంత్రం

మా-మాక్సముల్లర్ ప్రతి

మూ.పా-మూలపాఠం

వ.గో.కృ-వక్షమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

వ్రా.ప్ర-వ్రాతప్రతి

వ్రా.ప్ర.పా-వ్రాతప్రతి పాఠం

సం.మూ-సంస్కృత మూలం

సా-సాయన ఛాప్మన్ పేతప్రతి

ప్రముఖ రచయితలు

అచ్యుతుని వెంకటాచలపతిరావు

అన్నే కేకవార్కశాస్త్రి

అప్పయ్యదీక్షితులు

అరెగ్జాండర్

ఎర్రాప్రెగడ

ఎల్లమరాజు నారాయణభట్టు

కె. ఎన్. రామస్వామిశాస్త్రి

జయదేవుడు

జాకోబీ

డాక్టర్ గిడుగు వెంకట సీతాపతి

డాక్టర్ ఫర్నెల్

డాక్టర్ రాయల్

డాక్టర్ వింటర్నిట్జ్

తాపీ ధర్మారావు

తిక్కన

దండి

దయానంద సరస్వతి

ధీరేంద్రనాథ మహోపాధ్యాయ

నన్నయ

పి. సి. సేన్ గుప్త

ప్రొఫెసర్ మాక్సముల్లర్

బంకువల్లి మల్లయ్యశాస్త్రి

బారుజోయా సాహోజ్

బాలగంగాధరతిలక్

బెక్టాడు శ్రీపా

భరతుడు

భామహాడు

మమ్మటుడు

యాస్కాచార్యులు

రాజశేఖరుడు

వాడియా

వామసుడు

వి.వి. కేటార్

విశ్వనాథుడు

శ్రీశ గిరీశ సరేకుడు

స్కందుడు

సాయనాచార్యులు

సి.ఆర్. దత్

హరిసోదరులు

హెచ్.జి. వెల్స్

హేమచంద్రుడు

ఉదాహృత గ్రంథాలు

అభర్యవేదసంహిత	వండితా పురాణం
అభర్యవేదసంహితాభాష్యం	చరకం
అనంతుని భండస్తు	చిత్రగీత మాలిక
అష్టకవీయం	చిప్స్ ప్రం జర్మన్ వర్క్-షాప్
అష్టకవీయ వివరణ విమర్శనా లేకం	ఛందోదర్పణం
అలంకారధ్వనిశాస్త్రగ్రంథాలు	ఛందోదర్పణం-కొన్నివిశేషాలు
ఆంధ్రపత్రిక (దినపత్రిక)	ఛందోగోళపనిషత్
ఆంధ్రప్రభ (దినపత్రిక)	జయంతి (మాసపత్రిక)
ఆముక్తమాల్యద	జ్ఞానయజ్ఞం
ఆరాధన (మాసపత్రిక)	జెండు అవెస్తా
ఆరిజన్ అండ్ గ్రోత్ ఆఫ్ ఇండియా	జై మినిశాభ
ఋగ్వేద సంహిత	త్రిలింగ (వారపత్రిక)
ఋగ్వేద సంహిత-మాక్స్ ముల్లర్ ప్రతి	తెలుగులో ఛందోరీతులు
ఋగ్వేద భాష్యం-వయానంద సరస్వతి	తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణం
ఋగ్వేదభాష్యం (వయానంద సరస్వతిభాష్యానికి తెలుగు)	తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణ భాష్యం
ఋగ్వేద భాష్యం-స్కందాచార్యులు	తైత్తిరీయారణ్యక భాష్యం
ఋగ్వేద భాష్యం-సాయనాచార్యులు	ద్విపద భారతం
ఋగ్వేద బ్రాహ్మణ భాష్యం-సాయనాచార్యులు	ఛర్మభంవం
ఎర్లీ ఇండియన్ సివిలిజేషన్	ఛ్వని-లిపి-పరిణామం లేక
ఐతరేయ అరణ్యక భాష్యం	ప్రాచీన వాఙ్మయంలో వ్యావహారికభాష
ఐతరేయ బ్రాహ్మణం	సమవిత
ఐతరేయ బ్రాహ్మణ భాష్యం	సవనాభవరిత్ర
తన్నశతకం	నారదీయ పురాణం
కాణ్వశాఖ	నారదీయ పురాణ అమృత నవనీతం (మహామథన సారామృతం)
కాత్యాయన సంహిత	నిరుక్తం
కాళిందీ పరిణయం	పంచవింశ మహాబ్రాహ్మణ భాష్యం
క్రానాలిటి ఆఫ్ వేదాన్	పరశురామ శతకం
కౌఠుమ శాఖ	పిప్పలాద శాఖ
కౌషీతక్కుపనిషత్తు	పురాణాలు
కృష్ణయజుర్వేదసంహిత	
గోలకొండ పత్రిక (దినపత్రిక)	

పురుషసూక్తం (తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల ప్రచురణ)

బసవ పురాణం

బ్రహ్మవైవర్తపురాణం

బ్రహ్మాండపురాణం

భాష్యాల సంహిత

భగవద్గీత

భారతీనిరుక్తి

భోగాజికాయ శాసనం

చునోహరశతకం

చుహాభాగవతం (తెలుగు)

చుహాభాగవతం (సంస్కృతం)

చుహాభారతం (తెలుగు)

చుహాభారతం (సంస్కృతం)

చూఢ్యందినశాఖ

మేఘసందేశం—కాళిదాసు

మేఘసందేశం—పారసందివెంకటరమణమూర్తి

మైత్రాయణీయశాఖ

యజుర్వేదసంహిత

రాజతరంగిణి

రాణాయనీయశాఖ

రసమాలి

నృషాధిప శతకం

నాగభటం

నాట్యయమహాభ్యుత్థిని ఋగ్వేద దివ్యావోదనం

నాట్యయమహాభ్యుత్థిని సామవేద విశ్వరూప ప్రచర్యస

నాయుపురాణం

నిఘ్నపురాణం

పెండిదాడు (పద్మాగ్రంథం)

వేద నాదాలు

వేదభూమి

వేదములు

వేదామృతం

వ్యావహారిక భాషా వ్యాకరణం

శతపథ బ్రాహ్మణం

శాకపూజి భాష్యం

శివతత్వసారం

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

శుక చరిత్ర

శుక్లయజుర్వేద బ్రాహ్మణ భాష్యం

శుక్లయజుర్వేదసంహిత

శుక్లయజుర్వేద సంహితా భాష్యం

శృంగార కాకుంతలం

శౌనక సంహిత

సాంఖ్యాయన సంహిత

సామవేద బ్రాహ్మణ భాష్యం

సామవేద వాంకార శాఖ

సామవేద సంహితా భాష్యం

సావిత్రి

సిద్ధాంత తామ్రుడి

సీతారామాంజనేయ సంవాదం

సుభాషి (మాసపత్రిక)

సుభాషిణి (మాసపత్రిక)

సువర్ణస్పర్శ

సుశ్రుతం

సూత్రగ్రంథములు

స్మృతులు

షడ్వింశ బ్రాహ్మణ భాష్యం

హిస్టరీ ఆఫ్ ప్రిన్సిపల్స్ సాప్రీస్క్రిబ్ లిబరేరీ.

